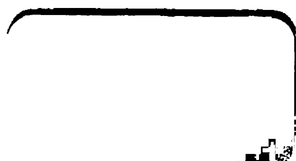

IX. PIUS PÁPASÁGA.

I.

HÁZI KÖNYVTÁR.

XXVIII.

IX. PIUS PÁPASÁGA.

I. RÉSZ.

BUDAPEST.

KIADJA A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT.

1878.

IX. PIUS PÁPASÁGA.

IRTA

FÜSSY TAMÁS.

I. RÉSZ.

BUDAPEST.

KIADJA A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT.

1878.

Budapest, 1878. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

Tartalom.

(Első rész.)

Okmányok.

ELOSZÓ.

A Szent-István-Társulat 1871-ben IX. Pius pápa ő szentsége áldozópapságának 50 éves jubileumára az ő életrajzát rövid vázlatban kiadván, igéretet tőn, hogy annak idején a szent atyának bővebb és kimeritőbb tüzetes életrajzával fog kiadványainak során szolgálni. »Ezen igéretét alig válthatta be ünnepélyesebb alkalommal, mint midőn a kath. világ megüléa dicső pápa püspöksége ötvenéves jubileumát.

Az 1877-ik évi márczius 22-én tartott közgyülés megragadván ez ünnepélyes alkalmat, egyhangulag elhatározá, hogy »IX. Pius pápa ő szentsége életrajzát püspöki jubileuma emlékére megiratja oly modorban, mint VII. Pius pápaságának történetét legközelebb közmegelégedésre kiadta«.... az ő szentsége trónzsámolyához szerény ajándékkal tett hódolati fölíratában igy fejezvén ki határozata indokát és czélját: »Societas literaria cath. S. Stephani Biographiam S. Patris... nunc uberius concinnandam et sociorum suorum millibus distribuendam decrevit. Ut res gestas summae pietatis et fortitudinis admirantes, inscrutabiliaque Dei, per diuturnas tribulationes probantis consilia adorantes, nullis turbentur adversis, qui in apostolicae confessionis petra solidati, glorioso Patris exemplo bonum certamen certare, cursum consummare, fidem servare vovent.«

Vajjon nem időelőtti-e IX. Pius pápaságának történetét közrebocsátani, mi-

dőn e történet főszemélye csak most hunyt el, és még számosan élnek azok közől, kik mint barátok és ellenek nevezetes pápaság eseményeibe többé-kevésbbé befolytak.

IX. Pius pápasága tulhaladta azon időszakot, melyet Tacitus »grande mortalis aevi spatium«-nak nevezett. Ezen, eseményekben annyira gazdag időszak egész irodalmat mutat föl IX. Pius mellett és ellen. Azon el keseredett harczban, melyet a pápa világi, sőt lelki hatalmának is ellenei a pápaság lerontására vívnak, főleg Olasz- és Francziaországban, melyek e küzdelemnek leg közvetlenebb részesei, minden megszerezhető adatot és okmányt igyekeztek fölhasználni — mi ma bizonyára kevesebb nehézséggel jár, mint amult századokban — hogy IX. Piust egyik részről igazolják, másik részről elitéljék.

E jelentékeny irodalom megkönnyiti a történetiró föladatát, s buzditásaul szolgál, hogy meggyőződésének nyilvános érvényesitésére maga is áldozzon erejével és tehetségével.

Az utókor, IX. Pius pápaságára vonatkozólag kétségtelenül számos, most föl nem deritett adat, ma még ismeretlen okmány birtokába fog jutni, melyekkel szerző nem rendelkezhetett. De amellett, miszerint oly gazdag történeti anyag áll rendelkezésemre, hogy annak földolgozása ma is hálás föladat, az események közvetlen szemlélete, az azok által nyert közvetlen benyomás oly előnyök, melyek némi kárpótlást nyujtanak az itt-ott fönmaradó hézagokért, melyeket ma még be nem tölthetni.

Vagy a közvetlen benyomás elfogulttá teszi az irót? Midőn több mint harmincz év eseményeire visszatekinthetünk, midőn alkalmunk nyilik ily hosszu időszakot tárgyaló irodalom különböző irányu termékeit tanulmányoznunk, a történetiró itélete a rokon és ellenszenv benyomásaitól megtisztulhat. Szerző gondosan tanulmányozta IX. Pius pápasága e l l e n megjelent műveket is — munkám erről bizonyságot tesz — s megnyugvással mondhatom, hogy a történeti hűséghez mindvégig lelkiismeretesen ragaszkodtam. Akiknek a föltétlen jó elfogadása, a föltétlen rosz kárhoztatása is pártszellem,

vádoljanak erről; vádjokat csak dicséretül fogadom el. De ha pártszellem annyi, mint más mértékkel magának, és mással az ellennek mérni, akkor az elfogulatlan olvasó részrehajlónak nem fog mondhatni. Amit állitok, azt be is bizonyitom meg nem czáfolt történeti adatokkal, nyugodtan, szenvedély nélkül. Ahol a pápaság elleneinek eljárását kárhoztatom, vagy egyesek fölött itéletet mondok, legtöbb esetben támogatásul idézem magukat a pápaság elleneit.

A pápaságnak világi hatalmától megfosztása szükségessé tette, hogy ezen mozgalmat lépésről lépésre kisérjem. Ez okból részletesebben öleltem föl az 1847—1849-ki eseményeket. Azokban találja az olvasó kulcsát szent Péter öröke megfosztatásának.

És midőn a pápaság világi hatalma elleni harczot történeti lefolyásában bővebben tárgyalom, czélom egyszersmind a maguk valóságában föltüntetni a rugókat, melyek e harczot oly konokká, oly szivóssá tették.

Ugy vélem, hogy azon zürzavarban, mely a pápa világi hatalmáról, és a IX. Pius pápa uralkodása alatt a szinre került nagy egyház-politikai kérdések körül uralkodik; azon gyakran szándékos torzitások ellenében, melyek lapokban, folyóiratokban és könyvekben a közönség félrevezetésére terjesztettek és terjesztetnek ma is, de]e nálunk Magyarországban is — mert máshol már régen megtörtént — IX. Pius pápasága történetének hű és [...]ebb előadása által e nagy pápa és vele a pápaság elleni rendszeres támadásokat kellő értékökre szállitani.

Amit maga Proudhon elismert, hogy a jelenkori politika alapjaiban mindenütt theologiát találhatni, kiválóan nyilatkozik azon általános törekvésben, melylyel a legradicálisabb sajtó is szünet nélkül a pápaság ügyével foglalkozik.

A radicalismus ösztönszerüleg érzi, hogy csak a pápaság romjain keresztül juthat teljes diadalhoz. Tekintsük a két nagy tábort, melyek a pápaság mellett és ellen küzdenek, s amott föltaláljuk az egész világ összes hivő katholikusait, sőt általán a hivő kereszténységet,

emitt pedig a nem-hivő protestánsokat, atheusokat, r dicálisokat és forradalmárokat. Ezek ellenségei a páp ságnak, mert ellenségei az egyháznak.

Bármint itéljen valaki a pápa világi uralmának r vására létrejött olasz egységről, aki ösmeri a történet nem fogja tagadhatni, hogy az európai cabinetek eln zése mellett — már VII. Pius mondotta: »I Gabine non sono battizati« — Piemont csakis a koronás és ne koronás forradalom által jutott Olaszországhoz; a fo radalom pedig az egyház és pápaság megaláztatás tűzte ki közremüködése jutalomdijául. Piemont keves mutat föl azon erények közől, melyek valamely nemz számára a köztiszteletet és elismerést biztositani szoktá még a legkezdetlegesebb erények is: a katonai vitézs és loyalitás hiányzanak benne. Ami számára az össz radicális Európa rokonszenvét biztositotta, az a forr dalom társaságában a pápaság ellen intézett harcza vo

Vannak, kik e harczot befejezettnek tekintik. E III. Napoleonról irt franczia műben, mely különben katholicismus iránt sok jóakaratot tanusit, olvasta »A pápaság bukása a jelenkori történelemnek le fontosabb eseménye.«

Nem, a pápaság nem bukott meg, bukni nem fo A pápaság nem hasonlitható össze a dynastiákkal. Ez föl- és letünnek, a pápaság fönmarad. Amit Granie de Cassagnac a franczia parlamentben mondot »Le pouvoir pontifical vous enterrera tous jusq'au de nier,« (a pápai hatalom eltemet benneteket az utolsói a történelmen alapuló igazság.

Jőni fog, jőni kell az időnek, midőn IX. Piusról é pápaságról az ellentáborban is a maiaknál elfogulatl nabb nézetek fognak fölényre emelkedni. Ezen időt köz lebb hozni, czélja a jelen munkának, s vajha adja az É hogy szerzőnek e törekvése ne maradjon minden sik nélkül.

Budapest, 1878. sz. István király napján.

A szerző.

Bevezetés.

Az emberiség története szorosan összefüggő -zet képez. Bár mely eseménynek is vannak kap-ai, melyek a multhoz fűzik, valamint a gyökereket, -yekből a jövő fejlődik, a jelen képezi. Főleg, ha -es állam egyes korszakának eseményeit akarjuk -lően méltányolni, mellőzhetlenné válik a visszapil-ntás azon mozgató erőkre, melyek a szűkebb ke-re foglalt események alakulásába idomitólag be-ak, s bevégzett egész gyanánt tüntetik föl.

IX. Pius pápaságában két, mondhatni -szakot alkotó esemény világtörténeti jelentőséggel : a pápaság világi hatalmának meg-ntása és ezzel összefüggésben Olaszország-k a piemonti dynastia alatti egységesitése.

Hogy Olaszország, mely római hagyományok-l táplálkozott, melyet egyik végétől a másikig ola-k laknak, minden idegen uralomtól független nem-- akart lenni, ki ne találná természetesnek? Oly -ágban, mely a polgárosodásnak már magas fokán -tt, midőn a többi Európa még jóformán barbár : mely a művészet, az irodalom terén századokon -ásoknak mintául szolgált, lehetetlen volt föl nem

ébrednie azon vágynak, hogy politikailag is össz
tartozó nemzetté tömörüljön.

Dante Alighieritől Alfieriig a félsziget szelle
vezérei az összetartozás eszméjét a nemzetben mind
ápolták. S a lega lombarda, III. Sándor hős szilár
sága, II. Gyula tetthazafisága, s további hosszu sor
zata a pápáknak IX. Piusig, kik Olaszország nag
sága és függetlensége mellett nem kevésbbé lelkese
tek, mint a legbuzgóbb olasz hazafi, mutatja, hogy
pápaság Olaszország fölszabadulásának nem csak ne
állott utjában, hanem inkább a legnehezebb időkbe
az idegen uralom ellen legerősebb erkölcsi támasz
képezte.

Ennek daczára századokon keresztül Olaszor
szágban a pápa világi hatalmának voltak ellenei azo
táborában, kik Olaszországban egyetemes monarchiá
vagy egyetemes respublicát óhajtottak létrehozn
Dante »monarchiája«, Macchiavelli »Principe«-j
épen ugy, mint Cola di Rienzi köztársasági törekvé
sei a pápaság világi uralma ellen valának intézve.

Ellenökben ugyan száz és száz fényes elm
sikra szállt a pápaság mellett, kimutatván a történe
lemből, hogy Olaszország legszomorubb időszakaiba
midőn e szép ország idegenek: hunnok, góthok é
vandalok, utóbb németek, spanyolok és francziák hó
ditásvágyainak szolgált czélpontjául, az általáno
hanyatlás közt a pápaság képezte Olaszország egyet
len fönnálló nagyságát, melynek köszöni irodalmá
müvészetét; mely nélkül Olaszország régóta teljese
elvesztette volna függetlenségét s a hóditások zsák
mányává lesz vala; — mind e tekintetek nem nyom

tak azon olasz honfiak előtt, kik szemei előtt a szoros egység eszméje lebegett, melynek készek voltak föláldozni történeti jogokat, sőt a vallás legszentebb érdekeit.

Ez eszme valósitását csakis a legitimitást letipró forradalomtól lehetett várni. Ennek utját hatalmasan egyengeté azon kor, melyről Metastasio 1761-ben irá: »A legnagyobb fájdalommal látom, hogy Európa minden részében a cselszövények, a felforgatás szelleme terjed. Hamis bölcsészek az embert föl akarják szabaditani a vallás, a felsőbbségnek tartozó engedelmesség alól. Azon vannak, hogy megsemmisitsék az elveket, melyek a társadalom mellőzhetlen alapjait képezik. Ha a Gondviselés megengedné büntetésünkre, hogy ezen anarchicus rendszerek győzelemre emelkedjenek, óhajtanám látni, miként érzik magukat a felforgatás közepette, melyet minden áron előidézni igyekeznek. Amit uj gyanánt nyujtanak, nagyon is elévült. De azelőtt e rontó tanok csak kevésszámu sülyedt irodalmárra birtak hatással; ma minden korláton tulcsapongó apró müvek által általános olvasmánynyá, divatossá vált tudománynyá, az ugynevezett előkelők codexévé lettek. Oh szegény emberiség!«

S a jelzett rendszerek egy időre győzedelmeskedtek. Francziaországban az 1789-ki év azokat gyakorlatba hozta. A Napoleon consul alatti franczia invasio Olaszországban ezen rendszerek alapján hatalmas lendületet adott az olasz egységesités valósulásának. Aki Olaszország ujabb történelmét ismeri, nem fogja tagadni, hogy

a félsziget egységének, mint az ma létezik, a nagy franczia forradalom rakta le alapját. Először is e forradalom szellemének invasiója készité elő az utat. Ezt követék a republicánus seregek. Maga azon körülmény, hogy a corsikai születésü Buonapartet az olasz egység hivei véröknek tekintették, hatalmasan éleszté a reményeket. És e Buonaparte seregeivel szabaditóként érkezett olasz földre. Fölszabaditá az országot a gyülölt osztrák uralom és befolyás alól; megsemmisité a pápa világi hatalmát; meghonositá a democraticus és köztársasági szellemet; egységes törvényhozást hozott be; föloszlatta a kolostorokat, és a papságot a vallásosság rovására a legszigorubb államrendőri felügyelet alá hajtotta.

A franczia köztársaság ez ajándékait az »ujjászületés« hivei mohón elfogadák! A franczia uralomnak Olaszországban kétségtelenül maradtak hasznos eredményei is: a törvény előtti egyenlőség, a hübéri viszonyoknak megszüntetése, a kereskedelem fölvirágzása, az ipar fejlesztése, vizen és szárazon a közlekedésnek nagy költséggel való megkönnyitése, Olaszországnak előnyöket, legnagyobb részt anyagi előnyöket nyujtottak. De más részt minden democraticus elvek mellett is a szabadság elölése, hadi czélokra az ország legsulyosabb megadóztatása, az olasz ifjuságnak tömeges elhurczoltatása, minden sajtószabadság katonai önkénynyel való elnyomatása, hivatalos téren a nemzeti nyelv háttérbe szoritása és ezzel az olasz nemzetiség legérzékenyebb megsértése, a katholikus Olaszország vallási jellegének legdurvább

ignorálása s minden olasz hazafira nézve azon szégyenitő öntudat, hogy Olaszország franczia tartománynyá sülyedt, sokkal sötétebb árnyak valának a francziák által Olaszország számára hozott ajándékok fényoldalai mellett, mint hogy azokat a tiszta patriotismus együtt elfogadhatta volna.

Ha az olasz történetirók pártszinezet nélkül, ha épen maguk az italianissimik saját műveikben meg nem vallanák, alig hihetnők, hogy valamint Olaszországban a franczia uralom megalapitását elősegitették, ugy annak megszüntét fájlalták, jelesül, hogy kevesbbé voltak hazafiak, mint cosmopoliták, kik a forradalmi Francziaországból hozott szellemet és intézményeket elég kárpótlásnak tekintették hazájok nem is részleges, hanem teljes függetlenségének elvesztéseért.[1])

I. Napoleon legyőzetése után a szövetséges hatalmaknak, melyek »a népek fölszabaditása« érdekében, mint mondák, emelték magasra a harczi lobogót, a legkedvezőbb alkalmuk nyilt volna foederatio utján Olaszországot egygyé alkotni, s igy ezen legitim alapokon restaurált országot nyugodttá és a monarchicus Európa állandó, megbizható barátjává tenni.

[1]) Ha valaki azt mondaná, hogy a franczia uralom dicsőitése csupán az utóbb bekövetkezett osztrák befolyás ellenében mintegy tüntetésnek tekintendő, válaszunk, hogy a legdemocraticusabb olasz politikai szereplők és egyszersmind irók, mint Brofferio, Montanelli és mások ép oly maró gunynyal nyilatkoztak Piemontról, mivel a számüzött papokat és szerzeteseket hazájokba visszabocsátotta, mint a mily őrületes dühvel teltek el a pápai hatalom visszaállitása miatt.

Érezték, hogy Olaszországban ez volna természetes föladatuk. Midőn János osztrák főherczeg 1809-nek végén Napoleon ellen vezette hadait, igy szólott az olaszokhoz: »Olaszok! Hallgassatok az igazság, az okosság szavára. Az első azt mondja, hogy Francziaország szolgáivá lettetek. Ezért áldozzátok föl vagyontokat, életeteket. Tény, hogy a mostani olasz királyság nem egyéb ... mint politikai államiságtok megsemmisitése. Az okosság azt hirdeti, hogy .... ezen állapotban nem maradhattok békében, nem lehettek olaszok ... Az osztrák császár nem hóditási vágyból küldi seregeit, hanem hogy biztositsa Európa összes nemzeteinek függetlenségét, melyeket, mint czáfolhatlan tények bizonyitják, kikerülhetlen szolgaság fenyegetett. Ha Isten Ferencz császár és hatalmas szövetségei vállalatának kedvez, Olaszország ujra boldog lesz, és visszavivja Európa tiszteletét. Az egyház feje visszanyeri szabadságát és államait; a dolgok természetén alapuló alkotmány és józan politika minden idegen uralom előtt Olaszország határait hozzáférhetlenné fogja tenni....«

Nugent az osztrák-brit seregek főparancsnoka 1813-ban biztositotta az olaszokat, hogy független nemzetté lesznek (avrete tutti a divenire una nazione indipendente).

Bentinck a brit haderő parancsnoka szintén igérte, hogy »Olaszország ismét az lesz, mi története legkedvezőbb korszakában volt; olyanná lesz, mint most is Spanyolország.«

E szép igéreteket a bécsi congressus nem váltotta be. Ausztria kiterjesztette uralmát és befolyását még Közép-Olaszországra is; sőt megtagadta az egyház-állam teljes restitutióját, Consalvi bibornok tiltakozása daczára visszatartván magának a Pó bal partján fekvő részeket s a ferrarai erődöt, mi által a pápai kormánynak folytonos kellemetlenségeket okozott.

Ekkor kezdődött, mint Balbo Caesar nevezi, az összeesküvések és titkos társulatok korszaka, mely Olaszországot a permanens forradalom terére sodorta, s irtó háborut inditott már nem csupán az idegen uralom, hanem a franczia forradalomtól öröklött szellemben az Olaszországgal öszszeforrt katholicismus és pápaság ellen is. A titkos társulatok kiterjeszték hálóikat az olasz társadalom minden osztályára, nem véve ki magát a papságot sem, mégis kiválóan a gyulékony ifjuságot igyekeztek megnyerni.

A »Venta suprema«, mely irányt adott a titokban összeesküvő társulatok működésének, 1819-ben kiadott »Utasitásai«-ban [1]) kimondotta, hogy czélja nem csupán Olaszország fölszabaditása, hanem »a mi végczélunk Voltaire-é és a franczia forradalomé, az t. i. hogy mindenkorra megsemmisitsük a katholicismust és magát a keresztény eszmét.« »Főleg az ifjuságra vessétek ki a hálót — folytatják az »Utasitás«-ok — ezt kell elcsábitani; ezt kell magunkkal ragadnunk a titkos

[1]) L. az »Okmányok« közt I. sz.

társulatok zászlaja alá, anélkül, hogy azt tudja.« »Vessétek ki hálóitokat, mint Simon Barjona; vessétek ki inkább a sekrestyékre, a papneveldékre, a kolostorokra, mint a tengerbe, és ha semmit el nem siettek, csodálatosabb fogást igérünk, mint Simoné volt.«

Amit Consalvi bibornok a bécsi congressus alatt jósolt,[1]) beteljesedett. Az összeesküvések, forradalmi kisérletek egymást követték. Midőn 1831 elején XVI. Gergely pápa szent Péter székét elfoglalá, a forradalom ujra kitörőben volt. E mozgalomban találjuk az utóbbi franczia császárt III. Napoleont testvérével, ki Forliban meghalt. Mindkettőt atyja azon hirhedt Orsininek, ki utóbb a császárt Párisban meg akarta gyilkolni, avatta be az olasz titkos társulatokba. Mint az ifju Orsini elfogatása után hivatalos vallomásában kijelenté, a két Bonaparte-testvér esküvel fogadta a pápaság, sőt a kath. egyház megsemmisitését is. Ugyanakkor a későbbi császár kijelenté, ha valaha

---

[1]) »Arra nem gondolnak, irá a congressusban tanácskozókról, hogy a bajt gyökerében orvosolják... Nincsen kétség, hogy azon titkos hatalommal, melynek léte e pillanatban koczkáztatva van, s mely időnkint a népek szenvedélyeihez szokott fordulni, egykoron számolni kellend... Némelyek látják a veszélyt és mosolyogva daczolnak vele; mások kisérletként fogadják; ... kijelölik az államok uj határait; ... de rövidlátással, melynek lehetetlen horderejét kiszámitani, a népeket előre zsákmányul odavetik a végnélküli forradalmaknak...« (VII. Pius pápasága II. 424).

hatalomra emelkedik, az osztrákokkal éreztetni fogja karjának súlyát.[1])

Ugyanakkor (1831-ben) Lajos-Napoleon XVI. Gergelyhez e sorokat intézte: »M..... az itteni helyzetről Szentségedet hiven fogja értesiteni. Engemet figyelmeztetett, miszerint Szentséged neheztel, értesülvén, hogy azok között vagyunk, kik a római udvar hatalma ellen föllázadtak. A romagnaiak felette lelkesednek a szabadságért, ma este érkeznek Ternibe, s az igazságnak tartozom kijelenteni, hogy egy sem kel ki a vallás feje ellen, amit leginkább vezéreiknek köszönhetni, kik mindenütt nagy tiszteletben álló férfiuk, s amennyire ragaszkodnak a világi uralomhoz (come il loro amore nel regno temporale), annyire hivek a vallás iránt is. Amennyire kivehetni, határozottan kivánják a világi hatalom elkülönitését a lelkitől. Esküszöm, hogy igazat mondok, és kérem, higye el Szentséged, hogy semmi nagyravágyás által nem indittatom. Azt is állithatom, hogy a fiatalok mindnyáian, a kevesbbé mérsékeltek is kijelenték, hogy ha Gergely lemond a világi hatalomról, imádni fogják őt; hogy maguk is legbuzgóbb támaszai lesznek az igaz vallásnak, melyet egy nagy pápa megtisztit, s melynek alapját a legszabadelvübb könyv, az isteni evangéliom képezi.[2])

---

[1]) L. Deschamps: Les sociétés secrétes; Avignon, 1876. III. 426—427.

[2]) A Sentinella delle Alpi (1859. okt. 19.) után Deschamps: Les sociétés secrétes III. 426—427.

Mig egy Napoleonida mint a titkos társulato tagja XVI. Gergelyt fölszólitja, hogy világi hatal máról lemondjon, ezzel öszhangzólag Mazzini szin tén 1831-ben Károly Albert, Piemont királyáho »Se no, no!« (ha nem, nem!) jelmondattal levele intéz, melyben a királyt trónra lépése alkalmábó üdvözli, s jelezvén a népnek tett engedményeket, ha talma önérzetében a királynak szemrehányást tes hogy ily csekély engedményekkel nem fogja meg nyerni a »reactionariusokat«, kiknek zsarnok királ kell, sem a »jókat«, kik többet várnak tőle. Ellen ségévé teszi a németet, anélkül, hogy megnyerné a olaszt. »Álljon — folytatja — a nemzet élére irja zászlajára e szókat: egység, szabadság, függet lenség! Jelentse ki, hogy a népjogok boszulója, ér telmezője, egész Olaszország ujra alkotója! Szaba ditsa meg Olaszországot a barbároktól! Alkossa meg a jövőt! Nyomja nevét a századra! Legyen kezdemé nyezője egy uj korszaknak! Legyen az olasz szabad ság Napoleonja!... Éleszsze föl a lelkesedést. Inté zen fölhivást a nagy és nemes sokasághoz. Egy lán goló, lelkes ifjuság, melyet két mindenható szenve dély: a gyülölet és dicsőség buzdit, mely hosszu id óta csak egy eszmének él és vágyva várja a pillana tot, hogy azt tettekben valósitsa: szólitsa fegyver al A polgárokra bizza a városok, faluk, erősségek őriz tét. Fölszabadittatván ekként a hadsereg, inditsa a meg. Gyüjtse maga köré mindazokat, kik a közvél mény szerint értelmiségre kitünők, bátrak, önzetl nek és minden nagyravágyástól mentek. Keltsen b zalmat a sokaságban saját szándékai iránt, eltáv

...án minden kételyt, s kérje ki minden szabad ember ...gitségét.... Felség, így fejezi be, megmondam önnek az igazságot. A szabad emberek önnek tettekben nyilatkozó válaszát várják. Bárminő legyen is ez, ...rtsa bizonyosnak, hogy az utóvilág ...ött vagy első lesz az emberek vagy ...tolsó az olasz zsarnokok között. Válaszszon!«

Károly-Albert, kire Mazzini levelének végsorai ...gy benyomást tőnek, nem fogadá el a fölajánlott szövetséget. A Napoleon Lajos által jelzett romai fölkelés leveretett.

Noha a titkos társulatok czéljai első sorban ...aszországban az idegen, tehát Ausztria uralma és ...olyása alóli fölszabaditására voltak irányozva, ...égis a hatalmak, nevezetesen Ausztria, Porosz-, Oroszszág, Francziaország és Anglia, tehát öt közől három ...m-katholikus és a szentszék mellett hivatalos képviselővel sem bíró hatalmasság szükségesnek találta ...pápától engedményeket követelni. E hatalmak tanácskozmányának eredménye volt egy 1831-ki májusi XVI. Gergely pápának benyujtott »memorandum.«

Ez emlékirat négy czikkelyből áll. Az első ...rópa általános érdekében a pápai kormánytól azt kivánta, hogy javitások által szilárd ...okat igyekezzék nyerni és ezen javitások belbiz...ékok által minden változás ellen megóvassanak, ...mintha más államokban a »javitások,« sőt maguk ...lkotmányok a kor szükségei szerint folytonos vál-

tozásoknak nem volnának alávetve! — A másod czikkely kívánja, miszerint ő szentsége organicus t vénye azon két lényeges elvből induljon ki, hog javitások alkalmaztassanak mindazon tartomány ban, melyekben a fölkelés kitört volt, ugy szin azokban, melyek ő szentsége iránt hűségben megn radtak, valamint Róma városában is, — továb hogy mind a kormányzati, mind birói hivatalo világiak is alkalmaztassanak.

A harmadik czikkely tudtul adja, hog javitásoknak mind a birói rendszerre, mind a városi tartományi kormányzatra kell kiterjeszkedniök. A negyedik czikkely végre központi hivat fölállitását sürgeti, mely mint a fő számvevőszék (co supréme des comptes) ellenőrizze az évi kiadás kimutatását; továbbá kormányzati junt vagy tanácsot kiván, melynek tagjait a fejedel az állam kitünőségeiből választaná. [1])

E memorandum, melyet Bunzen, Porosz szág diplomatiai képviselője szerkesztett, nyilt beav kozás volt a pápai állam belügyeibe. »Protestáns va a vallás iránti közömbös ministerek, irja ez eml iratról Solaro della Margarita gróf, P mont minisztere, merészkedtek tanácsokat osztoga a fejedelemnek, ki mint az egyház feje és mint világi jedelem kormánya intézkedéseit, t. i. azt, mi alkalm arra, hogy az államba a béke visszatérjen, egészen n alapokon iténi meg, mint más államok. Mindezen alku zásokból azt tünt ki, hogy a hatalmak képviselői a f

---

[1]) Szövegét l. »Okmányok« II.

-lőket vették pártfogásukba; vissza-tasitották a forradalmat, de rokon-enveztek annak előidézőivel.« [1])

Ezen emlékirat képezte az egyházállamban a -radalmi párt magna chartáját, melyre folytonos kö-veléseit alapitá. A párisi juliusi kormány annyira -.., hogy a pápa világi hatalmának biztositását azon -télhez kötötte, ha a pápa az emlékiratban foglalt -rmokat törvény erejére emeli.

Az ily jogtalan, egyenesen a pápaság megalá-ra czélzó követeléseket XVI. Gergely el nem -lhatta. »Péter bárkája, jegyzé meg a pápa, en-l keményebb viharokat is látott. Azoknak bátran -be fogunk nézni. Orleansi Fülöp király tartsa -a maga számára azt a boldogságot (bonaccia), -et becsületünk árában akar nekünk adni; az ő -a össze fog omlani, de a mienk nem.« És Ber- a pápai államtitkár válaszolá a franczia követ-. hogy a szentszék igen nagyra becsüli a franczia -tiát; de a pápa nem vásárolhatja azt meg oly -kedések árán, melyek annyit jelentenének, mint -pai függetlenségről lemondani. Ugy szintén a ha-ak többi képviselőinek kijelenté, hogy a szentszék -ag bár mily gyenge legyen is, soha sem fog -ezni abba, hogy rája hatalmi szóval, kitü-dőre parancsolt reformokat szentesitsen; a pápa -rtja magának a cselekvés szabadságát és teljes -tlenségét; eddigi kormányzatában is bebizonyi-, hogy a közbiztonsággal megférő javitásokat -tbe léptetni.

[1]) Avvedimenti Politici. Torino, 1853. 234. l.

A monarchicus hatalmak, mintha csak a pápas tekintélye- és hatalmának aláásására a titkos tá sulatokkal kezet fogtak volna! A francziák a kik interventio ürügye alatt megjelent.. Anconába a fölkelők a legnagyobb lelkesedéssel fogadták. franczia királyi hadak annyira kezére játszottak forradalomnak, hogy Bernetti államitkár fölkiált »A szaraczénok óta ilyen nem történt a szent at ellen.« [1])

Maga Ausztria a legatiókban és a Rom gnákban, melyeket a maga javára a pápai államt elszakitani törekedett, a pápai uralom elleni elle szenvet szított. — »Nincsen kétség, irja a pán sággal való rokonszenvezéssel épen nem vádolha Farini, [2]) hogy Ausztriának régi vágya volt ur mát a négy pápai legatióra kiterjeszteni; hogy 181 ben módokat keresett azoknak birtokba vételére, fentartá reményét, hogy e vágyát más alkalomm fogja kielégithetni... Azért kaczérkodott a libera sokkal,... ellenséges állást foglalt Bernetti állai titkár ellen; hivatalnokai zugolódtak a papok ke

---

[1]) L. Louis Blanc: »Histoire de dix ans,« III. 173. Garibaldinak Dumas által kiadott emlékirataiban olvassu »A carbonarismus... egyesült a guelfekkel, kik Anconát tromolták, s a bonapartismusra támaszkodott, Bonapar Luczián a nagy világosság (Grande Lumiére) méltóság emeltetett; titkos gyülekezésekben bebizonyitották ann szükségét, hogy a hatalom kivétessék a papok kezéből. B tusra hivatkoztak, s az embereket előkészité köztársaságra.« (I. ser. 8. l.)

[2]) Lo Stato Romano II. ed. Firenze. 1850. I. 80.

mánya ellen, s azt a legroszabbnak kiáltották ki.« [1]) Hogy Anglia az egyházállamban mennyire előmozdította a forradalmat, több izben lesz alkalmunk kimutatni.

Az 1815-ben elkövetett hibák, bár mennyire egyezék is azóta a hatalmak a forradalmat, megbosszulák magukat. Olaszország idegen hatalomtól független ország akart lenni, és miután elmulasztták azt törvényes alapokon megalkotni, Mazzini, az összeesküvések nagy mestere, a piemonti királynak tett ajánlata kedvező fogadtatásra nem találván, meginditá az egységesités művét republicánus irányban. Az általa alapitott »Giovine Italia« (ifju Olaszország) a legnagyobb részletekre terjeszkedő szervezettel az egész félszigeten el volt terjedve. Alapszabályainak mindjárt első pontja elvül állitá föl az **Olaszországban létező összes kormányok megsemmisitését: ezek helyett az összes Olaszország számára egy és oszthatlan democratikus köztársaság fölállitását.** Az ifju Olaszország kebeléből kizárta mindazokat, kik 40 évet betöltöttek, nagyobb szüksége levén az ifjuság könnyelműségére, mint az érett kor higgadtságára és tapasztaltságára. Tagjaitól, mint minden titkos társulat, föltétlen engedelmességet követelt. Akire hűtelenség bizonyul be, föltétlenül halál fia »még ha anyja keblére vagy akár Krisztus szentélyébe menekülne is.« További kötelessége volt a tagoknak magukat fegyver-

[1]) Hasonló nyilatkozatokat találunk a legconservativebb kánál is. L. Crétineau-Joly: L' Eglise Romaine en face de la Revolution. II. 215. 223.

rel, lőszerekkel ellátni, katonai fegyelemhez szokn Vallási tekintetben alapdogmájok volt a kath. eg ház elleni gyülölet, s ebből folyólag a pápaság meg semmisitése. Az ifju Olaszország, miután a Piemor ellen intézett kisérletével kudarczot vallott, müködés teréül leginkább az anyagilag gyengébb pápai államc választotta.

Szemben a republicánus párttal állot a monarchicus párt. Ez szövetkezés alapjá egységes Olaszországot ohajtott, mely a pápa tiszte letbeli elnöksége, és Piemont suprematiája alatt val a félsziget függetlenségét kivivandó.

Ne gondoljuk, miszerint Mazzini, midőn 1831 ben Károly-Albertet fölszólitotta, hogy Olaszorszá élére álljon, e fejedelemhez komoly számitás nélkü fordult. Károly-Albert még mint carignanoi herczeg az 1821-ki olasz összeesküvésben tettleg részt vett élére állván azon évben a piemonti mozgalomnak. Ha Mazzini fölhivását visszautasitotta, tette azt azon meg győződésben, hogy e szövetkezésnek dynastiája is okvet lenül áldozatul esnék; de mindjárt kezdetben a trónra azon ambitiót hozta magával, hogy egy függetlenné válandó Olaszországban Piemont játszsza a főszerepet s kedvező körülmények közt valósítsa az eszményt melyet Mazzini eléje tartott.

Károly-Albert királyt e törekvésében számos kiváló olasz államférfiu támogatta. Köztük, a mellett hogy Piemont hatalmának terjedését és Ausztriának Olaszországból való eltávolitását igaz patriotismussal ohajtotta, a kath. vallás és pápaság iránt legtöbb tiszteletet tanusitott Solaro della Margarita

gróf. Piemontnak tizenhárom éven át (1835-1847). külügyminisztere, ki fejedelme túlmerész vágyait államférfiui bölcseséggel mérsékelni igyekezett. »Fejedelmem, irja memorandumában, mely ritka igazságérzettel tárja föl Olaszország akkori helyzetét, eszében és szivében vallásos volt, politikai értelemmel, emelkedett szellemmel birt; ismerte haszontalanságát azon tömjénezésnek, melyet a fejedelmek előtt pazarolni szokás; ismerte azok ravaszságát, hitszegéseit, czéljait, kik kezökben mindig izzó parázszsal megtöltött tömjénezőt tartanak ... Azonban sok kitünő tulajdona mellett egy szenvedély lelkesitette, hogy Olaszországot ő tegye függetlenné, ez volt végzetes oka szerencsétlenségeinek s mindazon tetteknek, melyek jeles erényeivel ellenmondásban állottak.« S itt a nemes gróf elmondja, hogy kik a királyt a függetlenségi harczra buzdíták, mint igyekeztek vallásos érzelmeire hatni. Ön karja van hivatva, mondák ezek, visszavivni az olasz nemzetiség szent jogait; ön vallásossága fogja a püspököket a josephinismus igája alól föszabaditani. Ön borostyánai árnyában fog a nagy és szabad Olaszország századost szenvedései után megpihenni; államai fogják Rómát az idegen invasiók ellen megvédeni. [1])

Károly-Albertet utóbb azon ambitiójában, hogy kezébe vegye az olasz függetlenségi harcz zászlóját, megerősité még azon meggyőződés, hogy IX. Pius

---

[1]) Memorandum storico-politico. Torino, 1851. Cap. XIX. Considerazioni su Carlo-Alberto. 537 s kk.

pápában hű szövetségesre talál. Kétségtelenül I[X]
Piusnak ohajtása volt, hogy Olaszország szövetség[i]
állammá egyesüljön; de erre eszközül nem válasz
hatá a háborut. Ha sikerült volna IX. Pius kezd[e]ményezése folytán foederativ uton Olaszországot eg[y]gyé tenni, Ausztria nagy befolyása a félszigetre m[a]gától megszünik vala, s talán sikerül békés transacti[o] utján Olaszország azon részét is fölszabaditani, mel[y] osztrák uralom alatt állott.

De Károly-Albertet oda sodorták, ahová őt IX Pius pápa többé nem követhette.

Nem hiányoztak, kik a királynak kijelölék [a] helyes utat. A mint bölcsész is nagy hírben állott ro[ve]redói eredetű Rosmini a békés foederatiót aján[-]lotta lehetőleg az összes államokban egyforma kor[-]mányzattal. Szerinte az olasz egység kérdése, tekintv[e] annak gyakorlati oldalát, abban áll, hogy eze[n] egység épülete a meglevő anyagból állit[-]tassék föl. Az olasz egység, mondja, oly természet[ű] legyen, mely az egyes tagok egyedi életét meg ne tá[-]madja; és viszont az egyedi élet kárára ne legye[n] az egész test egységének. Az összekötő kapcsot szerinte Rómában állandó olasz parlament képezné. [1])

Monarchicus alapon Olaszország függetlenségének nagy szóvivője vala Balbo Caesár gróf, a jeles történetiró. »Speranze d'Italia« czímű művében lelkesen fölszólalt az olasz függetlenség mellett, s éleszté Piemont régi ambitióját. Mint határozott ellene a forradalomnak, kárhoztatja az összeesküvése-

---

[1]) Sull'unitá d'Italia. Milano, 1848. 102. l.

ket és erőszakos egységesitést, tiszteletet hirdet az egyház és pápaság iránt; kérlelhetlen ellensége Ausztriának, melynek számára olaszországi birtokaiért a a török birodalomban helyez kilátásba kárpótlást. Oroszország, ugymond, előbb-utóbb a Hellespontusra veti magát, és hogy Konstantinápoly ura maradhasson, kénytelen lesz Ausztriának Moldva- és Olaszországot átengedni. Ausztria bele fog egyezni Olaszország odahagyására, hogy megvethesse lábát Törökországban, s akkor létrejő az olasz függetlenség. Balbo művét, mely roppant befolyást nyert a függetlenségi szellem terjesztésére, a piemonti kormány hivatalosan eltiltotta, titkon terjesztette. Károly-Albert pedig az eltiltott könyv szerzőjét minden alkalommal kitüntette.

A monarchicus egység befolyásos szóvivője, ki azonban már előkészité a Piemont és forradalom közti hidat, Massimo d'Azeglio volt. Az udvarnál mint »marchese«, szigorúan vallásos család sarja, a forradalmi gyülésekben mint democraticus tájfestész, amott mint conservativ, emitt mint demagog szerepelt. Széltében, hosszában bejárá Olaszországot, hogy a piemonti királyság és a democratia közt szövetséget hozzon létre. A forradalmat azzal igyekezett megnyerni, hogy Károly-Albertről kicsinylőleg nyilatkozott. Ha, mondá, Olaszországot Károly-Albert vagy akármely más fejedelem nélkül is függetlenné tehetjük, annál jobb. De az első, a mit ki kell vinni, az Olaszország függetlensége; a legerősebb olasz hadsereggel pedig Piemont rendelkezik. Piemont kiválóan dynasticus állam;

népe lelkesülni fog a függetlenségi harczért, ha királya vele van, nélküle tétlen marad. Azzal kell tartani, ki a kés nyelét kezében tartja. A politikai eszély szintugy mint a patriotismus azt kivánja, hogy Olaszország Piemontban compromittáljon.

És minthogy a forradalmat nehéz volt megnyerni anélkül, hogy meg ne támadtassék a pápaság is, D'Azeglio kijelenté, hogy a piemonti kormány beleegyezésével egy pápai kormány ellen intézet művet (Casi di Rimini) fog sajtó alá adni és terjeszteni. E mű tartalma szerint két részre oszlik, az első a fölkelésről szól, a második a pápai kormány fölött tör pálczát. Az olasz fölkelés, mondá, törvényes, ha idegen fejedelem, — törvénytelen, ha a belföldi fejedelmek ellen irányul. Fölkelési programmja e két pontba vonható össze: Folytonosan izgatni és tüntetni kell; a nemzeti függetlenség ügye elválaszthatlan a szabadság ügyétől. A második rész a forradalom szájize szerint telve van a pápai kormány elleni támadásokkal. Massimo D'Azeglio valahányszor ily körutról visszatért, az eredményről értesitette Károly-Albert királyt, ki mindinkább meggyőződött, hogy magához vonva a különféle olasz pártokat, jelszava szerint: »J'attends mon astre (várom csillagom feljöttét) hivatva van az olaszországi mozgalomnak élére állani.

De az olasz függetlenség szóvivői közöl Olaszországban a kath. érzület meggyöngitésére, s ezzel a pápai tekintély aláaknázására, másrészt Piemontnak odaterelésére, hogy a félszigeten a vezérszerepet, semmi eszközt meg nem vetve, magához

ragadja, egy sem birt oly befolyással, mint G i o b e r t i, sajátképeni megalapitója azon politikának, melyet Piemont maig követ. Mint maga is a titkos társulatok fogásaiba beavatott, azokat maga is alkalmazta. Hogy a katholikusokat megnyerje, dicsőitette a clerust és a pápaságot, a dicséretből juttatott a jezsuitáknak is. Hogy a republikánus pártnak kedvezzen, bölcsészeti műveiben legalább elméletileg maga is republicánusnak mutatta be magát. Az á t m e n e t i időre elfogadta a monarchicus elvet, melyet hosszabb időre kivánt föntartani, mig a fejedelmek leszoknak bő fejedelmi jogaikról és ezek lassankint a népre ruháztatnak át. Utóbb aztán megtámadta a jezsuitákat; a katholicismust a »jesuitismustól« meg kivánta tisztittatni; azt hivé, ily uton a katholicismust megnyeri a liberalismusnak, és viszont ezt a katholicismusnak, amivel a forradalomnak roppant szolgálatot tesz, ha a két rész közti mélység fölé sikerül összekötő hídat épitenie. Alkudozott hol a pápával, hol a forradalommal, hogy megcsalja ezt is, azt is, azon czélból, hogy a piemonti uralomnak egyengesse utjait.

Ha legalább elméletben a pápának egy független Olaszországban a tiszteletbeli elnökséget szánta, tevé azon föltevésben, hogy a »jesuitismustól« fölszabaditott olasz clerus egy a »megtiszitott« katholicismusnak hódoló pápát fog szent Péter székére ültetni, amiben ismét a titkos társulatokat utánozta. [1])

---

[1]) L. az »Okmányok« közt a fő Venta utasitását. — Hogy az olasz democraták miként képzelték maguknak Olaszországban a pápa elnökségét, elég idéznünk Montanellit, ki előadván, miszerint Gioberti műveiből tanulta, hogy lehet va-

Gioberti Mazzinitól csak annyiban különbözött, hogy ez saját elnöksége alatti egyetemes olasz köztársaságot, amaz Károly-Albert alatti egyetemes olasz monarchiát ohajtott. Az eszközök mindkét részről ugyanazok voltak. S mivel mind a két párt hatalmas volt, egymásiránti engedmények, igéretek által kufárkodtak a szabadsággal és hazafisággal. A monarchicus párt, mely szemben a republicánus párttal mérsékelt nevet vett föl, szintugy, mint a mazzinisták, leghatásosabb fegyverül a folytonos izgatást, a reformsürgetést (a honnan reformistának is neveztetett) használta; annyiban is forradalmi volt,

laki katholikus, és emellett elveteti a pápa tévmentességét, a papi uralmat (clerocratica autoritá) és egyéb papi toldványokat (inframettenze della preteria); katholikus, mint Dante, Savonarola, Pascal és mások, — a primátusról így ir: »A regeneráló pápaság utópiája bámulatos képet tárt föl előttem, a melyben bőven kielégittetett a haza, — a democratia, a vallásszeretet. Mint olasz láttam végre nemzetem szétszórt tagjait egyetlen taggá egyesülni, melynek lelke Róma, és Olaszország feje az összes kereszténység feje; ekként Olaszország visszavivná az elsőséget Európában, föltámadna mint a nemzetek papnője (sacerdotessa delle nationi). Mint democrata láttam, a mint a népek vallási vezérlet alatt kelnek föl a szabadság és egyenlőség kivivására; a papok feszülettel kezökben szent demagogokká, a boszu apostolaivá lesznek; Európa két táborra oszlik; a kiváltság hadseregének vezére lesz a caesárok utódja, az orosz czár; a jog hadseregének vezére Krisztus utódja, a latin pápa. Mint katholikus láttam a vallási egységet, mely haladást hirdet, a schismát lefegyverzi; láttam, a mint a bölcsészi és protestáns sectákat magához vonzza a római rendszer; az átalakult nyugati keresztény műveltség terjed kifelé, s visszahóditja keletet, a hol létrejött.« (Memorie sull' Italia. Torino, 1853. I. 179.)

mert a reformok által Olaszország fejedelmeit annyira az alkotmánytól függővé akarta tenni, hogy a Piemonthoz való a d n e x i ó k minden nagyobb rázkódtatás nélkül végbemehessenek, valamint az ujabb időben hirhedtté vált olaszországi a d n e x i ó k már Károly-Albert idejében meg is indultak. Ha volt Olaszországban a monarchicus pártnak egy része, — és nyilt bevallás szerint, ez a nagyobb rész volt, mely Piemont fönhatósága alatt az olasz fejedelmek szövetkezését kivánta, e szövetség a párt intentiója szerint alig különbözött volna az 1866-ban Poroszország elnöklete alatt létrejött éjszaknémet szövetségtől, mely után nem volt nehéz megjósolni, hogy az egész Németországnak Poroszországba való bekebelezésére fog vezetni.

Ily körülmények közt, midőn Piemont Mazzinivel az iránt versengett, hogy melyik váljék Olaszország Saturnusává, nem csoda, hogy XVI. Gergely pápa bizalmatlanul fogadta a hatalmak memorandumát; s mind ezeknek, mind az olasz pártfők reformsürgetéseit. »Az 1831-ki m e m o r a n d u m, irja M o n t a n e l l i, kétségtelenül nem volt alkalmas arra, hogy a pápai államban a vitakérdést eldöntse, mert az lehetetlen, hogy a pápa világiakkal kormányozzon, és hogy Rómában a bibornokok collegiuma mellett világi nemzetgyülés legyen; ebből összeütközések keletkeznének, melyek előbb-utóbb vagy tiszta papi autocratia visszahozását vonnák maguk után, vagy r a d i c a l i s f o r r a l o m r a vezetnének. De a m e m o r a n d u m o t elfogadván a m o z g a l o m p r o g r a m m j a u l, a papoktól elvétetett az ürügy, hogy vallási

matlanná kell tenni a hadsereget, mely a socia lismus előhaladásának legnagyobb akadályát képez

A népre akként kell hatni, hogy a mozgalon vezetői gyakran és minél többet beszéljenek anna elnyomásáról és szükségeiről; minél többet kell előtt hangoztatni a szabadságot, emberi jogokat, egyenlő séget, testvériséget, másrészt a despotismust, kivált ságokat, szolgaiságot. A nép nyiltan szólaljon föl szükség esetében fölkelések által parancsoljon. A né pet minden lehető alkalommal össze kell gyüjteni; il alkalmakkor föl kell benne ereje- és hatalmána öntudatát ébreszteni és követelésekre buzditani. Il eszközök használata mellett, a forradalom hivei bá mulva fogják látni, hogy csupán a vélemény hatal mára is mint menekülnek királyok és nagyok, gazdagol és papok, kik a régi társadalmi épületet képezték. Bá torság és kitartás!

Mazzini körülbelül így okoskodék: A kormá nyok vagy megadnak mindent, amit az általunk isko lázott és még inkább iskoláztatandó nép követeln fog, s akkor az érett gyümölcs magától ölünkbe hull vagy észreveszik, hogy őket hová tereljük, s meg akar nak állapodni, s akkor a nép által, melyet ellenök föl lázitunk, könnyen megszabadulunk tőlök.

Ime, ide érlelték a dolgokat Olaszországban hatalmasságok a bécsi congressussal 1815-ben és memorandummal 1831-ben! IX. Pius a legnemesszi vűbb kisérletre vállalkozott; lefegyverezni a forradal mat az által, hogy a memorandum terére áll; bizto sitani a pápaságnak a hatalmak jóakaratát, midőn tanácsaik figyelembe vételével inditotta meg világ

ralkodását. Megállitotta-e a forradalmat, midőn a re-rmok terén a lehető legszélsőbb határig ment? Biz-itotta-e magának a kath. Európa garantiáját, mi-n a piemonti szintugy mint a mazzinista forradalom hetetlent kivánt tőle? E kérdésekre válaszol IX. Pius pápaságának története azon részében, mely vi-ági uralkodásának viszontagságteljes eseményeivel glalkozik. És ha, midőn IX. Pius, a világi ural-dó történetét fogjuk elbeszélni, önkénytelenül is ikünk elé áll a jelenet, amint a szent atya a atikán képcsarnokában egy ártatlan kisdednek meg-togatván a festményeket, egy szent Péter megfe-tetését ábrázoló képnél megállapodott és azt dá: »Nézd fiam, ez az én képem!« — IX. az egyház fejének uralkodása annál vigasz-bb momentumokat nyujt. Hiában igyekeznek lelki almát lenyügözni; neki kétszáz millió katholikus gedelmeskedik. A hivők sokaságában egy sziv, egy ek van.

A kath. egység soha sem volt szilárdabb, mint a. Ezen egység meggyengitését czélzó törekvéseiben lenkor leghatalmasabb államférfia is, ki biro-umakat alakitott át, és fejedelmeket fosztott meg keiktől, szintén szánandó kudarczot vallott.

Az idő az örök igazság végrehajtója. Az időt ki n meritik napok és hónapok. Ha végrehajtási mű-en a mi korlátolt fölfogásunk szerint néha szünet zik beállani, azért kérlelhetlen folytonossággal gálja Isten végzéseit....

1862-ben Casoni bolognai ügyvéd, az egyház fia, kit a szent atya nagyrabecsült, társalgás köz-

ben kérdé IX. Piustól, vajjon a katholikusok re
jenek vagy féljenek, örvendjenek vagy szomorko
nak-e? »Kissé kiváncsi kérdés, szólt a pápa m
lyogva. Mind a mellett megmondhatom, hogy K
tus egyháza és a szentszék jelenleg sulyos és fá
mas megpróbáltatásnak van alávetve. De ne fé
tek; Isten támogatja és védelmezi egyházát. A s
lőtelen szent Szűz a legerősebb oltalmat eszl
számára. Ismétlem: ne féljetek, hanem remé
tek, reméljetek mindenkoron; és mintb
fiam, emléket kérsz tőlem, azt e két szóban nyujt
imádkozzál és remélj!«

Ezt tegyük mi is!

I.

Mastai János áldozárrá szenteltetéseig.

…glia. — A Mastai-Ferretti-család. — A Mastai-család …kai és vallási érzülete. — Mastai Jeromos és Solazzi Ka… gyermekei. — Mastai János-Maria születése. A helyzet Olaszországban. — Mastai grófnő mint oktatja János-Máriát. — VII. Pius pápává választatik. — Guidi …menti Jánost, ki azóta beteges volt. — János első nevel…e. — A volterrai collegiumban. — Mastai János maga …figyelmet kelt. — Betegsége. — Helyreigazitása azon vé…ynek, hogy Mastai János katonai szolgálatot vállalt. — … Pius a Mastai-családnál. — Mastai János Rómában foly… tanulmányait. — A Tatagiovanni. — János érdeklődése … intézet iránt. — A pápai testőrségbe kiván fölvétetni. — …riulat. — Loretóban. — Növendékpappá, majd a Tatagio… segédigazgatójává lesz. — Fölveszi a kisebb rendeket. Missióban vesz részt. — Áldozárrá lesz. — Az ifju áldozár VII. Pius. — Melkiszedekián püspök Mastai betegségéről. — Első szent miséje.

Az Adriai-tenger partjain terül el Siniga… város, melyet a Szajna partjairól Lyon vidékéről …ába özönlött gallok (senones) alapitottak és Seno-Galliá-nak vagy Sena-Gallicának nevez… A Mysa-folyócska által áthasitott, kikötővel s …b mint 10.000 lakossal biró város a Szardinia által …-ban elfoglalt Pesaró- és Urbino pápai legatióban …zik s közigazgatóságilag ma az Adriai-tenger hosz…ban levő Márkákhoz tartozik, melyek négy tar…ányt: Anconát, Macerátát, Ascolit és Urbinot fog…ak magukban.

E városban telepedett meg a XVI. századl a lombard eredetű és a volt velenczei területen l Cremából ide átköltözött Mastai-család, mely a zájának tett kitünő szolgálatai által köztisztel névre tett szert. VIII. Orbán pápa alatt egy Ma hősileg védelmezte a várost a velenczei flotta ostro ellen. A XVII. század végén Farnese, Parma Piacenza herczege hosszu és hű szolgálatok jutal zásaul a Mastai-családnak grófi rangot adományoz Az anconai eredetű Ferretti-családdal házas által rokonulván, Mastai-Ferretti-nek neve magát.[1])

Sinigagliában a Mastai-Ferretti-család, mel városház mögött sötét, szük utczák által környez saját palotával birt, hosszu időn át a városi ható élén állott. A mult század végén a franczia hábor alatt Mastai-Ferretti Jeromos volt a város gon loniére-je (zászlós, polgármester). Híve lévén a pá nak, a vagyonos, de nem épen gazdag grófnak a fr czia forradalom részéről sok üldöztetést és anyagi l rokat kellett szenvednie. S a mily ellene volt Mas gróf a franczia bitorlásnak, ép oly határozottan el nezte az osztrák befolyás terjedését Olaszországb Kárhoztatása az idegen uralomnak, rendithetlen hű a pápához, mint világi fejedelemhez és az egyeten egyház fejéhez, jellemezte századok óta a Mast családot.

Jeromos grófnak neje, Solazzi Kata grófnő szent élet hirében állott. E házasságból sz

---

[1]) L. Moroni: Dizionario di erudizione storico-eccl siastica. Venezia, 1854. vol. 66. 211. l.

ıos gyermek született. Több leányon kivül négy fia: rábor, József, Kajetán, — és János-Mária-Ker. ános-Péter-Pelegrin-Izidor, ki 1792. május 13-ikán ;ggel 3¾ órakor született s ugyanaz nap Mastai Endre kanonok [1]) által megkereszteltetett. A kereszt-:yai tisztet Moroni Jeromos végezte. — Mastai ános-Mária 54 év mulva mint IX. Pius lőn z egyház fejévé.

Olaszországra és az egyház-államra akkor vi-..:os idők jártak. A franczia forradalom seregeivel ..:ánlötte az olasz félszigetet és VI. Pius pápát 798. fogságba hurczolta. A vallásos Mastai grófnő, ı János fiát a Boldogságos Szüznek ajánlotta s gyer-..keivel együtt imádkozott, ezeknek könyek közt el-.szélte az egyház fejének szomorú sorsát. János ek-.r hat éves volt. Miután anyjával és testvéreivel a ..oly pápáért két Miatyánkot és üdvözletet imádko-..:t. kérdé:

— De hogy türheti ezt a jó Isten? Nem ura-e mindnyájunknak? És a pápa, kinek megengedte ..urczoltatását, nem helytartója-e a földön?

— Gyermekem! válaszolá az anya, épen mivel pápa Krisztus Jézus helytartója, megengedi Isten, .gy vele is ugy bánjanak, mint Krisztus Urunkkal.

— Tehát ezek a francziák, kik a pápát elhur-..:ták, gonosz emberek, nemde? S mi imádkozzunk ..ettök?

— Fiam, ha gonoszak, ez egy okkal több arra,

[1]) Mastai Endre, Jeromos grófnak testvére volt, s utóbb ..: pesarói püspök VII. Pius iránti hüségeért a francziák által ..:na várába záratott.

hogy érettök imádkozzunk. Ki tudja? talán ez all lommal többen közőlök akaratjok ellen cseleke nek. Az ő kormányuk tartja a pápát fogságban; hát kormányuk gonosz.

— Imádkozzunk az ő kormányukért?

— Bizonyára. Urunk is imádkozott azokért, k őt keresztre feszitették.

VI. Pius számüzetve Valenceben 1799-ben éves korában halt meg. »Vir apostolicus moriens exilio,« mint Malakiás érsek róla megjövendölé. A akkori viszonyok közt, midőn Francziaországban templomok be voltak zárva, a püspökök és papo számüzetve vagy vérpadra hurczoltatva, azt hirdetté hogy VI. Pius az utolsó pápa.

— Igaz-e, hogy nem lesz többé pápa? kérd János anyjától.

— Légy nyugodt fiam; láthatunk királyok meghalni, kiknek helyét mások nem foglalják el; (pápa lesz a világ végeig.

— De anyám! atyám, meg Endre bácsi azt mo dották, hogy nem látnak módot, miként gyülekezhe nének össze a bibornokok uj pápa választására.

— Azt én sem látok, fiam; de azt tudom, hog Isten gondoskodni fog.

És Isten gondoskodott. A francziaseregek vis szavonultak és a Velenczében összegyülekezett bibo nokok 1800-ban megválasztották VII. Piust.

De János még előbb nagy veszélyt állott k 1797-ben a Mastai-család egy a várostól minteg nyolcz mérföldnyire fekvő nyaralóra vonult. Egyi októberi napon az ötéves János Guidi Domenic

nevü szolga kiséretében mély tó mellett sétálni me t. Az uszkáló halacskák lekötték a gyermek figyelmét; mindinkább közeledett a viz széléhez; elcsuszik és eltünik a viz alatt. A hü szolga nem haboz utána ugrani s a már-már halálra vált gyermeket megmenti.[1]) E balesetnek megmaradtak tartós utónyómai. Az addig virágzó arczszint halványság váltotta föl; a gyermek gyönge, beteges maradt, miből utóbb sulyos betegség fejlődött, mely azonban gondviselésszerü volt, mert befolyt abba, hogy Mastai János utóbb pappá lön.

Első neveltetése- és oktatásáról szük adataink vannak. Az első elemekben anyja oktatá, kinek szemei előtt Aquinói szent Tamás és Szalézi szent Ferencz anyáinak magasztos példái lebegtek. Utóbb az anya felügyelete alatt a házi nevelő, Inghirami János kegyes-tanitórendi, utóbb a rend generalisa, s részben Incontri József utóbb püspök vette át oktatását. Még a szülei háznál tartózkodásakor járult első szent gyónása után az áldozáshoz.

1803-ben küldetett Volterrába (Toscana volt nagyherczegség Pisa tartományában) az ájtatosrendüek collegiumába, [2]) melynek élén Inghirami

[1]) Ugyanazon Guidi Domenico 1847. ápril első napjaiban Mondolfóból Rómába érkezett, s IX. Piusnál kihallgatást kért. A szent atyát élénk örömmel töltötte el az öreg hü szolga látása. Évidijt rendelt számára és ajánló levéllel küldötte Sinigagliába családjához. E megható találkozás bő részleteit hozza a »Contemporaneo« 1874. april 3-iki száma.

[2]) A volterrai kegyesrendüek naplójában 1803. oktober ...iki keletttel ezt olvassuk: »E collegiumba érkezett János-

János, korában Olaszországban elsőrendű mathema thikusa állott. Itt Mastai János mint az intézet be növendéke a classikai nyelvekkel, történelemmel, föl rajzzal, mathematikával, természettudományokkal é bölcsészettel foglalkozott. Megnyerő külseje, má gyönge korában kifejlett jellemszilárdsága, nyilt esz előadási könnyüdsége, eszmegazdagsága, terjedelme ismeretei, emellett nagy szerénysége és mély vallá sossága által csakhamar megnyeré mind tanulótá sainak, mind elüljárói- és tanárainak szeretetét. Egyi tanára bizonyitá róla, hogy »tanitványa nagy és fé nyes talentummal bir, lelke angyaltiszta, a kor egyi tudományában sem járatlan, mindenben kitünte magát.« Egy másik: »Mastai erkölcsei angyaltisztál a munkában fáradhatlan.« [1])

Ki is tüntette őt tanárai- és tanulótársainak b zalma. I. Napoleon nővére, Bacchiochi Elisa, Hetru ria királynője meglátogatván Volterrát, a tanulók ün nepélyesen készültek őt fogadni, s az ugynevezett kö tői akadémiához, mely a királynő tiszteletére adatot

Mária gróf sinigagliai Mastai Jeromos gróf fia, nagybátyj Mastai Endre kanonok társaságában.

[1]) 1809. szentember 9-iki kelettel emlitett naplóban o vassuk: Sinigagliai Mastai János-Mária gróf Bacci Arcangel kegyesrendü, bölcsészet-lector vezetése alatt a collegium te mében physico-mathematicai előadást tartott az optikai sze rekről. Derekasan megoldotta az összes nehézségeket és fö adványokat, melyeket a válogatott és számos hallgatóságb többen hozzá intéztek. Köztapsokat aratott, nevezetesen püspöktől, alpraefectustól és polgármestertől. Aztán a polgá mester a község nevében egy mathematicai munkából álló ju talomkönyvet adott neki át.

tudományos értekezések, költői és zeneművek előadásából állott, Mastai választatott meg elnöknek.

Nem kevésbbé idegenek figyelme is reá irányult. Olaszország nagy része ekkor franczia uralom alatt állott. A »franczia császári egyetem felügyelője« megtekintvén Volterrában a szintén »császári« intézetet, Mastai Jánosnak mind külseje, mind szabatos feleletei által meglepetve, az intézet elüljárójánál részletesen tudakozódott róla. S miután ettől is csak dicséretest hallott, megjegyzé: »Ez a fiatal ember, ha a körülmények csak kissé kedveznek neki, még nagyra fogja vinni.«

A baj azonban, melyet még ötéves korában vizbeeséskor magára vont, mindinkább fejlődött s 1808-ban nehézkórba tört ki. A segitségül kivott orvosok a kórt gyógyithatlannak mondották. A testében megtörött ifju visszatért a szülői házba, hol a leggondosabb ápolásban részesült. [1])

Többen állitják, hogy Mastai János 1811. vagy 1812-ben a franczia nemes testőrségbe lépett s az első ezred első századában szolgált. Mindkét állitás valótlan; Mastai János soha fegyvert nem viselt.

A beteges ifju VII. Pius visszatéréseig a szülői háznál maradt. Az agg pápa I. Napoleon legyőzetése után diadalmasan visszatért székvárosába, és ez utjában, miután Cesenában megvigasztalá jelenlé-

---

[1]) Idézett naplóban 1809. szeptember 26. kelettel ezt találjuk: Ma reggel távozott Mastai-Ferretti János-Mária gróf legjobb ifju Bacci Arcangelo társaságában, miután tanulmányait tökéletesen, nagy előmenetellel befejezte, és a méltóságos püspök ur reá a hajkorona rendét adta.

tével haldokló nővérét, Sinigagliában megfordult hozzá rokon Mastai-családnál. Mastai János, a j vendő pápát bemutatták VII. Piusnak, kinek ne csak nevét örökölte, de nagyrészben keserüségeit átélte.

VII. Piusnak Rómába vonulásakor Mastai J nost azok közt találjuk, kik a hazatérő szent aty ünnepélyesen fogadták. Rómában nagybátyjánál l kott, kinek felügyelete alatt folytatta tanulmánya Már ekkor látszott benne megérni az elhatároz hogy papi pályára lép, mert amellett, hogy a coll gium romanumban bölcsészetet és mathematikát ha gatott, a St. Appolinare-intézetben tanult theologi és nevezetesen egyházi jogot, az egyházi akademi ban (academia ecclesiastica) államtudományokat egyházi diplomatiát.

Szabad idejét már ekkor legörömestebb a T tagiovanni-féle árvaintézetben töltötte.

Ezen intézet alapitója Borghi János (sz 1732). Foglalkozására nézve kőmüves volt. A neh munkától fönmaradt idejét a Szentlélekről nevez kórodában a betegek ápolására forditotta. Gyakr megesett szive, midőn különösen a Pantheon lépcs és környezetén félig meztelen gyermekeket látott, l részint szüleiktől megfutott vagy általuk elhagyat csavargók, részint valódi árvák voltak. Néhányat l zőlök magához fogadott, alamizsna segélyével ruhá őket, s alkalmat nyujtott nekik, hogy valamely ha nosz mesterséget tanulhassanak.

Két jótékony egyházi férfiu: Pinchetti és Pietro (az utóbbi bibornok) értesülvén Borghi ne

::éről, őt rendes segélyzésben részesitette. A felfo-:ádott árvák száma csakhamar tizenötre ment. Ekkor Di Pietro 1784-ben a Ruggia-palotában Borghi intézete számára helyiséget bérelt, s az ügy támogatására egyletet alapitott, mely adakozás utján Borghi rendelkezésére havonkint 800 scudit adott. A derék alapitó most már legalább negyven árvát fogadhatott intézetébe. Az ügy felkölté magának VII. Piusnak figyelmét. Az intézet számára megvette a Ruggia-palotát. Az intézet legalább is száz gyermeket befogadhatott. Giovanni a növendékeket »gyermekeinek« nevezé, ezek őt »tatá«-nak mondák: innen a »Tatagiovanni« név. Az elhagyatott gyermekeket munkás, vallásos mesteremberekké nevelte.

Az alapitónak 1798-ban bekövetkezett halála után az intézet jótévők által továbbra is föntartatott, csakhogy az akkori zavarok miatt lakhelyét többször kellett változtatnia, míg végre 1816-ban állandóan a volt szalezita zárdába (S. Anna dei Falegnami) költözött át. [1])

Ezen intézettel Mastai Jánost Storace Caesar kanonok s intézetigazgató 1814-ben ismertette meg, midőn a katekumenek házában (S. Maria dei Monti) volt elhelyezve. Mióta Mastai az intézettel megismerkedett, egész lélekkel csüggött rajta. Noha Róma legelőkelőbb családjainak: az Orsinik, Gravinák, Odescalchik, Devotik házai nyitva állottak előtte, leg-

---

[1]) V. ö. Morichini: Di Giovanni Borghi maestro muratore detto Tata Giovanni, e del suo ospizio per gli orfani abbandonati, memoria. Roma, 1830.

örömestebb az árvák közt időzött; oktatta őket, játszott velök; szinte második »tata Giovanni-«vá lett.

Noha Mastai János kétségtelenül azért foglalkozott theologiai tudományokkal, hogy áldozárságra készüljön, pillanatra hivatása valódiságában kételkedni látszott. Barberini herczeghez, pápai testőr-parancsnokhoz folyamodott, hogy az akkor ujból alakuló testőrségbe fölvétessék. A parancsnok tekintettel a folyamodó betegeskedésére, vonakodott őt a jelöltek sorába fölvenni, és csak VII. Pius ohajtására igtatta be Mastait a kinevezendők jegyzékébe.

Ezalatt az ifju jövendőjére döntő befolyással biró esemény állott be.

Egyik este Mastai szokott órájában a Tatagiovanniban nem jelent meg. A növendékek, kik máris atyjokként szerették, hasztalan várták. Azon pillanatban, midőn estebédre az ebédlőbe indultak, az intézet előtt kocsi állott meg: Fontana bibornok hintaja volt ez. A kocsis jelenti az intézet háziszolgájának, hogy az utczán egy fiatal embert görcsökben látott a földön heverni. E szerencsétlen nem volt más, mint Mastai János, kit a nehézkór utolért és földre sujtott.

Azonnal bevitték az intézetbe, hol ismét magához jött.

E hir gyorsan elterjedett a városban, és Barberini herczegnek ohajtott alkalmat nyujtott, hogy a testőrségre alkalmatlan ifju Mastait a jelöltek sorából kitörölje. [1])

---

[1]) Midőn Mastai János mint IX. Pius szent Péter székére emelteték, még mindig Barberini volt a pápai testőrsé

VII. Pius a beteg ifjut meg akarván vigasztalni, ıagához hivatá. Inté őt, hogy Istenhez forduljon. Isten meg fog hallgatni, kivált ha Mária, ki need is anyád, s kinek nevét viseled, közbenjárását a e imáddal egyesiti. Őnála keres menedéket.«

Mastai vigasztalódva távozott nemcsak a pápáól, hanem váratlanul Rómából is. Elment szülőihez inigagliába; elmondá a történteket, s szilárd elhatározását, hogy pappá akkar lenni. Megnyervén a szüik beleegyezését, elsietett Loretóba, az Ancona zelében levő nagyhirű kegyhelyre. Máriánál kereett és talált oltalmat. Betegsége, melyet az orvosok gyógyíthatlannak állitottak, meg volt törve. Gyönge inetekben nyilvánult még néhányszor, mig végre esen eltünt.

Mastai János visszazárandokolt szüleihez, kikek áldásával huszonkétéves korában Rómába ment, többé már nem világi ruhában, hanem mint papölt papi öltözetben jelent meg. Lakását, hogy telen hivatására készülhessen, a Tatagiovanniban tte.

Legkiválóbb tanára, utóbb barátja és gyóntaa a nagytudományu Graziosi József vala, ki Mastairól, midőn bibornokká lőn, így nyilatkozott:

...noka. A hagyományos szokás ugy hozta magával, hogy ...ancsnok az uj pápától a hivatalában való megerősittetését ... »Megerősitésről szó sem lehet, mondá szinlett szigorral II. Pius; ön egykor igen keményen elutasitott, különben most ... tüzt volnék;« de legott nyájasan kezét nyujtá és Barbe... kitüntette.

»Mastai széles ismeretekkel, nagy erényekkel biró férfiu; meg fogják látni, hogy még pápává leszen.«

Nem soká lakott még Mastai a Tatagiovanniban, midőn Storace, az intézet igazgatója 1817-ben VII. Piusnál kieszközölte, hogy Mastai növendékpap mint segédigazgató melléje adassék.

Miután Mastai a hajkoronát (tonsura), mely a kisebb rendek fölvételét meg szokta előzni, Incontritól még Volterrában 1809-ben fölvette, a fényes sikerrel bevégzett vizsgálatok után 1817. január 5-ikén Della Genga Hannibál bibornoktól az utóbbi XII. Leótól fölvette a kisebb rendeket.

Ez időben Testa Ferrata Sinigaglia bibornok-püspöke missió-tartásra meghivta Odescalchi pápai praelátust, ki utóbb mint bibornok Jézus rendébe lépett és szentség hirében halt meg, ugy szintén a szent életű Strambi Vincze püspököt. A missióban Odescalchi felszólitására Mastai János is részt vett. E missió az ifjura oly mély benyomást tett, hogy min főpásztor is többször tartatott népmissiókat.

Rómába visszatérve, minthogy egészsége folytonosan javult, a nagyobb rendek fölvételeért folyamodott. Ekként 1818. deczember 18-kán al-diakonussá, 1819. márczius 6-án diakonussá, 1819. apri 10-kén áldozárrá szenteltetett s ugyanakkor a Santa Maria in via lata-káptalan kanonokjává lőn, mel állását május 28-án foglalta el. Mindahárom rend fölvette Caprano Péter akkor inconiumi püspökt i. p. i. s utóbb bibornoktól a Doria-Pamfili-palo magánkápolnájában, hol Caprano püspök lako Mindahárom fölvételére pápai engedély kivánt

tott, mert noha régi betegségének nyomai mindinkább tüntek, mégis olyannak ismertetett, ki orvosolhatlan betegség által van sujtatva. Áldozárrá csak is azon föltétel alatt szenteltetett, hogy a szentmise-áldozatot mindig egy második áldozár segédkezése mellett végezze. Mastai érezvén egészségét mindinkább szilárdulni, VII. Piustól fölhatalmazást kért, hogy segéd nélkül, egyedül misézhessen. VII. Pius szeretetteljesen fölemelte a térdelő levitát, és e szavakat intézte hozzá: »Ezt is szivesen megengedjük, mert azt hiszszük, hogy betegségedtől ezután ment maradsz.« [1]) S valóban a kérelmező ez időtől a nehézkórtól teljesen ment maradt.

Mindjárt fölszenteltetése utáni napon, 1819. april 11-ikén husvét napján mondá első szent miséjét az árvaházhoz tartozó S. Anna dei Falegnami (az asztalosok szent Annája) szerény templomban. A

---

[1]) Ezzel lényegben megegyező, de a körülményekre nézve kissé eltérő Melkiszedekián erzerumi püspök közlése. Ez 1845-ben Rómába jött és a propagandában végezte egyházi tanulmányait. Sulyos betegség kényszeritette őt tanulmányai félbeszakitására; betegen visszatért hazájába. Visszatérése előtt 1851-ben a szent atya által fogadtatott. Ezt ekként beszéli el: »A pápa, ki ismerte betegségemet, így szólott hozzám: »Bizzál fiam, fiatal koromban én is nehézkórban szenvedtem. Egyik nap VII. Pius várt, de betegségem miatt nem mehettem hozzá. Midőn utóbb elmondám akadályozásom okát, ő kezét fejemre tevé s azt mondá, hogy betegségem el fog maradni, s valóban azon órától fogva régi bajomtól megmenekültem.« Ekkor IX. Pius fejemre tevé kezét és szintén mondá: Én is biztositlak, hogy nem leszesz többé beteg.« L. Rütjes Pius IX. Neu-Ulm 1875. 68. lap.

kézvezető tisztet nagybátyja, Mastai Paulin kanonok végzé; az ajtatoskodók seregét Mastai Herkules,[1] János nagyatyján kivül legnagyobb részben az intézet árvái képezték.

---

[1]) Mastai Herkules, IX. Pius nagyatyja Rómában a kegyesrendűek nazerenus collegiumában neveltetett, hol arczképe maig látható. Ezen arczképet 1877-ben mutatták be a szent atyának, ki ez alkalommal emlité, hogy a 93. éves korában elhunyt gróf első szentmiséjén jelen volt. A nazarenus collegiumot IX. Pius saját költségén tartá fönn.

II.

Áldozárrá szenteltetésétől püspökségig.

A Tatagiovanni-intézetet vezeti. — Elválása az intézettől. — Chilibe megy. — A chili-i küldöttség Génuában. — VII. Pius meghal. — XII. Leó megerősiti a küldöttségnek adott utasitást. — Palmában. — Tengeri veszélyek. — Kalózok. — Rabszolgák. — Vihar. — A küldöttség fogadtatása az amerikai szárazföldön. — Az első lelkesedést feszült viszony váltotta föl. — Szárazföldi ut San-Jagó felé. — Itt a küldöttségre ujabb kellemetlenségek várnak. — Mastai és Bako. — Mastai a neki ajánlott apostoli helynökséget el nem fogadja. — A küldöttség visszatér. — Mastai a St. Michele-intézet igazgatójává lesz. — Ezen intézet ismertetése. — Mastai az intézetet ujra szervezi. — Érsekké lesz.

Ez időtől fogva Mastai János egészen az intézeté volt. Bevégezvén tanulmányait, idejét óhajtása szerint teljesen árváinak szentelheté. Az intézet igazgatója 1828-ban bekövetkezett haláláig Storace kanonok maradt ugyan, tettleg azonban az árvaházat, mióta áldozárrá lett, maga Mastai János vezette. A szobát, melyet lakott, a zarándokok rendesen meg szokták tekinteni: egy ágy, egy asztal, egy kar- és két közönséges szék képezte az egész butorzatot.

Az intézetet, melynek emelésére magánvagyonából tetemes összegeket forditott, lényegesen javitotta. A tantárgyak közé fölvette a mértan elemeit; a növendékek a rajzolásban, rézmetszésben és szob-

rászatban is nyertek oktatást. Ekként tehetségesebb fiuknak magasabb kiképeztetésre is nyujtott alkalmat. Más tekintetben az intézetet visszavezette a Borghi által életbeléptetett, de a háborus idők alatt elejtett gyakorlathoz. Borghi intézkedése szerint a fölvett árváknak az intézeten kivül kellett mesterséget tanulniok. Utóbb, részint mert nem volt elég segély a gyermekeket tisztességesen ruházni, részint mivel a mult század végén a mozgalmas idők alatt az utczákon gyakran veszélynek voltak kitéve, az elüljárók a mesterembereket az intézetbe járatták de ezek, csekély levén fizetésök, az oktatást hanyagon végezték. Ekként a növendékek 20 éves korukban, midőn az intézetből kiléptek, tanult mesterségökben nem voltak elég jártasak, s nem levén a városban összeköttetéseik, bajosan juthattak keresethez.

Mastai János visszatért Borghi eredeti intézkedéséhez. A gyermekek mesteremberekhez küldettek s alaposabb kiképeztetést nyertek.

Az intézetben esténkint a műhelyeikből haza tért gyermekeket maga oktatá. Kirándulások alkalmával velök evett, velök játszott.

Ragaszkodtak is hozzá, mint valódi atyjokhoz E ragaszkodás megható jelenete fordult elő, midőn a növendékek értesültek, hogy Mastai János a szent atya parancsából az intézetet el fogja hagyni.

Toccaccelli Angelo, az intézet volt növendéke ez eseményt igy beszéli el [1]: »Itt fordult elő életem egyik legszomorubb jelenete. Szép nyári est volt

---

[1]) Vie et portrait de Pie IX. par Félix Clavé.

Miután Mastai abbé hét éven át védőnk vala ez intézetben, el kelle azt hagynia, hogy egy távol missióban részt vegyen. Még nem tudtunk semmiről, s mégis már közel volt az elválás pillanata. Feltünt nekünk, hogy Mastai az estebéd alatt egy szót sem szólott. Hálaima után épen távozni készültünk, midőn meghagyá, hogy üljünk le ismét, és közlé velünk a szomoru hirt ... Fájdalomkiáltás hangzott a terem egyik végétől a másikig. 122-en voltunk akkor, kicsinyek, nagyok; de nem volt egy köztünk, ki ne sirt volna. Rögtön odahagytuk helyeinket, hogy keblére boruljunk. Némelyek kezeit csókolták, mások ruhájába csimpeszkedtek; akik nem fértek hozzá, a leggyöngédebb neveken szólíták őt, s mindenre kérték, hogy ne hagyjon el bennünket: ki vigasztal, ki szeret majd bennünket! ... Kétségbeesésünk annyira meghatotta őt, hogy maga is sirt, és a hozzá legközelebb levőket kebléhez szoritva, mondá: »»Soha nem hittem volna, hogy elválásunk oly fájdalmas lesz«« ... Erre kiragadta magát körünkből, szobájába sietett, de hasztalan igyekvék az ajtót bezárni, mert mindnyájan utána tódultunk. Azon éjjel a Tatagiovanniban senki sem aludt. Mindannyian Mastai abbénál maradtunk, ki üdvös tanitásokat adott és vigasztalt bennünket. Szorgalomra intett; utódja iránti engedelmességet, Isten és felebarátaink iránti szeretetet, kötelességeink iránti hüséget, a szerencsétlenségben önmegadást ajánlott .... Végre hajnalodott; hallottuk, amint a kapu előtt megállott a kocsi, mely jótevőnket vala elviendő ... Egy óra — és második árvaságra jutottunk ...«

Mastai János 1823-ban hagyta el az intézet
Dél-Amerika legtöbb államai ezen időszakb
függetlenitvén magát Spanyolországtól, ugyanann
köztársasággá alakult át. A polgári háboruknak te
mészetes következménye volt, hogy törvényeiben
intézményeiben az egyház sem maradt érintetlen
A katholikus spanyol hatalom és egyház közti v
szony Dél-Amerikában megszünt; az uj köztársasá
államokkal a világi hatalom és egyház közti kölcs
nös viszonyokat uj egyezkedések, szerződések ált
kellett rendezni. Maga a vallási érzület a hosszu id
át dult háboruk folytán a népben meg vala rendülv
Ez okból 1823. tavaszán Cienfuegos Chiliben sa
jagói kanonok, utóbb concepcioni püspök Rómáb
azon kérelemmel érkezett, hogy San-Jagóban apo
toli nuntiatura és missió állittassék. Kérelmét Chi
országos képviselőtestülete is támogatta. Az aposto
szentszék a legnagyobb készséggel kivánt az óha
tásnak megfelelni, s Della Genga bibornok elnöklet
alatt hat bibornokból álló congregatiót hivott össz
mely Chili, Mexiko, Peru, Columbia és a többi, Spa
nyolországtól elszakadt dél-amerikai államok szá
mára apostoli delegatust és helynököt válaszszon. A
figyelem kezdetben Ostinira, a római collegium
ban theologia tanárára irányult, s miután ez alapo
okoknál fogva a kitüntetést el nem fogadhatta,
congregatió választása Muzi Jánosra esett, ki akko
a bécsi nuntiaturában titkárként működött, utóbb
philippii érsekké i. p. i., majd Città-di-Castello püs
pökévé (a perugiai tartományban) lőn. Muzi mell
leginkább Consalvi bibornok és Caprano ajánlatár

uditoreként Mastai János kanonok, titkárként Sallusti József adatott.[1]) A választást VII. Pius helybenhagyta.

Ez tehát az ok, amiért Mastai Jánosnak szeretett árváitól meg kellett válnia. Az ifju áldozár önmegadással hajolt meg a felsőbb parancs előtt. Nehezebben volt az aggódó anya megnyugtatható. Irt Consalvi bibornok- s államtitkárnak, mentené föl gyöngeegészségü fiát ily veszélyteljes uttól. Mastai, ki anyjának tett lépéseiről nem értesült, mint Chilibe rendelt uditore bemutatá magát a szent atyának, ki e kegyteljes szavakat intézte hozzá: »Anyád, a grófnő irt az államtitkárnak, hogy elutazásodat megakadályozza; azt válaszoltam neki, hogy teljes épségben fogsz e küldetésből visszatérni.«

Az elindulás napja 1823. julius 3-ra volt kitüzve. A szentszék háromtagú küldöttségéhez csatlakozott említett Cienfuegos, De Arce Rajmund san-jagói dömés, kiknek parancsa volt a missiót a La-Plata-folyam partjáig kisérni, és Pacheco Lajos minorita szerzetes.

Genuába érkezve értesült a küldöttség VII. Piusnak augusztus 20-án bekövetkezett haláláról. E gyászhir leverőleg hatott az egész küldöttségre és különösen Mastaira, ki VII. Piusban nagy jótevővel és jóakaróval birt. A további utazást az is akadá-

---

[1]) E nevezetes missióhoz főforrás: Storia della Missione cattolica dello Stato del Chile, colla descirizione del viaggio di d. Giuseppe Sallusti segretario della medesima. vol. IV. Roma, 1872, per Giuseppe Macri.

lyozta, hogy a pápa elhunytával nyert teljhatalmo megszünt. Arra kellett magukat határozniok, hog Genuában az uj pápaválasztást és a teljhatalom me ujitását bevárják.

Szeptember 28-ikán szent Péter székére D e l l Genga Hannibál 1816—1818-ig sinigagliai b bornok-püspök emeltetett, ki XII. L e o nevet ve föl. Az uj pápa nem késett a chili-i küldöttségne VII. Piustól nyert teljhatalmát megerősiteni. A illető brevében XII. Leo megjegyzi, hogy az »elő tünk különösen kedvelt« (Nobis apprime charus) M stai gróf Muzi követ különös ohajtására adato melléje.

Alig szünt meg a Rómában beállott akadál bekövetkezett egy másik, Genuában. A küldöttsé mely a szent Martáról nevezett vendéglőben volt szá lásolva, elindulás előtti napon elhelyezkedett már »Eloysa« nevü gyorshajón, midőn értésére adato hogy egy ujabb jelentékeny szállitmány miatt a ha csak néhány nap mulva indulhat.

A küldöttség összes podgyásza a hajón volt; vendéglőben szobáikat közben mások foglalták le. zavarban Mastai tanácsára utasaink a genuai érs Lambruschini vendégszeretetéhez fordulta ugyanazon Lambruschiniéhoz, ki utóbb XVI. Ge gely alatt hatalmas államtitkár lett, s 1846-ben maj nem pápává választatott azon Mastai János ellen ben, kit 1823-ben mint fiatal uditoret házába fogado

Mastai és társai néhány napig élvezték La bruschini érsek vendégszeretetét, s végre október 5- indultak nyilt tengerre.

Kezdetben az idő eléggé kedvezett; néhány nap ulva azonban szélcsend állott be, mely a haladást agyon lassitotta. Október 7-ikén haladtak el a lyoni öl előtt; szemeik előtt terült el a kis Minorca-sziget, a tekintélyes Montserrat-hegy, midőn egy Dél-Keleten ámadott erős vihar kényszerité a hajót Majorca-sziget fővárosának, P á l m á n a k kikötőjébe vonulni, ol október 14-ikén vetett horgonyt. A tengeri betegég által meglátogatott Mastai ágyban feküdt; többi ársait is többé-kevesbbé a vihar megviselte.

A városi hatóság azon ürügy alatt, hogy a hajó pestis által látogatott részeket érintett, az összes zemélyzetet husz napi veszteglésre itélte, s minden népjog ellenére az utazók könyvei- és iratainak kiaíátását követelte.

Ez iratokból a hatóság látván, hogy a hajón ő utasok czélja összeköttetésbe lépni oly amerikai llamokkal, melyek Spanyolországtól imént elszakadtak, a szentszék képviselőinek megparancsolá, ogy a hajót legott hagyják el.

Muzi a hajón hagyva Sallustit, Mastai Jánosai partra szállott, s mindketten, tiltakozásuk daczára, a börtönszerü vesztegházba zárattak.

Október 17-kén az egész küldöttséget a városi alcade (biró), maga mellé vevén két segédbirót és egy egyzőt, kihallgatta. A kihallgatás azzal kezdődött, ogy a küldöttséget gondosan megfüstölték. A biró udni akarta, mi vezeti a küldöttséget Amerikába, s incsenek-e politikai czéljai. A válaszok categoricus igen-« és »nem-«ekből állottak.

A biró a küldöttséget szabad lábra helyezte;

de a városi hatóság tovább ment: szerinte a szentszék-nek nem áll jogában Dél-Amerikába lelki segély küldeni; s a hatósági személyzet többsége abban állapodott meg, hogy az »Eloysa« papi utasait Ceuta vá-rában le kell tartóztatni mindaddig, mig a távollevő kormányzónak számot nem adnak utazásuk czéljairó Ez ellen Cienfuegos és De Arce erélyesen tiltakoz-tak. Az erélyes föllépés használt; a pálmai érsek é a szárd consul, kinek kezeihez Muzi tiltakozást jut-tatott, beavatkoztak az ügybe, s a küldöttség még kormányzó visszatérése előtt engedélyt nyert az el utazásra.[1])

Öt napig vesztegelt a küldöttség Palmában. A A tenger még mindig viharos volt. Az »Eloysa« mind amellett megindult; elhaladott a valenciai partokho

---

[1]) Ez eseményről IX. Pius megemlékezett 1870. szeptem ber 20-ikán a diplomatiai testülethez intézett beszédében »Emlékezem, mondá, midőn Chilibe utaztam, Francziaorszá háboruban volt Spanyolországgal VII. Ferdinánd visszahelye zése miatt. A hajó, melyen utaztam, megállapodott Palmában a Baleári-szigeteken. A spanyol hatóság visszatartotta azt azo ürügy alatt, hogy a cortesek engedélye nélkül Chilibe nem sza bad menni. Engemet egyszerüen börtönre vetettek; akkor é tém meg a pápa függetlenségének szükségét. A hajóról napon kint kaptam élelmet; de nem jutottam sem levélhez sem hi laphoz; mindennemü levelezés tiltva volt. Ekkor avattattam b a foglyok mesterkedéseibe. Irott czédulákat rejtegettünk a ke nyérbe; ily módon kaptam hirt. Igy tudtam meg az angouleme herczeg győzelmét Trocadorónál. E győzelem után, mely bu kásukat okozta, a fölkelő spanyolok nem gondoltak többé szegény kanonokra, s engedtek bennünket tovább menni.« Ac tes et paroles de Pie IX. par A. Roussel. Páris, 1874. 3. l.

közel eső Iviza mellett, mely egyike a pithyiusi szigeteknek, s október 8-ikán ért Gibraltar alá.[1]) A küldöttség utját folytonos vihar közt folytatá; mire a Canari- (nyugat-afrikai) szigetekhez értek, Cienfuegos oly beteg állapotban volt, hogy partra-szállíttatását kivánta. E mellett november 3-ikán hirtelen szélroham annyira megtámadta a hajót, hogy csak a legénység nagy ügyessége és a kapitány lélekébersége menté meg azt az enyészettől. November 4-ikén végre csillapult a vihar. Mire a Canári-szigetek legnagyobbikához, Teneriffához értek, utazóink fölüdültek. Most azonban az előhaladott időszak daczára a teljes szélcsendben szinte kiállhatatlan hőség állott be. Hozzájárult, hogy a hajó a kapitány előtt ismeretlen áramlásba sodortatva, közel jutott ahhoz, hogy a partok közelében megfeneklik. Szerencsére délután a part felől megindult szél a hajót ismét nyilt tengerre hajtotta. November 5-én Santa Cruz de Tenerife (másként S. Cr. de Santjago) az egész szigettenger fővárosa terült el utasaink előtt. A kalózoktól, kik e helyen már nem egy hajót támadtak meg s fosztottak ki, az »Eloysa« sem maradt ment. Az utasok, mély álomba valának merülve, midőn váratlanul a födélzeten fölfegyverkezett columbiai kalózok jelentek meg.

[1]) Erről a szent atya nevezett beszédében igy nyilatkozik: »Elérkeztünk Gibraltarhoz, hol szabadság volt, mint mindenütt, hol Anglia uralkodik. Emlékezem, Gibraltarban volt kormányzó; de kormányzó in partibus! ez aggastyán ...bé nem működött; gondolom 84 éves és Pittnek testvére ... Nagy kora daczára még jó erőben vala és lovagolni szokott.« U. o.

De jelentékeny zsákmányt hiában kerestek; a küldött
ség szegénységének köszönhető, hogy a kalózfőnök
miután a hajó vendégeinek iratait megtekintette, meg
elégedett egy üveg borral.

A félelmek közt töltött éj után Mastai János
a hajó födélzetén egy reá mélyen hatott jelenetet lá
tott. Egy kis konyhafiu elkövetett csiny miatt ágyuho
volt kötve, s rettegés közt várta a megkorbácsolta
tást, melylyel fenyegették. Mastai árváira gondolt
könyek tolultak szemeibe. Közbenjárására a fiu ke
gyelmet kapott.

Nem sokára még fájdalmasabb jelenetnek vol
szemtanuja. Miután a Zöldremény foka mellett elha
ladtak, november 27-én teljes szélcsend beállása foly
tán az »Eloysá-«nak egy ideig vesztegelnie kellett
Egészen közel hozzá szintén megállapodott egy rab
szolgákkal terhelt hajó. A szerencsétlen áldozatok
nak az volt közelebbi rendeltetése, hogy Braziliában
Rio de Janeiróban vásárra kerüljenek. A hajó oly kö
zel volt, hogy a küldöttség láthatta a kettenkint össze
lánczolt feketéket, hallhatta lánczaik zörgését és fáj
dalomkiáltásaikat. Mastai iszonyában elfordult a tá
volban a ködből kibontakozó Szent-Ilona felé
hol a VII. Pius üldözője végezte napjait.

A szélcsend miatt szükségessé vált gyakori meg
állapodások folytán a hajón az élelmi szerek idő előtt
fogytán voltak: az adagokat szükre szabták; a hust
burgonya pótolta. Azonban utasainkra ennél sulyo
sabb megpróbáltatás is várt.

Deczember 16-án már közel jutottak az ameri
kai partokhoz. Egyik forró nap után a vitorlarudr

madarak csaptak le, melyeket a portugálok, »las almas perdidas« — elkárhozott lelkeknek — neveznek. A legénységet aggodalom fogta el, a kapitány intézkedéseket tett, melyek közel veszélyt sejtettek. Iszonyú orkán tört ki. A közmondás, hogy szükség imádkozni tanit, most is valósult. Az utazók közös imára egyesültek; mindenki Istennek ajánlotta lelkét, mert azt hitte, hogy az elveszés kikerülhetlen. Ugy látszott, mintha Mastainak kellene az első áldozatnak lenni. A vihar első lökése lesodorta őt székéről s teljes erővel De Arcéra veté.

Deczember 23-ika volt. A hajó, melynek sem vitorlával, sem kormánynyal nem lehetett irányt adni, a partok felé hajtatott; félni lehetett, hogy a partba ütődés a hajót szétzuzza. A kétségbeesett helyzetben a kapitány a főkormányosnak meghagyja, hogy a partok távolságának kipuhatolására mér-ónt bocsásson le. A szerencsétlen kormányos elfeledé magát kötéllel megerősiteni; a legközelebbi hullám beveté a tengerbe.

»Valaki a tengerbe esett!« hangzott a következő pillanatban. S mig a tengerészek azon fáradoztak, hogy sajkát bocsássanak le, Muzi, Mastai, Sallusti padokat, asztalokat, székeket dobtak a hullámok közé, hogy az élethalál közt küzdő mentőeszközbe kapaszkodhassék. A szerencsétlent e közt a dühös hullámok majd a magasra veték, majd a mélységbe sodorták. Végre nagy erőfeszitések közt sikerült a sajkát leereszteni; három bátor génuai tengerész, daczolva a veszélylyel, társok megmentésére sietett, mi a bősz tengeren nem csekély föladat volt; mig közelébe juthattak a szeren-

csétlennek, ki egy megragadott padon tartotta fönn magát, közel egy óra mult el. A kormányost végre sikerül a sajkába emelni. De a veszélyen még mindig nem voltak tul. Minden pillanatban attól lehetett tartani hogy egy-egy óriási hullám által a sajka a hajóhoz vettetve összezuzódik. Emberi erőt majdnem fölülmuló megfeszités után megragadták a nekik vetett kötelet — s a sajkán levők meg voltak mentve. Következő napon az orkán még nagyobb erővel dühöngött. A kapitány, ki régi tengerész volt, és Plana Péter nevű utazó, ki az Európa és Amerika közti utat már négyszer tette meg, hasonló viharra nem emlékeztek. Végre a tenger csendesülni kezdett s karácson éjjelén Muzi szentmisét mondhatott; másnap, karácson napján Mastai, De Arce és Sallusti ajtatos közönség jelenlétében mutattak be hála-áldozatot.

Deczember 26-ikán üde szellő a szárazföld közelségét jelezte; másnap 27-ikén az árboczkosárból figyelő tengerész »szárazföld-«et kiáltott. A La-Plata-folyam torkolatától éjszak-keletre fekvő L o b o s-sziget volt az első amerikai szárazföld, melyet láttak. Innen fölfelé haladtak a S. Maria-fok felé. Flores-sziget Montevideótól keletre az ismét háborgó tengerben a viz sekélységénél fogva jó menedéket nyujtott. Rövid szünet után elérték a La-Plata torkolatát, és háromhavi viszontagságteljes ut után 1824. jan. 1-jén M o n t e v i d e o kikötőjében pihentek meg. Miután az ottani partokat ismerő kormányosokat fogadtak föl, elhaladtak az Ensenada de Barragan mellett, mely a La-Plata torkolatának déli részén fekvő öböl; január 5-én elérték a La-Plata folyam jobb partján fekvő B u e-

os-Ayrest, az Argentina szövetséges köztársaág fővárosát.

Itt horgonyt vetettek; hét ágyulövés jelzé, hogy szerencsésen száraz földre értek. »Éljen az apostoli helynök! Éljen Amerika!« kiáltott örömében az »Eloysa« legénysége.

A városi hatóság diszes sajkán négy tisztviselőt küldött a szentszék küldöttségének fogadására. A partokon az összes clerus, hatóságok és roppant népsokaság várta az érkezőket. Muzi helynök azonban, kinek egészségét a kiállott szenvedések igen megtörték, csak késő este hagyhatta el a hajót. Este a város kivilágittatott; a vendégek tiszteletére fényes lakoma rendeztetett, melyben a nyilvánuló lelkesedés küldöttjeinket kárpótolta az átélt viszontagságokért.

Az első lelkes fogadtatást azonban csakhamar feszült viszony váltotta föl, nem a nép, — mely az egyház fejének küldöttjei iránt minden alkalommal ragaszkodását nyilvánitotta, hanem az egyházi és világi hatóságok részéről. Zaval etta, egyházmegyei helynök az engedélyt, melyet Muzinak bérmálásra adott, visszavonta; a világi kormányzó betegséggel mentegetőzve, a küldöttséget nem fogadta; San-Jagoból pedig hir érkezett, hogy a képviselőház viharos ülés után elhatározta, miszerint a küldöttség egész tisztelettel fogadtassék, de Muzinak meg nem engedtető, hogy mint apostoli helynök működjék.

Mindezek rosz előjelek voltak a missió sikerére. A küldöttség 1824. január 16-án megindult a hosszu szárazföldi utra San Jago felé. A járatlan ut végtelen pampákon (róna mezőségeken) vezetett kereszt-

tül; a rosz uthoz hozzájárult a forróövi hőség, a mé
ges moszkitok, hangyák, vadállatok. Santos Lug
ros faluban a helybeli lelkész sátor alatt oltárt rögt
nöztetett, melyen a pampák közepette az apostoli hel
nök szentmisét szolgáltatott. Január 19-én érkezt
San-Nicolas de Arroyos, a Paranafolyó m
lett fekvő városba; érinték továbbá Rosariót,
Parana melletti kitünő révhelyet, hol Muzi bérmál
Candelári át, Orquetát, Las-Hermanas
Desmochadost, Chorrilló-t. Frayl
Muertóban Muzit egy Cordovából (a Primer
folyó mellett) küldöttség hivta meg, mi Cienfuego
oly kellemetlenül érinté, hogy utját egyedül folytatt
Az Andesek keleti oldalán fekvő Mendosába
egyesültek vele ismét. Nyolcznapi pihenés után hala
tak át az Andeseken, és szintén közel háromhavi f
radságteljes szárazföldi ut után márczius 17-én érke
tek San-Jagóba, Chili fővárosába az Ande
hegység tövében.

A nép által itt is a legkegyeletesebb tiszt
lettel fogadtattak; de a Buenos-Ayresben hallotta
után sejtették, hogy nem úgy fognak a hatósá
részéről fogadtatni. Közel három hó mult el, mi
a küldöttség megbizó leveleit hitelesitették. Noha
kormány a küldöttség költségeinek födözésére önkény
ajánlkozott, oly fukarul látta el vendégeit, hogy Sa
lusti titkárnak nyilt folyosón kellett irodáját szervezn
Muzi pedig társaival majdnem alamizsnából volt kény
telen magát föntartani. Az alkudozások épen nem ve
zettek eredményhez. Az uj köztársaságban még na
gyon felszinen usztak azon elemek, melyek az egy

lázhoz való őszinte közeledéstől irtóznak. Naponkint ujabb mesterséges akadályok vettettek föl, sőt a keserit és annyira ment, hogy többen kétségbe vonták a küldöttség hitelességét és irataiknak a congressus általi megvizsgáltatását követelték.

Hét hónapig — 1824. márczius 17-től október 18-ig tartott a türelempróba. E hosszu idő alatt a küldöttség tagjai vizen és szárazon a szentszék érdekében más helyeket is fölkerestek. Igy Sallusti értesit, hogy Mastai San-Jagótól éjszaknak nagy távolságban fekvő **Limában**, Peru fővárosában is megfordult.

E limai utban Mastait oly vihar lepte meg, hogy hajója a közellevő sziklák által már-már szétzuzatott. Midőn a veszély tetőpontját érte, egy **Bako** nevü szegény halász nehány néger segitségével a hajóhoz közeledett, s e vidéken való tájékozottságánál fogva a hajót **Arica** nevü városba kalauzolta.

Más nap Mastai a szegény halászt fölkereste kunyhójában, és hálája lerovásaul 400 piastert (közel 1000 forintot hagyott nála.[1])

De Mastai e nehéz utjában nemcsak a szentszéknek, hanem közvetlenül a hiveknek is szolgált. Elsajátitván a spanyol nyelvet, oktatott, predikált, gyóntatott, és szeretetteljes bánásmódjával mindenütt megnyerte a hivek sziveit.

---

[1]) Mastai pénzén Isten áldása volt. Bako vagyonos emberré lett. Mastai mint IX. Pius megemlékezvén élte megmentőjéről, ismét 400 piastert és arczképét küldé meg neki. A halász mélyen meg volt hatva e megemlékezés által, lakása közelében diszes kápolnát emeltetett, melyben az egyház fejének emlékül kapott arczképét őrizé.

Muzi türelmét a czélhoz nem vezető alkudozá sok teljesen kimeriték. Föl levén hatalmazva, hog szükség esetében magát uditoréje által helyettesithess és azt püspökké szentelhesse, Mastainak ajánlato tett, hogy helyette apostoli helynökként Amerikába visszamaradjon, mely esetben őt püspökké fogná szen telni. Azonban Mastai szem előtt tartván, hogy neki tett ajánlat kivítele az ottani kedvezőtlen viszo nyok közt a legnagyobb nehézségekkel találkoznék Muzi helybenhagyásával október 19-én visszatér társaihoz csatlakozott.

Ez uttal a tengeri utat választották. A »Eloysa« a küldöttséget San-Jagóba követte, honnan a nagy csendes oczeánon, megkerülvén Amerika dél csucsát, Montevideóba, s innen február 18-án indulva az Atlanti-oczeánon a gibraltári szoroson keresztü kétévi távollét után 1825. junius 5-én Genuába érkeztek.

Genuából szárazföldön folytatták utjokat Rómába. Mastainak ez utban azon öröme volt, hogy Sinigagliában rövid ideig szülői körében időzhetett

Genuából indulásuk után egy hóra julius 7-én érkeztek Rómába s XII. Leó pápának küldetésök eredményéről számot adtak.

Mastai rövid pihenés után 1825-ki deczember 19-én a San-Michele-intézet igazgatójává s a »conservatorii di Roma«- bizottság titkárává neveztetett ki.

San-Michele a ripa (Parthenotrophium Michaelianum) a Tiber jobb partján XI. Incze pápa által 1686. alapitott, s rendeltetésére nézve a Tatagiovan-

:hoz hasonló intézet volt. XII. Incze azt annyira agyobbitotta, hogy 300 növendéket fogadhatott be. XI. Kelemen fiatal férfi bünösök számára, s más sztályt elaggottak befogadására szerveztetett. XII. Kelemen sülyedt nők javitására fegyintézetet csatolt ozzá. VI. Pius 1790-ben szegény leányok számára z eddig a Lateránban volt nevelőintézetet helyezte ide át.[1])

Midőn Mastai az intézet vezetését átvevé, volt ban árvaház fiuk számára, kik mesterségekre oktattak, vagy hajlamuk szerint művészekké képeztetk: árvaház leányok számára, kik a háztartás különféle ágaiban és a női munkákban nyertek oktatást; ida elaggott férfiuk és nők számára; fegyencz- külön férfiuk és külön nők számára; végre bör- . melyben politikai foglyok tartattak.

Mastai tevékenységének tehát itt széles tér annál inkább, mivel elődе, Ciccalotti igazgató- a alatt a hiányos ellenőrzés folytán az intézet jö- delmei a költségek fedezésére elégtelenek voltak

Mindenelőtt az intézet pénzügyi állapotának ításra forditotta figyelmét, mi kisebb érdekek sér- nélkül alig történhetett meg. Több hanyag vagy telen tisztviselőt el kelle bocsátani, az összes tiszti zemélyzetet takarékosságra, lelkiismeretes kezelésre ritani. A feladat rövid idő̋n fényesen sikerült; intézet megszabadult adósságaitól, sőt a jövedelmek részét a növendékek javára lehetett forditani.

---

[1]) V. ö. Relazioni dell' origine e de'progressi dell' ospi- apostolico di s. Michele scritta da Antonio Tosti presi- del medesimo. Roma, 1832.

Ugyanis Mastai igazgatóságáig az intézetben a rendszabály állott fönn, hogy a növendékek és mu kások keresménye az intézet javára fordittatott, csupán az intézetből az életbe kilépők egyszer mind korra 30 scudit kaptak. Nagyobb előnyben részes tek a nők, kik az intézetből elbocsáttatásukkor sz: — ha zárdaszüzekké lettek, kétszáz scudi kielégit tésben részesültek.

Mastai az igazgató-bizottság beleegyezésével intézkedést akként módositotta, hogy az intézet mu kás személyzete keresményének egy része a munk javára kamatra adatott, s az összes kamatjaival intézetből kilépőnek kézbesittetett. Ily módon a mu kás személyzetet szorgalomra ösztönzé, s annak alka mat nyujtott, hogy a kilépő akár az iskolák folytat sára, akár mesterség kezdésére szorgalma- és ügyc ségének mértéke szerint egy kis tőkepénzzel is re delkezhessék.

Egy évig és nyolcz hónapig működött már M stai a San-Michele-intézetben, melyet anyagilag fö emelt; szervező talentuma, fáradhatlan munkásság által Róma egyik legvirágzóbb intézetévé lett. XI Leó pápa és államtitkára, Bernetti figyelemmel kis rék működését, mert a szerény intézeti igazgató eg szerre érseki székre emeltetett.

III.

Mastai Spoletóban és Imolában.

Spoleto. — Mastai püspökké szenteltetik. — Pénzzavara. — Spoletóba megy. — A helyzet Spoletóban. — Az uj érsek apostolkodása. — Mastai gyászbeszéde XII. Leó fölött. — VIII. Pius rövid uralkodása. — A VIII. Pius halála utáni helyzet. — XVI. Gergely. — Politikai forrongások. — Mastai szélye. — Ausztria interventiója. — Az érsek Spoleto védangyalává lesz. — Mastai szerénysége. — Földrengés. — Mastai földözó működése. — Imolai érsek-püspökké lesz. — Előléptetés volt-e ez? — Politikai viszonyok. — Az érsek-püspök befolyása a papságra és politikai pártokra. — Orsini Fclix. — A bibornokság kérdése. — Bibornokká lesz. — Fölkelési kísérletek. — Rimini-i manifestum. — Mastai imolai működése vallási téren. — XVI. Gergely halála. — Mastai pápaválasztásra Rómába megy. — A galamb.

A festői fekvésü Spoleto Umbria-tartományban a Coscerno-hegy és Mareggia-folyó mellett terül el; ma a foligno-római vasut érinti. Régi püspökségét XII. Leó pápa, ki Spoleto mellett Della Genga-kastélyban született, 1823-ban érsekségre emelte. Első érseke Ancajati szentéletü, de nem elég erélyes főpap volt, kinek kormánya alatt sok visszaélés és rendetlenség harapózott el, melyek orvoslásra vártak. Spoleto érseki székére oly férfiut kelle tehát emelni, ki az Ancajati alatti mulasztásokat tapintatos erélylyel jóvátegye. Ilyennek ismerték föl XII. Leó és államtitkára, Bernetti bibornok a közben pápai praelatussá

lett s akkor 35 éves Mastai Jánost, ki az 1827. m jus 21-ki consistoriumban spoletói érsekké n veztetett ki.[1])

Ujra meg kellett egy szivéhez nőtt intéze től válnia. A bár megtisztelő kineveztetés mindk részre fájdalmas volt. A San-Michelében ismétlődő azon jelenet, melyet négy év előtt a Tatagiovanniba láttunk. Kineveztetése után az első estét a Tatagi vanniban tölté; barátja, Storace kanonok még életbe volt; a legtöbb növendék, kiket ő nevelt és tanito még nem hagyta el az intézetet. Ettől is, melybe élete legboldogabb éveit töltötte, teljesen meg ke lett válnia.

Mastai önmegadással nézett eléje a reá vár uj terheknek. Nagy áhitattal készült püspökké szer teltetésére. Ez ünnepélyes ténykedés junius 3-iká pünkösd ünnepén ment végbe a San-Pietro in Vinco egyházban (a régi Eudoxia-basilikában). A fölszer telést Castiglione bibornok végzé, ki nem egé szen két évvel utóbb mint VIII. Pius szent Péte székére emeltetett. Mint püspök első miséjét Masta a S. Anna dei Falegnamiban végzé, ugyanott, ho mint fölszentelt első szent áldozatát mutatta be a Urnak. Az érseki palliumot a pápa kezeiből vette át

Szinte hihetetlennek látszik, hogy Mastai, ki San-Michelét oly gyorsan ki tudta pénzválságából emelni, érsekké neveztetésekor annyi pénzzel nen

---

[1]) Spoletói érsekségе idejéből sok érdekes adatot ho ily czimü munka: »Memorie dei primordi dell episcopato della Santità d. N. S. Papa Pio IX. nella Chiesa Spoletina publicat dal Capitolo metropolitano della medesima etc. Roma, 1877

rendelkezett, hogy a kineveztetési illetékeket ki tudta volna fizetni. Mint gróf családja részéről rendes évdíjban részesült; mint kanonok és intézeti igazgató szintén elég tekintélyes jövedelemmel birt; de az árvák, szegények és betegek jövedelmeit annyira fölemésztték, hogy pénz hiányában gyakran ruháját is elajándékozá. Spoletói érsekké kineveztetésekor, testvére Mastai Gábor gróf, mint családfő jótállása mellett a kineveztetési illetékek lefizetésére s palotájának bebutorzására Rómában 1300 scudi kölcsönt kellett fölvennie.

Spoletóba érseki széke elfoglalására, testvére, Gábor társaságában 1827. junius első felében indult el. Tevékenységének széles tér nyilt. A papság hanyagon teljesitette kötelességeit; az egyházi fegyelem meglazult; a templomjavak kezelésében mindenféle rendetlenségek mutatkoztak; ajtatos testvérületek és egyletek, lelkigyakorlatok, népmissiók és egyéb, a vallásos élet élesztésére alkalmas eszközök feledékenységbe mentek.

A titkos társulatok által a polgári társadalom meg volt mételyezve. Gyakoriak valának a politikai gyilkosságok. A carbonárikkal szemben állottak a pápa hivei, kiket amazok gunyból »sanfedisti«-knek neveztek.[1]) Spoletóban is a polgárok éles pártokat képeztek egymás ellenében.

---

[1]) Farini: »Lo stato Romano« művében (1. v. 14. l.) azt állitja, hogy a »Sanfedismo« Rómából kormányzott titkos politikai secta volt, mely a carbonarismus ellensulyozására keletkezett. Ez nem való. Kezdetben Nápolyban a franczia uralom ellen harczolókat nevezték sanfedisti-knek, mivel azt

Mastai érsek mindenekelőtt a viszonyokat t nulmányozta. Gyakran fordult meg az alsóbb cler között, melynek számára többször lelki gyakorlat kat tartatott. Senki ellen vádlókat el nem fogadvá mindenről személyesen kivánt meggyőződni. Fölk resé a főranguakat, kiket előkelő modora által csa hamar megnyert; föl a hivatalnokokat, az iparosoka kiknek türelmesen meghallgatá panaszait; föl a b tegeket és szegényeket, kiket szóval és tettel segite Körutjaiban tanitott, prédikált, megfordult a le szegényebb kunyhókban, hol lelki vagy anyagi segi ségre vala szükség. Értekezett a politikai párto befolyásos tagjaival, kiket egymáshoz közelebb hoz igyekezett.

S a papok lelkesebben kezdtek hivatásukna élni, a világi és szerzetes clerusban helyreállott tünni kezdő fegyelem, a templomjavak mindenü lelkiismeretesen és takarékosan kezeltettek; szegén árvák számára nagy intézet létesült, melyben azo hasznos mesterségekre tanittattak; a papneveldébe szegény ifjak az érsek költségén lakhattak; az addi elkeseredetten szemben álló politikai pártok közeled tek egymáshoz. Spoletóban uj élet nyilvánult.

Mindez az érsek idejét és erejét nagy mérték ben igénybe vette. Noha szüleihez közelebb volt, há rom hó mult el, mig időt szakithatott Sinigagliáb

---

mondák, hogy a santa fede-t (a szent hitet) a forradalom elle védik. Utóbb a carbonárik ez elnevezést átvitték mindazokra kik a forradalom ellen a pápai jogokat védelmezték. V. ö. Civiltà Catt. An. II. vol. IV. 470—488.: »I Codini e i San fedisti« cz. czikkét.

ˈtrándulni. Emellett kötelessége hozta magával, hogy ·venkint Rómát meglátogassa, részint szent Péter és ·zent Pál sirjai látogatása (visitatio liminum apostolorum), részint egyházügyeinek elintézése végett.

Mint spoletói érsek először 1828-ki juniusban fordult meg Rómában. Ekkor látta utólszor XII. Leó pápát, ki nem egészen hatévi uralkodás után 1829. február 10-ikén hunyt el. Mastai a spoletói redetü elhunyt pápa fölött székesegyházában remek gyászbeszédet tartott.

»Mielőtt trónra lépett — mondá ebben — sa·it lelkiismerete birói székére ült, s itt mérlegelé ·zéljait. Mily szentek és igazságosak voltak azok, mutatja nemcsak a bölcsek világitó bizonyitása, ha·-m azon sokaság szava is, mely, mint a hold, naponkint változik. Büszkeség és nagyravágyás nem fért hozzá. Közvetlenül az éghez fordult, és Isten megmutatta neki az utat, melyen haladnia kellett. Azóta ·selekvésére nézve nem ismert más zsinormértéket az igazságosságnál; nem tüzött maga elé más czélt, mint az emberek javát; nem óhajtott más jutalmat, más dicsőséget, mint azt, hogy jót mivelhessen. Mindjárt kezdetben föltevé magában, hogy semmi suttogásra nem hallgat; tiszta szándékai becses védbástyája mögé zárkózott; a külső látszatot vigasztalódva átengedé mások itéletének.

»Pápasága első napjaiban egybehivá a legfőbb egyházfejedelmeket, hogy mint szilárd sarkai (cardini, cardinálisok) diszére és támaszára szolgáljanak. Mózesként ő is arról gondoskodott, hogy Isten szive szerinti férfiukat válaszszon, kik vele egyesülve a

népek kormányzására és boldogitására forditsák gon jaikat. S ebben hallgatásom jobban dicsőiti őt, mi szavakkal tehetném. A többit engedjük át az utóko nak, midőn a mindent megemésztő idő eltávolitja burkoló fátyolt, és csak az igazság tünik szembe

»Istenem! az eredeti bün által minden emb arra van kárhoztatva, hogy vétkezzék. Minden k resztény, ki a törvény szentségét félre nem isme tudja, hogy botlásaiért mivel tartozik az isteni iga ságosságnak. De különböző ranguakra különbö mérték alkalmaztatik. Dávid a trónon nem Dávid legelőmezőn; Eszter Mardokeus házában nem Es ter Assverus udvarában. És az egyház legfőbb fej delme, ki vagy te? Majdnem mondhatnám: utol palotádban. Oly nagyok a sulyos kötelezettségek, folytonos fáradalmak ..... melyek elnyomnak, szünet és megszakitás nélkül egymást követik. Es i nem használ semmi; az igazságosság, mondod, mi dezt követeli tőled.

»De talán ennyi gond között a magas trónc megváltoztatá természetét, és nagyságában felfuva kodottnak mutatkozott? Oh mint látom őt minden napi magatartásában; mily szivélyes, kegyes, elnéz volt, és pedig nemcsak szemben a világ királyaiva kik hódolva jöttek hozzá, hanem szeretetteljes, nyá jas volt utolsó szolgájával is; mindnyájával, kik ba jaikat panaszolták el neki; mindazokkal, kik szenve déseiket előadták; mindnyájokkal, kik neki kicsinye dolgaikkal alkalmatlankodtak; anélkül, hogy valah szemrehányással, egy barátságtalan tekintettel, eg kemény szóval elutasitotta volna.«

Mintha csak a jövendő IX. Pius önmagát irta volna le!

A conclave, mely 1829. február 23-ikán jött össze, márczius 31-ikén Castiglioni Xav. Ferencz bibornokot választá az egyház fejévé, ki VIII. Pius nevet vett föl. Rövid uralkodásának egyik fő eseménye vala a Consalvi által még VII. Pius alatt előkészitett és utóbb megjövendölt katholikusok emancipatiója Angliában. VIII. Pius tizenkilenczhónapi uralkodás után 1830. november 30-kán hunyt el.

A folytonosan betegeskedő pápa halálának siettetésére valószinüleg befolytak az 1830-ki politikai események, melyek Olaszországban is uj reményekkel töltötték el a forradalmi sectákat.

Az 1830-ki párisi forradalomnak, mely megbuktatta X. Károly királyt, hullámgyürüi áthatottak Belgiumba, Lengyel-, Olaszországba, s magokba az egyházi államokba. A győztes párisi forradalom, hogy az olaszokat fölkelésre buzditsa, kilátásba helyezte, hogy Francziaország idegen interventiót türni nem fog. A Párisban élt olasz emigránsok sürün érintkeztek a kormány tagjaival és más befolyásos férfiakkal. Némelyek a Beauharnais herczeg fiait akarták az olasz mozgalom élére állitani; mások Piemontra veték szemeiket, vagy a modenai összeesküvők fejével, Menottival alkudozó IV. Ferencz modenai herczeget hitték alkalmasnak arra, ki Olaszországban az osztrák és pápai uralomnak véget vessen.

Midőn a conclave 1830. deczember 14-ikén ismét összegyülekezett és 50 napi tanácskozás és

szavazás után végre 1831. február 2-ikán Capellari Mórt — XVI. Gergelyt — megválasztá pápának, magában Rómában fenyegető forrongás volt. Maguknak a rómaiaknak a mozgalomban csekély részök volt. Idegenek és tanulók, köztök Lajos, volt holland király két fia: Napoleon-Lajos és Lajos-Károly (az utóbbi III. Napoleon császár) képezték a fölkelés zömét. A kevésszámu merész összeesküvők czélja vala meglepetés által elfoglalni Szent-Angyal várát s onnan kikiáltani Olaszország függetlenségét.[1]) A római éretlen kisérletnek a rendőrség csakhamar véget vetett.

Nagyobb erővel tört ki a forradalom Bolognában, hol február 8-ikán, miután a középületekről leverték a pápai czimereket, Vicini János ügyvéd elnöklete alatt ideiglenes kormány alakult, mely kijelenté, hogy »a pápai uralom tényleg és jogilag megszünt.« Innen a forradalmat átvivék Modenába, mely

[1]) Az összeesküdtek fölkelés előtt Forliban gyülést tartottak, hol Róma megtámadásának tervét megállapitották. Az első vevén a tollat, irá: »Accursi, összeesküvő Róma ellen indul, hogy a pápát megbuktassa.« Ugyanezt aláirta a két Buonaparte és Orsini, az 1858-ban Párisban kivégzett Orsini atyja. Aztán szavazás utján választák a fölkelés fejét. A választás az idősebb Buonapartére esett. Ez valamennyi meglepetésére e bizalmat visszautasitotta. »Kötelességem és hálaérzetem tiltja, mondá, a pápát közvetlenül megtámadni. Családom egész Európában csak a pápánál talált menhelyet, s félnék, hogy a Vatikán lépcsőjén nagyanyámmal és családom egyéb tagjaival találkoznám. Megyek önökkel, hogy a tartományokban a papi hatalmat megdöntsem, de ne kivánják tőlem, hogy Róma ellen induljak.« — A másik Buonaparte, az utóbbi császár, nem nyilvánitott ily töprélyt. A fölkelés meg-

nek herczege Mantuába menekült; Parmába és a Márkákba. A fölkelt tartományok követeket küldöttek Bolognába, hol február 26-kán megnyilt a forradalmi parlament, és Vicini elnöksége alatt miniszterium alakult.

Róma fegyveres közbenjárás nélkül, békés uton igyekezvén a föllázadt tartományokat békére birni, Benvenuti osimói bibornok-püspököt mint teljhatalmu követet (legatus a latere) küldé a nyugalom helyreállitására. A fölkelők azonban Benvenutit elfogták s Bolognában elzárták.

A mozgalomhoz nem csatlakozott Rieti Sabinában, hol Ferretti Gábor, Mastai érsek rokona volt püspök, és nem csatlakozott Spoleto, leginkább az érsek eszélyes magatartása folytán. Mastai a pápai küldött merev eljárását nyiltan roszalta, s arról Rómában is jelentést tett. A római kormány hallgatott a figyelmeztetésre, a küldöttet visszahivta s Mastaira ruházta a teljhatalmat, ki a

---

l. usulta után, Lajos, hollandi ex-király ezt irta a szent atyának: »Szent Atya, szivem el van telve keserüséggel. Fölháborodtam, midőn fiamnak Szentséged elleni merényletéről értesültek. Ugyis keserüséggel teljes életemben tehát a legnagyobb fájdalmat is kell tapasztalnom, hogy t. i. egyike az enyéimnek megfeledkezhetett a jóságról, melylyel Szentséged szerencsétlen családunkat elhalmozta. — A szerencsétlen fiu meghalt; Isten legyen neki irgalmas. — Mi a másikat illeti, ki nevemet bitorolja (az utóbbi III. Napoleon), Szentséged tudja, hogy ehhez, Istennek hála, semmi közöm. Szerencsétlenségem volt nőül Messalint birni, ki....« stb. (Le dernier des Napoleon. V. ed. Paris, 1875. 32—35 l.)

város polgáraiból azonnal kormány-bizottságot alakitott, és ezzel egyetértve intézkedett.

A fölkelés Ausztria fegyveres közbenjárását vonta maga után. Francziaországban a non-interventio kormánya nem létezett többé. Lajos-Fülöp franczia király a pápai államok visszaszerzésére XVI. Gergelynek fölajánlotta közbenjárását, sőt Ausztriának a pápai államokba való vonulása ellen Bécsben tiltakozott is; de tiltakozásának fegyveres nyomatékot nem adott.

Ausztria, mely az 1830-ki párisi forradalom kitörésekor Frimont báró főparancsnoksága alatt Olaszországban jelentékeny haderőt öszpontositott, 1831. február 25-ikén egy hadosztálylyal Piacenzából kiindulva a fölkelést leverte Parmában, Modenában; márczius 21-ikén bevonult Bolognába, s ezt, valamint Riminit és Anconát,[1] a fölkelés végmenhelyét ismét pápai uralom alá helyezte.[2]

A fölkelőket minden irányban üldözték az osztrák seregek. Sercognani volt császári tiszt, ki Anconából szervezte a fölkelő csapatokat, mintegy 4000-nyi haddal Spoleto falai alatt állapodott meg. Ha ott harcz fejlődik, a spoletóiakra nagy hadi sarcz, esetleg a város elpusztitása vár. Mastai védangyalként az osztrák táborba siet; igéri, hogy a fölkelőket a fegyver letételére birja, ha az osztrák sereg a várost megkiméli. A tábornok Spoleto előtt megálla-

[1]) Ancona megadását a fölkelő kormány tagjai közöl csak Mamiani Terenzio nem irta alá.

[2]) Az olaszországi osztrák hadsereg főparancsnokságát 1831. február 26-ikán Radetzky vette át.

odott. Mastai sietve Rómába futárt küld; közben a
elkelőknek előadja a további ellenállás czéltalanságát; a veszélyt, melyet a véres összeütközés által a
városra hoznak.

Az intés, kérés, melyet utipénz igérete kisért, megtette hatását. A felkelők, miután szabad elvonulásuk biztosittatott, lerakták fegyvereiket, átadták öt
gyujokat, melyeket az érsek Rómába küldött. Egész
Spoleto hálával volt eltelve a mentő érsek iránt; a
város kivilágittatott; tisztelgő sokaság vonult Mastai
érseki palotája elé, és őt uj nagy Leóként üdvözlé.[1])

Mastai alázatosságában tiltakozott e kitüntetés
ellen. »Az egész spoletói dolog — irá julius 16-ikán
— semmi, a zajhoz képest, melyet belőle csinálnak.
Ma reggel az egyházat ismét kinyittattam, melyet e
hó 11-ike óta zárva tartottam, melyet a közben senki
sem mert feltörni. Szóltam az elszéditett néphez;

---

[1]) IX. Pius legtöbb életirója fölemliti, hogy e fölkeléssel Bonaparte Lajos Napoleon, az utóbbi franczia császár az osztrák csapatok által üldöztetve, Mastai, spoletói érsek-püspökhöz menekült, ki pénzt kölcsönzött neki, hogy Svájczba menekülhessen.

Résie gróf, a pápai vasutak fölügyelője, ki szerencsés volt a szent atyát egyik utjában kisérhetni, magától IX. Piustól kérdé, vajjon való-e ezen adoma.

»Teljesen valótlan, válaszolá a szent atya. Napoleon-Lajos herczeget Spoletóban soha sem fogadtam, és noha találkozhattunk volna Rómában azon időben, midőn a herczeg az örök városban időzék, nem emlékszem, hogy őt láttam volna.«

Tény tehát, hogy »de visu« IX. Pius III. Napoleont nem ismerte. (L. Cte D'Ideville : Pie IX. Sa vie, sa mort, souvenirs personels. Paris, 1878. 148. l.)

minden nyugodtan folyt le, s ezután is a legjobban fog lefolyni. Tehát ne féljünk! De ez ne tartson vissza a buzgó imától, mert a szükség kézzel fogható.«

Valóban a szükség kézzel fogható volt; mert alig multak el a fölkelés veszélyei, 1832. januárban iszonyu földrengés pusztitotta Umbriát. Mastai érsek mindenütt megjelent, hol vigasztalásra, segitségre szükség volt; ahová a katasztrófa első szakában személyesen nem mehetett, elküldé embereit élelmiszerekkel, ruhanemüekkel, ácsokat és kőmüveseket a megrongált épületek helyrehozására. Pásztorlevelekben, hirlapi czikkekben adakozásra hivá föl Olaszország népeit. Ugyanazon év tavaszán beutazta egész egyházmegyéjét; különösen fölkereste azon vidékeket, melyek a földrengés által tetemesen szenvedtek, itt a népnek munka által becsületes kereseti forrást nyitván, ott tehetsége szerint közvetlenül segitvén. XVI. Gergely értesülvén Mastai föláldozó tevékenységéről és erejét fölülmuló áldozatkészségéről, könyekig meg volt hatva.

Az áldozatkészség aztán pénzzavarba is hozta. A fölkelők, kik Spoleto előtt lerakták a fegyvert, ezerekre menő utipénzt kaptak tőle; a Spoletóban alapitott árvaház nagy összegeket nyelt el; a főegyháznak az istenitisztelet fényének emelésére drága edényeket és ruhákat ajándékozott, a földrengés által okozott nyomor enyhitésére a begyült adakozási összegek kiosztásán kivül annyit áldozott, hogy ezüstnemüit is eladá.

Hatodfél évig müködött Mastai a spoletói érseki széken, midőn 1832. deczember első napjaiban

ire járt, hogy XVI. Gergely pápa őt Imolába karja áttenni. Giustiniani Jakab imolai bibornok-püspök lemondása folytán üresedésbe jött e nevezetes püspöki szék, melyre 1832. deczember 16-ikán artott consistoriumban csakugyan Mastai János neveztetett ki. Hasztalan kérelmezte egy tekintélyes poletói küldöttség Rómában, hogy a város szeretett pásztora ottani székében tovább is megmaradhasson. Felsőbb tekintetek kivánták Mastainak Imolába helyezését.

Első tekintetre ez áthelyezés nem tünik föl léptetésnek, miután Mastai érsekből püspökké lett. Imola azonban a pápai államokban mindig egyik kiválóbb püspöki széknek tekintetett, melynek pásztorai rendesen bibornokokká lettek. Imola azonkivül nagyobb kiterjedésü és jövedelmezőbb megye volt, mint Spoleto. Emellett Mastai Imolában megtartá érseki czimét, s érsek-püspöknek neveztetett.

És ha az áthelyezés egyrészt jutalom vala, másrészt azt kivánni látszott a politikai helyzet is. A Romagna, melynek területén Imola fekszik, fészke volt a forradalmárok alattomos müveleteinek; Mastai pedig már Spoletóban olyannak ismertetett meg, ki eszélyével, tapintatával csillapitólag tud hatni a forrongó kedélyekre.

Ily közvetitőre most kiválólag szükség volt. Alig vonultak vissza az 1831-ki fölkelés leveretése után az ausztriaiak, a legatiókban, melyekben igen csekélyszámu pápai csapatok maradtak vissza, ujra

forradalmi tünetek merültek föl. Forliban több p
pai katonát orozva meggyilkoltak; fegyveres band
járták be a legatiókat, elüzve a pápai tisztviselőke
teljes fejetlenség állott be. A czél nem az vala, ho
a pápát reformokra kényszeritsék. A »memorandun
után, melyben Ausztria, Anglia, Franczia-, Poros
és Oroszország a pápai kormányt fölkérték, hogy
reformok terére lépjen, s melyre Róma az 1831. j
lius 5-iki »motu proprióval« válaszolt, XVI. Gerge
kormánya a közigazgatás terén jelentékeny enge
ményeket tett. A Mazzini által vezérelt secták fe
adata vala véget vetni a pápa világi uralmának
Rómát központjává tenni az olasz respublicának.

A »memorandum« aláirói, Anglia kivételéve
mely a szentszék iránt kétszinü politikát üzött,
pápa panaszára beleegyeztek, hogy a pápai kormán
a fölkelők ellen fegyveres erővel lépjen föl. Rimini
Ferrara felől a pápai csapatok indultak a romagn
fölkelés leveretésére; Ausztria Bologna felé nyomul
a francziák megszállották Anconát, s kezdetben
fölkelőknek látszottak kedvezni; de Róma erély
fölszólalására Lajos-Fülöp biztositotta a szentszéke
hogy nincs egyéb czélja, mint a pápai államokba
a rend helyreállitására közremüködni. Anconába
csakugyan Grasselini pápai küldött visszaállitot
a törvényes rendet, s a francziák mind helyőrs
maradtak az erősségben, melyet csak 1838-ban
franczia Molé-minisztérium alatt hagytak el.

Mastai tehát válságos körülmények közt fo
lalta el püspöki székét Imolában. Kineveztete
után még 1832. deczemberben Rómába ment, onna

oretót és Sinigagliát érintve 1833. február 7-ikén onlt ünnepélyesen Imolába.[1])

Jó híre, mely odajövetelét megelőzte, megnyerő egjelenése meghóditotta hiveit. A fogadtatás a leg-ztelletteljesebb, legszivélyesebb volt.

Az uj püspök megosztotta gondjait papjai és ...ai hívei közt. A mozgalmas idők a clerusra is ntó befolyással birtak. A világiak pártokra szadva, bizalmatlanok voltak egymás és az egyházi tóság iránt. Mint Spoletóban, ugy Imolában is a-tai háza a legellentétesebb nézetű pártférfiak gyülhelyévé lőn. A püspök mérséklő közvetitésével anyira helyreállitotta a békét, hogy alig háromhavi tléte után születésnapját, május 13-kát az imolai lgárok pártkülönbség nélkül nyilvános nagy örömnepélylyel ülték meg.[2])

Clerusával az egyházi szellem élesztésére évennt kétszer lelkigyakorlatokat tartott, melyeket szeélyesen vezetett. »Bibliai akadémiát« alapitott, f yuek tagjai havonkint gyülést tartottak palotájáin. s a szentirásból meritett tárgyakat tudományo-

[1]) Ezen évben, 1833. deczember 1-én hunyt el atyja ...romos gróf 80 éves korában.

[2]) Ez időből egy megható eseményt 1836-ban Porto ...rizio Lénard szentté avattatásakor mondott beszédében aga IX. Pius beszélt el. Arról szólván, hogy sokan a legjobb ...ban kezdvén meg életpályájokat, utóbb a gonoszok által ...ittatnak, igy folytatá: »Ily szomorú példát én is megérm. Egyik napon, midőn még imolai püspök valék, egy elő... származásu, jámbor, alig 20 éves ifjú jött hozzám, s azon ...dékát adta elő, hogy megfogadva az evangéliom tanácsát, ...ágtól vissza akar vonulni, s kolostori magányban magát

san beszéltek meg. Ez értekezleteknek, melyeken
stai elnökölt, megvolt az a haszna, hogy a clerus
tönt nyert a theologiai szakok buzgóbb ápolá
A papneveldében a tanrendbe, tekintettel a lelki
torság szükségeire, több uj tantárgyat vétetett
hogy a papneveldébe járó külnevendékek jövő l
tásukkal meg nem egyező szórakozásoktól elvon
nak, számukra külön »convictust« alapitott s azt
lően adományozta. A vallásos szellem emelésé
nép számára gyakran missiókat tartatott; a nép
zött jószellemű könyveket terjesztett; elhagyatott
és leányok fölvételére árvaházat épitett; terjede
egyházmegyéjét minden irányban beutazta; a
lelki és anyagi szükségeiről személyesen meggy
dött; buzditott, tanitott és pénzzel segitett.

Évek multak így el; az imolai egyházm
fölvirágzott; Mastait ismerték és szerették a váro
ugy, mint a legtávolabb hegyi faluban. Hét évig m
dött már Imolában; elődei alig ültek néhány hón
e püspöki széken, már bibornoki kalappal tiszte

---

teljesen a felsőbb tökéletességnek szentelni. Oh mint b
gitott, hogy ily fiatal ember oly jó szándékkal van elt
Magától értetik, hogy megtettem, amit tehettem, hogy ő
nes föltételében megerősitsem. De akkor előállottak a bar
titkos társulatok tagjai; nem sokára az ifju általuk elr
tatva, csábittatva, megrontva elhagyta az Ur utjait, s a v
don végezte életét, átokkal terhelt nevet hagyva maga u
— Ezen szerencsétlen ifju Orsini Felix volt, kit a volt
kegyesrendűek neveltek; sarjadéka vala egy főrangu ház
melylyel Mastai tanuló éveiben gyakori összeköttetésben
s 1857-ben III. Napoleon ellen gyilkossági merényletet ki
vén meg, 1858-ben a guilotine-on kivégeztetett.

·k meg. Mastai e kitüntetésben mindeddig nem ré-
zesült.

Voltak, kik e mellőztetést szándékosnak mon-
dották. Bernetti után Lambruschini volt XVI. Ger-
gely államtitkára, kinek politikai nézete volt, hogy a
orradalmi elemeket a legszigorubb rendszabályok
..tal kell féken tartani. E nézeteket nem egészen osz-
·tta Mastai, ki a szelidséget, béküllékenységet a béke
egóvására czélravezetőbbnek tartotta. Nem egy iz-
ben nyiltan roszalta Lambruschini intézkedéseinek
s..ievségét. Állitólag Lambruschini boszuságában
.y izben fölkiáltott: »Nella casa di Mastai anche
gatti sono liberali« (Mastai házában még a macs-
.ák is liberálisok.)

Bár mint legyen is, tény, hogy Mastai előmoz-
..tatását nem kereste, annak elmaradása miatt nem
panaszkodott. Minden alkalommal határtalan tiszte-
·..el nyilatkozott XVI. Gergelyről, s midőn Rómá-
.. értesiték, hogy a szent atya jutalmazni akarván
érdemeit, közelebb bibornokká nevezi, nem a méltó-
.ágnak örült, hanem a vele összekötött kiadásoktól
félt..ett. »Ha a kiadásokra gondolok, irá 1838-ban
a mindig szegény Mastai, remélem Istentől, hogy
azokat soha nem kellend tennem; azok valóságos
..lásomat okoznák.«

A kitüntetés azonban el nem maradt. Az igaz-
..szerető XVI. Gergely Mastai imolai érsekpüspö-
..t az 1839. deczember 23-ki consistoriumban kine-
..zé bibornokká in petto[1]), s kineveztetése az 1840.

[1]) Kinevezés anélkül, hogy a pápa a kinevezettnek ne-
.. kijelentené (creationem reservat in pectore).

deczember 14-ki consistoriumban közzététetett, alkalommal sz. Péter és Marcellin egyházánal mét nyerte, és a IX. Kelemen által bucsú- és ereklye- ügy (indulgentiarum et reliquiarum) ve sére létesitett congregatío tagjává neveztetett.

Nagy volt az öröm e kitüntetés fölött Róm hol Mastai mint a Tatagiovanni és San-Michele gatója a legjobb emléket hagyta maga után. A veztetésre meghivatván az örök városba, a hiva »ricevimento-«n kivül a tisztelet és hódolat sz jeleivel találkozott. De még nagyobbszerű fogad várt reá Imolában; az egész város fényesen kivi tatott; a hatóságokon és magánosokon kivül tud nyos társulatok küldöttségileg jelenték ki szere kivánataikat; a megjelent alkalmi beszédek és k mények egy kis irodalmat képeztek.

Az imolai bibornok-püspökre azonban s gondok vártak. A Mazzini által létesitett » vane Italia« (ifju Olaszország) az egész félszig szőtte az összeesküvéseket. XVI. Gergely beu államait, s a rend barátai mindenütt lelkesed fogadák. Mazzini hivei ellentüntetésektől óvakod de titokban annál inkább szervezkedtek. 184(két Sicilia királyságában várták a fölkelés meg lását, honnan a mozgalomnak az egész félszig kellett volna elterjedni. Kudarczot vallván, folyta a czelszövést.[1]) 1843-ban a fölkelés napja is meg állapitva; julius 30. vagy 31-ikén Nápolyból vá a jeladást. Hasztalanul; néhány gyanus egyén k

[1]) 1842. január 12-kén halt meg Mastai bibornok a Katalin grófnő 82 éves korában.

:ıtatott, s az elégedetlenek ismét kedvezőbb időkre .artak. Spinola bibornok bolognai, Amat bibornok .avennai pápai küldöttek mérsékletök által föntarták ı rendet. Néhány ifju és az idegen Muratori orvos ·zérlete alatt guerilla-harczot szerveztek; Muratori .togatott és merényletéért életével lakolt; csapata .hegyekbe vonult, és Ribotti főnöksége alatt foly-..:a zaklatásait. Kevésbe mult, hogy e bandafőnök .: Imola mellett nyaralóban időző Mastai, Amat bibor-.okokat és Falconieri ravennai érseket el nem fogta.

Mazzini Londonból, ügynökei Párisból és Mal-.:.ól folytatták Olaszországban az igatást. Az .:sz kormányok tudomással birván a forradalmi ..élmekről, közös védelemre egyesültek; maguk az ..gen kormányok segédkezet nyujtottak a mazzini-:ák ellen. Ausztria, mely első sorban volt érdekelve, '.artesotti nevű kém által az összeesküvés minden rész-..eiről értesült; a párisi kormány nyugalomra inté a ranczia fővárosban levő olasz menekülteket; Anglia ..zzétette Mazzini leveleit.

Az olasz összeesküvők remélték, hogy az ausz-.riai flotta egy része a fölkelőkhöz csatlakozik, mi-..ı ott is voltak hiveik. Ezeket azonban Partesotti idején följelenté; Bandiera admiral két fia, Moro és ..ások a jóni szigetekre menekültek, s az összeeskü-..öknek a flottára alapitott reménye is meghiusult.

Az 1844-ben Cosenzában (Calabriában) meg-kısértett fölkelés eredmény nélkül maradt. 1845-ben a pápai államokban az összeesküvés fejei: Gallett József és Montecchi Mátyás elzárattak.

A forrongás azonban meglevén, azok, kik Pie-

mont főnöksége alatt óhajtották egységes vagy l
lább is szövetséges független Olaszországot alk
a helyzetet saját javukra igyekeztek kizsákmány
Massimo d'Azeglio, a piemonti iskola egyi
hőse »tanulmányozás« végett minden irányban b
ta Közép-Olaszországot. Nem sokára (1845.) m
lent «a római állam lakóihoz és Európa fejedelme
és népeihez« intézett ugynevezett rimini-i m
festum, melyet Farini Lajos-Károly az ut
római miniszter szerkesztett. Ebben »Rimini lak
pápa mint világi fejedelem iránti engedelmesség
12 pont teljesitéséhez köték. Egyebek közt köve
e pontokban, hogy az összes hivatalok világiak
töltessenek be; a papság az oktatásra befolyássa
birjon; az idegenek a katonaságból elbocsáttassa
s a kormány a század szelleme által követelt r
mok terére lépjen.[1]) A manifestum megjelenés
egyidejüleg a »rimini-i fölkelés« is kitüzte a zás
Renzi Péter a nép alját, külföldi kalandor
gyüjtött össze, kik hallatlan kihágásaikkal rémü
terjesztettek a városban. A börtönöket megnyito
a közpénztárakat kirabolták; a község költsé
folyvást a munkakerülőket és a börtönökből kibo
tott gonosztevőket vendégelék. A fölkelés, a mily
telenül kezdődött, ugy végződött. Renzi a svájcz
redek közeledtére Toscanába menekült, hol csap

---

[1]) A manifestum eredeti szövege olvasható Farini
stato romano« I. k. 102. s kk. l. A római államtitkárs
erre adott válaszát Margottinál: Le Vittorie della C
nel primo decennio del Pontificato di Pio IX. 510 és k

..rakták a fegyvert, és a toscanai kormány utleveleivel Francziaországnak vették utjokat.

Mindezen, kudarczczal végződött fölkelési kisérletek bizonyiták, hogy a forradalom a pápai államokban fogékony talajjal nem birt, s hogy a mozgalmak nem a nép szükségeiből indultak ki, hanem idegenek mesterséges izgatásai által idéztettek elő. Hogy a folytonos titkos izgatások helyenkint félrevezeték a népet, ki csodálja?

Mastai, bár a folytonos zavarokra szive vérzett,[1]) egyházmegyéjében folyton fönn tudta a békét tartani. Ez tevé neki lehetségessé, hogy működését a ..lás terén ohajtott sikerrel folytathatta. Gondoskodott rosz utra tévedt nők javitásáról. Saját szavai szerint »mindig szemei előtt lebegtek az erkölcsileg ..kott nők, kik Krisztus aklába ohajtanának fölvétetni.« Sajátjából házat vett; azt ily nők számára javitó intézetté szerveztette és vezetésére Angersből apáczákat rendelt. Megérkezésök után néhány napra (1845. szeptember 14.) irá az angersi anyaház fő-

[1]) A rimini-i fölkelés alkalmából 1845. deczember 27-én az uj-évi üdvözletet viszonozva, irá Giampedi alatri-i püspöknek: »Ha a jövendő boldogság minden ohajtása helyén van, most mindenelőtt ezt kell kivánnom, mert e föld nagyon is .. dudvát és tövist terem. Én részemről igen is köszönöm M..tóságodnak, hogy irányomban ilynemű kivánatokat fejezett ki, és vajha az Ur akarata legyen, mint irgalmasságától ..rom, hogy a szent életet élt Strambival és Odescalchival a paradicsomban találkozhassunk. A jó Isten intézi, hogy midőn az emberek egy részének feje megszédül, mások azt inkább, mint valaha, ég felé emelik; ez szép és gyöngéd elrendezés.«

nöknőjének: »Bizonyára részletes hirt vett, h
leányai Imolába szerencsésen megérkeztek. De k
lességemnek ismerem ezt önnek személyesen is je
teni, s kifejezést adni örömömnek, melyet az Is
nek szentelt szüzek látásakor éreztem, kik néh
nap mulva nem egy eltévedett juhocska megme
sére szent munkájokat meg fogják kezdeni. Meg
gyok győződve, hogy azokat Isten kegyelmével K
tus Jézus, a pásztorfejedelem juhaklába vissza fo
vezetni.« — Október 1-jén Mastai a zárda-szüz
maga ünnepélyesen bevezeté az intézetbe. Az int
megnyitásakor szentmisét mondott, s megható be
det intézett a jelenvoltakhoz. Az ünnepélyre a cl
is hivatalos volt, »hogy mindenki előtt tudva leg
mily nagyra becsüli ez uj intézetet, és hogy l
szive, szemei mint fognak mindig az ajtatos szüze
szegény vezeklők fölött őrködni.«

Emellett jelentékeny összegeket forditott a
plomok föntartására és diszitésére; főegyház
homlokzatát márványnyal vonatá be. Ekként M
a bibornok is nem ritkán pénzzavarba jutott, s r
történt, hogy udvarmestere panaszkodott, misz
az asztal költségeinek födözésére sincsen pénz.

1846. junius első napjaiban Mastai lelkigya
latokat tartott papjaival, midőn udvarmestere E
delli Rómából érkezett levéllel fölkereste őt. M
a kápolnában imába volt merülve. Ima után fölb
a levelet, melyben tudósittatott, hogy XVI.
gely pápa junius 1-jén elhunyt, s a bibornok-d
őt pápaválasztásra Rómába meghivja. »Tehát, s

miután a levelet elolvasta, Gergely nincsen többé!« Baladelli egész testében reszketett. »Mi baj, Baladelli?« kérdé Mastai. »Ah, válaszolá a hű szolga, érzem, hogy Imola soha sem fogja többé eminentiádat látni.« »Nos, mondá Mastai enyelegve, ha Isten csodát akar tenni, mindjárt kettőt tehet; esedezésünkre meg fogja a jó Baladelli szivét inditani, hogy szülővárosának bucsut mondjon, és családjával Rómába költözzék«.

Mastai az elhunyt pápáért gyászisteni szolgálatot tartott, s titkára, Stella kanonok társaságában megindult a pápaválasztásra. Utjában érinté a püspöki székkel biró Faenzát s Forlit, Cesenát VI. Pius születéshelyét, az Adriai-tenger mellett elterülő Riminit, Cattolicát, Pesarót, Fanót. Fossombronéban a Matauro mellett történt, hogy mig lovak váltattak, egy fehér galamb a magasból leereszkedve a bibornok hintaján nyugodott meg. A nép, mely nagy számmal össze vala gyülekezve, lelkesülten kiálta: »Evviva, evviva, ő lesz a pápa![1])« Megkisérték a galambot elriasztani, és szittyóval ütötték reája. A galamb pillanatra föllröppent és ismét Mastai hintajára ereszkedett. »Evviva, hangzott ujra, ő lesz pápa, a galamb pápája.[2])« A hintó megindult, a galamb maradt, mig Mastai a várost el nem hagyá. Végre a

[1]) Szent Fábiánra (a III. században) megválasztatása előtt egy fehér galamb megjelenése vonta magára a nép és püspökök figyelmét. Innen az olasz néphit azt tartja, hogy conclave előtt fehér galamb megjelenése valamely bibornok mellett előjel, miszerint pápává fog választatni.

[2]) A nép nyelvén IX. Pius »a galamb pápája« maradt.

város kapujánál fölrepült, s a közellevő börtönépü ajtajára szállott, hol politikai foglyok voltak elzá mit a nép előjelként tekintett, hogy a választa pápa szabadon fogja a foglyokat bocsátani.

Sinigagliában meglátogatá testvéreit; Lor ban a kegykép előtt készült a választásra; Mac tán, Folignon, Spoletón keresztül junius 12-én mába érkezett, és az Ara-Coelin római ügyvivőj szállott meg.

IV.

A conclave.

XVI. Gergely halálának körülményei. — A választás kellékei. — A kiválóbb bibornokok. — A conclave tisztviselői. — A zavarás. — Ennek hatása Mastaira. — Mastai többséget nyer. — VII. Pius iránti kegyeletből Pius nevet vesz föl. — A bibornokok hódolatát fogadja. — A Gizzi-pártiak elhirtelenkedése. — Pius levele testvéreihez. — A választás kihirdetése. — IX. Pius megáldja a clerust és népet.

XVI. Gergely halála korábban következett be, mint általánosan hitték. Bár közel 81 éves aggastyán volt, még tizenegy nappal halála előtt a laterâni egyház erkélyéről erőteljes hangon mondá az apostoli áldást a téren összegyülekezett hivekre. Egy lábseb folytán beállott láz oltá el életét. Válságossá levén betegsége, azon ohajtását fejezte ki, hogy utódja minél rövidebb idő alatt választassék.

A szokásos exequiák után, a conclave junius 14-én a Quirinálban gyülekezett össze. Ötvenegy bibornok volt jelen. A XVI. Gergely halálakor életben volt bibornokok száma hatvannégy tagból állott ugyan; de részint nagy kor, részint a nagy távolság miatt valamennyi meg nem jelenhetett, s miután XV. Gergelynek most is érvényben levő »Aeterni Patris« constitutiója szerint a távollevő bibornokok irásban vagy pro-

curator által nem szavazhattak, a választás érvény-
ségére harmincznégy szavazat (a jelen volt bibor-
kok szavazatainak kétharmada) kivántatott.

A bibornokok legnagyobb része az erény és
domány díszeit képezte.

A nép véleménye a bibornoki collegium dék-
ját, a majdnem 80 éves M i c a r á t, Frascati biborn
püspökét tüzte ki pápajelöltnek. Ezen XII. Leó á
a kapuczinus rendből bibornokságra emelt egyhá
jedelem mint nagy theologus és jogtudós, kitünő
nok, ritka lelkiismeretességü és erélyü férfiu vol
meretes. Mint bibornok is nem palotában, hane
papnevelde néhány szerény szobájában lakott; j
delmeit jótékony czélokra forditotta. Külsejév
imponált; valódi antik római feje feltünő kinyom
val birt az erélynek és értelmességnek. Főleg a t
teverei nép bálványozta; hangok emelkedtek, h
Micarát közfelkiáltással kell megválasztani; falr
szokon őt mint jövendő pápát éltették.

A collegiumnak szintén már hetvenöt éves
dékánja M a c c h i bibornok, tapasztalatgazdag, a
plomatiában jártas férfiu, ki a franczia restaur
első szakában mint az apostoli szentszék nuntiusa
risban működött.

Az 1826-ban bibornokságra emelt B e r n e
Tamás, ki diplomatiai küldetéssel Szentpéter
megfordult, mint XII. Leó s egy ideig XVI. Ger
államtitkára nagy körültekintéssel s politikai esz
lyel vezette az állam ügyeit.

M a t t e i XVI. Gergely alatt, midőn az áll
titkárság kül- és belügyre osztatott, a belügy áll

…kára volt. Azon párthoz tartozott, mely reformok-…oz hajlott; de ovatosságánál fogva azok életbeléptetésére az időviszonyokat nem tartotta alkalmasaknak, …e habozásánál fogva kevésbbé jött tekintetbe.

A c t o n bibornok tudományánál különösen a jogi …akban és nagy jótékonyságánál fogva szintén magára …nta a figyelmet; de noha Nápolyban született, eredetére brit volt, Angliában neveltetett, mely körülmény maga igen kétessé tette egy olaszországi állam …jévé emeltetését.

M e z z o f a n t i József és M a i Angelo bibornokok, amaz mint bámulatos nyelvgénie, emez a classi…ai és ujabb irodalom ritka ismerője, világhirrel birtak.

F e r r e t t i Gábor, Mastai Jánosnak rokona, mint nápolyi nuntius, utóbb mint Rieti bibornok-püspöke duló cholera alkalmával egy Borromei sz. Károly …áldozásával működött; politikában olyannak ismertetett, ki reformokra hajlik.

A még ifju R i a r i o - S f o r z a Nápoly bibornokérseke; a Róma egyik ős főnemesi családjából származó P a t r i z i, B a r b e r i n i és A l t i e r i herczegi házak sarjai személyes tulajdonaiknál és fé…yes származásuknál fogva magukra vonták a választó …stület figyelmét.

Mások C a s t u c c i o-C a s t r a c a n i t nagyalamizsnást, O r i o l i t, Orvieto püspökét, P o l i d o r i t, a tridenti zsinat congregatiójának tudós elnökét, O s…tinit, S i m o n e t t i t, F r a n s o n i t, a propaganda elnökét, T o s t i t a San-Michelében Mastai …tódját, P i g n a t e l l i t Palermo bibornok-érsekét, A m a t-ot hozták szóba.

Pignatelli Rómába utaztában a Nápolyban be-
tegen fekvő V e n t u r á t, a nagyhirű theatinus egy-
házi szónokot látogatván meg, ez a bibornoknak kü-
lönösen F a l c o n i e r i t, G i z z i t és M a s t a i-
ajánlá figyelmébe.

F a l c o n i e r i, Ravenna bibornok-érseke, ko-
rának egyik legalaposabb theologusa, kiben mély tu-
dománynyal ritka szerénység egyesült, egyike val
azon egyházfejedelmeknek, kikre a conclave figyelm
leginkább irányult. Előválasztáskor (antescrutinium
a választók bizalma mellette már csoportosulni kez
dett. Az erről értesült Falconieri kijelenté, hogy elő
haladott kora, physicai szenvedései, lelki tehetségei
nek elégtelensége miatt határozottan elleneznie ke
megválasztatását. De ha a conclave tagjai bizalom
mal viseltetnek iránta, figyelmökbe ajánlja M a s t a
imolai bibornok-püspököt, kinek föláldozó gondo
kodása a szegényekről, Krisztus nyája legeltetésébe
ritka buzgalma, szelidsége, alázatossága, Isten dics
ségeért való lángoló heve, a fönforgó politikai visz
nyok közt mellőzhetlen eszélye, tapintata, mérsékel
sége szerinte egyik legméltóbbnak tüntetik őt föl arr
hogy szent Péter székére emeltessék. — Ajánlás
hévvel védelmezé Pignatelli bibornok, s leginkább
ezen illetékes ajánlatok folytán fordult a bizalom M
staira, ki a római bibornokok körében kevésbbé va
ismeretes.

Volt azonban Mastain kivül még két hatalma
jelölt: G i z z i és L a m b r u s c h i n i.

G i z z i Pasquale majdnem egész életét diplo
matiai téren töltötte. 1819-ben harminczkét éve

:rában a luzerni nuntiaturában mint auditor kezdé
ilvános pályáját. 1829-ben internuntiusnak nevez-
ett Turinba. Itt magára vonta a piemonti államfér-
ak figyelmét; 1834-ben Brüsszelbe helyeztetett át;
39-ben visszatért Svájczba; 1840—44-ig ujra Tu-
ban mint apostoli nuntius működék. 1844-ben bi-
ornokká neveztetvén, XVI. Gegely őt apostoli kö-
tül (legatus) Forliba küldé, hol az osztrák hadbi-
gok ellen erélyesen tiltakozott, s ezáltal a meg-
ült lakosság bizalmát nagy mértékben megnyeré.
tikailag a reformok határozott hivének tartották.
simo d'Azeglio egyik munkájában dicsőitette
iért az ellenpártiak Azeglio pápájának nevezték.)
re járt, hogy megválasztatása ellen Ausztria vetó-
l lépett föl, mi azonban valótlannak bizonyult.
nyi való, hogy az osztrák-ellenes olasz párt Gizzi
választatását ohajtotta.

Lambruschini Lajos, kivel mint génuai ér-
sel Mastai, az uditore 1823-ban Génuában ismer-
lett meg, mint barnabita generális lett érsekké;
Károly alatt párisi nuntius volt; 1831-ben XVI.
gely alatt Bernetti helyébe államtitkárrá lett s
szu hivataloskodása alatt a szigoru conservativ
y képviselője maradt. Szoros egyetértésben mű-
ött Metternich bécsi államkanczellárral, mi miatt
szországban soknemű támadásoknak volt kitéve.
A közvélemény előtt Lambruschini magválasz-
sa annyit jelentett, mint a XVI. Gergely alatt di-
. bár a körülmények által parancsolt szigorú rend-
er további föntartása; Gizzié pedig reformok élet-
ptetése. Mastaira alig gondolt valaki.

A választásra a conclavéban összegyülek
bibornokok mindenelőtt megválaszták a három s
tatort és ugyanannyi infirmariust. Az első scrut
tiszte fölnyitni a szavazóczédulákat, a második az
a választók ellenőrzése mellett bejegyzi, a ha
dik a jelölt nevét kikiáltja. Az infirmáriusok a
clavéban beteg bibornokok szavazó-czéduláit l
szekrényben hozzák el. E conclavéban beteg bibo
kok valának: Micara, Alberghini, Polydori, Giz
Bernetti. Harmadik scrutatornak, ki a választ
neveinek fölolvasásával bizatott meg, Mastait vá
tották; Lambruschinit a szavazatok többsége az
mariusok közé helyezé.

Junius 15-én reggel kezdődött meg a sajá
peni scrutinium. Lambruschini tizenöt,
stai tizenhárom, Gizzi két szavazatot ka
huszonegy szavazat eloszlott. Senki sem nyerv
szavazatok megkivántatott kétharmadát, a szava
czédulák a kandallóban elégettettek. A kémén
emelkedő füst, fumata, mint a rómaiak nevezik, jel
hogy még nincsen pápa.

Ugyanaz nap délután történt meg a más
szavazás; Mastaira tizenhét, Lambruschinire t
három szavazat esett. Az eredmény másodszo
»fumata« lett.

Junius 16-án reggel Mastai mellett huszo
Lambruschini mellett tiz szavazat egyesült. A sz
zatok kétharmada még mindig hiányzott.

Az nap délután a conclave tagjai negyed
gyültek össze. Mastain, ki a két szavazás közti időt
közt tölté, rendkivüli halványságot észleltek. A

uzatok összegyüjtetvén és fölbontatván, Mastai az
első czédulán saját nevét olvasá; a második, a harma-
dik a tizenhetedikig megszakitás nélkül Mastai nevét
tünteté föl. Kezei reszkettek, és midőn a tizennyol-
czadik szavazat-czédulán is saját nevét látá, szemeire
homály borult. Könyekkel szemeiben kérte a gyüle-
kezetet, hogy a szavazatok kihirdetésének folytatását
másra bizza. Mastai e nehéz pillanatban feledé, hogy
a scrutinium megszakitása érvénytelenné tenné a vá-
lasztást.

—Nyugodjék meg kissé, mig meghatottsága csil-
lapodik! mondák a minden oldalról hozzá siető bi-
bornokok.

Mastai leült. Szótlanul töltött néhány pillana-
tot, egész testében reszketett; arczán bús komolyság
ömlött el. Csak a szemeiből folyó könyek beszéltek.

Néhány pillanatnyi nyugalom után Mastai föl-
kelt, és két bibornoktársa által támogattatva, foly-
tatá a szavazatok fölolvasását. Lambruschininak ismét
tiz szavazata volt, mig Mastaira harminczhatan sza-
vaztak. Ekként a megkivántatott kétharmadnál két
szavazattal többet nyert.

Három század alatt csak két izben végződött
ily gyorsan a pápaválasztás. XIII. Gergely válasz-
tásakor 1572-ben a conclave csak egy óráig volt
együtt. XV. Gergelyt 1621-ben hét óra alatt válasz-
tották meg. Egyébkor a conclave hetekig maradt
együtt. XVI. Gergely csak ötvennapi szavazás után
nyerte meg a szükséges többséget.

A szavazatok fölolvasása után Riario-Sforza
bibornok-diaconus fölkiáltta: Habemus Pontificem!

(van pápánk). Mire az összes bibornokok fölállva métlék: Habemus Pontificem!

A megválasztott ezalatt leborult az oltár el önmegadással imádva az isteni Gondviselést.

Macchi, a bibornoki collegium aldékánja csen tés által jelenté az ajtón kivül várakozó főpapok a választás végbementét. Belépett Corboli Buss conclave titkára, De Ligne az apostoli szentszék je zője, a szertartás-mesterek. Az aldékán mint első bornok-püspök az első bibornok-áldozárral és bil nok-dékánnál a választás elfogadása iránt intézé staihoz e kérdést: »Acceptasne electionem de te nonice factam in summum Pontificem?« (Elfogado a cánon-szerűleg végbement pápává választatás Mastai az ima által megerősödve válaszolá: »E indignus servus tuus, fiat voluntas tua.« (Ime mél lan szolgád, legyen a te akaratod.) S fölemelke hozzátevé: »Accepto« (elfogadom.)

Pillanat alatt eltüntek a bibornokok sz fölötti mennyezetek annak kivételével, mely Ma széke fölött volt. A bibornokok elhagyák székei egyedül Mastai maradt helyén. Ez volt az egyhá feje iránt az első hódolati tény.

A bibornok-aldékán kérdésére, hogy minő vet vesz föl,[1]) Mastai kijelenté, hogy VII. Pius j

---

[1]) Az egyházban XII. János óta szokás, hogy a pápák választatásuk után nevöket mással cserélik föl. Történi szent Péter példájára, kit a Megváltó, midőn őt az egyhá jévé tette, Péternek nevezett el. A megválasztott bármely veh et föl Péterén kivül. Egy tiszteletben tartott jövend szerint az utolsó pápa II. Péter nevet fog viselni.

je és az imolai széken elődje iránti kegyeletes ...lékből Pius nevet vesz föl.[1])

A választásról, annak elfogadásáról s a név ...vételéről De Ligne apostoli jegyző által jegyző...nyv vétetvén föl, Macchi, Riario-Sforza és Bernetti ...kíséretében Piust a sekrestyében pápai diszruhába öl...tözteték; mire a sedes gestatorián (trónszék) visszavite...ve a kápolnába, s az oltár legfelsőbb lépcsőjén számára ...helyezett széken fogadá a bibornokoknak kézcsókból s ...ölelésből álló hódolatát. A bibornok-camerlingo a ...halászgyűrűt az uj pápa ujjára huzá.

A nép, mely junius 16-án délután a fumata el...maradásából a választás végbemenetéről értesült, türel...metlenül várá az uj pápa kihirdetését. Nem kételke...dett, hogy a választás vagy Lambruschinira vagy ...Gizzire esett. Első esetben azok, kik XVI. Gergely ...kormányának ellenei voltak, ellentüntetéssel és üne...pélyes tiltakozással készültek föllépni.

A Gizzi-pártiak vak hirek által félrevezettetve, Ceccanóban, hol a bibornok családja lakott, megvá...lasztatását futár által bevégzett tényképen jelentették. Az örömhirre ott ünnepélyes kivilágitást rendeztek, ...harangok zugása hirdeté az örvendetes eseményt.

---

[1]) Malakias irhoni primás (a XVII. században) jöven...dölése szerint a 273-ik pápa (Malakiás az ál-pápákat is ...vette a sorozatba; a törvényes pápák sorozatában IX. Pius a ...-ik) jelképe: »Crux de Cruce« (kereszt a keresztről). En...nek teljesülését akként értelmezik, hogy IX. Pius a savoyai ...ház részéről, melynek czimerében vörös mezőben fehér kereszt van, szenvedi a legtöbb üldöztetést.

Ez elhirtelenkedés Gizzinek állitólag 6000 scudij
került.

A előhaladott idő miatt a választás eredmé
az nap nem hirdettetett ki. A városban általán hit
hogy Gizzi az egyháznak uj feje.

A conclave tagjai a közelebbi reggelig mé
Quirinálban maradtak. Pius azon éjjel testvérei
a következő levelet irta:

»Róma, junius 16. 11 3/4 óra este. Kedves t
véreim, Gábor, József és Kajetán! A jó Istennel
megaláz és fölmagasztal, tetszett semmiségemb
világ legmagasztosabb méltóságára emelni. Leg
mindenkoron az ő szent akarata. Érzem az ily t
mérhetlen súlyát; szintugy érzem nagy elégtelens
met, hogy ne mondjam, erőm semmiségét. Nagy
dok, hogy imádkozzunk; ti is imádkozzatok érett
A conclave negyvennyolcz óráig tartott. Ha a v
ezen alkalomból nyilvános ünnepélyt kivánna rende
kérlek, intézkedjetek, hogy az arra szánt pénz a
rosi hatóság belátása szerint valamely közha
czélra fordittassék. Mi titeket illet, kedves tes
reim, egész szívemből Krisztus Jézusban ölellek.
örvendjetek, hanem inkább szánakozzatok test
teken, ki mindnyájatokra apostoli áldását adja.
Pius.«

Junius 17-én már korán reggel beláthatlan
sokaság özönlötte el a Quirinál előtti tért. Kil
órakor az angyalvárból százegy ágyulövés hird
hogy a conclave befejezte küldetését. A conclave s
tartásmesterét, ki az apostoli keresztet vivé, kö

rio-Sforza Tamás, első bibornok-diaconus, s leolva a clerushoz és a néphez, hirdeté: »Annuntio ›is gaudium magnum, papam habemus Eminentisnum et Reverendissimum dominum Joannem Maan Mastai-Feretti sacrae romanae ecclesiae rdinalem-presbyterum, qui sibi imposuit nomen ius IX.« (Nagy örömet hirdetek nektek; van pánk, főmagasságu és főtisztelendő Mastai-Ferretti nos Mária, a római szent egyház bibornok áldora, ki IX. Pius nevet vett föl.)

Első pillanatban a lelkesedésnek kevés nyoma utatkozott. A meglepetés, hogy Gizzi Pasquale nem tt pápává, a népet néma bámulatba ejté. Egyszerre tágas tér egyik végén örömujjongás hallatszik. Viva Pio Nono, evviva il padre dei poveri!« (Éljen IX. Pius, éljen a szegények atyja!) E kiáltás a Tagiovanni egykori növendékeitől indult ki, kiknek Mastai jótéteményei mélyen maradtak szivökbe vésve. És a nép ámulatából fölébredve, lelkesen ismétlé: »Viva Pio Nono, evviva il padre dei poveri.«

Tiz percz mulva a palota erkélyén ismét mutatkozott a pápai kereszt. Követték az összes bibornokok, a kettős sor végén IX. Pius pápai diszöltözetben. Minden tekintet feléje fordult. Pius már fölemelé kezeit, hogy áldását adja a népre. De meghatottságában azok ismét aláhullanak. Könyek csillognak szemeiben; hogy megindulását eltitkolja, mindkét kezével elfödé arczát. A nép közt siri csend állott be. Pius ujra fölemeli kezeit, s ujra eltakará könytől ázó arczát. Meghatottsága villanyszerűen áthat a népre;

ezrek szemeiben a megindulás könyeit lehete l
Pius harmadszor emelé föl kezeit, s mintha az e
világot akarná szerető keblére ölelni, lágy me
tott, mégis erőteljes hangon adá a clerusra és n
apostoli áldását. Megjelenésével megnyerte a n
Százezer torokból hangzott: »Evviva Pio No
Az angyalvárból ágyulövések hirdeték az örven
eseményt.

V.

A koronázás.

A Sixtinában és szent Péter főegyházában ujra fogadja a bibornokok hódolatát. — Te Deum. — A küludvarok követeinek s egyéb kitünőségeknek fogadtatása. — A koronázás előtti menet. — A koronázás szertartásai. — IX. Pius jósszavai. — Kivilágitás. — IX. Pius jótékonysága. — A nép lelkesedése. — Audientiák. — Rokonai iránti eljárása.

Az ünnepélyes pápai áldással a conclave véget ért. A bibornokok visszatértek palotáikba; IX. Piust a sede gestatorián vitték quirináli lakosztályába.

Még az nap este teljes diszben kocsizott a Vaticánba, melynek sixtini kápolnájában a bibornokok ujra bemutaták hódolatukat. Innen szent Péter bazilikájába vitetett. Az óriási főegyház előcsarnokában a nép örömkiáltása túlhangzá az »Ecce sacerdos magnus«-éneket. Miután a bibornokokkal az oltári szentség előtt és szent Péter sirja fölött végzé ajtatosságát, a pápai trónra ült, és a bibornokok iránta való hódulatukat kéz- és lábcsókkal harmadszor is, most már a nép láttára, ünnepélyesen teljesiték. Te Deum után visszatérése a Quirinálba valódi diadalmenet volt.

Ez este fogadá a külhatalmaknak a szentszéknél hitelesitett követeit, és a legfőbb római polgári

és katonai hatóságokat. Téreken mindenütt öröm
zek lobogtak; a legtöbb magánház fényesen ki
világitva. Megválasztatása a hivatalos lapban ju
18-ikán tétetett közzé.

A választást követő legközelebbi vasárna
junius 21-én sz. Péter bazilikájában a koronázás m
végbe. A pápa ez alkalommal teljes diszben vonu
Vatikánba, hol a bibornokok, pápai trónállók s
praelátusok, a városi hatóságok legfőbbjei sat.
ták. A roppant tért beláthatlan népsokaság
lalta el.

A vatikáni palotából a főegyházba indu
menet. Az előcsarnokban az ugynevezett »p
santa« mellett, mely csak jubileumok alkalmával
kott megnyittatni, a fölállitott trónon IX. Pius
lyet foglalva fogadta szent Péter káptalanának hód
tát s átvette tőle az egyház kulcsait. A főegyhá
vonulva, miután az oltáriszentséget imádá, az egy
jobboldalu hajójában levő szent-Gergely-kápolná
fölállitott trónra ült, és a bibornokokat kézcsók
többi praelátusokat lábcsókra bocsátotta. Te D
után, maga zengé a tertiát (a breviariumi reggeli
egy részét.)

A »horák,« vagyis a breviariumi ima reggel
szének bevégzése után a menet megindult a főo
felé. E menet közben az egyik szertartásmester az e
szertartások szerint IX. Pius előtt ezüst pálczik
erősitett csöpüt gyujtott meg e szavak közt: »Sa
Pater, sic transit gloria mundi.« (Szent atya, így
lik el a világ dicsősége). A főoltár előtt az aposto
jedelem nevében az uj pápát a három legifjabb bib

nok-diaconus fogadá. Előkészitő ima után IX. Pius elkezdé Szent-Péter oltárán az ünepélyes szentmisét. »Confiteor« után először a főoltárral szemközt levő Szent-Péter székére ült, mire a legidősebb bibornok-diaconus reá adá a palliumot. »Gloria« után az első bibornok- diaconus kisérettel lemegy a confessio oltára alatt levő Szent-Péter és Szent-Pál apostolok sirjához, s imádkozva a mindenszentek letenyéjét, a fönn maradt kar mindenszentek segitségül hivására nem »Ora pro nobis,« — (esedezzél érettünk), hanem »Tu illum adjuva« (segitsd őt) szavakkal felelvén.

Szentmise után kezdődött meg a sajátképeni koronázás ténye a Szent-Péter főegyháza nagy erkélyén (loggia della benedizione). A második bibornok-diaconus leveszi a pápa fejéről a püspöki süveget, s a bibornok-diaconusok közől a legidősebb a hármas koronával (tiara) a tanitói, papi és királyi hatalom jelvényével e szavak közt megkoronázza: »Accipe tiaram tribus coronis ornatam, et scias te esse Patrem Principum et Regum, rectorem orbis, in terra vicarium Salvatoris nostri Jesu Christi, cui est honor et gloria in saecula saeculorum. Amen.« (Fogadd a három koronával ékitett tíarát, s tudd meg, hogy mostantól a fejedelmek és királyok atyja, a földkerekség kormányzója, a földön helytartója vagy Krisztus Jézusnak, a mi Üdvözitőnknek, kinek tisztelet és dicsőség mindörökkön örrökké. Amen.) A megkoronázott pápa kiterjesztett karokkal adja Róma városára és az egész kereszténységre — Urbi et Orbi —. hármas apostoli áldását, melyet a nép térdein fogad.

»Evviva Pio Nono!« hangzott Szent-Péter terén,

s hangzott, mig IX. Pius elérte a quirináli palc
IX. Pius azon benyomás alatt-e, hogy az nap fig
meztették, hogy füstként foszlik el a világ dicsős
vagy VII. Pius sorsára gondolva, kinek nevét v
föl, a lelkes ovatiók közepette jósszellemmel mo
környezetéhez: »Oggi comincia la persecuzione«
kezdődik az üldözés!)

Este a város fényesen kivilágittatott; a bi
nokok, követek és hatósági személyek palotái a l
lágitás diszére nézve egymással versenyeztek; szent
ter kupolája, a Monte Pincio lángtengerben uszot
nép késő éjig folyton Piust éltetve élvezé a szép látvá

A koronázás emlékére a zálogházból kivál
tak mindazon zálogok, melyeket fél-scudinál több
terhelt; Rómában ötvenhárom menyasszony 50-
scudit, a pápai államok tartományaiban ezer m
asszony 10—10 scudit nász-ajándékul kapott; a
gények közt a szent atya 6000 scudit osztatot
Azok, kik a koronázás tényén jelen voltak, teljes
csút nyertek, ha egyébként az annak megnyerés
szükséges föltételeket teljesitették.

IX. Pius neve Rómában szájról szájra
Életének eseményei képezték a társalgás tárgyát.
széltek imposans és megnyerő külsejéről; ne
szivének ezer apró vonása lett köztudomásuvá. A
gényebbeket, kik a pápákat mindig csak fényes hi
ban látták menni, meghatotta, midőn IX. Pius r
sokára megkoronáztatása után a Quirinál tövébe
a szalezitanők templomába gyalog ment, s ott m
mondott.

Palotáját megnyitá a közönségnek. Mass

d'Azeglio XVI. Gergelyhez ily szemrehányással fordult: »Legyen szentséged, ha lehet, még absolutabb; de legalább tudjuk, hogy szentséged kormányára nézve mihez kelljen magunkat tartanunk; legalább hozzáférhessünk szent személyéhez.« IX Pius, hogy ily panaszra alkalmat ne szolgáltasson, minden hétre kitűzött egy napot — csütörtököt, mely legnagyobb részben nyilvános audientiáknak volt szentelve, hogy ily alkalommal mindenki közvetlenül előadhassa panaszait, ohajait, javaslatait.

Némely pápák ellen azon vád emeltetett, hogy magas állásukat családjok emelésére és gazdagitására használták föl. IX. Pius az ily vádak árnyékát is kerülte.

Egyik unokaöcscsének, ki a pápai hadseregben szolgált, és most gyors előléptetését remélte, IX. Piust ezt irá: »Barátom! Hajlamomra és barátságomra mindig számithatsz, különös pártfogásra soha. Értesültem, hogy gyors előléptetésedet reméled. Ha ezt kegyemtől várod, akkor fiam, csalatkozol. Nagybátyád, de egyszersmind kartársaid atyja vagyok: Az előléptetésben tehát csak a valódi érdem fog részesülni, valamint az a legméltóbbat illeti meg.«

Egy másik unokaöcscsének, Mastai Lajos grófnak, a ház jövendő fejének, ki Rómába azért jött, hogy a családnak a pápa trónralépésekor szokásos rangfölemelését kieszközölje maga és övéi számára, ezt válaszolá: »Kedves barátom! Hogy a herczegi czímet, melyet régi szokás szerint mostani állásom számodra biztosithat, illő fénynyel viselhessed, arra nem vagy elég gazdag. De az én vagyonom sem

elég nagy, hogy arra módot nyujthassak. Külö
ben is örökségem legyen szegény alattvalóimé, k
gyermekeim levén, közelebb állanak hozzám, mi
testvéreim és unokaöcséim. Azért csak menj viss
Sinigagliába, és jelentsd enyéimnek, hogy ők is min
nyáján ott maradjanak; Rómába áttelepedésök ált
nekem csak szomorúságot okoznának.« S a Masta
azután is csak grófok maradtak; vagyonilag pe
a család inkább alábbszállott, mind emelkedett.

VI.

Az amnestia.

Az 1831-ki »memorandum« nyomán halad. — Az államügyek megvizsgálására ideiglenes bizottságott nevez ki. — Küldöttség. — Politikai vétkesek. — A pápa szélesmérvű amnestiát tervez. — A hatalmak nyugtalankodása. — A bibornokok véleménye az amnestiáról. — Az amnestia kihirdetése. — Annak szövege. — Az ünnepélyes hűség-igéret szövege. — Az amnestia hatása. — Rossi és Guizot nyilatkozatai. — Nyilvánuló aggodalmak. — Az amnestiáltak főbbjei. — Tüntetések Rómában és a tartományokban. — Mily befolyások szitották azokat. — Mazzininak erre vonatkozó utasítása. — A titkos társulatok működése és nyilatkozatai. — Bevallott czéljok. — Brunetti Angelo, másként Ciceruacchio. — A pápai kormány ...vő nyilatkozata. — Vannicelli pápai legatus erélyes fölszólalása. — Az izgatók fenyegetései. — A pápai közegek megfélemülnek. — Aláirások az amnestiáltak javára.

IX. Pius azon elhatározással foglalta el szent Péter székét, hogy mint világi fejedelem az 1831-ki memorandum lehető tekintetbevételével, a pápai állam kormányozása ellen emelt vádakra eltávolit minden ürügyöt, s megkisérti azon nagy problema megoldását, hogy a forradalmat a szabadsággal lefegyverezze. Reformokat kérvényeztek még a Conclave alatt Bologna, Ferrara, Ravenna, Forli. Hogy Pius a teendők iránt tájékozást nyerjen, a fontosabb államügyek megvizsgálására és véleményadásra junius 30-án a bibornokokból ideiglenes bizottságot (consulta

di stato) nevezett ki, melynek tagjai valának: Ma Lambruschini, Mattei, Amat, Gizzi, Bernetti. He tes államtitkárul Santucci Vincze neveztetett ki.

S mig e közben fejedelmek külön követek üdvözlék az egyház uj fejét, s a pápai tartomán ból naponkint érkezének küldöttségek, hogy az a valók hódolatának adjanak kifejezést, egyszersn számos kérvények érkeztek a fogságban vagy sz kivetésben levő politikai vétkesek mellett.

XVI. Gergely uralkodása alatt a titkos társ tok izgatására gyakran ismétlődtek a fölkelési kis tek; ezek elmaradhatlan következménye volt, ho fölkelők közt többen elzárattak; másokra, kik m kültek, számüzetési itélet mondatott. XVI. Ger mindjárt uralkodása kezdetén szintén amne adott, e kegyelmi tényből csak harmincznyolcza legfőbb politikai bünösöket zárván ki. Ezek közt lának Orioli, Mamiani, Silvani, Armandi, Ferr Sercognani, Pepoli, Bianchetti, Vicini, Mala Zannolini, Montallegri, Bofondi, Fusconi, Pescan Canuti. A foglyok és számkivetettek számát neve az utóbbi fölkelések; összes számuk közel tizen százra ment.

A szent atya vele született szivjóságánál f családjaiknak és a társadalomnak vissza ohajtván annyi szerencsétlent, azon reményben, hogy m őket nagylelküsége által maga iránt lekötelezi, szersmind államának biztonságát is neveli, és n szüntetvén az elégedetlenség forrásait, szélesebb ben biztosítja a pápaság üdvös befolyását, lehető n mérvű amnestiát tervezett.

A hatalmak bizalmatlanul fogadták e hirt. Állitólag Lützow osztrák követ éles ellenészrevételeket tett, sőt fejedelme haragjával fenyegetőzött, ha a hirlelt amnestia megjelenne. Lajos Fülöp franczia király fölkiáltott volna: »Ce pape me perdra!« (Ez a pápa vesztemet fogja okozni). Nápolyból, Toscanából, Modenából, Parmából szintén komoly figyelmeztetések érkeztek.

A bibornokok közt is az amnestiára nézve eltérő vélemények uralkodtak. Ki kell azonban emelnünk, hogy magát az amnestiát a bibornoki testületben nem kárhoztatta senki. Mindenki egyetértett abban, hogy az emberiségi szemponton kivül az akkori viszonyok közt az amnestia politikai szükségnek látszik. Csupán az amnestia mértéke iránt voltak eltérő vélemények. Némelyek általános, mások fokozatos, részletes megkegyelmezést javaltak. A mult tapasztalatai az idősebb bibornokokat ovatossá tették. Beszélik, hogy a bibornokok a pápa által szavazásra hivatván föl, vajjon ohajtják-e az általa tervezett szélesebbmérvü amnestiát, a golyók nagyobb száma fekete volt. De Pius el nem határozhatta magát, hogy megnyugodjék leszavaztatásában, midőn annyi száz szerencsétlennel kegyelmet kivánt gyakorolni. A neki sajátos leleményességgel fejéről levevén a fehér sapkát, avval befödé a fekete golyókat, és mosolyogva mondá: »Most valamennyi fehér!«

Az amnestia szövege, melyet kihirdetése előtt a pápa a bibornokok congregátiójában Corboli Bussi titkár által fölolvastatott, julius 17-ikén, tehát egy hóra, miután megválasztatása után IX. Pius a Qui-

rinál erkélyéről első áldását adta népére, ünnepé[l]sen kihirdettetett.

E nevezetes, és következményeire oly n[a]horderejü okmány így hangzik:

»IX. Pius hű alattvalóinak üdvöt és apos[toli] áldást.

»E napokban, midőn szivünk mélyében n[...] vagyunk hatva a közöröm által, melyet a pápasá[g]emeltetésünk keltett, el nem nyomhatjuk magunk[...] a fájdalom érzetét azon gondolatra, hogy alattv[a]ink közől számos család ez általános lelkesedés[...] részt nem vehet, meg levén a házi vigasztól foszta[...] mivel ők is viselik egy részét a büntetéseknek, me[l]ket tagjai közől egyik-másik magára vont azál[tal] hogy a társadalmi rendet és törvényes fejedeln[...] szent jogait megtámadták.

»Örömest szánakozó tekintetet vetünk azon [...] tapasztalatlan ifjura, kiket noha a politikai zava[r]közt csalárd hizelgések magukkal ragadtak, nem a[n]nyira csábitóknak, mint elcsábitottaknak látszan[ak]. Ez okból azon gondolkodtunk, hogy azon eltéved[t] fiainknak, kik őszinte bűnbánatot mutatnak, kez[...]ket nyujtsuk és nekik a szív békéjét fölajánljuk. M[...] jó népünknek irántunk bebizonyitott szeretete, és [...] apostoli szent szék iránti állandó tiszteletének je[...] meggyőztek bennünket, hogy közveszély nélkül [...] csánatot adhatunk. Intézkedünk tehát és elrendelj[ük] hogy pápaságunk kezdete a fejedelmi kegy köv[et]kező tényei által ünnepeltessék:

»1. Összes alattvalóinknak, kik politikai vét[sé]gek miatt elzárvák, fogságuk hátralevő idejét ele[...]

ldjük, ha irásban ünnepélyesen igérik, hogy a neik nyujtott kegyelemmel semmi módon és időben -sza nem élnek, és a jó alattvaló minden kötelességt híven teljesitik.

»2. Ugyanazon föltétel alatt államunkba viszabocsáttatnak mindazon, politikai czimen számüzött lattvalóink, kik a jelen rendelet keltétől egy év alatt : apostoli nuntiusok vagy a szentszék más képviseinek közvetitése által illő módon kijelentik, hogy e gyelmünket igénybe óhajtják venni.

»3. Szintugy megkegyelmezünk (assolviamo) oknak is, kik részt vevén az állam ellen valamely szeesküvésben, rendőri felügyelet alatt állanak, vagy gári hivatalok viselésére alkalmatlanoknak nyilnittattak.

»4. Óhajtásunk, hogy a tisztán politikai vétsék miatt folyamatba vett és végérvényesen még el m döntött bünperek azonnal beszüntettessenek s a glyok szabadságba helyeztessenek, ha csak valaki zülök saját ártatlansága földeritésére és jogainak szanyerésére a meginditott per folytatását nem aitja.

»5. A fönnebbi pontokba foglalt határozatok m alkalmaztatnak azon igen kevésszámu egyházakra, katonatisztekre és kormányhivatalnokokra, k a hozott itélet folytán bezárattak, vagy menekülk, vagy még vizsgálat alatt vannak. Ezekre nézve elhatározást föntartjuk magunknak azon időre, iön a rájok vonatkozó okmányok elénk terjesztetk, melyekhez képest itélni fogunk.

»6. Szintugy akaratunk, hogy e kegyelemből

ki legyenek zárva a közönséges büntények, ha
azokkal politikai foglyok vagy számüzöttek terh
Ezekre a fönnálló törvények fognak alkalmaz

»Reméljük, hogy akik e kegyelmünket ig
veszik, mindenkoron tisztelni fogják jogainkat
ját becsületöket. Reméljük, hogy e bocsánatunk
meglágyulván szivök, le fognak tenni a polgári
löletről, mely a politikai szenvedélyeknek ren
vagy oka vagy eredménye, és igy ujra létrejő a
azon kapcsa, mely, adja Isten, hogy az atya
fiait összefüzze. Ha mégis reményünkben, egyil
sik részben csalatkoznánk, noha lelkünk kesert
dalmával, mindenkoron meg fogunk emlékezni,
ha a kegyelem az uralkodói hatalomnak legéd
tulajdona, az igazság annak első kötelessége.

»Adatott Rómában S. Maria Maggio
1846. julius 16-ikán, pápaságunk első évében.

IX. Pius páp

Az 1. §-ban kivánt ünnepélyes igéret sző
»Alulirott különös kegyelemnek tekintem a nem
önkéntes bocsánatot, melyben a szent atya, törv
uralkodóm, IX. Pius pápa a közrend megzav
és világi államaiban a törvényesen fönnálló hat
elleni merényleteim után részesültem. Becsüle
vamra igérem, hogy e kegyelemmel semmi mód
időben vissza nem élek; azon fölül kötelezem
mat, hogy a jó alattvaló minden kötelességét
teljesitem.«

IX. Piusnak e kegyelemténye fölülmult
den addigi amnestiát, melyet a fejedelmek t
léptökkor adni szoktak, s inkább az atya, m

...delem bocsánata volt. Föltétlen bünbocsána-
... hirdetett a politikai vétkeseknek, nem mérlegel-
...n a vétség sulyát, nem a szabott büntetés nagysá-
...t. Csak azt köti ki, mire becsületes jellem ugyis
...ötelezettnek tekinti magát, hogy amely politikai
...unös az amnestiát elfogadja, ne esküdjék többé
...sze törvényes fejedelme ellen.

S ha a kegyelemtény egymagában is IX. Piust
...ly fejedelemnek tünteté föl, ki kormányzatában a
...hető engedékenység ösvényére akart lépni, mintegy
...lösztön sugá mindenkinek, hogy a pápai kormány
...j aera küszöbén áll, mely eldöntse: igaza van-e a
...atalmasságoknak, melyek reformoktól várták Olasz-
...rszág békéjét, vagy maga a pápaság, az egyház-
...llam áll-e az izgatóknak utjában.

Rossi franczia követ, ki julius 4-ikén nyujtá
...e a szent atyának megbizó leveleit, irá Guizot mi-
...isztemek: »Az amnestia még nem minden; de
...zzel is nagy lépés történt. Remélem, hogy az uj ös-
...ény meg van nyitva; s a szent atya tudni fog azon
...ovább haladni, daczára az akadályoknak, melyekkel
...tségkivül találkozandik.« Mire Guizot válaszolá:
...Amit ön ő Szentségénél való első bemutatásakor
...lent, mutatja, mily helyes itélettel s magas szellem-
...nel tekinti ő helyzetét; mennyire ismeri a kort, mely-
...n Isten mint a kath. egyház fejét és az egyházál-
...am fejedelmét oly missióval ruházta föl, mely, ha
...mindenkor csodálatraméltó volt, napjainkban épen
...magasztos azon viharok után, melyeknek a vallás ki
...olt téve, és midőn az forog kérdésben, hogy a vallás
...a társadalomra nézve azon üdvös befolyást gyako-

rolja, melyet mindenkor gyakorolnia kell, bár változások történjenek is különben az emberek kében és az államok belrendében. — A julius 16 kihirdetett amnestia csak megszilárditotta azo ményeket, melyek ő szentségének trónralépéséh ződtek, s dicsően nyitá meg uralkodását. Hasz föl az első kinálkozó alkalmat, hogy ő szentség kijelentse a király és kormányának legélénkebb őszintébb szerencsekivánatait, nemcsak az eszme gyára, mely őt a kegyelem e nagy tényében i hanem még inkább ez okmányt megkülönbözteti lemre és irályra nézve. Elejétől végig szelids teljes fönség ömlik el rajta; bámulatosan eg benne a fejedelem méltósága, ki eltévedett ala lóinak meg akar bocsátani, a jó atya meghatott val, ki karjait megnyitja fiainak.«

Azonban, bár mennyire megegyezett mi hű katholikus abban, hogy az amnestia eszméje mánus, katholikus, kiválóan magasztos; IX. nemeslelküségének, népeihez való bizalmának ható ténye: az ahhoz kötött reményekre nézve, tudtak osztatlanul az örvendezők optimismus osztozni. Sokan visszaemlékezvén, hogy valahány a pápák amnestiát adtak, a megkegyelmezettek részben szabadságukat arra használták föl, ujra összeesküdjenek, fegyvert ragadjanak az kinek hüséget igértek; tudván, hogy azok közől, nek IX. Pius kegyelme megnyitá a börtönöket, lehetővé tette, hogy ismét láthassák hazájok föl legalább is annyi a csábitó, mint a csábitott: a dalommal teltek el a jövő iránt. Szerintök Ma

s a piemonti propaganda ezekben kész, begyakorlott egédekre akadnak, kiknek támogatásával sokkal könnyebben szervezhetik a pápaság aláásására irányzott fölforgatási müvöket. Ez aggodókat akkor p e s-simistáknak nevezték....

A foglyok azonnal aláirták az amnestiához kötött föltételt. Legtöbben személyesen óhajtották a szent atyának kifejezni hüségöket. Köztök vala G a l-etti József, kivel utóbb még sokat fogunk foglalkozni. Ez egy bolognai borbély fia, kezdetben maga s atyja mesterségét gyakorlá. Utóbb a bolognai egyetemen jogot tanult. Jeles jogtudóssá lett, de amellett mester volt a tettetésben. Igéző tekintetével, varázs hangjával, előkelő modorával mindenkit meg tudott nyerni. A carbonárikkal szövetkezvén, 1831-ben részt vett a fegyveres fölkelésben, melyben kitünteté magát Centonál, Rimininél, Cesenánál. A fölkelés ughiusulása után tizenkét évet töltött külföldön. Közben a forradalmi secták megbizták őt az »ifju Olaszország« vezetésével Bolognában. E minőségében szervezé Toscanában és az egyházállamban a forradalmat, mely 1843- és 1844-ben ki is tört. Az öszeesküvés fölfedeztetvén, Galletti Bolognában elfogatott. Az ellene emelt legsulyosabb vádak közé tartozott, hogy folytonos összeköttetésben állott az állam egveszélyesebb ellenségeivel, és hogy arra törekedett, miszerint a bibornokok, praelatusok, hatósági személyek és rendőrhivatalnokok részint elzárassanak, részint meggyilkoltassanak. A nagyobb városok közől — szólott sajátkezüleg irt utasitása — egy-két (olasz) mérföldnyi távolságban lehető sok

szénáspajtát és parasztházat föl kell gyujtani, a katonaság és lakosok oltásra a városokból kiv janak. Erre »szabadság, rend, egység« kiáltása a liberálisok tömegesen keljenek föl, fogják el a főbb kormányhatósági személyeket, foglalják nyilvános pénztárak, templomok, testületek s n azon vagyonosok pénzét és kincseit, kik a szabad nak nem barátjai. Ezen emberek házait és a ten mokat föl kell gyujtani ... A karabélyosokat le meg kell ölni ... Ellenségeink a clerus, a neme sok birtokos és a kormány összes hivatalnokai Azokat, kik, legyenek hivatalnokok vagy nem, elle geinknek bizonyultak be, különösen meg is kell Elfogatásuk ne történjék erőszakosan; éj idején ják el őket és gyilkolják meg. A legnagyobb c sággal és titoktartással kell ebben eljárni; hires jék, hogy az illetők elrejték magukat, vagy az ál ból kiutasittattak vagy egyelőre fogva tartatnak

Emiatt Galletti élethosszig lani fogságra tetett. Midőn az 1846. julius 16-ki amnestia fol az Angyalvárból kiszabadult, IX. Pius lábaihoz magát; könyzápor közt mondott a kegyelemért h esküvel fogadott hüséget. Áradozása annyira n hogy a szent atya végre sokalván a szó-árt, mo »Elég fiam, elég! elhiszem, elhiszem!«

Armandi tábornok közzétett levélben a nagyobb lelkesedéssel szólt Pius kegyelméről, tartó hálájáról. Sterbini Péter, az utóbbi moz mak egyik szereplője részt vevén az 1831-ki össz küvésben, Francziaországba menekült; onnan jó p ért a nápolyi kormánynak mint kém szolgált,

snak szintén hüséget
ok közé tartozott, kik
iktatására szavaztak.
i hüséget igértek, de
Kivülök még számo-
ormaiságnak alá nem
pápai kormány ré-
volna.

mában az amnestia-
az önkéntes, részint
5 tömegek járták be
iditót« éltetve. Hire
kilencz óra tájban
dott a Quirinál előtt,
ak, ki őket megáldá.
atá erre a sokaság.
ptömeg égő fáklyákat
llóra, s megállapod-
lvviva Pio Nono! Ev-
en IX. Pius! éljen a
az erkélyen; taglej-
ongó sokaságnak kö-
lé. Egyszerre térdre
s áhitattal fogadá az

elvonult a nép, foly-
kesedése nem engedé
negy óra felé ujra meg-
Pius ismét megáldá az

tés; az amnestiát hir-

8

lyek, énekek, gyülekezések, számos jelentések m
dennemü vélemények hiveitől megállapitva elegend
hogy eszmék támadjanak; a népben fölébreszs
erejének öntudatát és azt követelővé tegyék.« —
ismét: »Szövetkezni, (associare) szövetkezni, szö
kezni; ebben rejlik az egész. A titkos társulatol
ellenállhatlan erőt nyerend azon párt, mely azo
támaszkodhatik.« »Ha a szövetkezők nagy szá
jelszót kapván, hogy valamely eszmét terjeszszen
azt közvéleménynyé tegye, csak pillanatig is tan
kozhatik, a régi épület minden részében réseket l
s a haladás legkisebb fuvalmára mintegy csodaké
összeomlik.«

Ezen általános utasitás értelmében küldé M
tanelli részletes rendeleteit Masi Lajosnak.

Az amnestia, mielött kihirdettetett, az »
Olaszország« tagjai között nem volt titok. Magá
a Quirinálban voltak kémeik, kik nekik a kegye
tényről, midőn arról a bibornoki congregatióban r
tanácskoztak, hirt vivének, s nyomban szervezé
tüntetést. Gaiani Vilmos, ki az 1849-ki római c
stituentében Forlinak volt képviselője, ezt irja: »
rátaimmal — Gaiani nyiltan kimondja, hogy
»ifju Olaszország« tagja volt, tehát azok valának l
rátjai is — megállapodtunk, hogy mihelyt az a
nestia kihirdettetik, összegyülekezünk a Colosse
melletti kertben; ennek folytán én is ott megjel
tem. Nem volt szükséges tanácskoznunk, mert t
vünk már előre meg volt állapitva;
csupán annak végrehajtása iránt intézkedtünk, s

összegyülekezés este 9

ifejezé Montanelli.
a nemzeti egység
zös központ felé in-
egységesités esz-
ehajtható, annak meg-
szükség van a kiküszö-
ogy IX. Piust az
ényévé tegyem«[2]).
lom központjává tehát
külföld, hogy e mozga-
ól, hanem a békeszere-
ragaszkodásáról isme-
ápai állam fővárosa a
n, ekként támaszt nyer
mintha csak viszhang-
mában történik.
tiók tehát csak eszköz
Eddig, mondá Mazzini,
melyben némelyek ev-
m becsültek . . . mások
t, mert szerintök annak
rkezett el az idő.«
, kik Rómában az am-
k és vezették, a világ
zok minden idegen be-

e, by G. Gaiani, Boston,

o delle cose d'Italia. Capo-

folyás nélkül tisztán a n é p örömének nyilatkoz
nyai, eszközképen azok élére állitottak egy Ró
alsóbb rétegeiben nagy népszerüséggel biró férf
B r u n e t t i Angelót, ki C i c e r u a c c h i o név a
szomoru nevezetességre tett szert.

E »néptribunus«, mint nevezték, vallásos,
vagyontalan szülőktől származott. Természeté
fogva munkás volt; magas, erős alkattal birt. Biz
physicai erejében, gyakran verekedésekbe bony
dott, melyekben többnyire győztes maradt. T
erejénél és népies ékesszólásánál fogva a töme
előtt nagy tekintélyben állott. Népszerüsége oko
erkölcsi bukását. Nagy embernek képzelte magát
titkos társulatok reá veték szemöket. Brunetti n
látván, hogy azoknak eszközül szolgál, e közeled
kitüntetésnek tekintette. 1830 óta a carbonarik k
tartozott; Mazzininak ügynökül adta oda mag
Fölváltva fuvaros, szivarárus, széna-kereskedő
korcsmáros levén, sürün érintkezett az alsóbb osz
lyuakkal, kik mintegy fejöknek tekintették. De ü
meit annyi ravaszsággal vitte, miszerint a hatósá
soha sem találtak elég bizonyitékot, hogy rend
felügyelet alá helyezzék; számosan pedig épen a
kedvező értemény éhen tekintették az alsóbb nép
jének, s vele előkelőbbek is érintkeztek.

Ezen embert tolták Rómában előtérbe, mi
az amnestia alkalmából IX. Pius tiszteletére ova
kat rendeztek. Brunetti itatta a népet, szónok
kiosztotta a fáklyákat; látszatra az öröm ama n
jaiban egész Róma az ő vezénylete alatt állott.

onban lehetetlen nem
rejét és rugóit. Három
után, julius 20-kán a
özzé: »Ő Szentsége, a
va a fiui szeretet ön-
eket e város lakói a
sztetve érzi tehát ma-
égedésének kifejezést
tettnek értékét neveli
ómai nép engedelmes-
ná látni abban, hogy
árt szabjon. A szent
sát a nép parancsnak
lamtitkári hivatalban
ncze, helyettes.«

z amnestia hivatalos
a római államtitkár-
gondoskodjanak, hogy
isa a büntetlenségre
roppo pericolosa spe-
a azokban, kik az ál-
ak előidézni.«

nnicelli bibornok, bo-
tartomány városi ha-
nelyben az amnestiára
na a szent atya elha-
e, ünnepélyes jótéte-
a hűségi nyilatkoza-
ése első pillanatától
, másrészről e jótéte-

mény megköveteli a városi hatóságoktól is, misze
annak hálásan és kötelességszerüen megfelelvén,
használják hatalmok minden eszközét és befolyá
hogy megelőzni és visszatorolni segitsenek min
az állam és békés lakók elleni merényletet, has
sajnálatos esetek fölmerülésekor hivatkozván a
mányhatóság utasitásaira; s ekként késedelem né
kiirtassanak az első csirák, megakadályozván
vább terjedését azon bajoknak, melyeket hossz
szomoru tapasztalásból ismerünk.«

Ha föltünik, hogy örömnapok alkalmából
gatus körlevelében keményebb hangon szólott
feledjük, hogy épen Romagna volt a forradalmi
tás főtelepe. Nem is maradt el a kormányzó kör
lére a viszhang. Az izgatók titokban iratot ter
tettek, melyben a legszenvedélyesebb modorban
támadták a bibornokot. »Tudja meg, mondák ab
hogy a szeretet, melylyel a jó bolognai nép ir
vakon viseltetett, kihalt, megsemmisült; tudja
miszerint mindnyájan látják az álarczon keres
melyet visel, hogy semmi értékök sincs a mézes
clamatióknak, melyeket időnkint minden szükség
kül, mintegy kegyet koldulva közzétesz! Az alak
dás ideje lejárt! Nincs többé részére egyéb hátra,
hogy azon szörnyek oltalma alá meneküljön, ki
dig zsámolyául szolgáltak; ezek maradjanak o
mellett, vendégeskedjenek nála, miután a becsü
őszinte, szivélyes bolognai nép szeretetének ön
teszi annak gyülöletét és átkát.« — Igy hato
amnestia a romagnai izgatókra.

Rómában az államtitkárság fölszólitásá

szüntek. Maga a ró-
jét még nem ismerte
üséggel engedte ma-
üntetéseknek szerve-
ltal terjeszteni, hogy
yek folytatása elleni
önkénynél, törvény-
ak semmi része nin-
ely-pártnak keze tit-

k annak constatálá-
eredménye. A kor-
lapjában nem tette
a Vannicelli elleni
Orlandini, viterbói
amtitkár julius 14-iki

nek ezen részint fé-
séklete a forradalmi

láirásokat nyitottak.
ez mindenki készség-
szköz volt az izgalom
nemzeti eseménynyé
római tüntetéseket
l vezényelte, Pisában
ükölködő amnestiál-
tam más olasz álla-

mokban élő barátaimat, s Rómába meg
embereimet küldöttem, hogy ezen fő
sunkban az egész nemzet adományainak
gyüjtésére központi bizottság alakuljon

Az összes tüntetések tehát ugyanazon eg
rásból eredtek, mely eredetében nem-római
az »ifju Olaszország« tagjaitól indult ki.

---

um.

k válasza. — Gizzi ál-
y tagjai. — Vasut-épi-
ra kinevezett bizottság.
arok egyelőre lehetet-
g nevelésére. — Miként
n. — Ezt az izgatók a
jdonitják.

X. Pius az első ren-
melyben a biborno-
és szerénységét jel-
helyről ma először
, és szólni kivánunk
gyanazon félénkség
tok, midőn bennün-
őemlékű XVI. Ger-
k. Mert ismét azon
a római szent egy-
kik mind az ész és
yvezetésben gyakor-
den erényben jeles-
n nagy tekintélylyel
képesek leendettek
get enyhiteni, s meg-
lasztassanak. De ti,

kik nem az emberi okosság tekinteteit, hanem
pán a gyászoló kath. egyház elárvulását tartátok
előtt, oly kiváló buzgalommal egyesültetek a
vigasztalására és megerősitésére, hogy általat
isteni Gondviselésnek nem minden titkos műk
nélkül, s akaratotoknak teljes egyetértésével a v
tői gyülés alig két napi tartama után, noha te
érdemetlenül ezen az egyházra és államra ol
morú időben a pápaságra bennünket emeltetek.

»Azonban tudván, miszerint Isten gyakran
lág legerőtlenebbjein nyilvánitja hatalmát, ho
emberek semmit se tulajdonitsanak maguknak, h
egyedül az iránt, kit megillet, nyilvánitsanak
séget és tiszteletet, hódolunk fölöttünk való ki
hatlan végzéseinek, és megnyugvást találtunk
nyei oltalmának segitségében.

»De ha, mint méltó és illik, a mindenha
tennek, ki bennünket, noha méltatlant, ily nagy
tóság magasára emelt, hálát mondunk és mind
mondani fogunk, köszönetünket fejezzük ki irán
is, kik mint az isteni akarat hirdetői és végre
csekélységünkről oly megtisztelő, habár meg ne
demlett itéletet hoztatok. Azért semmit sem f
inkább szivünkön hordozni, mint hogy jóakarat
melylyel irántatok viseltetünk, tettleg is bebiz
suk, nem mulasztván el semmi alkalmat, me
rangotok jogait és méltóságát védelmezhetjük, s
tatok, a mennyire tehetjük, kedvezésünket gya
hassuk.

»Továbbá, irántunki jóakaratatoktól elv
hogy, ami különben is tiztetek, gyöngeségünkbe

szakadatlanul támo-
tatásunk által az egy-
Mert a lelkek legna-
kednünk, hogy a kö-
sége minden gondos-
szentszék méltóságát
, és a békét és a ke-
rtését a legnagyobb
ekként az Isten ál-
ljék, és napról napra
jék. Folytassátok te-
szerző munkátokat,
kérjük Istentől, hogy
utjain járjunk, és se-
üz Máriát, szent Pé-
vallás és apostolsá-
shoz buzgón esedez-
tekintsen le reánk,
knak ezen készségét
égre, hogy minden a
nak alávetett népek
inket és törekvésein-
re vezérelje.«
aldékán a beteg Mi-
egium nevében vála-

ai jóakarat érzelmei,
oki szent collegium
etik lelkének legfőbb
méltó fönséges ado-
ölünk kitelhető hálát

mondjuk a Mindenhatónak, ki az összes oszt
közöröme mellett Szentségedet az apostolok fe
ménck székére emelte.

»Azért a bibornokok szent collegiuma ne
beri tanács által indittatva, hanem fölülről fölv
sittatva fordult tekintetével Szentséged felé. Is
tes vala, mindenki által magasztaltatott életszen
bámulatos istenessége, mindenki iránti áradozó
tete, a kath. vallás iránti buzgalma, a lelkek üd
való tevékeny gondossága, igazságszeretete, oko
szilárdsága és nyájassága, szóval az erénynek m
neme; azért az anyaszentegyház csak szerencs
vánhatott magának, hogy a szavazatok oly eg
tése az apostolság legfőbb tisztségét Szentsé
ruházta, ki ezt alázatosságában nem is sejtette.

»Bizonyára lelkünk előtt lebegett, mily
rok által hányattatik az egyház; a vélemények
szabadosságával, az irás mily féktelenségével
keznek elvetemült emberek megrontani az erkö
ket, a tapasztalatlanokat tévedésbe hozni, és h
hetséges volna, a katholicismust és minden hata
összetiporni.

»Ily nehéz időkben gyülekezetünk bizon
föladatának tekinté legfőbb pásztorul azt válasz
ki szent pápák világitó példája után indulván, mi
közjónak Istentől rendelt szerzője az egyház és á
álnok ellenségei ellen legyőzhetlen bátorsággal é
fal- vagy vasoszlopként fölemelkedve. istentelen tö
véseit meghiusitsa.

»Krisztus Urunk. ki e sziklára épité anyasz
egyházát, és Szentségednek átadta mennyországá

lett, isteni kegyelme
és szilárditani, hogy
ruháztatva, a legna-
reáruházott tisztet
se.
giuma, mely a val-
ontani, Isten segit-
sához; amit Szent-
szséggel és buzgón

zunk, hogy az irgal-
esedezésünket; szá-
Szentségedet, hogy
esség helyreálltával
a, és a vezetésére
nagy kegyelemért,
it mindenkor öröm-

indenki eléje az ál-
Lambruschini meg-
itőséggel bir, hogy
gely alatti szigorún
littatik a kormány
megindulását jelzi.
lkozott tehát, midőn
sztus 8-ikán a bár
Paskál bibornokra
an a XVI. Gergely
gy ismét egyesitte-
káni könyvtárnokká
zé. A kormány többi

tagjai valának: Antonelli Jakab (pén
Riario-Sforza (ipar és kereskedelem),
simo (közmunkák), Spada Lavinio (ha
Grasselini Róma kormányzója, ki ez állást
Gergely alatt is viselé. A négy utóbbi a XVI.
gely alatt divott rendszer hive volt s mint ilyen
ujitók előtt népszerűséggel nem birtak; sőt Ant
maga is XVI. Gergely alatt már 1841-ben
ügyekre nézve állami altitkárrá, 1845-ben az
toli kamara főkincstárnokává neveztetett. IX
kész volt minden méltányos ohajtásnak eleget
de nem követheté azon fejedelmek példáját, kik
jök rovására olcsó népszerűségre tesznek szert.

Az uj kormánynak csakhamar alkalma
irányának jelét adni. Az egyházállam vasuta
nyában volt. XVI. Gegely alatt 1845-ben To
herczeg, Jackson angol és Bonfil vasuti váll
közt társulat alakult avégből, hogy Rómából
náig vasut épittessék. Az idők akkor e vállal
nem kedveztek; de IX. Pius alatt a társulat aj
kedvezően fogadtatott. Azonban a nagy tőkepén
ellen a democratia annyira fölzuditá a közvélem
hogy a kormány jónak látta Jacksonnal és Bo
szakitani.

A Jackson-féle ajánlat ellenében ujabb j
lattal lépett föl Conti herczeg és társai, kik a
pénzesek kizárásával csupán a népet ohajtották
vonni. A javaslat szerint a római államban épit
vasutakra huszonöt millió scudi kivántatott volna,
összeg kizárólag a nép filléreiből hozatott volna

es kötelezi magát öt
occót fizetni.[1])
gyanus szinét viselé
e z é si eszméjét tartja
lfogadá a julius 14-én
augusztus 22-én véle-
dá ki, melynek tagjai
asselini, Antonelli és
g.[2])
ső idejére tartá fönn
letóban és Imolában
át Rómában. Mint a
ntézetek volt igazga-
á az elhagyatott ifju-
int pápának kétsze-
uságot megmenteni a
társulatok czéljaikra
sos nevelés és oktatás
ják föl.

e: »Progetto Nationale
gni per le strade ferrate
utili si dividono a tutto
ervi parte col risparmio
o.«
lapján a pápai kormány
a vasut épitését engedé-
jtja: Rómából a nápolyi
orto d'Anzióig; Rómából
nconáig és innen Bolog-
mely »nemzeti társulat«
hatodfél bajocco helyett
ocsátott ki, még hat czég
zi-Fabri czég mellett nyi-

Augusztus 24-én a pápa parancsából Gizz
lamtitkár a tartományi kormányzókhoz és váro
tóságokhoz körlevelet intézett, melyben egyebek
mondja: »Minden legatióban és delegatióban
tományi rendek előleges tanácskozmánya után
egy intézet alapitandó, melyben a legalsóbb né
tályból való szegény és segélytelen gyermekek
tessenek és neveltessenek. Ez intézetek első alap
valamint föntartási költségeit a tartományok vis
dik. Megengedtetik, hogy nyilvános épületek és
házitestületeknek teljesen vagy majdnem egészen
gyatott házai, utóbbiak azonban megfelelő kárp
mellett, fölhasználtassanak. A kormány hasonló
letek átengedését, ha azok a községeknek
tartományoknak nem sajátjaik, ki fogja eszkö
Mig a szervezés végre nem lesz hajtva, a fölve
gyermekek ideiglenesen a római központi inté
fognak küldetni. A tartományi rendeknek hag
fönn annak eldöntése, vajjon az intézet gazdá
vagy ipar-iskola legyen-e. A gazdászati és fegy
kormányzat a delegatuson és egy egyházin kivü
zárólag állami vagy községi szolgálatban levő ma
állásu világiakra bizatik. Ezek év végén a t
mányi rendeknek számot adnak. A gyermeke
fölvételökkor legalább is nyolcz éveseknek kell
niök, és husz éves korukig maradnak az int

latkozott, ; de a közbejött politikai zavarok a terv létes
egy időre még lehetetlenné tették. (A vasuti ügyre nézve
Lanci Fortunato: Sulle strade ferrate nello stato rom
Roma, 1847. — és ugyanattól: Sulle strade ferrate, appen
Roma, 1847.)

ani, mely az ifjakra,
lább egy éven át szi-
lan egyének a fönn-
apitandó fegyházakba
dászati iskolákban ta-
rni; az iparintézetben
a rajzolás is. A val-
t az illető püspök fog

mi általánosan
yet a tartományi ren-
intetett a parlamenti
zetek fölötti felügyelet
rmbarátok magyará-
elhatározását jelenté,
ölvétessenek; hogy a
ivesen látná, ha a tár-
határozott foglalkozás
kra adnák magukat,«
ó, hogy elegendő véd-
slegessé tegyen?
gesnek tartá mérsék-
teléseire. »Ezen jóté-
i tekintetben hasznos
zkedés — olvassuk
zonyitéka a gondosko-
llamának és szeretett
iv és gyakorlati
jóra fogja ő Szentsége
ni, legbensőbben meg
által remélhető népei-

9*

nek boldogulása, nem pedig azon elmél
alkalmazásától, melyek, tekintv
egyházállam helyzetét és termész
erre nem alkalmazhatók; sem pe
jó el nem érhető bizonyos irányz
hoz való csatlakozás által, melyek
Szentsége épen nem helyesel. Ez ir
tok és elméletek, melyeket sokan az illetékes
zől roszaltak, bizonyára megzavarnák a bel- é
békét, melyre minden kormánynak szüksége v
alattvalóinak jólétét ohajtja előmozditani.«

E komoly intelem eléggé bizonyitja, hog
Pius a helyzet iránt teljesen tájékozva volt.

Egyébiránt IX. Pius minden, az egyház
természetével megférő javitást és reformot kész
megadni, bármely javaslatot, figyelmeztetést ké
gel meghallgatott; nyilvános kihallgatás alkal
figyelembe vevé magánosok sérelmeit, kárait, s
gyors orvoslását elrendelé. Váratlanul meglep
az esti iskolákat, a szeretetházakat, s magának
nitási modorról, a fegyelemről személyes megg
dést szerzett; népeinek szükségeiről közvetlen fo
ból igyekezett értesülni, s azokon bő adakoz
megfelelő intézkedéssel segitett. Gyakran megfo
a börtönökben; a szerencsétlen foglyokat vigas
megvizsgálá élelmök mennyiségét és minőségét,
itt-ott tapasztalt visszaélések megszüntetése ir
legszigorúbban intézkedett. A tartományokból és
gából Rómából özöne érkezett hozzá a folyam
soknak, melyeknek áttekintése és elintézése i
szinte teljesen igénybe vette.

ladhat vala javitás-
eginditott művében,
ellemi és anyagi te-
llammá teszi. De a
zélok lebegtek! ....
latt remélvén művö-
n a pápának, hanem
pápa maga — mon-
ogságát ohajta elő-
ely-pártiak, mint ők
ekesznek! ... És a
ismét meghozta azt
a helyettes államtit-
nem tétetett közzé,
rlevele sem látott a
.

VIII.

Nagy tüntetések.

A szeptember 8-iki tüntetés. — Jellemző föliratok. — Pius megjelenése. — A pápa minden nyilvános megjel tüntetésekre használják föl. — A kormány ujra mérsé inti a népet. — Az államtitkárnak erre vonatkozó fölszó — A pápai kormány engedékenységének birálata. — A atyának Tivoliba és Frascatiba rándulásakor a tüntetések ujulnak. — IX. Pius meglátogatja Mieczyszlawszka Mak — Ennek története. — A pápa Makrénát vigasztalja

Néptüntetések képezvén a forradalom czé nak elősegitésére most még a főeszközt, daczára a pai kormány ismételt intéseinek, a mozgalom int a tüntetéseket mindig szélesebb mérvűekké tetté

Erre ujabb alkalmat szolgáltatott szeptem 8-ika.

E napon, mint Kis-Asszony ünnepén a népt levő Maria del Popolo-egyházban pápai capella[1]) kott tartatni. A pápa átvonul az egész Corson, R főutczáján, mely körülmény a látványos tüntetés csak előnyére van.

A tüntetés szervezői ez ünnepélyhez már

[1]) Isteni szolgálat vagy egyházi cselekvény, mely pápa végez, vagy azon legalább jelen van, azonfölül a bibo kok jelen lenni tartoznak.

itották a programmot.
kásokat fogadtak föl, s
fiatal épitészre bizták.
gyültek be. A Corsó-
iási diadalkapu emel-
féle diadalkapu nagy-
pápának jelvényekkel
állittatott ki. A közel
rsón végig két oldalt
degyiken két zászló —
rtus-ágakkal és babér-
erkély, ablak, mely di-
ágok, jelvények és föl-
lna a figyelmet. »Tisz-
inek elég volt egy nap,
a világ bámulatát ma-
lának megünneplésére
k ez ivet. Ő legyőzte a
s audientiákat engedé-
intézkedett s ezzel meg-
ét forrását. Tapsoljatok
, melyet minden század

mellett azonban voltak
kifejezéseül szolgáltak a
ső éve Olaszország meg-
khatalomnak; uj kor, a
veszi kezdetét« s több
szeretet nyilatkozatait.
aszországnak virágfüzé-
hol IX. Pius képe Gio-

berti és Ganganelli képei közé állittatott, kik kö
amaz munkáival harczolt a jezsuiták ellen, emez
dig mint pápa Jézus rendét eltörölte.

De az ünnepélyes hangulatban a kegyeletl
ségek a jó öszhangzatot meg nem zavarák. N
héten át készültek a rómaiak ez ünnepélyre; azt
vartalan kedélylyel akarák élvezni. Aki talpra áll
tott, nézője volt az ünnepélyességnek; sőt Róma
dékéről is annyi részvevő érkezett, hogy szeptem
8-ikán az örök város lakossága legalább is megl
szereződött.

S midőn IX. Pius diszhintajában lépést hala
a Corsóra kezdett vonulni és jóságos tekintetével
solygott a beláthatlan sokaságra; midőn annak
szönetet intett s kezét áldásra emelé; midőn a tér
boruló nép áhitattal fogadá az áldást, majd ege
verő »evvivákkal« üdvözlé a pápakirályt; s a kül
ben is könnyen elérzékenyülő olasz nép majd sóhaj
kal, majd a szemeiből omló könyek által adott hála
és tiszteletének kifejezést: mindez összevéve a
nagyobb fejedelmek életében is ritkán előforduló
lenetet képezett. IX. Pius valódi diadalt ült a ró
szivek fölött. — S ugyanezen nép hozsannája ke
idő mülva »Feszitsd meg őt« kiáltásra változott!

Az istenitisztelet végeztével ugyanazon hozsán
ugyanazon virágzápor. A népsokaság a pápai hi
után haladva összegyülekezett a Quirinál terén.
Pius megjelent a palota erkélyén, megáldá a né
mely midőn az apostoli áldást fogadá, most is a r
latlan valódi római nép vala. Este nagyszerű vila
tás fejezé be az ünnepélyt.

egjelent a szent atya
Campana-muzeum-
ot tartott, melyben
ibornokot az imolai
kén mint szent Mi-
-Michele-intézetben,
. Oktober 7-ikén ki-
lbanói tó közelében
Castell Gandolfóba,
szokott lenni. IX.
n késön tért vissza
nése tüntetésekre ne
llettt nagy sokaság
dott, mint egy adott
terén összegyüleke-
a szent atya áldá-

knek a tartományok
ok az egyházállam
rmány ujra mérsék-

któber 8-ikán a kor-
intézett: »Az öröm-
házállam lakói IX.
rónra emeltetését és

utóbb végzetteljes befo-
lap programmja, mely a
zlajára, de utóbb forra-
alának Torre Frigyes,
Dragonetti Lajos, Ugo-
rradalmi hős.

tetteit eddig ünneplék, meggyőző bizonyitékai
magas fokot ért az öröm, mely által a szer
esemény alkalmából mindenki lelkesittetik. Az
melyben a néppel annak feje és kormánya oszt
Szentségét a legélénkebben meghatotta. Mindan
lelkét, mely saját dicsőségének mindig eléje
alattvalóinak valódi javát, némileg megszom
hogy ez ünnepélyek költségei önkéntes adom
által födöztetnek, s bele nem egyezhetik abba
személye miatt alattvalói kiadásokkal terheltes
Azonfölül fájdalommal látja, hogy számosan
gedvén magukat a lelkesedésnek, házi dolgai
mulasztják, melyek különböző hivatáskörükhöz
föntartásuk forrásait képezik. Atyai szivét két
sen szomoritja, hogy ekként szeretett alattva
egy része károsodik. Előadott okoknál fogva c
tehát, hogy e költséges ünnepélyek megszün
mindenki térjen vissza rendes napifoglalkozás
nyugodtan várja be az intézkedéseket, melyek é
léptetésével az állam javára a kormány foglal

»(T. cz.) igyekezzék köztudomásra hozni a
atya e szándékait különösen oly alkalommal,
a városi és egyéb hatóságoktól engedély fog k
uj ünnepélyek tartására vagy városonkint a nép
csoportositására. Ha valamely helyen ily ünnep
rendezésére adományok már gyüjtettek, és lehe
volna az adományozók mindegyikének saját rés
visszaszolgáltatni, az adományozók hasznosan f
hatnák az összeget arra, hogy a téli idényben
gény népnek valamely közhasznu czélra munkát
nak. Ily módon ő Szentsége kétszeres vigasztal

…attvalói minden oha-
…lnek, másrészről a szü-
…k az összeg, mely az ő
…ze, de a nép áldását
… és örvendetesebb ren-
…nok.«
…i kormányt, hogy noha
…llett birnia, miszerint
…k eltakart czélok elé-
… nyiltan fölsorolván a
… a még romlatlan né-
…zközül használják föl.
… kimondhatni, hogy a
…ge politikai hiba volt.
…yzetet általános-
…nk. Ha egyes kisebb
…epélyek harmoniáját;
…kokat szórtak, midőn
…nagy tüntetéseknél ily
… fordulnak elő? —
… az öröm, a lelkesedés
… voltak, a IX. Pius
…egével birtak, Mazzini
…nyira távol tartották
…ndeletet szinte nehéz

… sürűbben látogatá a
… baljóslatu hidegség,
…tolsó kormányéveiben
…e megszünt; a nép ki
…el és fejedelmével. A

szent atyának tehát nehéz volt bizalmatlanságot
vánitani oly nép iránt, mely nagy többségében h
gel, engedelmességgel viseltetett iránta; melyet,
alább Rómában, a forradalom szelleme még
nem mételyezett.

IX. Pius az államtitkárság utján kiadott
leveleiben a forradalom szitóihoz ohajtott volna
lani, kiket azonban a loyális rómaiak közvetlenül
ismertek, kik ügyesen eltakart háttérben mara
s kiket nyiltan megnevezni azért sem lehetett, m
tüntetésekben az egész nép vett részt.

Az intéseknek általánosságban tartása azo
azt a rosz eredményt szülte, hogy Mazzini hive
nál nagyobb bátorsággal és biztossággal terjeszth
szellemöket a nagy néptömeg közt. Mintegy k
leménynyé kezdett már válni, hogy e körlevelek,
lyek nincsenek a pápa aláirásával ellátva, nem is b
IX. Pius helyeslését, ki örömmel veszi a háladato
örömnyilatkozatait. Ennek következménye volt,
a nép józanabb része is, mely hűséggel viseltetet
jedelme iránt, könnyen be engedé magát a tün
sekbe sodortatni azon hitben, hogy bár az állar
kári körrendeletekben kifejezett kivánatnak nem
gedelmeskedik is, örömnyilatkozataival IX. Piu
kedves dolgot cselekszik.

Igy történt, hogy midőn a szent atya okt
14-ikén Tivoliba, ugyanazon hó 21-én Frasca
rándult, a tüntetések megujultak, s a Quirinál
ről a nagy számmal összegyülekezett nép nem t
zott addig, mig a szokott apostoli áldásban nem
szesült.

ország vallási absolu-
sztalá.
ölött levő Trinita de'
és szenvedések által
n álló apácza élt, ki-

ivániában) a bazilita
ent egy gazdag ruhá-
élve előkelő férfiu, és
spöknek nevezte ma-
a k nevezé magát —
t. Midőn a főnöknő-
é a kolostor tagjait.
e kell bocsátanunk;
űrni.«
w s z k a M a k r é n a
Minszknek hithű püs-
zteletet nyilvánitott;
gyház karjaiba veté
öttetést vele megsza-
nivá föl Makrénát és
ismusról mondjanak
indannyiszor határo-

az okmányt, melyet
szkó Makrénától.
benne, válaszolá Ma-

li kigyó? Ki ad ne-
n?

— Tudod, kivel beszélsz? nem emlékszel, lelkipásztorod voltam, és most még több vagyok, püspök?

— Igen, ön azelőtt pásztorunk vala, de kassá lett, ki a juhokat saját nyájában tépi szét.

— Kegyelmes császárunk önöknek három időt enged a meggondolásra. Ha parancsainak h nak, birtokaik teljes élvezetében maradnak, s meg rik ő felsége kegyét; de ha konokságukban me radnak, a legborzasztóbb sors vár önökre.

— Inkább a halált választjuk, mondják n nyáján, mint hogy a római és apostoli szent h lemondjunk.

Alig mult el három nap, Sziemaszkó a mi polgári kormányzó kiséretében ujra megjelent a lostorban.

— Háromhavi időt engedtem önöknek gondolásra, mondá Sziemaszkó; de meggondol hogy e hosszu idő a bajt csak nevelheti; önök badságának végórája ütött; válaszszanak most a dagság és jólét között, mely a császár kegyelm önökre vár, ha áttérnek azon vallásra, melyet fels urunk maga vall, — és a kényszermunkák és béria között, ha konokságukban tovább is meg radnak.

— A választás nem nehéz, mondák az apác inkább kényszermunka és ezer Szibéria, mint h hűtelenné legyünk Krisztus Jézushoz és az ő h tartójához.

— Várjatok, fenyegetőzék Sziemaszkó;

lettettek, le fog fosz-

iemaszkó parancsot
k kiűzésére.
nányzó lábaihoz, s
utolszor a templom-
ellen akart állani;
Harminczöt apácza
t kérve zarándoksá-
ra fölkelt harmincz-
cka Rozália fájdal-
ben.
skaagygyal üttetve,
a érkeztek ez áldo-
apáczák kolostorá-
szenvedések vártak
el megterhelt szeke-
ne haljanak, a pa-
b kemény kenyeret
n szedett gyökerek-

radtak. Kinzóik te-
közökhöz folyamod-
ztettek; Colombina
ki; Downow Bapti-
ék meg; Grotowska
a ki lelkét; két más
án a főnöknő karjai-

y a még mindig hajt-
k. A szerencsétlenek

élet-halálra védelmezték magukat. A szakadár
vérebei megszégyenülve távoztak. A hős ön
azonban iszonyuan össze voltak marczangolva; n
nak kiszurattak szemei; kettő agyontiportatott
harmadik a legközelebbi éjen mult ki; magának
rénának karjai össze voltak harapva s oldalcs
bezuzva, feje annyira összeverve, hogy a koponya
egy része kihullott. — Majd köteleken vizbe
tették s vizbefojtással fenyegették, ha a czár
nem térnek.

Éveken át tartottak e hallatlan kinozta
mig végre őreik leittasodván, kedvező alkalmuk
a menekülésre. A harminczöt közől négy volt
életben, a többi mint vértanu-halált halt.

Makréna, egyike a menekülteknek, három
pig bolyongott a lithváni erdőkben; mig végr
rosz- és Francziaországon keresztül Rómába j
hol a szent atyának hű jelentést tett saját és le
hitrokonai szenvedéseiről.

Az orosz kormánynak gondja volt, hogy
rénáról mindenféle rágalmak terjesztessenek.
lelte, hogy IX. Pius bizonyitékokkal bir, misz
Makréna a lengyel forradalmárok eszköze volt,
magában az örök városban tettetéseivel ámitja
lágot. Emiatt — ugyanezen hirek szerint — a
börtönbe akarta záratni, és csak beteges állapota i
kiméletből adta egyik legszigorubb szerzet felü
lete alá. A szent atya megczáfolta e híreket a
hogy mindjárt a pápai székre emeltetésekor keg
jesen tudakozódott felőle; több izben apostoli

Triuita d'Monti-ko-

dözött Makrénának
nyujtani, mely egy-
Lengyelország mel-
lé. Október 20-ikán
Lengyelország leg-
lszentének ünnepén
nnepélyes kísérettel
- és növendékeiknek
etre ment, hol Mak-
áldozárok kiséreté-
ı IX. Pius őt meg-
lé: »Nemde, ez azon
szerencsés kolostorá-
na a pápa lábaihoz
rt nő nem tudván
emelé őt föl és e sza-
beteg, mennyit szen-
ge testben!«

»beszélő szobában«
tiában fogadá. Rylló
ele, s végre e sza-
adunk Istennek, hogy
ıek csodáira nagyobb
elmének oly fölséges
ben, melyeket te és
sban való hitért oly
tek mindnyájatoknak
rvényeihez hivek ma-
ı az alázatost és gyen-

gét választá ki, kivel anyaszentegyház
lenségeinek hatalmát és gőgjét
szégyenitse. Magasztaljuk ezért az Ura
imádjátok őt, hogy nekünk is hivatás
betöltésére hasonló kegyelmét ad

Makréna szenvedéseiben mintha csak sajá
sát szemlélte volna IX. Pius, kitől nem ugya
szakadást, hanem ünnepélyesen tett esküjének
szegését követelték!

dulása.

formok terén. — Ez ova-
atartása. — A pápa min-
tének javitására forditja
ek. — Ezeket az izgatók
zavarokat idéznek elő,
ideiglenes polgári őrség
a közkormányzati mun-
nevezteti ki, melynek
tervét kidolgozni. — A
ár fönnállott bizottságot
unkakerülők- és csavar-
IX. Pius megengedi az
k látogatását. — A ge-
ban az izgatók a refor-
elégedve.

s a legnagyobb ova-
midőn Gizzit állam-
nagy közönség előtt
a határozottan a re-
ni, a pápa távol at-
kitson, s kormányát
alatt történtekre kö-
gely alatti kormány
amhivatalokra alkal-
ni bibornok nyugal-
, mint mellőzés volt.

Ideiglenes bizottságot nevezett ki, melynek
az volt föladata, hogy rohammal a régi helyébe
bat állitson, hanem, hogy az egyházállam minde
széből nagy számmal érkezett reform-kérvény
vizsgálat alá vegye, s a teendő iránt tájékozást n
son. Maga a szent atya semmi alkalmat el nem
lasztott, hogy a valódi szükségekről személyes
győződés utján tudomást szerezzen.

Négy hóig ült már IX. Pius szent Péte
kén, s a várt reformok még mindig az előkészü
stádiumában voltak. Emiatt az előhaladottabb re
pártiak közt nagy volt a türelmetlenség.

Midőn valamely kormányrendszerben lény
változások állnak küszöbön, a fejedelem és korm
nak ovatossága magában természetszerüen fo
az izgatottságot. Azok, kik a változásokat feszü
lekkel várják, a legkülönneműbb találgatásokna
gedik magukat át, s várakozásaiknak ajánlkozó m
szerint adnak kifejezést. Igy történt ez Rómáb
Az államtitkárság majd mérséklő okmányokban
kénytelen a szélsőségek felé hajló nyilatkozatok
lensúlyozni; majd biztató kiadványok által a cs
dőkben a kormány jó szándékai iránti hitet éles

Ha az ovatosság a pápai kormánynak ellen
által ócsárolt, de a mérsékeltek által mindig h
selt tulajdonai közé tartozott, annál szükségesebb
az IX. Pius első évi uralkodása alatt, midőn
volt, hogy a párisi forradalmi propaganda folyt
összeköttetésben állott a nagy számmal Rón
özönlött amnestiáltakkal, kikhez számosan csatl
tak a spanyol és lengyel politikai menekültek k

an szervezett testület-
minden elsietését sa-
épen emiatt az Olasz-
ia, — mely bár saját
a római államnak lé-
zent atya szándékait a
kább mérsékelni, mint
atalmak ellenben, fő-
szent atyát gyors cse-
ncziaország római kö-
pápai miniszter egy
oz: »Szentséged neve-
agyok győződve, hogy
Szentséged tudja, hogy
nyánál senki nagyobb
a; nyiltan helyeslünk
államok függetlensé-
békéjét.« Kormányá-
á: »Még semmi sem
latokat, a bizottságok
da, hogy az államban
zalom enyészik. Nem
em gyengének vélik.
y a közvélemény meg-
edések bizonyitsák be,
nem maradnak telje-
ának semmi sem áll
entettem a szent atya
avarokra nyujthat al-
gnyugtatják a várako-
nt atyának szükséges

időt engednek, hogy kellő mésékletttel indulhas
Hasonlóan nyilatkoztak az angol kormány pien
és toscanai követei.

A pápai kormánynak tehát Scilla és Ch
dis között kellett haladnia. A bizottságok foly
san dolgoztak; a türelmetlenség azonban tétle
ről szokta vádolni azokat, kik e türelmetlenk
ohajait rohanva nem teljesítik.

Legközelebb IX. Pius szegényebb alat
anyagi szükségeinek födözésére forditotta figye
A szük gabnatermés a kormányban aggodalma
tett, hogy a téli hónapokban inség fog bekövet
Intézkedett tehát, hogy a gabna és kenyér á
üzérek föl ne szöktessék, s a szegény népnek ke
legyen.

»Igen dicséretes, mondja az ezen ügyben
ber 10-én kiadott államtitkári rendelet, azon a
házállam majdnem minden községeiben divó s
hogy kevésbbé jótermésü években a szükséget
vedő osztály számára nyilvános jótékonysági m
szerveztetnek, s így ez, különösen az első téli hón
ban, midőn a mezei gazdaság kevés keresetf
nyujt, föntartására a szükséges keresmény h
val ne legyen. Ha bár a multnyári termés nem i
annyira szük, hogy különös elővigyázati rends
lyokról kelljen gondoskodni, mindamellett, h
szegény munkások minden aggodalomtól megm
senek, ő szentsége örömest látná, ha az egyház
községei a legközelebbi deczember és január hón
ban jelzett czélnak megfelelő munkákat nyujtan
melyek a községekre magukra nézve szükségesek

melyek kivitelére az
nár most hajtatná-
yház és állam körüli
ezik meg alattvalói
l, mert különös atyai
zonyos vagyok, hogy
skodó elővigyázatát,
ódni, fölhiván a köz-
ézkedések által a ki-
mely műhöz a köz-
at vehetnék igénybe,
etnek, hogy ekként
teher rovassék.«
megoldását czélozá
kérdésének, hogy mi-
szesebb alakban nyil-
ágnak és a vele össze-
e mivel a pápai kor-
zott politikai re-
ndeletét alig vevék
roletariatus, ahelyett
ormány gondoskodá-
izgattatva, vagyono-
leni merényleteknek
ndőrség elégtelen le-
árosi hatóság Vanni-
elmezé a polgári
ását; mit azonban a
adott. A hatóság a
hogy a Bolognában
árt vessen, megengedé

ideiglenes polgár-őrség[1]) fölállitását, akk
hogy annak tagjait a pápai kormány által kin
zendő tisztek válaszszák meg, és e testület oltalm
bizassék a proletariatus által fenyegetett tulaj
Bologna legelőkelőbb polgárai hirdetményt te
közzé, melyben a szent atyának nyilvános köszön
mondottak, a polgárokat pedig nyugalom- és l
lomra hivták föl.

Ugyanazon időben megjelent egy más rend
mely a közkormányzat különböző tisztviselői kö
a teendők czélszerűbb beosztását hozá be.

Nagyobb megelégedéssel fogadák a radicál
azon hivatalos közlést, hogy a pápa külön bizo
gott nevezett ki, melynek föladata vala egy fo
szerinti miniszterium alakitásának tervét kidolg
Ezen csupa praelatusokból álló bizottság titk
Rusconi János olyannak ismertetett, ki az ak
politikai áramlathoz leginkább közeledik.

Az utasitás szerint az államtitkár elnök
alatt a két al-államtitkár, főkincstárnok, Róma
mányzója, a hadsereg főparancsnoka és az apo
kamara auditora, kik azelőtt illető osztályaikban
állóan működtek, kitüzött időben közös tanácskoz
fognak összegyülekezni. Neme volt ez az ujszal
miniszteriumoknak, mely elnökből, két helyettesb
kül- és belügy számára, továbbá pénz- és rendőr-, l
és igazságügyi miniszterekből állana. E minis
riumnak 1847. junius 13-ikán bekövetkezett éle
léptetéséről utóbb fogunk szólani.

---

[1]) Ezzel utóbb még részletesen fogunk foglalkozni.

; Bernetti bibornok
ól álló bizottság ne-
ntető codex javitásá-
zült része közzé is té-
közbejött halála foly-
;atását fölfüggeszté.
é, hatáskörét széles-
is nevezett, köztök
tekintélyes törvény-
tert Imolából, G i u-
E világiak nagyobb
.ló szaktudósok vol-
ugynevezett liberá-
tésöket tehát mint
tszéssel fogadták.
ezett ki a szent atya
munkához szoktatá-
tagjainak többsége
egyházállam legelő-
t Aldobrandini Ka-
. Károly, Potenziani
ttság egyházi tagjai
S a v e l l i Domokos,
i n i Antal.
dményét több lelke-
a radicális politika
nok példájára Olasz-
n g r e s s u s o k tar-
lasz félszigeten nem
ét, mint inkább a po-
c ki maguknak czélul.

tak összeesküdni (!). Először történt, hogy a p
alattvalók veszély nélkül megjelenhettek congr
son. Károly-Luczián, caninói herczeg, ... m
gadván a gergelypárti bibornokok iránti baráts
IX. Pius iránt őrjöngő lelkesedéssel eltelve érk
Génuába, s mint mondá, megbizatásból hivta m
tudósokat, hogy közelebbi gyülekezésök helyéül
pai államot válaszszák. E jeles és hirneves termé
tudós nem maradt meg a természettudományok t
hanem belebocsátkozott mindenbe, szólt minde
beszédében áttért a politikára, magasztalta IX. P
megsérté Gergely emlékét, szidalmazta a jezsuitá
És IX. Piussal magasztalta Károly-Albertet i
azon időben, midőn a királyt a liberálisok még
dicsőitették, egyik fia keresztatyjául fölkért és
nyert; gyalázta Ausztriát és Metternichet, noha a
poleonidák közől egyedül őt fogadták jól és rés
tették vendégszeretetben. Génuában ezen sajáts
ember látványos politika által kezdé magát föltü
tenni.«[1])

Canino herczege IX. Piust ugy magaszt
Génuában, mint a forradalmi secta dicsőitette
mában: álarcz volt az, mely a legfeketébb szánd
kat rejtette. S midőn a közvélemény bizonyos r
nagy elismeréssel nyilatkozott a szent atyáról, l
alattvalói művelt osztályának alkalmat nyujt a t
mányos congressusokban résztvehetni, tette ezt
lötti örömében, hogy »tudósok és nem-tudósok«
vényes oltalom alatt szabadon szőhetik az összee
vések szálait.

[1]) Lo stato romano. I. 172—74.

Borromei szent Károly
or. sz. Károly templo-
epélyes kitétele alkal-
szokott tartatni, IX.
diszszel vonult ezen
r első szent beszédét
tudva volt, mert az-
ett eleget. Itt-ott fel
is meglehetős szám-
kitörései, melyek ed-
ános lépését kisérték,
olt ez, melyet lehető
t. Tanulságos jelenet
az örömnyilatkozatok
ek szervezése folytán
émaság szintén elôre
tkezménye. Mazzini
akartak adni annak,
ncsenek megelégedve;
4-iki körlevele által
ak elérkezettnek lát-
zésöknek észrevehető
hajtották volna, hogy

tartás után a szent atya az erkélyről a népre az
stoli áldást adta. Visszamenet ugyanazon hűség
mácsolásával találkozott, s quirináli palotája
lyéről ujra megáldotta a nagy sokaságot.

Mindjárt a Possesso utáni napon, nove
9-én jelent meg IX. Pius első »Qui plurimis a
annis« kezdetű encyclicája, melyet a keresztén
összes patriarkáihoz, primásaihoz, érsekei- és p
keihez intézett, s mely több mint tizezer példán
küldetett szét. E terjedelmes, több nyomtatot
terjedő körlevél kiábrándítá azokat, kik azt r
ték, hogy IX. Pius uralkodása alatt a vallási in
rentismus győzelemmel fog az egyházba bev
hatni.

A bevezetésben tudtul adván szent Péte
kére emeltetését, megismerteti korának erkölcsi
potát; rámutat a kor fő tévelyére, a rationalism
mely magában összefoglalja a bölcsészeti, vall
társadalmi tévelyeket; a modern pogányságra é
elméleteire, kik mint már Tertullián panaszl
»stoicus, platonicus és dialectikai kereszténysége
tak felszinre.«

A tévelyek ellenében hangsulyozta nem c
az egyház, hanem egyszersmind szent Péter
kének tévmentességét. »Isten maga, m
élő hatalmat (auctoritatem) rendelt, mely iste
nainak igaz és törvényes érteményét tanitsa és m
lapitsa, s a hit és erkölcs dolgában minden vitá
dést (controversias) tévmentes (infallibili) i
tel eldöntsön, nehogy a hivek az emberek gon
gában a tévely által környeztetve a tan minden

Ezen élő és tévmen-
ban található föl, me-
z összes egyház fejére,
tt; kinek az Ur meg-
ingadozni; mely egy-
l birt, kik megszakitás
eredetöket, az ő szé-
méltóságának, tisztele-
és védői.«
ak tévmentessé-
az egyház, hol Péter
al szól, utódaiban min-
a hit egységét nyujtja
t Isten szavát teljesen
i, melyet ezen szent
öntartott és föntart,
anyja és tanitója a
hitet mindig teljesen
eknek tanitotta, mind-
össég utját és a hami-
t ez a legkiválóbb egy-
kiindult; az istenesség
esztény vallás teljes és
minden koron fönnál-
angja, s' melylyel, ha-
es egyházaknak, azaz
g kell egyezniök, mert
)

ek eredeti szövege: »Et
ac Petrus per Romanum
suis successoribus vivit et

Kárhoztatja a titkos társaságokat lyek a vallás és polgári társadalom romlására m tek föl a sötétségből (e tenebris emersae) s mege azokra vonatkozólag az elődei: XII. Kelemen, Benedek, VII. Pius, XII. Leo által kiadott ap iratokat.

Elitéli a bibliai társulatokat, m nagy alattomossággal azon czélra törekesznek, m a titkos társulatok tüztek ki maguknak, és elvet egyház tanitó hivatalát, Isten igéjét meghamis nem hogy az igazságnak tegyenek szolgálatot, h a tévely terjesztésére és az isteni hagyományok ásására. Egyszersmind megerősiti XVI. Gergel a bibliai társulatok ellen kiadott apostoli levelét

Fölszólal a vallásban való indifferen mus ellen, mely megszüntetvén minden különbs erény és bűn, igazság és tévely, jó és rosz közö egyház ostromlóinak táborát neveli.

---

judicium exercet, ac praestat quaerentibus fidei veritate circo divina eloquia eo plane sensu sunt cipienda, quem tenuit ac tenet haec Rom Beatissimi Petri Cathedra, quae omnium siarum mater ac magistra fidem a Christo Domino trad integram inviolatamque semper servavit, eamque fideles cuit, omnibus ostendens salutis semitam, incorruptae ve doctrinam. Haec siquidem principalis Ecclesia, unde Sacerdotalis exorta, haec pietatis metropolis, in qua est gra christianae religionis ac perfecta soliditas, in qua s Apostolicae Cathedrae viguit Principatus, ad quam pr potiorem principalitatem necesse est omnem convenire siam, hoc est, qui sunt utique fideles cum qua quicumqu colligit, spargit.«

a test emancipátióját
a coelibatus el-
yháziak soraiba is be

ellen, mely minden
t fenyegeti, s az egész

tódait, hogy vele egye-
legeltessék nyájaikat,
ággal a fenyegető ve-
anak saját példájok-
gal járjanak el azok
papi hivatalra jelen-

ra forditja a püspö-
hivja őket, hogy min-
nak az apostoli szent-
ek közt bizalommal
leghatalmasabb véd-
borzasztóbb, mint ha
lszakad, és hasonlag
ott keresztényekhez, a
ül ajánlkoznak.

cs szorosra füzését is
ok és alattvalók közti
re az engedelmesség,
fejedelmek kötelessé-
gy hivatásuk nem csu-
nem egyszersmind az
ház, midőn a lelkeket

vezérli, egyuttal a fejedelmek ügyét képviseli, uralkodásuk nyugodt élvezetében maradhassana
Végül a Boldogságos Szüz különös tiszt ajánlja.

Ugyanakkor, midőn IX. Piusnak a kor ismeretéről tanusitó körlevele megjelent, terjeszt Rómában különösen a Possesso alkalmából meg számos nép között Mazzini »utasitásai.«[1]) Ügy nem is engedték elmulni e kedvező alkalmat an hogy azt ki ne zsákmányolják. Az amnestiáltal ről azok, kik a pápának adott hűség-esküjök da Mazzinival folytonos összeköttetésben maradta vezetesen Sterbini Péter, Matthey Károly és Saiani Tamás még november 6-án kibocsáták grammjokat, mely szerint a Rómában megindu élet, és a kilátásban levő örvendetes jövő ünneplésére fényes lakoma vala november 11- az Alibert-szinházban kitüzve. A meghivottak mintegy nyolczszázra ment. Számos fölolvasáso tattak Olaszország függetlensége m Balducci Anaklét ügyvéd költeményben IX. »Possesso-ját is dicsőité ugyan, sőt a pápána óriási szobra is fölállittatott; egészben véve m mellett az ünnepély inkább a Gracchusok, mint pák Rómájába illett.

Eléggé jellemzi e tüntetést az, hogy azon mai aristocratia távolmaradása által fénylett, s u azon időre, midőn a forradalmi ügynökök által sz zett ugynevezett »nemzeti lakoma« tartatott, ghese herczeg saját palotájában tánczestélyre

[1]) L. Okmányok: III.

iiatt a nyolczszáz ün-
mámorában a Borg-
ittyökkel adott nem-

üntetésbe nem avat-
rendeztetett deczem-
árban, melyben mint-
zzel a katonaság
tétetett.
án közeledni; jól tud-
ily »sulyosak az idők
20-ikára rendkivüli
lazoknak, kik Rómá-
án kivül az illető fő-
rom hét alatt az elő-
óma világi és szerze-
ig előkészületül a bu-
gyakorlatokat tartott,
Ferretti bibornok
— a szerzetes papság
nellett a st. Andrea
szent gyakorlatokban
szes bibornoki colle-
vettek.
bibornok aláirásával
ézetek anyagi viszo-
olostorok, menhelyek
órházak, zálogházak
hogy az illető kolos-
a lakók számáról, in-
os jelentést tegyenek.

A kolostorok ellenségei ugy üdvözölték e rendelet
mely előfutára több szerzetesrend eltörlésének. I
Piusnak azonban az volt czélja, hogy csak néhá
kisebb, elégtelen jövedelemmel rendelkező kolost
megszüntessen, s ezek javait más kolostorok s inté
tek anyagi helyzetének javitására forditsa. Igy
szent Elekről nevezett kolostort, melynek egyhá
az aventini hegyen Róma nevezetesebb templon
közé tartozik, s melyet csak két hieronymita szer
tes lakott, átadatta az ifjuság nevelésével foglalk
kegyesrendüeknek; Narniban pedig egy más kolos
javai ugyanazon város püspökségére ruháztattak.

Deczember 3-ikán a Krisztina svéd király
által 1690-ben alapitott arkádok akademiá
melynek föladata a költészet művelése, a pápa ti
teletére megható ünnepélyt tartott. Az ezen alkalo
mal előadott költemények külön könyvben jelen
meg.[1])

Azonban az ily, IX. Pius valódi tisztelői ál
rendezett ünnepélyek csendben mentek végbe,
nagy tömegnek alig estek tudomására. A mozgal
vezetőinek zajos ünnepélyek kellettek, melyek a na
sokaságot nem annyira IX. Pius iránti tiszteletre
tüntetéseikben mindig csak küldiszitmény volt), m
inkább Olaszország függetlensége iránti lelkesedé
ragadják.

Deczember 5-én volt százados évfordulója
osztrákok kiüzetésének Génuából. 1746-ban az o
trákok elfoglalák Génuát, s Botta császári tábor

[1]) Czime : Adunanza solenne tenuta dagli Arcadi pe
esaltazione al pontificato di Sua Santità papa Pio IX.

a legsulyosabb föltételeket szabta a városra. A felzudult nép Doria velenczei doge vezérlete alatt fegyvert ragadott; elfoglalá az arzenált, és a kétségbeesés harczát kezdé, melyben nők és gyermekek is részt vettek. Négyezer ausztriai veszté életét; deczember 5-én a harcz a génuaiak győzelmével végződött.

Fölötte kedvező alkalom volt e százados évforduló Olaszország függetlensége melletti politikai tüntetés rendezésére. A rendezés, mint eddig mindig, a külföldön élő olasz menekültektől indult ki. Az ünnepély megülésére izgató költemény jelent meg.[1]) Párisból terjesztés végett proclamatiók küldettek Olaszország minden vidékére. »Sok-sok éve, olvassuk az egyikben, hogy Olaszország a génuai diadalt ki akarja terjeszteni a lombard földre, hogy visszatorolja a németek vad dühét és kapzsiságát, kik a nemzetet marczangolják, megbecstelenitik; visszatorolja, hogy e nép, a nemzet egygyé, tiszteltté, dicsővé legyen. Szent ohajtás ez, melyet minden olasz tekintetbe fog venni a mai még nagyobb és gyalázatteljesebb elnyomatás alatt. S miért ma még nagyobb ez elnyomatás? Mert a német cseleivel befolyt Olaszország minden kormányába, elfoglalva tartja a legtermékenyebb, legnépesebb vidékeket, s egy századon át tévutra vezeti lelkesedésünket, elménket, akaratunkat, s megoszlást idéz köztünk elő. Népet tévutra lehet vezetni, el lehet nyomni, de nem azt, hogy magáról lemondjon. Egy az erős Génua győzelméhez hasonló diadal megujul-

[1]) »Per la festa Secolare da celebrarsi dagl'Italiani in memoria della cacciata degli Austriaci da Genova nel 1746. Rime di due fuorosciti.«

j u l h a t. Olaszok! Siránkozzunk együtt öregek
jak, szegények és nagyok, minden foglalkozá
párthoz, tartományhoz tartozók; siránkozzunk
nyáján, hogy még mindig elnyomott hangon,
cselt kezekkel kell megülnünk a szabadság egy
tettének százados évfordulóját; s e fájdalmunk
ményezze a legfokozottabb reményt (un furor d
ranza), a szándék szentségéhez mért bátorságot,
függetlenségünket vissza fogjuk vivni. Az igaz
soha sem vesz el; zsarnok és idegen csak gyáv
igázhat le.«

M a m i a n i Terenzio, ki ekkor még Pár
élt, november 20-ikán körlevélben szólitá föl ho
a génuai esemény megünneplésére. »Mint ön elő
meretes, irá ebben, ez évben lesz százados évford
az osztrákok kiüzetésének Génuából. A dicső f
lés ténye deczember 5-ikre esik. E tett, mely O
ország ujabb történetében talán a legszebb, s
záloga és jelvénye más, a k ö z e l j ö v ő b e n b
v e t k e z ő t e t t e k n e k, megérdemli, hogy mi
lehető tüntetéssel megülessék. Én és barátaim
véljük, hogy ezen nap a közöröm egyik jeléül a
den városhoz legközelebb eső halmokon az éj
óráiban örömtüzeket kellene gyujtani. Irtunk töb
nek a Romagnában, Liguriában és Piemontban.
jóváhagyja ön ez eszmét közölje barátaival, és
ditsa annak végrehajtására, megjegyezvén, hog
tüntetés e módja sem költséggel, sem veszélylyel
ár; másrészt látványos és nagy jelentőséggel
Ezen uton elég legyen ennyi.«

Czáfolhatlan bizonyitékok vannak tehát,

én a forradalmi sec-
fejezést talált a szá-
ban, hol kivilágitás-
kkal ülték meg az
al, ünnepélyes hang-
zág számos más vá-
ndenfelé örömtüzek
az idegen járom sö-
lángját jelvényezék.
intetések már szinte
Ravennában Ausz-
ban tüntettek Olasz-

el e tüntetés miatt
melni. A toscánai
is fogatott. A ró-
k követ szemrehá-
n soha sem beszél-
nségről annyit, mint
ifjut rövid időre
gy Ausztria-ellenes

maga az ünnepelt
oztatott,[1]) ki »Spe-
olasz függetlenség
dett Ausztria annál
delmek pedig szem-

tere politiche« czímü

ben ily nagyjelentőségű politikai mozgalommal, félve és ellenszenvvel léptek a reformok pályá melyen haladni el voltak határozva.

Rómában és vidékén deczember első tized szokatlan esőzések álltak be. 7-ikén, midőn IX. a szent apostolok templomába ment, viharos eső a tüntetni ohajtók nagy részét távol. Rómába állott az áradás veszélye. A folytonos esőzéshez zájárult, hogy tartós déli szél hirtelen olvasztá gyeken levő havat. A Tiber több mint 15 mete emelkedett, még 17 centimeter hiányzott, és e volna a Róma évkönyveiben egyedül álló 180 előfordult magasságot. Deczember 10-ikén a kilépett medréből, s elboritá a város alantabb részeit; a zsidók Ghettója egészen viz alatt állo kormány éber gondoskodása folytán emberélet esett áldozatul. A kormányhoz a megmentésbe a nyomor enyhitésében számosan csatlakoztak. Brunetti, ki közel a Tiberhez lakott, két fiával tevékenységet fejtett ki. A római főnemesség jó dával ment elül. IX. Pius a mindig növekedő ve hallatára el akará palotáját hagyni, hogy a viz álló városrészbe siessen az áldozatok vigasztalá csak legmeghittebb emberei könyörgésének sikerü visszatartani, hogy magát személyes veszélyne ne tegye.

Az első veszély elmultával bizottságot nev adományok gyüjtésére és azoknak az inségesek kiosztására. Az aláirást maga háromezer scu nyitotta meg. Példájára oly bőven folytak b

nden kárt lehete fö-

volt háritva, IX. Pius
indazokat, kik a köz-
s segélyzésben magu-
k közt volt Brunetti
ttottsága. A pápa föl-
a magas ember itt,
m fordul, bizonyosan
elebb lépőhöz nyájas
; épen bőbeszédűsége
uacchiónak (kis Cice-
n talált szavakat. Né-
pápai czipőn levő ke-
észrevevé, hogy a szent
aival tiszteletteljesen
ez ember Mazzininek

pedig csak helyesen a
, Rómából elterjedett
d, mivel a számos hid,
főleg pedig az akadá-
folyó medre a tengerbe
rván, a viz viszszafelé
V. Benedek pápa korá-
közvéleményt. E pápa
zakférfiak foglalkoztak
e jutottak, hogy a Tiber
sőzésekkor az Appeni-
folyó viz és hirtelen hó-

olvadások okozzák; a Tibernek tehát bármily
bályozása ezen időnkint előforduló veszélyt nem
elháritani.[1])

Deczember 21-ikén titkos consistoriumban
Pius bibornoki méltóságra emelé B a l u f f i
tánt imolai püspököt, nemcsak főpásztori buzg
hanem tudományos munkáiért is köztisztisz
ben álló férfiut, és M a r i n i Pétert, Róma korm
zóját, kinek bibornokká neveztetése az előhalado
reformbarátok részéről nyilt visszatetszéssel tal
zott. Ezek szerint Marini a pápát nagy ovatoss
intette a reformok engedélyezésében, s különöse
lenezte az amnestiát. Az ellenszenv annál nag
volt ellene, mert mint a római rendőrség főnö
forradalmi üzelmeket leginkább ismerte, sőt egy
Ausztria ellen közrebocsátott müve (Stragi di Tar
tarnowi mészárlások) miatt el is fogatott. E párt
dent elkövetett, hogy terjesztett rágalmakkal
bibornok tiszta nevét beszennyezze. Az előmozd
Marini helyébe deczember 26-ikán G r a s s e l
neveztetett Róma kormányzójává, kit első nyilv
megjelenésekor a közönség nagy lelkesedéssel
gadott.

Oly nagy volt már e párt befolyása, hogy a
pai kormány az elégedetlenek lecsendesitésére a
tományokból visszahivta mindazon kormányzó
kik különösen az amnestia kihirdetésekor a tü

---

[1]) V. ö. Spada: Di una falsa opinione comunem
abbraciata in Roma circa le inondazioni del Tevere. R
1874.

b magatartást tanusitot-
ban Vannicelli helyébe
lini helyébe Ciacchi,
ányokban Della Genga
bornokok küldettek tarto-

---

ken, s magam oly csekély ékesszolással birol
alkalmasint én sem tudnék több sikerrel szóla
»Csalatkozik Szentséged: a szeretet, melylye
iránta viseltetik, magában teljes biztositék, ho
vait figyelemmel fogják fogadni.« — »Jó! meg
kisérteni. Önnek január 13-ikán az Andrea de
lében kellene szónokolnia; engedje át ez a
nekem; de erről ne szóljon senkinek.«

Mondott napon nagy hallgatóság vár
tura beszédét. S midőn helyette IX. Pius
szószékre, a hely szentségének daczára, a n
volt képes örömének kitöréseit elfojtani.
amatissimi figli« (szeretett fiaim) kezdé IX. P
közmegindulás ismét hangosan nyilatkozott.
mély csend állott be, s a kereszténység főp
szólott fiaihoz:

»Szeretett fiaim, mondá, lehetetlen mé
indulás nélkül visszaemlékeznem a szeretet
tékaira, melyeket az év első napján irántam
nittatok. Szivemből köszönetet mondottam az
midőn kötelességem szerint a tiszteletet Iste
zettem vissza, kinek méltatlan helytartója
fölhivtalak benneteket, hogy áldjátok Krisztus
vakkal: Sit nomen Domini benedictum! (Al
gyen az Ur neve!) Mindnyájan a hit élő kifeje
válaszoltátok: »Most és mind örökké!« Emlé
tekbe hozom ez ünnepélyes igéretet, mert tudom
e városban, a katholicismus központjában, bár
számmal, vannak, kik káromlás által megszen
lenitik Isten szent nevét. Oh tudjátok meg, és
sétek mindenütt, hogy ezen emberektől semmi

t, mely visszaestében
. közös atya nevét, ki
mindent köszönünk, a
lanság mértékét csor-
meg azon fiainknak,
kal illetik, hogy ne
nt városban.
ánok szólani. Számos
tem, hogy a tisztáta-
ig közt. Az Ur szent
nekünk, hogy »ima
junio) üzzük el azon
ár körül a földön, és
ek, családok és egész
hanem főképen tel-
romlását . . . .
van Istenhez fordul-
mindnyájatokat. Ur
nts le az égből. »Vi-
it dextera tua,« láto-
d ültetett. A tied az,
ottad fönn. Látogasd
ére, hanem hogy érez-
hatásait. Látogasd
itetlenség sebét, mely
g, és ezt tevén, távo-
ezet. Látogasd meg,
t. Öntsd a növekedő
gdrágább kellékét: a
got. Oltsd el azon vé-
elszakitja a polgáro-

kat, s pártot párt ellen fegyverez föl. Látogasd
Uram, s ezt tevén, intsd Izrael őreit, hogy jó
adjanak, hogy fegyverkezzenek isteni erővel és
sággal, s őrködjenek a reájok bizott népek é
fölött.

»Hallgasd meg Uram, e könyörgésemet, s
szent áldásodat e városra és az egész világra.«

Isten kegyelme a hallgatóságban láthatóla
ködött. Minden szemben könyek ragyogtak ; a
volt protestánsok is mélyen meg voltak hatv
Pius szónoki erejét szeretetéből meritette.[1])

E szent lelkesedést is megelégedéssel fog
a mozgalom vezetői, mert programmjok hozta
val, hogy a római nép egy pillanatig se térhess
gához fölizgult hangulatából. S ha bizonyos, I
ból származott Pelosinak titkos izgatásai
kiutasitása zokon is esett, ujból tüntetéseket r
tek, midőn január 21-én Grassellini, Róma kor
zója kétszáz koldust menházban helyezett el,
dőn a pápa a zsidóknak elengedte a farsang els
ján fizettetni szokott nyolczszáz scudit.

Orvendetes eseményt képezett Rómában,

---

[1]) Ezt ajánlotta az 1847. február 11-ikén nála
lent bőji szónokoknak. »Erőtök titkát, mondá, a szer
meritsétek. Ha nem szeretitek az embereket ; ha szivet
csen eltelve szeretettel és föláldozással, nem fogtok
semmi befolyással birni. Magatokviselésére is vigyázzat
gyetek szigoruak tinmagatok iránt, nehogy a hivek az
teljék rólatok, mit az alattvalók a zsarnokokról mon
»Szónokaink maguknak tartják fönn minden jog ked
nyét, és számunkra csak az engedelmesség jogát h
fönn.«

angol küldöttség je-
k az inséges irlandiak-
tet mondjon.
; és népes ország a leg-
ia néppel a világon oly
on, oly igazságtalanul
el az angol kormány,«
és irlandiakról irt me-
glia kapzsisága tette
ait még tetézze, a kié-
adásra csábitotta.
engedélyével angolok-
szegény irlandiak szá-
IX. Pius azonnal ezer
y e szerencsétlen nem-
sanak, s a templomok-
ssanak föl. Ekként Ir-
nintegy 11,000 scudi

zvételeért személyes kö-
ötte február 8-ikánCul-
ium elüljáróinak veze-
ttság, köztök Harford a
amenti tag, Whiteside
es, Patterson kapitány.
ség elnöke a következő
át:
ségednek bemutatnunk
k kiküldve, hogy Róm:á-
i polgártársaink javára
kat, kik jelenleg inség

és minden egyéb élelmi szerek szerfölött drá
hogy azon nép az élelem hiánya miatt keletkeze
borzasztóbb betegségek által látogattatik, e szül
szenvedő népnek, amennyire tőlünk telt, segi
ohajtván nyujtani, ezen czélra városunkban n
nos imákat rendeltünk, s a clerust, Róma né
mindazokat, kik Rómában tartózkodnak, int
hogy Irlandot segélyezzék. Igy történt, hogy r
az általunk örömest adott, részint a Rómában
tött pénz tisztelendő testvéreinknek, Irland ér
nek, amennyire a nehéz idők engedték, segélyü
dethetett, hogy azt a helyek és szegény polgárt
szüksége szerint kioszthassák.

»De Irlandból még mindig oly levelek
nek hozzánk; a fönnebb emlitett, sőt terjedő ny
ról oly részleteket jelentenek nekünk, melyek l
ket hihetetlen fájdalommal eltöltik és hatal
buzditanak, hogy e nép számára ujból segit
gondoskodjunk.«

IX. Pius gyöngéd gondoskodása az insé
landiakról magában Angliában is a legkedvező
nyomást tette. Hire járt, hogy az angol kor
mely Erzsébet királynő óta nem képviseltette
a római szentszék mellett, IX. Pius kormányá
plomatiai összeköttetésbe fog lépni. A londoni
selőházban Horsman interpellálta is Russell m
tert: igaz-e, hogy az angol kabinet diplomatiai
köttetését a szentszékkel helyre akarja állitani?
sell akkor válaszolá, miszerint IX. Pius annyi
nepelt fejedelem, hogy kivánatos volna az össze
tést helyreállitani; de van egy régi angol tö

szul hozzátevé: az idő
s ülésre kell föntar-
rlésére vonatkozó tör-
: ügyben nem is ha-

még szokatlanabb lát-
n küldöttjének meg-

ek a török birodalom-
vállalták magukra:
Franczia- és Poroszor-
a keresztények javára
a politikai czéljaikra
féltékenységökben föl-
ve alatt a portát zak-
len volt nem éreznie,
elmek kegyelméből,«
intén-e, nem vitatjuk
nyek fölötti védnöksé-
ázza.

szséges volt; s ha Eu-
ma lelki hatalma azon
oly azt isteni jogainál
a az orosz schismának
zertelen befolyása.

omatia Abdul-Medsid
ként Orosz- és Fran-
ékenységet a terv meg-
mité a szultánt, hogy
i curia« tiszteletlenül
em lenne egyéb ered-

ménye, mint a porta tekintélyének compro
tálása.

S midőn a szultán Rómából értesülvén,
küldöttje az őt megillető tisztelettel fog fogad
mégis elhatározá, hogy Chekib Effendit rend
követül IX. Pius üdvözlésére és az alkudozások
nyitására küldi, Oroszország legalább annyit kie
zölt, hogy a szultán személyesen ne irjon a szent
nak, hanem a nagyvezér a római államtitkárhoz
zen levelet, s Rómában Rossi franczia követ l
Chekib vezére és tanácsadója.

Chekib Effendi február 11-én érkezett
nába, hol a legnagyobb ünnepélyességgel fogad
Rómában azonban Francziaország befolyása f
a hivatalos fogadtatás elmaradt. Chekib megdö
midőn az örök városban egyedül Rossi jelent m
fogadására. De Angiarakián Arzén örmény tolm
lása által Ventura utján értesült a szent atyának
érzületéről. Február 16-án nyujtá be Gizzi áll
kárnak Resid nagyvezértől hozott megbizó le
mely szerint a szultán értesülvén a közörömrő
lyet IX. Pius pápának trónra lépése keltett, ez
höz való hozzájárulásának maga is legünne
sebb bizonyitékát óhajtotta adni. Elrendelé tehát
Chekib Effendi, a bécsi udvarhoz kinevezett k
haladék nélkül induljon Rómába, és a szultán
ben élő szóval a szent atyának fejezze legszivély
üdvkivánatait, és kifejezést adjon a mély tiszte
melylyel a szultán ő felsége át van hatva oly f
lem iránt, ki alig néhány hó alatt minden művel
zet bámulásával és tetszésével találkozott.

ib látogatását, tudtára
február 20-ikán fog fo-

t egyedül Rossi kiséré
jtelmek nyugtalaniták;
ására senki sem jelent
jében a jelenet megvál-
szent atya, az etiquette
, de a magam házában
edelmi fénynyel fogad-

ve még meglepőbb lát-
ius trónján ült; jobb
szolgálattevő nemesek
eit; félkörben a bibor-

pápai trónhoz vezette-
lemelé őt, jobbját kéz-
nyelven ő szentségét a
nelyeket tolmácsa fran-

a királynő tisztelettel-
t, ugy a magas porta
atja ma hódolatát IX.
dálatgerjesztő, magasz-
tatásával nemcsak be-
dvén azok az egész vi-
ztelt azon küldetéssel,
yének bemutassam az
re emeltetése alkalmá-
élyesebb üdvkivánatait.

Noha Konstantinápoly és Róma közt századó
nem létezik barátságos összeköttetés, hatalmas
jó barátságban kiván élni Szentségeddel. Szents
fölséges személye iránt a legnagyobb tisztelettel
tetik, s hogy ennek bizonyitékát adja, ezután a
birodalmában élő keresztényeket oltalma alá v

A szent atya válaszolá, hogy »köszönett
gadja és viszonozza a szultán ő felségének előt
fejezett jó indulatát; azon örvendetes reményne
gedi magát át, hogy a viszonos összeköttetés, mel
magas porta a szentszékkel lépni ohajt, a legnag
hasznot fogja eredményezni azon nagy birodalon
élő katholikusokra nézve, s minél inkább fog a
magas pártfogása folytán vallási tekintetben a k
likusok helyzete javulni, annál becsesebb lesz e
a szultán ő felségének barátsága, s annál nag
örömmel fogadja a fölajánlott barátságos össz
tetést.«

Ez ünnepélyes kihallgatás után IX. Pius
járól fölemelkedve Chekibnek kezét nyujtá, s őt
kezletre hivá meg, melyben tolmácsul Mezzofant
bornok szolgált.

Ez értekezleten, nyilvánosságra jutott
tok szerint, Chekib panaszkodott, hogy a szultá
idegen hatalmak követei részéről a legnagyobb ne
ségekkel találkozik. Előadá az indokokat, melye
fogva a porta ohajtaná, hogy Keleten a keres
nyek fölötti protectoratust maga a szentszék váll
el. A szultán államaiban van egy millió szaka
örmény, kik Oroszország oltalma alatt állanak; e
kadár örmények, Chekib előadása szerint, semmit

a katholicismusra tér-
gát, mely hazájok füg-
Róma e hangulatot ked-
, a török birodalomban
el többje lesz, a szultán
gmenekszik. Mind Ró-
nak elég oka van tehát,
m közt egyetértés jöj-
gy az ajánlatot komoly

árczius 1-jén volt nála
oglalt arczképével tisz-
játkezüleg irt hálaira-
on ohajtását fejezvén ki,
untiust üdvözölhessen
követül Ferrierit küldé
udozások azon ered-
er 4-ikén tartott consi-
fet, Ispahan általános
és Perzsia számára
nevezte ki.

—

XII.

Sajtóviszonyok.

Az egyházállamban a korlátolt sajtószabadság indokol... IX. Pius alatt mérsékelt sajtószabadság nem hiányzot... pártok törekvései. — Uj sajtótörvény. — Ennek isme... Vélemények a satótörvény mellett és ellene. — »Éljen D... egyedül!« — Masi nyilatkozata.

Sok panasz hallatszott, hogy az egyház... ban a sajtó nagyon le van nyügözve. A pápai ko... számos külföldi lapot, folyóiratot, könyvet hat... nem bocsátott be. Ezt az egyházállam saját t... szete hozta magával. A kereszténység feje, ... érdeke magával hozza, hogy a fejedelmekkel a ... legjobb egyetértésben éljen, és saját hibája ál... adjon alkalmat arra, hogy a különféle állam... élő katholikusokkal való összeköttetése akadály... sék, meg nem engedhette, hogy politikai tek... ben saját államainak határain belül felforgató ... hirdettessenek, melyek midőn általában aláás... fönnálló politikai rendet, otthon is politikaila... szélyes elvek terjesztése által a fejedelem és al... lók közti harmoniát megzavarják. Vallási é... kölcsi tekintetben pedig az egyház feje, kine... adata őrködni, hogy vallás és erkölcs tisztas... föntartassék, bele nem egyezhetett, hogy korm...

tiszta erkölcsöt sértő
agy máshol megjelen-
sztessenek.

olt Rómában annyira
ellenei hirdetni szok-
solutismusa ellen oly
yeges engedményeket
g szigoruak voltak is,
al alkalmaztattak.

séget tanusitott IX.
lég válságosak voltak.
mindenki tekintett, a
-rómaiak vezették, kik
paságnak csupán lelki
pártnak nevezé magát
nélkül kivánt előha-
nositani a képviseleti
hivatalokból eltávoli-
ztria kiüzésével szövet-
lynek lelki feje legyen
a azonban Piemontra
mben állottak a repu-
n haladást tüztek
olasz köztársaság léte-

s hivei; de ezek a köz-
. Miután a kormány
, a jelzett pártok pedig

»La censura sulla stampa
sura enyhébbé tétetett.)

bevallott czéljaik szerint csak ezeket lát
óhajtani, usztak a sokasággal, vagy hallgattak.
mind a mérsékeltek, mind a republicánusok
ben a legnagyobb ovatossággal jártak el; beszé
soraikon csak néha engedék átcsillámlani va
rekvéseiket, azokat is IX. Pius magasztalásáv
keztek eltakarni vagy legalább elfogadható
tenni.

Ekként egész Róma az »eszmék« vezérein
uralma alá. Ezek jelölék ki a politikai közél
teendőket. Ok voltak a nép nevelői, tan
gyámjai.

A republicánus párt azonban meg nem
dett azzal, hogy a pápai kormány engedék
elég szabad tért engedett nekik e szellemi küzd
hanem valamint minden működésöket alatto
jellemezte, ugy Sterbini vezetése mellett titl
jesztett lapot (Sentinella de Campidoglio, a
lium őre) is létesitettek, mely a legkiméletl
megtámadta a kormányt, s a népnek tanácsolt
merészen tüntessen, s ne engedje magát »a m
tek gyászdalai« által elaltatni.

A pápai kormány, hogy e lapot eln
s egyuttal hasonló veszélyes termékeknek
utját, sajtótörvényt bocsátott ki, mely
márczius 15-ikén jelent meg.

Ezen, Gizzi államtitkár aláirásával me
törvény bevezetése hiven jellemzi e reformot és
határát.

»A sajtó, olvassuk ebben, azon ujkori tal
levén, mely fokozza a szó hatalmát, terjeszti

zdettől fogva a római
tárgyát képezte, rész-
itsák a hasznos hala-
ák az általa származ-
ködés dicső emlékei
mdákat, melyek Ró-
püspökök pártfogása
ek; másrészt a bölcs
attak, hogy ezen ne-
éseknek határ vettes-
uj ismeretekkel gaz-
it meghamisitásában,

zonban időnkint kü-
átmennie, amint a
nevekedő száma mel-
tlenné kellett lennie
t a velök megbizott
tására, és hogy a cen-
, boldogemlékü XII.
l kihirdetteté az 1825.
dának, a most dicsően
rvényben fentartani,
rkölcsi és vallási cen-

urát illeti, ugyanazon
hogy a sajtó alá szánt
ok részéről panaszra
az államban viszályo-
titkár előleges enge-
ssanak. Ma azonban

oly nagy száma van a sajtótermékeknek, m
kor szükségeinek szüleményei, s melyekben k
nül vagy közvetve, egészben vagy részben a po
vonatkozó kérdések tárgyaltatnak, hogy lehe
vált az államtitkárságra nézve minden kérele
szerzők által természetesen ohajtott gyors
megfelelnie.«

»Ennek folytán ő Szentsége azon oha
hogy e nehézség egy részt hátrányára ne
tisztes sajtószabadságnak, másrészt sajnálat
badossággá ne fajuljon: miután az illető ha
véleményét meghallgatta, megparancsolta
hogy Rómában és a tartományokban censura-t
szervezzünk, melyhez a rendes egyházi vizsgá
den politikai iratot küldeni tartozzanak, miutá
maguk meggyőződtek, hogy azok a vallássa
morállal, és az egyház törvényeivel semmi ell
nem foglalnak magukban.«

Maga a törvény két részből áll: I.
sura-tanács, II. a censura-tanács által követen
szabályok. A censura-tanács egy egyháziból
világi tagból állott; hasonló hatóságok áll
föl a tartományokban. A rendes egyházi cens
a politikai művek a tanács elé kerültek; ha a
gus censornak vallás és morál tekintetéből k
nem volt, reáirá: »nihil obstat;« ha a művet
solta, észrevételeit irásban tartozott előadni.
szabadon nyilatkozhatott a kormányzatról, ug
ban, hogy a kormány tetteit vagy hivatalnok
löletes szinben ne állitsa elé; egyes censor véle
től fölebbezhetett az összes tanácshoz; a taná

ifogásaikat kijelenteni.
tanács elvetett, föleb-
némely jelentékenyebb
tományokból Rómába

eltebb megelégedéssel
kik Sterbininek titkon
elveiket, hangosan kár-
rtalanságnak nevezték.
a sajtóban is harczot
az előkelőbb amnesti-
eglióhoz intézett nyilt
nynek az ellene emelt
ozván a türelmetlenek
'Azeglio szintén sajtó
melé, hogy véleménye
lehetetlen ugyan jó
iadott törvényt nyere-
ainak mérsékletet és

szállottak Sterbini és
vény védői ellen, kor-
tek.

sajtószabadság mellett
az, hogy oly kimélet-
ragonettié, a fönnálló
elenhettek. S valóban
zkodtak a korhoz és
gben szinte a tulságig
lmunk erről meggyő-
enyhe sajtótörvények-

kel talán sehol sem történt annyi visszaélés,
Rómában, a pápai kormány központjában.

Mint eddig, ugy most is a forradalmi se
magának IX. Pius nevét kimélték; de annál nag
dühvel támadták meg tanácsosait, kik szerintök a
reform-törekvéseinek konokul utjában állottak.
pasztalta ezt IX. Pius, midőn márczius 25-én
mölcsoltó B. Asszony napján a dömések S. M
sopra Minerva templomában hagyományos sz
szerint pápai capellát tartott. Isteniszolgálat ut
pápa ünnepélyesen fogadtatott a templommal s
közt levő egyházi akadémiában, melynek erkél
megáldá a népet. Brunetti Angelo vezetése me
roppant sokaság jelent meg ily baljóslatu kiá
hallatva: »Viva Pio IX. solo, coraggio S
Padre:« »(Éljen IX. Pius egyedül! Bátorság S
Atya!)[1]) Intés akart ez lenni, hogy IX. Pius

---

[1]) Masi 1847. márczius 27-ikén Montanellihez e
kat intézte: »Oh, ha ismernéd küzdelmeinket, s hogy
szilárdságra van szükségünk azon párt ellen, mely titkon
den jó ügyet megsemmisiteni törekszik! A római lapok f
gesztése nem bulla, hanem teljes formában nyomatott r
let által történt, melyet nyiltan a discussio minden becsü
szabadsága elleni szellem mondott tollba. S ha e szabad
mégis nem lehet elnyomni, azt az emelkedett és erős kö
ménynek, az irók nyiltságának és a fejedelem jóságának
tulajdonitani. A mi e rendeletben jó van, azt IX. Pius s
mazta, az az ő akarata, de törvény alakjába az államtitká
ban öntötték, mely telitve van elavult elvekkel. A söt
pártja mindent elkövet, hogy a pápán győzedelmeskedjék
gárok összejövetele, bibornokok, osztrák jegyzékek, mi
táborba száll. — Ellen fog-e ő állani?.. A nép, a
erélyesen mellette van. Csütörtökön a Minerva s Quiriná

kiket fogadhatott volna
ilágiak sorából azokat
tártalan haladás« sze-

oltak a jókra, megdöbbentők
Pius egyedül, — szent
— bátorság! bátor-
elhatottak a pápához, ki
meritett és nem el-
éges tüntetés csak a kor-
rősen összeforrvák. — Oh,
lna benne!« (Monta-

XIII.

Államtanács és hozsánna!

Az államtanács az egyházállamban régi intézmény volt, a franczia uralom alatt szüntettetett meg. — A foly forradalmi kisérletek XVI. Gergelynek lehetetlenné tetté nak visszaállitását. — Az államtitkárnak az államtan vonatkozó körlevele. — Mint értelmezik a reformisták tézményt. — Tüntetés. — Köztársasági tünetek. — Az a stiáltak áldozása. — A szent atya születésnapja. — A forr márok a legártatlanabb örömnyilvánulásokat saját czélj használják fel. — A szent atya Subiacóban. — Fejedelmi gatások. — O'Connell Rómába indul és Génuában elhur Ventura emlékbeszédet tart fölötte. — Consistorium, me Antonelli bibornokká neveztetik.

Az államtanács (consulta di stato) az egy államban nem uj intézmény. Feltaláljuk azt m mult században, s a tartományok főpapjaiból áll tott össze, kik mint e tanács tagjai hivatva val az egyházállam szükségeiről és érdekeiről a páp lági kormányának javaslatokat tenni. A nagy czia forradalom elfoglalván Rómát, itt is megho totta a centralisatiót. s ekként a fönnállott álla nácsot nem a pápai, hanem a franczia kormány s tette meg. 1831-ben a hatalmak, melyek az isme »memorandum-«ban XVI. Gergelynek reform ajánlottak, az államtanács visszaállitását is sürge »melynek tagjait a fejedelem azokból nevezi ki

agyonuknál, képességök-
:onos forradalmi kisérle-
:etlenné tették ez intéz-
X. Pius, ki a hatalmak-
hogy rajta nem mulik a
: valósitása, a nehéz vi-
ı az államtanácsot ujból
hogy annak tagjait leg-
pezzék.

izzi államtitkár a tarto-
ovelet intézett, melyben
nehéz gondjai közepette
gal a javitásokra figyel-
ízkormányzat mindenféle
ıyit tett már a szent atya
zükséges commentálnom.
lam valódi javát ohajtja,
: nagy többségét képezik;
fejezi ki a jótékony és ne-

:. cz.) közreműködésében,
tén belül ezután a közü-
ıt fog eszközölni azon ha-
ségében kitüzött, s az ér-
ely a mondott munkához
ı ezen jóakaró szándékai-
ıt fogja (t. cz.) találni az

ım közkormányzatát a le-
ohajtván szabályozni, elha-
ományból egy egyént vá-

laszt és hiv meg Rómába, ki kiválóbb társadalı
anyagi helyzete mellett magában egyesiti a p
kormány iránti hű alattvaló tulajdonait, közbecs
ben részesül, s polgártársainak bizalmát birja
szent atya igénybe szándékozik venni ily alattv
közremüködését, hogy az utóbb megállapitandó
don részt vegyenek a közkormányzat elősegités
s a községtanácsok jobb rendezésével foglalkozza
Azok, kiket ő szentsége választani fog, legalább
éven át a fővárosban tartózkodni tartoznak.«

»(T. cz.) könnyen meg fogja érteni, mily r
fontosságu oly alattvalókat választani, kik ő szent
szándékainak teljesen megfelelnek, kiknek ne le
más indokuk, mint a közjó szeretete, más czéljok,
az állam előnye. (T. cz.) sziveskedjék tartomány
két vagy három ily egyént javaslatba hozni, ho
szent atya közőlök a legalkalmasbat választhass

Az államtanács csak október 15-ikén hi
tetett ki s november 15-ikén lépett életbe, mely
tek alatt részletesen fogunk róla szólani; de az i
mény hordereje szembeötlő volt mindenki előtt.
felfogás uralkodott róla azok között, kik a refor
terén türelmetlenül a gyors előhaladást sürge
hiven előadja Ranalli.[1]) »Az államtanácsot
tekintették, mint nagyobb dolgok előfutá
azért az amnestia után Pius pápaságának legjó
nyabb, legfontosabb tettének tekintették, mely
amnestiánál nem kevésbbé szabadelvű és előnyös
don értelmeztek. Nem vették tekintetbe, hogy a
tások csak bizonyos határok közt igértettek; a b

[1]) Storia degli avvenimenti d'Italia. Firenze, 1851.

a követeket nem a nép
fejeitől függnek. Ugy
a kormány nagy hala-
ény alá helyezte magát.
Papato-jára és az általa
rchiára, s ugy vélék,
ncsés bölcsész elméletei
yakorlott politi-
n még többet lát-
pező és elégtelen
valódi népképvi-
tkeznie. Ekként Gio-
pedig nagyobb dolgok
ett.«

észetes, hogy ez enged-
b tüntetéssel fogadja?
i államtitkár körlevelé-
e a néptéren; legalább
zenével indult a Quiri-
tti volt; zászló helyett
óriási papirral, melyen
csak ápril 24-ikén téte-
n volt olvasható.

Elérkezettnek látták az
társasági eszméket
mtanács megadása foly-
an lévén, kedvező alkal-
Róma megalapittatása
lése.

zervezője a tüntetés he-
us fürdőit tüzte ki, hon-

nan a pogány Róma nagy emlékeire, a Colosse
és a forum romanumra nyilik kilátás. A tü
egyik czélja vala egyuttal megrontani a né
mulatságát, kik a rómaiak nagy részvéte mel
római campagna azon helyén, melyet »Cerbar
neveznek, mindig igen jól fogadott mulatságot
tak rendezni.

»Nem kételkedhetni, szólott Sterbini megh
miszerint e mindig hős és értelmes nép a legna
örömmel meg fogja ragadni az alkalmat, mely
világnak bebizonyithatja, hogy élénken fönm
benne az ősi erények emléke, nem hamvadt el
ben a haza szent szeretete, s inkább meg fogja
pelni saját dicső emlékeit, dicsőiteni a haza m
mint hogy kisszerűen részt vegyen az idege
bizonyos hideg és jelentéktelen összejöveteleibe
hazánk külső oltalma alatt lármájokkal és kics
gásaikkal (strepito ed orgia di baccanti) külö
a mult időben (midőn szabadon összegyülekez
nem volt szabad) gyalázatára szolgáltak méltóság
nak és nevünknek.«

IX. Pius dicsőitésének közbevegyitésével t
kevésbbé republicánus szinezetű előadá
tartottak ez ünnepélyen Dragonetti, Sterbini é
sok. Főleg az utóbbinak beszéde a szent atyá
legnagyobb mértékben visszatetszett.

Május 4-ikén este, mint a szent atya né
jának előestéjén ismét nagy néptömeg jelent
a Quirinál előtt. 5-ikén a pápa megjelent a S. M
Maggioréban, hol V. szent Pius pápa van eltem
Megjelentek nagy számmal az amnestiáltak is

napot megülni, hogy
ıldozzanak. Hasonló
l-én Vasas Péter em-
házban. IX. Pius öt-
áz Ur testét. 1847.
ban is nagy volt azok
Pius, miután megál-
lt, mást bizván meg
az amnestiáltak da-
kül távoztak, bebizo-
b tényt is csak esz-

szolgálat tartatott a
ol Lorini kitünő be-
. és IX. Pius közt.[1])
n a hirhedt Gavazzi
agyis szerinte IX.
len mennydörgött.
7-ben áldozócsütör-
születésnapját. IX.
eráni főegyház felé.
tt, a házak legünne-
az ablakokból óriási
alá; a nagy szám-
en térdre bocsátko-
ıtán lelkes éljenekbe

y czim alatt: »La reli-
o IX.«
r a bibornok, ki XVI.
olt.

Végzett isteni szolgálat után IX. Pius n
a lateráni egyház nagy erkélyén. Az egyház e
pant tér, a széles via di S. Croce le a jeruzs
keresztről nevezett bazilikáig sürü néptöme
A szent atya megjelenésekor kendők lobogt
a karok kiterjesztésével, perczekig tartó ev
fogadák őt. Áldás után ezer és tizezernyi
hangoztatá az »Ament,« és ujra hangoztatá
vákat.[1])

Még nagyobb tüntetés készült a Quirin
ifjuság nagy számmal összegyülekezett a ren
duló ponton, a néptéren, és sárga s fehér sza
összekötött koszorukat tartva, zeneszó melle
a Quirinál felé. Hozzá csatlakozott a laterá
háztól visszatérő sokezernyi népsokaság. A
megérkező pápát szünni nem akaró éljenek
rágzáporral fogadták. S midőn IX. Pius n
a palota erkélyén, megujult a lelkesedés ki
számtalan virágkoszorú repült feléje. A sz
fölemelé karjait, mély csend állott be, és a té
rult nép kegyeletesen fogadá az áldást. Este f
világitás zárá be az ünnepélyt.

Egészben ez a hivő nép tüntetése vol
azonban a forradalmi pártot szintén a maga

[1]) »A ki e pillanatban meg nem indult, annak
szive; de meg voltak hatva mindnyájan, s nagyit
mondhatni, hogy aki nem is viseltetett nagy rokons
katholicismus és annak szertartásai iránt, e perczben
hatottság uralma alatt volt, hogy azt sem tollal, sem
közölni nem lehet.« irja mint szemtanúa világi Spa
(Storia della rivoluzione di Roma. Firenze, 1868. I. 2

ösleges megjegyezni,
yében, hogy hasonló
tések megerősitésére
ogy a pápa és népei
dik, s ez első magvát
ert IX. Pius remélte,
hatja az apostoli szék
ágát a szabadság elő-
kként a pápa és a nép
nak kedvezvén, mind-
nozditani. Nem mon-
olt, hanem kölcsönö-
rőt, melylyel rendel-
ött, az utóbb történ-

csönös csalás, me-
g alattomosan izgató
iusra hibát akarunk
hogy őszinteségnek

Subiacoba ment.
városban van két ne-
sz. Benedeké és sz.
mely ekkor a subia-
t, mint a többi, Róma
bornok kormányozza.
ág ordinariusa volt,
Halála után a szent
gának tartotta fönn,
cani lakók javára for-
apátságot birtokába

venni, s a jövedelmek hováforditásáról szen
intézkedni.

Nagy sokaság üdvözlé a szent atyát t
kor; fényes ünnepélyek rendeztettek tisztelet
iacóban, s szokott tüntetéssel fogadá a máj
visszatérőt a Brunetti vezetése alatt álló nép

IX. Pius neve Európa egén ekkor n
fényes üstökös tündökölt; feléje fordult a közf
hozzá füzte mindenki ohajtásai szerint re
Fölkeresé Anglia küldöttsége; mint Szába
Salamon királyt üdvözlé a magas porta.
Subiacóba indulása előtt fölkeresé Miksa
Bajororszägnak akkor trónörököse, junius e
jaiban Mária-Krisztina spanyol királynő.

De IX. Pius mindezen látogatásokn
nagyobb örömmel fogadta a hirt, miszerint
n e l l Dániel, a katholikus Irland nagy védő

[1]) A városba vonulásakor mintegy kétszáz
modványt nyujtott át a szent atyának Grassellini,
mányzója ellen, ki állitólag Dragonettit a városból
utasitani. Dragonetti 1820-ban a nápolyi parlamen
lóbb szónokai közé tartozott, s 1833-ban, azon gyanu
összeesküvésben részt vett, elfogatott. Visszanyervé
ságát, 1842-ben hasonló gyanú miatt, ujra elzáratott
szor kiszabadulván, az amnestia után családjával
telepedett le. Ugy tekintették őt itt, mint az olasz
egyik vértanuját. E hirét azzal igyekvék föntart
Nápolyba küldött irataival folyton izgatott. Enne
Grassellini fölkérte őt, hogy a nápolyi kormánynya
kellemetlenség elkerülése tekintetéből lakhelyét má
gye át. A barátságos figyelmeztetésen azonban túl n
s Dragonetti Rómában maradt, anélkül, hogy a korm
ről kellemetlenségeket kellett volna tapasztalnia.

honfiainak nyujtott
mondjon köszönetet
nak, és hogy lerójja
neglátogatása iránt
tt, hol május 15-ikén
ómát láthatta volna.
dban volt a földnek
gyta.

littatott, a szent atya
elhunytért fényes
A szent misét D'An-
y után Ventura
épező emlékbeszédet
n Giobertinek mind-
lasz mozgalom veze-
részt szántak.

ét, nagy terjedelme
ég szine előtt junius

emmi sem fordul elő,
l ellenkezik, kétség-
ynek valódi czéljait
ismernie, a hivő ró-
ék.

ndá, hogy ugy mond-
t O'Connell apostol-
óma a leglelkiismere-
a szeretet lelke-
ásával (per mezzo

ntura-Reithmeier: Trau-
hen, 1847.

di un' agitaione amorosa) kéri azt, mit
törvényes izgatással kért, a visszaélések ref
mely az idő és szenvedélyek hatása alatt mint
és mindenütt történik, megváltoztatta az egyhá
régi alkotmányának természetét, melyben a
szabadság oly szépen szövetkeztek. S miután
len, hogy a szerető nép szavát meg ne hallga
pápa, ki népeért csupa szeretet; és mivel leh
hogy a szerető szivek egymást meg ne értsék
dicsőséget készitesz magadnak, oh Róma,
megértenek, ha eléd akadályokat nem gördite
meg nem csalnak, el nem árulnak! Mily szép
fogod történetedet gazdagitani! E lapon az
bámulva fogja olvasni a hóditást, melyet bölcs
szabadság által csupán a szeretet
tettél!«

Junius 11-én a szent atya titkos consist
tartott, melyben bibornokságra emelte Girau
cambrayi, Dupont Antal bourgesi érsekeket,
Józsefet és Antonelli Jakabot, az apos
mara kincstárnokát.

ige kezdete.

10t nevez ki. —A forra-
Nagy republicánus tün-
áztatása évfordulójának
ntő szózatok. — Az ál-
körlevelet bocsát ki. —
A keleti keresztények
atot helybenhagyja. —
tartása és helyreállitása
az államtitkár intő kör-
IX. Pius a jezsuitáknál.
esz. — Fölirata a pápá-
. — Tüntetés az osztrák
llitólagos osztrák inter-
tria közbenjárását.

párt szintugy, mint
ngedték magukat át,
galább nagyobb rész-
llitani. Nem csekély
midőn a junius 12-én
-proprio hangsulyoz-
llemét (il nostro sa-
zterek névsorát, (con-
l-egyig mindnyájan
k, államtitkár, a bel-
miniszterévé Gizzi

lett, ki azonhiréből, hogy a reformok heves vé
előmozditója, rövid államtitkársága alatt is sok
tett; camerlengo, az ipar és kereskedelem mi
Riario Sforza bibornok, ki iránt a szaba
kevés bizalommal viseltettek; a vizi és szárazföl
felügyelője, Massimo bibornok a közmunk
niszterévé, kit épen az ugynevezett »Gergely-p
közé soroztak; hadügy és tengerészet minis
Medici-Spada Lavinio, kiről mondák,
mérsékelt liberalismus hive; a pénzügy melle
lőre kincstárnok (tesoriere) czimmel megmara
tonelli Jakab, kinek kitünő tehetségei és r
vékenysége iránt párt-különbség nélkül min
legnagyobb elismeréssel volt; Róma kormá
Grassellini, ki általán nagytehetségü és r
zönséges tudományu férfiu hirében állott, a re
főigazgatójává neveztetett; Roberti az apos
mara auditora czimét és rangját nyeré.

E kinevezések miatt nagy elégedetlens
latkozott azok részéről, kik a pápai kormányn
nei voltak, s ez elégedetlenség nyilt kifejezésé
hamar találkozott ujabb alkalom.

Junius 17-ikén, mint amely napon IX. I
pápává választatása a római népnek kihirdet
forradalmi secták fenyegető jellemű, republicá
nezetű tüntetést szerveztek. Rómából és körn
az ugynevezett Comarcából a városi hatóságok
dek nép kiséretében a kormány tilalma daczá
lókkal és zenebandákkal jelentek meg. Róm
négy negyede (rioni) mindegyikében népvezé
tetett ki, kik zászlójuk köré gyüjtötték a negy

ejévé tétetett Brunetti
nnestia, törvények, vas-
ók, oktatás« szavak va-
szervezett zászlóaljnak
riási menet a forum ro-
alommal énekelték elő-
uűsát, mely a rómaiak

hymnus éneklése közt
e egyesült a volt római
maradványa saját zász-
ól a testvérülés jelké-
a Quirinal elé mentek,
sát, nemzeti hymnusok
város főbb téreit és ut-
atérve a Capitoliumon
aria degli Angeli egy-
dott beszédet, a katho-
anctis atya pedig szent-
tartott. Este nagy vilá-
rá be az ünnepélyt.[2])

melynek kezdete: »Scuoti,
d le, oh Róma, a méltatlan
ől« »Romulusról,« a népfe-
klájáról, Marius győzelmei-
történt emlités. S igy ada-
rbini utóbb erre figyelmez-
zzá, melyekben P i u s neve
pada: Storia della rivolu-

irja: »Inni, cori, grida per

Másnap 18-ikán Brunetti vendéglőjében
lókkal Rómába érkezett községi küldötteket
gelték meg.

Junius 21-ikén mint a pápa megkoronáz
nak évnapján a Quirinál kápolnájában pápai
tartatott, melyen az egyháziakon kivül a ha
képviselői is részt vettek. Este ismét világitás
radalom ez alkalommal, mivel az ünnepély
Róma világi fejedelmére vonatkozott, kinek m
tatására irányult a mozgalom, visszavonulás
tüntetett.

Azonban a junius 17-iki tüntetés a páp
nyezetében és hiveiben komoly aggodalmakat
E tüntetések horderejének kiemelésére alig i
nénk gyanutlanabb forrást, mint magát Farini
laki, irja, ki a világ ügyeiben nagyon jártas, s e
ban előfordult tüntetéseket látta, azt mondá
hogy e mesterséges mozgalom, e rend a
lenségben, e népvezérek, e zászlók, e néps
mély benyomást tettek reá s álmélkodásba
E szörny-tüntetéseket ünneplő f
dalomnak nevezte és azt jósolta,
az nem fog ünnepélyekkel végz
Egyik diplomata figyelmeztette a kormányt
tonos izgatás veszélyeire.«[1])

E hangulat s e figyelmeztetés birta reá
mányt, hogy junius 22-ikén a tüntetések megs
sára körlevelet bocsátott ki.

»Ő szentségének, irja ebben Gizzi állam
lehetetlen volt lelkének nagy fájdalma nélkü

[1]) Lo stato Romano I. 198.

ːgult ember a jelen kö-
szmék fejtegetésére és
főlhasználni, melyek a
llenkeznek, és ellenkez-
ıl, magasztos jellemével
ytartója, a béke Istené-
atholikusoknak, a világ
és fáj a szent atyának,
ın és szóval a nép közt
s reményeket keltenek,
ılmennek.« És tovább:
zivének nagyon fáj, mi-
egyesek folytonos pa-
rhelő gyüjtések által a
hez járulnak; hogy az
ra szünetelnek munká-
lyett, hogy tanulna, el-
y a népet szórakozott-
szentsége szivének még
tovább is tartana« sat.
ezután csak oly ünne-
a pápai kormány hatá-
választás, koronáztatás

egjelenése előtt, junius
ı szervezte a IV. Pius
d e t azok jutalmazá-
pai kormány körül ér-
— Ugyanaznap a szent
t keletkezett, melynek
mány (térítő iratok, is-

kolák, papneveldék) ereje által a keleti kereszt
ket a római egyháznak visszahóditani.

Ugy szintén junius 17-ikén az összes rend
nerálisokhoz, apátokhoz, provintiálisokhoz s
rendfőnökökhöz körlevelet intézett, mely a sze
fegyelem föntartását és helyreállitását czé
»Hogy pedig, mondja emlitett körlevélben, ily
ügy a vallás és szerzetesrendek javára szolgál
ohajtott sikerrel birjon, elődeink nyomdokait kö
tisztelendő testvéreinkből, a római egyház bibor
ből külön congregatiót alakitottunk, melyet »de
Regularium Ordinum«-nak neveztünk el, hogy
tisztelendő testvéreink bölcseségökkel, okosság
jó tanácsukkal, ügyismeretökkel és tapasztalás
ily nagyfontosságu ügyben kezünkre járjanak.«

Ezen encyclica egy másik körlevél kisére
megküldetett az összes püspököknek azon meg
tással, hogy a de Statu Regularium Ordinum co
gatiójával közöljék mindazt, mit az ohajtott czé
résére szükségesnek tartanak.[2])

A forradalom azonban valamint figyelmére
méltatta az ily egyházi intézkedéseket, ugy ere

[1]) Teljes szövegét latinul és magyarul l. »Religio«
II. 25. sz.

[2]) E körlevél kapcsán a szerzetesrendek számára
apostoli visitator neveztetett. A bekövetkezett mozg
miatt Magyarország szerzetesrendei számára apostoli vis
csak 1852. junius 25-ikén neveztetett Scitovszky
herczeg-primás személyében, ki erre vonatkozó levelét a
zetesrendekhez ugyanazon év urjövet első vasárnapon in
(A két okmány latin és magyar szöveggel l. »Religio«
I. 2. és 4. sz.)

tésekre vonatkozó ti-
ápai kormány tekin-
elmeit. Már néhány
ak megjelenése után
megülték a »testvérü-
on forma szerint elha-
oros szövetkezésöket.
háborodása, midőn a
jelent meg, kiket a
zának tartottak.
collegium romanum
ogy szent Alajos nap-
plomában szentmisét
l maga fogja az ifju-
zgató kérelmére bele-
tán a tanulóifjuságot
ogy szent Alajos ün-
ára esik, az ünnepély
nak nyolczadának va-
etett ki.
egjelent szent Ignácz
nely alatt lazzulikopor-
zik, mutatta be a szent-
ak, kik az összes osztá-
az Ur testét, a többit —
volt püspök áldoztatta.
atya a collegiumban
r az oszlopcsarnok által
lta az ifjuságot. A csar-
képekkel és föliratokkal
t a figyelmet leginkább

magukra vonták IX. Pius, XIII. Gergely az a
és XII. Leó az intézet visszaállitójának arczkép
vábbá három szent, kik az intézet növendékei v
kilencz pápa, kik ott nyerték kiképeztetésöket,
hirneves tudós és iró, kik a collegiumban taná
működtek. Az oszlopokon alkalmazott föliratol
minczhat különböző nyelven kifejezést adtak az
nek és reményeknek, melyek az egész világon IX
személyéhez füződtek. Az ifjuság de Vico hire
lagász által készitett hymnust zengedezett. M
a szent atya a számára készitett trónon helyet f
minden osztály rövid beszédet intézett hozzá és
felelő emléket nyujtott át. A theologia, bölcs
rhetorica és költészet tanulói szorgalmuk gyümö
egy-egy kötet munkálatot mutattak be.[1])

Ha már a julius 22-iki körlevél elkese
szült a pápa-ellenes pártban, méginkább gyanus
a szent atyát és kormányát a jezsuitáknál tett
gatása után. Nyiltan hirdették, hogy IX. Pius
bruschini befolyása alatt áll, kit a szabadság
mására törekvők fejének tartottak. A párt öss
tetéseinél fogva az elégedetlenséget gyorsan
jeszté a tartományokban is. A Romagnában, f
Faenzában és Imolában a pártgyülölet annyira
dött, hogy gyakori politikai gyilkosságok f
tak elő.

Rómában titkon izgató iratokat terjeszt
»Követeljetek!« (chiedete) volt egyiknek czíme,

---

[1]) V. ö. Kleutgen: Kleinere Werke, II. Brie
Rom. 235. s kk.

ntézte a kormány ellen.
ısztettek, anélkül, hogy a
távolitotta volna. Mintegy
a következő sorok va-
nép IX. Piusban szereti
és nagylelkű fejedelmet;
bizik (e non confida che
a felirat igy hangzik:
valaki kétségbe hozza
és a szeretetet, mely fel-
yájunkat lelkesít; ha va-
et föltüntetni, hogy kielé-
llástalanok, szóval, szent-
ınk: Szentséges Atyánk,
ıbb ellensége Szentséged-
ten őrködik; azon Isten,
ikon hordoznak, de soha
ki Szentségedet a nép
választotta!... Szent-
elem Istennek csak a je-
ős a jelenért és jövőért!«
lmi párt előtt nem volt
i.
magával, hogy épen ezen
ilanói érsek tartózkodott,
ztriai követ ebédet adott,
ok is hivatalos volt.
hír terjesztésére, hogy
legközelebb ismét Lam-
ány élére állani, s Bru-
a nagy franczia forrada-

lom napjai kezdettek volna megujulni, nem tiszt
egy nagyhatalom követének jogait, hiveivel me
lent a velenczei palota bejáratánál, s tüntetőleg
jegyezte azok neveit, kik az osztrák követnél eb
jelentek meg.

Szintoly sérelemnek tekintetett, hogy B
ghese herczeg, a pápának e rendithetlen híve ug
azon nap este a városon kivül fekvő villájában tá
estélyt adott.

Bőszült tömeg vonult keresztül a corsón, fol
kiáltva, hogy a Borghese-villát föl kell gyujtani. A
tomos uton a nép közt irat terjesztetett, melyben t
közt olvassuk: »A fővárosban és a tartományol
most már mindenki előtt világos, hogy IX. Pius i
a nép bizalma nagy mértékben megcsökkent; nin
kétség, hogy a megíndult haladás a feltartóztatá
szélyében forog, s a reformok ellenségei mindig
merőbbekké lesznek. . . . Amily mértékben boml
zik az egyetértés, oly arányben növekedik az e
detlenség. Igen, az emberek megcsalatottaknal
kintik magukat, az elaludt gyülölet ujra föléle
pártfelek ismét egymás ellen küzdenek, itt-ott bo
tények vérrel itatják a földet, mely néhány h
előbb ünnepélyes nemzeti szerződésnek volt vi
szinhelye. Mert tegnap is az osztrák miniszter ny
nosan lakmározott a régi ravasz és uj vigyáztala
mai udvarral, s ugyanaz nap este, egész Róma bo
ságára a jezsuita herczeg nyaralójában mulatozt
. . . . Végül IX. Piushoz intés intéztetett. »A
izgatott közvélemény, oh Pius, ezen őszinte in
(ammonimento) intézi Szentségedhez.«

t közvélemény« azon hirt
ti«-k összeesküdtek IX.
gy Ausztria támogatása
eformoknak véget vesse-
hirlelték, hogy a pápai
atnak nem levén képes
orgalmazta Ausztria in-

esemény után (1851.) ha-
Pius 1847. junius utolsó
rását kérte, s hivatkozik
nek 1847. julius 14-ikén
ére.

onnak, az olasz forrada-
kezett kedvében járni,
irta:

llentiádnak, hogy ha a
veres interventiót kérne
gy a pápai kormány oly
ok őt megbuktathatnák,
erőt. Tudósitnom kell
ány annyira nyugtalan,
doskodnék alkalmas mó-
egyen a pápának fegyve-
tria mint hiszem, készen
lekedni fog. Metternich
ekem, hogy a pápa
nmi kétségem sincs, hogy
herczeg részletesen be-

szélt a pápai kormányt fenyegető veszélyről,
közök elégtelenségéről, melyekkel saját védelm
delkezik; beszélt a pápát megtámadó pártok
ménék következményeiről. Nem tudok kételke
szerint a herczeg hiszi, hogy Rómában az in
tiót kérni fogják, és Ausztria bármily veszé
len kell állani azoknak, kik mint mondja, a
kormányt meg akarják buktatni. Ő herczegség
ván velem, kétszer vagy háromszor ismételé:
szár el van határozva föl nem adni olaszorsz
tokait.«

S egy nappal utóbb irá: »Találkoztam M
nich herczeggel; de beszédünkben semmi s
dult elő, miről excellentiádat értesitenem k
Bátorkodom megjegyezni, miszerint hiszem,
pápa még nem kérte Ausztria i
ventióját.«

Kiviláglik ebből, hogy Posonby Palm
arról értesitette, mit a forradalmi köröktől h
innen jegyzékében a sok »hiszem« és »nem k
dem,« s végül mégis kénytelen volt ,azon »hit
fejezni, hogy a pápa nem kérte Aus
interventióját.

állitása.

lamban. — Ennek dicsé-
nemzetőrségben katonai
Motu proprio a nemzetőr-
:e. — Gizzi államtitkár
Gizziről.— Ferretti Gábor
se. — Mozgalom az am-
Terjesztett rémhirek. —
ez csak ürügy volt a nem-
mérsékelt elemek gyanu-
s az Oroszországban élő
figyelmét.

emzetőrség (guardia
a tartományokból a
ntéztek.

zállamban eddig sem
ttatott még 1798-ban,
m római respublicát
nte után feloszlott a
ezdetén visszaállittat-
rség is ujjászervezte-
supán a rend föntar-
számos, és válogatott
éveken át; legfölebb
ak.

állam éjszaki részei-

ben a fölkelések ellen az összes pápai haderőt i
kelle venni, s a forradalmi vezérek magában Ró
is február 11-ikére kitüzték a mozgalom ki
a pápai kormány elhatározá a nemzetőrség
mának fölemelését. Négyszáz emberből állott
teljesen megbizható férfiakból, kik erélyesen
tek a rend föntartásában. Bernetti bibornok, k
bruschininek az államtitkárságban elődje vala,
zetőrség létszámát jelentékenyen emelte. Eze
nem viselt egyenruhát, megkülönböztetéseü
kerek kalap szolgált (innen akkori elnevezése
dia dei cappelletti); katonai gyakorlatokat n
tott, hanem egyszerűen és hiven teljesitette re
tését: a rend föntartását.

Ezen nemzetőrség magasztalására elég
nunk, hogy az egyházállamban visszatérvén
a pápa Gergely-rendével diszitette föl a nemz
összes tisztjeit. »Dicsőség és dicséret, mondá
kalommal, illeti meg azon tisztelt polgárok
nemzetőrségbe egyesülvén, fáradhatlanul fegyv
és legsulyosabb szolgálat közt őrködtek afölöt
személyünk biztonságban, e város békében
hasson.«

A zavarok lesimulásával a nemzetőrség
ismét leszállittatott. 1834-ben 450 egyénből
1838-ban a nemzetőrség teendőinek nagy része
des katonaságra ruháztatván át, csupán ren
szolgálatra alkalmaztatott.

Igy találta azt IX. Pius uralkodása k
kor. A rohamos haladók azonban nem ily nemz
get ohajtottak. A hadsereg jelentékeny contin

gyverzésével ellőállitani,
ira reméltek fölhasznál-
IX. Piust a veszélyessé
ék. Ezek közé tartozott
A pápa azonban bizott
lte, hogy oly mozgalmas
l és béke fentartásására
gálni, annál inkább hitte
szervezését és fölszere-
n vezetői, hanem a szent-
tes római főnemesek is
ményben voltak, hogy a
ű nép és az uj intézmé-
nak találni.
kárnak tollba mondotta
vonatkozó »motu pro-
ény által gyötört Gizzit
már kész rendeletet az
anélkül, hogy a szent
ne figyelmeztette volna.
s 5-ikén megjelent. Ál-
nkább teljessé tétetett a
kilátás nyujtatott, hogy
örülményekhez képest a
veztetni. Róma minden
ehát összesen tizennégy
vanéves életkorig tagja
e azokat, »kik feddhet-
s a pápai kormányhoz
udják.« (13. §.) A beira-
ormány nevezett bizott-

ságokat. A legelőkelőbbek, mint Zagarolo herc
Torlonia herczeg, Piombino herczeg, Salviali herc
Viano herczeg, Cavalletti marquis sat. mellett
hiányzottak gyanus egyének sem, 'mint Brunetti
gelo, Sturbinetti s mások. A törzstiszteket és ka
nyokat közvetlenül maga a pápa nevezi ki (47. §.
fő-, alhadnagy és altisztek nevezésére egy-egy
zad köréből választásra három jelöltet tüz ki (43.
A három jelölt közől a kapitány kinevezi a kápl
kat, a Rómában parancsnokoló főtiszt az altiszte
a pápa a fő- és alhadnagyokat (44. §.). A pápa
tartja magának, hogy a választást megujitha
ahányszor neki tetszik. S hogy a nemzetőrség polit
mozgalmakba ne sodortassék, a szervezet 1. §-a
rendelé: »A nemzetőrségnek minden, az állam,
tományok és municipiumok ügyeire vonatkozó hat
zata, minden egyéb törvénytelen tette, a fönnálló h
lom által nem engedélyezett gyülésezés vagy kére
zés ugy tekintetik, mint a közügy elleni merénylet

Még ugyanazon nap Róma utczáin kifügg
tetett a rendelet, melyet a mily lelkesedéssel fo
tak a tulzók, oly hidegen az hagyá a mérsékeltek

Másnap Gizzi államtitkár hivatalosan beny
lemondását. Polgári, kormányzati téren őszinte
rátja vala a reformoknak, melyek életbeléptetés
folytonos betegeskedése daczára tevékeny részt v
de politikai reformok, meggyőződése szerint az

[1]) Spada, kinek szemei előtt vonultak el ez es
nyek, a benyomást igy jellemzi: Questo decreto venne ac
favorevolmente dai caldi, freddamente dai t
perati. (Storia della rivoluzione di Roma I. 246.)

megváltoztatására va-
őrség életbeléptetése-
hogy a pályáról, melyen
át meggyőződését, visz-
gy örömet keltett azok-
etését még mindig las-
visszavonulásának an-
dt el Rómában, hogy a
ıkább az ovatos Gizzi

ya futár által hivá meg
e r r e t t i Gábort, ro-
ıztudományokban nagy
len jelleme, erélye, fő-
tiszteletben részesült.
a fölkelők ellenében
óbb mint nápolyi nun-
att 1837-ben a legna-
n szolgált a betegek-
ségről nagylelkűen le-
lave alatt Mastai Já-
t elősegiteni. Mint Pe-
ékitésében sok engesz-

gadta nem személyes
ességből, kijelentvén,
engedik, helyét alkal-

k várost nagy mozga-
téntek az amnestia év-
lésére. Emellett aláirás

végett lapot köröztettek, melyben további javit
reformokat és főleg garantiákat követeltek. IX
óriási szobrát készittették, mely a néptéren va
állitandó. Az elmaradhatlan tüzijáték fénypo
nagy költségen állitott »béke temploma« volt
zendő. Julius 11-ikén a velenczei palotából IX
nagy szobrát átszállitották a néptérre. Szám
kiséré égő fáklyákkal, s a »Scuoti o Roma« hy
zengedezve. A Corsó egész hosszában fényesen
világitva.

Ezen időben, főleg julius 12—14-ike kö
mos vidéki érkezett Rómába. Ismeretlen, gyan
nyegető külsejű egyének valának ezek. Csoport
maguk közt suttogva lehetett őket az utczákon
Valami titokteljes tünt fel rajtok. A sugdozások
hangosabbá váltak. Az »obscurantistik«, mint a
kelteket gyakran nevezék, szerintök valóságos »
lan éjt« készitének elő IX. Pius és »hivei« e
czélra fegyverek vannak a házakban elrejtve; bi
házak, melyek lakói halálra voltak szánva, vör
reszttel valának jelölve; tőröket találtak IX. Pi
vésett nevével. A népkapun kivül levő szénapa
szándékukban van fölgyujtani, s mig a katonaság
oltással foglalkozik, az »obscurantistik« felha
ják ez időt sötét terveik végrehajtására. Ily h
terjesztettek.

Első pillanatra maga a pápai kormány is
döbbent, s az amnestia ünneplésének elhalas
rendelte el, hogy, mint a rendelet mondá, »a ne
őrség szervezését« lehessen befejezni.

A megrémitett nép hivén, hogy a szent

n van, fáklyavilágnál ke-
elrejtett fegyvereket. A
igi nagyjai, kiket a forra-
zettek, a pápát kérték és
emzetőrök öszpontositása
leiglenes laktanyák jelöl-
k közől, mint Borghese,
sarini herczegek, maguk
. Tekintet nélkül a nem-
letre, a legmegbizhatla-
ölvétel végett. A zászló-
összeállittattak; az »ösz-
selekvést parancsolt.
gelo által vezetett töme-
lókra. Együtt valának e
árányokkal. Sokan jóhi-
megmentésére. Mindenki
eni IX. Piust és Rómát.
agyobb fokot ért, midőn
üvők« neveit is lehetett
ıbruschini bibornok,
ma kormányzója, Freddi
, Gianuzzi, San Giorgi,
k, Minardi »kém,« Berto-
ıti »kém« három fia, Pon-
tetett még több bibornok,
rák császár, nápolyi
mai herczegnő.
ot ért. A gyanusitás éle
csendőr-tisztek ellen for-
a kormány működése s

helyébe a nép uralma állott. A számüzetési jegy
tett egyének közől némelyek menekültek, mások
tőztek, többen elfogattak. Grasselini helyébe
r a n d i József lett Róma kormányzójává. A n e m
őrség fölfegyvereztetett, ami fő czél

Ekként a pápai rendelet, mely a nemzetőr
csak válogatott egyéneket kivánt fölvétetni, me
mellőztetett, s legalább részben megbizhatlan el
fegyverrel rendelkeztek. Rövid idő alatt épen il
don szerveztetett a nemzetőrség az egyházállan
tományaiban is; minden legkisebb városnak, s
lunak megvolt saját fegyveres nemzetőrsége. A
födözött összeesküvés« második következménye
hogy a nagy tömeg a rohamos haladókat te
Róma megszabaditóinak, mig a »Gergelypárti
a szabadság és magának IX. Pius legveszélyesel
lenségeinek tartották.

Ferrettit a »megmentők« nagyszerűen ü
lék. A lelkesedés iránta még nagyobb fokot ér
dőn a nemzetőrség előtt e nevezetességre emelk
szavakat mondá: »Mutassuk meg Europának,
minmagunknak elegendők vagyunk magunk.« [1])

Az uj államtitkár mintegy segédül me
Rómába testvérét, Ferretti Pétert, kinek az 18
forradalomban tevékeny része volt, s azután is
radalomnak hive maradván, befolyása, melyet R
ban gyakorolt, csak siettetté a katasztrófa kitöré

Noha senki sem kételkedhetett, hogy az

---

[1]) Mostriamo all' Europa, che noi bastiamo a noi s
Mihez megjegyzé Montanelli: »Che fu preludio alla fa
Italia farà da se« (Memorie II., 8.)

előhurczolása nem volt
ég fölfegyverzésére és a
sára, mindamellett a pá-
eménynek« eleget tegyen,
. A mozgalom vezetőinek
vádlottak megbecsteleni-
tására, kik még utjokban
tek és találtak, kik pénz-
lmi ügynöktől nyert uta-
ık elő az állitólagos ösz-
ól. E vesztegetési műben
és Calvani alezredesek,
lmár és papgyülölő, sőt
Morandi is, Grasselini
eztében ujabb befogatá-
ában mindenki csak a
tárgyával foglalkozott.
irelmetlensége, miszerint
ilt kibocsátványban tu-
agy pörrel« folyton fog-
ez, mig a kellő bizonyité-
etett. Már egy hó mulva
üzött czél el vala érve.
véleményt sokkal inkább
ia évfordulóját különben
zajos tüntetéssel kíván-
kivilágittatott, s nehány
gyéb ünneplés nem for-

czára IX. Pius pillanatra
ejedelem, hanem egyszer-

smind a kereszténység atyja. Figyelmét külö
igénybe vevé a kath. egyház sorsa Oroszors
ban. A szakadárok meg nem elégedve, hogy az
dox-orosz egyházat békóba verék, oda törek
hogy a kath. egyház maradványát is megsemmi
Lengyelországban. Egy 1839. deczember 29-k
delet meghatározá a templomok, világi és szer
papok számát, kiknek működése joghatóságuk
volt szoritva. Ugyanazon év deczember 31-ikén
mány bekövetelte a templomok, lelkészek, ezek
hivei statistikáját; a hiveknek csak saját plébán
ban volt szabad gyónniok. A földesuraknak és
jeiknek megparancsoltatott, hogy orosz és az
egyházba bejegyzett alattvalóikat kényszerits
szentségeket csak szakadár papoktól fölvenn
orosz egyházba bejegyzettek alatt azon katholik
értették, kik a ruthen püspökök apostasiája utá
szesen szakadároknak tekintettek, s kik ellenál
daczára az orosz egyházba kebeleztettek. Egy
márczius 21-én kelt rendelet az ugynevezettt a
siát — az az, ha a katholicismustól elpártolt r
püspökök egyházmegyéiben levő katholikusok
kadár ritusban részt nem vettek — azzal bün
hogy az állitólagos apostaták javait »külön ke
alá helyezték, hogy az orthodoxiát föntartsák
közt, kik az »apostatáktól« függnek. Szóval,
tholikusok elleni üldözés Oroszországban már
éles jelleget öltött; meg voltak fosztatva java
gyermekeiktől, a katholikus papok szakadár k
torba voltak bekebelezve, hol kénytelenek v
azon fanaticusok »lelki intelmeit« meghallgatni

és egyéb hasonló eszkö-
k nyomatékot adni.
tehetségében állott, tö-
gyel katholikusok sorsán
VI. Gergely nyomdokai-
us 3-ikán Miklós czár-
kötött, melyről utóbb

———

XVI.

Ferrara.

Miként intézkedett az 1815-ki bécsi congressus Ferrara — Ausztriáról terjesztett hírek. — Ausztriának Ferrara megszállására nem volt joga. — Auersberg altábornag rása. — A ferrarai pápai legatushoz és érsekhez érkezett szok. — A legatus tiltakozása. —A pápa a tiltakozás, he hagyja. — A pápai kormány jegyzéke a bécsi nuntiush Az osztrákok ujabb jogsértései. — A legatus második t zása. — Az államtitkár bizalmas jegyzéke a bécsi nu hoz. — A bécsi kanczellária válasza. — A titkos társ Ausztria helytelen föllépését kizsákmányolják. — Mett levele Palmerstonhoz. — Palmerston válasza Meternic második jegyzékére.— Ausztria ellen az elkeseredés növ — Olasz- és Francziaország ajánlatai. — IX. Pius ir Fer királynak, és Milanóba alkudozás végett Ferretti Kr küldi. — Károly-Albert harczvágya. — Ausztria-ellenes tések. — Fiquel-mont nyilatkozata. — A római kormány szol. — Egyezkedési pontok. — Poroszország fölajánlo vetitését a pápai kormány visszautasitja. — A szent at latkozata. — Ausztria engedékenységet tanusít. — A rai kérdés elintéztetik.

Az ugyis sulyos körülmények közt a pápa mány helyzetét fölötte nehezitette, hogy az auszt Ferrara erődéből szerződés ellenére a várost t szállották.

Az 1815-ki bécsi congressus 103. §. er fogva: »A márkák Camerinóval és a hozzátart kal, valamint Benevent és Ponte-Corvo hercz gek visszaadatnak a szentszéknek... A szentsz

Bologna-, Ferrara-lega-
rületnek a Pó bal part-
k. és apostoli felsége és
al birnak Ferrara és
ces).« Ezen, Ausztriára
negsértése volt a pápa
entszék nem is késett a
ellen tiltakozni. E til-
, inkább formaiság volt,
Bécs és Róma közti jó

galmak, melyek Rómá-
élszigeten elterjedtek, s
almát nagy mértékben
an az osztrák haderő
után.

Ausztria komoly lépé-
IX. Piust lemondásra
határozva Henrik csá-
lyt letevé, és IX. Pius-
na szemelve. Ily tervek
mány nem igazolja; [1]) e
és a pápaság ellenségei
a római »összeesküvés-
ldjuk, hogy kudarczával
ltalálták.

sztrákoknak Róma felé ha-
a az örök városból az eshe-
rd kormány a pápa számára
az ausztriaiak Rómába vo-
argarita Memorandum

Kétségtelen azonban, hogy Ausztria F
város megszállásával a szentszéknek nem tet
gálatot. Épen azon időben következvén az be,
Rómában a nagy »összeesküvés« került felszin
dőn a mozgalom vezetői azt hirlelték, hogy az
rantistik« Ausztria segitségével akarják IX.
megbuktatni s merev absolutismust érvényes
megszállással látszatra megerősitették azon véle
hogy ily »összeesküvés« valóban létezik.

De jogos sem volt e megszállás. Aus
»places« szó értemén yére támaszkodott, me
erődön kivül a városra is kiterjesztett: de e fe
az addigi szokás is czáfolta, mert az osztrák cs
ha a pápai kormány által külön föl nem hi
mindig csupán az erőd megszállására szoritko

Auersberg altábornagy a jogsértés
kezdette, hogy az 1815-ki szerződés megvetés
a pápai legatus mellőzésével éjjelenkint a v
őrjáratokat rendelt, s julius 17-iken — az an
évfordulóján, tehát valószinűleg ellentüntetés
dékkal — 860 magyart és horvátot három á
és égő kanóczokkal a városba bevonultatott,
városház terén letelepedtek s utóbb két katon
tanyát elfoglaltak.

Az esemény kimondhatlan ingerültséget
elő. Az összeesküvés valósulásának kezdemén
tekintették.

Ciacchi bibornok, Ferrara apostoli le
azonnal Auersperg altábornagyhoz fordult,
választ adá, hogy egyszerűen a felsőbbségét
parancsot hajtotta végre, a megszállás egyé

panaszkodtak a legatus-
érseknek, kik maguk is
k, hogy az egyházállam
tése őket is fölhábori-

usztus 1-jén [2]) Janko-
nyilvánosan bántalmaz-
gy a legatusnak kijelenté,
e megsértése folytán a
sban ő fogja végeztetni.
Illés jegyző által a kö-
ki: »Ő excellentiája,
az erőd és császári csa-
esülvén, hogy Jankovics
kapitánya esetének al-
trák csapatok őrjárati
ros azon részében, mely-
izak, az erőd s a várpa-
van; tekintetbe vevén,
énytelen, a bécsi szerző-
ésekkel, és a folytonos

23-ikán IX. Pius visszaállí-
oghatóságát azon kötelezett-
kjék. A jeruzsálemi egyház-
ája, de az időviszonyok miatt
lakni. Egyuttal a szent atya
szentsír szentferenczi guar-
lá tartoztak, a patriárka alá

etett ki Morichini Ká-
yminiszterré. E jeles főpap
i nuntius működött.

hosszu szokással ellenkezik; mint e város és t
mány apostoli legatusa sértetlenül akarom fönta
a szentszék jogait, amiért ünnepélyesen tiltakoz
törvénytelen és minden utóbbi tett ellen, melyek
és az én kormányzásom és felügyeletem alá b
pápai alattvalók jogai ellen elkövettethetnének
szem ezt hivatalomnál fogva, melyet képviselek
fejedelmi rendeleteknek tartozó engedelmessége
fogva. S minthogy Jankovics kapitány ur állitó
esete nincsen bebizonyitva, de ha be is volna
nyitva, — nem adna jogot a foganatba vett int
déshez, hogy az egész város kémszemle alá véte
Mi a marsal ő excellentiája jegyzékében uralkodó
got illeti, melyről kormányomnak jelentést f
tenni: erre nézve is megujitom tiltakozásomat a
emlitett címeknél fogva, ohajtván és akarván,
ugyanazon jogok sértetlenül fönmaradjanak,
amelyek mindenkor a szentszék jogainak tekinte
s most is azoknak tekintetnek.« [1])

E tiltakozást egész kiterjedésében hozta a r
hivatalos lap azon megjegyzéssel, hogy »azt Ő s
sége teljesen helybenhagyta.« Voltak, kik megüt
tek, hogy a pápai kormány ily kényes ügyet ny
nosságra hoz; azonban az akkori ingerült hang
mellett a kormánynak érdekében állott még á
kát is megsemmisiteni azon föltevésnek, minth
osztrák kormánynyal titkon összejátszanék.

A pápai kormány álláspontját ez ügyben t
sen világosságba helyezi azon jegyzék, melyet au

[1]) L. Farini. i. m. I. 215.

csi nuntiushoz intézett,
vonatkozólag irja: »(A
örekvése közt bizonyára
vánat, miszerint mutas-
ágos, államainak valódi
m kormánylata alatt a
segitségre szükségünk,
biztositására és helyre-
l pillanatra megzavar-
méltóságát érező és azt
s törekvés nyilatkozik
, irataiban, mozgalmai-
nondás legtávolabb gya-
edélyessé teszi. A jelen
kormány legott elvesz-
szeretetét, a boldogság
zatát is mutatná annak,
függetlensége ellen in-
gy csak annak árnyékát

ferrariak kellemetlen
ri csapatok a ferrarai
atlanul megjelentek és
lenséges megszállásnak.
könnyű belátni, hogy e
alóságos kihivásnak te-
zomoru és veszélyes kö-
, ha a kormányhatóság
ukkal föl nem használja
t, hogy a fölizgatott ke-
gy szerencse volt, hogy

ily körülmények közt semmi összeesküvés ne
dult elő, mivel a legatus ő eminentiája az os
csapatok érkezéséről csak megjelenésök előtti
értesülvén, a valószinű következmények elh
sára keveset vagy semmit nem tehetett. S itt, ar
hogy a kérdés jogi oldalát tárgyalnám, nyilt
mondom, hogy tekintettel a jelen időkre és
lyekre, a cs. k. kormány bölcseségétől államunk
részében a közbéke biztositására helyesebb in
dést (preventione piú tempestiva) vártam
Noha pedig a csapatok első megjelenésekor a
nem zavartatott meg, a jövőre nézve nem mar
ment minden aggodalomtól. Ez okból késedelem
kül kértem a követ urat, vegye tekintetbe nehéz
zetemet, s kérje Radeczky tábornagy urat, int
nék a status quo föntartásáról, mit a követ ur
riasan meg is igért.

»Ha utóbb a kormányhatóság és Ferrara
polgárai elővigyázati intézkedései daczára be
kezett azon (minden részeiben még be nem bizon
sajnos eset, melyről jelentéseiben az altáborna
szól, s melyről a kormányelnök ő eminentiája ti
zásában is történik emlités, az még föl nem
mazza az altábornagy urat, hogy a bécsi szerződé
kötött egyezmények és hosszú szokás megvet
a város azon pontjaiban, melyeket ugyanazon
kozás említ, osztrák őrjáratokat alkalmazzon,
kevésbbé, mivel azon eset, melynek folyomány
litett intézkedés volt, noha magában kétségt
elég sajnálatos, a csapatok személyes biztonság
molyan nem veszélyeztette, főleg a legatus ő em

elyek hasonló esetek is-

ége távol attól, misze-
z altábornagy ur által
s. k. udvartól vett uta-
utján nyiltan azon erős
udvar fölterjesztéseink
zolgáltatni.
mat azon indokok föl-
emmé tették, hogy a
akozását s ennek feje-
ságra hozzam. A fön-
z jelen esetben hozzá-
zmények nyilt megsér-
egsulyosabb miniszteri
vállaltam, ha miután
azon biztositást, hogy
dékozik közbenjárni, a
bös maradt volna oly
sapatok általi megszál-
t s valóban annak min-

ékét Bécsbe küldé, az
g több tért foglaltak.
alj gyalog és hatvan
t ágyukkal, égő kanó-
olt Auersperg altábor-
yesen napiparancs ol-
ász-őrnagy vágtatott a
atonát a kapuban álli-

tott föl; a térparancsnok segédtisztje az elős
maradt; az őrnagy pedig a legatusnak Auersp
levelét késbesítette, melyben követelte, hogy
város összes őrhelyei az osztrák csapatoknal
tessenek át. Ciacchi tagadó választ adott; ha
kot használnak, mondá, ünnepélyesen a páp
souverainitására és a megsértett nemzetkö
kellene hivatkoznia.

A legatus e felszólalása daczára az au
katonailag megszállották Ferrarát. Ciacch
augusztus 13-kán Monti jegyző által készitte
sodik tiltakozást.

»... Daczára az Auersperg gróf altá
urhoz, az osztrák császár ő felsége nevében a
osztrák csapatok parancsnokához f. hó 6-án
delt és velem tudatott osztrák éji őrjáratok
intézett tiltakozásomnak, melyet kötelességem
tottam a felsőbb kormánynyal tudatni, s mel
bornok-államtitkár ő eminentiája f. hó 9-iki
kében helybenhagyott, többi közt mondott
nagy ur mai keletű és katonai küldötts
nekem kézbesitett fenyegető levelében értes
hogy Radeczky gróf tábornagy urnak M
1847. augusztus 11-ikén kelt elnöki rend
fogva parancsa van elfoglalni Ferrara nagy t
még a város kapuit is szorosan a katonai s
szabályai szerint; mondott megszállás ugyana
délben egy órakor eszközöltetvén, teljes j
fogva mint e város és tartomány apostoli le
tényt ő szentsége, a mi fejedelmünk, és a s
e város és tartomány fölötti szent jogai nyilt

sommal e jogokat kiseb-
erint s a legjobb módon
llás ténye ellen, azt tör-
lentvén ki, mely a szent-
föltétlen és teljes feje-

bb, s ezen katonai meg-
itott előterjesztésemhez
dom, mivel előzetesen
nnek alattvalói indokot
az, többi közt, fényes
dőn a nép azt leginkább
el a pápai kormánynak
helyeken békésen őrt
enyegetőbb s legmegle-
ig volt idő azon helyek
pápai tiszteket figyel-

gjelent a római hivata-
hogy Rómának jogában
éseknek ellenmondó tet-
ződések daczára annak,
Pius nevében óvást tett,
rara és Comacchio erő-
polgároknak ajánlotta,
at és bizalommal legye-

ezen manifestum alakjában
ata olvasható: Marchal de
IX. I., 38.

Ferretti államtitkár augusztus 21-én
Prela bécsi nuntiushoz ujabb bizalmas je
intézett. Miután előrebocsátá, hogy az osztrá
utján Metternich herczegnek két, augusztus 3-ik
lett levelét vette, melyek elsejében őt mint á
kárt üdvözli, s neki barátságát ajánlja föl, a
levélre megjegyzi:

».... A herczeg ur elismervén, hogy
házállamban reformokra szükség van, elszomo
bajok fölött, melyek naponkint nyilvánulna
munkban, hol a haladás eszméjét összez
az ettől lényegesen különböző rázkódtat
(sconvolgimento), melyet a klubbok előmozdit
melyeket a kormány szóval és tettel nem elégg
őriz.

»E megkülönböztetésre nézve teljesen
tek a herczeg urral, de egyuttal hiszem, hogy a
tatás, melyről szól, csupán egy tulzó (esaltat
eszméinek felel meg; a párt valóban létezik
de szemben áll vele egy roppant többség; e p
kormány soha sem bátoritotta azon intézkedés
melyeket a kor és minden nemzet törekvései á
engedhetlenül követelt reformok életbelépt
nézve tett. S ezt annál biztosabban állitom, s a
eltorzitása nélkül alig fog valaki meghazudtoln
legujabb időig, az imént lefolyt julius 2-án a
tatott előttünk, hogy Metternich herczeg

[1]) Augusztus 22-én hunyt el Rómában Graz
pápa gyóntatója, kit IX. Pius igen nagyra becsült,
közönsége előtt is közkedveltségü egyén volt, mive
hitték, hogy tanácsaival a szent atyát a reformokra bu

nyának eddigi tetteiről,
emmi kivánni valót nem
kivéve, hogy a nemzet-
mányokban ujjászervez-
neltetett, semmi jelenté-
Itt fölmentettnek érzem
ól, vajjon eltekintve az
rtént, hogy helyes volt-e
és általános óhajának
om, hogy épen ez idők
lést szükségessé, s tett-
etes eredmények (eze
kén kelt jegyzékemben
yilvánultak, s mind a
ztonságot biztositották.
lódi rázkódtatásnak,
épességünk közt többé-
től fogva, mióta a bölcs
elvettettek.
ége az óriási vállalatra
ta a nagy akadályokat,
állalatnak elválaszthat-
lkének szilárdságával,
nható párhuzamba, el-
Mindenelőtt szükséges
teljes bizalmát, s azért
a ült. Ekként a roppant
ekként sikerült mérsé-
és türelmetlen kivána-
részben ellensulyoznia a
ő pártok föllépése oko-

zott. Küzdenie kellett evégre az öröm és népl
tulzásai ellen, melyek majd rendetlen jelenetek
tatkoztak, majd bizonyos rend szinét viselték,
tén aggodalmakat kelthettek azokban, kik az
vezető és ártalmatlanná tevő titkos kezet
merték.

»Mindamellett nem tagadhatni, hogy
kiváncsi figyelő szeme e magasztos és nehéz
függ, a jövő többé-kevésbbé messze tá
gyönyörködvén, közben megzavartatik e nag
bár elszórva, mutatkozó szomorú epizódok ál
mindenki, ki a nagy reformok történetét isme
telen bevallani, hogy a bajok, melyek azok
tizenkét hó óta előfordultak, elenyésznek a
jelenetekhez képest, melyeknek hasonló es
kevésbbé engedelmes, a békéhez és rendhez k
szoktatott népek ki valának téve, mint a
béke Istene helytartójának alattvalói. Nagy
volna egy kormányreformok rendszerének k
ményeit összetéveszteni az ürügygyel, melyet
ember magánboszu és elvetemült szenvedély
gitésére használ föl. Ha ily ürügy eltávolitás
lyet egy éber és tevékeny kormány rendes e
vel ellensulyozni nem nehéz (mint ez egy idő
rencsésen be is bizonyult), a czélba vett refor
méjéről le kellene mondani, semmi ilynemű v
végrehajtani nem lehetne.

»Itt tehát nem látszik fönforogni az
hogy nagy veszélyek elháritására Ausztria k
volna, mint máskor, Ferrarában őrségét mege

tlen város, az egyház-
s tette hozathatnának
megelőzésére idegen
aderőnk nem lett volna,
st elégséges!
agy összeesküvéssel ál-
félszigeten van elter-
dését ki nem lehet szá-
küvésnek nagyobb ve-
a mult időben? E be-
miatti aggodalom
a közelnek lehetett azt
li intézkedést, melyet
kül Radeczky gróf tá-
életbeléptetett? Mily
tábornagy urat azon
vonuljon az erődből,
kikerülése végett je-
get? Sőt ellenkezőleg
eni kifakadások köze-
zintugy fájlal, mint a
ellen semmi tettleges
intéztetett, ez maga is
tott a jövőre nézve,
arai nép magatartása,
s és kétségtelen kihi-
ént, hogy néhány em-
dolatlan magatartása
erélyesen föllépett s
remél szorithatni) me-
megakadályozására

valódi és igen sulyos bajok idéztettek elő, m
szent atyát a legnagyobb zavarba hozták.

»Minthogy tehát semmi elfogadható ol
adhatni ez intézkedésnek sem a multból s
vesbbé a jövőben bekövetkezhető kellemetle
kezményeket illetőleg, ki nem mondható, mi
mértékben keseritette az el a kedélyeket; ne
ható előre, hogy mily gyászos hatásokat fog
idézhetni. Remélem, hogy az igazságos és ba
hatalom nem akarhat magára venni ily ropp
lősséget lelkiismerete és az egész világ előtt; v
más részről a szent atya föl nem mentheti m
tól, hogy államának nyugalmát, világi hat
szabad és független gyakorolhatását ne követ

»De, bizonyos vagyok, a fejedelemnek
lemhez intézett szavánál több sulylyal bir, h
vek közös atyja apostoli fiához szól. Nen
hogy legalább ez esetben meg ne hallgattass
kal inkább bizik ő szentsége az apostoli fejed
vének vallásos érzelmeiben, a felséges és mé
lásos császárné és az egész cs. k. család in
melybe a szent atya magát ajánlja, végre a
lár-herczeg közreműködésében, mintsem ne re
hogy meg fog szabadittatni ennyi aggodalom
Ferrarába küldött segédcsapatok közvetlenü
vonatnak vissza, legalább az erődben öszpon
nak, és az ausztriai katonaság által a városba
lalt állomások és őrjáratok ismét a pápai csa
bizatnak.« [1])

[1]) U. o. I. 224.

ecsi nuntius Metternich
si kanczelláriától a kö-

elyeknek a köztársaság
laszország ki volt téve,
io idejében államaiban
szokásokat, melyek he-
oe. Két három nemze-
i, mig visszatérhetett a
sával engesztelékenyen
sak az idő alkothatja
y bámulatos gyorsaság-

bités munkájában fára-
t és tökéletlensé-
lyeket eltávolitani fő-
a császári kormány az
ak jelezte a római ud-
szükségét, hanem egy-
ndő javitások határait
ák követség és a Vati-
znek erről. Nagy igaz-
ról vádolni, hogy ellen-
özlendő reformoknak;
ai helyőrség megerősi-
ha Ausztria ellensége-
i a visszaélések eltávo-

ően fogadta a reformo-
sére, nem volt hajlandó
sekkel járó uj el-

méletek életbeléptetésére. Reformálni anny javitani a létezőt, és nem valami egészen ujat b mely sem a multban, sem a nép tiszteletében ne kerezik, következőleg a jövőre nézve semmi bi kot nem nyujt. Ily változásokat főleg az egyházá kellene távol tartani, hol a világi és lelki h kettős jellemét mind a szentszék méltósága, n az egész katholicismus biztossága érdekéből a mények állandóságában kellene fön Ferrarát illetőleg (a jegyzék a kétesértelmű szót használja) a bécsi kanczellárnak nincs mit adnia a már adott felvilágositáshoz, melyben nyitotta, hogy a császári kormány csak oly élt, melyet a szerződések számára biztositanal

Valamint az államtitkár jegyzékében ta lanul fölismerhető a mozgalomnak némi ment ugy Metternich levelének nem tulajdonitunk ges szándékot. Megengedjük, hogy Ausztria e ban saját biztonságát tartotta szem előtt, mel megindult mozgalom bizonyára nem kedveze Ausztria kétségtelenül a szentszéknek is javá totta. Föl kivánta volna a szent atyát szabadita kicsiny még, de annál merészebb és erélyesel nyomása alól, mely szóval a pápát egekig n talta, tettleg pedig uralmának megsemmisitésé De a pillanat, a modor roszul volt választva, és kezményeiben előmozditotta és siettette a kata kitörését.

A ferrarai ügy igen ohajtott alkalmat s tatott a titkos társulatoknak, hogy az izgatás

[1]) U. o. I. 229.

sák. Az »ifjú Olaszor-
eni ellenszenvet nagy
ak. Ausztria jól ismerte
ernich herczegnek au-
intézett jegyzéke.
ebben, forradalmi moz-
galom élén a politikai
ább év óta fenyegették
nagukat a kormányzati
a ő szentsége a népei
ől engedett, az izgatók
a hatalom rendes mű-
maguknak, mely hogy
is fog az egyházállam,
áraira szoritkozhatni.
onti hatalom vezetésére
lami foederatiót ohaj-
elel meg a monarchia
nak, az egy elvont ra-
k foederativ köz-
ő Svájczban vagy az
létezik.
ges urunk nem kiván
gelégszik, hogy birodal-
sze a havasokon tul ter-
semmi egyebet; de ezt
határozva. . . . .«
zett első jegyzéket egy
vette, melyben Metter-
hez kérdést intéz, mily
nnia kormánya szem-

ben az Olaszországban bekövetkezhető esemén
követni, és az olaszországi területekre vonatk
elvben elismeri-e a bécsi szerződés érvényét.

Palmerston válaszolá, hogy a brit korm
ismeri, miszerint a bécsi szerződés pontozata
radékai, amennyiben Olaszországra és Európa
államaira vonatkoznak, föntartandók; ez inté
sekben, tevé hozzá, azon hatalmak hozzájárulá
kül, melyek a szerződés megkötésében részt
semmi változtatást vagy módositást tenni nem

E jegyzék másolatban megküldetett a
Olaszország« fejeinek, midőn épen gyülésen
valának. »Mily joggal, kiálta föl közőlök egyik
ják az európai hatalmak föntartani egy gya
szerződés pontjait, mely az idegen sasoknak
gedi, hogy Olaszország ragyogó napjának egy
befödjék? Meghivatott-e a nép azon értekezl
melyekben számára a rabszolgaság lánczait k
lák? Önkényt nyujtá-e oda a nép kezeit az el
tás bilincseibe? Beleegyezett-e, hogy Ausztria
jával a világ legszebb országának térképét szé
Olaszország az olaszoké; egyedül az olaszok
jogában, ha nekik ugy tetszik, az 1815-ki sz
záradékait módositani, vagy ha akaratjokkal
mok is fölér, azokat megállapitani. Tudják-e
hogy a hazafiaknak mit kell a sértő jegyzékl
niök? Ezt . . . .« S ezzel darabokra tépte Paln
jegyzékét. Mire a sokaság: »Le Ausztriával!
Olaszország.«

S ily hangulat Ausztria ellen nem csup
mában, hanem az egész olasz félszigeten volt. E

családi jelszava vala:
csillagomat), kedvezők-
szonyokat egy Ausztria
désére és saját államá-
nak az osztrákok elleni
razföldön és tengeren,
aország pedig kijelenté,
amokba vonul, a fran-
interveniálni.
a béke fejedelme F e r-
ajátkezűleg levelet irt
t), mig az államtitkár
t a ferrarai ügy békés
ba Fiquelmont tábor-
yekre nézve főbiztosul

ékés kiegyenlitését a
tések. Még augusztus
ban) ugynevezett gaz-
a szomszéd Lombar-
zt, megvitatták Olasz-
Az erről értesült Ká-
á Castagneto grófnak:
ia a hatalmakhoz jegy-
, hogy meg akarja tar-
szerint joga van. Rac-
visszatértemkor a pa-
am, mely tisztességesen
ondviselés Olaszország
öl bennünket, fiaimmal
s ugy teszek, mint most

Samil Oroszországban. Mily szép nap lesz, mi
álthatjuk: »Föl Olaszország függetlenségének
rújára!«

E szavak viszhangzottak egész Olaszors
Maga Róma szeptember 4-ikén nagy ausztria-
tüntetés szinhelyévé lőn. Számos gyanus egyén
getőzve járta be az utczákat, gyülöletet és bos
detve Ausztria — és a papok ellen. A moz
nemzetőr-tiszti ruhában: Canino herczeg, Gal
egy Macbean nevü angol vezették. Hasonló t
sek fordultak elő Flórenczben, Milanóban, L
ban, Genuában, Novarában, Turinban, Mantu
egyéb helyeken. E mozgalmakat nagy mérvben
gatta és elősegitette az olaszországi sajtó.

Fiquelmont egy a római osztrák követh
zett jegyzékében panaszt is emelt különösen
házállami sajtó magatartása ellen. »Az egyhá
sajtó, irja, folytatja az Ausztria elleni támad
czát; ugy látszik, ezen sajtó teljes szabadság
ködik..... A harcz e nemét lehetetlen nem
tatnunk; hasonló fegyverek csak annak árta
azokkal él....« Áttérvén a ferrarai kérdésre
ségül fölhozza, hogy az őrség egyedül azon ok
szoritkozik az erődre, mivel abban meg nem f
egyedüli kérdés, folytatja, mely vita tárgyát
heti, az, hogy a helyőrség szolgálatának határ
löltessenek; e tekintetben az osztrák katonai
gok soha sem fognak vonakodni a pápai k
iránt méltányosak lenni.« Többiben az őrjára
rendelésének jogához ragaszkodik. [1])

[1]) Teljes szövegét lásd Farini i. m. I. 243. s. kk.

késett e jegyzékre vála-
, olvassuk ebben, melyek
ély sajnálatát fejezi ki,
s okozta, mely ellen föl-
e kifakadások Olaszor-
és a havasokon tul is; a
sem sikerül azokat min-
bizonyitja ezt az, hogy a
is jelentek meg ily irá-
en lehetetlen az osztrák
szolgálatot Ferrara vá-
a, mint annak független
gokkal, melyek azt kor-
al, melyek azt védelme-
agosan ezekhez tartozik
sára ezek szolgálhatná-
jeli őrjáratok szünjenek
la a város kapuit, a várost
rkatonaság fogja a ren-
nemzetőrség pedig meg-
en. . . .« [1])
mely akkor Ausztria ol-
által közbenjárt a Fer-
ésére. A következő pon-
apatok vonuljanak vissza
ákba; de éjjeli őrjárati
oz vezető utczákon; 2) a
nem tart nemzetőrséget
i szolgálatot az idegen
ezteti; 3) Ferrarában a

kk.

pápai és egy osztrák fegyvernélküli őr állittati
mellett pápai pénzügyéri katonák tesznek őrsz
tot, ezek hiányában osztrák őrjáratok alkal
nak; a szent-Benedek és szent-Domokos lak
ból az osztrák katonaságnak szabad közleked
az erőddel; a katonai jelszót a pápai legat
— Deczember 16-án az egyezkedés létrejött
mai hivatalos lap ekként jelenté: »Mindké
a jogkérdés teljes érvényében maradván fönn,
sége és ő cs. k. apostoli felsége kormányai kö
állapittatott, hogy Ferrara városban az őrség
a pápai csapatok képezendik. Ő eminentiája
bibornok, ki sürgős egészségi szempontból fe
végett hazájába tért, visszamenend Ferrarába
őrködni fog a város békés és rendes magatar
lött. — Minden önkényes föltevések kikerü
gett a közönségnek tudtul adatik, hogy ez
nehéz tárgyalása és szerencsés megoldása akk
közöltetett, hogy a jogi kérdés sem multja, sen
nem érintetett, a végrehajtásban a két udva
sága, a ferrarai nép érdekei semmi tekintetb
sértettek......«

Ekként hosszu vajudás után a ferrarai
végre a római és bécsi udvarok közt elintézte
nem szünt meg az olasz félszigeten az Ausz
leni izgatás, mely a ferrarai események által uj
pot nyert, s mint látni fogjuk, rövid időn ismé
összeütközésekre vezetett.

körök.

– Az 1846- és 1847-ben lét-
s lap. — Titokban terjesz-
. forradalmi lapok nagy be-
aot képeznek az államban.
ek egy czéljok van a titkos
te és működése. — A római
pkör. — Iránya. — Egyéb
rtományokban.

folyást gyakoroltak a
li vagy casini.)
ki franczia forradalom
vasás vágya. Rómának
klapjai; de politikával
rio Romano« foglalko-
mellőzött, s mint a pá-
étől másként várni nem
vativ elveket képviselt.
t a pápai kormánytól-
eket ildommal képviselő
nem engedett, annál in-
annál mohóbban olvas-
t, melyek közől főleg az
francziák közől a »Dé,
Presse« közkézen forog-

tak, s a közvéleményre nemcsak politikailag,
vallásilag is káros befolyást gyakoroltak.

IX. Pius alatt fölszabadulván a sajtó, me
a politikai hirlapoknak egész özöne. Ezek sor
inditotta a »Contemporaneo,« melynek
száma 1846. deczember 12-én jelent meg, s u
forradalom hivatalos lapjává lőn. Bár nagy
sággal, Mazzininek titkos utasitásait vevé f
grammja alapjául. Ünnepélyesen kijelenté
semmi köze azokhoz, kik rohamosan akarják
léptetni a reformokat, melyeket csak idő érlelh
Szerkesztőségében tervezték a legtöbb tünt
hazug hódolati nyilvánulásokat, visszaélve IX
jóságával és népei iránti szeretetével. Kijelent
a haladás hive és a vallást ki akarja egyeztetn
badsággal. A szerkesztést a szabadelvű irányár
retes Gazóla egyházi férfiu vette át; a lapot a
mindig Sterbini közlönyének tekintették, ki az
saját szerkesztése alatt folytatá. Jeles, de pápa-
erőktől hozott dolgozatokat; legtekintélyeseb
katársai valának Gazólán és a kifogyhatatla
binin kivül, Potenziani Lajos marquis, Torre F
Masi Lajos, Dragonetti Lajos marquis sat. A
lanul gyorsan elterjedett lap párthivei 1847-be
pápárti haladóknak« (papalini progr
vagy »mérsékelt szabadelvűek-«nek
tettek.

1843. éve felé Hemans irlandi iró szerk
mellett megindult egy »Roman Advert
czimű angol lap. Ugyanazon évben Pompili J
vezetése alatt létrejött a »Speranza,« mel

tak Belgioioso Krisztina herczegnő, Durando János piemonti tábornok, Ongaro Ferencz és mások. E lap a római respublica alatt az ellenzék közlönyévé lőn és »Speranza dell' Epoca« nevet vett föl. Főmunkatársai valának ekkor: Mamiani Terenzio gróf, Farini Károly-Lajos, Perfetti Fülöp áldozár és Pantaleoni Diomed. 1847. februárban keletkezett az »Italico« Venturini Domokos, Spini Lipót, Pinto Michelangelo, Zauli-Sajani Tamás, Conti Cosimo herczeg és mások szellemi közreműködése mellett. — 1847. május 7-ikén Orioli tanár szerkesztése mellett létrejött a nagy tekintélyre emelkedett »Bilancia,« mely nagy bátorsággal küzdött a tulzások ellen. — Ennek helyébe lépett, de sokkal kevesebb mérséklettel működött a különben gazdagtartalmú »Epoca,« mely Mamiani közlönyeül tekintetett. — Ugyanazon év márcziusában megjelentek a »Commercio,« »Popolare« és a Gerardi Fülöp által meginditott »Pallade,« mely kiváló erőkkel rendelkezett, mindamellett csak nyolcz hónapig állott fönn. — 1847. junius 16-ikán megindult egy második »Pallade,« mely néplap volt, s mind olcsóságánál, mind élénkségénél fogva csakhamar a nép kedvenczévé lőn. A római forradalom részleteire nézve kitünő forrásul szolgál. Megszünt 1849. junius 22-ikén. A forradalom előhaladottabb stadiumában létrejött a már említett Gazóli Károly vezetése mellett a »Positivo;« Ximenes Ferencz áldozár szerkesztése alatt a szabadelvű irányban meginduló, de utóbb a forradalmat kiméletlenül ostorozó »Cassandrino; 1849. ápril 2-ikán Mazzini lapja, az »Italia del Popolo,«

mely julius 3-ikán a francziáknak Rómába vo
kor szünt meg, s merev republicánus közlö
Rosz irányra majdnem valamennyit fölülm
»Don Pirlone,« mely kis alakban naponki
jelent (1848. szeptember 1-étől 1849. julius
élczeivel, melyekkel a vallást és a legtiszteletre
intézményeket és személyeket nevetségessé tett
ruptio terjesztésére a legnagyobb befolyással

Csak a főbb római szabadelvű lapok
tettük, melyek mellett még számos jelentékt
és részben szaklapok jelentek meg. [2])

A szabadelvű és a pápai hatalmat aláásó
nagy sokasága mellett igen csekély hatással b
kevésszámu conservativ lapok. A pápai kormán
talos lapja, a »Diario di Roma« az utób
san váltakozó miniszteriumnak különböző irán
rint változtatá elveit. 1848. január 16-ikán
zetta di Roma« nevet vett föl, melyet meg
1848. január 29-ig, azontul »Monitore Ro
nevet viselt; irányára elég megjegyeznünk, h
Dall' Ongaro hitehagyott pap szerkesztette.
cziák bevonulása után 1849. julius 6-ikán »
nale de Roma« névvel jelent meg. A hi
lapnak, mint »Gazzetta di Romá-«nak
tekintélyt szereztek Mamiani, Rossi Peregrin
Antal és Perfetti áldozárok munkálatai. — A

[1]) Ebből a római forradalom bukása után u
rendeztek, s teljes példányok maig is kaphatók.

[2]) Az ezen korszakban Rómában, a pápai álla
egész Olaszországban megjelent lapok jegyzékét l.
i. m. I. 331—340.

ıirinál közlönyének tar-
t, hogy a szent atya be-
ket más lapok eltorzitot-
— Conservativ lapok
nale Romano,« az
ıyelven megjelent »Le
ndance de Rome;«
rkesztett »Labaro,«
delvű irányban indult,
képviselt, amiért guny-
nevezték.
ban nyomtatott és ter-
deu fönnálló hatalmat
k az »Amica Veri-
rità; a »Frusta;«
sat.
ban Rómában 1846—
áz lap.
n ez időben megjelent
ek közöl magában Bo-
t.
kintélyesebbek valának
elsineo« Minghetti
sokkal kiméletlenebb
zerkesztése mellett.
többi államaiben meg-
, melyekből Nápolyra
nra tizenkilencz,
[1])

gjelent olasz lapok közöl fő-
enczi Patria, a Monta-

Megjegyzésre méltó, hogy a száz római
nemcsak alapitói és vezetői, de jelentékenyeb
katársai is legnagyobb részben nem voltak r
ami mutatja, hogy a forradalmi elemek leg
Rómát választák működésök teréül; ezen elen
sziték elő az örök városban a közvéleményt.
hogy e párt amily tevékeny, oly merész is volt
litő befolyása alatt semmi nyilvános helyen,
zakban, körökben sat. nem türetett conserva
hanem a közönség zöme a polgári osztályb
mint a katonaiban a többé-kevésbbé forrada
pokból merité irányát, politikai neveltetését.
lényt nyertek már a forradalmi elemek, hogy
hatóságok az üzelmek ellenében tétlenségre
kárhoztatva, s azon stoikusokat utánozák, kik
sebészi műtéteknél is azzal dicsekesznek, hogy
mat nem éreznek. — Ennyit a journalismust il

Emellett a forradalom nagyra növelésé
befolyással birtak a politikai körök (circ
casini). E körök oly hatalomra emelkedtek, h
lamot képeztek az államban. A republicánus
rio bevallja, hogy a körök határozatait a kor
szintugy mint a parlamentek kénytelenek vo
kintetbe venni. A hirhedt Orsini Felix pedig
lékiratai-«ban leplezetlenül mondja, hogy a p
körökben a titkos társulatok uralkodtak és uj
mot alkottak az államban.

A római körök bölcsőjét a »Caffé N

---

nelli befolyása alatt állott szintén florenczi »Alba,«
Farina vezetése mellett Pisában megjelent »Italia«
tak a forradalom erős támaszaiul.

a leghirhedtebb össze-
számkivetésből vissza-
leg az ifjuságot maguk-
ormány elleni terveiket,
nelyek végrehajtásával
. Ott naponkint ujabb
aszország szabadsága és
haladás műve mellett

tályból állott; az egyik-
másik a forradalom be-
főnök bizonyos L u p i
olt, ki már 1831-ben a
és abban magas rangot
ius kegyelme által tért
szövetkezett.

örök« lényegökre nézve
régibb szabadkőmüves
hogy a körök tagjai ti-
ve; s mig a páholyokba
a körökben megjelen-
lmi ügynökök gondos-
d nagyobb közönségök
rsulatokkal egy céljok
hazon eszközöket hasz-

saját hatósága, mely
árokból állott, kiket föl-
lasztottak. Elnökökké
rradalmárok lettek. Az
rdetni, az ülést vezetni,

föloszlatni; inditványokat tenni, melyek hossz
nácskozás nélkül azonnal végrehajtattak; föl
kat, körleveleket szerkeszteni, aláirni és terjes
ről gondoskodni; különösen föladatai közé ta
lelkesitő beszédeket tartani, melyeket máso
izgatására nyilvános téreken ujra elmondottak
den körnek megvolt saját zászlaja, jelszava,
kéme, ügynöke, s legalább egy, rendesen több

A legtöbb kör szoros öszeköttetésben
Rómában, Bolognában, Ferrarában és más h
ügynökeik segitségével oly teljes összhang
működtek, hogy számos esetben a megállapito
galom majdnem ugyanazon egy órában indu
E körökben beszélték meg a fölkelési terveke
tak halálitéleteket; innen küldöttek ki bérelt
kosokat. Ily itélet hozására elég volt a puszta
hogy valaki a forradalom terveinek utjában
nen a sok orgyilkosság, melyek gyakran nyilt
világos nappal hajtattak végre. A körökben k
vádakat és rágalmakat tekintélyes férfiuk meg
tetésére, hogy közhivatalok viselésére lehetetl
tessenek; ott állapittattak meg házmotozások,
magánosok lakaiban fegyveres erővel hajtatta
Befolyásuk annyira terjedt, hogy a rendőrség
bizhatóbb hivatalnokai, számos tartományi kor
s egyéb magas állásu tisztviselők hivatalaikb
csáttattak. Hatalmokat vakmerően kiterjesz
gára a szentélyre is; a szerzeteseket kiüzék bé
helyeikből, a kolostorokat katonai laktanyákká
plomokat raktárakká alakitották át. A püsp
erőszakosan hallgatásra kényszeritették; a

égtelen isteni szolgála-
ent számára kijelölék a
aknak utasitásokat ad-
történt. [1])
kör Rómában volt a ha-
n megerősitett római
rányt adott a közvéle-
n levő Bernini-palotá-
egfontosabb napikérdé-
legnagyobb részt azon
békés forradalmat jel-
tak a legkiválóbb politi-
tocratiából azok, kik a
oztak, gazdag kereske-
rága azon római társa-
nddel együtt ohajtotta.
ástalan volt; de ez nem
rsékeltek álarcza alatt
zték ki maguknak, me-
alatt küzdők türelmet-
ztek elérni, a békés ele-
oritották. Amely arány-
, megfogyott emezeké.
iban valamennyi fölött a
. Ez nevelte nagy-
at, melyet utóbb
i nem volt elég
öttekor, az ugynevezett
kor a napi események

omana al giudizio degl' im-

irányadására a jelszó a római körből indult ki
ben elnöke volt Aldobrandini herczeg; 1848
nökké választatott Caetani Mihály herczeg. S h
gondoljuk, hogy Ferretti Péter, az államtitk
vére e kör egyik legtekintélyesebb tagja volt,
het föl nem tennünk, hogy e kör magára a
kormányra is nyomást ne gyakorolt volna.

Az ennél is befolyásosabb népkört
popolare) Farini szerint 1847-ki novemberbe
Savelli rendőrminiszter alakitotta. Czélja vala
rel állitólag ellensulyozni a gyakori gyülése
remélvén, hogy hiveivel a mindig gyanusab
római kör ellenében magának támaszpontot a
Valószinűbb azonban, hogy mindjárt kezdetbe
a népet tömegesen akarta a forradalomba bele
Hogy Brunetti Angelo mindvégig annak egyik
vala, eléggé mutatja annak irányát. 1848-ki ju
a népkör örökös tiszteletbeli elnökének válasz
hedt Giobertit. Ez vala a legradicálisabb for
kör, mely a circolo romanót csakhamar tulszá
E kör mételyezte meg a katonaságot, a népe
léből áradtak ki az 1848/49-ki szerencsétl
Rómára és az egyházi államra. Összesen tize
alakult Rómában; köztök volt az egyházi
sinoja (casino degli Ecclesiastici) Mazzani
kanonok házában; nagyobbrészt azon pap
alapittatott, kik a »Labaro« lap létesités
doztak. Az időviszonyok hozták magukkal, ho
kevés életjelt adhatott magáról.

A fővárost követék a tartományok, me
mintegy negyven kör alakult; köztök a b

re« körök voltak a

ssal folytonos összeköt-
evében« uralkodtak a
kormánynak és parla-

ök a rómaiaktól kapták
gedelmességgel viseltet-
részségben és hatalom-
at feltolták a rómaiak-
óbb részletesen szólani.
meg a napisajtóról és
zok befolyásával utóbbi
radalom végeig szinte
ozni.

ione di Roma et della Re-
vol. I. Cap. XVI.

XVIII.

A municipium kihirdetése.

A nemzetőrség aranynapjai. — A körök kivetik há
nemzetőrségre. — A pápai kormány azt hűségben i
megtartani, a forradalom pedig hűtlenségre csábitja
zini levele IX. Piushoz. — Mint nyilatkozott Ma
alkalmakkor IX. Piusról. — Mamiani visszatér
— Caninót kiutasitják Velenczéből. — Rómába
ják. — A municipium életbeléptetése. — Ismerteté
municipiumi tanács tagjai. — IX. Pius szavai a taná
A nép öröme. — A tanács megnyitása a Capitoliumon.
senatora. — A városnegyedek zászlói a Capitoliumo
tetnek el. — Altieri és Brunetti. — A municipium Ró
legnépszerűbb intézménye.

A municipium kihirdetését megelőzött hó
1847. szeptember, mig a ferrarai viszály foly
a nemzetőrséget kitüntető ünnepélyeknek vo
telve. Már az Ausztria elleni elkeseredett han
ugy hozta magával, hogy aki tehette, kardot
pöljön. A nemzetőrség ekkor állott nem befoly
de népszerűségének tetőpontján. Vele foglalk
egész város, annak minden osztálya. A nemz
saját egyenruhájában, fölfegyverkezve gyak
totta hadgyakorlatait. Ilyenkor tanuló, hiva
kereskedő, gyermek és nő nem voltak visszata
a katonagyakorlatok szemléletétől. Emelte a
dekességét, hogy több izben az államtitkár

ya a nemzetőröknek a
sát.
és forradalom, hogy a
g lényegesen függni az
porja a forradalmi ki-
I. Gergely alatt; ha a
z ennek diadala.
xnak tüzték ki a nem-
nyerni. Alig mult nap,
városrészben tisztele-
ekkel, felolvasásokkal
ttak volna. Mig kidom-
a nemzetőrség melletti
zéd Toscanában is en-
pontificia, viva la ci-
nfelől.
ány nem mulasztott el
etőrségben a jó szelle-
tkár többször megfor-
r szoros katonai fegye-
ti hűségre és engedel-
a kormány bebizo-
eltetik iránta, ki is tün-
ndelet bocsáttatott ki,
pápai palotaőrség szol-
zetőrök fogják végezni.
már másnapon, 5-ikén.
ettes háznagya megje-
etőrt megajándékozott
tett éremmel, s az ösz-
te.

A forradalom, hogy a nemzetőrséget
hiveül tüntesse föl, ennek hozzájárulása nélkü
annak nevében tüntetett. Igy szeptember 7-il
dőn a Caffé delle Belle Arti-ban, a forradalmi
egyik főbb gyülekezési helyén a szent atya ell
tiszteletlenséget követték el, hogy IX. Pius me
mellé Giobertiét állitották föl, többen nemzet
ban [1]) az ifjuságot vonva magukhoz, »Viva
lia« kiáltások közt járták be az utczákat.
folytán többen elfogattak és ellenök pör
tott. [2]) E tüntetés ellen a kormány nyiltan k
roszalását.

Szeptember 8-ikán Mazzini, mint 1
Piemont királyához, levelet intézett IX.
»Az egység nagy hagyományában, irja, tanul
tam az olasz hagyományt, s ugy találtam
Róma két alkalommal intézte a világ sorsát:
a császárok, utóbb a pápák által. Ugy találta
az olasz élet minden nyilvánulása egyszers
európai élet nyilvánulása volt, és valahányszo
ország bukott, Európa erkölcsi egysége fölos
bizonytalanságnak, anarchiának indult. Hi
olasz eszme más nyilvánulásában, és hiszem, h
más európai világ fog fejlődni azon örök v
melynek van Capitoliuma és Vatikánja . . .
sítse szent atya, hazáját; e czélr

[1]) L. 250. l.

[2]) E pör csak 1848. márczius 3-ikán a vádlott
nino herczeg, Galletti Bertalan és Macbean fölmenté
véget. L. Processo contro Galletti, Montecchi etc. contr
cipe di Canino, Bartolommeo Galletti, Macbean etc.

álnia; csak áldá-
rette és nevében
tlan reménynyel (im-
om Ön lépéseit, és teljes
vel és megindulásával
gy mélyen őszinte szót
vő .. Emeljen templo-
k, hirdessen uj korsza-
k, mi kormányt alko-
neméban egyetlen lesz;
cselekvényben egyesí-
föld egyik határától a
zentségednek hatalmas
népei közt, mi még
ra barátokat fogunk ta-
nert csak mi birunk
hiszünk elvünk igazsá-
l hiszem, miszerint Ön
állalat kezdeményezője
kérném Istent, adjon
t küljelekkel, szavaim-
en, szent atya, hódola-
lmeiben, melyekkel va-

anazon Mazzini irá: »Hall-
dőn a megcsalatott politi-
lból életet sajtoljanak, a r-
ápa Olaszország és Európa
Mazzini jugé par lui même
A IX. Piushoz intézett levél
olitiche, Genova 1849. 228.
pedig, mint IX. Piushoz a

Néhány nap mulva, szeptember 11-kén,
1848/49-ki történetében nagy szerepet játsz
m i a n i Terenzio 1831-ki forradalmár érkezet
városba. Mamiani az amnestia kihirdetések
számüzöttek közé tartozott, kik a szent atyán
get igértek, de a kivánt hűségi mintát alá nem
1847-ki márcziusban a visszatérhetés iránt i
államtitkárnak, de kegyelmet nem nyert. Ferr

föntebbi levelet intézte, julius 16-án Montanellinek
»Nem tudom, ismeritek-e a pápát, s valamely magán
szerezhettek-e magatoknak bizonyosságot, melyet én
teiből vonhatok le. E tettek csak jó embert mutatna
mint fejedelemnek az államaiban inkább, mint bárh
gető idők kérlelhetlensége- és szivének jóságánál
nia kellett, hogy kissé jobban kormányozván, kissé t
lemmel, több szeretettel intézvén alattvalói sorsát, n
nem vethet a zavargásoknak, összeesküvéseknek, fölke
melyek azelőtt állandók voltak. Megtevén az első lépé
lyek nem igen méltó tapsai, mások tettetett tulzásai
sedés neki törvénynyé tették, hogy megmaradjon a jó
bizalom utján. Többet részemről nem látok benne. . .
hallgattam, nehogy arról vádoljanak, hogy általan
mert (!) terveknek ártsak; gondosan tanulmányozta
és mérsékelt irók tetteit és szavait. Ez utóbbiak miatt
pirultam; de ismétlem, a pápában nem láttam egyeb
bernél, kiben nincs bizalom, ki ingadozik Ausztria és saj
vései közt, kiben nincs egy is azon olasz czélok közt, m
az ő tetteiben látott. Ha tévedek, az első tettre, m
hazudtol, örömmel beismerem tévedésemet; de addig
IX. Pius zászlaja? Hol az olasz zászló, mely nélkül á
hatályos egyesülést nem ismerek? Öregszem, könnyen
kesülök álmakon, melyek, föltéve, hogy azok létez
veszélyesek is.« (Montanelli, Memorie I. 262.«

[1] L. 113 l.

t föl, hogy Mamiani mel-
legyen. Az államtitkár
közölte, hogy a nagy tu-
izött írásbeli kötele-
térhessen.

ikén Génuából közben-
nak köszönő levelet in-
kül, hogy általam fölké-
és barátaim közvetité-
gva kedvezését tüntetté
dicső pápa melletti első
ismételni. Tegnap érte-
dvén eminentiád kérel-
térnem szülői földemre,
családommal. Mi az ő
elt illeti: igérném meg
rfettihez [1]) intézett sza-
, sem közvetve a pá-
einek megzavará-
édkezet nem nyuj-
eléggé tudva van, hogy e
n, midőn f. évi márczius-
am s az amnestia jótéte-
em; »mely igéretet
) szivesen megte-
b hűséggel ohaj-
minél hosszabb
ártársaimnak azt
y azon uton járja-

tója és barátja volt.

nak, melyet azóta egyetértőleg
nyáján választottak, s mely eg
vezethet hazánk valódi és állan
jászületéséhez......« [1])

Mamiami, kinek Rómában első tendői k
tozott, a circolo romanót fölkeresni, szeptemb
a szent atya által fogadtatott. —

Canino herczeg, egyik főtagja a sze
8-iki tüntetésnek, elsietett az olasz tudósok
susára, mely ez évben Velenczében tartatott.
ban valódi bohóczot játszott. Livornóban,
Flórenczben nemzetőr-egyenruhában szónoko
mákban, kávéházakban, vendéglők erkélyeiről
czében azonban még nem szokták meg az ol
delmek nagy engedékenységét. Alig végzé b
gressuson zoologico-politikai beszédét, azon
szólittatott a rendőrség által, hogy legott ha
Velenczét. Visszatértében diadala még nagyo
most már nemcsak szabadsághős, hanem a
Ausztria üldözöttje is vala.

Szeptember 20-ikán Rómába érkezvén,
fölkereste az államtitkárt. A pápa kamrame
termében került kezébe a hivatalos lap azon
mely a szeptember 8-iki tüntetést kárhoztatt
dühvel kiálta föl: »Szégyeneljék magukat, h
Pius és Olaszország hitvány ellenségeinek izg
e jegyzéket tették közzé. Az asszonyokra és
kekre ráijeszthetnek, de az olvasókat föltét
csak szilárdabbá teszik. Minél nagyobb meg
nitésére azoknak, kik ily nyilatkozatot az álla

[1]) L. Mamiani. Scritti politici 51. l.

jön számomra melőbb ki-
.l. Éljen IX. Pius! Éljen

esterre, mind az államtit-
n Canino elfogatott, s egy
lt szabad elhagynia.
elvárta a municipium
zállam minden városának
k Rómának nem. A szent
ikán nevezett ki bizottsá-
ok elnöklete alatt javasla-
. IX. Pius ugyanazon év
municipium visszaállitása
.em politikai reform volt.
annak területére, az ugy-
szoritkozott. A munici-
ai senatus-ból állott.
ületén lakó száz tag kép-
lább huszonöt évesnek és
k kellett lennie. Hatvan-
választatott; ezek közől
scudi, harmincznégynek
lább kétszáz scudi évi jö-
Harminczkettő a szabad
ános tisztviselőkből, tudo-
intézetek tagjaiból, ban-
edőkből stb. választatott.
testületeket és intézeteket
elében a kormány, felében
zte. A többi kilenczven-
.pa. Utóbb minden kétév-

ben harmadrészben maga a tanács választ
kat, ugy, hogy minden hat évben az egész taná
ujul. A kilépő tanácsosok először ujra megvá
tók; de másodszor csak két év mulva léphetne
be. Az elnökséget kormányhatósági személ
Rendesen egy évben háromszor gyülekezil
rendkivüli ülésre a gyülekezetet csak a pápa
össze. A határozatoknak érvényességökre fel
váhagyással kell birniok.

A magistratura egy senatorból és nyo
servatorból áll. Megalakulása után római se
nevet visel. A magistratus a tanács köréből é
választatik. Három tagot azokból választanak,
sadalmi állásukra és vagyonukra nézve lege
bek; ezekből a senatort maga a pápa nevezi ki
más tagnak legalább is ezer scudi évi jöved
kell birnia; az utolsó három tag a tanácsos
osztályaiból választatik. A senatus azon rend
rint ujitja meg magát, mint a tanács.

E hatóság hivatalköre egy volt a páp
más községeiével. Kezelte a város ingó és ing
gyonát; felügyelt a közrendre, a város szé
sat. A születésekről, házasságokról, halálo
lajstromokat vezetett, azonban az egyház
minden megsértése nélkül. [1])

A municipiumi tanácsba Róma legk

[1]) Tuttó ció, mondja a 61. §., senza punto dero
prova esclusiva dei libri parocchiali quanto al Batte
celebrazione del Matrimonio in faccia alla Chiesa ed a
dei rispettivi parrocchiani sotto i raporti eccles
senza derogare al diritto dei parrochi rapporto alla fed

ők Altieri Kelemen hg.,
nói hg., Borghese Márk
Pius hg., Colonna Doria
más hg., Doria Pamphily
Mellini Horácz, Massimo
us hg., Orsini Domokos
Rospigliosi Gyula Cae-
orlonia Marino hg. Ezek
sztályát.
et Altieri bibornok,
kinevezett elnöke bemu-
zzá intézett üdvözlő be-
őmmel fogadjuk az érzel-
ok ő eminentiája által
sen vettük a szentszék
melyek a pápaságra
előfordultak. A munici-
bizonyitékát adtuk gon-
rómaiak valódi érdekeit
m kételkedünk, hogy a
elleme vezérli; reméljük,
jai közt az uj intézmény
nyujtani; meg vagyunk
ikat mérséklettel és nyu-
zzel más községeknek is
ajánlá, hogy mindenkor
tásban, és a testületre

ünnepi diszt öltött. Az
ni szolgálatra nagysoka-
tczákon és téreken abla-

kok és erkélyek virágokkal és szőnyegekkel
diszitve.

A municipiumi testület diszhintókban
tonaság, nemzetőrség s az ünneplő polgárs
lós kiséretében vonult a Capitoliumra a con
rok palotájába.

Itt a tanácsot Altieri bibornok elnök ny
»Uraim, mondá, Róma őrangyala, a halhatat
Pius szavának bámulatos hatalma által a Cap
nak visszaadta életét és fényét. Néhány hó
gendő volt, hogy előkészitsen, rendezzen és be
oly művet, melynek elődei, kik azzal fogla
egész életöket szentelték. A nehézségek, m
teremtő eszméje találkozék, nagyok, számosal
nem legyőzhetetlenek voltak; de midőn a
drága nép java forog kérdésben, nincs akad
lyet IX. Pius le ne tudna győzni. Nem kér
hézségekkel jár-e a mű; ha fölismerte annak
ságát, a tétovának nem ad helyet.

»A körülmények szerencsés találkozásán
melyet lehetetlen gondviselésszerűnek nem
IX. Pius ugyanazon napon, melyen a római
visszaállitó rendeletét irá alá, visszaállitotta
smind a jeruzsálemi latin patriarkaságot, u
ugyanazon pillanatban ugyanazon kéz visszal
mind Kelet első városának, a kereszténység b
nek, mind azon városnak régi dicsőségét, mely
fővárosai között mindig első volt és az fog ma

»Szerencsés nap volt reám nézve, midőn
sége azon megtisztelő állással tüntetett ki,
nöke legyek azon bizottságnak, mely a Capito

endő. Alkalmat nyujtott
eségnek és buzgalomnak,
tagjai, kiknek köszönjük
melyet a szent atya lábai-
ntsége a legnagyobb jó-
ég szere-csésbnek érzem
jedelmünk parancsára a
lnöki tisztet teljesítek a
ely a szent város első ta-
zóból, melyeket a szent
tették a reájok ruházott
ól folyó kötelességeket.
lmével és fecsérelném a
vánnám hivataluk méltó
n bátor vagyok emléke-
fontosságunak tekintsék
ket megkezdik. Oly első
mának, mely méltó en-
mely képes legyen a vá-
ni s mind nagyobb virág-
mely egyszersmind a fe-
tegye magát.
tom, hogy kitartással,
mindenkor támogatni és
nöktől, hogy nyugalom-
aikat fölvilágosult eszély
ől a mérséklet, másrész-
son, közös hazánk dicső-
áljon fejedelmünknek.«
bibornok beszédében hi-
választatása volt.

Az összegyülekezett municipiumi tanács a se
méltóságra jelöltekül kitüzé Corsini, Borghese é
ria herczegeket. A szent atya választása, Róma
megelégedésére Corsini Tamás her
esett.

A municipium beigtatását nagy tüntetés
be. Ugyanakkor Altieri bibornok nagy szolg
tett a rend ügyének, midőn a városnegyedek zá
melyeket hosszu ideig utczai tüntetésekre haszn
a Capitoliumon visszatartotta. Tette ezt a neki sa
plomatiai finomsággal. A zászlótartóknak előadá
miután a Capitolium a nép palotájává lőn, enné
több helyen a városnegyedek zászlóit tartani n
hetne. Cserében a pápa nevében mindegyike
éremmel ajándékozá meg.

Másnap a bibornoknál megjelent Brunet
gelo, s átadá a zászlók tokjait. Altieri fölhaszn
alkalmat, hogy e népvezért figyelmeztesse vesz
azon utnak, melyre magát sodortatni engedte.
tart ön attól, hogy visszaélnek önnel azon em
kik most eszközül használják? Nem látja, hog
emberek tervei okvetlenül a haza romlását és s
csétlenségét fogják előidézni? Ön becsületes
nek született; hogy jó családatya legyen, nem
hogy cselszövő, forradalmi szerepet játszszél
»Eminentiádnak igaza lehet, válaszolt Brunett
vagyok tökélve a magánéletbe visszavonulni, n
az osztrákok ki lesznek üzve Olaszországból, a
ták pedig az egyházállamból.«

— De ismeri-e ön a jezsuitákat? mit
hogy hazájokból kiüzessenek?

szolá Brunetti, én nem is-
: nekem, hogy IX. Pius
. . . .
megjegyezzük, hogy az
b intézmény vala. Sokat
felelős kormányról szó-
vesen fogták föl. Ellen-
közvetlenül szeme előtt
ny, hogy száz ismeretes
ezették a község ügyeit,
nt. Azért az öröm-tün-
ny életbeléptetését kisér-
nép tetszésének vo\tak
rradalmi elemeknek na-

XIX.

Az államtanács beigtatása.

Testvérülés. — Az államtanács kihirdetése. — Szerve
Tagjai. — Toscanából jövő izgatások. — Montanelli R
és a szent atyánál. — IX. Pius az államtanácsot fogadja. -
intézett szavai. — Ezek hatása. — Az államtanács meg
— Mint fogják föl az államtanács intézményét. — A
tást követő ünnepély. — Savelli, Róma kormányz

Míg IX. Pius a válságos időviszonyok d
folyvást előhaladt a reformok terén, a forr
mindinkább elvetve álarczát, mindig nyiltabl
pett föl. Az egyházállamban és Toscanában, P
Livornóban, Flórenczben és egyéb helyeken
zaju népszövetségi ünnepélyeket rende
Jelszó vala ezeken: »egységes nemzet,«
getlenség,« »közös haza.«

Rómában a törekvés odairányult, hogy
tonaság, mind a rendes csapatok, mind a nemz
a mozgalomnak megnyeressenek. E czélra az
pés vala, hogy gyanusitások, hamis vádak fol
legmegbizhatóbb főtiszteket visszavonulásra
szeritették, kiknek helyét olyanok foglalták
már az 1831-ki fölkelésben részt vettek, s azót

[1]) Ezek részletes leirását l. Montanelli i. m. II.
»Federationi popolari.« 17. l. s kk.

nyilatkozatásuk daczára a forradalommal folytonos összeköttetésben maradtak.

S valamint a nép behálózására népszövetségi ünnepélyeket tartottak, ugy nem mulasztották el a rendes katonaság, nemzetőrség és nép közti »testvérülést.« Október 7-ikén ily czélból a rendes katonaság és nemzetőrség nagy gyakorlatot tartott a Farnese-tér melletti sikságon. Fegyverrel való kölcsönös üdvözlés után, egymás karjaiba borultak. A nagy számmal jelen volt nép e testvérülésben szintén részt vett. Este a városba visszatérve kivilágitással fogadtattak. Az utczákat, merre a katonák elvonultak, mindenütt nagy néptömeg lepte el; ablakok, erkélyek, sőt háztetők nézőkkel teltek meg. A lelkesedés által elragadtatott katonaság folyvást »viva l'Italia«-t kiáltott.

A látvány maga kétségtelenül imposáns volt; de figyelemreméltó, hogy a katonaságnak »Olaszország« melletti tüntetéseiről hallgatott nem csupán a hivatalos lap, hanem jónak látta a külföld iránti tekintetből a forradalmi sajtó is arról nem szólani.

Az államtanács (consulta di stato) iránti előintézkedések már április 19-ikén tétettek meg.[1]) Az intézményt magát IX. Pius október 14-ikén kelt motu-proprio«-jában ugyan-e hó 15-ikén hirdette ki.

»Midőn f. é. ápril 19-iki körlevelünkben — igy szól a motu-proprio — kijelentettük legfőbb akaratunkat, hogy az egyházállam összes tartományaiból minden tekintetben kiváló és ajánlatra méltó alatt-

[1]) L. 197. l.

valóink közől többeket akarunk kiválasztani
mába meghivni, szándékunk vala államtanác
kotni, s ekként a pápai kormány mellé oly inté
adni, mely ha kedvezésben áll ma Európa m
mányainál és államaiban, egykor a szentszék
kainak és a római pápák géniusának dicsősé
pezte.«

IX. Pius méltán a pápaságnak tulajdo
az államtanács intézményét, mely a pápának a
tanulmányozásában támaszt nyujt anélkül, ho
vényes körén belül a kormányzás rendes me
akadályokat állithasson. Nem IX. Pius hibája
sokan ez államtanácsot azonositották az 184
czius 14-ikén megjelent alapstatutummal (
fondamentale), melyről annak helyén leszen
az ugynevezett alkotmányos kormánynyal, n
kintet nélkül a hagyományokra, a nép saját gén
az állam összes népeit ugyanazon egy alkotm
helyezi.

Az államtanács a kiadott szervezet sze
bibornok-elnökből, egyházi alelnökből és husz
államtanácsosból: négy Róma és a Comarca
Bologna-tartomány és egy-egy a többi tarto
részéről. Az elnököt és alelnököt a pápa ne
Az államtanácsosok kinevezése szintén a p
tartozik, kinevez pedig azon három-három je
kiket a tartományi tanácsok az államtitkár
ajánlanak. A tartományi tanácsok a jelölteke
ségi tanácsok jelöltjei közől választják. A k
nácsok csak tartományi és kormánytanácsosok
gármestereket, régi birtokosokat, ügyvédeke

ndü kereskedőket, ipar-
nek ki. A jelölteknek
armincz éveseknek kell
tetlen magatartás ajánl
tében vannak. Az ál-
l évenkint, tehát öt év
kormányhivatalt nem
lnak, kiadásaikat azon-
ják; hivataloskodásuk
által mozdithatók el.
hozási, pénzügyi, bel-
okra oszlik. Tart köz-
s osztályok részt vesz-
n csak az illető osztály
evén, hogy a közkor-
n általános, vagy egyes
n a kormányzati ügyek
ámaszul és segitségül
okat hoz, melyek ha-
k.[1])

ntonelli Jakab bibor-
választatott. Tagjai valá-
i Péter herczegek, Vannu-
dek (Róma és Comarca);
gna); Recchi Kajetán gróf
marquis (Forli); Pasolini
gróf (Urbino és Pesaro)
onetti Hannibál (Ancona);
a János gróf (Camerino)
ia dal Monte Oktáv gróf
a); Di Campello Pompejo
ieti); Ciofi Lajos (Viterbo);

Az államtanács intézményének kibird
annak ünnepélyes beigtatásáig négy hét foly
röviden összefoglaljuk az ezalatt Rómában
teket.

A szomszéd Toscanából, hol a forradal
magas hullámokat vert, titkosan terjesztett
által izgatták a rómaiakat, hogy emelkedjenek
székonyságukból, és merészen haladjanak
meginditott mozgalom terén. Ezen hatás ala
ber 18-ikán a »népkör« küldöttsége megjelent
beli előterjesztésben óhajtását fejezte ki, hogy
mány gyorsabban és erélyesebben haladjon a r
életbeléptetésében, ezzel »csak a szent atya óh
és szándékainak fogna megfelelni.«

Az idők egyik intő jeléül szolgált, hogy
nestiáltak s egyéb forradalmárok mindig n
számmal özönöltek Rómába. Pepoli Károly
1831-ki forradalmárhoz, ki már október 5-ik
zett Rómába, ugyan-e hó 24—30-ka közt a
közül csatlakoztak Pescantini Frigyes és M
nelli, a toscanai forradalom egyik fő té
»Kénytelen voltam — irja ez maga — agit
működésemet folytatni.« Ez utóbbit a pápa
számos helyein küldöttségileg ünnepélyesen fo

»Tegnap — irá október 24-ikén Róm
mentem a Quirinálba, hogy lássam IX. Piust
szokott sétájára kimegy. Noha alig néhány lép
voltam tőle, ugy tetszett, mintha nem is láttam

Gualterio Lajos marquis (Orvieto); Benedetti Feren
tavecchia); De Rossi Pasqual (Frosinone); Pacca
egyházi (Benevent).

Magas, karcsu; mosolygó
és egy ifju könnyüdségé-
ában van valami harczias,
lvarban vagy ötvenen vol-
re mindnyájan térdre bo-
en tekintett reánk és meg-
derültség ömlött el a Qui-
hogy ez viharral végződ-

X. Pius Montanellire, a

fogadtatott a szent atya
ihallgattatásról átveszünk

, mondá Montanelli. Hogy
pszerü szólam, nem a ka-
gének tulajdonitandó. A
yi, mint »Viva il Papa.«
fejedelmet üdvözöl, kitől
és szabadságot remél. A
az amnestia országa kez-

dá IX. Pius Montanelli
dom, hogy sokkal nagyobb
IX.« helyett azt hallom
Santo Padre«, mert amaz
si nyilatkozat. A »Viva
a »Viva Santo Padre« pe-
i.«
kodott, hogy a tüntetések-
emlité, hogy e visszaélé-

fogadni képviselőit, kik lassankint már ide
s kik a tartományokban a liber
virágát képezik.[1])

Tanulságosnak tartottuk e rövid
visszatükrözni egyik fő forradalmár felfog
akkori helyzetéről.

Azonban elérkezett november 15-ike,
tanács beigtatásának napja. A szent atya
tagjait, élökön Antonelli bibornokkal
alelnökkel a quirináli trónteremben fogadá
rövid üdvözlő beszédére a pápa ekként vál

»Köszönetet mondunk jó szándékaiké
a közjó tekintetéből nagyra becsüljük. E
a pápaságra emeltetésünk első pillanatátó
Istentől nyert tanács után megtettünk min
tehettünk, és készek vagyunk Isten segitség
is megtenni mindent, anélkül azonban,
kevesebbet is föladjunk a pápa
verainitásából, melyet valamin
től és elődeinktől teljében és
átvettünk, ugy e szent letétem
jesen kell utódainkra hagynun

»Tanunk három millió alattvalónk
egész Európa, mennyit tettünk eddig, hog
hozzuk magunkhoz alattvalóinkat, őket ve
sitsük, közelről ismerjük meg szükségeiket,
eleget tegyünk .... Főként azon czélból,
lebbről megismerjük a közügy körüli szük
azokon segitsünk, állandó tanácsba hivtuk

[1]) Montanelli »Memorie« II. Cap. 30. La
Roma. 50. s k. l.

elősegítésére meghallgas-
nkre legyenek legfelsőbb
re nézve tanácsot fogunk
tekezni fogunk miniszte-
nmal. . . . .«
atükrözik IX. Pius lel-
ténél fogva csak a közjót
bizonyitotta. A nép bol-
egtenni; de a szentszék
hat föl. Közeledni akar
hajtja szükségeit, eleget
tásnak, nem riad vissza
el van tökélve az utópi-
gát eszközül, bele nem
megcsonkitásába; vala-
y sértetlenül akarja utód-

Nagyon tévedne, ki
ködés, melyre önök
agyon tévedne, ki
éptetett államta-
áját és oly intéz-
mely a pápai sou-
gyezhetlen. . .«
ni hévvel mondá, de csak-
yén szokott szelidségét,

raim, nem önökre vonat-
lső pillanatától fogva is-
veltetését, keresztény és
tén ismertük loyális ér-

zelmeiket, szándékaik tisztaságát. Nem is v
nak alattvalóink összeségére, kiknek hűsé
engedelmességéről bizonyosak vagyunk, tudv
alattvalóink szivei a rend és egyetértés főnta
óhajtására nézve egyesülvék a mienkkel. D
csétlenségre vannak némelyek — igaz, kev
mégis vannak — kiknek nem levén semmi
valójok, barátjai a zavargásoknak, lázitáso
még engedményeinkkel is visszaélnek. Ezekr
koznak szavaink, vajha jól felfogná
értemény ét.[1])

»Közreműködésökben, uraim, oly férfiu
támaszát látjuk, kik letevén minden magán
tanácsaikkal velünk a közjóra fognak mű
kiket nyugtalan és itéletnélküli emberek üre
dei (ciarle) vissza nem fognak tartani, hogy
günkre legyenek bölcseségökkel mindabba
trón biztonságára s alattvalóink valódi boldo
leghasznosabb . . . Most uraim, az ég áldásáv
jék meg munkájokat. Vajha minél jobb ere
ket, s szivünk óhajainak minél megfelelőbbe
zanak!«

E beszéd eloszlatott minden kétséget, n
Pius jelleme és politikai reformjainak irán
itt-ott uralkodhatott. A rögtönzött beszéd,
miniszterei sem ismertek, egyszerre eloszlatta
delem titkos czéljai iránti félelmeket és gya
sokat, valamint megsemmisítette a bűnös r

[1]) Az államtanácsosok közé számos forradalmár
köztök Sterbini is, kit a pápa jól ismert.

pápa állitólagos gyenge-
nek félelme, a másiknak
n alapjokat, midőn a
atkozván, ünnepélyesen
ések ellen, s kijelenté,
arányit sem ad föl.
hagyák a Quirinált. A
s sorkatonaság szolgált
, melyeket Róma első
k rendelkezésökre, be-
tak a Vatikán felé. Az
legünnepélyesebben föl
n a pápai palota egyik
nok-elnök fogadá őket.
ő szavai után a bibor-

ra annak, hogy körét
jelölte, a pápának fön-
föladata iránt minden
alom hivei mégis ugy
ban nemzeti kép-
lala a pápaság fölött,
ábbi győzelmeknek. S
tetni, mint amely re-
sszes olaszországi, sőt
ez oknál fogva az állam-
ét cosmopolitikai ünne-
a nemzetek testvérü-
örök programmja sze-
z ünnepélyben saját
részt. Ferretti állam-

titkár a külhatalmak követeit megkérte, til
honfitársaiknak az ünnepélyben való részv
nek daczára a Rómában időzött nem-római
tak meghivást, s ekként az ünnepély mégis
litikus szinezetet nyert.

Érdekesnek tartjuk e tárgyban egy
nus közleményt idézni: »Róma, 1847. nov
Közlöm a tegnapi ünnepély történetét. A
más olasz államok zászlóinak az államtaná
mögött kelle helyt foglalniok. Ez előre
állapítva; mert az ünnepély rendezés
bizott bizottság programmjában megállapi
az olasz államok és külföld azon polgá
ünnepélyben saját zászlóik alatt részt akar
a Porta-Pia-utcza hosszában állittassana
két képviselő vala őket fogadandó, kik a
kat velök közöljék. Vasárnap este 9 órako
titokteljesen minden eltiltatott. Azonnal
poroszokból, angolok- és svájc
összesen mintegy husz egyénből bizottsá
mely az államtitkárt a tilalom visszavonás
de eredménytelenül. Utóbb kiderült (?), ho
mat az államtitkártól Ausztria, Franczia-
ország erőszakolták ki. Erre folyton jött
Piemont- és Toscana minisztereihez, kérvén
érvényesítsék az államtitkárnál befolyásu
két jó és derék olasz férfiu elment a pápáho
közölték, hogy az olasz és külföldi zászlók
tethessenek az ünnepélyen. De kevéssel u
jelent az államtitkárság egy rendelete, me
totta, hogy saját zászlaik alatt megjelenhes

l a lombardok és velen-
ia felé (amit nem tehettek
mivel zászlóikat illető mi-
nem a lombard-velenczeie-
vették). Ide érkezvén, a
ya által fölszólittattak,
t levő katonai laktanyán
etőrség parancsnoka, osz-
r által fogadtattak; ez
kérte őket, hogy a mene-
; szükséges tekintetek ki-
n az állam zászlói hasz-
ek a népet nagyon elke-
hangulat nagyon hideg
sonlitott. «[1])
ilágosságba helyzi, hogy
ezetői az ünnepélyt tenni.
ély nem ment végbe oly
közlemény állitja. Többe-
Vatikánba vonuló taná-
kel üdvözöltek. Azonban
ácsosok szabadelvüségé-
Legtöbb üdvkiáltás ju-
»evviva gli amici del po-
ai), ismét mások »evviva«

atott. A zászlóknak egész
eg vonult a velenczei tér-
vatiókban részesültek Pie-

li lapja) 1847. november 20.

mont, Toscana és Nagy-Britannia követei; ez
kivel a következő fejezetben fogunk foglalkozn
szivére téve, kiáltá: »Éljen az olasz szövetség
Olaszország! Éljen az olaszok függetlensége
IX. Pius!«

Ugyanazon este az Apollo-szinházban T
herczeg költségén külön ünnepély rendezte
herczeg azt óhajtotta, hogy a nép fizetés nélk
jelenhessen, de a római kör közvetitése fo
belépti jegyek pénzért adattak, s a befolyó jö
a gyermek-menhelyek javára vala forditandó
rülmény folytán az ünnepélyen kevesen jelent
s alig van róla egyéb följegyezni való, mi
Brunetti Angelo saját jelentősége érzetében
lent az aristocraták páholyaiban, velök kez
rított, s a tervezett tánczmulatság helyett az
»viva l'Italia, viva i consultori di stato, viva G
viva Pio IX.« (éljen Olaszország, éljenek az
tanácsosok, éljen Gioberti, éljen IX. Pius) ki
kal mulattatta a kevésszámu közönséget.

Ez időben Morandi lemondása folytá
velli Domonkos neveztetett ki Róma kormány
ki hivatalát mint helyettes kormányzó és a re
főigazgatója november 17-ikén foglalta el. No
18-ikán pedig Massimo d' Azeglio é
Rómába.

X.

küldetése.

**ája. — Minto bevallott utasi-
nto küldetését nem kérte. —
gban. — Rómában a radicáli-
Minto érintkezik a forradalmá-
yal. — Minto Nápolyban. —
szatérése Angliába.**

a emlitettük Nagy-Britan-
ten-nyomon az olasz moz-
el találkozott. Ez Minto
és közel rokona, a Whig-
uzgó presbyteriánus, tehát
llamban és egész Olaszor-
ar előfutára, kinek külde-
emények kellő megitélhe-
koznunk.

te kezébe a brit királyság
szakitva a hagyományos
ontinensen mindenütt elő-
ét. Palmerston különösen
ge volt mint türelmetlen
szes szabadkőmüveseinek
örvényes trónjainak felfor-
ésben állott Mazzinival.

Cochrane 1850. május 23-ikán az angol parla
ben nyiltan kimondá, miszerint Palmerston Min
dot azon megbizatással küldötte Olaszországba
Nápolyban, Rómában és Toscanában forrad
idézzen elő. [1])

Mielőtt Palmerston Mintot Olaszországba
e küldetés indokolására azon hirt terjeszteté, h
brit kormány a szentszékkel a megszakitott dip
tiai összeköttetésre ohajtja az utat egyengetni.
az olasz politika menetét figyelemmel kisérik,
suk a »Times« szeptember 15-iki számában, é
hogy a körülmények siettetik a római udvarra
politikai összeköttetéseink rendezését. Minto
Turinon keresztül Rómába fog menni; és noha
lesitő levéllel nem bir, s egy követ formaszerint
mével nincsen fölruházva, jelenlétével a pápai
nak megkönnyitheti a közvetett összeköttetést a
lam között, melyek eddig a szükséges közlekedé
des utjait önmaguk zárták el. A nemes lord áll
összeköttetései, felelősségét illetőleg, közvetlen
gendő biztositékot nyujtanak, s részben pótolni
a kormány tekintélyét, mely őt formaszerinti
téssel még nem ruházhatja föl, mig az ily m
ismeretes alkalmas volta biztosit bennünket, hog
glia becsülete és érdekei az ő keze
zött meg lesznek óva.... Ha a parl
összeül, a törvény betűje öszhangzásba les

[1]) Azon naptól, irja Solaro della Margarita, mel
kezését jelenték, titkos előérzetem volt, hogy Olaszors
szes fejedelmeinek vesztére jő e szép hazába.« Memo
443. l.

, s ha elismertük politikai
nnak, mely jelenleg király-
rokonszenvét birja, Minto
ének megfelelő czimmel lesz

egyházállamra vonatkozó
3-ikről kelt utasitása, mely
t t, ebből állott:
ormányzati ügyekben a ja-
tta meg, s ő felsége kor-
kintetben IX. Pius megér-
tását mindazoknak, kik az
lődnek. 1831- és 1832-ben
aját alakulása arra birták
Anglia, Porosz- és Orosz-
int az akkor uralkodott pá-
lamaiban jelentékeny mind
ati változtatásokat és javi-
ácsolt fő reformok m e m o-
, melyet a római kormány-
ak római követe nyujtott be
buzgón ajánlotta. E taná-
aradtak; az elhunyt pápa
rődött. Ő felsége kormánya
ni pápa által életbeléptetett
vitások oly kiterjedésüek-e,
orandum ajánlott, s azért
, melyek a memorandumot
bátoritani, neki segitséget
átoritást és segitséget ohaj-
atalom által elődjének aján-

lott reformokat teljesen életbeléptethesse. A b
mány bármely esetben kész ily magatartást k
Ön megbizatik e tekintetben a római kormány
nyugtatni; jelentse ki, hogy ő felsége kormán
nézné közömbösen, ha a római terület megtán
nék azon czélból, hogy a pápai kormányt meg
lyozza mindazon belreformok létesitésében,
véleménye szerint az állam szükségeinek megfele

Ha fölteszszük is, ami egyébiránt alig
szinű, hogy Palmerston Minto lordot nem látta
lön titkos utasitással, sértő maga azon tény
protestáns hatalom beavatkozik egy kath.
ügyeibe, s nevezetesen Rómáéba, melylyel hár
zad óta hivatalos összeköttetésben nem állott,
tetlen azon gondolatnak helyt nem adnunk, ho
zett utasitás maga nem annyira a pápa, mint
ellenségeinek akart buzditásul szolgálni.

»Oh, ha kevesebb védnökünk lett volna
Spada.[2]) A pápai kormány minden gyarlós
és tökéletlen kormányzatával magában oly élet
bir, hogy egyik legvirágzóbb s egyuttal legsze
kormánynyá lehetne. De mindig őrt kelle á
hogy biztositsa magát az üzelmek, cselszövén
felforgatására irányzott fenyegetések ellen. An
gondot kell forditania saját föntartására, ann
elvesztett a javitások eszközlésében, melyeket
teljesen nyugodt államban lehet végrehajtani.«

Minto lordról Palmerston hiresztelte, hog
pápa a brit kormánytól sürgősen kikérte. E hírt

[1]) Farini, Lo stato Romano I. 276.

[2]) Többször id. művében, I. 389.

p sietett megczáfolni. »Föl
ak kijelentésére, irá a »Gior-
t a szent atya soha sem kérte
laszországba jöjjön.«
nto, mint »a brit királyi ka-
magánpecsétének őre« meg-
re. Tárczáját megtömve an-
le utasitásokkal, először meg-
ol a katholikusok elleni har-
megfordult Turinban és Fló-
ösen Ausztria elleni harczra
litani. »Ő felsége kormánya,
itása, mélyen meg van győ-
lmek és kormányaik részéről
a kormányzatban fokozatos
etik, a visszaéléseket eltávo-
eket lassankint módositják,
tudományok előhaladásával
felsége kormánya tagadhat-
hogy ha valamely független
korolván akaratát, az intéz-
ben javitásokat akar eszkö-
vának előmozditására alkal-
nás kormánynak jogában ne
agy beleavatkozni a függet-
ulajdona gyakorlásába. [2])
jával november 3-ikán érke-
lom férfiai ismerték a kath.
a pápaság iránti angolpres-

következő fejezetben.

byteri gyülöletét; ismerték a közte, Palmer
Mazzini közti szálakat. Lapjaikban előre hi
közel érkezését. Valóságos ünnep volt tehát m
nése e pártra nézve, mely Nagy-Britannia egy
los küldöttje által ujabb támaszt nyert.

Az örök városba érkezésekor a »halad
tiak« nagy kitüntetéssel fogadták; ugyanazon
spanyol téren levő »Európa-«szálloda előtt, hol
megszállott, zenével tisztelték meg. S mintha
a nép, mely minden csekély alkalommal a pá
lett tüntetett, feledte volna a Quirinálhoz veze
rendesen az »Európa« előtt jelent meg, s ép
éljenezte Nagy-Britanniát s Mintót, mint az
szent atyát.

A helyiség, hol Minto majdnem mindig
lálható vala, a circolo romano volt. Itt találk
mozgalom vezetőivel és készité elő velök a fo
mat. Legtöbbet értekezett Caninóval, Masival,
binivel, D'Azeglióval és Brunetti Angelóval.
tes levén ez utóbbi iránti szeretete, [1]) a lord

[1]) Minto a római Ciceruacchio fiának, Lőrincz
lékül adá a skót Maculay költeményeit: »Lays of
Rome« by Thomas Babington Maculay (dalok a rég
ról), melybe sajátkezüleg ezen elég rosz verseket irá:

(Presented by Lord Minto to Lorenzo Brune

These be but tales of the olden days.
The patriot Bard shall now his lays
Of charming freedom pour;
And Rome's fair annals bid the fame
Of Ciceruacchio's humble name
In deathless honor soar.

Minto.

E sorokat maga Massimo D'Azeglio forditá: S

melyben lakott, fölállitot-
orát. Minto lord a különben
ngol aristocrata Brunettit
eté, vele örömest társalgott,
gnyerése tekintetéből szinte
o, Mamiani, kik a durva
gvetették.
o a pápai kormánynyal?
it Rómába, hogy a fönnálló
Valamint a pápai kormány
iszországba nem hivta meg,
összeköttetés nem lévén, őt
tekintette: ugy a lord en-
őzése alatt soha a kormány-
tett, tanácsokkal nem szol-
ihallgattatáson volt a szent
or szokott szeretetreméltó-
olitikai ügyekről IX. Pius-
éltek a szegény irlandiak
elyekkel rajtok segiteni le-
i ügyeiről szólhatni a szent
nek nem nyujtott alkalmat.
oon át maradt Rómában,
n a mozgalom férfiaival

ta. Ora il poeta patriota puó sa-
gli annali di Roma spargeranno
iceruacchio cinto di gloria im-
g l i o. (Ezek csak egy elmult
tő most üdvözölheti a feltámadó
vei el fogják terjeszteni a h a l-
l koszoruzott Ciceruacchio sze-
850. II. vol. Cronaca, 356.

érintkezett. Alig tört ki 1848 elején Siciliában
radalom, melyhez Anglia szolgáltatta a fegyve
alig következett be e forradalom folytán Nápo
a politikai fordulat, Minto 1848 február 3-ik
tett Nápolyba, hol folytatta ugyanazon szerepe
lyet Rómában játszott. Nápolynak is megvolt a
Ciceruacchiója, Viscusi Mihály, kit a forra
a nép megnyerésére eszközül használt. Minto
barátságára méltatá, általa a római Ciceruacchi
vözölteté. [1])

April 9-ikén, miután a forradalmat hata
látta emelkedni, tért vissza Rómába, s a szent
nál állitólag vadászruhában jelent meg. Olyano
tak az idők, hogy a kamaramester nem bátorko
római »circoli-«k előtt nagy népszerűségben áll
dot visszautasitani. Ugyanazon hó 15-ikén hag
véglegesen az örök várost.

Minto lordot Palmerston határozott »utasi
kal« küldötte Rómába, s a lord sem a szent at
sem kormányával politikai ügyekről soha nem s
hanem ahelyett félreismerhetlen tüntetéssel a m
lom legismeretesebb hiveihez csatlakozott, velök
colo romanóban tanácskozott. Ez Angliához m
lan komédia volt, mert Rómában mindenki, a
dalom ellenei és barátjai egyaránt meg voltak
ződve, miszerint Minto valódi küldetése vala M
számára az utat egyengetni, s az utóbb tört

[1]) Viscusinak Brunettihoz e tárgyban intézett lev
Pallade után közli Spada, i. m. I. 383.

én fogunk szólani, e véleményt
)

t Anglia mérsékelt államférfiai egy-
Dr. Nuijens: Geschiedenis der Regie-
rdam, 1862. I. 92. l.

XXI.

A svájczi „Sonderbund“.

A svájczi szövetségalkotmányban a katholikusok joga tositása — Az 1830-ki forradalom hatása Svájczra. — fölszólitása a svájcziakhoz. — A bádeni értekezlet. tholikusok elleni üldözés. — A »jezsuita-kérdés.« — cálisok »szabad csapatait« a katholikusok győzelmes verik. — Azok ujabb kudarcza Luczern előtt. — L meggyilkoltatik. — A »Sonderbund« alakulása. — S — A berni inditvány. — A kath. cantonok tiltak Ujabb radicális határozatok. — Ochsenbein nyilatk A radicálisok lépései a szent atyánál. — Crotti k Rómában. — IX. Pius levele a svájczi nuntiushoz. — Müller emlékirata. — Ez emlékirat a hozzácsatolt j Rómában eltünt. — A »Sonderbund« küldöttei nem nak a szent atya elé. — A kath. cantonok levele IX. — A szentszék válasza. — A kath. cantonok béke-kis A háború kitör. — A két hadsereg. — Dufour terve burg eleste. —Követik Zug és Luczern. — A »Son gyors leveretésének okai. — A nuntius tiltakozása cismust elnyomó intézkedések ellen. — IX. Pius nyi a svájczi polgárháborúról.

1847-iki deczemberben a svájczi »Sonde nak a radicálisok általi legyőzetését a forrada tiak Rómában, a katholicismus fővárosába örömtüntetésekkel ünnepelték. A svájczi katho legyőzetése IX. Pius eseménydús pápaságában tos szakasz, hogy, amennyire e mű kerete meg annak bővebb tárgyalásába kell bocsátkoznun

A napoleoni háboruk befejezése után az

függetlenségét. Az 1815.
semleges, független és
íttatott, melynek szövet-
xét cantonnak kölcsönös
n. Ennek alapján a sváj-
15. augusztus 7-ikén Zü-
alkotmányt, esküvel igér-
ák tartani. Kölcsönösen
ait és területét; gondos-
ntonokat az erősebbek el
a protestánsok többség-
ogainak tiszteletben tar-
adéka gondoskodottt.
ől, hogy a szövétségi ha-
e avatkozzék felekezeti
llásra vonatkozik, a szö-
n zárva. Ezen általános
ételt állitottak föl, t. i. a
eteken levő szerzetes in-
mére az összes szövetsé-
yeztettek.
ismeretöket teljesen meg
li nuntius közvetitése ál-
alkotmányba a következő
A vallás a katholikus és
sittatik; szintugy a kul-
szabadsága is. 2) A ko-
nyes fönnállása biztositta-
onok védelme alá helyez-
ő összes egyházi vagyon,
szabad kezelése biztosít-

tatik; szabályul fölállittatik, hogy az egyháziva
soha nagyobb terhek nem rovatnak, mint má
donra.«

Ennek folytán a szövetségi alkotmány 12
megállapitá: » A kolostorok és káptalanok fönn
tulajdonaik föntartása, amennyire a cantoni
nyoktól függ, biztosíttatik. E javakra adók és
közterhek azon arányban rovatnak, mint má
donra.«

Az 1830-ki juliusi franczia forradalom
ban is erős viszhangra talált. A radicálisok e
téseket tőnek az alkotmány módositására. El
főleg 1831 óta a helvétek szabad földje a forr
menekültek tüzhelyévé lőn; itt kovácsolták a
és monarchiai rend felforgatására czélzó ter
Mazzini 1843. ápril 15-ikén alapitá az »ifju E
czímű cosmopolitikai szövetséget, mely magába
sité az »ifju Lengyelországot,« mindannyi forr
szövetséget. [1])

Mazzini az »ifju Európa« nevében fölsz
svájcziakat, hogy »ifju Svájczot« alakitsanak.

»Svájcz polgárai! irá, ti fölfogjátok a
szellemét. Csatlakozzatok merészen hozzánk. —
süljön egy ifju Svájcz. »Ifju« több mint szó
eszme az, egész programm; az összes elvek, me

[1]) Az »ifju Európa« programmját aláirták mint
Olaszország« képviselői: Mazzini, Melegari, Ruffini
Biangi, Rosales, Ghiglione, Ruffini Ágoston; az »ifju
ország« részéről: dr. Breidenstein E., Breidenstein F
meyer, Barth, Peters; »az ifju Lengyelország« részéről
mann, Dybowsky, Zalesky K., Gordaszewsky F.

ɔenfoglaltatnak e szóban. Ti
ni a viszály és aristocraticus
ek nálatok ugy, mint nálunk
. Valósitani akarjátok hazá-
odott Svájczot kivántok ala-
n a tétlenségből és gyönge-
gi politika tartja, mint erős
n hatalomra emelkedni, me-
és elfoglalandja helyét a jö-
in. . . . Alapitsátok meg az
z a létező elemekkel
k a nevet és szerve-
ɔztatni; az emberek,
yanazok maradnak.
nban bizottságot; városon-
ıkban, hol kevesebb a nép,
lösleges volna, külön főnö-

k gyümölcsei csakhamar
áadeni értekezletben (1834.
Eduard az értekezlet czél-
lérkezett az idő, hogy politi-
ekben előre haladjunk, mert
olitikai, hanem az egyházi
nnie.« Tizennégy, a katho-
ɔ részt sérelmes pont jött
ltak ellenök, XVI. Gergely
ı kárhoztatta azokat. Az
volt Luczernt elhagyni és
a katholikusok jogai min-
papság üldöztetett; a fő-

20*

ként Svájczban nagy fontossággal biró kolostoro
mindig ellenségesebb állást foglaltak; a püs
jogait kisebbitették. Az üldözés még élesebb je
öltött, midőn 1841. január 13-kán Aargau
összes kolostorai eltöröltettek. Az apostoli n
Ausztria és a svájczi katholikusok erélyes föllé
a szövetséggyülés előtt 1841. ápril 2-án kijelenté
»az aargaui nagytanács január 13-iki határozata
területén minden kolostort föloszlat, a szövets
kotmány 12-ik czikkelyével összeegyezhetlen. A
azonban számitva a radicálisok és az »ifju S
támogatására, megmaradt határozata mellett.

Noha a katholikusoknak a radicálisok ell
dig is elég alapos panaszaik voltak, a »Sonder
létesitését még is csak az ugynevezett »jezsuita ké
vonta maga után.

Jezsuiták voltak Svájczban a rend eltörö
előtt, és annak VII. Pius általi visszaállittatás
is. Voltak collegiumjaik Sittenben, Briegben, Fre
ban, 1836 óta Schwyzben. Leu József hű, r
hetlen katholikus és a luczerni nagytanács tagja
ben a nép közt gyüjtött 14,793 aláirással a jez
behozatalát Luczernbe kérvényezte. A ka
kusok erőfeszitéseinek sikerült, hogy 1844. o
24-ikén a nagytanács 70 szavazattal 24 elle
a theologiai tanintézetet, a papneveldét, és a
nia fiókegyházai ellátását hét jezsuitára bizta. A
rozat a nép szavazata alá bocsáttatván, 26,18
vazattal 7985 ellenében, a nép által is elfogad
A meghivás tehát szorosan alkotmá
uton történt.

gadása Luczernbe a radicá-
ürügyül szolgált a testvér-
Mazzini és társai egész Eu-
eesküvést: dr. Strausz és
istentagadást hirdethettek;
bb részt svájczi születésü
szabadságát! A kormányok
ett »szabad csapatok« vérbo-
fenyegető helyzetben Luczern
t kötelességöknek tekintették
dni. Kölcsönösen ajánlottak
t, mire az alkotmány 4-ik §-a
. 1844. deczember 8-ikán a
el menekültekből álló szabad
almasan visszaverték.

velte a radicálisok dühét. Mi-
án még mindig nem sikerült
yen kivül helyezni, különféle
nyi szabad csapatok gyülekez-
márczius 31-én Luczern vá-
rn elfogadta a harczot és az
n szétszórta.

t Leu Józsefet, a kath. Svájcz
át tüzte ki áldozatul. Müller
béreltetett föl az orgyilkosság
9. és 20. közti éjjel, mint val-
élte, harmadszor Ebersolba
itott ablakán ment be. Noha
m volt bátorsága őt megölni,
ité meg magát, s ujra vissza-

tért; mellének irányzá a fegyvert s lőtt. »Jézu ria! « hangzott s a gyilkos menekült.

Leu meghalt; lelkes hazafi volt, mint n senki jobban; de a kath. valláshoz való törhetle ségét a radicalismus nem bocsáthatta meg ne forradalmi sajtó még az elhunytra is követ d

A mindinkább fenyegetett katholikus can számára nem maradt egyéb hátra, mint a köz szélylyel szoros szövetkezés által szembeszállan

1845. deczember 11-én jött létre a kath. c nok közti védszövetség, melyet Sonder nak szokás nevezni.

Pontjai: 1) Luczern, Uri, Schwyz, Unterw (e három utóbbi vivá ki 1307-ben Svájcz szab gát), Zug, Freiburg és Wallis kötelezik mag amint közőlök egy vagy több megtámadtatnék, s rainitási és cantoni jogaik védelmére az 1815 gusztus 7-iki szövetségalkotmány alapján, valan régi szövetségek értelmében a támadást mi rendelkezesökre álló eszközökkel visszautasitani.

2) A cantonok czélszerű módon fogják egy minden előforduló esetről értesiteni. Amint vala canton a fenyegető vagy bekövetkezett táma ról értesül, mint szövetségtárs köteles a kör nyek szerint megkivántató fegyveres erőt fölajá anélkül, hogy erre az illető canton által hivata fölszólittatnék.

3) A háboru vezetésével megbizatik egy tanács, mely a fönnevezett cantonok mindegyik egy-egy képviselőjéből fog állani, kik kormányai tal általános, és a mennyire lehet, kiterjedett f

haditanács fenyegető vagy
esetében ül össze.
reáruházott teljhatalomnál
inden, az illető cantonok vé-
edést meg fog tenni. Ahol
ető, e cantonok kormányai-
magát.
sok által felmerülő költsé-
abályul tekintendő, hogy a
geit a segélyt kérő canton
ban oly esetek, melyeknél
teszik, hogy a teher fölosz-
lkalmaztassék. Egyéb költ-
y más cantonban fölmerül-
es cantonok a szövetséges
elni.
derbund tehát megvolt pa-
testet öltenie, mig ellensé-
lhetlenül szükségessé nem

támadó ellenség elleni
tisztán védelmi termé-
be nem következik, a Son-
öltött volna.
ségnek semmi fontosságot
közepe felé mint egy vezető
a radicális lapok a Sonder-
ellen a szövetséges hatósá-
gették. A katholikus-ellenes
szövetkezésében a svájczi
ét látták. Tessin, Genf,

engedményekért: 1) Aargau canton helyreáll
lostort férfiszerzetesekkel; 2) a protestánsok b
nek, hogy a jezsuiták, ha magukat világia
Luczernben és hazájokban maradhassanak.

IX. Pius azon reményben, hogy ha
párthoz a béke és szeretet szavait intézi, elej
testvérháborúnak, 1847. julius 15-én a sv
tiushoz a következő levelet intézte:

»A helvét szövetséggyülésnek ma kell
tatnia. Működését a szomszéd nemzetek a le
figyelemmel kisérendik, mert Svájcz békéje,
ségszerződés föntartása azon kérdésektől
lyeket tárgyal vagy megold. De mi, kik apo
tünk magaslatáról a politikai tekintetek föl
lás ügyeit tekintjük, kiválóan fölfogjuk szi
lyében egy atya szeretetével a veszélyt, mel
nemzetet fenyegeti. Látjuk a belviszályoka
keblét tépik, s szivünk alázatosságában a le
imával fordulunk az Urhoz, hogy a lelkel
hevét a tanács és béke szelleme által mé
visszatartsa a nyilt háborutól, és ne eng
soha, hogy a szövetség földje testvér-vértől

»Különösen imádkozunk mindazokér
lünk lélekben és igazságban Isten nevét hiv
ségül. Nem kevésbbé imádkozunk azokért
bármikor történjék is, velünk a legszorosab
kapcsai által egyesítve ohajtunk látni, s a
csak lehetséges, hogy a szenvedélyek zaja
vunk figyelembe vétessék, ohajtjuk, hogy a
minden részében elterjeszsze. Az Ur, ki le
ez ohajokat sugallja, azoknak szóval kifejez

ag által megzavart szi-
kegyelme által termé-
áldást, melyet reájok

melyek még a levél
elleneik titkon Rómá-
meg, Siegwart-
zentszékhez intézendő
y hű képét nyujtsa a
s politikai helyzetének.
ékirat bebizonyitá: 1)
kérdés következményei
pápa közvetitése a ter-
redményezné az ohaj-
még veszélyesbbé te-
ltal fölhozott indokok
t nem szentesithetni,
vetségi szerződés, s al-
ház javai a katholicis-
használtassanak; 3) a
na a jezsuitákat áldo-
ségeinek. A jezsuiták
radicalismus őket vá-
ozná a felforgatók me-
nem semmisíthetik meg
ból fönmaradt, sem a
lető jogaikról le nem
bbal tapodják a kath
Sonderbund az, mely a
gmenti.
llamtitkárhoz intézett.

terjedelmes jelentés kiséretében épen ak
tott Rómába, midőn Gizzit az államtitkár
retti váltá föl. A forradalomnak ekkor m
folyása volt Rómában, hogy az államtitk
köpenye alatt a svájczi katholikusok me
eltünt; a szent atya kezeibe nem jutott
bund Dumoulin és Dunoyer áldozárok sz
adása által kivánta IX. Piust a helyzetrő
Négy hétig vártak Rómában, s hatalmas
által nem bocsáttattak a szent atyához.

Még egy kisérletet tett. 1847. októ
canton a pápához a következő levelet int

»Szentséges Atyánk! Tudjuk, hogy
déku vagy illusióikban vak emberek azo
alatt, hogy Svájczban fönn akarják a b
minden követ megmozditanák, miszerint
det reábirják, hogy Luczernből, sőt az e
ből visszahivja Jézus társaságát, szeren
inknek állitólagos okát.

»Mi, mint engedelmes fiak, magunka
legmagasabb elhatározásának, ha ohajtá
nem is kedvezne, előre alávetjük; mindan
rittatva a szelidség által, mely valamint
nevében van kifejezve, ugy szivében is la
mal borulunk lábaihoz és alázattal kérj
Uri, Schwyz, Unterwalden, Zug, Freibu
kath. cantonok nevében, hogy ily érzék
verő csapás által ne szomoritson meg
népeinket.

»Noha évek óta a viszály minden
mai által szorongattatunk, a békét biz

De a békénél is többre
y vigasztalásunkat az
ket a halálban. Épen
nak eltávolittatását és
nknek halálos ellensé-
mindent, mi katholi-
ben közömbösek, kik
rmely áron is készség-

smeretlen, amit a pro-
k által támogattatva
szentegyházunk, ennek
ellen hosszú évek so-
is volna a sok bán-
ni. Merészségöket fo-
zban a katholicismust
remélik, hogy egy csa-

erősebb véde az egyes
szövetségben megillető
nél fogva contonjaink,
ebbségben vannak, da-
bántalmainak és táma-
maradt hitet sértetlenül
tlen napjainkban a can-
rkedései által az isten-
örvényébe ragadtatva,
nberek nagy összeeskü-
a hű cantonok souve-
suk e végső védbástyája
több izben megkisér-

tették a katholikusokra az egyház jogaiv
keivel ellentétes törvényeket erőszakolni
függetlenségök védelme alatt azokat min
visszautasitották.

»Ekkor, hogy a protestánsok és radic
a szenvedélyek által elragadtatott emberek
ságtalanság és elnyomatás művének folyta
kentsék, azt gondolták ki, hogy konczul od
jezsuiták nevét, melytől az egyház minden
irtózik; egyszerre és mindenütt azt kiált
jezsuitákkal soha sem lesz béke; hogy ezek
tantismus ostorai és romlása; hogy ezek
hivatása Svájcznak már két testvérháboru
hogy évek óta nem szünnek inteni a kath. c
melyek ezen az egész szövetségre nézve
szály elemét konokul megtartják.

»Pedig a gyülöletes harag szitása kö
sem voltak képesek a jezsuiták ellen csak l
alapos okot, a bűnös vagy helytelen tettne
nyékát is fölhozni. A jezsuitákat gyülölté
madták mindazon cantonokban, hol nem
tisztelték, védelmezték mindenütt, hol mükö

»A jezsuiták neve egyedül nem levén
hogy a katholikusok letiprását czélzó háború
nek, az egyenetlenség-szitók magok elfordult
retlen eszköztől, s uj tactikát kezdettek. E
tak a hét kath. canton külön szövetségébe
ezek, a multból tanulságot meritvén a jövőre
ságtalan támadások ellen közös védelemre
Ezen évben is a helvét szövetséggyülés a szö
hét cantonnak meghagyta, s pedig hadizen

védelemre kötött szövet-
ákat illetőleg a szövetség-
gyszerűen felhivta, hogy
el.
oka vagy ürügye tehát
zsuiták vannak, hanem
özt jogaik védelmére kö-
Luczernből és az egész
s, a háboru azért elkerül-
k emberek, csalók vagy
lleni gyülöletből, vagy a
elemből, vagy a dolgok
annak, hogy Szentséged-
sszahivatását azon hazug
öltétele.
ed, hogy reánk, Szentsé
nkre nézve, mely annyi
egyház és Szentséged
semmi sem lenne annyira
s intézkedés. Alig mer-
vetkezményeket, melyek
k, mely pedig hazánkban
al után Isten és népének
zszé lennének. Azt álli-
tesitette mindazon vak-
nem szünnek hirdetni és
ület ellen, melyet a tri-
lvánitott, annyi római
z egyház három századon
dnének, hogy az egyház
entséged maga nyujt ne-

kik segédkezet. Ezen első engedmény foly
kedvén merészségök, mindig ujabb követ
állanának elő azon biztosságban, hogy a fél
tagadhat meg semmit a fenyegetéstől. Végr
katholikusai rövid idő mulva odajutnának,
lásukból csupán azt tarthatnák meg, ami
tánsoknak és vallástalanoknak visszatetszés
találkozik. És ha a kath. világ egyéb rés
ugyanazon eszközöknek igénybevételével járn
Szentségedre bizzuk e veszélyt méltatni és
előzni. Nekünk ugy tetszik, hogy jelenleg a je
Svájczból visszahivni annyi volna, mint az eg
megsemmisitésére könnyű utat nyitni; nálu
élénk emlékezetben vannak a vallási és poli
rencsétlenségek, melyeket Jézus társaságána
nyomatása maga után vont.

»Szükségképen bekövetkeznék, hogy a
ban növekedik a gonoszok merészsége, azon
ben tünnék a jók bátorsága. Szentségednek e
vát ugy tekintenék mint formaszerinti helyte
mindannak, mit a katholikusok szent ügyök
nek védelmére tettek; a helytelenités compro
magát az ügyet; e legválságosabb órában a
sereg egyszerre megfosztatva látná magát vi
legmegbizhatóbb embereitől, kikre oly nagy
van a csorba helyrehozására, a romlás megal
zására. Igen, népeink kétszeresen vigasztalh
lennének, ha Szentséged fölhivására visszav
nak ez áldozárok, kik mindenütt és minden
oly feláldozó munkásságot fejtettek ki, kik sz
tökben fáradhatlanul működnek a collegiumo

az istenességben és tudo-
tlen életökkel mindenki-
ván.
gy a becsületes, de egy-
sodott nép előtt csorbát
ntélye ily eltérő eljárás
rnból a jezsuitákat vissza-
azok meghivatását taná-
ltünő, ha egy az egyház
tesrend, melynek semmi
egyedül az egyház ellen-
. kormányok tiltakozása,
számkivettetnék, mintha
éltetett volna el?
nk kijelenteni, hogy egy,
ló itélet mindenkorra le-
onyára jobb sorsra méltó
ű keresztények bátorsá-
telték magukat, s akkor
ogy ha a harcz már meg-
r részökre hajlik, enge-
veretve vonulnának vissza
tétlenségre kárhoztassák

künkből roszaljuk a há-
zükség sodor. De miután
kivel, ha csak lelkiisme-
vására nem, a béke lehe-
észebbek vagyunk meg-
szolgái legyünk. Ez szi-
rozásunk. A legbuzgób-

ban legmélyebb alázatossággal kérjük Szen
ki Krisztus Jézusnak, a mi Istenünk helytart
dön és csalhatatlan fejünk, hogy csupán elhatá
helybenhagyása által éleszsze mindinkább
gunkat, és reánk és népeinkre adandó á
helyezzen bennünket a Mindenható oltalma

De bármily megható volt is a svájczi ka
sok kérelme, IX. Pius el nem határozhatt
hogy hű fiait háborúra buzditsa. A Rómából
válasz vala: »Sancta sedes, in tota hacce q
passive se habere decrevit.« (A szentszék elh
hogy e kérdésben passiv magatartást követ.)

A háború eldöntése mindinkább közel
szövetséggyülés október 18-ikán Bernben is
nyittatott. Október 24-én titkos ülésben elha
hogy a »rend főntartására« 50,000 főnyi had
gósíttatik, s a főparancsnokság Dufour tá
ruháztatik.

A katholikus cantonok, hogy a kihiv
maguktól elháritsák, a békés kiegyenlitésre
sérletet tettek. Október 28-ikán közvetitő
let tartatott. A kath. cantonok Meyer B
czerni képviselő által kijelenték, hogy ha
souverainitása nem tétetnék kérdésessé, a So
magától elenyésznék. Az aargaui kolostorok
zsuiták ügye eldöntés végett a pápa elé fog
tetni; mindakét fél egyszerre bocsássa el a
A kath. cantonok javaslata visszautasíttato
zinger, Solothurn képviselője kimondá, hog
»Az alkotmánynak, mondá, melyet Svájczn
akarunk, akként kell a kath. cantonokat m

gyén adott törvény. Hogy
ɪotmányt villám és menny-
Ha közeledünk, a bajoknak
ogy az ágyuk moraja és az
ɪgy tiporja le elleneinket.«
nepélyes tiltakozással oda-
gósitott csapatok, mondák
fölállitott ellenséges hadse-
ɪ van bizva e hadsereggel
át el van határozva; min-
ɪ a legátkosabb polgárhá-
ɪ tehát válnunk, miután
ogy jó és balsorsban mint
akarnak velünk élni, kar-
A következményeket eluta-
ɪ háritjuk, kik azokat elő-

dötték a hatalmak svájczi
véve az összes hatalmak a
ak igazságot. Ausztria- és
lenül érdeklett szomszédok
rőt állitottak föl. A kath.
ɪ hatalmak fegyveres inter-
na nem kértek, tekintélyök-
ɪ is meg fogják akadályozni
törését.
alatkoztak. Istenre bizva
lehetőség szerint fegyver-
főparancsnokságot néme-
yes herczegre akarták ru-
ɔzott, föltételeket szabott

a viszonyok pedig gyors cselekvést tettek szül
Salis-Soglio ezredes tábornoki ranggal
nek neveztetett ki. Bár protestáns volt, a kat
nok ügyén teljes lélekkel csüngött. Megvála
után a hadsereghez a következő kiáltványt

»A hét szövetséges katholikus canton
szabad népe elhatározta, hogy szent vallásáh
ős apáitól örökölt jogaihoz szigorúan raga
Ezeket vagyonotokkal és véretekkel megvéde
itt fegyverben, mig az ajtatos asszonyi nem
mokban térdre borul, hogy a hadsereg Urát
vagy győzelmet esdjen. Nagyobb örömmel
mal, mint valaha, álltatok a zászlók alá, melyek
azon szinekkel Morgartennél, Sempachnál és
hős csatában lengettek őseitek sisakjai fölöt
akkor az atyákkal volt; most is velün
Miért tetszett a Magasságbelinek annyira
telő, annyira mélyen megható bizalmatoka
irányozni? Ki ismeri Isten szent tanácsát
gyakran a kicsinyben is erős. De kedves hű ba
a bizalom kölcsönös! Tudom, a forró küzdelen
rülem fogtok állani, — ti nem fogtok enge
nem foglak benneteket elhagyni. Hálatelt szi
gasztalom a Mindenhatót, miszerint arra m
hogy értetek és veletek ily jó ügyért harczoll
eleshetem. Isten velünk!«

November 4-ikén vettetett el a háború k
A 12 2/2 canton képviselői eldönték, hogy a
bund föloszlását fegyveres erővel kell végre

A hadizenet noha nem jött váratlanul,
cantonokban mély benyomást tett. A katona

e aggastyánok, nők, gyerme-
1ajdnem óránkint térdre bo-
lomokban és magánkörökben.
árult a szentségekhez, hogy a
a halálra előkészüljön.

antonok erőre nézve sokkal
eneik, a bátorság, az igazság
tt nagyobb volt, mint a másik

dicális hadsereg nagy túlsuly-
nden katonájában uralkodott
y igazságos ügyért harczol;
ra, Solothurn, Aargau, Thur-
, Graubünden katholikusai
mmel a háborúba hű hitsor-
nérsékelt protestánsok, főleg
gyobb ellenkezéssel engedték
ügyének, mely a haza sor-

eltek türtek s a merészek cse-

volt először az elszigeltelt
ővel körülvenni és megadásra
hasonló erővel megtámadni
án az ős cantonok nem fogják

ermészettől megerősített vá-
arancsnoka, ha nem is telje-
r és hű katonasággal rendel-

nberrel harczoltak 16,000 ellen.

kezett. November 12-én a város teljesen kö
zárolva. 14-én Freiburg már megadta magát;
derbundból föltétlenül forma szerint ki kellet
nie és csapatait elbocsátania.

A radicális csapatok: »Le a Sonderbu
le a jezsuitákkal; éljenek a szövetségesek!«
sal vonultak a városba. Pusztitás, rombolás
nyomdokaikat; a jezsuiták, liguriánusok épülete
legbarbárabb módon dulakodtak. A rabokat
don bocsátották, kik e szentségtörő szavakkal:
vallással, éljen IX. Pius pápánk!« járták be
czákat. Napokig tartott a vandalismus, míg
ezredes erélyes rendszabályokhoz nyult. S no
18-án irá Dufour Rillietnek: »Teljesen osztom
borodását a Freiburgban elkövetett példátla
detlenségek fölött.... Azt hiszem, egy el
csata több bajt nem okozott volna nekünk.«

Az ideiglenes kormány első teendői kö
mitotta a jezsuitákat és a velök »rokon« rend
liguriánusokat, iskolatestvéreket, a keresztény
tet-testvéreket, a sz. Józsefről, Paulai sz. Vi
és Jézus szent szivéről nevezett apáczákat »ö
a freiburgi területről száműzni s összes ingó és
lan vagyonukat lefoglalni.

A megrémült Zug, mely Luczernhez és S
hez kulcsul szolgált, november 22-én kard
nélkül megadta magát.

Hátra volt Luczern. Salis főparancsnok
verő hirek érkeztek. A kétségbe ejtő helyze
haditanács megparancsolá Salisnak és a vezér
nökének, ha minden további ellenállás sikerte

iros átadása iránt az ellen-
iokával alkudozásba bocsát-
cantonokba vonuljon vissza,
folytassa. November 24-én
kezében volt. Az ideiglenes
lte, hogy a jezsuiták és ro-
y óra alatt a canton terüle-
yi vereség után az ős canto-
ellenállaniok; egymásután

ily váratlanul gyors leve-
hetett? A főok volt, hogy a
llanatig biztak a hatalmak
ntiójában. Kaisersfeld báró,
selője Metternich jegyzéké-
rint Ausztria soha sem fogja
anton megtámadtatása ese-
egfosztassék, e tekintetben
nogatására is számithatnak.
n ezután is az eddig köve
l, s a védszövetségre szorit-

élyes igéretnek, a hatalmak
Anglia a radicális hadsere-
Sonderbunddal minden áron
atalmak a kath. cantonokat,
ódés alapján állottak, tétle-
atni.
több mint valószinű volt,
ő ellenében sikerre nem szá-
iogy a hét canton fölállitott

haditanácsában nem volt sem kellő képessé
erély. Siegwart-Müllernek, az egyetlennek, ki
zet magaslatán állott, lépten nyomon nehézs
kellett találkoznia. Salis-Soglio a főparancs
nek becsületességét és hűségét senki kétség
vonta, még csak középszerű hadvezér sem v
haditanács majdnem korlátlan teljhatalomn
házta föl, de azzal élni nem tudott; még csak
katonai fegyelmet sem volt képes fentartani.
jobban ismerte a kath. hadsereg helyzetét és
ményeit, mint ennek saját hadvezére. Kéme
kath. cantonok majdnem teljesen hiányában
mig az e cantonokban lakó protestánsok és r
sok a kath. hadsereg minden mozdulatáról
értesiték a radicálisok táborát. Ily vezérlet
a különben is csekély seregnek a leghősebb föl
mellett sem lehetett győznie.

A hatalmak közvetitő ajánlata 1847. d
ber 1-jén, tehát akkor érkezett Bernbe, mikor
derbund teljesen le volt veretve, a kath. canto
gai és függetlensége lábbal tiporva.

Az apostoli nuntius a szerzetesrendek
lán a kath. intézmények jogainak megsérté
1847. deczember 27-ikén ünnepélyesen tiltakc

»IX. Pius ő szentsége, mondá ebben, a
gyobb fájdalommal értesült a kath. egyház m
telt jogait sértő szomorú intézkedésekről, mel
szövetséges seregeknek a hét kath. cantonb
bevonulása után e cantonok némelyikében éle
tettek. Fájdalomtelt szivvel kellett látnia, hog
lenes kormányrendeletek által vallási testüle

ntézeteket is föl akartak
ıtóság által canonszerüleg
illető püspök tiltakozása
ék. Könyekkel szemeiben
éges katonák elkeseredé-
őtisztjeik akarata és pa-
több templomában szent-
elkövetni.

tóbbi időben a szövetség-
ésekbe nem avatkozott,
dhető szent kötelességét,
ztatja. Azért engemet bi-
get nevében a Bernben
ésnél teljesitsem.

pviselője az ő nevében...
indazon törvénytelen be-
el e rendeletek által a
és melyek a szövetségi
gy szintén tiltakozom a
elyek a kath. vallás tem-
entelt helyein elkövet-

takozásnak tárgyalásába

ndi háboruról s az erre
ılt forradalmi tüntetések-
-én tartott consistorium-

dő testvérek, kifejezést

ıiták.

nem adnunk keserű fájdalmunknak, mely b
eltöltött, mivel ezen, annyira kedvelt város
kath. vallás erőde- és központjában talál
hány ember, kik őrültségökben még az em
érzelmét is elveték maguktól, és e város e
gárainak legnagyobb borzadására és fölháb
épen nem iszonyodtak nyilvánosan örömüket
a fölötte szomorú polgárháború fölött, mel
ban a svájcziak közt kitört. Szivünk legl
sajnálkozunk ezen valóban végzetteljes háb
mind azon nemzet ontott vére és a testvé
vad, hosszu pusztitó viszály, gyülölködés é
lenségek miatt, melyek különösen a polgá
ból a népekre sulyosodni szoktak, mind a
nyok miatt, melyek azokból, mint értesültün
ügyre háramoltak, és tartunk, hogy a jöv
háramolni fognak; mind végre az első öss
nél elkövetett sajnálatos szentségtörések
lyekre csak iszonynyal gondolhatunk.« [1])

---

[1]) V. ö. Ulrich: Der Bürgerkrieg in der Sc
siedeln, 1850. — Dr. Brühl: Die Schweiz und die
den Jahren 1846 und 1848. — Crétineau-Joly: I
Sonderbund. Paris 1850. I. II. — Morin: Précis d
de la Suisse. Genéve, 1856—1858. I. II.

terium.

. — Motu proprio a felelős-
ete. — A miniszterek. — Uj-
vele a nápolyi királyhoz.—
isszatekintés.

26-ika, a szent atya
archia, mint rend ural-
yét a mozgalom legá-
enséggel nézte a forra-
nását; a katonaságban
nak nem volt többé biz-
b része visszavonult, a
állott had a politikai
ak IX. Piusnak hírcsil-
aszországban, valamint
ban még mindig tiszta
államában a hálátlan-

elhatározta, hogy a de-
fenyegetés napjává
n: követeléseket intéztek
hogy azok czimeit óriási
ztik, melyek alatt a pápa

üdvözlésére a Quirinál elé valának von
czimek valának: sajtószabadság, a jezsuit
tása; a polgárok fölfegyverzése, vasutal
vetség, zsidóemancipatio, polgári tüzérsé
tanács működésének nyilvánossá tétele, n
talok világiasitása, a nemzetőrség tartalé
vezése, az elzárt huszonnégy politikai f
donbocsáttatása, bizalom a néphez, reforn
zekben stb. stb.

Mind e czimek a nép kivánatai gy
peltek; pedig a népnek valamint e pontol
ről fogalma sem volt, ugy azok iránt azt
sem kérdezte.

Deczember 27-ikén reggel a szent a
a nemzetőrség tisztikarát, és este ment vé
megállapitott tüntetés. A nép nagy része
föllépéstől távol tartotta magát. Brunettir
csapat csavargót sikerült összetoborzania
bár értesitve volt az ünneplők minőség
eső daczára is megjelent az erkélyen, és
teket szokott módon áldásában részesité.

Deczember 29-én irá a szent atya a
kező nap hirdettette ki a motu propriót a f
niszteriumról. Az államtanács és római
életbeléptetése után szükséges volt, hogy
zati gépezet öszhangzásban legyen eg
egységes központtal, így szól a mo
Szükséges volt a fennebbi két decretum á
gessé vált korábbi intézkedéseket ujabba
tani, s magát a miniszteriumot az uj inté
összeegyeztetni. A deczember 29-ki motu

inek, a pápa minden kü-
zetlen munkakört jelöl-
ssé is tette; e felelősség
nt alárendelt hivatalno-
mánynak megadta azon
att állaniok kell mind-
mányzata bizva van. E
szeségében és részeiben
zerű elmélet alkalmazá-

államkormányzat a kö-
zlott föl: 1) külügy, 2)
zságügy, 5) pénzügy, 6)
ipar és földmivelés, 7)
ndőrség.

külön ágakra osztása a
nél kisebb is, nagyobb
egy főpap titkára. Az
külügyér és miniszter-
ttese pedig praelatus; a
em-bibornokok is,
ríumból a világi elem sem
isában és tárgyalásában
ról kiadott motu proprio-
azaz megvitatás és elin-
gyeket, melyekről véle-
olt hivatva. A minisztе-
tagból álló auditor-tes-
ból, felében világiak-

-b ó l állott; [1]) az összes auditorokat a
-vezte ki.

A kinevezett miniszterek valának: I
bibornok államtitkár, külügyér és mini
A m i c i Kamill az államtanács alelnök

[1]) Ez intézkedés mutatta, hogy IX. Pius n
dett v i l á g i minisztereket is kinevezni. A tizenké
tornak e hivatal mintegy diplomatiai iskolául s
nan a kiválóbbak fölküzdhették magukat a m
melyből a motu proprio ki nem zárta őket. S ha
rohamosan nem következnek be, a pápa bizony
volna oly világi minisztereket, kik hűséggel és az
saját viszonyaiban való teljes tájékozottsággal a
elem megelégedésére betöltötték volna körüket.
prio megjelenése után a szent atya állitólag Ross
kat intézte: »Ebbene, Signor ambasciatore, l'a
vostro elemento laico.« (Nos, követ ur, most n
eleme). Mert épen Rossi volt az, ki a v i l á g i a
sától várta az egyházállam politikai helyzetének
lását. Deczember 18-ikán irta Guizotnak: »A mi
inkább aggaszt, az a v i l á g i a k alkalmazásána
a kérdés alapját képezi valamennyinek; megmon
teltem ezt mind a pápának, mind az államtitkár
nagy legyen a pápa erkölcsi hatalma, a clericá
képes megállani szemben a radicális párttal, ha
sékelt, de elégedetlen párt, nem mondom, egyesül
nem csak engedi is cselekedni. És ez a veszély va
Keserű, nagyon keserű nyilatkozatokat hallok mé
kik bizonyára nem tartoznak a radicálisok soraib
gedetlenek véleményei szerint a világiak ismét k
tartanak, visszaemlékezvén, hogy már 1831-ben
tanácsolták a világi ügyekkel foglalkozó kormány
részben való világiasitását; annál inkább hiszik,
vetelni fogják 1848-ban.«

velésügyi miniszter; R o-
r i c h i n i pénzügyér; [1])
kereskedelem minisztere;
nkák, — R u s c o n i had-
iniszter.

teriuma alatt deczember
delet a sajtóról, s a már-
ra-törvény [2]) magyaráza-
ál. A censorok száma a
gyszintén egyéb politikai
szaporodása miatt na-
ura élén a pápai paloták
ott; kijelentetett, hogy a
jezése »Storia contempo-
) alatt a p o l i t i k a i ese-
megengedtetett mindazon
ek a magas bel- és nem-
ára (pregiudicare) nincse-
a pápai állam egyéb he-
ikkek reproducáltatását,
rtani azon czimet, irányt,
z irásban bemutatott és a

augusztus 2-án pápai kincs-
n a pápai állam pénzügyé-
be, melyet a haladáspártiak
t Farini is (i. m. I. 289 s kk.
richini e jelentésében legalább
a alatt állott. Nem hiányoztak
alapos czáfolói, köztök F a r-

censura által engedélyezett szöveget annak
adásakor nem volt szabad megváltoztatni.
let azonban holt betü maradt, mert a forrad
galom vezetői a censuránál magasabb ha
sem tartott többé tiszteletben.

Följegyzésre méltó, hogy e napokban
Rómába egy az olaszországi Unio hivei
polyi királyhoz intézett levél, melyben B a
sár, Cavour Kamill, Pellico Silvio
fölszólitják két Sicilia királyát, változtassa
tikáját, és csatlakozzék ahhoz, melyet IX. Piu
Albert és Lipót nagyherczeg követnek. A
zetesebb ez okmány, mert megjelenésének id
nem összeesik a siciliai és nápolyi forradalo
sével.

»Fölség! igy hangzik a levél. Nem fe
alattvalói, hanem más tartományokbeli ol
a legmelegebb érdeklődéssel viseltetnek
koronájának java és közös hazánk iránt, azo
kal közeledünk Felséged trónjához, miszeri
hogy IX. Pius, Lipót és Károly-Albert poli
csatlakozzék, mely olasz politika, a Gondvise
csának, a humanismus, a keresztény szeret
kája.

»Felség, Olaszország önre vár, Európ
kint, Isten önt hivja. Nem hozzuk elő az el
ket; tudjuk, hogy az irgalmas Isten szám
nehézségeket, a buzgalmat, a jó szándékot, n
működött és tévedhetett is. És tudjuk, hogy
ugy, mint az égben mindenki aszerint nyer

tek, melyek élete utolsó

élete tetőpontját, fősz
evő napjainak irányát;
k kételyei, mert a gond-
intse végig egész Olasz-
ek örömét, megelégedé-
támadásnak szerzői va-
yetértést, a békét; min-
eszélytelenségét, nemes-
pápa, ujra megáldotta
hagyása, és itélje meg,
dalmat inditunk-e meg,
ól jó, szent, szerencsés

karatjának engedelmes-
árul, azt szerencsésebbé,
laha volt; és ha a már
rmadához hozzáadja a
többségének feltámadá-
tünk ekként megtámad-
ében, független külföldi
dithetlen magában; esz-
k nyerjen erőben, súly-
en kifejthesse bámulatos
ja végre, hogy Olaszor-
műre nézve lehetséges,

ged követni Olaszország
it? Akkor hazánk kitü-
óztattatnék a magasztos

uton, melyen halad; de e haladását megse
nem lehet. Olaszország nem maradhat vis
állithatja magát ellentétbe a mindenható
mas keresztény polgárisodással; diadalma
nem csak minden apró belakadályon; diadal
minden emberi hatalmon, minden nem-kere
pen és civilisátión. Bár minők legyenek is
valaha Olaszország ellenségei, hideg vagy h
rátjai, e haza el fogja foglalni állását a l
nemzetek diadalában. De talán, mint már t
akadályok meg fogják röviditeni az utat, ta
ne adja!) ön visszautasitása erőszakosa
eldönteni az olasz föltámadás
tosabb kérdéseit. S ha ez következné
dalmunkra a föltámadás müve talán nem
mint eddig volt, oly nemes, szent, egyetlen
és a századok folyamában! És azért, felség,
és lelkünkből kiáltunk hozzá: Isten ne akar
ne akarja! És azért mi, felségedtől függetle
Isten után kérjük: ne akarja ezt!....«

E Turinból deczember 21-iről keltez
hó végén érkezett Rómába; itt a circolo ro
tárgyaltatott, s általa helybenhagyatott.

A fönnebb közlött okmány hű vissza
a mérsékelt szabadelvűek által
iránynak. Ha lehet, békés uton a fejedele
ladni, ha nem, a változtatásokat forradal
kierőszakolni! A forradalompártiak azo
Olaszországban nem számuk, hanem me
által mindig több tért nyertek, a fej

ták eszközül használni, mert
espublica volt.
ulat daczára IX. Pius nem
n bátorsággal haladt előre
dott motu proprio méltó be-
évnek. Ezen, pápaságának
lentékeny intézménynyel: a
lamtanácscsal és felelős mi-
otta, hogy a józan szabad-
ban meghonosítani törekszik.
mnestiától a deczember 29.
on szellem jellemzi. Visz-
Minden tetteiben veleszü-
büntetnie kell, atyai jóindu-
az erőszaknak, hanem amit
kor szükségei követelményé-
adja. Daczára, hogy a politi-
fejedelmet szerfölött igénybe
je pillanatig sem feledkezik
ni az egyetemes egyháznak
lelkek szükségeiről gondos-
y, mint a legtávolabb álla-

hizelgésekre, sem fenyege-
entől kért tanács után saját
nti szeretete.
ezében néhány év alatt egy
lő, ha a végzetes események
a politikájának számitásait!

XXIII.

Az alkotmány előzetei.

A forradalom határozottabb föllépése Olaszországba
zot jegyzéke Francziaország olaszországi képviselőih
zot tévedése. — A forradalom nagy tüntetést rende
mány-intézkedés. — Corsini a pápánál. — IX. Pius
san megjelen. — Botrány. — A pápa eláju1. — A k
erélyes fölszólalása. — IX. Pius brevéje a keletiekl
lanói zavarok. — A »római kör« fölirata a római áll
hoz. — Fegyverkezési mozgalom. — Forradalom
— Világi miniszter Rómában. — Consistorium. –
államtitkárrá lesz. — Forradalom Nápolyban. — Vi
Rómára. — Forradalmi proclamatio. — A kormán
dása. — A pápa szózata a rómaiakhoz. — A forrad
értelmezi e szózatot. — IX. Pius és a nemzetőrség
»Nem kell papi kormány!« — »Non posso, non
voglio.«

1848 kezdetén borús vala a politikai
egész Európában. A politikai utopisták m
mozgásba hozták terveiket. A forradalom
Svájczban igazolta Ochsenbein jóslatát, hog
nagy események előestéjén áll. A legközel
volt a forradalmat diadalra segiteni Francz
ban, hol Guizot teljes erejéből küzdött a
tartásán. A franczia forradalmárok folyto
köttetésben állottak Svájczczal és Olasz
gal. Mazzini Londonban lázas tevékenység

Olaszország minden részei-
isziget föllázitására. »Érte-
rendőrfőnök kormányának,
ezett, barátjait pénzgyüjtésre
nököket küldhessen Tosca-
á b a és Nápolyba, kik föl-
mat és megnyerni a patrió-
eghagyatott, hogy tanulmá-
ómai népvezér j e l l e m é t,
rni, elhitetvén vele, hogy
gyobb dicsőségére történik.
: fölhasználni a mostani iz-
asználni az ifju Olaszország
nden monarchiának; terveit
zege, éljen Károly Albert,
közt akarja végrehajtani. —
l Londonba visszatért, be-
erveibe beavassa azon hon-
legalkalmasabbakat aján-

y Franczia- és Olaszország
ek fenyegetik. »Igen komoly
kormány olaszországi kép-
laszországban és terjed el a
ban. Szükséges, hogy ön is-
ek a körülmények között a
, és ahhoz szabja magatar-

, a szerződések tisztelete ké-
alapjait; lényeges kellékeül
boldogságának, a kormányok

biztonságának, a társadalmak erkölcsi és anya
keinek, a polgárisodás haladásának és az euró
állandóságának. Ezen elvekhez alkalmazkod
ját hazánk ügyeiben. Ez elvekhez hivek mar
kül-államokat érdeklő kérdésekben.

»Az államok és kormányaik függet
mi épen oly fontosnak, hasonló tisztelet tá
tekintjük, mint ők maguk, mert a nemzetköz
alapját képezi, hogy minden állam maga s
szabályozza törvényeit és belügyeit. E jog biz
a gyenge államok lételének, biztositéka a na
mok közti békének. Ha azt magunk tiszteljük
gyunk jogosítva követelni, hogy azt mások i
letben tartsák.

»Az államokban létrejövő reformok
tékre és állandó sikerére ma szükségesebb
valaha, hogy azok a kormányok és népe
egyetértésben rendesen, fokozatosan, azok k
mérsékelt actiója, nem pedig csak egy és re
erő robbanása által menjenek végbe. . . .

»Ami eddig a római államokban
bizonyitja, hogy az elveket, melyeket imént
zetbe hoztam, ott is elismerik és gyakorolják
mai nép fejedelmével egyesülve, kerülvén mind
detlen elhamarkodást, minden rohamos moz
igyekszik magának biztositani a reformokat, m
szüksége van. Tekintélyes, fölvilágosodott férf
e nép közt élnek, a rend utjain és a kormány
által törekesznek azt céljaihoz vezetni. A
maga részéről, az általa kezdeményezett be
nagy művében, mint az egyház feje méltóságá

ély öntudatát fejti ki, és
va azt föntartatni mind
il. Bizunk, hogy minden
z őt megillető tisztelettel
zni. Királyunk kormánya
, melyet a pápa legjobb-
kalommal fölajánlja tá-

os példája, alattvalóinak
iszország fejedelmeire és
befolyást fognak gyako-
zzá fognak járulni ahhoz,
zó mozgalom a szo-
er határai közt ma-
tlen eszköz arra,
yek biztosittassa-
étlenségek és ke-
sok megelőztesse-

lett a valódi helyzet és
yek a IX. Pius által kép-
iatalom elvét fenyegették
francziaországi veszélyek
árithatni remélt. A soka-
r odáig sodortatott, hogy
hanem a legrohamosabb
it át. Nem mondjuk, hogy
a forradalmi volt, hanem
ltal eltürte, hogy a forra-
létrehozott reformok si-
pen e magatartás hozá

Olaszországra és az egyházállamra a legna
rencsétlenségeket, a legkeserűbb megcsala

Mazzini ügynökeivel számos más
is megjelent Rómában, hol mindenelőtt a
szabadelvűek« és forradalompártiak közt in
játképen mind a két pártnak eszközül s
ceruacchiót kizárólag saját terveiknek ny

Megállapitották, hogy ujév alkalmá
atya üdvözlésének ürügye alatt nagy néptün
deznek. A pápai kormány azonban e tün
már nagyon szomorú tanulságokat vont. A
27-iki tüntetés még élénk emlékezetben volt
helyett szerte Olaszországot, a nemzeti fü
get éltették. A pápai kormány tehát el volt
a január 1-jére tervezett néptüntetést se
meg nem engedni. A tüntetni szándékozók
vették komolyan. A kormány részéről il
nem voltak hozzászokva. Szokott módon
keztek a néptéren fáklyákkal, zászlókkal, ze
retti bibornok-államtitkár azonban szigorú
adott ki, hogy a tüntetést, ha szükséges, feg
vel meg kell akadályozni. A parancs érvé
katonaság rendeltetett ki. Az erről értesü
szidalmakba törtek ki, átkozva a rendőrsége
titkárt, a jezsuitákat és bibornokokat.

Villámsebességgel azon hír terjeszt
a reform-ellenes párt összeesküvést szőtt a
ellen, kit saját palotájában meg akarna
innen a pápa félelme. A mozgalom fejei tan
a tüntetések betiltása vagy további megen

és volt, melytől a forrada-
.
hozzá levén szokva, hogy a
bbokban készitett »közvéle-
jen, módot kerestek, hogy a
gatottságot minél inkább fo-
l tett intézkedések, mondák,
p elleni t á m a d ó jellemmel

!« kiáltá az összegyülekezett
enatort, legyen a szent atyá-
; adja elő ennek fájdalmát
a emberek az alattvalók hű-
nép, mondák, kész szeretett
.
ladék nélkül a Quirinálba
lőadá, hogy a tervezett tün-
s czélja nem volt; a nép ra-
nélyen fájlalja, hogy hűsége
ötlen szinbe állittatott; rá-
vetkezhető veszélyekre, mert
legességekre ragadtathatná
véleménye szerint a szigorú
ták. Az izgatottság megszün-
na alkalmasabb, mint ha a
pe között és ezzel tanusitaná

dett Corsini senator kérésé-
nás nap jó népe közt meg fog

tá a reá várakozó népet. A

pápa, mondá, nyugodt; bizalommal viseltet
iránt, e bizalmat következő napon nyilvános
nésével fogja bebizonyitani; a katonaság el v
litva, a Quirinálba ismét szabad a bejárás.

A nép élteté IX. Piust és Corsinit. A
lom fejei, kik a pápa engedékenységét ujabb
mökuek tekinték, azt terjeszték, hogy a tilal
a pápától, hanem Ferretti bibornoktól és S
Róma kormányzójától eredt. »Viva Pio IX.
hangoztatá a lázitott tömeg, mi eléggé bizo
kormány tekintélyének hanyatlását.

Január 2-ikán az utczákon élénk mozgal
kodott. Mindenki tudta, hogy a szent atya
Quirinálból kocsizni, de nem tudták megjele
idejét. A köröknek azonban a Quirinálban i
kémeik. Ezektől indult ki a hir, hogy IX. Pi
tán három órakor és pedig szokott kisérete né
népe előtt megjelenni. Azonnal lázas sietségg
tették az ablakokat és erkélyeket.

Csakugyan három órakor a szent atya
négy nemes testőr kiséretében elhagyá a Q
A legélénkebb örömtüntetéssel fogadtatott
számmal jelentek meg a hű rómaiak is, kik a
tétesebb hirek után látni ohajtották szeretett
möket. IX. Pius már a Quirinálba készült
menni, midőn a Corso és Condotti-utcza össz
lésénél Ciceruacchio vezetése alatt gyanus
csapat rohant elő. »Éljen IX. Pius! kiáltá ez
vellivel, le a rendőrséggel, le a karabélyosok
lál a feketékre, halál a jezsuitákra!« Cicer
közvetlen a pápa hintaja mögött kocsin ily

Bátorság szent atyánk, a
mind a nép folytonosan e
d kiáltások a szent atyára
gy a Tre-Canelle-utczában

szkodása fölötti örömében
lmi lapok. A hivatalos lap
Emlékezetbe hozá a tün-
ző kormányrendeleteket,
ivel a rend ellenei minden
ogy a társadalomra ugy,
eire nézve káros és veszé-
a népet. Föltétlenül kö-
s megtartását. »A népnek
rra, hogy a rendbe ütköző
most főképen, midőn érde-
tusban és Róma tanácsá-

natra a politikai mozgal-
hogy IX. Pius apostoli
nk.

k kezdetétől fogva kiter-
resztényekre, kik a keleti
stek, és hogy visszahivja
1848. január 6-án brevét
vozza a római egyház
eti a keletieket, hogy egy-
egyhangulag elismerték a
ölhozza például a IV. szá-
ria püspökét, kit több más
zsinat igazságtalanul kár-

hoztatott és székeiből elüzött. A római pápa
gálta ügyöket, s őket fölvette az egyház közö
Az V. században Aranyszáju szent Jánost
tinápoly püspökét, kit a chalcedoni zsinat
igazságtalanul elitélt, I. Incze pápa, kihez az
folyamodott, ártatlannak nyilvánitotta. 45
chalcedoni zsinaton, melyen hatszáz, legnagy
keleti püspök volt jelen, nagy szent Leó p
lének fölolvasása után, a zsinati atyák fölki
»Péter szólt Leó által.«

És folytatja: »Halljátok szavainkat
jan, kik a keletiek közt és a szomszéd vidék
resztény névvel dicsekesztek ugyan, de a ró
egyházzal közösségben nem vagytok; külö
kik azok mellett szent hivatalokat viseltek,
gasabb egyházi méltóságban tündökölvén, a
elüljárói vagytok, fontoljátok meg, emlékezzet
egyházaitok régi állapotára, midőn azok a
kölcsönös kapcsa által maguk közt és a ka
többi egyházaival össze valának kötve, és az
doljátok meg, vajjon a szakadások, melyek u
következtek, és melyek folytán történt, hog
csak a Nyugat egyházaival, hanem magato
a tanitás és egyházi kormányzat egységét fö
nem voltatok többé képesek, hasznotokra vol

»Emlékezzetek a hitvallásra, melybe
valljátok, hogy »egy szent katholika és apostol
ban« hisztek, és aztán fontoljátok meg, vajjo
és apostoli egyház ezen katholikus egysége e
tok nagy szakadásában föltalálható-e, mig ti
azt a római egyház közösségében, mely alatt

gy testté összenőtt és ösz-
. És hogy az egység lé-
yháznak tündökölnie kell,
ssátok figyelmetekre azon
mában van följegyezve, s
szülött Fia, atyjához tanit-
»Szent atyám, tartsd meg
ekem adtál, hogy egygyé
;« és aztán hozzá teszi:
gök pedig, hanem azokért
nni fognak bennem, hogy
k, és mint te, Atyám, én-
ők is bennünk egygyé le-
, hogy te küldöttél enge-
lyet nekem adtál, közlöt-
egyenek, mint mi is egy
e énbennem, hogy tökéle-
megismerje a világ, hogy
tted őket, amint engem.«
nazon szerzője, Krisztus
z alapját, melyen a pokol
lmeskedni, Péter apostol-
ek ádadta a mennyország
hogy hite meg ne fogyat-
adott, hogy e hitben test-
it végre megbizott, hogy
hait, tehát az egész egy-
li bárányaiból és juhaiból
i püspökökről is, kik szent
halála után az egyház,
kell fönnállania, nem nél-

külözheti az alapot, melyre azt maga Kri
tette.«

Levelét így fejezi be: »Oh vajha a
azon vigasztalásban részesitsen bennünket,
let keresztényei közt a katholikus egység h
sát lássuk, és ezen egység által uj segélyt
Krisztus igaz vallásának nagyobb elterjeszté
népek közt, melyek attól megfosztvák. Mi
nem fogunk szünni kérni és esedezni, hogy
rulva ily jót kiesdjünk az irgalmasság Iste
világosság Atyjától az ő egyszülött Fiá
Megváltónk érdemei által; és a czélra álla
lyamodunk a Boldogságos Szűz, Isten anyj
apostolok, vértanuk és atyák oltalmához, ki
hirdetése, vére, erényei és iratai által Kri
vallása egykor Keleten plántáltatott és föntar

Rómába hír érkezett, hogy Milanóban
folyt! A tényállás ez: a mozgalom vezetői
kincstár megkárositására a lakosságnak köte
tették, hogy 1848. január 1-től fogva senki
rozzék, lotto-játékban részt ne vegyen. Mil
más lombard városokban január 1-jén

[1]) IX. Piusnak e szeretetteljes fölhivására A
konstantinápolyi szakadár patriárka nem csupán tag
adott, hanem azonfölül sértő körlevelet tett közé, m
tius tévtanát védelmezi, s mindenféle álokokkal
hangján igyekszik a pápai breve jó hatását meggy
a szakadárokat tévelyökben megtartani. Antimus
melyet számos szakadár püspök és praelatus aláirt,
áll: az elsőben átkot mondanak Krisztus hely
azokra, kik Rómával közösségben élnek; a másod

katonaság, mely a tilalom-
e, bántalmaztatott. Ez ösz-
lmat, s január 3-án a köl-
a fejlődött, hogy az össze-
életöket vesztették, s vagy
.

izgatottság Rómában még
ómai kör« tagjai »a római
államtanácshoz feliratot in-
öttség január 10-én át is

m függetlenségét, mondák
fenyegeti, a fő törvény: a
tartása eszközeiről gondos-
Olaszország ellen támadó
ki előtt sem titok többé. . .
eket küld Olaszország felé,
ja . . . .

előjelei közt . . . azon olasz
gyetértően a reformok utján
enniök minden egyéb gond-
s haza, az olasz független-
k. Őrültség volna ma meg-
rvényében, bizni a tiltakozá-
na ujra szervezi csapatait;

nek. E körlevél ellen IX. Pius
-ben czáfoló irat jelent meg ily
ntimo, patriarca scismatico con-
onstantinápolyi szakadár patri-

Piemont nem bocsájtja katonáit szabadságra, hadjutalékait, fölszereli erősségeit, . . . nekü szabad utolsóknak maradnunk a fejedelem, tö és haza védelmében.«

Elszámlálván a pápai hadsereg f kozásait, annak szaporitását, kel fegyverzését követelik.

»Önök, folytatják, nevünkben el fogják n hogy a fejedelem kezeibe leteszszük, mi el világon legkedvesebb: a haza függetlenségét. ják mondani, hogy a nép kész minden áldoz ifjuság helyt kiván állani mindenütt, a hov védelme hivja. . . . . A nép bizalmát nem ke kijátszani; a pápai hadseregnek föl kell magát azon hirre és erőre, melyek azt megilletik s körülmények követelnek. . . Ha most is azok győzedelmeskednek, kik aggodalmainkat v nevezik s el akarnak bennünket altatni: Önök tanácsosok, tiszteletteljesen azt fogják válaszol a nép el van tökélve élni azon jo mely segitségül fölhasznál mind közt, midőn a fejedelem, törvények, tulajdon, ság, szóval: mindaz, mit hazának nevezünk, fo désben. . . .«

Az államtanács IV. osztálya e fölszólitá keztében a teljes tanács elé elfogadás végett kező javaslatot terjeszté:

»Az államtanács élvén a motu prop czikkelyében számára biztositott fölhataln azon ohaját fejezi ki, hogy a kormány haladé

főtisztet, kik a pápai had-
sét átvegyék. . . .« [1])
avaslatot elfogadta, a kor-
királytól kért néhány

galom Rómában nem állott
körökben tudva volt, hogy
királyságában a fölkelés

lanóban elestekért gyász-
melyen a római ifjuságon
elentek meg.

, mint előre jelezve volt, a
sztésével, hogy a római ud-
sztrák keresztülvonulását
rt ki, [2]) s Rómában hatal-
m pártjának reményeit.

mányban is változások áll-
lhunyt Massimo bibor-
ános neveztetett ki a köz-
brielli Pompeo herczeg
volt a pápai kormányban
r. [3])

nt atya titkos consistoriu-

s szövegét l. Farininál i. m. I.

ár 17-én, melyen e kinevezések
di Roma« »Gazetta di Roma«

mot tartott, melyben Vizzardelli Kár
nokká nevezte ki. Ugyanakkor Lajos Fülö
király megaranyozott, drágakövekkel ék
szentségtartóval kedveskedett a szent atyá

Ferretti Gábor bibornok-államti
vataláról már több hónap előtt lemondot
eszközölte lemondásának elfogadását, s ja
legatusi minőségben ment Ravennába; hely
atya ugyanakkor Bofondi József biborno
ki államtitkárrá.

Palermóban a forradalom győzede
II. Ferdinánd nápolyi király a fölkelőkk
zásba bocsátkozott. Ezek alkotmányt, nem
sajtószabadságot, kormányzati tekintetben
jes elválasztását Nápolytól, külön alkirál
kodó házból, municipiumot követeltek. A
gedményeket tett a sajtóra, az államtanác
mányzatra nézve. »Troppo tardi!« volt a f
lasza, remélvén, hogy példájokat Nápoly kö

Csakugyan január 22-ikén a forra
polyban is fölemelte fejét. A király janu
áltványában alkotmányt, felelős kormány
badságot, nemzetőrséget igért.[1])

Leirhatlan a benyomás, melyet a
mény Rómában tett. Kivilágitásnak, ének-
nak, testvérüléseknek se hossza, se vége n
római municipium, hogy nagyobb rendetlen

---

[1]) »A nápolyi király, irja a jó Spada, a r
dáját nyujtotta, melyet miután sarkantyuzással s
hiában igyekeztek meginditani, hirtelen neki l
szertelen rohanásnak engedi át magát.«

olyi alkotmány megünnep-
tűzte ki.

e napon a capitoliumra s
ra. A capitoliumi téren
omszinű zászlót tűztek ki,
tt siciliai hymnust adták
tatott, mely alkalommal
áromszinű kokárdákat vi-

azonban meg nem állapod-
llenek többé papok!« »Le
eztatták és irták. A n é p
meg, mely mutatja, mily
radalom.

k és legszentebb érdekek-
bb veszélyeztetett helyzete
ma reggel összegyülekez-
nert nincsen többé kétség,
sáról ö n m a g á n a k kell
igazság ez, mely szembe-
rek hibái, tudatlansága és
Pius a legjobb szándék-
át; mely népet ők roszul
nosan rontják, hogy zava-
közt vakon remélik vissza-
z ész és sziv hiánya miatt
első izben történik, hogy
indul ki a jog és igazság
e szót, áldását adja reá;
evesebbet; ma, midőn az
áltságok, önkény, tudatlan-

ság, a javithatlanok mindenkorra eltávolitta
E szó ma egyetlen, még fegyvertele
talmas; még békés, de óriási: Le a pa
terekkel! A pápa meg fogja azt hallga

»Ha netán ingadoznék azon férfiuk
ban, kiket mi becsülünk, és kik a korm
sát egyedül képesek föltartóztatni, földjeg
hány nevet a legjobbakból, legszabadelvüeb
Olaszország ügyéhez, mely a függetlenség
ság ügye, legőszintébben ragaszkodókéból.
messég, erény, önzetlenség jellemzi őket; n
képezi koronájokat. — Ezeket válaszsza a
nép meg lesz elégedve. — Külügyminiszte
elnök: Corsini herczeg vagy fia Corsi
Belügy: Ferretti Péter vagy Minghe
Pénzügy: Simonetti herczeg vagy Zann
lognából). Oktatás: Pepoli Károly vagy M
Terenzio. Kereskedelem és földmivelés: Re
viselő vagy Doria herczeg. Közmunkák:
gróf vagy Aldobrandini herczeg. Ren
törlendő). addig is Costabili marquis
ság: Sturbinetti vagy Armellini
centini. — Egyházügyekre a szent co
nöke: Antonelli vagy Ciacchi bibor

Este a nép ujra gyülekezett; szám
valának fölfegyverkezve; legtöbben nemzet
viseltek; nemzetőrök szintén fegyveresen
nép közé. E baljóslatu gyülekezés folytá
senator közbenjárt a pápánál. Visszatérvé
nálból, megnyugtatá a népet, hogy a szen
moly megfontolás alá veszi a miniszte

g a főtiszteket illeti, azok
nti kormánynál már lé-
világi miniszterium! Éljen
A Corsón már vagy há-
ini-palotához vonultak. Az
hióval jelent meg az er-
tüntetést.

ületileg mondott le, mire
lhivást tette közzé:

közel két év óta szeretetek
é, nem fogadja siket fülek-
almaitokat. Nem szününk
et, anélkül, hogy az egy-
llen vétsünk, terjedtebbé
ézményeket, melyeket ad-
alaki kényszeritett volna,
jtásunk által buzdittatva,
gyük, s azon tiszteletünk
lajdonai iránt viseltetünk.
tonaság szervezésére, mie-
jtotta; módot kerestünk,
s ezek segitségére legye-
ormánynak tisztességesen
tért nyissunk azoknak,
-értelmöknél fogva a javi-
thatnak, gondoskodtunk,
n a világi elem nagyobb
Ha a fejedelmek egyetértő
az uj reformokat köszöni,
lával fogadott jótétemé-
sitékul szolgál, mi azt

tisztelni fogjuk, föntartván velök és szoros
vén a legbarátságosabb összeköttetést.

»Semmit, a mi az állam békéjét és
előmozdíthatja, oh rómaiak és pápai al
nem fog mulasztani atyátok és fejedelmetek
tok való gondoskodásának kétségbevonhat
tékait adta, és kész ezután is adni, ha r
Istentől kinyerni, hogy a ti és az összes
veibe bölcseségének békés szellemét öntse.
kező esetben el van határozva, ugyan az
nyek segitségével, melyeket adott, meggát
rendellenes mozgalmat, valamint el van
ellenállani minden oly kérelemnek, mely
lességeivel s a ti boldogságtokkal ellenkez

»Figyeljetek a benneteket megnyu
szóra; ne induljatok idegen ajkakr
kiáltások után, melyek Olaszország népei
esküvések vagy a kormányok roszakaratú
által előkészitett és istápolt idegen hábo
vel tartják izgalomban. Ez ámitás. Ré
akarnak benneteket kényszeriteni, hogy a
mentését a zavargásokban keressétek; m
zavarni azok tanácsait, kik benneteket korm
zavarok által ürügyöt keresnek háború
ellenünk semmi egyéb indokkal nem ind

»Valóban, mily veszély fenyegethet
ságot, míg a hála és bizalom köteléke, m
erőszak meg nem gyöngitett, a népek er
latban tartja a fejedelmek bölcseségével,
ségével? És különösen mi, a szent kath
feje és főpásztora, ha igazságtalanul me

lettünk számtalan fiaink, ját ugy védelmeznék, mint

égnek annyi más adomány ot elhalmozta, hogy három len ország és nemzet közt Más időkben az egész ró- ez képezte Róma szeren- Olaszország teljes romlá- , míg ezen apostoli szent- an fönnáll.

h nagy Isten, őrizd meg e a hitet! Aldd meg áldá- porba borulva alázatosan , melyet érette kérnek a ek, a szentek királynéja, lok, kiknek dicső ereklyéit ki akará, hogy e Róma le- zékhelye. Adatott Rómá- l 1848. február 10-ikén, en. IX. Pius pápa.«

vást a forradalom szintén kizsákmányolni. IX. Pius, zországot, ezzel szen- és egység iránti ohajokat. ezék a pápa szavait, mint »szent« harczra buzdita- ták IX. Pius arczképével, gyéb hadi jelvények vevé-

kitüzve egy ujabb tünte-

tésre azon ürügy alatt, hogy a szent atyán
ország iránt nyilvánitott rokonszenveért há
janak.

Mielőtt e küldöttség megjelent, a
magához hivatá a nemzetőrség összes para
és a rendes katonaság főtisztjeit. Arcza hal
szokott derültségét komorság váltá föl, me
dalma tükröződött.

»Uraim! szóla, magamhoz hivattan
hogy megkérdezzem: számithatok-e ö
maszára és hűségére?« — »Mi ben
let, reánk számithat szentséged,« mondák. —
zem továbbá, folytatá a pápa, számithatok
zetőrség támaszára és hűségére?« — A főt
lasz helyett lecsüggeszték fejöket. — »Ezt
tam!« mondá a szent atya, és ég felé emel
tét, mintha Istennek földi helytartója áldozat
fölajánlani.

Rövid szünet után folytatá: »Uraim!
mények annyira parancsolók, az események
sasággal követik egymást, hogy polgári őrs
ségére kell fölebbeznem. E testületre bizom
met, a szent collegiumot, az összes polgárok
vagyonát, a rend és köznyugalom föntartá
vélem, hogy legtöbb bizalmam lehet e te
mely oly rövid idő alatt hűségének annyi biz
nyujtotta.

»Egy bizottságnak meghagytam, hog
össze az általam kiadott összes rendeleteket,
kozzék arról, miként lehetne a reformoknak

zok a mai szükségekkel és
hangzásba hozzassanak. Az
ámát szaporitani fogom és
kiszélesítem. Amit igér-
om tartani, s eddig is már
azok, kiknek az illető mi-
tam, azokhoz föltételeket
edig nem fogadok el soha.
, hogy az egyházzal és val-
kba beleegyezzem. Ha erre
na látnám, hogy elhagynak
em, s kikért mindent meg-
ék, hanem a Gondviselés
mely nem fog elhagyni . . .
k magokat azon roszszán-
i ürügyek alatt föl akarják
annál könnyeben belehe-
ökébe. . . .
uj név államunkban, s azon
alkotmánynyal birnak, azt
küunk volt képviselő házunk
collegiumában, volt főrendi
t collegiumában V. Sixtus

lé a néptérről mintegy öt-
ál felé. Elül a nemzetőrség
övetkezett a közönséges nép
l és katonákkal; azután az
dalt két háromszinü lobogó-
majdnem mindnyájan nem-
quirináli palota elé érkezve,

bizonyos Andreis János (mások szerint Tru
áltá: »Nem kell pap a kormányban!«

IX. Pius ekkor már megjelent az erkél
kintetével arra fordulva, honnan a kiáltás jö
vel csendet intett, s erőteljes hangon mondá:

»Mielőtt az ég áldása reátok, az egész
és ismétlem, egész Olaszországra szállana,
a szivek egyetértését, s kérelmeitek ne ellen
az egyház ezen államának szentségével. Az
nyos kiáltásokat és bizonyos követeléseket m
engedhetek, nem tartozom, nem a
azokat megengedni (non posso, non d
voglio ammetterle.) Azon föltétel alatt tehát,
vek lesztek a pápához és egyházhoz, (közbeki
Igen, szent atyánk, esküszünk) e föltétel alat
dalak, megáldalak szivem teljéből. Emléke
tett igéretre, s legyetek hivek a pápához és
házhoz.«

A »non posso, non devo, non voglio amm
szavakat a szent atya oly erővel ejté ki, hogy
voltak szinte megrendültek.

IV.

kormány.

Az intézmények továbbfejlesz-
A nemzetőrség hűségben tartá-
köztársaság. — A piemontpár-
a respublica ellen. — Mazzini
aiak képviseleti kormányt kér-
álasza. — Mily befolyás intézte
sorsát.

föltétlenül meg is akarom
tya. Igérte, hogy a világi
kormányzatában szélesebb
g február 9-én meghivta a
obrandinit, Gaetanit és a
dménytelenül. A miniszteri
-én ment végbe. [1]) Riario
int kereskedelmi miniszter
gróf; Rusconi helyett köz-

nt atya az amerikaiak egy kül-
tartott népgyülésben elhatároz-
tuknak küldöttségileg adnak ki-
nagy adta át. IX. Pius az ameri-
tását igen lekötelező szavakkal
al nyilatkozott a tengerentuli

munkák miniszterévé neveztetett Sturbine
rencz ügyvéd a római municipium tagja; Sa
lyébe rendőrminiszter lett Gaetani Mihá
herczeg, s két nappal utóbb — 14-ikén — A
mill helyébe Pentini Ferencz az államt
elnöke, egyházi férfiu, belügyminiszterré ne
Ez utóbbi mellé tanácsosi czimmel ren
Della Porta Gyula (egyházi) pápai titk
rás, Colonna Vincze és Conti Cosimo he

A miniszterium tehát ekként felébe
volt.

S hogy a sz. atya bizonyságát adja, mi
reformok utján ennél is tovább akar haladni
ziakból bizottságot [1]) nevezett ki azon meg
hogy a már létező intézményeket tovább f
jobb öszhangzásba hozzák, egyuttal ajánljo
kormányrendszert, melyek a pár
talommal és a kor szükségeivel
egyeztethetők.

Ama mozgalmas időkben valamint a sz
nagy súlyt fektetett a nemzetőrség hűségére
magának biztositani igyekezett. Február 15
pápai előtermekben az őrségi szolgálatot a n
ség végzé. Ugyanazon napon a nemzetőrök
irás nyittatott, mely szerint esküvel kötelezik
IX. Pius személye és az általa életbeléptete
mények iránti hűségre. Ezen aláirás azonba
járt kezdetben fönnakadt, mivel a római k

[1]) Tagjai valának: Ostini, Castracane, Orioli
Antonelli, Bofondi, Vizzardelli bibornokok; Corb
Alessandro Barabás és Mertel Teodolf praelatusok.

már uralkodott, azt ro-

llamtanács javaslatára meg-
a nemzetőrségi tartalékra
ak. Abba is beleegyezett,
tározott helyeken öszpon-
k fölvétethessenek.
lában jó elemekből állott;
örök befolyást gyakorol-
ga iránt mindinkább enyé-
nemes szive annak hűség-
letet akart tenni. Február
a vatikáni Belvédère nagy
egióban nyolcz ezer ember
Pius megjelent az erkélyen.
fogadták. A pápa szivébe
atyai megelégedettség ra-

k, hogy körülem fölállitva
a rendet, a békét tekintem.
a szent szék és a pápa ba-
k. Én Istenem! Áldd meg
iségben irántunk és az egy-
hallgasson a jónak csekély-
d meg érdemes főtisztjei-
ecsületesség és hűség utján
áldás ne csak rájok, hanem
nelyek Róma népének nagy

ak leirhatlan hatása volt. A
tüzve sisakjaikat, élteték

IX. Piust; ugyanazon nemzetőrök, kik kevés
épen így lelkesedtek a római respublica mel
Eközben Párisban kikiáltották a közta
Lajos-Fülöpnek fő bűne volt, hogy mint ki
tagadta a régi forradalmárt. Megbuktatásá
masan közreműködtek az olasz titkos társul
lyek a párisi forradalmárokkal folytonos ös
tésben állottak. Véres utczai harcz közt a ki
irá lemondását; letevé kardját, egyszerű
ruhába öltözködött és menekült. Februá
ideiglenes kormánynyal proclamáltatott a kö
A párisi események hire márczius 5-i
zett Rómába. A hirt itt aggodalommal, ott
tatással fogadák. Az első benyomás ujab
sekben nyilvánult. Az ifjuság a Rómában l
cziák megkülönböztetése által rokonszenvét
totta a köztársasági Francziaország iránt. [1]

[1]) Találkozott néhány franczia, kik követelt
juliusi monarchia zászlója a franczia követség pal
vétessék, s voltak is, kik e hős vállalatra azonnal aj
Erről értesülvén Rampon gróf, azonnal fölkereste
czia követet. Ez kétségtelenül nagy elfoglaltsága n
pont nem bocsátotta be. »Pedig Rossival haladék
szólanom,« válaszolt Rampon a követség egyik sz
Menjen be, mondja meg urának, hogy ha ajtaját b
nöm, mégis hozzá megyek; ha várakoztat, Franczia
vében felelőssé teszem minden perczért.« — Rampo
tatott. Rossi föl és alá járt, kezében Francziaországb
jegyzékkel. Meghallgatván Rampont, fölkiálta: »Az
amit ön gróf ur mond. Francziák akarnák meggyal
cziaország czimerét? Nem tudják-e ezen emberek, ho
zászlaja idegen földön kétszeresen sérthetetlen és sz

ez a helyzetnek csak fel-
őbb köreiben meg voltak
és váratlan fordulat után
is olaszországi mozgalom-
nyekre, uj emberekre van

megzavarta az ugyneve-
ását is, kik Olaszországot
na alá igyekeztek hajtani.
y a beállott fordulat foly-
zini ölébe hull.
ontpártiak egyik feje[1]) in-

szlója csak azok vérébe hullhat,
s kifődvén mellét hozzátevé:
mmel fogom védelmezni, csak
utni.« — »Azt teszem én is.
ellett leszek, hogy Franczia-
em, vagy önnnel meghaljak.«
tatá: »Az idő sürget, forra-
k; a két szélsőséget egy kö-
»Mely volna az?« — »Lajos
ki azonnal a köztársaságét.« —
A czimer és jelszó más; vegyük
edés elégséges lesz.« — »Lehe-
a egyezik bele e hirtelen válto-
y hallgatag elismerését jelen-
im a kapu előtt van, menjünk a
amtitkár utczai zavargások el-
beleegyezését, s a felhatalma-
ydier, Histoire de la Révolution
).)

rt missionariusának tartatott,
ágot a savoyai csillag alá haj-
monte, P. III. 86.

tette az olaszokat, hogy óvakodjanak Fran
példáját követni.

»Mi az olasz népeket illeti, irá Mass
érdek, az okosság, a kötelesség egyiránt i
hogy ne akarják esztelenül Francziaorsz
nozni. Követeli ezt az érdek; mert a respul
gadni, annyi volna, mint fölbontani az olasz
get, fejedelmeinket Ausztria felé hajtani, és
év bámulatos munkáját megse
teni. Az okosság: mert az alkotmányos m
val Olaszország föltámadása biztos és állan
ben a respublicával minden a legbizonytalan
kodjunk tehát népek és fejedelmek! a mult
őrülten megujitani; hanem inkább azon legy
a tévedéseket és szerencsétlenséget kerüljük
mai helyzetében a respublica, ha nem oly
a svájczi, vagy nem oly parányi, mint a sa
kül- és belokoknál fogva a legbizonytalanab

És Montanellihez: »Valamint Olasz
jedelmeinek nincs mit tartaniok a franczia
ságtól, ugy az olasz népeknek nincs okuk a
niök. Az alkotmányos szabadság lényegében
vesebb a respublicánál, s bizonyára tartósab
tosabb. Aztán e szabadság jelenleg szük
egységre, mely fontosabb minden egyébn
ha a félszigeten egy respublicára törekvő s
ződnék, ez elegendő volna bizalmatlanság
elő a népek és fejedelmek közt, és elrontan
eddig elértünk. Oh ovakodjunk ily es
től. . . . Nem is látok e két kormányforma
különbséget. Mi az alkotmányos fejedelem

:s a köztársasági elnök mi
lem? A képviseleti kor-
ben a képviseletben áll.«
.k méltatását az olvasóra

aországi forradalom Pá-
ranczia és olasz barátjai
sére tervei végrehajtásai-
hogy a köztársaság kiki-
talaj még nincs eléggé
zokott fegyveréhez folya-
ublicanus, »Giovane Ita-
letet« (Associazione Na-
föladata volt az »olasz
ngzóan működni. A meg-
rczius 5-én tette közzé
nzeti egylet, olvassuk eb-
tüzi ki egyik vagy másik
lapított diadalát; hanem
nden lehető eszközzel, és
tal fokozatosan nyilváni-
rzületet kifejtse. [1])

nely egy Piemont alatti Olasz-
en a Mazzini-forradalmat utá-
l egyletet (Società nationale),
vourral, sőt több törté-
egyletnek magát teljesen alá-
n annak parancsait követé.
ni hiveit forradalmi
z hóditani, és Olasz-
esitésének megnyerni.

Rómában még azok voltak fölényben,
berti tanácsaira hallgattak. Ezek befolyás
senatus és municipium, élén Corsini senato
czius 6-án a szent atyának föliratot nyujtott
ben képviseleti kormányt kért.

»Ime, mondák e föliratban, oh lelke
urunk, előtte azon Róma, mely sok századd
az apostoli oltalom paizsa alatt eltávolította
viszályokat és visszaverte a barbárok tá
Ma szükségei által ösztönöztetve, szentség
ményei által buzdíttatva, esedezik, hogy
képviseleti alakot öltsön, a mai időviszony
muljon, s tartós legyen, nem mint e rövid él
mint szentséged neve és dicsősége.«

Erre a szent atya válaszolá:

»Az események, melyek, nem mondjul
követik, hanem rohamosan bekövetkezne
igazolják a kérelmet, melyet a senator ur
hatóság és tanács nevében elém terjesztett.

Ezen egylet főleg a római tartományok
befolyással birt. »Cavour, mint gyakorlati embe
meg semmi okos eszközt, mely a kitüzött nagy
megkönnyithette.« »Cavour szeme előtt tartván
mindenkit és mindent hasznosítani igyekezett. Nem
semmi támaszt, semmi ajánlkozó becsületes (!) köz
Hogy Olaszországot erkölcsileg függetlensége kiv
készitse, összegyüjtött személye körül minden
minden tehetséget, minden használható akaraterő
latkozik Cavour benső barátja Massari Józs
Cavours Leben und Wirken dargestellt von G. Mass
von Rüffer. Jena, 1874. 184—185. l.

lhatlanul azon vagyok, hogy
.ményeknek leginkább meg-

.ogy aki magában két nagy
iehézséggel találkozik azon
, mely e két hatalmat egy-
t a világi kormányban egy
ápai kormányban csak érett
ıi végre.

, hogy néhány nap mulva
ıár be levén fejezve) közöl-
y bizom, tetszésével fog ta-
os embernek, következőleg
gi uraknak is.

ohajtásokat és e fáradal-
y azok a vallásnak és né-
állandóan kérni fogom a
ját, ki kezében tartja az
érjük a kettős czélt, mely
oldogságára vezet.«

gy a municipium, melynek
ányzatra szorítkozott, tullé-
időn kezdeményezőül
y a fejedelem jogaihoz tar-
gyakorlott nyomás mélyen
szent atyát, ki arra, a mit
álatokat is megtétette már,
.knak akkor Rómában álta-
erök mellett lehetetlen volt

kkor Rómában, hogy a nép-

kör is, mely a legdemocraticusabb elemek
lalta magában, melynek egyik főtekintély
ruacchio volt, s mely az akkor dicsőitett Gi
Vinczét örökös elnökéül választá, márcziu
hatóságilag megerősíttetett. Ez időtől fogv
talom, a befolyás, mely tényleg a római kör
volt, átment a népkörre. Róma sorsát azutá
intézék!

XV.

ány és alaptörvény.

ány-programm. — Az alaptör-
— Reflexio. — A senatus a pá-
köszönetet mond. — A pápa vá-
. Pius levele a nemzetőrség pa-
ők érzülete. — Harczi készülő-
sárga mellé az olasz szinek tü-
nek.

megalakult az uj miniszte-
en Recchi-miniszterium-
. Tagjai valának: Anto-
lamtitkár, külügyminiszter
chi Kajetán gróf, belügy;
kegyelem és igazság; Mo-
os nisibi-i érsek, pénzügy;
unkák; Aldobrandini
Mezzofante József bi-
letti József, rendőrség;
kereskedelem; Bedini
s-államtitkár, Santucci he-
lós a közmunkák miniszte-
mtitkár), Farini Károly
helyettes (szintén al-állam-

Recchi gróf, kinek az akkori körü
közt a legfontosabb tárcza, a belügy jutot
vala azoknak, kik 1831. február 8-ikán X
gely pápa trónvesztését kimondották; az ő l
által lett Galletti rendőrminiszterré. Recch
jó szándék vezethette. Remélhette, hogy G
forradalmi párt egyik kedvencze, befolyá
melylyel e pártra bir, ezt féken fogja tartha
mint rendőrminiszter leginkább tehette. Ha
dék nem vezérelte Recchit Galletti választásá
menthető föl azon súlyos vádtól, hogy Rón
úton a forradalom kezére ohajtotta játszani.

Az uj miniszterium kineveztetése utá
a szent atyának beterjesztette következő mini
programmját:

»Szentséges Atya! Szentséged álta
mányra hivatva, látjuk a roppant nehézség
lyekkel a rendkivül nehéz idők és elégtel
folytán találkozunk. De ily fontos pilla
minden polgár magánérdekeit alárendelni t
fejedelem és haza iránti kötelességének.

»Élénk bizalommal várjuk a Szentség
igért alaptörvény kihirdetését. Az eddi
lelküen adott engedmények biztositékot n
hogy az alaptörvény a mostani helyzet és jel
mények szükségeinek teljesen meg fog feleln
lességünk, és gondunk lesz, hogy annak
loyális életbeléptetését siettessük.

»Amidőn az alaptörvény ki lesz hirde
niszterium tetteiért solidaritást és felelősség
Addig is kötelességünk Szentségednek előte

ek, melyekről haladék nél-

előtt, hogy az állam másod-
az elveket, melyeket a mi-
t a kormány akaratát híven
kormányzat minden ágaza-
ataloktól a központi kormá-
zon egy czélra törekedjék.
szor, hogy az államtanács
oz képest haladék nélkül a
ogjunk, s az államot a lehető
a helyezzük; eszerint emel-
ámát, strategicus pontokon
ég egy részét mozgósitsuk, a
ük.
y nehézséget gördit elénk a
ézve államunk részint külö-
ópára sulyosodott általános
gen szorult helyzetben van.
ég legyőzésére ajánlani fog
gy részint a községek, me-
ánlják vagyonukat és életö-
s testületek, melyeknek
kell viselniök, ily nemes
atoktól visszariadni.
hogy a barátságos viszony,
s más olasz alkotmányos kor-
özös haza javára még szoro-

a kijelölt uton ősziutén ha-
e fogja csendesíteni az ural-

kodó izgalmat, és az uj íntézmények megala
és a nemzeti függetlenség biztositására fö
szükséges rendet. E czélra reméli, hogy k
értelmesek és nemeslelküek s mindazok kö
dését, kik valóban szeretik ezen Olaszország
Szentséged által megáldatva uj életre ébred
nelli J. bibornok, Recchi K., K. L. nisib
Pasolini J., Aldobrandini K., S
netti Ferencz, Minghetti M.«

Az uj miniszterium tehát első felad
sorozta, hogy a béke fejedelme fegyverk
a pápa sarczolja meg a »gazdag« szerzetes
az egész kereszténység atyja a jó viszonyt ta
az olasz alkotmányos kormányokkal,
gatagon azt akarja mondani, hogy e korm
Ausztria ellen szövetkezzék.

Mellőzzük itt a márczius 12-ikén bekö
tüntetést, melyről a XXVI. fejezetben lesze

Az uj kormány legott összeköttetésbe
gát a Piemont által átengedett Durando t
kal, ki döntő befolyást gyakorolt az uj kato
vezésre és mozgositásra.

Az ohajtva várt alaptörvényt
fondamentale), melyet 10-én és 15-ikán az
lekezett bibornokok tárgyalták, a szent atya
14-ikén irta alá.

A római alkotmány ezen nevezetes o
ban IX. Pius hivatkozott más fejedelmekre, k
ket elég éretteknek találják arra, hogy azoka
képviselettel megajándékozzák. Ezek példájá
de mint a lelkek főpásztora föntartja minde

ben, olvassuk a bevezetés-
ttvalóinkat megajándékoz-
münket, hogy ujra életbe-
ézményt, melyek soká mint-
es elődeink bölcseségét, s
ásokhoz kellett idomulniok,
sztos épületet, melyet egy-

az összes tartományokból
lkottunk, melynek feladata
és az állam kormányzatá-
égére lenni, s vártuk, hogy
kisérletet, melyet Olaszor-
. De miután szomszédaink
k arra, hogy őket necsak
képviselettel megajándé-
vesebbre becsülni a mi né-
ınk hálájában, nem aláza-
nek részére nem ohajtunk
és ezen apostoli szentszék
tlen és fő jogokat bizott, s
kre nézve annyi jó forrását
.

fejedelemségünkben a bel
választható az egyház feje
sokkal fontosabb érdekétől,
észének függetlensége fön-
k, és utódainknak föntart-
nácsok által hozandó tör-
souverain hatalom teljes
ve, miről jelen okmány nem

intézkedik; azonfölül fönn akarjuk tartani
talmunkat mindazon dolgokban, melyek a
lással és morállal természetesen összekötvé
tartozunk az összes kereszténység biztonságá
az egyházállamban, melyben ezen uj form
hozva, semmi rövidséget ne szenvedjenek u
egyház és szentszék jogai, és hogy soha sem
ne sértse ezen vallás szentségét, melyet az
lágnak hirdetni kötelességünk és hivatás
Istennek az emberekkel kötött szövetsége
jelvényét, mint egyetlen biztositékát azon
áldásnak, mely által az államok élnek és a
virágoznak.«

Az alaptörvény főpontjai:

A bibornokok, a pápa-választók coll
pápa elválaszthatlan tanácsát képezik. (I. c

A tözvényhozó testület urak házából (
siglio) és a képviselők házából áll. (II. cz.)

Az urak és képviselők házát összehí
polja a pápa; ugyan ő föloszlathatja a képv
zát; három hó alatt ujra elrendeli a vála
Az évi ülésszak rendesen három hónapnál
tovább (XIV. cz.)

Az urak háza tagjait élethossziglan a
vezi ki. Számuk nincsen meghatározva. Mi
nak legalább harmincz évesnek kell lennie,
gári és politikai jogok teljes élvezetév
(XIX. cz.)

Az urak háza tagjainak categoriái: 1)
sok és más méltóságban levő egyháziak; 2)
rek, a képviselőház elnöke, Róma és Bologna

nistratióban, a katonaság-
gy jelenleg birnak; 4) a
elnökei, az államtanácso-
, mindezek hatévi hivata-
ztatható tőkék után négy-
ró birtokosok, kik e jöve-
tében vannak; 6) végre az
taik által kiváló érdemek-
annak a tudományokban
eny szolgálatokat tettek

ben összehivott két házat
negbizott bibornok nyitja
ésszak kezdetén a pápa az
inevezi az elnököt és két
re bibornokot nem tűz ki

lasztók választják. Átlag
viselő (XXII. cz.)
iknek bizonyos jövedelem-
ttséggel kell birniok, leg-
a polgári és politikai jogok
niök, s a kath. vallást kö-
ék arra, hogy az államban
(XXIV., XXV. cz.)
i fizetés nélkül működnek

ionális és kormányügyek-
előterjeszti, megvitatja és
XXIII. cz.).
yben említett ügyekről ho-

zott törvények kötelező erővel csak akkor
miután mind a két ház azokat szabadon
és elfogadta, a pápa szentesíti (XXXIV.

A két ház nem terjeszthet elő oly tö
melyek vonatkoznak: 1) egyházi vagy vegy
2) melyek az egyház cánonjaival vagy f
ellenkeznek; 3) mi a jelen statutum vá
vagy modósitását czélozza (XXXVI. cz.)

Vegyes ügyekben véleményt adhat
ha arra fölhivatik (XXXVII. cz.)

A szentszék diplomatico-vallási össz
a külfölddel a két ház vitatkozásaiból
(XXXVIII. cz.)

A minisztereket csupán a képviselők h
heti vád alá. Ha ezek világiak, az itéletho
házat illeti meg; ha egyháziak, a vád a szen
elé terjesztetik, mely a canonok szerint
(XLVI. cz.)

A pápa, bibornoki collegium, egyh
gatiók, a propaganda, külügy-miniszteriu
széknek külföldön levő diplomatiai testüle
őrség, az isteni szolgálat, a pápai paloták é
tartozó részek, az ezekhez kapcsolt mu
könyvtárak rendes föntartása és őrizete, a
varhoz tartozók fizetései és nyugdijaik fo
geire az eddigi költségek alapján éven
százezer scudi állapíttatik meg: esetle
gekre tartalék-alap szolgál. (XLIX. cz.)

Ezen felül a pápa szabad rendelke
radnak a pápáknak fizettetni szokott ad

int mintegy tizenhárom
)
a hozájok tartozók, mu-
javittatásainál előforduló
a két ház tárgyalásai alá

mely törvényt elfogadott,
rnokok véleményét, a szen-
gadja (LII. cz.)
setében a két ház ülései
. A széküresedés tartama
thatnak, sem képviselők
ápa választása után egy
ház (LVI. cz.)
a bibornokok collegiuma
megállapított szabályok
megerősiti vagy másokat
terium közvetlenül a szent
tetik, fönmaradván a bi-
miniszteriumot más sze-
. cz.)
nek az elhunyt pápa által
és alatt a szent collegiu-
az apostoli constitutiók
nében fogja gyakorolni

Pius által adott okmány,
a világi államokban divó

övegét l. Farininál i. m. I.

ujabb alkotmányokhoz hasonlít. Az egyház
ját organismusa hozta magával, hogy a p
által megszavazott törvények, mielőtt a pá
szentesítette, a bibornoki collegium elé terj
A bibornokok mindenha a pápa főtanácsát
ez ős kötelék fölbontására IX. Pius nem vá
tott. Ugy szintén a pápa kettős fejedelmiség
mészete szükségessé tette az intézkedést, ho
házi ügyek a törvényhozás köréből ki legyen
Mily összeütközésekre vezetett volna az a p
működésének mindjárt első stadiumában,
vényhozás betolakodik a szentélybe, s a ke
ség fejére egyházi törvényeket akar octroy
lenben föltünik a pápai civillista csekélysé
ből födözni kellett az udvar, a bibornokok,
legatusok, őrség, egyházi congregatiók sat.
föntartani a pápai palotákat, hozzájok tarto
mokat, könyvtárakat. S ily szinte tulzott tak
mellett mégis a pápát pazarlásról vádolták.

A statutum márczius 15-ikén [1]) hirde
Szokott tüntetéssel a Quirinál elé vonulta
IX. Piust és az olasz alkotmányokat »a Ha
tengerig.« IX. Pius megjelent az erkélyen
sát adá a sokaságra.

Más nap az Ara-Coeli-templomban ü
hála-isteni-szolgálat tartatott; a római sena
nagy ünnepélyességgel a Capitoliumról a

[1]) Márczius 15. s 16. közti éjjel halt meg a
dolfo melletti sz. ferencziek kolostorában a magya
G e r a m b Mária József (Ferdinánd) trappista gene

ak az adott alkotmányért

mondá Corsini a senatus
paságának minden óráját
ielyek szentségedtől ered-
lelkünk ezer áldással vá-
Szentséged alattvalóira oly
dicső időszak állott be,
öttünk, nem tudom, mások
erméşzetesen bizonyos sza-
em feledvén, hogy egykor
meztük, ezt, nem mondom
legalább ohajtottuk. Más
en alattvaló hűséggel tar-
különösen a pápáknak, kik
l hóditottak meg, hanem
roktól, segítettek az elnyo-
telettel viseltettünk a leg-
éreztük annyi tartozásunk
ig édesebb volt Szentséged-
lni, mint nélküle szabadon
mely mindenható, Szentsé-
latosan egyesíti a mi oha-
t bennünket Szentséged ha-
apostoli méltóság megen-
t adott, mely alatt utódaink
badok, mint mi. Ily uj, ma-
t nem tudom, van-e a földön
ly méltó hálát mondhasson.
d méltó. Ha mindnyájan
nók, látná szentséged, hogy

érzelmeinkhez képest mily szegény szavu
nem bátorkodván fölemelkedni a tárgy ma
gához, arra szorítkozik, miszerint szentsége
szes rómaiak nevében megkérje, hogy n
maga Szentséged mondjon, és soha meghal
kül nem maradó szava fölemelkedvén a
beli trónjához, mutassa be népének gyöng
azon kegyelemért, hogy megszilárditotta és
a szentegyház államát.

Corsini beszédére IX. Pius ekként vá

»Róma jó népének tegnap általan
köszönő nyilatkozata, melyet ma ismételt
azoktól, kik annak törvényes képviselői, m
a nép hálája iránt. A tett nyilatkozatot n
mel fogadom; kérem önöket, tudassák Róm
egész állammal, hogy a mit tehettem, megtet
abba a szent collegium is örömmel és eg
beleegyezett. Ha ezzel némelyek, inkább
mint az ész által vezettetvén, meg nem e
hiszem, hogy a nép általában ki lesz elégí
ismétlem, tettem a mit tehettem, s több
hetnék . . .«

»Ohajtom, hogy ezen érzelmeimet isme
nyáján, hogy helyreálljon a béke s ne
jenek azon nyugtalanságok, melyek némel
közrendet megzavarták. A szabagságot a
választani nem lehet. A rend eredményezi
ságot. A rendből származik az egység, me
szükséges, hogy minden polgár békén élvez
badságát, a politikai téren elvetett mag gy
A rendet megáldja Isten és az emberek

: az igazságra és a családok

n nem felelt meg Corsini se-
. A szent atyához napról
ek érkeztek. E körülmények
fektetett arra, hogy a nem-
tartsa. Azért a nemzetőrség
si herczeghez sajátkezűleg
parancscsal, hogy az minden
tessék.

sitások, irá, melyekkel ön,
mzetőrség szent személyünk
szkodásukat nyilvánitották,
ek bennünket, hogy azokat
yitani azon hűséggel, mely

len körülmények közt aján-
élkül sértetlenül hagyassék
lajdona, ha azokat a zavar-
lem ez alkalommal, tábor-
ettük, hogy Róma e nem-
an bizalommal viseltetünk;
ánk nézve vigasztaló napon,
s parancsnokai előttünk vol-
testhez intéztük szavainkat.
nemzetőrséget; adja, hogy
ezen városban minden bot-
neggátlására. IX. Pius

kik fejedelmöknek föltétlen
k, s kik iránt IX. Pius oly

nemes bizalmat tanusított, zugolódtak,
trizi Fülöp marquis a nyolczadik zászlóalj
a pápa fönnebbi levelét ki akará hirdettet

Jellemzi a hangulatot az is, hogy
uj miniszterium megalakulása után Gius
(Viterbóból) Aldobrandini hadügyminiszt
pai államban szervezendő guerilla-hadról
tervezetet.

Maga a miniszterium sok harczke
tott. Lopez ezredest fegyver és lőpor vásá
polyba küldé; Ferrari ezredes, az import
katonai tekintély nagy kitüntetéssel fog
hadi tanács ujra szerveztetett, melyben f
Durando Jánosnak, a Piemonttól átk
főtisztnek, kiről általánosan tudva volt,
montismusnak buzgó hive. [1])

Végre Recchi miniszter márczius 1
delé, hogy a pápa fehér-sárga zászlaja
olasz szinek is kitüzessenek. Mint Aldobr
ügyérnek a katonákhoz márczius 20-kán in
parancsából kitünik, a pápa ebbe beleegy
Tehette azt a pápa minden jog-feladás n
ő is olasz fejedelem, s pedig a leglegit
mennyi között.

---

[1]) Durando János tábornok hű elvtársa
nek. Durando Jakabnak, ki 1846-ban kiadott i
kájában: Della nationalità italiana Olaszorszá
uj fölosztását ajánlotta. E terv szerint a pápa
szorosan Rómára és annak közvetlen környékére
kárpótlásul Sardinia sziget pedig a pápa nyári
helyeül szolgált volna.

XVI.

czvágy.

— Milano. — Radeczky vissza-
rsasággá lesz. — Milano és Ve-
rosok követik. — A fölkelők IX.
— A milanói ideiglenes kormány
zzini Milanóban. — Piemonti és
glenes kormány Mazzinival alku-
ák követségi palotáról leveszik a
. — Nagy tüntetés a Colysseum-
X. Piust megkinálják egy összehi-
és elnökségével. — Küldöttség a
jelenti, hogy katonáit csak a ha-
tesek a »szent harczba« indulnak
ombardia határait. — Fölhivása.
A toscánai fejedelem riadója. —
e. — IX. Pius szózata.

rcziusi forradalom maga után
e fölkelését. A bécsi esemé-
érkezett Olaszországba. Azt
it trónvesztettnek nyilvániták
ragadá a kormány hatalmát.
izgalom az egész félszigeten.
ornyokra, házak erkélyeire
ngok zugása jelezte az öröm-

eseményt; határról határra éltették Olas
függetlenségét.

A forradalom Milanóban és Velenczé
tört. Amott az alkirály, Rajner főherczeg r
17-ikén Tirolba vonult. Másnap a városi taná
Casati gróffal nagy sokaság kiséretében O'Dor
gári kormányzóhoz ment. Az őrség visszata
sokaságot, ez betörte a kaput, elözönlé a hivat
ségeket, s az okmányokat kiszórta az ablakon
csoportosulás mindig fenyegetőbbé lett; a Br
hol a városi tanács üléseit szokta tartani, a
szinű lobogó lengett, a kormánypalotában
elpusztítottak, a levéltár nagy részét megsem
ték, O'Donellt fogva hurczolták el.

Az erődből vészlövések történtek, a kato
zendülők szétüzésére kivonult. Radeczky a k
palota fölszabaditására egy zászlóalj magyar
tost küldött. Az ablakokból golyó- és kőzápo
hezítették ezek előhaladását. A vészharang
kondultak; az egész városban torlaszokat em
a közbelépő katonaságra köveket, téglákat,
rabokat dobtak, forró olajat öntöttek. Rade
Milano szük utczáiban rendes katonasággal a
dült város ellenében lehetetlen volt magát
Hozzájárult, hogy Károly-Albert is közeled
regével fenyegette. Márczius 20-ikán a bel
visszavonta csapatait. Ez a fölkelésnek uj er
Azonnal ideiglenes kormány alakult, mely e
hogy Milanóban minden férfi 20 és 60 év köz
ver alá lépjen. Lecchi tábornok, ki Napole
ben szolgált, fővezérré neveztetett ki. Radecz

s 22-ikén Milanóból tel-
lé. Milanónak e sikerült
énetében »cinque giorni«
[1])
esi forradalom híre szintén
Az nap a kitört zavargá-
elnyomta. 18-án Pálffy
Zichy Nándor gróf altá-
ok, hogy vér ne ontassék,
k ki, hanem a rend fön-
nemzetőrség fölfegyverke-
azonban a velenczeicket kö-
az arzenál munkásai föllá-
gerész parancsnokot meg-
z olasz sorkatonaság a föl-
én a fölkelők körülvették
ökben Avesani ügyvéd ki-
kikerülésére nincs más ut,
őket átszolgáltatni. Pálffy
ára hagyatva nem tehetett
alkudozásba bocsátkozni.[2])
tt.
ték Páduában, Trevisóban,
velenczei tartomány egyéb

k különböző irányból való meg-
a guerra d'Italia di un veterano
Cattaneo: Della insurrezione di
.
y hivatalviselésre képtelenné
10 évi várfogságra itéltetett, s
ett.

jelentékenyebb városaiban. Palmanova szin
olaszok kezébe került, hol Zucchi táborno
utóbb fogunk foglalkozni, mint 1831-ki
zárva volt.

Annyira előtérbe állitották mindenütt I
nevét, hogy a milanói torlaszok fölött neve
vasható, az olasz fölkelést szent keresztháború
vezték, a fölkelők mellökre keresztet tüzének,
Milano ideiglenes kormánya IX. Pius nevél
ködött. Ugyan-e kormány a pápához felirat
zett, melyben mondá: »Szentséges Atyánk! M
séged nevében készültünk a harczhoz; Szentsé
vét irtuk zászlóinkra és torlaszainkra; fegyve
és majdnem teljesen készületlenül, bizva
szentségében, Szentséged nevében szálltunk
az ellenség rettentő készületeivel, ifjaink és
nők és gyermekek Szentséged nevében örömn
czoltak és örömmel haltak meg; és most Sze
nevében ajánljuk föl sziveink örömét Istennel
talunk vezeté győzelemre csatáját.«

A forradalmárok e ravaszsága mutatj
IX. Pius mily prestigiummal bírt még mindi
országban.

Alig alakult meg Milanóban az ideigle
mány, Mazzini Párisból Milanóba sietett. F
országból Lamartine e buzdítását hozá n
»Tudassa Olaszországgal, hogy a Havasoko
is vannak fiai; tegye hozzá, ha megtámadt
területe, intézményei, határai, szabadsága,
védelmére önök karjai nem volnának elegen

ddő óhajtásra számithat, ha-
dja fogja védelmezni.«

nes kormányt Mazzini meg-
öltötte el. A kormány és az
része piemontpárti volt, mely
hoz való csatlakozását óhaj-
támasza volt Turinban G i o-
l e r i o Lőrincz. A czél vala
a Ticinóig fusiót létesíteni,
ssal egy f e l s ő - o l a s z o r-
ni meg alapját. A köztársa-
val, Cernuschival és Crivel-
épen úgy irtózott, mint irtó-
uralomtól. Mazzini pártját
Associazione Nationale« pro-
a, hogy egyelőre Olaszország-
em óhajtja meghatározni.

mány Mazzinival alkudozásba
rte, hogy egyelőre nem bo-
e: respublica legyen e vagy
a kormány kötelezze magát,
fejeztéig a kormányforma el-
zik. Őszinteség sem itt, sem

ő-olaszországi események híre

volt, hogy Piemont terveit már
. Gioberti így fakad ki ellene:
gyobb ellensége; nagyobb ellen-
Mazzini nélkül legyozetnék, de
edni fog.« Apologia, 230. l.«

»Fegyverre! Isten akarja!« volt reá a

»Egykor, folytatá Gavazzi, midőn
népek meg akarták hódítani annak sírját,
gotha keresztjét a szabadság zsámolyává
resztet tűzének mellökre, s kezökben Kris
lajával veték magukat Keletre. Ügyök
szent volt. De még igazságosabb, még s
mienk! Fegyverre rómaiak! Az osztrák, ki
barbárabb a muzulmánnál, kapuink előtt
a keresztes hadak, tűzzük a keresztet mel
előre az ellenségre, mert Isten akarja!...

»Nem érdemli meg a római nevet,
időben magán óhajtásait és érdekeit eléj
közérdeknek, gyáván otthon maradna. N
hogy utódja legyen a világ urainak, örökö
tolium győzteseinek, ki vonakodnék Olaszo
getlenségeért győzni vagy meghalni! Nem n
római hölgynek neveztessék, s a hazának fia
ki jegyesét visszatartaná karjai közt! N
hogy anyának mondassék, ki fia távozása
nyeket ontana! Nem méltó, hogy a római
hős leánya legyen, ki kellemei által ottho
férjét, kire a csatában van szükség...

»Rómaiak! folytatá, őseitek meghód
lágot; méltók akartok-e hozzájok lenni?

— Igen, igen! — hangzott mindenfe

»Rómaiak! akarjátok-e megtörni a
ság igáját; ki akarjátok-e vívni a legbecse
kat: dicsőséget, függetlenséget, szabadságo

— Igen, igen!

zi, mintha tőle függne a vi-
en meg akaratotok.
'egyverre!
Rómaiak! Olaszország nevé-
nyitva áll; fegyverre! diadal
Rómaiak, előre! Isten akarja,

»Fegyverre!« »Előre!« kiál-
sztorok festői ruhájába öltö-
zékre. Rosinak nevezték, s
tt volt ismeretes. Életében
lt pásztorruhát; de a rende-
álta, hogy a nép legalsó osz-
ka.
aros taps).
a szónok, sem tudós, folytatá
el; csak szegény paraszt va-
ét csupán az elszórt romokból
egyikéhez emlék van csatolva;
nek megvan a maga neve, e
ulatos egészet képez, Olaszor-
örök emléket ...... Olasz-
E háromszorosan drága név
be, s kezeitekkel önkénytele-
tok, hogy keressétek a föltá-
ország szenvedése ágyán vár
teket, fiait! Többet kér tőletek
ki tartoztok; szabadságot kér!
t meg neki! Nem indulnátok
oljatok!

»Nem akarnátok látni a haza könyeit
lani panaszszavát?

— Igen, igen! Éljen Olaszország!

Legalább egy negyedóráig köté le a
költő a hallgatóság figyelmét. Végre helyét át
M a s i n a k, Canino herczeg titoknokának.

Masi mint költő is jó névvel bírt. Rokon
külseje, gyújtó beszédei által a népnél nagy b
szerzett.

»Testvérek!« mondá, a hallottak utá
egyéb teendőm, mint a mondottakat tovább ki
S nagy történeti képet vázolt; fölmutatá a
kiváló alakjait; halotti lepleikből zászlót szőtt
Róma »föltámadottjai« számára; a multból
got vont a jelenre és jövőre.

Fölváltá őt egy fiatal, fanatizált pap, a
len talán, ki komolyan játszotta szerepét.

»Megjelentem, kezdé, a haza hivására
haza veszélyben van, a pap ismét emberré
Leteszem az Ur levitáinak ruháját; fölcseré
a katona egyenruhájával; a feszületet a csatá
jával; leteszem azokat a szent oltár lépcsőihe
ujra átvegyem a fölszabadulás napján, ha a
előtt Isten magához nem hív. Csak egy lelke
— kiálta elragadtatva — az Istené; csak eg
van, s az Olaszországé. Két karom van; e
harczolok az élő barbár ellen, a másikkal ál
elesett híveket. Éljen Olaszország!«

D u r a n d o után, ki szintén hallatta
egy D u m a i n e nevü fiatal franczia szerzetes
ki annyira jutott, hogy a titkos társulatok eg

:. E gyülekezetben Franczia-
té föl magát. Összehasonlitá
zországgal; amaz köztársa-
országnak e példát követnie
t ország forradalmárai közt a
létezik; karöltve azon fára-
rópát alakitsanak. Üdvözlé a
két házában ugyanazon egy
ennaist és Giobertit, Ledru-
amartinet Sterbinivel hason-

tták márczius 23-ikán, midőn
esülvén a milanói fölkelésről,
sorozását rendelte el.
lcsönzött« tábornok a szabad-
éséről és zsoldjáról beszélt.
kell arany, kiálták, hanem vas

kettő, kenyér a háboru izma,
légesztek fejenkint egy napra

s vas kell, semmi egyéb. Arany
szabad embernek vas kell!
jó polgárok vagytok, kaptok
baioccót.«
már nevetségessé vált. Ster-
a szószékre, s a hallgatókhoz
mussal telitett, szenvedélytel-
A gazdagokat, nemeseket, pa-
a nép ellenségeinek mondá.
szerzetesek kolostorait el kell

pusztitani. A gazdagok és papok szerinte
talanságok.« »Sujtsuk vagyonukban az em
e haszontalan tagjait! A nép vérével adóz,
gok adózzanak pénzökkel. Miután ezek az
által elkorcsosulva, személyökkel nem adózn
ságos, hogy kincseiket ajánlják föl.« »Ezzel
szerep jut nekik! A nemesség és papság a f
ségi háboru bankárjai lesznek. Éljen Olaszor

Utána ismét Gavazzi hallatta mag

»Derék rómaiak! kiálta, a föllépett
eléggé fölvilágositottak-e benneteket?«

— Igen, igen!

»Meg vagytok-e győződve, hogy fegy
ragadni?

— Igen, igen!

»Érzitek-e magatokban a férfiú erejé
baddá akar lenni; a bátorságot, mely nagy
művel; az akaratot, mely győzhetetlenné te

— Igen, igen! bátrak, győzhetetlenek

»Jó! legyen a koczka elvetve. Fordulj
hez és földi helytartójához, ki n
benneteket áldani, mint meg
Olaszországot. Rómaiak! mától fog
fejedelem lesztek!«

E pillanatban nagy, testes ember j
közelében, tizenhét éves ifjut vezetve. Gavaz
ezt nem ismerné, megszólítja: »Jer ide!«
lebb jövőt kérdi:

»Ki vagy?«

— A nép barátja.

»Mi a neved?«

, Ciceruacchio.

ülni.

teljesíteni.
?
sa és hazám fölszabaditása.
: tenni?«
ni vagy meghalni.«
ba akarsz menni?«
)laszország szabaddá legyen,

nni; mindenki állja meg a
ed itt van Rómában, hol a
ned biznak. Érted?«
; de többet teszek, mintha
átok véremet, szóla fiára mu-
ıak.
hoz, mondá Gavazzi elérzé-
ság! éljen Ciceruacchio!«
tok e kőlapokat, ez oszlop-
okat, e szétszórt oszlopfőket?
ok az erősek és hősök nevei-
nevek, melyeket az olaszok
fognak élni, mintha márvány-
nének! Most Rómaiak! föl!
y napjának legszebb sugarait
lenlétében, ki lát bennünket.
kereszt előtt, mely a szabad
melyet szentek és vértanuk
jünk meg mindnyájan, hogy

vissza nem térünk Rómába, míg minden
utolsóig meg nem öltünk.«

E pillanatban mindenki fölemelkede
kezét a Colysseum közepén álló kereszt felé
egész nép ismétlé a Gavazzi által előmon

E jelenet magasztos lett volna, ha
komédiánál, melyet a clubbok a kormány
zésével a végre rendeztek, hogy a szent
háborúba való beleegyezést kierőszakolják

A hadügyminiszteriumban nagy t
indult meg. Durando tábornok az összes
hadtest főparancsnokává neveztetett ki.
sorozás vezetésével bizatott meg. Rospiglio
a sorozás alá eső 20—35 éves nemzetőrö
lította, hogy az ezredek irodáiban jelentsé
nak-e vétetni a mozgósitandó ezredekbe.

Márczius 23-ikán a római körből
Massimo, Audinot Rudolf és Sterbini Pét
atyához intézett feliratban a katonaság gy
zését és mozgósitását kérvényezték.

Ugyanaz nap szintén a római körbő
IX. Piust, fogadja el egy összehivandó
dalmi gyülés elnökségét. »Olaszország öss
rai, mondák ebben, teljes bizalommal és r
fordulnak a nemeslelkü pápához, ki Olaszo
születését kezdeményezte, s kérik, hogy e s
befejezze. Az olasz népek nemzetiségök
emelkedtek. Ugyanazon egy család gyerme
jokhoz és szabaditójokhoz simulván, sz
óhajtják fűzni a szeretet és testvériség k

Szentséged közreműködé-
z összes olasz államok kép-
nemzeti parlament, mint
lés hivassék össze.
A föld összes hatalmainak
európai nemzetiségek ezen
ı csak egy hatalom áll fönn,
thetlen alapjain nyugszik,
Szentséged mondotta ki az
ényezte az uj olasz és euró-
det illeti meg a dicsőség,
ápaságra és vallásra, azon
hogy az összes olasz népek
adja vissza erkölcsi és pol-
ncsak Olaszországban, ha-
ban és az egész világon.«
te a besorzott önkéntesek
ök megjelentek a Quirinál
gy a szent atya áldja meg

lvén, kijelenté, hogy mint
nem áldhatja meg a fák-
lángba fogják boritani. A

ılognát képviselte Rusconi
Joakim, a római államokat
Albèri Jenő, Parmát és Pia-
római államot Audinot Ru-
ll' Ongaro Ferencz, Lombar-
Gyula, Piemontot D'Azeglio
József, Bolognát Pichat Ká-
ntén Rómát Sterbini Péter.

künnlevők nagy zajjal áldást kértek. Ekk
palotában szolgálatot tevő svájczi tiszt tu
a csapatnak, hogy a szent atya meghülés
tében beteges, s az erkélyen nem jelenhet n
öt vagy hat személyből álló küldöttséget
S o p r a n z i Domokos zászlótartó öt eg
maga mellé, a pápai zászlóval megjele
atya előtt.

IX. Pius mosolylyal ajkán kérdezé:

»Tehát holnap mentek, kedves fiaim

— Igen, szent atyám, válaszolá Sop
nevében.

»És tudjátok-e, hová kell mennetek

— A hová vezéreink vezetnek, szent

»Jól van, kedveseim, de jobb voln
téseket t ő l e m megtudnotok. Tudjátok
miszerint egyedül azért mentek, hogy álla
tárait védelmezzétek. Óvakodjatok azok
mert ezt tevén, nemcsak általhágnátok ren
hanem egyszersmind a pápai csapatokra
felelősségét vonnátok. Menjetek tehát fiai
a h a t á r i g; ismétlem: n e t u l a h a
Ez akaratom.«

E rövid beszéd után a pápa szivökre
főnökeiknek engedelmeskedjenek, ne téves
elől a katonai fegyelmet s általán minda
ket, melyek a jó katonát jellemzik. Megál
ranzi által tartott zászlót, s a küldöttsége
bocsátá.

A küldöttség visszatérvén a künn v
közé, Sopranzi előadá, hogy a szent aty

ott föltétel alatt, hogy a
am területén semmi ürügy

lták többen; ön kedvét
s visszatartja az elindu-

amivel a szent atya meg-
opranzi.
la a működési hadtest in-
ari a távozandók fölött sz.
ak. Tábori lelkészül a hir-
Az önkéntesek legnagyobb
itva. Számosan távozásuk
papjaiktól áldást kértek.
kell mennünk. A barbárok
, és Róma ellen akarnak
okat lerombolják, a pápát
kiirtsák.«
ztek megjelentek a Quiri-
tól elbucsuzzanak, ki ujon-
hogy az állam határait ne

elyek márczius 24-től 30-ig
felé vonultak, utközben a
ltal folyvást szaporodtak.
osokban nemcsak a »szent
e buzditott, hanem egyszers-
dagok és papok ellen is.[1])

d' ogni civile cittadino, non che
elt polgárhoz, annál inkább pap-
neg a szabadelvü Farini, II. 51.

Eközben Károly-Albert Piemont kir
geivel átlépte Lombardia határait.

»Olaszország, mondá Lombardia és
népeihez márczius 23-kán intézett fölhivásáb
inkább közeledik czéljához. A letiport jo
védői felé a szerencse mosolyog. Törzsrol
megértve az idő intését, érzelmeink közösség
elsők csatlakozunk az általános csodálkozás
lyel Olaszország hős magatartástoknak áld

»Lombardia és Velencze népei! Sereg
lyek már öszpontosultak határaitokon, m
dicső Milánót fölszabaditottátok, most továl
résül némi segítséget nyujtanak, melyet te
vértől, barát baráttól vár. Támogatni fogj
gos óhajtástaikot, bizva Isten segitségében,
tóképen velünk van; azon Isten segitsé
Olaszországnak IX. Piust adta, ki oly
ösztönzéssel képessé tette Olaszországot, h
ért önmaga tegyen (di fare da se).

»És hogy küljelekkel is mindinkább b
suk az olasz egység iránti érzelmeinket,
hogy csapataink Lombardia és Velencze
lépve Savoya czimerét az olasz háromszinü
tüzve használják.«

Nápolyból Belgioioso herczegnő veze
márczius 29-ikén indultak önkéntesek az
elleni harczba.

»Katonák! e napi-parancsot intézé I
cánai nagyherczeg katonáihoz; Olaszorszá
lenségének szent ügye ma dől el Lombard
Milano polgárai vérökkel és oly hősiesség

t föl a történelem, kivivták
ereg hős királyának vezetése
ıl. A toscanaiak, mint Olasz-
harczi dicsőségének örökö-
anatban nem maradhatnak
ı. Egyesülve a hős polgárok-
zászlóink alá, röpüljetek a
gére . . .«

ozott tehát egész Olaszor-
béke-missiójához, amint ér-
seregek átlépik Lombardia
nok által márczius 27-ikén
atust, tudatná Durando tá-
kon pontositsa össze összes

int az összes kereszténység
félsziget népeihez a követ-

nek üdvöt és apostoli áldást!
elyek két hó óta oly gyorsa-
nem emberi mű. Jaj annak
mely kitépi és szétzuzza a
, nem hallja az Ur szavát!
ek, ha az emberek hibájának
itja azon bámulatos válto-
mádja a Gondviselés titkos
ár irgalma által nyilatkoz-
ek a szó adatott, hogy értel-
allgatag ékesszólását, nem
az óhajtásoknak, aggodal-

mak- és reményeknek, melyek fiaink szivei
tartják.

»És először azt mondjuk nektek, ho
voltunk hatva, értesülvén, miszerint Olaszo
részében a vallás közbenjötte meg tudta e
toztatások veszélyeit, és hogy az irgalma
kedeteiben nyilvánult a szivek nemesség
lehetetlen mélyen nem szomorkodnunk a
zások miatt, melyeknek a vallás szolgái m
ki voltak téve. Ha, kötelességünk ellenére
sal mellőznők is e bántalmazásokat, e h
nem akadályozhatná, hogy áldásaink hat
csökkenjen.

»Nem tartóztathatjuk magunkat vis
rint azt is meg ne mondjuk, hogy a gy
fölhasználni nagyobb és nehezebb, mint g
jelen idő történeteteknek egy más korsza
keztet benneteket, okuljanak az unokák ő
Emlékezzetek meg, hogy minden állandó
dogulás első polgári alapja az egyetértés;
dül Isten az, ki egyetértést önt ugyana
lakóiba; hogy Isten e jutalomban az aláz
szelideket és azokat részesiti, kik tisztelik
az egyház szabadságában, a társadalmi
mindenki iránti szeretetben. Emlékezzetek
egyedül az igazság épit, hogy a szenved
holnak, és a ki fölveszi a királyok kir
egyszersmind a népek uralkodójának ne

»Vajha imánk fölemelkedjék az Ur
tok esedezze a tanács, az erősség, a böl
szellemét, melynek alapja az Isten fél

ássanak Olaszország
melyet az egész ka-
ánti egyetemes szere-
em nevezhetünk leg-
mely Isten jóvoltá-
bb legközelebb esik

ius!« mondák a pápa e szó-
eléje indult kérlelbetlen sor-

XXVII.

A jezsuiták.

A forradalmakat rendesen a szerzetesrendek üldö
meg. — A jezsuita-kérdés Francziaországban. — (
ban Gioberti művei és forradalmi secták a jezsuit
IX. Piust a jezsuiták ellenségének hiresztelik. —
czáfolása. — A pápa a jezsuitáknál. — A jezsuiták
— A forradalom a jezsuiták iskolái iránt bizal
igyekszik kelteni. — A »Sonderbund« leveretése ut
a jezsuiták ellen fenyegető tüntetés. — Farini ny
tüntetésről. — IX. Pius az üldözötteknek elégtétel
A jezsuitákat kiüzik Szardiniából, Nápolyból. —
elleni harcz az egyházállamban és nevezetesen R
A szent atya sikertelen fölszólalása. — A jezsuit
kérnek a szent atyától. — Ennek válasza. — Odah
mát. — Epizód. — Egy protestáns amerikai iró a j
— Forradalmi kép.

»Lehetetlen mélyen nem szomorkodnu
talmazások miatt, melyeknek a vallás szol
tak téve;« mondá IX. Pius Olaszország
fönnebb közlött szózatában. E szavakat
meg jelen fejezetben.

Sajátságos tünemény a történelemben,
radalmakat mindig a szerzetesrendek, neveze
zsuiták üldöztetése előzi meg. Igy történt ez
nagy franczia forradalom előtt; ily mozga
meg az 1848-iki európai conflagratiót.
országban már 1844-ben Quinet és Miche

tték a jezsuiták elleni gyü-
Thiers a jezsuitáknak mint
telte. A püspökökön kivül
remek beszédekben védel-
lenha az ékesszólás gyön-
ett Lajos-Fülöp kormánya
int Rómába küldé, hogy
gelytől a francziaországi
eszközölje. Rossiban nem
g, sem a czélja elérésére
igéretekre ugy, mint a fe-
án 1845. junius 12-ikén az
ngregatiójának véleményét
ta, hogy a franczia udvar
eljesítheti. Kijelenté, hogy
m fog tenni, mely által a
cziaországban lehetetleni-
is, hanem a rend generá-
s, akár tanács által hatni,
gyes vagy épen az összes
Rossi Lambruschini bi-
oothan jezsuita rendge-
n reményben, hogy a rend
őzheti, beleegyezett, hogy
rendházak bezárattasanak,
na kevesbbittessék. Rossi
na czélját teljesen elérte
rá a hivatalos »Moniteur«
kormánya jelentést kapott
nelylyel Rossi ur megbiza-
suiták congregatiója

megszünik Francziaországban létezni, s ö
oszlik. Házai bezáratnak, novitiatusai föl

Olaszországban a jezsuita-ül
harczosa Gioberti volt. 1844-ben adta
gomeni« czimü müvét, melyben mindent
tött, a mi valaha gyülöletes és meggyalázó
tákról mondatott és iratott. Szinte hihetetl
szott, hogy egy tudós pap (igaz, egyszersm
társulati tag!) meggyőződéssel ismételhess
protestáns által is megczáfolt vádakat, kül
után korábbi müveiben a jezsuitákról so
test is irt.[1]) 1846-ban megjelent tőle »
moderno« öt kötetben, melyben még tov
Azon ürügy alatt, hogy a jesuitismust ki
tani, megtámadta egyszersmind az egyházn
intézményét is, melyeket századok hagyom
tesitett. A »Gesuita moderno« képezte a
párt evangéliomát; mint egy arzenálnak te
melyből mindenki szüksége szerinti fegyvert
Napilapok és folyóiratok kivonatokat köz
lőle; olvasókörökben Gioberti »Gesuitá«-já
föl, sőt némely iskolákban a tanuló ifjusá
sikus gyanánt értelmezték.[2])

---

[1]) Czáfolatul jelent meg Curcitól: »Fat
menti alle molte parole di Vincenzo Gioberti«, me
alatt nyolcz kiadást ért.

[2]) Gioberti egész irodalmi tevékenységét k
tatja a Civiltá Cattolica II. évf. V. kötetében (545
lent ilyczimü czikk: »V. Gioberti e T. Zarelli,«
ismertetése Zarelli: Il sistema teologico di V. Gio
és »Il sistema filosofico di V. Gioberti 1850.« czimü

ellett a jezsuiták elleni gyü-
k azzal szították, hogy őket
triaiak titkos szövetségesei
A ki jezsuitát védeni mert,
nagát, hogy osztrák barátnak
közvélemény előtt nem volt
.

ónra lépett, őt a jezsuiták
szont a pápa elleneinek hir-
ghazudtolta őket, mert IX.
rendének atyáival a legszi-
n élt, s e viszonyt mint spo-
pök is föntartotta. Éveken
lki gyakorlatokat a jezsuiták

republicánus és egyházgyülölő
uita moderno öt vastag kötete
gnobile invettiva), unalmas rhap-
nkint magasztos emelkedettség-
azon részében, mely a jezsuitá-
ekig emelték, s vele nagy zajt
i gyülölet bámulatosan segitsé-
ria del Piemonte III. 150.). —
egirására a forradalmi párt buz-
ette, nem csupán gyanakodás,
etleg egy titkos társulati tagnak
elyben irja: „Gioberti áldozár,
rjedelmes művön dolgozik, mely-
no', mely kétségtelenül nagy bot-
ért őt néhány piemonti
év vége felé fog Lausanneban
olution vor dem Urtheile der Un-
. 75. l.).

vezetése alatt tartotta, őket megyéjébe
hivta meg.

E jó viszonyt föntartotta mint pápa is.
trónralépte után 1846. julius 31-ikén, sze
napján megjelent a Gesu-egyházban. Mag
templomban szentmisét mondani és a hiv
áldoztatni. Azonban a nagy forróság miat
gyöngélkedés ebben akadályozá. Minda
isteni szolgálaton jelen volt, mely után a r
reggelizni indult. »Szent atya! a jezsuiták
meg van mérgezve«, kiálta két egyén a
IX. Pius nem hallgatva e zajra, a jezsuiták
lizett, s a rendőrség által letartóztatott
bevallá, hogy pénzen béreltettek föl.

A forradalmi párt nem szünt meg I
jezsuiták ellenségeül föltüntetni. A pápa,
jezsuiták ellen föl van háborodva, mivel e
nestiát megakadályozni akarták. Hogy a
az ellenök szórt vádat megczáfolják, az
megünneplésére iskolai akadémiát rende
Pius pedig be akarván bizonyitani, hogy
eljutott vádat megveti, az 1846. szeptem
rendezett akadémián több bibornok és püs
tében megjelent. A jezsuiták akadémiája
a legfényesebb ünnepélyeknek, melyek a
alkalmából Rómában tartattak. De azér
dalmi párt szerint, megmaradtak az amne
ségei, sőt az ünnepély után — hypocriták

A szent atya az üldözött rend iránt
figyelmének jelét adá 1847. junius 27-ikén.

[1]) L. 213. l.

ként a jezsuiták üldözte-
angra talált Olaszország-
kán Milanóban, Flórencz-
fenyegető tüntetések for-
üntetések november elején
olyamának megnyitásakor.
családok közt, hogy az
látogatásától visszatart-
fejtettek ki Jézus rendének
kodtak, hogy Gioberti mü-
ssanak; a fönnebb emlitett
itték; sőt személyesen for-
a nép boszujával fenyege-
k megnyitása napján (no-
sszeütközéstől lehetett tar-
esnek látta a jezsuita colle-
lállitani. Azonban daczára
lák a legjobb rendben meg-
évben a jezsuitákhoz járt
l nagyobb volt, mint más
ya, kiket egyébkor a jezsui-
lehetett látni, személyesen
szerzetestanitók iránti bi-
st.

eretésének hire deczember
A forradalmi párt ugyan-
néptéren összegyüjtvén, a
, kikre halált kiáltott, üd-

i famiglia« és »Ai padri di fa-
erti.«

vözlé Begré svájczi consult, s átkokat szór
rencsétlen svájcziakra, kik vallásukért és
áldozták föl életöket. S miután bizonyos (
tott tett közzé,[1]) melyben a deczember 3-
fölötti roszalását fejezte ki, s polgártársa
met, szeretetet, mérsékletet ajánlott, meg
nyomdát, melyben Geraldi nyomtatványa
s azt bizonyosan földulják vala, ha szándé
hajtását a közbejött nemzetőrség meg r
lyozza.[2])

---

[1]) »Discorso ai Romani per i fatti della Sv

[2]) »Barbár őrültség! jegyzi meg ehhez
Farini, örülni testvérgyilkoló háborúnak, átk
zötteket! És e legyőzöttek katholikusok voltak!
a katholicismus fővárosában, a katholikusok fe
előtt, ki egyszersmind világi fejedelem, kitől Ró
ország annyit vártak! Boldogtalan ország, mely
tok nem szolgáltattak elég alkalmat a viszályra,
szitására külföldön is tüzet keresett! Boldogtalan
ostoba tüntetési viszketegből és brutális tudatla
pokban Jézus társasága fölött a harag és halál gy
zengedezvén, megszomorítottátok a pápát, m
méltóságát, s gyanut keltettetek, hogy legfőbb l
is meg akarjátok támadni. A történelem kérlell
hoztat ott, hol azt az igazság követeli, és mint a
sok emlékezetében élő események elbeszélője ne
közönség elé lépni, ha nem éreznék bátorságot a
esztelen és roszakaratu tetteit megbélyegezni. V
hoztatás ma csak a fejedelmek, miniszterek, na
sága? Nem, él Isten igazságossága, él a megbosz
lem! . , . Szabadságot hangoztattunk, és bántalma
kik más véleményen voltak; azt mondjuk, hogy
világiak közti egyetértést óhajtunk, s egy papi t
lált kiáltunk; hűséggel viseltetünk a fejedelem, é

az üldözött rend iránti ro-
meghülés folytán szenvedő
olsó napján megjelent a je-
személyesen tartotta a Te
s a közel utczák nagysoka-
pve, mely a forradalmárok
t atyát élénken üdvözlé.
zsuitákra is válságossá lett.
inia volt az első, mely a
ldözte, de számüzte is. Sas-
kén üzettek el. Cagliariban
a jezsuiták convictusa előtt
ból álló csoport kiáltá: »Le
többé jezsuita.« A tüntetés-
ég végett tudott vetni; de
lamok alkotmánya kihirdet-
inkább fenyegetőbbé lettek;
sétlenség elkerülése végett
kat fölkérni, hogy haladék
t. Február 17-ikén a nép-
az alkotmány, éljen Olasz-
ezsuita házak ajtai lepecsél-

jezsuiták Cagliariból Ge-
jelszóul szolgált, hogy őket

n elégedve, hogy reformáljuk az
a papságot; a fenyegető idegen
arczot támasztunk fegyvertelen
? A nép, a szabadság, Olaszor-
em őrültség és gonoszság.« (Lo

itt is megtámadják. A fölbérelt barbárok dü
sem volt képes lecsendesiteni; magának a
zónak közbelépése eredménytelen maradt
megsemmisitettek, nem kimélvén még a
levéltárt sem. A csőcselék vad szitkozódás
voztak mind innen, mind Turinból, Aless
Speziából s más helyekről. 1848. márczius
jaiban megjelent egy rendelet, mely Jézus
az egész szardiniai államban föloszlatta. A
azonnal életbe léptették, aztán a kamráb
szélték, s végre szentesitést nyert az 184
tus 25-ki Pinelli-törvényben, mely az apo
az összes polgári jogok elvesztésén kivül
nem hagyott fönn.

Nápolyban február 12-ikén vol
jezsuita-elleni tüntetés. »Le a jezsuitákkal,
jok«, kiálták az utczákon. A tüntetés márcz
ismétlődött. 10-ikén irat terjesztetett, mel
csolta a jezsuitáknak, hogy üritsék ki m
házokat; ez a nép akarata; különben fölg
vért fognak ontani.

A megrémült szerzeteseknél megjele
őrfőnök. Kijelenté, hogy a kormánynak nin
semmi kifogása; a városnak csak hasznos
kat tettek. A kormány tehát nem kivánja
oszlatni; eziránt különben is Rómával össze
kellene lépni. De a válságos körülmények
képes őket megvédeni; ajánlja tehát, hagy
államot, s jogaik érvényesitésére várjanal
időket. Ez a kormánynak csupán tanácsa;

szerint maradhatnak vagy

rte, hogy távozásuk esetében
óhajtanak, hátrahagyandó
tik; az öregek és betegek
; három-négy szerzetes vé-
ot s kezelheti a gazdásza-
n föl nem oszlattatik, eddigi
gmaradnak.
gedékenysége a tömeget még
tt házukba; az összes jezsui-
geket és aggastyánokat, egy
l fenyegették.
zni kellett. Egyik miniszter
mány nem számüzi őket; de
k: a szükségnek engedni
zteletben fognak tartatni;
mindent megtesz; a kikö-
ésökre; a tengeren fognak
tesülni.
vájczi ezredek födözete alatt
lt el Nápolyból Máltába,
dtattak.[1])
eájok az egyházállam-
a Márkákban városról vá-
ák meg mind a jezsuitákat,
Faenzában hetekig tar-
bántalmazások, minek foly-

ice esposizione dei fatti seguiti
da Napoli.

tán a jezsuiták világi ruhába öltözve távo
conában az iskolatestvéreket erőszakk
ták ki a városból. Sinigagliában, a
városában a városi hatóság tudtára adta
testvéreknek, hogy ugyanazon sors vár re
anconai társaikat érte, minél fogva tanácso
a várost önként hagyják el. Eközben a jez
szatértek Faenzába, hol a nyugalom hely
szott, de rövid idő mulva erőszakosan t
el, mint az anconai iskolatestvérek. Ugya
Fanóban.

Az államtitkár február 28-ikán a ta
kormányzóihoz a következő körlevelet inté
ő szentsége szivét leginkább keserűségg
azon hír, hogy az állam több városában fé
szecsoportosult néptömeg a szerzetesek e
tésökre erőszakot használt, majd rémités
zásra birván őket, vagy távozásukat nyil
rancsolván. Ily bűnös esetek bizonyára ne
várhatók ez időben, midőn mindig törv
mérsékletre, emberszeretetre hivatkozna
szentségének mint fejedelemnek és a kath
jének lehetetlen nyiltan nem roszalnia és
nia e sulyos merényleteket, melyek gyalá
nak a miveltségnek s a hivatolt szabadság
ellenkeznek.«

Rómában, főként február 24-ike
zsuiták elleni tüntetések a legmerészebb
öltötték. Azonkivül, hogy lapokban és irat
vást izgattak ellenök, esténkint összecsopo
collegium romanum és a Gesu-ház előtt s a

bb csőcselékhez méltó mó-
zaikra. A nemzetőrség ki-
étoszlatására; de e rende-
ert a nemzetőrség megje-
netek a jezsuiták előtt foly-
m is csodálkozhatni, hiszen
rmány is azok kezében volt,
maguk is óhajtották.

essége mellett a csőcselék
t, hogy egyik napon a je-
ily feliratot tettek: »Est
ünő katonából lett egyházi
zólitja a tömeget: »Mit csi-
és a feliratot letépte.

ápa és vallás iránt hű tras-
sztettek R o o t h a n jezsuita

edves barátaim? kérdé a

válaszolá egy herculesi alak.
ellenségeinek csak annyi
ecsületes emberek gyönge-
a merészség és a szó; ve-
gy szót, egyetlen egy szót
fogunk velök.

han kijelenté, hogy noha
emberek bántalmazásainak
ztörvényen kivül más oltal-
és semmi esetre sem akarja,
nségeiken boszut álljanak.

»Életünk, tevé hozzá, Istené; csak ne
azzal rendelkezni; legyen meg az ő akara
A trasteveriek belátták, hogy Root
mök elfogadása iránt nem tudták meg
Roothan sem győzte meg őket. Fölkeres
Belle-Arti-kávéházat, a forradalmárok r
helyét azon szándékkal, hogy ez emberekk
fognak. A forradalom hősei azonban j
elillanni, ekként igazolván a trasteveriek ál
erejöket csak a becsületes emberek gy
meritik.

Ekkor Jézus rendének megmentés
pápa tett kisérletet.

Márczius 14-ikén közzétetette a köv
propriót:

»Rómaiak és mindnyájan, a menny
fiai és alattvalói vagytok, hallgassátok m
szer az atya szavát, ki benneteket szeret, é
hogy az egész világ által szerettetve és
lásson benneteket. Róma a vallás székhe
dig tartózkodási helye volt e vallás szol
különféle alakban azon bámulatos vált
alkotják, mely Krisztus Jézus egyházána
képezi. Fölhivunk benneteket mindnyáj
telességtekké teszszük, hogy azt tisztelet
tok, hogy ne hivjátok föl soha a boszuló
zasztó átkát, ki szent boszuja villámait szó
jeinek megtámadói ellen.

»Kiméljetek meg bennünket oly
mely fölött az egész világ ámulattal, az
legnagyobb része keserűséggel és fájdalor

nket a tuláradó keserüség-
fordult hasonló botrányok
van telve. Ha a szerzetes-
ak olyanok, kik magukvise-
gy a becsülés és bizalom
. áll mindig a törvényes
valóságon alapulnak, mi,
vagyunk azokat meghall-
kodni.

ődve, hogy e nehány szó
ényére visszavezetni azo-
zek száma csekély) rosz
ek ha végrehajtatnának,
übb fájdalmakat okoznák,
ának, melyekkel Isten a
i szokta.

re szavaink a szerencsét-
végrehajtásától vissza nem
nni a nemzetőrség s mind-
kel a közrend föntartására

vagyunk, hogy ezen intéz-
et fogjuk látni; reméljük,
denütt csend és a vallás
követni, melyeket vallania
kus népnek, melyet más
ak tekintenek.

szomoritani magunkat és
előresejtésével azon intéz-
énytelenek lennénk folya-
apásokat, melyekkel Isten

a népeket kötelességeikhez visszavezérli;
kább reméljük, hogy az apostoli áldás, me
nyájatokra adunk, a jövő veszélyeit t
tartani.«

E kérelemnek és fenyegetésnek sem v
Nem tekintették, hogy kétszáz millió kath
fordult alattvalóihoz; nem, hogy Olaszor
reformoknak ő volt meginditója; nem,
pápának, kit maguk egekig emeltek, örö
hűséget igértek. A jezsuiták elleni támadá
tartottak. A forradalmárok fenyegetésökkel
a várost. Ezek befolyása alatt a jobbérzelm
közt is az a vélemény támadt, hogy a je
közbékének föl kell áldozni. A nemzető
megigérte, hogy a jezsuitákat védelmezi,
nem engedi, hogy a törvényesen fönnálló
intézetek vad erőszaknak föláldoztassan
által tudatta a szent atyával, miszerint el
rozhatja magát, hogy a jezsuita-házak me
vért ontson, hanem csak békés módon ig
nemü zavargásokat megakadályozni. A
szintén a »polgárháboru« megelőzésére,
leg kérte a pápától a jezsuiták eltávolitá
a jezsuiták mindjárt az ellenök kitört vih
jében kijelentették, hogy készek házaikat
ha ezt a szent atya parancsolja, vagy csak
is. De a szent atyától azon határozot
nyerték, hogy állomásaikat, melyekre az
őket rendelte, el ne hagyják.

S midőn az izgatottság mindinkább
s a fönnebb emlitett küldöttségek a sze

ujitották távozási készsé-
akran és határozottan álli-
k föloszlatását sem el nem
csolhatja, kérdést tettek,
odás esetében számithat-
. Nehéz volt e kérdésre a
Recchi és Galletti kezében
pa válasza; végre márczius
bizásából Roothan rend-
racane bibornok, s tudatá,
oru körülmények közt a
helyzetben, hogy a rend
a generális e nyilatkozatra
ő szentsége azt kénytelen
y elhatározásra tekinté-
ni. Galletti a pápa ezen
a körök küldöttségeivel

ivatalos lapban következő

tisztelendő atyái a szent
rt intéztek, előadván szo-
l társaságuknak a főváros-
bból folyó szükséget, hogy
gondoskodjanak. A szent
ket mindig a legnagyobb
lejében fáradhatlan mun-
oru helyzet ujolag a leg-
ötte el; mindamellett te-
ó izgatottságot s a komoly
ető pártok különféleségét,

szükségesnek találta e fontos esetet komol
dolás alá venni. Ennek folytán tegnapelőt
teletreméltó egyén által az emlitett társa
lendő generálisával tudatta a fönnebb
érzelmeket, s egyszersmind kifejezést adot
mának, melyben a sulyos időviszonyok s
gető szerencsétlenség veszélye miatt van.
kijelentések folytán a tisztelendő generá
consultorokat tanácskozásra hivta meg, elh
hogy a körülmények nyomásának enged
akarván, hogy jelenlétök nagy zavargások
ontásra ürügyül szolgáljon.

»Mind ezek után a tisztelendő gene
val megállapodás történt a mód iránt, m
elhatározás végrehajtassék, nevezetesen m
jen gondoskodni a római collegium iskolái
házairól, javai és tulajdona biztonságáró
tagok föntartásáról.«

A javak kezelésével Vizzardelli bibo
tott meg. A jezsuiták még 30-ikán hagytá
kat. [1]) Néhányan, kik Rómában visszama
tették a rend-öltönyt.

---

[1]) Francia irók, kik e tárgygyal foglalk
Bussy, Balleydier, Villefranche sat., a jezsuitákn
távozása idejéből érdekes epizódot beszélnek el. T
részint nagy kor miatt, részint nem tudván, a
részébe meneküljenek, visszamaradt Rómában. Ca
Rampon gróf és Clifford lord ez alkalommal kü
ságuknak adták jelét, több jezsuitát házokba foga
zetesen Rampon gróf, miután hasztalanul közben
franczia születésü jezsuitáknak a franczia követsé

ék a jezsuitákat Francziaor·
aszországban [1]), azon sorsban
ranczia-, Spanyolországban s
yház ellenségei nyertek fö-

törökök, protestáns angolok
álták föl a békés menhelyet.

mánya- és erényeiért nagy hirben
a forradalmárok bántalmazásai-
szolgált. Nehány nap mulva Ram-
agyülölőket ebédre hivá magához.
en maradván, egyike a vendégek-
ár-e még valakit? — »Igen, vála-
rés leszek őt bemutatni; barátom ő
méltóbb embere.« Ezzel fölkelt, s
ett egy aggastyánt. A jelenvoltak
eltek és üdvözölték. — »Uraim,
n tisztelendő Rosaven atyát, ki
alott vendégszeretetemet, melyet
ulva — hivatalosan máshol
im! Rosaven atya itt az én párt-
elme alá helyezem őt. Ha remé-
ely őt üldözőbe vette, ki akarná
ondják meg önök az illetőknek,
az utolsó csepp vérig védelmezni
vagyok, hogy szavamat bevált-
yik szekrényét, melyben töltött
— Rosaven atya elfoglalá a szá-
egész ebéd ideje alatt kitüntető
knak, kik szivökben benne a

ezsuiták kiüzéséről ismét idézzük
tek köztök fenyitésre méltók; de
ett büntetni egy egész szerzetes

XXVIII.

IX. Pius tiltakozik a háború ellen.

Durandó kiáltványa. — Hivatalos dementi. — bert szitja a harcz tüzét. — Rendezett socialisti lom Rómában. — A Ghetto falának eltávolítása. önkénytesei lombard földre lépnek. — A pápától akarnak kierőszakolni. — A miniszterek emléki ápril 29-ki allocutio. — Párhuzam VII. és IX. Pius Az allocutio hatása. — A forradalom tervei. — M vetitése. — A miniszterium lemond. — Alkudozáso a piemonti táborba küldetik. — IX. Pius mégegys fordul.

A leirhatatlan lelkesedés, melylyel szágban Károly-Albertnek Lombardiába kisérék, sejtetni engedé, hogy Durando tábornok s a pápai önkénytesek parancs Pius utasítását a határ át nem lépése iránt tiszteletben tartani.

S valóban Durando már ápril 5-ikén ban a következő kiáltványt intézte seregéhe

»Katonák! A nemes lombard földön, akkor volt a függetlenség harczának szinhe III. Sándor áldását adta Pontida esküjén hősök állanak, kikkel meg akarjuk osztan lyeket és győzelmeket. Őket is, bennünk áldott egy nagy pápa jobbja, mint áldás

igaz, a szelid fölismerte, hogy d minden jogot, minden, isteni egyver végső érve az egyedüli etséges.

ek lehetetlen volt el nem szo- a szerencsétlenségeknek, me- ütt szoktak járni, lehetetlen nie, hogy akik táborba szálla- z tartozzanak is, mindnyájan

gedni a megtérésre; ajkain nelynek az isteni boszu eszkö- nia. De elérkezett az idő, mi- ágtalanság bűnrészesévé teen- nak, ki könyezett a január 3-ki egyszersmind remélte, hogy k mulékony kihágásai voltak, nie, ha az ország nem képes ztria kormánya által arra van ad katonaság azt rabolja, nőit gyetlenkedjék, gyujtson, gyil- s romlását idézze elő. Látta, izen Krisztus keresztjének, abba lovakkal vonul be, meg- rt, s a horvátok vad hordái i apáink hamvait.

gáldotta kardjaitokat; egye- kell azokat használnotok Isten geinek kiirtására; kiirtására és a mantuai egyházat meg- véreinket gyilkolták, s isten-

telenségökkel magukat minden törvényen I
ték. A civilisatiónak a barbárság ellen ily
rúja nem csupán nemzeti, hanem kiválóan
háború is.

»Katonák! Illő tehát, s el is rend
mindnyájan mellünkön Krisztus kereszt
Kik a működő hadsereghez fognak tarto
vökön viselendik azon alakban, mint én fo
Vele és általa győzni fogunk, mint győz
Harczi jelszónk legyen: Isten akarja!«

Ily kiáltványt a szent atya nem
észrevétel nélkül. Ápril 10-ikén [1]) a hiva
következő tiltakozást hozta: »Egy Bolog
5-ikén keltezett és a katonákhoz intézett
eszméket és érzelmeket fejez ki, mintha a
sége ajkairól jöttek volna. A pápa,
meinek kifejezést akar adni, n
latkozik, nem pedig valamely
deltje által.«

E hivatalos nyilatkozat a forrada
csak konokabbá tevé. Röpiveket terjesztett
vereségeiről, Tirolnak az olasz ügy mell
dásáról stb. Róma tettleg Galletti ur
állott.

Károly-Albert proclamatiói mindin
tólag hatottak a kedélyekre. Lodiból irá:
pélyes órában mindenelőtt a haza szere
bennünket; félre a régi megoszlásokkal, a

---

[1]) Ápril 9-ikén az agg és beteg Mezzofant
bibornok váltá föl a miniszteriumban.

aszország kapuit az ide-
etek az égből sugallatot;
elke legyen veletek

ereg Radeczky és D'Aspre
Mincio hosszában állítta-
Albert a Pó mellett várta
a részeiből hozzá indított
n, hol a radicális pártból a
az maradt vissza, melynek
veszélyeinek kitenni életét,
varosban halászni, socia-
adt, mely már a tulajdont
és 12-ikén munkások jár-
getések közt kenyeret és
sték Morichini pénzügyért,
cót osztogatott ki köztök.
Torlonia bankárokat, kik
kiosztásával igyekeztek a
nak elejét venni. Ciceruac-
az érdemet, hogy a mun-
ehetetlenné tett egy kelet-
»Olaszország ellenségei
előidézni.« — Valóságban
volt az 1847-ki »összees-
lalom IX. Pius és a rend
t.[1])

ókat a többi polgároktól elvá-
lítása, melyet IX. Pius ápril
a állandón foglalkozott Mózes
ajlandó volt őket polgári jogok-

Mig Rómában politikai körök a
választásokra tettek előkészületek
leményre egy központi választmány ált
befolyni, melyben ápril 25-kén Mam
grammja[1]) fogadtatott, a városban
hir, hogy Durando tábornok a pápa ti
czára Károly-Albert meghivására átlé

A pápai hadsereg ekként lombard
anélkül, hogy ezen, Ausztria elleni elle
a pápa részéről hadüzenet előzte voln
valószinü is volt, hogy noha a pápai c
zászlóik alatt voltak, Ausztria azokat ren
félnek el nem ismeri, s a szerint fog a le
bánni.

Ennek folytán lázas tevékenysé
főként a római körben. Küldöttségek
Recchihez, majd Minghettihez, hogy a pá
netet erőszakoljanak ki.

---

kal fölruházni; de nem mehetett addig, hogy
smind a politikai jogok élvezetébe bevez
azon okból, mivel alkotmányos államban kü
minden politikai jogokkal felruházott ember a
ságokra emelkedhetik, a pápának pedig csak
niszterei lehetnek. — A Ghetto falának eltávol
hétbe esett, s főként ezen okból a pápa a m
csendben óhajtotta teljesiteni. Azonban Cicer
vel oly tüntetőleg dolgozott a fal lerontásán, ho
botránkozást szült, s a tényt oly szinbe állító
zsidók iránti kedvezmény Ciceruacchio érdeme
kegyessége volna.

[1]) Erről, mely a Mamiani-kormány politi
nek alapját képezte, a következő fejezetben fogu
szólani.

elmes emlékiratot terjesz-
tározottan fölhívják, hogy
ti véleményét. »A kérdés
m mód ajánlkozik: vagy
hogy alattvalói háborút
étlenül kárhoztatja; vagy
óhajt, de a már megkez-
zhatja.«
k véleménye szerint, meg-
véleménynek; a kormány
erőt fogna meríteni, mert
zvélemény által támogat-

s, a miniszterium szerint,
a legnagyobb mértékben
bb visszahatás és rendet-
ulni, ha nem is a főváros-
mányokban, ha az általá-
llene szállani.
k mód. E megoldást ugy
»a háború, melynek elke-
ennek látja, de mely mégis
ata ellenére tört ki, anar-
ménye, melyet legyőzni a
ly föltevés mellett a kor-
szükségképen hanyatlik.
a pápai katonákat, kik
anditáknak, gyilkosoknak,

ni i. m. II. 86—90.

Másrészről Németországban és Au
katholikusok köreiben erős fölszólamláso
IX. Pius nagy engedékenysége miatt.
bécsi és Sacconi müncheni nuntiusok érte
rint itt-ott schismával fenyegetőztek.

Olaszország és a külföld feszülten
Pius nyilatkozatát a háborúról.

A pápa nyilatkozott az ápril 29-i
consistoriumban. A nagyfontosságu allocu
jük teljes szövege szerint:

»Tisztelendő Testvérek! Nem egy i
laltunk köztetek némely emberek vakmer
kik bennünket és ezen apostoli szentszék
dal merészeltek illetni, hogy eltértünk elő
intézkedéseitől, sőt (iszonyu kimondani
az egyháznak egynémely tanától is. Ma
zanak olyanok, kik ugy tüntetnek föl
mint főszerzőjét a közmegrázkódtatások
legujabb időben nemcsak Európa több
hanem magában Olaszországban is fölm
metország több államából, különösen
értesültünk, miszerint azon hirt terjeszt
római pápa részint kémek által, részint
Olaszország népeit a közállomány leguja
tására izgatta föl. Hasonlókép tudósítta
rint a kath. hit némely ellenségei ez alka
élnek vissza, hogy a német népben boszú
senek, s azt a római széktől elidegenítsék

»Noha pedig nem kételkedünk, h
ország kath. népessége az azt vezérl
legméltóbb főpásztorokkal együtt eme

t Európa fejdelmei
k.
n Isten segítségével mind-
a mi saját, mind pedig a
ekül mutatkozának, s tőlök
hálának annyi bizonyítvá-
lyesen is rajta kellett len-
kebelében a nép örömnyi-
kezeteit a kötelesség korlá-

tesek előttetek, tisztelendő
er 4-ikén tartott consisto-
beszédünk szavai, melyek
lmeknek alattvalóik iránt
sőbb szorgoskodást aján-
népeket fejedelmeik iránti
re sokszorosan intettük. És
mennyire csak tőlünk füg-
nyájokat sürgetni s inteni,
orosan ragaszkodva s Isten
gtartva, a kölcsönös egyet-
tartására egyesüljenek.
hogy atyai szózatunk- és
ye lett volna, melyet kíván-
k az olaszországi fönnebb
galmak, ismeretesek az ese-
t Olaszországban, részint
ött történtek, vagy legalább
aki azt vitatná, mintha ez
ni készítettük volna el az
elyet pápaságunk kezdetén

jólelküleg, s a legjobb akarattal követt
mégis semmi módon sem fogja bárki nel
felróhatni, miután nem tettünk semn
mint amit világi fejedelemségünk boldogs
mozdítására nemcsak mi, hanem a fönn
fejedelmek is czélszerünek itéltek.
illeti, kik ezen fejedelemségünkben jótéter
visszaéltek, azoknak, az isteni pásztort kö
lelkünkből megbocsátunk, szeretettel in
józan gondolkodáshoz való visszatérésre,
könyörület atyját buzgón kérve, fordítsa
mesen tőlök az ostorcsapásokat, melyek a
emberekre várakoznak.

»De nem is haragudhatnak ránk
németországi népek, hahogy lehetetlen v
azok hevét fékezni, kik a mi világi biroda
Felső-Olaszországban ellenök viselt dolgol
és saját nemzetiségök iránt, másokkal ha
szeretettől hevíttetve, a minden olaszt
tekintett ügy védelmére siettek; mert l
európai fejedelem, kik a mienknél sokk
katonai erővel rendelkezhettek, sem volt
állani a népek által ugyanazon időben
forradalmaknak. S mégis a dolgok ezei
sem adtunk katonáinknak, kiket a határo
tünk, más parancsot, mint a pápai birto
sége- és integritására ügyelni.

»Minthogy azonban jelen
lyek kivánják, hogy mi egyesül
ország más népei- és fejedel
németeknek szintén háborút i

günkhez tartozónak
ünnepélyes gyüle-
nyiltan és világosan
nt mi ezen gondolat-
miután mi, habár méltatla-
k a földön, ki a béke szer-
ja; és apostoli legfőbb mél-
n népet és nemzetet ugyan-
lünk. Hogyha mindazonáltal
k közt, kik más olaszorszá-
ltatnak, vajjon az ő heves-
fogjuk fékezhetni?
mal nem tehetjük, hogy
n népek szine előtt, néme-
irlapok s mindenféle iratok
t, kik a római pápát egy,
eiből alkotott köztársaság
öt inkább, ez alkalommal
t azon szeretettel, melyet
plálunk, figyelmeztetjük és
vasz, és Olaszországra nézve
almasan őrizkedjenek, feje-
etét tapasztalhatták, szilár-
magukat az irántok tartozó
íttatni soha ne engedjék.
e, nemcsak kötelességöket
egyszersmind azon veszélyt
rszág a naponkint növekedő
eghasonlás által még inkább

pedig ismét és ismét kijelent-

jük, miszerint a római pápa ugyan minden gc
gondjait és törekvéseit oda irányozza, hogy
országa, mely az egyház, napról-napra te
növekedjék, de korántsem arra, hogy világi
ségének, melyet az isteni gondviselés a szen
az apostoli főnökség méltóságának öregb
jogai szabad gyakorlatának védelmére eng
tárai tágíttassanak.

»Nagy tévedésben vannak tehát azok
nünket a világi hatalom terjedésének ürü
rászedhetőknek vélnek, hogy a hadvisel
közé elegyedjünk, sőt inkább atyai szivünkn
édesebben esnék, ha közbenjárásunknak, g
és törekvéseinknek a viszályok tápját e
háború által elidegenített lelkeket kibékíten
jök a béke olaját visszahozni sikerülne.

»E közben, midőn nem csekély lelki
lásunkra értettük, hogy több helyen, nemcs
országban, hanem azonkivül is, hű fiaink, a
tok ilyetén hányattatása közt sem feledke
azon tiszteletről, melylyel a szent helyekne
szolgáinak tartoznak, egyszersmind teljes
fájlaljuk, hogy e tisztelet nem mindenütt
meg ugyanazon módon. Nem is tartóztatha
magunkat, hogy mély keservünket ne jel
ezen gyülekezetben, azon legveszélyesebb
jainkban majdnem mindenütt lábra kapott
fölött: közétenni minden olyas iratokat, me
mi legszentebb vallásunk s a jó erkölcsök a
zatosabb módon ostromoltatnak, a polgár
és viszálkodások lángjai szittatnak, az egyl

tebb jogai kétségbe vonat-
k jó hire-neve becstelen rá-
be.

isztelendő testvérek, ma ve-
még, hogy szivünk alázatos-
ró imával járuljunk a jó és
szentegyházát minden vi-
őrzeni, ránk Sion magassá-
ni, minden népet és fejedel-
egyesség érzelmeivel össze-

á Mastairól, hogy Chiara-
valóban teljesült. I. Napo-
Piusnak, ha vele Francziaor-
etkezik. »Engedje meg fel-
á VII. Pius, hogy nem világi
s kötelességeink miatt, me-
laszthatlanok, ajánlatát le-
Mi, mint helytartója az örök
yok, hanem az egyetértés
tt, hogy békét hirdessen a
. miként lehetnénk hűtele-
éshez?«

nt VII. Pius Napoleonnak
rlamentben a pápát »nyo-
tták annak kezében, ki a
ja. És egy évvel utóbb VII.
i hatalmát, inkább türte a
nintsem a franczia császár-
len háborúra szövetkezzék.

IX. Piusnak azt mondá a forradal
adjuk Olaszországot, ha Ausztria ellen há
tasz! S IX. Pius ellenállott, mint VII. P
kitette magát a forradalom dühének, min
missiójához hütelenné legyen. Egy szó
állhatott volna Olaszországnak; neve ké
az európai democratia zászlaját; egy szó,
összepontosíthatta volna mindazt, a miért
delmei rendesen mindent koczkára teszne
got, hatalmat, dicsőséget, népszerűséget
IX. Pius ki nem mondotta; a világi fej
térbe szorult a pápa, — az olasz a kath

De a szenvedély az olaszokat nem
tán látni. Huszonkét hónapon át egyebet
tak, mint hogy IX. Pius Olaszország rege
hivatva van a félszigetet az idegen járom a
dítani, s megalapítani a régen ohajto
Különösen Róma, melynek népe addig p
űzött, közvetlenül látta a pápa kegyességé
kik politikai tévedések után csak nem rég n
szabadságukat; hosszutürését szemben a
pártnak folyton növekedő követeléseivel;
kai és polgári engedményeit, melyek rész
szivének voltak kifolyásai, részint velök
memorandum követelményeinek kivánt e
látta egymásután létrejönni a szabad saj
zetőrséget, a tüntetések és lakomák ált
testvérülést, a politikai körök merész mű
a még merészebb politikát, s végre a ne
seletet.

E nép annyiszor hallotta az oszt

etségi palotáról az osztrák
ását és meggyaláztatását,
a: »benedite gran Dio l'
int neki magyarázták, IX.
lenségi harcz ügyét; ugy
k, kik kereszttel diszítették
dultak a harczba. S most
enpárt a nép előtt lehető-
: allocutio egyszerre azt
részben, a forradalom bi-

hát, melyet az ápril 29-ki
ézett, meglepetés, ámulás
mondák: föltéve, hogy mind
l, miért nem szólalt föl a
yes nyilatkozat még elejét

k nem hiányoztak, bár a
mindenesetre hibája volt,
sága azokat a nép között
pa fölszólalt a tüntetések
mutatott a békezavarók üzel-
engedje magát át a csábok-
ról az általunk idézett allo-
tkári körlevelek.
szólt 1847. november 15-én
ebruár 11-én a Quirinál er-
os kérelmekre; ugyanazon
ztjei előtt kijelenté, hogy a
közt e testület védelmére
noki collegium tagjait, meg-

ható szavakat hallatott márczius 14-én,
rendszabályok életbeléptetésével fenyeget

IX. Piust tehát nem érheti a vád,
a veszély közeledtét, hallgatott volna.

Szava azonban elhangzott a pusztá
radalom gondoskodott, hogy azokból min
jusson a nép közé, melyet annál nagyob
séggel igyekvék saját terveinek megnyerr

Az első meglepetést és ámulást cs
elkeseredés kifakadásai követték. A legr
benyomást tette a pápai szózat főleg a sz
nek fiai a táborba mentek, s kiket, nagy ré
hit lelkesítvén, hogy a pápáért fognak ha
kéréssel, sem könyekkel visszatartani nem
szülők, értesülvén, hogy a pápa nyiltan k
a háborút, rettegtek azon gondolatra, hogy
netán fogságba kerülnének, Ausztria nem
nákkal, hanem mint közönséges gonoszt
elbánni. S a keserüség és fájdalom által e
árulásról vádolták a pápát, átkokat szór
egyházra, a vallásra.

Ily kedvező körülményt a forradal
szalaszthatott. A mozgalom vezetői állan
koztak Mamianinál a Theodoli-palotában
zatott IX. Pius trónfosztatása, Franczia
dájára ideiglenes kormány felállítása; e
hogy az allocutióra általános népfölkeléss
nak. Mamiani, ki rettegett, hogy az esemé
talmat Mazzini kezére játszszák, a palota
biztatá a tömeget, hogy IX. Piusnak li
mányt fognak ajánlani, melyben pap ne vel

e lesz tiltakozni az allocu-
riának háborút fog izenni;
ponkint hivatalos jelentés
y mindent el fog követni,
ágból kiüzessenek.
psolta Mamiani beszédét,
a bibornokok élete ellen
őrizet alá vették, nyiltan
ninek és Della Gengának
spigliosi herczeg hasztalan
atonái szuronynyal fenye-
ok közől, nevezetesen An-
i, Patrizi, Ferretti, Mattei
yánál kerestek menedéket.
okok leveleit elfogták és
nerczegek erélyes közbeve-
tok botrányos megsértését

akkal rontott a Theodoli-
árokra; éljen a forra-
lecsendesíteni igyekvék.
nyerve: ne comprommittál-
t, melynek figyelme reánk
véráldozatok végre is az
s ritkaság, hogy a bakók
enek. A tulcsapongás min-
k egy mód van, válaszolá
megmentésére és IX. Pius
kezeiből, kik elvesztik őt
papok utját állják a sza-
ság megmentésére

meg kell őket gyilkolni.« — »
ménye?« — »Az.« — »És ki fogja a pa
gyilkolni?« — »Magam, ha a haza para
»Ön? azt hiszi, hogy valamennyit meggy
— »Valamennyit nem; ez lehetetlen volna
tehát, hogy haszontalanul gyilkolna.«

A miniszterium nem tudván a szent a
izenetre bírni, ápril 29-én beadta lemond
IX. Pius azon kijelentéssel fogadott el
niszterek az uj kormány kinevezéséig köte
ismerjék állomásaikon megmaradni.[1])

Alkudozások folytak egy uj kormá
iránt. Mamiani tulzott követeléseit a pá
dig vonakodott elfogadni. Szóba jött, hog
retti bibornok állíttassék a kormány élér
kedés azonban az uralkodó hangulat n
sikert igért.

Hogy az izgatottságnak éle véte
Károly Lajos belügyi államtitkár azon
küldetett Károly Alberthez, hogy mind a
pai katonaság, mind az önkénytesek,
átlépték, a király védelme alá helyeztess

[1]) Farini szerint e válságos körülménye
a miniszteriumból azt javallta, hogy IX. Pius
személyesen menjen Milanóba. Állitólag a pápa
nezte, és csupán a végrehajtás módjára tett ellen
lönösen ohajtotta, mielőtt határozottan nyilatk
zöltessék Piazzonival, ki akkor a milanói ideigle
Rómában képviselte. Piazzoni azonban épen nem
választ. (Lo stato romano II. 103.)

idején divó rendes katonai
janak.

r népéhez fordult.

május 1-én kelt motu pro-
kedése szerint, bennünket
eg, hogy annyi életszent-
s egyéb erényekkel ékes-
, legott fölismertük a nagy
állainkra rakott, fontossá-
roppant nehézségeket. És
ket, őszintén megvalljuk,
orongatott szivvel kértük,
nnemü kegyelmének rend-
ítségünkre.

minden tekintetben nehéz
n valóságos csodája volt,
lső hónapjaiban össze nem
lélésére, melyek életerőn-
ték. Szorongattatásainkat
tüntetései, melyeket nyil-
l nem volt okunk kétel-
l csüng atyján és fejedel-
b anyjának, a szent apos-
öbbi szentek közbenjárása
l kértük Isten segítségét.

tt vizsgáltuk szándékaink
ektől, közben összes bibor-
t kértünk, bocsátottuk ki
tkozó összes rendeleteinket,
Megelégedéssel és tetszés-

sel fogadtattak azok, melyet mindnyájan
mely szivünknek bő vigasztalására szolgá

»Közbejöttek a nagy események nen
országban, hanem majdnem egész Európá
lángra gyujtván a lelkeket, azon tervet é
Olaszországból egységes, összetartozó ne
tassék, mely a nagy nemzetek szinvonalá
hessék. Ezen érzelem hatása alatt a mag
dítani óhajtó Olaszország egy része fölke
modott. A népek fegyvert ragadtak, s ma i
állva mérkőznek az ellenféllel. Alattvalói
szintén zászló alatt állott, s szerveztetve
nokok alá helyeztetve azon utasítást ny
határokon megállapodjék. Ezen utasítás
nyilatkozatunkkal, melyet a külnemzete
előtt tettünk, és legerélyesebb intéseinkke
távozásuk előtt itt megjelent katonákho

»Mindnyájan ismeritek az utolsó
mondott szavainkat, t. i. hogy nem akaru
izenni, de egyuttal kijelentettük, hogy
képesek fékezni azon alattvalóink hev
olaszok példájára a nemzetiség érzelme
sítvék. S itt nem hallgathatjuk el, hogy
nyek közt sem feledkeztünk meg az atya
gondosságáról, az általunk leghatályosab
módok szerint intézkedvén azon fiaink és
lehető kiméletéről, kik akaratunk ellené
esélyeinek ki vannak téve.

»Fönnebb említett szavaink oly
idéztek elő, mely már-már erőszakosko
és nem kimélvén a személyeket, lábbal

———

, borzasztó kimondani!) a
tiszteletreméltó személyek
tani, kiket a szenvedélyekre
egyének áldozatul tűztek ki.
lom, melyet a pápa várhat,
k annyi jelét adta? »Popule
em veszik tekintetbe e sze-
zonyu kihágáson, melylyel
s a kiszámíthatlan botrá-
gész világnak nyujtanának,
yet, melyért állítólag buz-
nségek végtelen sorát hoz-
és egész Olaszországra? És
ó esetekben (melyeket
ezünkben tétlen ma-
hatalom, melyet Is-
Tudják meg mindnyájan,
nk nagyságát és hatalmunk

Uram, Rómádat annyi sze-
ítsd föl azokat, kik nem
ra hallgatni; vezéreld vissza
ggondolás utjára, hogy en-
bségnek, vigasztalóbb napo-
ny kötelességeinek gyakor-
lehetnek sem jó alattvalók,

Piust egekig magasztalta,
büntetlenül leszakgatta és

XXIX.

Mamiani-kormány.

Anarchia. — A nép ultimatuma. — A háború r lalások. — IX. Pius levele Ferdinánd királyh sorsa. — Ferdinánd válasza. — Kisérletek uj k tására. — Altieri. — Az uj kormány. — Mamia miniszter. — A külügy most először világi k A nemzetőrség a Mamiani-programmhoz csa programm ismertetése. — A képviselők. — A az államtanács tagjai. — Az osztrák követ oda — Gioberti. — Megjelenése Rómában. — Mi IX. Piusról. — Intézkedések.

Rómában anarchia uralkodott, an maga Galletti egy május 2-án közzétett kénytelen volt kijelenteni, hogy leteszi a get, ha a polgárok abba avatkoznak, mi tozik. Rospigliosi, Massimo rignanai her zetőrséget, mely már a körök szolgálatá törvény tiszteletére hivta föl.

Az izgatottság folyton nőtt, s m fölkeléssel fenyegetőzött. A körök szaka ködtek. Számtalanon fölszólaltak a pápa mellette. Fiorentino anarchista elnöklete ság küldetett a miniszterekhez, hogy je nép ultimatumát, mely a következő ponto 1) a miniszterium csak világiakból áll

elemvesztettnek nyilvánittas-
e küldessék el; 4) a háború-
hivatalos lapban.
losan általános kifejezésekkel
um, hangzott a válasz, mely
múltban, ugy most is minden
, e pillanatban hazafias lel-
dések életbeléptetésével fog-
nerete szerint az állam javára
lára szükségesek vagy

n tombolt. Maga Fiorentino
uacchiot a nép lecsendesité-
tlen, válaszolá ez; ha arról
gény szent atyát meg-
nyező gazoktól, igen, akkor
De most beszédet ép oly ke-
ön.« Annyit mégis elvállalt,
mre intse. Tevé ezt e sza-
gy a szalma lángot fogjon,
le hogy egy kormányt
arra véleményem sze-
om nap kell. Addig vár-

sziczilíaival, lombardival és
május 2-án a szent atyához
en bebizonyitani igyekeztek,
pa kötelességeivel nem össze-
ómai ügyvéd röpiratban azon
pa missiójával a háboruizenet
s röpiratban ugyanazt vitatta

Carenzi génuai pap, Sterbini benső
római senatus és tanács a római nép nevé
a szent atyához.

E feliratban vázolván Olaszország
lelkesedését, folytatá: »Az ápril 29-iki co
ban szentséged ünnepélyes szavakat mo
sorolá és megczáfolá az ausztriaiak fondo
melyekben szentségedet mondák az olasz
szerzőjének, ugyszintén fölhozá a vallási
való fenyegetéseket.... E rágalmak soha
delmeskedhetnek szemben a minden nem
ismert igazsággal, hogy t. i. az olasz
mely a szivekben régóta gyökeret vert,
által Olaszországban elkövetett merénylete
e mozgalom iránti felelősséget szentséged
rágalmazóinak sohasem fog sikerülni.

»Mindamellett szentséged enyhite
az ezen merényletek miatti fölháborodást,
kijelenté, hogy a béke Istenének helyta
a többi olasz fejedelmekkel egy Ausztri
borura nem egyesülhet. E nyilatkozatn
általános izgatottságot tulajdonitanunk.
azt hitte, hogy szentséged a mindenki sziv
olasz ügyre halálos csapást intéz. Azt
szentséged alattvalóit a sors legborzasztób
ményeinek engedi át. Ugy gondolkodo
pápa ünnepélyesen igazságtalannak nyil
háborut, melyet az összes olaszok egyenlő
vivnak....

»Hangsulyozván az izgatottság ind
natus tudtára kivánja szentségednek adni

ogy a többi olasz népekkel
ezés szükséges és igazságos.
dotta, hogy e szövetkezéstől
i nem képes. Egy nép nem
rök megvetésre azáltal, hogy
nentéséhez az olasz családnak,
téktelenebb részét képezi. A
tekinthetnék ezt közömbösen.
vagy iszonyu anarchia, vagy
k fölül. Ily sulyos szerencsét-
való részvét által kerülhetők
it a háborut politikailag szük-

kséges, hanem igazságos is.
ogy valamely nép saját meg-
k. Ugyszintén igazságos, hogy
államának épségét. Mindig
nely eltávolitja az anarchiát
lna szorosan igazságos har-
mely elfoglalja a pápa tulaj-
és tartományokat? Eddig
nyában a pápák arra szorit-
k ily bitorlások ellen, melyek
vala, fegyverrel kellett volna
mot az idegen uralom ellen
Ha most az összes Olaszor-
n mellette, nem tekinthetni
időn a meddő tiltakozások
Azért szentséged alattvalói
olasz háború szükséges is,
z az a pápasághoz méltatlan.

Az osztrák katonaság kegyetlenségei, a te
megszentségtelenitő merényletek, a pápa e
torlás nélkül szórt rágalmak olyanok,
hagyhatni büntetlenül.

»Ha szentséged szive határtalan s
az ellenségért is imádkozik, az evangélion
magasztossága eléggé indokolja, hogy
békét ohajt, s akármely nemzet ellen is ir
rut kezdeni; de ne akadályozza szentsége
rőség visszatorlására a törvényes eszközöl
tát. Szentséged alattvalói tiszteletteljesen
a pápa szavára (?), de nem téveszthetik
hogy szentséged egyszersmind világi feje
után szentséged mint főpap nyilvánitotta
a nép kéri, hogy mint világi fejedelem t
tonságát, tekintélyét, méltóságát. Nem kiv
ségedtől, a béke követétől, hogy őt harczı
hanem hogy ne akadályozza a háboruról g
azokat, kikre a világi ügyek kezelését
kéri, hogy lelkében nyomja el a főpap
hivők közti háborutól; hanem egyedül, ho
kodjék az összes Olaszország nyugalmáról, é
el még a gyanút is, mintha ünnepélyes n
igazságtalannak nyilvánitotta volna a hábo
az olaszok, szövetkezve a közös haza meg
viselnek. Jelentse ki szentséged, miszerint
és jogos, hogy egész Olaszország visszaví
lenségét és nemzetiségét. E szava elegendő
a népeknek visszaadja a békét, s elejét veg
mezéseknek, melyekkel az idegen el aka
hogy szentséged ügyünket kárhoztatta voln

entséged kegyessége iránt,
veletek fölfüggesztessenek,
ni fog az osztrákok teljes
függetlensége és nemzeti-
egoldása. Hálával fognak
ha Olaszország belügyei-
ndó olaszországi parlament-
get. Áldani fogják a nagy
és megmenti a közös

zonyitsa, miszerint az olasz
sége, Ferdinánd királyhoz
:

okásban volt, hogy a hábo-
ény földet áztatták, e szent-
ztatta. Mult hó 29-én tar-
en kimondottuk, hogy atyai
zenettől, egyszersmind ha-
ogy hőn óhajtjuk a békét
t felséged szivesen, hogy
ágához fordulván, atyai in-
szüntessen be oly háborut,
irodalomnak megnyerje a
szivét, a szerencsétlenségek
ga után, melyek a háboru-
zoktak lenni, s melyektől
ózik és azokat kárhoztatja.
ven a nemes német nemzet,
e a gyülöletet, és a barát-

pada: Rivoluzione di Roma II.

ságos szomszédság hasznos viszonyaira vá
az uralmat, mely, ha egyedül fegyveren kel
pulnia, sem nemes, sem szerencsés nem lenn

»Bizunk, hogy ugyanazon nemzet nem
olasz nemzet elleni véres harczokban dicső
resni, hanem inkább nemes elhatározással
vérének ismeri el, valamint mind a két nemz
fiaink, kik teljes szeretetünket birják, s
hogy mindegyik tisztességes szerződések me
Ur áldásával természetes határai közt mara

»A közben a minden világosság adó
minden jó szerzőjéhez fordulunk: hogy f
szent tanácsokkal ihlesse; s teljes szivünkb
felségedre, a császárné ő felségére és a csás
ládra apostoli áldásunkat. Adatott Rómába
Maggiorenél, 1848. május 3-ikán, pápaságu
dik évében.« [1]).

---

[1]) A pápa ugyanazon érzelmeiről tanuskod
melyet május 12-én Antonelli bibornok Farini
kárhoz intézett, válaszul ennek a piemonti táborb
atyához irt május 7-én irt levelére: »A szent at
megtisztelő megbizatást vevém, hogy válaszoljak az
melyet ön Károly-Albert király ő felsége tábora
intézett. A szent atya allocutiójában épen nem n
az olasz nemzetiség ellen; csupán azt mondotta, l
béke fejedelme és a hivek közös atyja, irtózik ré
háboruban; de nem látja, hogy mily módon fékezh
alattvalóinak lelkesedését. Kijelenté aztán, hogy m
sére szolgálandott, ha a béke közvetitője lehetett
értelemben, melyet allocutiójában szabatosan kifeje
szent atya fölajánlja közvetitését, mint a béke fejed
dig oly irányban, hogy az olasz nemzetiséget megal
tudja, hogy ezen eszmén én is csüngtem, s elhiheti,

ıa a szoros időrend némi hát-
vél sorsát.

ılyhoz intézett levél a pápa
ett, s a hivatalos lap, mely
ápa lapja, e közzététélt kö-
kisérte: »Ő szentségének
tézett és közzétett levele a
bir, s a polgárosult népek
gy befolyással fog lenni. A
t egész Európa proclamált,

álna, ha szerencsés eredménynyel
után, miket ön a szent atyával
ıazott, hogy a legnagyobb főntar-
et, melyet e napokban az ausz-
zett, hogy lássa, miszerint ő szent-
rszág iránti szeretetében e gondo-
n önt, hogy ő szentsége ugyan-e
ert király ő felségének is. Ha ő
ulat alkalmas a béke iránti alku-
y az olasz nemzetiség biztosittas-
annak létesitéséhez akármely sze-
reműködni. Ő szentsége buzgón
yen és körültekintéssel kielégitő
hozni a Pón tul tartózkodó pápai

barátja vala az olasz nemzetiség-
m Mazzini pártja nem multa fö-
annak elérésére szolgáló módok
ont az olasz nemzetiség megalapi-
eálás, mások fosztogatása által
publica létrehozásán fáradozott.
sok, emennek a forradalom, a tit-
szolgáltak eszközül. Sem ezekre,
ıitését nem adhatta.

szentesitette a vallás. A XIX. században
a XII-ikben a szabadság és emberi méltó
pápa szava áll, és e szót IX. Pius mondott
mily szelidség, mily szeretet ömlik el ő sz
velén, könnyebb érezni, mint kimondani.
evangéliomi szelidség, mely az amnestia r
olvasásakor könyeket idézett szemeinkbe;
delem nem adhatott, hanem csupán a hivő
az olasz nemzet kötelességének ismerte
mondani a pápának az uj segitségért, me
letreméltó szavával nyujtott, minden jó n
tén tisztelettel fog meghajolni e szó előtt,
lelkiismeret, a vallás szava; szava egy a
mindenkorra kárhoztatja a fegyverre ala
mat, és az Ur áldását igéri azoknak, kik t
tes határaik közé vonulnak.«

A szent atya óhajtása volt, hogy Fe
intézett levelét két küldött, egy egyházi é
kézbesitse, kik egyszersmind a béke iránt
sokat is meginditsák. De minthogy a páp
tiát csak egyháziak képviselték, e külde
nem vállalkozott, s igy csupán Morich
bardián keresztül indult Innsbruckba, ho
a bécsi forradalom folytán tartózkodott. C
Prela közbenjárásának sikerült, hogy M
vatalosan elfogadtassék. Bécsbe utasito
értekezzék a miniszterekkel.[1]) A bécsi kor
uralkodó hangulatát megvilágitják egy ré
dorfnak, akkori bécsi külügyérnek sza

[1]) Az alkudozásokra nézve l. a XXXI. feje

ülményt, mely átadatott a
időben Anglia és Franczia-
és szándokainkat, addig a
löttje . . . egész hidegséggel
zon előterjesztéssel áll elő,
szes olasz tartományokról,
mód arra, hogy Ausztria
ülhessen. S midőn az osz-
küldöttet figyelmezteté az
melyeknél fogva Ausztria
irja, legott azt válaszolta,
ics érvényök. Ez egy pápai
ösebb nyilatkozat, mivel a
zerződéseket félreveti, nem
s különben is a pápai ud-
ogy e szerződések megkö-
azon volt, hogy Rómának

zvén ki, hogy Pillersdorf
szorosan hű, mert föl nem
pápa intentiója ellenére
rejét kicsinyelte volna, a
másrészt közöljük Ferdi-
intézett válaszát.

mily vigaszt nyujtott szi-
l venni a béke óhajtását,
az ehhez hű nép boldog-
k képes eléggé kifejezni;

nknél nem levén, idézett sza-
.).

azoknak, melyet mindenki helyesléssel
megfeledkezve, miszerint a papi minősé
terrel összeegyezhetlennek mondotta,
»Mi engemet illet, nagyon megtisztelt
magamat, ha ő eminentiáját collegámn
ném, s azon leszek, hogy még ma este
árnyalatot megnyerjek.«

Altieri számos okot hozott föl a m
való belépése ellen, végre a szent atya
ből és engedelmességből engedett IX. P

Másnap korán reggel Altieri A
velkét kapott, melyhez néhány sor Ma
csatolva. Ez hivatkozván előtte való na
retére, tudatá, hogy óhajtása és várako
politikai barátjai annyira ellenzik Altie
sét a miniszteriumba, hogy a bibornok
legnagyobb zavarban van; kéri azért A
gyen tanácsával segitségére.

Altieri sietett a grófot zavarából k
ban kérte Antonellit, mondjon nevé
grófnak köszönetet, ki roppant felelőssé
őt fel, midőn módot nyujtott neki mell
tüntetést, melyet soha nem óhajtott. E
helyébe ajánlotta Orioli bibornokot,
ideiglenesen, Mamiani is elfogadott.

Május 4-ikén hirdettetett ki az
mely a következő tagokból állott: n
Ciacchi bibornok, ideiglenesen Orio
a világi külügyek minisztere: Marc
gróf; belügyér: Mamiani Terenzio g
ügyminiszter: De Rossi Paskál; p

Doria-Pamphily Fülöp
és közmunkák Massimo
eg; rendőrség: Galletti

Rovere Terenzio gróf, kinek
ilkoztunk, születésére nézve
alomban való részvétel miatt
Francziaországban tartózko-
barátjaival folytonos össze-
bölcsész, költő, próza-iró,
onfitársa igy jellemzi őt:
sétlenség épen nem javitot-
paság világi hatalma iránti
még inkább megerősitették,
t az egyetlen, ki soha sem
olt rábirható esküvel igérni,
l, s az államban változta-
emiatt nem kárhoztatom őt:
maradván, e tekintetben
esküszegő. Elveihez szilár-
nyiltan vallotta, s jellemét
gyébiránt alig volt nálánál
b ember. Jártas levén az
enki iránt, kellemes, meg-
n meg tudta a sziveket
és inkább nyugodt lelküle-
tet, tartózkodást igyekvék
ltalálható azon szaggatott

politikai művei hat kötetben

és vakmerő előadás, azon türelmetlen és
latlan cselekvés, mely a mai forradalmár
sen jellemzi. Terveit jól megérlelte, s ad
gott azok kiviteléhez, mig nem látta, ho
körülmények eléggé kedveznek. Azért
zott, míg a sikert szinte biztositottnak n
csupán azon eszközöket használta, melye
lan eredményt igértek. Ha tovább marad
niszteriumban, egész csendben aláásta vo
uralmat, s azt nem kevesebb sikerrel
volna meg, mint utóbb társai rohamos m
szakos eszközökkel tevék: azért Mamiani
dig gáncsolta. A czélt igy is elérték;
működésének azon szint tudta adni, mint
maguktól jönnének; míg mások, minden
ván, kárhozatos terveikbe bepillantást

Ciacchi bibornok a ferrarai ügy
triaiakhoz intézett erélyes tiltakozásai f
kedett népszerűségre; Marchetti gró
költő, s még kevesbbé volt államférfiu;
ügyvéd alapos törvénytudós hirében állot
a legtekintélyesebb római ügyvédek köz
Doria egyike vala Róma leggazdagab
táinak; Massimo Marioban a magas ran
galommal és tevékenységgel egyesült;
ismerjük . . .

Első izben találkozunk itt azon Ró
elő nem fordult tüneménynyel, hogy a v
terium a külügyet a pápa kezéből kir

¹) La Rivol. rom. al giudizio degl' imparz

e volt, melyet soha föl nem
z egyházállam saját termé-
yháziak képviselték, kikben
egnyughatott, hogy a szent-
neg fogják óvni. Igaz, hogy
köréhez csupán a *világi*
hetetlen volt föl nem tünni,
ban a világi hatalomnak a
a oly veszélyes csirát rejt
óbb szükségképen a pápai
ámadását vonja maga után.
niani-miniszteriumot mégis
reményben, hogy talán a
fogja oszlatni. E reményt,
a következmények nem iga-
álasztása kikerülhetlenül a
szakadásra vezetett.
Mamiani-kormány, a nem-
támaszát kereste, a belügyér
akozását jelenté ki.
téntek előkészületek, midőn
egy uj kormány alakitása
A tizezer főből álló testü-
néhány »megbizott« jelenté
t. A Mamianihoz mint mi-
föliratot tizenhárom zász-
irta alá; a tizenharmadik
té, hogy ahhoz fogja magát
lrendel.
, válaszolá Mamiani, s e
integy rövid sommáját ké-

pezte, kiket ő szentsége méltóztatott
meghivni, a hazaszeretet, szabadság, re
ugyanazon elveit vallják, melyekkel el
nyoztak. Az uj kormány mindenelőtt s
szent olasz ügyet, melynek diadalra ju
nyozza első sorban minden gondjait, m
ződve, hogy nem lehet megelégednünk
sikerével, hanem azon fáradhatlanul to
goznunk s azt mindinkább nevelnünk.

»Ugy szintén a kormány nyilta
nélkül azon lesz, hogy békés, rendes ut
leszsze a közszabadságot s az uj alkotm
melyet halhatatlan fejedelmünk neme
köszönünk.

»A kormány gondjait ki fogja ter
különösen a legalsó osztályok bajaira,
lehetséges, a két kamra segitségével az
gyógyitani igyekvendik az inség, müv
tudatlanság mély sebeit.

»Olaszországot és főként Rómát i
a kath. vallás fönséges központja, kötel
jogunk, hogy a társadalmi és polgári h
tökélyesbülésben semmi más országnak
engedjünk. A miniszterek a történelem
nyokra és a római faj méltó büszkeségére
a legjobb reménynyel vannak eltelve;
dalmi és politikai intézkedéseket fog
melyeket a század a modern tudo
relmetlenül követel.

»De e czélra szükséges, hogy a
bizalommal viseltessék, a törvényeknek

ó ember egyetértése és bátor-
re.

, kik bizonyára nem merné-
övetelésekkel előállani, teszik
boldogsága és dicsősége ne-

ány főfigyelme a háborúra
hatezer főnyi tartalék-sereg

dultak a képviselőválasztási
y befolyásának teljes sulyát
viselőházban minél nagyobb
[1])

épviselők névsora. Roma: Bor-
Rossi Paskál, Lunati József, Ma-
erencz, Ciccognati Felix; Albano:
Colonna Vincze; Subiaco: Mariani
ózsef; Bologna: Pepoli Károly,
Márk, Mattei Caesar gróf; Bud-
Pietro: Minghetti Márk; Loiano:
ni in Persiceto: Minghetti Márk;
rara: Recchi Kajetán gróf; Fer-
lfini Antal; Cento: Monari Endre;
Lugo: Manzoni Ferencz kanonok;
i Sebestyén; Alfonsine: Gamba
Dániel gróf; Castel Bolognese:
a: Mamiani T. gr. és Farini Lajos
éter; Bertinoro: Montanari A.;
Sant Arcangelo: Fabbri Odoard
ul; Urbino: Corboli Curtius; Gub-
ne gróf; Cagli: Marcelli Kristóf
; Fano: Ferri di S. Constant Ká-
evecchio Armin gr.; Sinigaglia:

Május 13-ikán kinevezte a pápa a f
és az államtanács[3]) tagjait.

Marchetti János gr.; Ancona: Simonetti Hann
rini Czirjék; Iesi: Armellini Károly; Osimo: Fi
gr.; Cingoli: Pantaleoni Diomed; Civitanova
marquis; Tolentino: Cicconi Marin; Fabriano
lós; Recanati: Serenelli Lajos; San Severino
rencz gr.; S. Ginesio: Bonaparte Károly
Camerino: Fabbri János; Fermo: Berti-Picha
germelléki S. Elpidio: Potenziani Lajos marqui
Caporioni Jeromos; Perugia: Sereni János és G
tello város: Galeotti Frigyes; Foligno: Rutili A
Bini Cima Jakab; Todi: Martini Angelo; Spo
Pompejus gr.; Norcia: Scaramucci Ottáv; Te
Károly; Narni: Sacripanti Miklós; Rieti: Pote
quis; Viterbo: Orioli Ferencz; Monte Fiascone
ciglione: Borghese hg; Orvieto: Gualterio L
Acquapendente: Ninchi Hannibal; Civitavecchi
Alatri: Patrizi; Ceprano: Moscardini; Ver
Anagni: Sterbini Péter; Sezze: Gigli Oktáv; V
otti Frigyes; Benevento: Torre Frigyes; Castelno
Bianchini Antal egyházi; Palestrina: Lunati Jó
Zannolini Antal; S. Giovanni: Minghetti Márk.

[3]) A főrendiház kinevezett tagjai: Recch
Pasolini József gr., Borghese Bertalan, Cori
Sarti Emilián, Aldobrandini Kamill hg., Bonco
dizsár hg., Caetani Michelangelo teanói hg., C
tolo Miklós, Spada Medici Lavinio egyházi, G
marquis, Pentini Ferencz egyházi, D'Andrea Je
Alessandrini Antal, Angelelli Miksa marqui
Fülöp gróf, Di Pietro János egyházi, Medici Mi
Kajetán gróf, Strocchi Dénes, Paoli Domokos
Hannibál hg., Laureani Gábor egyházi, Paccar
Baldeschi Sándor gr., Gabrielli Endre gr., Corb
egyházi, Tenerani Péter, Poletti Lajos, Lauri La

legnagyobb részben általá-
viseltek; a leggazdagabb s
gva legtekintélyesebb csalá-
lamellett kevés érdekeltség
nt mivel mindenki az alkot-

olchi Jakab, Chigi Ágoston hg.,
Gabrielli Pompeio hg., Barberini
(nem fogadta el); Muzzarelli
stai Lajos gr., Strozzi Antal gr.,
De Calboli Lajos marquis, Mer-
alemen hg., Narducci Fülöp. Jú-
ek: Magistrini János, Mattheis
oli Tamás egyházi, Donini Lajos
v, Fabbri Edvárd gr., Lovatelli
g., Bevilacqua Károly marquis,
relo, Bianchetti Caesar gr., Con-
uzzi Hannibal gr., Cavalli Antal
erghini Ignácz egyházi, Adriani
ttak: Pentini Ferencz egyházi,
Július 6-ikán: Doria Fülöp hg,
li János hg., Chigi Zsigmond hg.
ózsef, Rondinini József gróf.
jai: Giuliani József, Orioli Fe-
nini Ignácz egyházi, Piacentini
chini Károly Lajos egyházi, Ru-
acci Fülöp, Sturbinetti Ferencz,
yházi. Potenziani Lajos marquis,
tal. — A szent atya az államta-
egpillantá Vico jezsuita s jeles
Angliába menekült. »Gyanitom,
oz ön. Vico nevét az államtaná-
etni, hogy azt higyék, miszerint
nan számüzvék, nem üldözik. E
ok segédkezet.« S ezzel Vico ne-

mányos mozgalom tüzhelyének a képvis
kintette; részint a felsőházban a forra
csak szórványosan voltak képviselve.

Az alsóhaz tagjainak legnagyobb r
ban nem is ösmerték. A megválasztatásr
szolgált, ha valaki a korábbi mozgalma
kelésekben politikailag comprommittálv
leg Bonaparte Károlynak bejutása a
a legnagyobb aggodalmat keltette. Egyé
Pius kevés bizalommal lehetett oly képvis
mely nagy többségében már azáltal, hog
Mamiani programmjához csatlakozott,
elleni kérlelhetlen harczot, s a fölkelt
coalitióját vala előmozdítandó. — Az
szinte fölöslegessé volt, mert tanácsait
igénybe nem vette.

Lützow gróf, Ausztria római köv
zete Rómában mindig nehezebbé vált. M
mény, hogy a Lombardiába átlépett páp
Károly-Albert védelme alá helyeztette
tria ellen nyilt háborut viselt, nehezíte
maradását. Hozzájárult az uj kormány
elleni harczias hangulata és hadkészülőd

A gróf Orioli bíbornok- és mini
kérdést tett, vajjon a pápa ohajtásával
ha Rómát odahagyja. A bíbornok a m
közlé válaszlevelét, mely szerint a szen

[1]) Az uj kormány a Pón tul levő csapat
rint május 17-ikén helyezte Károly-Albert
alá. Marchettinek erre vonatkozó levelét
II. 139.

ha oly hatalomnak követe,
z egyház körül kiváló érde-
udvarát. A miniszterek ki-
hasonló választ akar adni,
okmány szinezetével, s azt
ezetésével megbizott állam-
aguk a miniszterek pedig a
zőleg Lützownak a távozást
ényök szerint további mara-
ásokra nyujthatna alkalmat.
ajdnem észrevétlenül távo-
ozás is bizonyította, hogy a
egyetértés nincsen; a pápa
gyekezett, a kormány távo-
ny ezzel Ausztriával a hiva-
akította; a pápa pedig Vi-
ki azután is Innsbruckban
ntartotta.
jának barátjai közeledését
reményeik valósulásnak in-
mek Ausztria ellen Károly-
sátották seregeik egy részét;
onti érzelmű miniszter ural-

iemontismusnak ez időben
a propaganda czéljainak
en ment Rómába.
i, ki ha hivatásának él, te-
által, az egyház körül hal-
hetett volna magának, azon
ott, míg háladatlanná lett a

katholicismus iránt, hálátlanságot arato
ről, kiknek szolgálatába szegődött.

Gioberti mint fiatal áldozár, a turi
theologiai tanár s 1833-ban udvari pa
már akkor oly összeköttetésekbe bocsátko
nél fogva mind egyházi, mind politikai
több mint gyanus volt. »1833-ban, írj
maga köré gyüjté az egyetem és papn
kiknek a legtulzottabb tanokat hirdette.
tanítványai állítják, hogy annyiszor ha
respublica és szabad bölcsészet mellett
szerint Danton és Rousseau elszégyen
magukat. Szoros összeköttetésben állot
és az »ifju Olaszország« tagja volt.[2]) E
püspöke őt felfüggesztette, a piemonti ko
számüzte. Miután egy évet Párisban
selbe vonult Caggia nevü hitehagyott
gánintézetben a bölcsészetet tanította.
nagy tevékenységet fejtett ki. 1834-ben
néven a Marseilleben megjelent »Gio
szerkezztőihez levelet intézett, melyben
miként lehet a pápaságot megsemmisít
resztény vallást merő észvallássá tenni.[3])

[1]) Storia del Piemonte III. 148.

[2]) Montanelli, Memorie sull' Italia II. 12

[3]) Gioberti e müvében nyiltan p a n t h e i
(sono panteista), de, mint mondja, »az igazságon
séges, erkölcsi és vallási pantheismus hive . . .
dano Bruno sokkal elöbb, mint Spinoza, és
Fichte és Schelling elött hirdette.« E pantheism
az egyedül igaz és alapos bölcsészet«, kell a
ságnak győznie »azon szent háboruban, melye

egy része azonban meggyő-
s helytartójának nevezi magát.«
a, mely e czélhoz egyedül vezet.
gy a vallási eszmék a leghatályo-
izgalom hatalmasabb, mint min-
nyujtana tehát e rugó, ha azt
fölizgatására s a szabadság meg-
»Erre kell törekedni, nem pedig
egsemmisíteni törekedtek, s épen
táknak és zsarnokoknak szabad-
t előnyükre fölhasználják.«
rta, hogy az olaszországi forra-
a keresztény vallás nevében mü-
»meg kell szabadítani a régibb
szerzetesek, jezsuiták és schola-
iájától«; »a vakhitű kereszt-
y a kereszténység tiszta böl-
, toldalék nélkül.« Krisz-
zdette; most elérkezett az idő,
az egyedek is megváltassanak.
ivá; hogy szava a népeket egy-
ágra, egyenlőségre . . . hivja föl;
árhoztatás és átok szava, a nép
steni boszu szava legyen; hogy e
aza iránti szeretetet, a zsarno-
ljon . . . a hazáért való vértanu-
nitsa.« Mert »ezen megují-
is, mely a népek megváltását
ostolai, üldözői, vértanui.« Ha a
zága, melyről Krisztus csak azt
ezett s e földön teljes. »Ak-
lenni a földön, . . s a nép-
élete is fog tartatni, melyben az
sőbb, csalhatatlan ité-
« — Az álarczot Demofilóról a
ott Mazzini rántotta le, anélkül,
al találkozott volna.

ződött, hogy a pápaság és vallás nyilt
sával Olaszországban a forradalmat n
lemre vinni. »A nép politikai közömb
Montanelli,[1]) volt a szirt, mely az olasz
merészebb vállalatait hajótöréssel fenye
Olaszország volt: az irodalmárok, tudós
művészek, — és a polgárok, iparosok, pap
tesek Olaszországa. Az elsőtől, mely töb
az uj szellemmel volt telítve, indultak ki
összeesküvések; a második látta a forra
vonulni, a háromszínű lobogót föl- és eltü
hogy érdeklődött volna ... Hogy az u
nép öntudatába lehessen bevezetni, csak
vagy a népet a clerus befolyásától elvon
a clerust odavinni, hogy ma
a politikai mozgalom élére. A
és az ifju Olaszország megkisértették
Gioberti kisérletet tett a más
A szabadság kalandoros vándora utnak
a háromszínű lobogót sz. Péter kupolájá

Giobertinek tehát az a föladat j
clerust és kath. népet nyerje meg a m
1838-ban indította meg bölcsészeti műve
A »Teoretica del sovranaturale«, s a
megjelent »Introduzione allo Studio
fia« műveiben, melyek itt-ott erős dem
republicanus szinezettel is birtak, nyilta
tholikus tanokat vallja; melegséggel, lelk

[1]) Il partito italiano, le sue vicende, l
Torino 1856. 30. l.

yobb tisztelettel szól aquinói
naventuráról, s az ujabb böl-
t használni, hogy ezt a ka-
se. E művek, úgy szintén
n közzétett polemicus levelei
s de M. de Lamennais), ugy
gjelent: »Errori filosofici di
alapiták hirét Olaszország
lött, noha már akkor emel-
Gioberti műveiben rejlő té-
a figyelmet.
t tőle »Il Primato civile e
z olaszok polgári és erkölcsi
Montanelli szerint, a forra-
papság közé. Gioberti jól
ság szorosan római katholi-
ban kerülni igyekezett, mi őt
hozhatta volna; a jezsuiták-
y rólok kedvezően szólt; ha-
az uj bölcsészek és janseni-
, a papságot a közvélemény
n ajánlott a század szellemé-
t; az egyháziakat fölhívta,
ni mozgalom élére s terjesz-
nép között. A pápának egy
eratióban tiszteletbeli elnök-
s« háborújának vezére a pie-
aszország, mondá, kétizben
isatió központját: az ó- és a
ban az ország suprematiáját
te. Olaszország hanyatlása

egyidejü a pápaság hanyatlásával; ha ez vis
régi erkölcsi befolyását, mind Olaszország,
pápaság visszavivja régi suprematiáját. A c
rátióban a legbíztosabb módot látja arra, hog
országból az idegenek kiszorittassanak. Mi
mányformát illeti, a mérsékelt alkotmányos
chiának adja az elsőséget, s különösen P i e m
tartja szem előtt, mely az olaszországi állan
a legéletrevalóbb. Ezt fölhívja, hogy szon
csatlakozzék a félsziget többi államaihoz,
nemzeti függetlenség vezére, s kilátásba hel
mára az Olaszország fölötti h e g e m o n i á t.[1]

A Primátus nem maradt ellenfölszólal
kül, melyek közt főként néhány jezsuita, s n
sen Curci müve tünt ki. Gioberti a már
»Prolegomeni« czimü munkájában, mely a
idézett Montanelli szerint, a forradalmat n
csak a clerus, hanem a nép közé becsempészte

---

[1]) Hogy Gioberti különösen Primatusával
hóditott az olasz clerus között, bizonyítja egyebek k
deczkynek 1848. márczius 15-ikén közzétett proc
melyben olvassuk: »Minthogy az olasz clerus, igen
vétellel, legnyíltabb és legveszélyesebb ellenségeink
tozik, a katonai parancsnokság elnökségének megha
utasítsa az összes ezredparancsnokokat, hogy a kato
az illető ezred-lelkésznél végezzék husvéti gyónásu
elvonassanak azon veszélytől, hogy a gyóntatóktó
tassanak (!). Ezen óvó intézkedéseket ki kell ter
böjti szentbeszédekre is. A katona inkább ne hallg
dikácziót, mintsem az elcsábíttatás veszélyének legy
A jó Radeczkynek tulzott aggodalmai lehettek,
eléggé megvilágítják a hangulatot.

ák elleni gyülöletének, mely
zést nyert az 1847-ben meg-
ban.«[1])
nyek Giobertinek lehetővé
hette ezt annálinkább, mint-
oly-Albert hive lett. Turin-
ard-velenczei tartományok-
satlakozása mellett műkö-
lbertnek propagandát ké-
ország nagyobb városait.[3])
onti király megbizásából a
és az olasz fejedelmek meg-
ztegetett.
24-ikén Rómába, hol a leg-
gadtatott. Az »Inghilterra-«
hová Gioberti szállott, nem-
képezték a diszőrséget; né-
koztak, hogy az előszobákban
eznek. Néhány főnemesi csa-
fölszerelt diszhintait bocsá-

ssu lépésben kocsizott a Cor-
séggel fogadva és viszonozva

árosi hatóság, világi papság, sőt
pélylyel teljes szerzetes conventek
or megszólaltak a harangok, este
ak. Tudok helyet, hol a vendéglő
llva volt, 30—40 pap vállokon
gotti: »Le vittorie della Chiesa«

az üdvözléseket, mintha csak akarta vo
»Nézzetek ide, én vagyok a hires Giobe
Május 25-ikén a szent atya Giobe
lenül azon reményben fogadta, hogy
jobb utra sikerül vezetnie. Szeretett
mezteté tévedéseire, s azok visszavoná
föl. Gioberti IX. Pius szeretetreméltó
volt ragadtatva. Mindent igért, — és
tartott meg.

Még ugyanazon napon a néphez
legnagyobb lelkesedéssel szólott. »Ha v
— nem rólatok szólok rómaiak; ha valaki
zől nem bíznék IX. Piusban, nagyon
volna. Örökké sajnálnám, ha hallga
gyanakodásokra, melyek lelkemhez már
szültek. IX. Piusban bámultam a fejed
inkább tiszteltem a pápát. Bámulju
tetteit, tiszteljük a pápa titkait, anélkü
fürkészszük. IX. Pius kezdeményezője
getlenségnek; tudni fogja azt befeje
zetni.« (»De be fogja-e fejezni?« kiálta
— »Igen, kétségtelenül be is fogja fej
szágban nem tudok fejedelmet, kit az
ussal össze lehetne hasonlitani. Oh vajb
legyen szavamnak, hogy elég legyen kiá
a nagy IX. Pius; oh éljen, éljen eze
ujjáteremtője!«

Május 27-ikén a rómaiakhoz ismét
tott, melyben az olasz államok szövetkez
mondá: »A szentatya számára a világi
tosítani kell, mert az a vallás terén szük

lgál.« És hozzátevé: Hol a
a szentszék világi jogait csak
i! S ha valaki ilyesre vállal-
rszág, hanem egész Európa

n folytonos kitüntetések ér-
za, hol lakott, a municipium
czának neveztetett; római
iszteletbeli elnökének nevezte
gyetem tiszteletbeli tanárá-

Gioberti diplomatiai külde-
jegyezve nem találjuk, mert
fejedelmek megbuktatására
ie, erre bizonyosan nem vá-
nyen árulóvá váló módját,
nevezetesen Toscana és Ná-
a kalandos vándor« utja ag-
annak kifejezést is adtak.[2])
iből, hogy a szent atya ren-
a kormány által kibocsátott
aul az egyházjavakból har-
ett le.
szes érsekek- és püspökökhöz
vek canoni censurájáról.
niniszterium ellenkezése da-

nondá: »A pápa világi uralma
an.« Frammento di V. Gioberti
ari. Torino, 1856. 30 l.
33.

czára[1]) motu propriót tett közzé a sajtó
nek megakadályozására.

Június 4-ikén Orioli bibornokot
kárságtól és miniszterelnökségtől fölmentv
Soglia-Ceroni János bibornokot ne

[1]) A pápának erre a minisztérium megké
teljes joga volt a statutum 11. §-nál fogva,
»A canoni rendeletek által megállapított egy
nézve semmi változás nem történik, míg a pá
talmánál fogva másként nem intézkedik.«

XX.

rlament.

nazott trónbeszéd. — Altieri és előtt. — Altieri megnyitó beszéde. beszédet a szent atya módositja. e. — Canino interpellatiója és az Vincenzánál és annak következ- testület küldöttsége a szent atya roszországra vonatkozó allocutio. sága a Mamiani-kormány iránt. és levele. — A pápai külügy ter- nány lemondása és annak föltéte- amianinak megfejti jegyzékének válaszföl rata a trónbeszédre. — A főrendi ház válaszfölirata és a tett nyilatkozata.

5-ike, melyre a parlament A miniszterium ez alkalomra édét állapította meg:

ge azon örvendetes és meg- ázta reám, hogy nevében a egnyissam.

tal ohajtotta, tudassam önök- ek e ténye szivét élénk és a i el.

s hálát ad a Mindenhatónak, n az államban sikerült eszkö-

zölnie nagy részét a politikai reformoknal
kor követelményének s a vélemények é
megfelelnek. Önökön a sor, uraim, hogy
tumot megszilárdítsák s a nagy emléket
illető magaslatra emeljék.

»A szent atya nem fog szünni kér
világosság atyját, hogy érzelmöket való
vezérelje, s hogy az intézmények és törvén
ket alkotni fognak, birjanak az igazság é
szellemével, mely minden szabadság, mi
ság, minden haladás valódi és szilárd ala

»A szent atya azon szilárd és teljes
van eltelve, hogy önök buzgó közremüköd
s egítségünkre lesz, miszerint bebizonyítsu
hogy Róma nem zárja el utját a reformo
tásoknak, melyek az emberi társadalom
és állandó boldogságot igérnek.

»A modern tudomány dicsérete
dozik, hogy javítsa az alsó nép sorsát, e
gét és szenvedéseit. Ő szentsége buzgón a
nek ezen, kétségtelenül nehéz, de üdvös é
művet, melyet az evangéliom minden lap

»Az idők viharosabbak, mint valah
ben veszélyes türelmetlenség nyilvánul
rend, sőt a közügy alapjainak változtatá
azt, mit századok fáradsággal és óvatos
hirtelen megsemmisités fenyegeti. Ő sze
hogy önök, kik az örök városban, Péter
széke körül összegyülekeztek, szerencsése
ják hajtani az ujjáépités és alkotás fölötte
s igazolni fogják a nagy igazságot, hogy

őt, lehetetlen előmozdítani a boldogságot és nagyságot, ha lkiismeretekben nem bír alap-ssal és áldozatkészséggel nem

ai és olasz szívének édes vigaz-látnia, hogy Olaszország foko-lép a közéletbe és emelkedik izonyára nem ő oka, ha itt-ott s a félsziget némely részében es utról letértek.

zentsége volt az első, ki a kö-közti testvéri szövetséget aján-a, hogy e fölötte hasznos terv

és föld, fajok és erkölcsök teket, hogy saját és dicső éle-negadta Olaszországnak mind nyöket, melyek azt nemzetté a fegyver szerencséjével lesz-ent atya kárhoztatja a háboru-n fáradozik, hogy ugyanazon yetértés által érjük el.

ságos önök feladata. A szent tereinek, hogy pontosan érte-hozásunk és kormányzatunk megbizta őket, hogy felvilá-kincstár állapotáról, és annak negterheltetésével való helyre-abb módokat ajánlják.

ntsége meghagyta miniszterei-

nek, hogy a statutumban igért további
nézve javaslatokat terjeszszenek elő.

»Végre a fölséges fejedelem hűség
tonos gondjaikat hivja föl a rend és be
tására. Ezzel, uraim, megalapítják a
ezzel a legjobb törvényeket, szélesmérvű
bölcs intézményeket. Okulva a hosszú s
ségeken, testvériesen összetartva vissza
az ősök dicsőségét, s Isten minden jóva
tékben fogja önöket megáldani.«

A szent atyának azonban e trón
lényeges kifogásai voltak, s azt nagy r
kezüleg átidomította.

Az aggodalmakkal eltelt Mamiar
val fölkereste Altieri bíbornokot, ki
megbizottja a megnyitó beszédet vala el

— Eminentiád, szóla Mamiani. c
a beszédet, melyet ön a pápa nevében

— S mily joggal? kérdé a biborn

— Azon jogunknál fogva, melylye
miniszterek birunk, válaszolá a gróf

— Mint ilyenek azt ismerhetik;
azt eltitkolni. — E szavakkal a beszéd s
Mamianinak, ki azt figyelmesen olvasta.

Egyszerre fölkiált: »Az árulás
Piussal lehetetlen együtt haladnunk.
fogva nem vagyunk többé miniszterek.«

— Gróf ur, válaszolá hidegvérr
pontra nézve önök teljesen szabadok. A
loznom kell azon sértő szavak ellen, mel
s'ge nevével kapcsolatba hozott. Leh

bizonyára nem a szent atya
éről. — Gróf úr, tevé még
nyek közt önök lemondása
es, hanem jó polgárhoz is
kkal inkább becsülöm önt,
győződve, miszerint ön nem
ét, mely talán forradalmat

rlament megnyitására ünne-
ek. A város ünnepi díszt öl-
t és erkélyeit virágokkal és
tték; itt-ott az olasz függet-
láthatók. A két ház tagjai a
ájából ünnepélyes menetben
és Damaso egyházba, hol a
A szent atya a főrendi ház
alelnökeül Odescalchi
lini József grófot nevezte
nöknl Albini Vazult tüzte
asztá titkárait. Azután a fő-
döttséget választottak, mely
mint a szent atya hivatalos

az ágyulövések már jelentet-
ok a Quirinálból megindult,
pápánál még egy kísérletet
, melyet Mamiani Altierinél
mellőztessék, és a bíbornok
politikai jelentőség nél-
kézzen. Mamiani hozzátevé,

hogy az első rendes ülésen politikai be
tartani.

A szent atya, kinek e megjelenést a
lanatban lehetetlen volt erkölcsi nyomás
kintenie, a miniszterekhez kemény, rendr
vakat intézett, mire ezek tömeges lemond
getőztek. A lemondást elfogadni, s rögtö
tereket nevezni, kik a kamarák megnyi
jelenjenek, nagy botrány nélkül lehetetle
minisztereknek állomásaikon meg kellett

Altieri bíbornok a két ház összegyű
jaihoz a pápa nevében következő beszé

»Tisztelt urak, főrendek és képvise
ő szentsége önök közé küldött azon örvend
tisztelő megbizatással, hogy nevében a
kamarákat megnyissam.

»A szent atya ohajtása, miszerint
nek tudtára, hogy fejedelmi hatalmának
elégtétül szolgál szivének, azon remén
önök közreműködésével a közkormányza
tökélyesbülni fog.

»A szent atya örvend önökkel, hál
nek, hogy államaiban meghonosíthatta a
intézményeket, melyek míg egy részről m
kor követelményének, másrészt megférnel
mánya természetével. Önökön most a so
intézményeket hasznosítani, hogy mindaz
ményezzék, melyeket a szent atya azok e
sekor szem előtt tartott.

»A szent atya nem fog szünni a
gosság szerzőjét kérni, hogy értelmöket

z intézmények és törvények,
birjanak az igazság és val-
ly minden szabadság, min-
ladás szilárd és valódi alap-

nagyta minisztereinek, hogy
et törvényhozásunk és kor-
különösen megbizta őket,
sanak a kincstár állapotáról,
kély megterheltetésével való
almasabb módokat ajánlják.
ége meghagyta miniszterei-
n igért további törvényekre
okat terjeszszenek elő.
égöket és folytonos gondjai-
belbéke föntartására. Ezzel,
lenkinek előnyére fog válni;
legjobb törvények, széles-
ntézmények. Okulva hosszu
n, védve a szent vallást, mely-
ke, remélhetik, hogy Isten
ékben fogja önöket megál-
ólkodhatnak őseik dicsősége

nelyet az első rendes ülésben
ertanács június 7-ikén tár-
elybenhagyás végett Farini,
to romano« szerzője által a
A pápa a beszéd ellen több
Farini maga, a miniszterium
lált. Az óhajtott módositá-

sokat a pápa sajátkezüleg jegyezte föl. I
miani részben elfogadta, részben mellőzte,
ujabb toldásokkal bővitette.

Június 9-ikén nyiltak meg a kam
ülései. Mamiani programmbeszédét a f
Marchetti gróf, a képviselőházban maga
adta elő.

»Illő és kötelesség, szóla Mamian
első szavak, melyeket e teremben hang
halhatatlan fejedelem, a statutum adója i
lat és hála szavai legyenek. IX. Pius n
érezte, hogy a keresztény szeretetnek meg
nia választania a nagyobb jót, azt önkén
s hogy a jónak önkéntes megválasztása ne
ges ott, hol számüzve van a szabadság. C
e legnemesebb részében, annyi század lefo
fejedelmünk ma végre inaugurálta a való
nyes szabadság országát. Az általa enged
badságok ma ténynyé lesznek; az önkény
ságokat, a szoros és ellen nem őrzött g
törvények, az országos tanácskozás ura
föl...

»Fejedelmünk mint az összes hívek
marad mennyei hatalma magas körében
dogmák derült békéjében. Isten igéjét int
hoz, imádkozik, áld és megbocsát.

»Mint népei alkotmányos fejedelme
dója önök bölcseségére bizza, hogy a leg
ügyről gondoskodjanak. A statutum... kij
a fejedelem tettei szentek, felelősségre nem
tőle csupán a jó jön, a roszban semmi r

ról tekintve a dolgot, bizo-
iseleti kormány nem létez-
ai tartományokba hozni«...
»Nem ismeretlen önök előtt,
; ő szentsége atyai gondosko-
z önkényteseket közvetlenül
ancsnoksága és védelme alá
pápának és kormányának a
melyeket az ő és a mi biz-
követel, mint erről a szer-
k...

nondhatjuk, hogy ebben he-
saink türelmetlen lelkesedé-
ben vannak oly ünnepélyes
nemzeti szellem annyira
et, hogy ellenében minden
egsemmisül, hanem inkább
zdít. Ily ünnepélyes időben
minden lelket; egy érzelem
y s rendíthetlen határozatra
gyors, bátor, csodákat gyü-
még azok előtt is csodála-
n részt vesznek, szent lel-
azon annyira hatályos és
hangoztatására: Isten

llenállhatatlan lelkesedésnek
zt legszentebb hivatásánál
orúkat és vérontást, apostoli
zívhez méltóan azt gondolta,
s felek közt, s közös hazánk

ellenségeivel megérteti, mennyire kegyetl
telen vállalkozás megfosztani az olaszoka
tes határaiktól, és megakadályozni azt,
ges és egyetértő családdá egyesülhessenek

»A más olaszországi államokkal va
összeköttetést illetőleg, mi, mindig fő kötele
elismervén, hogy a nemzeti ügyet tehetség
előmozdítsuk, azonnal élénken nyilvánít
óhajtásunkat, hogy velök szoros, őszinte
lépjünk, távol tartván mások gyarapodása
den vészes és nemtelen féltékenységet, s
és mindenben csak arra gondolván, hog
lenség kivivassék, és a bel-egyetértés fönt
ez utóbbira nézve kinyilatkoztatjuk, hogy
mányra meghivatva, azonnal igyekeztün
országi államok közti politikai szövetség
ször megszakított alkudozásokat meguj
szersmind jelenthetjük, miszerint alapos
van, hogy ebbeli fáradozásainknak nem
mölcsét fogjuk élvezni, és igérjük, hogy s
kel föl nem fogunk hagyni, mig e szép és
czélt sikerre nem vezetjük...

»Ausztriára és a német nemzetre né
ismételjük önök jelenlétében, mit már n
dottunk, azaz, hogy nem viseltetünk irá
lettel, hanem a derék és tudós német nem
becsülésünkkel és szeretetünkkel kisérjük
Ausztriának készek vagyunk barátságunk
lani azon napon és azon órában, midőn
nája odahagyja az olasz földet. S miután
a legtávolabb áll a hódítás minden nag

ıogy saját határain túlter-
hajtja, hogy a közel népek-
barátság kapcsait létrehoz-
ük a szárd kormányt, hogy
biztosokat küldjön a hős
s tudomásunk van, hogy a
zólitásunkat annál nagyobb
szándékkal ő maga is már

etszéssel fogadták Mamiani
nek alapgondolata volt a
talom terére szoritani, és
elni, mig az olasz földet el

rczeg, mielőtt a beszédhez
nianihoz e kérdést intézte:
e programm csupán a mi-
kifejezése, vagy egyszer-
m gondolatainak?«

olá erre Mamiani, hogy a
, az összes miniszterium
zersmind, hogy ő szentsége
ljesen elfogadta és hely-

erőben ellenkező, hivatalo-
bizalommal viseltethetett-e
iránt?
közvéleménynek ideje Ma-

pa által eszközölt módositások-
.

miani beszédével foglalkozni, mert a
Olaszország függetlensége barátjaira n
hirek érkeztek.

Durando tábornok május 21-ikén é
cenzába, hadászati szempontból for
melyet az arra vezető főutak miatt elfogla
triaiaknak nagy érdekében állott. Május
az olaszok a támadást hősiesen visszaver
ságukat nevelte az osztrákok megveret
nál (május 30-ikán) és Peschiera er
osztrákok általi feladása ugyanazon nap
Albert hadiszerencséje emelkedőben
31-ikén hivatalosan értesült, hogy Moder
hoz csatlakozott. De a koczka csakhar
Radeczky, ki hadseregével az Etschtől a
előnyomult, június 9-ikén érkezett Vi
Az olasz őrség a túlnyomó osztrák erő el
volt képes az erősséget sikerrel védelm
10-ikén Vicenza megadta magát; [1]) a kat
verestől, podgyászostul elvonulhatott,
kellett magát köteleznie, hogy három hó
ausztriaiak ellen nem harczol. E vár elve
nagyobb csapás volt az olaszokra nézve,
elfoglalása folytán Welden altábornagy
közvetlenül érintkezhetett D' Aspre tábo
osztályával, mely az Etsch balpartján mű
főssereggel, melynek Verona képezte
alapját. Vicenza elestét gyorsan követte

---

[1]) Június 11-ikén a milánói ideiglenes kor
ellentörekvései daczára határozatilag kimondot
nak Piemonthoz való csatlakozását.

megadása. A vicenzai őrség
en Velenczébe vonult, hol
rari parancsnoksága alatt

s annak hívei iránti lelkese-
lés, gyülölet váltotta föl. A
ák, hogy nagyravágyásának
; átkozták Balbót, a nem rég
zegliót; Durandót árulónak
sillaga emelkedni kezdett…
lyet az általános izgatottság
átogattak, e közben megvá-
Sereni lett elnökké, Pepoli
lelnökökké. Június 15-ikén
yozta, hogy a pápa megvá-
alkalmával a törvényhozó
jezze ki szerencsekivánatait.
olt ez, mely iránt a közönség
mutatott.
nek elnöke a szent atyát e

Valahányszor visszatér ezen
ndenható szentségedet mint
éter székére ültette, a föld
nyelven a hála és imádat
melkedik Istenhez. Hálasza-
éged fiai intéznek a minden-
ekben van, azért, hogy szent
k; az imádat buzgó szavai,
ttel áldja meg. A képviselők
szükségét annak, hogy két-

szeresen szivvel lélekkel csatlakozzék a
szeretetteljes hálaérzelmeihez és buzgó
egész ház nevében kifejezem e legősz
meinket, s kérem reánk atyai áldását.«

»Az előttünk igen kedves szeren
válaszolá a pápa, melyeket elnök ur a
nevében kifejezett, ujabb bizonyítéka
nek, melylyel a ház a pápai trón köré so
annak a statutum alapján erőt nyujtson
ról biztosítottak bennünket a jóakaratr
vényhozó testület nagy többségét lelkesí
meg vagyok győződve, hogy e jó akara
tot teljesen átérzik, azon reményben
képviselő urak felfogják a körülmények
bizonyos ügyek kényes voltát, s ezek tu
dott alapon hatályosan fognak közreműk
boldogságának előmozdítására. Az U
sítsa ezen óhajtásainkat, és bő mért
mindnyájokkal.«

Azon tömeg, mely vonakodott IX
választatása évfordulóját megünnepelni,
ellentüntetést szervezett Mamiani me
leginkább a körök és az ezekhez tarto
zetőrség vettek részt.

Július 3-ikán consistorium tartato
szent atya Oroszországra vonatk
tartott. IX. Pius pápának 1847. aug
sikerült Oroszországgal concordatumot
1848. július 3-iki consistoriumban tuda

[1]) L. 229. l.

ágban több elárvult latin
méltó főpásztorokkal látott
ki, hogy mielőbb a többi
odhatni, mind a sajátképeni
lengyel királyságban, hol az
torok nélkül vannak. A con-
állapítva, hogy Chersonban
papnevelde állíttassék, hat
házmegyének határai ujon-
pápa közbenjárt, hogy a püs-
az egyházi ügyeket zavar-
ább engedményeket is eszkö-
olika egyház helyzete a czár
javult. Azonban a concorda-
s egyetértés nem jöhetett
ett sérelmek külön jegyző-
orosz fölhatalmazottak igér-
ügye mellett a czárnál szót
bi alkudozásra utasítást kér-
et a szent atya az allocutió-
a hivők és szentszék közti
lyozása, mely miatt már több
s; a clerustól elvett javak
adása; a püspöki consisto-
nybiztosnak, még pedig vilá-
y, mely a vegyes házasságo-
likus orosz-görög meg nem
k nyilvánítja; a törvények,
knál a katholikusok házas-
székektől elvonják, megálla-
szerzetesi fogadalmakat sza-

bad letenni, a szerzetesrendeket az isk
ják, a katholika vallásra való térést aka
tiltják. Fájdalommal emlékezik meg a
ruthenek sorsáról, kik több püspök hitl
tán pásztorok nélkül vannak, s igéri,
tiszténél fogva mindent meg fog kisér
orvoslására. Addig ajánlja, hogy e hiv
szertartásu áldozárok gondoskodjanak,
ben való állhatatosságra inti.

Az 1848. július 3-iki allocutióva
ugyanazon kelet alatt az »Universa
cura« kezdetü circumscriptio-bulla té
mely az orosz birodalomban a latinsze
házmegyék határait állapítja meg.

Az elintézetlenül maradt sérelme
tők, jegyzőkönyvbe vétettek; de az oro
jegyzőkönyvvel nem sokat törődött, sőt
tott concordatum végrehajtására sem
molyan. —

A szent atya bizalma a Mamiani-
hoz napról-napra csökkent. A főrendi
ház mérsékeltebb tagjai előtt, kikke
érintkezett, nem egy izben kijelenté, hog
teriumot óhajt kinevezni. A szent atya
sága még fokozódott, midőn Soglia á
június 15-ikén Viale-Prela bécsi nunti
jegyzéke, mely részben jegyirással vol
ban falragaszokon hirdettetett.

A betükkel irott rész e jegyzéket
»A nuntius meg fogja a császári udv
hogy a miniszterek által a kamrákban

n hagyta helybe; többiben a
ábbi, jegyirásba foglalt uta-
rni.«
vél szövege:
(t. cz.) Viale-Prelának, a pápa
i császár, ő cs. és k. felsége
sbruckban.
gyzék, melyeket ön mult hó
helyetteshez intézett, eredeti-
besíttettek. Nem fejezhetem
sztalódott ő szentsége, olvas-
ülönösen értesülvén az érzel-
gyminiszter ur ön előtt kife-
midőn önök arról értekeztek,
li felség meghivására ön őt
gy szintén a szent atyának
gál az angol követ bölcs és
Azért teljesen helyesli az ön
t meghivást elfogadta.
it illeti, utalom önt a jelen
rási jegyzékre. Követendő.
nálom ez alkalmat annak
miniszterium nyilatkozatait
a szent atya akaratával,
ünnepélyes kifejezést adott,
n, hogy atyai figyelmezteté-
volna. Akkor nem kellene
lesett annyi pápai alattvaló
aló eseményekben hajoljunk
s intézkedései előtt, melybe
yezzük, hogy a hőn óhajott

béke mielőbbi visszatérését fogjuk látni.
június 15-ikén Soglia bibornok.«

E levél közzététele föltételezte
megsértését, s noha Soglia jegyzéke el
nóban megjelent »Gazetta del Popol
lapban tétetett közzé, a posta-titok meg
gyanu a római kormányt terhelte.

A római lapok követelték, hogy a
irási jegyzék tartalmát közölje Mamian
jutalmat tüzött ki a jegyek megfejtőjén

Mamiani azonban a közlött levélb
ződhetett, hogy a szent atya akarata s
tiusoknak az államtitkár és nem a vil
niszter utasításait kelle követniök. A pá
kijelentette, miszerint a pápai állam
fogva meg nem engedheti, hogy a
teriumban a világi ügyek az egyházia
tassanak. Fölmerült a terv, hogy a kü
lasztása meghagyassék akként, hogy a vi
is egyházi férfiúra bizassanak. Pillanatn
ani is beleegyezett, s miniszternek Corb
de igéretét a körök tanácsára csakh
vonta.

Mamianinak lehetetlen volt be
hogy a pápa és kormánya közti feszülts
tarthat. A nuntiusok, legatusok, ezek hi
zete egyháziakból állott. Ezekről föl
hogy inkább a világi miniszteriumnak,
nak fognak engedelmeskedni. A külhat
szorosabb összeköttetésben állottak az
mint a világi miniszteriummal. Maga

got képviselte, s e napokban
grint, hivatalosan először az
t, és csak azután kereste föl

minden kétséget kizárólag
ntitkárnak közzétett levele.
pánál, s bejelenté az összes
t. A szent atya hidegen fo-
upán azt kérte, hogy az uj
mostani helyén maradjon.
fölkeresé az államtitkárt.
nyájasan, én önnek jutalmat
kérdé ez. — »Ön jutalmat
omat megfejti; lehetségessé
önmaga nyerje el. Ime a
ék semmi egyebet nem tar-
nuntius tegye magát össze-
szteriummal annak megaka-
franczia republikánus esz-
rjesztessenek.
miniszteriummal való elé-
mulva még élesebb kifeje-

stületben hosszu és szenve-
rónbeszédre adandó válasz
gre július 10-ikén a Quiri-
ldöttsége jelent meg, mely-
tt választ előadta.
ilyozák, hogy mindenekelőtt
nemzeti egység megállapitá-
seiket. »Nem szükséges az

olasz szövetségre buzdítanunk szentsé
első indítványozta és előmozdította;
azért remélni, hogy az rövid időn létr
Olaszország két támasza: Károly-Alb
kardja és a pápai hatalom közt... S
szenved kétséget, hogy e szövetségnek n
összekötő kapcsa, mint a nemzet parlam
óhajtásunk, hogy annak Róma legyen s
levén győződve, hogy egyéb népekkel a
is meg fog jelenni..., mely saját vér
szabadságát... Szentséged főpapi tiszt
szivéhez teljesen méltó, hogy a harczos
béke szavait hangoztassa; de visszautasí
eredne, a campoformiói békekötés utánz
jük, hogy szentséged népe nem tartozil
le a fegyvert, mig közös hazánk vissza n
mészetes határait.

»A minden művelt nemzet, főké
nemes Németország által elismert nem
reméljük, hogy saját erőnkkel e hábor
fogjuk bevégezni. Igazságos védelmi h
nek nincsen más czélja, mint visszaver
erőszakkal elfoglaltatott....«

Elsorolván a belügy terén még
formokat, igy végzik: »Mi, szentséges a
ságteljes bátorsággal és nyugalommal a
fogunk a nagy műhöz, érezvén és tiszteln
képviselt nép jogait, s azon nemes tis
szentségeddel és kormányával fölemelj
ság dicső épületét, együtt védelmezv
ellen, ki vissza akarná idézni a sötét, ö

kra romokat halmozva óhaj-
tőlünk függ, azon leszünk,
lyet szentséged megkezdett,
api szavával hirdetett, visz-
artandó alapjaihoz, melyek-
zeti zásziót méltóan ékítse a
győzelem, az igazság jel-

álanyilatkozatot, melyet a
tézett, ugy szintén a választ
ház megnyitásakor nevünk-
en megbizott bibornok elő-
ogy e választ csupán azon
ly az alapstatutumtól nem

dkozik, áld és megbo-
smind föloldani és meg-
n azon szándékban, hogy a
ovja és szilárdítsa, fölhívja a
zreműködjék, a fejedelem-
ljes szabadságra, hogy mű-
dabban, mi a vallás és állam
zabadsága érintetlen marad,
nül marad a statutum és a
törvény, melyeket szabad
.

nzet nagysága iránti forró
bb számmal nyilvánulnak,
egész világ tudja meg ujra.
köznek nem tekinthetjük a

háborút. Nevünket áldották az egész föl
béke első szavait hangoztattuk; bizonyá
hatnák azt, ha most háborút hirdetnénk
lepetés volt tehát reánk nézve, midőn érte
e kérdés tett nyilatkozataink ellenére t
képviselőház elé adatott, s pedig akko
békealkudozásokat kezdettünk. A feje
béke, a félsziget népei közti jó egyeté
eredményezhetik az óhajtott boldogságo
értés szüksége oly nagy, miszerint külö
magunkhoz kell ölelnünk Olaszország ö
meit, hogy ezen atyai szeretetből fejlő
öszhangzat, mely a közóhajok teljesül
nyezi.

»Az egyház jogai és törvényei irá
azon meggyőződés, mely által lelkesí
hogy különösen ezen állam nagysága a
lenségével van összeköttetésben, fogja
hogy önök tanácskozásaikban a statutur
kijelölt határok közt fognak maradn
ebben nyilatkozni fog a hála, melyet
engedélyezett szélesmérvü intézményeke

»Nemes önöknek abbeli elhatároz
ügyeinkkel fognak foglalkozni; e szán
szivünkből adjuk buzdításunkat. A ker
ipart föl kell emelni; forró óhajtásunk
vagyunk: önöké is, hogy az alattvalókra
rakjunk, hanem inkább rajtok könny
közrend fölötte nagy ovatosságot igé
elérésére elengedhetlenül szükséges, h
terium ennek szentelje gondjait. A

s buzgó gondoskodást igényel.
án a kormány javaslatokat
örüli javitásokra nézve, melye-
ek megfelelőbbeknek és leg-
lni.
s általa apostolaira ruházta
a tanítás nagy jogát és köte-

tésben maguk közt, a főren-
isztereinkkel. Emlékezzenek
mát nem világi uralma teszi
gy a kath. vallás központja.
nók beirva tudni nem már-
k sziveibe, kik a közügyekben
indenki tiszteletben tartván
ne adjon helyet bizonyos kor-
özben bizonyos részletes óhaj-
tartja a vallást, nem gondol-
s ha önök, mint hiszszük, ez
k, Isten kezében nemes eszkö-
ára és az államra valódi és
zanak, melyek közt az első
anság magvát, s a pártosko-

szédében eléggé világosan ki-
és kormánya közt egyetértés
válaszát csak annyiban veszi
a az Altieri bibornok beszé-
ani programmját tehát, melyre
lyt fektettek, elveti. Sőt e pro-
záfolja.

A parlamentben az elnök e beszédr
nyit említett, hogy az a hivatalos lapban
tétetni.

Hét nappal utóbb (július 17-ikén)
Muzzarelli által adák meg a választ az
elmondott trónbeszédre. Röviden vissza
trónbeszédre s Mamiani programmbeszé
hogy a képviselőházzal egyesülten műkö
állam javát fogják szem előtt tartani, s
jesen emlékeznek meg a pápáról.

»Mindig édesen esik szivünknek, v
Pius, midőn körülünk látjuk azon férfi
közjó előmozdításának óhajtása által
készek a fejedelemnek a közügyek javítá
munkájában segédkezet nyujtani. Ennyi
résünket fejezzük ki az érzelmekért, me
előttünk a főrendek nevében kifejeztek,
hogy önök teljes egyetértésben a képvise
mindig az általunk meghatározott alap
mákra támaszkodva, közre fognak műkö
czél elérésére, melyet maguknak kitüztek.
rik atyai szándékainkat. Noha ma neheze
nak, mint valaha, mégis erősebbeknek
gunkat, midőn támaszszal birunk oly fér
szeretik hazájokat, s tudjuk, hogy az
elemek közt a vallási elem az, mely a
szeretetökre és kiváló gondosságukra

[1]) Történt ez a Giornale Romanóban, me
július 8-ikán indult meg, s szorosan a Quirinál
a kormánylapban a pápa ekkor már meg nem bi

dnagyobb virágzásnak indul
a közbizalom forrásai és elő-
étrejöttét. De hogy mindeze-
felé szivünket és tekintetün-
Istentől nyerhetjük az erős
igosságot, az állhatatosságot
ésére.«

XXXI.

Ujra Ferrara.

Morichini bécsi missiója. — Béke-javaslat. — A
nem vezet sikerre. — Ausztria ujra megszállja
Soglia tiltakozása. — Izgatottság Rómában. — X
zár meggyilkoltatása. — A képviselőház a pápa
akarja kényszeriteni. — A pápa csendesitő válasza
ház enyhébb alakban ugyanazt követeli. — A
viszonzása. — A Vicenzából érkezett önkéntesek
— IX. Pius Rossival alkudozik. — Ennek fölt
alkudozás meghiusul. — A Mamiani-kormány is
hiszi magát. — Hamis győzelmi hirek. — A
ujabb háboru-sürgetése. — A pápa válasza. —
intézkedés. — A Mamiani-kormány véglegesen e
— Szent Mór pécsi püspök nyilvános tisztelete me

Mielőtt történetünkben tovább halad
szapillantást kell tennünk Morichini béc
jára[1]). Morichini közbenjárása legbuzgóbb
talált az angol kormányban. Ausztria C
ügyében közvetitőül Angliát kérvén föl, m
memorandumot terjesztett elő, mely szerin
zés következő alapokon jöhetne létre: A
mond Lombardiáról, mely vagy független
vagy más olasz államhoz csatlakozhatik. I

---

[1]) L. 458. l.

llamadósság reá eső részét. A
csatlakozhatnak Lombardiá-
Ausztria uralma alatt marad,
szter alatt álló hadsereggel és
yzattal bir, melyet az osztrák
nélkül a nemzeti képviselet
i kormányt a központi bécsi
ter fogja képviselni. A velen-
király czimmel egy főherczeg
helytartója, Velenczében szé-
n költségeit maga födözi; a
kint 200,000 frtot fizet, azon-
z államadósság egy részét.

lek annálinkább elfogadhatók
ziaország, melytől az olaszok
ros semlegesség terén maradt.
Lamartine [1], a franczia köz-
azon kérelemmel fordult, hogy
háborut helyeseljük s annak
. Ez ohajtott szót a franczia
dotta ki.... A köztársaság
on vádat vonni, hogy háborura
a Havasokon és a Rajnán túl
társaság ovatos és készül....
ardiában vagy győz, vagy ve-
két eset által Francziaország
er emberből havasi hadsereget
kvésre készen legyen. Ha a
rákokat kiűzi Olaszországból,

ent et l'avenir de la République.

s államához csatolja Milanót, Velencz
Modenát s tán még Toscanát is, Franczi
nem türheti, hogy közvetlen s
ságában egy másodrendü áll
szerre elsőrendü hatalommá l
Ezen uj olasz királyság határai majdn
terjednének. Ez esetben ha Ausztriával
ezen állam teljesen megdönti Franczia
delmi helyzetét. Az Alpok kétszeres érté
annak kezében, ki annak őre. Ha ez es
keznék, Francziaországnak zálogul Ni
Savoyára kellene kezét tennie....«

Másrészt Anglia Velencze idei
mányával tudatá, hogy az angol kormány
köztársaság helyreállitására segédkezet ne
Palmerston sürgette ugyan a velenczei
részének átengedését is, de Ponsonby,
udvar melletti angol követ Londonba ov
küldött, melyben a követelést teljesithet
vánitotta. A szárd kormány hajlamot
alkudozásra [1]), de a milanói ideiglene
valószinüleg Angliában bizva, az összes
engedését az Izonzóig, s azon fölül olasz
telte; egyszersmind kijelenté, hogy a h
lombard, hanem olasz háboru, azért alk
nem bocsátkozhatik.

---

[1]) Az osztrák katona-párt egyébiránt ma
elkövetett, hogy a bécsi kormány Lombardia áte
alkudozásait szakitsa meg; Radeczky az áteng
lására külön Schwarzenberg Felix főherczeget k
(L. Der k. k. österr. Feldmarschall Gr. Radeczky.

ése Olaszország fölszabaditása
onoksága miatt szenvedett ha-

ztrák hadsereg egy osztálya
oksága alatt Radeczky intéz-
a pápai állam határait, hogy
veszélyeztetett Ferrarát élel-
Lovatelli Ferencz pápai kor-
l, ki legatusi minőségében
totta föl, julius 14-ikén be-
lynek piemontiakból s pápai
ége visszavonult, s Lovatelli
sére beleegyezett, hogy két
helyőrséget rendesen élelmezi,
gondoskodik; mire Lichten-
s 15-ikén ismét Mantua felé

llásának hire julius 18-ikán
gyanazon nap Soglia államtit-
lethez tiltakozást intézett.
szentsége, mondja a jegyzék,
, melylyel kijelentette, hogy
et egyaránt keblére ölel, köze-
pai rázkódtatásnak, s a hábo-
etiség által föllelkesült összes
elentette, hogy ez időben és e
háborut viselni nem akar;
z méltó czélból a szárd fölség-
arhoz külön követet küldött:
közel béke reményének nyi-

»De ma nagy meglepetéssel és mél
mal értesült, hogy az osztrák csapatok a
ban a Pón akadályozva a hajózást és át
pápai hajós élete és szabadsága ellen
követtek el, s elfoglalván néhány pápai h
14-ike közti éjjel átlépték a Pót, s min
jelentés nélkül megsértették az egyházál
függetlenségét.

»A jogoknak, melyeknek ő szentsé
őre, e nyilt megsértését tagadhatlan elle
tettei követték. Lagoscuro lakóit Lichtens
tábornok rendeletéből a negyedik drag
osztrák őrnagya fenyegette, hogy ellenáll
a községet négy pontján fölgyujtatja;
csapatok hadiparancs folytán 6—7000-
három helyen megszállották az egyház
foglalták Pontelagoscurót és Francoli
julius 14-ikének délutáni óráiban Fe
erősség mögötti tért szállották meg. Ide
erőszakoskodás még nagyobbá vált, me
tartományunkbeli kormány főképviselője
ték, Lichtenstein herczeg ennek kato
hagyván, hogy élelemről s minden egyé
kodják, mit tőle követelni fognak; kijel
szersmind, ha a kormányzó ellenállana,
joga volna, nem fog tovább ellenséges
tózkodni. Hogy az erőszakoskodás min
megitélhetni Lichtenstein herczeg szósze
levelének következő szakaszából:

»Lovatelli gróf urnak, Ferrara v
tusának. Miután ön azon fölhivásomra

élelmezze, tagadólag felelt,
enteni, hogy e pontra nézve
, ellenkező esetben kényszer-
m, s czélomat minden, hatal-
elérni igyekezem. Ferrara,

ainak ezen tettleges megsér-
ár elrendelte, hogy az osztrák
ódon és alakban ünnepélyes
azt minden kormánynyal tu-
dazon intézkedéseket, melye-
rint a pápai állam független-
lkalmasoknak és hatályosok-

ıtán, melyet urunk ő szentsége
excellentiádhoz intézek, meg
ızt udvarával közölni fogja...
. Soglia Ceroni János,

etés ez alkalomból el nem
-ikén falragaszok jelentették,
manifestumot szándékozik a
tani. A képviselők épen együtt
tába bocsátkozván a háboru
o herczeg a »római nép« nyi-
mely hangsulyozta, hogy »a
inditványozta, hogy e nyilat-
közzé juttassék [1]).

olvassuk: »A haza veszélyben van.
árokon előforduló fölötte fontos és
ények, melyek az olasz nemzetisé-

Még be nem fejezte beszédét, mi
nép« megdöbbentő zajjal a képviselőh
»Fegyvert! fegyvert!« kiálták mindny
viselők egy része megrémülten távoz
pedig föloszlatta az ülést.

De az ülés tovább tartott. Canin
lakók ingerültségéről. Előhivatták Gal
helyzetről fölvilágositást nyujtson. A re
igyekezett a törvényhozókat megnyugta
a népet és nemzetőrséget; nem taga
utóbbi el akarta foglalni az Angyalvá
kapuit; de ebben nem látott veszélyt,
nemzetőrség Róma védelmének palladi
a mozgalom létezését sem tagadta, d
intézkedett, mert benne veszélyt nem lát

A mozgalom pedig nem volt ol
mint Galletti állitotta. Bőszült tömegek
utczákat, »halált a papokra« kiáltva. T
Angyalvárt szándékban volt elfoglalni;
lotta-katonalaktanyát meg akarták tá
ottani készlettel a népet fölfegyverezni

Ximenes Ferencz áldozár, ki
rényletet »Cassandrino« lapjában »Tre

get szivén sértik, ezt eléggé bizonyitják. Ön
népképviselők, ezt ünnepélyesen kimondani,
kül intézkedéseket tenni, melyeket a közvesz
lanataiban saját megmentése érdekében minde
den nemzet meg szokott tenni. A nép, távol a
mást akarjon képviselőire gyakorolni, kijelent
el van határozva legyőzhetetlen erejével tán
intézkedéseiket, szembeszáll minden veszélyl
hozni a legnagyobb áldozatot.«

ikkben megbélyegezte, julius

árom napi viharos vita után
no, Sterbini, Farini és Borsari
t nevezett ki, mely a ferrarai
z intézendő beszéd szövegét

lent meg a bizottság a pápa
á a képviselőház által jóvá-
det:

A képviselőház egyhangulag
tt hálaját a gondoskodásért,
területének az osztrák csa-
ellen ünnepélyes tiltakozást
mint katholikusok és olaszok
iatt szent haraggal vannak
iselői fölajánljuk a nép szivét
nzetek életerejét képezik. A
visszaidézik a császáriaknak
den időben elkövetett bűneit,
e irányzott régi és ujabb tö-
em maradhat többé rabszolga,

r már oly terrorismus alatt állot-
ltal szerkesztett »Labaro« Xime-
i napokon e nyilatkozatot tette
knak tegnap ismeretlen kéz által
örvény által biztositott vélemény-
loszlásnak indult kormány nem
erkesztőség a lap kiadását felfüg-
nyek ismét teljes érvényökre emel-

miután azt szentséged megáldotta. Fiui ti
szeretettel buzgón kérjük, utasitsa korm
ne halogassa védelemre és támadásra a f
használatát, s tartós szövetséget kössön a
kel, kik, mert az olasz függetlenségért
méltók, hogy az olasz népek sorsát intéz
föloldhatlan kötelékekkel szentségedhez
nevében Olaszország visszavivta fölényét,
világ megujul, készek vagyunk a legna
zatokra, hogy megvédjük szentséged és
kat, az egyház, a nép és nemzet elévülh
Kérje szentséged ujra Isten áldását Olas
reánk; mondja ki a mindenható szót, mel
elnyomottakat és összetiporja az elnyom
viselők lábait csókolva, ezt bizalommal vá

»E szentszék, válaszolá a pápa, vi
jogainak védelmét mindig szivén viselé;
pák, kiknek méltatlan utóda vagyunk, e
ságunk ismételt jeleit adák. Ezért kötel
ismertük követni példájokat, s a ferrarai
már másodszor nyilatkoztunk. Első til
(1847-ben) teljes elégtételt nyertünk,
visszaállíttatván a status quo. Reméljük
fog ez történni a jelen esetben is, bár a
mások. Teljes bizonyosságot nyertünk a
osztrák csapatok Ferrarát már odahagyt
esetben is szivesen megnyugtatjuk önök
szek vagyunk minden intézkedést megte
jogának biztositására, mely jogról lem
sem volt szándékunkban, s kijelentjük, h
is sértetlenül fönn akarjuk tartani.

mal is köszönettel fogadjuk
érzelmeket, valamint a tett
evezett jogok minél teljesebb

os esedezésünket, hogy Isten
minden szerencsétlenségtől,
nézve egyetértést hozván a
os földön virágoztassa föl a
i boldogság ez egyetlen for-

hozzátevé: »Küldőiknek ket-
pa teljes joggal megengedi
m é t, és hogy az Olaszország
e t s é g e t, melyet ő kezde-
sürgetni, ha el nem fogad-
f ö l t é t e l e k nem lépnek

ugyanazon ügyben a szent
d szövegezésével Corboli és
calchi herczeget, Mastai és
eg. E beszéd szövege:

k! Ha a haza válságban van,
inden jó polgár kötelessége
de önként föl is ajánlani min-
közjó föntartása és megvé-
lenség követel. S azért alig
államtitkárának az osztrák
ban elkövetett ellenséges tet-
a főrendi ház mélyen érezte
mögött ne maradjon a szent-
ezésében azon gondosságért,

melylyel az egyházállam integritását s ép
mezte. Mindannak elérésére, ami szüksé
gondoskodás és tiltakozások hatályosakl
összes alattvalóinak szivét és akaratát
kezeibe teszszük le. Annál kedvesebb l
vagyonuk és életök föláldozása, mivel
mellé, mely mindig fönmarad, legédesebl
ként járul a hála és kegyelet, melylyel
eltelvék uralkodó fejedelmünk és a ben
atya iránt. Reményünk az ügy igazságo
ről a világ annál inkább meg fog győző
tartóbb volt szentséged azon törekvése,
ház fönséges fejéhez méltó módon Olas
mára békét eszközöljön. Az igazságos
Istentől nyeri erejét, minden emberi erő
törni. És az olaszok sziveiben e láng ann
ban fog föllobógni, mivel azt most egy
események gyujtották, s igy az olasz álla
vetsége nem lesz többé óhaj, hanem fény
tény.«

Mire a pápa válaszolá:

»A Ferrarában nem rég történtek
hivták figyelmünket oly intézkedések
melyeket e szentszék világi uralma b
kötelessége követelt. Midőn önök kiemel
ságos voltát, és irántunki hálájoknak a
zést, vigaszt nyujtanak szivünknek. E bán
sértett világi uralom védelmét jogna
melyet kellő módon mindig ünnepélye
gyakorolni, s elismeréssel fogadjuk az e
nagyobb biztositására tett ajánlatokat.

zország boldogságáért, kér- mentse azt meg minden sze- itsa ezután is iránta előszе- ontjában örök igazságainak egész területén azok gya-

dozatkészségével, vagyon és nt atyát csak háborura buz- épen azt sürgették, hogy a yházi átkot mondjon;[1] an a védelem jogára szo- helyett békét ajánlott.

ek előtt (julius 25-ikén) ér- a római hadfiak egy része, t adta, hogy három hónapon ert nem fog. A Galletti Ber- nyelt legiót a képviselőház nai senatus fogadá. Corsini az érkezőket következő sza- lelkü rómaiak! A senatus, őszinte szerencsekivánatait ésnek érzi magát ma, hogy

poca« irá: »Ha szabad a pápai y buzgó kérésünket juttatnunk, ház tisztelt fejét: az állam anyagi si hatalmát az olasz föld barbár állam megszállója ellen. Szent illámot az osztrák fe- zi átkot; gyászlepellel borittas- yháza; a meggyujtott szentelt nye; átok, háboru, háboru, há-

önöket nyilvánosan az atyai szeretet ál
gadtatásban részesitse, és igérje, misz
nélkül háláját némileg nyilvánitsa. Ad
hogy önök a harcz körül érdemeket sze

A legio büszkén borostyánkoszor
nult be a városba. A város ünnepély
lobogózva. Doria herczeg a hadügymin
ket saját palotájában megvendégelé;
rendelé, hogy békésen tűzhelyökhöz v
legio azonban megvetvén a hadügymi
letét, a Gésu melletti jezsuita házat elf
hatóság fölszólalása daczára laktanyául

A miniszter-crisis folyton tartott.
Rossi Peregrin gróffal inditott meg a
ki miután megszünt Francziaország róm
lenni, mint magánpolgár időzött Rómáb
ban Olaszország helyzetéről leveleket k
a pápa által meghivatva ellenveté, hogy
szágon kivül élvén, kevesbbé ismeri a
ami fő, az uralkodó párt előtt nem nép
többen rosz néven vehetnék, hogy p
van; a franczia kormánynak sem tetsze
Rómában a pápa szolgálatában magas

De miután a szent atya nehézség
késznek nyilatkozott a kormány alakitás
föltételül tüzé ki, hogy minisztertársai
de határozottan szabadelvü férfiak legy
statutumot minden részében az alkotm
nyek és szokások szerint alkalmazhassa

[1]) Ezek olvashatók Farininál i. m. II. 25

iv, mind tulszabadelvü elleneit
se; a kiváltságok megszünje-
rendbe hozassék; a hadsereg
, már Nápolylyal nem lehet,
s Toscanával szövetség köttes-
övetség rendelkezésére adandó
egállapittassék, ezen kivül a
ibe nem avatkozik. Miniszter
nghettit, Pasolinit és Recchit

elekbe összeségökben egyrészt
hetett, ugy egy Rossi-minisz-
nagyobb ellenkezéssel fogad-
közvélemény« által. Féltek a
élytől; a féktelenkedők gyü-
hogy első dolga lenne az utczai
i. A zugolódást rágalmak, a
getések követték. Sterbini szá-
elentette, hogy ha Rossi mint
észelne a parlamentben meg-
gkövezné.
e, s azon körülmény, hogy e
i mellett senki nem bátorko-
vállalni, arra birta Franczia-
gy frascatii magányába vissza-
crisis tovább is tartott.
ly erősnek hitte magát a ha-
29-ikén a képviselőházban ily
sztercrisis megszünt. Azért a
dja lesz megkötni és nyilvá-
éget, s Károly-Albert király-

lyal oly szerződést létrehozni, melynek e
míg egyrészt határainkat a lehetőség s
mezni tartozzék, másrészt mi kitüzött
emberben és fegyverben a tőlünk kitelh
járulunk.«

Az önérzetes nyilatkozat daczára
miniszterium napjai meg voltak számlál

Julius 30-ikán több sürgöny érke
teriumhoz, s külön futár jelenté Mami
Custozánál és Sommacampa
ausztriaiak nagy vereséget szenvedtek.
rium azonnal tanácsba ült össze s szöve
zelmi jelentést, mely legott kinyomatott
terjesztetett.

A lakosság e hirt leirhatlan örö
»Győzelem, győzelem!« kiálták, s ö
borultak egymás karjaiba. »Éljen Olas
Károly-Albert, éljen Károly-Albert Ol
királya!« hangzott tovább. A töm
ittasan vonult Pareto szárd követ ablak
nem érkezett ugyan hivatalosan, jelent
kélyéről, de igaz.« E megnyugtatás el
éjfél volt, midőn a Monte Citorión az örö
harangzugás vegyült. E jelre minden t
rangoztak.

Másnap reggel korán a város ünn
téséhez fogtak, Patrizi Konstantin a bib
nök kénytelen volt beleegyezni, hogy T
tassék, midőn hiteles értesités érkezett,
pen Károly-Albert nem győzött, hane
campagnánál és Custozánál szenvede

gzetesek a háboru további le-

hangulatot düh, republicanus
egetés váltotta föl. A nemzet-
a praetorianusok vagy török
dé játszani, a mérsékeltebbek
használá. Leginkább ennek
öklete alatt Guarini, Borsari,
bini és Canino képviselőkből
1-jén megjelent a szent atya
nevében a következő feliratot

! A haza szorongatott helyze-
entségedhez fordul, kinek ne-
nzetisége jogának védelmére
lték szentségednek azon hata-
szavai, mely egyedül a fegy-
lapitani.
m függetlensége nem biztosit-
rszág nem független. Reánk
valaha, az a kérdés: olaszok
entségedre, mint fejedelemre
ad népen uralkodjék-e, vagy
olgáljon? Szentségedre mint
és, hogy az egyháznak, mely-
feje, tulajdonát védelmezze.
ott akarata az egyház, a nép,
ig védelmezni. Oh szent atya!
képviselőiben, kik a szentsé-
törvény alapján választat-
nkban, bizzék a szeretetben,

melylyel szentséged iránt viseltetünk, m
lásosság; Istenre kérjük, segitsen, segit
szágon!... Részünkről szükségesnek t
az önkénytesek elegendő számmal fegyv
tassanak, hogy a városi nemzetőrök m
nak; szentséged zászlaja alatt idegen leg
sék, az állami kincstár rendkivüli költs
délyezzen. Készek vagyunk minden áld
szilárdan el vagyunk határozva szentség
megmenteni az államot és dicsőséget;
nak megmenteni a függetlenséget; mind
a becsületet; és meg akarjuk menteni az
szersmind a belviszályoktól, végzetes fölf
melyek azt fenyegetik, ha a nép lelkes
irányt nem adunk, és szentséged saját
nem támogatja a mienket is.

»Hallgassa meg szentséges atyánk,
vát; ah, ne akarja, hogy IX. Pius uralk
az olasz hadsereg szerencsétlenségének
furdalásként sulyosodjék lelkiismeretünk

»Megelégedéssel fogadjuk — válas
atya — szavaikat, mert hallottuk emlit
statutumot; épen e statutumra való hiv
gallja nekünk a kérelmökre adandó v
tőlünk nagy és rendkivüli intézkedéseke
melyekről, mielőtt azokra választ adja
háznak kellene tanácskoznia. Addig is
tem önöket, hogy hadseregeket nem lehet
Századunk nagy hadvezére, ki ifjukoru
élt, s kit önök mindnyájan, ha személye
merték, ismerik a történelemből, szintén

nem bátorkodott a harcztérre
rlott embereket. Azt mondják
iókat hivjunk meg; de ez egyez-
etből hosszu időt igényel. Más-
zélyeket emlitenek. Reméljük,
selés gondoskodni fog az állam
geiről, eszközöket alkalmazván,
rünk, de imádattal elfogadunk.
képviselők közt számosan, kik
t a szenvedélyek rohama által
rik az állam valódi szükségeit.
yobb, a legsürgősebb, hogy a
yilvános rend helyreállittassék.
unk kifejezését és áldásunkat.«
visszaérkezőket zajongó tömeg
a hintónak, melyben Sereni
bb követeléssel számot kért a
kről. Sereni ezen nem csupán
pviselt méltóság ellen elköve-
ki tisztéről lemondott és Ró-
nagyobb készséggel adott Stur-

melyből a mérsékeltebb tagok
még mindig a Mamiani-minisz-
fönnebbi beszéde után elhatá-
asz parlamenthez egy-egy köve-
ssal, hogy ezek módokat keres-
ország fölszabaditására minden
st kövessen, s más szabad nem-
ezést igyekezzenek megkisér-
olasz függetlenség védelmére

pápai zászló alatt idegen legiót szervezz
vezérről gondoskodjanak; a közrend és
érdekében a nemzetőrség mozgósittassé
tesek pedig lehetőleg jól dijaztassana
tanulmányozás végett az osztályok elé
javaslatok utasittattak: Kétmillió scud
jegyek bocsáttassanak ki kincstárjavakr
jelentékeny kényszer-kölcsön ajánltatott

Ez volt a Mamiani-kormány utols

Augusztus 2-ikán a szent atya e n
bocsátá ki:

»IX. Pius pápa. Az izgatottsá
lönböző események alkalmából a lelkek
sürgősen szükségessé teszi, hogy az, ame
függ, kik bizalmat kérünk, lecsillapittass
terium, mely hosszabb idő előtt lemond
kérelmét, s ma véglegesen visszavonul.
nem maradhatván, meghivtuk Rómáb
Pesaro al-legatusát, Fabbri Odvárd
már ideérkezett, s az uj miniszteriumb
venni. Ezen gondoskodásunk minden jók
zalmat ébreszthet, mely még inkább me
dulni az ezen kormány által teendő intézk

»Némelyek panaszkodnak, hogy a
előfordult események folytán, nem törté
jok orvoslására alkalmas intézkedések; pe

---

[1]) 1831-ben Bolognában az ideiglenes ko
tehát szintén a forradalom hiveihez tartozott,
melyek 1848-ban vállait nyomták, mérsékelte
mányelnök hevét.

eteinket, melyeknek államtit-
t, s melyek Bécsben is közzé-
ár, és ismételjük most is, misze-
llamunk határai védelmeztes-
lépett miniszteriumot minden
negtételére fölhatalmaztuk.
gyon is való, hogy minden idő-
ny alatt a külveszélyeket saját
használni a közrend és béke
varják a polgárok elméjét és
nkor, de főleg a jelen időben
ánk látni. Isten őrködjék Olasz-
yház és e város fölött, s helyezze
i: a Boldogságos Szűz és az
ek közvetlen oltalma alá; és
gtörés [1]) fertőztette be a ka-
át, mindamellett bizunk, hogy
nak az Ur szine elé, s áldásokat
gerősítik a jókat, s ellenségeit
utjaira visszavezérlik. Adatott
Maggiorénél a halász gyürüje
2-ikán, pápaságunk harmadik
p a.«

azánkra vonatkozó emlékezetes
nk. Mór, ki a XI. században
tetett, kit szent Imre királyi

szerzeteshíznak a Vicenzából vissza-
zakos elfoglaltatása, Ximenesnek és
vezett papnak orgyilkos kéz általi

herczeg hét csókkal tisztelt meg, majd
apát lett, és szent István király által
püspökségre emeltetett, hazánkban mi
nek tiszteltetett, s emlékünnepe a ben
rologiumában deczember 4-ike alatt f
teles történeti adatokkal be van bizon
XV. századtól fogva Mór pécsi püspö
»boldognak« neveztetett, s mint ilyen
Azonban hazánkban a tatár és török d
Mór nyilvános tiszteletét tanusitó ré
majd nem egészen megsemmisittettek.
Mór tisztelete az anyaszentegyház látha
volt jóváhagyva és megerősitve. E meg
vényezte Scitovszky János mint
1848. február 24-ikén Rómában. A sze
alapos megvizsgálása után 1848. julius
tározta, hogy szent Mór pécsi püspök
lete nyilvános legyen, IX. Pius pedig
augusztus 4-ikén megerősitette.[1])

[1]) Szövegét l. az Okmányok közt IV.

XXII.

-kormány.

eg miniszterium alakításával. — ápai területet, mi ellen az állam- zterium megalakulása. — Ennek ékirata. — A ferrarai ügy elinté- mentben. — A parlament Fran- — Harcourt válasza. — A so- nnek hatása. — A külügy ismét . — A képviselőház által elfoga- működésének elnapolása. — A archia Bolognában. — A szent Szeptemper 11-iki consistorium.

sztus 2-ikán Fabbrit meg- kitásával; de a piacz rém- egetéseket hallatott, fölötte tot. Mérsékeltebb férfiak- izhatott, hogy a közrend és yreállitására őszintén köz- volt bátorságuk magukat tenni. Mamiani, ki el volt miatt, az utána jövő kor- augusztus 5-iki parlament- tőzéssel kijelenté, hogy ha nem alakul, a gyökeres baj lást fog ajánlani.

Ezen nyiltan ideiglenes ko
való fenyegetőzést tette részben az
ságban történtek benyomása alatt.

Míg Milano az osztrák fegyverek
Welden osztrák táborszernagy au
közzétett fenyegető és kihívó kiáltván
miszerint át fogja a Pót lépni, hogy
a lázadókat, különösen a keresztesek
ellenállás esetében fenyegetvén a leg
felgyujtott és megsemmisített Sermi
ban) sorsára fognak jutni. Augusztus
nóból (a ferrarai legatióban) halállal f
azokat, kik fegyvert merészelnek vis
piumokra sulyos sarczokat rótt. A fe
trák parancsnoka fenyegetőzött, hogy
tatja, ha a pápai csapatok azonnal ki
Bolognában pedig augusztus 8-ikán
kezés volt, melyben az ausztriaiak
videbbet.[1])

[1]) Welden Ausztria védelmére ig
pápai kormány Ausztria ellen nyiltan leg
vett, s fegyverrel kezében ellenséges szán
osztrák-olasz területre. A kik bennünket C
zából, Trevisóból megtámadtak, épen ugy
pápai csapatok voltak; a velenczei őrségnek
ezekből állott; daczára, hogy megveretve
kellett visszavonulniok, a Pó hosszában az
lekedés akadályozása tovább is tartottak, és
igazgató comité sajátképeni székhelyévé lett
vel összeköttetésben állott, s még az oszt
folytatta titkos fondorlatait s lázitásra izg
részről a Pót azért léptük át,

ncsából Soglia bíbornok a
ása ellen azonnal tiltakozott.
mi Urunk pápaságának kezde-
tartván az egyházállam, ugy-
am állapotát, s mint a fejedel-
ja nem helyeselvén sem a kül-
szályokat, hogy Olaszországot
szesítse, a félsziget fejedelmei
sére tett lépéseket, mely szö-
alattvalói óhajtásainak kielé-
fejedelmek jogai sértessenek
es szabadság utáni törekvése
alkudozások részben támoga-
eredmény nélkül maradtak.
rópa nagy eseményei, melyek
laszországi háboru. A szent
tesen nagy áldozatot hozott,
a háborúban való részvételt;
ta el fölhasználni a békés esz-
tben kitűzött czélja elérésére.
lség által sugalt magatartása
m volt képes megakadályozni,
reg államait meg ne szállja,
területet azon kijelentéssel
szállás csak ideiglenes. Mind-
tni mindenkivel, hogy a meg-
zék uralma meg van sértve

megelőzzük saját terü-
yos tekintetben az önvé-
(Welden · Episoden aus meinem

tartás következményei. Azért ő szent
ból meghagyom eminentiádnak, hogy e
után haladék nélkül Corsini herczegg
torral és Simonetti Hannibál herczegg
lőhaz részéről megjelenjen Welden tál
s tőle erőszakos eljárásának okát kér
zottan kivánja tőle a visszavonulást
tományokból, s adja tudtára, hogy ell
ő szentsége az igazságtalan foglalás ell
gere l'ingiusta occupatione) minden, h
eszközt föl fog használni« . . . »Sogli

Welden a küldöttségnek emlé
laszolt, melyben bebizonyitani igyekvé
ként 1831 óta különösen a legatiókba
pártok törekvései oda voltak irányozva
világi hatalmától megfosztassék, csupá
lom gyakorlására szoríttassék, és Au
mely ezen üzelmeket erejének teljes ki
hiusítani törekedett. Ausztriát nem
tási vágy, csak jogait és a monarchiai
zett védelmezni, mert olasz vagy rón
melynek élén a szent atya álljon, ugy s
A fölizgatott népek nem maradnak m
tárok közt, melyeket a szent atya a leg
számukra kijelölt; előestéjén állunk
minden törvényes alap, vallás, törvény
lábbal tapodtassék. Elérkezettnek látsz
szorosan összetartson minden belátó és

---

¹) Simonetti a missiót el nem fogadv
rini küldetett.

javát szivükön viselik, s a
méltó szerep lenne, hogy élére
hiszen szent keze nem emel-
nem csak arra, hogy áldását
ben, mondja Welden, sikerült
jesen kielégitenem, kijelent-
örülmények engedik, a szent
de csak is annak személyére
ni fogom.«[1])

ztus 19-ikén közzétett egyez-
csapatok odahagyják a pá-
edig kijelentette, hogy a to-
üggesztetnek.

fordult események viharos je-
ai parlamentben is. Augusz-
ba hire érkezett, hogy Páris-
Bastide miniszter Olaszország
ő hivatalos nyilatkozatot tett,
nányásokkal fordult a pápa s
izenetet követelt; Franczia-
kikérését javalta; a franczia
atja meg segélyét, midőn azt
k; Francziaországban nincs
csak a fejedelmek meg-
e. — Canino követelte, hogy
esen hadat izenjen Ausztriá-
iszter válaszolá, hogy a hábo-
jogát a statutum a fejedelem-

, 38. l.

nek tartja fönn, ennek folytán Canino in
tetett. — Megválasztattak az olasz pa
küldendő követek: Mamiani Nápolyb
Turinba, Farini Florenczbe, Pieri Paler
bek közt még Mamiani indítványára E
Olaszország első polgárának nyilváníttat
ugyancsak Mamiani több javaslatot tett
Olaszország népeit Ausztria elleni által
birni; élesen megtámadta a kormányt, s
szeplőtlensége megőrzésének tekintetébő
hogy a kormányból lépjen ki.

Elfogadtatván Sterbini javaslata
terventio iránt, azonnal szövegeztetett e
országhoz intézendő felszólitás, melyet
aláirtak. Augusztus 8-ikán Ciceruac
alatt nagy néptömeg jelent meg a C
előtt, melyben Harcourt herczeg franczi
Sterbini két más társával a herczeg elé
elmondá, miszerint a nép megjelent, ho
köztársaság iránti rokonszenvének adj
a nép a kikérendő franczia interventio
egyetért a képviselőházzal; óhajtja a véd
czia- és Olaszország közti barátságot és
ségét; a két ország eredeténél és erkö
testvér; mindakettő méltó, hogy három
kat egyesítve az európai polgárosodás él

[1]) Ugyanakkor a »Contempora
mindenki tudta, hogy Sterbini lapja, ezt irá
szerencsétlenség közt a legnagyobb volna, ha
ség érkeznék; pedig annyira jutottunk, hogy te
aggodalommal a Havasok felé fordul, vajjon

nézve, válaszolá Harcourt
érelme hizelgő, mégis mind-
elentenem, hogy az a legna-
. A lapjaikban közzétett tá-
szédei után erre épen nem
nek maguknak is meg kell
értései, a szónokok beszédei
, mint amit önök kifejeztek.
nemeslelkü; könnyen feled.
zve mit fog határozni, nem
nincs mit önöknek válaszol-
hogy ha önök Francziaor-
ek, s aztköztiszteletű embe-
irják alá, ugy hogy az alá-
t képviseljék, sietni fogok azt
eni.«
ményei napról napra enyész-
kik Párisban a franczia in-
, Cavaignac-kal nem boldo-
ugusztus 9-ikén az osztrák
ről Solasco által aláirt
szerződés követte, mely a
gált. Ez egyezkedés alapján
t Peschiera, Rocca d'Anfo,
Parma, Piacenza, Velencze
ritésére. A fegyvernyugvás

alanxok; füleink hallgatóznak,
illaise. Oh, ezen phalanxok bor-
se mintha csak tüzvészt hozna!
drágán fognak árulásuk miatt

tartama hat hét, mely idő után, ha a b
sen megkötni nem sikerül, nyolcz nap a
ségeskedés ujra megkezdődik.

E fegyvernyugvásról Rómában m
5-ikén birtak tudomással. Ezen kelettel i
Maninnak: »Kedves barátom! Megb
értesülünk, hogy Károly-Albert az osztr
vernyugvást kötött oly föltétellel, hogy k
engedi nekik Peschierát és Velenczét, s
határul az Addát tüzi ki. Legyetek kész
ha a hir csakugyan valósul; bélyegezz
árulást, alakuljatok köztársasággá s k
cziaország interventióját.«

A solascói fegyvernyugvás hire hi
augusztus 11-ikén érkezett Velenczébe.
ság oly fokra lépett, hogy a királyi bizt
roly-Albert nevében kormányoztak, alig
nekülni. Manin azzal csillapította le a t
negyvennyolcz óráig ő fog kormányozni
tal való egyesülés legott megszakíttat
dokolással, hogy Piemont királya Vele
sára nem volt fölhatalmazva, s kitűzte a
zászlót.

Rómában a forradalmi lapok erő
köztársaság felé. A nép ámítására hir
Piemontban a forradalom győzött, a k
fölgyujtatott, »valószínüleg« a köztársa
van kiáltva; Milano falai közt Zucchi, G
czol az osztrákok ellen; Károly-Albert
canai herczeg tehetetlen, a pápában ni
erély. Pedig Olaszország oly tekintélye

melylyel Ausztriát rövid idő
Az egyházállam kiállíthatna
olczszázezer, Toscana három-
nélkül összesen egy millió, hét-
hadsereggel maga I. Napoleon

edt Gavazzi az »olaszok nevé-
tt ki, melyben IX. Pius a né-
ivatott föl; a lombard repu-
az olaszokat, hogy üzzék el
s köztársaságokat alapítsanak.
köztársaság javára tömeges

Rómában terjesztettek; a nép
edése irányát; e kiváltványok
»közvéleményt.«
nes hadügyminiszter a pápa
fegyverkezés iránt intézke-
a előbb történt volna, hogy a
abbra vonassanak. Augusztus
meg, mely tudatá, miszerint
t akarata, hogy az 1847. de-
szteriumról kiadott motu pro-
yminiszterium összes
a bibornok-államtit-
pontosittassanak; mi-
fölhivatnak, hogy jegyzékeiket
lenül az államtitkársághoz in-
ggiotti helyébe a svájczi La
ok neveztetett ki hadügymi-

Augusztus 26-ikán a parlament elna
vember 15-ig. A képviselőház még 2
comitében elfogadta a következő előterje

1) A pápa congressust hiv össze, m
ország érdekei a pápaság lelki és világ
teljesen megfelelőleg tárgyaltatni fogna

2) IX. Pius nevében követelni ke
állam területének teljes odahagyását, b
rara erődöt, mely ujabb szerződés szer
tott. A lombard-velenczei királyságr
egyezményben biztosittassék a népek sza
olasz nemzet függetlensége, Olaszorszá
adatván természetes határai.

3) A pápa hatalmával járjon közb
ciliaiak és a nápolyiak közt a béke hely
legalább az ellenségeskedés felfüggeszte
ország ügye diadalának fog szolgálatot

4) A már megnyitott (?) diplomat
sokban az olasz államok képviselői Olas
keinek szemmeltartásával akként fogn
hogy a szövetség és olasz parlament ter
hoz közeledjék.

5) A pápai kormány lehető leg
alatt azon legyen, hogy e szövetség és ol
létrejöjjön.

6) A hadsereget a kamra által elr
és számmal szervezni kell mindaddig,
kérdés meg lesz oldva.

7) A kormány minden, rendelkezé
közzel igyekezzék a clerus és nép közti
zalmat helyreállítani.

kamrák azon legyenek, hogy
nban pénzügyi reformot létre-

szolgáltatni az alsóbb osztá-
nak, azokat fölmentvén a rájok
rhektől; emezekre nézve igaz-
z adókat, akként, hogy azok a
re alkalmaztassanak.

X. Pius nemes bizalmát nem
tak, sőt többségben voltak a
ránt hű elemek; de egyrészt az
ása, másrészt a kisebbség ter-
aállóságot tanusított s inkább
rítkozott. Kiválóbbak voltak
ni és Borghese; a jobb olda-
inak legfélemletesebb ellene
részben sietteték a Mamiani-
a szélső balon Canino és
Torre. Legtöbb tagból állott
l centrumban leginkább ki-
bban Simonetti, Bevilacqua,
trum rendesen a jobboldallal,
dallal szavazott.[1]) A főrendi-
zé tartoztak Pentini és Gnoli
róf.

közt minő jelenetek fordultak elő,
anino és Sterbini, kik pedig egy
»gyáva« czimeket osztogattak egy-
más czimek is követték, mindkettő
ellen hiteles okmányokkal is bizo-
gymást párbajra, melyből azonban

Mintha a történtek még nem töltö
elég keserűséggel IX. Pius szivét, hal
hogy Bologna teljes anarchiában var
kok elvonulása után a munkakerülő tö
ben maradt, rablásból s fosztogatásból
magát. A polgároktól, hogy védhessék
még a nemzetőrségtől is elvették a fegy
védelmének ürügye alatt rablott butorok
kat építettek, s mint munkások és katon
sőt háromszoros bért követeltek, mely
nélkül nehéz volt tőlök megtagadni. A b
a zsarolókat kielégíthesse, kénytelen v
pium és tartomány terhére százezer s
papirpénzt kibocsátani. A fékvesztett fe
hez az osztrákok által szétvert ugynev
csapatok csatlakoztak. A rémuralom
fokot ért, midőn a rakonczátlankodók é
anchi hirhedt rabló állott. Megnyitottá
ket s fölfegyverezték a kiszabadított g
akikre kimondották, hogy gyanusak, azo
mindenből kifosztották, hanem meg is
megölték. Az utczákat a legyilkolt áldoz
A barbár lázongásnak végre a Forliból
bornok vezetése alatt érkezett svájczi
véget.

A kinzó sivatagban mint egy üdít
zett augusztus 27-ike, midőn a szent aty
tér közelében levő S. Pantaleo egyházába
melynek főoltára alatt Calazanci szent
nyugszik. A kegyesrendüek, kiknek IX.
rában tanítványa volt, említett napra tett

k megünneplését, mely ünne-
er atya boldoggá avattatásá-
ala hirdetendő. A szent atya
t megáldoztatta, s a decretum
beszédet mondá:
Istennek, ki ily nehéz időkben
gnak s a világnak, hogy min-
allása ügyéről, buzgó férfiakat
vesen vannak a munkások, az
csekély vigasztalást nyujt ne-
szemlélnünk enged buzgó fér-
át uj hóditásokkal gazdagítják
talás annyival édesebb, minél
napjainkban akár egyes, akár
ámával merészelnek ezen egé-
szágba, sőt magába a kersz-
ehozni a protestantismust.[1])
legnagyobb mérvben lelke-
tiségért, másrészt a legmegve-
ják, mely a nemzetiséget meg-
r, midőn a hasonló szellem
rszág elismeri, hogy a vallás-
élnak legnagyobb akadályára
ok egyesülési tervekkel
zágban találkoznak, kik nem
ási botránytól s a nem kisebb
allási egység megromlására a

protestantismust a genfi születésü
rmek-menhelyek alapitása segitsé-

a legveszélyesebb magot vetik el, hogy l
nemzeti egységet. Ime, hová vezet a val
Kérjük Istent, hogy oszlassa el a sötét
az isteni igéretben, emlékezzünk meg,
házon a pokol kapui sem fognak diad

Szeptember 11-ikén a szent atya
toriumot tartott, melyben melegen m
a Párisban apostoli buzgósága áldo
D'Affre érsekről, szeretettel nyilatk
franczia nemzetről is.

»Reméljük, igy szól, hogy e főp
a mennyekből is szeretettel tekintvén
országra, melyet életében annyira sz
által ki fogja eszközölni, hogy Isten
ama hazától a tévedéseket és nyomorol
napra mindinkább ujult erővel virágo
hit, erény, ajtatosság és minden neme
dogságnak. És itt, tisztelendő testvér
nyujtjuk a jeles franczia nemzetnek a
ságos adóját, melyet annyira megérden
legizgalmasabb napokban és a legsze
körülmények közt is a kath. vallás, a sz
széke iránti szeretete- és tiszteletének o
adá. Végre láttára oly sok és sulyos
lyeknek a ker. világ ki van téve, s mel
hihetetlen fájdalommal töltik el; látt
tanoknak és őrületes véleményeknek,
vallásunknak és magának a polgári t
nagy kárára a meggondolatlan lelkeke
a tanulatlan osztályok közt, oly sajnálat
revezetik és fölizgatják, lehetetlen föl

gy buzgón intsünk benneteket
minmagunkat is ne buzditsuk,
ül, éjjel és nappal lelkünk alá-
k az Urhoz, hogy mindenható
on a szeleknek s a tengernek, s
lmának bősége által az eltéve-
tévedések sötétségéből s a bü-
sse vissza az igazság és igazsá-

XXXIII.

Rossi-kormány.

A szent atya Vaures által megnyeri Rossit megalakulása. — Adatok Rossiról. — A olasz méje. — Piemont suprematiai vágyai. — Gio terve. — Az uj piemonti kormány a tervet szövetségi tervezete. — Piemont ellenkezik s a lása miatt Rómát teszi felelőssé. — Rossi erél — Nagy tevékenysége. — Zucchi római hadüg áldozatkészsége. — A turini »szövetség-congre dalmi terv. — Ennek felfödöztetése. — Zu Garibaldit.

Fabbri gróf belátta, hogy szem fenyegetőbbé váló helyzettel, nagyon e ránál fogva, feladatának megfelelni n szent atyától fölmentetését kérte és az

Egy erős kormány alakítására legi Peregrin látszott hivatottnak. Bár a összeállítása iránti alkudozások eddig ményre nem vezettek, a pápa ujra megk nyerni.

Vaures atya, Rossi barátja, alkudozásoknál is a szent atya és a g benjáró volt, fölkereste ez utóbbit, ki még mindig habozott elfogadni. Vaures válaszolt. Végre az ellenállásában megi

nekem mindig kitünő taná-
neg, mit tegyek?« — »Azt,
hoz, s megbizatását fogadja
oly válságos!« — »Ez annál
jánlatot elfogadja; az Isten
nt.« — »Legyen meg az ő
si, s ég felé emelvén szemeit,
io laxabo rete (a te igédre

a pápánál s az uj kormány
ként megalakult: Soglia
külügyér és miniszterelnök,
el- és ideiglenesen pénzügyér,
ok közoktatásügy, Cicco-
Montanari Antal keres-
Mario, Rignano herczege köz-
ter gróf tárczanélküli minisz-
pénzügyminiszter-helyettes.
tti Kamill volt ideiglenes
g fő élelmezérének nevezte-

gróf, ki midőn pápai minisz-
éves volt, 1787-ki júliusban
Kiváló tehetségei által már
onta a közfigyelmet. Huszon-
gnai egyetemen a polgári és
. Fiatalabb éveiben teljes
k szolgált. Midőn 1815-ben
az olasz egység zászlaját s
ndos háborura vállalkozott,
i közé tartozott. Mint Murat

király polgári biztosa 1815. ápril 4-iké
népeihez forradalmi manifestumot i
hangjára alig különbözött Sterbini, az 1
demagog nyilatkozataitól.

Murat bukása után Francziaors
kült; innen a waterlooi csata után Sváj
Genfben telepedett le, hol a római
politikai nemzetgazdászat tanárává lő
tartá összeköttetését az olasz forradalm
a forradalmi mozgalom élesztésére cz
milánói »Conciliatore«-ba.

Mint genfi tanár csakhamar nagy
dett. Előadásait ifjak és öregek hallgat
egy Melly nevü gazdag protestáns hölg
1829-ben büntetőjogi munkát adott ki
gári jogot nyervén, 1832-ben megbizato
alkotmány, vagyis a szövetségi szerződé
kidolgozásával. Munkálata, mely Rossi-
nyert, részben elfogadtatott, részben
conservativ cantonok összetartása m
katholikusokat a közel romlástól, me
Rossi-pactum szánt. [1])

Rossit e kudarcz annyira fölháb
odahagyá Svájczot, s Párisba költözöt
herczeg és Guizot miniszter pártfogása
fényes pályát futott. 1834-ben franczi
nyert; 1835-ben a becsületlegio lovagjá
Sieyés helyébe az erkölcsi és politika

---

[1]) Érdekes részletek olvashatók erről
Histoire du Sonderbund I. 92—108.

1840-ben a közoktatásügyi
n a becsületlegio tisztjévé,
rjévé neveztetett. 1845-ben
dkivüli követe a jezsuiták
tt, [1]) s utóbb a franczia kor-
elletti rendes képviselőjévé
y mint ilyen kormánya és
et folyton reformokra buz-
yekkel soha meg nem elé-
t mind szélesebb reformok
. Francziaország köztársa-
barátja követségi állásától
t a szent atyával kormány
Egyéb nehézségek közt föl-
ott franczia polgár levén, a
lására szükségesnek találta
hatalmazását, ezért pedig a
lyamodni nem akart. Har-
dja az engedély kikérését
ló választ kapott. A franczia
t sürgetése mellett; a pápá-
száz millió katholikus fejé-
atalma alatt álló államok
t választani. IX. Pius Ros-
s igy ennek a kormányba
forogtak többé fönn.

i követ korában is, főleg
olt kedvező a katholikusok
non aláirásával nyilvánosan

megjelent a franczia katholikusok egy
ben őt önző számítónak, vén carbonar
ki a pápai kormánynak nem barátja, a
deknek ellensége, sőt rationalismusról v

Rossi kétségtelenül szabadelvü v
midőn a pápa őt a kormányra meghi
müködése, föláldozása mutatta, hogy
mal, melyhez egykor tartozott, szakít
tudomány, a tapasztalatok, a katholik
köre közelebb hozták a mérsékelt elv
tholicismushoz.

Sok tulajdonnal birt nehéz missió
Roppant tudománynyal és észtehetség
nála kapcsolva a kormányügyekben v
Tevékenysége, bámulatos munkaereje
fölvillanyozta. Hallgatagsága, rideg
volt rokonszenves; de a hideg, megvető
nyerő nyájassággá változott szemben
talentumukért és jellemökért becsült és

Mint államférfiúnak Guizot-va
hibája volt, hogy túlságosan bizott ta
erélyében. Azt hitte, hogy egy felb
képes lesz megfékezni. Ha csupán a
kellett volna megküzdenie, a győzelen

---

[1]) E levél alapján Crétineau-Joly is il
lemzi Rossit: »Több volt benne az ügyesség
ződés. Szelleme, mely nagy talentuma ala
megvetést tanusított, szive rovására tündökö
személyesített nagyravágyás levén, odament,
totta, nem törődvén másokkal, kiket szolgá
mosolylyal jutalmazott.«

lamenten kivül a piaczi forra-
kevéssé volt elég erős, mint
volt Guizot.
reszméje volt Olaszországot
tenni, mérsékelt alkotmányos
szország fejedelmei közt kö-
ségével. Ily szövetség létreho-
sztersége alatt folyton szemei
ulhatásának egyedüli módja;
totta leginkább gondjait.
alálkozott IX. Pius óhajtásá-
járt pápaságának kezdetekor
eszméjével foglalkozott; mely
ndő szorosabb szövetség alap-
esülvén Paretótól, Szardinia
ároly-Albert a tervhez hozzá-
udozás végett elküldötte Tu-
rin, Róma és Flórencz közt
ovember 3-ikán létre is jött.
usztria, mely méltán tartha-
g utóbb politikai szövetséget
nodenai udvart visszatartotta.
udvariasan kijelenté, hogy a
ontolás alá kell vennie, egyéb-
n gördít az elé, hogy a szárd,
n közt kötött vámszövetség

kot öltött a szövetség eszméje
em kevesebbről volt szó, mint
lelmei egy nagy szövetséget
sége alatt. A két legnagyobb

olasz állam: Szardinia és Nápoly egymá
volna; valamennyi fölött pedig a pá
lasztott biró leendett. Nápoly és Sicili
el is küldé követeit, Toscana hajlandó
séghez csatlakozni; azonban Piemont
vágyai voltak, mint hogy a szövetség
akarjon lenni. Rómába azt válaszolá
küldjön egy felsőolaszországi k a t o
susra követeket, hogy a háború tart
véd- és daczszövetség köttessék, mert
tart, erről és nem egyébről kell tanác

E válasz nagy mértékben csö
Piusnak az olasz szövetség iránti biza
mindinkább előtérbe léptek Piemont
iránti vágyai, másrészt lehetetlen volt
rása folytán azon gondolatra nem jö
vetségét harczi czélok előmozdítására
nálni. Pedig a pápa által ajánlott szöve
eszköz lett volna forradalmi rázkódt
legitim jogok tiszteletben tartásával O
ségét megalapítani.

Gioberti, bevégezvén Lombardi
Albert melletti izgatását, a turini Bal
visszavonulása után a Casati-kormán
Azon reményben, hogy Piemont Lo
Velenczével gyarapodva egy olasz con
többi állam fölött túlsulyt fog gyak
szövetkezést ajánlott. E végre Rómá
m i n i áldozárt, a bölcsészeti munkáir
állott tudóst, ki 1848. augusztus 15-ik
örök városba. Rosmini a kötendő sző

val a római kormány, — Pa-
d, — és Bargaglival, — Toscana
lapított tervet közlé a turini
k kinyert helybenhagyásával
mánynak.

ezetes okmányt.

Javaslat

Szentháromság nevében.

rin és Flórencz kormányai
tséget, azon eszme által vezé-
etni fogja egy politikai
gvát képezze az olasz nemze-
laszországot az erőnek azon
y a kül- és belvédelemre s a
des és fokozatos fejlődésére
rv teljes és állandó módon
jelzett liga az államok con-
nem ölti magára, a három
elhatározásában, hogy ebbeli
tik, s Olaszország és Európa
, hogy köztök nevezett con-
ik, első alapjainak megálla-
kiküldik megbizottjaikat, és

felsége . . .
herczeg ő fensége . . .

knál fogva . . . megállapodtak
en, melyek a magas szerződő

felek kinyerendő szentesítése után form
ződés erejével fognak birni :

»1. cz. Az egyházállam, Szardini
Toscana nagyherczege közt állandó
jött létre, mely által az erő és actio egys
azon államok területe biztosíttatik, s
zett szabadságok és nemzeti fölvirágzás
békés fejlődése oltalom alá vétetik.

»2. cz. A fölséges és halhatatlan I
a liga és confoederatio közvetítője és
zője, valamint utódai a szövetség ör
lesznek.

»3. cz. A jelen egyezmény szentes
hó alatt Rómában a három szövetséges
selősége fog összegyülekezni, melyre nev
mindegyike a törvényhozó hatalom álta
három követet küld, kik fölhatalmazá
szövetséges alkotmányt tárgyalni és
pítani.

»4. cz. A szövetséges alkotmány
vezni a központi hatalmat, ezt Róm
nemzetgyülés fogja gyakorolni, melynek
tozik :

»*a)* Háborút izenni és békét kötni
esetében, mind béke idejében; elrend
államok évenkinti hadjutalékát, mely sz
földdel az ország függetlensége és a
tartására szükséges.

»*b)* Szabályozni a confoederatio vá
szerét; az államok illető költségei és jö
igazságos arányt megállapítani.

ekkel a kereskedelmi és hajó-
tni és megállapítani.

s államok közti jó egyetértés
politikai egyenlőségét oltal-
nzetgyülés kebelében állandó
mindazon egyenetlenségekre
ok közt netán keletkeznének.

z-, súly- s mérték-rendszerről,
ereskedelmi törvényekről gon-
lamokkal egyetértve odahatni,
ri és büntető törvények, vala-
ljárás egyéb részeiben is foko-
b egyformaság eszközöltessék.

mok beleegyezésével és közre-
általános javára irányzott vál-
s vezetni.

sszes olasz államok szabadsá-
ez csatlakozni.

gyezményt a magas szerződő
ha lehet, még előbb szente-

ány már-már csatlakozott a
n a Casati-Gioberti-kormányt
iszterium váltá föl, mely biz-
itségében, a fönnebbi confoe-
szavetette, s a római kor-
- és daczszövetséget ajánlott.
yőződve, hogy az ily szövetsé-
többi olasz államok el nem
kérte magát az alkudozások-

nak ezen uj alapon való folytatásától, mi
kormány De Ferrari tanácsost küld

Ezen stádiumban volt a szövetsé
Rossi a pápai kormányba lépett. Egész
kezett a szövetséget életbeléptetni; alk
csátkozott Piemonttal, Toscanával és N
következő javaslatot ajánlotta:

»*Egyezményi javaslat*

Ő szentsége stb. (a szerződő felek
ten megfontolván Olaszország jelen h
érdekek természetes közösségét, mely a
getlen államai közt létezik; ebből foly
kodni ohajtván azok szabadsága és
megőrzéséről, egyuttal megszilárdítani
közrendet s előmozdítani a fölvirágzás
dás fokozatos és rendes előhaladását, m
sodásban főrésze van a katholikus val
vetkező egyezményt kötötték, mely állam
törvényül fog szolgálni.

»1. cz. Szövetség köttetik..... kö

»2. cz. Minden olasz független
állam..... idő alatt a szövetséghez csa
annak kiegészítő részét képezheti.

»3. cz. A szövetség ügyeit congress
den szerződő fél által küldendő teljhata
lők fogják előterjeszteni és tárgyalni.
képviselőit legczélszerübbnek itélt szab
fogja választani.

»4. cz. Egyes államok teljhatalm
nek száma... nem mehet túl. Bár hány

ljhatalmu követei együttesen
az illető államot, a tárgyalá-
karatának adnak kifejezést és
birnak.

essus elnöke a pápa, vagy he-
választandó pápai teljhatalmu

ges congressusban, mely Rómá-
. fog megnyittatni, a liga con-
meg fog állapíttatni és utóbb
k által szentesíttetni.

szerződő felek igérik, hogy más
okkal nem kötnek szerződése-
gy részletes megállapodásokat,
ség szerződéseivel és határoza-
lyó jogokkal és kötelességek-
; fönmaradván a pápa teljes
ási ügyeket közvetlenül vagy
déseket és egyezményeket köt-

kisérlet ismét Piemont vissza
meg. S mert ez állam oly szö-
trehozni, melyben a félsziget
ódító terveire önmaguk ellen
rét és pénzét, a piemonti par-
a liga meghiusulása miatt

ssi fölszólalt a »Gazzetta di
l megvilágítja az egész szö-

»A szeptember 18-ki 187-ik szá
november 4-ikén, előadtuk, miszerint
mánynak mindig élénk ohajtása volt, h
ság alkotmányos monarchiái közt politi
jöjjön létre, s azon reménynek engedtük
hogy rövid időn valósulásnak indul e
melynek IX. Pius önkényt volt kezde
nagylelkü előmozdítója. Igaz, azon jósl
hogy az emberi szenvedélyek és magán
fogják ebben is utját állani a szent váll
fogják meddővé tenni a tiszta hazaszeret
sugalmazta. Szükséges volt ezt megmon
nehézségek épen itt találkoznak, noha
kellene remélni, hogy az egyetértés kön
működés őszinte lesz, és épen e pontban
talan időket élünk!) keserü szavakat leh
melyek a pápát arról vádolák, hogy n
többé szövetség, melyet maga kezden
ajánlott.

»És miért e vádak? A válasz egysz
ki a szövetséget kezdeményezte, a pie
terjesztéshez nem akart vakon c

»Miben áll ezen előterjesztés? A
szavazzuk meg a szövetséget általába
nekünk embereket, fegyvert és pénzt; az
lehetséges, a szövetségesek teljhatalmu k
gyülekeznek Rómában, hogy a liga org
nyeiről tanácskozzanak. De mindenekel
tudni kellene, vajjon Piemont mily te
számára Róma és Piemont által bizt
régit-e vagy az ujat; azt-e, melyet bir,

Ia a régit: nem lehet ellene-
z ujat: ki nem látja, hogy ha
uk biztosítják a pompás járu-
ják Európát?
i, hogy ez nemzeti szerződés,
ltétele; mert Olaszország füg-
l szükségképen, hogy a savoyai
vasokig uralkodjék. Ha ezen
olitikai formáknak, melyeket
zág elfogadhat, nem az egye-
vizsgálat alá venni, vajjon a
nelyiknek kellene előnyt adni;
aljuk, vajjon ha Piemont Pia-
túlterjeszkedik, nem válik-e
agygyá. Tegyük föl, hogy a
dolták, a legjobb volt. Ma a
ilönböző, mint amily különbség
zavétel között. Bármint legyen
gy Piemont nagyobbulása és
ége nem azonosok, nem ugyan-
dések; hogy a második fönnáll-
y a Piemont által ohajtott, de
evő területek biztosítása nem
nal meg lehetne adni. Lenne
Olaszországra nézve legüdvö-
zása Európa tanácsaiban nem
al, ha az félszigetünk összes
lódi olasz szövetség önkéntes,
kozások után elfogadott műve-

tt, éretlen gondolat volt tehát

kezdetleges és alig fővonalaiban megál
vetség előzeteit és föltételét már kész
tekinteni.

»Ugyanazt kell mondani az évi
pénzjutalék megállapitásáról. Miként leh
megállapitani, mielőtt még nem tudni, k
lesznek a szövetségesek, mily esélyekne
vetség kitéve, mily mérvü barátságra s
mily ellenségeskedés fog vele szemben
polyról hallgatnak. Pedig Nápoly Ola
oly nagy része, hogy hiában akarunk ró
A szövetség-szerződés szükségkép módo
mint Nápoly abban részt vesz, vagy nem
vesz részt: barát lesz-e, ellenség vagy se

»Piemontnak tagadhatlanul haszná
vezérlete alá a magáén kivül még két-h
reget helyezhetne. Azon alkudozásokba
Milano eleste maga után vont, és az ide
tés elfogadása után könnyebben nyerhetn
az általa ohajtott nagy területeknek. És
szerencsétlenségei között, melyekbe az
hibái és őrültségei döntötték, kétségtelen
bülést érezne, ha a piemonti királysá
nagyobbitva látná.

»Mindazonáltal ha inkább Olaszors
másra gondolunk, egészségesebb, őszinté
sabb eszme előbb szilárdan megkötni a
s a szövetkező államoknak szabadságára h
kellően ujra szervezzék hadseregeiket. Mi
fölkelést illeti s a harczias lelkesedést, me
gyakorlottságot és a fegyelmet . . . n

d meg, s bizonyára nem élesz-
kik ama dolgokra hivatkoz-
melyet Olaszország fölszaba-
;yobbodásának vágya is lelke-
rendes hadseregéhez százezer
A piemonti kormánynak van
;y állandó hadsereg ellenében
sszegyűjtött csapatok; tudja,
em elég a bátorság; tudja,
:arja hüvelyéből rántani és
e szólitani, Olaszországnak
ikarni, hogy mint és ki által
?

ormány eszélyes; békére gon-
eszközlése végett alkudozik,
ának őszinteségéről kételked-
, melyet nem védelmez. Mi
'unk kiváncsiak tudni, hogy
t remél és mitől tart; nem
őinak minő nyilvános vagy
:; nem keressük a föltétele-
ó a kérdésnek végére járni.
;yon sajátságos lenne szövet-
jai kötelezik magukat bizo-
k kiszolgáltatására, s pedig
g sorsa fölött döntő alkudo-
: titkait a szövetségesek közt
sz, akarjuk mondani, a pie-
utasitásokat. A szárd kor-
annyira a politikában és
t tudja, hogy szükséges és

illő, ha politikai szövetségféle igen l
ményt akar kötni, azaz, azt kivánja, ho
társai hadjutalék kiszolgáltatására k
gukat, ezeknek előbb ezt mondja: Im
ezek utasitásaim; ezek a határok, m
alkudozóknak és közvetitőknek maradnic
játok meg véleményteket; állapodjunk
közös itéletben, s akkor az alkudozók
utasitásokkal és teljhatalommal ruhá
minden szövetséges állam külön alkudo
utasitásokkal láttatnak el. — Piemon
akar diplomatizálni, s a liga, ha elvben
is állapittatik, részletes és positiv szer
telezettségek által nem szabályozható
alkudozásokat fedő titok el nem oszlik,
nem köttetik, vagy az alkudozások me
tatnak; vagy pedig Piemont mint s
alkudozik, és siet a szövetséghez csat
mába teljhatalmu követeit küldeni.

»Ezt pedig, hogy igazat szóljunk
nagyon ohajtani. Küldeni fog, ezt mond
lehet. Alázattal megvalljuk, hogy
nem vagyunk képesek; hogy mit jelent
lehet,« — föl nem fogjuk. Mi akadá
hat, nyolcz, tiz egyén (minden állam vála
a hányat akar) Génuában hajóra ülj
vecchiában partra szálljon? Mi akad
hogy Rómába jöjjenek, s itt az olasz
tanácskozzanak? Hála Istennek, Róma
vendégeinek életét, vagyonát, szabad
»mihelyt lehet« előttünk talány, mely

A mi fölfogásunk szerint az
ban nemcsak lehetséges, hanem
sürgős és szükséges.
ıt a legegyszerübb terv. E ke-
: össze: Politikai szövetség az
független monarchiák közt,
ez csatlakoznak; minden füg-
.mu követei mielőbb Rómába
gyülekeznek össze, hogy közös
ıkozzanak s megállapitsák a
erződéseit.
tényt akarunk, kezdetének is

ton el lehet a czélt érni. Min-
t fogunk ágazni. Olaszország,
.ozata, ujabb tévedését volna

. Pius nem mond le azon ma-
gy az olasz politikai szövetség
zditsa Olaszország s a félsziget
iinak biztonságát, méltóságát

vezérlik sem külön érdekek,
itások; nem kiván, nem ohajt
zág boldogságát és a népeinek
.es fejlődését. De emellett soha
eszteni, hogy mivel tartozik a
: és Róma dicsőségének. Akár-
7 e szent kötelességével ellen-
ıél és az egyház fejénél siker
paság az egyedüli élő nagyság,

mely Olaszországnak fönmaradt; a tis
dolatot, melylyel Európa és az egés
Olaszországnak adóz, a pápaságnak kös
tiszteletet és hódolatot IX. Pius min
zolni akár mint az egyház feje, akár mi

Rossi emberi erőt szinte fölülmuló
gel fogott az állam ujjászervezéséhez.

Szeptember 12-én a rendőrminisz
ben Accursi rendeletet adott ki, me
arany- és ezüstpénzt az államból nem
kivinni. Rossi szeptember 18-án e rende
kivül helyezte.

Hogy a forradalmon könnyebbe
sék, a rendőrminiszteriumot a belügyg
(szeptember 18-ikán). Rossi ezzel szoro
alapján állott, mert az 1847. deczember
proprio megengedi a miniszteri szakok
másrészt az alkotmányos országokban
divó szokásokat tartotta szem előtt, me
dőrség a belügybe van beosztva.

Hogy a hadügy biztos és erélye
gyen, annak élére (szeptember 19-ik
Károly tábornokot állitá. Zucchi, kine
többször találkoztunk, a modenai Reg
ban született. I. Napoleon alatt a franc
ben szolgált, s a császár bukásakor
rangot viselt. Utóbb rövid ideig Auszt
gált, de csakhamar lemondott. Részt v
mozgalmakban, 1821-ben az osztrákok
mintegy négy évig Milanoban volt bezá
ismét az olasz mozgalom részvevői köz

n elnyomatása után Franczía-
ülni, de utközben elfogatott, s
itzba vitetett s halálra itélte-
né közvetitése által a halálbün-
ágra változtatták. Az 1848-ki
ban találta őt, melynek, kisza-
ncsnokává s egyuttal Friaulia
Milano eleste után Svájczba
ai hadügyminiszterré nevezte-
óber 26-án érkezett.
mát a forradalmi elemektől
a római legiót szeptember
a küldötte. Mindamellett visz-
ven egyén, kik Grandoni Lajos
ászlóaljjá alakultak, s a Rossi
aivá lettek. Ugyszintén tisztes
eltávolitotta utóbb Gallettit
a börtönrendszerek tanulmá-
lvén.
eményt is figyelembe vevé. A
a előtt azon ohajtását fejezte
lleni háboruban résztvett ön-
esültek és az elhunytaknak
éről segélyben részesüljenek.
y egy szeptember 29-ikén kelt
ek és az elesettek családjai
ben részesittessenek, mint a
ek családjai. Egyuttal a tisz-
és altisztek már a munici-
tést — lovagrendekkel diszit-

Ugyanakkor elrendelé, hogy Róm
keresztül Anconával, másrészt Civitavec
hát a Közép- és Adriai-tengerrel távirda
összeköttessék. »Fontos és meglepő ese
szakában élünk, mondja az erre vonatko
rendelet. A főváros és a tartományok k
dés lassusága, mely rendes és nyugodt
baj, mert idővesztéssel jár és az üdv
bénítja, a mi napjainkban veszélyeket
vonhat maga után. Ha fölmerülő esete
nem lehet gondoskodni, tűrni kell a hel
határtalan hatalmát; a kormány kon
egységes jellemét; az eseményeket véle
döntik el; a felelősség nagyon megoszlik

Az állam pénzügyének rendezés
vette a clerus áldozatkészségé
házállam clerusa eddig is az állami kinc
jelzálogul javaiból két millió scudi érték
A rendkivüli idők még nagyobb áldozato
A pápa beleegyezésével október 6-ikán
a clerust, hogy az 1849. január 1-jén ese
tárjegyek födözésére kétszázezer scudit
különben a jelzálogul lekötött javak me
árverelés alá kerül.

A clerus többet tett, mint a mir
tott. A kincstár segélyezésére négy é
fizetendő négy millió scudit aján

»Szentséges Atya! irák; a pápai
pökei és szerzetes főnökei segitni ohaj
viszonyok által szorongatott államhitel

n szabaditani a keserűségtől,
nia kellene, hogy a jelzálogul
ötött egyházi javak el fognának
szerzetes clerus, valamint az
inek részéről szentségednek az
fölajánlanak négy millió scudit,
va minden év deczemberében
lesznek lefizetendők, azaz, az
százezer scudi, és az utolsó öt
scudi, az 1849-iki első részletbe
százezer scudit, melyeket a kincs-
nuár 1-jén való törlesztésére a
ek congregatiója f. é. szeptember
ár kivetett.
it teszi a világi és szerzetes
att, hogy a kincstárjegyek biz-
vak közvetlenül fölszabadittas-
ek beváltásaért minden solida-
k.«
lászában hivatkozván elődjeire,
nak 1797. julius 31-ikén kelt
va hasonló körülmények között
világi és szerzetes clerus az
egélyre kötelezze magát, Orioli
kök és szerzetesek congrega-
ajánlat elfogadására fölhatal-

tevékenyen szorgalmazá a vas-
ársulattal alkudozott a nápolyi
dő vasutra nézve; a munici-
y más vonal épitésére Ponte

Lagoscurótól Ferrarán át Bolognáig é
conáig.

Az államjövedelmek szaporitásár
dot forditott a sófőzés tökéletesitésére
nek fokozására. Az államtudományok
Rómában és Bolognában a nemzetgaz
reskedelmi törvény tanszékeit állittatta
rend föntartására a belügyminiszteriun
ségi osztályt szervezett, melynek élére Pe
rendőrigazgató czimmel állitotta. Bizot
vezett ki a katonai szakképzettség elő
egy másodikat a pénzügyi kérdések n
egy harmadikat az oeconomiai kormán
tására és ujjászervezésére. Szóval figyelm
az államgépezet minden részére.

De a forradalom Rossinak, az eg
ségesnek, nem tudá megbocsátani, hogy
megtörésére ajánlotta föl tehetségeit.

Rossinak már liga-terve visszatet
nagy piemonti pártnak, mely Gioberti
adá az előnyt, mind a radicálisoknak, kik a
hatalomra emelkedett Montanelli-féle
italiana« mellett buzgólkodtak [1]). Ez ut
lesz alkalmunk szólani.

---

[1]) Gioberti szövetségjavaslata és Montan
téje« közt az a különbség, hogy amaz Sabaudi
alatt olasz monarchiát ohajtott; emez szorosan
erőre támaszkodott. »A »Costituente« — mint
nelli mondja — a nemzeti eszmének a fejedeln
ultimatuma volt«; czélja vala Olaszorsz
erejét egyesitve, a félszigetet Ausztria alól

lalom bátorságát s így Rossi
z októberi bécsi forradalom,
baldi ujra fegyverre szólította
övelék a zavarok Toscanában,
radalmi miniszterium emelke-
szországi mozgalomnak irányt

kik a közvélemény fölött ural-
vetségjavaslat közt, Montanelli
az elsőséget. Midőn a solas-
ín Gioberti a turini miniszteri-
r 10-ikre Turinba »szövetség-
, s erre egész Olaszországba
sokat. A rómaiak részéről a
olarét képviselte Sterbini
ztak Pinto Michelangelo,
ani Terenzio, Canino her-
Péter, Spaventa Silvio és

ség-congressus« tartott nyilvá-
Általános vélemény, hogy ez
ba ment Rómában forradalmat
neggyilkolni.
Turinból visszautaztában Gé-
dotta, hogy Rómában két hét
og beállani, s Rossi közel halá-
. Ugyanakkor Livornóban a
rok poharak közt megerősiték
halálos itéletet. A turini con-

ává egyesiteni. (L. Montanelli Me-
iana« vol. II. 403 – 460.).

gressus tagjai Flórenczben is titkos gyűl
melyben a Rómában teendők közelebbrő
tak meg.

A Rossi halála után megejtett b
gálatokból kitűnt, hogy Rómában a fo
törése már október végére volt kitűz
megvolt irásban. A forradalmárok czél
lakozva a megvesztegetett dragonyosokk
lyosokkal, elfoglalni a város kapuit, n
quirináli palotát, fegyveresen berontan
ezt a laterâni palotába hurczolva, világ
való lemondásra kényszeríteni, ellenke
fogolylyá tenni vagy meggyilkolni; ugya
állapított terv szerint meg kellett voln
bibornokok, herczegek és praelatusok p
meggyilkolni vagy kezesekül az Angya
aközben kikiáltandó a respublica, s egy
megalakulásaig bizottság veszi kezébe a

Rossinak e pokoli terv felfödözte
ben erélyes intézkedéseket tett.

A forradalmárok, kik még nem se
saját kebelökben áruló van — egy gaz
csak azért csatlakozott a sectához, hogy
hiusítsa — a kezdeményezésre megragad
mat, midőn október 22-ikén a Ghett
zsidó és egy nemzetőr élesebben össze
Facciotti-testvérek, kiknek a tervezett

---

[1]) Rossi meggyilkoltatásának körülmény
hivatalos »Processi«-ket vettük.

[2]) A hivatalos »Processi« alapján. Civ
vol. VIII. 139. l.

ték, hogy 23-ikán este az össze-
sszegyülekeznek a Márk-téren,
at a megsértett nemzetőrért a
kerül, ugyanazon éjjel fogolylyá
nokokat, herczegeket, s Rossit
vök azonban meghiusult. A ki-
kiket czimboráknak tekintettek,
ték, a főbbek közől többet el-

ber 25-ikén kelt kiáltványban a
megbélyegezte. »A kormány,
m fogja megengedni, hogy va-
lhassa a törvényeket és a civili-

fokozta erélyét és bátorságát.
béke föntartásában rettenthet-
ost Rómába érkezett Zucchi
negérkeztéig Lentulus helyette-
yelem helyreállitásában fárado-
ghagyá, hogy rendelete és hely-
mmi kiadásokba bocsátkozni ne
onákat szigorúan intette a poli-
észvétel ellen.
ldi Felső-Olaszországból Tos-
jával Bologna felé közeledett.
ltán attól tartott, hogy a »mon-
kor az Amerikából visszatértet
kat fog előidézni. Rossi Zucchit

ztán a Civ. Catt. idézett kötete 143. l.
őben — november 1-jén — nevezte-
k praefectusává.

Bolognába küldé azon megbizatással, ho
dit, ha szükséges, fegyveres erővel a páp
tartsa távol. Zucchinak sikerült Gariba
hogy csapatával Ravennán keresztül Ve
vozzék. Emellett Bolognában a csőcs
azon czimmel, hogy a nemzetőrség köz
gát, fegyvert viselt, s így a város nyuga
fenyegette, lefegyverezte, s a csőcselél
Gavazzit, elfogatta.

A pápai állambá a béke már-már v
térni. A forradalom meggyőződött, hogy
ben ügye diadalát nem remélheti. Ez
kelle hárítania.

XXIV.

ggyilkoltatása.

almi lapok fenyegetőzései. — A
ja a halál-itéletet. — Elöintézke-
eszélyt. — Hozzá intézett figyel-
egnyitására indul. — Az összees-
épület bejárásait. — Rossit a lép-
zoli bibornok lakában hal meg. —
pápának és Rossi családjának. —
yülés magatartása. — Ideiglenes
a katonasággal. — A forradalom
családját bántalmazza. — A Rossi
szatér Rómába. — Rossi eltemet-
gyilkosság »nemzeti ünnep« volt.

fenyegető jeleknek, bizalom-
rős meggyőződése volt, hogy
nyitandó parlamentben több-
Ha többsége lesz, az összetör-
merni a tömegre lázitó befo-
tjainak fővonásaiban elmon-
, melylyel az ülésszakot meg
ást remélt ettől; bizott, hogy
oritja, és a trón és nép közti

lma annál gyorsabb cselek-
almat, mely Rossinak nem
hogy a parlamentben fényes

tehetségét érvényesitse. A forradalmi l
rint a »Contemporaneo«, »Pallade«, »I
ranza« és »Don Pirlone« mindent elk
a Rossi elleni izgatottságot föntartsák,
Hiven támogatták ezeket a piemonti és
pok. Nemcsak bántalmazták, de fenyeg
lati hangon nagy társadalmi átalakulás
sét hirdették, melyekre a világ álmélko
zelnek mondották a napot, melyben
rejtelmei napvilágra jönnek; a nép, legy
akadályt, megbuktatja a miniszteriumot;
valódi olasz miniszterré, különben Ola
veszi figyelembe tehetségeit, ha csak az
őt annál szigorubban elitélje; Róma
Toscana példáját; Rossit elveszti sajá
el fog üzetni, ha a fejedelem idején őt
litja; a képviselők üzzék el Olaszorszá
ségét, míg a nép föl nem kel, különben
bukni fognak.

Minél inkább közeledett novembe
nál merészebb lett a sajtó támadása. S
temperaneo« czimü lapjában november
alkalomból, hogy Rossi két nápolyi forr
bonellit és Bombát elzáratta, lázitó czik
közzé. Szerinte Rossi Rómában a terror
akarja meghonositani, s fenyegetőzött,
a costituentét el nem fogadja, r
sadalmi forradalom fog bekövetkezni.
lázitóbb hangon folytatta támadásait.
hogy el akarja nyomni a szabadságot,
vérében megfojtani, magát a fejedelmet

enni. »Ez igy nem maradhat,
kell az elvet: principiis
ene a kezdetnek, ha nem akar-
zsarnokság gyökeret verjen, s
agy a veszélyt, hogy elnyoma-
n szükségét.« »Rossi esni
füstbe mennek; a nép Rossít,
árulóját már elitélte.«
int a »Pirlone« czélzásokat is
lára.
kimondott halálos itélet ki-
ország« nagy patriarkájának,
sét,[1]) nem volt egyéb hátra,
t részletesen intézkedni. Ezt
zör megállapitották titkos ta-
összeesküvőkkel közölték no-
ti szénás pajtájában és 14-ikén
.
n mintegy százötven összees-
Brunetti szénás pajtájában. A
; mellette leginkább szerepel-
fiával és a Facciotti-testvérek.
ossi »zsarnoksága« ellen szó-
november 15-ikén követendő
előadá, miszerint megállapit-
kell gyilkolni, mielőtt a par-
eddig akkor, midőn az ülés-
kezik; a gyilkosságot a kan-

árgyalásakor határozottan consta-
—230.

czellaria-palotában Grandoni legiona
végrehajtaniok; a módot maguk közt á
a palotában az összeesküvők közől e
megjelenni; a karabélyosokkal (sajá
őrökkel) netáni összeütközést ők fogjá
összeesküvő a legionáriusok segitségér
ják magukat; azon esetben, ha a ka
összeütközésök lenne, a Pincióról azon
pentyüvel vagy pattanynyal jel adatik,
veres bandák fognak a nép-, spanyol-
megjelenni, melyeket már ott váró főn
bélyosok közel laktanyái és az Angyal
dására fognak vezényelni. Ha e támad
detét veszi a vérboszu; ha Rossi az els
meg is menekülne, mindent el kell köve
ben ne maradjon; a herczegeket, bibor
vagy meg kell ölni vagy fogolylyá ten
nézve a kivivandó diadal után fognak i

Igy adta elő Sterbini a program
esküvők csatlakoztak. A pajta egyik sz
tolyok és töltények voltak fölhalmozva.
uacchio és fia kiosztotta az összeeskü
panna Fülöp osztogatta a vérdijt, fejen

November 14-ikén Sterbini és C
a népkörből és a Belle Arti-kávéházb
dék szét utasitásaikat. »Ne féljetek, m
tok bennünk, atyáitok, testvéreitek va
vége lesz mindennek; uj korszak fog re

Éjjel Sterbini a legionariusokat
az összeesküvők közől összegyüjté a C
házban. Itt elrendelé, hogy a legion

tellában (könnyü nyári kö-
ek a kanczellária-épület előtt,
k Rossit. Amint ez a hintóból
n távoznak, mig halálos sebet
lkost mindnyájan védelmezik;
szükséges, szembeszállnak. A
rshuzás által választák. A sors
eruacchio fiára, Neri Felixre,
entanove Fülöpre, Todini Sán-
a, némelyek szerint még Sel-
i Nándorra esett. Ezek bizattak
sával, amint közőlök egyiknek
bb alkalom ajánlkozik. Azt is
a halálos szurást a nyakra kell
nelt áldozat, ami nem lehetet-
t volna föl, a vállalat könnyen
lkosságot gyors és biztos kéz-
Ha végrehajtás közben a kara-
tanának reájok, erélyesen vé-
ig Rossi el nem esik; azután
ányban a spanyol tér felé tart-
vés fejei elegendő erővel várni
ezett forradalom többi részeit
i.[1])

zerint az összeesküvők a Capranica-
ak, melyen magukat gyakorolták,
b kézzel leszurhassák. A »Proces-
natkozó hiteles adatot összegyüj-
urást bizonytalan hirként emlitik,
akorolgatás történeti adatul el nem

Rossi részint a rendőrség által, r
lenül hozzá intézett levelekből az el
merényletet ha nem is ismerte részletei
tudomással birt a fenyegető veszélyről
lasztotta el megtenni a szükséges i
melyek, ha pontosan végrehajtatnak, az
czéljokat el nem érik vala. Azonban
lommal viseltetett nem a nemzetőrök
tudta, hogy a demagogok szolgálatába
nem a karabélyosokban, és nevezetesen
nokában Calderari ezredesben, aki p
félénk, lassu, de megbizhatlan is volt.
mintegy ötszáz karabélyost vont össz
Közőlök százat elhelyezett a kanczell
eső Sapienza-épületben; de tartván, h
kal összeütközésök lesz, áthelyezte a B
tába. Calderarinak meghagyta, hogy
zöme fegyverben álljon, hogy gyorsan
legyen, ahová a szükség kivánja; kere
gyanusabb térekre őrjáratokat rendelj
portosulást ne türjenek, a zavargók
esetében fogják el; jelentékeny fegyv
deljen a kanczellária-épület közelébe
az épület előtti tért, a csarnokot és
maga az épület elé érkezik, gondoskod
gendő födözet legyen oltalmára.

Rossi elővigyázatból magában a
palotában is karabélyosokat akart őrök
de némely képviselők ellenvetvén, hogy
őrség jogaihoz tartozik, a miniszter az
intézkedések iránti tiszteletből, a pa

———

knek parancsnoka Sturbinetti-
lt utasitásait veendő. A rend-
hogy leghivebb embereit ál-
, kik minden rendetlenségről,
égett, gyors jelentést tegyenek.
mondá, nem magamért teszem;
römest meghalnék az ügyért,
le épen az ügy érdekében szük-
megnyitása nyugodtan, méltó-

én reggel két fia, kik atyjokért
omban voltak, bemeneti jegye-
s«, válaszolá Rossi szárazon.
s, mondák ezek, hogy minisz-
nek; menni fogunk, s fogunk
mehessünk.« — »Ezt megtil-
atyánk!« — »Mert igy aka-
fogtok maradni.«
assimo Mario nejétől, a rigna-
t kézbesitenek neki. »Kedves
a legnagyobb veszély fenye-
házából, mert meggyilkolják!
itására okvetlenül el kell men-
b elővigyázattal; önnek élete
ssi legott válaszolt: »Kedves
vagyok kötelezve a részvétért,
nit. Azt hiszem, önnek aggo-
damellett, tettem elővigyázati
és főleg férje személyét illető-
odt.« Csakhamar más intés is
olgári bátorság, olvasá ebben,

nem abban áll, hogy életünket tegyük k
midőn azt ki lehet kerülni. A bátorság,
nélkül daczol a veszélylyel, őrültség.«

Kilencz órakor meglátogatá őt bar
pénzügyminiszter-helyettes. Rossi megm
herczegnő levelét. »A forradalmárok,
akarnak ölni; tehát félnek. Nem az em
bennem megölni, hanem az elvet, mely t
jában van. Azt remélik, hogy megölik a
a respublica javára.« Távozó barátjá
légyottot adott a Quirinálban.

Tiz órakor családjával reggelize
leginkább kétségbeeső nejét vigasztalá.
szolga bejelentett valakit, ki halasztást
ügyben kiván vele szólani. »Várakozzék
az állam ügyei előbbrevalók, mint mag
Mondd meg azon urnak, hogy jőjjön holn
visszajött azon jelentéssel, hogy az ideg
szautasitás, ugy látszott, nagyon fájda
Távozása előtt ezt mondá: »Talán már
holnap bizonyosan késő lesz.« — »Láto
Rossiné, hogy nagy szerencsétlenség fe
cselekszel jól, hogy igy kiteszed magad
rek vagy!« szóla Rossi fölkelve, s kés
nálba menni, hogy a szent atya utasitá
áldását kérje.

A tervezett merényletről a szen
volt tudomása. Rossit szivélyesebben
valaha. »Örvendek, hogy láthatom«, m
csókra nyújtá jobbját. — »Eljöttem, ho
parancsait vegyem.« — »Csak egyet ado

ználja a legnagyobb elővigyá-
k végbe ne vigyenek egy nagy
ártalan fájdalomtól megkimél-
yben van.« — »Ellenségeink
fogják azt merni.« — »Adja
nt atya a halálra szánt főre
evé: »Fogadja áldásomat, me-
ok.«

ssi a szent atya termeiből, egy
ész kivánt vele szólani. »Ma
gatni«, szóla Rossi. — »Pedig
nia.« — »Mit kiván ön?« —
– »Ki ön?« — Monsignore
át, de röviden.«

lt Morini, a Gésu-egyházban
zu nő szaggatott hangon kért,
polnába, hol valaki vár reám,
velem közleni. Haboztam; de
zt mondá, nagy gonoszságot
negmenthetem valakinek éle-
bbé; azonnal elmentem a ki-
egy köpenybe burkolt férfiut
kezemet és igy szólt: »Istenre
álba; ott fogja Rossi grófot
sza, ha még van idő; akadá-
módon, hogy a kanczellaria-
a elmegy, halál vár reá! Az
kezökben már állomásaikon

signore,« válaszolá Rossi, és
hozzátevé: »Én a pápa ügyét

védelmezem, s a pápa ügye Isten ügye
és menni akarok.« [1])

A kamara megnyitása délután
kitüzve. A nemzetőrség már három ó
volt a téren állitva; a karabélyosok
palota körül jártak. Más részt az össz
beszélt módon elfoglalák helyeiket. (
nariusai közől többen már reggeli kile
czirkáltak a kanczellária előtti téren v
és megfigyelvén a nemzetőrség és ka
jét és fölállitását. Csakhamar megjel
lom vezetői Ciceruacchiot kivéve, ki ha
gyűjté össze, hogy adott jelre társai
siessen. A legionariusok megállapodás
tellában jelentek meg; a Rómában sz
főleg az előhaladott hüvös évszakban
tünő volt, hanem legott egyszersmind
nyujtott alkalmat, hogy a panuntellát
esküvők.

És e véleményt megerősité fen
tartása. A palota lépcsőihez és csarnok
folyton sugdostak maguk közt és bará
nösen föltünt, hogy Grandoni oly tevé
közöttök, mintha mindeniknek kül
volna rendeleteit és utasitásait. A k
rendőrök hallatára az összeesküvők I

---

[1]) E nemes nyilatkozathoz hasonló
már előbb Massimo Mario herczeg előtt tett
a pápa ellen nyilt erőszakot mernének haszn
temen keresztül kellene menniök.«

zabadság gyilkosának nevez-
parlamentbe menni. A rend-
tett Calderarinál, de ez intéz-
agy nem akart. Sturbinetti, a
békésebb idők volnának, tisz-
nemzetőrt rendelt a palotába,
a védetlenül maradt.

óra volt. Számos képviselő
rzaton nagyszámu közönség,
eszédét óhajtotta hallani. Az
ga növekedett, minélinkább
illanat. »Mikor jő már az a
egérkezik, leteritjük; végezni
zteriummal; de ugy látszik,
k, a gyalázatos fél.«

y Rossi nem félt. A föltartóz-
t. A Quirinál lépcsőinél Ri-
fél ön, mondá Rossi, jőjjön ve-
élkül a hintóba ült. Utközben
örtént-e azóta valami ujabb.
ását Morinival. »A republi-
megvetek, tul akarnak rajtam
ékutakon is bemehetnék; de
zőleg mindenkinek be akarom
szeesküvőktől nem félek.« S
melyben beszéde volt, hozzá-
na eltemetjük a forradalmat,
Ha beszélni engednek, mondá
lkészitett beszédemet elmon-
ág megmentésének alapja van

talán letéve, akkor a félszigeten a der
magát.« A Balauri-utczában a nagy n
a hintó csak lassan haladhatván, a n
csapata orditással és fütyöléssel fogad
A megdöbbent kocsisnak Rossi megpa
tovább hajtson.

Hatvan legionarius, élökön Gr
sorban a lépcsők alján helyezkedett el.
megállott, valaki kiáltá: »zitto, zitto«
Pillanatra mély csend állott be. Elé
utána Rossi lépett ki. Ez utóbbinak lá
esküvők vad orditásba törtek ki. »Szu
ták, szurjátok le, le Rossival, halál R
fölhangzott a teremig. A »diszőrsége
zetőrök fölülről ismétlék: »Halál R
szilárd léptekkel, fölemelt fővel halad
felé. A legionáriusok két sorának vég
zárt lánczot képezett, s őt elzárta Rig
egyik legionarius bottal Rossit jobbvál
A miniszter hirtelen visszafordult a ba
E pillanatban a tulsó oldalról nyakáb
A gyilkos épen az üt-ért metszé keres

Rossi »gyilkosok« mormogással
kezét, tovább haladott. De már néhá
roskadozni kezdett s a falhoz támaszk
földre rogyott. Széles sebéből nagy
omlott a vér. »Rossi meg van sebes
haldoklik« kiálták a gyilkosok, körül
kat s örvendve a haláltusa láttára. R
nariusokon keresztül utat tört magá
hez, hogy őt fölemelje. Mint egy rés

alálkozik-e valaki, ki a nehéz
gítségére volna. Csak daczos
, kik egyike-másika fenyetőzve
ssi inasa, ki vele a hintón ér-
csapást, mely urát érte, nem
ozzá sietett, s Righettit segíté
ben. Rossi a kettőnek karjaira
lcz lépcsőn haladott föl; de itt
válni. Sietve bevivék őt a palo-
bornok lakába s pamlagra fek-
'usconi orvosok a képviselőház-
gálták a sebet, melyet azonnal
l.

ter nevű polgár keresztülhatol-
n, kik »megtörtént, menjünk,
a feketéket is mind le kell
oszladozni kezdének, fölkereste
rténteket. Vaures sietett hal-
az általános feloldozást adta,
zavakat mormogva, valószinü-
tán »Jézusom, légy irgalmas«
tánmondani, kiadta lelkét.

l a pápához sietett, kit minisz-
egnagyobb fájdalommal töltött
godtságát, szelid komolysággal
óf mint vértanu halt meg; lelke
«

zomorú eseményről tudósitani,
magára. Rossi hintaján ment a
csapást, Vaures láttára fölki-

állott: »Mi baj, tisztelendő atya?« –
jék le; azt mondják, gyilkossági mer
tettek meg a gróf ellen« ... — »A s
meggyilkolták őt!« — »Még semmi sem

E pillanatban halványan, a leg
tottságban belépett Rossi két fia, Ald
ardo. »Hol van atyánk, kiálták, hol
Ön nem felel, nemde, meggyilkolták?
Sterbinire!«

E szavakkal megragadák kardjai
tak a kanczellária-épület felé. Egy
kisérte őket, hogy szükség esetében
legyen.

Az épület elé érkezve, »hol van
dék a nemzetőröktől. Ezeket a ifjak fá
kevéssé meghatotta, mint nem hatotta
lála. Ekkor az ifjabbik, Odoardo e sza
»Gyalázatosak vagytok, kik őt nem
kik gyáván megengedtétek, hogy őt
Meggyaláztátok egyenruhátokat. Az
nyodom, nem is viselem többé. E ka
nem rég Vicenzánál a haza ellenségei
tam, elátkozom és összetöröm.« Igy sz
letépte a bojtokat, s ketté törvén kar
nemzetőrök lábaihoz. »A tőr, mondá u
mely eloltá atyánk életét, mindenkor
ifju Olaszország ügyét; ez ügy, mely gy
alapítva, menthetlenül elveszett.«

A nemzetőrséghez teljesen méltó
selőház. A spanyol követ, Martinez de
nal távozni akart. »Várjunk, mondá Ha

fog az elnök tenni, és mit határoz
selők közől többen odahagyták
örömet nyilvánitottak, számosan
. »Térjünk át napirendre« volt
negjegyzése. »Ez gyalázatosság,
rcourt követtársaihoz fordulva,
ársai ne legyünk e közömbös-

özől mégis találkozott egy, ki
tta, hogy zárassék be a nyilvá-
ilésben tanácskozzanak, hogy
gyilkoltatása folytán minő in-
tenniök. Sturbinetti mentegető-
és még nevelné a zavart és meg-
lszerübb az esetet hallgatással
Sterbini, ki a karzat felé moso-
yenek nyugodtak, nem történt
g megvetőleg kiáltá: »Mit tar-
alán Róma királya halt meg?«
nség azonban özönlött kifelé.
kará az ülést; de alig levén je-
azt mégis bezárni volt kényte-
n tehát nem találkozott, ki egy
— mert Rossi Bolognának volt
lkoltatása ellen fölszólalt vagy
ét követelte volna!
pületben végbement katasztrófa
rost. A békés polgárok, kik még
en voltak, de a vakmerő kisebb-
állottak, nyilvánosan nem mer-
. Az utczákat vad, gyanus kül-

sejü egyének járták be, kikkel a bé
találkozni is féltek. A Quirinál népetler
volt; e rémidőben a pápát még vigaszta
tek menni.

A szent atya föszólította Minghett
rit, Pasolinit, hogy legalább ideiglenese
zökbe a kormányt. Nem mertek erre
Egyedül Montanari maradt meg állomá
Mario, Rossi benső barátja s a nemzető
noka nem érezvén magát Rómában bizto
vozott; a parancsnokságot ideiglenesen
zsef vette át. A rendes hadsereg fölötti
ság Lentulusra ruháztatott.

Az összeesküvők föladatuknak csa
oldották meg. Rossi meggyilkoltatása u
lom« volt a jelszó. S ha e vállalatukat
lasztották, ez csak azért történt, hogy
közremüködéséről teljes biztonságot nye

A népkör levén, mely akkor k
Róma sorsát, ugyanazon nap, november
felé a Fiano-palotában, hol a népkör h
a főbb összeesküvők összegyülekeztek.
mocraticus miniszterium kell, kiáltá e
mint a Montanelli-miniszterium, Sterbi
miniszterekkel. Csend! hadd beszéljen
nink.« És Sterbini beszélt a jelenvoltak sz
óhajtván, hogy Galletti is miniszter legy

Aztán megindult a menet a katona
résére. Kezdették a Borromeo-palotában,
dig Calderari a karabélyosokkal tartózk
szólitást« osztottak ki köztök, mely Ster

elyben az összeesküvők a közös
koztak s a közös áldozatokra,
ai háboruban a karabélyosokkal
n hoztak a hazának. »Vessük el,
politikát, mely a testvéreket, a
ástól választani, mely meg akar
nál szerzett dicsőségtől fosztani;
arra akarja fölhasználni, hogy a
ája alatt szenvedjen, s a katona-
kivánja tenni; fogadjuk esküvel,
ık, vele szövetkezünk, elnyomó-
A testvérülés itt, Calderari való
ngése daczára, teljesen sikerült.
n a Belle Arti-kávéház felé tar-
ges megállapodás szerint a gyil-
ára tüntetésre valának in-
en különösen kitüntek Grandoni
leginkább ünnepeltek és ezek
it öleltek, csókoltak, őt mint uj
gmentőjét üdvözölvén. Sterbini
lyákkal, háromszínű lobogókkal
»éljenek karabélyos testvéreink;
jen a constituente; éljen a kis
sodik Brutus; éljen a harmadik
hangoztatva. A legionariusok
te-Costantinit, kit Rossi gyilko-
erbininek ez alkalomra készített
Benedette quella mano che il
lott a kéz, mely Rossit leszurta).
zájok csatlakoztak Ciceruacchio
Sterbini, Guerrini és Ciceruac-

chio innen mint a nép küldöttjei a sz nyában fölkeresték a karabélyosoknak c osztályát. A testvérülés itt is sikerült. »É ség; éljenek a karabélyosok, a mi testvérei meggyilkolója!« kiáltással megpecséte séget, s a karabélyosok De Celles paran a nép közé vegyültek. A Pilottában, a laktanyájában hasonló, sikerrel koronázo

E siker után a Corsón a Malta-p nultak, hol Rossi családja lakott. S nem szent még a fájdalom sem, melyet hum is tisztel, a legvadabb üvöltést s fenyeg latták. Ujra elénekelék a »Benedetta q s Costantinit karjaikra emelve, kiálták: dik Brutus, éljen Rossi meggyilkolója. zatosokra!« A fenyegetések után tar hogy a kanibálok ujra vért szomjazna megállapodtak a fenyegetéseknél,[1]) s a adására a Minerva-szálloda felé mentek, letti megérkezését ünnepeljék.

[1]) Harcourt franczia követ Vaures köz Rossi-családnak még azon este saját palotájá helyet. De Vaures attól is tartott, hogy az öss sinak még holttestén is boszujokat fogják gy gondoskodott, hogy a hulla titokban eltakar azonban a törvény szerint a rendőrségnek a sagát kellett constatálnia. A rendőrfőnök fél dott; helyettese megjelent a kancellária-épület által kivánt formaiságnak eleget tett, mire a ho a szomszéd S. Lorenzo in Damaso-egyház si következő éjjel Vaures és az elhunyt gróf egy

ossi Gallettit eltávolította Ró-
majd Bolognában tartózkodott;
árokkal folytonos összeköttetés-
halálának napját előre tudta.
Rómába, hogy fő ellenének eltá-
miniszteri székbe üljön. A nép
ttit mint minisztert éltette. Ez
rkélyen; köszönetet mondott a
a forradalom ügyének előmoz-
izgalmat. Ő maga, tevé hozzá,
Rómába, hogy hivatalt keres-
ét testvérek közt lehessen, és
essék a nép érdekei fölött.

ucci sebész a testet bebalzsamozták,
t egy R. betüvel jelölt ónkoporsóba.

yanazon egyházban fehér márvány
Tenerani szobrász müve. (L. De Ble-
ients 264. l,) Az Üdvözitő féldombor
obra áll. Az emléken e kettős felirat

TI. ET CINERIBUS
OSSI. COM. DOMO. CARARA.
NEGOTIIS. PII. IX. PONT. MAX.
. MEDITATA. CAEDE. OCCUBUIT.
DEC. AN. MDCCCXLVIII.
N. LXI. M. IIII. D. XII.

M. MIHI. TUENDAM. ASSUMPSI.
EREBITUR. DEUS.

8-ikán születéshelyén, Carrarában
i (L. Unità Catt. 1876. 204. 205. sz.).

Ekkor Sterbini szétbocsátotta a né
körbe sietvén, hogy a másnapi teendől
pítsa. A tömeg kisebb csoportokra oszolv
folytatta orgiáit. A kanczellária-palota
lapodva kiálták: »éljen a kéz, mely Ros
kolta.« Többen be akartak a Szent-Lőrin
rontani azon szándékkal, hogy Rossi
utczára hurczolják. De, nem tudni, m
folytán, a barbár szándékot végre nem h

Rossi meggyilkoltatásának napok
hangja volt a korcsmákban és sajtóban.
vad örömmel ülték meg a »nemzeti ünne
zet igazságszolgáltatása nagy cselekvén
tették »Brutust« az »ég angyalát«, »a h
tőjét«, »Olaszország kezét«, »a demo
fiát«, »a valódi republicánus mintá

Ily hangon nyilatkozott a forr
nemcsak Rómában, nemcsak Olaszorsz
külföldön is, főként Francziaországban,
Németországban. [1] [2]

---

[1]) A Rossi-gyilkosok ellen a pápa rendel
republicánus uralom után megindított vizsgál
jusban fejeztetett be. A főbb bűnösök a res
után menekültek. Többen azonban elfogattak;
stantini Sante és testvére Francesco és Ne
1850-ki januárban Anconában tartóztattak le,
országba akartak menekülni. Sterbini biztos
franczia és turini lapokban igyekvék magát véde
csupán Grandoni és Costantini Sante itéltet
örökös vagy több évi gályarabságra itéltettek
nagyobb része szabadon bocsáttatott. Costan

alt meg. (V. ö. Civiltà Cattolica
r. VIII. 609—610.)

hogy erélyes, határozott föllépés-
ól még meg lehetett volna men-
n csupán a gondviselésben bizik;
meddő politikai kérdésekkel fog-
ákban félretesznek minden nem
t, hanem bizalommal viseltetvén
kormányt azon elhatározással,
mtól megmentsék, talán az ily föl-
lna. Ha a megbizható karabélyo-
ápai palotába rendelnek; ha élőkre
ak, minő volt a pápa testvére,
gált; ha segítségül magukhoz von-
őrség megbizható főtisztjeit; ha a
ik az Angyalvárral összeköttetés-
pápa másnap hajnalban kiáltványt
hangon szól a forradalmárokhoz,
okhoz, biztosítja a szabad intéz-
szághoz; ha ugyanakkor őszinte
az uj miniszterek, kijelentik, hogy
állanak: talán föl lehetett volna
melyek szerencsétlenséget hoztak
Olaszországra.« — De a föltevést
t a forradalom már gondoskodott,
ne legyenek államférfiak, kiknek
Az egy Rossinak, ki a forradalom-
állott, áldozatul kellett esnie.

XXXV.

A Quirinál ostromoltatás

Tervek a pápa ellen. — A szent atya szóza
forradalom democraticus kormányt követel.
jeszti az ugynevezett alappontokat. — Feny
A Quirinált ostrom alá veszik. — A gárda-k
tartása. — A forradalom ultimatumot küld
Democraticus miniszterium. — Rómában a f
uralkodnak. — Miniszteri programm. —
kilép a parlamentből. — Nyilatkozatok a p
hatalmak követeinek magatartása. — A bib
ják Rómát. — A pápa menekülése iránti ter
püspök levele és ajándéka. — IX. Pius elh
menekülésre. — Levele Sacchettihez. — A
court hivatalos megjelenésével kö

Mondottuk, hogy Sterbini nov
szétbocsátván a népet, a körbe sietet
jaival a másnapi teendőket megállapí
ták, hogy november 16-ikán nagy n
lesz; a nép a Quirinál elé vonul és e
seit: uj democraticus miniszteriumot,
5-iki programmjának életbeléptetését,
zetiség elismerését, a constituente
Ausztria elleni háboruizenetet. Ha,
pápa ezen föltételekbe beleegyezik,
fosztottuk souverainitásától, melynek
alig fog birni; tetteink a keresztény vi

l fog birni, s a pápa köpenye
a respublica ügyét. Ha pedig,
enged, akkor föl kell ellene
gyveres erővel lépni; vagy en-
gy vért ne ontasson, elfogadja
m, s akkor a pápának néhány
lnia; ekként a nagy föladatot,
nkkal és vassal szerencsésen
p bátorságunkkal és vassal be
lt a november 16-ikra kitüzött

inek e programmról tudomása
ggel magához rendelte a főrendi
eit, Róma senatorát s a nem-
pápa előadván a helyzetet, az
gy Montanarival, Minghettivel
gal tanácskozzanak egy uj kor-
t. Muzzarelli, Sturbinetti s a
vett képviselők azon nézetben
eket nem ajánlanak, hanem Gal-
alakítással megbizandónak. A
eg is jelent, de az alkudozás
tett.
főtisztjeitől kérdé a pápa, szá-
rök támogatására. Ezek ugy vé-
t atya arra kérte őket, legalább
yásukat, hogy a nemzetőrök a
gyedjenek. Amit, Trittonit, az
okát kivéve, a többi meg is igért.
gel a hivatalos lapnak a szent
következő fölhivást küldötte:

»Hogy vajjon alattvalóinkat sze
retjük-e, azt valamint Isten előtt lelkiis
a világ előtt bizonyítja gondosságunk,
az isteni gondviselés által e fáradalmal
lyekkel teljes magasztos méltóságra em
den gondolatunk oda irányult, hogy né
javítsuk, s az intézményeket a kor szüks
ván, fiainkat az egyház kormányához val
tökben megerősítsük. Mielőtt fölhivatt
mindazt, mit hasznosnak és jónak v
fölkéretve megadtuk, mit sokan ohajtot
lehetségesnek és tisztességesnek látszot
ohajtásokban való türelmetlenség nem
intézmények törvényes gyümölcseit, me
csak nemrég oly nagy örömmel fogadtat
kat követel, melyek lelkiismeretünk szer
hetlenek fejedelmiségünk jogaival, mely
nevében letéteményesei vagyunk, ellen
javával, mely a közrend fölforgatásá
fér: akkor előáll reánk nézve a határo
dás kötelessége. S ha az eddigi gonosz
erőszakkal akarják tetőzni, mélyen fájl
zatot, melyet egy jó és nemes népre
gonoszsága hoz, de szivünk alázatossá
bek vagyunk mindent elszenvedni, mint
zünk abba, amit tennünk nem lehet,
kell. Bátran betöltjük Istentől reánk
tünket, hogy hirdessük az embereknek
szemben akár a szenvedélyek fölülkerek
a terrorismussal. Megemlékezünk,
népek és fejedelmek fölött áll Isten

őtt nincs bűn, mely magában
l büntetésének magvát. S azon
mindig őrködik az igazság mel-
vunkra hallgatni fogtok, meg-
dzavaró mozgalmak és izgatá-
rtés vissza fog térni e városba,
nek annyi jelével kitüntetett.«

nem látott napvilágot. Tulszár-
ek.

g nagy számmal megjelent a
an a nemzetőrök közől s maga
a tömeg folyvást nagyobbo-
pülethez érkezve, melyben a
küldöttségileg fölkérték a kép-
k csatlakozva a pápának ter-
natait. Sterbini azonnal meg-
őitette a nép magatartását; a
kell kérni, hogy e nép akara-
b democraticus miniszteriumot
a a körben megállapitott mi-
egnyervén a tömeg helybenha-
zé beszédét: »A pápa is hely-
ha nem, — a kezdet megvan,
«

ozván a képviselők, a Quirinál
n találkoztak Gallettival, kit
a pápához menendő küldött-
n. Véletlenség volt-e ez, vagy
alletti megköszönte a bizalmat

Az érkezőkhöz a spanyol téren u
állott, melynek élén lőfegyverrel és kivo
Canino herczeg állott. »Fiuk, előre! vezé
tömeghez, ma leáldozik a papok napja.«

A külhatalmak követei: Harcourt h
czia, Martinez de la Rosa spanyol, Bo
orosz, Spaur gróf bajor, Du Venda da Cr
követ e válságos órában a szent atya old
kivántak lenni, s már a tömeg megérkez
Quirinálban voltak.

A Quirinál majdnem teljesen védtel
ban volt. Kivül semmi őrség; mint re
svájczi alabárdjával állott a kapuban; be
sos díszőrség, az alabárdos svájcziak s mi
két karabélyos, összesen vagy nyolczvan e

A nagy tüntető tömeg a pápai palota
Galletti magához vevén Sterbinit, Mariani
nehányat, Soglia bibornokot kérte föl, h
ki a szent atya előtt a nép kivánatait, a
zett alappontokat (principî fundamentali):
nemzetiség elvének proclamáltasását; 2
tuente összehivását és a szövetség-javasl
sát; 3. a függetlenségi háborúra nézve a
határozatának végrehajtását; 3. a júniu
miani-programm teljes elfogadását. — A
ajánlott miniszterek névsora: Mamiani, Ste
pello, Saliceti, Fusconi, Lunati, Sereni.
bélyosok főparancsnoka Galletti. — Ga
végzé előterjesztését, hogy a nép tűrelmet
a kedvező választ.

nyugodtan válaszolá, hogy uj
fog gondoskodni, melyet huszon-
z; az alappontokra nézve előter-
lig válasz nélkül hagyta.
elmondá a szent atya válaszát.
, most, azonnal, azonnal akar-
nyegetésekbe és átkozódásokba
neghagyták, térjen vissza a Qui-
kat mint a nép absolut akaratát
azonnal fogadja el és irja alá
en félretesznek minden tisztele-
özlik ki, mit önként nem akar

ért. Alig értesült a pápa az
rozott nemmel válaszolt. A
ának és kinevezésének joga,
ti; erre meggondolási időre és
n szüksége; terrorismussal nem
ket erőszakolni.
álaszt Galletti azonnal elmondá
a főkapuja melletti kis torony
ingon, a roszalás hangnyomatá-
sikertelenségét.
ylyel Galletti beszédét hallga-
a föl. »Fegyverre, Fegyverre!
rsaság, éljen a forradalom, halál
nák, nemzetőrök, önkénytesek,
ardjaikat, s azokat egyetértés
illogtatták; számosan lőfegyve-
tak. A szándék nyilvános vala:
ontani s a palotát fölgyujtani.

Calderari karabélyosaival elhagyá végr
palotát. A tömeg által kérdőre vonat
esküdött, hogy ő a nép mellett van; k
önmaga, mint a nép ellen fordítja.

E közben a távozottak lőfegyver
visszaérkeztek, s szekerekkel, butorokk
hoz vezető utczákat eltorlaszolták.

Délután fél ötkor már megtámad
kat, kik a tömegnek ellenállani nem
visszavonultak és a palota kapuját bez
verre, halál a svájcziakra!« hangzott m
Sterbini, Canino herczeg, Ciceruacchi
testvérek és többen szervezték a táma
háztetőkről, a házak ablakaiból és erk
záport intéztek a Quirinál ellen. Több
őrök közől a tér két szögletéről és az
fölvont fegyveröket a Quirinál erkélye
azon szándékkal, hogy ha a pápa a nép
megjelenne, lelőjjék. Mások a pápa abla
nem egy golyó behatott termeibe. A S
nyából egy gonosztevő agyonlőtte Pa
levelek titkárát, ki vigyázatlanságból
ablakban megjelent. [1])

Canino herczeg azt tanácsolta,
kapuit ágyukkal kell belőni, s azonnal
mellé vevén a dühöngők közől, a Pilott
varáról egy San Pietro-nak neveze
hurczoltatott a Quirinál elé, s azt a

---

[1]) Ugyanakkor halálra keresték a Con
akó Lambruschini bibornokot, ki csa
-és által mentette meg életét.

ő kanóczokkal Torre és Calan-

tént, a Quirinál belsejéből ki-
izennégy nemzetőrtiszt, kik nem
, valószinüleg, hogy az ostrom-
lkezet nyujtsanak, a palotába
k vonakodtak menni, azon félel-
y a svájcziak által bántalmaz-
imról felelek, mondá Meyer, a
z vagyok önöket kikisérni, ha
znek, hogy cserben nem hagy-
nem lesz.« — »Szavunkat ad-
, s azonnal megindultak. S a
yt mégis elhagyták. Azonnal
őt körül, s mellének szegezve a
»Kinek részén vagy, a nép
— »Kötelességemet teljesítem,
ány. Lőjjetek, ha mertek, oly
l a haza függetlenségeért har-
meghalni fejedelmeért, ki őt
g«. E szavak hatottak. Elbo-
elfogták mások, s az ágyu elé
zt az ágyut, jegyzé meg hide-
a neve. Ha lőttök vele reám,
nondani, hogy november 16-kán
y jóravaló tisztet, ki Vicenzá-
ival ezen ágyut visszafoglalta
ténelem hozzá fogja adni, hogy
ágyut az ő kivégzésére hasz-
hetlenségének köszönheté élet-

»A Quirinál ég!« kiálták a svájc
erőfeszítéssel elolták a tüzet a Porta
kapuban, melyet az ostromlók fölgyujtot

Az ostromlásban szünet állott be.
tott, hogy a szent atyához harmadszor
get menesztenek. Galletti ujra a palotáb
zel egy óráig tartott már az alkudozás
óra már elmult. Ekkor Torre Frigyes,
ter, Colonnello Rudger és még két más
ben megjelentek a palotában; fenyegeté
kozódtak Galletti után; panaszkodtak, h
követét túszul visszatartják. Azon észre
Galletti a pápával alkudozik, azt vála
várakozásnak nincsen helye; a felbőszü
tetlen volna kihágásoktól visszatartani,
az első az volna, hogy a kiszegzett ágy
belőnék. A sürgetőket csak félórai vára
ték föl, de Torre csak egy negyedet en
idő után, ha az alkudozás eredményre
Quirinál kapuját belövik, s a Quirinál
veszik.

Erről legott értesítették a szent a
határozottan vonakodott a követelések
De meggyőződött, hogy a további ellená
vérengzést és pusztítást vonna maga utá

»Látják önök, mondá az idegen h
viselőihez, hová jutottunk; az ellenállás
nye, palotámban egy praelatust meggyi
tánkra lőnek; a kapuknak ágyukat szeg
kelők által szorongattatunk és ostromol
kikerüljük a vérontást és nagyobb gonos

ök, uraim, hogy csak erőszaknak
ink. Tudják meg az udvarok,
mányai, hogy csupán az erőszak-
den engedmény hatálytalan és
izá Sogliát a democraticus mi-
val, mely a következő tagokból
egyházi miniszterelnök és köz-
r, Mamiani külügy, Gal-
bini kereskedelem és közmun-
adügy, Lunati pénzügy, Se-
A többi követelésre nézve csupán
azok a parlament elé terjesz-
ik szavazzon.
a tömeggel a pápa elhatározását
áltás hangzott, melybe közben
edül!« vegyült.
n a fegyveres tömeg szétoszlott,
ájcziak, a pápának egyedül hű
gyék, s a palotából távozzanak.
enállottak. »Mi, mondák, a pápa
itt, s maradni fogunk. A mi
akinek bátorsága van, vegye el
nem használhatjuk többé a szent
gmentésére, inkább meghalunk,
szolgáltassuk át.« Galletti azon
e le a fölkelőket, hogy másnap
ég fogja fölváltani, addig pedig
hány nemzetőr bocsáttatott be.
ncz óra felé elvonult, a lakókat
ablakok kivilágitására kénysze-
éjig nyugtalanítá a várost.

A forradalom fejei siettek a g
nyükre fordítani, s mintha Rómában ne
pápa, kezökhöz ragadtak minden hatalm
a Quirinál ostromoltatása, Canino herc
Vinciguerra, Pinto, Spini és többen
landó clubbot szerveztek, mely mint i
kormány a népakarat absolut végre
bini, ki a kör elnöke vala, Rómának mint
lett; a Fano-palotából kiáltványokat
katonaságnak, mely az uj dictatornak
delmeskedett, s igy a diadalmas demago
aljasult.

Az uj miniszterium november 17-ik
tett. Rosmini alig értesülvén kineveztet
tinek azonnal jelenté lemondását. »B
irá, óhajtanék a közügynek használa le
niszterium akként alakult meg, hogy m
retem, mind becsületem tiltja abban rés
lehetek tagja oly miniszteriumnak, m
teljes szabadság hiányában nevezett ki;
mány merőben alkotmányellenes lenne
lehetnék tagja a miniszteriumnak, mert
elveit előre programmban meg nem álla
dig oly programmban, melyet minden mi
értőleg elfogad, a pápa pedig teljes
helybenhagy.«

Rosmini helyett Muzzarelli e
a kormányba, ez kiadá programmját.

»Rendkivüli körülmények közt, n
gramm, s oly időben hivatván meg a k
dón az el nem fogadás annyi volna, m

kormány jelen alakját veszélyez-
ellene döbbennünk az események
miatt, ha meg nem erősítene ben-
at, hogy politikai programmunk
van már nem csupán a nép ál-
kel, hanem azokkal is, melyeket
án a törvényhozó kamarák elfo-
fognak minden tetteinkben, míg
lunk, irányadóul szolgálni.
özől némelyeket a fejedelem ün-
agyott; másokra nézve ma meg-
az uj kormánynyal meg fogja
lhatározásnak megfelelő előter-
elfogadás végett mindkét ház

zetiség elvét, melyet népünk és
oclamáltak, és mi föntartás nél-
ejedelem szentesítette akkor, mi-
uzgalommal Ausztria császárá-
ezen elvről megemlékezett.
nnak elérésére elengedhetlenül
k, hogy a képviselőháznak az
vonatkozó határozatai végrehaj-
rozásunk azokat foganatosítani.
elkedni, hogy teljesen csatlako-
rogrammhoz, mely az államban
testület által oly nagy lelkese-

nte összehivása Rómába s a szö-
e oly alapkérdések, melyek kife-
inknak azon határozott óhajtása

által, hogy Rómába országgyülés h
mely a közös haza általános érdekeiről

»És ma, midőn ezen óhajhoz, ez
még hozzájárul a fejedelem azzal, hogy
hozó kamrák elhatározása alá bocsáttas
delem, kit egész Olaszország szabads
lensége kezdeményezőjeként üdvözölt: ö
keblünket azon gondolatra, hogy közel
melyben remélhetjük, hogy véglegesen
vetség, mely tiszteletben tartván egyes
állását, nem érintvén azok kormányfo
sítja Olaszország szabadságát.

»Minden véleményünk szerint te
hozzájárul Róma dicsősége s a pápa ti
programmal mutatjuk be magunkat a
kamráknak. Tiszteljen meg a nép biz
nak kiérdemlésére mindent el fogunk kö
rák mielőbb össze fognak ülni, hogy n
helyben hagyják-e elveinket; ezt remé
tikai elveik ma is azok, melyeket a mult
Muzzarelli elnök, Galletti, S
Lunati.«

Csak e négy miniszter volt jel
Nagyon elég volt. Tényleg kettő korm
letti és Sterbini; ezek közől is Gallet
mányoztatta magát a népkör által,
bini vezetett. A kör kivánta, hogy
Quirinálból eltávolíttassanak; Galletti
lalta ezt a pápánál kieszközölni, s a
szent atya engedni volt kénytelen. A kö

arabélyosok tábornoka, és

ek hiában akarták magukat
apján a parlamentben bemu-
 néhány képviselő. Számosan
összesen kijelenték, hogy nem
agjai lenni, ha az ünnepélyesen
i meggyilkoltatását, s a kor-
en erélyes nyomozást nem kö-
 javaslatot, melyet a legköze-
k terjeszteni. Minghetti erről
tit, ki helyeselte a szándékot,
rmány a maga részéről hason-
)
án végre a képviselőházban
 Minghetti és társai várták a
ait; de azok hallgattak. Ekkor
nyozta, hogy a legutóbbi ese-
ész ház bizottság által a szent
olatát és hűségét. Canino her-
leni haragját még nevelé az,

november 17-ikén este Róma egén
Rendkivüli időkben, ily tünemény-
fontosságot tulajdonítani. A nép a
ak fenyegető jelét tekintette. A for-
hogy ama fény a lángokat jelzi, me-
anino mást látott benne. Azon este
dolga, örömében dörzsölgeté kezeit.
khoz, látták önök az eget? A car-
repül.« — »Csalatkozik, válaszolá
készülőben levő véres na-

hogy a szabadságnak ennyire előhalad
sem tudott miniszterré lenni, szenvedé
tott: »Collega urak, még nincs itt az i
dolatról, annál kevesbbé hűségről s
annak van ideje, hogy a népnek a ha
igéreteket teljesedésbe lássuk menni.« A
latot szavazás alá bocsátja; Canino
szél az olasz constituentéről, az »ang
nelliről; az elnök a tárgyhoz utasítja
tárgy mellett maradok, kiált ismét C
ellenszegülvén a comprommittáló java
mezem hazánk valódi és törvényes fej
olasz népnek jogait. Az olasz consti
tartozni sok kérdést eldönteni, melyek
ben a római nép, a győztes nép nem ak
És most, collegák, önök idejét látnák
hozni, melyeket csakhamar megbánha
önök értenek engemet ....' amit elhallg
ugy, mint amit gyalulatlanul odamondo
hogy önök előtt kifejtsek oly eszmét,
hála, egész Olaszországé, mely elég e
szétszórja az oly kamarákat és trónо
a világ ezen első országa nemes és erél
lohasztani akarják. Teljes erőmből elle
ziani képviselő eszélytelen javaslatának
tapsolnak; Potenziani ismét fölszólal;
a fejedelem iránti hódolatnak és hűség
adni kötelesség. A karzat fölzudul; az
latot szavazásra bocsátja; a szavazás
vaslatának látszik kedvezni, de a képvis
zajára hamar leülnek. Ellenszavazást

mind hangosabbak lesznek — s
negbukik.[1])
nek, mely egy miniszter és kép-
isa fölött nem merte és nem
jezni; melyben nyiltan azzal le-
iogy a nép szétszórja a kamará-
ii nem akarhattak maradni azok,
törvényességhez még ragaszkod-
li több elvtársával és kilépett
három képviselője: Minghetti,
kik választóikhoz intézett levél-
írásukról.[2])

iani a szószékről ezeket mondotta, és
gyzőkönyvbe vétessenek: »Kivánom,
említés tétessék egy körülményről,
képviselő javaslatára való szavazás
Midőn e javaslat szavazás alá bo-
többen lekiáltottak, hogy a képvi-
nek folytán több képviselő, ki szava-
ellenszavazáskor is, s igy pro et
Kivánom, hogy e körülmény a jegyző-
sa a világ, minő szabadsággal foly itt
szavazás.« Potenziani szavai eléggé
zetet Rómában!
irt levél főbb részei: »Önök ismerik
Rómában előfordult eseményeket;
tását, a halála fölötti vad ujjongást,
almat, a fegyver mellett a Quirinál-
et, a pápa hosszú és szilárd ellenál-
tudatását, midőn már összeütközés
időtől fogva az uj miniszterium lépett

melyek a kamrák törvényes közremű-
végre, megváltozott az állam politi-

A hatalmasságok képviselői, ki
czia, bajor és spanyol követek a legélé
tel viselsettek a szent atya iránt; keves
kik közől, ha Ventura atyát kivesz
képviselte, s ki forradalmi hajlamai d
elleni erőszakoskodásokat mindig ros

---

kai helyzete. S mig a képviselőházzal olas
szággyülés tervét akarták elfogadtatni, az el
bennünk fölmerült, az volt, hogy ily műh
szélesebb választási alapra fektetett teljhat
S e gondolatot sok okos és tapasztalt férfiú
találta. De más részt gondoltunk a halog
szélyekre, az egyetértés nagy jótéteményé
melyet a kamrák az alkotmányos rendben
hatnak: s e tekintetek előttünk döntőknek l

»A politikai kérdések elseje előttün
beriség, a morál kérdése volt. A parlament p
nek a szabadság szent templomának kelle
pápa minisztere, egy Bologna városa által
selő, egyetemünk egykori, hires tanára, olas
tatott meg. Nem maradhattunk meg tová
ha az igazságosság a tényt ünnepélyesen nem
jól megfontolt akaratunkat azonnal ki is
miniszter előtt, ki válaszában arról biztosíto
szerint a miniszterium mindjárt az ülésbe
hogy a pör meginditását elrendelte. Ily bi
tatott bennünket, és akkor távol minden, sz
fogultságtól, abban állapodtunk meg, hogy
mot nyugodtan meghallgatjuk, föntartván
első tettei után állapitjuk meg jövő magunkt
ban hosszú ideig egyetértettünk: hogy a n
ségért minden erővel, minden áldozattal küz

»Az első valóban törvényes ülés nover
A legnagyobb aggodalom és várakozás kö
De a miniszterium minden kérdésre nézve né

sasság képviselője Castel-
a római forradalommal hatá-
nber 15. és 16-iki események
e föntartásra méltó sorokat
ya! Közepette az ünnepélyes
tséged szent személyét körül-
erűségében, rendelkezésére bo-
cselekvésemet. Mint oly nép
tséged nevét mindig áldotta;
rmánynak, mely e szomorú idő-
badságot mindig össze tudta

tásáról; hallgatott a vádakra, me-
mely pontjai ellen Canino herczeg
ága, hogy Potenziani javaslatához

, melyet Potenziani képviselő az
tt, küldöttségnek kellett volna kine-
e trónja előtt hódolatunknak és tör-
kifejezést. A nov. 16-iki események
tan jelezte a kamra helyzetét a feje-
ható rendszert ajánlott; a politikai
z ország ma már nagyon ismer és
E javaslatot fölhozni s elfogadni,
anaz volt; vitatkozásnak sem lehe-
kérdésessé ne tétessék maga a mo-
, melyen a jelenlegi parlament áll.
tehát együtt a javaslat mellett sza-
zék, hogy a többség mellette van;
gy képviselő ellenszavazást kivánt,
avaslat elvettetett.
sztviselők őszinte lelkiismeretessé-
ék nélkül kételyt nem is szabad
hallgatóknak a képviselőház tanács-
Szomorú idők, midőn a vélemény-

egyeztetni az egyház jogaival, ugy v
sebb föladataim egyikét teljesitem. I
ber lelkemben mélyen él emléke am
tatásoknak, melyekben szentséged rés
rulok előtte, mint fiú, ki végbetetle
nyilvánításával igyekszik atyja fájdal

»Oh szentséges atya, Isten őrkö
fölött; őrizze meg Isten Olaszországot
gekben és bajokban, melyeket Szent
zánkra bocsátott, talán nagy irgalma
rejlenek. Míg azok el nem mulnak, s
lelke jelen fájdalmaiban nem fog szün
ki a kereszten is megbocsátott. Azt
és vele a világ. Mi is, szentséges aty
élünk. Városunk a dicsőség és elhagy
lyévé lőn. Szentséged szeretete haszta
resztény testvérekhez, kiknek remény
delmeztük; bennünket elhagytak a ke
nek, barbár időkben, hitöket mentett
amellett Velencze imádkozik, megboc

és szó szabadságát akadályozni igyekezne
javaslatának váratlan elvettetése, vélemény
tutum alapjának volt megtámadása, törvé
kamarát, érvénytelenné további határoza
hogy ezen időtől fogva szavunk, jelenlétün
káros, s lelkiismeretünk szózata parancsolta,
kat kijelentsük. Miután ezt teljesítettük, be
véltünk tartozni, hogy haladék nélkül me
sünk, s nekik elhatározásunkról közvetlen
. . . . Bologna, 1848. november 25. Minghett
Károly, Banzi Hannibál.« (Teljes szövegé
III. 9—12.)

s atya, a vigaszt, melyet szeren-
a fájdalomnak, gyakran őszin-
dvesebben fogadják. Áldjon meg
atyja, és Isten elfogadja személye
oaságának dicsőségeért ápolt óhaj-
a n i G. P.«

ikán ujra irá a pápának, hogy a
egsértették a pápai souverainitás
eiben comprommittálták a pápa-
ormányának pedig jelenté: »Én
csak a rosztól; és ha tévedném is,
adott jó folytán nem tudnék biza-
y nép iránt, mely nem fél azért a
et elvállalni.«

följegyzésre e nemes nyilatkoza-
itják, hogy midőn némely olasz
nint péld. a nápolyi, félelemből
o n a r c h i á k, mint a toscanai, a
g ellen szövetkeztek, a velenczei
nely független Olaszországot óhaj-
ől való függést azon rövid idő alatt
nehéz szívvel tűrte, — e köztársa-
s forradalom ellen határozottan a

czei köztársaság a pápának rész-
ómai üzelmeket pedig elitélte, ad-
vember 22-ikén Lombardia hatá-
nai testvéreihez« levelet intézett,
ezte ki, s a forradalom tovább fej-
ő utasitásokat adott.

Olyan lett Rómában a helyzet, h
önmaga és a bibornoki collegium compr
tása nélkül tovább alig maradhatott. Sor
Rómából a bibornokokat, kik közől csak
Tosti, Mezzofante és Bianchi maradt he
őmaga is a menekülés eszméjével komol
foglalkozni.

A hatalmak követei, a pápa rokona
barátjai be voltak avatva tervébe, s azt
helyeselték. — A mérsékeltebb szabade
nézetben látszottak lenni, hogy a pápána
az államban oly helyre kell menekülnie, h
jogait szabadon gyakorolhatja. Egyelőre
chiát ajánlották, hol a hatalmak hajói olta
hattak neki a forradalom netáni erősz
ellen; utóbb, mig Rómában a törvényes re
a pápa ideiglenesen Bolognát választhatná

A menekülési tervek iránti közvet
kább Antonelli bibornok vezette. Farini
vetlen tanu bizonyítja, hogy a bibornok
megbeszélte azon mérsékelt szabadelvüe
az utóbbi válságos napokban a fejedelem
iránti hűségöket megőrizték. »Bizonyít
Farini, hogy többekkel saját termeiben, m
ideig, számkivetéséből visszaérkezve, VII.
a legnagyobb bizalommal megbeszélte IX
mentésének módját. Maga Antonelli azt ajá
valamelyik napon a pápa menjen sétálni a v
Szent-Péterbe, s igy kevesebb gyanut ger
járása a menekülés napján.« [1]) Ha Farin

[1]) La Stato romano III. 30.

i pártolta az eszmét, hogy a pápa
ljon s oly helyre meneküljön, hol
ezhet ki, és a statutum szellemében

yben voltak a hatalmak képvise-
ncziaországot vélte legbiztosabb
nez Della Rosa Spanyolországot
eteket, Spaur gróf bajor követ, ki
ersmind Ausztriát képviselé, Ná-
pai állammal határos országuak

közt vevé a szent atya Cha-
lencei püspök következő levelét:
tya! VI. Pius a nagy pápa szám-
ancziaországban, és főként Valen-
belrészei nyugszanak, az oltári
ordozni keblén, vagy hordozá azt
, ki vele kocsijában ült. E leg-
ntségből merített fölvilágosítást
t szenvedéseiben, vigaszt fájdal-
utravalójául szolgálandott az az
n biztos és hiteles módon birto-
szelenczének, mely ily vallásos,
használatul szolgált. Bátorkodom
ódolattal fölajánlani! Szentséged,
us nevének, székének, erényeinek,
dnem szenvedéseinek is örököse,
tulajdonít e szerény, de érdekes
mélni akarom, nem fog másodszor
tetéssel birni. Azonban ki ismeri
egpróbáltatásokban, melyeket a

Gondviselés szentségedre bocsátott? S
hittel imádkozom szentségedért. A szele
gyom azon selyem zacskóban, melyben v
VI. Pius használt, teljesen azon állapotl
dőn a halhatatlan pápa nyakában függö

»Tavalyi római utam alkalmábó
kegyeśségének becses emlékét őrzöm, s
hálával vagyok eltelve. E kegyességhez
toli áldása csatolását. Ezt várom lábai
Péter, valencei püspök.«

E levél IX. Piusban teljesen megé
tározást, hogy a számkivetés nehéz és f
jára indul. A hatalmak követeivel megt
megállapodás. [1])

A szent atya a nemes franczia
nagy bizalommal viseltetett; de az e
Francziaországban küszöbön vala; a ra
feszítései miatt a politikai helyzet még
szilárdulhatott meg. A spanyolországi co
volt; jobban megfelelt a szent atya c
Baleári-szigeteken való tartózkodás. Eg
hetős közelségök, másrészt a csend,
melyre ott a pápa számíthatott, az a

[1]) Ez nem volt csekély föladat. Nover
midőn a svájcziak a palotából eltávolíttattak,
nem csak a Quirinál kapuiban helyezkedett el,
leten is a pápa termeibe és előszobáiba őröke
szorosan felügyeltek a ki- és bemenőkre; aki
tek, azoknak nevét kérdezték és följegyezték. A
rosabb rendőri felügyelet alatt állott. A hatal
csak kiváltságos állásuknak köszönhették, hog
hoz szabad bejárásuk volt.

előtte lenni. S ugy látszik, mi-
a s már a nápolyi királynak
ét, a Baleári-szigetek fölkere-
nindig nem ejtette el.
panyol követek ajánlatai ellené-
pen a szent atya hálás szivvel
ur gróf javaslata, ki ideiglenes
szomszéd nápolyi államot aján-
vala eldöntendő: Civitavecchiá-
-e a pápa vagy a rendes száraz-
bibornoknak azon ellenvetése,
vezető utat forradalmi bandák
azföldi ut mellett döntött.
ki este vala a menekülésre ki-
a pápa Spaur gróffal állapi-
ya távozása előtt utóbbi kézbe-
marquishoz, a palota számvevő
ező levelet intézte: »Sacchetti
mert eszélyére és becsületessé-
vozásunkról Galletti minisztert
s az összes minisztereket, hogy
loták, az irántunk hű egyének
máról, kiknek elhatározásunkról
m volt. S ha ennyire szivünkön
házunk személyzetéhez tartoz-
kba épen nem voltak beavatva,
t urak oltalmába ajánljuk az
t és a közrendet. 1848. novem-
ápa.«
terv szerint Harcourt herczeg
ünnepélyes diszben érkezett, s a

szent atyánál kihallgatásra jelenkezett
volt, midőn a pápa termeibe lépett.
letevé a fehér sottanát, a fehér sapkát
pőt; egyszerü papi öltönyt vett magár
tett föl, s mig Harcourt a künnlevő őr
sére hosszabb ideig fönhangon beszélt,
atyával élénk tárgyalása volna, ez rö
Filippani hű asztalnoka kiséretébe
lement az udvarba. Daczára a számos
a forradalomnak egyuttal kémei volta
a quirináli palotából baj nélkül sikerül

[1]) Némely irók és maga Spaur grófnő
utja« leirásában a pápa távozását oly körüln
melyet Spada lehetőleg hiteles források után
netében adomának nevez. A körülmény e
hallván az udvaron a kocsirobogást, aggódni
egyszerre a szent atya viaszgyertyácskával
belép, s panaszkodik, hogy a folyosó ajtaj
semmi erőfeszítéssel sem lehetett fölnyitni. S
pani nem sokára jelenté, hogy az ajtót si
Ekkor ujra visszatértek, s időnyerés végett a
ták be, hanem csak betámasztották. A nyi
majdnem meghiusította a menekülést; mert
ütött és Mastai Gábor grófot a nyitott ajtó mia
kel ostromolta. Szerencsére a zaj tovább ne
pápa a reá várt kocsin föltartóztatás nélkül t

)kmányok.

I.

(Előszó, 7. lap.)

sz titkos egyesületek) **utasitásai 1819-ből.**

ő testületté egyesültünk, és a leg-
in szintugy, mint a központhoz
rend kezd uralkodni, mindazokat,
jjászületést óhajtják, egy eszme
szország fölszabaditása.
ben az egész világ fölszaba-
mes köztársaság és az em-
fog követni. Ezen eszmét a Hava-
reink még nem fogták föl. Azt
adalmi Olaszország nem képes
an összeesküdni, rendőrök és áru-
lyeszteni, többiben meghajol az
elyek a hegyeken tul Olaszor-
is, de Olaszország nélkül vég-
fölfogás már nem egy izben sze-
tt reánk. E fölfogás ellen nem
enünk; ez annyi volna, mint azt

még inkább terjeszteni, hanem tényel
semmisiteni. Igy a gondok közt, melye
guk van arra, hogy venditáink legde
elfoglalják, van egy, melyet soha sem sza

A pápaság minden időben d
gyakorolt Olaszország ügyeire. A szám
pap, szerzetes, apácza, a minden széles
hivek karja, szava, tolla és szive részé
föláldozásra talál, mely mindig kész l
a vértanuságra. Mindenütt, hol a páp
igénybe veszi, barátokra akad, kik kés
töket, másokat, kik készek vagyonu
Roppant erő ez, melynek teljes hatalm
pápa tudta méltányolni s ezek is azt
tékben használták. Ma nem arról van
munkra helyreállitsuk e hatalmat, m
giuma pillanatra elhomályosult; a mi v
Voltaire-é és a franczia for
az t. i., hogy mindenkorra me
sük a katholicismust és mag
tény eszmét, mely ha Róma ron
maradna, utóbb a katholicismust öröl
hogy czélunkat biztosabban elérjük,
sünk elő kudarczokat, melyek a jó üg
tározatlan időre elnapolják vagy c
ják, ne hallgassunk azon dicsekvő fr
dös németekre s komor angolokra, k
lik, hogy meggyilkolják a katholicis
pészett szemérmetlen dallal, logikátl
vagy valamely durva sarcasmussal. –
cismusnak szivósabb élete van. — K

átott, s gyakran azon károrö-
ának, hogy a legbőszültebbek
ntette be. Engedjük át azon
knek, hogy katholikus-ellenes
réseire szoritkozzanak; enged-
hogy madonnáink és szinleges
gunyolódjanak. Ez utilevéllel
küdhetünk és lassan kitűzött

tizenhat század óta összeforrt
el. Olaszország a legfőbb pász-
em vehet lélekzetet, nem moz-
nak száz briareusi karja van;
tehetetlenségre van kárhoz-
et, mint viszályokat éleszteni,
emlélni, ellenségeskedés tanu-
Havasok első lánczolatától
gaig. A dolgok ily állapotát
t kell tehát keresnünk, hogy
E módot megtaláltuk. A pápa,
sem fogja a titkos társulato-
kell az első lépést az egyház
ól, hogy a pápát is, az egyhá-

vállalkozunk, nem egy nap,
ető; több évig, talán egy szá-
nkban a katona eleshetik, a
art.
k, hogy a pápákat ügyünknek
nkbe beavassuk, általuk esz-
Ez nevetséges ábránd volna,

és bármint forduljanak is az esemén
bibornokok vagy főpapok önkényt
titkainkba beavattatnának, ez épen r
hogy szent Péter székére való emelte
Ez elvesztene bennünket. Egyedül
fogná őket apostásiára vezetni; a h
arra birná, hogy bennünket föláldoz
vánnunk, előmozditanunk, s mint a z
várnunk kell, az a mi szükségeink s
Sándor minden bűneivel nem felel
mert vallási dolgokban soha nem té
egy XIV. Kelemen tetőtől talpig ó
egyházfő volna. Borgia egy a XV. s
XVIII. századbeli kéjencz ... Ga
átengedte magát a Bourbonok mini
félt; a hitetleneknek, kik magasztalt
ért, és Ganganelli igen nagy pápá
lehetséges, körülbelül ilyen kellene r
nel biztosabban támadhatjuk meg a
francziaországi testvéreink gunyirat
az angolok aranyával. Akarjátok en
Oka az, mivel azon szikla szétzuzásá
az ő egyházát épitette, nem kell töb
karjainkra sincs szükség. Szent Pét
ujját bevonjuk az összeesküvésbe, és
teshadjáratunkban fölér az összes I
a kereszténység összes sz. Bernátjai

Nem kételkedünk, hogy e vég
juk érni; de mikor? hogyan? A jöv
boritja. Azonban, miután megálla
semminek sem szabad bennünket elv

irányulnia, mintha alig meg-
olnap sikert kellene aratnia,
z egyszerü beavatottak előtt
lita elüljáróinak tanácsokat
oktatás vagy memorandum
reinknek szivére kössenek.
gy könnyen eltalálható indo-
sejtetni, miszerint e taná-
. A clerus sokkal közvetle-
tsem jelenleg még azt ugy
egyikét azon királykáknak
kik egy fuvásra eltünnek.
okkal és praelatusokkal, kik
nak, kevés tenni való van.
maradjanak meg Consalvi
sitési vagy népszerütlenitési
a fegyvert, mely kezökben a
y nevetségessé fogja tenni.
ó bizonyos előkelő családok-
a kávéházakba és ezekből
akran elég egy ember meg-
ól valamely főpap közhivatal
jő, igyekezzetek kiismerni
onait, főként gyöngéit. Ha
ek, mint péld. egy Albani,
Genga, Rivarola, minden
; hozzátok oly hirbe, melytől
s öreg asszonyok; mondjátok
rengző; hirdessetek oly ke-
k a nép emlékezetében köny-
a külföldi lapok tőlünk át-

veszik e hireket, melyeket (kétségte
iránti szeretetből) szépiteni fognak,
inkább valamely tiszteletben álló eg
tattassátok meg a lapokat, melyekb
nevek és a visszaélések. Valamint
és Angliában, ugy Olaszországban s
zani irók, kik a jó ügynek szolgálat
gokba beletalálják magukat. Ilyen l
nek nyelvezetét a nép nem érti, h
kormányzójának vagy birájának nev
tékokra nem lesz szükség. A nép a l
mekkorát éli; hisz a liberálisoknak
hinni fog nekünk.

Tiporjátok el az ellenséget, b
tiporjátok el a hatalmasat, őt rágalm
hozván; azon legyetek, hogy kezdet
Főleg az ifjuságra vessétek ki a hál
bitani, ezt kell magunkkal ragadnu
latok zászlaja alá, anélkül, hogy e
veszélyes uton kiszámitott biztos lé
jatok, minden előtt kettő szükséges.
gatokat együgyüeknek, mint a gal
tek okosak, mint a kigyó. A titkot, m
hordoztok, nem szabad tudniok apá
keiteknek, még nőiteknek sem. Hogy
nyebben félrevezethessétek, menjetek
föl vagytok hatalmazva mindezekrő
hallgatni. Tudjátok, hogy a gyónás
fölfödözés, a legcsekélyebb ujjmutat
hat maga után, és aki akár akarva,
a titkot elárulja, saját halálos itélet

ak kivánatunk szerinti pápát
őtt ily pápa számára nemzet-
, mely a mi eszménk szerinti
n. Az aggastyánokat, az érett
zámitásból, hanem igyekezzetek
, még a gyermekeket is meg-
a istentelen, tisztátlan szót ki
debetur puero reverentia. Ne
avait, mert azok paizstokul fog-
adosságok ellen, melyektől az
kodnotok kell. Hogy ez ügyet
aládokban, hogy a családi tüz-
nésre jogot szerezzetek maga-
erkölcsös férfiu teljes külszinével
atnotok. Ha egyszer a collegiu-
kban, egyetemekben, papnevel-
k benneteket, ha megnyertétek
bizalmát, azon legyetek,
k, kik papságra készül-
keressenek benneteket.
et a pápai Róma régi fényével.
n megvan a köztársasági Róma
E két emléket ügyesen szőjjétek
föl, melegitsétek föl e gyulé-
séggel telt kebleket. Kezdetben,
nyujtsatok nekik ártalmatlan
érzelmeket viszsugárzó költői
izeljétek föl tanitványaitokat az
a e mindennapi munka által az
t a világosság, eszméink elter-

aratunk, ott épen csapás vagy vereség
fegyvereinket készitsük elő a venditá
szereljük föl minden ütegeinket, kedve
szenvedélynek a leggonoszabbaknak u
nemesebbeknek, és minden azt engedi
a terv egykor legmerészebb számitásai
rülni fog.

II.

ság 1831-ki memoranduma.

(Előszó 12. l.)

masság [1]) képviselői ugy vélik,
ot illetőleg, Európa közérdeké-
intetbe: 1. hogy ezen állam kor-
ıltal, melyeket ő szentsége ural-
a maga megfontolás alá vett és
okra fektettessék; 2. hogy ezen
netti bibornok kifejezése szerint
i számára uj korszakot fognak
által (garantie interieure) meg-
ltozás ellen, melyek a választó
el együtt szoktak járni.
sék ezen üdvös czél, mely az
és társadalmi helyzeténél fogva
gedhetlen föltételnek tünik föl,
anicus törvénye (declaration) e
duljon ki:
vítások ne csupán azon tarto-
tassanak, melyekben a fölkelés

zia-, Orosz-, Poroszország és Anglia.

kitört, hanem azokban is, melyek ő
hűségökben megmaradtak, ugy s
rosban.

2. Általában mind kormányzat
vatalokra világiak is alkalmazhatók l

III. A kérdéses javításoknak, v
rint, mind a birói rendszerre, mind a
tományi kormányzatra ki kell terjeszl

A) Mi a birói rendszert
jük, hogy az 1816-ki motu propriobai
retek és elvek teljes végrehajtása
továbbfejlesztése legbiztosabb és legb
dokat nyujt a társadalmi szervezés e
részére nézve fölmerült szinte álta
megszüntetésére.

B) Mi a községi kormán
véljük, hogy a nép által választott
általános visszaállitása és szervezés
helyhatósági szabadságok létrehozása
hatóságok működését a községek helyi
szabályoznák, minden kormányzati j
gedhetlen alapját képezi.

Másodszor a tartományi ta
seils provinciaux) szervezése akár akké
kormányzati tanács létezzék, mely
lyással fölruházva a tartományi korm
talos teendőiben segitségére legyen,
az uj helyhatóságokból nagyobb szán
sanak, kik a tartomány legfontosabb
tanácsukkal szolgáljanak, kiválóan has

at javíttassék és egyszerüsít-
inyzat ellenőriztessék, az adók
k, s a kormány a tartomány
ilágosítást nyerjen.

endezett állapotának roppant
iga az államadósság olyatén
ormány pénzhitelére nézve az
sítékot nyujtsa, és lényegesen
ogy a kormány jövedelmi for-
függetlensége biztosíttassék,
kségesnek tünteti fel, hogy a
i hivatal állíttassék, mely
is czélnak megfelelő hatalom-
nvevőszék (cour suprême des
polgári és katonai kormány-
évi kiadások kimutatását, és
a az államadósságra.

minél inkább fog a függet-
i, s minél inkább föltünteti,
m közt benső egyetértés van,
felelni a fejedelem jóakaratu
a közvárakozásnak is.

y e czél elérésére ez intézet
anácsokból kell választani, kik
val kormányzati juntát vagy
Ily junta államtanács
mek tagjait a fejedelem azok-
szágban születésöknél, vagyo-
fogva kiválnak.

ily központi intézet nélkül,
és conservativ elemekben oly

gazdag állam kitünőségeivel szorosan
véleményünk szerint a választó korm
a javitásokat, melyek az uralkodó p
képezendik, szükségképen megfosztan
landóságtól, melynek szükségét
és erősen érezzük, s annál élénkebben
minél nagyobbak és becsesebbek leszn
tményei.«

II.

zini utasitásai.

(Előszó 25. l.)

rátjaihoz! Olaszország fölosztása
nehézségeket gördít, melyeket,
aladhatnánk, le kell győzni. De
bátorságunkat; minden lépés az
d á s, s anélkül, hogy előrelát-
azon ponton lesz, hogy teljessé
melyen az egységet ki lehet

fejedelmek.

ban a nép által kell az ujjászüle-
etekben a fejedelmek által; eze-
kell vonni a vállalatba; ez könnyü.
ban elő fog haladni elvből és
nti király az olasz korona te-
nai nagyfejedelem hajlamból és
nápolyi király kényszeríttetve; a
násra lesz gondjok, mint refor.
által elfoglalt rész miatt ne
ogy a reformok által szoríttatva
rsabban fog járni, mint a többi.

A nép, melynek az alkotmány jogot
fönhangon beszélhet, és ha szükséges, f
rancsolhat; de az, mely még rabszolga
dik, hogy szükségeit nagy visszatetszé
értesse, azokat csak zengedezheti (non
tare). A legkisebb engedményt haszn
nép összegyűjtésére, ha mindjárt csal
hálájának adjon kifejezést; ünnepélyek
jövetelek, a különböző véleményűek kö
összeköttetések elegendők, hogy eszmé
a népet ereje öntudatára ébreszszék
tegyek.

II. A nagyok.

A nagyok részvéte elengedhetetlen
hogy ... a reformok ...

rását számunkra biztosítanunk.
n Savonarolákat képezhettek,
nk előbbre. A clerus a szabad-
nem ellensége. Igyekezzetek
ra vele szövetkezni, melyet ugy
egyenlőség templomának mel-
Ezen előcsarnok nélkül maga a
Ne támadjátok meg a clerust
azhivőségében; igérjetek neki
ba kerül.

. A nép.

a népet még teremteni kell;
ani a burkot, mely körülzárja.
enütt beszéljetek nyomoráról
még nem érti ezt; de a társa-
a fogékony ezen a néphez való
, s elébb-utóbb tevékenységet
dós értekezések sem nem szük-
lmasak. Az ujjászületésre vo-
t magukban foglalnak. »Sza-
ogok, haladás, egyen-
g!« Ezeket kell a nép előtt
megérti, főként, ha ezek elle-
rnokságot, kiváltságo-
t, rabszolgaságot. A ne-
n, hogy a népet meggyőzzük,
tsük; amely napon össze lesz
j korszak.

V. Mindnyájan.

A haladás lépcsője hosszu; idő
kell, hogy annak végére jussunk. A gy
módja, hogy egyszerre csak egy f
fölebb; aki egy ugrással a végére ak
lyezteti a vállalat sikerét. Már kétezer
nagy bölcsész, kit Krisztusnak hívt
testvériséget, melyet ma is keresni k
el azért minden fölajánlott közreműk
kintsétek azt soha csekélynek. A föld
ből alakult. Azt, aki a haladás csak
veletek akarja tenni, tekintsétek mag
benneteket el nem hagy. Valamely k
vübb törvényt ad: tapsoljatok, kérjéte
utána kell következni. Valamely minis
dékot mutat, hogy a haladás ösvényé
állítsátok elő minta gyanánt. Valame
mutatja, hogy nem tud mit tenni
helyezzétek magatokat vezetése alá;
állapodni, van időtök őt odahagyni; el
erő nélkül szemben veletek, s ezer mó
szerütlenné tenni azokat, kik terveit
nek. Az összes személyes bántódások,
gerlett nagyravágyások szolgálatot te
dás ügyének, ha vannak, kik azoknak j

VI. Akadályok.

A socialismus előhaladásának le
dálya a hadsereg, mely nevelésénél,
függésénél fogva mindig engedelmesk

s segítsége. Ezt a nép általános
súlyozni; ha a közönségben az a
, hogy a hadseregnek, melynek
elmezni, semmi módon nem kell
oznia, s kötelessége a népet tisz-
eszélyeztetése nélkül, sőt ellene
i. A clerus a társadalmi tannak
nint mi, ő is akarja a testvérisé-
ek nevez, de hierarchiája és szo-
etkezőleg a despotismus segéd-
ell fogadni, mi benne jó vagyon,
asztani. Azon legyetek, hogy az
n az egyházba, és minden fog
m a jezsuitákban van személye-
meg, hogy e gyülöletes név a
atalom.

. Eszközök.

övetkezni, szövetkezni: minden e
társulatoktól ellenállhatlan erőt
okhoz folyamodik; ne aggódja-
oszolva látjátok; minél inkább
tosabb a siker. Különböző uta-
anazon egy czélra törekszik; a
esz sértve, annál jobb; a titok
megnyugtatására; és szükséges
, hogy a haladni nem akarók
nagy száma megkapván a jelszót,
lamely eszmét, s azt közvélemény-
y mozgalom segítségével egyet-
: ugy fogják találni, hogy a

régi épület minden oldalon meg van rong
egy csodálatosan a haladás legkisebb l
omlik. Ők maguk csodálkozni fognak, ho
közvélemény hatalma elől mint menekülr
urak, gazdagok, papok, kik a régi társa
tet képezték. Bátorság és kitartás!

IV.

**üspök nyilvános tisztelete meg-
engedtetik.**

(526. l.)

n, Krisztus Urunk születése után
kén. Lambruschini bibornok és
ete elnök helyett Bianchi bi-

szenvedett Magyarország a po-
s születése utáni ezredik év előtt:
al többet kellett kiállania a törö-
-ban harczolni volt kénytelen, s
e a győzelmet, százötven éven át
al pusztítva, a levéltáraknak sem
n földig lerontották azokat, s ha
etből fönn is maradott, azt a kö-
az egyháztól hütelenül elpártolt
lárok végkép megsemmisítették.
nos veszélyében csak kevés nyo-
nnak, mennyire ékesítette a XI.
ór fényes erényeivel szent Bene-
ndét és a pécsi püspöki széket.
ségétől fogva szent Benedeknek
rában a hitnek szent tanaira és

jámbor erkölcsökre taníttatván, folytonos
égiekről való ajtatos elmélkedések, alá
angyali tisztasága által mindenkinek, é
szent István király- s Imre herczegnek k
teletét vivta ki magának. Miért is a kirá
zett kolostor főnökségével, azután ped
nem rég alapított pécsi egyház kormány
meg. És Mór Krisztusnak ezen parlagon
jében fáradhatlanul működött, míg a sze
ben volt; de ez meghalván, a pogányok
tot törve, a keresztény híveket és az
üldözni kezdették annyira, hogy Mór is
kéről elüzetett.

Isten kegyelméből azonban a béke
állván, az elüzött főpásztor is visszatért
hez, és erejének teljéből azon volt, hog
juhain ejtett vérző mély sebeket begy
részt pedig, kik még nem voltak Kris
azokat szent hitének üdvösséges legelő

Miután harmincz évnél tovább a
munkáiban igy fáradozott, és mindenn
kel ékeskedvén, kincseket gyüjtött magá
érdemekkel tetézetten és csodatettek
tetve elhunyt az Urban, Krisztus születé
egy 1070. évben.

Tündöklő szent élete mindjárt,
bizonynyal kevés idő mulva halála után,
egyházi tiszteletre érdemesítette, mely
nusítottak is iránta, mit daczára a rég
lyának, daczára annak, hogy a folyton
czok alatt a magyar egyháznak majd

ek, a történetekből és hagyo-
tni; valamint az iránta egész a
tt tiszteletet bizonyítja több iró
ta, kik irataikban Mórról mint
ről tesznek említést.
hogy több ízben kiadott arczké-
el tiszteltetett meg; ugy szintén
könyvek, melyekben Mór dicsé-
különben az ugynevezett mar-
is előfordul Mór neve; előmu-
ek életét magukban foglaló köny-
zent életéről s fényes tetteiről
ot tesznek.
gfontolván a pécsi főt. püspök,
emlékjelek nyomán meg levén
eletről, melylyel Mór emléket
ettetett, alázatosan könyörgött,
ek egyházi tisztelete nyilváno-
zokás szerinti alakban megerő-

tásokat intéző szent gyülekezet
a quirináli palotában rendes
eri Lajos bibornok előterjeszté-
molyan megfontolván, azt hatá-
pécsi püspöknek egyházi tiszte-
IX. Pius pápa pedig ezen hatá-
a és megerősítette.

S PÁPASÁGA.

II.

HÁZI

KÖNYVT

XXIX.

IX. PIUS PÁPAS

II. RÉSZ.

BUDAPEST.

KIADJA A SZENT-ISTVÁN-TÁRS

1879.

S PÁPASÁGA.

IRTA

SY TAMÁS.

II. RÉSZ.

UDAPEST.
ENT-ISTVÁN-TÁRSULAT.
1879.

Budapest, 1879. Az A t h e n a e u m r. társ. kön

Tartalom.

IV. **A »Constituente« előtt.**

V. **Piemont IX. Piusnak fölajánlja inter**

VI. **Köztársaság Rómában.**

Lap.

XXII. **Róma ostromoltatása.**

XXIII. **Róma elfoglalása.**

XXIV. **Ideiglenes kormányzat Rómába**

XXVIII. **IX. Pius visszatér Rómába.**

XXIX. **A pápai állam ujjászervezése.**

XXX. **Piemont túlkapásai egyházi tére**

XXXI. **A josephinismus megtörése.**

XXXII. **Az angol hierarchia helyreálli**

I.

menekülése Gaetába.

et társaságában elhagyja a várost. — várja őket. — Ariccióban találkozik int doctor. — Az ut. — Találkozás l. — Molo di Gaetában. — Spaur a — IX. Pius levele a nápolyi királyáttatik a püspöki lakba. — Vendégo és Antonelli a várparancsnok előtt. ottjai Spaur grófnőnél. — Spaur gróf tius. — A király éjjel fogadja a gró- király családjával Gaetába megy. — etában. — A parancsnok meglepetély találkozása. — A pápa imája. — ratok. — A magyar püspöki kar le- Péterfillérek gyüjtése.

menekülésének módja közte és i között meg levén állapitva, Quirinál udvarát egy igényteneküttel elhagyá, Spaur gróf n nyilt kocsiban a Pamfilj-palo- S. Pietro e Marcellino-egyház at atya átszállott a gróf kocsi- l elhagyá a várost.

született Giraud, kit a gróf mint gyét vett nőül, a menekülőket n várta, hová előre ment fiával

Miksával és ennek nevelőjével Liebl
jor áldozárral. Aggodalmas várakoz
megjelent a grófnő előtt Spaur vadás
tel, hogy a követ Aricciában várja a g
Már sötét éj volt, az eget komo
ták. A bátor grófnő habozás nélkül A
Amint kocsija az Ariccia és Genzano
ereszkedék, éles füttyöt hallott. A g
szabbtól tartott. A hintó mellett hirte
jelen meg, de udvariasan kérdi: »Para
tiád valamit?« E megnyugtató kérdé
kább oszlott a grófnő aggodalma,
hogy a karabélyos e fütytyel a gróf
grófnő közeledéséről akart jelt adni.
lantja férjét néhány karabélyos társas
egy sötét ruhába burkolt férfiu az ut m
szolgáló korlátra támaszkodott. Ez vol
A grófnő, ki a karabélyosok láttára
lommal telt el, előleges megállapodás
atyát igy szólitá meg: »Doctor ur, sz
kocsiba, éjjel nem utazom örömest.«
lyos kinyitá a hintóajtót és lebocsátá
doctor ur belépett, a karabélyos szere
vánt és a távozókat megnyugtatta, hog
veszélytelen.

Este tiz órakor indultak el eg
atya baloldalon ült, vele szemközt L
grófnő a jobbik oldalon szemközt fiá
vadász a bakon foglaltak helyet.

Az első pillanatokban a grófn
uralma alatt hallgatott, de utóbb össz

ja,[1]) elmondá, mily nehezére esik
előtt le nem térdelhetni, ki e
legszentebb testét viselé keblén
n, melyet neki a valencei püspök
a válaszolá: »Legyen a grófnő
k, mert az Ur velünk van.«
tottak Genzanóba, hol lovakat
kat meggyujtották, melyek fé-
s nevelője a szent atyát azonnal
tásuk levén, hogy az előkelő ide-
tazik, semmi bámulást ne tanu-
a hintó szögletébe vonultak. A
álkozott, hogy a szent atya mily
rczát fölismerhetlenné tenni, an-
emélyesen és arczképekből min-

gész uton imádkozott. A brevia-
nákat Liebl áldozárral közösen
mnegyed-hatkor érkeztek Terra-
mnak a tenger mellett fekvő vá-
, a szent atya kérte a grófnőt,
a határra érnek. S midőn e ki-
jesité, a pápa könyekkel szemei-
dott.
y már a nápolyi területen levő
aig egyéb nem fordult elő, mint
ett helyen egy kiváncsi fölismerni
em rég Rómában látott. Közel

észleteire nézve leginkább Spaur grófnő
k előttünk levő német kiadása: »Fahrt
n, 1852.« czimet visel.

Molához két egyén közeledett a hint
dalon, melyen a pápa ült, fölnyiták a
nyeikkel áztaták a szent atya kezeit
Arnao, spanyol követségi titkár volt
vörös nyakkendő és szokatlan öltözet
ismerhetlenné tette, végre a pápa fö
Istenem, hálát adok neked, hogy a jó A
nokot is minden baj nélkül idevezérelt

Mola di Gaetába érkezve, mely
tőtől éjszakra fekvő helység, reggel ti
szállottak az ugynevezett Cicero-vill
szent atya némi frisitőt vett magához,
ták, hogy Spaur gróf haladék nélkü
polyba a királyhoz, mondja el, mi bi
fejét arra, hogy a nápolyi királysá
menhelyet, s egyuttal a király számá
sajátkezüleg irt levelet átadta: »Fel
a szentszék és egyház ellenségei dia
A pápa, az egyházállam fejedelme
látta magát állama fővárosát elhagyn
tóságát koczkáztassa és azon látszatot r
hallgatásával jóváhagyná a mérhetle
melyek Rómában elkövettettek és fol
tetnek. A pápa Gaetában van, de ott c
tartózkodik, épen nem levén szándéká
ségedet és alattvalói nyugalmát hábo
jelenléte azt valamikép veszélyeztethet

»Spaur gróf lesz szerencsés e lev
nek kézbesiteni. El fogja a többit mon
rövidsége miatt meg nem irhatok a
hová a pápa nem sokára vonulni szánd

lettel, az isteni tanács végzése
ıssal Fölségedre, királyi nejére és
áldását adja
etában, 1848. november 25-ikén.

r gróf e levelet átvevé, Arnao ut-
ıét nejének igazolására hagyván
sietett.

aetában visszamaradottak délután
u bérkocsikon a vár felé indul-
atya visszavonulni szándékozott,
nek legyen kitéve.

ı Gaeta püspökénél, Parisiónál
zállásoltatni. Szerencsétlenségre
távol volt Nápolyban, hová hal-
etett. Danielo, a házfelügyelő a
m fogadta be. Hiában állitá An-
nagyon kellemetlenül fog hatni,
barátjai elutasittattak; Da-
ső elhatározása mellett. »Ha ön
; a szent atya, nagy készséggel
t.« »Épen azért nem fogadom el,
ıert nem ismerem önöket; egyéb-
alota nem vendégfogadó.« »De
smer.« »Lehet, de én soha sem
szállást keresnie«, s ezzel a pápa
rta a kaput.

; a kiséret az »albergo del giar-
ılőbe szállott. Mig itt Lieblnek
ıiltakozást, melyet utóbb fogunk
tóság fölszólitására Antonelli bi-

bornok és Arnao követségi titkár e
svájczi születésü várparancsnokhoz. E
látván, hogy Gaetába egyik német ál
érkezett, Arnaot, kit Spaur grófnak
nyelven szólitotta meg. Arnao hallg
parancsnok azon véleményben, hogy
nehezen hall, német nyelven hango
megszólitását. Arnao mentegette ma
cziaországban neveltetett, római hölg
anyanyelvét annyira elfeledte, hogy e
belőle. A kissé gyanakodó Gross tábo
tonelli bibornokhoz fordult, kit a ba
rának tartott. Ugyanazon hallgatás .
»Megvallom, uraim, nagyon meglep,
miniszter és titkára saját anyanyelvö
Hinni kezdé, hogy a római forradalo
van dolga; de minthogy különben a
gástalan volt, a két urat udvarias
azonban egyik tisztjét legott megbizt
dinetto-vendéglőt éber szemmel kisér
kedéssel meg nem elégedve, a jár
hagyta, miszerint azon ürügy alatt, h
nőnél tisztelkedni kiván, menjen emli
figyelje meg, vajjon az utilevélben le
megfelel-e a grófnő kültulajdonainak
kezzék megtudni az utazás czélját s a
részletes jelentést tegyen.

A szent atya épen étkezett vol
a pápa kiséretével és övéivel alig ebé
a járásbiró kiséretében egy tiszt jele
azonnal bezárta a pápa szobáját; a

szélgetésbe bocsátkoztak. A tiszt
n egymást igyekeztek fölülmulni.
ott. Mentegette a parancsnokot és
iasság kivánta volna, hogy a gróf-
n tisztelegjenek, de hivatásukkal
visszatartották őket. Azonfölül
datta, hogy másnap személyesen
rban körül fogja vezetni, miután
rkezésének főczélja a vár megte-
gyszerényen csodálkozását fejezte
miben örömét találja. Valódi olasz
hajlongások közt elkérte az uti-
mondá, csupán a fáradságtól akarja
lutazása előtt azt ujra ne kelljen
minden várban szokás, de ma fő-
ni helyzetében, midőn a szomszéd
lom van, valóban dicséretes szokás.
nagy szakértelemmel áttekintette;
tszott, hogy semmit nem látott,
a parancsnok gyanuját akár meg-
oszlathatta volna. Utána a tiszt,
inditotta meg hadicseleit. Bocsá-
torságot vesz szólani, s azzal lepte
t, hogy köztök álruhában két bi-
llemdús grófnő gyorsan azt vála-
gyiket benne könnyen fölismer-
gban csak tekintsen kissé körül,
ásikra is. E tréfával a grófnő le-
okat. Alig távoztak, a küszöbön
atya: mindannyian letérdeltek és

Spaur gróf a pápa megbizatásá
egy órakor érkezett Nápolyba, s Ga
nuntiushoz ment. A Torella herczegt
nuntiusnak bemutatván magát, kér
van-e a király? — »Igen, de hol
megy.« — Találkoznom kell ő felségé
nap elmenetele előtt.« — »Még ma
— »Ma este! mit gondol gróf ur?«
este, s számitok reá, hogy excellenti
bejelent.« — »De tudja-e, hány óra?
óra, öt percz«, szól a gróf óráját n
»Éjfél lesz, mire a királyi palotába é
gyen bár egy óra, találkoznom kell a
»De a király talán már lefeküdt.« —
— Végre a gróf kijelenté, hogy font
szentségétől, azért haladék nélkül esz
gattatást, különben a netán történh
hárítja a felelősséget.

Garibaldi nuntius a királynak
egyszerűen ismételvén Spaur gróf sz
a grófot azonnal magához kivánta. A
ezt a vendéglőből saját fogatán a kir
litani. Garibaldi a király óhajtása sze
maradt, talán hogy az udvari tisztsé
oly nagy mértékben föl ne költessék,
kább, hogy a gróf tanuk nélkül tehes

Spaur gróf tehát egyedül lépett
»Felség, mondá a gróf, bocsásson me
órában megjelenek; nagyon komoly e
hozom; ő szentsége levelében meg f
hatni.«

an átfutá a sorokat, észrevehe- és a levél hozóját megölelve, e l: »Gróf ur, jőjjön reggel hat sz lesz.«

udvarban csak most közölte a nal gondoltam, mondá a nuntius, , hogy IX. Pius megmenekült.« t intézkedett, hogy két csatár- Róbert) füttessék, egy század a ből és egy a kilenczedik sorez- kra szállittassék. S a legrészle- rendelkezett, hogy a szent atya égesek Gaetába szállittassanak, g fehérruháról sem, melyre vagy nyezetének — hirtelen történvén sége lehetne.

at óra előtt jelenték Spaur gróf- árja őt. A gróf nem kevéssé volt niszerint a király egész családját pápát minden, rendelkezésére tással fogadja, hanem a magas égeiről is lehetőleg gondoskodni őben Ferdinánd király nejével, r követtel és fényes kiserettel a lott.[1])

ember 26-ikán, mely vasárnap

több sajátkezüleg irt, igen érzékeny paur grófnak a személye megmentése gondoskodást, s őt a Piusrend nagy- t, Miksát pedig a Krisztusrend lovag-

volt, a szent atyán és Liebln kivül, k
nak tartották nyilvános helyen meg
többi kiséret templomba ment. Még
szolgálat, midőn ugyanazon Rodrigu
előtte való napon a grófnőnél megjel
naoval, kit bajor követnek tartott, h
vecchiából gőzhajón megérkezett a fr
vele szólani óhajt.

Harcourt herczeg t. i. a pápána
vozása után egy ideig még a Quiri
Hét órakor távozott, miután az őrök
hogy a szent atyához senkit se boc
kissé roszul érezvén magát, lefeküdt.
nal Civitavecchiába hajtatott, honn
hajón ugyanazon éjjel Gaetába utazo

Arnao Rodriguez kapitánynya
hajóra ment; Gross tábornok is siet
üdvözölni. Harcourt az utilevél kic
tudván semmit, a parancsnok jelen
saját nevén szólitá. A spanyol titk
parancsnok meglepetését, bocsánatot
neki a bajor követ utilevelét bemuta
izenettel sürgősen Nápolyba kellett
velét visszahagyta, hogy itt maradt
metlenség ne érje. Gross tábornok
azon hölgy valóban Spaur grófnő-e,
laszra a grófnőt fölkereste a kis ve
egész társaságot magához hivá meg

Mig a tábornok szolgája a reg
geseket előkészité, maga a parancsno
folyvást kérdésekkel ostromolta Ró

missiója iránt. A nyert válaszok-
következtethetvén, hogy talán a
ıba jő, Gross a társaságot körül-
ban, meg akarván mutatni, hogy
lső emelete királyi megszállóul
szentségének némi kényelmet is

szatért a tábornok lakosztályába,
három hirnök jelent meg. Az első
rkezik királyi lobogóval; a másik,
ıság is van; a harmadik, hogy a
alád valamely tagjának is kell

k, kit tegnap óta csupa meglepe-
tájékozá magát a teendők iránt,
hirnök is érkezett azon jelen-
fölség érkezik. Gross a csokolád-
va vendégeit, sietett a kikötőbe.
a volt, midőn Ferdinánd király
zállott. Azonnal Grosshoz e kér-
bornok, hol a pápa?« — »Gon-
á ez zavartan, hogy meg fog ér-
ibornok és Arnao titkár fölvilá-
ogy ő szentsége eddig ismeretle-
endéglőben. Ezzel Gross előtt föl-
get ért eddigi nyugtalansága.
onelli bibornokot és Arnaót föl-
atyát kisérjék át a királyi lakba,
ljával és kiséretével, hogy magát
nek ki ne tegye, mellékutakon

IX. Pius egyszerű áldozár-rul
királyi lakba, melynek lépcsőjénél a k
a meghatottságtól és örömtől sirva le
atya áldását vevé.

A pápa megérkeztéről hamar
Sok nép gyülekezett a palota elé; a
jók ünnepélyesen fellobogózva, a t
kiállásban várák, hogy a szent atya
őket részesiteni. IX. Pius megjelen
talán Rómára is gondolva, meghatot
az áhitatosan térdre bocsátkozott
ságot.

Harmadnapon a szent atya a
séretében hálaadásul a Szentháron
kápolnába ment, s az oltári-szentség
tésében fönhangon a következő imát

»Mindenható Isten, mennyei
ime lábaidnál méltatlan helytartód,
mélyéből esedezik, hogy örök tr
áraszd reá áldásodat. Vezéreld, oh
reld lépteit; szenteld meg szándékai
dolatait; kormányozd tetteit; akár
csodálkozásra méltó végzéseid őt
aklod más részében kelljen menhely
mindig méltó eszköze legyen dicsős
zad dicsőségének, melyet, fájdalom, e
molnak.

»Ha haragod lecsillapitására
szóval, irásban és tettel elkövetett
ingerelt, helytartód élete szivednek
szolgál, e pillanatban fölajánlja, föl

i, neked, egyedül csak neked van
nidőn tetszeni fog. De, oh Isten,
ed győzedelmeskedjék, győzedel-
házad! Erősitsd meg a jókat, tá-
et, ébreszd föl mindenhatóságod
a sötétségben és a halál árnyé-

dd meg a királyt, ki itt leborulva
meg hitvesét, áldd meg család-
es alattvalóit és hű hadseregét.
nokokkal az összes episcopatust
indnyájan szent törvényed édes
népek megszentülésének szent
el nemcsak itt alant, e földi zarán-
ülhetjük az istentelenek csábjait
, de reméljük egyszersmind, hogy
k biztonság révében: ut hic et
iliante, salvi et liberi esse me-

ben élő IX. Piushoz a katholikus
iból részvétlevelek mentek Gae-
a clerustól, városoktól, községek-

maga is háboru szinhelye levén,
gyeletének nyilatkozni nem volt
püspöki kar Gaetába a követ-
:

tya! A fiui kegyelet-, szeretet- és
yengédebb kötelékeivel füzetünk
sz valónkat a legméltóbb fájda-
ubb érzete hatotta át, midőn meg-

döbbenve értesülénk, hogy szentsége
szabadságát, és lelkületének megtörhe
gát fenyegető erőszakot elkerülni óha
mig a gonoszok cselszövénye által f
szét nem oszlik, székvárosából számüz
külföldön keresni kényszerült.

»Ha a merénynek, melyet néme
gonoszsága szentséged ellen elköve
még inkább neveli az elkövetőknek leg
lansága: ugy az irgalmas Isten aty
édes vigasztalást nyujt szentséged sz
midőn keservében az egész kath. vilá
osztozni, és azon reménytől lelkesülni
rint szentséged megszégyenitve vészt
nek terveit, nem sokára diadallal tér
rosába, és magasztos példájával uj
bizonyitani, hogy szent Péternek szik
emberi események fölött álló apostol
igéretek hite szerint mindörökké me
hatlanul.

»Mi is ezennel, ámbár az ország
állapotában szintén nagy hányatás
kitéve, szentségednek lábaihoz borul
fájdalmunkat és szivünknek legmélye
sét és sohajait nyilvánitjuk szentséged
és szorongattatása fölött, szünetlen i
pásztorok főnökét, kinek szentséged
oly nagy hasznára és dicsőségére, f
hogy szentségedet összes nyájának örö
mére székébe mielőbb és épen vissza
szura nyujtsa élte fonalát, és fönsé

e és dicsőitse szent örökségét. Kik és nyájunk számára apostoli ál- szent lábait csókolva maradunk ztusban legalázatosabb fiai.«[1])

rszág nemes példájára az egész ndult a jövedelmeitől megfosztott éterfillérek« gyüjtése, melyekhez ra lépett fejedelmünk, Ferencz ge 200,000 scudival járult.[2])

Piushoz érkezett összes részvétlevelek ek ily czim alatt: »Orbe cattolico a ssimo, esulante da Roma, 1848—49.

gyüjtettek a pápa számára, mielőtt a ai voltak; megalakulván a pápai világi k elmaradtak; az ujabbkori fosztatá- beléptetését ujból szükségessé.

II.

Gaeta és Francziaorsz

A népek vetélkedve meghivják a pápát. —
nak meghivása. — Avignon tanácsáé. — A
czia parlamentben. — Montalembert be
hogy a pápa Francziaországba megy. — Cl
A párisi nuntius köszönő levele. — A nemz
válasza. — IX. Pius levele Cavaignachoz
pápához. — A pápának azokra adott vál
melyek miatt a szent atya Cavaignac me
gadhatja. — Napoleon-Lajos kettős nyilatk
udvar. — A diplomatia tisztelgése a szen
válasza. — Egyéb kitünőségek Gaetában. —
consistorium. — A pápa levele a valence
gaetai püspökség érsekségre er

A pápa sorsa iránti részvét
körökben nyilatkozott. Mig a kath
egy része a kereszténység atyja sz
részvétét tolmácsolá és nemeslelkü
járult az egyetemes egyház kormány
födözéséhez, mások: vidékek, kerület
államférfiak, kormányok és fejedel
menhelyet ajánlottak föl IX. Piusna

S miután hire terjedett, hogy a
atya a nemes franczia nemzet kö
ellen oltalmat keresni, mindenelőtt
ból indultak meg a meghivások. V a

Avignon pápai grófságot ké-
deczember 1-jén Gaetába intézett
mondá: »Midőn a megyei tanács
y szentséged tartózkodási helyül
légszerető földét válaszsza, s itt
tásának napjait, egyuttal kéri
zékhelyéül őseinek régi fővárosát
nül sértett lelke itt szívekre fog
at a jótéteményekért, melyekben
ág ügyét részesítette, részvevőket
melyeket a gondviselés szentsé-

áros tanácsa 1848. deczember
tyának: »Azon pillanatban, mi-
szténység sujtatva érzi magát a
hivők közös atyját arra kénysze-
odahagyja, Avignon városa bá-
kezni, hogy korábbi hasonló kö-
ntséged elődjei körünkben pápa-
helyet találtak. Szentséges atya!
jes szorongattatásoknak, melyek-
, ki országok fölött intézkedik,
gy Avignonban vannak fiai, kik-
ntségedet soha senki meg nem
ehát szentséged körünkbe; föl-
s karjainkat; határtalan ragasz-
zünk, hogy fájdalmait enyhítsük;
k előtt ragyogtassa a keresztény
gját, mely a világot megvilágítja,
esse. Francziaország, az egyház
ya, mely méltó, hogy szentséged

magasztos gondolatait fölfogja, azon k
tozik, hogy szent atyánkat vendégsze
hassa.« Hasonlóan nyilatkozott Mars

A katholikus Francziaországho
tartást követett Cavaignac tábor
köztársaság ideiglenes elnöke, s a pári

Cavaignac, amint a novembe
római események híre Párisba érkeze
beleegyezésével Corcelles-t külön
mába küldötte. »Ön ismeri, írá hozz
sajnálatos eseményeket, melyek Róm
tak, s melyek folytán a szent atya s
tekinthető.

»Szemben ez eseményekkel a kö
mány elhatározta, hogy négy gőzös cs
főnyi fegyveres erővel Civitavecchia
Elhatározta a kormány azt is, hog
követként Rómába menjen. Föladata
köztársaság nevében akként közbenjár
ségének visszaadassék személyes szaba
megfosztatott. . . .

»Ha a jelen körülmények közt
szándéka volna rövid időre a köztárs
vonulni, biztosítsa őt, amennyire öntő
tás valósulhatásáról; biztosítsa egys
a franczia nemzet kebelében hozzá
méltó fogadtatásra fog találni« [1]).

---

[1]) A franczia köztársasági kormány
közt ekkor még interventióját szorosan a sze
szabadságának visszaszerzésére szorította. »
hatom eléggé, mondá Bastide párisi külü

lkoltatásának és a netáni inter-
nber 30-ikán került a franczia
vitát Ledru-Rollin nyitotta meg,
en nyilatkozott, miután szerinte
ről, hanem csupán a pápa világi
a szó. Montalembert ekkor
egyikét tartá azon beszédeknek,
ilág elragadtatással olvasott. A
á — nem olasz, hanem egyenesen
ápai trón visszaállítását a franczia
és érdeke kivánja. »Nézzék önök,
ó embert, kik a világon elszórvák,
., Spanyol-, Lengyelországban,
China missióiban, Oregon vadon-
nillió ember rövid időn meg fogja
ogja tudni, hogy vallásuk feje,
e, lelkeik kalauza, kit mindnyájok
saját palotájában ostromoltatik,
ndnyájan föl fognak háborodni,
De mit fognak ugyanakkor meg-
'ranczíaország ugyanazon kézzel,
előtt törvénykönyveibe és alkot-
neret és vallásszabadság elvét
Károly kardját. . . . (félbeszakítás

y ön missiója jelenleg nem más, mint
atya személyes szabadságát, s végső
területére való ideiglenes vonulását.
y nincs fölhatalmazva közbenjárni azon
z idő szerint a szent atya és népe közt
aság régi hagyományos franczia érzel-
nyujt a szent atyának; egyébre nem

a szélső balon, élénk és hosszan ta
többi padon). Igen Nagy Károly k
huzni, hogy a fejében fenyegetett eg
ségét megmentse.« Szónok aztán k
hogy a franczia köztársaság alkotmá
nek oltalmat biztosít, a legszentebb
méltóbb, az ártatlannak és elnyomott
javára kéri Francziaország oltalma
tevé hozzá, hogy IX. Pius gyöngesé
ártatlan. El van nyomatva azok sö
által, kiket jótéteményeivel elhalmoz
lan ... ah, uraim, mikor volt fejedel
feddhetetlenebb, mint IX. Pius? Ne
kodásnak, hűtlenségnek, szószegésnek
sem lehet szemére lobbantani. Ő igé
és igéreteinél mindig bőkezűbb volt.
e két szóba foglalhatni össze: amne
Ime ártatlansága, ime tiszteletünkre
való igénye, eltekintve attól, hogy
hatalma van, hanem egyszersmind az

Villámsebességgel járta be Fr
hír, hogy a pápa a franczia nemzet
veszi igénybe. Erre Chapot képv
négy társával a nemzetgyülés előtt a

---

[1]) Montalembert november 30-ikán
megküldötte a szent atyának, ki a grófhoz
26-án intézett válaszában irja: »Novum, qu
ac supremam dignitatem nostram filialis
simae mentis testimonium grato prorsus
habemusque tibi pro egregiis illis sensibus,
gratias.«

pillanatban, midőn a pápa a
ndégszeretetét veszi igénybe, a
yház feje iránti tiszteletének és
k ünnepélyes jelét ohajtván adni,
lőkből álló küldöttség fog a szent
y neki átadja a nemzetgyűlés és
át.« Már jelenték, hogy a cultus-
fogadására Marseillebe megy;
Bonald, Dupont bibornokok és
ministertanácsban elhatározták,
ya csakugyan Francziaországba
mhez illőleg fogadják s számára
ákat.

által meghatott párisi apostoli
a nemzetgyűlés elnökéhez hála-
ök ur! — írá — a nemzet-gyűlés
séges atya irányában oly fényes
nes érzelmek, lelkem legmélyé-
k. Kivánom, elnök ur, hogy a
nására jőjjön a hálaköszönet,
hatva, a köztársaság kormánya
ányában, azon nemzet iránt, mely
lat nagyszerü ösztöneiről soha-
ni.«

zolá: »Nuntius ur! Sietni fogok
iratáról, melylyel megtisztelni
ni. A ház, mint a nép közege, a
lmácsolta, midőn a szent atya
részvétének ily nyilvános bizony-
saság, melynek joga az elmult
t válogatni, mindig hű maradand

azokhoz, melyek Francziaországot mi
szerencsétlenség és nemes erények hó
letteljes menhelyét jellemzik. A nem
rozata, midőn a végrehajtó hatalom
dott kezdeményezést helyeslé, biztosí
tius ur, hogy a fönséges pápa, ha a
és katholikus földünkre lép, mindaz
ünnepélyes kiséretével fog találkozn
állását megilleti; és a szivek hódolat
és őszinte leend, mint minden, mit
szabadság lelkesít.«

A szent atya értesülvén a fran
mes lelkesedéséről, Corcelles közvetít
gnachoz e sorokat intézte: »Táborno
érzékenyülve, szivem hálától van átb
legidősebb leányának önkénytes és ne
folytán, mely már is siet a pápa se
Kétségtelenül kedvező alkalmat fogo
Francziaország iránti atyai érzelmeim
tanusíthassam, és a franczia földön
terjeszthessem az Ur áldásait, valami
hozzá fohászommal, hogy azokat bős
önre és egész Francziaországra. Ad
1848. deczember 7. IX. Pius pápa.

Cavaignac néhány nappal előbb
tásainak mintegy enyhítésére, IX. P
intézte: »Páris, 1848., deczember 3. S
A franczia nemzet mélyen meg van
viszontagságok fölött, melyek szentsé
napokban érték, és épen oly megill
azon atyai bizodalmat is, mely szen

etünk vendégszeretetét pillanatra
ani, szerencsésnek és büszkének
ezt szentséged részére biztosit-
és szentségedhez méltóvá teheti.
ednek, hogy minden nyugtalan-
alan aggodalmat eloszlassak, mely
öltételétől elvonhatná. A köztár-
czia nép megfontolt, kitartó és
által máris meg van szentesitve,
szemlélendi azon tiszta vallásos
et szentségednek, körünkben való
hirdetend, és az ország azon mél-
tisztelettel fog fogadni, mely ezen
nemzethez illik. Kötelességemnek
zentségednek nyujtani, kivánván,
mielőbb, minden halasztás nélkül
rzelmekkel maradtam, Szentséges
avaignac tábornok.«
za: »Tábornok ur! Corcelles által
höz, hogy Francziaország iránti
s legnagyobb elismerésemnek ad-
elismerés csak öregbedett ben-
épés következtében, melyet ön,
saját, mint nemzete nevében tőn,
egyikét hozzám küldötte, hogy
tetet ajánljon oly ország részéről,
tholikus, és az apostoli szent szék-
inden időben gazdag volt és most
ujolag szükségét érzi azon bizto-
nem fog hiányzani alkalom, mi-
el adhatom apostoli áldásomat a

nagy és nemes franczia nemzet-családn
gondviselés meglepő utakon, minden el
és összebeszélés nélkül e helyre hozot
tartózkodom: az nem akadály abban,
ten előtt, kinek, habár méltatlan hely
térdre ne boruljak s buzgón kérjem, mi
mét és áldását bőségesen áraszsza
Francziaországra. Adatott Gaetában,
ber 10-ikén. IX. Pius pápa.«

A franczia nemzetgyűlés tárgyal
mány intézkedéseiből, valamint IX. I
gnac közt váltott levelekből kitünik, m
atya épen nem zárta ki lehetőségé
Francziaország vendégszeretetét igény
tába menekülésekor még bizonytalan
hiszen maguk a nápolyi viszonyok is c
nok voltak, miszerint a szent atya
vajjon a forradalom hullámai, melyek
oly magasra csaptak, nem borítják-e
dynastiát is. Bár tehát szem előtt ke
lehetőséget, hogy a félszigeten kivül
menhelyet keresni, az egyetemes egyhá
állam érdekei kivánták, hogy miután
államaiban nem maradhat [1]), legaláb
egyik államában várhassa be világi ha
szaállitását. Az elsőség tehát közel eső
Olaszországé volt. Azon esetben, ha ot
lehetetlenné válandott, a választás

[1]) Rómából távozása előtt szóba jött
vagy Bolognába való ideiglenes visszavonulás
nyujtott elég biztonságot.

ennek közelsége miatt és azért,
i tartózkodása még legkevesbbé
l a hatalmasabb katholikus álla-
— vagy Francziaországra, hogy
s nemzetnek a szentszékhez való
és ragaszkodását jutalmazza, és
gy a győzelmes Ausztria befolyá-
émileg ellensulyozza. Mert a pápa
ása előtt, augusztus 14-én a ferra-
ascói fegyvernyugvás megkötése
en irt Cavaignacnak, miszerint
sztria beavatkozását Francziaor-

jel visszatartá IX. Piust attól,
onyok közt Francziaország ven-
be vegye. A bár legyőzött, de
s párt, melybe Mazzini és hivei
helyezték; a párisi kormány
ben a fenyegető párttal; Bastide
Corcelles-hez intézett tartózkodó
iaországban küszöbön levő elnök-
ga a respublicai kormányforma
az általános mozgalom közepette
izalommal viseltetett, határozhat-
bár Francziaország meghivását
a, sőt személyes megjelenését ki-
biztatás teljesítését további sür-
l tette függővé.
aignac tábornok és elnök-jelöltnek
tel írt leveleiből nem olvashatá a
ást, hogy a franczia kormány a

pápa világi hatalmának visszaállitás
fog nyujtani. A másik elnök-jelölt Bo
leon Lajos azon parlamenti üléseu, r
személyes oltalmára 3500 kat
vecchiába küldetése elhatároztatott,

Sőt még kétértelmübb nyilatko
Cavaignac[1]). A kath. párt, mely Cavaig
ügyben tanusított határozatlan mag
Napoleon Lajos felé kezdett hajolni,
hogy a pápa iránt követendő politiká
határozottan nyilatkozzék. Mire az
a hatalmas kath. párt erélyes támoga
leginkább Thiers tanácsára[2]) azo
petéssel állott elő, hogy ő a római
nem helyeselte, mert azt elégtelenn
maga részéről a pápa hata
jes helyreállítását kivánj
megindulása előtti napon, deczember
nuntiushoz a következő levelet intézte

---

[1]) Néhány napra a parlament fönneb
Bonaparte Napoleon Lajos a lapokban köv
közzé: »Szerkesztő ur! Értesülvén, miszer
tett, hogy azon ülésen, mely a civitavecchi
szavazta, jelen nem voltam, kötelességem
lenteni, hogy előre meg levén állapítva r
melyek által a pápa szabadsága és hatalma
síttassék, szavazatommal nem támogathat
tést, mely szerintem, még azon szent ér
melyeket védelmezni ohajtottak, veszélyes,
hogy compromittálhatja Európa békéjét.

[2]) L. Documents et pièces laissés p
par Planat de la Faye. T. II.

tásom által alkalmat szolgáltatni
tiádnál hitelre találjanak a hírek,
nino herczeg római magatartásá-
sznek. Régóta semmi összekötte-
k Bonaparte Lucián legidősebb
mből sajnálom, hogy ez föl nem
egyház tiszteletreméltó
talmának föntartása a
n összefügg a katholi-
el, valamint Olaszország
l és függetlenségével.« —
b ez ünnepélyes igéretnek köszön-
tatását.
gközelebbi és legbiztosabb men-
nyujtotta, mely rövid időn feje-
t ölté. Megjelentek a bíborno-
k követei: Harcourt herczeg fran-
la Rosa spanyol, Venda da Cruz
óf bajor és ideiglenesen Ausztriát
ne belga, Meester de Ravestein
outeneff orosz, Kanitz báró porosz
edo braziliai ad interim, Pareto
Liedekerke-Beaufort gróf hollandi,
, Lorenzana equatori, Montoya
mexikói rendkivüli, Irrarazabal

volt bibornokok: Antonelli, Asquini,
ndi, Barberini, Cassano Serra, Caraffa
Azevedo, Franzoni, Ferretti, Gazzoli,
Macchi, Mattei, Mai, Orioli, Ostini, Pa-
io Sforza nápolyi érsek, Riario camer-
i, Vizzardelli, Vanicelli Casoni.

chilii, Bargagli Scipio toscanai követ.
lent Ausztria részéről **Eszterházy**
s ezzel a diplomatiai testület teljes vol

Karácson napján, deczember 2
diplomatiai kar ünnepélyesen tisztelge
szent atyánál; a spanyol követ a mag
e szavakkal üdvözlé: »Szentséges aty
lás által megszentelt ünnepélyes napon
testület kötelességét teljesíti, midőn l
sebb, legőszintébb hódolatát leteszi sz
hoz. Mint tanui az erényeknek, melye
sokkal fájdalmasabb körülmények közt
hogy azokat valaha feledni lehetne, s
érezzük magunkat, hogy ez alkalomm
zás és kegyelet ugyanazon érzelmeine
fejezést; ez érzelmek változatlanok, m
melyek azokat előidézték.

»Midőn szentségednek békét
kivánunk, melyekre annyira méltó, csa
vagyunk kormányaink ohajtásainak,
sen a legélénkebb érdeklődéssel kis
sorsát.

»Szentséged ügye sokkal igazs
szentebb, mint hogy oltalmába ne veg
mas kezében tartja a népek és királyo

A pápa válaszolá:

»A diplomatiai testület irántun
részvétének ez ujabb bizonyitékai szivü
merés és megelégedés uj érzelmeit ke
méltatlan helyettese az Isten-ember
születését ünnepeljük, minden erőnk

jaiban kifejtettünk, tőle vettük;
kegyelem, hogy alattvalóinkat és
hol most ideiglenesen vagyunk,
ressük, melylyel irántok viseltet-
Róma városunkban voltunk.
yira szent és annyira igazságos,
győződve, Isten üdvös tanácsok-
ısitani a kormányokat, melyeket
végre is ez ügy diadalmaskodni
mind diadala lesz a rendnek, a
melyet a legnagyobb mértékben
feje szabad és független legyen.«
zemélyzeten kivül számos kitűnő-
tát, hogy az egyház üldözött feje
adjanak kifejezést. Még novem-
tt a szent atya testvére Mastai
Lajossal; a római aristocratiából
lviati herczegek; számosan Fran-
nyolországból, Olaszország külön-
spanyol királynő külön hajót bo-
elkezésére.
majdnem teljes számmal Gaetában
ember 11-ikén consistoriumot tar-
seket és tiz püspököt nevezett ki, s
n tartott consistoriumban kineve-
partibus és két püspököt.
zett meg gaetai magányában a
sem, kinek küldött emléke érlelte
ban a menekülésre való elhatáro-
-án a következő sorokat intézte
ése, melyről ön, tisztelendő testvér

a hozzánk küldött, a VI. Piusra eml
emlékhez írt levélben említést tett,
beteljesedett. Rövid utunkban Rómát
most ideiglenesen tartózkodunk, ha
szelenczét, és nagy vigasztalást s er
abból, hogy a szent ostyát keblünk
Fogadja köszönetünket és azon biztos
teljesen megadjuk magunkat az Ur
gadja apostoli áldásunkat, melyet s
adunk.«

Még ugyanazon 1848-iki év dec
a szent atya a gaetai püspöki széket érs
annak első érsekévé Parisio Lajost n
egyházat pedig több kiváltságban rés

III.

ómai állapotok.

ban közhirré tétetik. — A római minisz-
A képviselőház. — Ennek kiáltványa a
endi ház. — Ventura beszéde a Bécsben
— IX. Pius deczember 3-iki szózata. —
miniszterium kiegyezési kisérletet akar
áz által elfogadott pontok. — Ezeket a
. — Küldöttségek menesztetnek Gae-
atnak. — Antonelli válasza. — A han-
pápa a parlamentet elnapolja. — Ennek
folytatja üléseit. — Ez kormánybizott-
ozik a Cavaignac által elrendelt expe-
javaslata. — Államjunta neveztetik. —
— A forradalom tevékenysége Rómában
főleg Forliban. — A Constituente elő-
idegenek eltávolitását kéri. — Mamiani
— Canuti küldetése. — Uj római kor-
szlatja a nemzetgyülést. — A Consti-
— Ennek összehivása. — Fejetlenség.

rquis a szent atyától nyert utasi-
ávozását Rómából közlé Galletti
hirt azonnal Róma közönségével

— igy hangzott az értesités —
nek ismeri közzétenni ő szentségé-
quis urhoz intézett és ez által a

belügyérrel közlött kéziratát.« (Köv
közlött levél.)[1])

A pápa távozásának tudatása
lában leverő hatást tőn. Még azok i
lett volna örülni, mert diadalmaskodta
tek saját győzelmök fölött.

A miniszterium sietett (novem
rómaiakhoz kiáltványt intézni.

»Rómaiak! A pápa, rosz taná
vén, ma éjjel Rómából távozott. Ez
lanatokban a kormány meg fog feleln
nek, melyeket reá ró a haza üdve és a
lyel iránta a nép viseltetik.

»Minden intézkedés meg van té
föntartassék, s a polgárok élete és
ságban legyen.

»Késedelem nélkül állandó biz
veztetni, mely a törvények egész
mazza azokra, kik a közrendet és a
megtámadni merészelnék.

»Az összes csapatok és polgárőr
lásaikon fegyverben állanak, hogy a
gyorsan segitséget nyujthassanak.

»A miniszterium, egyetértve a
és Róma senatorával, a körülmények
szükség szerint további intézkedések
kodni.

»Rómaiak! Bizzatok benn

---

[1]) L. I. r. 615. l.

ıelyet viseltek; léleknagysággal geitek rágalmaira.«

tevékenységet fejtettek ki a zan azok, kik azokat előidézték. ıtett a »népkör«, a nemzetőrség és alsó ház elnökei, a senatus,

z szomoru képet nyujtott; keveızeknek is arra volt szükségök, lnök őket szilárdságra buzditsa. pápának Sacchettihez intézett javára igyekezett értelmezni. miniszteriumot hatalmában csak és ezután megteszünk mindent, követelnek, teszszük azt nem csu- ünnepélyes pillanatokban apró oros törvényességhez való ragaszelye, hanem működünk azért is, em egyenesen fölhív.«

ıatalom e tág értelmezése még ki herczeget. »Ha a nép minisz- vánnak, kiálta, mielőbb hirdessék s olasz constituentét (la ıte italiana). S midőn a képviselőozá, hogy a pápa távozását a pákiáltvány általadja tudtára, ennek czeg szegült ellene, minthogy a ől nem emlékezett meg.

vány igy hangzik:

k kell önök előtt lennie, hogy a

fejedelem távollétében az állam kormá
törvényes hatalommal marad fölruház

»A képviselőház kötelességei
mindig szilárdan ragaszkodván, telje
miniszteriummal, melyet a szent atya
mal fölruházott, s azt megbizta, hogy
közrend föntartásáról gondoskodjék. A
miután egyhangulag elhatározta, ho
teljes tehetségével támogatja a kormá
irányzott tettét, csatlakozva ennel
Róma és az összes tartományok népét
inkább, mint valaha, bizonyitsa be
és okosságát; főleg emlékezzék viss
tartásától és egyetértésétől függ le
Olaszország összetartása, egyetértése
lása. A képviselőház a maga és a mi
ben inti a népet, hogy fáradhatlan b
tesse a közös haza legdrágább remén
valósulását.«

A felsőházban is kevesen jelent
távozása utáni első ülésben, novembe
össze huszonegyen voltak jelen. Tu
Mamiani a felsőházat fölösleges sz
kinti; most, a democratia teljes föl
midőn a miniszterium »a nép korm
ház »a nép parlamentje« volt, a felső
ségtelenebb intézménynek tekintették
tus azért interpellálta a kormányt:
felsőház eddigi jogkörét meghagyni
lebbi fölvilágositást kért az állam hel
utjáról; végre kérdezé: szándékozik-

engedelmességét kifejezni, s őt
közé visszatérjen. Mamiani a fel-
e megnyugtató választ adott; a
teljesen hiteles adatokkal még
nt atyához intézendő kérelemre
rtja a tanácskozást. Találkozott
olchi orvos, ki a fejedelem tá-
rtó kinevezését ajánlotta, de
egyedül maradt.[1])
feszülten várta a szózatot Gae-
áz deczember 1-jén is tartott
iani miniszter Canino herczegnek
tán szólott constituáló gyülésről,
zeti szövetséget megalkossa ak-

jegyezzük, hogy Ventura atya 1848.
ában a Bécsben elesett föl-
beszédet tartott, mely nagy megbot-
vakmerőséggel forradalmi tanok iga-
tirásból és szentatyákból, az összes
ta, a bécsi forradalmat mint kiválóan
gasztalta; az 1789-ki franczia forra-
mint egy keresztény nemzet vak
erőlködése, hogy a hatalmat visszate-
elyeket a kereszténység állitott, s e
ynyá lett, ismét keresztényynyé tegye.
te javaslatba hozta, hogy Ventura »a
« proclamáltassék. A bécsi elesettek
ásban is megjelent beszéde 1849. május
étetett. — Rómában nem volt elég a
lőidézett botrány, ujabbakkal tetézte
dult Gavazzi, ki november 29-ikén
diadalmas barátjai által a legvadabb
tt.

ként, hogy tiszteletben tartassék min
állam fönnállása, kormánya, alkotmán
egyedüli czélja biztositani a nemz
egységét, függetlenségét, előmozditan

Az általunk már emlitett gaeta
ber elején Rómában is ismeretessé
szövege:

»*IX. Pius pápa*

szeretett alattvalói

»Az erőszakoskodások, melyel
pokban ellenünk elkövettettek, s uja
iránt kijelentett készség (vajha Iste
szerencsétlenségeket, az emberiség é
meit keltvén a szivekben), arra kény
nünket, hogy pillanatra eltávozzunk a
fiainktól, kiket mindig szerettünk és

»Azon indokok közt, melyek b
válásra birtak (Isten tudja, hogy az s
nyire fájdalmas), a legfontosabb az,
badsággal birjunk a szentszék legf
gyakorlatában, mely gyakorlatról a
körülmények közt méltán föltehetné,
közt többé nem szabad. Ha az ily
magában nekünk nagy keserüséget o
még inkább növekedik, ha azon feke
gondolunk, melyet Európa és a vil
romlott emberek egy osztálya nyi
rágondolunk azon foltra, melyet lel
ragja nyomott, ki előbb vagy utóbb
kimondott büntetéseket végrehajtja.

lanságában fölismerjük Isten ke-
ujt, és ki akarja, hogy bünhödjünk
neiért. De, ha csak kötelességeink
nk lenni, lehetetlen ünnepélyesen
mindenki előtt (mint november
kén reggel szóval tiltakoztunk a
előtt, mely bennünket környezett
éséhez oly nagy mértékben hoz-
tlan és szentségtörő erőszakosko-
ve. Ezen tiltakozást ünnepélyesen
ni ezen alkalommal, azaz, hogy
l elnyomattunk, következőleg ki-
rőszakból folyó összes tettek és
ytelenek, törvényes erővel nem

lott kemény igazságokat és tilta-
l lekényszeritik az emberek go-
küsmeretünk, mely a jelen körül-
ségeink gyakorlására bennünket

ınk Isten előtt, midőn esedezve
ját csillapitsa, megengedi imán-
és látnok szavaival kezdenünk:
David et omnis mansuetudinis
neg, Uram, Dávidról és minden

dot viselvén arra, hogy Rómában
fő nélkül ne hagyjuk, a követ-
ánybizottságot nevezünk: Cas-
Roberto Roberti praela-
zeg, Barberini herczeg, Be-

vilacqua marquis Bolognából, R
Maceratából, Zucchi altábornagy.
zottságra bizván a közügyek ideigl
összes alattvalóinknak és fiainknak a
föntartását ajánljuk.

»Végre akarjuk és elrendeljük,
buzgó imák mondassanak alázatos
és hogy visszatérjen a béke a világba,
államunkba s Rómába, hol szivünkk
vagyunk, Krisztus aklának bármely
kodjunk is. Mi, a legfőbb pásztor kö
példával elüljárni, a legmélyebb áhit
az irgalmasság nagy anyjához, a Bo
Máriához, szent Péter és szent Pá
hogy, mint legforróbban óhajtjuk,
és az egész államtól távozzék a mi
haragja. Adatott Gaetában, 1848. no

IX.

A pápa e tiltakozásáról Rómá
3-ikán értesültek. Hogy a kiáltvány
ken közzététessék, az Rómának a
között lehetetlenségnek látszott. M
ünnepélyes tiltakozást elnyomni nem
tudni, minő terjesztés folytán százan
tak róla. A nép, mint ünnepnapon sz
nál nagyobb számmal ögyelgett az ut
kérdvén, hogy mi fog most történn
vezetői körről körre mentek, hogy
tartásra buzditsák; a körökből a piac
kositésére siettek, szinre elégedetten

bozásssl a további teendők iránt.
yekeztek a helyzet törvényessége
s méginkább a tömeget meggyőzni.
Rossi meggyilkoltatása után kine-
n törvényes fönnállása megszünt
ent atya még a Quirinálból való
llene elkövetett erőszakoskodások
kar jelenlétében tiltakozott; meg-
m törvényessége még inkább, mi-
b idézett gaetai nyilatkozatával azt
ette.

nálban tett tiltakozást könnyebb
t a pápa azt csak szóval tette, ne-
i forradalom föladata szemben a
al, mely IX. Pius nevével volt
elhatározására nézve minden ké-

k Corsini senator és hiveik által
yekeztek lépni a pápai kormány-
ből csak Castracane, Roberti, Bar-
voltak Rómában. A közeledés
ság közvetitése által kieszközölni
ogy a nagy tömeg kegyében álló
bb ideiglenesen megerősittessenek,
fejedelemmel való kibékülés iránt
assanak meg.

ések közt ült össze a képviselőház
este. Sturbinetti az elnök a novem-
t erejét igyekezett meggyengiteni,
t felelős miniszter nem irta alá, az

államon kivül bocsáttatott ki, oly orsz
valószinüleg a pápa elhatározására r
roltak. »A diplomatia, igy fejezé be
soha sem őszinte eljárásában, azon me
elszakitsa tőlünk a pápát, s ez állam
belzavarok idéztessenek elő; a fővár
nyok pártokra szakadjanak, polgárhá
mely ürügyül szolgáljon arra, hogy a
litásának szine alatt fegyveres külin
sék segitségül. A fondorlatok nem si
a népek valóban bámulatos magatart
Megkisértettek tehát egy második lép
lappal (a gaetai tiltakozással). Azo
hogy ezen második eset se szolgálhas
kárhoztatásra méltó czél elérésére, d
doskodnunk kell módokról, melyek á
föntartsuk a mi és a népek jogait, s
azon szabadságot, melyre a népek jog
a fejedelmektől, hanem Istentől.«

A ház hosszabb tanácskozás ut
pontokat fogadta el:

»1. A képviselőház elismervén
mány, melyet, **mint mondják**, a
november 27-ikén aláirt, magában a l
vényes nyilvánosság jellemével nem b
nem is volna hiányában, figyelembe a
hetnék, mivel semmi tekintetben sen
mányosság kellékeivel, melyek alól va
zet, ugy a fejedelem magát ki nem vo
ben is a ház el nem háritbatván magá
séget, hogy kormánynyal birjon: ki

kötelessége hivatalos működésö-
nás intézkedés nem történik.
lőházból közvetlenül ő szentségé-
nesztetik, mely őt megkéri, hogy
n, vagy a végrehajtó hatalom fe-
uton pótolja.
ház fölhivatik hasonló nyilatko-
, hogy tagjai közől néhányan az
nendő küldöttséghez csatlakoz-

az állam népeihez kiáltvány intéz-
esüljön a képviselőház által tett
y második kiáltvány a polgárőrök
nlani a közrendet, az állam sza-
vényeit.«
enendő küldöttség tagjaiul a kép-
olt jezsuitát, római tanárt és Fus-
e ki.
másnap, november 4-ikén tartotta
elyben elhatározta, hogy a minisz-
vatalos működését. Róma és az
amint a polgárőrséghez kiáltvány
a az alattvalókat a hatalom iránti
s tudtokra adják, hogy a kormány
alom közt egyetértés uralkodik;
enendő küldöttséghez a felsőház
Mertel praelatus s államtaná-
i marquist Forliból választá meg.
municipium és senatus részéről
erczeg járult.
döttség megegyezett abban, hogy

a pápát fölvilágositják Róma hely
adják, hogy tiltakozása a kedélye
csillapitólag, hanem azokat még ink
fölkérik, hogy kiegyezési módokat
szent atya térjen vissza Rómába, va
lenes tartózkodási helyül valamely
államban válaszszon, és ha ebbe é
beleegyezni, gondoskodjék, hogy leg
ben személyét Rómában képviselje.

A hármas küldöttség deczem
meg Gaetába. Portellóba (a nápoly
rára) érkezve a rendőrség által a
fogadtattak, hogy nyert utasitás sz
be nem bocsáthatnak semmi küld
szent atya elé kiván menni.

A küldöttség visszatért Ter
Antonelli bibornokot, a pápai palo
fölkérte, hogy nyujtson módot, misz
megbizatásukat teljesithessék.

Antonelli a szent atya nevébe
natorhoz deczember 6-ikán intézet
döttségnek e választ adá: »A sze
tából november 27-ikéről keltezet
ban elsorolvák a főokok, melyek a
birták, hogy ideiglenesen Rómát
masan esik szivének, hogy ugyanaz
fogadhatja a küldötteket, kiknek m
atyát fölkérni, hogy a fővárosba vis
sége teljes szivéből kéri az Urat, h
egész államra nézve siettesse irga
ját. Alulirott« stb.

isszautasittatása deczember 7-ikén
dva volt.[1]) A forradalmárok fe-
d merészebbekké lettek. Nyiltan
a kormányformát meg kell változ-
i hatalmától megfosztani és ideig-
litani, melyet reményök szerint,
rni, miután a pápa lelki hatalmát
keseredést nevelte azon, Rómába
Cavaignac a párisi nemzetgyülés
ápa személyes oltalmára fegyve-
k Rómába küldeni.

hogy a szent atya deczember
etével mindkét ház üléseit elna-
ápai rendelet Rómában közzé nem
kétség, hogy Castracane bibornok,
tasitás szerint a miniszteriummal

k, a képviselőház deczember 8-ikán

él irá a »Contemporaneo« · »Nincs többé
bon foglya ; nincs többé azon helyzetben,
guk valóságában megismerhesse ; nem bir
l ; az ő egyháza, az ő Rómája most Gae-

övege : »Tekintve a jelen körülmények
e az alaptörvény XIV. czikkelyét, a felső-
üléisszakát elnapoljuk, föntartván ma-
atározni azoknak ujból összehivása nap-
kén általunk kinevezett ideiglenes kor-
nek, Castracane bibornoknak meghagy-
i elhatározásunkról mind a két házat
ában, 1848. deczember 7-ikén. IX. Pius

mégis ülést tartott. Pantaleoni képv
biztositására ötös bizottság kineve
mely módokról gondoskodjék, mikér
delem távollétéből fölmerült nehézs
Pantaleoni ellenében Canino herczeg
az államok souverainek; e souverain
a népben létezik, mely által anna
megbizatott egyes személy vagy c
még inkább alkalmazható az egyház
ben a népek idővel önkényt alávete
pápáknak; most hiányozván a szemé
souverainitás gyakorlatával megbizo
szaszáll a népre; a pápa, az alkotmá
kire a nép a souverainitást ruházta
mint fogoly oly állam területére vitet
nak és Olaszországnak ellensége; ho
ságban van, vagy legalább erkölcsi k
áll, az is bizonyitja, hogy a nápolyi
utasittatott a bizottság, mely őt vissza
hivni. Fölkéri ennél fogva a képv
használja legfőbb hatalmát, melyet
anélkül, hogy sérteni akarja IX. Piu
jogait, melyek élvezetébe lép ismét, ha
ványozza: válaszszon a ház három ol
háziból és két világiból álló bizottsá
selje és gyakorolja a végrehajtó hata
den alkotmányos előjogait mindadd
atya függetlenül és szabadon mind
lomtól és erőtől államaiba visszatér. I
amely hatóság e bizottságnak alá n

ek, a nép souverainitása elleni
.
lt, de a képviselők közt annál
be. Nem volt a követek közt,
litványát pártolta, nem volt, ki
olna.
ıtán Sturbinetti fölkéré a kor-

alletti. A miniszteriumnak,
őnek kell lennie; mert mind a
lességek együtt a képviselőház-
aleoni és Canino herczeg javas-
st egészitik ki, mert lényegben
szállott azon fölállitott tan el-
áz mindenható, mert hatalmának
lkotmány; ajánlja az alkotmá-
os ragaszkodást, »hogy meg le-
len módot, melyek annak meg-
ek, miszerint szükségünk van
e, mely alkotmányos jog szerint
dhető, de igazoltatik a szükség
tal.« Az ő nézete közelebb áll
ához: a jog egyedül a népnél
ain kimondhatja, hogy a pápa
r ideiglenesen, megszünik. Tehát
r szerint a nép souverain; a
a azt a szükség kivánja; a szük-
og!
aleoni javaslata fogadtatott el;
ineveztettek: Rusconi, Sturbi-
s Lunati.

Ugyanazon napon a római korn
a Cavaignac által elrendelt expeditio

»Alulirtak, irák többi között, m
jegyzik, miszerint elrendelni, hogy feg
jon meg idegen területet, ennek népe
beleegyezése nélkül, ellenkezik a nép
még akkor is, ha ezen megszállás az ura
élete és szabadsága biztositására tört
den nép otthon saját tetteiről maga it
tálánosan uralkodó tan szerint a feje
nak absolut hatalommal és isteni jogg
egyéb politikai és társadalmi jogná

»Másodszor megjegyzik, hogy
adott utasitásban [1]) az első rész nyil
másodiknak. Az elsőben meghagyat
hogy a nép és fejedelem közt táma
avatkozzék, a másik pedig föltételez
ben a franczia nemzetgyülés elhatáro
az egyházállamban a rendes állapot
közvetlenül befolyjon . . .

»Alulirtak egyebek közt Cavai
tetik, hogy a franczia köztársaság
5-ik czikkelye szerint »a franczia feg
szabadságának hátrányára soha sem
tatni.« De azt mondják, folytatják a

---

[1]) Utasitás. »Ön nincs fölhatalm
don is a most Rómában fenforgó politika
kozni. Egyedül a nemzetgyüléshez tartozik
a köztársaság mennyiben vegyen részt azon
melyek az egyház államaiban a rendes álla
czélozzák.« (Idézve a római kormány jelzet

iárom millió alattvaló fejedelme,
id a kath. világ lelki feje, kinek
z teljes szabadsággal kell birnia.
hogy ez való, de csak »törvényes«
ató. Mig a szent atya lelki hatalma
atik, interventiónak helye nincs;
atya és népei közti egyenetlenség
természetü.
ve, hogy a pápa lelki hatalmát tel-
Rómában nem gyakorolhatná, nem
ii, miszerint egyes európai nemzet
nagának arra, hogy valamely, reá
gban bármely okból is fegyveresen
. Francziaország királya »legke-
t viselt, Ausztria fejedelme »apos-
k, Spanyolország királya »katholi-
ilé »leghivebb«-nek. Ezek mind-
joga volna beavatkozni Olaszor-
pedig csupán a köztársasági Fran-
t Cavaignac tábornok hinni látszik.«
ntézkedése, vélik továbbá a tilta-
k szerint a nemes franczia nemzet
lasz népekre nézve mély megaláz-
b sértés. Cavaignacot IX. Pius nem
árásra. »IX. Pius, mondják, a feje-
bbike, nemes és valódi olasz szivvel
ntik, hogy a franczia seregnek az
való bevonulását fegyveres erővel is
k.[1])

is teljes szövegét l. Farini: Lo Stato

A képviselőház által kinevezett
kezett Castracane- és Robertival, a p
bizottság tagjaival, kik nem utasitotta
alkudozást, s reményöket fejezték ki,
téseikre Gaetából kedvező választ fog

Corsini senatornak a két ház e
zett levele, melyben a helyzetet i
nek mondá, Sturbinettit arra birá, l
11-ikén a képviselőházat összehivja.

Miután ez ülésben Sturbinetti
sini levelét, és Mamiani a házat figy
a veszély elháritására alkalmas mód
jék, Fusconi a bizottság nevében a k
fontosságu javaslatot nyujtá be:

»Tekintve, stb. stb. határozzuk

1. Ideiglenes fő államjunta (pr
prema Giunta di Stato) állittatik.

2. Ez a képviselőházon kivül vá
személyből áll, kiket absolut szótöbl
selőház tagjai választanak, s a felsőh
erősitenek.

3. A junta pápainak nevezi mag
többséggel gyakorolja mindazon jog
statutum és alkotmányos jog elvei s
hajtó hatalom fejét megilletik.

4. A junta közvetlenül beszün
midőn a pápa visszatér, vagy teljesen t
valakit megbiz, hogy helyettese legye
sítse, s a helyettes e tisztet tettleg átv

A junta tagjaiul választattak:
más herczeg, Róma senatora; Z u c c

…ora; Camerata Ferencz gróf, …ere.

…noha szavazatképes nem volt, a …ozatát és választását helyben-

… rendeletéből Antonelli bibornok …jegyzékében kijelentette, hogy a …t államjunta nem egyéb, mint a …iba való törvénytelen beavatkozás …nyilvánította [1]).

…mus Gaeta és Róma közt mindig …ini Rómában levő hiveinek ujabb …t. Garibaldi deczember 12-ikén, …i utasításait követve, az örök vá-…ómában és az egyházállam vidéki …ima jelent meg az idegeneknek, …ratia« mellett izgattak [3]).

…t-Albinnél: Histoire de Pie IX. II.

…a nagy többség annyira nem lelkese-…apján nyilvános helyeken füttyökkel …ség fölhivatván, hogy a montevideoi …éget állitson, ezt megtagadta. A kor-…szenvét, igérte, hogy Garibaldit Rómá-…olitani.

…dja D'Azeglio: »A komédiá-…álók hada bebarangolja Olaszországot; …ba vonul. Azt hirdetik magukról, hogy …A kinek szüksége van népre, tünte-…lehessen, vagy egyéb valami, megegye-…vel. A társulat megérkezik; néhány … neki, kiadják neki a rendeletet, hogy …minden.« Indirizzo ai suoi elettori.

Megrendelésre jöttek össze
deczember 13-ikán Forliban, hog
iránt határozzanak. E gyűlés a »
lése« nevét viselé. »A képviselől
egyebek közt, azon egyedüli k
nép által elismert küldetéssel bír,
fogva közvetlenül ideiglenes kor
mely általános szavazás alapján egy
lést hivjon össze. Ez végleg meg
kormányformánkat, fönmaradván
terium által proclamált olasz Co
semblea Constituente italiana)
jogai.

E vidéki körök fölhivták a r
általuk megindított irányban tovább
Rómában összegyülekezett »komé
kiknek Sterbini volt főigazgatójol
nyilt a szereplésre. Deczember 17-i
egyén, kik közt alig volt néhány
riumtól constituentét követelt. A
szolta, hogy azt megadni nem
törvényhozó testülethez tartozik.
küldé őket.

Az idegenek mindig vakn
Egyik este összegyülekezvén, miu
tették, zászlókkal bejárták a váro
olasz constituentét éltetve. A po
folytán e tüntetőket a polgári ő
miniszterek pedig rendeletet adtak
és még néhány az ismeretesebb za
mából eltávolíttassék. A rendelet

akaratával, — végrehajtás nélkül

19-ikén az összes polgárőrség össze-
czél, mondák, az, hogy a közbéke
iűzésére módokról tanácskozzanak.
polgárőr gyülekezett össze az apos-
ltványt osztogattak, mely azonban
gyik lapon az idegenek eltávolításá-
ásikon a gyülekezés valódi czéljaiul
t e p r o c l a m á l t a t á s a volt ki-

az állam komoly és ünnepélyes pil-
e kiáltvány, a jelen kivételes körül-
nai polgárőrség érzelmeinek és szán-
helytelen értelmezését meg akarván
ek találja kijelenteni ön, érdemes
o) előtt, hogy általa tudtára adassék
népnek, miszerint a római polgár-
, hogy teljesíttessenek Róma és a
natai, azon módon, mint a tartomá-
'orliban ajánlották, s az állam con-
ék össze; a római polgárőrség ugy
csupán ezen közvetlen intézkedés
ok mai állapotának és képes a ren
tját állani.« . . .
nemzetőr azt sem tudta, miről van
néhányan: »Éljen a Constituente.«-
Iindnyájan ohajtják a Constituentét,
képviselői, éljen a Constituente.«
omédia« tehát azon jelenettel gaz-
a polgárőrség is a Constituentét ki-

ványa. A kormány tagjai, kiknek na
volt republicanus, visszavonulásról
föllépésről gondolkodtak. Lunati és
szaléptek. Mamiani deczember 21-
fölhatalmazást kért, hogy két hó
és az államból eltávolithassa mind
kik a közrendet veszélyeztetik. Can
vedélyesen ellenmondott, s a kamra
ványát a bizottsághoz utasitotta.

Mamiani e javaslatával egyéb
mert az államjunta deczember 20-i
mok népeihez intézett kiáltványába
amennyire tőle függ, az általánosan
tuenténék mielőbbi összehivására
el fog követni [1]).

S miután Mamiani, ki a C
pártolta, beadta lemondását, példáj
társai is, kik az állam felvirágzását
tétól várták.

Bármennyire akará is Rómáb
helyét pótolni, nagyon érzék a
hogy a pápával való kibékülés nél
forradalomnak készítik el utját, mel
társaságra vezet. A római kormán
löpöt rendkivüli missióval küldé

[1]) E kiáltvány alatt Corsini nevét is
elején a juntából kiválván, Toscanából, ho
jelenté, hogy ama okmányt nem irta al
akkori terrorismus alatt azonnal ki nem
chini a juntába be sem lépett, helyébe
vezettetett ki.

asz forradalomnak egyik fő hőse
azzini-féle olasz nemzeti társulat-
repelt; de azon forradalmárok
az évek és tapasztalás kiábrán-
oroltak. Rómában az utóbbi idő-
ogy a dolgok folyásával semmiként
A missio, melylyel Francziaor-
a ment, egészben megfelelt Ma-
einek. Canutinak föladata vala a
at reábirni, hogy a pápa és Róma
ként föllépjenek, s állandó kibé-
otot eszközöljenek, mely Canuti
azon alapon volna elérhető, ha
na a világitól teljesen elválasz-

a és Róma közti kibékülést ohaj-
ki deczember 15-ikén a turini
szterium« élére állott[1]). A kibékü-
e a foederatio által, melynek
képezné. A piemonti kormánynyal
tt Turinba Pinto Michel-Angelo
ettek.
ok érvényét felfüggesztette Ma-
lemondása. Deczember 23-ik n
t meg az uj kormány: Muzzar-
nuel miniszterelnök, közoktatás-
gyminiszter; Armellini Ká-
eotti Frigyes igazságügy, Ma-

k: »Rattazzi, Sineo, Sonnaz, Tecchio,

riani Livio pénzügy, Sterbini I
lem s közmunkák; Campello
hadügy.

Az uj kormánynak az képezte I
a Constituente összehivását teljes b
mozdítja.

Az ennek megszavazására »hiva
ez ügyben deczember 26-án tartott
ten Sterbini uralkodott. E férfiu, I
plebejus zsarnok minden kelléke: a va
uralmát megtartsa, elbizakodottság
népkör befolyására támaszkodva elle
tűrt. Pedig a Sterbini-dictaturával m
canusok sem voltak megelégedve, m
ben lévén a fejedelem, elérkezettnek
hogy a forradalmat teljessé tegyék.
uralom féltése hajtotta; nem a ko
toztatása nyugtalanította, hanem az,
rát Mazzini elragadja előle. Azért,
elleni elkeseredést maga is föntart
igyekvék, másrészt izgatott a parlam
ben nem találta eléggé engedékeny es
sékeltebb elemek a parlamentben Ste
ték, kinek méltán tulajdonították le
ben a zavargásokat, melyek a noven
fát vonták maguk után.

A képviselőház mindinkább ve
géből. Sokan teljesen kiléptek, mások
tek; többeket a jelenvoltak közől a l
visszatartottak a fenyegetések, melye
tömeg részéről találkoztak.

menti életben szinte kivételt ké-
6-ika. Armellini az uj belügy-
uente összehivását tárgyaló tör-
sott föl, melyet szenvedélyes sőt
l kisért. Elmondá, hogy a forra-
küszöbön van. »Hannibal ante
És hogy magát még érthetőbbé
»Itt van a caudini iga, itt a vá-
zet törvényes tanácskozása vagy
archiának.« A mindig bátor Po-
vánta bebizonyitani, hogy a Con-
d az államra, mind a szabadságra,
iatt beszédét el nem mondhatta,
tette közzé. Audinot oly tör-
y szerint a két ház biztosok által
g a nemzetgyülés össze nem jő;
a pápák világi uralmának fontos
ges constituente elé terjeszteni, s
z kormánynyal egyetértőleg meg-
sikra szállott Armellini javaslata
el, hol fenyegetésekkel igyekezvén
it eszközölni.
azonban Armellini törvényjavas-
meg, s ezzel aláirta saját halál-
terium — melynek tagjai ekkor
ndottak az »excellentiás« czimről
még deczember 26-ikán a par-
ra.
8-ikán az utolsó parlamenti ülés-
junta föloszlatási rendelete, mely
és Galletti által volt aláirva.« Cor-

sini lemondott!« kiálta közbe Canin
volt; a junta két tagja Corsini nevé
törvénytelenségek sorát egy ujabbal
Deczember 29-ikén a junta és
tesen kihirdeté a constituentét.
A constituente összehivásána
hangzik:
»Tekintve a fővárosnak szintug
összes tartományainak nyilvánitott ó
»Tekintve az államjunta által
mal, és ennek utján a képviselőházz
zéket;
»Tekintve, hogy a tartományo
vagy épen társadalmi föloszlás ve
a szükség mellett, hogy teljes gond
lyesen az állam szomoru pénzügyén
lam föntartásának legfőbb törvénye
a nemzetet összehivjuk, mely hű, eg
hatalommal ellátott képviselet által
ratát és a szükséges intézkedéseket
»1. cz. Rómába nemzeti gy
nazionale) hivatik össze, mely teljha
mai államot képviseli.
»2. cz. E gyülés tárgya lesz
azon határozatokat, melyeket alka
arra, hogy a közügy a nép összesége
része óhajtásainak és törekvéseinek
landóan és kimeritően rendeztessék.
»3. cz. A választó-kerületek
21-ikére hivatnak össze, hogy a nem
képviselőket válaszszanak.

ilasztás alapját a nép képezi.
épviselők száma kétszáz.
nden választókerületre két képvi-

lasztás közvetlen és egyetemes.
asztó minden állampolgár, ki hu-
betöltötte, egy év óta az államban
et által polgári jogaitól meg nem
ait föl nem függesztette.
aszthatók ugyanazok, ha huszonötö-
tték.
szavazók összesen a választókerület
znak. Minden iven annyi név lesz,
rtományban választandó képviselő.
szavazás titkos. Senki népképvise-
a csak legalább ötszáz szavazattal

inden képviselő az ülésszak egész
onkint két scudi-nyi kárpótlásban
lásról lemondani nem lehet.
elen rendelet végrehajtásának rész-
külön utasitása fogja szabályozni.
emzeti gyülés jövő évi február 5-ikén
nyittatni.
jelen rendelet közvetlenül elkülde-
ányba, s ki fog hirdettetni az állam
en.« Aláirva: Camerata, Galletti,
llini, Galeotti, Mariani, Sterbini,

Rómában ugyanazon napon, de-

czember 29-ikén délután harangok zu
gyalvárból százegy ágyulövés közt ün
hirdettetett.

Ha a rendelet alatt látható aláí
jük, a juntát és miniszteriumot együtt
hatjuk egyébnek, mint ideiglenes, törv
parlament hiányában — önkényes kor
is volt sem népszerüsége, sem tekintél
polgárőrség parancsnoka beadta lemo
után Masi Lajos, Canino titoknoka a
tüntetést el nem fogadta, az őrség egy
nok nélkül maradt. A tartományok
kormányzók lemondását a világiaké l
tományok hosszabb ideig kormányzó
consultorok által kormányoztattak. E
vetkezményei csakhamar mutatkozta
vezérek« a mindig büntelenül hagyot
kosságok terrorismusa által uralkodta
az ideiglenes kormányt szintugy gyülö
nyire, félrevezettetve elégedetlen vol
mánynyal, melyről a demagogok bes
vélte, hogy a népet elárulta.

Rómában az ideiglenes kormán
a parlament föloszlatását és a consti
vását annyira nem fogadták kedvező
lönben minden tüntetésnél elmarad
tást is elhagyták, a mi körülbelül eg
constituente elleni tiltakozással.

Bologna, a pápai állam második
a constituente ellen nyilatkozott.

elégedetlenségben erélyes föllé-
t talán nem lett volna nehéz le-
ett alkotmányosok Gaetában kér-
st a demagogia elleni fegyveres
Pius adhatott-e polgárháborura
hogy Sterbinit ismét Mamiani

államunk számára uj politikai kor
pitsanak meg.

»Eszerint nyilvános, hogy a de
szerzői és előmozditói merényletet
mozva, a római pápának az egyházál
uralmát akarnák megsemmisiteni, r
a legrégibb és legerősebb jogokon a
den nemzet tiszteletben tartja, elism
mégis azt állitják és óhajtanák elhite
fölségjoga (sovrano potere) még kér
zongók szeszélyétől függ.

»Méltóságunk érzetében megl
kat azon megaláztatástól, hogy bőve
mindazon iszonyu dolgokat, melyek
ban foglal, mely tény, akár eredetén
akár alakjának törvénytelenségét és
telenségét tekintsük, csak utálatr
ban mind apostoli tekintélyünknek
érdemünk nélkül, fölruháztattunk, n
nek, melyre bennünket a legszenteb
denható szine előtt köteleznek, tarto
az emlitett tény ellen nemcsak, n
legerélyesebb és leghatályosabb mó
takozzunk, hanem azt egyszersmind
szine előtt, mint függetlenségünkön
günkön elkövetett szerfölötti és szen
letet, mely az isteni és emberi törvé
tározott büntetésekre méltó, kárhozt

»Meg vagyunk győződve, h
szemtelen (impudente) fölhivás érté
szent borzalommal elfordultatok, és

ist magatoktól messze visszautasi-

ltal, hogy senki se mondhassa kö-
t szemfényvesztő hitegetések és a
terjesztése által elcsábittatott, vagy
itve róla, vajjon minő szándékkal
rendnek, minden törvénynek, min-
en valódi szabadságnak és saját ma-
on ellenségei: ezennel ujra fölemel-
ık szavunkat, ezzel is minél hatá-
kre kötvén abbeli tilalmunkat, mely-
nak, minden rang és rend különb-
ghatározottabban megtiltjuk részt
övetelekben, melyeket tartani vak-
azon egyének kijelölésére, kik az
atott gyülekezetre küldendők vol-

emlékeztetünk benneteket, hogy
lődeinknek, nem különben a zsina-
a tridenti szent gyülekezet határo-
XXII. c. XI. de Reform.) szente-
tározatokban az egyház által ismé-
s nevezet szerint nagyobb egyházi
, mely minden további szó nélkül
ik a római pápák világi fejedelem-
ö megtámadására vetemednének;
ki is nyilatkoztatjuk, hogy ezen
szerencsétlenül alá is estek mind-
ett tényre és az azt megelőzött ren-
ett fejedelmiség csorbitásával köz-
y kik akármi módon tekintélyünket

hazug ürügyek alatt csonkitották, s
torolták.

»Midőn azonban lelkiismeretün
nek tartjuk magunkat az Ur Jézus j
viselésünkre bizott örökségét megvéde
ságos szigor kardját, mely épen ev
isteni birótól kezünkbe adatott, föle
madások ellen: másrészt mégsem feled
annak vagyunk helytartója, ki igazsá
sában is mindenkor irgalmas.

»Fölemeljük tehát kezeinket az
egy legnagyobb mértékben igazság
inkább Istené, mint a mienk, ennek
gyelmébe ajánlunk; midőn ő szent fe
ujolag készeknek nyilatkozunk az ő
lasztja segitségével a kath. egyház
dicsőségére az üldözések poharát,
ivott, az egyház üdvösségeért fenékig
szüntünk meg őt kérni és hozzá kö
buzgó imádságainkat kegyesen meghal
kel szünet nélkül éjjel és nappal az
térése- és megmentéseért hozzá járul

»Bizonyára nem fog örvendete
talóbb nap ránk virradni annál, midőn
gyermekeinket az Ur aklába visszaté
hatni, kik nekünk jelenleg annyi bút
okoznak. A reményt, miszerint n
érjük e boldog napot, hatalmasan
tudat, hogy mindenütt, az egész kath
gén, a mienkkel egyesült imádságok
ajkairól és sziveiből az irgalmasság t

ván, hogy a bűnösök szivét meg-
gazság és jogosság utjára vissza-

ban, 1849. január 1-én.

IX. Pius pápa.«

szövegét csak január 6-ikán este
. Az akkori viszonyok közt ily ira-
jeszteni annyi volt, mint az életet
A pápa és ennek római hivei közti
rtására bizonyos Lumaca Vin-
kinek hűségéhez semmi gyanu

cze januárhó 6-ik és 7-ik közti
tást kellő példányszámban kinyo-

n a rómaiaknak ünnepélyök volt.
apott lobogót ünnepélyesen körül-
n, mire menetileg a Capitoliumra

lelkész kihirdette a január 1-ről
zonfölül nyilvános helyeken is ki
lakosok tehát különböző utakon

Castracane bibornoknak Gaetából meg-
bizottság elnökévé neveztetését, s ezer
tte Rómában a szent atyának mind első,
ását. Majd mint paraszt, majd mint pol-
t, halász, sőt karabélyos is utazott, a
bátja belsejébe varrva vivén magával.
al, hogy a leveleket, kiáltványokat Ró-
kat ott ki is nyomatta, s az éj oltalma
te ki, s terjesztette a pápa hivei között.

megismerhették az okmány tartalmá
dalom híveit ujabb dühöngésekre ing

Ugyanazon nap este Ciceruacch
csapat élén, »Éljen a Constituente
kal!« kiáltások közt járta be az u
laposok kirakataiból elvitték a bib
kat, azokat botjaikra tűzve, lefátyol
elül víve a »De Profundis« és »Miser
zengték. Ily módon haladtak a »La Fr
melynek egyik félreeső részében me
házikó előtt, mely e feliratot viselé
modo« (árnyékszék). Itt az egyik k
zött a kiigtatás egy példányát temet
közt az árnyékszékbe dobá, mig a t
csátkozva a »Liberá«-t énekelé. A s
zéseül a házikó előtt levő lámpata
ragasztottak e föliratttal: »Deposito d
(itt nyugszik a kiigtatás).

A bíbornoki kalapokkal a Six
tek, hol jelképezni kivánván a bíbo
szándékaikat, a kalapokat szintén biz
sok között a Tiberbe dobták.

A forradalomnak egyszersmind
lett magát, hogy a falakról letépett pé
mások ne tétessenek. Ciceruacchio
Canali konstantinápolyi patriárkál
Róma helyettes-kormányzójához, ki
vánta adni, hogy rettentő büntetés v
igtatási okmányt ki merészeli hird
magát Canalit nem találván, a patriá
a parancsot e szavakkal adá át: »M

pápa rendeletének példányait össze
épjük őt magát.«

emberek, kiket IX. Pius kiigtatása
ragadott, ismételten a pápát arra
ogy az osztrákokat kiigtassa!

pápai okmánynak nagyobb hatása
radalmárok vélték. Azt hitték ezek,
el a gaetai levelet mintegy nem-léte-
iök. Pedig nem ugy volt. A munici-
az egész egyházállamban vagy lemon-
elentették, miszerint a pápa iránti
oznak azzal, hogy a választási tör-
ához segédkezet ne nyujtsanak.

mai municipium határozott kijelen-
nstituente életbeléptetéséhez segéd-
az ideiglenes kormánynak nem kevés
Épen a fővárosi tanács lemondása
volna a kormányt az egész államban.
re Armellini belügyér január 5-ikén
irt Corsini senatorhoz. Tudatja
a municipium a választásban vona-
, a nehéz idők tekintetéből a minisz-
atározta, hogy csupán a választás
g neveztessék, mely a római muni-
és ennek hatalmával működjék [1]).
incz tagból állott. És minthogy a
ómai állam más városaiban nemcsak

[1]) levelét és az ideiglenes bizottságra vonat-
eletét l. Spadánál i. m. III. 96—97.

hogy közreműködésöket a választásho
hanem le is mondottak, a Constituen
egyebütt is ideiglenes bizottságok
melyek a kormány legengedelmese
állíttattak össze, s mely bizottságok e
ideiglenes kormány nyilt törvénytele
el, mert a választási törvény a választ
kal egyenesen a municipiumokat bizt

Nem elég, hogy a kormány a t
tésével a választások vezetését ideig
gokra ruházta, befolyásának biztosítá
városok municipiumaira elnököket oc
tományonkint közbiztonsági junta czi
inquisitionalis törvényszékeket állítot
úton, mint az illető rendelet mondj
törvény végrehajtását, melyeknek n
czélja, mint hogy a választások ohaj
biztosítsák. »Lázadók, — mondja A
quisitio igazolására kiadott kiáltvány
dott elv (Constituente) ellenei, kik
zását erőszakosan vagy titkon akadál
nek. . . De a társadalom ébren
közbiztonság, a függetlenség és sza
egyetértő polgárok akaratának ellen
mában a szenvedélyek kitörése nél
találni az erőt, melylyel visszatoroll
és testvér-viszályok minden eltakart
vését. Nem tudjuk, hogy a gondvis
megpróbáltatásokat tart fönn a mai
mely a réginek romjai fölött emelke
letés korszakai, mint a törvény Sinai

közt jelenkeznek; de a pillanatra
góbb fényben tűnik elő, hogy meg-
riségnek a haladás ösvényén tett

a Armellini inquisitióját. Ha a
esküjéhez; ha a hatóságok közöm-
forradalom iránt vagy attól épen
római ideiglenes kormány szerint
; az összeesküvőkkel pedig az
szakában« »röviden« kellett el-

inkább azon czélból, hogy a forra-
onaságot az állam lakossága ellen
intsem a forradalmárok fegyveres
elhatározásból a közben Gaetába
hadügyminiszter parancsot adott
aság a nápolyi határok felé hu-
ni tábornok, a római első had-
ka több tiszt kiséretében meg is
ést Gaeta felé, de az Albano felé
17-ikén elfogatott. Lefoglalt ira-
losztály tisztjei-, altisztjei- és kato-
iparancsot találtak, melyben figyel-
y elérkezett a válságos pillanat,
ozottan törvényes fejedelmökhöz,
állaniok, vagy a világ szine előtt
. Ő maga, a tábornok határozott;
z esküdött, elhagyni nem fogja.
onái őt követni fogják. Fölszólítja
isztjeik vezérlete alatt, kik a teen-
tasítást nyertek, katonai rendben

vonuljanak Terracinába, s ott várják
további parancsait [1]).

Bolognában és vidékén volt
pápai haderő. Egy svájczi ezred áll
gnában, a másik Forliban; tüzérség,
sok és egyéb csapatok szét valána
szórva. Antonelli Bedini által szólíto
tábornokot, e csapatok parancsnoká
gnában és vidékén levő összes hade
és Umbrián keresztül a nápolyi h
nyelje.

Bologna legatusa volt ez időbe
érzelmü Berti Pichat Károly, kinek
reábirni, hogy hiú ürügyek alatt
például, hogy az utra költsége nincse
hogy a bolognai katonai pénztár ak
scudival rendelkezett; továbbá, hog
vozása után nehéz volna a városban
a rendet fentartani, pedig épen a tá
ságot bántalmazták, sőt Forliban K
dest el is fogták. Ily és hasonló ürüg
fölmondotta a törvényes fejedelmén
mességet és a pápa elleneihez állott.

Ekként a katonaság elvonása
sem Rómában, sem Bolognában ne
ideiglenes kormány ezen győzelme

[1]) A sorkatonaságból vagy negyve
kisérletet tett Zamboni tábornok kiszabadi
let, ha sikerül, könnyen a forradalom vére
hatta volna maga után. Zamboni kiszabadi
sikerült; a forradalmi kormány intézkedése

kedvező választás biztositására minél
ézkedjék. Január 15-ikén megjelent
ormány fölhivása a tisztviselőkhöz,
sségökké teszi, hogy a szavazás-
ek.

napon Rómában a választandó kép-
s szavazás történt [1]). A Constituente
nban annyira nem voltak tisztában,
-iki gyűlésben élénk viták folytak a
Constituente olaszországi vagy
i legyen. Határozattá lett, hogy le-
: római is, olaszországi is,
gy az Ausztria uralma alatt levő
viselőket nem küldhetnek, a nápolyi
z akkori római irány mellett a király
sét meg nem engedi.

l kinevezett kormánybizottság, mely
a vonult, inkább, hogy kötelességé-
mint siker reményében, Castracane,
berini aláirásával január 18-ikán
ai állam népeihez« a Constituente
t intézett. Elmondják ebben, hogy
z összeütközések iránti aggodalom,
az egyházállam hálás népei maguk
adályokat, melyek a pápa visszaté-
állanak, voltak egyebek közt okai
izottság nyilvános működésében a

[1]) ...nmal többséget nyertek: Sturbinetti, Ca-
lasi Lajos, Torre Frigyes, Salvati Lajos,
ntinori Horácz, Narduzzi Krispin, De An-
ti Angelo, Gabussi József.

pápai tiltakozások közzétételére szor
szavonulással azonban az óhajtott cz
A jótéteményekről megfeledkezett e
ságot hálátlansággal tetézve napo
merészeltek tenni, miket a bizottság
nakodik elmondani. Midőn a kormá
niok kell, hogy sokan vannak, kik a
óhajtásait, de nyiltan kifejezett akar
ez akarat ellenére cselekesznek, a
lyeket alattvalói javára kibocsát,
veszik, a szentszék világi hatalmát k
képviselőket készülnek választani o
lyet a szent atya kárhoztatott; a tö
szerint változtatják, módositják; a
tős czime alatt erőszakot követnek
kiismeretén: a dolgok ily állapotába
hallgatnia nem szabad.

Azonban, a bizottság igy folyt
rülmények közt sem feledkezik meg,
seli, ki a béke és az egyetértés szol
számlálja el a bajokat, melyeknek a
kább eléje megy; nem a nyomort,
gazdag és virágzó Rómára és tarto
zedik; nem a szertelen kiadásokat,
zavarát; nem a művészetek ugy, mi
reskedelem hanyatlását. Csupán
hogy szivéhez fordul minden becsü
hűségérzetéhez a nemzetőrségnek é
nak, hálájához annyi polgárnak, kik
adattak vissza a szabadságnak és csal
mindegyike, összevetvén az egyetér

nt hátrányokkal, melyek a belvi-
szoktak járni, oly magatartást
özös egyetértés visszatérjen a pápa
egjelenésével. Azonban nehogy a
zottság hallgatása az elkövetett
helybenhagyásaul magyaráztassék,
yesen tiltakozik.[1])
nak, melyről a közönség alig érte-
mi eredménye.
ra január huszonegyedike tüze-

Pius a constituente szerzőit, annak
i büntetéssel sujtotta, magában oly
en a méltányosságnak roszaló szava
ly alkotmányos fejedelem ily főben
égek elkövetőire szigoru büntetést
tuenténak, mint a fejedelem bele-
ecretált intézménynek kárhoztatása
rmészetéből folyó dolog, melynek
ellett következni.
akis alap nélküli véleletül állithatni
on a pápai államban a rend bará-
volna-e le a forradalmárokat, ha a
án lelkiismeretök őket a szavazástól
? A római ugynevezett »alkotmá-
ezőtlenül birálták a január 1-jén
mely nélkül, véleményök szerint, a
e valószinüleg a forradalom ellen

ege Spadánál i. m. III. 106—108.

Anélkül, hogy lehetőségét t
annak, miszerint az állam veszélye
pillanataiban a polgárok többsége
tartson a forradalom kisebbsége el
esetben az összetartás valószinüségé
nók elfogadni. Midőn IX. Pius a Qu
moltaték, a hatalom az ugynevezett all
zében volt; ezek minisztersége ala
odáig, hogy lemondás vagy számki
választania. E párt a január 1-jén
irat nélkül sem akadályozta volna a
zelmét.

A választást megelőző napokb
zottságokban és egyéb gyülhelyeken
jeiket; mindenütt körülbelül ugyan
lölteket csakis a forradalom ajánlott

A pápa hivei közől egyetlen eg
ilyent nem is mert volna senki ajánl
bizottságok mind a legtulzóbb férfial
Mamianira sem hallgattak, ki pedig
mondotta, hogy a pápa világi hatalm
kell választani.

Elérkezvén január 21-ike, a vá
kezdetét az Angyalvárból százhusz
jelezte. A választási helyeken zen
buzditotta hazafias lelkesedésre a po
falragaszokon fontos jogaik gyakorla
a közömböseket.

A szavazás rendesen, de kevés
den lelkesedés nélkül ment végbe. Ró
szavazó helyiségeknél délelőtt alig jel

yanannyi délután. Ezek közt voltak, aztak, kik koruknál vagy állásuknál joggal nem birtak; tudatlanok, kiknek ával a bizottságok visszaéltek.

órakor befejeztetvén a szavazás, az ettel, fáklyás menettel a Capitoliumra dmény azonban a miniszteriumra nat. Még az nap ujabb fölhivást intézett »Választók! olvassuk ebben, aki szerainitását, annak szoros kötelessége il szavazni. Csak az nem járulhat az nevéhez meggyalázó szenny tapad. k e szent kötelességteket teljesiteni, törődtök sem a becsülettel, sem a ek! Éljen Olaszország!«

z elfödésére a választó-bizottságok azt a nagy néptolongás miatt első napon nem lehetett fejezni. Tolongásnak sem volt; a szavazatok elégtelenségét a a választókhoz intézett erős föl-

ző napig a forradalom egy egész éj- és azt hasznára is forditotta. Körökan, vendéglőkben borral és beszéddel egyháziak közől is találkozott bizodozár, ki alkalmi szónokul engedte ltatni.

ggel falragaszok hirdették, hogy a a hálás haza levéltáraiban fogják ben azok nevei, kik a »visszaélések tóvilág átkainak fognak átadatni.

Ugyanakkor a miniszterium minden c
delet olvastatott föl, melynél fogva r
nok tartozik szavazni, s aki e köteles
jesiti, kenyerét veszti; szavazni tarto
jasok is; az engedetlenség a nyugdij e
maga után. Aki az állam kenyerét et
vazni tartozott. A kórházakból is az
czolták a betegeket; szavaztattak a k
odavont idegenekkel; szavazott szám
szavazott — néhány pap. Többen b
január 1-jén kiadott pápai iratról ne
lélekkel szavaztak. Igy történhetett,
Piusra, mások Roothan jezsuita gen
pápai kormánybizottság tagjaira sza
zott kapuczinus, ki szavazó czédul
nevet irta föl: Sterbini, IX. Pius, Ga

A tartományokban a szavazás
szakoskodás és törvénytelenség ki
végbe. Ahol nemzetőrök vagy rende
voltak, kik a népet szavazni hajtottá
részvét nyilatkozott. Sinigagliában, a
letéshelyén huszonötezer lakó közöl
vaztak. Citta di Castellóban és Cor
sem szavazott. Maceratában, daczára
törvény szerint csak az volt választha
gár és legalább egy évig az államba
lasztották Garibaldit, aki nizzai

[1]) »A szavazó, jegyzé meg arra valaki
akarta hasonlitani.« — »Hogy, hogy?« kérd
hogy IX. Piust két lator közé állitotta.«

hány hónapig tartózkodott. Szintén
lasztották meg a génuai Mazzini
i Dall' Ongaro Ferenczet, mi-
hi Henriket, a modenai Canno-
ános törvénytelenségek közé tarto-
övidsége« miatt a választókról név-
teztek, s igy lehetetlen volt felügyelni
ı választási joggal fölruházott pol-
ınak a szavazáshoz.
ikán a Capitoliumban ünnepélyesen
ínak megválasztott tizenkét képvi-
ı nyert szavazatok mennyisége sze-
turbinetti Ferencz (16155 sza-
ellini Károly, Sterbini Péter,
Károly-Emánuel, Galletti József,
Campello Pompeio gróf, De
Calandrelli Sándor, Gabussi
ni Livio, Bonaparte Károly,
g (6449 szavazattal).
a szélsők győztek, vagyis azok, kik-
ii-kormánya is reactionarius volt, s
ét csupán a respublica mielőbbi ki-
tették közvetitőnek. A kikiáltandó
nére az ideiglenes kormánybizottság
epublicánusok vezénylete alatt ezre-
ába. Ugyanazon kormány a válasz-
e által nyert előnyre támaszkodva,
ot, mivel a pápa iránti hűségét meg
ár 30-ikán vád alá helyezte. Muz-
külügyminiszter pedig a képviselők-
zékben panaszt emelt a pápa ellen,

mivel törvényes közegei: Antonelli b
chi hadügyminister a katonaságot
engedelmességre intették s a nápo
való vonulásra fölhivták. — A kor
jelezni kivánván, hogy uj aera áll k
talos lap, a »Gazetta di Roma« cz
Romano«-ra változtatta.

V.

iusnak fölajánlja interventióját.

— Károly-Albert. — Piemont küldöttsége
rtekezlete a pápával. — Piemont kétszi-
si kisérletei. — Montanelli a czélbavett
ról. — Piemont kudarcza Toscanában. —
ye a forradalmi Rómával. — Muzzarelli
onti küldötthöz. — Gioberti közvetitő a
közt. — Berghininek adott utasításai. —
Piemont és Róma közt ellenséges hangulat
fejlődik.

egysége volt a jelszó, melyet az
alom minden pártja zászlajára tű-
hivei három csoportra oszthatók:
ra, mely egységes olasz respublicát
ugynevezett piemontistákra, kik a
olasz monarchiát tűztek ki czélul;
ra, kik az olasz fejedelmek és álla-
éget sürgettek.

párt törekvéseit röviden és találóan
»Mazzininek nem elég Olaszország
elég a monarchia megsemmisitése;
tiszta democratia; . . . nem elég a
almának megsemmisitése: Mazzini
véli Olaszországban a római katho-
misítését is. Történeti és politikai

őrültség, gyermekek együgyüsége
ismétlem, katholikus, melynek a ró
katholicismus nem kell«. És ismét
katholikus, és a ki Olaszországban
katholikus módon hisz« [1]).

Mind a republicánus, mind
(piemontista) párt csupán az Olasz
állott törvényes trónok felforgása
győzelmét [2]). Olaszország érdekeit, f
legkevesbbé sértő módon létrejöhetet
ség foederatio utján, mely IX. Pius t

A foederationak, ugy mint a
ohajtotta, mint eddig is láttuk, határ
Piemont, melynek már korábbi idő
terve volt Olaszország fölötti suprem
pítani.

Károly-Albert piemonti király
állítja, hogy a carbonarismus tagja v
ben az olasz forradalmi mozgalom él
natra hátrált ugyan, valószinüleg a
hogy trónját elveszti, de már 1831-b

[1]) Lo stato romano, III. 322—323.

[2]) E nagy küzdelemben végre Piemon
a forradalommal való szövetkezés, a róm.
adása, a pápa mint világi fejedelem trónfo
szövetkezés, ily eszközök használása Olaszor
consolidálhatja. Az olasz egység 1870 óta s
dult, s történelmi tanulságok alapján merjü
nemzet életerejét emésztő experimentatiók
térnek, ahonnan kiindultak.

[3]) Scritti editi e inediti, ed. Milano. I.

a kegyében állott, hogy Mazzini
szország koronájával [1]).
ırt 1848-ban végre elérkezettnek
gától ápolt tervei valósítására, és
mozgalom élére állott. IX. Pius
ezé magát, s midőn Pius nevét a
rbe szorítá, a piemonti királyt
kardjának nevezték. Pillanatra
gyan Piemont oltalma alá látszott
ardia, Velencze, Modena és Reg-
ıstalla, Piacenza egymás után Pie-
tak.

ıak Albert-Károly jogara alatti
ti munkái által igyekvék előmoz-
ot olyanul tüntette föl, mely egye-
ıszágot fölmenteni és annak egysé-
amiani Rómában Piemont ügyét
ando tábornok a pápai csapatokat
alá vivé. Épen azért Piemont a
ényezett foederatiót soha sem te-
nel, és ha a mazzinismus ellen a
nét ajánlotta, ehhez a kulcsot az
mely, mint akkor Olaszországban
, az »unitarismo repubblicano« és
özt létezett.

). l.
atya 1859. Párisban megjelent: Essai
ublic művében bevallá, hogy midőn
Rómában járt, és nyilvánosan IX. Piust
vezetői előtt nem titkolá, miszerint Pie-
ág urává akar lenni, és még az egyház-
kívánja hajtani (607. l.)

Bekövetkezvén Rómában Ross
tása és a pápának Gaetába távozása
látta hasznos szolgálatait az egyházá
fölajánlani, hogy Közép-Olaszország
matiájának utját egyengesse. Giobert
cus« turini miniszterium élére állv
deczember vége felé Montezemo
Riccardi savonai püspököt a szen
azon megbizatással, hogy Károly-A
vében ajánlják föl Piemont vendég
szentsége akár Nizzát, akár az álla
ohajtaná ideiglenes tartózkodása hel
egyuttal igyekezzenek a pápát reá
Rómában a törvényes rend helyreállí
interventióra volna szüksége, Piemon
államok közbenjárását vegye igénybe

A piemonti küldöttek deczemb
keztek Gaetába, és más nap Antonell
a szent atya elé vezettettek, kinek a k
leveleit adták át. A pápa a küldöttsé
san fogadta; a meghivásra azonban n
Gaetát nem tűzte volt ki tartózko
miután az európai udvarokhoz intéze
adván a Rómában történteket, az eg
vényes rendének visszaállítása iránti
kérte, míg a válaszok hozzá nem érke
tózkodásul államától távolabbi helyet
sem a fölajánlott közbenjárásra néz
nem nyilatkozhatik.

A küldöttek megjegyzék, hogy
Károly-Albert és kormányának ajánl

piemonti király szolgálatait Olasz-
gadnák, s azok a római államban
szközölnének. »A király vallásos-
a pápa iránti kegyelete, a sub-
épek ismeretes hüsége az egyház
lnök személyes érzelmei (!) bizto-
hogy a piemonti kormány határoza-
ık olasznak és katholikusnak fog

a megmaradt kifejezett tartózko-
nondá, hogy a Piemontban igen
en változó kormányok nem nagy
ıek benne; nem titkolá, hogy az
zett foederatiónak (Piemont vona-
eghiusulása fájdalommal tölti el;
ogy a piemonti kormány, a lapok
követeket küldött Flórenczbe és
ápa által kárhoztatott Constituente
nellivel, emitt az általa el nem is-
ormánybizottsággal közös megál-
Azt kell tehát hinnie, hogy a
jlandó egyezkedni azokkal, kik Ró-
egyház jogait bitorolják.
yekeztek a szent atya nehézségeit
sége, mondák, bizhatik a piemonti
gében; ime, a király hivatalos kép-
Rómát, hogy a pápát számkiveté-
örvényes fejedelemnek. Flórenczbe
ért küldettek követek, hogy a han-
ozzák, nem pedig, hogy a Consti-
Piemont nem ellensége a foede-

rationak; hiszen épen ennek előmoz
Rosminit Rómába küldötte volt.

Egy második értekezlet alkaln
szerencsével jártak el. IX. Pius saj
miszerint Rómában annyira jutottak
fegyveres beavatkozás nélkül a re
lehetetlenné vált. Csak fájdalommal
károkra, melyeket Olaszország szenv
idegen hatalmak interventiója elke
E beavatkozást annál nehezebb lesz
Olaszországnak két legerősebb álla
Nápoly folytonos egyenetlenségben
Hasonlóan nyilatkozott Antonelli bi

Piemont megbizhatlansága so
volt, mint hogy a szent atya akár
akár interventióját elfogadhatta voln
nak, ki Paretót fölváltá, a turini ko
adta, hogy a szent atyával, hivata
tényleg levő kormánynyal offici
fog lépni.[1]) Ugyanakkor Gioberti a
telen kormány fejével, Muzzarellivel
összeköttetésbe lépett. A czél vala
got akár a szent atya beleegyezésév
fegyveresen megszállani; egyuttal a
ről állitólagosan fenyegető veszély e

[1]) »Il Signor Ministro avrà relatio
governo di fatto che presentemente esiste i
ufficiali col Santo Padre, presso cui è a
zik a Martini grófnak Gioberti által adot
L. Farininál III. 128.

Toscanában fölállitani. Ekként re-
hatalmak fegyveres interventióját
a védelem ürügye alatt Közép-
lenni.

megszállás ügyében a turini kor-
Paskált először Flórenczbe küldé
re, hogy az osztrákok távoltartá-
cana-államot 12,000-nyi fegyveres
sa, mely hadsereg a körülmények
rületen maradhasson, vagy a Ro-
pápai területre a pápa beleegyezése
n.[1])

hegemonia, mint azt Gioberti
Toscanában Montanelli és akkor
hegemonia, melynél fogva a
gy parlament dictatura alak-
ész Olaszország fölött uralkodni,
a nemzeti háborut ujra megkez-
lictaturát még értenők, ha Piemont
hadi erőre és culturára annyira
i olasz államot, hogy ezeket szük-
z vonzaná, s azt mondhatná ma-
ág én vagyok!« De Piemont alig
hogy hegemoniai müködését meg-
Ausztria hadseregeivel találkozik.
ban Piemont és Ausztria összeüt-
ni Nápoly és Róma? Ezek vagy
edelmeik iránti hűségben, s akkor

ratiche miravano tutte a colorire il
li dettar da Torino legge alla
Montanelli, Memorie etc. II. 428.

Piemont, mely Ausztriával nem bol
niáját nem alapithatja meg Rómában
hatalmak védelme alatt áll, és nem N
nagyobb haderővel rendelkezik, mint
vagy Róma és Nápoly a forradalom
ha Piemont akkor is dictatura utá
gyöngébb, törvényt akar szabni az
Nápoly- és Rómában a forradalom
dik, akkor a turini kormány vegye fi
tizenhárommillió ember a nemzeti ha
ben többet nyom, mint öt millió ligu

Tegyük föl, folytatá e párt oko
a Palermóban, Nápolyban, Rómában
radalom nem akar köztársasággá a
egységes olasz alkotmányos monarch
dig Sabaudia fejedelme alatt. Nápoly
sem fog beleegyezni abba, hogy a
pontja Turin legyen. Az olasz al
narchia sine-qua-non föltétele lesz,
vetkezze le hagyományait, esküdjék
melyet az egyetemes olasz parlame
vazni és székét tegye át Rómába.
eljárás a piemonti hegemoniával hom
lenkezik. Piemont királya Olaszorszá
nem magától, hanem mivel Nápoly é
azzá; Olaszország fejévé lenne nem s
montiak akaratából, hanem mivel
a Piemonton kivül keletk
tező forradalmi hatalom.
monti hegemonia vagy királyi haderő
dalom utján akar létesülni. Piemon

rszágot saját hadiereje által egye-
lamely európai hatalom jő segitsé-
a nem lesz Piemonté, hanem azon
zt kivivta. A forradalmi hegemonia
nem dictatura által jő létre; a for-
ivott hegemonia pedig természetesen
bb Nápolyt illetné meg, mint Pie-

n tehát a turini kormány hegemo-
nem aratott sikert.

l Berghini Paskál Rómába ment
, eszközölné ki a kormány beleegye-
monti csapatok Romagnát megszáll-
ozások Rómában is sok nehézséggel
ak folytán, hogy a pápa által tör-
lvánitott római kormány sem őszinte,
em volt. Kaczérkodott majd a maz-
a kormányban Accursi képviselt, s
l a piemontiakkal, kikben Mazzini
nélt. De mivel Mazzini és Piemont
antagonismus uralkodott, mindkettő
z időt, hogy egész Olaszország fölött
római kormány alattomban majd
k párttal szoritott kezet.

áradozásainak sikerült a legna-
ban a római kormánynyal 1849.
egyezményt kötnie, melynél fogva
triával való háboru eseté-
tatott az egyházállam határtartomá-
rővel megszállani, részint hogy ide-
az államot biztositsa, részint, hogy

szabadabban működhessék, ha a közö
olasz föld bármely pontján meg k
(1. §.). A római kormány kötelezi ma
»szent háboruban« Piemontot össz
fogja támogatni, s mindjárt a hábo
legott 15,000 emberből álló hadsereg
sége rendelkezése alá. E h a d s e r
a z o n t á b o r n o k t ó l f ü g g, k i t
h á b o r u v e z e t é s é v e l m e g f o g
E titokban kötött szerződés u
római miniszterelnök Berghininek
» . . . Láthatja ön, uram, hogy a szárd
tén és bizalommal elfogadhatja elve
kánkat. A két kormány e g y ü t t köz
az alkotmányos szabadság és nemze
győzelmének kivivására. Róma nag
hogy Piemont támogatása megmenth
idegen interventiótól és a reactionár
támadásaitól. De szükséges, hogy Pie
mint a római kormány világosan és é
kozzék; szükséges, hogy Piemont szö
val a biztonság zálogául szolgáljon m
és kételyt támasztó ingadozás álta
gyanu terjesztésére ne szolgáltasson a
a reactionarius befolyások hatály nél
akkor meg fog a szent atya győződni,
talmát csak egy uton, a becsületes
kibékülés utján mentheti meg. Nekün
olyan, kiben meglegyen a vallás és sz
szelleme; ki tekintetbe veszi a kor és
nyeit, a nemzet erkölcsi és természe

hogy a két hatalom egy-
en el legyen választva, s
ata ne állitson akadályokat a másik
ltban történt. Alkotmányos statu-
inden kétértelmüség nélkül. Végre
entével igazi és valódi foederatiót
közös hazát az idegentől fölszaba-
n, a római kormány programmja.«
a fönnebbi szerződés megkötése
ikán, Gioberti Muzzarellinek már
nlatot tesz.
irja, azon örvendetes hirt veszem,
tini grófot mint követünket barát-
ya sokat beszélvén neki a folyó dol-
el látszik kisérni azt, hogy a pie-
arátságosan közbenjár Róma kor-
inél a kibékülés eszközlésére.
emnek tartom önt erről értesiteni,
t belátása szerint fölhasználhassa.
gedi, hogy e tárgyban gondolataim-
ık, ugy vélném, miszerint a római
len előtt föl kellene befolyását hasz-
gnyitandó constituentének első tette
ya alkotmányos jogainak elismerése.
nény után a constituentének ki kel-
iszerint a pápa alkotmányos jogai-
sára szükséges, hogy ez saját kül-
viselőivel birjon ugyanazon parla-
Constituente által kinevezett és
zottságban. Ezen föltétel nélkül a

pápa a constituente határozatait, leg
a legmérsékeltebbek, soha elfogadni
a régi jogok, sőt magának az alko
megsértése nélkül saját alattvalóitól
fogadhat.

»Ha e kettőt ki lehet eszközöln
nem lehetetlen. Kormányunk a pápa
el fog követni, hogy ez mint alko
lem közvetlenül vagy közvetve a b
gát képviseltesse; és a mennyire befo
czélra a küldiplomatiához is fordulol

»Ezen utat szivesen elfogadja
ország, mind Anglia, mert kibékitő
lános háboru veszélyének kikerülésér

»Hogy a római nép és a pá
zés létrejőjjön, kimélni kell en
töprélyeit; IX. Pius soha sem
ményt tenni, mely lelkiismeretével me
a legnagyobb óvatossággal járjanak
a pápa félénk lelkületét; bizonyos
most ne érintsenek; azok eldöntését
sőbbi alkudozásra, midőn mind a két
lesz a nyugodtság. Ez esetben, remél
désnek oly módozatát eltalálni, mel
pápa vallásos érzékenységének (pia
általában az olaszok jogainak és óha

»Ekként alkotmányos módon
valók közt egyezkedés jövén létre, sz
szent atya személyes biztonságáról
az előfordult események után sem bi
tóságának megfelelőleg vissza nem t

kevésszámu forradalmárok netáni
ne védelmeztessék.
a nép féltékenysége és a római mél-
homálya nélkül is eszközöltethessék,
a szent atyának fölaján-
ti katonákból álló őrséget,
ába kisérné.[1]) Az örök vá-
rség föladata volna egy
sszámu lázadó ellen a pápa
atalmát védelembe venni,
arlament és nép alkotmá-
fölött őrködni a kevés re-
szövényei és törekvései el-
gondolkozom, hogy a viszály kiegyen-
lőnyösebb és legtisztességesebb ut.
alkudozásokat inditottam meg, me-
lenleg, ugy látszik, nem idegen. Ha
edési mód el nem fogadta-
nek interventiója kikerül-
részemről annak megakadályozá-
közt megkisértek. Ön látja, hogy
gő állapotban Európa egyetértése
ava nem győzhet.« —
Berghini római missiójának sikerül-
volt megelégedve. Sajátképen nem
az összes kath. hatalmak, másrészt
len Piemont javára akarta ő az egy-
onailag megszállatni. »Igen köszö-
ihez, hogy ügyünkben annyit fára-

),000 emberből állott volna!

dozott. De ott (Rómában) minden cs
Tartsa ez ügyet a legnagyobb titokban
nütt. Ne szóljon róla a toscanai miniszt
az ifju Olaszország csalmadarai lettek, s
nem bizhatni. Rómát mielőbb hagyja
Gaetába; ha ott a római kormánynya
köttetéseit ismerik, mondja, hogy azok
ságos jellemmel birtak, és nem hivatalo
kozik a szent atyával és kormányával, bi
a piemonti kormány erősen el van ha
erejével föntartani és védelmezni a ren
nyos monarchia ügyét. Nyugtassa meg,
beszéljenek is ellenünk, az mind rágalo
fogunk bebizonyitani. Nyugtassa meg a
a pápát és törvényes alkotmányos jog
szilárdan, oly őszintén, oly méltóságg
védelmezni, mint a piemonti kormány.
terventio, bárminő legyen is az, ártani
szék és vallás diszének, és Olaszországra
bajokat hozhatja. Ellenben Piemont
egyikével sem járna e bajoknak és
Ajánlja föl a szent atyának Piemont ös
jét; mondja meg, ha királyunk és korm
ban nem tette ezen ajánlatot, azért tört
Mamiani volt a kormányban, azt h
kibékülés békés uton lehető, és nem
fegyverhez folyamodni.«

Látjuk ebből, hogy Gioberti sem
mányhoz, sem a pápához nem volt ő
Piemont Közép-Olaszországban meg

lehetett nyiltan sem Gaetában, sem
ani.
i kivánta Gioberti az egyházállam
llását más okból is.
n Montanelliék La Cecilia ná-
által, ki hosszabb ideig Corsicában
elei előtt sem állott jó hirben, Ró-
és a pápa ellen odaműködtek, hogy
nt IX. Piust világi hatalmától tör-
sza meg; a constituente elnökül hivja
cánai nagyherczeget; Toscana és az
nt közép-olaszországi állam
; ekként lenne Róma fővárossal olasz
z előbb-utóbb Piemont és Nápoly
telenek lesznek.
a Cecilia Rómában irányadó körök-
toscanai ajánlatokhoz kötött remé-
ithatni legnagyobb részt, hogy Gio-
iránt a hangulat Rómában hirtelen
miről alkalmunk lesz még bővebben

ovábbi lépéseit az egyházállamban
ra utóbb az »Interventio« fel-
fogjuk előadni.

VI.

Köztársaság Rómában.

A Constituente megnyitása. — Armellini bes
cánus nyilatkozatok. — Mamiani a respubli
panti javaslata. — A köztársaság melletti b
not javaslata. — Mamiani javaslata. — Sterb
Mamiani javaslata mellett szavaznak. — Tr
szédе a köztársaság ellen. — Tranquilli hi
Mamiani és Audinot javaslatai elvettetnek. —
panti javaslatát elfogadja s ezzel kimondja
Köztársasági alaptörvény. — Kiáltvány a r
pápai czimer eltávolitása. — Az alaptörvé

Elérkezett 1849. február 5-ike,
megnyitásának napja. A képviselők
az Ara-Coeli-templomban (Santa Ma
lio) ünnepélyes isteniszolgálatra jel
szerzetesek, kiknek felügyelete alatt a
megtagadván az isteniszolgálat tartá
nyos Giovanetti tábori lelkész válla
szolgálat után a képviselők ünnepél
kanczellaria épületébe vonultak, hol
totta megnyitó beszédét. Üdvözlé a gy
látásba helyezte, hogy Olaszország rö
és teljesen szabad lesz; kárhoztatván
a népsouverainitást dicsőité. Aztán
elmondá IX. Pius uralkodásának tö

zerint; számot adott, mi történt a
ín, s beszédét e szavakkal fejezé be:
zenv, melylyel a nemzetek a demo-
ellen fog állani mindazoknak, kik
hatalommal akarnának bennünket
igyünk nem elszigetelt, nem egyes
nak köre, mert a democratia napról
ért foglal, és diadalmaskodik az ó
n. E tekintetben mindenütt vannak
Az nem lehet többé, hogy valamely
nyomassék, mivel ki merte mondani
ogát, hogy ugy kormányozhatja ma-
szik. A szent szövetségek megtalál-
saját kebelökben. Egy másik szen-
a népeké — naponkint nagyobb és
gy a hol királyok szövetségével még
egalázza és leverje.
nket illet, a rend s a fejlődés, me-
es szavazás kitüntetett, mutatják,
dőn saját souverainitását kimondja,
ál, melyet gyakorolni is képes...
mely Olaszországban első vivta ki
ehivta önöket a Capitoliumra, hogy
ssanak meg a hazára, ezt fölszaba-
üliga alól, nemzetté alkossák, meg-
régi zsarnokság, mind az uj alkot-
gok terheitől. Önök, polgárok, két
rjai közt ülnek. Az egyik oldalon
k, a másikon a pápák Olaszországá-
föladata épületet emelni, melyet ez
essen állitani; az élők e munkája ne

álljon alantabb a holtak művénél; a
római sas és a Vatikán villáma alszik,
jen a nép Olaszországának zászlaja. E
halhatatlan munkáit megnyitjuk e le
vakkal: »Olaszország és a nép!«

E beszédet megtapsolták a kép
zat, de nem helyeselték minden részé
minisztertársai; sokak állitása szerint
sok Accursi közvetitése által a megáll
det kevéssel a parlament megnyitása
szében módosittatták.

A képviselők névszerinti fölhivá
százhét; többen azonban kimaradtak
fölszólalásuk után kitünt, hogy össze
venen voltak jelen. Canino herczeg
tatva: »Éljen a köztársaság«-gal vál
baldi azt mielőbb proclamáltatni
szólalt fel: »A nemzet összes képvise
minek töltsük az időt üres formaság
mány megállapitása nemcsak a róma
egész Olaszország ohajtása.«

A demagog Sterbini Garibaldi
volt kénytelen inteni. A minden parl
kásos formákat, mondá, mellőzni nem
nácskozásban a képviselők tegyenek
szenvedélyt; nyugodtan, éretten tárgy
Garibaldi: »A constituente másodrend
tanácskozhatik. Ma elvkérdés forog fö
tetszik nekem, minden perczny késede
az olasz nemzet harmadrésze ma még
olasz testvérek milliói sohajtoznak,

lött vitatkozzunk? Én erősen hi-
ı a másik kormányforma megszünt,
ginkább a köztársaság felel meg.
naiak utódai, a mai rómaiak nem
hogy republikánusok legyenek? És
zetben valaki már hangoztatta a
iétlem: éljen a köztársaság!«
kén csupán igazolásokkal és elnök-
ılkoztak. Az elnökké lett Galletti
n nyilatkozattal foglalá el, hogy a
ıak törvényes, és egyedül bir
az állam sorsa fölött határozzon!«
kán volt azon nevezetes ülés, mely
mányformáját eldöntötte. Canino
ɔt, Savini inkább mellékes, mint
ólalásai után a sajátképeni vitát
i meg. Rómában, mondá, a kor-
két neme lehetséges: vagy a pá-
di Rienzi kormányzása; neki min-
ėnye, hogy ha a pápák világi hatal-
:észben nem kezelnék a miniszterek
ıpás lenne mind a vallásra, mind
zép szó a respublica, legjobb
spublicai, ha a népek arra eléggé
ublica meghonositásáról gondolko-
ljárás azt általában tekinteni, vele
kozni, hanem részletekbe kell bo-
:ket vizsgálni. Midőn a francziák a
ujitották a respublicát, háromszáz-
delkeztek; nekünk sem fegyverünk,
:ancziaországban akkor a tömegek

fölkeltek, hogy küzdjenek a feudáli
len, s anyagi előnyöket nyerjenek;
tel, tisztességes és gyors előnyök
hetne a népet a kétségbeesett küzd
köztársasági zászló nem fogná azo
melyeket attól várnak; csupán To
talán Róma példáját; de ott is kön
megváltoztatni, mint ujat megálla
hogy Toscanában is összeütközések
a legkedvezőbb esetben is sem a ha
tár gyarapodását nem lehetne várni
hogy ha az uj respublica reménye
szágra támaszkodnak, Piemontban
a piemonti párt hatalmasak. És h
ország azon részében a hatalomnak
és azt meggyengiteni, azt is az ide
nők, ki sietne megoszlásunkat fölha
Olaszországot a respublicának me
Mit reméljünk Francziaországtól?
leáldozóban van, mint mindenütt. E
pápai vagy respublicai kormányon
lehetséges, és ez utóbbival bizony
rány jár, nem kellene a pápa sou
támadni, hanem az a fölötti taná
beleegyezésével az összehivandó o
ges constituenté nek föntar

A Mamiani által fölállitott
Canino herczeg titkára és benső ba
javára igyekvék megoldani. Miután
Olaszország ostorai, nem kell kez
a világi uralmat; ha pedig a pápák

fejedelmi dynastia, következőleg
ca verhet gyökeret. A democratia
an; arra nézve, hogy az állam kor-
állapíttassék, az olasz Constituente
ggal, mint a római; a kedvező
ell használni s a népnek kor

i bolognai tanár szerint a parla-
ány eredményétől már nem h á-
u s z o n n é g y millió olasz sorsa
a parlament merészségét. Aztán
l a t o t terjesztett be, mely ki-
pápa világi hatalma megszünik; a
yetértésben a többi kath. hatalmak-
a lelki hatalom szabad gyakorlata;
ma tiszta democratia lesz »római
el; ennek föladata a társadalom
erkölcsileg és anyagilag javítani; a
vait a többi olasz államhoz az olasz
erain joggal fogja megállapitani. —
elmes beszéddel ajánlotta. »Krisztus
yebek közt — azt mondotta Péter-
sse a juhokat; az ős egyház e pa-
utóbb azonban azt beszennyezte a
ha a pápaság függetlenséget akar,
ttvalónak, sem fejedelemségnek len-
ttetvén a theocratia, a fejedelmiség
hoz: a néphez; egyedül a respubli-
népfejedelmiség gyakorlata; a res-
laszországnak buzdításul és például

A gyülés folytatása Sterbini
nyolcz órára halasztatott. Ekkor A
kérte a parlamentet, jelentsen ki le
den oly kormányt, mely saját ha
népfejedelmiség határozott ohajtás
Minden más eljárás veszélylyel jár
dése sem nem római, sem nem olasz,
kath. Európáé. Ha veszélyeztetik, h
segítségére. A respublica igen való
gásokra fog alkalmat szolgáltatni.
vetkező javaslatban formulázta:

1) A parlament jelentse ki, h
lehetetlen pápai vagy akármely má
eredeteül a nemzeti souverainitás ha
tában saját hatalma alapját el nem

2) A parlament márczius 1-jé
hivja az olasz Constituentét.

3) A parlament a római k
alakjának meghatározását az olas
bizza.

4) A parlament kijelenti, h
Constituente márczius 1-jén Rómá
lesz, a római parlament egyedül f
kormánya szabályozásához.

5) A parlament végrehajtó
mely által a római államot kormány

6) A római parlament az ola
zendő manifestummal összehivja az
tét, tudatja velök az összes indo
fogva a pápai hatalom lehetetlen, é
állam jelen helyzetét.

ták, hogy Filipanti javaslata
pontul; de Mamiani fölszólalt, hogy
ta, mely igy hangzik: »A nemzet-
ogy a római állam politikai rende-
stituentére bizza.« Kéri ezt szava-
. A karzat és képviselők nagy za-
ene beszél Cesari Osimóból.
l bankár Ravennából, kit a körök
ítettek el, fölkiáltott: »Vagy pápa,
rmány, vagy köztársaság! A pápá-
lani; az ideiglenes kormány meg-
doklás volna; nem marad tehát
a respublica.«
tkozatok aratták a legtöbb tapsot.
, hogy az előtte nyilatkozott szó-
ólván, leginkább biztosíthatja ma-
yét, sietett ily nyilatkozatot tenni:
ogy a mint a parlament a kormány-
za, rendeltessék el, hogy holnap
Capitolium nagy erkélyé-
sen hirdettessék ki a köz-
bini ismerte juhait, kiket látvány
k lekötelezett.
elnök megjegyzé, hogy minden
latot szavazás alá kell bocsátani,
i javaslatára szavaztatott. Midőn
keléssel a javaslathoz való hozzá-
a karzaton oly fenyegető zaj kelet-
Canino herczeg az elnöktől a kar-
t kérte. De Rossi volt miniszter
é, ha mindenki szabadon ki nem

jelentheti véleményét, azonnal odaha
Ercolani Bolognából tulkiáltván a
kimondá, miszerint meg levén győződ
publica sulyos bajokat hoz az államr
szerint a köztársasági kormányforma
példáját követték Cristofori szin
és Tranquilli Antal Ascoliból. E
társasági kormányforma elleni szava
kivánta; de a nagy zaj miatt szóhoz
beszédét sajtó utján tette közzé.

E bátor szózat megérdemli, ho
tartsuk.

»Könnyü önöknek, uraim, kim
pápák, mint az állam világi fejedelme
de a pápa-fejedelmek e monarchiája
nak önök állítani? Világi monarc
fejedelem, ki monarchiánkban az
gadja? Pesaro képviselője (Mamiani)
kodva bebizonyítá, hogy önöknek nin
tivájok, mint vagy visszatérni a pápá
vagy egyenesen a respublica felé hal
ják el a respublicát, de gondolják m
kormányforma megfelel-e erkölcsein
günk fokozatának, Olaszország jele
Francziaországra nézve valljuk me
Párisban egy maroknyi ember dön
sorsa fölött. Mi a megyéket illeti, a n
köszönhetni a rend helyreállitását;
rend helyreállása nagy jó; de gyakr
hogy ugyanakkor a reactio egyenes
hoz létre. Azt mondjuk-e, hogy Olas

tebbek a francziáknál? Ha nálunk
; elfogadjuk, azt ki kell egész Olasz-
:eni, és akkor beállván a pillanat,
: kell az idegen ellen, nagy mérték-
most uralkodó fejedelmeket. Például
örömest fogja-e magáévá tenni ez
hogy bár győz, e győzelem elkerül-
énye trónjának elvesztése?
különféle oldalról azt mondják, hogy
ruló. Én nem hiszem; mert vétséget
etek addig, mig arra bizonyítékaim
a mégis áruló, ki volna oka e téve-
, uraim, kik azt akartuk volna, hogy
esedést, azon bizalmat, mely győze-
:, midőn győzelme esetében elvesztve
Szóval elszakadunk törvényes feje-
sértjük a clerust és a főrendi osztá-
megek mellettünk vannak, ezt csak
, a kincstár megrontásával értük el;
apotában ujra koczkáztatni akarjuk
haborut.
a veszélyeket még nagyobbaknak
k a külhatalmak követei és minisz-
nában csak egy is? Nincs egy sem;
tel nélkül, ott vannak Gaetában; a
ca követe szintugy, mint a toscanai
craticus cabinetekéi. Egyik szónok
zerint ne várják, hogy példájokat
l király államaiban, és én hozzá
olyban még kevesbbé számíthatunk
király jól fegyelmezett és erős had-

sereggel rendelkezik. Mit tehet néhán
fő szemben a hatalmasok ellenséges r
szemben a nép zömének tétlenségével
mondom, a hol a nép közt mozgalmat
mert ahol mozgalmat láttam, az tap
rint nem a köztársaság javára keletke

»Midőn kitört az első franczia
kiváltságok és feudális jogok eltörlése
dításul szolgált, hogy a mozgalomho
de mit ajánljunk mi a népnek, hogy
iránt érdekeltséget ébreszszünk? Kö
óta sem robotszolgálat, sem hűbéri vi
nek. Eltörüljük talán a közvetett adó
ugyis szegény kincstárunkat még sze
szük, a nélkül, hogy vele a népet mag
lezzük. Mennyire érdeklődött a nép
sereg keretei régóta készen vannak, de
betöltve. Sokan elmentek harczolni I
Velenczébe: tisztelet e derék férfia
féltek véröket ontani hazájokért; de
a föld népéből hányan követték őket a
jére?... Én azt ohajtanám, hogy a pá
küldessék, mely megkérje őt, hogy bi
zen, és ez a parlamenttel egyetértve
készítsen, mely a pápa-fejedelem érde
tesse az állam és az olasz nemzetiség
Uraim, olasz vagyok, mint bárki más
mem sugalmazta azt, mit imént előad
nak Olaszországunkra, gondoljanak I
reánk fordítja tekintetét; gondoljunk
lőre, ki erőlködésünket, mint valami g

inti. Ezek gúnyja sebzi szivemet s
E gúny ellenébe nem állíthatnánk-e
sság gyümölcseit, melyeket akkor
ıatni, ha odahagyva az abstractiók
lehetőség határai közt mozgunk!«
mulva a bátor Tranquilli, ki a leg-
birt és erőteljes férfikorban volt,
Általános vélemény szerint, a de-
r előbb tőrrel fenyegették, megmér-

t javaslata huszonhét szavazatot

lá bocsáttatván Filipanti tör-
2 szavazó közől annak elfogadásá
ott százhusz,[1]) ellene kilencz,[2])
vazata egy, nem szavazott tizen-
többség hetvenkettő; távol maradt
elő.

tán az elnök elmondván az ered-
: »Bátor leszek ujra fölolvasni e
épet képviselő parlament nevében

ızzarelli egyházi, a Rota romana al-
tti, ki midőn amnestiát nyert, zokogás
zent atyát saját és fiai vérével fogja vé-
Pius Rómából távozásakor hiveinek oltal-
sát, a pápai palotákat bizta!
zavaztak: Ballanti Panfilo, De Rossi Pas-
ani, Cristofori, Fasci, De Simoni, Trevi-

aztak: Farricelli, Pulini, Baldi, Onofri,
tta, Ravogli, Carpi, Laurantoni, Salvatori

kihirdetni e törvényt, mely ünnepé
nyit meg, megállapitja a nép jogát
melyet Olaszországban an
tottunk, de mely valóságg
tett.«

Fölolvasá azután a következő t

»Római alkotmányozó gyül
constituente romana.)

Alaptörvény.

»1. cz. A pápaság a római áll
kormányzattól tettleg és jogilag meg

»2. cz. A római pápa lelki hata
len gyakorlására minden szüksége
fog birni.

»3. cz. A római állam kormány
tiszta democratia fogja képezni, é
publica dicső nevét veszi föl.

»4. cz. A római respublica a tö
gal a közös nemzetiség által követel
ket fönn fogja tartani. Február 9-
órakor reggel. Galletti J. elnök
János, Fabretti Ariodante, Zan
tal, Filopanti Barilli Quirico titk

Az ülés két órakor éjfél után c

Másnap február 9-ikén reggel
lövés mellett a köztársaság kihirdet
liumból. A néppel az eseményt köve
tudatta:

»Rómaiak! Nagy esemény tör
képviselőitekből összegyülekezvén a

ép fejedelmisége, a nekünk megfe-
rmányforma az, mely apáinkat di-
ká tette.
gyülés ezt igy határozta, s a római
capitoliumon kihirdettetett.
olgárnak, ki nem ellensége a hazá-
gyorsan és őszintén elismerni a kor-
y a nemzet képviselőinek szabad és
isa által nyervén létet, a rend és
jární.
ázad után van végre hazánk és
k, mutassuk magunkat méltóknak
ához, s a római köztársaság örök és
na, 1849. február 9-ikén. A köztár-
miniszterei: Muzzarelli, Armellini,
i, Sterbini, Campello. — Cerroti

ett, hogy a pápai czimer a középü-
, meghagyatván az csupán a tem-
ny intézeteken és a diplomatiai kar

nap délután három órakor a képvi-
ok, nemzetőrök és nép összegyüle-
iumi téren, Galletti a jelenvoltak
mai köztársaságról szóló »alaptör-
iumi palota erkélyéről kihirdette.

VII.

Köztársaság Rómában

(Folytatás.)

A köztársaság kikiáltása a mazzinismus gy
tismus fölött. — A végrehajtó bizottság.
tetése. — A bizottság programmja. — Te
föegyházában. — A kanonokok magatartás
intézkedések. — A nemzetgyülésből többen
hangulata a köztársaságnak nem kedvez. -
sereg támadólag lép föl. — Haynau követel
jesitése. — Sterbini fölszólalása a Constitue
ban hadi készülődések. — Az osztrák hadse
Római decretomania. — Pénzügy. — A ké
Mariani kiáltványa.

A köztársaság kikiáltása Rómá
mus győzelme [1]) volt a piemontismus
a római államban legtehetségesebb é

[1]) Mindjárt IX. Piusnak Gaetába távc
zini: »Nyugtalanságban vagyok Olaszorsz
melyet a kontárok veszélyeztetnek, valamin
miatt is, mely elmaradhatlanul, kikerülhetle
országban, hanem egész Európában létre jö
többé kormányotok, államhatalmatok. IX
menekülése annyi, mint lemondás; mint v
maga után nem hagy dynastiát. Tettleg teh
vagytok, mert számotokra nincs más hata
nép. Következetesen gondolkodó és eszélyes
nának az égnek az elhatározásért, melyet I

n i a n i volt. Ennek pártja a parla-
t nagy, de a legkiválóbb tehetségek-
sában óvatos, eszélyes vala; a másik
ehetségekre hasonlithatlanul szegé-
nerő, türelmetlen, terveinek életbe-
getőzve követelte. Egyik egységes
sik egységes respublica által ugyan-
a — a p á p a s á g b u k á s á t . . .
övid időre végrehajtotta a mazzinis-
büszkén mondhatta: »L'impero è
z enyim).
köztársaság kikiáltatott, a nemzet-
)-ikén elhatározta, hogy mig a köz-
nya létrejő és életbelép, a consti-
ban v é g r e h a j t ó b i z o t t s á g
vo) által kormányoz; e végrehajtó
felelős és a nemzetgyülés által el-
ból áll. Szavazattöbbséggel megvá-
e l l i n i Károly (139 szavazattal)
ismer, S a l i c e t i Aurél (114) és
átyás (85).
nápolyi menekült, ki életéből egye-

zt mondanák: a pápa odahagyta helyét;
alkalmilag zsinathoz fölebbezünk. Róma
ta folytán r e s p u b l i c a. Az olasz con-
ómában össze jő, e tényt meg fogja erősi-
y tovább fejleszteni . . . Isten, ki az aka-
ját szereti, megtenné a többit. Hogy miért
t az első 24 órában, miért nem teszitek
, megfoghatatlan előttem.« (Epoca 1848.
Rivoluzione Romana al Giudizio degl. Im-
).

bet sem tudott fölmutatni, mint h
volt; egyébiránt tehetségére és tud
nem számitott. Montecchi sajátk
chia már 1834-ben fölvétetett a ca
azóta az összeesküvés volt rendes
ebben is neki csak alárendelt szerep
terek közől megmaradtak Muzza
ügy, Sterbini közmunkák és kere
pello hadügy; kineveztettek Ru
külügy, Saffi Aurél belügy, Lazz
ügy, Guiccioli Ignácz pénzügy.

Muzzarelli a külhatalmak köv
hoz körlevelet intézett, melyben tu
ság kikiáltatását és annak elismerés

A végrehajtó bizottság progra
Előrebocsátván, hogy a római res
már van saját kormánya, hozzátevé
mely minden vérengzés nélkül ron
azon kormánynak, melyet a mode
megsemmisitett, őszinte, méltó, bék
követni, mint azt szükségessé teszik
örök törvényei, mely minden tettei
oly politikát fog követni, minőt száz
és Olaszország legfőbb java követe
tőlünk a gyáva tettetés és ámitás! I
saságot, de midőn imádjuk, nem aka
madó, hanem olyan legyen, mint sziv
kegyeletes! polgárositó. A köztársas
juk az olasz constituentével; ez utó
mozditani a háborut, s mig fegyve
vivnak ki, lelkünknek nem leszen ny

;y szervezik a néphadat, fölfegyver-
:at, hogy a készülő nagy harczban
gyenek. Igérik, hogy az oktatás és
pést fog tartani, főleg ha amaz föl-
befolyás alól; éber gondjuk lesz a
:ottság tagjai rövid időn törvényja-
ztenek elő, melyek ha elfogadtatnak,
nz ismét forgalomba jő, s általán az
tetemesen javulni fog. Codexet igér-
ytán a Brutusok és Trajánok földjét
gazságai nem fogják beszennyez-
– a végrehajtó bizottság — a nép
ıozditójának szenteli napjait és éjje-
, teszik hozzá, a gyöngének, az el-
ünket nyujtjuk, nem fogunk szünni
isszaéléseket azoknál, kik az állam
és annak életerejét emésztik. A köz-
s lelkekre, férfias erényekre van szük-
;yekezetünket tehát oda fogjuk for-
elkekbe szent érzelmeket leheljünk
rényeknek tiszteletet vivjunk ki, és
ırolás és önzés gyümölcseiül mutat-

rsaság a nép látható gondviselésévé
ság kötelességgé, az irgalmasság in-
válni ... A vallásszabadság, a véle-
türelem, e szent türelem, mely min-
a, fő tárgyait képezendik tanulmá-
dunk lesz, hogy oltalomban részesül-
vaikkal együtt, kik nem ugy gondol-
i; mert mi, mint a legtisztább forra-

dalom fiai, ha csak eredetünket me
meghamisitani nem akarjuk, más u
hetünk.

»Európa és Olaszország tekinte
hadd lássák és tudják meg Olaszors
hogy mi a római köztársaság!«

A köztársaság ünnepélyes kihi
napon, február 11-ikén a végrehajtó
Péter bazilikájában tartandó Te Deu

A Vatikán kanonokjai termész
vehetvén oly Te Deumban, mely a p
tásaért tartatott, ezt tiszteletteljesen,
a végrehajtó bizottsággal még febru
datták.

A bizottság kényszert akarván
nap reggel, midőn a kanonokok az eg
rák« elmondására együtt voltak, a fő
ajtaját katonailag megszállatta, hog
kénytelenek legyenek a Te Deum ta
a templomban maradni.

A kanonokok azonban a sekres
titkos ajtón távoztak, s a biztos mar
bizottság a templomot üresen találvá
tartására felszólitá Giovanetti t
legio lelkészét, ugyanazt, ki a szen
visszavonulása folytán február 5-iké
egyházban a Veni-Sanctét tartotta.
jelen voltak a kormányhatóságok,
tagjai és számosan a katonák közől.

A nemzetgyülés ugyanazon
11-ikén a toscanaiakat a respublicáh

[3]). 12-ikén Mazzinit római
ezte ki. Ugyanazon nap elrendelte,
Mazzini jeligéjével: »Isten és a
áttassanak ki; a római köztársaság
lobogót használjon, a tartó hegyén
olt pápai kormány összes hivatal-
ütől fölmentettek.
ülésből számosan kiléptek, köztök
, De Rossi Paskál és Corboli Cur-
espublica megszavazásakor a nem-
nem volt.
adta a köztársaságot kedvezően ál-
p sem. Rómában a polgárok han-
yilatkozhatott; a parlamenti tár-
, hogy a forradalom a szabad szót
viselőitől sem türte; de távolabb,
állam éjszaki részében, mely pedig
indig támaszpontul szolgált, Bolo-
gna városaiban a respublicát több
t örömmel fogadták; kisebb közsé-
ársaságról tudni sem akartak.
kormány, hogy a vidéken a köz-
elkesedést ébreszsze és éleszsze,
dájára elhatározta, hogy a vidékre

»Actes officiels de la République ro-

nagyherczeg menekülni volt kénytelen.
-Stefanóban tartózkodék, honnan a föl
Gaetába vonult. Flórenczben triumvira-
lynek tagjai valának: Gueraszi, Monta-

biztosokat küld, kik a »reactiót«
köztársasági szellemet terjeszszék.
lehetett, hogy biztosoknak ily czélb
nése véres összeütközésekre szolgálta
magának a nemzetgyülésnek közvet
hajtóbizottság biztosok kiküldése ir
mondott.

A respublicára kedvezőtlen h
ban sokkal lesujtóbb volt az a hir,
hadsereg február 18-ikán Ferrarán
Az osztrák hadsereg még 1848-ki j
stein herczeggel kötött egyezmény s
tartotta a ferrarai erődöt, melyből
gett szabadon ki is járhatott. Febru
főtéren megjelent osztrák tisztet és k
ferraraiak bántalmaztak, kövekkel
től fogva a feszültség folyton tart
kolásokban is nyilatkozott, minek
osztrák őrség segélyt kért. Igy jelen
február 18-ikán hatezer gyaloggal,
huszonkét ágyuval és egy congrè
üteggel.

Az eléje ment küldöttségnek
szolta, hogy a városban fogja fogad
hogy az erőddel való közlekedés m
rom osztrák katona megbántásaért,
megsértéseért és a köztársaság kih
vetkező kárpótlástköveteli: a város
őrség fog állani; a gyilkosok husz
kiszolgáltatandók; az emelt torla
hányni; az osztrák csapatokat egés

odása alatt a város fogja élelmezni;
átszolgáltatik; Ferrara hadikárpót-
ezer scudit; más hatezret Bertuzzi
rpótlására huszonnégy óra alatt; a
erek visszahelyezendők; a föltételek
ositására hat kezes szolgáltatik át.
teljesitése esetében azzal fenyege-
rost ágyuztatja.
Cadolini bibornok-érsek elnöklete
ség is ment, mely a sulyos föltételek
Haynau ezt visszautasitotta; vissza-
az angol consul kiséretében, s ak-
tudott kieszközölni, hogy a város
órával elhalasztatott; a város ki-
elmet, kifizette a pénzbirságot, visz-
ai czimereket és átadta a kezeseket
kormány republicanus elnöke szék-
gentába.
iba küldvén jelentését, ez a február
ott ülésben fölolvastatott egy más
nából, hol február 18-ikán szintén a
ltatott. A parlament titkos üléssé
az ülés ismét nyilvánossá levén,
:
ztek a napok, melyeket mindnyájan
megpróbáltatás, a bátorság napjai.
sztria és a Bourbon közti szövetség
y végbizonyiték volt szükséges annak
ogy az olasz név e három ellensége
tezik e szörny-szövetség; ezen utolsó
ég, hogy a közös anya fiai ünnepé-

lyes esküvel fogadják, miszerint le ne
vert addig, mig kérlelhetlen ellens
fajzata ki nincsen irtva.

»Az osztrák egész Olaszorszá
a keztyüt, odaveté oly kihivó sértés
vérrel nem mossuk le, egész Európ
tárgyává teszszük magunkat. „Nekt
tinmagatokat kormányozni, mint
mondá Radetzky; kijelentettétek, h
sok vagytok; ezt én nem akarom;
hajtsatok főt, vagy háborut és pusz
zétek.“

»Előttünk nem uj az ily hán
lesz Radetzky előtt a mi válaszunk:

»Vandál! készséggel elfogad
legyen hát irtó-háboru; föl, Olaszo
siettesse megváltásunk napját; fegy

És a nemzetgyülés az olasz
tott utat boszujának.[1])

Aztán Rusconi külügyér az os
lásáról Ferrarára az olasz néphez int
olvasott föl, mely nagy tetszéssel fog
akkor Rusconi a diplomatiai karh
intézett a ferrarai eseményekről; C
miniszter pedig Bolognába ment, ho
czi ezredek tábornoka késznek nyila
védelmének vezetésére.

A római köztársaság nemesle
mutatkozni, állam terhének nyilván

---

[1]) L. »A clerus üldöztetése« cz. czikk

t akár Ferrara, akár az állam más
nvasio által szenvedett és szenved-

római köztársaság komolyan hábo-
készülni, a tüzérség részére lefog-
paloták és pápai gárda lovait; nép-
t, melyre a rómaiakon kivül fölszó-
ntiakat, génuaiakat, lombárdokat,
cánaiakat, nápolyiakat, sicziliaiakat.

iak azonban a ferraraiak által kifi-
t, és hat kezest, köztök az érsek egy
gukkal, a Pó tulsó partjára vissza-

köztársaságot, mintha élete tartós-
em biznék, valóságos decretománia
mohó rontás és ujjáalkotás, még ha
i javitásának őszinte czéljából tör-
zükségképen a rend helyreállitása
növelé. Különösen nagy gondot oko-
icánusoknak a pénzügy. A jöve-
a kiadások növekedtek; a közhitel
ségeket a rövid uralom is gazdagodni
közegek hütlensége fokozta. Forga-
stárjegyekben harmadfélmillió scudi,
yházi javak szolgáltak biztositékul;
zezer scudi, melyeket a parlament
a kormány november 16-ikán adott
zezer scudit az ideiglenes kormány
omba; ezenfelül Bologna város az
befogadott kétszázezer scudit adott

ki. Mind e papirpénz ily rendkivüli
sem volt elegendő. Az érczpénz napr
és drágább lett. A pápa által kiadott
nek még volt becsök, de azokat,
távozása után megjelentek, vagy éper
csekély értékben fogadták el. A
eltünése az uj köztársaságot mindjár
kással fenyegette. Hogy a kormány
resztessék, Carpi Leo bolognai képv
február 14-ikén törvénybe igtattatott
köztársaságot nemzetinek és szentnel

Ezen intézkedés azonban a kö
nem segitett. Február 21-ikén a vég
fölhatalmazta a római bankot, melyne
bibornok egyik testvére és Feoli
hogy kényszerfolyammal biró egy m
ezer scudi bankjegyet adhasson ki;
kilenczszázezer a kormány szükség
Róma, Bologna és Ancona keresked
ditására fordittatott.

A körökben, a miniszteriumba
arról beszélt, miként lehetne pénzt
legtöbben a bukás kikerülésének
módját, mint a kényszer-kölcs
tek óhajtások, hogy el kell a papok,
gyonát venni; azonfölül az emig
lefoglalni. Pedig politikai emigratio
bornokok, néhány elaggottat és bete
tába távoztak mint az egyház fejéne
római herczegek közől is többen vall
nél fogva IX. Piust követték. Mind

zték, s az »emigráltak« vagyonának
yan szóba jött.
a pénzügyi bizottság az ajánlott
helyett a confiscatiónál mégis eny-
r-kölcsönt hozta javaslatba. E
olata volt azon kényszerkölcsönnek,
alatt az I. Napoleon által elfoglalt
ranczia tábornok vetett. Nagy vihart
tgyűlésben. Gabussi »a terhet csak
kivánta rovatni s azokra, kik a demo-
nségei. Akinek nincs fölöslege, kiál-
yszerittessék kölcsönadásra; mert én
dolgot, hogy miután forradalomban
ikséges az igazság szabályait követ-
időket élnénk, azt mondanám, ter-
iden birtokost, de miután rendkivüli
mondom, fizessenek azok, kiknek
és kik az állam uj rendezé-
lőnyt huznak; ne bántsátok a
ely ugyis eléggé meg van terhelve, s
t vérét fogja áldozatul hozni, hogy
essük, mig a gazdagok csupán nyo-
nyöket ajánlják föl.«
ítványozták, hogy azokra, kik Rómát
zbirság rovassék. Audinot ellenföl-
áltott Sterbini: »Mi forradalmi
unk, mert azt akarjuk, hogy a köz-
módon, minden áron fölemelkedjék.
különbséget a politikai és pénzügyi
a köztársaságnak okvetlenül akár
énzügyi törvénynyel sujtania kell

azokat, kik a respublica ellen összee
az létezett!!). Tudják önök, mit t
kik a hazából eltávoztak, midőn az
Tiltakoztak forradalmunk ellen, ve
városra, azt eszközölték, hogy a nép
telen volt ellenünk fegyverkezni. A
tekeznie kellett, hogy a nép közt fö
munkát adván neki, mert a neme
megvonván a néptől a keresetet, az
tották. Árulásukért most fizessenek.

Február 25-ikén a kényszer-kö
lett. 2—4000 scudi jövedelemig a
ötöd része, 4—6000 scudiig neg
scudiig harmad része, 8—12,00
12,000 scudi jövedelmen fölül két
laltatott le a kényszerkölcsönre. F
részletben vala fizetendő: az első h
második július, a harmadik októbe
tartomány székhelyén egy bizottsá
iránti följadások alapján itél és a
behajtja. A kölcsön öt százalékot ka
a »nemzeti javak«, azaz a forradalo

S hogy e roppant terheket n
tetézzék, Mariani Livio kiáltványt te
mondja: »Remélem, hogy a haza
rómaiak nagysága a legragyogóbb f
vánulni, és hogy a Scipiók, Fabius M
és Crassus utódjai Milano mai gazda
fogják követni, kik a haza szükség
utolsó filléröket is odaadták. Mit ha

nakodnának azokat a hazának föl-
elenek lennének vereségek és rögtön-
ek folytán az ellenségnek átadni? . .
a mai műveltség és az Olaszország-
t számos Croesusainkkal meg fogja
kötelesség szavát.«

VIII.

Köztársaság Rómában

(Befejezés.)

Mazzini levele a Constituente elnökéhez.
tagjává lesz. — Itt tartott első beszéde. —
tett küldöttség, mely kevés sikert arat. —
kerekedik a harczi párt. — Károly-Albert m
ellen. — Róma beszél, de nem segít. — A
hadsereg. — Radetzky napiparancsa és n
detzky haditerve. — Novara. — Károly
Victor-Emanuel javára lemond. — Ausztri
a franczia interventiót. — Rómában miv

Tudjuk, hogy Mazzinit a r
mai polgárrá tette. Ennek folytán M
ből, hová őt Toscana forradalmi álla
nemzetgyűlés elnökéhez a következő
»Elnök polgár! Húsz évi számüzetés
vagyok jutalmazva. Egy a közös ha
telt egész élet alig elegendő a tart
melyet reám ró a tisztelet, hogy a
polgára lehetek, és nekem csak kevés,
évem van, melyeket most a capitoli
hitnek szentelhetek. Én ezen hitben
bizalommal kérem, értesítse collegái
fogok meghalni. A többit meg fo
s a dicső példa, melyet most Róma n

gattam, mert azzal véltem válaszol-
olasz tartomány, melyben tartózko-
gyesül. Ezen egyesülést azonban
evés idő mulva önök közt leszek.
ünnepélyes kezdete ezen nagyjaink
nuink által megszentelt nagy egye-
mint hiszem, Isten végzése szerint
nelyet e végzés egyedül illetékes ér-
ohajt. Flórencz, 1849. február
n i József.

előbb Mazzini 8982 szavazattal
ente tagjává választatott, s márczius
yűlésben első beszédét tartotta:
nk között szorosan az udvariasság
szem előtt tartanunk, nekem volna
ztelt collegák, önöket üdvözölnöm
tet jeleivel, és nem viszont; mert
ót, melyet nem tettem, de tenni csak
mából nyertem. Róma reám nézve
mét a talizmánnak képezte; mint
tam Olaszország történetét, és azt
ig minden egyéb történelemben a
ek, fejlődtek, a világ szinpadán
zerepet betöltöttek, és hanyatlottak,
lmokat soha többé vissza ne nyer-
os nyerte Istentől azon kiváltságot,
t, de dicsőbb nagyságban támadjon
l bírt, s a világban nagyobb missiót
minő neki első izben jutott osztály-
láttam fölemelkedni a császárok
dítások által kiterjeszkedett Afrika

és Ázsia határaig; láttam Rómát el
keze által, kikről a barbár név m
láttam, miután ugyanazon barbáro
föltámadni, sírjából megterméken
csiráját; láttam sokkal dicsőbb föl
ujra hódítson, nem fegyverrel, hane
föltámadását, hogy a pápák nevé
nagy missióját.

»És szivemben azt mondtam:
oly városnak, melynek a világon e
élete volt, ne legyen egy harmadik
után, mely fegyverrel, azon Róma
hatalmával hóditott, mondám mag
azon Róma, mely a példa erejével
szárok, a pápák Rómája után jönn
mája. Ez létrejött, én önökhöz itt a
szólok: ne tapsoljanak, hanem inká
vánjunk magunknak. Magamtól sen
tek, ha nem azt, hogy hozzájárulok
önök Olaszország, Róma javára ten
nagy válságokon kellend keresztül
szent harczot kellend vivnunk az
ellen, ki bennünket fenyeget, t. i.
Vivni és győzni fogunk. Remélem I
miszerint az idegenek nem fogják
sokan közőlök dolgainkról szólván,
mételnek, hogy ami Rómából jő, az
gótüznél, temetők körüli világosság
fogja, hogy a csillag villágossága, ö
tiszta, mint az, mely egünkön fényli

S miután Mazzini kilátásba h

át, és e csatlakozás még mindig nem zni, a nemzetgyülés azon napon, dézett beszédét mondotta, mely nem gy izgató leveleiben, fölhivásaiban tt phrásisok ismétlése, Flórenczbe ből álló küldöttséget menesztett, részéről Ciceruacchio, Mazzini óhaj- Maestri Péter járult, ki Flórencz- ársaságot képviselte.

anával, melyekhez még Velencze [1]) kozását remélték, egy olaszországi mintegy magvát képezte, melybe, sa szerint, egész Olaszország bele

római küldöttség Flórenczben nem járt; Ciceruacchio a piaczi népet egyéb sikert sem aratott; a minisz- Guiccioli, a bizottság egyik tagja, ársaság követe Velenczébe ment, és rini mondja, Toscana maradt, mely- adalom vihara alig verte föl a fölü-

az olasz köztársaság határozott erti, ki Lamarmorát a respublica akarta Toscanába és onnan Ró- e tervével kisebbségben maradván, mondott,[2]) s helyébe Chiodo tá-

reményében szavazott meg a nemzetgyü- ezer scudi segélyt.

kik egekig emelték volt, a Gioberti-utczá-

bornok lépett. Ezzel Piemontban fö
harczi párt, mely Ausztria ellen a
megujitását sürgette. Francziaorszá
montot békére intették, de a pártok
tott Károly-Albert márczius 12-ikén
kötött fegyvernyugvást megszakitott
mány Európa összes nemzeteihez m
zett, melyben főpontjaiban elszáml
leni panaszait, és kijelenté, hogy
hős fiaival ismét fegyvert ragadott
szágot megboszulja, fölszabaditsa, é
biztositsa.

A piemonti kormány hadi s
fölszólitotta Toscanát és Rómát. V
turini cabinet küldöttje kedvezőtlen
Flórenczben, mivel Lamarmorát a
semmisitésére vélték közeledni. Va
a gyanút eloszlatni, s legalább annyi
segélyt igértek.

Rómában Valerio a republi
győzni igyekezett, minő időszerütlen
formák miatt a nemzetben szakadá
dőn minden valódi olasz főczélja az i
Olaszország függetlenségét megalap

A nemzetgyülésben a balolda
nezte a háboruban való részvételt.[1]
hangja a sajtóban, a körökben

nak visszaadták régi Borgognona-nevét, s
tiszteletbeli elnökét ünnepélyesen kiátkozt

[1]) Ekkor, márczius 14-ikén hunyt el
fanti, ki 1774-ben Bolognában született,

é tette, majd átkokat szórt reá. A
ilésen annyit mégis lehetett eszkö-
izottság választatott, mely tizenkét
sított.

nségi harcz iránti lelkesedés nem
. A nők még az ülés tartama alatt
k le a haza oltárára. A respublica
lésében a római köztársaságot »a
nak« nevezte.

, az uj pénzügyér [1]) Londonban vá-
ekre pénzt utalványozott. Közajta-
tak, melyben a függetlenségi hábo-
t kérték.

ároly-Albert háboruba vonult, anél-
oscanából, akár Rómából a legcse-
rkezett volna. A piemonti haderő
tekintélyes volt; a király mintegy

z egyház és hazájának disze volt. Márczius
otából a legnagyobb csendben temettetett
Sant' Onufrio-egyházban. Olyanok valá-
ogy e nagy férfiú halálát ily formán jelen-
»Ieri mori in Roma il Cardinale Mezzo-
egjelent a Civilta Cattolica Anno Sec. Vol.
nk figyelemreméltóbb életrajza megjelent
«-ben 1849-ki évf. 208 és kk. l.

ikán a Muzzarelli-kormány helyébe uj lé-
ző tagokból állott: Saffi Aurél belügy,
külügy, Lazzarini Giovita igazság-
Jakab pénzügy, Calandrelli Sándor
szet, Montecchi Mátyás ideiglenesen
skedelem, Sturbinetti Ferencz okta-

százezer emberrel és százötvenhat á
zett. A vezénylő tábornokok közt vo
két fia, Perrone, Bes régi tap
La Marmora vezérkari főnök fi
a hadsereg egyik legjelesebb táborno
és Ramorino. A fővezérséget a k
ajánlott Chrzanowski Béla le

A szemben álló ausztriai hadse
egy százezer emberből állott Wra
pre, Appel, Thurn, Woche
Radetzky fővezérsége alatt. Vezé
bek Hess, egyszersmind vezérkari fő
hals egyik legkiválóbb osztrák ka
a piemontiaknál kevesebb, de jobb; a
nek nagy előnyére szolgált, hogy jele
lovassággal rendelkezett, és hason
tisztjei voltak, mint Piemontnak.

Radetzky napi parancsot intéz
hoz. »Az ellenség, mondja ebben, föl
vernyugvást. Még egyszer kinyujtja k
koronája után... A harcz rövid lesz;
ség áll veletek szemközt, kit St. L
Campagnánál, Voltanál és Milano
győztetek!..«

Terjedelmes manifestumo
melynek történeti részét átveszszük
kezdete ismeretes. Több olasz kormán
összeköttetés képződött, mely czélul
ségét, és erre eszközül az osztrák ur
tását tüzte ki, mert Ausztriának a lo
ról való elüzetése nélkül e czélt e

i Olaszországot, ennek történetét,
kotmányainak keletkeztét, néptör-
nét, az meg lesz győződve, hogy a
g fejei is, kik a kormányokat esz-
, az olasz egység kivihetőségében
nem egyelőre minden törvényesen
etesen az osztrák kormány megbuk-
hogy utóbb a vérre és romokra
öztársaságot alapitsanak. E politi-
első szerepet Károly-Albert király-
itottak hadseregére, harczvágyára
ire, melyeket a czélbavett mozga-
lhatott. Felső-Olaszország volt a
l őt magukhoz vonták. Mig diplo-
jó szomszéd barátságos biztositá-
szavakkal színlelék, seregének had-
a Ticinót és ellenségesen vonultak
Feledve, hogy a vérrokonság kap-
ári házhoz; feledve, hogy a savoyai
egtartását több izben, a király maga
usztriának köszöni, lábbal tapodva
ntségét, a törvényeket gunyolva...
tt államunkba, mint egy tolvaj, ki
ajdonos távollétét, hogy rablását
hassa. A mindenütt kitört fölkelés
katonai segédforrásaim központjá-
elen összevonni, Károly-Albert
bardia föladásának tekintette. (Itt
t legyőzetése.)
bert leveretésének első ijedelmeiből
össze, alig rendezte némiképen se-

regének maradványait, megkezdőd
dorlatok... Még mindig Lombardia
tekintette magát; menekült lomba
kormány-consultát szervezett, mely
csátott ki, mintha csak az ország tö
volna. A király főhadiszállásán a
hazugságok nyomattak, s Lombardi
don terjesztettek, hogy a népet csa
tottságban tartsák. A császárság föl
érkezett ügynököket a király és pa
gadták, mintha barátságos hatalom
nak. Ezen emberek a leghazugab
fölhivásokkal csapataimat hűtlensé

»A politikai viszonyok okozt
vernyugvás tovább tartott, mint ann
előre látható volt. Ezen időt Pie
hadikészülődésekre használta... A
ran csak az ellenhez való átszökés
nálta föl a nehéz harczok pilla
Ausztria bonyolódott, mint az ö
rúban történt, hogy Lombardia eg
ragadja. De az egész királyságra
Albert merészkedett igényt képez
alapitja igényeit? Épen semmi
Lombardiát ugyanazon szerződés
birja, melyeknek a savoyai ház a kir
dinia sziget birtokát köszöni. Vagy
támaszkodik? Károly-Albert Lom
hódította meg. Fölhasználta a pil
ország hadsereg nélkül volt, hogy a
rontson, de abból gyalázatteljesen

sem birta Lombardia rokonszenvét,
ezt megvallják saját tábornokai. De
jére számitottak, azért hizelegtek
agyravágyásának, s midőn hadsere-
ĝtörött, a rokonszenvet gyülölet, a
átkozódások váltották föl... Károly-
dynastiája megbuktatásán dolgozik,
zini első ügynöke volna....« [1])
öt hadtesttel indult meg, egy hato-
aynau alatt Velencze ellen indított.
ereg föladata volt három irányban:
Milano és a Mincio felé haladni.
uffaloránál szándékozott a Ticinót
ovarán keresztül Milano felé halad-
ván, hogy Radetzky azalatt Piemon-
a Ticino közelében megállapodott,
nyek szerint támadjon vagy véde-
ék. A Ticino-vonal védelmezése Ra-
t bizva, ki az osztrákok elől vissza-
spre tábornok márczius 26-ikán a
is nélkül átlépte. Radetzky győzött
Mortaránál; 23-ikán Novaránál
sorsa.
bert Novaránál látván, hogy a győ-

ághoz intézett napiparancs és a tulerős ka-
al telitett, a királyi méltóságot is közben
eljes szövegét l. Schneidawind: Feldmar-
y sat. Augsburg, 1851. Ausztriának Olaszor-
ben viselt háboruiról elég kimerítő adatokat
e della guerra d'Italia degli Anni 1848—49
triaco. I. II. vol.

zelem az osztrákok részére hajol, a
szélynek tette ki magát. Környezet
sére fölkiálta: »Hagyjatok meghalni;
napja.« Radetzkytől fegyvernyugvást
szigorú föltételeket el nem fogadhat
kérdé: vajjon a siker némi reményéve
a támadást ujitani? A válasz tagad
nót általánosan árulónak tekintették
többé főtisztjeinek nem engedelmeske

»Tizennyolcz év óta, mondá ek
bert, a nép javára minden lehetőt elk
masan esik látnom, hogy minden r
reám, mind a hazára nézve meghiusul
nem tudtam feltalálni a halált, m
volna; most talán személyem az eg
hogy az ellenséggel méltányosan lehes
és miután nem áll többé tehetségün
folytatni, e pillanatban lemondok a
Victor javára, azon reményben, h
Radetzkyvel az alkudozást, az uj k
föltételeket nyerhessen s az ország s
békét köthessen... Ime királyotok«,
tatván Victor-Emanuelt, a savoyai he

A fegyvernyugvás négynapi há
tor-Emanuel személyes jelenlétében m
gnaléban.

Károly-Albert még márczius 2
hű kamarása kiséretében meeokült,
önkéntes számkivetésben halt meg.

Ramorinót mint árulót halálra i

Károly-Albert bátor, lovagias

ját nagyravágyása mellett gyengesége t a forradalom saját hatalmának fej-sznált.

nak győzelméről, mely nagy mérték-é a franczia interventiót, zius 29-ikén értesültek, hol a segély-indig a készülődés stádiumában volt! köztársaságnak sokkal fontosabb teen-lelte, hogy a »német eredetű tábori sza-öztársasági jelvénynyel ellátott nyak-ltessék föl, és az okmányok »a római ő évé«-től kelteztessenek!!

n napon, melyen Rómába a novarai rkezék, kihirdették a 27-ikén hozott él fogva az osztrák követség palotája, velenczei palota a velenczeiek tulaj-assék. Az épületre szent Márk orosz- olasz zászlót tűzték, és Castellani, a rsaság küldöttje, a palotába, mint a tulajdonába költözött.

IX.

A köztársaság autocratáj

Mazzini uralkodik Rómában. — Ifjusága. —
ziniben a változást? — Kitüzött czélja. —
mator. — Mint vallási reformator Mahom
Tagadja Jézus istenségét. — Nézete a ka
Minő vallást óhajt? — Mazzini socialista é
Irtó háborut pártol. — Bianchi-Giovini it
gyávasága. — Ezt megerősitő idézetek. —
üzetésben. — Biztos helyről annál bősz
Szavai a flórencziekhez. — Mazzini a legab
— Jellemhiánya. — Önhittsége. — A jell
olaszok közt kevés barátja volt. — Mi által
ban rövid időre a fölényt? — Saját hatalm
hazája javát.

Róma respublicája tetőpontjáho
hatalom Mazziniban volt megtestesül
valóságos autocrata lett. A római kö
legabsolutabb hatalommal uralkodott
Garibaldi igen találóan jellemzi őt, mi
róla: »Quest' uomo guasta tutto ciò
az ember elront mindent, amihez hozz
deken át, mig gyorsan muló uralomr
jának szerencsétlensége volt, mert esz
val honfiait a börtönökbe és vérpadra
ködésének szoros összefüggése tárgya

égessé teszi, hogy néhány lapon át e agitator jellemzésével foglalkozzunk. ózsef [1]) született Génuában 1802-ben, 306-ban; atyja vallásos, köztisztelet- s egyetemi tanár volt; anyja Mari- a lelkében korán vallásos érzületet, ldogságos Szűz tiszteletét, mely tekin- k hagyományos jó hire van, igyeke- ani. És az ifju József három nővéré- n látogatta a szomszéd kegyhelyeket. nővér közől az első apáczává lett és a második is fiatal korában sirba szál- k, Antonietta hamar elvesztvén fér- is korán bekövetkezett halála után pezé az egyedüli kapcsot, mely Maz- : füzé.

ju, ki otthon a legvallásosabb neve- Boldogságos Szűz szentélyeit láto- iben hivő keresztény volt, a vallás- veltetett, megtagadójává, az összees- almak nagymesterévé, minden társa- teni és emberi jogok felforgatójává A titkos társulatok által.

: egyetemi tanuló titkos társulatba gzett tanulmányai szerint ügyvédnek nie, egész életét összeesküvésekben, ásában töltötte.

allásos neveltetéséről érdekes adatokat ta- Veroná«-ban. Civ. Catt. An. sec. Vol. IV. 266. val: Mazzini jugé par luimême et par les

Mazzini is azt tüzte ki czéljául
Dantétől fogva sok kitünő olasz l
lebegett: Olaszország fölszabaditás
uralom alól. Olaszország egysége u
nem olyan egység után, mely a félsz
delmeinek szövetségén alapszik, de
lem alatti egységes monarchiát is
oly egységet kivánt, hogy Olaszorsz
tatlan köztársaságot képezzen, mely
sadalmilag teljesen megujuljon, a l
lyett egy uj, meg nem határozott, M
fogadjon el, és végre egész E
baditsa. Mert Mazzini szerint Ol
mindaddig nem lesz valósággá, mig
zugában van nép, amely még nem s

E politikai reformator szerint
ditására a kezdeményezés dicsősé
illeti meg.[1]) Sőt Mazzininak nem is
deményezés; hazájától azt is kivánt
nerált nemzetek élén járjon. Két
phrásisokkal a tömegnek kivánt l
rontotta a népet. Farini szerint »a
zölgő (fumanti d'orgoglio) városokb
zások folytak a népkegyért, melyne
hizelgésbe, több elvetemülésbe kerü
kegyek.« A nép elszéditésére haszn
»Dio et il popolo« (Isten és a né

[1]) Az események Mazzininak meg
szolgáltattak. Az 1848—49-ki forradaln
Olaszország volt!

ép és szent öszhangzatban egyesül a
rsának vezetésére.«
jelmondatába Isten nevét vette föl,
í reformator hangján akart szólani.
nomet látszott előtte lebegni, kinek
nozá: »Az Isten, mondá, Isten, és az
prófétája.« Mahomet példájára elveté
, de vele egyszersmind minden egyéb
protestantismus sem kell neki,
agyon szük (gretto) elvre van ala-
vidualismussal való visszaélést, min-
gadását vonja maga után. A protes-
ectára oszlik, melyek mind az egyéni
aira alapitvák, mind irtó háborut
ellen, és megörökitik a vallásokban
n valóságos és egyedüli forrását a
mely társadalmilag és politikailag
odott.«
holicismust illeti, Jézus istensé-
ri. »Egy Krisztusnak nevezett böl-
Utasitásaiban«, máshol meg egysze-
k nevezi. »A katholicismus, mondja
t, de ti, kik sirjánál őrködtek, emlé-
gy a katholicismus nem egyéb, mint
éves alkalmazás, materia-
reszténységben . . . A kath.
osság haladására és a guny csapá-
tünnie . . .« »A katholicismus nem
nizált holttetem . . .« »Az olasz nép
, hogy a katholicismust a folytatóla-
atás nevében megsemmisitse . . .«

»Európa a katholicismus iránt el
hitét; a lelkek vezetésére nem isme
jogát, sem missióját, sem képességét

Nem is kételkedhetni, hogy
Mazzininak leginkább azért állott u
tholicismus és összeesküvés összeegy
katholicismus helyett olyasmit óhaj
országban meghonositani, »mi az en
kölcsi szolgaiság alól fölszabaditsa,
pápai absolutismusról való dogma és
hatalma fogva tartotta.«

De minő vallást állitson a k
lyébe? Ugy látszik, a vallást Olaszo
hetlen üres phrásisnak akarta föntar
litikai párt megbuktunk, irja 18
jünk föl, mint vallási párt.« »N
vallási egység kell, mely a különfé
hivő néppé egyesitse, és mely
kákból, templomokból, kápolnákból
plomot, az emberiség panthe
Mert »a vallás az emberiség« (la re
nità). Valamint a nemzetek fölszaba
uj vallásnak is Rómából kell kiind
Rómából indulhat ki a moder

[1]) Sajátságos, hogy mig Mazzini a k
egész kereszténységét elveti, szereti anna
nálni. Az apostol, apostolság, missió, prof
evangéliom, egyház, megváltás, Ige, az áld
tanuság, igéret földje. Isten földi országa
nyomon előfordulnak nála.

mából jöhet a régi egység abso-
e.«
egy izben kárhoztatta a svájczi és
kat és communistákat; de az olasz
beszélt. »Szólj nép, igy ir egyik
mit tesznek ellenségeink nyomorod
k a gazdagság, élvezetek, hivata-
olgaság. Tekints körül, oh nép,
melyet az ég annyira megáldott,
ira elárasztott, mint a tiedet? Egy
mpicello) birtokodban elég volna,
l ruházkodjál és családodat eltart-
ágosok egy csekély száma min-
m remélhetsz nagyobb tért, mint
etni.« »Az anyagi javakat, mondja
k munkássága és erkölcsi nevelése
ani.«
itásait, az »ifju Olaszország« sza-
udjuk, hogy Mazzini elve volt kér-
sséges, az orgyilkosság eszközével
onarchicus hatalmat, hogy Olasz-
sági kormánynyal egységes álla-
Egyik manifestumában olvassuk:
kat, melyekben az igazság nem
természetesen csak ott van, hol
gyökerestől föl kell forgatni.
születnek, nem kerülhetik ki sor-
utat, melyen az emberi nem halad,
lik: aki fél a romoktól, az
az életet. Olaszország Olasz-
és föltéve, hogy rendeltetését el-

éri, nem jöhet tekintetbe
patakokban fog-e folyni
rosok egymásután elpu
ták követik-e a lángok p
megforditva... Ha Olaszor
mienk, készüljünk inkább irtó
hogy bukásunk a végsemm
maga után. Ha szavainkat me
játok, azokat tettekbe visz
meg van nyerve. A harcz iszo
egész élete nem lesz egy
munkálkodásnál; példánk
háboru ki fog törni más nemzetel
látni fogja, hogy az olaszok Isten
harczolnak... Harczoljunk tehá
dolgokért kell harczolni, s ha
riadjunk vissza attól se!«

Az ily szörny-programm u
hatta Bianchi-Giovini: »Azt mon
társaságot akartok; mondjátok in
chiát, viszályt, polgári háborut k
gát azoknak, kik a zavarosban s
zsarnokságát a nagyravágyóknak,
nak lépni a hatalomnak, melyet
kesznek; kevélységét azoknak, ki
ők képezik az egész világot; önz
személyes szeszélyeik oltárán a ha

A veszélybe azonban Mazz
küldött; ő maga mindig biztos

[1]) Mazzini e le sue utopie 21. l.

edt Ramorino alatt Savoya ellen
itio szerveztetett. Mazzini lőfegy-
nt a határig, ott egyszerre eltünt.[1])
asz szerencsétlen vállalatot idézhet-
kényelmes »számüzetésből« igazga-
torsága bemutatására idézünk né-

hogy élünkön fog járni; de azon
vók elérték a Bandiera-testvéreket,
i nyugodtan pihent, roppant nagy
1844-ben történt. 1848-ból ugyan-
: »Mazzini megfutott Milanóból,
ak több, mint harmincz mérföldnyi
, és Bolia-hegy tövébe menekült.«[3])
iovamento«-jában[4]) irja: »Mazzini
rülte a veszélyeket; soha sem lehe-
harczolókat jelenlétével lelkesitette
nczei Dondolo, ki utóbb Rómá-
lleni védelmében vőn részt: »A nép
óségének nevezi azt (Mazzinit), ki
székében nyugodtan ülve, zsebében
ó utlevéllel csak azt az egyet kocz-
zámkivetésbe kell mennie, melyet
yben minden lehető kényelmet él-

almasa, Brofferio ezt igy adja elő: »M.
n a nagy bátorságtól ?); elájult, s mire
eit — — Svájczban volt!« Az
kig tartott, mig biztos helyen nem volt.
ne utopie 45. l.

vez, feledve még neveit is a bátral
ségeik teljesitésében áldozták föl él
üzetésre nézve jegyzi meg Bianch
számüzött kényelmesen utazik,
lőkben lakik, pompás ágyban alszik
met élvez.«

De biztos helyről annál v
»Mazzini, irja Gioberti, nem tud
országba tenni anélkül, hogy ott z
anarchiát elő ne idézzen, képtelen
rombolni, semmisiteni tud.«

Mielőtt Rómába érkezett, a
beszédekkel széditette: »Örvendek,
hogy elérkezett a mészárl
órája. Most fogjuk látni, hog
mennyire vagyunk olaszok... A
összevegyülve az osztrákokéval f
utjainkat, melyeknek vérkeres
ségök a multban elkövetett gyalá
Ágyukat öntsetek a harangokból;
haszontalan aranytól és a roszul
foszszátok meg; a szerzeteseket és
tok be és inditsátok táborba, min
országokban; a parasztokat a haza
szakkal be kell sorozni; az
állitsátok ágyu elé és g
röpitsétek az ellenséghez
tek meg a börtönöket, ezze
megszabadul ellenségeitől.« [1]) Által

[1]) A flórenczi »Popolano« lapbó
idézve Bréval által 112. l.

a hazafiaskodott, hogy Hamilton brit
rmányának: »Lehetetlen elképzelni
st, nyomort, pusztitást, mely e sze-
ban uralkodik.« [1]) Római működésé-
unk lesz megismerkedni.

idézetek is bizonyitják, mennyire
a szabadságot. Mig Flórencz-
k, sorban elnyomta a zsarnokságát
kat. Bianchi journalista irja: »Meg-
ságot a minisztereknek, tábornokok-
önböző pártjainak; ez némelyeknek
ak nem; de legalább senki sem rá-
kezőleg tiszteltek bennünket. Más-
dolog, ha bátorságot vet-
ondani az igazat Mazzini-
zzinistáknak. Ezek az emberek
dságot maguk számára, és türelmet-
lnak mások iránt.« [2])

atholikus irók is, — s ezek Mazzini
öbb kiméletet tanusitanak, mint az
nontisták, — kik Mazzinit tettetést
nyiltlelkünek mondják, ki jellemét
agadta. E véleményt, ha egyéb nem,
iroly-Alberthez 1832-ben, IX. Pius-
tézett ismeretes levelei. Amazt biz-
sz Olaszország vele lesz, s utóbb di-
Károly-Albertnek soha sem hitt; őt

dance affecting the affairs of Italy 174. l. —
int.
le sue utopie 109. l.

szellem- és jellem nélküli férfiuna
Hamletjének tartja. S miután IX.
gyobb őszinteséggel« teljesen mél
arra, hogy Olaszországban a nagy
ményezője legyen, utóbb barátjain
nyolcz hónapon át hallgattam, midőn
tett politikusok a halálból életet a
azt képzelvén, hogy egy p
tója lesz Olaszországnak
nak.«

Hasonló jellemtelenség Mazzi
pokhoz, kiket egész életében üldöző
zott, római uralmának bukása után, u
ditó szózatot intézett, melyben őket »
véreinek« nevezi, kik nélkül is g
de nem akarja őket mellőzni.

Mennyire tulbecsülte erejét és
nyitja egész élete. »Határtalan, mon
ember kevélysége, ki csak azért
Olaszország romlását okozza. Szolgal
hizelgése annyira elvakitotta őt, hog
tet összezavarja az önszeretettel, s a
kább fölégeti, mintsem abban másna
lásson.« És Gioberti: »I. Miksa le
koronát, hogy a tiarával övezze halan
nek e magas méltóságokból egy nem
császár is, pápa is akar lenni.«

Mazzini közvetlen hivei közt a
nultabb olaszok nem nagy számmal
tes, mondja Gualterio, hogy Mazzini
vette magát körül, kik a nagy közö

demagogokkal, végre olyanokkal,
ndő, hogy vele megrontsák valaki-
ob jó hirét, a legszentebb ügyet.« [1])
tői közt, olvassuk Bianchinál, be-
es emberek is vannak, hiveinek leg-
m azon osztályba tartozik; hanem
kik nem tudni, honnan jöttek, hová
nek.« [2])
mégis ügynökei és titkos társula-
egész Olaszországra befolyást gya-
ja többeket a jobbak közől is elszé-
ben, kik Olaszország függetlensé-
nem Mazzini táborában voltak.
államok történetében, hogy merész
t, ha mint a mazzinisták, a gyilkos-
edett politikai eszközök közé szá-
bségen terrorismus által uralkod-
us ott is, ahol pillanatra győzelemre
bukott meg oly gyorsan, mivel
szt tömörebb, szivósabb reactiót,
.
ra és Olaszországra mi várt volna
az események nem erősebbek nálá-
n 1849. juniusban irt szavai: »Ha
ehet a mienk, inkább semmi-
;észen.« [3])

ivolgimenti p. 640.

polo 1849. junius 29.

X.

Triumviratu

A végrehajtó bizottságot triumviratus vá
áltványa. — A triumviratus a génuai fő
mont ellen. — Rémhirek az inquisitió
ezzel kudarczot vall. — A triumviratu
római polgárokat lefegyverzi. — Ennek
miniszteriumot nevez ki. — A trium
grammja. — Felügyelő bizottság. — Te
a tartományokban. — Számosan részin
menekülnek. — Nagypéntek. — Köztá
Husvét. — Az isteniszolgálat parodiája.
nokokat megbüntetik. — A kanono

Éjszakon az osztrák fegyver
talán a kath. hatalmaknak a róma
fenyegető magatartása a consti
eszközök életbeléptetésére határoz
nyek komolysága tekintetéből, m
központositását teszi szüks
29-ikén a végrehajtó bizottságot f
társaság kormányzatával korlá
(poteri illimitati) fölruházott triu
delt el, melynek tagjaivá választá M
Aurélt és Armellini Károlyt

A triumviratus kormányra
nyal tudatta: »Polgárok! Testvé
ségi háború sorsa és a piemonti h

k folytán a nemzetgyülés sürgős
a a hatalom öszpontositását és az
tését, hogy a köztársaság fönmara-
tben tartásáról gondoskodhassunk.
tus választatott. A megtisztelő meg-
tt, és Isten és a nép nevében a nem-
űködésével és minden jóravaló pol-
lmával, annak meg is fogunk felelni.
ente által választatva, és republica-
án, programmra nincsen szükségünk.
nfoglaltatik mandatumunkban. Kö-
rtani a köztársaságot, azt minden
eszélyektől megóvni, a függetlenségi
an képviselni: és e kötelességünket
. Bizunk a népben; a nép meg biz-
evékenységünk után itéljen.
a megindult háború eseményei fáj-
k reánk nézve, de azért ne veszitsük
A fájdalom szent; a bátorság elvesz-
ez nem méltó. Egy oly ellenség által
ki midőn hadmüveleteit nagy térre
ejét meggyengiti, reá nézve mahol-
lhatik. Az olasz ügy nem függ egyik
s haderőtől, hanem a népek erélyé-
támadottak közti kérlelhetlen gyü-
és polgárok esküjétől, a vértanu-
mbardok bősz dühétől, végre Isten-
itéli oda a diadalt. Az olasz ügy és
ye ma azt kivánják tőlünk, hogy
gyetértsünk, hatályos tevékenységet
avonhatlanul határozzuk el, hogy a

szent lobogót el nem áruljuk, péld
nepélyes szilárdságnak, minőt a hő
ki. Azon föld fiai vagytok, mely Eu
nyugodt erély, az állhatatosság péld
tok mindig győztek, mert árulónak n
ki a veszély pillanatában visszavonu
atyáitok méltatlan fiai, nem méltatl
hoz, melyet atyáink sírjáról emeltü
látván, Olaszország reméljen, Európ

»Bizzatok Istenben, a jogban
a római köztársaság! Éljen Olaszors
márczius 30-ikán. A triumvirek: M
mellini.«

A triumviratus mindjárt m
félreismerhetlen jeleit adta annak,
mai respublicától Piemont, mely v
Márczius 30-ikán érkezvén Rómába
nua a savoyai dynastia ellen fegy
triumviratus hivatalos alakban kö
zett tudósitást, és hozzátevé: »A lev
sége commentárra. A végső pres
monarchikus elv el van itélve.«

A triumviratus hazamentő g
feledkezett meg arról, hogy a kath
sitsa és gyülöletessé tegye.

Még a végrehajtó bizottság id
ruár 27-ikén elhatároztatott az inqu
eltörlése, és elrendeltetett, hogy az

[1]) E hivatalnak, melynek teljes czin
tio romanae et universalis inquisitionis se
benléte iránt bármely Egyházjogtan kell

ttassék, mely a respublica ez intéz-
kre hirdesse. Az inquisitióról rémsé-
rjeszteni, Mazzini kormánya tartá
'alragaszokon hirdeté, hogy az in-
n szivszaggató sohajokat lehetett
ldozatok meg fognak szabadíttatni,
ya nem türi többé, hogy valaki val-
essék.
lt. Inquisitiót nem is ösmert, hanem
elynek börtöneiben oly gonosztevők
lás durva megsértése miatt minden
m meg szokott büntetni. De midőn
hirdették, hogy más nap az inqui-
önség számára megnyittatik, a ter-
után a kiváncsiság számosokat »a
ldozatainak« megtekintésére csalo-
orban, irja egy szemtanu, egy ha-
, mintha azt akkor hányták volna
knak porladozó csontjai látszottak;
ızók szerint azok a szerencsétlen
i; szerintök okmányok szólnak a ró-
al elkövetett borzasztó kinzatások-
ıdezők vigyázatlanságából azonban
itt-ott kilátszott a kövezet; a
ehát csakhamar tisztába jött, hogy
ıd a csontokat oda vitték, hogy
diát érdekesebbé tegyék. — Némely
gekben vasakat, kajmókat, lánczo-
nás állitólagos kinzóeszközöket mu-
talos kalauzok arczátlansága any-
földszint egy kemenczét mutattak.

melyben az »istentelen inquisitio«
nevezék, a szerencsétlen áldozat
»Jelenlétünkben valaki megjegyz
azon kemenczében nem süthettek
nyilásán alig fér be emberi fej.«[1])

E méltatlan komédiával a sz
darczot vallottak, mert Rómában cs
másúvá lett, hogy mind a földet, n
palota udvarára a szomszéd temet
zönség elámitására, illetőleg a kath
izgatásra. A csalás annál gyorsabb
mert mióta az inquisitiót a végreha
rölte, mi február 27-ikén történt,
nek megtekintésétől a közönség n
eltiltva, és igy számosan mint sze
hattak arról, hogy az ápril 1-jén m
ból és földből azelőtt semmit sem
napon túl nem is tartott a látván
ség elmondhatta, hogy áprilisbe
Az inquisitióval való együgy

[1]) Spada Stor. d. Riv. III. 335.

[2]) Tournon gróf, kit a francz
Napoleon főnökül küldött Rómába, igy ir
nak már czimében eléggé kifejezett műk
meretes; de kevesbbé ismeretes, hogy el
nagyobb ovatossággal, eljárásában a lehe
Erre világos bizonyitékunk volt akkor, n
gek megszállották Rómát, mert a Sant'
nem teljesen üres volt, és semmi nyo
tett akadni annak, hogy az ujabb
lenségek szinhelye lett volna. Ellenkezől
nagysága, egészséges volta, tisztasága arr
hogy kik e börtönöket épitették és föntar

mviratusnak egyik első ténykedése, zánalmat, mint népszerüséget nyert. ak azonban nem igen volt ideje bo- nem lehetett illusióban az iránt, hogy veszély fenyegeti. Ha a franczia ra- it mindig nem biztatják vala, hogy a nek, s akkor az olasz respublica oltal- haderőt küldenek, a triumviratus két- ra nem ment volna vakmerőségében; gitségbe vetett remény üvegén Maz- n is szabaditókat látott, kik azért jöt- római köztársaságnak véget vessenek. mény adja magyarázatát annak, hogy agy erélylyel fegyverkezett, kész le- akármely hatalomnak, mely a római égét megsérti.

1-ikén a triumviratus a polgárokhoz tt, melyben fölszólittatnak, hogy akik ülözhetik, mint betegek vagy egyéb lelmében tevékeny részt nem vehet- k ki azok javára, kik a határokat

jén már minden polgárnak meg- lőfegyverét kárpótlás iránt a nem-

zem előtt, és csaknem minden átalakitás ndezett, s amennyire e városzrész fekvésé- egészséges lakszobákul lehetne használni.« sur Rome 1831. II. 37.) És használták is, iumviratus rendeletéből (1849. ápril 4.). L. ubl. Rom. 42—43.
38. l.

zetőrség parancsnokának négy n
tassa be. [1])

Ezen intézkedéssel Mazzini ké
lefegyverzését a népnek, melynek
bizott, és fölfegyverzését a valódi v
soknak. Mazzini sajátkezüleg irt le
a hadügyi bizottságnak, hogy néh
Garibaldinak küldjön. [2])

Hogy Mazzininek a kormány
készséges eszközei legyenek, ápril
triumviratusnak alárendelt minisz
ki, melynek tagjai valának: R
Berti Pichat belügy, Sturb
tás, Manzoni pénzügy, Lazza
Montecchi kereskedelem és kö

Öt nappal hatalomra jutása
tus közzétette politikai progr
mondá ebben, hogy a nép szót hal
megmondanunk, hogy küldetésünk
szabályok közt ohajtjuk betölteni..
által kitüzött köztársasági zászló n
a polgárok egyik pártja diadalmas
hanem jelzi a közös győzelmet, a n
kivivott, a roppant többség által eli
jelzi, hogy a jónak elve győzött a
közös jog a csekélyszámuak akar
ház Istennek ezen az egész emberi
mánya a kiváltságon és despotisn
tünk republicánusok a nélkül, hogy

[1]) Act. off .40. l.

[2]) Spada i. m. III. 339. l.

onyitsuk, miszerint jobbat akarunk,
korra megdöntött összes hatalmak. A
s erénynek, a köztársaságnak és test-
álaszthatlanul egyesülve kell lenniök.
nak példát kell nyujtanunk. A respub-
magában olasz programm: remény az,
ió testvérünk jövője. Be kell Olaszor-
ópának bizonyitanunk, hogy jelmon-
ten és a nép — nem hazugság;
k kiválóan vallásos (!), a nevelés és
e (!)...
vagyunk párt, hanem a nemzet kor-
et köztársasági. A nemzet mindazok-
őszintén republicanus hitet vallanak.
ntségét még föl nem fogják, azokat
násrészt souverainitása mindenhatósá-
rja mindazokat, kik azt akár nyilt
egoszlásra vezető alattomos fondorla-
ék« .... [1])
uralkodik e programmon végig, mely-
b része talán az, hogy a respublica
a — legalább akarja összetiporni —
nem tartanak.
ódjok legyen a nem-republicánusokat
ról gondoskodtak a franczia nagy for-
noszabb napjaira emlékeztető intéz-
lügyelő bizottsággal (comitato
), mely titkon tartott ülésekben ké-
si jegyzékeit, melybe beirták mind-
boszú, a sértett magánérdek, a kap-

44—48.

zsiság a haza ellenségének nyilvánít
mely most a kormánynyal sajátkép
ápril 4-ikén nyilvános körözvényben
ság megalakulását. »A haza vesz
indokolák annak létesitését. A nép
a népnek kell azt meg is menteni
nosságra került az okmány, melye
rályok szövetsége vérbetükkel irta
badságnak annyi heroismus, anny
illusio után el kellene vesznie, ugy
zőn, hol a függetlenségi háborún
vivatnia. De Isten és a nép meghius
királyok határozatait... Reméljük,
élére állitott triumvirek fölemelke
vonalára... A respublikát meg fo
biznak a népben... A nép pedig te
gét... A kör közgyülése ápril 1-jén
ter elnöklete alatt felügyelő bizott
mely felügyel, hogy a kormány re
csai gyorsan és pontosan végrehajta
sen tudassa a módokat, melyeket a k
megmentésére szükségeseknek tart,
életnek mintegy központját képezze
társasági kormány közt közvetítő kö

E jelszó alatt: »a haza veszél
diginél is még súlyosabb terrori
Rómára. A legtiszteletreméltóbb
tényalapot nélkülöző ürügyek alatt
fegyverhatalommal elhurczoltattak.
még a katonaságban sem voltak
mint mérsékeltebb gondolkozásuak

art ezredes, az Angyalvár parancs-
-ikén a triumvirekhez intézett levél-
nel, hogy az elmult éjjel részint
t polgári ruhában fegyveres egyének
ta Hermenegild tüzérhadnagy laká-
an a kormány megbizásából lefog-
nzét, még a tüzérek közt legközelebb
ket is, s Rotát börtönbe hurczolták.
nus folytán a clerusból, főnemesség-
bb osztályból, mert a cosmopoliticus
zése leginkább ezek ellen volt intézve,
önkényt hagyták oda Rómát, vagy

a terrorismus elterjedett a tartomá-
politikai orgyilkosságok ujra gyak-
k elő; a respublica oltalma alatti
odások egész könyv megirására nyuj-
')

ek gondos tanulmányozói voltak az
, hogy az imperatorok és tyrannusok,
i eszközök nem bizonyultak be elég-
tifexekké lettek, s a vallást, melynek
t szinleltek, elnyomták és megszent-

i szerepre jó alkalmat szolgáltatott
hét. Rómában hosszú ideig nagypén-
ásban volt egy szent Péter baziliká-
ól lefüggő nagy keresztet megvilágí-

zime: »Fatti atroci dello spirito demago-
nani, racconto estratto da' processi originali.

tani, mely a környezeten kétes vilá
1824-ben, XII. Leó pápa uralkodás
szék e szokást beszüntette, mivel a n
közt nem ritkán kihágások fordultak

A triumvirek, kik közt Arme
hogy a nép a kereszt kivilágitását
nélkülözte, megparancsolák szent P
kanonokjainak, hogy mellőzvén a
alatt kiadott tilalmat, a kupola alatt
gíttassák meg. A kanonokok termész
reket nem fogadhatták el egyházi főh
a parancs teljesitését megtagadták
munkások által fölfeszíttették a főeg
keresztet a respublicánus népnek nem
sére, mint mulattatására kivilágít
Krisztus koporsóját is profanálták,
pák helyett háromszinű (nemzeti) t
mazván, melyről a respublica hivata
komolysággal irá, hogy »lelkesült
hazafias látványosságon (uno s
a korábbi időben minden jelenség
volt, a szemre kápráztatólag hatott
semmi nyomot nem hagyott.«

E szentségtelenités tetőpontját
ján (ápril. 8.). A triumvirek ismét föl
a szent Péter-főegyház kanonokjaih
napján az isteni tiszteletet azon m
mint midőn a pápa maga jelen szoko
téktelen fölhivásra a válasz nem le
tagadó. Hajnalban elvégzék egész cs
szolgálatot; s azontul magukat nem m

ola tábori lelkész segitette ki. A
ı uszott, mint midőn a husvéti ünne-
lgálatot a pápa személyesen szokta vé-
.k föntartott oltár előtt Spola piemonti
. bibornokokat, püspököket, praelatu-
zi és Ventura pótolták. Mazzini,
ini háromszinü tábori szalaggal jelen-
ızetgyülés több tagja és főtisztek tel-
b emelvényes padot foglaltak el, és
ıi kar ne hiányozzék, a külhatalmakat
ré svájczi, Pandolfini toscanai consu-
merikai Egyesült-Államok ügynöke,
stész Anconában működő amerikai
is jelen, de nem oly számmal, mint
em is az a nép, mely templomlátogató
z idegenek teljesen hiányoztak. A pá-
katonai zene-banda pótolta.
mi isteni szolgálat után ugyanazon
Gavazzival és Venturával, kezében az
el négy nemzeti zászló árnyában föl-
yre, honnan e napon a pápa orbi et
ását osztani. Spola a szent atyánál
jtani: Krisztus helytartójának áldása
l az oltári szentségben jelenlevő Üd-
népre áldást! Dobpergés, harangozás
árból hangzott ágyumoraj jelzé az
t.
t Dell' Ongaro hitehagyott papnak
ban »Novum Pascha« czimü czikke
ıt Péter, mondá ebben, ez évben is
gyszerü főegyházát Róma népének.

A triumvirek sat. jelenvoltak az ünnep
misén . . . A békecsók, a testvériség
záloga ajkról ajkra ment . . . Mise u
nagy erkélyéről, honnan Krisztus hel
az alant összegyülekezett népre áldás
ben azt a nép az oltáriszentségben
tustól nyerte . . . . A harangok zugta
Angyalvárból megszólaltak az ágyuk,
fölülmulta a nép kiáltása: »Éljen
ság!« . . . Azt kérdezitek, hogy a h
mi hiányzott ezen évben? Hiányzott,
hibánk által, Krisztus helytartója;
megmaradt a nép és Isten.« [1])

Este a bazilika, mind rendesen
tott, szent Péter terén pedig hároms
emelte az ünnepélyt.

A »renitens« kanonokok azon
kormány fölszólitására husvét napján
isteniszolgálatot megtartani vonako
ily eljárás sérti a vallás méltóságát (d
társaság fönségét (maestà), a népnek p
szolgált; mivel a kormány kötelesség
den szennytől megóvni (!) s a közt
megsértését büntetni«, minden egyes
husz scudi fizetésére itéltetik.[2]) [3]).

---

[1]) Az 1849. ápril 9-iki Monitore utá
ben közli Spada III. 361—362.

[2]) Act. off. 51.

[3]) A kanonokok azon vádat, hogy eljá
a vallás méltóságát, nem hagyhatták
kül. »Ha a triumvirek ápril 9-iki rendelet

kozásukban, a kanonokokra csupán pénzbir-
tak volna, azzal vigasztalván magukat, hogy
üntetést kell szenvedniök. De minthogy arról
y a vallás méltóságát sértették, a népnek bot-
, azt fölháborították, a káptalan e szégyen-
becsülete érdekében, sem a vallásos keresztė-
re való tekintettel nem hagyhatja magán.
mindenki, hogy a szent husvét napján a káp-
főegyházban az isteni szolgálatot illetőleg
mulasztott, hanem az szokásos ünnepélyesség-
al is megtartatott. A káptalan jelenléte csupán
kedésnél hiányzott, melyre nézve annak meg-
oldalról nem is kivántatott, s a melyben még
részt nem vehetett volna, mivel (eltekintve
ésnél behozott szertartás szokatlanságától) az
ei tiltják, hogy nevezett káptalan lelki és egy-
akármely világi hatóság rendeleteinek enge-

XI.

Reactio.

A római köztársaság szomoru kilátásai. — I
A triumvirek igazolják magukat. — Az alko
ményei. — Mercier Gaetában és Rómában.
triumvirekkel, majd Mamianival. — Harcou
nihoz. — Ennek válasza. — Az alkudozás n
Constituente visszautasit minden alkudozást.
giak minden oldalról erősitéseket vonnak ma
publicánus hadsereg cosmopolitikai szineze
delmi készületek. — A hadsereg létszáma. —
lensége. — A triumviratus be akarja várni a
gyülekezett diplomatia intézkedé

Ha a római triumviratus, mely fő
ki Olaszországot egységes respublicá
a félszigeten körültekintett, lehetetlen
hetlen tényeken épülnie. A pillanat
Génua gyorsan Piemont iránti engede
vissza; Brescia, mely szintén fölkelést
merészségét drágán fizette meg; Tos
missiója iránti önteltsége semmivel se
mint Rómáé, ápril első felében a legn
ben visszaállitotta a nagyherczegi kor
czében még lengett a köztársasági lob
tria által erősen fenyegettetett.

Ezen, a római respublicára néz

t az, miszerint általánosan elterjedett
a mérsékeltebb elemek a respublica
s a törvényes rend helyreállitása czél-
ésbe léptek Gaetával.
rek, kik ellen azon gyanu emelkedett,
inditották meg a reactiót, ápril
uente elnökéhez intézett hivatalos
ek e hirt megczáfolni. »A triumvirek,
m engedhetik, hogy ily gondolat hi-
mzetgyülésben. Saját megnyugtatá-
zág becsülete érdekében kijelentik,
ynökök egyezkedésre vagy alkudo-
ag a triumvireknek semmi ajánlatot
tesznek vala, az kérlelhetlenül visz-
lna; a triumviratus árulásnak tekint
nyt, minden az elvtől való eltérést,
jöjjön és bármely alakban történjék
atus, ugy mint a nemzetgyülés, Ró-
aságot azonosnak tartja. Az alku-
ndolata is bün és pedig gyáva bün

enet egészen megfelel Mazzini gon-
gy romok vagy Mazzini-respublica.
a francziaországi fordulat lehetősé-
ge reményt, semmi kilátás sem nyilt
ai respublica magát föntarthassa.
s föltevésben, és azon óhajtásban,
llam törvényes fejedelmével a béke
z állam a Mazzini-féle zsarnokság-
ön, csakugyan indult meg reactio.
, hogy kevéssel a pápának Gaetába

menekülése után, a mérsékelt szabad
tettek a pápának, hogy Rómában a h
fegyveres kézzel szétverik, mihez D
gyását kérték ki. Ily kisérletbe a sze
egyezhetett; nem szithatott polgárhá
tesithetett fölkelést.

A mérsékelt szabadelvü vagy a
nem adta föl reményeit, melyek a rep
egy forrásból, t. i. Francziaországb
Harcourt herczeg franczia követ Fra
mányának intentiói szerint óhajtott
pápa és ugynevezett alkotmányos pá
dés jőjjön létre, melynek alapján legb
a pápa világi hatalmának restauratió

Harcourt tudta az alkotmányo
dését Rómában. Mercier, ki Alb
rából Gaetába érkezett, s a párisi k
Antonellinek a kibékülést ajánlotta
czeg megbizatásából Rómába ment,
latról, az alkotmányosok készülődése
ról személyesen meggyőződjék.

Mercier értekezett a triumvir
tesen Armellinivel; föltárta a helyz
hogy Európa mindenesetre restaurá
világi hatalmát és pedig mielőbb; h
ben a hatalom vagyon, ezt békés ut
eszközöltetni, a restauratio fegyvere
történni. Armellini a veszély közelsé
hinni, és Francziaország küldöttjéve
kisérté meg az alkudozást, hanem r
saival együtt a nemzetgyülés elnökél

lozás iránt minden vádat elutasitott

zia küldöttnek gyakoribb találkozása ányosokkal, és leginkább azok fejével, Terenzióval. Miután Ausztria, mondá, yőzte, Olaszország szabadságát a legély fenyegeti. Ausztria mint győztes, ni, hogy Olaszország bármely államányos élet létezzék. Ausztria a félszigehol szabadságot türni. Ez az ok, amiért sztelő Francziaország Ausztria ellengyedül akar Rómában interveniálni. dság oltalmára Francziaországból csak; de az olasz nemzeti önérzet kimélése kivánatos, hogy Róma anarchicus állanai olaszok saját erejökkel vessenek lat végrehajtásában értesülése szerint nemzetőrök és karabélyosok nagy részédésére.[1])

által Harcourt herczeg Mamiani Telet is intézett, Francziaország nevében pártját, hogy a pápa-fejedelem alatti ómai állam helyreállitására közremű-

g a tervbe Galletti, a karabélyosok parancsvatva, ki szinleg beleegyezését is adta, hogy köztársaság elleni terveket teljesen megispril 6-ikán a karabélyosokhoz napiparancsot őket a köztársasági kormány iránti hűségre miszerint nem ismeretlen előtte, hogy a restonáit hűtlenségre akarják csábitani. (Spada 347.)

ködjenek. Ugy látszik, Mercier föl v
Francziaország nevében igérni, hogy a
teljességében fönn fog tartatni.

Mamiani pártjával értekezvén,
court herczeggel irásban tudatta, és
ujra bebizonyitotta, hogy neki a páp
lett. Bevezetőül panaszkodott levelébe
kos kivételt akarnak tenni a római áll
lió lakosára nézve, kiknek a közjog sze
mint másoknak szabadságukban áll o
mány alatt élni, minőt maguk óhajta
az idegen interventio a szerencsétl
ujabb, eléggé nem sajnálható meg
mely a pápák világi uralmának sem
hozni. De miután ugy értesül, hogy e
terventio elmaradhatlan, még kisebb
beavatkozás. »Az ausztriaiaktól, ugymo
irtóznak, a spanyolok iránt nincsen b
polyiak ellen, noha nem idegenek, szon
hagyván vissza Rómában és Ferdinán
hire miatt, gyanu, gyülölet uralkodik.«

Továbbá Mamiani pártjával, a
czeghez intézett levél szerint, oda ki
hogy az idegen beavatkozás Olaszors
csekélyebb kárára legyen, és »a pápai
tauratiója vészes reactiókat ne vonjon

[1]) Hasonlót állitott Mamiani a respub
fölötti vitában; álláspontja a mazzinistákét
különbözött, hogy a kormányforma meghatá
sebb olasz constituentének ohajtotta föntar
hogy abban Piemont fog a többi államon gy

, miszerint Francziaország a maga és a
ıtalmak nevében manifestumot tegyen
n határozottan kimondassék, hogy 1. az
:onyos és elkerülhetlen; 2. hogy Fran-
ómai állam lakosságának a korszükség-
és az alaptörvény által szentesitett
:ézményeket biztosit; 3. a hatalmak, és
:ancziaország hivják föl az alkotmányo-
mzetőrséget közvetitésre a két szélső
: a kikerülhetlen változást rendben és
ezzék eszközölni.
Mamianinak és pártjának igérte, hogy
ámogatni fogja; kivánatosnak találta
k ki a municipiumok minél nagyobb
a pápa világi hatalmának helyreálli-
ad intézmények biztositására Franczia-
ıba ajánlják magukat. Mamiani és tár-
gy a municipiumok megnyerésére befo-
gják használni; de ugy látszik, sem a
n volt bizalmuk, sem Francziaország
nem tekintették olyannak, mely az
:at teljesen visszahelyezze régi ural-

ercier, mind Mamianék további actió-
k a rohamosan bekövetkezett esemé-
ellett szükségesnek tartottuk ezen, a
: által »reactiónak« elnevezett alkudo-
kedni, mivel az Harcourtnak Párisba
seivel és a franczia expeditiónak utóbb
arczával szoros összefüggésben áll.
sság a »reactio« lidérczuyomása alól

megszabadult; mindamellett jövőjére
kilátásai voltak. De azért daczosan sz
az eseményeknek. Ápril 14-ikén kijelen
lés, hogy »római respublica, az olasz
helye és bástyája nem enged, és n
zik soha. A népképviselők és triu
a nép nevében esküvel fogadják, hogy
lesz mentve.«

»A valódi olasz élet, mondjá
ugyanazon nap kelt kiáltványban, R
tosul. Legyen tehát Róma Olaszorszá
mát, a nép Rómáját, a köztársaság
fogják Olaszországban, és hosszu idő
Európában.

»A lombardoknak, génuaiaknak
kiket a haza és vallás kötelékei test
nek, Róma megnyitja anyai karjait.
itt olasz tábort, a gyengék olasz
fognak találni.

»Reánk nézve nem változott
és a néptől nyervén küldetésünket, a
támogatásával rendithetlenül el vag
lelkiismeretünkkel soha nem alkudoz
melyet képviselni hivatva vagyunk.
től tisztán megőrizzük a köztársaság
az erény, a rend, a rendes hatalom, a
laja . . . A nép bizzék bennünk, vala
bizunk és meg fogunk állani . . .«

S ugyanazon republicánusok, kil
ben egyetértve az alkotmányosokkal —
utasitották a kath. hatalmak interven

asz, hanem egyetemes katholikus ügy, gmentésére cosmopolitákká lettek.
Ciccarelli volt politikai menekült, sárlására Campello hadügyminiszter volt, de gyanitható okokból a bizal-, a köztársasági kormánynak azon hogy Spanyolországban, hol mint me-ideig tartózkodék, a köztársasági óma segitségére háromezer főből álló örögországból szintén szabad legiót

ennek eleste után Avezzana tá-bbi hadügyér, ötszáz génuait hozott a köztársaság védelmére. Vele egy elmentek mindazon főtisztek, kiket olása után a piemonti kormány az irt. E főtisztek a tapasztalt tisztek-t szenvedett köztársaságnak igen fon-t tettek.
rdia leveretése után menekült lom-re tanulók, szintén legióvá alakultak, ne a »barbár« ellen, mint Ausztriát ugyanazon IX. Pius ellen harczol-evében otthon hazájok fölszabaditá-llen fegyvert ragadtak; kinek nevét rczoltak hős kitartással Milano fa-

tek ötszáz franczia republicánust, kik aság védelmére ajánlották föl életöket. ékenységet fejtett ki a köztársasági rek beszerzésében, melyeket legna-

gyob rbészben Angliából és Francz
deltek.

A római republicánus hadsere
nemübb nemzetiségek voltak képvis
állambeli olaszokból, francziákból, s
rögökből, németekből, lengyelekből,
is. A vezénylet legnagyobb részt i
volt. A pápai kormánynak mindig
tották, hogy idegen sereget tart;
sereg legkevesbbé sem volt n e m z e

A hadsereg szervezetére vonat
keltü rendeletben a triumviratus a
javaslatára elhatározta, hogy a köz
reg létszáma 45—50,000-re emeltes
és három lovasezreddel; az egész
hadosztályból, ezek mindegyike k
állani.[1]) A szervezés teljes keresztü
a köztársaságnak már nem maradt

Hogy a respublica közben bá
hangoztassa, nagy garral kijelenté, h
z e t i f o l y a m.

Lázas védelmi készülődései k
iránt nem sok reális becscsel biró h
S i c i l i a a római köztársaságot
Ventura Joachim atyát nevezi ki
képviselőjeül.

Amily rendkivüli tevékenysé
kormány, oly részvétlenség nyilatk
zönség részéről, annyira, hogy midő

---

[1]) Act. Off. 59—61.

m tagjait kellett volna választani, onyára nagyon közel érdeklő válasz- m jelentek meg, hogy a törvény ér- ántatott választók száma által a sza- olna eszközöltetni. A 19-ikre halasz- r Sterbini, Armellini és hasonlók mmal olyanok is választattak, kik az napokban a városnak, érdekeinek en hasznos szolgálatokat tettek.

iratus védelmi intézkedései közt a gyülekezett diplomatiai kar elhatáro- lylyel mielőtt foglalkoznánk, a római az egyház és clerus helyzetét kell k.

XII.

A vallás és clerus üldöz

Gioberti műveinek hatása az olasz clerus
papok. — A roppant többség hivatásához
ellenök a mazzinisták gyülölete. — Intéz
rendek ellen. — Canali pápai alhelynök e
dáját számos főpásztor követi. — A paps
dik elüljárói utasitásaihoz. — A kormán
tak el a szerzetesjavak leltározásában. –
az egyházjavak megrablása ellen. — A
egyházjavakat az állam tulajdonának nyi
szolgák állami dijaztatása. — Az egyh
további intézkedések. — Az apostoli palo
A »fölösleges« harangokból ágyukat ön
Nuova.« — Templom-rablás. — Több t
rontani. — A szerzetesi fogadalmak eltör
szabadon bocsátják. — A szerzetes-p

A római mazzinista forradal
clerus iránti magatartására Mazzin
lás-politikai elvei eléggé engednek k
mondjuk, hogy a clerus egy részét
gadta magával az ár. Az olaszorsz
rontóbb hatással birtak Giobertin
művei. 1847-ben irá egy titkostársa

---

[1]) E levelet a »La Rivoluzione Ro
Imparziali« szerzője idézi. Általán ezen
mű a clerus helyzetéről a római respubli
adatot nyujt.

rusra nézve az, mi Mazzini az olasz
i a pap a papokhoz saját nyelvö-
sitom önt, miszerint minden oldal-
k, hogy a világi és szerzetes papság-
zág szabadságáról, függetlenségéről
eszme, mely sokakat elcsábit, s azon
ezet, hogy a katholicismus lényegé-
tan.«

anitványai közől hirhedtsége által
bizonyos Dall' Ongaro lombárd
ke által fontos okoknál fogva egy-
korlásától fölfüggesztetvén, utóbb
snak vallá magát s két ifju angol
ödött. Utóbb hitét és hivatását a
rint változtatá. A mazzinista forra-
ozá, hol a triumviratus a hivatalos
kesztését bizá reá. Az ebben tőle
ett »Pascha novum« eléggé jellemzi.
rakozik Gavazzi, kinek nevével
t alkalmunk találkozni, Arduini
akmerőbb tanokat hirdette a katho-
ág ellen; Achilli, Bassi, Ram-
netti, Corà, Spola, bizonyos
ra és Muzzarelli, ki eszközül
respublicának, s gunyosan ex-prae-
ett.

ban az olaszországi papság nagy
ak kivételek voltak. A fönnebbi ki-
ekkel a kötelességökről megfeledke-
névsorát jóformán kimeritettük, az
nehéz időkben hithűségének, a pá-

pához való ragaszkodásának oly p
a mazzinistákat a papság üldöztet
lönösen fölemlitésre méltó tény,
kereszténység központjában, Róm
zott csak egy pap sem, ha Muzzar
sét kiveszszük, ki a pápaság megs
mazzinista mozgalomban részt vet

Épen e hivatásukhoz való h
mában a papok mindjárt a respub
szóval és irásban oly sértő bántal
téve, hogy a rendőrfőnök, Mariani
lankodók ellen »a polgárok egy ti
tályát« — a clerust — oltalmába
telen.[1])

Egyébiránt a mazzinista
grammjába nagyon bele illett a
döztetése. Az idevonatkozó főbb
időrendben fogjuk előadni.

Négy nappal a köztársaság
február 14-ikén a szerzetesrendekl
zetekhez parancs intéztetett, hogy
pontosan leltározzák.

Armellini Károly a tartom
nak meghagyá, hogy a szerzetes
nemü vallási intézetek elüljáróság
miszerint a kolostorok vagy intéze
értve a templomok értékes edénye
tározzák, a pénzbeli követeléseket
vegyenek tőlük, hogy semmit el

[1]) Act. off. 6. l.

dezt teljesitsék a legrövidebb idő
a a parancs nem teljesittetnék, a
skodjanak, hogy a leltározást az
égére a közjegyző eszközölje.
4-iki köztársasági rendelet megje-
li József pápai alhelynök legott
torok, ájtatos intézetek elüljárói-
ézett, melyben emlékeztette őket
ezettségökre, hogy a reájok bizott
ben megtartani igyekeznek, s ki-
a leltározáshoz segédkezet nem
sem a kivánt esküt letenniök. Ha,
társasági kormány megmaradna
s annak erőszakkal akarna érvényt
ettek passiv magatartást tanusit-
ugyan, de egyszersmind szent és
gal jelentsék ki, hogy a miniszte-
mmiként sem teljesithetik, és ily
gatottságot, hanem azon nyugal-
lyet az ügy szentsége és a legben-
nyujtanak, mely ügy ellen árulást
ad.[1])

bad szó miatt Rómában annyira
ak hosszabb bujdoklás által ment-

át számosan követék a főpásztorok
püspöke, Pecci József egy hivei-
levélben az üldöztetés közt ren-
buzditott, és lelki büntetésekkel

al giudizio sat. 253—264.

fenyegette azokat, kik az egyház
segédkezet nyujtanának. Emiatt
de nem találkozott, ki az itélete
pökön végre merte volna hajtani
tározás mellett buzgolkodó Ricc
Vespignani püspök kiigtatás
nek folytán elfogatott és foglyul a
szállittatott. Rossi szerzetest,
kalmával nála állitólag comprom
láltak, gályarabságra itélték. Ro
helyreállitása után visszanyervén
pélyesen kijelentette, hogy a nek
let nem irta, tehát merőben bosz

A papok általában ragaszk
elüljáróiktól nyert utasitásokhoz.
zegek azért kénytelenek voltak
embereik által eszközöltetni. Meg
clausuráját és pedig a legkimél
A legelrejtettebb zugot is fölku
bevezették a legjelentéktelenebb
emellett a perzselypénzt, a templo
diszitményeit, képeit, márványosz
kékben és siremlékeken alkalma
is. Annyira mentek, hogy fölnyit
szekrényt, összeszámlálák a cibor

E leltározást alig lehetett
mint az egyházi javak lefogla
Antonelli bibornok Gaetából
kelt jegyzékben tudtul adta a sze
lentését, miszerint ingó vagy ing
nak, a holtkezek bármi tulajdoná

;y római kormány utján való eladása
e semmis és érvénynélküli.
még Rómába sem érkezett, midőn a
ruár 21-ikén törvényül kimondá:
összes egyházjavai a köztársaság
k nyilvánittatnak. A római köztár-
olgáit illően dijazni fogja. Ezen elv
ön törvény fogja szabályozni.« [1])

ozási« rendelet 1849. ápril 29-ki kelettel
tve, olvassuk ebben, hogy eddig az egyház-
nélkül voltak fölosztva, ugy hogy a vallás
tulságos gazdagon volt javadalmazva, mig
morral kellett küzdenie; tekintve, hogy
sticai tanulmányok után lehet mindenki
elelő igazságos dijazást elrendelni, mind-
hogy a fizetéseknek legalább minimuma
triumviratus elrendeli:
társasági kormány a vallás szolgáinak ha-
en előlegesen fizetend azon naptól fogva,
egyháziak minden járadékait bevételbe
tkező arányok szerint, megjegyezvén, hogy
ninimumot jelent, s a körülmények szerint
sürgethető:
mal (praebenda) nem biró egyháziaknak
patrimonium ecclesiasticum czime alatt.
társas káptalanok tagjainak 144 scudi.
knak 180 scudi.
nek 1000 scudi.
áldozároknak addig, mig közösen laknak,

a vallási intézmények méltósága megóvas-
inak, fizetésök ideiglenes felfüggesztésének
atik a fehér és fekete stola hosszu
lt czimek alatt bármi illetéket követelni.

Az egyházjavaknak állami ja
táltatása azonnal fölingerlé az azok
vágyat. Már február 22-ikén a nemz
pant tetszésnyilvánítás közt azon o
ki, hogy a végrehajtó bizottság az
foglalására nézve mielőbb
nyujtson be. — Február 23-ikán
pénzügyminiszter az állam- és magá
talnokait utasította, tegyenek jelent
kezek« minő és mekkora tőkéket t
jelentéseket nyolcz nap alatt meg k
dás esetében erre erőhatalommal fo
tetni. A pénzügyér utasítása szerint
letéteiből a tulajdonosoknak semn
visszafizetni, hanem a letett összeg
nak kell átszolgáltatni. — Február
hajtó bizottság az egyházjavakat,
21-ikén [1]) államjavaknak nyilvánító
igazgatóság kezelése alá tartoznak.

A fosztogatási rendszerben m
ladtak. Márczius 2-ikán a végrehajtó

---

3. cz. A sekrestyében alkalmazottak
sek után fog némi díj járni.

4. cz. A jövedelmek kezelőiül (ma
veztetnek ki, kik a hivek adományait kez
templomfelügyelő ellenőrzése mellett, ki
matricularius alkalmazva van.« (Act. Off.

[1]) A február 21-iki rendeletet módo
14-ikén kiadott rendelettel, mely szerint a
levő, de idegen testületek és egyházak, v
mok tulajdonát képező egyházjavak nem
javaknak.

kincstári igazgatóság szervezve lesz,
quisitio javainak kezeléséről a pénz-
ndoskodjék. Márczius 12-ikén ugyan-
ó bizottság rendelete szerint, az egy-
házak, kórházak és egyéb jótékony
kezelésére való befolyásától teljesen
re, miután az egyháziaktól mindent
egyház javait kegyenczeknek bérbe
us 14-ikén kiadott rendelet szerint
etes-testületek, egyházi intézetek, ál-
« semmiféle czim alatt még teherrel
n szerezhetnek; nekik senki javakat
életében, sem végrendeletileg nem
élték az egyház hatalmának a vég-
ni.

javai az állam tulajdonának nyilvá-
gynevezett«[1]) apostoli palotá-
ik minisztere alá helyezték, ki utóbb
kórházakká alakíttatta. A vatikáni
tották a közönségnek, mely azokat
otta, hogy a látogatási engedélyt
niok. A pápai kápolna ezüst szereit,
l azok művészi becsére, a pénzver-

kénynyel intézkedtek egyéb templo-
t minden »fölösleges« ellenségei, a
február 24-ikén elhatározták, hogy
nak minden fölösleges harangjai
nelyekből ágyukat fognak önteni.

f. febr. 24-iki rend. 16. l.

A bazilikák, plebánia-templomok, n
valamint azok tornyai, melyek mint
birók, a föntartást megérdemlik, e le
tetnek.« Maga a rendelet még ném
sít. Azonban a kivitel nem felelt
betűjének, mert a szükségeseke
s nem is azért, hogy belőlök ágyuk
nem, hogy azokat a kormányközeg
öntődéknek eladják. Még a bazilikák
tartották tiszteletben. Igy a Maria
harangját össze akarták zúzni; a Ge
művészi becscsel biró harangot össze

Bizonyára némi tiszteletre m
részéről is számíthatott volna Neri s
apostolának temploma: Santa
cella, vagy szokottabb néven a Chi
Angyalvár közelében. A római nép
kedveltebb temploma; ennek dacz
közegek itt is harangfoglaláshoz fog
fölháborodott nép által, visszatértek
resen rontottak a templomba és ho
torba, s a nemzetőrség fegyveres olt
tották le a harangot. A kolostorba
mivel a botrány megszüntetésére a
kitétele melletti ájtatosságot rendez
börtönébe hurczoltak; Ciceruacchio
atyák nyaralójában bandáját borra

A »fölösleg« közé számították
aranyát és ezüstjét. Valódi rabló s
tatták e czélból a templomok és ko
zugait. A templomok felügyelőit,

ket, kikre gyanujok volt, hogy elrejtett
nak, elzárták, vallatták, őket majd
l, majd igéretekkel az elrejtett drága-
sére igyekeztek birni. Drágán fizetett
tak, kik az itt-ott biztosságba helyezett
aságokról jelentést tettek. E kincsek
n is a respublica, mint inkább e g y e s
vagyonát gyarapították. Róma leg-
emplomaiban is csak egy-egy kehely

slegnek« tekintették a templomok nagy
ancsot adtak ki, hogy több templom,
y imaházakból alakíttattak át, ismét
nevöket viseljék. A »Rivoluzione
ször idézett irója hiteles férfiu bizo-
kozik, ki olvasta azon Mazzini által
leletet, melynél fogva számos templom
ala rontandó, mások meg profán hasz-
ndók [1]).

nazzinista respublicát csak az idő hiánya aka-
ogy az örök várost rommá nem tette. Lehet-e
lom részére a legkisebb mentséget is fölhozni,
a hivatalos lapja, a »Monitore« igy nyilat-
király a Quirinálból nem fog egyebet látni,
t és romhalmazt. A clericális kegyetlenség
tudni kielégitést nyerni, hacsak farkasokon,
b vadállatokon nem, melyek rémülten fognak
iklák és hegyek hasadékaiban tartózkodni;
áb, mely többé e földön nyomait hagyja. Az
uló vándort fekete márvány-emlékszobor el-
betükkel fogja emlékeztetni: Itt á l l o t t
g védbástyája, melynek neve egy a respubli-

Nem volt természetesebb, mi
respublica is kövesse a vallásostr
azon régi fogásait, hogy a vallás jót
nak meggyengítésére a szerzetesrend
a csapást. A köztársasági kormány
a szerzetesrendek életerejét lekötr
minden jövedelmeiktől fosztották me
27-iki rendelettel követte a szer
dalmak eltörlése. »Tekintve
rendelet — hogy a szerzetesi fogadal
ret és Isten közt csupán erkölcsi vi
tekintve, hogy a polgári társadalom
és anyagi cselekvés eszközeivel a l
körében közben nem járhat; tekintv
élete és tehetségei jog szerint azon
hazáé, melybe őt a Gondviselés he
hogy a társadalom el nem ismerhet
igéreteket, melyek attól elvonják az
és tevékenységét, és ezeket bizonyo
szorítják; a triumviratus határozza
különféle szerzetesrendek élethosszig
nem ismeri el. A szerzetesrendek m
badon fölmentheti magát azon szabá
lezettségektől, melyeket szerzetbe lép
mal magára vállalt. Az állam minc
erőszak ellen oltalmába veszi azokat,

cával. Itt vállalkoztak Francziaország barb
köztársaság megsemmisítésére. Itt lett vé
rómaiaknak, a szabadságnak és a respublicá
és papokon kivül senki egyéb nem tanyáz
Rom. idézete szerint 262. l.).

ott fölhatalmazást igénybe ohajtanák
n hálával befogadja hadseregébe azon
ik részt akarnak venni a haza védel-
eddig csak imádkozhattak...« [1]).
ákat a kormány Belgiojoso herczegnő
tta, hogy hagyják oda kolostoraikat,
badságot, melyet nekik a respublica

etet a kormány parancsából mindenütt
kiküldött biztosok hirdették ki. Ezen
en meg nem elégedtek azzal, hogy a
ét fölolvasták, hanem azt helyenkint
nagyarázattal kisérték.
esi fogadalmaktól való feloldás kizáró-
a jogaihoz tartozván, a triumviratus
yította, mily tiszteletben tartja saját
köztársaság ugynevezett alapdecre-
február 9-ről — második czikkelyében
talma független gyakorlását ünnepé-
ván; másrészről azonban megérdemli
ogy Róma annyi szerzetese közt nem
, ki a csábításra szerzetének hátat for-

tes-, valamint másrészről a világi cle-
sége az üldöztetést méginkább fokozta.

. 73—74.
i clerusnak Corà József lombard és re-
l repubblicano sacerdote, mint magát aláirá)
ére lobbantotta, hogy nem respublicanus ér-
l inkább, mondja felhivásában, meg kell
yszersmind szégyenítő hallgatástokat szakí-

tanotok, mivel nektek világosságterjesztő
hirdetnetek, melyek eloszlassák azon balv
papok akár tudatlanságból, akár roszaka
nak a néppel, hanem a nép és az ő szabads
A valódi papok a nép szent jogainak leger
ségképen azoknak is kell lenniök. És miér
nagyobb részben, a nép szülöttjei, a nép
nép által tartatnak, a nép közt élnek ; tel
nek nem kedvezniök. . . « Pedig t e t t l e
élvezett oly kevés jogot, mint a mazzin
ságban.

XIII.

…allás és clerus üldöztetése.

(Befejezés.)

…zeteseket elűzik. — Az apáczák és férfiszerze-…etlenkedések San Silvestro a Capite — és S. …emme-ben. — Az üldözést kiterjesztik a világi … clerus kezéből kiragadják az oktatást. — For-… — Eltörlik a püspökök joghatóságát az isko-…tiusoktól megtagadják a diplomatiai képvise-…ról azt terjesztik, hogy szabadkőműves volt. …pokat börtönre akarják vetni. — Zambianchi …mjazik. — Ennek kegyetlensége. — A gyón-…isítése. — A triumviratus a tüntetőket »buz-…rsékletre« inti. — A bibornokok hintait el-…ok. — Végre a kormány is fölszólal a »vég-… és aljavalóságok« ellen. — Antonelli jegyzéke …ekre fölveendő kölcsön ellen. — A respublica …zzini a protestantismust igyekszik terjeszteni.

…jesülvén a triumviratus azon reménye, …lmaktól való fölmentetés után a kolos-…ő tagjai visszatérnek a világba, békés …zakkal igyekezett őket kiűzni. A je-…zetése után az elaggott és beteg tagok, …asztott vihar némi lecsillapulása után, …a al Quirinale novitiatusi házban …nagukat. A ház egy részét árkászok … korábban elvették tőlök. Márcziusho

első napjaiban azonban Armellini
egész házat ki kelle üríteniök, és kor
egyelőre a diocletiáni fürdő helyér
gyalokról nevezett Minasszonyunk
kolostorba vonultak, de kevés idő
többi lakóival onnan is elűzettek. A
nagyobb része katonai laktanyákká
alakíttatott át.

A szerzetesek elűzetése a legtö
legkiméletlenebb módon történt. N
kénytesek a kiűzési parancs végreha
rontván a kolostorokba, minden el
mit el nem rabolhattak, azt összezu
Főként elvetemültségre mutatott bi
meghagyásból az alrendü közegek
kolostorokban. Több helyen az apá
lítás után hirtelen, közben éj idej
lakhelyeiket hagyniok, közepette ki
len megjegyzéseinek.

Péld. a sok közől két esetet hoz
viratus az apáczák által lakott San
kolostort a Garibaldi-legio elszállás
A legióbeliek a kolostor előtt vár
idejét. Az apáczák még benn volta
ily zavarban lehetséges volt, ingó
össze. A legionáriusok türelmöket
jártak, raboltak, gunyolódtak, szitko
apostata pap se hiányozzék, ki példáva
jelent Gavazzi, ki több sulyosan bete
ból hurczoltatott el, és őket a többi
dobatta. Inkább kitaszittatva, mint

ukat; a katonák és csőcselék a távo-
telenebb megjegyzésekkel sértegették,
egészen el nem tüntek.[1])

b még a Santa Croce in Ge-
kolostorban előfordult jelenet, melyet
szemtanu részletes előadása után

ápril 29-ikén éjfélkor kiküldetett,
ával a jeruzsálemi szent keresztről
rt szállja meg. Az előre értesitett
érkezőket bebocsátották és minden
tták. Május 2-ikán népképviselők és
ztek, részben, hogy a kolostorban
enek, részint hogy a helyiséget vizs-
, mennyire lehetne azt a város védel-
ni. A szerzetesek az nap délután két
t kaptak, hogy este hét óráig a ko-
el. Engedelmeskedtek; néhány ruha-
indenöket visszahagyván.

n a szerzetesek már elmenőben vol-
n főből álló fegyveres csőcselék nép
óban. A hozzájok intézett kérdésre
t jöttek, hogy egyenek, igyanak, az-
ket megöljék. Elbeszélő, ki a meg-
zénylője volt, föltalálván magát, a
szavakat intézte: »Bajtársak, mielőtt
olna jó itt egy pohár bort elkölteni?«
gy készséggel elfogadták, mi alatt

m. al giudizio agl' Imparziali 264—265.
i műben 269—276.

elbeszélő sietve intette az atyákat,
zenek el, vagy szerzetesruhájokat
által fölhevült vitézek szuronyaikn
s azt kiálták: »igy fogjuk a barát

A dőzsölők egy részét távoz
de a többség berontott a szerzete
nem találván, akként töltötték k
amit lehetett, magukkal hurczolt
nem vihettek, azt összerombolták.

Május 4-ikén, ugyanazon e
kolostor emeletében nagy zaj halla
és más katonák egy tört résen be
torba, mindent összetörtek, mi ke
Épen akkor jelent meg Sterbini,
rázdálkodásról, négy nemzetőrt v
rendetlenkedőknek megparancsolt
vozzanak. Többen engedelmesked
ben és szőllőben rejtőztek el. Ster
elrontható tárgyakat egy terembe
s az ajtót lepecsételtette. Egyik sz
nák pusztitottak, volt a levéltár i
döntve, az okmányok szétszórva,
hősök ellopták.

Éjfél után a Masi-legio ale
beszélőnek, hogy parancsa van
kolostorban elszállásolni. Elbes
hogy a miniszter a könyvtárt lep
lotta neki, hogy az ajtó elé őrt áll
történt; azonban a katonák mell
is megrabolták; kirabolták mag
kolostorban talált három világi e

knek tartottak, megölték, s végre a
, melyet meginni nem voltak képe-
.
endetlenségek ellen a kormánynak,
ő szavai, nem volt erélye vagy aka-
meggátlására vagy megtorlására
ljék.
s nem csupán a szerzetes-rendekre
erjeszkedett az az egész clerusra,
n az üldözés minden fegyverét al-

oktatását és neveltetését még a res-
se előtt igyekeztek a papság kezéből
bruár 5-ikén a constituente megnyi-
nellini miniszter megnyitó beszédé-
, hogy »az oktatást fölszabaditotta
icális vezetés alól, mely annak több
sét okozta, és mondhatni, a közép-
szaterelte; már kész terve van az
ak által vezetendő szabad oktatás-
ocratia elveinek felel meg.« És hoz-
ság a mai világban oly világosság,
öbbé homályt; épen az emberi ész
nely fölött a tévely és csalás igája
k.«
azonban, hogy Armellini fölsorolná,
hozott a democratia a tudomány
ezen vivmányokat adja elő: »Az
gattuk a mozgalmat, melynek foly-
tetett, mert a tanulók készek hazá-
öláldozni, mig másrészt arra készül-

nek, hogy annak a tudás terén ki
tegyenek.«

Forradalmi szellemben az
csakugyan a papoknak nem volt f
mellini-féle oktatástervnek volt
»democratia« a gyulékony ifjuság
mányaitól, fölhasználta azt a forr
a katonai gyakorlatokba be nem
ifjuságot készületlenül hurczolta
Olaszország ifjusága virágját elve

Február 25-ikén a nemzet
püspökök joghatóságát az egyet
köztársasági tanintézetre — a pü
ket kivéve — s az államoktatást k
hajtó hatalom alá helyezte.

A köztársaság még az elemi
kezett az egyház közreműködésé
helyen a leányoktatás elvétetett a
oktatása a papoktól, s világiak ke
gyermekekkel Mazzini proclama
olvastattak.

Márczius 20-ikán Sturbinett
miniszter, eltörölte az apostoli p
előjogát, melynél fogva mint test
adományozhattak.

Ápril 12-ikén az egyetemen
tatása beszüntettetett. A theolo
14-ikén benyujtott tiltakozását
vették.

Hogy a végrehajtó bizottság
az apostoli nuntiusokkal, kik a k

pát és nem a köztársaságot képvi-
czius 19-ikén jelent meg rendelet,
ny kijelenté, hogy a nuntiusok, kik
sem diplomatiai képviselettel nem
re szóló érvényes utleveleket nem
a végrehajtó bizottság megtehette,
ban tettleg ő volt az ur; de nevet-
ntiusok diplomatiai küldetését ta-
nden külföldi udvar a nuntiusokat
lőknek tekintette, de megforditva a
egy hatalom sem ismerte el, any-
lomatiai kar teljes számmal Gaetá-
tt, és nem Rómában a respublica
ék.

r veték föl azon izetlen hirt, hogy
éveiben titkos társulat tagja volt.
nü lap 1849. márczius 21-ikén és
azon hó 23-ikán »egy o r o s z érte-
t állitotta, hogy a szent atya az-
aszország« tagja volt. Mondhatni,
borodással fogadta a vakmerő rá-
tuzionale« erélyesen vissza is uta-
gy a »Positivo« hirének védelmére
t volna. Mint utóbb látni fogjuk, a
pril 20-iki allocutiójában vonatko-
ne terjesztett rágalomra.

az apostoli bátorságaért szintén ül-
püspök, P e c c i : »Isten becsületünk
an is próbára akar bennünket tenni,
apság osztályrésze, hogy nyilváno-
val és irásban ugy állittassék elő,

mint a társadalom szennye. Manap
a clerus ellen intézett legbecstele
melyek nyiltan a nép előtt is fölho
rus egyebet sem tehet, mint hogy tü
A szent atyától a legigényt
egész »clericális kaszt«-ot gunyol
bántalmazták. És e düh azon arán
amelyben mind kétesebbé vált a k
Találkozott inditványozó,
Péter, ki minden elfogható papot
kivánt záratni, hol kezesekül letart
római köztársaságot fenyegető id
triumviratus követeléseit teljesitik,
tatnak, ellenkező esetben meggyilk
A papok tömeges elfogatásá
zott a bátorság, de főként a főpap
elzárták. Clarelli, Pianetti és M
mintegy csoda által menekültek.
érsek és püspök csak gyors menekü
a börtönt.[1])
A Rómában visszamaradt
Tosti és Bianchi bibornokok
vén idejök Rómából menekülni, f
hosszabb ideig életök veszélyezteté
kellett lappanganiok.
A papoknak halálra keres
kitünteté magát már azelőtt a Ron
lenségeiről hirhedt bizonyos Zam

[1]) A csőcselék bőszültségét eléggé j
Corsi jesi-i bibornok-érseket nem sike
noki kalapját eb farkához köté s igy fut

k kapitánya, ki a vallás ellen oly
viseltetett, hogy még a Megváltó
is dühbe jött. A triumviratus ki-
mozta el. Rómában saját csapatával
nevü menházban és a szent Ca-
t benczés kolostorban tanyázott, ez
inkább kegyetlenségei szinhelyévé.
l azon megbizást nyervén, hogy a
Gaetába való menekülést akadá-
nyilt a leghatártalanabb önkényt
elfogottak kihallgatásáról szó sem
erültek kezeibe, s hős csapatja leg-
ereste, e minőség maga elegendő
kivégeztetésére.[1])
i viselt dolgaiból csak néhány pél-
Éj idején ápril 28-ikán két ismeret-
u t i Massimo udinei áldozárt hozta
A kihallgatás abból állott, hogy a
utit bőszülten összekáromolta, em-
sre verték. Reggel kivezettetvén, a
i által leszuratott. — Ápril 29-kén
e a Mario hegyén levő Santa Maria
áz plébánosa menekülés közben elfo-
llitólag egykor a Sant' Offizio (in-
atiójának tagja volt, Zambianchi
lte s azonnal ki is végeztette. A hul-
ákat a bakók maguk között szét-

nchi és csapatja által elkövetett kegyet-
törvényes nyomozás eredménye ily czimen
tretto del processo dei finanzieri pei fatti

osztották. Ugyszintén minden biró
Zambianchi parancsára meggyilk
c i a i a Domokos, a Minerva plébá
József, A r t i g i a n i Vincze, G a l
plébánosok, S a v o n a Antal paler
ton spanyol pap.

Ennyit a hivatalos nyomoz
de meggyilkoltattak számosan más
ről elüzetve, saját szerencsétlenség
nekültek. Megdöbbentő még szá
csétlen papoknak, kik Zambianch
társa C a p a n n a parancsára elfo
nélkül, közönséges gonosztevőkként
tattak.

Ezen, a világi és szerzetes cl
véres üldözés folyt valamint Rómá
mányokban is.[1]) A bőszültség an
utóbb minden emberben jezsuitát v
véltek felfödözni, s május 3-ikán tö
zetőrök bizonyos Renzaglia földmi
tözött jezsuitát«, saját szőlőjében
unokáját pedig Rómába hurczolták
gyilkolták, és a sz. Antal-hidról a

Fordultak példák elő, mint
rint a tartomány kormányzója kén
az áldozárokat, hogy a gyóntatós
akármely büntől is föltétlenül fölold

Rómában a gyónást már a »f
közé számitották. 1849. május 19-én

[1]) Bő részleteket hoz az idézett »F

ről kiindulva, először leverték a pápai
mplomokról, hol a köztársaság rende-
ghagyandók lettek volna, aztán a tem-
, minden tekintet nélkül a hely szent-
ével rontottak be, iszonyú zaj között
gyóntatószékeket. Nem egészen négy
gyobb részt a San Carlo in Corso és
Lucina egyházakból ötvenkét gyón-
néptérre, itt többen a kath. val-
beszédeket tartottak, s az összehal-
keket már fölgyujtani készültek.

ultus e nyilvános meggyalázása azon-
alkodott terrorismus daczára annyira
bb érzelmű népet, melyhez számosan
o ifjaiból csatlakoztak, hogy a kor-
közés elkerülésére, jónak látta Ster-
ely szinére kiküldeni.

triumviratus ezen, a tüntetők
mérséklő jellemző felhivást tette

! Néhányan közöletek uj veszélyek
ggondolatlan buzgalom által hajtatva,
emelésére a templomokból néhány
ek el. Sulyos büntetésre méltó tett
n ismernők szándéktokat!

téssel azt véltétek bebizonyíthatni,
minden lehetségesebb, mint a meg-
mány visszaállitása! Azon gondolatot
zni, hogy igaz vallás nincs, nem is
a haza nem szabad, és hogy ma az

igaz vallás, szabad és halhatatlan
szen a városbeli torlaszok fölött po

»Azonban a mi szent köztá
gei Európa minden részeiben tette
ják értelmezni, s a népet vallástal
iránti tiszteletlenségről vádolják.
ki emlitett vádakra alapos okot szo

»Rómaiak! Várostok Euró
közt nagy és sérthetetlen, mert a
föntartója vala. Isten oltalmazza é
a köztársaságot, mert szent neve s
től elválasztva, és mi a szeretet é
törvényeért küzdünk, mig másutt é
ravágyó czélokért harczolnak, me
megrontanak. A templomokban, a
télyeiben, mig mi harczolunk, a
fognak Istenhez emelkedni. E gyón
ből Krisztus parancsának megszeg
és szolgaságra való buzditás jött, m
gért harczolók öreg anyjaihoz inté
vak fognak hangzani.

»Testvérek! Az Isten és a n
jó ügyben Triumvireitek a bizalom
vetelik tőletek, mely egy eszélytele
dakra szolgáljon válaszul.

»Állitsátok vissza magatok
gyónszékeket, melyeket azokból te
torlaszokat melleinkkel fogjuk véde

E fölhivás még inkább megen
hogy a gyónszékek elhurczoltatása
leges tudtával történt. Ha sikerü

s tett dicsőitése; miután a merénylet a
magatartásán megtörött, legalább a
atlan buzgalmat kárhoztatni

b, t. i. május 3-án az Apostolok terén
os helyen a bibornokok hintait nagy
gették, két nappal utóbb a lateráni fő-
a-házát a democraták kirabolták; má-
ra jöttek, hogy a vatikáni muzeumok-
l fölnyitotta a mellékajtókat, kétségte-
ból, hogy a műkincseket el lehessen

dszerek a köztársaságot rosz hirbe hoz-
arátjai előtt is, kik a szabadságot nem
lésben és rablásban keresték. A köz-
ágok, már csak a decorum megvédése
erélyesen felszólaltak a tolvajok és
A közbiztonságra felügyelő bizottság
an halált kiáltott a rablókra. A had-
m is fölszólalt a »végetlen visszaélések
k« ellen!

ázi vagyont nem tisztelték a mesterek,
ék volna a tanitványok! Antonelli bi-
érkezett értesítések alapján, még feb-
aetában levő diplomatiai karhoz jegy-
melyben óvását fejezte ki minden oly,

el is idegenitették; mert a restauratió után
alos jegyzékből kitünt, hogy a terrorismus e
templomokból, részint muzeumokból 2815
el!

a római köztársasági kormánynyal
ellen, melynek biztosítékául Róma v
csei köttetnének le.

Ezen óvástétel az akkori viszo
a nápolyi lapok utján lett Rómában
mindamellett a római hivatalos lap h
a köztársasági kormány nevében tilt
tevés ellen, mintha a respublica egy
tendő kölcsön biztosítékául Róma m
lekötni.[1]) De azért a triumvirek a h
vaira ujabb kölcsönt vettek föl; sőt
levő ezüstöt is lefoglalták, miről másh
részletesen szólani.

S mig igy a köztársaság a kat
nak szolgáit üldözé, másrészt komoly
foglalkozni, hogy a protestantismus
ban a tért előkészitse. A protestans
tatusokat nagy mennyiségben osztog
zött. Több, Maltába menekült hite
mába visszatérve Kalvin és Luther
ről és iskolákban hirdeté. Egy az ut
ban hiressé vált egyén, Lesseps irá
tom, hogy Mazzini vallási szakadás
Nagyon sokszor angol utazókkal é
nemzetbeli protestáns missionárius
fordulnak nála . . .«

[1]) Act. Off. 28. l.

XIV.

Interventio.

a Bold. Szűz szeplőtelen fogantatásáról. — A
etti interventióra először Spanyolország ajánl-
anyol kormány jegyzéke. — Piemont kitérő
scana tiltakozása. — Piemont kisérletei Gaetá-
i jegyzéke Martinihez. — A pápai kormány
IX. Pius szavai a bibornokokhoz és diplomatiai
A pápa megbizásából Antonelli hivatalos alak-
kéri a kath. hatalmak interventióját.

ıs, mielőtt gaetai számüzetéséből az euró-
közbenjárását kikéré, előbb annak ol-
yamodott, ki »rettenetes, mint a táborok
erege«. [1]) A Boldogságos Szűz megdi-
349. február 2-ikán [2]) Gyertyaszentelő
ész kath. világ patriárkáihoz, primásai-
és püspökeihez körlevelet intézett, [3])
denelőtt emlékezetbe hozza a püspökök,
és szerzetesrendek által elődeihez és
t azon kérelmet, hogy a Bold. Szűz szep-
tatásáról szóló misébe e szót: »Imma-
gtathassák; továbbá, hogy számos püs-

ıeke 6, 3.
ıaz nap Zaccaria Antal-Mária szentté avattatott.
orimum«, Cajetae 1849. febr. 2. Acta Pii IX. 162.

pök elődeihez és hozzá azon kérel
hogy a Bold. Szűz szeplőtelen foga
kath. egyház tana meghatároztassék.
melyekben tudós és istenes férfiak a
ményt oly meggyőzőleg adták elő, h
dálkoztak, miért nem hirdeti ki az
toli szentszék ünnepélyes kijelentéss
nek azon megdicsőitését, melynek elis
annyira ohajtják.

»Mi, folytatja, ezen ohajtásoka
sen fogadtuk, mert gyermekéveinktő
sem viseltünk annyira szivünkön, mi
Szüz Máriát különös jámborsággal
és legbensőbb szeretettel tiszteljük,
síthessük, mit az ő nagyobb dicsőség
előmozdítására szolgálni vélünk. Az
paságunk kezdete óta a legnagyob
gondjainkat komolyan e felette fonto
tuk, és nem mulasztottuk el alázato
val Istenhez fordulni, miszerint lelk
kegyelme világosságát ömleszsze, ho
mit ez ügyben tennünk kell.

»Mert leginkább azon reményr
hogy a Bold. Szüz, ki a keresztény
koron minden, még a legnagyobb
ellenségek incselkedéseitől és támada
tette és a bukástól megóvta, a mi fö
sajnálatra méltó sorsunkat, legkeser
ket, szorongattatásainkat és gondj
anyai szeretetében, hatalmas és min
benjárásával Istennél, el fogja fordít

együtt, melyekkel büneink miatt meg-
a szenvedések dühöngő viharait, me-
ház lelkünk kimondhatatlan fájdalmára,
nyattatik, lecsendesítse és eloszlassa,
örömre változtassa.«
azután a püspökökkel, hogy biborno-
élő papokból és jeles theologusokból
atiót állitott, mely ezen igen fontos
oldalról megvizsgálja, és vele vélemé-
továbbá fölhivja a püspököket, misze-
látásuk szerint egyházmegyéikben köz-
jenek, »hogy, mondja a szent atya, a
gos atyja isteni lelkének mennyei vilá-
ık közölje, bennünket szent lehével
ily felette fontos ügyben hozandó el-
mind szent nevének nagyobb tisztele-
old. Szüz dicsőségére és a küzdő egy-
szolgáljon. Fölötte ohajtjuk, hogy mi-
künk jelentést tegyetek, mily lelkese-
clerustok és hivő népetek a szeplőtelen
isa iránt, és mennyire ohajtja, hogy
apostoli szentszék eldöntse; különösen
hajtanók megtudni, hogy, tisztelendő
log iránt kitünő bölcseségtekben mint
ni saját ohajtástok.« —
l nemzet volt az, mely jóval mielőtt a
ath. hatalmak közbenjárását kikéré,
zember 21-ikén Ausztriához, Franczia-
rországhoz, Nápolyhoz, Szardiniához
intézett jegyzékben tudatá a pápa vi-
ık visszaállitása iránti készségét. »Ő

lelki jogait, s visszanyerje azon függ
az egyház kormányzatában szükség

»Kötelességemnek tartottam
előterjeszteni a királynak, felsége
azután közölni a miniszterekkel. Ő
sült a boldogtalan római eseménye
pának kifejezni, mennyire részt ve
ban. A király nem szünt meg minde
legélénkebb ohaját kifejezni épen
iránt, melyet a madridi kormány k
és kormánya ő szentsége iránt ugya
let által lelkesíttetve, mely elhatár
ridi kormányt vezérli, fölötte bold
magukat, ha csatlakozhatnának a S
javaslatba hozott értekezlethez, s igy
zésökre álló eszközzel közreműködh
eredményhez, melyet a király épen
mint akármely más kath. fejedele

»A madridi kabinet azt állitj
sus egyedül a vallási kérdéssel fog
lőzve a pápai államok belpolitikájá
niszterium méltányolván a madridi
vallásos gondolatát, mindamellett
rint nem látja valószinünek, hogy
hatalmak teljhatalmu képviselői
vallási ügyeknek a politikaiaktól va
tását szorosan tekintet előtt lehe
figyelembe veszszük, hogy a pápa po
hagyta oda Rómát, következőleg al
visszatérését polgári nehézségek a
lyeket mindenekelőtt el kell távolit

talom kérdése szorosan összefügg
ő összevegyül akként, miszerint a
lehetne tanácskozni anélkül, hogy
gai ne érintessenek, következőleg
ssuson egyszerre mind a két kér-
alni, ami az olasz kormányok néze-
enkezném.
azon kormányok közt, melyek föl-
ongressusba teljhatalmu képviselő-
látjuk az ausztriai kormányt
, hogy jelenleg az olasz félsziget
értekezletben nem engednék meg
ét, még akkor sem, ha az alkudo-
hatalomtól teljesen elkülönítve a
rítani.
e tekintetekhez, hogy a mai han-
yet Olaszországban általában, és
államokban észlelünk, a fönnebb
ak interventiója fölötte visszatet-
ttvalóinak, s őket annyira elidege-
föl is téve, hogy ily módon köztök
etik, az a kül-erőszakoskodás jelle-
ó nem lenne, s azért tévesztené czél-
átrányára szolgálna.
ett a király kormánya méltányolván
ek a spanyol királyné ő felsége s
iváló kegyeletének a közlött terve-
véleményben volnék, miszerint jó
sítsük minden törekvéseinket, hogy
ohajtott czélt a vallás javára más

»Ezen mód abban állana,
közvetlenül igyekezzünk a Rómáb
reábirni, és hivjuk őt föl, hogy
vényeket, melyeket népeinek ad
meg. A diplomatiai küldötteknе
teendő jó szolgálataikban gondosa
minden zajt és nyilvánosságot, és
niök kellene mindent, mi akármi
szatával birhatna.

»Végre nagyon kivánato
ugyanazon kath. kormányok Róm
teket meneszszenek, kik támaszt
kelt pártnak, nehogy a pápa ő
szakadás következzék be [1]). Ő fel
hitben van, hogy egyedül ezen
az ügyeket a szent atya, a vall
érdekében szabályozni. Ez értele
sokat Gaetában és Rómában levő

Még kevesbbé csatlakozott
Toscana, mely akkor teljes forr
spanyol fölhivás ellen Gaetában
kozott.

Gioberti kétszinü politik
tisztában voltak, s azért a szen
nehézségeket is tettek Martini
rendes követeül való elismerésébe
hogy a piemonti kormánynak öss

---

[1]) Rómában a köztársaság ekk
hirdetve.

[2]) L. 84. l.

elem ellen föllázadt Rómával, mely
ket is tart sat., s nehézségeit egy
artini grófhoz intézett levélben ki
erti igérte, hogy Rómából vissza-
időző követségi titkárt is, a római
inban levő követeit visszaküldi; de
ősen hangsulyoztatá Piemont azon
Romagnát fegyveresen megszáll-
ége, válaszolá erre Antonelli, Olasz-
gyének tekintetéből nem hagyhatja
z egyház valódi érdekeit. Az egyház
a fenforgó kérdés szélesebb alapot
kath. fejedelmek ügye. Ha Ausztria
k, hogy a pápának segélyt nyujtson,
em volna méltó, e készség elé akadá-

ár-már azon ponton volt, hogy köve-
Gioberti január 16-ikán irá Martini-
özvetítés fölajánlása a pápai kor-
etszik, ő felsége azt visszavonja. Ő
terei valóban nincsenek azon hitben,
rmány gyilkosok kormánya (governo
Antonelli nevezni szokta) és hogy az
párt igen csekély; de e pontban az
onelli bibornok ritka éleseszűségére
én készséggel visszavonja ajánlatát
ly iránt, ha a pápának nem tetszik
e ő felsége kormánya ohajtja: tudja
szent atyának fölajánlván a közve-

ál III. 180—181.

títést, olasz és kath. érzelmek álta
hivé, hogy békés és jóakaratu köz
fog felelni Krisztus helytartója ol
fegyverek erőszakos és véres utja,
szívesebben fogadja egy olasz
mint a németét. Többiben e pont
hivatkozik Antonelli bibornok
bölcseségére.

»Ezek szorosan a piemonti
fejtse ki azokat alázattal és hód
és szilárd nyiltsággal Antonelli b
szersmind jelentse ki mindkettő el
királyának és kormányának nin
vagy mentegetni azt, mit a szent
tek, és miután követet küldöttek
veres megszállást ajánlottak, az
bánásmódra számíthatnak. . .«

Hozzátevé még, hogy csupá
tiszteletből a spanyol vagy akárm
tiót nem tekinti még közvetl
de ha ez interventio bekövetke
tiltakozni fogna Olaszország és
talmak színe előtt. »Azon föltevés
idegen hatalom Olaszországban
járna a pápa és alattvalói közti
sére, a király kormánya el nem ti
zete szerint ily közvetítés sulyos
lemetlenebb következményeket
nemcsak a pápai államokra, han
szágra nézve; azért kötelességén

ıyok figyelmét fölhivni a veszélyekre, rszág ügyeinek ezen ujabb összebo- in rejt. . . . «

ya nagy mérsékeltségének jelét adá, hang daczára Martinit január 23-án követeül elismeré, a közbenjáró kath. ván, hogy Piemontot szövetségökbe ne.

th. hatalmak képviselői teljes szám- tában, mert február 4-ikén az uj szterházy Móricz gróf is meg- szent atya addig hivatalosan a ha- rventióját nem kérte. Alkalom nyilt ón február 9-ikén Rómában a pápát nyilvánították. IX. Pius még ekkor, ntio iránti reményét hangsulyozta, , hogy a bíbornokok és diplomatiai ruár 14-ikén a római Constituente ünnepélyesen tiltakozzék.

zállam világi uralma ellen elkövetett zu sora, mondá, melyeket sokan vak- tek, s végrehajtottak azok, kiknek go- zsága régtől amazok tanulékony vak- ásra fogékonynyá tették; a merényle- ıség végfokát elérvén, ma az ugyneve- tuente f. é. febr. 9-iki határozatával, , hogy a pápaság a római államban yzattól tettleg és jogilag meg van a római állam kormányának alak- lica névvel a tiszta democratia fogja ket azon kényszerüségbe helyez, hogy

ujolag fölemeljük szavunkat oly
mely a világ szine előtt az igazság
ság, esztelenség és istentelenség
viseli magán, és a mely ellen, kö
collegium és önöknek, a szentszék
hatalmak és kormányok méltó kép
által, a legünnepélyesebb módon
semmisnek nyilvánítjuk, mint a ko
ellen tiltakoztunk és azokat semm
tottuk. Önök, uraim, tanui voltal
15. és 16-iki mindenha siratandó
lünk együtt azokat önök is fájlalt
ama gyászos napokban önök lelkün
tak; önök követtek bennünket e f
nünket Isten keze vezetett, ki föl
aláz, de nem hagyja el soha azt,
pillanatban is önök képezik nem
azért önökhöz fordulunk, hogy ér
kozásainkat mondják el udvara
nyaiknak.

»A pápai alattvalók mind
merész párt által, mely az emberi
ellensége, a minden nyomor legn
taszíttatva, mi, mint világi fejedel
mint a kath. vallás feje és főpapj
a nevezett pápai alattvalók legna
szai és kéréseinek, kik az őket eln
oldását ohajtanák látni. Kérjük
szentszék számára föntartassék a
nak szent joga, melyet századok ó
mely általánosan elismertetett, s

e szentszék kath. apostolságának sza-
ára elengedhetlenül szükséges. Az
világszerte oly élénken nyilvánult
os bizonyiték, hogy ügyünk az igaz-
rt nem is mernénk kételkedni, hogy
streméltó nemzetek által, melyeket
k, teljes rokonszenvvel és érdeklő-
ltatni. Gaeta, 1849. február 14-ikén.
.«

th. hatalmak képviselőivel egyetér-
elli bíbornok február 18-ikán hi-
kérte Francziaország, Ausztria, Spa-
zicilia királysága fegyveres interven-
Európa erkölcsi támaszát.

en Antonelli előadván a római hely-
t, igy folytatja:

tya a hatalmában álló minden esz-
s ösztönöztetve azon kötelességtől,
kath. világ szine előtt sürgeti, hogy
gét, a fejedelemséget fentartsa, mely
ságának és egyházfőnöki független-
ére hozzá mellőzhetlenül kapcsolva
a jóakaratú emberek fohászaitól is
ngon oltalomért és segélyért esde-
b ily vasjármat és zsarnoki kezet
ak: a szent atya ujonnan ugyan-
khoz és különösen azokhoz fordul,
k, s melyek szivök oly nagy készségé-
t módon nyilatkoztatták ki szilárd
védeni, bizonyosnak tartván, hogy
k által a leghathatósabban fognak

közremunkálni, hogy őt birodalmá
sába visszahelyezzék, melyek szán
tattak, hogy teljes szabadsága és
tartassék, kezeskedvén ezekről min
melyek az európai közjog alapját l

»És minthogy Ausztria
szág, Spanyolország és k
rálysága földrajzi fekvésöknél fog
vannak, miszerint fegyveres erejök
kálhatnak, hogy a szentszék állam
csoportja által megzavart rend l
szentsége, bizván ezen hatalmas
gyermekeinek vallásos buzgalmáb
ban kéri föl fegyveres közbenjárás
szék államát főleg azon gonoszok
sák meg, kik ott a bünök minden
zsarnokságot üznek.

»Csak ezen egyetlen mód ál
házállamban a rendet, és ő szents
szabad gyakorlatába visszaállita
fönséges és szentséges méltósága,
ház érdekei, és a népek békéje p
ják; csak igy lehetend föntartan
melyet pápává történt választatás
dainak teljes voltában átadandó.

»Az ő ügye egyszersmind a
mus ügye. És azért bizton várj
mig mindazon hatalmasságok, m
viszonyban áll, és melyek őt azo
változásai közepette, melyekbe
része taszitotta volt, a legélénkel

m, mig ezek most erkölcsi erejökkel
i azon fegyveres közbenjárást, mely-
körülmények nehézsége parancsolja:
nlített négy hatalmasság pillanatig
neki azon közremunkálást nyujtani,
nyel, ezáltal roppant szolgálatot te-
rend- és vallásnak....«[1])

1849. 167. l.

XV.

Gaetai értekez

Miért záratott ki Piemont az interventió
— Piemont tiltakozása az interventio el
mak készséggel fölajánlják közbenjárásul
likus kormányok is a pápa mellett nyilatl
értekezlet. — Az ebben megállapított al
iránti módozatok. — Francziaország ta
— A kizárólagos franczia interventio ell
értekezlet meglepetve értesül, hogy Civi
csapatok szálltak partra. — Drouin de
franczia kormánynak a pápához intéz
Pius nyilatkozata Harcourt előtt. — Mit
elfogadni. — Ápril 20-iki allocutio. — I
A franczia expeditio magatartása az ért
kat szül. — Izgatottság. — Francziaorszá
ér czélt.

A közbenjárás tehát, melye
egyetemes, katholikus, európai v
exclusiv olasz, sőt piemonti közbe
szövetségből teljesen kizáratott. G
szabadítására alakuló katholikus
tetlenné tenni; az egyházállam éjs
szállásával, a római forradalomm
dozás által a piemonti aspiratióka
síteni, de a hatalmak lehetetlenné t
benjárását. [1])

[1]) Gioberti értesülvén Piemont k
hez e szenvedélyes és maró gúnynyal te

bibornok február 18-iki jegyzékére, egyveres interventiójának kikérését i kormány természetesen tiltakozás-oberti a miniszteriumból már (1849. épett volt; a tiltakozás Chiodo dett, ki ideiglenesen a külügyet

rint a szárd király azon időtől fogva, iszályok folytán a szent atya oda-

neri valódi barátjait. Ha ismerné, akármely eléje Piemontnak. Azt hiszem, a szentszék nnak és kegyeletemnek elég jelét adtam iber, akár, mióta kormányra léptem. Azt kormányzásom alatt a szent atya iránti jó bizonyitékát adtam, mint az előbbi kormá-gaetai udvar több mint vakmerő itéletet azt mutatja, hogy e tekintetben nem igen evangéliomi parancsokat; ebben csak a anak vele. Örülök, hogy ily sajátságos Mazzini József és Antonelli ő eminentiája ztalom magamat, hogy Olaszország többi éleménynyel lesznek.

bornok azon panasza, hogy a piemonti kor-iaknál a béke és evangéliomi egyetértés és ezzel a dolgoknak roszabbra fordulását olna Rómának, pillanatnyi indulatoskodás és nem a komoly meggondolásé; mert ő lheté, hogy az evangéliom szabályai fölebb dorkodásainál, és hogy bármely fejedelem roszat ohajtja, hogy abból jót hozzon ki, yümölcsre, mint gyalázatra ez életben és n.

mány Piemontot kizárván a kath. kormá-ek politikai nehézségeit valószinüleg nem

hagyta az örök várost, az egyház
ténél és Olaszország iránti kötele
totta és remélte, hogy békés utc
pápa és népe közti egyetértést, m
mind Olaszország nyugalma ér
volt nem kivánni. A szárd kirá
már látván, hogy a pápa mellőzv
ket, néhány küllállam fegyveres l

---

vette számba. Minden valószinüség sz
viszszük gyakorlatba Antonelli bíborno
hogy azon ohajtásnak, miszerint IX.
tehetek minden egyéb tekintetet... De
fékezzem a demagogiát s megmentser
czélra kell irányoznom minden tevéker

»A piemonti parlament soha
hogy Ausztria Róma ügyeiben közbenj
emberünk van, kik a német ellen a rón
fognak harczolhatni, mint a Mincio va

»A gaetai udvar jól gondoskodjé
mindig tisztelettel fog az egyház lelki
Piemont tiltakozhatni fog, és megaka
Ausztria közbenjárjon Olaszország szi
megbecstelenítse a pápa szent ügyét.

»Remélem, hogy a gaetai udvar
felelőbb, IX. Piushoz méltóbb érzelmek
nálom, hogy ezt ki kell mondanom,
elutasítván a kibékülés eszméit, és in
hez folyamodván, nem veszi figyelem
Krisztus elveit, és azoknak eléje teszi M

»Sziveskedjék ezen eszméket An
tiszteletteljesen és nyiltan terjeszteni.
hasznuk legyen, és hogy ne legyek l
Európa szine előtt ismételni....«

ismeri teljes formában tiltakozni
n elhatározása ellen, hogy Olaszor-
interventiót kér, mig abból a szárd
fejedelmet, kinek békés közvetitése
tt, a közbenjárásból kizárja.

király tiltakozását az olasz nemzetiség
jogára alapitá; mint a tiltakozás szö-
apját képezi az a nemzetközi jognak,
zt az olasz államokat kötelezi, és a
ötelességévé teszi, minden a félszige-
hatalomnak ellenállani, ha az bárcsak
Olaszország valamely részét el akarná
ikozás nem akar Antonelli jegyzéké-
bocsátkozni, mindamellett kötelessé-
olasz kormányok figyelmét fölhívni a
ményekre, melyeket az idegen beavat-
n vonhat. Különösen jósolja, hogy az
polgári háborura, sőt európai conflag-
.[1])

ott kath. hatalmak nagy készséggel
közremüködésöket. Még nem-katholi-
s a római respublica ellenében a pápa
oztak. A porosz király, mint hirlelték,
ől álló hadsegélyt ajánlott föl. Az orosz
tában volt Bouteneff által a pápa vi-
atalmának visszaállitása iránti teljes
ánittatta. Anglia, noha Olaszországban
tinensen a forradalmat szította, még
gy a római köztársaság iránt rokon-

Farininál III. 264. s kk. l.

szenvvel nem viseltetik, s annak kül
el nem fogadta.

A kisebb kath. hatalmak nem
de anyagi segélyöket is fölajánlott
landó volt 10,000-nyi hadat a pápa
ratiójára Olaszországba küldeni; a
maradt vissza a többi mögött.

A fegyveres interventióra
képviselői 1849. márczius 30-án ke
kezletöket,[1]) ugyanakkor, midőn az
franczia nemzetgyűlés is élénken fo
triát Eszterházy Móricz gróf,
Harcourt herczeg és Raynev
Ludolf gróf, Spanyolországot M
Rosa képviselték. Antonelli bi
tekezlettől a francziák távol akar
csak jelen volt, de elnökölt is; a jeg
neval gróf viselé.

Az értekezlet egyhangulag m
hogy a pápa világi hatalma a lelk
és független gyakorlására elengedh
azért módokról akarnak tanácskoz
világi hatalmat minél gyorsabban v
denekelőtt az egyházállamban való
tervét kelle előkésziteni. De kire bi
hogy a köztársaságot szivében, a
madja meg? A képviselők nem tit

---

[1]) Hogy az értekezlet lefolyását m
hassuk, elkerülhetlen némely dolgokat éri
leirását az olvasó a következő fejezetben f

. négy hadsereg összeműködve távoli-
lló nehézségeket, ezekből utóbb bonyo-
eznének. Antonelli bibornoknak az lett
hogy Ausztria szállja meg az egyház-
észét, a nápolyiak a déli részt és a már-
; a spanyolok Rómát, szent Péter
binát; a francziák Civitavecchiát és a
melléket. A többség hajlandónak lát-
ogadására, mely természetes, a föld-
nak megfelelő volt; mely kiemelvén a
ai fölosztást, a visszafoglalandó állam
könnyítette. A francziák azonban kije-
ervet kormányuk határozott beleegye-
nem fogadhatják.

k ülésben, mely april 14-ikén tarta-
herczeg tudatta, hogy sajnálatára e
n kormányától még mindig nem érke-
Véleménye szerint a legrövidebb és

ia kormánynak igen nehéz helyzete volt. A
indig azzal kecsegtették magukat, hogy a
oz ragadják, s a római republicánusokhoz
kat intéztek. »Azt mondják, — irák a római
hogy Spanyolország, Nápoly és Ausztria
etséget kötnek, s Rómában a néphatalmat
isíteni. E hirek, polgártársak, szervezkedés-
ájában ne zavarjanak meg benneteket. A vén
a saját függetlenségöket megalapító rómaia-
, meg fogják a dolgot gondolni. S ha mégis
nának . . . Olaszország polgárai! a franczia
zenve veletek van; meghivástokra önkény-
ennének, hogy a barbárokat ki-
. Off. 29. l.)

legczélszerűbb eljárás volna, I
egyedül interveniálna. Ez a r
kevésbbé sértené, s a visszaállitan
kevesebb nehézséggel és szem
koznék.

Előrelátható volt, hogy az é
tot el nem fogadja. Eszterhá
hogy ha a római respublica ell
ausztriai katonaság részt nem veh
nagyon fölizgatott olaszok fölbá
okvetlenül megtámadnák Olaszc
nez de la Rosa nem titkolá a
franczia kormány a szent atyára,
ható intézményeket erőszakolhatn
talommal szerezne érvényt. Végr
bornok megjegyzé, ha az értekezl
föl is hatalmazná, hogy az egyház
egyedül állitsa vissza, mégis m
hogy Ausztria területi megszállá
szerezzen magának; a netáni félté
ország egyedüli actiója bizonyára
nagyobb mértékben, mintha a nég
seregei együttesen működnének.
landónak találta, hogy midőn a k
monarchiában élnek, a szent atya
maszául oly hatalmat válaszszon-
óta a respublicával tesz kisérletet

E vitatkozás közepette lept
tet a hir, hogy a francziák Civi
szállottak. E meglepetés a legna
szülte. Francziaországnak e hir

étséget az iránt, hogy Napoleon-Lajos
ı Ausztria ellen akar állást foglalni.
ı de Lhuys franczia külügyminiszter
-án de Lacour bécsi franczia követhez
ézé:

mények, melyek Éjszak-Olaszországban
ta oly gyorsan követték egymást; az
eregnek a piemontival való rövid hábo-
zdulatai; a Schwarzenberg herczeg ál-
n kifejezett szándék, hogy a Lombar-
dos államokban mindenütt interveniálni
a hatalmak képviselőinek magatartása

aország féltékenységét növelte Schwarzen-
ek következő, Antonelli bibornok február 18-ki
megjelent jegyzéke: »Azon kérdések közt,
ıak figyelmét magukra vonják, első helyet fog-
ápa ő szentségének rendkivüli helyzete. IX.
általán Olaszország jótevőjének és szabadító-
, ma menekülés által kénytelen a fővárosában
s merényletek elől szabadulni, és idegen földön
Szomoru látvány, melyet nyujtanak az embe-
, kik visszaélvén a nemzetiség érzelmével, mely-
int ők mondják, működnek, a legszentebb jogo-
ék, noha világos volt, hogy a kereszténység az
et tűrni nem fogja. Valóban a két összetartozó
zükségét annak, hogy a pápa ő szentsége számki-
zintén a hatalomnak, melyet egy párt az ő ne-
rég vettessék. A kath. világnak jogában áll az
feje számára a szabadságnak azon teljét köve-
ıgedhetlenül szükséges a kath. társadalom kor-
en ősrégi monarchia számára, melynek a világ
n vannak alattvalói. A kath. népek nem fogják
egyház feje függetlenségétől meg legyen fosz-
fejedelem alattvalójává váljék; nem fogják tűrni,

a gaetai értekezleten, kik a mi küld
taihoz eddig semmiben sem akart
mindezen körülmények azon gondola
nünket, hogy ha Közép-Olaszország
hozásában fönn akarjuk tar
lyást, mely Francziaorszá
megilleti, s melynek fönta
rópai egyensulyhoz lény
séges, határozottabban föl kell lép

»A köztársasági kormány elhat
dinot tábornok parancsno

---

hogy a pápa letétessék egy párt által, mely
oltalma alatt hatalmát aláássa és megsemm

»Hogy Róma püspöke, ki egyuttal a
gasztos tisztét teljesíthesse, egyszersmind
mének is kell lennie.

»Azért az összes kath. államoknak
ben fekszik, hogy a pápa világi fejedele
Másrészt az egyházállammal szomszédos ál
érdekökben van, hogy ezen államok ne
anarchia fészkeivé, melyek a többiek érdeke

»Kétségtelenül Ausztriát és Franczi
sőrendü kath. hatalmakat illeti meg, hogy
s tiltakozzanak a gonoszságok ellen, mely
áldozatává lett. Továbbá úgy vélekedünk,
rálynak, mint kath. és szomszédos fejedel
van azok köze való fölvételét sürgetni, k
lalkozni, hogy a pápa ő szentségét fővárosá
gaiba visszahelyezzék.

»Maga a szent atya, midőn a nápo
lasztá menhelyül, két Szicilia királya ő fels
nyitékát adta, hogy személyes bizalomma
mind tulajdonai, mind erős kormánya tekin
illeti, mely szerint óhajtott sikert arassunk,

hiába hadcsapatot küld. Ezen
nem az volt czélunk, hogy a római népre
ti rendszert erőszakoljunk, melyet sza-
visszavet, sem hogy a pápát, ha hatal-
latát ismét kezébe veszi, arra kötelez-
n vagy olyan kormányrendszert elfogad-
szszük, és e hitben mindinkább meg-
gy az ember természetes hajlamainál
nberi forradalom után Rómában beho-
ati rendszernek buknia kell, és hogy a
zséggel aláveti magát a pápa-fejedelem
a a reactió veszélyei ellen biztosittatik.

ápoly és Francziaország kormányai, miután
tárgyban tanácskoztak, együttesen a római
nynak jelentsék ki, miszerint a leghatályosabb
k használni, hogy lehető legrövidebb idő alatt
ely iránt maguk közt megegyeztek.

t, hogy az erélyes cselekvés eszközeivel ren-
k manifestatiója a római nép többségét, melyet
kisebbség tétlenségben tart, bátorítani fogja
lyan igyekezzék magáról levetni a meggyalázó
tya személyével Róma falai közt helyre akarja
és békét. Ha azonban bizonyos idő alatt, mely-
g kell határozni, a hatalmak nyilatkozatának
t hatása, akkor közvetlenül az anyagi eszkö-
modni. A szerepeket véleményünk szerint ek-
sztani:

ország tengerészeti haderejével megjelenne Ci-
; a nápolyi hadsereg egy része átlépné az egy-
t, mig az ausztriai csapatok átkelnének a Pón.
bi működése a körülményektől függne; de
zon pillanatban, midőn a pápa a kormányt
gy midőn elég erősnek hiszi magát arra, hogy
get mellőzheti.«

»De másrészt azt is hiszszük (
e tekintetben mindig ugyanazt mon
pápai hatalom nem verhet mély gyö
harok közt nem állhat meg biztosan,
nem tétetik a régi visszaélések viss
megsemmisitéséhez IX. Pius a refo
nemes buzgalommal fogott. A mi ex
a czélja, hogy ezen alapokon megkön
lést, és hogy a szent atyának és mind
mában vagy Gaetában készek köz
támaszt nyujtsa, melyre tulzott köve
nosz szenvedélyek által támasztott a
zésére szükségök lehet.

»Schwarzenberg herczeg kétsé
fogni, hogy imént jelzett fontos e
nem akartuk compromittálni a sike
halogatásokkal, melyek bekövetkezte
tározásunkat előbb a gaetai értekezle
közölnünk. Az események gyors foly
logatást. De szándékainkban nincse
telmű, nem is kell azokat félremagya
akarunk, az, hogy a szent atya vissza
a helyzetet elfogadhassa mind ő, min
ország és Európa megóvassanak uj
olasz államok hatalma és függetlens
rénylet ellen biztosságban legyenek.

»Az eszközök, melyekhez folya
tévedek) a czél elérésére leginkább a
hetetlen, hogy azokat a rend és béke
helyben ne hagyja. Nem tekinthetj
kül, hogy Ausztria, mely Felső-Olaszo

sa, s a piemonti hadseregen nyert győ-
nagy befolyást nyert a félszigeten, még
a elfoglalása által igyekszik ujabb biz-
sni. Ezen fölösleges megszállás csak
enségre és rendzavarásokra fog alkal-
i.«

Drouin de Lhuys külügyminisz-
erczeget is figyelmeztette, hogy ha An-
tja a franczia expeditió megindulását,
dja elő a czélt, melyet ezen expeditió-
rmány elérni óhajt. A külügyminiszter
artotta, hogy a pápa manifestu-
közzé, melyben népét szabadelvü, a
ek megfelelő intézményekről biztositja.
nak akkor kell közzététetnie, midőn
vitavecchiában partra szállanak, s igy
kezése kibékülést jelezne, melyből csak
lzó záratnék ki. Harcourtnak meg-
ily okmány megjelenésének szükségét
gsulyozza.[1])

nt atyát illeti, azon kilátás, hogy ál-
nitása, jövendő függetlensége oly kor-
cinek lehet alávetve, mely forradalom
e, melyet a radicálisok folyvást fenye-
ára nem lehetett megnyugtató. Mégis
ózt a szent atya mutatott legtöbb nyu-
Harcourt herczeg a Párisból vett uta-
anifestumról, szabadelvü intézmények-
e, a pápa igy válaszolt: »Legyen nyu-

zéket l. Farrini. III. 367.

godt, IX. Pius IX. Pius fog n
szomoru tapasztalást épen ne fordits
Nem kellend-e megszoritanunk a fél
záratnunk a clubbokat, mint önök is
tak tenni Francziországban; módosí
hirtelen adott intézményeket; szóval
delmeznünk lelki hatalmunkat, mely
mindig fenyegetve volt, s melyről
számolni tartozunk?«

A multból IX. Pius hajlandón
dent elfogadni a consultáig. Azontu
tum kihirdetésétől fogva, bevallá, h
nak engedett. »A világ, — mondá
gyors léptekkel halad a képviselő kor
felé. De bele lehet-e abba a római
vinni, óvatosság, átmenet nélkül? Ne
azt is tudnunk, vajjon a kamráknak
való folytonos beavatkozása össze
pápai hatalom vegyes természetével
a világiakat nem kell kizárni a hiva
teriumokból, delegatiókból, praefectu
oly törvényszékekből, melyek egyhá
nem birnak; de kizárjuk-e a hivatalo
ha azokra képesitvék? Például az
mely más hatalmasságokkal csak eg
tárgyal, lehetne-e valaha világi kez
pápa megigérte a manifestumot, mel
lesebbmérvű municipiumi szabadság
utján létrejövő tanács képezze, mely
lamköltségvetésre nézve döntő, a több
szavazattal birjanak.

atya Istenre bizván ügyét, az 1849. áp-
ott titkos consistoriumban a bibornoki
cutiót[1]) intézett, melyben nyiltan vá-
ik reformjaival gonosz terveikre vissza-
nek nem levén egyéb czéljok, mint hogy
atalmát megdöntsék. Hogy véget ves-
sorsnak, melyben alattvalói a forrada-
latt vannak, »már mult év deczember
delmek és népek segitségét kérni és
mulasztottuk. S meg nem tartóztat-
at, hogy veletek, tisztelendő testvérek,
n rendkivüli vigasztalást, melyet ére-
fejedelmek és népek, még azok is, ki-
egység köteléke hozzánk nem csatol,
ndóságukat a legfényesebben igyekez-
ni és kijelenteni.«

tudtul adja, hogy az egyházállam
szomszédos Ausztriához annál hajlan-
lni, mivel ezen hatalom mindenkor di-
lmezte a szentszék világi hatalmát, de
emélhetni, hogy »ezen birodalomban
knál fogva és jogszerű követeléseink
ognak szüntettetni némely ismeretes
az apostoli szentszék mindenkor ro-
áz a hivek legnagyobb java- és hasz-
badittatni.«[2])

uantisque. Alloc. de 20. april. 1849. Acti Pii

mutatják, hogy Ausztria és a szentszék közt
nt már ekkor folytak alkudozások.

Fölemlíti továbbá a szent at
hogy szintén segélyt kért a franczi
mindenkor kegyelt; Spanyolország
hatalom visszaállitására a kath. ne
föl; végre két Sziciliától, hol szive
fogadtatott a király által, kinek k
ságát különösen kiemeli.

Visszautasítja azon rágalma
éveiben titkos társulatnak tagja le

Végül az egész világ katholi
mond a szeretetadományokért.[1])

Az értekezlet ápril 27-ikén
Ebben egy manifestum-javaslat ol
szerint mihelyt Rómában a köz
megszünik, kormánybizottság fog
nek föladata meggyőződést szerez
által felforgatott intézmények kö
nek meg leginkább a nemzet mélt
Látni ebből, hogy a szent atya ké
gedélyezett intézmények közől a
ismét életbe léptetni. Az értekezl
podott, hogy miután a szent atya
mat hivott föl segitségére, egyikn
nem zárja ki a többi háromnak kö

A gaetai értekezlet elég j
munkálkodását, midőn a franczia
föllépése a már ugyis létező fél
lobbantotta. A franczia proklamát
emlitették, hogy az expeditió rend

---

[1]) Teljes szövegét lásd az Okmány

állitani. Akkor mily joggal lépett az
ldére? Mily egészen másként jártak el
, kiknek parancsnoka Bologna előtt
é, hogy »ő szentsége követével egyet-
törvényes hatalmát akarja visszaálli-
ilönbség, — mondák az értekezletben
s Francziaország nyilatkozata közt!
ziaország jónak látta a római kormány-
ni, anélkül, hogy a rend helyreállitá-
tai iránt a szent atya véleményét ki-
m csoda, ha IX. Pius a tervezett ma-
em akarta bocsátani addig, mig a fran-
őszintén ki nem jelenti, hogy expeditió-
lokok által vezéreltetik.

fogva az értekezlettől további ered-
etett várni. Az izgatottságot még fo-
s missiója, melyről utóbb részletesen
Martinez de la Rosa Francziaország
ása folytán kijelenté, hogy az értekez-
nak tekintendő. A pápa körében szóba
tszinü franczia eljárás ellenében a vég-
kisérleni. Némelyek ajánlották, hogy
merikába vonuljon; mások véleményez-
tria oltalma alatt Bolognát válaszsza

országnak kétszinü szerepéből ki kel-
dig eleget akart tenni a nemzetgyülés
ek, melynek igérte, hogy a római köz-
szünteti meg; az egyházállam szabad-
ztositani akarta »a clericális kormány
n«; a kath. hatalmak irányában, melyek

15*

föltétlenül a szent atya visszahelyez
legnagyobb határozatlanságot tanu
czélt a franczia nemzetgyülésnél, m
litikáját kárhoztatta; nem a rómaia
getésekre fegyverrel válaszoltak; ne
igért és már formulázott reformjait
folytán nem léptethette életbe.[1])

Az értekezlet véglefolyására a
tek fognak világosságot vetni.

[1]) V. ö. Gaillard: L'expedition de
1861.

XVI.

A franczia expeditio.

expeditiója részben Ausztria ellen volt in-
rvelése Napoleon-Lajos ellen. — Thiers érte-
áróval. — Ausztria engedékenysége. — A
bevallott indokai. — A nemzetgyülés meg-
itiót. — Oudinot. — Emlékirata. — Hadi-
iak véleménye az expeditióról. — A civita-
im befogadja a francziákat; ellenben a kor-
magatartást tanusit. — A Constituente til-
ellen. — A lombard legio Civitavecchiába
géretek mellett szállanak a francziák partra.
isa. — Visszautasitja a pápai biztosokat. —
yveres ellenállás mellett szavaz. — A római
inot-t Róma elleni vonulásra sürgetik.

ietséggel meginditott római expeditio,
fejezetben jeleztük, legalább részben,
len volt intézve. Napoleon-La-
ontiak novarai veresége után Olasz-
yveres segitséget nyujtott volna, ha
békepárt vissza nem tartja.

, midőn a novarai csata kimenetelé-
a érkezett, Napoleon-Lajos magához
Ez a franczia respublica megszilár-
hetlen kelléknek a békét tekintette.
szót ez alkalommal is Napoleon elle-
volt meggyőződése, hogy válaszul az

osztrákok győzelmére, Olaszországb
sereget kell küldeni. E fölfogás ellen
hogy Ausztria mérsékletet fog tanus
hány nappal a novarai csata előtt
herczeg biztositá a bécsi franczia kö
monttól semmit nem akar elvenni, s
garantiát nyujtani; hogy miután T
egy időre a harczvágy lehült, ott
Francziaországnak a Piemontban val
alkalmat szolgáltatni; hogy Olaszor
nem tudta függetlenségét kivivni, jele
szág által sem fog függetlenné lenni.
vágyását támogatni rosz politika let
vereség előtt, utána pedig épen eszt

Az érvek nem használtak.
látta, hogy Ausztria ellen és Olaszo
lépjen. Szerinte ezt Francziaország
tenni, és nem Olaszország absolut
melyet a forradalom comprommittá

Thiers nem tágitott. Tényekk
ket a köztársasági elnök megczáf
Éjfél után hagyta el Thiers az elnök
a hosszu értekezlet eredményre vez
pán abban állapodtak meg, hogy T
Hübner báróval, ki akkor mint
Ausztriát Párisban képviselte.

Hübner megkérdeztetvén Th
Ausztriának minő czéljai vannak P
vetségi titkár azt válaszolá, hogy ő
mint a közönség, mert a novarai gy
utasitást nem kapott. Azonban iga

mely egy év alatt kétszer támadott és
tett, végre vakmerőségeért lakoljon.
usztria által követelt kétszáz millió
ás az áldozatokért, melyekbe két had-

tehát háborut kivánnak? szakitá őt
z esetben óhajtásuk gyorsan fog tel-
mintsem gondolják. — És elmondá
poleonnal.
rhathatja ön kormányának, folytatá,
Lajos minden áron háborut óhajt,[1])

-Lajos olaszországi terveit Tommaseo
rsaságnak párisi követe igy irja le 1848. de-
Maninhoz intézett jelentésében: »Egy Bona-
ki (Napoleon-Lajosnak) a Gondviselés által
llittatott Francziaország élére, hogy hármat
züntesse ezen ország tulságos centralisatió-
iaországnak valódi szabadságot adhasson
ki hatalma iránti tiszteletet azáltal, hogy
zoritsa világi hatalmát; végre
po-Formiót. Az első pont tetszett neki; a
fogadta; a harmadik sem sértette, sőt
helyeselni látszott ... Panaszkodott, hogy
a részletek nehézségei, s mindenfölött »a
(Thiers és a többi békeapostol). Fölhozá,
gi hatalmától megfoszthassuk, arra európai
Pius kezdeményezte a mozgalmat sat. Mind-
laszoltam; csupán (mint magánember) azon
em ki, hogy a pápa Dél-Francziaország va-
éljen. Napoleon maga is ezt látszott óhaj-
látszólag nem sokat törődik; elsőbbséget
a lombard-velenczei államnak (tehát Ausztria
aszországból).« És ugyanazon hó 29-ikén a
ság igy üdvözölte Napoleon-Lajost: »Meg

hogy a forradalmi párt a háboru me
jelt vár tőle; hogy a mérsékelt párt
azt még föntarthatja, de azon föltéte
tria elfogadhatlan követelésekkel ne
százmillió, Ausztria ezt jól tudja, k
haladja Piemont fizetési képességét
is sok volna már. A védhelyek elfo
önök tábornokai csak a katonai hi
keresik, Európára nézve egy borza
nek haszontalan megujitása volna.
nélkül oda kell hagyniok a piemont
Piemontra vetendő sarcz szabályozá
zánk és Angliához fordulniok.

Néhány órával utóbb Thiers j
leonnak, hogy Hübner báró futárt
zenberg herczeghez és melegen aján
cziaország előterjesztéseit, melyek
békét kötött, és Piemont a novarai
után ujra összeszedheté magát.

Nemsokára a béke és háboru
franczia nemzetgyülés elé kerültek.
bizottsága már előadója választásáv
zeteinek kifejezést adni, az olasz e
tüzvén ki. Bixio akkor még a pápa
pártolta, és négy hóval azelőtt a Ró
interpellatióknak kezdeményezője
30-ikán a következő napirend kerül

---

vagyunk győződve, hogy ön, mint az olasz
tonája a Gondviselés által arra van hivatv
nidák nagy hazájának nemzetiségét ujra m
ments laissés par Manin. Paris, 1860. II. 63-

gyülés kijelenti, hogy ha
terület integritásának na-
sitására, és Francziaország
teljesebb megóvására a
hatalom Olaszország egy
eiglenes megszállásával al-
ak nyomatékot vél adhatni,
ülésben a legőszintébb és
b pártolásra számithat.« E
a a római expeditiónak. A franczia
e szerint két bevallott indoka lett
integritásának megóvása, mely egyéb-
olt veszélyeztetve, mert Ausztria jól
integritás megtámadása által kihivná
ncziaországot és Angliát, — és a fran-
egóvása Olaszországban.
gyülés az expeditióra nézve 395 sza-
llenében a kormány mellett sza-

ny az expeditio főparancsnokául Ou-
kot reggiói herczeget nevezte ki. A
ő császárság nagy iskolájából került
. Napoleon hadjárataiban Német- és
. Oudinot örömmel fogadta a kitün-
kath. Francziaországnak a pápaság
ge végrehajtásával megbizatott. Egy
terhez intézett emlékiratában mondja:
lági hatalma a mi művünk. Franczia-

tes vitára nézve l. Gaillard : L'expedition de
. s kk. l.

ország, mint kath. hatalom, nem en
triának, Nápoly- és Spanyolország
hogy azok egyedül eszközöljék a re
cziaország nem türheti, hogy az eg
gen hatalom földarabolja vagy álla
Nem fogja megengedni, miszerint a
sége annyira veszélyeztessék, hogy
hatalom vendégévé kelljen lennie.
természetes szövetségesei a vallás fej
hatalma Európa legtöbb népére né
szükség? A javára való közvetlen
nyos tekintetben szövetséget és álta
tene. Ezzel nagy biztositékot nyu
dalmi rendnek és a kereszténységne
lárdabb támaszainak kell lennünk.«

Oudinot három haditervet te
az első vala Spezziánál partra szál
ván a piemonti hadsereghez, Tosc
pápai legátiókba vonulni. Ezt megr
tiak novarai veresége. A másodi
kikötni, s innen a pontini mocsároko
uton Róma ellen indulni. Ez föltéte
kal való közös actiót, melyet Pá
A harmadik és e l f o g a d o t t terv
chiánál való kiszállás, mely legbizt
czélszerübbnek tünt föl.

Oudinot ápril 20-ikán érkezet
a mintegy 9000 főnyi sereget, mel
de Saint-Jean-d'Angely tábornok
alatt állott, átvette.

A kiküldött had ápril 21-ikén

april 24-ikén értesültek a franczia
atározásáról; de a legtöbben azon
voltak, hogy Francziaország a római
ában nem fog ellenséges állást fog-
aga a parlamentben ugy nyilatko-
nczia expeditio czélja lehet megaka-
rák beavatkozást és biztosítani a
; addig is be kell bizonyítanunk
k és a többi kath. hatalmaknak,
i hatalmának teljes és szabad gya-
uk!«

napon, ápril 24-ikén, reggel a civi-
öben megjelent az első csatárhajó
a Espivent a főparancsnoknak — és
ers Regnault Saint-Jean-d'Angely
dei; azonfölül la Tour d'Auvergne,
nint diplomatiai titkár kisérte.

tadá Mannucci civitavecchiai kor-
not főparancsnok levelét, mely sze-
kormány meg akarván könnyiteni
zását, mely egyenlően távol legyen
dőben lábra kapott anarchiától, mind
visszaélésektől, melyek IX. Piusnak
e előtt az egyházállamnak kárára
á Civitavecchiába csapatokat kül-
arancsnokául őt nevezte ki.« Kéri a
a csapatokat, mihelyt partra szál-
mint szövetségeseket, kik a
szándékkal érkeztek.

izennégy órai időt kért, mig Rómá-
. De Espivent azonnal kivánt vá-

laszt. A kormányzó összehivá tehát
a kereskedelmi kamarát és a fő ti
élőszóval értesüljenek a francziák
köztök megjelent Espivent körülb
zott: »Mindenekelőtt tudják meg
ország nem fog támogatni oly ko
nem ismert. Francziaország azért j
Olaszországot uj szerencsétlenségé
főczélja önöket Ausztria boszujá
Noha Francziaország épen ugy,
hatalmasság érdekelve van, hogy
deztessenek, azért semmiféle meg
nem akar; czélja nem más, mint
népeinek segítségére legyen oly kor
sában, mely távol tartsa mind a
által megsemmisített régi visszaé
anarchiát.«

A municipium egyhangulag
»örül a francziák megérkezésének;
gedi, hogy a városba jöjjenek, és az
de egyszersmind testvérekül fogadj
nyilatkozatot még ülés alatt aláirtá
kényes küldetésben katonai erélyl
diplomatiai ügyességgel járt el, csa
soltatása iránt még azon este intéz

Daczára annak, hogy a munic
kat testvérekül igérte fogadni, és a
vecchiában iránt uk általán kedvez
kormányzó a közben megérkezett O
adá, hogy nem alkalmazkodhatik
hanem a Rómából érkezendő paran

árá a kikötőt, fölhuzatá az erőd hid-
tani katonaságtól igéretet vett, hogy
mány rendeletei szerint fognak eljárni.
ra a kormányzót az birta, hogy Melara
négyszáz emberrel és Mazzininek
hez intézett levelével Civita-
zett. Roszalta a municipium engedé-
gérte, hogy utolsó csepp vérig védel-
becsületet s hazát, és engedelmeskedik
deleteinek. Más nap Mazzini a muni-
llásra hivta föl.

nemzetgyülés még ápril 24-ikén éjjel
n »Isten és a nép nevében« tiltakozott
sio ellen; kijelenté, hogy erős elhatá-
ani és minden következményért Fran-
tte felelőssé [1]). E tiltakozást Rusconi
scantini képviselő vitték meg Oudinot-
mind a néphez kiáltványt intézett.
olvassuk ebben — idegen interventio
ztársaság területét. Egy csapat fran-
ent meg Civitavecchia előtt. Bármily
ek, a nép által szabadon elfogadott
e, a nemzetjog, a római nép becsülete
nak törvénynyé teszik az ellenállást.
ság ellen fog állani. A nép be fogja
gnak és a világnak bizonyítani, hogy
hanem férfiu-nép, mely valaha Euró-
ket szabott, s tőle indult ki a civili-
lhassa senki: a rómaiak akartak, de

67.

nem tudtak szabaddá lenni. Ellená
zataink, magunktartása által tudj
nemzet azon rendíthetlen elhatár
sohasem fogadjuk el a gyül
melyet megbuktattunk. A
bizonyítani. A ki másként gondol
leníti a népet, elárulja a hazát. A n
dóan fog működni, bármi történjék
be fogja tölteni megbizatását...«

A francziákkal egyidejüleg
vecchiába a lombardi legio,
emberből állott. Oudinot megenge
kat azon föltétel alatt, ha Porto-d'
és május 4-ike előtt Rómába nem
nara parancsnok, Mannucci kormán
miniszter irásban igérték. Ennek
legio már ápril 29-ikén Rómába v

A franczák partraszállása
kormányzó személyesen fölkereste
kot. A római köztársaság mellett
válaszolá, hogy teljesen helybenha
latkozatát, s a partraszállást elen
nek mondotta. A köztársaságia
hogy megtartsák az erődöt, hads
védműveket. Igérte, hogy a munici
ugyszintén a nemzetőrséget is. E
hogy a franczia zászló testvéri frig
lett fog lengeni. A municipiumtól

[1]) Act. off. 65.

[2]) A lombard legio viszontagság
gróf: I volontarii ed i bersaglieri lomba

hitének irásban adjon kifejezést, és
y igérete szerint a francziákat testvé-
mit a municipium teljesített is. Erre
anczia csapatok partraszállása, mely
génybe. A hajók egy része Marseillebe
harmadik dandárt szállitsa Civita-

franczia külügyminisztertől két ira-
ával: a főparancsnok számára adott
egy a római állam lakosaihoz inté-
st.

a, mondja az utasítás, hogy bel-reactio
ozás által fenyegettetik a jelenlegi
, melyet mi soha el nem ismer-
lvén az elkerülhetlen válság, köteles-
nünk a szükséges intézkedéseket, hogy
get államaiban föntartsuk a befo-
római államokba rendet hozzunk be
melyek a nép érdekeinek és jogainak

nnek nem lesz feladata végérvényes
bocsátkozni, melyek a jelzett ered-
ák, mégis fölhatalmaztatik a fönnálló
mely előterjesztéseket is elfogadni, és
kedésre lépni, mely az eredmény el-
asnak látszik, azonban kerülvén min-
, melyet akképen lehetne értelmezni,
ó római kormányt elismerjük.

az egyházállam területére lép, azonnal
sszeköttetésbe Harcourt és Rayneval
köztársasági kormány megbizásából

Gaetában tárgyalják azt, mi az önre
vonatkozik. Értekezzék velök és a t
sítések szerint intézkedjék, mint c
Küldje el Rómába egyik tisztjét, ki
nek előadja ön missiójának term
velök, hogy ön nincs fölhatal
gatni a dolgok azon rendé
képviselnek, és sürgesse közre
egyezkedésre, mely az államot az e
zasztó válságoktól megóvhatja.«

Ezen utasítás szerint Oudinot
a néphez fölhivást intézett, Gaetá
vent tábornokot küldé, hogy a sze
a franczia csapatok kiszállásáról
és Harcourt s Rayneval követekkel
követendő eljárást. Ugyanakkor
nökkari alezredest Rómába küldé, h
mánynyal értekezzék s tudomást s
hangulatról.

Mi sem természetesebb, mint
eddigi eljárása nem elégítette ki se
sem a római republicánusokat. Mi c
a franczia hadsereg Civitavecchiába
ták-e azt meg, hogy visszaadják a p
osztrákok visszaadták neki Bolognát
Gaetában hajlandók voltak a francz
így értelmezni, s azért Antonelli
hatalom visszaállítására két biztost
vecchiába. Azonban Oudinotnak ut
meg kellett akadályoznia minden oly
jöttét, mely nem franczia befolyás

biztosoknak sem engedé meg, hogy a
tóságok helyébe pápaiakat állítsanak.
ülügyminiszter május 10-iki jegyzéké-
n intézkedését teljesen jóváhagyta[1]).
háborúban volt-e az expeditio a ró-
l? Nem ismerte ugyan el, de meg-
m fogja megtámadni, s azért a fran-
mazzinisták, sem a mérsékeltek nem

Leblanc alezredes a Harcourt her-
sítő Forbin-Janson követségi titkár
kereste a triumviratust. Feltüntették
emzeti jellemét, a roppant szolgálatot,
ai államnak tesz, megelőzvén a nápo-
gakadályozván, hogy Ausztria nyo-
st gyakoroljon; fölemlítették, hogy
egy alkotmányos kormány javára
tosítékokat nyujtana, a római állam
em avatkoznék, hanem azok megoldá-
a római nép ohajtásai szerint köz-
elő.

ban; Mazzini nem adta meg magát.
hogy a hallottakat közölni fogja a
, és ha a képviselők többségének
zemélyes véleményével találkozik, a
rsaság minden eszközzel a
en fog állani.
gyűlésben két párt volt: egyik Maz-

Gaillardnál: Pièces justificatives et docu-
l.

zini nézeteihez csatlakozván, fegyve
vallott, a másik a francziákat tes
fogadni azon föltétel alatt, hogy
római államra ne akarjon kormányfo

Maga a trirmviratus is meg
a föltétlen ellenállás mellett Maz
mellini és Saffi a francziákat baráto
ellen védőkül kivánták tekinteni.

Mazzini győzött. A nemze
ápril 26-ikán a triumviratust »a
mentésével és az erőhatalomnak
visszatorlásával« bizta meg.

A római nép nem állott e
Ventura atya, ki nagy népszerüs
és Leblanc kérelmére fölkereste
Sturbinettit, ki mind a polgárőrsé
pium élén állott; ez megkérdeztet
hangulata iránt, Venturának azt v
nemzetőrség teljesen tartózkodik a
lás kérdésébe avatkozni; hogy a fe
ban részt nem akar venni, hanem c
kozik, hogy a városban föntartsa a
jon minden kihágást. Hasonló han
bélyosok közt, sőt ezek nagyobb
pápa visszatérését, és csak kedvező
hogy a zsebökben készen tartott pá
lökre tűzhessék.

A római hangulatról ilyképe
blanc és Janson, s ily értelemben
Ez utóbbi Oudinothoz intézett le
még, hogy a római kormány Róma

ol tizenkilencz ágyut állítottak föl; ieltek. De mindez inkább formaiság; tetésnek vége lesz, amint a tábornok dik [1]). Egy második levélben részle-derőt és ujolag sürgeti a Rómába Hasonló értesítést hozott a Gaetá-al küldött Mercier, ki szerint a vén képesek magukat zsarnokaiktól a francziák oltalma alatt Mazzini atkozni, — és Fabart kapitány, ki ését fejezte ki, hogy a római nép há-ranczia hadsereget, mihelyt Oudinot ogia ellen erélyesen föl fog lépni.
Gaetában levő franczia követektől is pott. »Előre, előre! irá Harcourt; hogy Róma ellen indulását siet-telen és váratlan megérkezése Civi-ulatot és félelmet keltett; föl kell nálni. Ha a lázadóknak időt enged, lenállásra, és akaratunk ellen vért ismét Harcourt és Rayneval: »Előre, it mondjanak is, ön Rómában nem állásra találni; a polgárok nagyobb ienni, amint mutatja magát.«

szövegét l. Gaillardnál: Pièces justifica-

l.

XVII.

Az első összeütközé

A valódi hangulat Rómában. — A fordu lásakor. — Az ellenállás szervezése. — Róma ellen. — Az ápril 30-iki ütközet a végződik. — E kudarcz magyarázata. — rehányások. — Avezzana kiáltványa. — Oudinot-t gyilkolni. — Oudinot erősítése pitja a támadási tervet. — Mangin Oudin Lajos levele. — Ennek méltatása. — A ménye. — Jelenti, hogy Lessepset Rómá rozatlan franczia politika

Oudinot a római hangulatról értesült, legalább annyiban, hogy republicánusok, kik a fegyveres ell vagyonukat, véröket föláldozni, kev részt azonban a pápa hiveit az eln rismus tétlenné tette. Emellett a f helyeken, ünnepélyeken, tüntetések lom, a papi uralom elleni folyt iszonyu erkölcsi rombolást tőnek. a pápai kormány iránti tisztelet és nélkül hallott vádak és rágalmak fo Ha nem szerették is a mazzinismust, térését sem ohajtották. Általán a volt, mint oly népé, mely a mazzini a katholikus hatalmak fenyegető bizonytalan jövőnek néz eléje.

ános hangulatban akkor állott be for-
aribaldi csapatjával Rómába vo-
szintugy, mint a triumviratus, mindent
a köztársaság melletti fanatismust

rosrész (rione) számára az ellenállás
a nép föllázítására egy-egy népfő
egy képviselő neveztetett ki. Minden
er alá szólitottak, még a kolostorok-
eket toborzottak. Daverio, Garibal-
Mazzini elé tervezetet nyujtott oly
vezésére, minő 1793-ban Francziaor-
Mazzini annak életbeléptetését nem
; de igérte, hogy a tervet meg fogja
rorismus forma szerinti életbelépte-
olt, mert tettleg ugy is létezett. Hogy
iakban Mazzini maga sem bizott, mu-
ntosabb főtiszti állomásokra külföl-
ómai olaszokat alkalmazott. [1])
kén a római haderő már föl volt ál-
gyülés a Quirinálba költözött át. Ren-
hogy az első franczia ágyú megszó-
sék meg a vészharang, és Róma főbb
oltári szentség imádásra tétessék ki.
a expeditio Civitavecchiát választá
apjául. Oudinot ápril 27-ikén kato-
yt intézvén, Róma felé meginditá a

diek közt Hangg osztrák, Podulák,
, Maslowsky, Milbitzi Ysen-
ek, Töpfer porosz, Besson, Lavi-
lkozunk.

Mollière- és Lavaillant-dandárt. I
megállapodott Palo falunál, ha
ternyire Rómától. Más nap előn
di Guidoig, honnan Rómáig
meternyi távolság volt.

A főparancsnok futártisztj
tányt lovascsapat élén kémszeml
felé. Egy előretolt római örs a fr
fogadá, mire Oudinot kapitány gy
»Nos, mit akarnak a rómaiak?«
nok. — »Háborút, válaszolá a fu
fogadtak bennünket.« — »Akkor
nak, de elkerülésére mindent
nünk.«

Ápril 30-ikán a francziák
előrenyomultak, mire Rómában a
Monte-Citorión megszólalt a vészl
csapatok csak két puskalövésnyi
a várostól. Az út itt kétfelé ága
Pancrazio-, a másik a Cavallegier
Ez utóbbit választották. Midőn
sabban fekvő szőlőkben mutatkozt
ágyútüzet indítottak meg, melye
erélylyel viszonoztak. Ekkor Gar
val a fák védelme alatt a Pamphi
hogy a francziákat két tűz közé sz

Garibaldi és a franczia csap
dett harcz fejlődött. Ekkor Fab
tány figyelmezteté a főparancsno
Angelica felé nyomuljon elő, ho
ják őket bocsátani. Oudinot a La

val ez irányban küldé, hol a francziák
tesítése folytán érzékeny veszteséget
ga Fabart elesett, Lavaillant pedig
út melletti házakban volt kénytelen
sni.

sebben indította meg Mollière tábor-
vallegieri elleni támadást. Azonban
részе előnyomulván a földabroszon,
nem létezett Porta Pertusa ellen, a
szintén visszavonulni volt kénytelen.
parancsnok egy részt a szorongatott
avonulását akarván födözni, másrészt
a jobb szárnyat nyugtalanító római
ét elvonja, hadtüntetést kisérlett meg
elé. Itt csakugyan sikerült erős állást
n az ellenség ki nem szoríthatá. Este
n megszünvén a tüzelés, a parancsnok
elen embert látott közeledni, kik fe-
bogtatva kiálták: »La pace, la pace!
« (Béke, béke! Testvérek vagyunk!)
re azt hivén, hogy a Porta Angelicá-
francziákat befogadták, reá engedte
ni, hogy Avezzana hadügyminiszter-
zás végett a városba bevonuljon, hol
berével foglyul ejtetett.

átván a támadás sikertelenségét, csa-
ben visszavonult, anélkül, hogy a ró-
i merték volna. [1])

30-iki ütközetről Avezzana római hadügyér
ét l. Spada: Storia di Rivoluzione etc. III.

Ha a római táborban korán
zelmi hymnusokat, tagadhatlan, h
Róma előtt ápril 30-ikán kudarczot
pukat sem az alkudozások s alkalm
fegyverek nem nyitották meg előttö

Párisban a radicális párt va
az expeditio előmozdítóit felelőssé
becsületen ejtett csorbáért; Rómá
párt erkölcsi ereje tetemesen növek
hibája az volt, hogy elfogadta a ha
tásokat, melyek a katonai főparanc
sem elégíthették ki. Katonai actió
körülírt czél, s ennek elérésére meg
kivántatik. Harczolni és diplomatia
vált oly kormánynak, mely politiká
csak oly génienek volt tulajdona,
Napoleont ismerte. Oudinot valóság
hadjárattal volt megbizva. A fran
a nemzetgyülésben adott kétszínű n
rözték vissza az Oudinotnak ado
lehető gyors actiónak utja volt v
Civitavecchiába érkezését tudatnia
is, Rómában is; amott, hogy Harc
véleményeit kikérje; emitt, hogy tu
a rómaiak békehajlamairól. A róma
volt szabad elismernie, de kötelessé
alkudozásba lépni; az utasitás nem
megtámadni, de azért meg kellett

438. s kk., Oudinot-ét: Balleydier: Histo
de Rome II. 375. s kk.

e a pápai kormányt kellett visszaállí-
kérdésekbe nem volt szabad beavat-
az expeditio összeállítása mutatta,
nem voltak tisztában a föladattal. Ha
indult: mit kezdjen a néhány ezer em-
át kellett ostromolnia: miként fogjon
észület nélkül? Még azt sem mond-
szuronyok védelme alatt békét akart
t a különféle diplomatiai missiók közt
i öszhangzás.
megtett mindent, mit utasitásainál és
nél fogva tennie lehetett és kellett.
gyták neki, hogy a rómaiakat kimélje;
mint Rómából gyors cselekvést javal-
udinot hibája, ha a Rómában igért
n mutatkozott. Miután a kudarcz meg-
arról vádolták, hogy Civitavecchiában
ztegelt és a republicánusoknak az ellen-
e időt engedett, mások elhamarkodást
re. Pedig Oudinot szószerint követte
nint biztatták, hogy Róma ellen indul-
Ha ahelyett, hogy békejobbot nyujt-
zel fogadták, a katonai becsület köte-
az erélyes védelmet. Daczára annak,
haderővel rendelkezett, egész nap hő-
zte magát, s másnap Castel di Guidó-
ul helyezhette el előörseit, ugy mint
pja előtt voltak fölállítva.
a hitszegés által fogságba ejtett fran-
al, szitkokkal fogadták. Picard erélye-
»Tiltakozom, mondá, a becstelen eljá-

rás ellen, mely engemet önök keze
igy szokás háborút viselni; én
foglya; öljenek meg vagy adják
gomat.«

Avezzana nagyhangú szaval
maiakat. »Győzhetetlen rómaiak!
ellenség minden ponton visszaveret
nus hív ki bennünket... meg fogjá
deteket? E nap a legnagyobb hero
vitt tettek tanuja volt. Nép! te
Nép! te a világ ura voltál. Nép!
szolgaság lánczait?...«

Igyekeztek is életjelt adni.
czia táborban elfogtak egy egyén
nak, félig szerzetesnek öltözve a
veket toborzott. A főparancsnok e
vazzinak, Garibaldi tábori papjá
Tőrére mutatva, kijelenté, miszeri
meggyilkolja Oudinot tábornokot,
köztársaság katonája arra merész
hogy a római respublica ellen har

»Kedves tábornokom! irá e
Lajos, igen fájdalmasan érintett azo
hogy Róma falai alatt váratlan ellen
ön tudja, én azt reméltem, hogy Róm
ván szemeiket a valóság előtt, baráts
oly hadsereget, mely azért ment
akaratu és önzetlen föladatot te
történt. Ön katonáit ellenségekül
becsületünk forog kérdésben; nem
arra homály boruljon. Erősbités

katonáinak, hogy méltánylom bátorsá-
a bajaikat, s hogy mindig számithatnak
s elismerésemre. Fogadja sat. Bona-
os-Napoleon.«
n Oudinot főparancsnokot erélyes intéz-
natositásában feltartóztatta a fran-
etgyülés, és ennek magatartása (máj.
essepsnek küldetése. Mindkettőről
szólani.
on-Lajosnak föntebbi levele az egész ex-
a alatt volt legkövetkezetesebb eljárása.
ztársasági elnök, ki kevéssel IX. Pius-
menekülése után jutott a hatalom élére,
a támogathatott demagog pártot, mely
küzdeni föladata, kötelessége volt. Neki
ete az volt, hogy az olaszországi ügyek
iemont kezébe kell adni. És midőn ez
veretett, és legalább néhány évre na-
viselésére képtelenné tétetett, Napo-
vala, hogy a franczia köztársaság a
hia javára Ausztria ellen háborut in-
, midőn a gaetai diplomatia a kath.
lszólitotta, hogy a római köztársaság-
véget, és a pápát helyezzék vissza Ró-
zia kormány azon nézetben volt, hogy
g kötelessége mielőbb elfoglalni a ró-
s ebben Ausztriát megelőzni. »Előbb-
k miniszterei, Olaszországban Ausztria
k lesz; minden állás, melyeket ma ál-
engednünk, ellenünk lesz forditva, s
issza kellend foglalnunk. Azért ez állá-

sok elfoglalásában előzzük meg A
tavecchiában megvetjük lábunka
szágban mi fogunk uralkodni, és
nélkül senki sem vonulhat Rómába

Látni, hogy Napoleon-Lajos
veset foglalkozott a pápai hatalon
gondolatával. Nem mondjuk, hogy
szen kizárta. Amint Francziaors
római triumviratus részére, a róm
volt más lehetséges megoldása, mi
helyezése. Ezt azonban a franczia
rendü kérdésnek tekintette, mely
parancsoló körülmények rótták re
föltétellel és oly sokféle föntartáss
szerint lehetetlen volt IX. Pius
hogy Közép-Olaszországban Nap
csolni.

Abban tehát Napoleon teljes
cziaország közérzületének, hogy O
levelet intézett, melyben kijelen
fogja türni, hogy a francziák k
homály boruljon. »E levél, mond
bornok egyik napiparancsában, n
kalmas arra, hogy megszilárditsa
kodását az állam fejéhez; szerencs
az azon emberek beszédei ellen, ki
nek kitett franczia katonáknak, ki
által, kedvöket akarnák venni.«

Napoleon levele a nemzetgyü
idézett elő, a kormányt le is sza
reményben, hogy a legközelebbi v

emek fognak a nemzetgyülésbe jutni, llásán. A nemzetgyülést hagyta benely szereplésének különben végére eni ugyis lehetetlen lett volna; roy intézkedéseit, anélkül, hogy azok at ajánlott volna, ami kétségtelenül nára azon kényelmes helyzetet, hogy sson és roszalhasson. Előnyomuljon Jem. Vonuljon vissza? Azt sem. Mit ızt nem, hogy helyben maradjon és kormány azért tudtul adta a nemzet- Rómába alkudozót küld — Lesben.

ıatlan franczia politika valamint megcourt és Rayneval diplomatiai műkö- ugy elkedvetlenitette Oudinot táborfalai alatt szinte lehetetlenné tette a eg interventióját. Nem csoda tehát, ria vonakodott bizalmával kizárólag ɔt megajándékozni, mint ezt Párisban tak, midőn a franczia küldöttek a róal kaczérkodtak, mig a többi kath. nyilatkozatok és tettleges szolgála- e bizalomra sokkal több igényt tart-

---

XVIII.

Lesseps missiója

Lesseps. — Utasitása. — Barrot nyilatk
ben Lesseps küldetéséről. — Lesseps Ou
párisi külügyminisztertől érkezett utasit
kedései. — Levele Napoleon-Lajoshoz. –
a triumvirekkel. — A triumviratus hajl
— Lesseps levele Oudinothoz. — Mazzi
teit. — Ezek méltatása. — A forradalom
biztosok. — Fegyverszünet — Lesseps
pitja az alkudozás pontjait. — Mazzini a
dositott javaslat. — Lesseps ajánlja enn
Constituente visszautasitja. — A Cass
kért biztositások. — Oudinot categoricu
dozás megszakittatása. — Lesseps erről é
— Jelentése Párisba. — A Constituentér
— Nyilatkozat Mazziniról. — Fran

Lesseps római missiója egyil
poleon azon cameleoni politikájána
országra vonatkozólag az volt alap
geten Ausztria befolyását ellens
meggyöngitse, többiben pedig sem
katholicismussal, mely Francziaor
lyesebben nyilatkozott, sem a franc
cális, pápaellenes párttal dolgát elr
sajátképen pedig sem egyiknek, se
mát megnyerni nem tudta.

A május 7-iki franczia par

'inándot volt barcellonai consult, ki
aturna körüli munkálatai által világ-
t, egy a franczia vörös respublicá-
biró egyént mint rendkivüli fölhatal-
n de Lhuys külügyér Rómába küldé,
ozott utasitásban jelölte ki. »Miután,
, a Civitavecchiába inditott franczia
keztében oly események állottak be,
tben egyszerünek látszó kérdést bo-
etik, a köztársasági kormány czélsze-
gy az olaszországi franczia expeditio
atonai parancsnok mellé diploma-
adassék, ki egészen a római kormány-
való alkudozásnak szentelhetvén ma-
ndazon figyelemmel és gondossággal
nelyet ezen fölötte fontos ügy szüksé-
buzgalma, tapasztalata, szilárdsága és
lleme, melyeknek eddigi pályáján bi-
a, határozták el a kormányt, hogy
yet önre bizza . . . A czél, melyet ma-
nk, az, hogy az egyházállamot a
dott anarchiától megszaba-
egakadályozzuk, miszerint a helyre-
endes kormányt egy vak re-
nben megzavarja, a jövőben
Mindannak, mivel, más kevesbbé
lmak közbenjárásának fejlődését meg-
ülön és közvetlen befolyásunknak szé-
ztositunk, természetes következménye
zél elérése. Kerülvén az összeütközé-
igyekezetével odahasson, hogy e czélt

mielőbb elérje. **Tartózkodjék** **azokkal, kik a római áll** **talmat jelenleg kezökbe** **hitethetné el, hogy őke** **márnynak tekintjük**, mert erőt nyujtana, melylyel eddig nem tes egyezkedési kisérletben **ker** **határozott igéretet**, mind sérthetné érzékenységét a szentsz ban tanácskozóknak, kik nagyon h hogy készek vagyunk a római udv dekeit kevésbe venni. Szemben az dolga lesz, a formára szintoly suly a lényegre. E pillanatban egyéb t tok. Hogy azt szabatosabbá, részl értesüléssel kellene birnom, melyn vagyok, arról, a mi e napokban a történt. Ön helyes és felvilágosod mények szerint fog vezéreül szol Harcourt és Rayneval urakkal **kell eljárnia** mindarra nézve sággal bir, és ami közvetlen elha szükségessé. Nem szükséges ajánl egyetértésben legyen Oudinot táb bizalommal viseltessék; ez főlté vállalat sikeréhez, melyet mindket kell tartaniok.«

Barrot, a franczia miniszte szivére köté azt is, hogy az os nápolyiakkal való közös áron kerülni kell.

ia kormány nyilatkozatainak semmi
kadunk azon fönnebb közlött levélben,
n-Lajos köztársasági elnök Oudinot
ézett.
tasitásával és az Oudinothoz intézett
smeretes Accursi forradalmár kisé-
14-ikén érkezett Civitavecchiába, s
l di Guidóban, Rómától tizenhárom
lságban fölkereste Oudinot táborno-
a Napoleon-Lajos levelét, közölte vele
etgyülés május 7-iki végzését, a kor-
. Oudinot már ekkor távirati uton a
yminisztertől a következő utasitást
a a rómaiakkal, hogy ellenök a ná-
nem akarunk egyesülni. Folytassa
ligi kijelentései értelmében. Erősitést
rja be. Rómába a lakókkal egyetér-
ék bevonulni, vagy ha kénytelen lenne
, ugy tegye, hogy lehető valószinü le-
vebb siker.«
eps Rómába ment, Oudinot, ki alpa-
meghagyta megakadályozását annak,
k által elfoglalt területre nápolyiak
yomuljanak, közelebb vonult Róma
a villa-Santucci magaslatot, és a má-
bb szárnyát kiterjesztette a Pamphili-

ia hadsereg, irá Párisba a köztársa-
Róma kapui előtt van. Bár mily nagy
s körüli fegyvertér, az teljesen föl van
ièrement investie). Nem sokára os-

tromütegeink föl lesznek állitva.
és alsó Tibernek, a flórenczi ut
minden összeköttetést lehetetlen
cselekvési szabadsággal birunk . .
Francziaország kezében fogja t
ország sorsát . . .«

Lesseps május 15-ikén érke
nal nyilvánossá tetette a franczia
Oudinothoz távirati uton intéz
hogy a franczia csapatok a nápo
kezzenek, mi ujra élesztette a fo
annál inkább, mert az alkudozás
mindig ujabb és ujabb erősitések
tett mazzinista uralom segitségér

Lesseps a triumvireknek ki
tése személyes meggyőződést ny
lódi véleményéről és akaratáról,
mai respublica közt minden komo
lehetőleg megakadályozni. Kért
módot e czél elérésére akként, h
méltósága, fegyvereinek becsüle
vedjen.

A haza szabadsága után,
virek, semmi sem fekszik annyira
a franczia nemzettel jó barátságb
nagy örömmel fogadják Franczia
el fogja ismerni a rómaiak azon
ságukat megtarthassák, védelme
zás meginditására megállapiták,
közt mindenelőtt fegyverszü

ülés pedig nevezzen ki biztosokat, kik
gában Oudinot tábornokot fölkeressék.
etett Oudinothoz Rómából a követ-
ézni: »A bizonytalanság közepette,
k, a legnagyobb sulyt fektetem arra,
eütközés minden szinét ke-
n, az egész város fegyverben áll. Első
ttem észre, hogy a nép el van hatá-
i, s eltekintve a tulzott értesitésektől,
a harczosok száma legalább huszon-
Ha a Rómába vonulást ki kellene
nem csupán néhány idegen kalandor
keresztülhatolnunk, hanem egyszers-
ornunk a polgárokat, iparosokat, mű-
zóval mindazon osztályokat, melyek
d és társadalom védelmére kelnek.
nyeket figyelembe kell venni; ne jár-
dolatlanul; ne tereljük kormányunkat
irányba azon czéltól, melyet az expe-
akor nyilvánitott, és ujabban is nyil-
ett.«
Lesseps fölkéré Mazzinit, hogy a res-
ról nézeteit irásban közölné. Mazzi-
-ikán kelt válaszának főbb részei:
eteket kér tőlem a római respublica
áról. Szolgálok velök azon őszinte-
huszévi politikai életemben sérthe-
nul szolgált. Nincs mit eltitkolnunk,
utóbbi időben sok rágalmat terjesz-
Európában; de azoknak, kiknél ben-
ztak, mindig azt mondottuk: jöjjetek

és tekintsetek körül. Most, uram,
hogy igazolja a vádak valódiságát
badsággal végezheti missióját. Mi
tük ön küldetését, mert az a mi ga

»A köztársaság nálunk az
utján létrejött nemzetgyülés akar
rezett meg, azt mindenütt lelke
sehol ellenkezésre nem talált . . .

»Az állam a hatalom ho
emelkedett ki, mely a bukott ko
tével függött össze. A minden nag
választhatlan, és az olasz kérdés
ugy, mint a reactionárius párt erő
mozditott izgatások a népet l
hozták, melyek azt minden me
érdekek és szenvedélyek minden
konynyá tették. Nem volt hadsere
torló hatalmunk, a kinestár koráb
tán teljesen ki vala meritve. A va
és érdeklett kezekben ürügyül szo
nél, mely magasztos ösztönökkel é
megáldva, de nem fölvilágosodott.
köztársasági elv kihirdettetett,
tényül a rend állott elé. A pápai
fölkelésekből áll; a köztársaság al
fordult elő. Rossi meggyilkoltatás
méltó, de elszigetelt tény, kárhozt
gás, melyet talán eszélytelen maga
de eredetét homály födi; e meggy
teljesebb rend követte . . .

»Van e nép szivében egy szi

s: a pápa világi hatalmának megszün-
ölete a papok kormányának, bármily
eltakart alakban mutatkozzék is az.
a kormány és nem az emberek gyü-
dek iránt népünk a köztársaság kez-
nek hála, mindig nemeslelkü volt; de
clericális kormányának csak gondola-
A restauratio terve ellen elkeseredet-
ni. Mintsem azt elfogadja, inkább a
jaiba veti magát...
pel mit fogunk tenni? Van-e szabad
bün és ellenmondás nélkül a multhoz
st követelhesse? A multhoz való visz-
lja meg ezt uram, annyi, mint a szer-
lás, megujulása a titkos társulatok küz-
aszország kebelébe dobott anarchia;
mely szivébe oltatik oly népnek, mely
llandó harcz csirája Európa szivében;
programmja a köztársasági kormány
k ma mi vagyunk közegei.
akarhatja Francziaország; nem kor-
Napoleonnak egy unokaöcscse. Nem,
a nápolyiak és osztrákok kettős in-
ellenséges szándék folytatása némiké-
a Lengyelország elleni szövetkezéssel
égre is lehetetlen volna azt valósitani,
rata által ledőlt zászlót csak holttes-
ink romjain lehetne ujra fölemelni.
stb. stb.« [1])

zövegét l. Farini i. m. IV. 88—93.

Ahány állitás, ugyszólván
az igazságnak. Mazzini nem is
kormányhoz szólott, melynek a ró
potáról alkalma volt saját követ
mást szerezni, mint inkább a fra
hoz, melynek támogatására még

Lesseps Mazzini jegyzéké
mányának, melynek azon remény
küldetése óhajtott sikert fog er
azon napon május 16-ikán értesi
gyülést, hogy czélszerűnek véli a
zásokat még titokban tartani; az
nek létrejötte mindinkább valószi
terjeszteni.

Ohajtására a nemzetgyül
(Sturbinetti, Audinot és Agostin
megbizatással, hogy Lessepset a
nak lehetőleg megnyerni igyek
meg ajánlatait s azokról a nemze
előterjesztést. Hogy az alkudoz
folytathassák, május 17-ikén f
köttetett.

Az alkudozás pontjait L
Oudinot tábornokkal. Megállapo
lésében, hogy a franczia hadser
tassék be Rómába; a triumvirel
nemzetgyülésből választassék i
melynek védelme alatt a nép nyil
mányformát óhajt, és mily garan
az egyháznak és a pápaságnak.

Mazzini, kivel Lesseps e p

zokat sem a kormány, sem a parla-
gadhatják. Lesseps engedett. A javas-
ósitotta, hogy a római nép jogában
nája iránt szabadon nyilatkozni. »A
ereg a városban a katonai
a római sereggel egyesül-
égezni, és a római polgári
hatóságok törvényes minő-
melylyel fölruházvák, to-
űködnek.«
tott javaslatot május 19-ikén megkül-
öztársaság biztosainak.
kben szándékai iránt minél nagyobb
n, előadá, hogy Párisban roszul isme-
örülményeket; a franczia kormányt
ei vezették tévutra; de ő megirta a
ultak elő kihágások, de azokat a for-
néz távol tartani; a római kormány a
mellett buzgólkodik. Ha nem is álta-
és a respublica mellett, a papi ural-
gyülöli. Ő ugy fog küldetésében el-
nncziaországnak becsületet szerezzen,
en elégedve, a clericálisok pedig bün-

agy engedményeket tett is Lesseps a
nak, melyet hallgatagon elismert, a
pedig teljes hallgatással mellőzte,
t, hogy a béke azok árán sem lesz
Mazzini volt Rómában pápa, király,
kudozó, ki minden egyébnél inkább
ntocratiáját. A még az nap, május

19-ikén összehivott nemzetgyülés
bejelentett javaslatot elvetette.
igy szólt a határozat, sajnálatát fe
hogy a franczia kormány rendki
javaslatát el nem fogadhatja, meg
tust, hogy adja tudtul az indokoka
alkudozásokat azon czélra, hogy
közt barátságos viszony jőjjön létre

A triumvirek a nemzetgyülés
sepsnek indokoló levéllel küldék
fejeztek be: »A nemzetgyülés, saj
vélekedett, hogy ön javaslatát el
Holnap szerencsések leszünk a ne
zett ohajtása szerint részünkről j
terjeszteni, mely nem felel ugyan
de legalább azon előnynyel biranc
társaságtól, melyek ugyanazon jogol
ugyanazon reményekre utalvák, tá
den veszélyt.«

A triumvirek által igért javs
helyett Mazzini Casst, az amerikai
követét küldé Oudinothoz, hogy a
biztositására eszközölje ki azon ga
ket Lesseps megadni nem mert.

Cass Oudinottól a következe
kérte: hogy a római köztársaság e
czia nemzetgyülés határozatát, mel
országba az idegen interve
dályozására csapatokat küld
séget köszönettel fogadja; hogy
bevonhatlan és a franczia köztársas

gyakorolván, Francziaország ü n n e-
lismeri a római köztársasá-
ma elfogadja a franczia katonákat, de
nem vonulnak, mig a kormány, a szom-
egettetve, segitségöket ki nem kéri;
asági hatóságok törvényes minőségök-
működnek; a franczia köztársaság a
yülésnek biztositja a jogot, hogy alkot-
ithesse és életbe léptethesse.
az amerikai követtel gyorsan végzett.
jt, mondá, de olyant, mely Franczia-
ó, és huzavona nélkül m i e l ő b b meg-

tte Oudinot és Lesseps részéről Ró-
atalos nyilatkozat, melyben kijelenték,
nemzetgyülés a franczia részről elő-
slatot el nem fogadta, az a l k u d o-
k i t t a t i k.
ozatot Lesseps megküldé a triumvi-
oztam, irá kisérő levelében, hogy önök
yzékökben kifejezett igéretöket bevált-
22-ikén az igért e l l e n j a v a s l a t o t
m meg. Önök tehát határozottan adott
artották meg, és ezt Francziaország
násul veszem. Azt hiszszük, hogy ki-
békülés minden eszközeit, melyeket a
Francziaország iránti természetes ro-
nk kivánt. A felelősség a szerencsét-
elyeket egy testvérgyilkos háboru maga
em mireánk háramlik. Az elhatározás
n, a főparancsnok és a franczia köz-

társaság küldöttje meg fognak fe
házott kötelességeknek. Gondjok
nappal előbb tudassák megszakitás
nyugvásnak — a francziák nem v
nek soha szándékosan a rómaiak e
a bekövetkező összeütközésnek . . .

Ugyanakkor Párisba küldé
herczeget, követségi titkárt, kine
a franczia kormánynak az eddig
legrészletesebb jelentést tenni. El
tett összes jegyzékeit, javaslatait, l
a triumvireknek tett jelentéssel,
nek nézetét fejezé ki, miszerint a
nek legmegfelelőbb, ha időt e
mai népnek, mely egyezkedési
szott fogadni, hogy nyilatkozhassé
mányt is oda fogja vezetni, hog
legyen a nép érdekeire. Oudinot-
nyugvás föntartására, hogy a fra
ideje legyen ez ügyben éretten h
fegyveres segélyt kért.

Lesseps sajátságos szereplés
metlen helyzetet szerzett magána
táborban, mind Rómában. Amott
hitelét, itt nyilvánosan beszélték, h
franczia küldöttet láb alól el akar
Mazzini, ki még mindig remélte,
szágban, hol a választások küszöbö
listák fognak győzedelmeskedni, m
től irtózott, mert Istent és a népet
jelszavát saját magában hitte sz

tehát Lessepset nagyon alkalmatlan-
ekintette.

en körülmények által előidézett izgatott-
alatt Lesseps a Santucci-villából, hová
nult, május 24-ikén a római nemzetgyü-
, alelnökeihez és képviselőihez levelet

ekem, ki a béke, az igazság, az emberi-
ok, irá, bizonyitékom van, hogy mint a
g és nyugtalanság okozója a gyilkos
ki vagyok jelölve. Én senkire nézve aka-
rok lenni, és hogy az államnak, a nem-
a kormánynak teljes szabadságot hagy-
i, tanácskozni, határozni, néhány napra
adsereg főhadiszállására vonulok ....
n oldalról azt mondják: Miként kiván-
rátként fogadjuk, ha semmi nyilvános
em ad?

ényeink alakja, nyilt politikája azon
lyet képviselek, hogy ujabb bonyadal-
ljünk, fölmenthet e biztositék adásától;
indenki érdekében fekszik, hogy meg-
it azoknak, kik nem látnak, a roszaka-
foszszuk lehetőségétől annak, hogy árt-
egészséges többségét fölmentsük azon
yásától, ki azt megcsalja, elnyomja, és
setében ügyesen fölhasználná a hazafias
általános lelkesedést támasztana a leg-
sabb ügy diadaláért, világos-
a valódi rómaiak által annyira kért,

annyira óhajtott biztositékot, azo
hazájok romlása által egyedül le
lenekké. Ezen biztositék, melyért,
lom érdekében, nem félek koczkán
met és jövőmet, következő:

»A franczia köztársaság a
területét, melyet csapatai elfoglal
invasio ellen biztositja.

»Ezen czikkely, az Önök el
ponthoz függesztve megszégyeniti
geinket, és meggyőzi a leghitetlen
sorsa önök kezében van. Ne mula
geiket, valamint mi, a franczia h
rancsnoka és a békitő miniszter
lasztani a magukéit. Ne veszteges
időt, és ha van Rómában
megbocsátok és kinek ö
csátanak, keressék, és n
találni.«

Ugyanazon benyomás alatt
is irt. »Mazzini, jelenté, angolor
után hazájában a protestanti
behozni. Gyakori összeköttetései v
methodista hitküldérekkel: ezen
fölruházott férfiu most nem egyéb
ravágyónál. Az összeesküvés szel
ván, nem fogta föl, hazájának m
leendett, ha a nép mérsékelt ré
elemére támaszkodik. Hatalomra
alattomos és pokoli cselszövényeit

t börtönben töltött évek[1]) zárva tart-
őt a társadalom ádáz ellenségévé te-
: »Rómának csapataink általi b a r á t-
lását reánk nézve károsnak tekintem.
ernénk, ha beavatkoznánk azon poli-
elynek feje, Mazzini Róma lakosait
ralom alatt tartja, megrontja. E rend-
övetkezménye deficit, pénzügyi bukás.
negmondottam, hogy igyekeztem e
k álarczát lerántani.« Végül vélemé-
a franczia csapatoknak nem szabad
római katonákkal, kik a socialismus-
rsulatoknak virágait képezik.«
táborában Lesseps akadékoskodása
az elégedetlenség. A főparancsnok
dás iránti felelősséget nem akarván
főtisztjeit véleményadásra szólitá föl,
tanácsának ellenére ostromhoz fogja-
Párisból ujabb utasitás érkezik. A
i g e n l ő volt. Azonban Mollière tá-
isára e határozattól elállottak, s abban
hogy az ostrommal várnak, mig a
ól parancs nem érkezik.

an állitás. Mazzini sokkal inkább gondos-
ágáról, mintsem börtönbe kerülhetett volna.

XIX.

Lesseps kudarc

A triumviratus ujabb elöterjesztése Lesse
lentése Párisba. — Rayneval rendreutasítj
nek válasza. — Lesseps ismét javaslattal
viratus időt igyekszik nyerni. — Oudinot
lődéseit. — Ez ellen Lesseps tiltakozik. — A
javaslatát módosítják. — Oudinot fölháb
haditanács. — Oudinot támadási parancso
seps kérelmére visszaveszi. — Lesseps a
ismét egyezkedik. — Rómában Lesseps uj
ják. — Oudinot türelmét veszti. — Leve
triumviratushoz. — Lesseps pontjait vissz
datja a triumviratussal is. — Mazzini sajn
az Oudinot által elvetett pontokat föntart
ból parancsot kap támadni. — Lesseps vis
országba. — Oudinot a Francziaországbó
Rómában tudatja. — Lesseps missiój

Két nappal a franczia hadit
25-ikén, a triumviratus Lessepshez
terjesztést intézett, melyben a ró
álláspontját jelezvén, Francziaorszá
állam irányában csak e három
lehetségesnek: »Francziaország va
publica mellett vagy ellene nyilat
semleges marad. Ha mellette van:
ismeri a köztársaságot, és ennek ser
harczol az osztrákok ellen. Ha ell

rja egy barátságos nép szabadságát, és egyesülve harczol az osztrákokkal. rszág nem teheti. Attól fél, hogy ha it szövetségest védelmez, európai háalkalmat? Akkor azon küzdelemben, és ellenségeink közt foly, maradjon nap tőle még többet reméltünk, ma éget kérünk tőle.« De e semlegességet tógondolat nélkül jelentse ki.

k, melyre Lesseps azonnal válaszolt, nat nyujtván missiójának tovább nyuj-6-ikán a párisi külügyminiszternek a 5-iki leveléről jelentést tett. »A triumzéket vettem, irá; ebben a nemzet-bizonyos kijelentéseket kér, melyek a ggyőzzék, miszerint nem akarjuk ba-oltalmunkat akként ráerőszakolni, al kezdjük, és ellenállása esetére haalait és emlékeit. Ez az okmány lémában) a közvélemény erélyesen kezd asolt egyezkedés mellett nyilatkozni. nogy részünkről ne sértsük a rómaiak tromot, ágyúzást emlegetvén, és nagy vánítván az iránt, hogy hadseregünnielőbb bevigyük. Ez a kérdés képezi bb nehézséget, melylyel állandóan fogrem önt, miniszter ur, hogy e pontra ék a hadügyminiszterrel, nehogy ha t okoknál fogva az egyezkedés megk, a hadseregnek kétségtelenül mélllensége miatt veszélyeztessük kitűzött

nagy czélunkat. Ha mostani állásun
tovább kellene megmaradnunk, az
veszélyt a lázidény közeledése képez
véleményem szerint, nem kérlelhetle
állanánk, hogy vagy megtámadjuk I
seregünket a betegségek megtizedel
alkudozásnak végére járok. Minth
mindenről előre gondoskodni, előter
kező kérdeseket, melyeket a közta
sziveskedjék haladék nélkül elintézn
latot tesz a franczia csapatoknak e
ken való elhelyezése iránt.

Lesseps eddig teljesen mellőzt
részét, mely szerint minden font
Harcourt-ral és Raynevallal egye
lett volna eljárnia. Rayneval máju
kereste őt, hogy e miatt rendreuta
szóval előadott, azt, minden tagadás
irásban is kijelentette.

»Az én személyes véleménye
Lessepsnek, kevés fontossággal bir,
társasági kormány önt forma szerint
velem, mint a gaetai értekezletre kü
miniszterrel egyetértésben já
azt akarta, hogy ön ne kétféleképen
lekedjék. Én azt állítom, miszerint
rülte ki azon az én szemeimben i
mely compromittálja hazánk becsüle
Azt is állítom, hogy ön az előzménye
vétele nélkül, csak saját eszméit
mánynak minden irott parancsa nélk

t nem értve sem Harcourt-ral, sem
yesen cselekszik csupán azon (bizo-
tudomásra támaszkodván, melylyel
lytán a köztársasági kormány szán-
atároz mint biró, akadályokat tesz a

djárt kezdetben az alkudozásban oly
hogy akadályokkal találkozott, melyek
oly veszélyesek, mint amelyektől ön-

lehet, hogy a rómaiak megnyitják előt-
apuit; de minélinkább késnek, annál
a hadsereg működése; és azon föl-
nelyeket ön előtérbe állított, a kérdést,
az megoldásához közeledjék, inkább

ételei ellen teljes meggyőződésem-
Ezek oda visznek bennünket, hogy
jünk oly kormányt, melyről a köztár-
erint kijelentette, hogy azt elismerni
hanem egyszersmind e kormánynyal
vetséget is kössünk. És ez sulyos meg-
ny rendeleteinek, legalább azoknak,
herek.
bizalmatlanságot tanusítunk nemcsak
n iránt, melyek egész Európa helyes-
i kormánynak hadat izentek, hanem
gy a többinél magasabb hatalom, a
, mely arra van hivatva, hogy a mi
befolyással birjon.
ón ön a pápa ellenségeivel egyesül,

őt erőszakosan és nagyobb mért
volt, Ausztria egyedüli befolyása
dig nem ez azon eredmény, mely

»Vajjon megfelel-e Francz
nak, hogy kezét oly kormánynak
ját gyilkossággal kezdte, és bo
rainkból akarja meríteni?

»Es jegyezze meg jól, ho
elismervén, megsemmisítjük az egy
lábunkat megvethetjük. Ha reán
mány léteznék, ha az a nemzet
volna kifolyása, kötelességünk v

»Ön akadékokat tesz a had
kezvén az elvről, hogy aki békét ak
kell készülnie; a hadsereget kitesz
a betegségek veszélyének; a ha
akarja bizonyítani, hogy mire kép
séggel többet akar a franczia
hadsereget, mely most arra van
alkudozzék. Mig hadseregünk
falai alatt, az osztrákok előny
elmehet Bolognába, hogy védelmö
kodjék.

»... Kötelességemnek isme
a felelősséget mindaz iránt, mi
történt. De nem teszem ezt anél
semet ne nyilvánítsam ön buzgal
iránt, és ne kérjem önt, hogy
met tekintse bizalmam és régi b
tékaul.«

Raynevalnak válaszolt. Ismételvén, küldött jegyzékeiben már elmondott, ve így nyilatkozott: »A pápának föl hogy világi hatalmát egyedül Franczia- tja helyre, azt a szabadság és a nép k alapjára fektetvén; a forradalmak jén a holttestek fölött fölemelt trón ék.«

eps sem a franczia kormánynak nyi- nem várván, sem Rayneval intéseit vevén, azon hirre, hogy a triumviratus hajlandóbbnak mutatkozik, és azon gy az osztrák hadsereg a pápai álla- ult, Oudinot tábornok által ellenjegy- slatot küldött Rómába.

ájus 29-ről keltezett javaslat pontjai: rómaiak kérik a franczia köztársaság . Francziaország a római néptől nem jogot, hogy kormányformáját szabadon a. 3. cz. A franczia hadsereget a ró- ként fogadják. Ugy fog elszállásoltatni, védelmére és csapatainak egészségi legczélszerübbnek fogja találni. Az zatába nem avatkozik. 4. cz. A fran- ág a csapatai által elfoglalt területeket len idegen megszállás ellen.

egyetértésben Oudinot reggiói herczeg al kijelenti, miszerint azon esetben, ha ikkelyek azonnal (immédiatement) atnak, missióját bevégzettnek

tekinti, és a francziá hadsereg
vési szabadságába lép.«

A római kormány, mely id
reménykedvén, hogy a nyári hőség
a franczia hadsereget pusztítani
pedig a demagogok győzedelmeske
jegyzékváltást indított meg az »a
mezése iránt. Lesseps válaszában t
az »azonnal« alatt huszonnégy órá
tehát akkor tekinti bevégzettnek,
éjfélig közlött czikkelyeit el nem fo

Május 30-ikán este Lesseps
triumviratus válaszát, melyben tud
elfogadás végett küldött javaslatot
s a módosított szöveget megküldött

Oudinot Lesseps által értes
tus módosított javaslatáról, fölhábo
»Ezen Francziaországra gyalázato
alá nem irom.« Espiventnek, a ja
kijelenté, hogy Lesseps határozott
haditannácsban. Oudinot rendíthet
tározva megtámadni Rómát annál
a közben érkezett Vaillant mér
azon hirt hozta, hogy a franczia k
debb idő alatt az ellenségeskedé
fogja rendelni.

A haditanács a franczia főha
not elnöklete alatt megtartatott.
seps szintén megjelent. Ez hangsul
mánytól ujabb utasítás még mind

lotta, hogy a Róma elleni ellenséges
ni kell.

k a folytonos halogatás ellen erélye-
»Várni, várni, kiálta föl egyik, hogy
hőség és láz-idény, mely talán még
áborunkban pusztítani fog! Eddig is
á várakoztunk. Vigyázzon miniszter
iaország számon ne kérje öntől, mint
'arrótól: mit tett légióimmal?«

kerüljük — mondá Lesseps — a rosz
nelytől, megvallom, önök méltán tar-
tne-e vonalunkat a várostól távolabb
diszállást áthelyeznünk Frascatiba,
Albano és Tivoli egészséges közelsé-
enünk? Ily módon nem lennénk-e
várost körülvévén ahelyett, hogy azt

m, jegyzé meg erre Oudinot, bátor-
ezen, francziától eredő, sajátszerü
degvérrel válaszoljunk. Azt kérdi ön
sepshez fordulva, mi akadályoz ben-
ogy távolabb tegyük a várostól vona-
agyván működési terünket, Rómától
lyekre vonuljunk? Azt válaszolom:
iaország érdeke, melyet képviselünk,
mig ön azt hiszi, hogy azt szóval
cziaország kevés idő mulva ki fogja
a kard vagy a szó tett-e neki
atot. Addig is a franczia név becsü-
dicsősége követelik, hogy Franczia-
a szabadon nyilatkozzék a Capito-

liumon. Csapatainkat Rómán kivül
zonyos tekintetben annyi volna, m
günket elismerni. A várost körülv
hogy annak urai vagyunk; valóságb
urai, midőn a haza zászlója Róma
nyáról leng. . . . Addig is összes ba
kijelentem, hogy ön tanácsa
dása reánk nézve gyalázat
volna.«

A tábornokok oly erélyesen
nyilatkozatához való csatlakozásuk
»nagy politikájával« egyedül állv
tanácskozmányt, anélkül, hogy ma
egy hang emelkedett volna.

A főparancsnok azonnal para
a város hajnalban három órakor
Az erről értesült Lesseps kéré a
hogy venné vissza kiadott rendele
fegyvernyugvás ideje lejár, az elle
ujítása a római kormánynak hiv
nem adatott.

Oudinot elfogadta a figyelme
rancsa mindenhová idején érkezett,
volabb lévő csapatokhoz, melyekn
Monte-Mariot elfoglalni, melyet ka
meg is szállottak.

Lesseps az egyezkedésről még
dott lemondani. Május 31-ikén Róm
világosítást adván, hogy Monte-Ma
rancsa ellenére elfoglaltatott, elf
római kormány elé a következő pont

A római állam népeinek biztosíttatik
ág támasza. A római állam a franczia
arátként fogadja, mely az államterület
zreműködik. 2. cz. A franczia hadsereg
római kormánynyal, és anélkül, hogy
az állam kormányzatába avatkoznék, a
il az állam védelmének és a csapatok
ikségeinek megfelelőleg fog elszállásol-
ekedés szabad. 3. cz. A franczia köztár-
tai által elfoglalt területet minden ide-
ás ellen biztositja. 4. cz. Magától érte-
jelen egyezményt jóváhagyás végett a
ársaság elé kell terjeszteni. 5. cz. Min-
jelen egyezmény hatásai csak két hétre
sités hivatalos közlése után szűnhet-

gyezmény, melyet a római kormány, és
zat ellenében, az összes nemzetgyülés
nap, május 31-ikén mind a triumvirek,
által aláiratott. Az egyezményhez mel-
en a triumvirek megigérték, hogy más
tgyülés részéről Sturbinetti elnöklete
zia főhadiszállásra küldöttség fog menni.
ény fővonalaiban elfogadtatik, a további
gállapitására, nevezetesen, a franczia
állásolására, és arra nézve, hogy Oudi-
val Rómában megillető tisztelettel elhe-
ülön teljhatalmú küldöttek fognak a
kal értekezni.
ómában Lesseps és a római kormány
ozás folyt, Oudinot sürgönyben figyel-

mezteté Lessepset, hogy a drága
nem vezető vitatkozásokkal ne vesz
azt követeli, hogy a római kormány
vagy nem-mel tudassa elhatározásá
sikerül haladék nélkül oly békés me
mely a május 29-iki megállapodásn
felel, ne feledje a fegyvernyugvás l

Egy második, a triumviratus
ben Oudinot kijelenté, hogy ha
szándékait továbbra is félreisme
ellenségeskedést közvetlenül megú
ben, ha az ultimatumot hus
el nem fogadják, a franczia hadser
szabadságba lép, miután a fegyver
val adatott, továbbra czéltalanná l

Lesseps május 31-ikén éjjel
megjelent a franczia főhadiszállás
geztünk, szóla Oudinothoz, és f
ményt. A 2-ik czikkelynél, mely a
nek Rómán kivül való elszállásolás
fölugrott, és Lesseps elé állván,
intézé: »Ön, uram, franczia! Mit n
cziaország követe, és ily föltételeke
ezen föltételeket meri táborunkb
száradjon el kezem, mintsem ily g
Elég, uram, többet nem akarok

A haraggal távozott Lessep
Oudinot levelét, melyben tudatá
többé vele egyetértésben eljárnia.
főparancsnok a triumviratushoz int

esseps által kötött egyezményt el nem
em-létezőül tekinti.
triumviratus nevében fájdalmát fejezé
rnoknak afölött, hogy a franczia fő-
esseps közt egyenetlenség merült föl.
tlenség szerinte annál meglepőbb, mi-
yezményt olyannak tekinti, mely a
gyülés ohajtásainak és a nemzet ujab-
okonszenvének leginkább megfelel. A
események iránti felelősséget elhá-
tustól; végül, még mindig nem mond
hogy a fönforgó nehézségek ki fognak

kivel Oudinotnak a római kormány-
ele közöltetett, a triumviratushoz jú-
rokat intézte: »Válaszul a franczia
ncsnokának ma reggel velem közlött
nek erre adott válaszára van szeren-
, hogy a tegnap aláirt egyez-
rtom, és elmegyek Párisba, hogy
em. Az egyezmény utasításaim értel-
, melyek fölhatalmaztak, hogy kizá-
lozásoknak és a római kormány és
öttetés létesítésének szenteljem ma-

a küldött még mindig azon remény-
not fölött győzedelmeskedik, egyik
de Maubeuge) Párisba menesztette,
tt egyezményt a kormány és nemzet-
nta terjesztetni. Más részt Oudinot
ányát a valódi tényállás iránt fölvilá-

gosítani. Ami a jelentésben hiányzott,
előadásával Regnaud d' Angely os
bizta meg.

Regnaud d'Angely már megindu
felé, midőn Oudinot a párisi külügymi
vetkező, május 28-ikáról keltezett sürg

»Közeledvén a láz-idény, minde
szélyessé válhatnék. Az alkudozási
rítvék. Lesseps küldetése be
...Pontosítsa össze csapatait. Mihe
siker biztosságával biztat, vonuljon
a támadásra nem rendelkezik elegend
velem közvetlenül.«

Lesseps pedig május 29-iki ke
párisi külügyminisztertől ily tartalmú
»A köztársasági kormány ön küldeté
tett. E sürgöny vétele után azonnal
Francziaországba.«

Oudinot azonnal (június 1-jén)
kormánynyal a Párisból érkezett p
második levélben a római hadsereg
jelenté az ellenségeskedés ujrakezdésé
parancsa, irá, határozott. Elrendeli,
Rómába vonuljak. A római kormány
hogy a fegyvernyugvás, melybe Lesse
beleegyeztem, végére járt. Ön előörs
sítettem, hogy az ellenségeskedést mi
jogosan megújíthatja. Csupán, hogy
azon hazámfiainak, kik Rómát oda
és a franczia követség kanczellárján

hazámfiainak az elköltözésre elég idő
ostromot hétfőig elhalasztottam.«
, küldetésének vége lévén, még június
dult Párisba.
végződött ezen, részben titokzatos kül-
ı Lesseps a radicálisok iránti előszere-
tullépte a neki kijelölt határt, de más
és a franczia kormány részéről ellen-
ıntet föl, melyeket azonban nem nehéz
Francziaország, daczára köztársasági
ıjának, óriási többségében conservativ
óbb államférfiai, mint Thiers, Tocque-
Montalembert a pápai hatalom vissza-
ıtték; a köztársasági kormány nyiltan
blica ellen nem mert nyilatkozni. De
poleon-Lajost az elnököt az olasz forra-
ıbbi kötelékek fűzték. A római beavat-
s az nyujtott neki ürügyöt, hogy az
ásnak Olaszországban véget akar vetni.
ások tehát inkább látszólagosak, mert
ı elnök, sem kormánya czéljaikat nyil-
nem merték. Egyébiránt talán nem
állítás, hogy Napoleon-Lajos
r alapját igyekezett meg-
n olaszországi politikának,
óbb mint császár győzelemre
melni.

XX.

A fenyegetett római köztársaság

Római rablások. — A kormány fölszólalása a rabl
Ezekre azonban maga ad példát. — A kath. hata
— A Rómában levő franczia foglyok. — Ezek sza
tása. — Oudinot 800 olasz foglyot küld Rómába
triaiak Bolognában. — A spanyolok közeledése. —
Róma közelében. — A nápolyi király a Lesseps álta
verszünet után visszavonul. — A rómaiak fölhaszná
szünetet, a nápolyi sereg ellen indulnak. — Csat
— Sterbini jelentése Garibaldi előnyomulásáról. -
— Mazzini az ellenséges seregeket hűtlenségre i
bítani. — Proclamatiója a magyarokhoz. — Feny
a kath. hatalmasságokhoz. — A római forradalo
radicálisok és Anglia segítségeért folyamodik. -
collo-. — Accursi Párisba küldetik. — Mazzini
Az Angliába küldött forradalmi biztosok. — Palm
csa. — Mazzini Londonba Rusconit küldi. — En
— A triumviratus fokozza a védelmi erő

Lesseps küldetése a mindenképen
római kormánynak kedvező alkalmul szo
kissé lélekzethez jusson. Magában Rómába
chia sokkal fenyegetőbb alakot öltött, min
a zavargók iránt fölötte elnéző kormány
Már nem csupán a templomok, bibornoki
kolostorok voltak a teljesen fékvesztett
rabló pusztításainak kitéve; hasonló sors
zeumokat és általán a vagyonosabb osztál

aga a rendőrség és egyéb alantabb kor·
 jártak kezére. Betörtek a vatikáni mu-
sok műkincscsel biró Pamphily-villába,
iztos senkinek magánvagyona sem.

ány május 4-ikén végre fölszólalt a leg-
üzött rablások ellen. Dagályos bevezetés
n az általa védelmezett szent ügyre hi-
endelé, hogy »a személyek sérthetlenek«,
szintén sérthetetlen«, de sietett utána
ha a közjó kivánná, a kormánynak jogá-
sségében áll a tulajdon sérthet-
módosítani«.[1]) Május 5-ikén az
sérthetlenségét« illetőleg decretálta:
ti tulajdon a római nép oltalma alá
A műtárgyak pusztitói és rablói a köz-
nemzet becsületének ellenségeiül tekin-
t ilyenek a törvény teljes szigora által
.[2])

gy a tulajdon sérthetlenségének tiszte-
a kormány rosz példát adott. Május
oló bizottságot nevezett, mely a magá-
den ezüstöt elvett.[3]) Ezen ezüstnek
endelet szerint a pénzverdébe kellett
tettleg azonban azt a kormányférfiak
rtották meg. Utóbb Loreto egyházára is
sarczot vetettek. Tény, hogy Manzoni
szter Rómából távozásakor harminczhá-

ff. 93. l.
ff. 94. l.
ff. 87. l.

romezer scudit vitt magával; Guic
pénzügyminiszter letétetett, mivel az
megrabolta; Mariani hasonlóképe
niszter egy intézet letéteményét, negyve
magának tartotta meg; Galvagni
harminczötezer tallérral szökött meg R
tén nagy összegeket tulajdonított el St
Azonkivül a miniszterek és magasabb
a maguk biztositására roppant pénzöss
le a londoni és máltai bankokban.[1])
mazzinista köztársaság hiveire vonzerő
annyira, hogy utóbb az anarchia ma
mánynak is fejére nőtt.

A belzavarokon és az ostromra
cziákon kivül fenyegette a róma
Ausztria, Spanyolország és

A francziák ápril 30-iki sik
dását és Oudinot további hadkészülődé
Tudjuk, mint ejtetett több száz franc
foglyok körüli eljárásról hivatalos j
vettek föl, mely szerint Paradisi Fülöp
tus részéről megbizatván, hogy a francz
összeköttetésbe tegye magát, először a
ban Picard Sándorral és Jermelet Laj
ezek a franczia hadseregben uralkodó
igy nyilatkoztak: Az expeditióban álta
jedett vélemény, hogy a római köztár
nép általános ohajtásának eredménye, h

[1]) L. La Rivoluzione Romana al giudiz
ziali 313. s kk. ll.

bbség erőszakolta ki; hogy ezen kisebb-
és rabol, Rómában anarchia uralkodik.
ncziaországot arra, hogy a pápai állam-
elyreállítására vállalkozzék, annál inkább,
si kormány értesült, hogy Róma felé a
ausztriaiak utban vannak, kik az örök
tismus alá hajtották volna; a francziák
át harczolni mind az uralkodó kisebbség,
adság ellenségei ellen. Azonfölül a fran-
n az a vélemény, hogy Rómában általá-
ják a pápai kormány visszaállítását, ha
ely hatalom által a kisebbség ellen támo-
. De saját tapasztalatuk után — ugyan-
los jelentés szerint — meggyőződtek,
ivitavecchiában, sem Rómában a nép nem
pai kormány visszahelyezését.
isi azután meglátogatta a Chiesa Nuová-
nt S. Maria in Vallicella) elzárt franczia-
beszédet tartott. Hangoztatá a rómaiak
közti testvériséget, s beszédét így fejezé
Francziaországba; noha foglyok vagy-
nviratus megengedi ezt nektek; irjatok
rt, amit láttatok és hallottatok, és nemzet-
az egész nemzet örömmel fogja mondani,
asokon tul van egy nép, melyben minden
lán, minden puska halálhozó. Isten vele-
im, a jövő a mienk. Isten velünk van;
meghalni!« [1])

szed szövegét l. Spadánál Storia della Rivol. di
s kk.

E komédiát május 7-ikén követt
foglyok szabadon bocsátása. »Tekintve
vonatkozó rendelet, hogy Róma és a
egymással nincsenek és nem lehetnek
hogy Róma jogánál és kötelességénél
mezi sérthetetlenségét, de minden a ké
elleni támadást roszal ugy, mint a közös
bünt; hogy a római nép a katonákat, kil
ségből harczoltak, nem teszi felelőssé e
tott kormány tetteiért: a triumvirat
1. §. Az ápril 30-ikán foglyul esett fra
dok, és a franczia táborba visszaküldet
római nép a franczia köztársaság, a n
derék katonáitól testvériesen el fog bucs

»A nemeslelküség az erősek eré
Mazzini e rendelet kibocsáttatásakor, á
lelküséget a párisi forradalmi comité ta
politikai számitással, hogy a franczia
propagandát szerezzenek. »Önök ism
ugyanazon napon Mazzini a nemzetgyülé
czia foglyokra vonatkozó elhatározás
apostolokat küldünk a franczia h
tettünkkel hatalmasan előmozditjuk a kö
iránti rokonszenvet, mely Francziaorszá
napra erősebbé válik. Francziaors
hireink vannak.«

A hivatalosan elrendelt »testvéri
sem maradhatott el. A szabadon bocsá
miután tiszteik Mazzininál tisztelkedtek

[1]) Act. off. 97—98.

Péter terén, hol nagy számmal várták
republicánusok. Az érzékeny barátko-
ɡható látványt nyujtott volna, ha nem
politikai számitásból.
t a szabadon bocsátott kétszázötven
yolczszáz olasz katonát küldött visz-

sztriai hadsereg Wimpffen tábor-
okság alatt Ferrarából és Modenából
a pápai legátiókat. Wimpffen gróf cas-
hadiszállásáról a néphez intézett pro-
n föladatául jelenté ki a pápai kormány
ıt, s Bolognát fenyegeté. Bologna a
azon városai közé tartozott, melyek a
saság iránt kevés rokonszenvet tanusi-
ban az ausztriai hadsereg fenyegetése
ézett elő a hangulatban. Midőn az ausz-
7-ikén a város alá érkeztek, fegyvere-
tak, és csak május 16-ikán Albrecht
hódoltak meg azon föltétellel, hogy a
nállás miatt személyeikre nem büntet-
usztriaiak Livornóba is bevonultak, és
őnyomulni készültek.
ai kormány az ausztriaiak előhaladását
lestét bősz proclamatióban tudatá.
nyolok Cordova tábornok parancs-
t négy hadihajón Barcellonából ápril
tak meg s 29-ikén a nápolyiak támoga-
cinát szállották meg, és fölebb Nettu-
to d' Anzióig közel a Tiber torkolatáig

A n á p o l y i a k királyuk szemé
alatt, számra tizenhatezeren, Albano é
zött állomásoztak. A nápolyi király
Albanóban volt. Ekkor kötötte meg Le
lyiak megkérdezése nélkül az ismeretes
vást, mely a nápolyi sereget azon veszé
hogy azt a rómaiak teljes erejökkel meg
Ferdinánd király, ki e fegyvernyugvás
nem hivatalos uton értesült, s kinek ar
domása, hogy a párisi kormány utas
Oudinotnak a rómaiak ellen a nápolyi
keznie nem szabad, május 17-ikén a vi
adott parancsot. A sereg az nap vonu
hová az utóhadat vezénylő király este é
nap már V e l l e t r i b e n táborozott,
fekszik, honnan az egész Valmonton
Genzano és Ariccio felé eső utakon ural

A római kormány fölhasználva a
kötött fegyvernyugvást, R o s e l l i had
és G a r i b a l d i alatt a nápolyi sereg e
ezer embert küldött. Garibaldi már el
félezernyi haddal indult kémszemlére
Palestrinát, honnan a nápolyiak május
mét elüzték; mindamellett Rómában g
nepelték. A Roselli parancsnoksága a
V e l l e t r i közelében lepte meg a viss
polyiakat. A római hadsereg Valmonton
Fortino, Velletritől kilencz olasz mérföld
állást, honnan Roselli a támadás irán
kedést.

Garibaldi, ki a sereg derekát vezé

rendeletének ellenére, kétezer emberrel
letri alá nyomult.
aldi hada ellen a király Casella táborna-
Roselli fölháborodva Garibaldi engedet-
tt, kénytelen volt haditervét megváltoz-
gédcsapatokat küldött a veszélyeztetett
ére. A rómaiak visszanyomattak; Gari-
kat visszatérésre buzditja; e buzgalmában
ól; a nápolyiak már sarkában vannak, és
mór szolgája meg nem szabaditja, fog-
. Nyolcz órai harcz után a rómaiak visz-
; a nápolyi hadsereg május 20-ikán pedig
ját Terracina felé. Roselli maga hivatalos
mondja, hogy e csatában nem vivtak ki
t, s az egész nem volt egyéb haszontalan
l.[1]) A trimviratus azonban május 20-k
an győzelmet hirdetett.[2])
aldi nem nyughatott meg babérain. Nem
imviratus beleegyezésével vagy anélkül.
rce városkánál nápolyi területre vonult,
ékkal, hogy a királyságban forradalmat
de a római kormány által visszahivatotti
ni, ki ez időben a nápolyi határon levő
artományfőnöke volt, e kalandos vállalat-
tést tett: »Tudva volt, hogy közel hatá-

orie relative alla spedizione e combattimento di
uto il 19 maggio 1849. Torino, 1853. A nápolyiak
Gaetano d' Ambrosio: Relazione della campagna
dal Corpo napolitano negli Stati della Chiesa
Napoli, 1852.
off. 113. l.

19*

rainkhoz nápolyi csapatok állanak; ha
totta azok számát. Garibaldi tábornok
ződést akart magának szerezni, és szokot
bevonult a nápolyi királyságba. A kevé
csapatok első támadásra futottak, s a t
nult Arceba. Itt meggyőződvén, hogy a
sincs ellenség, s a határ szabad, vis
munkba.« A valóság pedig az volt, ho
nápolyi tábornok jelentékeny haderőve
nónál állott, s azért a Rómából érkeze
lási parancs tisztességes alkalmat nyuj
térhetésre.

A római köztársaság tehát mi
veszélyeztetve volt. Mazzini jól isme
Elháritására a véderőnek fokozásán k
ban működött: az ellenséges seregek
csábitotta és külsegitséget szorgalmazo

Főfeladata volt a francz ia ha
nyerni. Lehető kis alakban proclamatió
országból érkezett állitólagos hireket s
Számtalan ily nyomtatványt a franczia
26-ikán küldött ötvenezer szivarral é
dohánynyal csempésztetett át. »Fran
jelenté az egyik proclamatio, kitünő hi
A választások mind tisztán radicális ir
tek. Ledru-Rollint Páris százharmincz
tal választotta meg . . . A hadsereget
lésben három altiszt fogja képviselni .
köztársaság győzedelmeskedik, s a róm
meg van mentve. A népnek nem lesz tö
szüksége, mert az testvérei kezében van

ág fegyvereit az idegen királyok ellen

ni egy május 8-ikán kelt proclamatióban
rokhoz is fordult. »Legyetek kitartók!
rczoljatok! Győzzetek! Irtsátok ki a nép
A szabadság zászlaja sehol sem lobog
mint rettenetes hadseregtek soraiban és
a ormán... Magyar testvérek! A vad
alád talán e pillanatban fut szuronyaitok
egyőzetnétek, és a mi köztársaságunknak
nyomó brutális ereje ellen harczolva el
nia... megszünnénk-e testvérek lenni?
ztult városaitok és Rómának a régiekre
romjai szövetségünk oltárául szolgálná-
ópa népeinek oly emléket hagynánk, mely
el.«

aldi nápolyi hadjárata alkalmával két
ban átpártolásra hivta föl a királyi csa-
elsőben Európa képét akarván nyujtani,
mondja: »Ausztria, melyet a hős Magyar-
zor legyőzött, mely ellen küzdött a sza-
redett Németország, agyag-colossus, mely
Egy vad német tábornok horvátjaival ma
tapossa Olaszország néhány tartomá-
lékezzetek meg, hogy néhány hóval az-
vátok bevonultak Magyarország főváro-
a magyarok vonulnak be Bécsbe. Európa
ágában a nép hatalmasan fölemeli sza-
ti a királyokat, diadalmaskodik a diplo-
ain, és sárba tapossa a minisztereket, kik
ukat a királyoknak és árulóknak. A fran-

cziák, kik azért jöttek, hogy Rómába
szabadságot, ma bámulják a rómaiak
barátjainknak nevèzik magukat. Test
tek Róma és Velencze példáját. Test
föl; amint hangoztatjátok a szabads
zsarnokok és azok gyalázatos szolgái.«

»Mit várjunk tovább? mondja
ványában. Tovább is türjük a gyal
kormánytól? Ferdinánd katonáit a
vezényelte; de Isten megbüntette őt.
Bologna leméssárolta a németeket; a
megsemmisitették az ausztriai császár
nek Olaszországba jönni. Mit várjunk

És midőn ekként a népeket é
forradalomra csábiták, a római külü
utján fenyegető jegyzéket intéztek Eu
hatalmasságaihoz. »Európa, irja Rus
niszter május 7-iki jegyzékében, ova
radni az ádáz harczban. A vallás ez
pedig Európa a vallás köpenyével ta
szabad, és szent az általa létrehozo
Isten megáldá egy első győzelemmel;
csak egész népek kiirtásával lehetne
Három millió olasz esküdött meg,
mészárszékek alá temetkeznek és v
közt vesznek el, mintsem hütelenné l
elvhez, mely őket az emberi méltós
fölemeli; és Róma népe, mely tekint
gasztosságát, a szivós akaratot, a bát
talmat, példátlanul áll Olaszország é
dicső harczban vezérök. Európa gond

hadsereg és hadsereg, ember és ember
; oly küzdelem ez, mely átöleli az eszmék,
, a hüség egy egész erkölcsi világát; e
utóhangja elhathat a legkésőbbi nemzedé-
Európa megmarad a harczban, esküszünk,
maradunk; és Isten, ki mindig a szabadok
Istene volt, ismét reánk fogja árasztani
t és bevégzendi népünk fölszabaditását.«
a mazzinisták minden alkalommal hang-
non-interventiót, és tiltakoztak a kath.
ak a pápa melletti föllépésök ellen, ők ma-
nfelé kerestek szövetségeseket, s legtöbb
tekintettek Francziaországra, hol
párttól várták szorongatott helyzetökből
adittatásukat, és Angliára, mely az olasz
iránti rokonszenvének szintugy, mint a
eni gyülöletének kétségtelen jeleit adta.
talmak támogatásának megnyerése végett
publica érdekében állott az egyházállam
zeiből irott okmányokat szerezni, melyek
ági intézményhez való csatlakozásnak, a
ány visszaállitása és a franczia expeditio
ozásnak adtak kifejezést. A köztársasági
k a Rómából vett utasitások szerint nagy
fejtettek ki, hogy főként a municipiumok,
rök (circoli) és főiskolák minél számosabb
ellátott föliratokat intézzenek a római
éshez és kormányhoz. És daczára, hogy a
ány arra fektette a fősulyt, miszerint e
inél több aláirással legyenek ellátva, a
hárommilliónyi lakosságból nem tudtak

több mint 8,912 aláirót (tehát az egy
ségének $^{1}/_{387}$ részét) találni; s ha te
föliratokat az összes hivatalnokok és
bármiként függők kénytelenek voltak
mélyes aláirást számtalan k e r e s z t
latkozatoknak általán nagy becset tu
lehet.[1])

A köztársaság azonban e tére
tehetett, és e föliratok összegyüjtését,
nyomatását Dall' Ongaro Ferencz hit
bizta, ki ezen »Protocollo della Repu
czimmel megjelent gyüjteményt elősz

E »Protocolló«-val május 2
Mazzini Párisba Accursit, ki már egy
tés alkalmával a franczia radicáliso

[1]) Maga F a r i n i mondja: »Ezekne
lajdonitani vagy velök dicsekedni, mint a rep
vagy gyermekség vagy gazság (è puerilità c
stato romano IV. 68. »Az aláirt nevek közt
mis; mások csalás által eszközöltettek vagy
Vannak köztök kis fiuktól és leányoktól, s
gyermekektől eredő aláirások is. Soriana kö
a Carlo Zolla név több mint negyvenszer f
gnano faluban körülbelül 536 lakó van; és
58-an irták alá sajátkezüleg, i d e g e n kéztő
ben 371. Azt kell tehát mondani, hogy az
keresztet tettek névaláirásuk mellé, miutá
elüljáró bizonyitotta, hogy az aláirások é
mind az ő jelenlétében történtek.« (La Rivol
degl. Imparziali). Mily más jelentőséggel és t
»Protocollo« ellenében a IX. Piushoz Gaetáb
gyüjteménye: az »Orbe Cattolico!«

›e lépett volt. Bármily nagy volt is
fanatismus, e diplomatiai actióra nem
.zon hit, hogy a római fegyverek a fran-
gen győzedelmeskedni fognak, annál
élte, hogy a kath. hatalmak közös föl-
naticus talentumával meg fogja hiusitani.
t és Olaszországát leginkább arra ala-
Párisban Ledru-Rollin alɛtt a forrada-
ɔdelmeskedni, és egy nagy szövetséges
ɔspublica fog a forradalom győzelme
lhatni, mely nagy respublica átviszi a
gész Európába, s igy Mazzini kezdemé-
ın létrejő egy nagy cosmopolitikus e u-
rsaság. Ez volt Mazzini eszménye. Maz-
›politikus fanatismusában nem vette
ogy 1848-ban Cavaignac erős kézzel
ıdicális forradalmat, és hogy, ha Fran-
ı sokkal erősebb is a forradalmi elem,
alóban volt, nagyobb, átalakitó forra-
.emzet életében nem szoktak oly gyor-
i. Annál őrültebb gondolat volt remélni,
urópa népei Mazzini kormánya mellett
dnak és általános vérontás által csatla-
ai respublicához!
barátjainak Mazzini a Protocollóval,
ıllott franczia kormány és római expe-
keméný nyilatkozataival a kezdeményé-
akart szolgáltatni, melylyel a kormányt
sák és lehetőleg megbuktassák. Ha
és hivei állnak a franczia respublica
remélé Mazzini, magától jő.

Angliába Palmerstonhoz I
nit, Carpit és Marionit küldötte. Ez
kihallgatásban előadván Róma remén
Anglia oltalmát és a köztársaság elis
tekezlet lefolyásáról május 23-ikán ko
értesité:

»Palmerston lord sokat besz
hogy értekezleteink első napja óta h
kormányé, sokat javult. Elismerte, mi
talan azon vád, hogy Rómában terroris
ták a nép akaratának kifejezését . . .

S igy fejezé be: »Tanácsolja
a köztársaságot kormányozzák:. alk
alább Francziaországgal, de azonna
elfogadható föltételek mellett. Ang
kezet, támaszt fog nyujtani, nem
de Olaszország érdekében is. Ne
lani a jelen pillanatot, melyben, ha
nak is föltételeket és nem követelh
igen kedvező engedményeket várha
ják el a pápát szélesmérvü, va
mellett, le nem nyügözött (senza cep
jövendő szabadság és haladás minder
azon határozott föltétel alatt, hogy a
a világitól teljesen és mindenkorra
Azt is sine-qua-non föltételül tüzzék
mány világiasittassék. Nekem az a vé
bárminő legyen is a jövendő miniszte
fogja e föltételeket, és azokat elfogad
és övéivel, ha ezeknek nem tetszenén
ják föl e kedvező pillanatot (s ezt a

ezt elszalasztják, csak önök hibája és
rditsák hasznokra a mostani franczia-
leményt, mely nem fog mindig tartani;
l az Oudinot tábornok által elkövetett
ek fordulatot adtak a helyzetnek. Bizza-
en annyi eseményt rejtő jövőben, melyet
látás ki nem fürkészhet, annak irányt
; de alkudozzanak, alkudozzanak gyor-
alkudozás alatt merülhet föl valamely
nely önöket követelőbbé teheti. Most elé-
azzal, ami lehetséges; ha visszautasit-
gy kárát vallják. Sok körülmény ellenök
águk által ezeket még sulyosabbakká,
kké fogják tenni. Aztán a milord, a mit
tt, igy végzé: E tanácsot mint magán-
ha jobban tetszik, mint a királynő
nemzet minisztere adom. Mint
nételtem tiltakozásomat minden, a pápai
zaállitása melletti alkudozás ellen, s kér-
el köztársaságunkat legalább akkor, ha
Francziaország elismerését. Mely kéré-
gyzé: Bár mi történjék is Francziaor-
t köztársaságot bennünket elismerni nem
pápát vissza fogják helyezni
czimmel, névvel és szinezet
akkor is, ha Francziaország-
rös respublica győzedelmes-
mi alig fog megtörténni.«
ni, ki Rusconi külügyminisztert az alku-
bbrevitele végett május közepén Lon-
vén, a külügyminiszteri hivatalt saját

kezébe vette, jónak látta Marioni lo
titkolni; ehelyett más magánlevelek
melyek szerint Anglia azon ponton v
köztársaságot elismerje, és a legvég
állást tanácsolja.

Ugy látszik, Mazzini nagyobb
coni miniszter küldetésétől, ki megb
első sorban sürgette a római köztár
általi elismerését; kérte továbbá Paln
Civitavecchiába biztost, ki befolyásá
meg a véres összeütközést. Palmerst
coninak mind szóbeli előterjesztésé
3-ikán hozzá intézett terjedelmes e
választ adott, mert lehetetlen volt n
a pápai és mazzinista uralom egymás
ne lehetne, mondá, a pápát visszahe
tétel alatt, hogy alkotmányos fejede
az angol királynő; ha Francziaország
ják, a pápa a régi rendszerhez vissza
Francziaország és Anglia biztositha

Rusconi tehát Rómába küld
tudatá, hogy az angol államfé
ország szivében respubli
nak szivesen, és általán a hábo
nek. A római respublica Palmersto
sem várhat; Angliának nem az a f
continens viszályaiban vérét és pénzé

Daczára azonban ez intésekne
maradt ellenállási makacsságában.

A triumviratus erélyes intézk
védelmi erő fokozására. Május 8-iká

t lombard csatlakozott a római hadse-
án kétezer ember és egy perugiai ön-
d érkezett; 16-ikán a nápolyi eredetü
o ezredes bolognai önkénytesekből, sváj-
ngyelekből álló négyezer főnyi csapa-
l nyolcz napon át Bolognát az ausz-
védelmezé, vonult be Rómába. 29-ikén
er főből álló külön lengyel legio alakult.
lli főparancsnoksága alá helyezett összes
ság közel tizenötezer emberből állott.
ültek számára katonai kórházakat álli-
zio di Belgiojoso herczegnő, ki a forra-
nagy lelkesedésében amazon-csapat
foglalkozék, e kisérlete meghiusultával
rendezett katonai kórház élén állott.
és a kórházak egyházi felügyelőjének,
lyása által egy részt a haldoklókhoz
bocsátottak, másrészt a sebesültek mel-
len nőszemélyek alkalmaztattak, kik
eket is bünre csábitották. A botrány
hogy e személyeket maga a triumvi-
n volt a kórházakból eltávolitani.
sültek segélyzésére bizottság alakult,
giojoso és Gavazzi szintén tagjai voltak,
adományokat gyüjtöttek.
az élet-halál harczra minden előkészü-
t.

XXI.

Az ostrom előt

Oudinot levele az osztrák főparancsnoho
kért ujabb fegyverszünetet megtagadja. -
jelentik az ellenségeskedés megujitását. —
lása. — Haditanácsban elhatároztatik a T
való támadás. — Nézetek a választott tám
kötött előnyökről és hátrányokról. — A v
— A francziák elfoglalják a Pamphili-vi
ostrommunkálataikat. — A nápolyiak és sp
fölajánlják közreműködésöket. — Ezt Oud
— Nápoly és Spanyolország küldöttei a vá
nak. — Ur napja. — Róma és a tartományo
forradalmi buzgalom. — A köztársaság ter
szik magát föntartani.

Miután Oudinot az ellensége
megkezdését a rómaiakkal hivatalos
selli ujra kétheti fegyvernyugvást
alatt, hogy az osztrákoknak Róma
akarja föltartóztatni.

Ettől azonban Oudinot nem
osztrák seregek parancsnokához má
let intézte: »Tábornok ur! Ugy ért
seregeinek egy részével Perugiába
elhatározással, hogy előbbre nyomul
hadsereghez az Abruzzokban csatla

igyelmeztetni, hogy a franczia hadsereg
állalkozott Róma ostromlására, s azon
hogy elfoglalja a Ponte Mollet, következ
en összeköttetést eszközöljön a Flórencz
elé vezető utakkal. El vagyok határozva
ezen irányban előnyomulni. Kérem tehát
öl előhaladását: ezt fegyvereink
követeli. A harczmezőn tisztelni
osztrák seregeket; de e pillanatban önök
den hadtüntetés Francziaország ellené-
nak és ellenségesnek tűnnék föl. Ha a
tben katonáink találkoznának, abból
ek támadhatnának, melyek megelőzését
zivünkön viseljük.«

t tehát a kért fegyverszünetet megta-
a triumvirek is jelenték az ellenségeske-
sát.

cziák főhadiszállása a Santucci-villába
Róma körül volt zárolva. A Flórenczbe,
Albanóba vezető utakat a francziák tar-
zállva. A Tiber két partja, mely Santa
ajóhid által volt összekötve, a torkolatig
volt. Santucci és a hid között állittatott
mtelep.

t június 19-ig csupán tizennyolcz ágyú-
zett. A nagyobb ostromágyúk csak akkor
dőn a víárok-munkálatok már-már telje-
k fejezve.

sereg május 30-ikán, midőn Oudinot a
tet fölmondotta, három hadosztályból

22—23 ezer emberrel állott.[1]) A s
sz. Pál-bazilikáig ívben állíttatott föl.
A franczia haditanácsban elhat
rosnak a Tiber jobb partjáról val
Ha ütegeiket a bal parton állitják föl
város előbb kerül hatalmokba; de az
tőleg kimélni kivánták.
Rómát nem számíthatni az erő
nem is nyilt város. Azonkivül, hogy
levő halmok egymással összeköttetés
kitünő védpontokul szolgálnak, huszo
terre terjedő erősített vonallal van kö
szú erődített várfalakat a rómaiak
potba helyezték. Helyenkint, kivált kö
az ágyúk számára oldalvédeket és lő
tek. A falakon kivül eltávolították fá
minden egyebet, mi a francziákat a
védelmezhette. Belül a fedett üteg
épületeken lőrések voltak alkalmazv
torlaszokat emeltek a fölkelésekben g
dalmárok vezetése alatt, kik azon szo
vállalkoztak, hogy Róma védelmét e
rontása által tegyék nevezetessé.
Hasonló intézkedéseket tőnek
partján. Itt a támadók a legtöbb nehéz
tak, mert az Aurelián császár által
mint az újabb korban épített kerül
Angyalvárt, Vatikánt és Trastever

---

[1]) Ezek ellenében a rómaiak 21,660
12,000 nemzetőrrel és 114 ágyúval rendelkez

zennégy méternyi magasak, kettős véd-
ztek a város és környék halmai fölött
iculus körül.

czia vezérkar előnyösbnek tartotta ren-
an ostromolni; nem koczkáztatván sem-
egy pont ellen fordítani. Ez az elfogla-
bé tette; de ha benn megvetik lábokat,
) ponton a további ellenállás lehetetlenné
esen megállapíttatott, hogy a Janiculus-
nulnak be a Porta-Portese és S. Pan-
; aztán elfoglalják azon pontot, hol az
tya az uj bástyával egyesül a Porta S.
zelében, és innen elfoglalják a San-Pietro-
llenerődöt; végre ha ezen uralkodó ál-
l az ütegeket fölállitani, bevárják az
további intézkedéseit.

égletekre kész ellenség ellenében bizo-
határozás volt, mely a franczia név-
ère szolgál, mert ezen elhatározás annyi
várost épen azon ponton megtámadni,
l e m leginkább lehetséges volt, és pedig
a, ennek története, emlékei és ártatlan
iméletből; annyi volt, mint lassítani a
gy ezzel az ostromlottaknak minél keve-
ozzanak; annyi volt, mint föláldozni
ors siker dicsőségét, hogy szinét is ke-
, mintha a civilisatio és humanismus
enék. »E ponton, irá Vaillant június
czia hadügyérnek, legkevésbbé veszé-
öz-emlékeket, mi hatalmas indok, midőn
ó, hogy oly várost ostromoljunk, mint

Róma, mely magában összefoglalja
tiojának egész történetét« [1]).

A víárok-munkálatok megkön
ges vala a római haderőt a falakon
kiszorítani. Június 3-ikán a Lavailla
dást intézett a Pamphili-villa ellen,
elfoglalva tartottak. Ezen fensíkon
épületek és lőréses falak sorozata
össze van kötve, fontos állás, honn
Porta-Cavallegieri és San Pancrazio
cziák sánczain uralkodhattak. Noh
méter magas fal veszi körül, és a be
ember számos torlasz mögött védhe
czia hadak azt ugyszólván ellenállás
ták és kétszáz foglyot ejtettek.

Több áldozattal járt a Corsi
villák elfoglalása. A rómaiak telj
siettek veszélyeztetett állásaik véd
tette a francziák föladatát, hogy
lőtávlatába esvén, egyszersmind a v
mazott ágyuk tüzének is ki voltak
verettek vissza a francziák s ugyana
tak elő. Az nap este a rómaiak a f
bírtak egyebet, mint a Vascellót,
villát.

Garibaldi, kinek a rómaiak e
része volt, a győzelmet természetesen
donította, azt jelentvén, hogy »az
ponton megveretett.« [2]).

---

[1]) Gaillard i. m. 241. és 467.

[2]) Oudinot hivatalos jelentését l. Ga

francziák ostrommunkálataikat, bár foly-
níttatva, erélyesen folytatták, a nápolyiak
Lesseps missiójának meghiusulta folytán
fölajánlották közreműködésöket. Buon-
nyol vezérkar főnöke, Agostino és Nun-
ápolyi király két hadsegéde kiséretében
élyesen ajánlották föl kormányaik nevé-
eres segélyt.

n! válaszolá Oudinot, elő fogom adni
n fogom föl, a jelenleg pápai területen
dseregek helyzetét.

cziaországot, mint az egyház legidősebb
meg a kezdeményezés a pápa világi ha-
sszaállításában, mely lelki hatalmával a
összefüggésben áll. Az expeditio vilá-
ból küldetett Civitavecchiába. Mindamel-
aország politikai helyzete, kormányfor-
ékes, specziális kötelességeket ró reá.

delvü intézményeinél fogva ellen kell
absolutisticus reactióknak. Az osztrák,
ápolyi kormányok helyzete e tekintetben
mienktől. E különbség kifejezést nyert
hiából keltezett, de Párisban maga a
al szerkesztett proclamatióban.

m érzelmei a szent atya iránt és rokon-
ódi római néphez, ezek mellett a minden
zám érkezett tudósítások kötelességemmé
a szent város elleni indulásomat siet-

élénk csata után seregeink elfoglaltak

minden külső állást. Most a felső T
gyunk a Ponte Mollenak és a Flór
nába vezető utaknak. Szemben sz. F
kompokat állítottunk; az alsó Tib
vertünk; lovasságom Róma, Frasc
között bejárja az egész sikságot. A
száz méternyire készen vagyunk az
mal (paralelle[1]); néhány nap mu
leszünk; és ha az általam tett intézk
tik is a sikert, legalább az örök váro
a háboru szerencsétlenségeitől.

»Midőn egy nagy nemzet, minő
ily dolgokat már végbevitt; midőn o
zatokat és költségeket tett; midőn
fényes elégtételre van szüksége. Ez
minden barátságos közreműködés é
nélkül. Nem, a jelen körülmények
 szág nem engedheti meg, hogy akár
elvegye tőle a dicsőséget, mely kizáró
meg, s amely el nem maradhat.
nyomulna is most Róma felé, azt csa
vagy ellenségünk tehetné, segítségére
lottaknak vagy az ostromlóknak.
egyikét sem fogadhatjuk el. Rómáb
seregek segítsége nélkül fogunk beme
kukban nem kételkedem; de ha
haladék nélkül meg nem szüntetik, a

[1]) Azon a megtámadandó várarcz el
vont mellvédelt árkok, melyekben a támad
ellen fedezve igyekeznek a várárkokig eljut

éjök fogna menni és nem habozna azokat kinteni.

eményeket, melyek Európa politikai és ndében bekövetkezhetnek, nem ismerem; m, hogy azon zavarokban, melyek Róma követni fogják, Francziaország miként de ma kötelességem világos; házám a jövője iránti végelhatározásait az örök ja tudatni.

a nápolyi és spanyol hadseregek méltó t ne sértsem, fölolvasom a levelet, melyet rgyban a pápai államban levő osztrák ncsnokához intéztem.«

ja és Nunziante biztosíták a franczia fő-t, hogy sem kormányaik, sem táborno-épviselnek, nem szándékoznak közremű-erőszakolni. Missiójoknak, mondák, leg-czélja, hogy az illető államok közti jó egszilárdítani igyekezzenek. Végre ki-gy Francziaország ohajtásának meg ni, működésökben hadiszállásaik jelen rítkoznak.

o megjegyzé még, hogy a nápolyi király baldi csapatjainak invasiója ellen akar-ii, e czélra megfelelő állásokat foglal-

a még Cordova tábornok, a spanyol sere-nokának június 5-ről kelt levelét adá át, cziaországnak közreműködését ajánlja va tábornoknak küldött válasz röviden

összefoglalá azt, mit Oudinot az oszt
noknak irt és a most fogadott küld
adott [1]).

Ez alatt Rómában, mig a trium
védelmében lázas tevékenységet fejtett
hatalmának jogait is gyakorlá. Pa
Károly, akkor belügyminiszter, júniu
delé »az Ur napja megülését.«

A római nép hozzá volt szokv
fényes megüléséhez. Sz. Péter teré
látta a pápát bibornokaival, a pápai
szerzetesrendekkel. Lehetetlen volt
nem venni, midőn ezen ünnep megtar
bocsátott ki a kormány, melynek kö
tartozott, s mely trónfosztottnak dec
a bibornokokat halálra kereste, és
száműzte. Mayr fölhivása holtbetű
urnapi szent menet ez alkalommal
meg sem nyilvánosan, sem a tem
jében.

Általán a római hangulattal a t
nem voltak megelégedve. A triumv
a nép nevében« fölhivták a rómaiakat
szok építésében minél nagyobb szán
részt. Másnap a fölhivást ismételni volt
»Sokan dolgoznak, mondák, de sok
van szükség. . . . Szünjék meg minde
Ma nem létezik egyéb, mint a közügy

[1]) Szövegét l. Balleydier: Document
383—384.

magánházakat, a polgári épületeket a lmezzük.« . . . Az önkénytesek sem jelent-:ámmal, mint Mazzini várta; daczára az jtó beszédeinek, az aláirás végett kitett üresek maradtak. A város védelmére (squadre dei sette colli) tizennégy vá-ól tizenegyben nem tudtak létrejönni. -iki ülésben maga Mazzini panaszko-az erődítéseknél senki sem akar dol-

ennyire kellett is a »Protocollo«-nak a ellett bizonyítványul szolgálnia, valóság-en sem volt a hangulat kedvezőbb. A vetítése által létrejött fegyvernyugvás zetése alatt mindössze kétezer romagnai, ztriaiak Bolognából kiszorítottak, ment pápai állam lakosai megdöbbenve az ely a köztársaság kikiáltását mindenütt aohajtották a pápai kormányt, s közöny-a republicanus Róma válságos helyzetét. nevezetesen Pesaro- és Ascoli-tartomá-ép a pápai hatalom visszaállítása mellett dott. A Mazzini-köztársaság csakis ugy föntartani, hogy a pápa számos hivei érlelhetlenebb terrorismust gyakorolta. a terrorismus oly fokra lépett, hogy lix, ugyanaz, ki 1858-ban III. Napo-gyilkosságot kisérlett meg, Anconában tönitélőszéknek állította föl, azt e szép zolván: »Az igazságnak szabad folyást A köztársasági kormány kész inkább

szünetet, hogy még egyszer intő szav
mai hatóságokhoz. »Hat üteg, irá,
minden pillanatban kész megnyitni
ostromlottak száma és bátorsága
kőzhetni az ostromlók hadi tudomá
ségével. Ha az ostromlottak nem
csainkra, ők fognak felelni az os
nyeiért.« Külön írt a nemzetgyű
fölhivást intézett a rómaiakhoz [1]).

»Rómaiak! igy hangzik a
zett fölhivás, nem azért jöttünk,
háborut inditsunk; hanem jöttün
megszilárditsuk a rendet és szab
nyunk szándékait félreismertéte
lataink sánczaitok közelébe hozta
geitek tüzét eddig csak ritkán
elérkezett azon válságos pillanat,
szüksége borzasztó nyomort terjeszt
ettől azon várost, mely annyi dicső
konokul visszautasitatok bennünk
veszteségekért egyedül ti lesztek fe

A nemzetgyülés nevében Ga
dinotnak visszautasitó választ küld

A mire a szorongatott római
nyét épité, az egy június elejére vá
szági fordulat volt. A triu
napra várá Párisból a kedvező hire
lezések által a franczia forradalm
összeköttetésben levén, tudta, hog

[1]) Act. Off. 167. és 106.

[2]) Act. Off. 167—168.

A Rómába érkezett hirek szerint minden
en van, hogy a siker biztosnak tekint-
tehát a biztos reménynek engedé magát
ma ostromoltatása ellen Párisból még
s érkezik, a franczia hadsereg visszahi-
magogia végre is győzedelmeskedni fog.
19-ikén csakugyan Rómában hire ter-
on hó 13-ikán Párisban forradalom tört
dicálisok teljes győzelmével végződött.
ugyanazon hir szerint, a fölkelőkhöz
a nemzetgyülés föloszlattatott, a kor-
van helyezve, Napoleon-Lajos Vincen-
ratott, s végre a győzelmes fölkelők
t tették a franczia köztársaság dicta-

ság pedig abban állott, hogy Ledru-
11-ikén Lesseps visszahivatása és Róma
sa miatt megtámadván a köztársaság
k vád alá helyeztetését most már ismé-
nyozta. Segitségére kellett volna jönnie
elésnek, melyet azonban június 13-ikán
tábornok erélyesen elnyomott, Ledru-
ába menekült, Párisban ostromállapot
i, mely kiterjesztetett több más franczia
ol a forradalomnak tevékenyebb propa-
k.

a római respublica még mindig nem
lemondani a reményről, hogy a franczia
segitségére jő, kijózanithatta Corcel-
e.

ó kath. államférfiu, kit Cavaignac tá-

bornok küldött volt IX. Pius mellé
kérdés megoldásában kevés sike
mivel csupán arra kellett szoritkoz
atya személye helyeztessék b
mint Lesseps utóda missiójában k
kötve. Azon kormányt, mely Lesse
tásokat, conservativebb cabinet vált
nemzetgyülés helyébe is más lép
nemzetgyülés megegyezett abban,
társasági kormánynyal való alkudoz
helye, s a pápát teljes souverainit
helyezni.

Corcelles június 5-ikén hag
Róma megadásának szabályozásár
város ideiglenes kormánya szerv
visszatérésének előkészitésére utas
látva. Amint a táborba érkezett,
még ötezer emberből álló erősitést
lem nélkül meg is érkezett.

Egyik első teendője volt, a r
adni, hogy a franczia kormány Les
határozottan roszalta. Evégből
franczia követségnek Rómában lev
június 13-ikán e levelet intézte:

»Kanczellár ur! A franczia f
keztemkor értesültem, hogy a rón
nap, válaszolván Oudinot tábornok
lentette, hogy az ellenségeskedés m
a franczia kormánynak Lesseps eg
fölötti határozatát vele nem közlik
zetjog megsértésének tekinti.

om, hogy Lesseps alkudozásait a kül-
um május 26-ikán kelt jegyzékében
oszalta, és egy más, ugyanazon hó
egyzékében Lessepstől minden fölhatal-
nt.

esseps május 29-ikén visszahivatott, mi-
a fölhatalmazva a római kormánynyal
t kötni, melyet minden esetre szentesi-
lna?

zentesitést illeti, a valóság ez: egy jú-
aiban alakult uj miniszterium rendki-
bizott meg, melyben jelenleg eljárok.
néhány órával Lesseps visszaérkezte
n meg Párisból, s ujra állitom, hogy
y pillanatig sem habozott el-
egyezményt, melyet Lesseps
ozott.

yek előadása, jelenlétem a táborban,
eléggé bizonyitják, hogy a római kor-
tévedne, ha azt vélné, hogy egy be nem
zentesités bevárása által igazolhatja a
állást, mely a római szabadság valódi
z érdekekkel, melyeket állitólag védel-
ira ellenkezésben állanak.

em, uram, hogy ön kötelessége minden,
evő eszközzel megczáfolni a római kor-
ét.

ziaországnak e fájdalmas harczban csak
n: az egyház tisztelt fejének, a pápai
a világ békéje. A missió, mely reám
ényegesen szabadelvü és oltalmába veszi

az ily végletekre sodort népet. Utasi
val teljesen megegyeznek.«

Mazzininek Degéraudohoz in
lasza sorozata a ferditéseknek és
»Francziaország, mondja levele v
kormányának keze által a franczi
szomoru lapját irja meg; önök a p
halálos ütést akarnak föltartóztatn
vérben; a két nemzet között, mely
a világ javára együtt járjanak, s
óta kezet nyujtottak, hogy egymást
hetlen mélység kezd tátongni . . . S
ez a jövő ellen, nem Olaszországéra
vedés reánézve a haladás keresztség
országéra, mely nem tarthatja fönn
rangu nemzetek közt, ha a szabadsá
ménak férfias erényeiről lemond!!«

A francziák folytonos harcz
ták munkálataikat. Június 19-ikén
volt, melyeken a benyomulást meg
Az általános roham június 21. és 2
tüzetett ki. Este tizenegy órakor a
dásra. Mig Espinasse a Porta S. Pa
a Borghese-villa felől áltámadásoka
ellen, a rohamra kiválogatott csapa
vezénylete alatt oly gyorsasággal int
hogy mielőtt a rómaiak figyelme
felé irányult, az őrök, előörsök és
delmére megerősitett belső tanyák

[1]) Act. off. 173—179.

Nem egészen félóra alatt elfoglalva tar-
ész, általuk megtámadott vonalt.
, ki belátta, hogy ha a francziák a rése-
gerősithetik magukat, minden elveszett,
lott, hogy az elvesztett állásokat roham-
áron vissza kell foglalni. Garibaldi, ki
yi hadjárat alatt bebizonyitotta, hogy a
rendeleteivel nem törődik, ez alkalom-
nek ellenállott, s a francziák megtáma-
ztatott. Ha a római köztársaság helyzete
ágos volt, a Roselli és Garibaldi közti
azt még válságosabbá tette.
ban folyvást zugott a vészharang. A trium-
ncziák visszaverésére végkisérletet tett:
általános fölkelésre hivta föl. A fölhi-
ban nem volt többé gyujtó hatása. A leg-
k, hogy a franczia radicálisoktól nincs
mélni, és hogy Oudinot hadserege Fran-
képviseli.
ncsak, hogy Róma népe tétlen maradt,
ölül a forradalmárok egymás ellen for-
mzetőrséget, mely a további ellenállást
nak nyilvánitotta, a garibaldisták fegy-
ák megtámadni. Sterbini nyiltan árulónak
oselli tábornokot, ki, mióta Garibaldi
meskedett, föladott a siker iránt minden
azzinit kérte, hogy a főparancsnokság-
öl Rosellit, és Velletri hősét polgári és
turával ruházza föl. A hatalmára félté-
i Sterbinit a szó szoros értelmében ki-

Mazzini fenyegettetve látván
mérsékeltek által, kik a francziákkal
javallották, mint a szélsők által, kik
baldit akarták a köztársaság élére
zottan Roselli mellé állott, noha nen
meretlen, hogy a rendes hadseregben
a rokonszenv.

A francziák most már a falako
ták sánczmüveiket. Folyton nyugta
maiak ágyutüze által, a megadás siet
százötven roncsát és pattanyt irányo
zepe felé, melyek leginkább sz. Ign
tér, S. Andrea della Valle és ezek v
de általán kevés kárt tettek.

Noha a pusztitásban a római
mestereknek mutatkoztak, mert ös
Ponte Milviot (pons Milvius); a B
elpusztitották Rafael és tanitványai
vágták e villának Róma egyik diszé
dos fáit; földig lerontották a Lucer
a Salvage-villát és palotát, a pom
Cremonesi-nyaralókat, a Szent-Angya
lélekről nevezett kórház közelébe eső
ket, az Apollo-szinház körüli házak
Forum, a diocletiáni fürdők fáit, a M
tól a Lateránig vezető fasort sat. —
ról a francziákat vádolták. A római n
Sturbinetti, a francziák ellen a Róm
matiai testületnél panaszt emelt,[1])

[1]) Szövegét l. Act. off. 159—160.

eginkább az volt, hogy a végerőfeszités
némi időt nyerjenek.
rn János, képárus és angol consul június
hoz kéré a Rómában levő consulokat és
nben Rómának a francziák általi ágyuz-
iltakozott.[1])
cozást egy római főtiszt vitte meg Ou-
únius 25-ikén a consuli testületnek vá-

rmányomtól vett legutóbbi utasitások,
, melyeket május 29-ikén vettem kézhez,
; tartalmazzák: »A béküllékenység min-
kimeritettük. Elérkezett az idő, midőn
l cselekednünk vagy lemondanunk oly
nelyben Francziaország fiainak vére
alatról, melyhez becsületünk szintugy,
ikánk legfontosabb érdekei kötvék. Ily
n a habozásnak nincsen többé helye. Ön
ok ur, minden idővesztegetés nélkül a
ga alatt levő tekintélyes haderővel
og fordulni, és bármily ellenállás daczára,
laland. Ez a köztársasági kormány aka-
önnel közölni meg vagyok bizva.«
láthatják, uraim, hogy kormányom
tétlen. Kötelességem elém van szabva.
mely reám ruháztatott, végre fogom

gtelenül Róma ágyuztatása ártatlan vér
emlékek megrontásával fog járni, me-

f. 161.

lyeknek örökké kellene fönnállani.
ezt inkább fájlalni, mint én. E
uraim, jól tudják, miként gondolko

»13-ika óta a két hadsereg
megváltozott. A parancsnokságom
tok néhány győzelmes csata után ro
telenek. Erélyesen benyomultak Ró
czára ennek, az ellenség nem adv
semmi jelét, kötelességem hadmüve

»Minél tovább halad a megad
bak lesznek a bajok, melyek önöke
ják, de melyek miatt a francziákat
a történelem minden felelősségtől f
teni. Fogadják sat.« [1]) [2]).

A francziák, hogy az örök va

---

[1]) Spada III. 650—651.

[2]) Hogy a consulok tiltakozásukba
egyebek közt bizonyitja ugyanazon K o
sulnak, ki a tiltakozást aláirta, július 13
tézett levele, melyben irja, miszerint
alatt azon párt, mely akkor a városban
terjeszté, hogy a francziák ágyui az emb
károkat okoznak. A consulok ezen állitás
iránt személyes meggyőződést szerezni le
gyanánt elfogadván, aláirták a Freeman á
kozást. De miután Kolb személ
zödött, hogy a franczia ágyu
ben kárt nem tettek, hanem csu
épület falait rongálták meg, kötel
kozni, nehogy az mondass
valótlan állitást neve aláir
kosan erősitett meg. (Levelét
hozta a »Giornale di Roma, 1849. aug. 4

at okozzanak, szinte a tulságig vitték a Vascello, másként Giraud-villa, a Savo-ly Garibaldi főhadiszállásaul szolgált, a Montorio-templom, honnan a rómaiak franczia sereget leginkább nyugtalani-ini-palota és a közelében levő épületek yedüliek, melyeket a franczia ágyuk bé megrongáltak.

XXIII.

Róma elfoglalá

A francziák előnyomulása. — A Constitu
hogy a további ellenállás lehetetlen. —
— Garibaldi a nemzetgyülésben. — A
rozza, hogy minden további védelmet
Mazzini levele a nemzetgyüléshez. —
nak. — Ezek helyébe »végrehajtó hatal
terve. – Római küldöttség egyezkedési
dinot elé. — A javaslat visszautasittati
erőszaknak enged.« — Garibaldi elvon
A »végrehajtó hatalom« Canino hercze
vetül nevezi ki! — Canino utasitása.
3-ikán Rómába vonulnak. — Lelkes fo
dalmi tüntetések. — Oudinot kiáltván
Napoleon-Lajos levele Oudinothoz. —
lés köszönetet szavaz az expeditio-sereg
Róma kulcsaival Gaetába küldi. — A sz
hez. — Levele Oudinothoz. — A szent
forradalmárok rendes utilevelekk

A harcz végéhez közeledett.
Róma uraivá lehessenek, csak mé
crazio mellett levő nyolczadik szá
elfoglalniok. Ez valóságos erőd
ví-árkok által a San Pietro in Mo
tetésben volt. Itt pontositották öss
den haderejöket. 29-ikén a francz
már rést lőttek. 29- és 30-iki közt
ham kitüzve. Iszonyu vihar dühön

Rómában és szent Péter és Pál napján
ter egyház kupolájának kivilágitása veté
lőkre. Niel ezredes, ki még azon éjjel
lett, vezeté a rohamot. Iszonyu harcz
rómaiak kétségbeesetten küzdöttek, de
ettenthetlenül előnyomultak. Egyenkint
rómaiak állásait, átveték magukat az
tyán, és a lombard legiót majdnem tel-
mmisitették. Elnémitván a Montorio
ovábbi ellenállás teljesen czéltalan volt.
i nemzetgyülés ekkor a Saliceti által
öztársasági alkotmány-javaslat [1]) fölött

reggel a nemzetgyülés a Capitoliumon
gesnek találta a további ellenállás vagy
désével is foglalkozni. Cernuschi képvi-
bátorsággal kijelenteni, hogy minden
llás lehetetlenné vált. Mazzini is szólt.
rom áll előttük: vagy magukat megadni
ani a saragossai bámulatos önvédelmet,
nyt és nemzetgyülést máshová áthelyezni,
folytassa a harczot a tartományokban.
naiakhoz méltatlan, a második és har-
dható. A nemzetgyülésben komor csend
zzini kérelmére már hajlandó volt a ha-
lt másnapra halasztani, midőn Barto-
k, ki a helyzetet közelről ismerte, és
nden jelentését olvasta, szót kért. El-
rint Garibaldi magát Mazzinit tudositá,

[1]) ge Act. off. 184—195.

hogy a Tiberen tul a további ellen
vált; kérte a nemzetgyülést, hat
mert a várost további szerencsét
lehet kitenni.

A nemzetgyülés fölháborodv
a valót előtte eltitkolja, meghivat
dult arczczal lépett be; elveszté leg
ves négerét Andreát, ki minden h
oldala mellett állott; ugy jött, min
ból távozott: véres ruhában. Elmo
sereg kétségbeesett helyzetét, a fra
vott előnyöket, a Tiberen tul elle
innen a védelem sikere több m
lehetne e védelmet néhány napnál
Az utczai védelem sem biztatna si
cziák urai minden magaslatnak. A
ellenállást ajánlani nem meri; rés
mából való kivonulást.

Erre a nemzetgyülés június
kező határozatot hozta: »A római
tározza, hogy minden védelmet,
vált, be kell szüntetni; többiben á
A triumviratus megbizatik e hat
sával.«

Mazzini elkeseredetten odah
lést, melyhez e sorokat intézte: »L
engedi magamravállalását annak, h
határozatot Oudinot tábornokkal
megbizásából triumvir voltam a kö
védelmére. Önök legujabb megbi
tatja mandatumom természetét.

amat, s kezeikbe visszabocsátom a hatal-
t reám ruháztak.«
ársa, Armellini és Saffi szintén tiltakozott
határozat ellen és beadta lemondását.
a nemzetgyülés nem triumvirek, hanem
ajtó hatalom« czimével Salicetit, Ca-
s Marianit választotta; a lelépett trium-
edig július 1-jén azon hivatalos bizonyit-
áltatta ki, hogy »a haza körül kiváló érde-
eztek.« [1]) Ezek a római néphez még egy
intéztek.[2])
baldi szent Péter terén gyüjté össze kato-
zólitá őket, hagyják vele oda Rómát, hogy
francziákkal ne kelljen találkozniok, lázit-
artományokat és vonuljanak az osztrákok
. »Ismét csatákat fogunk vivni, mondá;
áradsággal és nagy veszélyek közt uj di-
erezni. Akinek bátorsága van, aki Olasz-
encséjében még bizik, kövessen; miután
rt ontottunk, mártsuk most kezünket né-
« Ötezer ember megesküdött, hogy élet-
ele marad.
unicipium küldöttsége a Rómában levő
kiséretében megjelentek Oudinot előtt a
llában, hogy a nemzetgyülés határozatát
jék, s a következő egyezmény-javaslatot
eléje: 1. A franczia hadsereg bevonul Ró-
az általa szükségeseknek tartandó had-

. off. 182.
. off. 182—184.

állásokat elfoglalja. 2. A franczia é
patok, melyek a városban maradnak,
tokat együtt végzendik. 3. A francz
ságok elszállásolására több helyet l
azon csapatok számára, melyek R
4. Rómával az összes összeköttetésel
leg a franczia hadsereg beszüntet
nyilni. 5. Róma belsejében a védel
azoknak többé czélja nem levén, be
a közlekedés teljesen helyreállittat
szabadság és a személyek sérthetl
nézve, mi a multban történt, ugy sz
biztonsága kivétel nélkül mindenki
tatik. 7. A nemzetőrség első szervez
leg tényleges szolgálatban marad. 8
a belkormányzatba nem avatkozik.

Oudinot az udvariasan fogado
tudtára adá, hogy Corcelles nélkül v
nem bocsátkozhatik, és e franczia bi
Civitavecchiából, hová a Gaetába v
valt kisérte volt. Corcelles teljhatalm
habozott a javaslatot visszavetni. A
lelküségnél egyéb biztositékot nem i
döttség kijelenté, hogy »Róma csa
fog engedni.«

Garibaldi, ki a francziákat ne
ban bevárni, csapatával július 2-ikán
alatt a Porta S. Giovannin Tivoli fe
maiak, kik békét óhajtottak, örült
mert azonkivül, hogy maga a szélső
erősebb támasza volt, vele elvonult

iint Ciceruacchio fiával, a hirhedt Zam-
Hugó és mások.[1])

: »végrehajtó hatalom«, mintha a köz-
további fönnállásra számithatna, mi-
ziák egy utolsó rohammal készültek a
lni, Canino herczeget július 3-ikán a
k Francziaország, Anglia és az ameri-
Államok melletti követeül nevezte ki és
látta el.

)nnek utasitása, olvassuk e nevezetes
őként e két pontra szoritkozik, melyek-
étünk komoly problemájának megoldá-
natia egyetlen és lényeges criterionjául
ok: 1. a pápa világi hatalma visszaálli-
etlensége; 2. köztársaságunk föntartá-
és politikai szüksége. Ön belátása és
fogják könnyiteni a két pontból ön-
nyek tovább fejlését.

a most tudja, miszerint IX. Pius pápa
ncyclicájában ünnepélyesen kijelentette,
zék világi hatalmával minden szabad-
y összeegyezhetlen. Európa ismeri Bo-
a, Róma hős ellenállását; ezt semmi
ézte elő, mint a népnek legmélyebb gyü-
eraticai kormány ellen, melynek most

di folyton francziák, nápolyiak és osztrákok
ezer veszély között kalandozott Olaszország-
úlius 31-ikén a san-marinói köztársaság terü-
hol nagyon leapadt csapatát föloszlatta, maga
vével Tunisba s onnan Amerikába vándorolt.
kes részleteit l. Farininál IV. 220—226.

visszaállitását kisértik meg. Ön,
fogja tenni, hogy ugyanazon római
több ezer szurony, roppant tüzérsé
getése alatt, lefegyvereztetve, de
legyőzhetlen harczvágyat tanusit,
tősebb, minél inkább igyekeznek
cziák nyájasságukkal, mivelt modo

»Ezekből és hasonlókból Fr
glia és az amerikai Egyesült-Ál
kormányai meg fognak győződni, h
hatalmának visszaállitása távol at
és a közbékére nézve szükséges le
ellenkezik, ugy mint a mely Olasz
e Rómában állandóvá teszi a for
honnan Európa általános fölforgat

Ugyanazon napon az uj alko
ki a Capitoliumban!

A francziák, miután a Porta
tese- és S. Paolon ellenállás né
július 3-ikán délután öt órára tüz
bevonulásukat. Hogy a Porta-Port
palotáig jussanak, majdnem hosszá
son kellett áthaladni. E hosszu ut
ből választották. Oudinot a róm
mutatni tiszteletet parancsoló h
meg kivánt győződni, miként nyil
mény.

Alig vonultak be a Portèse-
dalról: »éljenek a francziák! élje
éljen IX. Pius!« kiáltások fogadtá
tattak feléjök, az erkélyekről és a

abaditókat. Még általánosabb lelkese-
ák a franczia hadsereget, midőn ez a
yhoz mindig hű Trastevere város-
. Nagy néptömeg vette körül a franczia
ndenki közelről ohajtotta Oudinot tá-
ni, ki legyőzte a forradalmat. »Éljen
en Francziaország!« hangzott minden-
azonban a Corsóhoz közeledtek, a bol-
, az utczákat üresen találták. Itt két-
kos parancsszó működött. Már midőn a
szigeten fölül levő Sixtus-hidon haladtak,
atkozott lelkesedést csend kezdé fölvál-
'nese-téren alig mutatkozott valaki; a
ában füttyök hallatszottak; a Corso
elen volt. Egyszerre: »nem kell papi
m kell pápa! éljen a római köztársaság!«
latszanak. Odább a »Belle Arti«-kávé-
a demagogok találkozási helye volt,
zászló lengett, csucsán vörös sapkával.
ároly tábornok parancsára három katona
ót. A Colonna-téren Cernuschi képviselő,
ottság egyik tagja kihivóan lobogtatja a
ött a forradalmi zászlót, mig körülálló
sértegetéseket hallatnak. Oudinot né-
séretében feléjök vágtat, mire a hősök
ba menekülnek. Levaillant Károly és két
k nyomul s megkardlapozza őket, mire a
sánatot kértek, s a kihivás minden vér-
l elnyomatott. Oudinot megszállott a
otában, honnan hat hóval előbb Harcourt
Piust Gaetába követte.

A francziák bevonulása azon
radt vérontás nélkül. A vörösek a
zésben két vagy három papot megg
zadók, mondja Farini, megmutatt
gyász majestását sem tudják tisztel
Oudinot a rómaiakhoz július 3
kiáltványt intézte: »Róma lakosai!
lyet a franczia köztársaság terül
azon missióval bir, hogy a nép ó
rendet helyreállitsa. Egy lázangó
kisebbség arra kényszeritett benn
müveiteket rohammal vegyük be.
gyunk; missiónkat teljesiteni fog
rokonszenves nyilatkozatoknak, m
tunk, kivált hol a valódi római né
don nyilatkozhattak, bizonyos el
hallatszott, melyet közvetlenül m
A jók, a szabadság valódi barátai
bizalommal; a rend és társadalom
tudják meg, hogy ha egy idegen p
ellenséges tüntetések megujulnán
goruan meg fognak fenyittetni. A k
teljesebb megóvására a következő i
tetem életbe:
»Ideiglenesen minden hatalo
ság kezeiben lesz öszpontositva; ez
nicipiumi hatóságot közremüködé
tani. A nemzetgyülés és kormány,
elnyomó uralkodása hálátlansággal
borura való istentelen fölhivással v
ellen, mely a római nép barátja, m

s politikai társulatok föloszlattatnak.
iltatik sajtó utján közzétenni bármit is,
i hatóság előlegesen helyben nem ha-
iélyek- és vagyon ellen intézett merény-
tonai törvényszék fog itélni. Rosto-
bornok Róma kormányzójává nevezte-
n dandártábornokot helyőrségi, Sol
d térparancsnokká nevezem ki.«
elfoglalása Párisban nagy megelége-
apoleon-Lajos köztársasági elnök július
nothoz e sorokat intézte:
s tábornok! Örvendek, hogy szerencsét
nnek az általa kivivott eredményért.
ön, daczára a védelmezők erélyes ellen-
vonult Rómába, megőrizte zászlónk pres-

n, tudassa az önnek parancsnoksága alatt
okkal, és általán a hadsereggel, meny-
am kitartásukat és bátorságukat.
smerést, melyet ön hadsegéde átad, igen
elte; csak sajnálom, hogy azt személye-
dhatom.
lem, hogy hadseregének egészségi viszo-
d jelenlegi jó állapotában, s hogy ön
visszatérhet Francziaországba fegyve-
tére és olaszországi befolyásunk javára.
«
ó szerencse-kivánatot intézett hozzá Rul-
a hadügyminiszter.[1])

ge Balleydiernél. II. 239—240.

A nemzetgyülés pedig határo
»A nemzetgyülés, értesülvén olaszor
végleges sikeréről, köszönetet szavaz
küldött hadseregnek és főtisztjeinek
össze tudták egyeztetni a háboru kö
resztény világ fővárosán
tisztelettel. A nemzetgyülés a
nek is köszönetet szavaz.«[1])

Oudinot tábornok, mihelyt Ró
Nielt a vezérkar főnökét a város
lel, melyben az ellenségeskedés besz
Gaetába küldötte. Miután Niel eln
részleteit, a szent atya igy szólt hoz
Gyakran mondottam más alkalom
ismétlem ma e nagy szolgálat után,
országra mindig számitottam. Fran
semmit sem igért, de éreztem, hogy
az egyháznak fölajánlja kincseit, v
fiaira talán még nehezebb, azon kita
türelmet, melynek köszönhetem, ho

---

[1]) Lehetetlen föl nem tünni, hogy
velében egy szóval sem emlékezik meg a
ditio czéljáról. Hallgat erről a hadügyér
nemzetgyülés határozata emliti a keresztér
tartozó tiszteletet. A franczia kormány e
Párisban Róma elfoglalását ugy értelmezt
megtorlását az ápril 30-ki kudarcznak. E f
seregben is viszhangra talált. A főtisztek l
osztotta Vaillant, a mérnökkar főnök
ditiónak, miután Róma falain réseket lőtt
kellett volna vonulnia, s a rómaiakra hagy
maguk rendezzék. (V. ö. Gaillard, 269.)

árosom, a világ e kincse, ezen annyira
yi megpróbáltatáson átment város, mely
ésemben a legnagyobb szorongattatások
tam mindig szivemet és tekintetemet.
a főparancsnoknak, tábornokainak, ösz-
k, és ezt Francziaország minden kato-
etném megmondani, hogy hálám határ-
k boldogságaért a legbuzgóbban fogok
Mi a francziák iránti szeretetemet illeti,
gálatok után, ha az lehetséges, még na-
Mi önt illeti, ezredes ur, örülök, hogy
különös becsülésemet bebizonyithatom.«
akra IX. Pius pompás rózsafüzért nyuj-
adja ezt keresztény neje számára.« És
sz. Gergely commendatori keresztjével
hozzátevé: »Ezt a hős harczosnak adom.«
al Oudinot számára a következő, saját-
velet adá át:
nok ur! A franczia hadsereg hősisége,
z általa védelmezett igazságos ügy által,
et megillető gyümölcsöt: győzelmet ara-
, tábornok ur, üdvözlésemet az oroszlán-
ez eseményben önt megilleti, nem az
, melytől szivem iszonyodik, hanem a
narchia fölötti diadaláért, a szabadság-
isszaadott a keresztényeknek és minden
ek nem fog többé vétkül betudatni, hogy
akat, melyeket Isten kegyéből nyertek,
hatót imádják az istentisztelet vallásos
élkül, hogy életöket és szabadságukat
ék.

»Ami a nehézségeket
lyek ezután bekövetkezhe
Isten oltalmában.

»Azt hiszem, nem leend fölö
czia hadsereg ismeri a pápaságom
mények történetét. Följegyezvék az
melyet ön, tábornok ur, ismer, me
nyos számú példányokat küldök, ho
azokkal, kikkel megismertetni czél
Ezen okmány eléggé be fogja biz
hadsereg az emberi társadalom elle
meskedett; e győzelmök épen ez ál
Európában és az egész világon min
fog találkozni.

»Niel ezredes, ki ön becses s
Róma kulcsait, kézbesíteni fogja e
megelégedésemre szolgál, miszerint
ez alkalmat, hogy kifejezést adja
szeretetemnek, s biztosithatom, hogy
kozom az Urhoz önért, a franczia h
mányért és egész Francziaországért
ban, 1849. július 5-ikén. IX. Piu

A szent atya tehát előre lá
nehézségeket, de nem találta czél
pélyes alkalommal azok részletezé
Arra szorítkozott, hogy ha a franc
itéletet akarnak mondani, tekintsék
lefolyt összes eseményeket, melyekr
ápril 20-iki allocutiójában. Elszám
dékait, terveit, reformjait s szer
mintha előre látta volna, hogy jő

ándékot meg fognak tagadni; fölemlít-
őle kért polgári és politikai reformokat
:a, hozzá tevé: »Ezek az emberek nem
ntézményeket, nem jobb kormányzatot
em a szentszék világi hatal-
jes megsemmisítését tűzték

nberek ideje most lejárt. Miután a vá-
lamra a háboru borzalmait hozták, az
rikai consulok utileveleivel ellátva bán-
távoztak. Mazzini, Sterbini, Canino,
:mellini, Saffi, Galletti stb. menekültek
ontba, részint Svájczba, legtöbben An-
ni mint triumvir, noha e cziméről hiva-
ndott, távozása előtt a rómaiakhoz még
t intézett, melyben igérte, hogy a római
t ujra össze fogja hivni, mihelyt erre
ajánlkozik; azután Isten és a nép nevé-
nd mindazokra, kik miután a köztársa-
et esküdtek, a pápa világi hatalmát el-

XXIV.

Ideiglenes kormányzat Ró

Rostolan Rómában kihirdeti az ostromálla
A köztársasági jelvények eltávolíttatnak.
visszaállíttatik. — A harácsolt tárgyak viss
lenes kormány. — Oudinothoz érkezett
Castracane bibornok a clerus élén háláját
előtt. — Ennek válasza. — Oudinot kiál
hatalmának visszaállításáról. — Ünnepély
bibornok beszéde Oudinothoz. — A főpa
A nép lelkesedése. — Piccoli beszéde a né
dinot válaszszavai. — IX. Pius szózat

Rómában még mindig annyi
volt, hogy a béke biztosítására a v
potba kellett helyezni. Rostolan táb
kormányzója azt július 5-ikén kihi
smind a rómaiakhoz erélyes procl
melyben megtiltott minden nagyob
engedetlenek fenyegettetvén, hog
szóratnak szét. Este kilencz órakor j
vonulásra, féltizkor a városban m
megszűnik; a gyülekezési helyek, mi
ugyanakkor bezáratnak. Az orvosok
kiknek hivatalos működése éj idején
hetik, erre külön engedélylyel lá
politikai körök, melyek a főparan

; sem oszlottak föl, erőhatalommal zárat-
zok tulajdonosai a törvény szigora alá
ranczia katonák és ezekkel barátságos
levők ellen minden erőszak és sértés, az
minden akadályozása szigorúan bün-

rú volt ez időben Róma anyagi helyzete,
forradalom elnyomásakor és a restaura-
ásakor lenni szokott. Tömérdek munkás-
lt mindennapi kenyere. Főleg nagy volt
szegényebb Trasteverében. A franczia
onnal az inségesek javára aláirást nyitott,
eket ezrenkint napidij mellett használták
által a Cavallegieri- és Portese-kapuk
tt viárkok betöltésére. A rómaiak által
laszokat, melyek emelésére a köztársaság
milliót költött, fizetés nélkül rontották
Sturbinetti senator fölszólalásának, ki a
got a maga részére akarta lefoglalni.

8-ikán Oudinot elrendelte, hogy a köz-
elvények huszonnégy óra alatt minden
elyről eltávolíttassanak. Corcelles eszméje
ászlók által jelképeztessék Francziaország
keresztény világ diadala, akként, hogy a
al-várból tüzessék ki a pápai lobogó, me-
gy szüvetségesekül az összes nemzetek
yezzenek. De valószinü volt, hogy ez ellen

egét l. »Raccolta di editti e leggi emanate dal
inot di Reggio Comandante le truppe francesi,
i Roma in italiano e in francese. Roma, 1849.« 5. l.

fölszólalnának Anglia és az amerika
mok, melyek consulai azon időbe
részén állottak. Ha a pápai zászló m
hatalmakét tüzik ki, ez alig találkozo
helybenhagyásával, mely nem tudt
gaetai értekezletben mellőztetett. V
és Oudinot abban állapodtak meg
zászló társlobogók nélkül tüzessék k

Az igazság követelte, hogy a
alatt a templomokból elvitt tárgya
harácsolók kezei közt még el nem tü
sanak. Az ideiglenes franczia hat
fölkutatásában nagy erélylyel jártak
Chapuis rendőrfőnök rendeletet bocs
fogva a harangok, templomi szent e
zök az illető templomok kezelőine
visszabocsáttatnak. — Július 9-ikén
hivta a lakosokat, hogy minden, a v
harácsolt tárgyakat három nap ala
szigorú büntetést szabván azokra,
eleget nem tesznek. 2954 ily tár
melyek tulajdonosaiknak visszaadatt

A kormányzati ügyek vezeté
álló ideiglenes kormány neveztetett

Oudinothoz a pápai állam min
vözlő iratok érkeztek. Július 10-iké
élén Castracane bibornokkal fejezt
háláját és elismerését.

»Uraim, válaszolt a franczia f
akartam előzni önök látogatását; d
ják, mint főparancsnok, kire egyszers

nehezültek, nagyon el vagyok foglalva; len időmet igénybe vették; a kötelességet ellett tennem minden másnak.

ziaország és a hadsereg nevében köszöne- n ki önök jó kivánataiért. Mi engemet szerencsésnek érzem magamat, hogy hazám katonai becsületét, hogy helyre- társadalmi rendet és közbékét, főképen gy szolgálatot tehettem az egyháznak n önöknek, kik a lefolyt szomorú napok- envedtek!

uraim, működjünk össze, hogy feledtes- sétlenségeket, és helyreállítsuk a rendet. tapasztalására s az állam szükségei zottságukra szükségem van. Számítok sökre, ismereteikre; a hadsereg és clerus testület, melyek hivatvák a jövőt meg-

ülve ugyanazon kapocs által, mely erőn- gyesülve a fegyelem által, a megzavart supán a vallási érzelemben és a felsőbb- pen nyerheti vissza erejét és üdvét.«

ársasági municipium, mely Oudinot föl- glenesen működék, július 13-ikán tette -ikén Odescalchi Péter elnöklete cz tagból álló uj municipium nevezte-

t elérkezettnek látta az időt, hogy a pápa a forma szerint visszaállíttassék. Július maiakhoz kiáltványt intézett, melyben ióta e várostokba léptünk, számos jel

bizonyította, hogy Róma csak a
melyben megszabadulva egy elnyom
az anarchiától, ujolag bebizonyíth
háláját a nemeslelkü pápa iránt, ki
nyezett szabadságot köszöni. Fran
érzelmek létezését soha sem vont
midőn a keresztény világ f
visszaállítja az egyház fe
hatalmát, a kath. világ h
érvényesiti. Mióta a dicső I
méltóságra lépett, mindig bizonyit
érzelmeinek, melyek által népe irán
pápa ő szentsége méltányolja ohajtá
teiket, és Francziaország tudja, hog
nem fog megcsalatkozni.«

Ugyanazon napon tudatta, hog
mely vásárnapra esett, délután n
Péter főegyházában a franczia fegy
vott sikerért és a pápai hatalom vis
nepélyes hála-istenitisztelet fog ta
után nagy katonai szemle, melyre a
mellett a rómaiak is kivonulnak. A
az Angyalvárra való fölhuzását szá
jelezni. Este a középületek kivilágít

15-ikén a város ünnepi szint
az elbocsátott önkéntesek félemlítése
beláthatlan néptömeg hullámzott. A
kélyek virágokkal, szőnyegekkel
ékítve. »Evviva Pio nono!« hang

---

[1]) L. »Raccolta di editti e leggi« sat

7-iki nagy lelkesedés napjaiban. Délután
elentek meg a franczia csapatok, melye-
n golyókkal, hanem virágzáporral fogad-
Péter tere és az Angyalvár közt voltak
római csapatok, melyek iránt Oudinot
rta tanusítani, a bazilika körül foglaltak
om órakor megjelent Oudinot vezérkara
leirhatatlan lelkesedéssel fogadta, any-
a főparancsnok a nagy néptömeg közt
n kiséretétől, őt leemelték lováról és
ék a főegyház ajtajához.
száz ágyúlövés közt a pápai zászló az
fölhuzatott, Oudinot-t a főegyház ajta-
us fogadá, és Marini Mariano a vatikáni
kára beszédet intézett hozzá, melyre a
válaszolt. A templomban Oudinot Cor-
neval közt foglalt helyet. Jelen voltak
időzött bibornokok: Castracane, Tosti
a diplomatiai testület, a tábornokok,
római herczegek, municipium és számos
nagy főegyházban a katonaság sorfalat

órakor Castracane bibornok éneklé a
Utána Tosti bibornok a főparancsnok
szavakat intézte hozzá:
rnok ur! Ön utódainak Róma szabadí-
agyományozza. Engedje meg, hogy egy
nok, noha a hosszu szenvedések által
gon, társai nevében kifejezhesse önnek
nek, szintugy, mint a legkeresztényebb
ágnak örök hálóját! Ön megszabaditott

bennünket azon szörnyek elnyomása
gyalázzák az emberi nemet, és ma
munkra a pápa, a mi atyánk és feje
térését. A pokol néhány furiája dühö
ma is ellene; de a keresztény világ
mely azt akarja, hogy dicsően térjen
őket. Igen, ő jőni fog, de még mindig
lidsége kiséretében, noha a gonoszok,
élnek, azt vélik, hogy nekik büntetle
niok, és mind vakmerőbbekké le
nok ur! ön eszélye, ön és hozzáta
nai magatartása, megóvott bennünk
rencsétlenségeitől; a pusztitások, me
és vidékén történtek, zsarnokaink
erednek. Csapatainak fegyelmezettsé
a gonoszok által félrevezetett csekél
nak például és fenyitésül szolgálnak
az ontott franczia vért, de e vér egy
nyek által meggyilkolt ártatlan pap
polgárok vérével, az ég áldását ho
országra, önre és hős katonáira.

»Köszönettel tartozom Róma é
zójanak is, ki visszahelyezett a szent
zett apostoli intézet kormányzatába
ő szentsége annyira szivén viseli,
helyzetben, hogy eltávolitsa a csábít
kat, kik abba behelyezkedtek.

»Remélem, hogy ön az intéze
szerencséltetni fog. Éljen a vallás
király! éljen Francziaország!«

»Eminentiád, válaszolá Oudin

em a hadsereget, melynek parancsnoka
y kitüntetésben részesít, de a lefolyt nagy
nekem nagyobb részt tulajdonít, mint
llet. A pápa világi hatalmának
ítása egész Francziaország
katonák egy szent és nemes ügynek csak
ánk. E vállalat egész érdeme kormányun-
eg; a sikert a Gondviselésnek kell tulaj-

entiád! Mi soha sem kételkedtünk, hogy
Francziaországunk iránt rokonszenvvel
és noha e városba bennünket be nem bo-
eljesen tudtuk, hogy elnyomó és idegen
nnak. Azon pillanattól fogva, hogy önök
g alól fölszabadultak, és érzelmeiknek
jezést adhattak, nyiltan bevallották a
s a vallás iránti tiszteletöket. Midőn ma
l várára ismét kitűztük a pápai zászlót,
, a kath. világ ohajtásának feleltünk meg.
ennem, hogy e kötelességünket örömmel

an még egy más teljesitendő kötelességem.
k ur, kiemelte a parancsnokságom alatt
k fegyelmezettségét és erkölcsiségét. Soha
érdemlettebb nem volt; szerencsésnek
amat, hogy szent Péter főegyházában
ethetem, számtalan tanu előtt, hogy a
n hóig tartott hadjárat alatt bajtár-
bátorság, emellett a rend és fegyelem
tisztelet folytonos bizonyitékait adták.
midőn azt mondom, hogy mindenütt és

mindig tisztek, altisztek és közkat
nyeknek valódi mintái valának.

»Azt mondotta ön, bibornok
ban történt pusztításokat az üldözé
kell tulajdonitani. Fogadja köszöne
ezen igazságos és pártatlan vallom
mint azt kifejezni képes vagyok. T
köztudomásuvá lenni, mennyire kín
gondolat, hogy a háboru követeln
emlékek megsemmisítését vonhatj
Ezek föntartása iránti gondosságu
hadműködésünket s halasztottuk a
érnünk annyira érdekünkben állott

»Hosszútürésünket Isten meg
eminentiád, a szolgálatok, melyek
sereg a vallásnak és társadalmi
ma teljesen megjutalmazvák. Am
elégítve, miután kinyertük honfiai
likus nemzetek rokonszenvét és be
dét Francziaország éltetésével vé
mat azzal fejezem be, hogy éljen
szent atya!«

Oudinot tábornoknak e neme
likus szózatára Tosti bibornok, az é
ki a forradalom alatt oly sokat s
szemekkel fölkiálta: »Tábornok u
elke sugalmazta; áldása mindig
fog szállani önre és Francziaorsz
és utoljára: Éljen a vallás! élj
éljen Francziaország!«

Szavai oly gyujtó hatással b

czára az egész gyülekezet fölkiáltа: »Él-
atya! éljen IX. Pius! éljen Franczіaor-
Oudinot tábornok!«

Oudinot tábornok a főegyházból kilé-
nálló nagy néptömeg szintén rokonszen-
megható jeleit adá, melyek a kemény
érzékenyiték. Éltették, kendőiket lobog-
; sokan kezét, ruháját, kardját csókolák.
ıd kifejezést adhattak érzelmeiknek, kik
edtek, kiknek a pápa iránti hűségökért
k kellett, kik a mazzinista forradalomban
tését, a franczia interventióban a Gond-
ódését, annak diadalában a béke szivár-
k. Nem ilyen volt egész Róma, de tagad-
nnak nagy többsége.

Piccoli Hannibál nevü egyszerü trasteve-
főparancsnok közelébe jutván, hozzá a
n kivánt szólani. »A jelenlevők, mondá,
sőt mondhatom, egész Róma nevében
ém, tábornok ur, önhöz szólani. Türelmet-
az időt, hogy nyilvánosan fejezhessük
mindazért, a mit ön tett arra nézve,
ıket a reánk sulyosodott terrorismustól
son. Istennek hála! ön csapatainak hő-
adta nekünk a békét; a pápa hatalmát,
eretünk, ön állitotta vissza. Ma a vallás
meg. — Mi tehát, az egyház fiai, a pápa
attvalói, a francziák legőszintébb barát-
k, hogy legélénkebb hálánkat fejezhessük
ızzel megvesztegettetve, hanem szabadon
eltelve őszintén kiáltjuk: Éljen a vallás!

éljen a pápa! éljen Francziaorsz
nok, Oudinot tábornagy fia! éljen
a mi szabadítónk!«

Miután a nép éljenzése le
válaszolá: »A Gondviselés műve
latkozik a pápai kormány vissza
büszke vagyok, hogy Francziaors
zeül. A pápa világi hatal
állítása bevégzett tén
sitja Európa békéjét. Ez
mint vallási mű. Örömömre szolg
rómaiak Francziaország iránti
zik ki; én részemről viszont legős
sebb ragaszkodásomról biztosítom
tem a rómaiak ellen háborut, hane
ellen, kik Európa minden részéb
tek, s örvendek azon, hogy a
várostól elfordította a háború iszo
azzal dicsekesznek, hogy az egyhá
likusok, a francziák nem kevesbb
egy család fiai, ugyanazon atya,
vagyunk. Éljen a vallás! éljen a
szág az áldozatokért, melyeket
mazva van.«

Ezen, Róma évkönyveiben
kivilágitással végződött, melyben
senyeztek a középületekkel.

Azonban bár a lelkesedés,
Rómában nyilatkozott, meggyőzl
hogy alattvalói a leghódolattel
a franczia kormány részéről nem

jes függetlenséggel léphet visszaállitott náhba. Azért személyes megjelenés helyett jes szózattal fordult alattvalóihoz:

?ius pápa szeretett alattvalóinak. Isten rját az egek magasában; az anarchia és fölzúdult tengerének azt mondá: eddig . Ő vezérlé a katholikus hadseregeket ; lábbal tapodott jogainak, a megtámaentszék és souverain hatalmunk jogainak)rök dicsőség Istennek, ki a harag közeiedkezik meg az irgalomról.

tett alattvalók! Ha a borzasztó viszonikelegében szivünk csordultig fájdalomgondolatra, hogy az egyház, a vallás, és s annyit szenvedtetek, azért nem lett etünk, melylyel benneteket mindig szeost is szeretünk. Ohajtásainkkal siettetmely bennünket ismét közétek vezérlend; kezik, azon élénk ohajtással fogunk visszavigaszt, segélyt hozzunk számotokra, és kből előmozdítsuk valódi javatokat, a ra hathatós orvosságot alkalmazva, vialattvalóinkat, kik, midőn szükségeiknek ézményeket várnak, biztositva kivánják zt magunk is óhajtjuk, a pápa szaés függetlenségét, mely a kathougalmára annyira szükséges.

is a kormányzat ujjászervezésére bizottnk ki, mely teljhatalommal ellátva egy segítségével az államkormányzatot szaja. Az Ur áldásáért, melyet a távolban

is mindig reátok kértünk, ma m
mal esdünk, hogy bőségben szál
vigasztalást nyujt szivünknek a r
azok, kik szándékos tévedéseik á
gukat méltatlanokká tették, őszi
térés által arra méltóvá fogják m
tott Gaetában, 1849. július 1
pápa.«

XXV.

ápai kormány visszahelyezése.

ipai kormánybizottságot nevez ki. — Rayneval
ıdőiről. — A bizottság manifestuma. — Pápai
— A kormánybizottság működése. Oudinot
A pápa visszatérésének kérdése. — E tárgyban
ıke Antonellihez. — A szent atya válasza. —
tel-Gandolfóba megy. — Tocqueville Oudinot-t
ındreutasítja a pápai kormány iránt tanusitott
miatt. — Napoleon-Lajosban nyilatkozik a régi
Oudinot helyett Rostolant teszi főparancsnokká.
a római municipium fényes elégtételt nyujt. —
czeg szavai Oudinothoz. — Ennek válasza. —
Oudinot-t diszkarddal tiszteli meg. — Oudinot
elbucsuzása a szent atyától.

tvén Rómában a forradalom, a szent atya
z örök városba egy vagy több biztost kül-
ıztás Bernetti bibornokra esett. Ezt
ıeval. Szerinte a bibornok rosz emléke-
a szabadelvüek előtt, mert az 1831-iki
nyomta el. »Ha a kormányzók hallgat-
rgyban Párisba, neveik beszélnek.« Pe-
l még a szabadelvüség szempontjából is
volt Bernetti iránt, mert 1832-ben a
Metternich sürgetésére kellett visszalép-
ancziaország iránti nagy rokonszenvről
etti elejtetése után szóba jött Marini

bibornok, kinek a IX. Pius ált
formokban tevékeny része volt
követek nem tételeztek föl annyi
ságot, hogy a nehéz helyzetbe
tudna felelni. Végre a szent atya
álló kormánybizottságot nevezet
Genga Sarmattei, XII. Le
ki általán nagy talentum hirében
Casoni, Róma volt kormán
volt bécsi nuntius. Elutazásuk
kezletet tartott velök. Ajánlotta
Oudinotval a lehető legjobb vi
Még Gaetában elhatároztatott,
ségül a Quirinált választják. »
neval Oudinothoz intézett levelé
intézkedéseket fog tenni; vissza
talnokokat, rendezi a pénzügyet
társasági törvényeket és szabál
kérdését. Mindehhez semmi köz
mányzat teljesen a szent atyát
lőit illeti meg. Nekünk főként a
intézkedéseket kell szemmel tart
tolvajok, gyilkosok, kihágásaikról
retes egyének fenyíttetnek, a
tartjuk magunkat; hozzászólásun
ha valakit tisztán politikai vélen
börtönre vetnének; remélem, h
tenni. E pontot hangsulyoztam.
nok azt mondá: »Nem szándéko
a multra, a mennyire lehet, fáty
biztonság ügye inkább a hadsereg

ıányzója megmarad eddig hatalomköré-
ɔmállapot föntartatik. Ebből következik,
es csapatok, a rómaiak is, melyek a
:atonai hatósága alá tartoznak, neki és
esznek alárendelve.«

ɔm bíbornok július 31-ikén érkezett Ró-
Quirinálban az államtitkári helyiséget
Más nap az egyházállam összes lakosai-
estumot intéztek:

A szent atya, mondák ebben, mult hó
tában kiadott motu-propriója szerint telj-
küldött bennünket hozzátok, hogy a leg-
n és lehetőleg gyorsan helyrehozzuk a
kat, melyeket az anarchia és néhány
tismusa okozott.

e fontos eredményeket elérjük, több,
, buzgalmok által kiváló egyên lesz segit-
azonfölül közbizalmat vivtak ki maguk-
ügyek jó sikerét annyira elősegíti.

ıgyek rendes menete kivánja, hogy az
:teriumok élére feddhetetlen és a rájok
teljes tájékozottsággal biró férfiuk állít-
Iielőbb ki fogjuk nevezni azokat, kik a
lőr-, igazság-, pênz- és hadügy, kereske-
:munkák élén fognak működni. A külügy
tkár kezében marad, kit, távolléte alatt,
folyó ügyek elintézésére helyettes fog

etkező napokban Savelli a belügy,
ıti az igazságügy, Galli a pénzügy

és Jacobini Kamill a kereske
kák vezetésével bizattak meg.

A kormánybizottság hozzáfo
tához. Az 1848. november 16-ika
vényeket és rendeleteket érvénye
visszaállította a régieket. A közt
csátott tisztviselőket visszahelyezte
állitott, mely annak vizsgálásával
a hivatalnokok kellő képesitéssel
állította a XVI. század óta Róm
állott, de a forradalom által bes
congregatióját (s. congregatio rom
inquisitionis), melynek köréhez tar
eretnekség és ezekkel járó bünök f
radalom által kibocsátott utalvá
minczöt százalékra leszállította. Tö
kormányra veszélyeseknek tüntek
nit, az államból eltávolitottak.

Oudinot, miután a polgári
kormánybizottságnak átadta, több
elment Gaetába, hogy saját és
személyesen fejezhesse ki hódolat
ki többször kijelenté, hogy a fő
ohajtaná. Oudinot azon reménym
átengedni, hogy IX. Piust mie
birja. Bármily buzgón működött
mánybizottság, különféle befolyás
rend megszilárdulását nehezítetté
létének varázsa, mint Oudinot biz
ben biztosítaná a béke diadalát.

De a visszatérés esetére el

ınak Francziaország? Lehetetlen volt a
ık szemei előtt nem lebegnie, hogy az
ıtt és utána a franczia hivatalos jegyzé-
ításokban a pápáról, ugyszólván, szó sem
yes fejedelmi joga csak július 15-ikén
ıos elismerésre. A pápai zászló csupán
ɔzás után tüzetett ki Rómában. Ellensé-
ı jártak a fővárosban, várva az alkalmas
ɔgy megszakitott müvöket ujra megkezd-
ız olaszok a francziákban nem annyira a
m visszaállitóit, mint inkább aspiratióik
tekintették. Párisban Róma sorsa a par-
ségtől függött.

en ily helyzettel miként engedje át ma-
ı teljes bizalomnak?

nt atya a legszivélyesebben fogadta a
arancsnokot és utána tisztjeit. Ez alka-
litikai kérdés is szóba jött. Oudinot a
igyekezett bebizonyitani a pápa mielőbbi
ek szükségét. Érveit összefoglalá egy
ɔornokhoz intézett jegyzékben. E törté-
ıkmány igy hangzik:

ɛntségének visszatérése Rómába azon
a többit mind magában foglalja s azokon
z erkölcsi és anyagi bajok, melyek a pá-
súlyosodtak, nagyok, s gyors és erélyes
nyelnek. A Róma és Gaeta közti távol-
ı oly akadály, mely a kormány actióját
ɛnítja.

nt atyának alattvalói közti megjelenése

az engesztelékenység és a mult
bizonyitékaul szolgálna.

»Ha a pápa ő szentsége közv
kezébe a nehézségek megoldását,
nének bonyodalmasságukból és sú
ügyeket könnyebben tanulmányoz
hatnák; az elhatározás gyorsabba
eszközöltetnék.

»Nem tagadhatni, ha jelen
különféle ágai közt hiányzik az e
ség, ez kikerülhetlenül félreérté
von maga után. A szent atya viss
halogatása csak nevelné Franczi
lanságát; a közbajok további fő
tásul szolgálna a pártoknak, és
atya világi hatalma ellen uj feg

»A pápai kormány, mondan
gát, nem bizik jövőjében; még
közreműködésével sem érzi magá
hogy befejezze saját restauratió
lehet, maga a rágalom azon hite
hogy ő szentsége képzelt veszélye
iránt nem viseltetik azon kölcsö
mely fejedelemre és népre egyará
rását képezi.

»Bármi történjék is, a fran
denütt és mindig teljesiteni fog
gaszkodni fog a rendhez, fegye
melyek azt megkülönböztetik; de
nem leend egyéb dolga, mint hog
zavarokat, ha a szent atya gondos

ővőben fog nyilvánulni, Francziaország-
xpeditio ellen ellenséges közvélemény

nit fog akkor a franczia kormány tenni,
n. Az kétséget nem szenved, s köteles-
nondani, hogy a szent atya visszatérését
jó hangosan követeli. Minden késede-
'al járna.

győződésben alulirt főparancsnok tisz-
zon ohajtását fejezi ki, hogy ő szentsége
lje meg Róma városát hőn és méltón
létével.«

atya oly értelemben válaszolt, mint
Corcelles- és Raynevalnak. »Hogyan
ondá, miszerint annyira megfeledkezzem
kölcsi természetéről, hogy határozott
k, midőn még nem állapodtam meg a
érdések részleteire nézve, s főként, mi-
ak föl, hogy nyilatkozzam egy elsőrangú
ában, melynek szándékait és követe-
enki ismeri? Arra kárhoztassam ma-
az erőszak nyomásának látszassam en-
t teszek, nem kell-e, hogy azt a kény-
látszatának is kikerülésével szabadon
ismeri-e ön szándékaimat? Vajjon
tatók-e azok? Nem adtam-e népem
emnek s az áldozatig vitt jóakaratom-
lan bizonyitékait? A hálátlanság, a
kivetés, az átélt szerencsétlenségek
s jóakaratomat meg nem változtatták.
tásom van, egyet kérek a Mindenható-

tól, hogy a vallás virágozzék, a népe
lönösen azok, melyeket a Gondviselé
alá helyezett, boldogok legyenek. A
mat akarom tanusítani Francziaors
idő mulva visszatérek államaimba, s
tel-Gandolfóban a franczia
pette fogok időzni.«

Oudinot tábornok azon megn
el Gaetát, hogy a szent atya Róm
vissza fog térni, s erről a franczia k
sitotta.

Ez örömteljes reményét csakha
Tocqueville külügyminiszter augus
kiméletlen levele. Az Olaszországb
mondá, mindinkább megerősitik az
ben, hogy Oudinot a pápai hatalom
nem fogta föl a párisi kormány szán
get lobbantott szemére. Fölháborodv
Rómában Oudinot közreműködéséve
is szemei előtt oly intézményeket
melyek fölött egész Európa pálczát
nösen a vizsgálat congregatiója é
(vicariatus) törvényszéke. Panaszt e
kik a köztársaságot nem pártolták
Rómából kitiltattak. »Ön, irá, a pár
parancsokat nem osztogathat; de
hogy hasonló intézkedések által ha
csi értékét vagy kormányunk becs
mittálják, akkor önnek kötelesség
pedig ugy, hogy Rómában gondolk
ön fölszólalásán tul teszik maguk

vagyunk, kik oldalukon kar-
nek; ezt Rómában ne feled-

bizonyára nem volt oly tartalmu, hogy
aggodalmait eloszlassa és Rómába visz-
ttesse. Panaszkodni a vizsgálat congre-
isszaállitása ellen, mely századok óta
zott, hogy a böjtöktől fölmentvényeket,
sságokra fölhatalmazásokat adott ki,
ni ügyekben intézkedett; fölháborodni,
pett a »consulta di censura«, melyről a
tudták, hogy buzgón szolgáltatja az uti-
pai kormány ellenségeinek, kik az ül-
artva, külföldre jutni igyekeztek, ha
nem történt, legalább is gyermekes

atlan, hogy a római emigránsok szen-
pczikkekben panaszt emelvén a római
n, a franczia kormányt is comprommit-
ek. De szabad volt-e Tocquevillenek, a
nak, hirlapi czikkekből meriteni hireit,
i dolgokról saját közegei által hivata-
etett?
n Napoleonra, az egykori carbonáróra,
élete a pápai hatalom visszaállitásával
lott, nyomást gyakoroltak olaszországi
társai. Első gondolata volt, hogy a köz-
talos lapjában kárhoztassa Oudinot és
diplomatáinak eljárását. De ez annyi

s szöveget l. Gaillard: Pièces justificatives, 484.

lett volna, mint szakitani azon ka
kal, melyek a pápa hatalmának v
remüködésöket fölajánlották. Elha
áldozni Ouodinot-t, ki min
sorban felelős. Azon szin alatt
tio-sereg jelentékenyen meg fog k
not augusztus végén parancsot k
rancsnokságot Rostolannak
osztálytábornoknak adja át, és térj
országba.

Oudinot jól tudta visszal
okát, de panasz nélkül türte a hál

Fényes elégtételt szolgálta
római municipium. Emlékére érme
egyik lapja a tábornok mellképét
kon a béke visszaállitására és a r
tására vonatkozó felirat volt. Tov
elhatározta, hogy fönnebbi intéz
pon örökiti,[1]) mely a Capitoliu
szobra alá helyeztessék. Azonkiv
nevezé.

---

[1]) E fölirat szövege:

XII. KAL. SEPTEMBR. AN. V. C. MM. DCII
AEDIBUS CAPITOLINIS XX. VIRI. CURA
CONVENISSENT. VERBA FACTA SUNT DE VIC
DVCE. QVI CVM. PRAEFECTUS. EXERCITV
PONTIFICIAE. POTESTATIS. ET PUBLICAE LI
CAUSA. ADVENISSET. STRENVE. SAPIENTER.
SVA. MILITVMQUE. VIRTUTE. CIVIUM ANIMO
RE PLACVIT. CVDI. NVMISMA. SIGNATVM
QVOD POPVLI ROMANI. VOLVNTATEM. AVC
VETERUM. MONVMENTORVM TE

csuünnepélyre megjelentek a senatus, a
hivatalnokai, Róma előkelői, minden
agjai, a diplomatiai testület, az összes
ornokok és tisztek.
alchi Péter, herczeg senator üdvözlé az
fiut. »Tábornok ur! mondá, az ideiglenes
bizottság, midőn önt kinevezi római pol-
szersmind fölajánlja a pergament az ere-
ttel, mely azt foglalja magában, hogy ön
érem veressék. A rendelet a conservato-
ában a nagy hadvezérek termében fog
i . . . Róma önnek és a hős franczia had-
gy és nevezetes jótéteményeket köszön.
otta azt meg a reá nehezült sulyos bajok-
ezte azt vissza a halhatatlan IX. Pius
kés kormánya alá . . . Róma municipiuma
y ezen estén a Capitolium dicső halmán
tiszteletet nyilvánithat, melylyel önnek
hálája minden tekintetben tartozik; és
römét megzavarja a gondolat, hogy ön
gyja. Sajnálatunk nem kisebb a jótéte-
melyekkel ön az örök várost lekötelezte.
tt egy remény vigasztal bennünket; erős
hogy bár Rómától távol, ennek javát elő
ani, és hogy Francziaország nagy fővá-
akként fog működni, miszerint állandók
gyümölcsök, melyeket Francziaország
mei után maga is vár.«
n! válaszolá Oudinot, midőn nevemet a
ban a századok által halhatatlanitott ne-
állitják, jutalomban részesitenek, mely

csekély érdemeimmel annyira r
hogy e nagy kitüntetés alatt össz
egyedül személyemet illetné . . .
reméltó csarnokban a főparancs
hadsereget és magát Francziaors
dicsőiteni. Elfogadom tehát e jó
tetést; elfogadom azt bajtársaimé
ben velem osztoznak . . . Részemr
ben és távolban, Párisban ugy mi
önöké vagyok. Önök ma honfitárs
nagy kötelességeket ró reám, m
fogok megfelelni. E pillanattól
tekintem magamat; nagy férfiuk
ég magasából tanui e fényes ünne
hogy mindenha szerencsémnek és
gom tekinteni minden tehetségem
és halhatatlan hazám szolgálatán

A trasteveriek emlékül dis
át, rajta e földirattal: »Oudinot t
herczegnek a rend barátai Ró
Diszkarddal tisztelték meg őt a ly

Mielőtt Francziaországba v
25-ikén elment Gaetába, hogy a
csuzzék. »Ön neve tábornok u
Pius, a legbensőbben össze van k
A történelem nem fogja eléggé d
eseményt, melyet ön épen oly böl
végrehajtott. Ön müvét be fogja

[1] Napoleon pedig a deczember
fogatta és bezáratta.

n mindig ki fog terjeszkedni önre és

t atya, ki külön IX. Pius-rendet alapi-
ok kedveért, és azzal már első látogatása
öldiszitette volt, most fölhatalmazta őt,
tésre többeket ajánljon tisztjei és közka-
sőt igérte, hogy emlékérmet veret, mely-
egyes franczia katonát meg fog ajándé-

t szeptember 1-jén indult vissza Párisba.
ági utja diadalmenet volt. A hős tábor-
oa minden részeiből üdvözlő iratokkal
g.

XXVI.

Ujabb bonyodalmak.

Napoleon-Lajosnak Ney Edgárhoz intézett lev czia miniszterek e levélről. — Rostolan meg közzétételét. — Összezörrenés Ney és Rostola levelet Párisban közzéteszik. — Ennek hatása. szatérése bizonytalan időre elmarad. — Ujabb f ségek. — Corcelles és Rayneval jelentései. akaró Fallouxnak adott elégtétel. — Rostolan szent atya Porticibe vonul. — Corcelles és R törekvései. — Államszervező motu proprio. Észrevételek a reformokról. — Mint itélnek a motu proprióról és az amnestiár

Oudinot tábornok, miután Rostol a főparancsnokságot, épen készült Ró midőn Ney Edgar alezredes, Napoleo tisztje a köztársasági elnöknek hozzá lével Rómában megjelent. »Kedves Ed levél, a franczia köztársaság nem azért mába hadsereget, hogy elnyomja az ol got, hanem ellenkezőleg, hogy szabá óván azt saját tulzásai ellen, és a pápai helyezvén azon fejedelmet, ki merészen nos reformnak először állott élére. — értesülök, hogy a szent atya jóakara valamint saját actiónk is, szemben ellen

l és befolyásokkal, meddők maradnak. Azt , hogy a pápa visszatérésének alapját a szám- és zsarnokság képezze. Részemről mondja stolan tábornoknak, miszerint nem szabad dnie, hogy a háromszinü lobogó védelme rmit is kövessenek el, mi beavatkozásunkat ől kiyetkőztetheti. A pápa világi hatalmát oglalom össze: általános amnestia, kormányzat, Napoleon-codex és lelvü kormány.

zemélyesen sértve éreztem magamat, midőn bibornok kiáltványát olvasva, azt kellett hogy Francziaország neve és derék katonáink sei nem is emlittetnek. Zászlónknak vagy hánknak minden megsértése egyenesen szive- ti, és kérem, mondja meg, hogy ha Franczia- zolgálatait nem is bocsátja áruba, legalább hogy áldozatait és önmegtagadását elis-

Midőn hadseregeink bejárták Európát, min- yomaikul a hűbérség megsemmisitését és a g csiráit hagyák maguk után. Ne mondhassa gy 1849-ben egy franczia hadsereg másként ett, más eredményeket idézett elő.

Mondja meg a tábornoknak, hogy a hadsereg- es magatartásaért nevemben fejezze ki kö- . Sajnálattal értesültem, hogy még anyagilag esült megillető bánásmódban. Semmit sem ulasztani, hogy csapataink kellően elhelyez- . Fogadja, kedves Ney Edgárom, őszinte ba-

Párisban a miniszterium Ne
Napoleon részére állott, s egy sze
gönyben Rostolantól a levél közz
sőt azon reményben, hogy a róm
meghagyásnak haladék nélkül e
levelet a párisi »Moniteur«-ben
közzétette.

A levél nyilvánosságra hozat
ható volt, nagy hatást idézett elő
ban és a franczia katholikusok kö
radalmi táborban. A pápa vissza
már kész »Motu proprio« és am
meghatározhatlan időre elhalaszta
levő teljhatalmu miniszterek fe
Napoleon levelének czélja iránt
categoricus módon interpellálják.
kormánybizottság a várost odahag
cziaország katholikusai közt legna
támadt.

A forradalom Napoleon lev
kesedéssel fogadta. A Francziaorsz
részben számüzött socialisták az e
nyának mindent megbocsátottak.
házállamban, sőt egész Olaszorszá
ismét merészszé kezdett lenni. R
névtelen leveleket kapott, melyek
fenyegették. Titkon számüzetési je
ványokat terjesztettek; többeket
közül meg is gyilkoltak.

Corcelles és Rayneval Pári
döttek a veszélyről, melyet a franc

sa elmaradhatlanul maga után von. Jelen-
ı pápa készebb Amerikába menni, mint
; ily erőszaknak alávesse.
ux miniszter, ki Páristól távol levén, a
6-iki sürgönyt alá nem irta, amint Napo-
a »Moniteur«-ban megjelent, visszasietett
ızonnal az elnöknek beadta lemondását.
; el nem fogadtatott, hanem a hivatalos
nak ezen elégtételt szolgáltatta: »A köz-
:ék Falloux-val nem közöltetett, ki azt
gyhatta volna. Az elnök levelének közlése
ratalos, sem nyilvánosságra szánva.«
ς daczára Rostolannál mégis folyvást az
közzétételét sürgették. Rostolan beadta
de a közzétételt következetesen megta-

lan e szilárdságával nagy szolgálatot tett
és közbékének. Ha Rómából elvonul a
ánybizottság, a kormányt a pápa és a
épviselt hatalmak tiltakozása daczára a
k kezökbe kellett volna venniök. Fran-
talán háboruba bonyolódik vala a pápa
ıek visszahelyezésére vállalkozott, és a
javára, melyet imént levert!
leon nem fogadta el Rostolan lemondását,
szterelnök megdicsérte a főparancsnok
ilárdságát. De Rostolan, ki nem
ımondó politikának eszközül szolgálni,
fölmentetése iránti kérelmét.
nt atya szeptember 4-ikén elhagyta Gae-
hogy Rómába visszatérjen, mit neki a

perfid franczia politika lehetetlen
a nápolyi király vendégszeretetét
vegye, P o r t i c i b e, ezen a nápo
s részben a régi Herculanum ro
kába költözött. Miután elindulás
ban ajtatosságát végezte, a náp
gróf, Antonelli, Riario Sforza c
Piccolomini, Riario Sforza nápo
nápolyi nuntius kiséretében »T
dihajóra szállott; ezt több nápo
czia hajó követte. A Procida-csa
tát Nápolytól elválasztja, a T
bárka vevé körül, melyen a nők
lókat lengettek. A nápolyi kiköt
ták menetöket, hogy a szent aty
elé táruló fönséges panoramát.
néptömeg élteté a szent atyát;
huszonegy ágyulövéssel üdvözlé
a templomok harangjai zugta
gonyzó hajók ünnepélyesen fe
IX. Pius, ki a födélzeten a ná
gyönyörködött a látványban, áld
lőkre. A Gratanello-öbölben sz
a királyi családdal és kiséretéve
a királyi kastélyban szállott me
IX. Pius tehát azzal fele
levélre, hogy tovább menekül
16-iki római merénylet után.
Szerencsére Corcelles és R
atya teljes bizalommal viselteté
tak irántuk a Gaetában levő tel

demelt bizalmuk által sikerült kormányuk
llensulyozniok. Ezen szintoly jó francziák,
katholikusok Porticiben és Gaetában el-
annak szükségét, hogy Rómában a pápai
előbb véglegesen szerveztessék, nehogy
ely alig menekült ki az anarchiából, az
ormányzat elégtelensége folytán uj veszé-
k áldozatul. A »Moniteur«-ben Falloux
közzétett jegyzék, mondák, nem egyéb,
ncsétlen augusztus 18-iki levél visszavo-
osnak mondák, hogy a közelebb össze-
zetgyülés e politikát soha magáévá tenni

ius nem zárta el szivét Corcelles sürge-
zon reményben, hogy a nemzetgyülés jóvá
Napoleon és kormányának hibáját, szep-
kén a Rómába távozó Corcellesnek a kor-
ágra czimezve átadta a szervező motu
amnestiára vonatkozó rendelet már a
zében volt.

otu proprio«, mely Porticiból 1849. szep-
kéről van keltezve, hat czikkelyből áll.
llamtanácsot (consiglio di stato) rendel
köréhez tartozik a törvényjavaslatokról,
szentesités végett a fejedelem elé ter-
gy szintén az államkormányzat minden
enyebb kérdéseiben, melyekre nézve a
miniszterei tanácsát kérik, véleményt
tanácsosok számát, kiváltságait sat. kü-
fogja megállapitani. A második czik-
énzügyi államtanácsról (consulta di stato

per la finanza) gondoskodik. Kö
nél, a fennállók leszállitásánál,
fölosztásánál tanácsukkal szolgá
kedelem emelésére szolgáló es
mindabban az illető kormányoszt
mi az államkincstár érdekeire
madik megerősiti a tartomány
provinciali) intézményét. A tan
tanácsok hozzák javaslatba, a p
A tartományi tanácsosok a tarto
keivel foglalkoznak; a tartomán
hozzájárulásukkal viselendő terh
költségeinek előirányzása szintén
a belkormányzattal kormányb
melyet saját felelősségére a tarto
A negyedik czikkely szerint
seletek és kormányok (rappresen
zioni municipali) elláttatnak mi
mal, mely a községek helyi érde
nácsosok választása széles válasz
a választásra képesitésnél külön
a birtokra. A választhatóknak a
kellékek mellett a törvény által
sussal kell birniok. Az ötödik
rendel el, mely a reformokkal é
kozzék, melyek az igazságszolgál
nyitó és kormányzati törvény
A hatodik pont végre az 'an
Az amnestiából kizárattal

---

¹) Szövegét l. Farininál IV. 271

ai, a nemzetgyülés azon képviselői, kik
eges részt vettek, a triumviratus és köz-
ormány tagjai, a katonai csapatok főnö-
:ik a pápa által korábban adott amnestiát
e adott becsületszavokat meg nem állották
ó forradalomban részt vettek, végre azok,
litikai vétség mellett oly vétségek bizo-
nelyek a fönnálló törvények szigora alá

notu proprio« tetőzte be a gaetai értekez-
kisebb-nagyobb megszakitással márczius
eptember 4-ig tartott, midőn a szent atya
ivozott.

égtelen, hogy a nemesszivü IX. Pius
ár 9-ike előtt, midőn a római forradalom
tettnek nyilvánitotta, alattvalóinak széle-
lságot szánt. 1848. deczember 17-iki til-
n mondá: »A nélkül, hogy visszavonnánk
általunk engedélyezett intézményekből,
n ideiglenesen törvényes kormányképvise-
lékozunk behozni.« Az adott statutumot
akarta fentartani. De február 9-ike min-
ltoztatott. A trónvesztés kikiáltása fölol-
Piust adott igéretétől. A római forradalom
okat vésett a szelid pápa lelkében. Szemre-
tett magának, hogy a bekövetkezett fel-
által a kezdeményezett ujitásoknak mint-
ezménye. Önmagát gyöngeségről vádolta,
izben kijelentette, hogy semmiféle római
el nem osztja meg többé a felelősséget,
és a kath. világ előtt egyedül ő reá háram-

lik. Különben is kérdéses, vajjon
kormányzat fölénynyel bir-e a főkér
századok óta meghonosult municipál
melyben valamely ország a legközve
hetik saját érdekei fölött. De bizal
a franczia kormánynak inkább ellen
ságos magatartása is, mely az exp
fogva oly irányban nyilvánult, min
mot ujra azok kezére akarná játsza
trónjától megfosztották. Még augu
franczia kormány Antonellihez j
melyben a legnagyobb részletezés
pápa által életbeléptetendő reform

Daczára annak, hogy IX.
alkotmányos állapottal ajándékoz
mit sokan tőle várni látszottak, mag
szeptember 30-ikán Corcelleshez
megelégedését fejezte ki a »mot
Amit a francziák leginkább zokon
leon-codex teljes mellőzése volt. E
teljesen átültetni, ennek természeté
de a pápa, mint Rajneval egyik je
nem volt idegen bizonyos módosit
elfogadni, s valószinü, hogy a »mo
az augusztus 18-iki levél után ha
codexet a pápára rá akarta erőszak

Nagy fölháborodással nyila
nestiáról főleg Piemontban, A
cziaországban. Tagadhatlanul szár
az amnestiából. Más országokban
talán előjátékaul szolgált volna a b

k. De IX. Piusnak az amnestia-rendelettel
volt a czélja, hogy állama a veszélyes ele-
baduljon, mint hogy rajtok boszuját gya-
ény, hogy az amnestia megjelenése után
mindössze harmincznyolcz egyént
egbüntetés végett, ezeknek is nagy része a
sra utilevéllel, sőt pénzsegélylyel láttatott
Pius szeretete alattvalóihoz 1846. július
nem változott. Lelkének derültségét semmi
sem zavarta meg, midőn előtte azokról volt
hálátlanul elárulták. A rómaiakról mindig
etett gyermekeiről beszélt. Megbüntette
kosait és azon nyomorultakat, kik a Calix-
atlan papok vérébe mártották kezöket; a
meslelküen fátyolt boritott.

XXVII.

A franczia parlament a pápának e

A parlament helyzete szemben a Neyhez
Napoleon-Lajos kivánja, hogy a parlament
latkozzék. — Thiers jelentése. — Napoleo
gatással mellőzi. — A vörös republicánus
Tocqueville nyitja meg. — A radicális
Lajos mellett. — Hugo Victor. — Mont
széde. — A parlament roppant többségg
Lajos római politikáját

IX. Pius a franczia nemzet
bizalmát, s e bizalmában meg nem
köztársasági elnök levele, a motu p
stia-kérdés annyira foglalkoztatta Fr
véleményét, hogy a nemzetgyűlésnel
a római kérdés tárgyalása elől kitér

A nemzetgyűlésre, mely okt
dette meg uj ülésszakát, nehéz föla
fogadja Napoleon programmját, sza
a Gaetában képviselt kath. hatalm
országot megfosztja a clerus táma
teszi maga iránt Európát, s talán
lesz a pápa visszatérése Rómába.
leonnal, ez a radicalismus karjaib
Francziaország beláthatlan bonyodal

t többsége előtt legbiztosabb utnak lát-
eon levelét, mint magániratot egészen
n mellette, sem ellene nem nyilatkozni,
azon térre szoríttatnék, hogy e levélhez
ı szólania, nyilatkozni fognak egyesek, de
:lament szavazatát nem veti sulyba.
tikát nem helyeselte Napoleon. Minden
ilhasználta, hogy Thiers Adolf, ki az
ámára megszavazandó rendkivüli költség
k előadója volt, jelentésében az elnök
ormánynak addig a római kérdésben kö-
xája mellett nyilatkozzék. De Thiers
ott meggyőződése mellett, hogy legjobb,
ı levelét a közönség el tudja feledni; de
amentnek is kötelessége azt feledésnek

er 13-iki remek jelentésében éles színek-
én az olaszok által elkövetett hibákat,

Ausztria a novarai csata után igyekezett
győzelmének következményeit az olasz
ı, melyek neki háborút izentek, és Pármα,
ologna és Róma ellen indult. A római
xövetett siralmas kicsapongások most in-
alaha ürügyül szolgáltak a beavatkozásra.
:almasságok összegyülekeztek Gaetában,
alom visszahelyezéséről tanácskozzanak,
resztény világra nézve szük-
óban a pápa-fejedelem hatalma
katholicismus a hitfelekeze-
pette elveszne, s a már oly

erősen megingatott erkö
postól felforgattatnék.
mely a ker. nemzetek részéről bi
hódolást követel, elfogadhatlan
mint annak letéteményese nem
len; ha azon területen, melyet
számára, melyet minden nemzete
souverain fejedelem vagy nép neki
szabni. A pápaságot illet
függetlenség, mint mag
nitás. Ez elsőrendü érdek, me
magánérdekeinek el kell némulni
lamban a közérdek háttérbe szokt
érdekeket. Ez érdek a kath. hata
fölhatalmazta, hogy IX. Piust pá
helyezzék.

»Egy ausztriai hadsereg k
nyomulni akár azért, hogy a h
akár, hogy a kath. nemzetek oh
gyen. Azon kérdés támadt most,
ság megengedje-e Ausztriának
terjeszteni, hogy így erkölcsileg é
egész Olaszország fölött uralkod
lyozni csak két mód vala: vagy
mának franczia hadsereg általi el
oly eszköz volt, melyet kormány
midőn Olaszország függetlensége
sedett, s midőn siker is igérkezett
az Etsen tul visszaverettek, föl n
lenség lett volna erre akkor go
mékben a veszélyes elragadtat

sokkal józanabb méltatása váltotta föl. — mellőzve, csak egyetlen egy eszköz maradt, hogy maga Francziaország induljon a tek nagy érdekének eleget tenni, a pápa- et visszahelyezvén trónjára. cziaország már hadserege által Rómában eshetett azon következetlenségbe, hogy kolja a szent atyát, kit egy párt erősza- entett. Vissza kellett neki adnia trónját gát, mert ez volt missiója. . . .

Francziaország a szent atyát nem találta bé nagylelkünek, sem kevesbbé szabad- nt 1847-ben volt. . . IX. Pius első fontos mely szabad és jól meggondolt akaratá- ő »motu proprio«-ja. . . A bizottság éret- gálta ezen okmányt, nem mintha azt vélné, ziaországnak joga van egy idegen nép re nézve határozni, de megvizsgálta, hogy ajjon az általa joggal adott tanácsokból oly gyümölcsök, hogy közbenjárását a ben megbánnia kelljen.

zottságnak igen nagy többsége kijelenté, proprióban egy első, kézzel fogható jót melynek becsét csak az igazságtalan elő- heti félre. . . Itt csupán ez okmány elvé- ására szorítkozván, azt mondjuk, hogy nicipális és tartományi szabadságokat ad; a politikai szabadságot illeti, azt a sza- ely abban áll, hogy az ország ügyei egyet- rehajtó hatalommal, egy vagy két kama- ntessenek, mint ez például Angliában

történik, igaz, hogy erre nézve a r
mit sem engedményez, vagy legaláb
alapjait adja meg egy határozatkép
consulta alakjában. A kérdés teh
hogy megtudjuk, vajjon a római ál
bir-e oly alkotmányt, melyhez Angli
tapasztalás és törekvés után jutott
tosságu kérdés, melyet megoldan
tartozott, s melyre nézve az ő és az
világ érdekében állott semmit ne
Hogy ő jobbnak tartotta az esz
hogy tapasztalásai után jobbnak
nem nyitni a politikai zavarok u
mely magát azon járatlannak mu
gunkban őt emiatt gáncsolni, s
látunk. . . .

»Tekintve az elért eredmén
fájlalnunk, hogy katonáink a Va
mert azon helyen vannak, melyet kü
katonák foglalnának el. . . .

»Vajjon sokáig kell-e még c
kérdést jelenleg nehéz megoldani
megmondani azon pillanatot, melyb
regünket nélkülözheti oly államban
keletü mozgalmak szinhelye volt. Fr
kében áll a megszállást lehető leg
mert sem hódítani, sem bitorolni
országban azon munkát akarta vég
hatalmasságok egyikének szükséges
a szent atyát visszahelyezni és trónja
kiengesztelvén nem az ő személyét,

rmányát a római nép józan és fölvilá-
észével, bölcs és hasznos reformok ki-
E munka egy része végrehajtatott. Ohajt-
öbbi része is lehető leghamarabb végre-
és hogy seregeink őt nem sokára álla-
ahelyezve, békésen hagyhassák el a szent
nem elnyomni, hanem megszabadítani
.

rösek szenvedélyes közbekiáltásokkal za-
luntalan Thiers előadását, kit jezsuitának,
ak neveztek; lehetetlenné akarták neki
lőadás befejezését. De Dupin erélye és
a legvakmerőbb sértések közt is föntartott
győzedelmeskedett a bőszültek zaján. A
ne sejtetni engedé, hogy a parlamentben
van keletkezőben.

ottság jelentése fölötti vitát, mely 18-ikán
Tocqueville külügyminiszter nyitá
zinteséget eléje tevé az igazság diploma-
ezésének. A kik a római expeditióra be-
y szólt, mind elismerik, hogy a pápa
yezése képezte annak czélját.

an szólva, oly intézményeket, melyek köz-
gy politikai szabadságokkal járnak, nem
mivel a legujabb tapasztalás, a közvetlen
mutatták, hogy a római nép mostani álla-
t, szemben egy megbomlott, megfélemlitett
árttal, másrészt szemben egy még mindig
gató párttal, esztelenség volna az ezáltal
alkotmány helyreállitását nagyon sürgő-

sen követelni. A mit mi sürgetün
tézmények jöjjenek létre, melyek a
mára most jóllétet és polgári szab
nak, emellett rövid időn magát a po
is előkészítik... A motu-proprio
reformok, szintugy mint az amnest
czia kormányt csak részben elégít

»Egyébiránt, igy végzé, a
mely erőszakkal és gyilkossággal k
kal és őrültséggel folytattatott, ed
ból senkinek sem életébe, sem va
badságába nem került, s akiket leg
az eget, hogy Francziaország karja
őket utól.«

Az augusztus 18-iki levelet,
csak futólag érintett, a radicális
Drôme) Napoleon elnök bizalmasa
Ha, mondá, májusban a végreha
elhatározásából háborut izent a
meg akarják tőle vonni a jogot, h
leit is maga szabhassa meg? Val
volna eltalálni, hogy Bonaparte m
hadsereget Rómába? Azt remél
harczosa (Napoleon Lajos) megb
legtiszteletreméltóbb tetteit, és r
megsértse egy testvér emlékét, k
ságért harczolva oldala mellett ese
eszközül fogja-e magát odaadni ol
lyet augusztus 18-iki levelében n
lyegzett? Meg fogja-e hazudtolni a
szavazást, mely a minden áron

ere ellen a nemzeti szellem tiltakozása

Thuriot de la Rosière, ki Rossi
i franczia követség tagja volt, s azért a
tokat közelről ismerte, IX. Pius és kor-
mére monumentális beszédet tartott, mely
ülésben nagy mértékben elősegíté a jó
ét. Mi a római állam? kérdé. A katho-
szerződési, diplomatiai és katholikus al-
ynek az a rendeltetése, hogy azon lelki
mely a kereszténységet kormányozza,
mintegy anyagi véderőül szolgáljon.
a római népnek semmivel sem tartozik,
nem áldozta sem vérét, sem pénzét. Ellen-
nép mindenét, tartományait ugy mint
lékeit azon nemzeteknek köszöni, melyek
eányai, főként Francziaországnak, mely
ősebb leánya. Miért bántak a római feje-
ásként, mint más fejedelmekkel? Miért
árosokat és területeket, midőn másoktól
másután elvették? Mivel függetlenségé-
atio legszükségesebb, legfenyegetettebb
erték föl... Ha a pápa többé nem fejede-
ettetik valamely állam, hol nem ő paran-
i és politikai viszontagságainak, nem
jában megtámadott, és müködésében gya-
talmából nem maradna fönn egyéb, mint
letreméltó, de tehetetlen romja.
volt-e a népnek forradalmat támasztani
n, mely iránt az összes katholicismus kö-
eljesítette? Róma fejedelme a mienk is;

forradalom Rómában egyszersm
egyházban, forradalom mindazon
pápának hívei vannak.

Thuriot de la Rosière neve
második római expeditiót össze
elsővel, mely Cavaignac tábo
vaztatott meg. Ez megtagadván m
összehasonlitás ellen, mert az els
volt más czélja, mint a szent atya
tosságba helyezni, s mihelyt a fran
sült, hogy a szent atya Gaetáb
vecchiába indulandó expeditio vis

Utána Hugo Victor, k
Lajos teljes bizalmát birta, miu
Ausztriát, áttért a pápaság restau
calis kormány, szóla, a reactióra
föllépésével a pápa és pápaság föl
elidegenitette. . . Ekkor jelent m
elnök levele, mely a pápának, enn
üdvös tanácsokat adott. Mi volt
proprio és utóiratul az amnestia
rinte két oldala van: politikai, me
dését szabályozza, és keresztény,
kérdésével foglalkozik. Politikai sz
szék nem ad semmit; a kegyelemb
Számüzetést octroyál és azt kegy
nevezi. Bár mit mondjanak is az el
a motu proprio azt teljesen igazol
mélység választja el, az egyik iger
mond. A körülmények hatalma di
mely elől ki nem térhetni; vagy e

tatni kell. Ha helybenhagyják az elnöki kell vetniök a motu propriót és meg-

otu propriót, az amnestiát elfogadni, hálátlanságot, meggyaláztatást zsebre , mint arczul engedni magunkat veretni al, melytől csak áldást várhatnánk. Le-gy Francziaország felelősséget vállalt, arolta volna — semmiért, sőt, tévedek, — Nem, ez nem lehetséges.«

nki várta, hogy ezen, a pápaságot és st oly közelről érdeklő vitában Monta-s fölszólaljon. Hugo Victor után föllé-likus érdekeknek mindig bátor védője. elmondott beszéd, kezdé, jutalmát vagyis tetését az aratott tapsokkal nyerte.« zugására szavait így módositá: »Mint-tetés« szó önöket sérti, fölcserélem a zóval.« (Derültség.) Élesen ostorozván b regényekből, mint a történelemből me-niért, kérdi: »Hol vannak IX. Pius ural-a bakók és kivégzések; hol vannak azok l is?.. A pápa mindig megbocsát, kö-gbocsátani. Lássák, miért kénytelen azon , melyet önök gyaláznak, kivételeket a nem folyamodik sem börtönökhöz, sem z; de kénytelen államából kizárni bizo-ket, kiket nem akar ugy megbüntetni, azt Francziaországban tesz-telen a megelőzés rendszeréhez folya-ne kelljen megtorlást gyakorolnia....

Önök felejtik, hogy IX. Pius má
Ez pápaságának legelső cselekvér
oly emberek részére, kik majdnen
voltak, kik megesküdtek, hogy hat
ják, kik kezeiből vették az áldozat
midőn az esküt letették. Igazságo
demagogjainknak, forradalmárain
gésre soha nem vetemedtek volna
hányják IX. Piusnak, hogy nem
amnestiát adni, midőn az elsőt is
mazták!..

»Jelenleg csak egy, valóban
merek, és ez azon szabadság mér
cziaországnak, a pápát Rómába
visszahelyezvén, kell és lehet sürg

»Jegyezzék meg ezenkivül,
prio, mint a külügyminiszter ur
csiráját hordja magában a benn
gedmények, szabadságok minden
kalmazásának... Ha többet kiv
tikai intézményeket és szabads
melyekről a motu proprioban en
hiszem csalatkoznak,.. mert e sz
a pápa világi fejedelemsége ter
hetlenek... Nem a magában vett
e fejedelemséggel össze nem fér,
tani democratia a szabadságot é
nem egyértelmüvé tette. A népf
miként Cavaignac tábornok ur kif
világi fejedelemségével egyáltaláb
mert korunk politikusai és dem

nek nem azon jogát értik, melynek kö- kormányát választhatja, intézményeit tja, hanem azon jogát, melynél fogva nye szerint mindennap, minden ürügy, hivás nélkül mindent megváltoztathat, . A rómaiak a népfölség alatt ezt ér-

Pius megadta volt mindazon szabadsá- eket most tőle visszakivánnak, s mi ered- ennek?.. A két kamara néma és mozdu- dt, midőn minisztere meggyilkoltatott, és alkotmányos párt feje, Mamiani volt az, meggyilkolt miniszter utódja-, és a szent zösévé avatta....

pát, folytatá, erőszakkal arra akarni kény- gy nagyobbmérvű engedményeket adjon, eredményre. Miért? Mert a szentszék és dazok közt, kik ellene síkra akarnának erők egyenetlensége forog fönn. És tud- ogy ezen egyenetlenség nem részökre, ha- van. Önök félmillió emberrel, ágyúkkal ek... A pápa mit sem bir ebből, de birja önök hijával vannak,.. ő a lelkiismeretek ölötti hatalommal bir, melyhez önöknek yök nem lehet, és ezen uralma halhatat- ezt tagadják;.. de egyet még sem tagad- gyengesége a szentszéknek; tudják meg, gyengeség alkotja önök ellenében legyőz- talmát. Valóban, nincs a világtörténelem b és vigasztalóbb látvány azon zavarnál, erőhatalom a gyengeség elleni harczában

érez. Engedjék meg, hogy isme
tegyek: Ha férfi nővel kénytelen k
nem elvetemült teremtmény, sértetl
szembe, ezt mondván neki: üss me
nyitod magadat, s engem még sem
Az egyház nem csupán nő, hanem e
az egyház anya. Anya az egyház, s
anyja a jelen társadalomnak, anyja
ségnek! Lehetünk ugyan természetü
föllázadt, háladatlan gyermekei, de
mekei maradunk, és jövend idő ezen
anyagyilkos küzdelemben, melyben
selhetlen lesz az emberi nemre nézv
által megkezdetett, elnyomatva, m
kad le akár saját kudarcza, akár az
hangu roszalása alatt. Képzeljék ma
hivatkozva Európára, hivatkozva a
kozva Istenre Francziaország erős
tése ellen, amely Francziaország öt
s most a legnevetségesebb követk
csolná azon merényhez, mely, m
létezik, még áldást soha senkire ne

»Az mondatott, hogy lobogó
mai hadjáratban kárt szenvedett,
köztársaságot megbuktatni és a páp
állitani. Lehetetlen, hogy e vád m
együtt vannak, meg ne sértse, s a
sák, mint visszautasítom én maga
gónk becsülete nem szenvedett ká
lobogó magasztosabb vállalat fölö
sem lebegtette. Ezt a történelem f

n azt fogja mondani, hogy ezer évvel Ká-
en évvel Napoleon után, — ezer évvel
Károly halhatatlan dicsőséget vivott ki
ápa világi hatalmát megállapitván, — és
azután, hogy Napoleon hatalma és vará-
őpontján kudarczot vallott, lerontani töre-
atatlan elődje müvét: Francziaország ha-
oz híven ragaszkodott, s a gyülöletes
siket maradt. A történelem el fogja mon-
császári dicsőség nagy korából fönma-
ok egyikének méltó fia által vezénylett
zia hagyta el hazája partjait, hogy vissza-
ában a pápa személyében a jogot, az
európai és franczia érdekeket. A törté-
ja mondani, mit maga IX. Pius Oudinot
intézett köszönő soraiban mondott: »A
gyvere az emberi társadalom ellenségei
lmaskodott.« Igen, igy fog hangzani a
télete, s ez lesz Francziaország legszebb
k egyike a XIX. században. Ezen dicső-
akarhatják önök csökkenteni, elhervasz-
lyosítani azáltal, hogy magukat ellenmon-
olhatlan bonyodalmak és következetlen-
val körülkeritik. Tudják-e, mi fogná a
gó dicsőségét mindenkorra elhomályosí-
ezen lobogót a kereszt és az általa meg-
iara ellen szegeznők; ha a franczia kato-
pártfogóiból elnyomóivá változtatnók;
zerepét és dicsőségét Garibaldi szánandó
cserélnők föl.« [1])

s jelentésének szövegét magyarul l. az 1849-ki

A nemzetgyülés többsége, n
grammját kárhoztatta, mégis e ká
vazás által nem ohajtott kifejezé
Hugo Victor szavazásra a követk
vánta bocsáttatni: »A nemzetgy
szabadsága és jogai föntartására el
levélben és kormányjegyzékekben
vitát bezárja.« A nemzetgyülés 4
ellenében a radicálisok által a
elvetette.

A szavazattal a franczia p
20-ikán Napoleon-Lajos ellenére
átadta fővárosa kulcsait, melyet
harczos« már-már ujra kivett volt.

»Religio« 139—144. l., Thuriot de la Ros
272. 282. l., Montalembertét: 171—180.

XXVIII.

IX. Pius visszatér Rómába.

Rómába visszatérni. — Egy küldöttséghez inté-
Corcellesnek igéri a visszatérést. — Napoleon-
odása a szenvedett kudarcz miatt. — A minisz-
— Az uj franczia kormány. — A pápa a vissza-
polja. — Rostolant Rómában Baraguay d'Hilliers
orcelles is visszahivatik. — Rostolan és Corcelles
Consistorium. — A comprommittált Napoleon-
esz lépést, hogy a pápát visszatérésre birja. —
ia érseknek sikerül a szent atya nehézségeit elosz-
Pius a consistoriumban kijelenti, hogy Rómába
ntonellinek erre vonatkozó jegyzéke. — A pápa
diadalutja Rómába. — Te Deum.

nczia nemzetgyülés nemes magatartása
eljesen megnyugtatta. Rómába visszaté-
t már semmi sem látszott utjában állani.
zon válaszból, melyet a pápa egy Portici-
nt s őt az örök városba meghivó római
ek adott. »Nem határozhattuk el ma-
ndá, az államunkba való visszatérésre,
aországban akaratunkat egészen függet-
eszik; de most, miután e tekintetben sze-
oldás minden kételyt eloszlatott, remél-
dves Róma városunkat nem sokára ismét
.« Corcellesnek is egy október 25-iki
enté, hogy közelebb Rómába visszatér.

Általánosan hitték, hogy a szent aty
tartja bevonulását székvárosába.

De a katholikus keresztény
ezen reményét ujra megzavarta N
elnök föl volt háborodva Thiers elle
megbocsátani, hogy Neyhez irt le
teljesen mellőzte, és e tekintetben
semmibe sem vette; panaszkodot
többsége ellen, mely, mint vélé, irá
teletet tanusít, s kivánta a minis
ezen panaszteljes levelét a parlan
Odilon-Barrot jónak látta Napole
eleget nem tenni, nehogy a parlame
elnök közt nyilt szakadást idézzen

Mindezért a miniszteriumna
Falloux egészségi tekintetből már
a többi minisztert Napoleon nem
A nemzetgyülés elnökéhez intézett
az okokat, melyek őt más miniszte
birták. »Oly emberekre van szük
netben, kik hazafias érzelmek álta
fogják szükségét az egységes és sz
határozottan formulázott politikán
lanságuk által nem compromitt
kik tettel és szóval saját felelősség
vökön viselik, mint a magukét.« Pan
pártok ellen, melyek ujra föleme
hitét fejezte ki, hogy a nyugtalanító
az ő akaratát kész követni.

A miniszterek eltávolítása é
kineveztetése megdöbbenést okozo

mind Rómában és Porticiben. Nem kétel-
ci, hogy Napoleon, valamint eltávolította
ülés bizalmát biró miniszteriumot, ugy
hogy megszabaduljon a nézeteinek nem
amenttől is. És a pápának lehetetlen volt
yőződnie arról, hogy a franczia köztársa-
ki elbocsátotta miniszteriumát azon okból,
augusztus 18-ki levélben foglalt program-
karta magáévá tenni, azon lesz, hogy uj
l e programmot végrehajtsa. Amit Thiers
a nemzetgyülés épitett, azt Napoleon ok-
i izenete teljesen lerontotta. IX. Pius hal-
kart arról, hogy Rómába visszatérjen. A
készületeket az örök városban beállítot-
ai nép ámulva értesült, hogy fejedelmének
bizonytalan időre ismét elhalasztatott.
ajos személyes politikája most már má-
egakadályozta a pápai hatalom teljes és
szaállítását.
olitika a jellemes Rostolan tábornokra
nem szolgált buzditásul a további mara-
dja Baraguay d'Hilliers tábornok
an, kit a municipium szintén, mint Oudi-
kot, római polgárnak nevezé ki, és nevét
nban megörökité, Francziaországba vissza-
, személyesen bucsuzott el a szent atyától,
-rend nagykeresztjével tisztelte meg.
lles is, ki szintén a napoleoni politikának
őmozditója sem Rómában, sem Gaetában,
tt a franczia alkotmány egyik czikkelye
lynél fogva rendkivüli követ hat hónapnál

fogva tovább nem működhetik. V
ugy Corcellest is a szent atya na
szivélyességgel fogadta. Antonelli
megbizásából a Pius-rend nagyker
átadni; de Corcelles azt tisztelett
totta. Megkérdeztetvén a bíborno
iránt, Corcelles a mellén függő k
tatott. »Ez az ok, mondá; e ker
tett fiam utolsó csókjával illette; n
más keresztet soha viselni nem fog
bíbornok megjegyzé, hogy a szent
fölmentheti, s ujra kérte, hogy a p
lésének e jelét fogadja el. Corcell
alatt a Pius-rend keresztjét elfog
ket adott. »Ez meg fogja önt vigasz
hogy Pius keresztjét elfogadta.« I
kőbe vésett Mária-kép, V-ik század

A pápa visszatérésének elha
napig tartott. Ez idő nem mult
mányzatára nézve hasznos intézke
szeptember 28-ikán titkos consi
melyben Scitovszky János p
gomi érsekké, Dupanloup F
pökké praeconisáltattak. Foglalko
házügyeivel, melyekről részletese
November 5-ikén ismét titkos cons
29-ikén az olasz püspökökhöz en
melyre Mazzini az olasz papok
levéllel válaszolt. Venturát, ifjus
kibékité az egyházzal; egy Ausztriá
mény alapjai vettettek meg.

Pius hosszu időzése Porticiben az egész
előtt comprommittálta Napoleont, ki most
tett lépéseket, hogy a szent atyát vissza-
ja. Római követül elküldé a IX. Pius bi-
Raynevalt; elküldé Dupont bour-
ıok-érseket, kinek végre sikerült a szent
almait eloszlatni. A pápa késznek nyilat-
dékenységnek átadni a köztársasági elnök
zenetét, miután Dupont állítása szerint az
glalt nézetekről Napoleon lemondott.
. márczius 5-ikén tartott titkos consisto-
ijelenté a szent atya a bibornokok előtt,
ıézségek eltávolíttatván, elhatározta magát
lattvalói közé visszatérni. Antonelli a visz-
ivatalos jegyzékben közlé. »Miután a kath.
, mondja ebben, leküzdötték a forradalmat,
tolsó események alatt a pápa alattvalóit
gatottságban tartá, a józan emberek köz-
közt a pápai államban a törvényes kor-
nkint helyreállittatott. Hogy a kath. világ
mökhöz hü alattvalók ohajtásainak teljesen
k, nem volt egyéb hátra, mint hogy a pápa-
zékét ismét elfoglalja. Eddig ezt minden-
ségek hátráltatták, nevezetesen a szent
on élénk ohajtása, hogy az állam szüksé-
doskodhassék. E czél most el lévén érve[1]),
e el van határozva ápril első napjaiban
isszatérni. A szent atya azon reményben
Ur, kinek keze vezérlé az ezen szent ügy-

[1]) a Rothschild-házzal kötött kölcsön által.

ben résztvett hatalmakat, meg f
seit, melyekkel soha sem szűnik
javitásával foglalkozni, és nem
összes hatalmasságok, melyekkel
gos viszonyban van, valamint e
folyásukkal közreműködtek, hog
hatalma teljes és szabad gyakor
zék, hasonló és állandó érdek ál
tosítani fogják szabadságát és
az egyetemes egyház kormányza
jére, mely egyszersmind Európa
lenül szükséges.«

Visszatérésének hire Rómá
dést keltett. A fogadtatási készü
megujittattak. Az örök város
hogy törvényes fejedelmét, tizenh
tése után minél méltóbban fogad

Ápril 4-én délben hagyta e
hatlan néptömeg kérte áldását. A
tába érkezett, hol őt a nápoly
fogadta. A királyi család kisér
polnába vonult, hol közel félór
Másnap folytatta utját Capua
nápolyi király és koronaherczeg,
bibornok, Ludolf követ, Dupont
papjai. Capuában a szent atya
házba vonult, mire az érseki p
meg. Innen utja Portelláig fol
Férfiak, nők, gyermekek pálma
fogadták; helyenkint szellemdús
ívek emelkedtek. Itten a határ

a pápai államtól elválasztá, bucsuzott el
azon fejedelemtől, kinek vendégszerete-
:áműzött majdnem másfél évig élvezte
t le a pápa kocsijából, a király lábaihoz
é áldását. »Oh, igen, szóla a szent atya
ı, teljes szivemből megáldom felségedet,
államát. Mit mondhatnék hálám kifeje-
ıdégszeretetért, melyben felséged részesí-
Szentséges atya, válaszolt a király, nem
bet, mint keresztény kötelességemet telje-
– »Igen, mondá a szent atya, önnek fiui
gy és mély volt.«
ıai állam területén a lelkesedés még nö-
:elyhatóságok, Rómából érkezett küldött-
lék utjában, a nép utjára özönlött, hogy
ıladás szinte lehetetlenné vált. A szent
kint a templomba vonult, hogy imádkoz-

ı Terracinába érkezett, a helyhatóság
n átadá a város kulcsait. Itt már a róma
színe megjelent, hogy a visszatérő törvé
lemnek hódolatát bemutathassa. Este a
sen ki volt világítva.
radalom, mely nem volt képes a fejedelem
: megakadályozni, legalább a közörömet
negzavarni. Rómában, daczára a francziák
, a rejtekbe vonult republicánusok falra
halállal fenyegették azokat, kik Mastai
5k a pápát nevezték, üdvözlésére ki meré
ıulni. Fenyegetőztek, hogy mielőtt IX
ba vonul, felgyujtják a Quirinált. A város

több pontjában zuzárokat (petarc
nép megrémitésére.

Voltak, kik már Terracinában
francziák ellen bizalmatlanságot i
»Legyen szentséged meggyőződve,
nem fogják az egyház fejét megill
gadni; soha el nem határozzák ma
szentséged előtt térdet hajtsanak.« -
jegyzé meg IX. Pius. — »Meg va
ződve.« — »Jó, akkor megáldom
remélem, hogy azért Isten áldása
szállani.«

Terracinából a szent atya fo
zött Velletribe érkezett, s innen fol
Róma felé. Ápril 12-ike volt a be
Már korán reggel az utczák és tére
atya utjába estek, sárga homokka
A házak ablakai és erkélyei dr
virágfüzérekkel valának ékesítve. A
idegennel, kik Európa minden r
özönlöttek, hogy a ritka látvány ta
szállotta az utat, melyen a pápát v
hadsereg és római csapatok fényes
érkező felé valának fölállítva. Mi
bano-utra volt irányozva, mely f
várták.

Délután négy óra felé porfell
futár bontakozott ki, jelentvén, ho
lem közeledik. Az első ágyulövés m
IX. Pius! éljen szent atyánk!«
százezer ajakról; az első ágyulövé

y ujabb követé; Róma összes harangjai
nap, mely reggeltől fellegekbe volt bur-
vel áttör és a látványt még magaszto-
E pillanatban IX. Pius leszáll a ko-
ranczia főparancsnok és főtisztek, ha-
követei, bibornokok, a municipium tagjai,
és plebánosok küldöttjei és számtalan
k által környezve. Midőn a lateráni
csarnokába ért, mindenki térdre bocsát-
zent atya szemei könyekkel telnek meg;
meghatottságtól reszkető kezeit, s meg-
valódi népét, mely fejedelméhez való hű-
rzé.

d léptekkel indult a főoltárhoz, hol a
való áldást fogadá; aztán folytatta utját
er-főegyház felé. Hintajának két oldalán
raguay d'Hilliers főparancsnok és Altieri
emes őrség főparancsnoka, utána a pápai
ottság tagjai, a clerus, a követek, a két
ezérkara, a nemes őrség és a pápai dísz-
int a menet megindult, a pápai lobogó
yúlövés mellett föltűzetett az Angyalvárra
ujra zugnak; a nép határtalan lelkesedés
magát át, melyre csak az olasz képes. A
ablakokból virágzápor hull; férfiak, nők
obogtatják; örömkiáltás, köny, a megha-
ogása egymásba olvadt. Látni volt, hogy
a barátjai nincsenek többé Rómában, s
, jónak látták visszavonulni. Ellenmondás
tholicismus majestása uralkodott.

egyház lépcsői alatt a szent atyát szent

Péter kanonokjai, s a bejáratná
kok fogadák. E pillanatban a p
Térdre! s minden térd meghajol
ták szuronyaikat, a dobok pereg
a katonákon is erőt vett, kik IX
fejedelmet, hanem a föld legmag
Isten képviselőjét tisztelték. »Ec
hangzott a dóm ivei alatt. A
áldást adott. s végül az ünnep
zengé a nagy sokaság háláját. I
testület kiséretében visszavonul
nálba, melyhez oly szomorú emlé
a Vatikánba [1]).

A franczia expeditio czélja
politikát fogja ezután Francziaor
nyesiteni: a köztársasági elnökét
a nemzetgyűlés nagy többsége
netünk további folyama fog válas

[1]) L. Viaggio di SS. Papa Pio
nell' aprile nell' anno 1850. V. ö. R
Gräfin Eugenia de la Rochère. Schaffh

XXIX.

pápai állam ujjászervezése.

táni hangulat. — A zavarok további szitása. — térbe állitása. — Cavour föllépése. — A visszaézett szerencsekivánatok. — Május 20-iki conrimini-i csoda. — Claver és Mária Anna a Jesu loggá avattatása. — A hadsereg ujjászervezése. államtanács. — Pénzügyi tanács. — Tartomáségeket szervező rendeletek. — Vélemény az ujjászervezésről.

, mely Olaszországban az 1848—49-ki latt a legtöbb trónt sarkaiban meginpen fölforgatta, s a népeket magával lesült. A törvényes fejedelmek ismét eleiket s azokon magukat megszilárdítani 'egyveres hatalommal elnyomott forraendesen komor hangulat szokott beál- ezrek megsemmisülve látják reményei- az izgalom napjaiban hazájok jövőjéhez k a mérsékeltek a visszahelyezett törvénak zendülések után elmaradhatlanul épése által aggodalommal telnek el, s a t becses szabadságot féltik.

gulat Olaszországban talán nagyobb lkodott, mint hasonló körülmények közt

egyebütt. Velencze és Milano, m
visszavivására óriási erőfeszité
ausztriai uralom alá estek; a he
ben, magában Bolognában megs
éreztették az idegen hatalmat. R
államban, bár mennyire örülte
szent atya visszatérésének, leh
érzelmeikben meg nem sértetn
franczia megszállást Napoleon-I
föl, hogy a Ney Edgardhoz inté
elveknek szerezzen érvényt. Náp
saját erejéből győzte le a forrada
zalmatlanabb volt, mint azelőtt.

A mozgalmak vezetői, kik
lenségbe döntötték, idején men
nusok Svájcznak és Angliának
kotmányosokat, az ugynevezet
kiknek törekvése volt Olaszors
matiája alá hajtani, nyilt karokk
hol segélyben, kitüntetésekben
mes hivatalokra alkalmaztattak

A harcz tehát az 1849-
ért véget. Folytatták azt Svá
Mazzini, Piemontból a korm
»alkotmányosok.«

Mazzini, ki számkivetéséb
saság triumvirének, sőt dictatorn
és Svájczból a »római nemzetg
sára kisérletet tett, Londonb
Saliceti és Sirtori közreműködé
lázitására »Comitato nazionale«

lszigeten rendes adókat szedetett, Olasz-ára nemzeti kölcsönt irt ki, és közegei yilkolás boszu-rendszerét léptette életbe. ogy intésére Olaszország tömegesen föl orradalma által egész Európában elter-osító, egységesítő és vallási reformjait« [1]). llalatában az összes európai forradalom ogatást nyerjen, a Londonban élt neve-radalmárokkal »európai forradalmi bi-kítására szövetkezett, melynek mindenütt i valának. Czéljaul tűzé ki egyetemes respublica létesitését, mely által a nem-szövetségre lépjenek. A szövetség fejei Párisból és Svájczból intézték a moz-

ni 1851. szeptember 1-jén Rómában entrale interna«-t hozott létre, melynek t a várost és tartományokat fegyveres irni. Élén Pedroni József ismeretes állott, ki 1850 óta titokban Rómában nagy tevékenységgel szervezte az össze-Felügyelete alatt ügynökei lázító irato-ettek, s mindenfelé katonai bizottsá-ottak.

kik Mazzini republicanismusát el nem a savoyai ház által egyetemes olasz mo-sitését várták, vagy legalább annak fő-kivánták a félszigetet hajtani, Piemont alá menekültek, s onnan folytatták mű-

ni, Memorie Storiche I., 88.

vöket ugyanazok, kik a törvény
magának a pápának is trónját a

Piemont ezek számára ig
ajánlkozott. Hajlamainál fogva
uralomra vágyott; az Ausztria
a népszerűség nimbusával övezté
élete a menekülteknek szabadab
tekintélyes és rendes hadsereg
háborukra támaszt nyujtott. E
kítva hagyományaival, duzzadt
ralismus felé hajózott, mely a
szolgálatába igyekszik hajtani,
egyik főczimét a katholicismus
désben keresi.

A Piemont oltalma alá n
részben voltak a savoyai ház a
egyéb olasz államokból kereste
désöknek tért, részben mint szán
olyanok is, kik ily olcsó áron
áhitoztak. Piemont hemzsegett
számüzöttektől. Ezek munkása
alkalmazást nyert a közhivatalo
sajtóban, oktatásban, s mind e
tolai voltak a piemonti eszméne
hullámai sok valódi szemetet is
keresett menekülők selejtesebb r
kalmazást követelt, s a kormán
fogadta a konkolyt, a polyvát is

---

[1]) V. ö. Cantù-Lacombe
Paris, 1867. t. XII. 323 s kk.

monti szövetségesek a szélsők által foly-
ajtatva, minden, rendelkezésökre álló téren
ditották a hadjáratot Piemont mellett és
ellen. Kátéjokul, melyből politikai dog-
ítették, Gioberti »Rinnovamento«-ja[1])
turini ex-miniszter, ki 1847-ben Mazzini-
Tudom, hogy vallási kérdésekben eltérő
annak; de édes Istenem! az én katholi-
annyira ruganyos, hogy abba beállíthat,
[2]), s mint száműzött, Mazzini hű elvtársa
oventojában Olaszországnak vezéreszmét
tani, melyre az ország jövőjét kell épiteni.
ont hegemoniája és a pápa világi hatalmá-
ntése képezi szerinte a jövő kulcsait. Róma
pápaságé; »egyházi Róma ellenmondás-
emzeti elvvel, sőt a polgárosultsággal is.«
a pápák lemondanak a világi hatalom
eikről, visszatérhetnek az örök városba,
annak urai, hanem mint magánosok. Az
oskodni fog biztonságukról, a katholikus
iselni fogják az egyházkormányzat költ-

országban okvetlenül hegemoniát kell lé-
választás csak Piemont és Nápoly közt
Ez utóbbi állam elvesztette arra igényét.
niát csak Piemontra ruházhatni. Ennek

Rinnovamento civile d'Italia. Parigi e Torino,

zini: Scritti editi ed inediti. Milano, 1864. t.

novamento. C. III. Nuova Roma.

ugy kell sorsát intéznie, hogy az
karjává váljék. E czélból határo
terére kell lépnie. A visszaéléseke
meg kell szüntetni. »A kormányo
gukhoz ragadni a hatalom azon r
elmult századok tudatlansága foly
roltak. Ilyenek a nevelés és o
szerződés, az ünnepek nyilvános n
temetés, a világi és szerzetes cler
sonlók... Ne féljenek az egyházi
igtatásoktól, interdictumoktól
megtorlásoktól; ezek elves
téköket.« Tehát az egyház jogain
fekteti Gioberti a reformok fősu
Piemontot, hogy kifelé szerezzen
télyt. Ezt erős hadsereg által fog
erősitett hadsereggel, kiált föl Gi
tűzhelyét egész Európa ellen k
mezni! Mindamellett nagyobb b
hogy Piemont igyekezzék szöve
kiknek védelme alatt merészen
Olaszország ujjászületésére vezet
galmat, melynek Piemont zá
mocratia diadalára kell vezetni
szövetségesek volnának Svájc
ország [1]).

Gioberti művének megjelen
eseményt képezett. »Cavour
kik azt olvasták. Rendkivül tets

---

[1]) U. o. C. IV. V. Egemonia pie

ket talált abban, melyek addigi szándékai-
árdították és merész vállalatokra buzdí-

rti mellett az irók egész raja több-keve-
szséggel ugyanazon czélra szinte lázas
et fejtett ki. Az egész félszigetet eláraszt-
vekkel és röpiratokkal, melyek állitólag
n nyomattak, de Turinban láttak nap-

nyvek és röpiratok Piemontot a félsziget
: tüntették föl, másrészt lábbal tapodtak
ált, rágalmazták az egyházat, pápát, és
lynastián kivül minden olasz fejedelmet.
rti programmjának keresztülvitelére C a-
lkozott, kit e szerepre maga Gioberti
bnak itélt. »Meghajolok, írja idézett
Cavour lángelméje előtt... Őt tartom a
embernek arra, hogy fejedelmével végre-
ivet, melyről szólok.«
di Cavour régi jeles családból 1810-ben
zületett és nagyanyja által, ki Sales grófnő
i szent Ferencz rokonságához tartozott.
belépett a turini katona-akadémiába, s
a mathematikai tudományokban tüntette
Tizenhat éves korában mérnökkari tiszt
róddá lőn; ez utóbbi tisztjétől merész
ai miatt csakhamar fölmentetvén, több
en, hosszabb ideig Lesseillonban a Cenis-
t és Genuában szolgált. Az utóbbi helyen

sari-Rüffer: Graf Cavours Leben und Wirken,
31. l.

érte őt az 1830-iki franczia forrada
oly rokonszenvesen nyilatkozott, ho
egészen elszigetelt Bard erődbe t
beadta lemondását, mely azonnal
1832-ben atyja jószágára vonult,
által folyton szemmel tartatva, legi
dászati tanulmányokkal foglalkozot

Innen Svájczba ment, s Genf
grin, 1848-ban római miniszter ta
rátja, Santa Rosa Péter társaságáb
cziaországot, Angliát és Belgium
megismerkedett Giobertivel.

Több évi távollét után szinte
vissza Piemontba. Az olasz nyelv
beszélte. »Érzelmeire, ösztöneire,
irá Gioberti, Cavour majdnem ide
gol, nyelvére franczia.«

Miniszterré levén (1850.), a fr
kikiáltásakor, midőn a legtöbben
tiv irány győzelmét látták, Cavour
poleonban fölismerte azon férfiut,
ügyének sokat használhat, kitől te
mozditását is várhatni.

Ugy látszik, Cavour a franczi
tól oly nagy bizalommal remélte a
támogatását, hogy lemondva az a
sékletről, mindig merészebb enge
forradalomnak, s midőn némely
és a parlamenti jobb oldalon em
nyilvánultak, megragadta az első
mentben ünnepélyesen kijelenteni,

berális irányt követ, s lényegesen kö-
baloldalhoz, melynek legjelentékenyebb
tazzit, Cadorna Károlyt, Buffát, Lanzát
egnyerte, s a mérsékeltek megdöbbené-
a piemonti parlamentarismusban hires
iót« (parlamenti házasságot) kötötte,
eměnyek további folyamatára nagy befo-
»Arról vádolnak, mondá Cavour a con-
iatkozólag, hogy több régi barátomtól
E vád nem alapos! Nem én váltam el
m ők hagytak el engemet. Vonakod-
bb követni. Talán egyedül kellett
lnom és visszautasítanom azok támogatá-
zeknek nyilatkoztak követni?... Minden
ellett mennem és a parlamentben biztos
reznem, hogy politikám keresztül-
a szükséges tekintélyt és erkölcsi erőt

időre kénytelen volt a kormánytól meg-
akhamar visszahivatott. Nélkülözhetlenné
t tenni. »Olaszországban, irá Cavour egyik
életirója, De la Rive gróf, csak egy poli-
iem mondhatnám, csak egy vallás van —
ur akarata... Az alkotmány gép sze-
dt; a szellem, mely azt mozgatja, kivüle
E politika czéljaira szövetkezett Napoleon
és szövetkezett Mazzinival s Garibaldi-
litika gyümölcseit az utóbb bekövetkezett
ményekben fogjuk megismerni.

a Rive: Le Comte de Cavour 1863. 281.

Tekintsük Rómát.

Valamint IX. Pius Gaetában
delmek rokonszenvével találkozot
katholikusai imáikkal, filléreikkel
a hódolat, a hűség oltárát emelék s
az időt, midőn a katholikus nemze
nyitják előtte a forradalom által
városba: ugy nem hiányoztak az ö
a szerencsekivánatok, miután a G
vezérelte a szent atyát székváro
közé. Fejedelmek, kormányok, p
hívek a Rómába visszatért pápához
kivánataikban hangsúlyozták, hog
inkább hiányzott a pápa, mint a
hogy kettős hatalmának sérthetlen
tiája az összes államok sérthetlens
Olaszország valódi nagyságának,
léke a katholikus nemzetek m
egész világ békéjének.

Visszatérése első napjaiban,
jelent előtte a diplomatiai kar,
Spanyolország képviselője üdvöz
»Önök, válaszolá IX. Pius, kik a
szomoruság napjaiban kisérőim, t
ma inkább, mint valaha örömömet
zik. Midőn ma elismerésemet feje
désért, melylyel oly nagy gyorsasá
vetett viszontagságaimban irántam
nösen köszönetemet fejezem ki m
iránti részvételökért, és szilárdan b
gatást a jövőben sem fogják tőlem

meikkel és kormányaikkal, mily hálával lve minden iránt, a mit a szentszék érdedottak és tettek. Biztosítsák őket, hogy imádkozom Európa és a világ békéjeért. ogy Isten bő áldása szálljon önökre egyenönök által képviselt nemzetekre, hogy megen isteni adomány által, körükben terjedni hóditásait a vallástalanság szelleme ellent s rend győzelmeit a zavar és fejetlenség

l 17-ikén Baraguay d'Hilliers főparancsszálló sereg tiszti karát, mintegy 700— tatta be a szent atyának. Másnap szen, beláthatlan népsokaság jelenlétében ünáldá meg a franczia hadsereget.[1])

ent atya Rómába visszatérésének szerennyét hivatalosan tudatta a bíbornoki tesáltala a keresztény világgal a május 20-ikán sistoriumban.

azelőtt is mindenkor elismertük a minden és felette jó Isten csodálatra méltó gondkath. világ ügyeinek elintézésében, mondá antea« kezdetű allocutiójában, különösen években bámulatos módon láttuk nyilváisteni erőt és segélyt, melyet Isten egyhádők végezetéig biztosított. Az egész világon a sajnálatos viszontagságokról, melyek napon át számüzetésben, és fájdalmunkra

[1]) negható jelenet részleteit l. Balleydiernél: Histoire tion de Rome, II. 344. s kk.

székhelyünktől távol tartottak ben
sek a mély szomorúságnak ezen el
ratható napjai, melyek alatt a s
egész dühét intézhette az egyház
szék ellen, kiterjeszthetvén azt ezen
ság központjáig, mi alatt mi és v
jó ember hihetetlen gyászba merült
az egész világ, hogy az igazságos
ki sujt és fölemel, halált és életet os
és onnan visszavezet, szorongattat
nak érezhető és világos segítségéve
kegyesen fogadván a mi s az egé
fohászait, lecsendesíté a pokol álta
zasztó vihart, kiragadta szeretett al
rencsétlen állapotból, mely reájok
népek öröme és az egész világ hely
vezérelt bennünket e szent városba
mába visszatérésünk után először
semmi sem fekszik annyira szivü
soha nem szünő hálát mondjunk Is
teményért, és a dicséret megérden
le a nemes nemzetek és fejedelme
sugalmára irányunkban és ezen s
irányában oly nagy érdemeket sz
ket s vigasztalásukat lelték abban,
tanácsaikkal és fegyvereikkel seg
zék ugyanazon szentszék világi
ezen városban és államban visszaál
békét.«

Köszönetet mond aztán II. F
királynak, ki őt menekülésekor ven

egyházállam védelmére személyesen vezé-
eit. Érzékeny hálát fejezett ki a szentszék
éről mindenkor nevezetes franczia nem-
n, mely vitéz katonái által véget vetett
z anarchiának és a szent atyának lehet-
e a visszatérést.
szintén hálánk kifejezése mellett dicsére-
ell foglalnunk Krisztus Jézusban szeretett
ncz-József, Ausztria császárát, Magyar-
nás királyát és Csehország fejedelmét, ki
széke iránti hagyományos kegyelete és
tal vezéreltetvén, a szentszék világi hatal-
rtására hatalmas segélyt és támaszt nyuj-
lmes fegyverei által igazságtalan s gyászos
ölszabadította a szentszék tartományait,
anconai és umbriai márkákat és azokat
rmányzatunk alá visszahelyezte.«
an emlékezik meg Mária-Izabella spanyol
és kormányáról, Spanyolország levén az
a kath. hatalmakat a szent atya melletti
ra fölszólította és az egyház világi birto-
lmére derék csapatait küldötte.
lité, hogy még azon fejedelmek is, kik a
ízzal nem élnek közösségben, a pápa vi-
ának védelmére keltek.
elismeréssel szólt a külhatalmak római
kik fejedelmeik és nemzeteik nevében
lommal védelmezték a szent atya szemé-
a vonulása előtt, s híven környezték szám-
is; — az egész világ katholikusairól, kik
alatt ragaszkodásuk és engedelmességök

megható jeleit adák; nevezetesen a
püspökeiről, kik a legnagyobb neh
lyek közt irataikban és zsinatokba
védelmezték az egyház jogait és s
római szent egyház bíbornokairól,
tották vele keserűségeit, és a leg
nyok közt pillanatig sem haboz
tanácsaikkal és tevékenységökkel t

Az egyház állandó hagyomán
hogy rendkivüli szerencsétlensége
események beálltakor rendkívüli m
hirdet, IX. Pius 1850. július 2-iká
nak részletes jubileumot engedélye

Ez időben a Riminiben tör
atya figyelmét is magára vonta. Ri
a rómaiak alatt Ariminium név a
magnai városban a legszentebb vé
rítők szent Klára-templomában le
május 12-ikén többek láttára szem
majd lezárta, majd fölnyitotta. E
csudaképhez és kezeivel érintette
vegyészből, két festészből, egy te
egy orvosból álló szakbizottság is
azt, és kénytelen volt kijelenteni, h
természetes módon nem lehet m
megtérés és csoda-gyógyulás törté
constatálása után a püspök a szen

---

[1]) Az allocutio második részéről,
ügyeire vonatkozik, ott leszen szó, hol
gyalni fogjuk. — Teljes szövegét l. »Reli

IX. Pius július 25-ikén kelt brevéjében
, hogy a csoda-kép augusztus 15-ikén
ával ünnepélyesen megkoronáztathassék,
lyben résztvevőknek a szokott föltételek
bucsút engedett. A koronázás augusztus
yes ünnepélyességgel végbe is ment.[1])
ben két boldoggá avattatás is történt. A
eredetű Claver Péteré, ki 1586-ban
1654-ben hunyt el. A boldoggá avattatás
olyamat már XIV. Benedek pápa alatt
én, 1747-ben kimondatott, hogy a kereszkeket hősi fokban gyakorolta. IX. Pius
sztus 25-ikén adá ki a Claver két csodájáágáról való decretumot, mig a boldoggá
850. július 16-ikán következett be. —
nna a Jesu de Paredes 1618-ban
Dél-Amerikában született; szent életét
égezte be. A boldoggá avattatása iránti
t VI. Pius pápa alatt 1776-ban indult
. január 14-ikén két csodája erősíttetett
ggá avattatott 1850. október 17-ikén.
ázkormányzati gondjai között IX. Pius
nységet fejtett ki az egyházállam politiári ujjászervezésében is. Tette ezt fölötte
lmények közt. Az idegen hadseregekből
föntartására szükséges állomány maradt

odaeseményre vonatkozó összes okiratok, a hivatok sat. együtt találhatók ily czimü műben: Reodigio avvenuto nella s. immagine di Maria V. in
tta dall' autentico processo appositamente compiesiastica Curia di detta città. Rimini, 1852.

vissza. A spanyolok még Róma b
hagyták a pápai államot; a franczi
pán egy hadosztály maradt vissza R
vecchiában, amott 6000, itt 4000 e
trák hadosztály a legatiókat és
megszállva. De a mazzinista uralom
restől felforgatta az intézményeke
államot tönkretette, ugy a nép er
nyomokat hagyott maga után. Hoz
mában még mindig lappangott eg
dék, mely a külföldre menekült c
landó összeköttetésben állott, a n
hatalom ellen folyton lázította és
megrettentésére nem ritkán a gyi
dott. S bár az amnestiából kizártak
rendes utilevéllel ellátva bántatla
pápai államot, a kevésszámu befog
téseket is a pápa elleni izgatásra h
velte még az ujjászervezés nehézsé
leon-Lajos és kormánya folyvást u
körülmények közt teljesíthetlen refo
állott elő.

Mindamellett a létezett viszo
szervezés elég gyorsan haladott. A
teljesen ujból kellett szervezni. K
báró, ki a svájczi Sonderbund-hábo
vett, és IX. Pius által ideiglenes
neveztetett ki, leginkább Levailla
osztálytábornok buzgó közreműkö
helyesléssel fogadott szervezetet
szerint a belföldiekből és idegenek

ereg nem zászlóaljak, mint azelőtt történt,
or még, Spanyolországot kivéve, egész
elfogadott katonai rendszer szerint, e z -
rint szerveztetik. A rendes katonaság há-
egy lovas és egy tüzér-, összesen öt ezred-
melyekhez a képesség szerint vegyesen
öldi tisztek alkalmaztatnak. A külön állí-
zred egészen idegenekből állott. A tisztek
yek napidijai fölemeltettek.
nt atya különös gondoskodását igénybe
ügy rendezése. Az 1848—49-ki rendki-
roppant terheket hozott a pápai államra.
helyzet 1850-ben a lehető legnyomasz-
a forgalomban levő papirpénz nyolcz mil-
ment; az államadósság tizenhárom millióra
A pápai kormányra nézve nem maradt
mint részint az adósságot consolidálni, ré-
csönt fölvenni; azonfölül az adókat is föl
ni, az addig is takarékos államháztartás
nkább megszoríttatott. A kormány mér-
emelte a földadót, a müvészet és ipar utáni
, némileg fölemelte a bélyeg- és bor-
adót; de a személy-, ablak-, ingatlanok
és egyéb legtöbb európai államban divó
etlenek maradtak. Az egyházállamban a
nviszonyok daczára egy-egy főre 23 lira
míg más államokban az alattvalókat leg-
nnyi adó terheli. Az alattvalók ily csekély
ét csak az államháztartás nagy megszorí-
ehetővé. A pápai civillista, a bíbornokok
zetései, az egyházi congregatiók, bazili-

kák, képtárak, muzeumok föntartás
pápai testőrség fizetéseit is, éven
millió lirára ment. Szorosan a páp
ségei nem egészen százezer lirát tet
atya személyes szükségeire csak
tott. Az állam összes évi költségei a
kony intézetek, iskolák föntartásáva
kedtek negyven millió lirára. Da
állam egyetemes jellemének, bizon
államháztartás volt Európában.

A már Porticiben készített
áttekintésére és az 1849. szeptembe
motu proprio alkalmazására a szen
bizottságot nevezett ki, mely Ant
elnöklete alatt Mattei-, Cagiani de A
Marini-, Della Genga- és Altieribő
utóbb még Orioli bíbornok neveztet

E bizottság munkálatai alapj
ber 10-ikén kiadta a m i n i s z t e r t
siglio dei ministri) szóló rendeletét.
négy miniszteriumban volt öszpon
hadügy; 2) pénzügy; 3) kereskede
földmüvelés sat.; 4) belügy, mely
igazságügy és rendőrügy. Az össz
nácsot képeztek, melynek elnöke a
egy bíbornok. Ezen bíbornok az á
kezében volt a külügy, s azért a n
consulok közvetlenül neki alá volta
niszterek előterjesztései tárgyalás v
t a n á c s elé kerültek. A pénzügy e
ügyi tanács neveztetett ki. A t

presidi) állottak, kik négy világi tanácsos-
ormánybizottság (congregatione governa-
ségével kormányoztak. Az elnökök alatt
kormányzók, kik mindegyike egy-egy ke-
működött.

evezett államtanács szintén szeptem-
kelt törvénynyel rendeltetett el. Működési
ategoriára oszlott; az elsőhöz tartoztak az
ányzati vagy administrationális, a máso-
étes természetű ügyek.

énzügyi tanács 1850. október 28-iki
lépett életbe. Tagjaiul minden tartomány
ott javaslatba, kik közől a szent atya egyet
. A jelölteknek legalább harmincz évesek-
gárjogok teljes élvezetében kellett lenniök;
galább tizezer scudi ingatlan vagyonnal
birtokosok, részben oly kereskedők, kik
b tizenkétezer scudi értékű vagyonnal bir-
ek harmad részben ingatlannak kellett
gre jelöltek lehettek az egyetemi tanárok,
b kétezer scudi értékü földbirtokuk volt.
akat közvetlenül maga a pápa nevezte ki.
lnöke az államtitkár. Tagjai, kettőt kivéve,
ltak.

. november 22-ikén jelent meg a tarto-
at szabályozó rendelet (sul go-
e provincie e sull' amministrazione provin-
ek alapján az egyházállam Róma területén
legatióra, a legatiók tartományokra vagy
ra, ezek kormányzóságokra, ezek ismét

községekre osztattak. Minden lega
által kinevezendő bíbornok-legatus
helyét a szent atya tüzé ki. A lega
képviselé, közvetlenül az államtit
talos összeköttetésben. Az apostoli
szintén a pápa nevezett ki, az il
állottak.

A legatus mellett négytagú t
mellett tartományi tanács működ
tanácsok évenkint husz napi taná
össze. A tanácsosok illetékességé
összes tartományi ügyek, kiadások,
munkák sat. A végrehajtó hatalon
zottság kezében volt, melynek tagj
tományi tanácsok választák.

Végre a községeket sz
let ugyanazon év november 24-il
községi hatóságok ügyköréhez tar
pénzügye, a községi hivatalnokok
ségre terhet rovó közintézkedések
hidak, vizárkok sat. iránt intézkedni
keket hitelesíteni; a kereskedelem,
emeléséről gondoskodni sat.

»Az egyházállam tartomány
rendszere, mondja Sauzet, [1]) ki a r
ket közel tiz éven át a hely szin
valóban szabadelvűbb, mint azon
Rómát tudatlanságról és zsarnok

[1]) Rome devant l'Europe. Paris, 18

juk, hogy a pápai kormány mindjárt restau-
zdetén nem habozott a szoros centralisatio
nely után absolut kormányok törekesznek,
rtományi és községi életet engedni, sőt az
mányrendszert ugy látjuk szervezve, hogy
tismusról épen nem vádolhatni. A fejede-
tlen tanácsát, mint az egyházállam termé-
a magával, bíbornok-miniszterek képezék;
e volt a világi férfiakból álló államtanács,
észíté és tárgyalá a törvényjavaslatokat,
a kormányzatra és ellenőrzé a minisztere-
sztás alá eső tanács szigorú felügyeletet
az állam pénzügyeire; a községek és tar-
tevékeny léttel birtak, ügyeikről maguk
k.

, hogy a restaurált pápai kormány nem en-
t sem felső, sem alsó házat. Egy pair-
ely természeténél fogva szük alappal bír és
ézve szükségképen önző, hatalmi vágyainál
paságot absorbeálta volna. Ily pair-kama-
al nagyobb és megbizhatóbb biztosítékot
a bíbornoki collegium gyakori gyülésezé-
knál fogva herczegi ranggal birnak, eskü-
va is véleményöket belső meggyőződésök
badon tartoznak nyilvánítani, méltóságuk
lhető, mint a világi paireknél; az egész
világ senatusát képezik, s mint ilyenek
naszai az egyháznak, természetes tanácso-
ságnak.

tugy, az egyházállam természete nem en-
zerint egy mindenható római alsóház azon

volt szükség Olaszország kath. r
zületét megtámadni, a papságot,
zini is bevallotta, hogy az alkotm
nem ellensége, magától elidegen
legtekintélyesebb hatalmával, a
előidézni.

A forradalmi klubbokra é
solt választási urnákra támaszk
mig az 1847. október 10-ikén l
nyel a demagog sajtót a legna
fölhatalmazta, s a radicálisok a
népszerütlenítésére szabadon ter
püspökök, világi és szerzetes cle
letesebb rágalmakat: — a sajtósz
püspököket, kiknek minden ira
alá voltak vetve. [1])

Az 1848-iki statutum a ka
ugyan az állam vallásának; de
tiszteletben. Mert kevéssel a
után 1848. ápril 25-ikén elrendel
melynél fogva a szentszéktől érk
királyi »exequatur«-ral kellett el
rendelvény nem átallott a fönnál
hivatkozni, holott a szentszék
zottan kárhoztatta. [3])

A jezsuitákat, kiket tettle
cziusban elüztek, a legszentebb

[1]) V. ö. L'Episcopato e la Riv
Atti Collettivi dei Vescovi Italiani. M

[2]) U. o. I. 42.

[3]) U. o. I. 43.

azokat az egész államból, emezeket Savo-
szintén az egész állam területéből forma
nűzték, s a pápai államtitkár 1848. szep-
ikán kelt fölszólalását [1]) válaszra sem

október 4-ikén a turini parlamentben tör-
tatott el, melynél fogva a püspökök és
gyháziak minden befolyásból az egyete-
vános és magán közép- és népiskolákra,
oktatást illetőleg is kizárattak. [2]) A püs-
es tiltakozásaira azzal válaszoltak, hogy
knél vitatni szokott tételeket (theses) sem
többé a püspökök elé terjeszteni.
któber 4-iki törvény és deczember 8-iki
ja volt a nyilvános oktatást egyházellenes
elni. A törvény gyümölcsei csakhamar
k. Nuyts János a turini egyetemen az
anára többi közt azen tételt védelmezte,
mnak uralkodnia kell az egyházon; hogy
szentségi jellemét nem lehet bebizonyí-
z egyháznak nincsen joga házassági aka-
állítani; hogy az osztrák josephinismus-
i egyház volt oka, s a pápa személyében
lági hatalom összeférhetlen. [3])

rvény szövegét és az államtitkár fölszólalását l. u.
m. XII. XIII.
rvény szövege u. o. I. 70—86.
mai szentszék Nuyts müveit: »Juris ecclesiastici
és »In ius ecclesiasticum universum tractatio-
gusztus 22-ikén forma szerint kárhoztatta. Erre
ny azzal válaszolt, hogy azon egyháziak, kik a

Ismeretes a római szentsz
dékenység szélső határaig men
veért az egyházi törvényeket a
zásba hozza. Az egyezkedésekn
cordatumok szoktak lenni
valamely államban fönnálló joga
mely uj kormányrendszerrel ösz
hatók, megindulnak az alkudozá
Piemonttal is alkudozásba lépni
ha nem is mert még Rómával
vel katholikus alattvalói elége
távol állott azon szándéktól, l
akarjon békülni. Neki harcz és
Rómát makacsságról, engeszt
hassa.

Mintha eddig kibocsátott
ben sem sértette volna meg a
pápát, 1848. június 16-ikán Par
mában levő követe Soglia pápai
zett iratában tudatá, hogy a tár
világosodottsága folytán a turi
tetni szándékozik azon még fönn
kiváltságot [1]) (privilegium fori)
Piemontban bir, s e kiváltság el

---

turini egyetemen az egyházjogot nem
nem kaphatnak; Nuytsra pedig az eg
jog tanitását is bizták.

[1]) A papságot illető azon kiv
jog, melynél fogva egyházi személyn
törvénykezésben illetékes birája nem
házi hatóság.

ít annál sürgősben kérte, mivel a szárd
ez eltörlést rövid időn törvény erejére

ai államtitkár június 27-ikén adott vála-
lmezteté Paretót, hogy az egyházi fegye-
ények nem állhatnak szoros összekötte-
ely állam politikai intézményeinek átala-
a papok érintett kiváltságait illetőleg a
b időkben is a piemonti kormánynak lé-
edményeket tettek, nevezetesen az 1841.
-ki egyezményben. Mindamellett a szent
ny szemet az idők rendkivüli követelmé-
kész a piemonti kormánynyal alkudozásra
éről azok vezetésével Antonelli biborno-
eg.[2])
monti Gioberti-kormány, mely mint a jel-
ekből láttuk, folyton megtámadta az egy-
részéről Paretót és a történetünkben már
osmini Antalt küldé ki, kik magukkal uj
a-javaslatot vittek, mely lényegében a
fori teljes eltörlését követelte.[3]) A szent-
almú követe nem titkolá, hogy a követe-
a tulzottak, hogy azokat a szent atya nem
azonban alkudozási alapul a Toscanával
zius 30-ikán kötött egyezményt ajánlja.
t Gioberti ugyanakkor a confoederatio
őmozditásával is megbizott volt, idején

Collettivi dei Vescovi italiani I. 50.
I. 51.
ege u. o. I. 54—67.

visszavonult. A Paretóval meg
pedig a szent atyának Gaetába t
hamar megszakadtak.

Gaetába részben politikai
lottunk, részben a concordatu
Balbo Caesár, kinek kormán
követeléseiből a szent atya meg
monti cabinet az egyházzal való
nem keresi. Még nagyobbodott
dőn Siccardi gróf 1849-iki
dozás folytatására Porticibe érk
hogy a szent atya mindenelőtt T
püspökét, kik a kormány egyhá
ellen apostoli bátorsággal föllép
dítsa el. S minthogy az elmoz
nem levén, a szent atya a követ
tagadta, Siccardi gróf a nélkül,
tárgyalásába belebocsátkozott
tőleg odahagyta.

IX. Pius, ki még ily körül
vánt Piemonttal szakítani, Char
püspököt, utóbb génuai érseket
rályhoz intézett levéllel elküldé
okait, melyeknél fogva a turini és
dítása iránti ohajtást nem telje
nuel 1850. január 15-ikén a pá
elmondá, mit Charvaznak élő szó
a két főpapot pártfogásába veszi
parlamentben oktatási törvény
mely a püspökök jogait elismeri
a concordatum iránt megszakad

Charvaznak fölolvasott egy sajtótörvény-
nely hivatva volt a féktelen sajtót meg-

i befolyása volt a királynak kormányára,
hogy ünnepélyes igérete daczára, Sic-
róf igazságügyminiszter 1850. február
át nem is egészen hathétre a király nyi-
tán, a parlament elé törvényjavaslatot
hat czikkelyből álló törvény a polgári
ság alá rendeli az egyháziak és világiak,
csupán az egyháziak közötti polgári ügye-
gyenek azok személyesek, akár királyi
vagy vegyes cselekvényekre vonatkoz-
nazon hatóság alá rendeltetnek az ügyek,
gyházi javadalmakra, vagy az ezekhez,
ely egyházi intézethez tartozó javakra
y szenvedő kinevezési jogra vonatkoznak,
okot, akár a kérvényt illessék; az egy-
mint minden más polgár az állami bün-
eknek alávettetnek; a törvény alá eső
t világi törvényszékek fognak itélni; az
ltságok eltöröltetnek; az erkölcsi testü-
ány engedélye nélkül ingatlanokat nem
ezen engedély nélkül sem élőktől, sem
eg hagyott adományokat el nem fogad-
rnapokon kivül csak a következő ünne-
l megülni, u. m. karácsont, kisasszony
napját, sz. Péter és Pál, végre minden
pét. [1])

ge: Atti collettivi I. 94.

A törvényjavaslat másolatb
tonucci turini nuntiusnak, s már
a szentszék melletti szárd követ
tonelli államtitkárral. E két je
eljárását azzal indokolta, hogy m
megkisérlett alkudozások eredm
(pedig láttuk, hogy az egyezked
mában épen nem hiányzott), k
gadni a kezdeményezést, hogy ezá
vitát korlátolt mederbe szorítsa.
a két majdnem azonos jegyzék,
ban annak, hogy a szentszék ő
egyezkedési tárgyalásokat indit
azonban Turinban és nem egy
niok, azoknak mellőzhetlen alap
a kormánynak szükségparancsol
változatlanul elismert

A szentszék mind a tör
annak igazságtalan és sértő ind
hatta megjegyzés nélkül. Anto
márczius 9-ikén Porticiból kelt
zett jegyzékében figyelmeztette
hogy a szentszék Piemont irá
nagyobb engedékenységet tanus
concordatumokat soha semmibe
Még 1848-ban is, noha IX. Piu
állott volna a fönnálló concorda
kész volt annak módosítása vég
megbizottat kiküldeni. Az alku

[1]) Szövege u. o. I. 95.

tt zavarok miatt megszakadtak; utóbb, ırdi gróf Porticibe érkezett, érkezésének az egyezkedéssel össze nem függő tárgyra egyezkedésre nézve kijelentette, hogy utasitást kell kérnie, s visszatért anélkül, udozást akár ő megkisértette, vagy a kor- ás meghatalmazottja által folytatta volna. után itélje meg a szárd kormány, vajjon magatartása alapos okot szolgáltatott-e a parlamentben oly törvényjavaslat ter- é, mely egy csapással a clerust régi, bé- ett, cánoni szentesitésre alapitott és ünne- ződések által biztosított jogaitól meg ani; mely törvényjavaslat megtámadja a menhely-jogát, az egyház hatalmát, midőn eket is kénye szerint eltöröl; végre az gfosztja vagyonszerzési jogában, és pedig midőn a tulajdon tiszteletének elve ünne- van ismerve. E törvényjavaslat fölött a határozni fog tekintet nélkül az egyház nnálló szerződésekre. S miután a kormány hogy elhatározását változatlanul héz belátni miért küldene a pápa Turinba égett fölhatalmazottat, ha csak arra nem kozni, hogy a történőknek egyszerüen egyen, és jelenlétével az ujitásokat mint- íteni lássék. Végül a javaslat ellen tilta- asonló értelemben nyilatkozott Antonucci us D'Azeglio miniszterhez 1850. márczius zett jegyzékében [1]).

dkét jegyzék szövege: Atti Collettivi I. Num.

A törvényjavaslatra, mely
rült a parlament elé, a bizotts
nyujtá be jelentését. Republicánu
kik politikai ügyekben elkesered
tak egymással szemközt, most, mi
aláztatása került szőnyegre, kezet
nak. Amici facti sunt Herodes et

A követkamrában Siccard
törvényjavaslat benyujtásakor azt
ges következményeként mutatta
vallást egész tisztaságában akar
kik szerencsésebbek lesznek, mint
küzdelmeinek gyümölcseit fogják

A képviselőház márczius
törvényt, melyet, mint előre látl
dott.

Ugyanazon napon, t. i. már
a senatus elé, mely annak
4-ikén bocsátkozott, s azt ápril
séggel elfogadta [1]).

E törvény a szardiniai cl
helyzetbe hozta, hogy vagy lelki

XVI. XVII. 96—102. V. ö. Dupanl
tions diplomatiques entre le St. Sièg
Paris 1855.

[1]) A t. olvasót, ki e nevezetes vi
kedni, utaljuk a következő műre: Legg
zione del foro e delle immunità ecclesia
lamento Subalpino. Torino 1850. A kép
l., a senatuséi 324—565.

mint az állam ellensége folytonos üldö-
ye ki magát. Az egyház ellenei tudták,
us nem fog engedni, tehát törvényes ok
atására, szabadságának elvételére, javai-
ására.

ardi-törvény megszavazása után a pápai
hagyta Turint. Savoya püspökei egy a
hoz intézett, három pontra osztott hig-
n szálltak sikra az egyház jogai mellett.
emzetek közt fönnálló jog szerint, irák,
ány közt valamely ügy ünnepélyes szer-
l rendeztetik, Isten és ember közt mindkét
magát, s azoknak egyike a másiknak
nélkül a tett megállapodásban semmit
that. Senki sem fogja kétségbevonhatni,
millió katholikus lelki feje e tekintetben
yi figyelmet, mint akármely világi feje-

usnak, folytaták, jelenleg nincs hadserege,
tésben van. De épen ezért több tekintet-
iránta lenni. I. Napoleon egyik higgadt
azt követelte, hogy VII. Piussal ugy
k, mintha a pápának félmillió katona
lkezésére. Tisztelni kellene IX. Piusnak
agi gyengeségét, fehér haját, soknemü
ásait, és várni, mig visszatér Rómába.
egyetértve lehetne az elődei által kötött
ket módositani.

elvül tartják, hogy a törvény előtt min-
egyenlő, pedig jól tudják, hogy a statu-

tum mégis kivételeket enge
katonák, senatorok fölött se
fölött több mint tizenöt szá
itéltek, anélkül, hogy ez a tár
vont volna maga után... Bá
uj törvények, az egyháziak ra
álló utasitásaikhoz, mig azo
dositja. Ha ellenök szigort h
ban üldözés lesz; de az üldö
arra birhatni, hogy a concord
jünk... «

»Önök világi hatóság a
ügyeket, melyek egyházi javad
cselekvő, akár szenvedő kineve
Pedig nem világos-e, hogy i
egyházi hatalomhoz tartozik eg
nevezéseket tenni, javadalmak
ha a javadalmak részesei a
s az adományozással lelki jogh
Ha pedig e kinevezések az egyh
tartozik-e egyszersmind hozzá n
lyokat, melyek szerint azoknak v
S ha azt állitják, hogy a ja
ügyekhez tartozik, legalább ann
e föltételezés mellett, hogy azok
egyház fejét mellőzni nem lehet.

Az ünnepek megkevesbité
pökök azt föltétlenül nem akadá
püspök, törvényes egyházi felsőb
toztatásba bele nem egyezhetik.

ductiót Caprara bibornok beleegyezésével Napoleon bukása után VII. Pius 1814-örölt ünnepeket Piemontban magában nuel királynak határozott kérelmére álli- A reductiót a püspökök elfogadják, ha rüleg történik. Ha pedig a reductiót a eleegyezése nélkül eszközlik, mi fog tör-ormány hivatalosan kimondja, hogy az valói ezen és ezen ünnepeket nem tar-lni, ugyanakkor a püspökök az ellenkezőt mi beláthatlan zavarokat vonna maga

ló tartalmu leveleket intéztek Piemont kei, Cagliari érseke káptalanával és cle-celli egyháztartomány főpapjai a király-i és génuai egyháztartományok püspökei kozatot adtak ki, hogy a piemonti püspö-z teljesen hozzájárulnak [1]).

vény, daczára a szentszék és püspökök ak, elfogadtatván, szükségképen bekövet-rus üldöztetése. Fransoni Lajos turini ár korábbi bátor föllépései által szálka kormány szemében, 1850. ápril 18-ikán neghagyta, hogy a polgári törvények nem föl a papokat az egyház törvényeitől, az alkalmazása minden esetében az érseki sitásait kikérni tartozik, s a magatartásra

en okmányok egész kiterjedésökben olvashatók: II. 38—51.

ideiglenesen intézkedett, mig a s
nem fog [1]).

A kormány a körlevelet le
ket ápril 29-ikén biróság elé
concordatumra támaszkodva kij
addig meg nem jelenhet, mig arr
hatalmazást nem nyer. A már m
tatott érseket május 23-ikán eg
500 lirányi pénzbirságra itélték,
tábornoknak jutott a szerencse,
fogságra vigye.

A szent atya államtitkára
a szárd kormánynál mind a Sicca
turini érsek elfogatása ellen tilta
tet közvetlenül hozzáintézett levé
Ezt követték az olasz püspökö
részvétirataikkal, s a francziák a p
mult D'Affre érseki keresztjével

A május 20-iki consistori
ügyekről IX. Pius ekként nyilatk
rübb fájdalommal teltünk el, lá
egy más kath. országban legszent
mostoha sorsban részesülnek, s
szék jogai lábbal tapodtatnak. T
testvérek, hogy Piemontról szólun
hirekből és nyilvános okmányok
ismeretes, hogy ott az egyház jog
szentszékkel kötött ünnepélyes eg
mondó törvény hirdettetett ki,

[2]) Szövegét l. Civiltà Catt. 1850.

fájdalmunkra Turin jeles főpapja, Fran-
tisztelendő testvérünk katonai hatalommal
kiragadtatott, és Turin városa, valamint
minden hivőinek gyászára várfogságra
i, valamint az ügy fontossága, ugy az egy-
védelmezése iránti kötelességünk magával
dék nélkül bibornok-államtitkárunk által
ormánynál az emlitett törvény és a jeles
almaztatása ellen tiltakoztunk. . . «

XXXI.

A josephinismus me

IX. Pius allocutióban megemlékezik
és királyról. — A josephinismus. —
Bécsben. — Thun Leó véleménynу
18-iki és 23-iki császári nyilt rendelet
június 3-iki és 1851. szeptember

Ugyanazon, május 20-ikán
ban IX. Pius megemlékezett a
melylyel szive eltelt, értesülvén
Ferencz-József, Austria császára
toli királya . . . által kiadott re
által követve vallásosságának su
mi és nagy birodalma püspökein
véreinknek ohajait és kérelmeit,
minden jók örömére, minisztere
maiban biztositotta az egyház
szabadságát. Ily nagy elhatár
fejedelemhez annyira méltó tett
rály számára kiérdemelte a dics
adózunk, őt hőn üdvözölve az
reményben élünk, hogy ezen an
lem az egyház java iránti buzg

eljessé tevén, a katholicismus iránti érde-
ontra emeli.«
ltó dicséret a josephinismussal való
vonatkozott. A Hontheim Miklós, álnéven
'ebronius által tudományos alakba öntött,
z lealáztatását czélzó rendszer, melynek
nczia encyclopoedista szellem Ausztriában
té, »josephinismus« név alatt még bővebb
yert. Az egyházat fejétől lehetőleg elkülö-
z államhatalomnak alárendelni volt a czél,
József császárról nevezett »josephinismus«
. Hogy József császárnak, ki a porosz
Voltaire barátját a hitetlenségben utánozta,
ázreformok« meginditásában személyesen
volt, kétségtelen; de másrészt tagadhatlan,
en Kaunitz miniszter által mindig előbbre
t, sőt nem egy reform a császár tudta nél-
ott be.
osephinisticus reformok főbbjei ezek voltak:
zentszéktől érkező mindennemű iratok csak
kinyerése után hirdethetők ki; a római
hez csak a kormány előleges helybenhagyá-
yerése után szabad folyamodni; a templo-
árom oltárnál többet állitani nem szabad;
pai nuntiusnak az egyházi ügyekben gyako-
kodási joga megszünik; a halottakat csak
nban szabad beszentelni, s onnan papi kisé-
l kell a temetőbe vinni; a szent menetek az
és keresztjáró-hetit kivéve, eltiltattak; az
pok az egész birodalomban október 5-ik
jára tétettek át; a római collegium germa-

nico-hungaricumba növendékeket
bad; a papok a császári censura
könyvek ellen valamit fölhozni ne
smind szent beszédeiket irásba
azokat elmondják, bemutatni tart
municatiót csak a kormány belee
valakire szabni; az egyházmegyei
ctoriumok közzétételére a császári
hagyása kivántatik; a szerzeteskn
róikkal való összeköttetése és függ
szünik; a szerzetek mentessége (exe
a szerzetek száma jelentékenyen
a házasságban a szentségi jellemtő
vén a polgári szerződés, ez utóbbi
akadályok felállításának jogával eg
talomhoz utasíttatott.

Hogy a josephinisticus elvek
neveltessék, a püspöki és szerzete
lyébe a püspököktől teljesen függ
papneveldék állíttattak, melyek a
tetlenség valódi nevelő iskoláivá l
dékben gallicán egyháztörténetet,
házjogot, a rationalismushoz hajl
lényeges pontban módosított mor
alapított lelkipásztorságtant haszn
értelmezésében a fősúlyt arra kelle
bibliai csodák természetes módon
A kormány által kinevezett tanár
»visszaélései« ellen, s részben ó-pr
terjesztettek.

Annyira ment a kormány, h

gyházi lapot (Wienerische Kirchen-
rkesztette Wittola) erőszakolt, mely az
zményeit és hivatáshű papokat nevetsé-
s ez utóbbiak ellenében föladási szerepet
)

oztak lelkes főpapok, kik az egyház fő-
illő nyiltsággal az »egyházreformok«
hoz a fejedelemhez intézett előterjeszté-
zólaltak. Hazánkban Battyányi Jó-
k-primás, mint a magyarországi egyház
któber 12-én erélyes hangon irt tiltako-
t be. [2]) József császár válaszolá, hogy kik
formok elfogadását lelkiismeretökkel nem
egyeztetni, szabadon lemondhatnak egy-
igukról és kivándorolhatnak a birodalom-
mint Lonovics, a »Josephinismus« irója
»Siluit terra a facie ejus.« Egyedül Róma
maradtak az ellenállásban kitartók.

pót a josephinus intézkedésekből egyházi
is csak a legszembeszuróbbakat szüntette
ispökök előterjesztéseinek kevés sikere
yház továbbra is államrendőri felügyelet
t, s a mennyiben szabadabb mozgás en-

»Josephinismus sat. Bécs, 1851. — Dr. Beidtel:
en über die kirchlichen Zustände in den kais.
. Wien, 1849. — Paganel-Köhler: Geschichte
ipzig, 1844. — Wetzer Kirchenlexicon »Joseph
« czikkek V. XI.
atona: Historia Critica Regni Hungariae. Budae,
Ord. XL. 55 s kk.
. 103.

gedtetett, az inkább a fejedelem
volt kifolyása vagy állami érdek

Ez állapot tartott Feren
világbéke visszaállítása után V
delemnek emlékiratot nyujtatot
dalmi egyházállapotról és a sz
A király engedékenységre hajol
állott. 1835-ben Wagner pölte
egy a szentszékkel kötendő co
fejedelem kedvezően fogadta;
mar meg kellett győződniök,
elfogadhatlan alapon ohajt alku
folytán az egyezkedés csakham
rencz király halálos ágyán (18
kötötte, hogy concordatum me
val az alkudozást ujra indítsa m

Ausztriában is végre me
hogy Róma nem nyujthat segéd
anglicanismushoz, mely
de rendszeresen a római katholi
geníti, hogy helyébe nemzeti eg
jóságos Ferdinánd uralkodása
jelentékenyen közeledett is a sz
a vegyesházassági ügy elintéz
cordatumnak volt tekinthető. A
tetekben is lassankint megszaba
békókból.

Az 1848-iki események, a
mány szintugy, mint az ennek he
4-ikén lépett »nyilt rendelvény«
ségessé tették egyházügyekben a

nyilt rendelvény 2-ik §-a minden törvé-
nert egyháznak és vallástársulatnak bizto-
ɔgot, hogy ügyeit önállóan rendezze és
az ifju fejedelem, Ferencz-József 1849.
31-ikén a püspököket — Magyarországot
János pécsi püspök képviselte — tanácsko-
ivta Bécsbe.

ybegyült főpásztorok ápril 30-ikától június
tták tanácskozásaikat, s apostoli nyiltság-
ették föl panaszaikat és ohajaikat.[1]) A
előterjesztéseikben nem uj kedvezést kér-
az egyház elévülhetlen jogainak elisme-
ztelebentartását kivánták. A tanácskoz-
ezte után saját kebelökből bizottságot vá-
mely a gyülés által tárgyalt kérdések
mánynyal érintkezzék.

pásztori értekezlet s az általa kinevezett
ottságnak a kormánynyal folytatott alku-
tanácskozmányai nem maradtak siker-

vetkező, azaz 1850. év ápril 7-ik és 13-ikán
ó gróf cultusminiszter ő felsége elé terjesz-
ban azon véleményének adott kifejezést,
pöki nyilatkozatokban foglalt követelmé-
lhatlanul méltányosak és jogosak; de ré-
e követelmények igen fontos, s ép ezért
neggondolást igénylő kérdések megoldá-
koznak; részint pedig azon oknál fogva,

Actenstücke die bischöfliche Versammlung in Wien
Vien, 1850.

hogy a püspöki értekezlet nem vo
hanem egyszerü főpásztori taná
ilyennek határozatai az utódokra
vel nem birhatnak: ennélfogva a
nyek végleges elintézése csak úgy
ha a kormány az apostoli szent
tésbe téve magát, vele forma s
ményt, azaz concordatu
hogy azonban a püspöki nyilatk
halasztást nem türő ügyek is előf
nak véli ezeknek ideiglenes elin
ügyekre nézve pedig az öttagu bi
fogja a tanácskozmányokat, — a
kötésére nézve megteendi a szü
s ezért e részben ő felségétől felh
Néhány nap mulva e véleményad
nyilt rendelet jelent meg. Az els
keltezett rendelet megszünteti a
bad közlekedést enged a püspök
val, mind pedig papjaik- és hív
hogy a kibocsátott főpásztori le
tudomásvétel végett a polgári ha
sék. Továbbá megengedtetik a pü
egyházi büntényekre nézve birásk
jogot gyakorolhassanak.[2])

A második vagyis ápril 23-i
püspökök az alsó és felső iskolákn
logiai tanintézeteknél működő hitt
s a hittudori szigorlatoknál a v

[1]) Religio 1850. I. 50—53. sz.
[2]) L. Lonovics: Josephinismus. I

evezésére feljogosíttatnak; s egyuttal ki-
hogy a hittudori fölavatásnál a fölava-
nti hitvallást köteles letenni.

rendelet kiséretében kiadott miniszteri
tasitásokat is tartalmazott a rendeletek
inak végrehajtására nézve. Nevezetesen
niniszter, hogy ámbár a püspökök szaba-
dhetnek a pápával, de ohajtja a kormány,
özlekedésnél a Rómában székelő császári
náltassék közvetitőül. Továbbá megigéri
hogy valamint a polgári hatóság az egy-
ések végrehajtásánál az egyes püspökök-
kor nyujt segédkezet, ha vele a bűnvádi
özöltettek: ugy a püspököknek is joguk-
megkivánni, hogy a polgári büntény miatt
t papi egyének ellenében hozott itéletek
ltessenek. Kimondja azt is a miniszter,
ztrák birodalomban valamint azelőtt is
gedve a tartományi és megyei zsinatok
y ezentúl is élvezheti az egyház e sza-
de a polgári hatóság megkivánja, hogy a
rtásáról eleve értesittessék, s a zsinati ha-
vele tudomásvétel végett közöltessenek.
a miniszteri irat megemlékezik a bécsi
ltal szerkesztett nyilatkozatokban foglalt
król is, melyekről a két patens semmi em-
tesz. Helybenhagyja a püspököknek a pap-
evelés s a zsinati vizsgálatok mikénti meg-
hozott határozataikat.[1] Végre a többi

inati vizsgálat megtartására vonatkozó határzatok
agyar püspöki kar által is elfogadtattak, illetőleg

követelmények és ohajok minél
kilátásba helyezi.

Ekkép tehát a fentjelzett
tokban foglalt igények legalább
az egyház és állam közti viszo
kezdett.

A később kiadott miniszt
több kedvezményeket nyujtottak
lesül az 1850. évi június 30-áról
irat erejével az egyetemi hitta
külön egyház-jogtanár rendeltet
szeptember 30-iki rendelet által
pöki lyceumban müködő tanáro
meg, a bölcsészeti karnál pedi
hittani szék.

---

azok nyomán ugyanazon évben a zsina
meghonosittattak.

XXXII.

z angol hierarchia helyreállítása.

holikusok régibb helyzete. — A helyzet enyhülése Az emancipatio. — Ujabb vicariatusok fölállítása. folyása a katholicismus terjesztésére. — Miért ké-ncipatio után a hierarchia helyreállítása. — A sürgető kérvények. — A hierarchiát helyreállító — Püspökök kinevezése. — Wiseman Rómában. izgatások. — Wiseman manifestuma. — Russel Aberdeen ellennyilatkozata. — A katholikusok ni bill elfogadtatik, de holt betű marad.

Pius hierarchiai tevékenységének nagy mozzanatát képezte a püspöki hierarchia sa Angliában.

. Henrik, Erzsébet és utódjai egy Neróhoz hoz méltó kegyetlenséggel szakíták el az etet a kath. egyház kebeléről.

m századon át a katholicismus Angliában volt nyomatva. A hivőknek, mintha gonosz-nak, kerülő utakon lehetett csak külváro-an elrejtett kápolnáikat fölkeresniök; az vagy épen külföldön: Francziaországban, n, Rómában nevelt hitküldérek világi ru-k titokban jelenhettek meg nyájok között. elnyomatás, habár közben szelídebb alak-1780-ig, midőn a katholikusok ellen ho-

zott szigorú törvények lassanki
helyeztettek. A nagy franczia h
Pius magatartása, ki I. Napoleon
nem zárta el kikötőit az angolok
vele Anglia ellen szövetségre lép
folyt az angol katholikusok hely
A béke helyreállítása után a kö
likusoknak Anglia más állampolg
tikai és polgári egyenjogusitását
a parlamentben.

A parlamenti küzdelem 18
tott. 1821-ben az alsóház elfogad
vaslatot, hogy a felsőházba kath.
sanak, és a kath. vallás hivatal
legyen többé akadálya. Mindkettő
vetette. Végre 1829-ben az irhon
mind az alsó-, mind a felsőházb
katholikusok polgári egyenjogusí
még korlátozások; igy az 1829-ik
katholikus nem lehet az ország re
lár, lord-pecsétőr, lord-helytartó
likus akár mint birtokos, akár m
gok tagja egyházi javadalmakra a
bírt; nem volt joga oly törvénysz
egyházi itéletek tárgyaltatnak; f
nári, sem egyéb hivatalt nem vi
bizonyos korlátozások tartattak
háztól függő egyházi congregatiók

Mindamellett az emanci
tholikusoknak Angliában uj korsz
lett többé bujdokolniok; hanem a

n léptek föl. Nyilvános életök nagyban
a protestáns előitéletek eloszlatását. So-
stánsok közől vonzódtak azon valláshoz,
indenütt emlékeivel találkoztak. 1821-ben,
otestáns türelmetlenség puhulni kezdett,
és Skócziában mindössze alig volt félmil-
us, 1842-ben már két milliónál többen

gol kath. népesség ezen folytonos gyara-
tán XVI. Gergely pápa az 1685. és 1688-
ott s közvetlenül a de propaganda fide
alatt állott négy vicariatushoz még né-
t.

testánsok közt elszórtan élt katholikusok
nyertek, s a katholicismus expansiv ter-
fogva mindig nagyobb hóditásokat tett.
indössze 35 kath. kápolna volt, a negy-
elején számuk többre ment ötszáznál,
szerü templomok voltak, mint a birming-
és Londonban a szent Györgyről neve-
.

amar a katholikusok politikai téren is
ték befolyásukat. Az 1841-ki parlamenti
előtt maguk közt választó-comitékat ala-
rozák, hogy minden katholikus előleges
ás után szavazzon vagy a körülmények
azatát tagadja meg, ha t. i. a jelöltek becsü-
igérik a katholikusok jogainak védelme-
avivták a tanitás szabadságát; az ifjuság
az irgalmasság lelki és testi cselekedetei-
ására számos férfi- és nőkolostor kelet-

kezett ; Anglia minden részébe
mozgalom indult meg.

Az anglicanismus megdö
hallatszott minden oldalról. »
kat, határozták a meetingekbe
ből zárni ; a pápista vallás legy
tárgya !«

De a katholicismus ter
És ebben nagy érdemök volt
mozgalomba Angliában hatha
politikai ellennyomás folytán,
zérlete alatt Irland politikai
mind pedig, és még inkább a
mus által, melyet az irlandiak
tak. A katholikusok emancipa
nagy tömegekben bevándorol
ben csupán a nagyobb gyárvá
egész országba. E jelentékeny
szetszerüleg befolytak a kath.

Ekként a kath. egyház a
mus ellenében ténylegesen uj,
ki magának ; hátra volt ez áll
szilárditani. Erre szükséges v
r a r c h i a helyreállitása.

E helyreállitást az apos
telenül legott az emancipatio ut
Miután a hierarchia soha sem
tetve, hanem csak tényleges a
matva, az akadályok eltávolitá
rüen ismét saját alkotmány-
léphetett föl. Ha a katholikuso

ıokkal egyenjogusságot nyertek, püspökeik mint voltak az anglikánoknak.
ban Róma be szokta várni, mig a vallási t az élet és tapasztalás a legfélreismer- árgyilagosságban tüntetik föl. Miután a ıus Angliában napról napra a protestánsok gyobb hóditásokat tőn, s a közvélemény ghoz méltó katholikusok mellett mind ha- ɔan nyilatkozott; miután egyháziak és vi- ierarchia iránti kérvényekkel járultak a evezetesen 1845-ben a Londonban össze- t apostoli vicariusok megbizták Wise- gy egy Rómába küldendő emlékiratban a hierarchia visszaállitásának szükségét, golországi katholikusok roppant többségé- ával találkozik, a pápa az ügyet a de pro- de congregatiója elé utasitá, melynek ajánló után a hierarchia visszaállitását elrendelő kkal előbb jelent volna meg, ha a Rómá- ött forrongás és európaszerte kitört zava- széket a közzétételtől vissza nem tartják. reállván a béke, 1850. szeptember 29-ikén az »Universalis Ecclesiae« kezdetü apos- mely az angol egyházban a püspöki hie- lyreállitását elrendeli, s az egyházmegyék criptióját megállapitja. Miután a bulla el- ómai pápák mindenkori gondoskodását az gi egyház körül, igy folytatja:
meink előtt tartván ez elődeink jeles pél- ɔk szerint legfőbb apostolságunk tisztének igyekezvén; továbbá az Ur szőllejének

ama kedvelt része iránt szivün
vén, pápaságunknak már kezd
ban az ekként megkezdett mű
ház hasznának gyarapitására
ponkint buzgóbb fáradozásaink

»Amiért éretten megfo
katholikus ügynek jelenlegi eg
szintén a katholikusoknak o
nagy számát; továbbá megfon
enyésznek el napról-napra azo
kath. vallás terjedésének fölö
elérkezettnek véltük az időt
mányzat alakja Angliában a
vissza, mint az szabadon lét
melyeknél nincsen különös ok
vicariusok rendkivüli szolgála
sanak. Fölismertük, miszerint
rülményei folytán nem szükség
szági katholikusokat apostoli
nyoztatnunk, sőt inkább ott a
zása állott be, mely a rende
alakját követeli. Ezekhez járu
Anglia apostoli vicariusai ezt e
ték, ezirant számosan, egyházia
és születésöknél fogva kitünő
Angliának sok más katholikus

»Azért az egész ügynek
után saját elhatározásunkból,
apostoli hatalmunk teljéből el
jük, hogy az angol királyságba
ges szabályai szerint a rendes

gozzék, a püspökök azon székektől nevez-
, melyeket ezen apostoli iratunkban az
atusi kerületekben fölállitunk.«

kezik az uj püspökségek fölsorolása. A
ületben fölállittatik a westminsteri
mely metropolitai vagy érsekségi rangot
southwarki püspökség. Továbbá föl-
a következő püspökségek: Hagulstad
Beverley (York-grófságban), Li-
és Salford (Lancaster-grófságban),
ury és Newport (Walesban), Clif-
mouth, Nottingham, Birming-
orthampton.

ént, folytatja a bulla, a virágzó angol
n egyetlen egyháztartomány lesz egy ér-
metropolitával és tizenkét suffragán püs-
nek buzgóságára és főpásztori gondossá-
az ottani katholikus ügyeket, hogy azok
égével napról napra mindig gazdagabb
et hozzanak.«

la további folyamatában a pápa föntartja
utódainak ezen egyháztartományt többre
z egyházmegyék számát a szükség szerint
és azokat ujonan fölosztani.

spököknek meghagyja, hogy az egyház
való értesitéseiket a Propaganda congre-
küldjék be. Továbbá beigtattatnak mind-
a és kötelességekbe, melyekkel a kath.
üspökök más országokban birnak. Min-

dennemü korábbi kiváltságokat
határozottan megszüntet.[1])

Más apostoli iratokban
kineveztetett Wiseman Mik
bibornoki méltóságra emeltetet
püspökség kormányzása is biz
veztettek Hexhame, Beverley,
ham, Northampton és Newport
többen még be nem töltött püs
val is megbizattak.

Egy 1850. november 19-i
a westminsteri érseknek és az
hagyá, hogy megyéikben egy-eg
melyek mindegyike egy prépost
álljon.

Wiseman bibornok egy
a hierarchia helyreállitásáért
IX. Pius válaszában megjegyz
déka az uj bibornokot Angliáb
meggyőződött, miszerint itt a
vállalat sikerre vezetésében ki
teni. Ugy véli, Angliától nin
lord biztositá őt, hogy az angol
helyreállitását nem ellenzi. »
mondá, visszabocsátom Angli
mindnyájokat, imádkozzanak s
Ur távolitsa el a nehézségek
közől, kik tőlünk még elszakad

---

[1]) Eredeti szövegét l. Religio,

ssen be milliót, három milliót, vezesse be
: az utolsóig.«
ngol kormány s a józanabb államférfiak
ták kétségbe, hogy a pápa a hierarchia
isában jogával élt. Szabad országban a
áz főpásztorai és tagjai oly nevet vehettek
nekik tetszett. Elismerték ezt maguk Rus-
lordok.
otestáns tömeg azonban fölzúdult. A fa-
hierarchiában a korona-jogok megsérté-
idegen papok vakmerő beavatkozása ellen
ak, s a pápát fenyegették, miszerint Maz-
országba küldik, hogy a félszigetet minden
jra lángba boritsa. Szította ezen katholi-
mozgalmat Russel John lordnak a dur-
ökhöz intézett levele, melyben a hierarchia
sát a királyné suprematiai jogainak meg-
tüntette föl.
éltatlan tüntetésekre, rágalmakra és so-
válaszolt Wiseman egy az angol néphez
ózattal, mely, daczára, hogy minden lap
hány nap alatt százezer példányban elter-
számlálván a módokat, melyekkel a ka-
t és az uj hierarchiát megtámadják, igy
»Egy, korunkban hallatlan izgatás indult
n szigeten életbeléptetett kath. hierarchia
szakoskodása viharhoz hasonlitott, mely
őrültségnek látszhatott volna azt kivánni,
nket meghallgassanak. S miután Angliába
ett annak, hogy a tény be van végezve,
pi csend állott be, mintha az elemek uj-

viharra készülnének. Ez csa
dühvel ki is tört: kevés kivétel
kedni látszott szomszédjával
elveikre egymás ellenei, támad
kitartóságában liberálisok és
nok és dissidensek, komolyak
lyöket egyetlen egy tárgyra
semmisiteni, vagy legalább a
adni az egyházkormányzat
katholikusok áldásnak és ti
E végre semmit sem hagytak
alaptalan, személyes dolgokat
lyek rendesen mivelt, ildomos
Adomák az igazságnak mind
ami még roszabb, az igazság
lapból a másikba mentek át s
zönség között. A legdurvább
telt, a legfélrevezetőbb theol
merész és szenvedélyes beszé
mönfont okoskodásokat, mind
jokra; minden eszköz kézre a
tölthessék azok, kik a rendetle

A dühöngések tovább t
elnézte, hogy a fanaticusok b
sok lakaiba és azokban fosztog
likán püspökök — kettőnek k
néhoz föliratot intéztek, melyb
visszaállítását a pápa és ango
a felség ellen elkövetett sérté
sulyozták, hogy egyházi
mányzat kizárólagosan a kirá

el John lord, akkor miniszterelnök befo-
a római »túlkapás« a trón-beszédbe is
Az 1851. február 4-ikén tartott trónbe-
ugyan, hogy a vallásszabadságot fönn
ani, de másrészről a fölállitott kath. püs-
elleneében hangsulyozá, hogy a királyné
jogait és nemzet függetlenségét minden
s ellen, bár mely oldalról is jönne az, meg
«

iniszterelnök már február 7-ikén egy a
ok ellen intézett támadó beszédben jelenté,
nyjavaslatot szándékozik beadni — s az
ruár 14-ikén annak beadhatását 393 sza-
4 ellenében meg is szavazta — melynél
gyesült királyság városairól egyházi czimet
n szabad, s e törvény áthágói, valahányszor
el élnének, mindannyiszor 100 font ster-
ságra büntetendők.[1])

bill, mely az 1829-ki emancipatio által
gyháznak engedett vallásszabadság durva
e, nagy és elkeseredett parlamenti vitára
tt alkalmat. Ha voltak, kik ez alkalommal
ismus elleni fanaticus dühöknek adtak ki-
em hiányoztak maguk a protestánsok közől
a nem is a tárgy teljes ismeretével, leg-
általános vallásszabadság szempontjából a
okat védelmezték.

zben a katholikusok a bill ellen kérvénye-

---

bill szövegét l. Bussnál: »Die Bedrückung der kath.
ands. Schaffhausen 1851.« 265—267.

ket intéztek a parlamenthez; a
levelekben figyelmeztették hiv
melyek az angolországi kath. eg
Russelnek megrendült ál
ki meghivatott, hogy Russellel
litson össze, a felsőház február
lenté, hogy az alkudozás az egy
bill miatt szakadt meg. »Elle
vünkkel találkozott, igy szólt, h
alattvalói ellen büntetőtörvény
Minden időben fölötte nehéz
matlan tetteket bünöseknek n
tettek vallási kötelességek alak
ismeret és vélemény önök törv
nak; önök üldözhetnek, de ann
Két század óta tetszésünk szer
tuk kath. honfitársainkat; s mi
zése? Az, hogy számuk nagyobb
hogy a czimek elfogadása, m
ütöttek, akármely törvényünkb
nem valamely barbár, már szol
mely törvényeinknek még min
Részemről nem találok elégs
róm. kath. honfitársaink vall
kozzunk, vagy hogy püspöki e
és organisatiójának ellene szegt
Russel kénytelen volt tö
teni. Az eredeti billt a liberá
ostromolták, a módosítottat a t
támadták meg. Russelt »pápistá
tum mutatus ab illo!« kiáltott

art J. Wiseman kiutasitását követelte. De ták el a módositott billt a katholikusok abban még mindig jogaik megtagadását

ryk és protestánsok a bill elleni hadjárában csak az volt czélja, hogy módositások eredeti szövegezéséhez közelebb hozzák. ban második fölolvasásában elfogadtatott czius 25-ikén, a felsőházban pedig julius berdeen, Newcastle, Canning, Saint-Gerarncliffe, Littelton, Monteagle és Branztak az elfogadott bill ellen; de a királyné által elfogadott törvényjavaslatot szentesité. ncsére e törvény, mely hivatva volt a kath. Angliában halálos döfést adni, mint a dokból annyi más, maig sem teljesen elholikus-üldöző törvény, holt betü maradt.

XXXIII.

Concordatumok

.A spanyolországi egyház viszonyai. -
-országgal. — A concordatum megsz
járása. — IX. Pius fölszólalása. — (
— A nápolyi király IX. Piusnál. —
helyzete Uj-Granadában. — Az am
— A baltimorei zsinat. — Concordát
temalával. — Scitovszky a magy
apostoli visitatorváá neveztetik. — A
ségre emelteti

A forradalom után az ál
sével IX. Pius tevékenységét na
vette a különböző államokkal
rendezése.[1]) 1851-ben a conc
megnyitja a Spanyolorsz
kötött egyezmény.

Az Izabella kormányzatá
háboruk alatt a spanyol kormán
fosztogatták az egyházat, a szen
egyház jogait csorbitották. Már
1841. márczius 1-jén tartott

---

[1]) Ez időben, 1851. ápril 4-iké
püspököt a szertartások szent corgre
ház-tudori rangra emelte. A breve szö
negyed, 527. l.

ılsorolta a Spanyolországban az egyház és
ılgái ellen elkövetett sérelmeket.[1]) A pápa
ruár 22-ikén »Catholicae religionis causa«
n még erélyesebb alakban megujitá pana-
344-ben pillanatra a spanyol egyház sorsa
szott fordulni, de az igazságtalanságok jó-
nkább igéret maradt, mint valósággá lett.[3])
Pius nem sokára trónralépése után, az
czember 17-iki consistoriumban kijelenté,
kodásának kezdete óta gondjait kiterjesz-
anyolországra, hol az egyház és állam
onyok mély fájdalommal tölték el atyai szi-
ki júliusban Izabella királynéhoz sajátke-
evéllel elküldé Brunelli érseket, kit az ot-
orvoslására nagymérvü utasitásokkal látott
övetkezett forradalom meghiusitá akkor az
y létrejöttét. Spanyolország azonban ez idő-
ához nagy ragaszkodást tanusitott, és Mar-
te által a szentszéknek lényeges szolgála-
, melyekért IX. Pius Rómába visszatérte
859. május 12-ikén tartott consistoriumban
királynénak ünnepélyes köszönetet mondott.
ó viszony eredménye volt az ápril 1-jén kö-
oordatum. A spanyol egyháznak okozott
zteség már pótolhatlan volt, mert a kor-

De la doctrine, des droits, des malheurs de l'Eg-
gne . . . ou l' Allocution de N. T. S. P. Grégoire-
mars 1841. Toulouse, 1841.
emiti della Chiesa di Spagna. Imola, 1843.
ato religioso della Spagna. Roma, 1846.

mány az egyháztól elvett vagyo
ben elpazarolta, de IX. Pius go
egyház legalább a reá sulyosodo
badittassék.

IX. Pius a Spanyolország
tumot 1851. szeptember 5-ikén
lájában megerősitette, a szeptem
riumban »Quibus luctuosissimis«
dette,[1]) s a spanyol episcopatus
kelt »Probe noscitis« levélben t

E concordatumot Spanyol
tartották meg. 1854. június vé
»Éljen a királyné! le a minis
Madridban forradalmat inditott
ticus és anti-katholikus kormány
és Salazar — jött létre. A kam
jének tekintette (1855. február 2
közti éjjel) megcsorbitani a con
kelyét, mely a kath. vallást az
lenti ki. Hiában kivánta Jaen, ho
a nemzet akarata meghallgatta
vallásszabadságról hozott törvé
aláirását megtiltotta.

Mindamellett a nép egés
nagy számmal aláirta a kérvénye
szersmind az egyházjavak eladás
javaslat ellen is erélyesen tiltako

A még fönmaradt egyházja
törvénynyé lett. Osma püspökét,

[1]) A concordatum szövegét s az
delle Scienze religiose, II. ser. tom. 10.

ezen törvény ellen, törvényszék elé hur-
számüzték, a törvény ellen tiltakozó egy-
világiakat börtönre vetették, s a király-
getések által a törvény szentesitését kierő-

ntszék a Franchi, madridi nuntiusa által
ozására, a spanyol kormány 1855. július
ülhatalmakhoz intézett jegyzékében IX.
anságról vádolta. »Spanyolország, mondja
a szent-széket szerencsétlensége napjaiban
en támogatta, s már csak ez alapon is
árhatta tőle, hogy Spanyolország iránt, ha
karattal, de legalább valódi és pártatlan
ggal viseltessék.«

entszék nemes hangon tartott válaszában
szent atya a sziv legbensőbb elégtételével
zik a fiui ragaszkodás és hódolat nemes
mely által a kath. Spanyolország magát
erejét egyesitvén más nemzetek erejével,
házállamban a pápát világi birtokai élveze-
elyezze. És valamint annak idején nem mu-
, ugy jövőre is semmi ajánlkozó alkalmat
mulasztani, hogy a világ előtt igaz és tel-
ését szóval és tettel ne nyilvánitsa. De az
ek is vannak törvényei és határai; és el-
emét és természetes minőségét, vétséggé
szent atya annak csak egy pillanatig is
kötelességeinek teljesitését. Engedtessék
mondani, hogy ha a pápa és fejedelmek
fegyveres interventióhoz akkor a spanyol
ak legtávolabbról is sejtetett föltételeket

köt, vagy csak legkisebb jelét i
interventióból az egyház jogai
vetkeztetéseket von, ő szentség
fogadja, inkább irtózattal vissz
az igazság érdekében legyen n
nem volt a nemes nemzet, a
akkori hű polgárai- és tanácsos

IX. Pius pápa 1855. juli
kos consistoriumban[2]) az 18
spanyol concordatum megsér
Miután a spanyol kormánynak
cordatum ellen hozott intézk
semmiseknek nyilvánitotta, dic
a püspökökről és clerusról, ugy
ról, kik az egyház jogait szóva
ték. »És midőn, folytatja, a
szánakozunk a siralmas helyzet
és előttünk igen kedvelt nem
jelenleg vannak, Istenhez buzg
hogy a nemzetet és királyné
oltalmazza, vigasztalja, s an
megmentse.«

A concordatum csak 1
emeltetett államtörvény erejér

---

[1]) Teljes szövegét l.: Osserva
paccio del governo di S. M. Cattoli
interrotte vicendivoli relazioni. Ron

[2]) A »Nemo vestrum« allocuti
II. 22. sz.

[3]) A kir. rendelet szövegét l
der Kirche, Innsbruck, 1860. 172—

?ius gondoskodását nem kevesbbé igénybe
cana, hol már I. Lipót idejétől fogva a
rekvése oda irányult, hogy e classicus kis
itól lelki dolgokban is egészen függetlenné
dáig fejlődtek ott a dolgok, hogy a világi
igedélye nélkül nem volt szabad kátét,
levelet kiadni vagy szentmenetet tartani.
a alattvalóinak lelki feje is akart lenni.
ezőtlenebbé alakultak a viszonyok az
forradalom alatt.

ad helyreállása után Toscanában szintugy,
zácsatolt Luccában a katholikusok han-
telték, hogy a kormány béküljön ki Ró-
zámkivetéséből visszatért II. Lipót fejede-
üspököknek ünnepélyesen meg is igérte.
ncordatum 1851. ápril 25-ikén létre is jött.
?ius e concordatum megkötéséről az 1851.
5-ikén tartott consistoriumban emléke-

?ius apostoli fáradalmai közt azon öröm-
lt, hogy a nápolyi király, kinek számkive-
je alatt Gaetában és Porticiban vendég-
élvezte, a királyi családdal együtt meglá-
szent atya a római hőség elől 1851. július
ómától tizenhárom mérföldnyire távol, és
hegytől délre eső kies fekvésü Castel-Gan-
onult. II. Ferdinánd nápolyi király, ki a

a Pii IX. 293.
történeti nevezetességű hely kimeritő leirását l.
onario di erudizione storico-ecclesiastica. Vene-
. IX. 153.

királynéval, a trónörökössel é
Porto d'Anzóban szállott pa
nok által a pápa nevében fo
fogadta a magas vendégeket
érzékeny volt. A pápa lelke
morú napok, melyek alatt e
oltalmát kellett igénybe venn
figyelem és részvét, melyekke
rályi család a számkivetés
igyekvék. IX. Pius magas v
kat tett az Ariccia melletti
melynek már előbb a vallás
kelyhet ajándékozott, Alban
Ferdinánd király harmadnap

1851. november 21-iké
világ püspökeihez intézett »
jában általános jubileum
lítván föl a hiveket, hogy a
napokat adjon egyházának.

IX. Piusnak az egyhá
sára irányzott apostoli törek
lommal tölté el a dél-amerik
társaság, hol jakobinusok
1851-ben a már korábban
lecsillapodott egyházüldözést

IX. Pius 1852. szepte
mum Vobiscum« allocutiójá
köztársasági kormány jogsé
egyház elleni üldöztetést, m
vesbbé lehetett várni, mivel
mány iránt oly sok jóakaratot

Amerika minden államai közt, és ott
iaturát állítván. Aztán fölsorolta a sé-
lyek orvoslását már XVI. Gergely pápa
kérte. 1847-ben IX. Pius maga irt ama
lnökének. Fölszólalásának nemcsak hogy
nénye nem volt, hanem inkább ujabb
törvények hozattak. [1])

. Pius Amerikából vigaszt is nyert. A
ésű Egyesűlt-Államokban, me-
ásában a kath. hitküldérek lényeges szol-
ttek, a katholicismus közepette a pro-
ák és hitetlenek ellenségeskedéseinek,
jedésben folyton gyarapodott. Az alkot-
yujtott szabadság oltalma alatt fiainak
dozatkészsége folytán mindenfelé emel-
lomai, iskolái. Maguk ellenségei megdöb-
nlélték fölényét. A Gondviselés mintha
ópában szenvedett veszteségekért és ül-
t akarta volna az egyházat a szabadság
ban kárpótolni. Európában az egyháztól
plomait, az Egyesűlt-Államokban ujak
amott elűzték a szerzeteseket, itt tevé-
k tág mező nyilt.

imoreban, hol 1789-ben az első kath.
meltetett, hat érsek és huszonöt püspök
9—20-ig Kenrick baltimorei érsek el-
nemzeti zsinatot tartott. »A zsinat atyái,
el, visszaemlékeznek az időre, midőn az

eljes szöveget Civiltà Catt. Ann. III. vol. XI.
eligio, 1852. I. 37. 38. sz.

Egyesült-Államokban az e
kormányzá, s most ugyana
lálnak. A hierarchia ma eze
rom püspökből áll, kiket
támogat. Mily dicső jövő v
azt merjük mondani, hogy

IX. Pius nagy örömn
döttséget, vigasztalással telt
lyeket a kath. egyház az Eg
s biztató reményt nyujtott a
hogy a kath. lakosság szám
dása folytán tizenegy uj kat

Egyéb amerikai örve
pótlást nyujtottak IX. Pi
történtekért. Costarica
tebb amerikai állammal
concordatum köttetett
egyház a köztársaság terül
és háboríttatlanul gyakoroll

Ugy szintén a közép
ban indián keresztények ált
köztársaság elnökével, Car
1852. deczember 24-ikén c
hozni.

Ugyanazon 1852-ik év
kiterjeszté apostoli gondjait.
zetes fegyelem föléleszté se
János Magyarország herc
gomi érseket három évre
kalocsai és egri egyháztarto
és minden egyes, bárminő s

-rendek apostoli látogatójává és pápai
tá, hatalmat adván neki, hogy tarto-
nököket és egyéb elüljárókat választ-
delhessen. [1])
leczember 3-ikán kelt »Cunctis sit no-
tal a zágrábi püspökséget, fölment-
tergomi és kalocsai érsekek joghatósága
ségre emelte, s annak horvát-szláv
ány neve alatt a diakovári és syrmiumi,
iai, a zengi és modrusi, a g. e. kőrösi és
a belgrádi és szemendriai egyházmegyé-
5. [2])

ét l. Religio, 1853. I. 21. sz.
szövegét l. Religio, 1853. I. 46. 48. 49. sz.

XXXI

A hierarchia helyreáll

Visszatekintés a hierarchia előtt
Hollandia közti alkudozások. —
bulla. — Scitovszkynak bíbornok
kormány által támasztott nehéz
kenysége. — A király részrehajlá
mány. — Sérelmes törvényjavasla
dosított javaslat elfogadása. —

Hollandiában a prote
a katholicismus sorsa nem
mint Angliában. A katholik
landiában csak 1795-ben, a
történt meg. Szabadságukat
Napoleon fivére alatt is, ki
landiában, melyet szent Wi
reszténységnek, a katholikus
páriákként éljenek. A napol
után Hollandia protestáns dy
ujra kezdetét vette a katholi

A restauratio után a s
dította az alkudozást orániai
gyülölettel nem viseltetett a
véssel, miután a kormányt á
»Teljességgel nem tudok örv

landiával. . . A protestánsok javíthatla-
miszerint ezek nekem soha sem fogják
, hogy a katholikusok iránt igazságos
tán látom, hogy e türelmetlenség az or-
boltatására vezet.«
ály helyesen itélt. A szentszék fáradozá-
nem vezettek. Csak 1827-ben sikerült a
ekkel egyezményt kötnie, melynél fogva
Németalföldek egy egyháztartományt ké-
lynek feje érseki czímmel Mechelnben,
mban lakik, s két püspökség állittatik:
ban és Bois le Ducban (Herzogenbusch),
echelni érsekség alá tartoznak. A concor-
hajtatott Belgiumban, de Hollandiában,
atholikusok az összes lakosságnak több
drészét képezék, holt betű maradt.
nos jósl ta teljesült. Három évvel a con-
án forradalom dult a Németalföldek déli
1840-ben Belgium Hollandiától teljesen

lmos király, kit vallásügyekben tanusított
gánál fogva titkos katholikusnak tartottak,
udatta, hogy az 1827-iki concordatumot
ett Hollandiában életbe akarja léptetni.
tholikusok ellenségei emiatt lázadással
k. A katholicismusnak ezen ellenségeit
orthodoxok (regtgezinden), a titkos
ok, az ugynevezett conservativek
enisták.
thodox párt, élén Groen van Prinsterer
taggal, az 1798-iki állapotot, tehát a ka-

tholikusok emancipatiója elő
vissza, midőn a reformatus
minden egyéb valláson. E ren
az alkotmányos kormányzatta

Hatalmas pártot képezt
kos társulatok. Főbbek
nek tagjai közt leginkább a
dagabb kereskedők voltak k
protestantismust anyagi eszkö
»keresztény segélyző egylet«
testáns előjogok föntartásán
nyebb katholikusokat pénzbe
hagyásra csábította. A »Tu
hol katholikusok tömegesen l
szerzett s azokon protestáns l
vezett. A »Jólét« a szegé
segélyezte, hogy őket a katho
től visszatartsa; szemmel ki
gokból született gyermekeket
voltak, segélyzéssel protestá
A »Phylacterion« czél
ritka kivétellel, katholikusokk
nek, katholikust szolgálatba
kus mesteremberrel nem do
kereskedőket nem pártolnak

Ezek valának a hollan
vallott czéljai; többiben, amen
doxokkal a katholikusok el
ellenkeztek velök egyebekben
az olygarchiai despotismus
jelzett társulatok a tiszta dem

régi holland köztársaság visszaállításáról
ak.

armadik katholikus-ellenes pártot az ugy-
conservativek képezték, kikhez az ösz-
stáns lelkészek tartoztak. E párt nem tudta
előjogokat, melyektől a katholikusok eman-
által elestek, és e jogok visszavívásán fá-

re a jansenisták a katholicismus ter-
saját egyházuk végveszélyét látták.
d e pártok fenyegető tüntetésekkel fogadták
s közeledését a katholikusokhoz. Lázadási
nyilvánultak. »Le a pápával; le a concor-
l; le a püspökökkel; le a papsággal!« han-
mindenfelé. A király megdöbbent. Capac-
i nuntiussal tudatta, hogy a concordatum
ását nyugodtabb időre kell föntartani. Annyi
tént, hogy éjszaki Brabant és Limburg szá-
om apostoli helynökség állíttatott.
1848-ban életbelépett uj alkotmány a hol-
holikusok állapotában kedvező fordulatot
Minthogy ezen alkotmány minden törvé-
fogadott vallásfelekezetnek megadá a jogot,
ügyeit önállóan rendezhesse, semmi sem
ban annak, hogy a szentszék Hollandiában
iát helyreállítsa.
tán a holland katholikusok az uj alkotmány
latt ez ügyben a szentszékhez számos kér-
ztek, IX. Pius a holland udvar mellett levő
usa által 1851. december 9-ikén tudatta a
yal, miszerint elérkezvén az idő, hogy a

hollandi kath. egyház szervezésé
kozhassék, ohajtana a kormány
tott 1827-iki concordatum ir
tesülni.

E fölszólításra 1852. má
Sonsbeeck külügyminiszter v
törvény szerint minden vallásfel
vezheti hierarchiáját, föltéve, l
nyeihez alkalmazkodik; azonba
midőn Róma e szabadságával é
mentetve fogja magát érezni m
gektől, melyeket az 1827-iki
vállalt.

Egyidejüleg a külügymi
máról értesíté Liedekerk
Hollandia képviselőjét, ezt ut
szentszéknél az 1827-iki egyezm
nek hivatalos elismerését kieszk

A szentszék megelégedés
mány azon kijelentését, hogy
visszaállításának semmi sem á
titkár utasítá a holland udvar me
tudassa a kormánynyal, hogy
hierarchia helyreállítása tényén
concordatumot mellőzni, mint t
ben is, midőn apostoli helynöks
ne mondassék ki a concordatu
eltörlése. Erről a holland k
23-ikán értesíttetett.

A szentszék e nyilatkozat
nem elégítette ki. A külügyminis

aszában ragaszkodott azon már kijelentett hogy az uj hierarchiai szervezet életbelép- az addig fönnállott concordatumnak forma meg kell szünnie, s e pontra nézve a szent- atározott nyilatkozatot kivánt.

pápa, nehogy a holland katholikusok által ajtott hierarchiai szervezet életbeléptetését is el kelljen halasztania, szeptember 17-ikén nyilatkozatot megadatta.

nyilatkozaton a holland kormány megnyugo- IX. Pius 1853. márczius 4-ikén kelt »Ex bullájával a kath. hierarchiát Hollandiában totta.

. Az Ur áldásával, mondja a bulla, meg- nekünk, hogy a virágzó angol királyságban i hierarchiát helyreállithattuk, melyet már lékü XVI. Gergely elődünk kezdeményezett kvéseinket és gondjainkat az Ur szőllejének választott része, Hollandia és Brabant jeles elé fordítottuk, látván a lehetőséget, hogy gyanazon intézmény által reformálhassuk, forró ohajtásunk volt. Szüntelen szemeink gott, minő volt az egyház első századaitól n ország állapota, hová a VII. század vége z apostoli szellem által lelkesült férfiu, szent d Kelemen és a hozzá csatlakozott apostoli ltal bevitetvén a keresztény vallás, mint a ékek egyhangulag bizonyitják, oly bő gyü- t termett, hogy 696-ban elődünk szent I. Jtrechtben egyházat alapított, és püspökévé Villibrodot tevé, kit sajátkezüleg szentelt föl.

Hosszú volna elsorolni, amit e
méltó szent pásztor, ugy szent Bo
s ki Németország apostolának ne
mint az őket követett püspökök,
szentek sorába igtattattak, dicső
terjeszték e vidékeken a kath. va
elődünk IV. Pál pápa oly virágzó
lást, egyháztartományt szervezet
május 24-ikén kelt apostoli ir
rangra emelt utrechti egyházat
összekötött jogokkal és szabadalı
tozó öt suffragán püspökséget a
Deventerben, Liewerdemben, G
delburgban. Az Ur ezen kedvelt
lárdabb bástyákkal körülvétetvé
remélhető volt, hogy még gazd
fog hozni; de mit nem lehet elé
ség nem sokára minden eszközz
sára, felforgatására és megron

»Nagyon is ösmeretes. ho
neksége mily bajokat és sebeke
rágzó egyházakra. Az eretnek
annyira ment, hogy azon vidéke
mintegy kiirtottnak látszott, s il
alig mutatkozott remény.

»Dicsőemlékű XIII. Ger
pásztorok elűzettek, börtönre ve
tek, hogy az elszéledt nyáj marad
apostoli helynökül a megbizható
lángoló Sasbold Vosmert küldé

el sikeresen munkálkodott az elnyomatott
sszaállításán. A következő pápák . . . ugyan-
lra hasonló buzgalommal munkálkodtak, ne-
ı VII. Sándor, ki a jansenista szakadárság
ésekor nem szünt erélyesen e szörnynek . . .
ni és azt megtörni. XII. Incze, XI. Kele-
II. XIV. Benedek és egyéb elődeink ugyan-
adoztak, részint püspöki méltósággal fölru-
postoli helynökök, részint a szentszék köve-
támogatván, erősítvén, lelki segítséget bizto-
ollandia és Brabant katholikusainak, kiket
ıületes és kegyetlen vihar végveszélylyel fe-
t, s ekként előkészítvén a napot, midőn az
lmából lehetséges lesz ama egyházakat ere-
jokba és régi fényökbe visszahelyezni. . .
VI. Gergely dicsőemlékű elődünk az igaz-
lkű holland király beleegyezésével ezen or-
nagy bölcseséggel sokat rendezett, és az egy-
lem teljes helyreállítására előkészíté az utat.
ı a püspöki hierarchia helyreállítására alku-
ıt inditott meg ; de kedvezőtlen körülmények
nem erőszakolta az ügyet, hanem alkalmasabb
lasztotta, miután Brabant apostoli helynö-
pöki méltósággal ruházta föl, és egyéb, a
ia helyreállítását megkönnyítő intézkedése-

zemeink előtt tartván elődeink szép példáit,
íroztuk, hogy amennyire tőlünk függ, ezen
n a kath. vallás javát előmozditjuk. Tekintve
éken egészben a kath. ügyek állapotát s fej-
valamint az ott élő katholikusok nagy szá-

mát; látva, hogy napról-napra
lyok, melyek a vallás föntartá
utjában állottak; bizva, hogy a
enyészni az alaptörvények refo
kormány fejei az igazság és m
ben meginditottak; egész bizto
séges király jóakaratát kath. va
elérkezettnek véltük az időt, h
ságban az egyházkormányzat a
mint más hű nemzetek közt,
nem kivánja, hogy a hivek a
rendkivüli intézménye, vagy ak
közegek által kormányoztassa
kérték tőlünk, s pedig ismételv
nemcsak mindenrangu szeretett
az apostoli helynökök és az e
szeretetünk miként állhatna ell

»Ezen és egyéb még nag
kok által indittatva, miután, m
kivánta, tisztelendő testvéreink
ház, a Propaganda congregati
nácskoztunk, kiket az ügy é
megbiztunk, s kik bennünket ell
inkább megerősitenek, kötele
végre ez üdvös műre kezünket
határozzuk, hogy Hollandia és
a rendes püspökök hierarchiá
kik azon székek czimeit fogjá
jelen apostoli levelünk által f
tartománynyá alkotunk. Elhatá
juk, hogy öt püspöki szék feláll

: Utrecht, Harlem, Bois-le-Duc (Herzo-
Breda és Ruremond. Tekintetbe véve az
gyház dicső emlékeit, különösen pedig a
ző fekvését, valamint egyéb okokat is, ezen
etes széket mintegy a sirból föltámasztjuk
politai vagyis érsekségi méltóságra emel-
reállitjuk, miután már IV. Pál dicsőemlékü
t e diszszel fölékesitette, s a nevezett négy
t suffragán széket csatoljuk hozzá.
n metropolitai vagy érsekségi székhez csa-
következő tartományokat; először magát
rtományt, melytől nevét veszi; Gröningen,
Friesland, Drenthe tartományokat, melyek
agy »holland missio« legnagyobb részét
A harlemi suffragán egyházhoz csatoljuk
tományokat vagy vidékeket, melyek eddig
»holland missióhoz« tartoztak s egy elnök
delnök (vice-superior) alá voltak rendelve.
egyházakat illeti, akarjuk és elrendeljük,
tartományokat, kerületeket vagy grófsá-
idékeket tartsák meg, melyek eddig hoz-
ztak, ugy hogy mindegyike ezen püspöki
n egyházaknak, t. i. Bois-le-Duc, Breda és
ugyanazon circumscriptióval, ugyanazon
l birjon, melyekkel azelőtt Bois-le-Duc,
Ruremond mint apostoli helynökségek bir-
ez meg van állapitva az 1840. junius
t »Universalis ecclesiae«, 1841. márczius
lt »Universalis ecclesiae«, és 1841. már-
n kelt »Universi Dominici gregis« kezdetü
velekben.

»Föntartjuk magunkna
ken utódainknak, hogy mihel
egyháztartományt többre os
suk az egyházmegyék szám
azok határait, szóval, teljes
sük mindazt, mit az Ur előtt
nek fogunk vélni . . .« [1])

Néhány nappal a Holl
helyreállitó bulla kibocsátása
szent atya titkos consistorium
cuerit« allocutiójában a bib
tára adta a szerencsés ese
ismételvén a bulla tartalmát,
Costaricca köztársasággal k
tudtul adta több bibornok,
János Magyarország herczeg

A szent szék a holla
helyreállitásában szorosan
gondosan kerülte mindent, mi

[1]) Szövegét l. Marchal de B
Pie IX. III. 264. s kk.

[2]) Az allocutio idevonatkoz
venerabilis frater Joannes S c i t o
gonienisis. Hic excellenti pietate, a
bus clarus ab episcopatu quinque-e
lem sedem strigoniensem evectus
quae episcopum maxime decent, se
in Christo filius noster Franciscus
tor eum nobis plurimum commen
suis meritis maxime illustrem, a
ponderis commendatione decoratu
ordini adscribimus.«

gy Hollandia alkotmányát és törvényeit
ná sérteni; sőt annyira ment, hogy béke
öláldozta a törvényesen kötött concordatu-
hez a maga részéről mindig lelkiismeretesen
ott, mig a holland kormány azon negyed-
tt, mely megkötésétől a hierarchia helyre-
lefolyt, különféle ürügyek alatt azt életbe-
lyton vonakodott.

égis, midőn a szentszék a bullát és az allo-
holland kormánynak megküldé, s közben
hollandi pápai internuntius e két okmányt
a kormány nem titkolta elégedetlenségét.
volna, hogy a bulla, mielőtt kihirdettetik,
ton a kormánynyal közöltessék.

zent atya, hogy eltávolitson minden ürü-
et a hollandi protestánsok a katholikusok
sználhatnának, a kormány kérelmére abba
zett, hogy Van Zwysen kinevezett ut-
ek, II. Vilmos király személyes barátja,
ban hunyt el a türelmetlenség által sokat
ejedelem, ideiglenesen mint apostoli hely-
nyozza a bois-le-duc-i püspökséget, hol a
visszaállitása előtt is apostoli helynökül
meghagyta, hogy mind az utrechti érsek,
rlemi püspök állandóan ne tartózkodjanak
ken. Mindezen engedékenység nem használt.
protestantismus és titkos társulatok a ka-
sban az Antikrisztus országát látták ura-
lkedni. Mint Angliában, a nép szenvedé-
ák föl; izgatási müvökben segitségül vették
zást és hazugságokat. Nem kimélték sem

a pápa, sem a király személy
bitorlónak, emezt atyáitól hü
nek nevezték.

A türelmetlen protest
katholikusok nem csekély me
király egy a hierarchia eller
küldöttséget fogadván, sajn
akarata ellenére a hie
van kötve az alkotmány által
arra birta a szabadelvü s a k
ságos Thorbecke-miniszteriu
alkotmány kihirdetésekor nev
lemondását, ha a király mond
mány hiveit megnyugtató ért

A király a kormány le
elfogadta, s Van Doorn és V
testáns párt vezéreit bizta me
sával, mely a parlamentben t
kezvén, azt ápril 21-ikén f
programmjában kijelenté, ho
akarja megszüntetni, de azt a
rőleg értelmezi. A korm
tartani a katholikusok jogait
got meg kell nyugtatni, s ann
lyet a volt kormány megadni

A miniszteri programm
összes katholikus-ellenes, teh
mányellenes elemek támogat
lasztási mozgalmak ily irán
kormány támogatása mellett

Domine«-k,[1]) mint ott nevezik) oly módon
mintha csak a vallásháborut akarták volna
ni. A katholikusok az alkotmányos párthoz
tak.

amarák a legnagyobb feszültség közt június
yittattak meg. A trónbeszéd határozottan az
estánsok részére állott. Bevezetésűl emli-
néhány ezer kedves alattvalót (amsterda-
cik legdrágább érdekeiket látják veszélyez-
fejedelmet fölkérték, hogy aggodalmaikat
. Ezen aggodalmak eltávolitására uj törvé-
lyzett kilátásba.

izenhat czikkelyre terjedő, s a katholicis-
ézve fölötte sérelmes törvényjavaslatot a
sietett a kamrák elé terjeszteni. A vallás-
k által teendő intézkedéseket csak a kormány
gyása után szabad életbeléptetni (1. cz.);
olgák a fejedelemnek és az állam törvényei-
el hűséget tartoznak igérni (2. cz.); idegen
allásszolgák csak a kormány engedélyével
hatók (3. cz.); az egyházi méltóságok semmi
got, rangot vagy kiváltságot nem nyujta-
.); az egyházmegyék circumscriptióit a vi-
ágok figyelembe nem veszik (5. cz.); püs-
et állitani vagy áthelyezni csupán a kor-
benhagyásával szabad (6. cz.); a lelkészek
át csupán templomban és isteni szolgálat
lhetnek (7. cz.); mielőtt templom épittetik,

---

[1]) Domine« holland nyelven szorosan véve p l e-

a kormány helybenhagyását kell
esetben a templom lerontandó
gekben, hol több vallásfelekezet
mányfőnök engedélyével szabad
A többi czikkelyekben a törvén
bandó büntetések állapittatnak n

A kormány nagyon tévede
hogy ily föllépéssel a protestáns
leközelezi. Nemcsak az alkotmán
tholikusok tiltakoztak ellene, han
nabb protestánsok is erélyesen l
törvény a világi hatóság veszél
vallás ügyeibe; oly lépés, mely
merészebb beavatkozásokra és v
lomra fog vezetni.

A kath. püspökök Tilburgl
seknél gyülekeztek össze, s inne
határozott feliratot intéztek a k
második kamrához. Maga a máso
osztálya a törvényjavaslatot elvet

A kormány kénytelen volt
tani. Igy az esküre vonatkozó má
szen elhagyá; több pontot enyh
javaslat augusztus 12-ikén került
két kamra elfogadta. A kormán
lett; ezt elérte. De annak beköv
ményei fölött maga megdöbbent
az »önkény arsenálja«, mint eg
jegyzé, ovakodott a maga szigor
ez a fölzaklatott katholikusok kö
sankint ismét visszaállitotta. A s

ttesse, ujabb engedékenységet tanusitott, egengedé, hogy a püspökök a fejedelem- az állam törvényeinek hüséget esküdhes- upán azt kötvén ki, hogy az eskümintába öntartás igtattassék, mint az irhoni püspö- jénél, t. i. miszerint az esküt tevő meg van , hogy az eskü semmit sem foglal magában, házнak tartozó hüséggel ellenkezik.

XXXV.

Egyházviszályok Portugálban,

A boai schisma. — IX. Piusnak erre
A bádeni viszály. — A német püspö
érsek erélye. — IX. Pius a bádeni ü
hoz. — Az érsek befogatása. — Idei
montban a polgári házasság és ün
magyar szentirás. — IX. Pius gond
— Ezért ujabb hálátlanságot arat.

1853-ban a szentszék és
moly nehézségek támadtak a
schisma miatt. A pápák száza
koronának patronatusi jogot
küldérek által megtéritett v
»Kelet primása« czimével fö
gyakorlá. De minthogy a por
nem gondoskodott az indiai mi
Propagandából küldött áldozá
riatusokat állitott. Ezt a portu
najog megsértésének nevezte,
püspökének vezérlete alatt t
alatt, hogy a korona jogait véd
től megtagadta az engedelmess

IX. Pius, miután intelme
1853. május 9-ről keltezett és

ostoli vicariusokhoz és hivekhez intézett bre-
jezést adván a kormány méltatlan eljárása
közt lábra kapott schisma fölötti fájdalmá-
nté, hogy Goares macaoi püspököt három
kezett áldozárral a kath. egységtől elsza-
ell tekinteni, ha a breve keltétől számi-
hó alatt az engedelmesség utjára vissza
. Tudomása van, igy folytatja, hogy más
a schismát terjesztik Madrasban, Ceylon-
duréban. Elhallgatja neveiket, nem bün-
zon reményben, hogy kötelességök szerint
k hódolni. De tudtára adja mindazoknak,
, hogy a szentszék által odahelyezett apos-
sok engedélye nélkül senkinek sem szabad
kedést végezni és szentségeket kiszolgál-
zautasitja azon schismatikusok által ter-
itást, hogy a keletindiai ügyekben a Pro-
pápa tanácsa és beleegyezése nélkül in-

hismaticusok nem hallgattak a szent atya
a, hanem a portugál kormányra és par-
melyek őket ellenállásra buzditották. A
képviselőházban interpelláltatta magát,
3-ki ülésben a szakadárok ellenállása a
li érdemnek nyilvánittatott. A portugál
ívek erélyesen tiltakoztak a kormány és
ellen, mire a kormány gyülöletes üldözés-
lt.
Pius a keletindiai zavarokról 1853. de-
-ki »In Apostolicae« allocutiójában ek-
kozott: »Nem kevesbbé aggaszt bennün-

ket az egyház sorsa Kelet-
hogy elődeink, és példájok ut
dékeken, mint az időviszony
kül küldött apostoli vicarius
kások által a hivők lelki üdv
romlott emberek, kik a ma
ami Krisztus Jézusé, engedet
ürügyek alatt a vigyáztalano
népet a törvényes pásztoraik
től elterelni igyekeztek. Mid
késtünk atyai intések és a
hozott alaptalan okok meg
egység megzavaróit gonosz s
Látván, hogy kárhozatos tör
nak, és a baj napról-napra
apostoli levelet intéztünk,
jobb gondolkozásra óhajtot
szerzőit, ha bizonyos idő alat
toli hatalmunk kardjával az
tottuk, és nyiltan kimondottu
ségéből kizártaknak tekinten
jót, hogy a keresztény nép
mervén a békezavarók cselét
hatalmát elismerte, és a
visszatért. Vajha még azok i
dásban konokul megmaradn
kik valamely méltósággal
hallgassanak; vajha megad
igaz uttól eltért nyájat az eg
zethessük, melyen kivül üdvö

Portugálban ugy, mint

k szózata hódolatos engedelmességgel fo-
A goai schisma nem volt egyéb, mint a
i hatalom által támogatott néhány enge-
yházinak műve. A portugál nép visszauta-
i schismaticusok csábitásait.[1])
anakkor a szent atya gondoskodását igénybe
báde ni nagyherczegség, Würtem-
t Hessen és Nassau erőszakos föllépése a
jnai egyháztartomány ellen, mely a frei-
kségből, Rottenburg, Mainz, Limburg és
spökségekből áll. A hamis liberalismus és
bureaucratia ott hosszabb idő óta békókba
a kath. egyházat verni. IX. Pius 1846-ban
ez elnyomatási törekvések ellen. Az egy-
ány főpapjai azon nevezetes emlékirat alap-
et az 1848-ban Würzburgban összegyüle-
metországi püspökök a német kormányok-
tek.[2]) 1851-ki mércziusban a kormányok
ellen és az egyház jogainak védelmére
t tettek közzé.[3]) Erre az egyesült kormá-
lsruhéban értekezletet tartottak, melynek
volt a bureaucratismusnak még szűkkeb-
jesztése az egyházra.[4]) A főpásztorok 1853.
ikán ujabb emlékirattal válaszoltak.

—

5. Marchal de Bussy i. m. III. 293. s kk. — Civ.
III. vol. 473. s kk. — Acta Pii IX. 555. s kk.
övegét l. Archiv für Kirchengeschichte und Kir-
Regensburg, 1851. II. füzet.
övegét l. u. o.
nevezetes conferentia megvilágitását l. Hist. pol.
3. 31. k. 548. és 581.

»Kötelességünk szerint,
őszinteséggel tárgyaltuk az e
és szükségeit. Könnyü meggyő
kivánataikban csak positiv j
E kivánatainkkal nem ellenke
jedelmek valódi érdekei és jog
kormányzati rendszer, mely a
idejében egyházellenes vélem
jött létre. Ha a felsőrajnai eg
államaiban szakadás támadt e
szomoru körülménynek nem a
kezőleg e szakadás szomoru g
gató elveknek, melyeknél fogv
tes rendeletei által ez egyház
oly intézkedéseket akartak
az egyház feje mint anti-kathol
vetett, s melyeknek életbelép
magas uralkodók azon atyai
egyházügyek kielégitő szervezé
alattvalóik háláját nyerjék me

»A püspökök ma is, mir
resik és óhajtják; ugy hiszik,
által is bebizonyitották, menn
hogy a jelen viszály békésen el
ban nem tehetik, hogy a kormá
viszonyok kedveért meggyőződ
áldozzák. Katholikus püspökö
akarnak maradni az egyház ta
az állam törvényei és alkotmán

»A püspökök nem feledé
ledni, hogy hüséget esküdtek fe

z állam törvényeinek; de ezen esküben
gnak láthatni kötelezettséget arra, hogy
k azon természetes határokon, melyeket
Isten parancsa és a szent eskü, mely
beri törvényeknek az isteniekhez kell al-
iok, nem pedig föléjök helyezkedniök.«
rélyes fölszólalást nyilt üldözés követte.
tlen freiburgi érsek, Vicari Hermann
gyháztanácsot, mely a gyülöletes kormány-
t foganatositotta, kiközösité, és 1853. no-
kán a helyzet hű leirását küldé Rómába.
Pius az 1853. deczember 19-ki már idézett
icae Sedis« allocutiójában megemlékezett
viszályról. »Ezen üldözésekben, mondá,
lnem az egész clerus, ugyszintén a püs-
ülönösen a freiburgi érsek legyőzhetlen
s szilárdsága. Ez utóbbi jó példával járt
levén határozva megadni a császárnak,
áré, és Istennek, ami Istené, az egyház
édelmezésében és főpásztori kötelességei
n sem fenyegetések, sem a veszélytől való
l nem engedé magát elriasztatni. Midőn
ház ügyének védelmezésében kitüntetett
megérdemlett dicsérettel kiemeljük, int-
ndő testvérünket, a freiburgi érseket és
ak részeseit, hogy bátorságukat ne ve-
em kitartásukat az Ur erejében keressék,
e, hogy egyházával mindenkoron leszen,
kik jó harczot harczolnak, koronát és
fönn. Egyébiránt, amit a nemzetek apos-
egyház mindig tanitott, hogy a felsőbb

hatalmasságoknak engedelm
velünk a püspökök is tartjuk
lami az isteni törvények, és a
szerzője által ruházott jogai
apostol saját példája által n
egyház fölszentelt pásztorai
séggé teszszük, hogy inkább
meskedni, mint az emberekn

Azonfölül az egyház
és február 27-ikén ismételten
hez elismerő levelet intézett.

Az üldözés nem szünt
mánya pillanatra hajlamot
sekkel alkudozásba bocsátko
vetett, hogy mig a szentsz
végleg elintéztetik, legaláb
létre. De a kormány az érse
tékre szállitott kivánatait i
engesztelékenysége nemcsak
hanem ellenkezőleg a kor
annyira vitte, hogy az érsek
fogolylyá tétetett.

A bátor hitvalló fogsá
tékteleneknek nyilvánítá a
annak eldöntésére, hogy vaj
törvények által neki adott
szerint is ily esetben maga a

Végre a bécsi kormány
ugyanazon évben a szentszék
ideiglenes egyezmén
az érsek perbefogatására k

:sek iránti engedelmesség miatt bebörtön-
iak és világiak szabadon bocsáttatnak; az
ı levő plebániákat az érsek ideiglenesen
ó helyettes lelkészekkel tölti be; az egy-
ugy kezeltetik, mint a viszály előtti idő-
foglalt alapitványokat a kormány visz-

nont is mindtovább haladt az egyház
ıbadsága megtámadásában. Daczára an-
a piemonti kormány római képviselője
élyes igéretet tett, hogy a házasság szent
ét, a tridenti zsinatnak a házasságra vonat-
edéseit és az egyház illetékességét tiszte-
rja tartani, mégis 1852. június 9-ikén a
elé a polgári házasságról törvényjavas-
.[2]) IX. Pius 1852. szeptember 19-ikén
anuelhez levelet intézett, melyben az egy-
ıázasság körüli tanát előadja; válaszol a
afisága ellen emelt vádakra, és fölhivja a
g figyelmét a vallástalan és erkölcstelen
ly Piemontban a clerus tekintélyét rend-
áásni törekszik.[3])
ɔr-Emanuel és kormánya a szentszéktől az
kevesbitését kérte. És IX. Pius

. Hirschernek ez időben megjelent emlék-
Orientirung über den derzeitigen Kirchenstreit« és
: »Das Recht und der Rechtschutz der katholi-
in Deutschland.«
vegét az indokolással l. Atti collettivi dei Vescovi
3—177.
vege i. műben: 194—199.

nem csupán a munkás osztál
nem azért is, hogy hosszu tür
a piemonti kormánynak eng
mat szolgáltasson az aposto
igazságtalanságainak jóvátét
Piemontban az istenitisztelet
gai munkától való tartózk
legyenek a vasárnapokon kiv
áldozó csütörtök, B. A. fogan
B. Asszony, Urnapja, sz. Péte
végre minden egyházmegye,
szentje. [1])

De a szent atya enged
sikere. Piemont folytatta e
igazságtalanságot igazságtal
a szentszékkel megindított
totta. Erre vonatkozólag mo
19-iki allocutiójában, hogy a
monttal megindított alkudoz
megszakadtak, de az államtit
kérdést intézni, hogy a hos
piemonti kormány mire hatá

IX. Pius a már többsz
ber 19-iki allocutiójában kih
a román-ajku görög-katholik
gyulafehérvári egyházat érs

[1]) A brevét l. Marchal de B

[2]) Ezen Antonelli bibornok
zett jegyzékét l. Atti collettivi sat
olvashatók a hosszú és sikertelen
zékek.

a lugosi, Erdélyben a szamosuj-
pökségeket állítani, s ezeket, valamint az
esztergomi érsek alá tartozott nagyváradi
iolikus püspökséget a fogaras-gyulafehér-
alá rendelte.
inkból még följegyzésre méltó, miszerint
is 21-ikén Bartakovics Béla egri ér-
ius pápának jelenté, hogy a Káldy György
lgatának megfelelőleg magyarra fordított
y Péter által 1625-ben jóváhagyott szent-
i nyelvfejlettséghez idomítva és az Allioli-
tekkel bővítve a bibliai társulatok törekvé-
nsulyozására ujra kiadni szándékozik, és
nt atyát, hogy a magyar püspöki karból
egyet vagy többet, kik a sajtó alá adandó
egbirálják.
Pius pápa 1853. szeptember 1-jén kelt vá-
néltó dicsérettel megemlékezvén Bartako-
főpásztori buzgalmáról, tudtára adá, hogy
ból Viale-Prela a birálói tisztet néhány
papra fogja ruházni, s a szentirást apostoli
s végett magának megküldetni kéri. [1]) A
tet Lonovics József, Fábry Ignácz, Szenczy
Csajághy Sándor és ennek elhunytával Vi-
f végezték. Ezeknek az apostoli székhez
ett véleményök alapján a Tárkányi Béla
i főegyházmegyei áldozár által átdolgo-
ar szentirás 1862-ben apostoli jóváhagyást
z egri érsek félszázados áldozárságának

---

[1]) végét l. Religio, 1853. II. 543. l.

emlékére, általa és a Szent-Is
adatott.

IX. Pius egyházkormán
feledkezett meg népeinek any
virágoztatásáról sem, sőt, dacz
melyek az 1848/9-iki mozgal
nehezedtek, a tudományokat
hatósan előmozdította.

A jólét fejlesztésére kül
ket állított föl, és saját költ
javitó és fölmüvelő intézetet
tótól és az intézethez tartozó
nevet nyert.[1]) Jutalmakat tü
zottságokat nevezett ki az ip
virágoztatására, és nem ere
közt a pápai államban készül
szágban kapós volt.

1853. június 27-iki apo
másúvá tette a »Seminarium
mely a sz. Apollinaris - pal
akként, hogy a seminarium
plommal, iskolákkal, könyvt
birjon. Az intézet közvetlen
pápai állam 68 egyházmegyé
van egy növendéket küldeni
Pius szülővárosa, kettőt külö
nélkül vétetnek föl. Az inté
kint nyolczszáz scudi fordít

---

[1]) Minetti: Dissertatio ad le
agro deserto. Romae, 1853.

talmazására. Tantárgyak: az egyetemes
ogmatica, morális, biblicum, patrologia
rög nyelv, egyháztörténet, sz. szertartá.
og, polgári és bünt ető jog, és a Gergely
Iinden fölvett növendék esküvel fogadja,
nányainak befejezése után visszatér egy
e s a püspöki hatóság rendelkezésére bo-
t, ha csak külföldi missiókra nem alkal-

ius gazdagította a muzeumokat, fejedelmi
l restauráltatta a bazilikákat, diszíttette
kat, ujittatta a becsesebb festvényeket,
ette a művészeteket, segélyezte, foglal-
űvészeket, áldozott az ó-római nagyság
föntartására, nemcsak Rómában, hanem
pai államban. Emellett kifogyhatatlan
izsnálkodásban; hiteles följegyzések sze-
-1857-ig alamizsnaképen többet hat mil-
t szét. [2])
indennek daczára leginkább Palmerston
atott szervezett szövetség folyton rágal-
Piust és államát. Lapokban, röpiratokban,
azt terjesztették, hogy a pápai állam
ntetben hasonlíthatlanul alantabb áll más
moknál; a pápai kormány zsarnok, tiszt-
p hóhérai; a nép teljesen el van nyomva [3]);

ltà Catt. II. ser. vol. III. 453. Istituzione del Se-
Religio, 1854. II. 32. 33. sz.
gotti i. m. XV. c.
czáfolatát l. Civ. Catt. ser. II. vol. III. 578. I
tici.

az ipar és kereskedelem a leg
a tudomány üldöztetik; a t
ápoltatik; az erkölcstelensé
luig elterjedve.

Annyira mentek e há
ismertetett »Direzione cent
Rómában a pápai kormány
radalmat szerveztek. Már m
kelők fejei együtt voltak Ró
pésztettek be; a nép föllázít
dött. Azonban az éber rendő
mára jött, és augusztus 1
összeesküvők elfogattak. A
pápai kormányt, de minden
montit kivéve, megbu
harczot, utasitá övéit Mazzi
háztetőitek, padozatotok tég
keresztjeitek vasát. Terjesz
ken gyujtott tüzek által; Ol
a másikig minden harang
doklását. . . Föl kell lázad
föl ujra, míg győztök.« A va
az összeesküvők szándékába
egyszer mindenkorra végezn
madni, kifosztani, és lehető
ölni. [1])

---

[1]) Az összeesküvés teljes f
della Sacra consulta di Roma con

XXXVI.

Immaculata.

ıdoskodása az ázsiai kath. örményekről. — A cho- Rómában. — Jubileum. — Az Immaculata előze- ın és az egész világon. — Az 1849. febr. 2-iki - A főpásztorok nyilatkozatai. — A ker. tudomány ıtáról. — A főpásztorok római értekezlete. — Nov. torium. — Scitovszky nyilatkozata. — A B. Szüz fogantatása hitágazat erejére emeltetik. — Szent Pál bazilikájának fölszenteltetése.

Pius egyházkormányzati gondjainak egyik ıyát az örmény nemzet képezte. djárt uralkodásának kezdetekor rendkivüli üldött az ázsiai kath. örmények helyzetének lására, s a neki tett jelentés alapján öt uj ispökséget állított föl, melyek közt az ős és rjedésű konstantinápolyi megyének nagy ıztatott.

ıár régibb keletü viszályok azonban meg ek. Ezek folytán fordult IX. Pius 1854. ikén kelt »Neminem vestrum« encyclicájá- ıény-katholikus nemzet primás-érsekéhez, ez, clerusához és összes hiveihez a konstan- egyháztartományban. Emlékezetbe hozta, a római pápák mindenha azon fáradoztak,

hogy az örmény nemzetet a
nyerjék. Számos örmény vissz
kebelébe, kik a legszomorúb
szélyeztetésével az egységben
lító, hogy a szentszék azon id
köknek nem volt szabad tartóz
polyi egyháztartomány örmé
mában nevelteté, s mihelyt az
Konstantinápolyba örmény
miután az örmény katkoliku
vallásszabadságot nyertek, s
polyban érseki primatiális
saját érseket adott.

Áttérvén a viszályokra,
nagyobb szomorúságunkra ért
nak gyászos magva, melyet a
zetetek közt elvetett, naponki
hajt, és hogy találkoznak oly
széknek lelki javatokra czélzó
élesztésére fölhasználják. E v
terjedést nyert az által, hogy
párt között a nép közé elszórt
gokról nyilvánosan vitatkozni
és szenvedélyes modorban szer
szeretettel ellenkező tételeket
tok, egyenesen ellenére voltak
nak; kiadatásuk az apostoli sz
rata ellen történt, miként az
tio ismételve irt leveleiben
előttetek, minő botrányok ere
nagy kárára, és miként siettün

viszályok- és vitatkozásoknak, s azokat
ól kiirtani.«
említi továbbá, hogy ezen igyekezetei a ki-
elérték. Az örmények konstantinápolyi
a petrai érsek, a l. sz. hivek apostoli vica-
mába mentek, megegyezésre jutottak, s az
ék helybenhagyásával kihirdették mindazt,
en elhatároztak. Fájdalom, ezen megegyezés
nemzet kárára meddő maradt; a viszályok
tottak. A pápa az örmények mind régibb,
bb vitakérdéseit a hitterjesztő congregatio
tárgyaltatta, azokban maga is részt vett,
t elrendelt, mi az örmény nemzet békéjére
vezethet. Tudván, hogy az örmény nemzet
vő bajokat a már emlitett iratok közrebo-
s elterjesztése nevelte, intézkedett, hogy
l a veszélyesebbek eltiltassanak és kárhoz-
Arra is kiterjesztette gondjait, hogy a kon-
lyi papneveldében a papság nevelése javul-
erzetes-fegyelem helyreállíttassék.
y a velenczei mechitaristák igazhivőségét
minden gyanú eltávolíttassék, ezek a kath.
k declaratióját Rómába küldötték. Arról
odott, hogy megszüntessen minden aggo-
on intézetek iránt, melyekben e szerzetesek
ifjuság neveltetésével foglalkoznak. Szere-
yetértésre intvén az örményeket, dicséret-
i azokat, kik a szakadársághoz tartozván, a
éghez visszatérni kivánnak. Ő maga is 1848.
»In suprema Petri« levelében őket szeretet-
egységhez való visszatérésre fölszólította.

Azért nem helyeselheti azok
örmény szakadárokkal durvá
nak, sőt nyiltan kárhoztatja
jóság helyett ellenszenvet és
azok iránt is, kik a schismá
egységhez visszatértek. Ép o
némelyek az egyesülés előmoz
visszaélnek a szentszéknek
tartására irányzott törekvése
szék minden időben a kele
szertartásait megőrizte, mind
kusoknál szokásban van, lelk
követelik, és némely szokáso
melyek a kath. örmények szár
tak azért, hogy a szentszék
don megmutassa, mily erél
minden eretnekséget és schism
ragaszkodik a kath. egységhe

Végül mély hallgatást
pontokra nézve; szigorún t
mely az örményországi hivek
ugyszintén szigorún tiltja az e
nevével megbélyegezni azoka
kel egyetértésben vannak. [1])

Míg ekként IX. Pius tá
nek lelki ügyeivel foglalatos
rémülést terjeszte a népessé
szent atya, mint jó pásztor,
nem hagyá el nyáját, sőt s

---

[1]) Teljes sövegét l. Religio.

tegekkel megtöltött kórházakat, környeze-
ɔdalma közt vigasztalván, szent halálra ké-
a ragályos kórban szenvedőket.
nolera és egyéb veszélyek eltávolítására IX.
. augusztus 1-jén a kath. világ összes fő-
oz körlevelet intézett. Ebben előadván az
nasztó körülményeit, melyek a fejedelmek
: háboru, egyenetlenség, dühöngő járványok,
pedig egyházunk ellen intézett, s közönyös-
itetlenségre vezető fondorkodások követ-
reánk nehezedtek, általános imákat rendelt,
hóra terjedő jubileumot hirdetett az
. egyházban.
örlevél azért is érdemel kiválóbb figyelmet,
ne a Bold. Szüz szeplőtelen fo-
sáról megemlékezik. »Forrón ohajtjuk,
im, irja, hogy mialatt buzgó imákat intéz-
galmasság atyjához, .. ne mulaszszátok el
ebruár 2-ikán Gaetában kelt körlevelünk
összes hiveitekkel egyetemben, legbuzgóbb
kkel s könyörgéstekkel járulni ugyanazon
ához: kegyeskedjék lelkünket a Szentlélek
vel fölvilágosítani, hogy mindenek fölött az
t anyjának, a szeplőtelen szüz Máriának
át illetőleg oly végmeghatározást hozhas-
y az Istennek s ugyan azon Szüznek, a
tt anyánknak legnagyobb dicsőségére szol-

197. l.
ljes szövegét l. Civ. Catt. Ser. II. vol. VII. 557—

A Bold. Szüz szeplőtele
ez évben emelte hitágazat er

Ezen a szentiráson és h
már századok óta a kath. eg
vala fogadva. Midőn magya
ségre tértek, a Bold. Szüz
ünnepét Keleten mindenütt,
országban ünnepelték. Nincs
században Kalocsán, és a l
Magyarországban a szeplőt
ként megülték. Számos régi
szeplőtelenül fogantatott Bo
fölszentelve. Turrecremata
zelben összegyülekezett zsi
ból a szeplőtelen fogantatás
»De veritate Conceptionis«
gyüjtötte. Maga a zsinat (Se
a B. Szüz szeplőtelen fogant
tos, öszhangzásban áll a
hittel, a józan észszel és a sz
véleményüeknek pedig hallg

1477-ben a B. Szüz sz
már létezett officium és mis
praecelsa« constitutiójából
bucsut enged azoknak, kik
jelen vannak. Az 1491-ben
missáléban e mise szintén be

A tridenti közzsinat (
17. az eredeti bünről kiado
geszté: »E sz. zsinat mindaz
szándékában e végzésbe, me

s szeplőtelen szüz Istenanyát Máriát befog-
nem a b. e. IV. Sixtus pápa constitutiói és a
foglalt büntetések megtartandók, melyeket
negújít.«
sz. Pius kárhoztatta Bajus ellenkező vélemé-
breviariumba és javított római misekönyvbe
a B. Szüz szeplőtelen fogantatásáról szóló
t, illetőleg misét, azon rendelettel, hogy ez
er 8-ikán mondassék. XV. Gergely 1622.
4-ikén súlyos egyházi büntetéseket szabott
kik akár nyilvánosan, akár magánbeszédben
okban azt mernék állítani, hogy a B. Szüz
fogantatott.
I. Sándor pápa a hozzá érkezett folyamodá-
361. deczember 8-ikán kiadá »Sollicitudo
ecclesiarum« nevezetes bulláját, mely a B.
plőtelen fogantatása melletti pápai és zsinati
atoknak mintegy koronáját képezi. »Elő-
ldája szerint, mondá, azon ajtatos érzületet
os buzgalmat, mely a B. Szüz tiszteletében
zik, ki a Szentlélek megelőző kegyelme által
i büntől ment maradt, és azt ünneppel ohajtá
kedvezésünkbe fogadjuk és oltalmunkba
«; továbbá ajánlja »azok ajtatos érzületét,
adják, hogy az ő (a B. Szüz) lelke teremte-
z emberi test felöltésének első pillanatában
kegyelmi kiváltság által tekintettel Krisztus
ő fia, az emberi nem megváltójának érde-
eredeti bűn szennyétől ment volt«; végül e
házza reá, mivel azt majdnem minden katho-
gadja; ismételten említi az Istenanya szep-

lőtelen fogantatását, és súlyosab
ket szab azokra, kik bár mily
irásban a B. Szüz szeplőtelen fo
véleménye ellen nyilatkoznának.

Hazánkban ekkor már a sz
ról szóló tan általánosan el vala
említett esztergomi misekönyvö
időbeli imakönyvünk van, melye
fogantatott B. Szüzhöz imák for
lata-szobrokkal is találkozunk. E
ban a Megváltóról nevezett te
szobron e fölirat olvasható: »Le
Hung. Rex Aplicus: Honori M
macula conceptae, Magnae Dom
magis augendo istud Trophaeum
(Lipót római császár, Magyaror
szeplőtelenül fogantatott B. Szüz
szonyunk tiszteletének mind nag
e diadalemléket állította 1675-b
ben hazánkban széltében voltak
Mária-társulatok (Sodalitates M
jai ily fölajánlási mintát haszná
et sine peccato originali conce
hodie in Matrem eligo et spon
és az eredeti bűn nélkül foganta
anyámul választalak és igérem
király idejétől fogva a magyar
mai szerint az akademiai rangf
tendők esküvel fogadták, hogy a
fogantatását védelmezni fogják.
terházy Pál herczeg, Magyarorsz

ntatás védelmére 1698-ban »Speculum im-
n« czimű munkát tett közzé.[1])
. Szűz szeplőtelen fogantatásáról szóló tan
kath. világban el levén fogadva, a spanyol
már a mult században XII. Kelemen pá-
30—1740.) folyamodtak, hogy a szeplőtelen
t ex cathedra kimondja, nehogy a B. Szűz-
iváló díszéről mindenki saját tetszése sze-
i véleményt mondhasson, hanem bűn terhe
a legyen az egyház által megdönthetlenül
tanítás ellen ellenkező véleményt ápolni.
ázadban is a kath. világ minden részéből
ügyben az apostoli székhez számos kér-
etett, melyek a sz. szertartások congrega-
annak letéve.
Pius tehát a kath. világ közohajtásának
, midőn 1849. február 2-ikán Gaetából
um« ismeretes encyclicájában egyebek közt
ág főpásztorait fölszólította, hogy a B. Szűz
fogantatásáról, melynek tárgyalására bi-
nevezett ki, maguk és híveik véleményeit
k.
lhivásra 540 főpásztor válaszolt. Majdnem
n kijelenték, hogy a papság és hivek a
fogantatást vallják. Ötszáznál több az
nek hitágazat erejére való emelése mellett

---

5. Perrone: De Immaculato B. Mariae Con-
gmatico decreto definiri possit, disquisitio theolo-
, 1847., — Scitovszky János eszt. bíbornok-
febr. 24. kelt körlevelét; ez utóbbi Religio, 1855.
Civ. Catt. II. ser. VIII. 629. IX. v. 36. 158.

nyilatkozott, és csak harmin
a dogmaticai definitiót idős
főpásztor nyilatkozott; tizen
tovszky János bíbornok-prim
nyan nem vélték az időt alka
nek dogmául kimondására,
tevék, hogy a szent atya hat
nak s a hitczikket védelmezn

Miután a kath. episco
gulag a hitágazat mellett ny
totta, hogy a ker. tudomán
vállalkoztak a világhirű Pe
vel, és egyebek közt Passagl
rius de Immaculato Deiparae
I. II. Roma, 1854. müvében
hogy a kath. egyház a B. Sz
sát az apostolok idejétől fog
s az egyház ellenségei soha
tával sem voltak képesek be
egyház e kérdésben ujat tan

Ekként lehető teljébe
tény hagyomány, a püspökök
érzülete, a ker tudomány, IX
elnöklete alatt bizottságot
bibornokon kivül a világi
legjelesebb theologusok véte
adata volt a dogmaticai defi
kat megtenni.

Bármenyire is ohajtás

---

[2]) L. Scitovszky naplóját R

ünnepélyes tényre az összes kath. világ fő- köréhen lássa; de részben a még sok he- cholera-járvány, a keleti háború és egyéb rra indíták, miszerint nuntiusai utján min- gból november hóra két-három főpapot .

Pius meghivására 53 bibornok, 42 érsek, k, összesen 196, hazánkból Szitovszky rnok primás Schirgl András és Simor onokok kiséretében, jelent meg. A főpász- ent atya óhajtása szerint november 20., 21., kén értekezletet tartottak, melyben, kiosz- tök a bulla-javaslat, mindenki észrevételeit geit előadta. Az utolsó ülésen a kihirde- mára nézve már oly egyetértés uralkodott, nyáján egyhangulag e szavakba törtek ki: ce nos; confirma fratres tuos!« (Péter ta- tsd meg atyádfiait).

ovember 30-ikán tartott consistoriumban kijelentette, miszerint másnap, deczember elnöklete alatt a bibornoki testület ülést i, hogy a szeplőtelen fogantatás kérdésében ket kihallgassa. Ezen, deczember 1-jén tar- en a szent atya kifejté, mit tettek elődei, . Szűz szeplőtelen fogantatása iránti hitet terjeszszék; mint kéretett föl elődje, XVI. ápa és maga is, hogy ezen ajtatos hitet hit- jére emeljék. Ennek folytán több rendbeli t nevezett ki, melyek e kérdést megvitas- ólitotta a kath. világ összes püspökeit, hogy rül maguk és hiveik érzelmeit vele közöl-

jék. Átnézetvén mind a
mind a püspökök nyilatkoza
egyetemes egyház óhajtása,
cailag eldöntessék. »Végre,
tettem magamban, hogy ti
mit a kath. világ kiván, a
tehát nektek, hogy a B. S
eredeti bűn nélkűl történtn
zem?« Némelyek a bulla
némi kifogásokat; egyébké

Scitovszky János
primása ez ünnepélyes alka
zott: »Nekem nemcsak tets
a B. Szűznek fogantatása
tassék. Én ugyanis mélta
vagyok a hierarchiai rend
mely Marianumnak nevezte
Máriát Nagy-Asszonynak n
egész ífjuság jelenleg is töl
jévé avattatván, meg szol
Mária, eredeti bün nélkül
szószólómnak elválasztalak
időkig az akademiai tudori
fogadták, hogy az ajtatos h
fogantatásáról védelmezni f
minden nem-akadályozott sz
lőtelen fogantatásáról szóló
nek több megyéjében és tö
lata« a praefatióban hasz
könyvek voltak és vannak h
hires Pázmányé mintegy 23

ılőtelen fogantatásáról szóló imák és énekek ak; mely országban a B. Szűz szent és szepzivéről czimzett egyesület szélesen el van melynek templomai majdnem felében a B. zteletének, s ezek közt 51 a szeplőtelenül ›tt Szűznek szentelvék; melyben jelenleg zéséhez közel áll egyik legszebb templom, árolyi István gróf által Fóthon a szepfogantatott Istenanya tiszteletére; melyben ıl a templomokban az oltárok, a házakban és magánajtatosság, az utczákon és téreken a szeplőtelen fogantatást hirdetik és dicsőiIondja bár ki Szentséged e határozatot bárkban, én a magyar papsággal és néppel ancsalhatatlan szózatnak hódolni és azt vém; óhajtom mindazonáltal, hogy a censurák legszelidebb módon fejeztessenek ki, és az lla az öröm és kegyelet érzelmeitől ára-[1])

szent atya meghallgatván valamennyi biborményét, tudatta, hogy deczember 8-ikán a kihirdetésének ünnepélyét szent Péter iban fogja megtartani.

czember 8-ikán előző nagy esők után várat-ép verőfényes napon, miután IX. Pius sz. nplomában trónját elfoglalta, Machi biborta sz. collegium dékánja a legidősebb latin görög és egy örmény érsek kiséretében az

---

citovszky Naplója, Rel. 1854. II. 598.

egész kath. egyház nevében k
szeplőtelen fogantatását hitágaz
A Szentlélek segitségül hi
közt IX. Pius kihirdeté a követ
»A Szentháromság dicsős
teletére, a kath. hit emelésére é
pitására, Urunk Jézus Krisztus
apostolok és a mi hatalmunknál
kihirdetjük, hogy a tan, mely t
Szűz Mária fogantatása első pi
ható Isten különös kiváltság
megváltója, Krisztus Jézus érd
eredeti bün minden szeplőjétől
től kijelentett igazság, melyet a
sen és szilárdan kell hinniök. M
máskép merne lelkében érezni,
tároztatott (mitől Isten mentse
hogy saját itéletök által maguk
körül hajótörést szenvedtek és
elestek, és azonkivül magukra
megállapitott büntetéseket, ha
éreznek, akár szóval, akár ira
külső módon nyilvánitani meré
A decretumnak meghato
után a bibornok-dékán a szent
hogy apostoli hatalmával a szep
dogmáját kimondotta, s kérte, h

[1]) Figyelemre méltó, hogy az
szokott imafohász :
»MarIa, sIne Labe ConCepta, In
chronosticonként »1854«-et tüntet föl

ánosság elé bocsátását megengedni méltóz-
ibe a szent atya beleegyezését adta.
Pius ezen hitágazatot teljesen önállóan,
benjötte nélkül saját teljhatalmából hatá-
, mely önálló dogmaticai elhatározás nem
ma szerint, de tettleg más dogmaticai tant
magában, azt t. i., hogy a pápa hit dol-
mentes.
iután a kath. egyház hitágazatainak ma-
ertartásaiban testet is szokott adni, hogy
kek alá is essék, IX. Pius drágagyöngyök-
aranykoronával ékesité a vatikáni bazilika
polnájában a legrégibb római Máriaképet,
sztráliai katholikusoktól kapott aranyból
Szűz képével diszitett érmet készittetett
l: Deiparae Virgini sine labe conceptae
Pont. Max. ex auri Australiae primitiis
is cudi jussit VI. Id. dec. MDCCCLIV.
telenül fogantatott B. Szüznek IX. Pius
zsenge aranyából.)
anazon deczember 8-ikán IX. Pius kibocsá-
Szüz szeplőtelen fogantatása dogmaticai
sáról szóló »Ineffabilis Deus«-bullát, mely
észt a fönnebb közlött adatokat foglalja ma-
Elhatározta egyuttal, hogy a B. Szűz szep-
gantatása dogmává emelése alkalmából a
ren emlék állittassék, mely 1857-ben ün-
zertartással lepleztetett le.
eczember 10-ikén tartott »Singulari qua-

ővegét l. Religio, 1855. II. 10. sz.

dam«-allocutióban a szent aty
a legközelebbi szerencsés esei
aztán meghatóan taglalja a k
által okozott károkat; a főp
ajánl azok legyőzésére és orvo
kat a szeplőtelenül fogantat
ajánlja.[1])

IX. Pius deczember 10
bazilikájának fölszentelését.
1823-ban julius 15. és 16-ik k
talékává lett.[2]) Az egész ke
volt, hogy a monumentális eg
apostol eltemettetett, romjai
XII. Leó, VIII. Pius, XVI.
gyobb gonddal gyüjtöttek es
hoz. A nyilatkozott részvét l
XVI. Gergely alatt a templo
oldalán a külső falak elkészül
littattak, s a templom középá
geztetett, hogy IX. Pius előd
sen fölszentelhette. IX. Pius
tett, hogy az épitést befeje
fénynyel fölékesitse. A Bol
gantatása dogmájának kihi
restaurátiója, melynek müvés
sága egyiránt bámulatot ger
fejezve. A szent atya ugy ta
fölszentelésére nem lehet ked

[1]) Szövegét l. Religio, 1855.
[2]) L. VII. Pius pápasága II.

ok, érsekek és püspökök jelenléte, kik Ró-
sszegyülekeztek, hogy csalhatatlan ajkairól
B. Szűz szeplőtelen fogantatásának dogmává
; ez által különösen azt akarta elérni, hogy
olt főpapok szükség esetében hiveik előtt
t tehessenek, miszerint ezen főegyház, melyre
aikat küldötték, romjaiból ujra fölemeltetett.
atya a fölszentelés alkalmával homiliát mon-
ly részben a főegyház történetét foglalja
.[1])

[1]) zövegét l. Religio, 1855. I. 14. l.

XXX\

A szentszék szak

A szerzetesrendek eltörlése Piemo
szólalása és ajánlata. — A nunti
pápa panaszt emel a turini kormá
dolgokról. — A szent Ágnesben t
királyság hűbér-adója ké

Piemont, mint láttul
egyezkedést. Hogy a forrada
licismus ellen szakadatlan h
és velök szövetkezett forrada
Cavour és Ratazzi állottak
uralkodtak, a vallási viszál
szerzetesrendek elt
vényjavaslattal,[1]) mely 1854
jesztetett a parlament elé.
kormány a legnagyobb perfid
a clerus szegényebb részét
Abból indult ki, hogy az e
ben akarja fölosztani. Azt n
a szerzetesrendek a társada
szolgálatokat tettek, de szer

[1]) Szövegét és indokolását
italiani I. 277—292.

kezésök első korszakaiban. »Minden kor-
mondja a miniszteri jelentés, megvannak
yai, uralkodó véleményei. Köztünk a visz-
t rendek legnagyobb része, távol van attól,
ölcsi haszonnal birna, s legalább részben
kárt, mely az országra annyi holtkéz által
nagy ingatlan vagyont vonván el az ipartól
edelemtől.«

piemonti főpásztorok mind a senatushoz,
viselőházhoz intézett föliratukban tiltakoz-
ényjavaslat ellen, melyet igazságtalannak,
lennek, katholikus- és társadalomellenesnek
Vitatva a javaslat törvénytelenségét, hivat-
statutumra, mely midőn a kath. vallást az
edüli vallásának ismeri el, oltalmába veszi
ismus tulajdonát és intézményeit; ugyan-
utum biztositja az egyéni szabadsá-
nél fogva mindenki szabadságában áll haj-
tehetségeinek megfelelő hivatásnemet vá-
a statutum kivétel nélkül minden tulajdont
nnek nyilvánit; kimondja a polgárok sza-
ülési jogát sat.[1])

vaslat januárban került a képviselőház elé.
nnak, hogy Solaro della Margarita és több
képviselő meggyőződésök teljes hatalmá-
k sikra a javaslat ellen, ez mégis 1855.
-ikán elfogadtatott. De Cavour és Ratazzi
győzelmet vivtak ki. Hátra volt a senatus.
ánynak nehéz küzdelmet kellett kiállania.

---

vegét l. i. m. II. 108—119.

Miután a kath. senatorok ho
vaslat ellenében védelmezte
26-ikán Calabiana senator,
milanói érsek a kormány leg
e nyilatkozatot tette: »Azo
mely a püspöki kar közt létre
dásnak a szentszéktől nyert
vagyok hatalmazva ugyanazo
kijelenteni, hogy ez a király
letének, a kormány iránti hó
szeretetének bizonyítékát ak
Emanuelnek és kormányának
és 30 centesimit, mely összeg
töröltetett, s mely előbb
sok congruáira [1]) és ezek
landó.«

E váratlan ajánlatra Ca
társai nevében kijelenté, ho
nyilatkozata nagy fontosság
mielőtt nézeteit kimondja, ére
venni. Másnap, ápril 27-ikén
a senatussal, hogy a kormány
kormánynak jelentést tett; e
módot nyujt egyetértve a sz
vallási kérdéseknek végleges
szentszékkel való alkudozásn
a tárgyalást oly egyénekre
nem álltak oly hosszu ideig

[1]) Minimuma a javadalomna
tisztet viselő ellátandó.

iszterek. A kormány tehát a királynak beje-
nondását.

z országos ügyekkel nem sokat foglalkozó és
mély gyászban levő király, — mert rövid idő
ymásután elveszté anyját, nejét, testvérét —
kább hajlandó volt Cavourt a kormány össze-
al megbízni, mivel mesterségesen előidézett
galmak [1]) által arról igyekeztek Victor-Ema-
ggyőzni, hogy Cavour eltávolítását a nép for-
mal boszulná meg. Május 3 ikán a miniszteri
éget ért, és 5-ikén a kormány a senatusban
ompóba lépett törvényjavaslata mellett, mely
2-ikén elfogadtatott.

törvénynyel, melyet Cavour az állam kedve-
énzügyi állapotaival igyekvék igazolni, har-
szerzetesrend töröltetett el; 7850 szerzetest
az utczára tettek ki. Még a hautecombei
eket, kik a savoyai ház fejedelmeinek sirjait
sem kimélték.

pápai nuntius odahagyá Turint. IX. Pius
55. január 22-iki »Probe memineritis« allo-
n fölsorolván a Piemontban történteket, az
gyházellenes törvényeket ujra kárhoztatta, s
izi büntetések és censurák alá veté mindazo-
a szerzetesek ellen hozott törvényt javallák,
ták és szentesítették. [2]) Azonfölül a pápa az
eresztény kormányoknak megküldötte azon

L. Civ. Catt. ser. II. v. X. 476.

Szövegét l. Religio, 1855. I. 19. sz.

adatokat és okmányokat (sz
zolván a komoly és sulyos re
szükséges voltát, melyekhez
hogy megmentse az egyházn
lábbal tapodott jogait és fen

1855. július 26-iki »Cu
ujra panaszt emelt a piemon
daczára január 22-iki intésén
sére vonatkozó törvényt még
kiigtatás[2]) (excommunicatio
azokat, kik az említett törvé
és szentszék jogai elleni ren
hagytak és szentesítettek, ug
előmozdítóit, tanácsadóit, pá

Ha IX. Piust mélyen
események, nem kevesebb f
Spanyolországban történtek,
ben szóltunk, és a katholic
Svájczban.

A Sonderbund leveret
helyzete majdnem egész Sv
hetlenné vált. Ha a rájok sú
iránt folyamodtak, a győztes
még kegyetlenebbé tették.

IX. Pius 1855. július 2

[1]) Ezen okmányok kivonatá

[2]) Ez a bünöst nem csupán
kiszolgáltatásától mozdítja el, ha
egyházi élet minden malasztjaiból.

[3]) Szövegét l. Religio, 1855.

iban a svájcziakról is megemlékezett. »Ohajt-
vérek, mondá, hogy tudjátok: mily kimond-
ggodalom által szorongattatunk a valóban
omorú helyzet miatt, melybe sz. vallásunk
, és fájdalom, ama szövetséges cantonok
lnyomóan kath. vidékén jutott; mert ott a
áz hatalma és szabadsága el van nyomatva,
k és a szentszék tekintélye lábbal tapodva,
g és eskü szentsége megsértve és megvetve,
ldék és kolostorok vagy teljesen elnyomatva,
ben a világi hatalom önkényének alávetve,
nak adományozása és egyházjavak bitorol-
kath. clerus szánandó módon nyugtalanít-
noztatik.«

atholikus svájcziak folytatott és még foko-
tetése IX. Piusnak alkalmat szolgáltatott
zember 15-iki »Nunquam fore«-allocutiójá-
a bíbornoki testület előtt e szomoru ügy-
.

1854. deczemberi ünnepélyre összegyüleke-
ok közől számosan a husvéti ünnepekre
maradván, IX. Pius társaságukban kivánta
eni a Propaganda »Petra aurea« birtokán
I. Sándor pápa bazilikájának kiásott rom-
ándulás ápril 12-ikére volt kitüzve. A szent
íbornok, számos püspök, több világi méltó-
közt Hoyos gróf, anconai osztrák katonai
k és több Propaganda-intézeti növendék
n a régi via Nomentánán indult a hely szi-
onti hirneves régész szolgált kalauzul. IX.
ennek pontos megtekintése után a bazilika

székében helyet foglalt; lábc
tét, és a szószékről ihletve, r
és szent emlékei által, főleg
kekre, beszédet mondott. I
lelkesüljenek e szent romok
hirdetői legyenek az evang
hitnek; a hittel egyesített jó
az első keresztényeket, meg
gendő dicsőíteni a hitet a jó
nélkül.

Két óra után a szent a
templom melletti zárdába e
tájban a Propaganda össze
110-et ujra lábcsókra bocsát
növendék bocsáttatott lábcs
csegés megdöbbenté a jele
pillanatban az egész padozat
több mint 120 egyén, minteg
zuhant. A szerencsétlenség
gerenda, mely a pápa szék
ablakig terjedt, ketté tört.
dult vége rézsutos irányt v
a másik pedig a földszinti
fönn. A szent atya a gerendá
csuszott le, az összezuzott
megvédetve trónalakú széke
zuhantak, kivéve Schwarzenb
lohe herczeget, a newporti
déket, kik a padozat egy kes
állottak; egyik örmény növ
ugrott le.

isteni Gondviselés megoltalmazta a szent semmi sérülést nem szenvedett, s a többit, néhányan megsebesültek, de halálosan egy Pius a szomszédos kertben leülve bámula- elenlétet tanusított, részletesen tudakozódott esültekről s mindnyáját vigasztalá. Meggyő- ogy senkinek állapota nem veszélyes, kisére- Ágnes-templomba ment, s maga intonálta mot. Az eseményt a sz. Ágnes melletti ko- képpel örökítették meg; IX. Pius pedig évenkint ápril 12-ikén a hála-istentiszteletre a sz. Ágnes-templomban. [1])

5-ben oldatott meg a nápolyi királyság jának kérdése is, mely korábbi időkben sok szolgáltatott alkalmat. T. i. Sicilia fejedel- század óta a pápáknak hódolatot mutattak t fizettek azon főhatóság elismeréseül, me- nai egyház e birtoknak hűbérbe adásával a nek föntartott. A hódolat abban állott, ápolyi király a pápának hűségi esküt tett, zék jogai elismerése fejében évenkint sz. sz. Pál ünnepén egy fehér paripát vagy en- elelő 200 darab aranyat és adóban 7000 nyat fizetett. A nápolyi királyok különösen megtagadták a hódolatot, a 7000 aranyat n adóképen, hanem ajtatos adományként megküldeni.

ápák évenkint sz. Péter és Pál napján ün-

---

5. Relazione del disastro accaduto in S. Agnese il rile. Civ. Catt. s. II. v. X. 336—353.

nepélyesen tiltakoztak a hódo
ellen. Midőn IX. Pius 1849-
dék, a vallásos Ferdinánd ki
sét kérelmezte. A pápa jóak
ohajtván adni, a kérdés megv
ból bizottságot nevezett ki. E
sem a pápának, sem a bíbo
áll hatalmában lemondani f
királyságra s az abból foly
azonban a jog megóvása mell
lyességéből lehetne engedni
nem vezettek eredményre, s I
térve mint az egyház jogain
ujította.

1854-ben a nápolyi ki
ujította. Rómában minden
rhogy a pápához intézendő
ómai egyház jogát. E kíván
teljesítette, elismerte a róm
adónak jogosságát, s egysz
aranyat fizetett, mely össze
Immaculata-szobor költségei
ként intéztetett el véglegesen
a szentszék jogát föladta vo
szokásos tiltakozás elmaradt.

*) E hűbér-adó történetét l.

XXXVIII.

Az osztrák concordatum.

tum iránti alkudozások. — Annak létrejötte és ismer-
Az egyezmény kiegészitése. — A pápa nov. 5 iki le-
osztrák miniszter utasitásai. — A főpásztorok bécsi
ete. — A concordatum érvénye Magyarországban.

zenvedéssel teljes és tövisekkel boritott pá-
lyen a látnokilag »crux de cruce« név-
t IX. Pius pápának haladnia kellett, — oly-
r örömvirágokat is hintett az Ur. A szám-
i fájdalmak közepette lelki örömök is jutottak
szül a szenvedések emberének. Ily lelki örö-
gasztalást szerzett IX. Piusnak az 1855-ik
ausztriai concordatum megkötése.

1855-iki osztrák concordatum I. Ferencz-
ászár s király politikai bölcseségének s val-
ületének köszöni létét.

1848—49-iki vihar után, mely egész Euró-
g vonult, és birodalmunkat is magával ra-
ifju császár, I. Ferencz-József, a vihar el-
belátta, hogy alapjaiban megingatott biro-
abb s erősebb támaszokat igényel. Meggyő-
gy a kormányférfiak által kigondolt s kétes
abb kormányrendszer s nagy hadsereg még

nem nyujthatnak elégséges
további fenmaradására, han
séges, miszerint a vallás szel
meg az alattvalók keblében
get, s a törvények iránti hód
József, mint kath. fejedelem
kodva, s a kath. egyházzal
birodalmát regenerálni. A
megnyerni szövetségesének,
dalmát a netalán ujból kitö

Ő felsége a császár
abbeli ohaját, miszerint c
vele kötni. IX. Pius örömme
ról, s az akkori bécsi pronun
nokot s carthagoi érseket te
a concordatumi alkudozások
megkötésére. A császár a
Otmár bécsi érseket jelölte ki
A két egyháznagy közt létre
concordatum 36 czikket fogl

[1]) Csak fájlalni lehet, hogy
szárnak az egyház iránti nemes in
selni tudta, s azok foganatosítását
— ugyanezen kormányférfiak nem
meslelkű császárt arról felvilágosí
nek is olyatén polgári jogai vann
megszentesítése szintén egyik lét
biztos fenmaradásának. Azt hiszsz
datum bizonyára nem keltett voln
törvényhozás által is könnyen elfo
dést egy Magyarországgal kibékült
az egyház fejével.

gileg eme négy kath. elvet látjuk érvénye-
A kath. egyház isteni jognál fogva teljes
gal gyakorolhatja hármas, vagyis tanitói,
rmányzói hatalmát. 2) Az állam nemcsak
lismerni az egyháznak eme szabadságát, ha-
ttal tartozik az egyházat hármas hatalma
ában tényleg is előmozdítani. 3) Az állam
eri az egyháznak függetlenségét, de azért
keinek megőrzésére, az egyházzal szemben
i és óvási joggal (jus inspectionis et cavendi)
A méltányosság hozza magával, hogy az
államot, a tőle nyert segélyeztetés megju-
ra, bizonyos egyházi előnyökben s kedvez-
n részesítse.

anezen négy elv az, melyek fonalán leg-
en s legczélszerűbben áttekintést nyerhetünk
concordatum tartalmáról.

első elvnek megfelelőleg az 1-ső és 34-ik
kimondatik, hogy az állam általán véve az
Istentől nyert vagy a cánonokban megha-
ogait és kiváltságait épségben ohajtja fen-
mi pedig részletesen az egyház hármas
illeti: a tanitói tiszt szabadsága: az 5, 6, 7,
k czikkek által biztosíttatik, melyekben ki-
hogy a püspököknek jogukban áll őrködni
ogy mind a nyilvános, mind a magán tanin-
n a kath. ifjuság nevelése kath. szellemben
k. Ezért a hittanítás mikénti eszközlése, a
képesités teljesen a püspököktől függ. Kath.
dákban csak kath. vallási tanárok működ-
z elemi iskolák tanitói pedig szoros egyházi

felügyelet alatt állnak. A p
a papnövendékek kiképeztet
menten, az egyház által esz
pedig a kath. hit épségben
való megőrzését biztosítja, n
nek a vallás- és erkölcsellen
s azok olvasásának betiltásá
don való gyakorlására a 4-
biztosítékot. A kormányzói
2, 4, 10, 11 és 18-ik czikkek
jével a placetum eltörültetik
nak a pápával és a hivekkel
joga az egyházi administra
egyházi törvénykezés vezet
függetlensége elismertetik. -
szerzetesek részére nyujt szer
szabadságot.

A második elvnek, va
hogy az állam köteles az eg
gyakorlatában tettleg is segé
és 30-ik czikkekben találjuk
a templomok régi immunit
A 16-ik czikk erejével az eg
talan bántalmaztatások ese
egyházi büntetések végreha
segitség (brachium saecular
czikk által a papságnak sz
adatik. A 26-ik czikkben
congruájának kiegészitését
czikkben szabad vagyonsze
szabad vagyonkezelés adatik

ásodik elvnek szentesitését a 9-ik czikk vég-is feltaláljuk, melyek által megigértetik, olgári közegek a püspököknek a vallás- és ines könyvek elterjedésének meggátlásában t nyujtandanak.

armadik elv, vagyis az államnak az egyház-in megengedhető jus cavendi et inspectionis 28. és 30-ik czikkek által lett érvényesítve, erint ujabb egyházmegyék felállitása a kor-egyetértve eszközlendő; továbbá a kineve-ek és püspökök ő felsége az uralkodó kezeibe üt kötelesek letenni; s végre ujabb szerze-vagy congregatiók alakításánál s megtele-az egyházi javak elidegenítésénél az egy-áróság ő felségének beleegyezését köteles

entjelzett negyedik elv az által nyert az ncordatumban kifejezést, hogy a pápa ö elismerte, illetőleg megerősítette az uralko-agasabb egyházi hivatalok betöltésére vo-gát (19. és 22. czikkek), és csupán a kápta-dignitariusi stallum-ok betöltése tartatott apostoli szentszéknek; továbbá kinevezési élyeztetett az uralkodónak a vallás- és tanul-p patronatusa alá tartozó javadalmakra 5. czikk); ugyszintén megengedte a pápa, ági kegyuraságra vonatkozó ügyek felett ság gyakorolhasson joghatóságot (12-ik leegyezett az apostoli szentszék abba is, ők és körülmények változtával: ezentúl a lgári ügyei polgári forum előtt tárgyaltas-

sanak (13. és 14. czikkek); v
jellegével biró vallás- és tanul
közegek általi kezelése (31.
javadalmak időközi jövedeln
rapítására leendő fordítása
tett egyházi tizedeknek más
helyben hagyatott. [1])

Az igy formulázott és
két teljhatalmú megbizott
augusztus 18-ikán Bécsben
szár pedig szept. 23-ikán m
keltezett pátense által ki i
napján adatott ki a pápa rés

Az egyezménynek kieg
teljhatalmú megbizott közt v
ben a concordatumban tüzete
ügyekre nézve az uralkodóna

---

[1]) Szövegét l. Religio, 1850

[2]) Szövege : Religio. II. 66.

[3]) Rauscher bibornok-érsek
vetkezők : a) ő felsége különös go
az egyetemeken a kath. szellem
mek felállítására a püspökök sz
pesti egyetemet a kormány k
kinti, s ezért ezen egyetemnél jöv
nek fognak tanszéket nyerni; mi
már alkalmazást nyert tanárok ta
ő felsége készséggel oda fog hat
ellenes könyvek terjedése a biro
ha valamely pap bünfenyitéki tén
megengedi, hogy az illetékes pü
fenyitékkel is sujthassa; f) megige

ép a concordatum kiegészitő részének te-
k a pápa november 5-ikén a birodalom püs-
intézett levelét is, melyben azon utasitást
k, hogy noha a placetum eltörültetett, de
ásztori leveleiket, valamint a zsinati határ-
tudomásvétel végett a polgári hatósággal
Továbbá arra is inti a püspököket, hogy a
ankönyvek megválasztásában tekintettel le-
kormány által előirt tanrendszerre; s hogy
avadalmakat vagy tanári székeket ne ado-
nak oly papi egyéneknek, kik ellen a kor-
os kifogást tehet.

következő év január 25-ikén a cultusminisz-
üldé a birodalmi főpásztoroknak a már ki-
concordatum példányát, ahhoz mellékelve a
tett pápai brevét s a teljhatalmú megbizot-
váltott három levelet; egyuttal pedig némely
kat is adott a miniszter a püspököknek a
um mikénti végrehajtására nézve. [1]) Ugyan-

---

arról, miszerint a papság a katonatartás terhétől
megkiméltessék; g) ha talán valamely szerzetesrend a
an eltörültetnék, mindazon javadalmak, melyek
szerzet kegyurasági jogot gyakorolt, a püspök sza-
nyozása (collatio libera) alá fognak kerülni.

zen utasitás főbb pontjai valának: a) figyelmeztet-
ökök mindannak megtartására, mit a pápai breve
öt; b) kimondatik, hogy ha a püspök a criminalis
el vádolt papot egyházi fenyitékkel akarja sujtani,
sak oly helyen tartóztathatja le, mely ellen a polgári
fogást nem tesz; c) a concordatum 24-ik czikkének,
zetes-rendekről szól, kiegészitéseül kijelenti a kor-
y a régibb rendeletek alapján Ausztriában a férfi- és

ezen miniszteri irat felszólitá
püspökeit, hogy ugyanazon é
vasárnapjára Bécsbe jöjjene
tum nyomán még elintézésre
közös tanácskozást tartsanak
X-ik czikkének megfelelőleg
kek mikénti felállítására néz
ményadással szolgáljanak.

Mielőtt a főpásztorok
tek, IX. Pius márczius 17-iké
jok, melyben figyelmezteti ők
végrehajtásában egyenlő eljár
azonban, hogy az egyes orsz
szem elől tévesztenék; s ha r
nének fel, ezek elintézését a
terjeszszék. Továbbá inti a pa
tanácskozmányaikban figyelj
runk két fő tévelye, a vallási
és rationalismus mindin
gátlása szükségessé tesz. Eg
háznagyokat, hogy az érteke
tartományi és megyei zsina
papság által tartandó lelki g

nő-szerzetesek csak akkor bocsáth
mak letételére, ha már a 24-ik éve
csak a 21-ik évet érték volna is el
kodtak a szerzetes-rend valamely k
hogy noha a concordatum XXX-ik
az egyház szabad vagyonszerzési jo
uj szerzeményről az illető egyházi t
telesek a polgári hatóságot értesiten

ıek megjavitásáról; a megyei látogatások-
tanácskozzanak.

neghatárzott időre 65 főpásztor jelent meg
[1]) A pápai pronuntius ápril 6-ikán nyitá
ınácskozmányokat, melyek június 17-ikéig
.

ıatárzatok, melyeket a püspökök az értekez-
lkottak, nyilvánosság elé nem kerültek.

ɔápa még 1855-ik évi november 3-ikán tar-
ɪutiójában kifejezést adott a feletti örö-
ɔgy ily szerencsésen sikerült Ausztriában az
állam közti jó egyetértést helyrehozni. [2])
ɔn kérdésre: vajjon az osztrák con-
um, melyet I. Ferencz-József
sztrák császár, magyar király-
koronáztatása s a magyar al-
ıy helyreállítása előtt kötött,
ényn,yel bir-e Magyarország-

---

magyarországi püspökök közől az értekezletben
: Scitovszky János bibornok, esztergomi ér-
ɛg-primás, Bartakovics Béla egri, Kunszt József ka-
ka Sulucz fogarasi gör. szert. és Haulik György
ɛkek; Erdélyi Vazul nagyváradi gör. szert., Gaga-
eperjesi gör. szert., Karner Antal győri, Ranolder
prémi, Stroszmayer József diakovári, Zaboyszky
esi, Szaniszló Ferencz nagyváradi lat. szert., Rosko-
ton váczi, Csajághy Sándor csanádi, Farkas Imre
vári, Haynald Lajos erdélyi, Fábry Ignácz kassai,
rgy pécsi, Szenczy Ferencz szombathelyi, Dobra
osi gör. szert. püspökök és Rimely Mihály pannon-
t.

övege: Atti collettivi I. 94.

b a n ? mindenelőtt megjeg
nézve a concordatum nem
mint az osztrák tartomány
ugyanis az egyház nem v
helyzetben, mint a birodal
vábbá ama szabadalmakat
concordatum az egyház rész
kivétellel — már régtől fog
ház a régi magyar törvénye
cordatum *érvényét* illetőleg,
országokban az országgyülé
tik; hazánkban pedig, m
mindig alkotmányos ország
kivül helyezett alkotmány v
datum az országos képvis
nyek sorába nem igtattatot
1855-iki concordatum hazá
nem bír. Nem ugy a Lajtá
csak 1855 u t á n lettek a
tehát az alkotmány visszah
Azért IX. Pius 1868. juni
tiójában méltán tiltakozott
lyek a concordatumot Ausz
lyezték.

OKMÁNY.

(225. laphoz.)

ıs pápának 1849. ápril 20-ikán Gaetában tartott allocutiója.

ztelendő Testvérek! Nincs, ki ne tudná, mily
s mily iszonyú forrongásoktól hányattatik,
aély fájdalmára, pápai államunk s csaknem
ıszország. Vajha e dolgok gyászos felforga-
ıegtanulnák már egyszer az emberek, hogy
m lehet reájok nézve ártalmasabb, mint az
becsületesség és a vallás útjáról letérni, a
kárhozatos tanácsaira hallgatni, s incselke-
nokságuk s tévelygő ábrándjaik által meg-
eltántoríttatni. Jól tudja s bizonyítja az
ıg, mily nagy vala hőn szerető atyai kebe-
dossága, hogy pápai államunk népeinek igaz
boldogságot, békét és jóllétet szerezzünk,
gyümölcse nagy engedékenységünk- és sze-
ıek? Midőn e szavakban csak az annyi bajok
bb mestereit kárhoztatjuk, korántsem akar-
lni a nép legnagyobb részét. Mindazáltal
k kell, hogy a nép közől is számosan annyira
k ámítva, miszerint szavainkra és intéseinkre

füleiket bedugva, ezeket oly
nyiták meg, kik elhagyva az
nyeken járva, egyedül arra
szerű és hamis igéretekkel f
megcsalják s tévútra vezessé
nyire magasztaltatott mind
tágas közbocsánat, melyet n
s boldogságát eszközölni ak
És nincs, ki ne tudná, misz
 től többen nemcsak hogy le
ták meg indulatukat, mint mi
gonosz tanácsaikat és tervei
fűzve, semmit sem hagytak
világi fejedelemségét s ural
rekedtek, megingassák és me
szent religiónknak keserű
pedig ezt könnyebben elérh
mindenelőtt a sokaságot öss
s folytonosan izgatni, és ez
nyeinket is ürügyül haszná
iparkodtak. S ekkép pápas
és szabadon adott engedm
kivánt gyümölcsöt meg nem
gyökeret sem ereszthettek,
rei azokkal uj mozgalmak
E gyülekezetben, tisztelendő
csak röviden és futólag is, n
azon szándékkal, hogy minde
gosan és nyilván láthassa, mi
emberiség ellenségei, mi az
egyedüli és eltökélt szándék

ttvalóink iránti különös szeretetünknél fogva
k és fölötte aggódtunk, tisztelendő testvé-
n a folytonos, mind a közcsend- és renddel,
aládok nyugalmával annyira ellenkező nép-
ıkat; azon gyakori pénzsegélyezéseket sem
, melyek különféle ürügyök alatt, a polgá-
sekély kára- és rövidségével, követeltettek.
a 1847-iki ápril hóban a külügyek vezeté-
bizott bibornokunk által kibocsátott rende-
mindnyájokat intettük, hagynának fel az
gyülések- és pénzgyüjtésekkel, s magán-
térjenek vissza, bennünk helyezvén minden
t, s bizonyosak lévén arról, miszerint atyai
gyedül a közjó előmozdítására czéloz, mint
r oly számos és kétségtelen jeleit adtuk. De
ös intéseink, melyekkel a népmozgalmakat
ani, a népet a csend- és békéhez visszave-
keztünk, némely emberek gonosz vágyaik-
kal ellenkeztek. A fáradhatlan csendzava-
kik már egy más, a nép üdvös nevelésének
ására czélzó, ugyanazon bíbornok által meg-
nyomán kiadott rendeletünknek ellensze-
helyt intéseink tudomásukra jutottak, meg
ek ellenök mindenfelé kikelni, a vigyázatlan
hevesebben izgatni, és azt csalárdul ámítani,
t magát az általunk annyira ohajtott nyu-
mert, ugymond, azon veszélyes szándok
enne, hogy a népek mintegy elaltassanak,
nál könnyebben vonassanak a szolgaság
igája alá. Azon időtől fogva a legkeserűbb
l, rágalmazás- és fenyegetőzésekkel telt

számtalan irat intéztetett h
feledékenységbe temettünk
az ellenséges indulatú emb
tegyék a költött veszélyeket
geték, nem átallottak egy á
összeesküvésnek hazug hiré
hazugsággal kürtölni, mis
azon czélból alakult, hogy
sodortassék, öldöklések- és
tessék, hogy az uj intézvény
az igazgatás régi módja
költött összeesküvés ürüg
czéloztak, hogy a népben
maszszanak némely jeles,
házi méltóság által kitünő
hogy a dolgok e forrongásá
tása indítványoztatott, és
miszerint kellő szerkezetér
gondoskodni épen nem lehe

Midőn a közigazgatás
vösnek véltük az államtaná
hozását, a rosz-indulatú em
fel, hogy a kormányon új s
smind károssá és ártalmass
mely különben a nép érdek
lehetett volna. És minthog
azon intézmény által a páp
mészete megváltoztatnék, é
sulta tagjainak itélete alá
lenül elterjedt; ugyanazon
tanács hivatalába igtattat

meginteni némely nyugtalankodó embere-
nekik ezen intézmény igazi czélját nyiltan
san kijelentettük. De a csendzavarók soha
szűntek a nép elámított részét mindinkább
s hogy párthiveik számát annál könnyebben
assák, mind államunkban, mind azon kivül,
tlan szemtelenséggel s vakmerőséggel azt
hogy mi véleményeiket és törekvéseiket tö-
helyeseljük. — Emlékeztek, tisztelendő
, mily komoly szavakkal intettünk minden
azon allocutiónkban, melyet előttetek, az
-ikén 1847-ben tartott consistoriumban mon-
és miként figyelmeztettük őket, hogy az efféle
erek csábításaitól gondosan óvakodjanak.
a cselszövények s izgatások makacs szerzői,
zavart és félelmet folytonosan táplálják és
mult év január havában a tapasztalatlanokat
háború hiú zajával ijesztgeték, azt hirlelvén,
a háború belvillongások s a kormányférfiak
tlensége által tápláltatik és gyámolíttatik.
yugtatandók a kedélyeket, és a cselszövők
dásait megczáfolandók, nem késtünk azon
10-ikén az efféle hireket hamisaknak s kép-
ek nyilvánítani azon szavainkkal, melyeket
ismer. S mi szeretett alattvalóinknak akkor
tuk azt, a mi most Isten segedelmével meg
nni, hogy számtalan fiaink sietendnek a min-
k közös atyja lakának, az egyházi államnak
e, hahogy a hálaérzet azon szoros kötelékei,
el kell, hogy Olaszország fejedelmei s népei
ve legyenek, fölbomlanának, és a népek feje-

delmeik bölcseségét s jogai
minden erejökből oltalmazni
Imént említett szavai
ták ugyan mindazokat, kik
sem voltak; de mitsem hasz
beri társadalom engesztelhet
kik uj zavarokat, uj villo
Ugyanis kettőztetve a rágalr
hasonmásaik által az Isten
mes szerzetesférfiak ellen sze
nép haragjának dühét gyujto
tok, tisztelendő testvérek, I
mult évi márczius 10-ikén a
melyekkel azon szerzetes-te
feloszlatástól megmenteni m
Midőn ezalatt Olaszor
ismeretes forrongások kelet
czius 30-ikán újra felemelv
nem mulasztottuk a népet
tani, hogy a kath. egyház sza
gári társadalom rendét olta
védeni, szent religiónk törvér
a keresztény szeretetet mir
igyekezzenek, mert hogy ha
lasztanák, bizonyosak lehetr
fogja mutatni, miszerint ő a
Mindenki jól tudja köz
be Olaszországba az alkotmá
szer, és miképen létesült azo
mult évi márczius 14-ikén né
tünk. Minthogy pedig a közl

ándékuk vala, mindent megkisérteni a pá-
ny ellen, s a népet izgatással és gyanusitá-
ytonos ingerültségben tartani; majd nyom-
okban, majd összejövetelek- és társulatok-
egyebütt is meg nem szüntek a kormányt
il rágalmazni, s azt tétlenségről, csel- és
ról vádolni; ámbár a kormány mindenkép
az annyira óhajtott rendelvényt minél ha-
etbeléptetni. S itt az egész világ előtt kije-
ogy ezen emberek, kiknek változhatlan
vala a pápai állam és egész Olaszország
sa, akkor már nem az alkotmány, hanem a
g kikiáltását terjesztették elénk, mint egye-
zt, mely bennünket és államunkat megmen-
maga épségében fentartani képes. Emléke-
azon éjjeli órára, szemeink előtt állnak
ly emberek, kik a cselszövők által szánan-
nítva és megcsalatva, ebben ezek ügyét
s a köztársaság kikiáltását nálunk sürgetni
ották. Maga azon körülmény, egyéb számos
okokat mellőzve, mindinkább bizonyítja,
intézményi kérelmezések s ezen emberek
nnyira hiresztelt haladás, egyedül arra czé-
gy szünetnélküli mozgalmak támasztassa-
azság, erény, becsület és religio törvényei
egdöntessenek, és az ugynevezett socialis-
ntő és siralmas rendszere, mely magával a
ész- s joggal oly igen ellenkezik, mindenfelé
k, terjesztessék s uralkodják, az egész em-
legnagyobb kárára.
bár pedig e legfeketébb összeesküvés, vagy

inkább az összeeskünvések i
világos és nyilvános vala, mé
hogy ismeretlen maradjon sz
kiknél a közbékének oly szá
denek felett kedvesnek kelle
galmak fáradhatlan vezérei
sokká tevék, még sem hiány
emberek, kik velök szövetke
ben, hogy őket a mérsékl
visszavezethetik.

Azalatt a háború híre
telen átfutotta, s általa álla
elragadtatva fegyvert fogott
római tartományok határait
telendő testvérek, miként m
delem kötelességeit, azok ig
ellenszegültünk, kik minke
indítani akartak, és tőlünk
telen összegyüjtött, tapaszt
mány- és fegyelemben egész
kalmas vezérek és hadi szer
bizonyos halálra küldjük.
kik noha érdemetlenül, az is
hatlan végzései által az ap
emeltettünk, s itt e földön K
az Istentől, ki a béke szer
küldetést nyertünk, hogy m
ket atyai szeretetünk egye
mindnyájok üdvéről egész er
pedig, hogy az embereket
kényszerítsük! Ha akármel

ágos ok nélkül háborút: ki az, a ki nyilván
, hogy a római pápától joggal követelhet
lág még nagyobb igazságot és fontosabb
a őt valaki ellen hadra kelni látja? Annak
mult év ápril 29-ikén hozzátok intézett
kban nyiltan kimondottuk, hogy e háború-
idegenkedünk. Ugyanazon idő tájban szó-
sban álnokul egy szereppel kináltattunk
melyet, mint reánk és egész Olaszországra
élyeset, magunktól elutasítottunk, hogy t. i.
öztársaság elnökségét fogadnók el. Ekkép
ik mi az Isten különös irgalma által reánk
tal ama legfontosabb részét, melynél fogva
eni s buzditani tartozunk, miért is remél-
nem vádoltathatunk Izaiás ama szavaival:
m, mert hallgattam.« Vajha atyai szóza-
téseinkre és buzdításainkra minden fiaink
olna.

lékeztek, tisztelendő tesztvérek, milyen zajt
ént említett allocutiónk után a forradalmi
rei, és miként erőszakoltatott reánk vilá-
lló miniszterium, ellenkezőleg mind saját
el és elveinkkel, mind az apostoli szék jo-
i már akkor előre láttuk az olasz háború
len végét, midőn azon miniszterek egyike
erte, hogy ezen háború szándékunk és ellen-
nk daczára, s pápai áldásunk nélkül is fog
ni. Ezen miniszter az apostoli széken leg-
sérelmet ejtve, nem rettegett azt inditvá-
ogy a római pápa világi uralma lelki hatal-
lasztassék. Ugyanez későbben felőlünk olya-

nokat nem átallott mondani
az emberi társaságból mint
den emberi jogokon kivül
irgalmas Isten hatalmas kar
alázni, midőn megengedé,
ről, és a hazugság más részr
egymás közt harczoljanak,
hogy uj miniszterium válasz
egy másnak engedé át hely
közbéke fentartása és a tör
buzgalommal volt szövetke
délyek féktelen és vakmerő
magasabbra emelvén föl fejé
és az Isten és emberek ellen
pusztítás elolthatlan hevére
és emberi jogok felforgatá
ohajtottak, hogy vágyaikat k
rég előkészített mozgalmak
kat embervér áztatta, soha e
gonoszságokat vittek végbe
nálban eddig soha nem láto

Minél fogva annyira
sem fejedelmi, sem pápai k
nem teljesíthettük, szivünk
lyünket el kellett hagynunk
elmondani azon siralmas té
serű emlékezete mindnyájun
ujítsa. Midőn óvásaink a lá
tak, merényök dühösebb lő
ravaszság- és erőszaknak mi
ták, csak hogy a már ugyi

obb rémülésbe hozzák. Miután az általok
ntá«-nak elnevezett kormányt megalakítot-
általunk rendelt két tanácsot teljesen meg-
, minden erejöket egy uj, »Constituente
nevezetű gyülés összeállítására fordították.
n, hogy érdemlett dicsérettel ne emlékez-
pápai állam hivatalnokainak többségéről,
on becsületöket és kötelességöket szemök
a, készebbek voltak lemondani hivatalaik-
akármi módon elősegíteni azon ügyet, mely
elmök s hőn szerető atyjok világi fejede-
l megfosztaték. Ezen gyülés csakugyan
s találkozott bizonyos római ügyvéd, ki az
ekhez tartott beszédének elején azonnal
és nyiltan kijelentette, mi legyen az ő s
a borzasztó mozgalom szerzőinek, szán-
rata és törekvése. Az erkölcsi haladás tör-
ndá ő, parancsoló és kérlelhetlen; egyszer-
zátevé, miszerint az ő törekvésök, az apos-
ilági hatalmát teljesen megdönteni, ámbár
ágaiknak megfelelni mindenkép igyekez-
n határozatot azért említjük előttetek, hogy
ndenki, miszerint mi e gonosz akaratot a
ezéreinek nem valami alap nélküli gyaní-
ajdonítjuk, hanem hogy ők magok az egész
azt nyilván s határozottan kijelentették;
nyilatkozattól bár a szégyen is visszatart-
a őket. — Tehát nem szabadabb intézmé-
üdvösebb közigazgatás, nem mindennemű
dszabályok valának az, mire ezen emberek
, hanem az apostoli szék világi hatalmát

akarták ostromolni, megin
S ebbeli szándékukat, me
is hajtották, az ugyneve
gyülésnek (Constituente
9-ikén kelt rendelete ált
világi hatalmát jogilag és
nyilvánították, nem tudni, v
s a vele egyesített apost
nagyobb sérelmével-e, va
tetemesb kárával. Mély
tisztelendő testvérek, ily
leginkább azt fájlaltuk,
s egység központja, az e
a benne naponkint szapo
tal, a népek és nemzete
okozójává. Mily igen jó
fájdalmunkban azt mond
maiak, mind államunk
része hozzánk állhatatos
fordult el azon kárhozat
annyi gyászos eseménye
nem csekély vigasztalásu
püspökei- s papságának
közt s daczára minden ne
telcsségeit teljesíteni meg
szóval és tettel a pártüt
vonják.

Mi részünkről, a do
mindent elkövettünk, hog
állíttassék. Ugyanis jóva
mények előtt, mindenké

szék szolgálatában álló s államunk tartomá-
elhelyezett svájczi seregek a városba szállít-
; de az akaratunk ellenére végre nem hajta-
ellenzése miatt, kik májusban a miniszteri
t birták. Ezenkivül már azelőtt és azután is
odtunk, leginkább a közrend föntartása s a
merényeinek megtörése tekintetéből, más
erők összeszerzéséről is, melyeknek, Isten
dvén, az idők viszontagságai miatt hijával
Végre a gyászos novemberi esemény után,
-ikén kibocsátott iratunkban minden belföldi
kat komolyan intettük, hogy a vallást és ka-
csületet szemök előtt tartva, a fejedelemnek
fogadott hűséget megőrizzék, és serényen
káljanak, hogy a közbéke s a törvényes kor-
ánti engedelmesség föntartassék. Mi több,
vájczi seregeket is Rómába parancsoltuk, de
rancsunknak korántsem engedelmeskedtek,
y kivált fővezérök ez ügyben nem viselte ma-
mint a kötelesség és a becsület megkivánta

zalatt a lázadók vezérei mindinkább meré-
és növekedő erélylyel folytatva munkájokat,
inket és azokat, kik köröttünk vannak, minden-
való rágalmakkal s bántalmakkal sértegetni
n szüntek; sőt magának a szent evangéliom-
vaival visszaélni nem rettegtek, hogy, bárány-
ltözött ragadozó farkasok lévén, a tapaszta-
sokaságot kárhozatos terveik s törekvéseik
sára csábítsák, s a vigyázatlanok elméjét ha-
aikkal eláraszszák. Az apostoli szék világi

államához és hozzánk válto
kodó alattvalóink pedig m
hogy őket annyi súlyos vis
nyomor- s inségből, melyek
ragadjuk. És minthogy van
minket mindezen zavarok
tekintenek, ezeket kérjük,
mi, mihelyt az apostoli sz
gondjainkat s igyekezeteink
tuk, mint imént már említe
népeinek sorsán javítsunk;
és nyugtalan emberek mind
sították; midőn ellenben a
elérni, mire oly régóta tö
minden nemeivel megkisért
Tehát ismételve mondjuk
már kijelentettünk, hogy
viharban, melylyel csaknem
zasztón hányattatik, az Ist
s figyelni annak szavára,
szokta az emberek gonosz
igazság utjára visszatérni s
szózatot mindazok, kik az
elhagyva utaikat, térjenek
kik a dolgok ily szomorú á
kodnak tulajdon hasznukról
és a kath. ügy javáról, s
mitsem használ az embern
megnyeri, de lelkében kárt
ház jámbor fiai is, s türele
vösségét, s gondosabban tis

den szennyétől, az Ur irgalmáért esedezni, nindinkább tetszeni, s állhatatosan szolgezzenek.

buzgó kivánataink közt el nem mulasztönösen inteni és feddeni mindazokat, kik ozatot, melylyel a római pápa minden vimától s méltóságától megfosztatott, tetszésk, és kik azt állítják, hogy ezen végzés az abadsága- s javának eszközlésére szolgányilván és mindenekelőtt kijelentjük, hogy ondjuk ezeket sem uralkodási vágy-, sem lelemségünk elvesztése fölötti fájdalomból, természetünk és indulatunk minden uraóban idegen: de hivatali kötelességünk kögy az apostoli szék világi fejedelemsége dve, a római egyház jogait s birtokait, és z szabadságát, mely az egész egyház szal és üdvével van összefűzve, minden erőnkhezzük. Azon emberek ugyanis, kik az emrozaton örvendve, az ily hamis és képtelen pártolják, vagy nem tudják, vagy tudni ák, miszerint az isteni Gondviselés külöskodásából történt, hogy a római állam mányra oszolván, a római pápa, kire Krisz az egész egyház kormányát és gondját rt bir világi fejedelemséggel, hogy az egynyzásában és egységének őrzésében azon adság birtokában legyen, mely a legfőbb vatal kellő kezelésére szükséges. Valóban tudja, hogy a hivő népek és országok soha szünnének gyanakodni, és attól tartani,

hogy tetteit a pápa azon f
akaratához szabja, melynek
nék, s azért intézkedéseinek e
ellenszegülni nem átallanán
meg magok az apostoli szék
nei, kik jelenleg Rómában u
s készséggel fogadnák ők a
s rendeleteit, ha őt valame
mány alattvalójának lenni
és a római tartományok közt
folyna.

Azonban mindenki lát
ket, melyekkel Krisztus sze
állam tartományaiban jelen
látja, mily bilincsekkel, mily
sanyargattatik, mily viszont
tik az ő látható feje. Mert ki
és Róma, a szeretett clerus,
pöki kara s többi hiveink k
lyozva a közlekedés, hogy e
tárgyazó leveleket sem kü
szabadon. Ki nem tudja, ho
székhelye, jelenleg, fájdalom,
jává lőn, mert telve van mi
berekkel, kik vagy hitehag
vagy az ugynevezett comm
mesterei, kik eltelve a kath.
lölséggel, szóval, irásban s
különféle kártékony tévelye
és mindenek elméjét megz
még Rómában is, ha ez va

gió szentsége s a hit változhatlan törvénye
sék. Ki nem tudja s nem hallotta már, hogy
lamban az egyház javai, jövedelmei, birtoka
s szentségtörőleg elfoglaltatnak, a dicső
ékességeiktől megfosztatnak, szerzeteszár-
i czélokra fordíttatnak, Istennek szentelt
döztetnek, legjelesebb s erényes egyházi s
iak kegyetlenül üldöztetnek, börtönbe vet-
meggyilkoltatnak, kitünő, bibornoki méltó-
ruházott püspökök saját nyájaiktól erőszak-
tnek, és börtönbe hurczoltatnak? És az ily
az egyház és annak szabadsága ellen mind
irodalomban, mind másutt, hol ezen embe-
hasonszőrüek uralkodnak, ugyan akkor kö-
el, midőn ők magok mindenfelé szabadságot
, és kivánságuknak lenni hazudják, hogy a
lma minden korláttól menten és szabadon
zék.
ki előtt nem titok már többé, mily keserves
as sorsra jutottak szeretett alattvalóink azon
tettei által, kik annyi merényt követnek el
z ellen. A kincstár elpazarolva, kiapadva, a
és megakasztva s csaknem egészen meg-
. leggazdagabb s más polgárokra is iszonyú
, a magánosok vagyonának elkobzása elren-
k által, kik a nép kormányzóinak, s a fékte-
rtok vezetőinek nevezik magokat; minden
dsága akadályozva, nyugalmok és életök
eszélyeztetve, s ki tudná mindazon számta-
at és veszélyeket, melyekkel a polgárok foly-
sanyargattatnak és rémíttetnek. Ez kezdete

kétségkivül azon boldogságnak,
lenei államunk népeinek hirdet
Azért nagy és kimondha
melylyel az egyház és birodaln
inségének látásával gyötörteté
rint hivatali kötelességünk meg
mor megszüntetésére mindent
mult évi deczember 4-ik napja
népek segítségét kérni és sürge
tuk. S mi meg nem tartóztatha
veletek, tisztelendő testvérek,
rendkivüli vigasztalást, melyet
delmek és népek, még azok is, k
köteléke hozzánk nem csatol, ir
kat a legfényesebben igyekez
kijelenteni. Mi nemcsak szivü
csudálatosan, de azt is mindink
Isten egyháza fölött kegyesen
reméljük, hogy mindnyájan me
súlyos bajok, melyekkel e san
és birodalmak zaklattatnak, sze
séből származnak, s hogy nem
nyerni írt s vigasztalást, mint K
nya- s szentegyházától, mely mi
lője és ápolója s a bűnök kiirtój
bereket igazságra oktatja, s ők
tel összefűzi, a polgári társasá
csudálatosképen előmozdítja s e
S miután minden fejedeln
a birodalmunk éjszaki részével
annál hajlandóbbak valánk for

sztria dicséretesen védte mindenkor a szent-
gi hatalmát, de azért is, mert most remél-
ogy ezen birodalomban, forró ohajtásainknál
ogszerű követeléseink nyomán, meg fognak
némely ismeretes elvek, melyeket az apos-
mindenkor roszalt, és az egyház föl fog sza-
i a hivek legnagyobb java és hasznára. Mit,
ivünk nem csekély örömével kijelentünk, nem
ink, hogy ezen ti is örvendeni fogtok.
yanazon segélyt kértük ki a franczia nemzet-
et atyai szivünk különös jóvoltával kegye-
nthogy e nemzet papsága a hivekkel egye-
fiui kegyeletök- és hódolatuknak minden je-
arkodtak inségünket és keservünket enyhí-
inket vigasztalni.
lhívtuk Spanyolország segítségét is, mely
szerencsétlenségünkön fölötte megindulva,
holikus nemzeteket első szólítá föl, hogy
fiúi szövetségre lépve egymás között, a hívek
ját, és az egyház főpásztorát székébe vissza-
törekedjenek.
gélyt kértünk végre a két Siciliától, hol szi-
égszeretettel fogadtatánk a királytól, a ki
igaz és valódi boldogságát mindenkép elő-
dó, oly vallásosság- és jámborsággal jeles-
ogy alattvalóinak példányul szolgálhat. Bár
nem fejezhetjük, mily gond- és buzgalommal
ezen fejedelem bebizonyítani irántunk dicsé-
hajlandóságát mindennemű jeles tettei által,
k tett szolgálatait elfeledni soha sem fogjuk.
issal szintén nem mellőzhetjük a kegyelet-

szeretet- és hódolatnak azon nyi
irántunk azon ország papsága
seltetett, mióta az országba bej
Miért azon reményt táplá
nemzetek, Isten segítségével, az
a hivek közös atyjának ügyét
apostoli szék világi fejedelems
béke és csendnek alattvalóink k
sietendnek, és hiszszük, hogy sz
polgári társadalom ellenei Róm
házi államból el fognak üzetni.
történt, minden éberséggel, g
azon leszünk, hogy megszünjen
botrányok, melyeket minden j
serüen kell vala megsíratnun
igyekeznünk kell majd, hogy a
cselei által eltántorított embere
az örök igazság világával, hogy
a bűn és tévely szomorú gyüm
ság és vallásosság útjára viss
kodjanak. Ti ismeritek, tisztele
mények iszonyú és sokféle torz
örvény kútjából közromlásra f
terjedtek a vallás és polgári t
rával, és miként dulnak azok
nosz és ártalmas tanokat az el
berek szóval és irással terjes
szünnek, hogy a mindennemű
és kicsapongás féktelen szaba
növekedjék és terjedjen. Innét
szély és bú, mely az emberiség

sanyargatja. Szintén nem titok előttetek, mily
lytattatik szent religiónk ellen Olaszország-
niféle cselek- és fogásokkal iparkodnak a val-
lgári társadalom feketelelkű ellenei kivált a
latlanok sziveit elidegeníteni a hit szentségétől
n tanítástól, és azokat a hitetlenség zajgó hab-
sodorni, s a legnagyobb bűntettek elkövetéi.
És hogy szándékukat annál könnyebben
ssék, iszonyú lázadási és felforgatási mozgal-
lőidézhessenek, s azokat fentarthassák, eret-
erek nyomdokait követve, s az egyház fő-
vét megvetve, nem irtóznak a szentirás sza-
luk elferdített értelemben használni, megmási-
Krisztus szentséges nevével szörnyű istente-
l visszaélni. Nem átalják nyilván hirdetni,
szent eskü megszegése, s bármily gaz tett,
bár a természet örök törvényeibe, nemcsak
hoztatandó, sőt inkább szabad és dicséretet
ha, miként ők mondják, hazaszeretetből
égbe. Ily gonosz s kárhozatos okoskodás sze-
den becsületesség, erény és igazság megsem-
k, s a rabló- és orgyilkosnak gonosz tettei hal-
emtelenséggel pártoltatnak s helyeseltetnek.
többi számtalan mesterkedésekhez, melyeket a
yház ellenségei folytonosan használtak, hogy
b a vigyázatlanokat s tapasztalatlanokat az
kebeléből kiragadják, azon keserítő és aljas
k is járulnak, melyeket személyünk ellen
s irányozni nem átallanak. Mi ugyan, kik
k fölött itt e földön annak helytartója va-
ki midőn szidalmaztaték, nem szidalmazott,

midőn szenvedett, nem fenyeg
bántalmakat türelemmel s hal
üldözőink- és káromlóinkért szi
De mivel a bölcsek és tudatlar
mindenek üdvösségére gondot
tartóztathatjuk meg magunk
gyengébbek botránkoztatásán
előttetek vissza ne utasítsuk
mely némely hirlapokban szen
tett. Ámbár pedig kimondhat
bennünket, midőn azon koho
lyel az ellenséges indulatú
szentszéken érzékeny sebet e
sem hihetjük, hogy az efféle ha
is érhessék az igazságnak fős
saját érdemetlenségünk mel
Igen, mi, Istennek különös
mondhatjuk Megváltónknak
Én nyilván szólottam a világ
beszéltem semmit. — S itt,
jónak tartjuk ismételve elmon
17-ikén 1847-ben előttetek
kijelentettünk, hogy t. i. az e
berek, hogy annál könnyebben
religió igaz és változhatlan t
megcsalhassanak, elámithassa
nak, mindent megkisértenek,
csakhogy maga az apostoli sz
lyeselni s pártolni látszassék
mily alattomos és veszedelm
létesültek minden időben, mik

k el a hazugság gyárnokai és a hamis tanok
által, hogy ábrándjaikat, rendszeröket és
ukat mások sziveibe biztosabban csepegtes-
igyázatlanokat megcsalhassák, mindennemű
ágok büntelen elkövetésére tágas utat nyissa-
zen utálatos dulópártot, nemcsak a lelkek
e a polgári társadalom jóléte s nyugalmának
yesek, melyet elődeink a római pápák kár-
k, mi is kárhoztatjuk, és november 9-ikén
n a kath. egyház minden püspökeihez kiadott
ünkben kárhoztattuk, és most legfőbb apos-
cintélyünkkel kárhoztatjuk, tilalmazzuk és
ük.

öbbiben ezen allocutiónkban korántsem akar-
ámlálni mindazon tévelyeket, melyek által
a népek, annyi veszélybe döntetnek, sem
mindazon mesterkedéseket, melyek által az
es indulatú emberek a kath. egyház romlását
ni, Sion várát mindenfelől ostromolni s meg-
törekednek. Mit eddig fájdalommal elmon-
éggé bizonyítja azt, hogy az uralkodó vészes
l, az igazság és relígió megvetéséből szárma-
inség s romlás, mely a népeket annyira zak-
ogy tehát ily nagy veszély eltávolíttassék,
dot, sem fáradságot, sem őrködést kimélni
l, hogy ezen gonosz tanok gyökerestől kiirtas-
mindenki megértse, miszerint az igazi és va-
dogság az erény, igazság és vallásosság gya-
alapszik. Tehát nekünk és nektek és minden
dő testvéreinknek az egész kath. egyház püs-
, mindenkép arra kell törekedni, hogy a

hívek a mérges legelőkről
mindinkább tápláltatva a h
emberek cselszövényeit me
tökéletesen megértve, hog
jónak kútfeje, s hogy a bűn
hivja, szorgalmasan távozz
cselekedjenek. Ennélfogva
pette valóban nem kis öröm
szilárdság- és állhatatosság
lendő testvéreink, a kath.
apostoli székhez, s mily bu
alá bizott papjaikkal együt
és szabadságát biztosítani,
iparkodnak azon, hogy a
szilárdítsák, a tévelygőket
vezessék, s a religió makac
útba igazítsák s megczáfol
lendő testvéreinket ezen il
retben örömest részeltetjük
hogy Istennek segítségében
ban igyekezzenek hivatali
az Ur harczait harczolni, s
erősségben, hogy hirdettes
zsálemnek, s Izráel keserve
felül ne szünjenek meg
bizalmasan esedezni, köz-
rögni, s hiveiket buzdítani,
natot tartsanak, miszerint
kiérdemeljék, és kegyelmet
Egyszersmind el ne mulas
józan gondolkozású férfiaka

pökök- s az apostoli széknek vezetése alatt a
lvilágosítani, s a szétterjedt hamis tanok ho-
eloszlatni törekedjenek.
t egyszersmind kérjük az Ur Krisztusban
a fejedelmeket és a népek kormányzóit, s
k tőlök, hogy komolyan megfontolva, mily s
veszély árad ennyi tévely s gonoszság özöné-
olgári társadalomra, mindenkép és leginkább
gyenek, hogy az erény, igazság s vallásosság
itt megszilárduljon, s napról napra növeked-
fontolják meg a népek s nemzetek vezéreikkel
hogy minden jó az igazság gyakorlásától függ, s
rosz a gonoszságtól származik. Mert az igazság
i a nemzetet, a bűn pedig nyomorulttá teszi.
Mielőtt bevégeznők beszédünket, nem tartóztat-
magunkat, hogy szives hálánkat ki ne jelent-
ndazon kedves fiainknak, kik szerencsétlensé-
n felettünk aggódva, nekünk adományokat
ek. Ezen kegyeletes adományok nem kis vi-
ásunkra szolgáltak ugyan, de mégis meg kell val-
, hogy szivünk igen aggódik, attól tartván, ne-
dolgok ily mostoha helyzetében, hőn szeretett
rántunk való fiúi indulatuknak mértéken túl en-
saját kárukkal s rövidségökkel is adakozzanak.
Végül, tisztelendő testvérek, mi ugyan az isteni
ég megfoghatlan végzeteiben, melyek által di-
ét eszközli, tökéletesen megnyugszunk, és szi-
alázatosságában legnagyobb hálákat adva Is-
azért, hogy érdemesített Jézus neveért gyalá-
szenvedni, és némileg hasonlítani hozzá, készek
nk hit-, remény-, türelem- és szelídségben bár-

mily fáradságot és viszontagsá
tünket is feláldozni az egyház
nyargatásait megszüntethetnők
testvérek, ne szűnjünk meg
galmú Istent állhatatos és bu
hogy egyszülött Fia érdemei
mindenható jobbjával az egy
melyek által hányattatik, és vi
világával a tévelygők elméit,
bőségében a bűnösök szivei
mind kiirtatván, s a viszonta
mindnyájan lássák és megism
s térjenek a hit egységéhez s
ismeretéhez. Ne szünjünk me
ki a magasságban békeséget
keségünk, hogy véget vetve a
melyekben a keresztény köz
tott békét és nyugalmat léte
pedig annál előbb meghall
seinket, közbenjárókhoz, főle
Máriához forduljunk, ki a
irgalmasságnak; a miért ese
kérése meghallgattatik. Kérj
Péternek, az apostolok fejed
kérjük apostoltársát szent
ket, kik barátjai Istennek, s
kodnak: hogy a kegyelmes U
és esedezéseik által a hive
megőrizze, mindenkor oltalm
gének bőségével megörvendez

X. PIUS PÁPASÁGA.

III.

HÁZ

KÖNYV

XXXV

IX. PIUS PÁ

III. RÉS

BUDAPE

KIADJA A SZENT-IST

1880.

PIUS PÁPASÁGA.

IRTA

FÜSSY TAMÁS.

III. RÉSZ.

BUDAPEST.
IADJA A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT.
1880.

Budapest, 1880. Az Athenaeum r

TARTALOM.

I.

Az 1856-ki párisi congressus.

II.

IX. Pius körutja államaiban.

III.

Az 1859-ki háború előzményei.

IV.

Az 1859-ki háború és ann

V.

Az adnexio előzetei és an

XII.

Mentana.

XIII.

A közzsinat összehivása.

XIV

A közzsinati elő

XV.

A közzsinat m

XVI

A zsinati tárgyalások a II

XVII

További tárgyalások a

XVIII.

vatikáni zsinat kihatása a kormányokra.

XIX.

ım eltörlése Ausztriában és a placetum hazánkban.

XX.

Az olasz kormány diplomatiai harcza.

XI

Róma ellenség

XX

Róma »beke

XX

A garantia-törvény és IX

XXIV.

atholicismus« és egyházüldözés Németországban.

XXV.

yházüldözés Svájczban és Németországban.

I.

Az 1856-ki párisi congressus.

ei végrehajtásához szövetségeseket keres. — Piemont krimi háborúban. — Victor-Emanuel és Cavour III. l. — A congressus megnyitása. — Olaszország és a pápai legatiók ügye a congressus elé vitetik. — ok a teljhatalmú követek részéről. — Piemont til- usztria ellen. — A congressus befejezése. — Cavour i missiója. — III. Napoleon IX. Piust fölkéri, hogy ztatyja legyen. — A franczia császár kétszinűsége. essus hatása Európa közvéleményére. — Piemont izgatása. — Montalembert nyilatkozata.

nont régi nagyravágyása, hogy egész Olasz- ává legyen, hatalmas előmozdítóra talált n. Otthon szövetkezett a forradalommal. urnak, mint barátjai állítják, nem vala lja, mint Piemontban megszilárdítani az os kormányformát, és Olaszországnak biz- ggetlenségét, nem szakitott volna a katho- , nem a szentszékkel, nem a régi Savoya yaival. A clerus, mely a statutomot utó- nélkül elfogadta, támaszaul szolgálandott k, anélkül, hogy semlegességéből kilépjen t tanusított volna a józan szabadság iránt, ai háznak nem kellett volna hagyományos

vallásos hitét megtagadnia
pedig rokonszenveztek vol
anélkül, hogy az államok in
vetségi kapocs által azokna
De Piemont uralkod
messinai szorosig. E hódító v
a többi olasz fejedelemség
közepébe ékelt pápai állan
Rómának; s minthogy a
szorosan összefügg, először
utána a területek bitorlásá
Mindehhez szövetség
találta a forradalomba
löli a vallási féket s a p
forradalom kedveért föl kell
azért is akarta Olaszország
a pápa hatalmát és megsem
De Cavour érezte, h
szövetség, mert a forradalo
köztársaságra jutni. A ma
Cavournak az európai h
volt szüksége. Erre kedv
krimi háboru. Anglia é
szövetség már 1854. ápril 1
év deczember 2-ikán Ausztri
annyiban, hogy semlegesség
ország 1854. deczember 24-
désben Ausztriának biztosít
Ezt Cavour Piemontra veszé
befolyását sulyba vetette, h
által Piemont szövetsége el

uar 10-ikén létrejött. Cavour, hogy a par-
elybenhagyását könnyebben megnyerje, a
kormány példájára a keleti kérdésről okmá-
tetett közzé, melyek által politikáját a savoyai
korábbi keleti politikája által igyekvék iga-
szövetségi szerződés már január 11-ikén
képviselőház elé. Cavour védbeszédében azt
niszerint e szövetség Olaszországra nézve
tékben lesz hasznos, a mennyiben azt
a helyzetében javára ki tudja
ányolni.[1] A képviselőház ugy mint a se-
szerződést elfogadta, s azonnal királyi szente-
ert.

mazzinisták e szövetséget nemcsak Ausztria,
ellen is intézettnek tekintették. Legnagyobb
élyesebb ellenségöket III. Napoleonban lát-
5. ápril 29-ikén bizonyos Pianori János
zületésü olasz a franczia császárra kétszer
nori vallatásakor kitünt, hogy 1848. előtt
tó, gyilkos volt s a börtönből megszökött;
ribaldi csapatában szolgált, s azokkal tartott,
it meggyilkolták s a pápát Rómából elűzték.
Londonba ment. Itt állapíttatott meg a
n elleni merénylet terve.[2]

I. Napoleon nagy közömbösséget negélyzett.
ok merényleteitől, mondá, nem félek.... Míg
t be nem végzem, nem ér veszély.« Azonban,
ictor-Emanuel 1855. november utolsó nap-

---

[1] Massari-Rüffer: Gr. Cavour's Leben u. Wirken. Jena.
1.

[2] Délord, Histoire du second empire. II. 94—97.

jaiban D'Azeglio és Cavour t
császárt meglátogatá, ez ne
iránti rokonszenvét, mely ben
keletkezett, s társalgás közbe
történeti nevezetességre eme
peut-on faire pour l' Italie« ?
szágért?) Cavournak pedig,
szavakat a császár emléke
válaszolá: »Valóban, kellene
ban, s talán lehetne valamit te
De mintha megbánta volna,
csérte a szentszék és bécsi
kötött concordatumot, és b
való kibékülés szükségét.

Meglehet, hogy Napole
időre e kibékülést ohajtotta;
által Turin és Róma udvarai
elégedésére kibékülés jő létre
nüleg elfogadja a császár meg
gyermekét maga megkereszt
vette volna a császár megk
akkor IX. Piust visszakisér
lommal Turinban meglátog
jelenlétével mintegy megszil
kibékülést. Tény, hogy Napo
Párisban időzésekor annyira
tokkal, hogy unszolására Cav
hivatalos lapnak czikket küld
concordatum szükségérő

[1] Ugyanazon Cavour kevés
közvetlen összeköttetésbe lépünk

;gészben Victor-Emanuel és Cavour a párisi ással meg voltak elégedve. A császárnak ho-an tett igéreteit gyümölcsözőkké tenni későbbi volt fentartva. Alkalom csakhamar ajánlko- krimi háboru végére járt. Sebastopol bevétele 'apoleon egyszerre Oroszországgal rokonszen- Anglia meg akarta semmisíteni Kronstadtot ntpétervárt; Napoleon ellenezte, s oly béke tét tette lehetővé, mely által a levert Orosz-egy arasznyi területet sem vesztett.

'avour már 1855. deczember 28-ikán Piemont-it igyekezett nyitni a békecongressusba azon , hogy azt a nagyhatalmak sorába emelje, és szági terveit az európai fejedelmek helyben-ával keresztülvihesse. Okunk van hinni, irá iapon Szardiniának a franczia és angol udvarok i követeihez, hogy Szardinia, miután megosztá háború veszélyeit és dicsőségét, a legközelebb tandó értekezletben szerencsés lesz látni, hogy hatalmak figyelme Olaszország állapotára is erjedni. A congressus figyelmébe veendi lehe-igét annak, hogy föntartassék a dolgok oly a, mely bizonyos tekintetekben az igazság és osság egyszerű fogalmaival is ellenkezik; ébe veendi szükségét annak, hogy javittassék ország helyzete, enyhíttessenek szenvedései, ha ssé is ohajtják elnyomni a zavarok csiráit,

---

épületet, melyet nyolcz év óta annyi fáradsággal nk fölemelni. Ha a pápával egyezkedünk, lehetetlen zágban befolyásunkat föntartanunk.« (Ravviti: Delle vventure d' Italia, Venezia, 1865. I. 121.)

melyek folytonosan fenyegeti
Európa számára tartósan biz
áldásait. . . . Elérkezett az i
gressus okmányaiból nem a
hogy szabályozzák e hatalom
ban, ha kivánják, hogy föntar
suly, melynek érdekében feg

Ez volt az első okmán
mont javára diplomatiai i
januárban Napoleon császár
mely mintegy válaszul sz
kérdésére: mit tehetni Olas
mondá ebben Cavour, kimon
tehet Olaszországnak, ha el
hogy igazságot szolgáltasson
kötelezettségeit teljesíti; má
kieszközli, hogy szelídebben
ban és Velenczében; harmad
kényszeríti, hogy az igazság
ellenkező magatartása által
nak botrányt ne nyujtson;
az egyensulyt Olaszországba
ződés megállapította, azaz,
az osztrákok eltávolíttassan
magnából, akár ugy, hogy
fejedelem alá helyeztesse
és független kormányza
sítvén.« [1])

Közben összejött a pá
1856. február 25-ikén tartot

[1]) Bianchi : Storia docum.

Schauenstein gróf külügyminiszter és
er báró párisi osztrák követ, Francziaor-
Walewszki külügyminiszter és Bourqueney
ìcsi franczia követ, Angliát Clarendon gróf
államtitkár és Cowley lord párisi angol követ,
szágot Orloff gróf, a császári tanács tagja és
báró a német szövetség mellett rendkivüli
övet, Poroszországot Manteuffel báró, Pie-
Cavour gróf és Villamarina marquis, Török-
t Ali pasa nagyvezér és Mehemed-Dsemil bey
örök követ képviselték.

avour egyik lényeges czélja volt az olasz ügyet
ssus tárgyává tenni. Szükség esetére hajlandó
nczíaországnak Savoyát, sőt Sardiniát vagy
t is átengedni. Már 1854-ben, midőn Keleten
k bonyolulni kezdének, szellőzteté lapjaiban,
iemontnak három Irlandja van, melyektől
s volna szabadulni, ezek: Savoya, Szardinia
ia. Savoyát, noha a piemonti királyok böl-
temetkezési helye, nem szerette, mert franczia;
iát, bár a Piemontból elüzött savoyai dynastiá-
helyet nyujtott volt, gyülölte, s e gyülöletének
alkalommal kifejezést is adott; Liguria iránt
nvvel viseltetett, mivel az Cavourt gyülölte.
nnak az ugyis franczia Savoyára szüksége
ncziaország határainak biztositására; Szardi-
g biztosította volna a franczia uralmat a kö-
ren s Olaszországot franczia gyámság alá
ala.

a tehát Cavour ajánlata nem is volt hazafias,
lkalmas volt Napoleon császár és a franczia

kormány jóakaratának megı
szár beleegyezett, hogy Ca
congressus elé terjeszthesse
és Nápoly kérdését. A turi
viszonzásul Murat Lucziánn
tását elő fogja mozdítani.

A császár fölhatalmaz
Walewski- és Clarendonnak
glia teljhatalmu követeinek
ben részletesen előadja a
vonatkozó terveit.

»A legatiók, mondja
seregek által megszállvák, s
vannak. A pápai kormány o
mert egy osztrák tábornok s
van az összes polgári és kat
engedi sejtetni, hogy ez áll
lesz. A pápai kormány érzi
pedig nagyon ohajtja, hog
tartson. A pápai kormány
eszmék előhaladását és a mé
melyeket a franczia uralom
következménye volt a folyt
mány és nép között, me
osztrák interventiót és Fra
megszállást vont maga után.«
elismerte, hogy IX. Pius d
tetett életbe, de jó szándék
az akadályokon, melyeket »
den reformnak utjába állito

III. Napoleon császár,

s éleslátásával teljesen fölfogta és jelezé, kérdést miként lehet megoldani. Tette ezt deshez intézett levelében, melyben a s a e c u- t i ó t és N a p o l e o n - c o d e x behozatalát ozta. Nincsen kétség, hogy a római udvar e mbinatio életbeléptetésének az utolsó pilla- en fog állani. A római udvar nagyon jól ogy a secularisatio és Napoleon-codex ma- Rómában, hol világi hatalmának támaszai azt alapostól fölforgatná. Ha azonban nem ni, hogy e reformok magában a központban anak, legalább életbeléptethetők a pápai y részében, s igy ezen rész, habár administra- tetből is, választassék el Rómától. Ekként a ban a pápa jogara alatt apostoli fejedelem- etne alkotni, mely külön törvényekkel, tör- ekkel, financziával és hadsereggel birjon. lik, hogy ily combinatio örök időre fönma- , a kitüzött czélra azonban, t. i. hogy a nép inak elégtétessék, és idegen interventióra ne zükség, hosszabb időn át megfelelne.

dítványozza tehát:

Hogy a pápai államnak a Pó, az Adriai s az Appenninek közt fekvő tartományai meg- n a szentszék uralma alatt, teljesen saecu- anak; kormányzati, birói, katonai és pénz- intetben választassanak el és függetlenné ek a pápai állam többi részétől. Egyedül a tiai és vallási ügyek maradjanak meg kizá- római udvar mellett.

Ezen apostoli fejedelemség területi és kor-

mányzati szervezete meg fo
I. Napoleon uralma alatt 1
leon-codex fog életbe léptet
állam közti viszonyokra vo
sításokat.

3) Ezen tartományok
külön miniszterekkel és áll
nyozni. A pápa által kin
müködésének tartamára, m
biztosíttatik. A helynök
államtanácsosokat és az öss

4) A fejedelemség ta
római udvar föntartásához,
államadósság terheiben.

5) Legott katonai ö
reget kell szervezni. A tar
cson kivül egy főtanács
ellenőrizni.

A javaslatok végreh
egy a hatalmak által kinevez
Ha az idegen megszállás m
reformok életbe lépnek, za
tásoktól tarthatni. A megs
tőleg azért ezt javasolja: a
oda Rómát, az osztr
de a franczia csapatok sz
házájokba, megállapodnak
nyokban, míg segítségökkel
nem lesz. [1])

[1]) Documenti diplomat
Torino, 1856. 95. l.

our e jegyzékében kijelentvén, hogy a pápai
saecularisatiója és a Napoleon-
behozatala a pápa világi hata-
letének összeomlását vonja ma-
, elég világosan jelzé azon czélját, hogy a
ági hatalmától meg akarja fosztani. Neki
őtt lebeghettek azon szavak, melyeket a
béke megkötése után Bonaparte consul a
rectoriumhoz irt: »Azt hiszem, ha Rómát
uk Bolognától, Ferrarától, a Romagnáktól
nincz milliótól, melyeket tőle sarczoltunk,
n létezhetik; ez a régi gép magától sem-
«

n quasi-köztársaság, mely a szultánnak adó-
afejedelemségek mintájára vala alkotandó,
dett egyéb, mint a legatiókra állandó zava-
ja. Piemont ügynökei gondoskodtak volna,
iggetlenités iránti ohajok csakhamar elter-
a pápai állam többi részeiben is. Az egyház-
nden kerülete saját podestájával ugyanannyi
ársaságokká alakult volna.

czára, hogy az »apostoli fejedelemség« föl-
ak czélja mindenki előtt világos volt, a fran-
zár megbizásából Walewski külügyminiszter
z kérdést april 8-kán a congressus elé

pápai államban, mondá, a helyzet abnormis.
ég, hogy ezen az anarchiának zsákmányul
am el ne hagyassék, reábirták Francziaor-
s Ausztriát, hogy engedvén a szentszék ké-
, amaz megszállja Rómát, emez a legatiókat.

Francziaországnak mint k
lomnak kettős indoka volt
a szentszék kérelmének. A
elsőszülött fiának kötelessé
mogatni. A római állam é
sokkal szorosabb összekö
sadalmi rendének föntartá
ország kiváló érdekének
delkezésére álló eszközökk
ről nem hunyhatni szemet
mis helyzetben van oly
csapatok segitségével képe
rinte az európai egyensul
szerint a római kormány
hogy a belbéke és a pá
csorbitása nélkül a franc
szentszék államait odahag
dést veté föl: nem volna-e
olasz kormányok szelidebb
lóik szivét megnyerni igye
rint két Sicilia kormány
országnak hasznos szolgá
figyelmeztetnék, mily téve

C l a r e n d o n gróf
térni ez okok elől, melyek
inek idegen megszállását
megszállás jogos volt is,
alkotott, melyet a nagy szü
meg kell szüntetni, mihely

---

[1]) La questione italiana

bbé fönn. Eszközökről kell gondoskodni, szükségnek véget vessenek. A római állam-élyessé válható bajok vannak, melyek eltá- a congressusnak joga van befolyni. Ha asztják, a forradalom kezére játszanak. A , hogy az idegen csapatok eltávolitása ne ga után a béke és rend megzavarását. Ez hetik oly kormány szervezése által, mely nt bizalmat keltvén, idegen segitség nélkül pes kormányozni. Idegen segitséggel semmi-nány tartósan fönn nem tarthatja magát, a közvélemény szemben áll. Az eddigi sze-n Francziaország, sem Ausztria soha oda tja magát. Szükségesnek tartja a pápai ál-larisatióját; ha ezt jelenleg nem eszközöl-mában, meg kell kisérteni legalább a lega-Ha a római állam ezen részében világi kor-biróság, külön nemzeti hadsereg lesz, remél-gy a biztonság és bizalom gyorsan helyreáll, rák csapatok elvonulhatnak a nélkül, hogy kitörésétől kellene tartani. A congressus e t terjeszsze a pápa elé. [1])

ol-Schauenstein Olaszország ügyeit lehetetlennek nyilvánitotta, hogy független belügyei tárgyaltassanak, mely államok a ison nincsenek képviselve. Ők egyedül azért meg, hogy a keleti kérdésről érte-

alewski megjegyzé, miszerint fölszólalá-

. o.

sának korán sem volt az cz
akár képviselt, akár nem k
illetőleg határozatok hozas
lamokat kötelezzék. A szár
megerősiteni, s jogosult va
lásokból eredhető ujabb bon

Hübner báró tuda
társa nincsenek fölhatalma
vagy ohajtást kifejezni. A
tiókban megszálló csapata
elég jóakaró bizonyitékát
a körülmények megenged
visszavonni.

Manteuffel báró
a római állam állapotainak
bocsátkozni; de azon oha
pápai kormány mielőbb m
nélkülözhetővé tudna tenni.

Utána ismét Cavour
teljhatalmu követek jogát r
ban, melyek utasitásaik kör
szükségesnek tartja, hogy
némely hatalmasságok kép
megszállásáról nyilvánított
senek. A megszállás, mon
inkább állandó jelleggel
hét évig tartott, s annak me
nincsen. Az okok, melyek
nincsenek eltávolítva, az á
állott be. Mutatja ezt azon
Bolognában az ostromállap

Az osztrák csapatok jelenléte a legatiókban
ban megsemmisíti Olaszország állami egyen-
veszélyezteti Szardiniát. Az ily abnormis
l Európa nem fordithatja el figyelmét.
ıbner báró a maga részéről megjegyzi,
osztrák megszállást Szardinia képviselője
ıl hozta szóba, a franczia követ azt hallga-
ellőzte. A Bologna állandó megszállásából
etkeztetés nem helyes. Hogy itt rendkivüli
ált szükségessé, míg Rómában és Anconában
nállapot már rég megszünt, mutatja, hogy e
n jobb szellem uralkodik, mint Bolognában.
teti Cavourt, hogy Szardinia a monacói feje-
két helyét — Mentonet és Roquebrunet —
v óta tartja megszállva. A különbség az,
osztrákokat és francziákat az állam feje-
ivta segítségül, míg Szardinia a monacói
n akaratának ellenére foglalta el és tartja
va az említett helyeket.
avour mind a franczia, mind az osztrák
ásnak mielőbbi megszüntetését ohajtaná, s
zi, hogy az utóbbit Olaszország államainak
nségére sokkal veszélyesebbnek tartja. Egy
czia csapat, távol Francziaországtól, nem
egető jellemmel. Ellenben nagyon nyugta-
tni, hogy Ausztria Ferrarára és Piacenzára
odva négy erősséggel bír, s így a bécsi szer-
nem annyira betüje mint szellemének elle-
Adriai tenger mellett Anconáig terjeszkedik.
aco megszállását illeti, Szardinia az 50 em-
Mentonet megszállva tartják, készséggel

visszahivja, mihelyt a fejede
hogy veszély nélkül államál

W a l e w s k i összefo
római államra nézve kim
teljhatalmú követei elfogad
nyilvánított óhajtást, hogy
patok az egyházállamból
ez az állam békéjének megz
tonságának veszélyeztetése

Ezen értekezlet után
donhoz: »Abból, mondá Ca
történt, Piemontra nagyon
következni. Szemben egyrész
másrészt Ausztriával, vag
utóbbival és a pápával, vag
Ausztriának háborut izenn
volna, Turinba visszatérten
nak tanácsolnom, hogy a
Ausztria és a pápa barátja
második föltételnek adunk
félelem nélkül borzasztó h
halálharczra, »the war to
hidegvérüen válaszolá: »U
van; önök helyzete nagyon
elkerülhetlenné lesz, csakh
erről nyiltan szólani.« Clare
Anglia Piemontot erélyesen

A császár, kit Clare
háború eshetőségére már el
Cavourt, ki hangsulyozá, h
Ausztria ellenében határozo

ogy ez ügyben tiltakozást készített, melyet
kinek át fog adni. »Menjen Londonba, jegyzé
iszár, értekezzék Palmerstonnal, azután láto-
neg ismét.«

tiltakozást jegyzék alakjában C.v.u: ápril
kézbesíté Walewskinek és C.a: aonnak.
, hogy az osztrák uralom Olaszországban a
bb veszély a félszigetre és Európára. »Ha
, igy végzi, erejében megfogyva, és szövetsé-
al elhagyatva kimerűl; ha osztrák uralom
hajolnia, akkor e hatalom Olaszország meg-
befejezettnek tekintheti. És Ausztria, mely
áldozat nélkül a fölszabaditott Duna és a
ett Feketetenger jótéteményeiben részesült,
n is tulnyomó befolyásra tesz szert. Ezt nem
a sem Francziaország, sem Anglia; ezt nem
oha megengedni. Alulirottak meg vannak
, hogy a párisi és londoni kabinetek ko-
intetbe vevén Olaszország állapotát, Szardí-
gyetértve komoly orvoslásról fognak gon-
i.«

yanazon napon a congressus utolsó ülését
[1]) Föladata levén biztosítani Törökország
ségét, Ausztriával, a pápával és Nápolylyal
ott,[2]) s ezzel mintegy előjátékát képezte

V. ö. Debrauz: Le traité de Paris, — Lettres inédites
de Cavour au Commandeur Urbain Rattazzi. Paris,
Ravviti i. m. — La Questione italiana al congresso I.
Traité de paix signé à Paris le 30 mars 1856. Tu-

Föladatunkhoz képest a congressusnak leginkább
érdésre vonatkozó tárgyalásaira szoritkoztunk.

az 1859-ki háborúnak. A f
vádlóul lépett föl a pápa elle
fogta. Francziaország két
Oroszország hallgatott, Por
a forradalom részére a jogo
lójául lépjen föl, többiben
avatkozott. Egyedül Ausz
forradalmi Piemont ellen,
egész Olaszország nevében

Cavour Angliában ne
Palmerston kész volt mindi
okozni; de Piemont javára
kozni nem nagy kedvet mut
Londonból Rattazzinak, n
szenvvel nyilatkozott alkotm
mondotta magát nem csu
szükség esetében belszaba
verre is kelni. De az olasz
tőleg az angol kormány n
Miután Cavourt Londonbó
el, Napoleon zárkozottabb,
valaha. Bucsuzáskor e szav
nek meg kell győződniök,
érkezett el ideje. Óvatos
népeket. Ausztria irány
Később látni fogjuk, mit t

S midőn Napoleon c

---

[1]) Egy angol hölgy egyk
követtől: igaz-e, hogy a császár
felelé Cowley, de mindig haz
leons, 113.)

zeesküvék, IX. Piust fölkérte, hogy 1856.
s 16-ikán született fiának keresztatyja legyen.
személyesen nem ment Párisba, de képviselő-
nt legatust a latere elküldé Patrizi biborno-
a császár e szavakkal fogadott: »Nagy há-
rtozom ő szentségének, IX. Pius pápának,
vállalta a keresztatyaságot fiam mellett, kit a
eléstől nyertem. E kegyességet kérvén a szent
különös módon az Ég oltalmát akarom le-
iamra és Francziaországra; tudom, hogy
nyerésére egyik legbiztosabb mód, ha teljes
t nyilvánítok a szent atya, Krisztusnak földi
ója iránt.« — Az ünnepélyes keresztelés június
nent végbe. IX. Pius Eugenia császárnénak ez
arany rózsát nyujtatá át, melylyel a pápa
áz és vallás körül kiváló érdemekkel biró
eket és fejedelemasszonyokat szokta meg-
[1])
időn Piemont szánandó pénzügye daczára a
borúban való részvételre határozá el magát,
sejtette a háttérben lappangó utógondolatot.
congressus a titokról leemelte a fátyolt. Az
kérdés föl volt vetve.
ancziaországban a közvélemény a pápa iránt
lő magatartásra nézve mind határozottabban
zott. III. Napoleon kormánya egyelőre két-
szerepet játszott. Míg Walewski külügymi-
és a congressus elnöke megengedé a római
árgyalását, és Cavournak alkalmat szolgál-

Az arany rózsáról részleteket olvashatni Moroni
ójában. T. 60. Rosa d'oro 111—149.

tatott igazságtalan vádjai el
a szent atyáról mindig a leg
latkozott. Ha a kormány n
sajtó buzgón védelmezze a
nem akadályozá a forradaln
löletesebb rágalmakkal tán
mányt. A félhivatalos, vag
által támogatott lapok föl
ellen nyilatkoztak. A forra
ország egyaránt roppant
amaz Piemont védelmében
támadásában, emez a forra
leálczázásában.

S valamint Francziao
két ellentétes táborra oszlo
szetéből folyt, a párisi cong
gyakorolt nagyobb benyo
s z á g r a. »Soha a római u
»Pie IX. et lord Palmerst
tanusított nagyobb nyugaln
ezen alkalommal. Megőrizte
nyugalmat, melyben század
lágmozgalmak közepette m
s melyet ily mértékben seh
hatni.« A f o r r a d a l m i
tesen a legnagyobb öröm u
mentben a kormány Buffa
congressus iránt interpellál
ügyekre vonatkozólag ekk
teljhatalmu követek missió
Első sorban szövetségeseikk

rszággal való béke helyreállításának müvében
rök birodalom megszilárdításában. Második
kötelességök vala törekvéseiket odairányozni,
övetségeseik és Európa figyelmét Olaszország
ére fordítsák, és ha lehetséges, az olasz nem-
lyosodott bajok enyhítésére módot találjanak.«
kére nézve mondá: »A jegyzéket kedvezően
k. Anglia nem habozott azt teljesen jóvá-
Francziaország különös tekintetekből, me-
azonnal fogok szólani, ugy vélekedett, hogy
föntartást kell követni.... Ha a franczia követ
ilatkozott egészen ugy, mint az angol, ennek
oka van, melyet, reménylem, önök is fognak
volni. A franczia kormányra nézve a pápa nem
egy három millió lakost számláló állam világi
nem egyszersmind 33 millió franczia vallási
körülmény a franczia kormánynak a pápa irá-
különös tekinteteket tesz kötelességévé. Ha
be veszszük, mint kell, e különös körülményt;
lemre méltatjuk a befolyást, melyet minden,
an tett lépés Francziaország belpolitikájára
lhat, ugy hiszem, hogy államunk és egész
szág nem kevesebb elismeréssel lesz a franczia
y iránt, mint a melyet az angol kiérdemelt.
Most, hogy a congressus be van fejezve, Olasz-
ügye a közvélemény foruma elé jut, melyet a
császár emlékezetes szavai szerint a végső
let, a győzelmes eldöntés megillet. A küzdelem
rthat, talán nagy kiterjedést fog nyerni, de
gyünk igazságos voltában bizunk, a végeldön-
nyugodtan eléje nézünk.«

A turini parlament
Olaszországban a forrada
vetett. Turínból egész Ol
nökök irányt adtak a mo
válóbb hiveinek beszédei e
terjesztettek a Romagnába
ban és Siciliában.

Támaszt nyujtott Pie
ment is, melyben a párisi
6-ikától 19-ig tárgyaltatot
ban főként Palmerston é
rágalmakkal léptek föl a p

Montalembert
likus közvéleménynek ad
merstonhoz és elvtársaih
merston lord nagy szellem
lanítják. Ó indokolatlanul
zsarnokinak szidalmazza,
teteért s jóságáért magaszt
nevében kormányoznak, zs

»Ugyan mondja meg
nokság? Vallja meg, hogy
ságot, hanem csak azt i
menekültek és apostaták ön
Hisz az angol kormánynak
követe; ellenben vannak ti
a többi közt Freeborn, kir
cziaországot és a franczia
»Csakis ilyen tekinté

[1]) L. Margotti i. m.
Parlamente vor dem pariser Co

angolok! mióta áll jogotokban a vádlottat meghallgatása nélkül elitélni? Valahányszor ly kiválóbb bel- vagy külföldi kérdés a parla- n szóba jött, a tanácskozást az ügyre vonat- velezések fölolvasása, kihallgatások, tanuval- lőzték meg, rólok terjedelmes közlések tétettek aossá. Igaz, hogy azokat nem nagy szorgalom- asták, de mégis sok világosságot nyujtottak k, kik azokat tanulmányozni kivánták. Hol onban a kérdéses vitában nemzetközi joguk? mányuk, vizsgálati bizottságaik, kékkönyveik? di et alteram partem« elv sehol nem tartatott b tiszteletben, nem is érvényesithető sehol bben, mint oly országban, minő az önöké, hol lan nyilvánosság uralkodik. Egyébiránt isme- ogy önök törvényei és szokásai mily lelkiis- s és teljes oltalomban részesítik a vádlottakat, ly nagy legyen is bűnük. A vádlottnak sza- delme önök törvényhozása- és társadalmának tére válik.

De a kérdéses esetben, midőn egy népnek l, egy egész nemzet becsületéről van szó, azon vádlottról, ki fölött itéletet mondani elég vak- , hol vannak tanuik, bizonyitékaik, lelkiisme- gök, elővigyázatuk? Hol maradt szószékeik ányos méltányossága? Hol jó lelkiismeretök? Azonban feledem, hogy itt miniszterről szólok, nagyobb hatalommal van fölruházva, s sza- ot vehetett magának oly nyilatkozatra: »Két- n, hogy Róma ideiglenes kormánya (t. i. a i-féle) a rendetlenségek elnyomására megtett

államban, miután Iturbi
1823-ban köztársasággá
szabtak irányt. A tett kís
fiait odavezették, hogy 185
tum kötése iránt bocsátk
cordatum nem jöhetett l
elnökké választott Comonf
kítá, és az egyház s papság
indított meg, melyet az all

Ugyanazon allocuti
naszt emelt az egykor S
dél-amerikai köztár
ben a mexikóiakhoz hason
mányzatát szinte lehetetle

A következő év april
nak Würtemberggel
mely lényegben a báden

Ugyanazon évben (1
fényesen megczáfolták a p
az egyházellenes diplomati
államaiban a számos vissz
miatt a népesség közt nagy

IX. Pius a Bold. Szü
ténél fogva elhatározta az
Loreto-kegyhelyet megl
ennek híre, minden pápai t
hoz kérvények érkeztek, n

[1]) A mexikói egyház visz
Roma e l' Imperatore Massimili
[2]) Religio, 1858. II. 33—
[3]) L. II. r. 492. l.

k azon kegyet, hogy ez utjában köztök is meg-
. IX. Pius készséggel beleegyezett alattvalói
ába azon föltétel alatt, ha a hasonló ünnepé-
gadtatásokra fordíttatni szokott költségektől
odnak.
Elindulásra május 4-ike volt kitűzve. Midőn
a szent atya a vatikáni egyházban megjelent,
szentmise-áldozatot bemutassa, ezren és ezren
ntek. Szent Péter terén oly sokasággal hul-
a nép, mint husvét napján. Goyon tábornok
zia csapatok parancsnoka a szent atyát a
nellett a Porta Angelicáig kiséré. Azontul
ekre hintókon és gyalog a hívek véget nem
czolata áldását kéré a távozónak.
Nepin, Civita-Castellanan, Narnin, Ternin át-
, hol mindenütt a hívek önkéntes hódolatával
zott, május 5-ikén Spoletóba érkezett,
k egykor érseke volt. Az egész város össze-
zett a főegyházban és annak terén, midőn IX.
erkélyről a népre apostoli áldását adá.
nnen utját Folignón keresztül Assisibe
, hogy sz. Ferencz sirjánál végezze ajtatos-
8-ikán Perugiába ment, hol Pecci Joa-
ma XIII. Leó pápa — vendége volt, s Károly,
nai nagyherczeg másodszülöttének hódolatát
10-ikén indult vissza Folignóba, honnan Ca-
, Tolentinón, Maceratán, Recanatin keresztül
Loretóba érkezett. Innen megtekintvén
és Ascolit, 20-án visszatért Loretóba, s a
rű kegyhelynek egy drágakövekkel ékített
elyhet — 14,000 scudi értékűt — ajándékozott.

Osimón át Ancon
József császár-király a Rad
társulat pedig gőzöst bocsá
zésére. Három napi tartóz
Jesit, Urbinót s május 26-á
városát. 29-én megfordúlt
Miksa-Ferdinand ausztriai
kói császár) akkor a lon
főkormányzója mutatá be
Riminiban, 3-ikán Forlibar
lában, melynek püspöki s
tetett. Június 9-ikén távozot
állam második fővárosába
Gyulay Ferencz gróf k
szingen gróf velenczei he
melletti S. Michele in Bosc
atya vendége volt V. Feren
vel, Robert pármai herczeg
szintén I. Lajos bajor kirá
II. Lipót toscanai nagyherc
Berry herczegnő családjáva
pármai regensnő családjáva

Modenában, hová
látogatására indult, fejede
4-ikén tért vissza a Bologn
Bosco-villába, s 10-én távo
nan 15-ikén ujra visszatér
22-ikén üdvözlé őt Rave

[1]) Itt Dante sirját láto
gatorióból sajátkezüleg e szaval
rumore altro che un fiato, — D

ismét Bolognába ment, s a többször említett augusztus 3-ikán consistoriumot tartott.[1] bb, mint két havi tartózkodás után Bologugusztus 17-én indult Flórenczbe a tosgyherczeg látogatására. Nagyobb részben rczeggel és fiaival megtekintette Pratót, Pisát, Livornót, Luccát, Volterrát, hol a kegyesnövendéke volt, és Sienát. A nagyherczeg szent atyát a határig kíséré, hol a pápát s 31-ikén Pecci Joakim perugiai bíbornokogadá. Utjában Orvietót, Viterbót érintve, napi távollét után szeptember 5-ikén érkezett városba.

. Pius e körutja folytonos diadalmenet volt. dalt mindenütt a népek önkénytes hódolata . A kormányközegek sehol hivatalos tüntenem rendeztek; minden befolyásuk a rend sára szorítkozott. Bármennyire ohajtották a forradalmi elemek, hogy a közlelkesedést tetések megzavarják, a hódolat mindenütt sáns alakban, oly egyetemes jellemmel nyilhogy a forradalom szítói a rend megzavará-

---

di, — E muta nome, perchè muta lato« (Canto XI.). allat a világi hirnév, — Nem több! mely innen fúj amonnan, — És más nevet nyer, a mint más irányt Angyal fordítása szerint.

Ugyancsak Bolognából intézé a szent atya Geissel, khez június 15-ikén kelt »Eximiam tuam« brevejét, igazoltatik a congregatio indicis, mely 1857. január r műveit (Civ. Catt. s. III. v. 5. 615.) kárhoztatta; — n pedig az ápril 8-ikán kötött würtembergi concormegerősítette.

sát meg sem merték kís
ban igyekeztek a hódolat
szállítani.

»Majd ha a pápa Ro
irák a pápai kormány ellen
atyát mindenütt a ragaszkc
vel fogadák, fogja látni, h
nyezi. És Anconában, Fer
Márkák és Romagna minde
sokban szintugy, mint falul
gárság, nép, municipiumok,
egyháziakat nem is említve,
hódolatukat kifejezni; a nép
szent atyának Rómából távc
kat, hogy legalább egy lelke
níthassák örömüket, és a k
dásában részesűljenek. Di
szőnyegekkel, virágokkal való
sok, tűzijátékok nem hiányozt
roskában sem, melyet a sze
szerencséltetett.

Kitünt ez alkalommal
fejedelmekkel és államokkal va
szédos fejedelmek személyesen
atya üdvözlésére, királyunk m
uralkodója küldöttek által adot
letének kifejezést, sőt Victor-En
írt üdvözlő levéllel Boncompag
toscánai udvarnál hitelesített sz
lognába a szent atyához. Az e
mint magától értetik, a szomsz

 és Lombard-Velenczéből is képviselőket kül-
 által IX. Piusnak hódolatukat mutatták be.
dezen államokból a társadalom minden ren-
ámos magán világi is személyesen hódolt az
fejének. A szomszéd fejedelmek látogatásakor
nütt ugyanazon hódolat és szeretet környezte.
X. Piusnak ezen körutja nem csupán templom-
 áldás-osztogatás volt, mint akkor a pápa el-
rdették. Mint az egyház feje nem hagyta
n kivül az egyházakat, kolostorokat, vallási
ket, iskolákat; de e mellett kiterjeszté gond-
lági kormányzat minden ágaira is. Törvény-
vasutak, gyárak, művészetek, az ipar kiválóbb
iránt figyelmes vizsgálóra és birálóra talál-
ne.

ejének tetemes részét a kihallgatások vették
 A fejedelmek küldötteinek, a diplomatiai
házi küldöttségek, az aristocratia, hatóságok
 mellett, ahol csak megállapodott, az egész
lyhatóságai igénybe vették a szent atyát, hogy
lattvalói hűségöket és fiui ragaszkodásukat
 ki. Számtalan magán ember kérvényekkel
ozzá, s mindezeket IX. Pius nemcsak elfo-
ihallgatta, hanem a kérvényeket legott el is

X. Pius tehát e fáradságos utjában mindenről,
nyekről ugy, mint népeinek szükségeiről, oha-
angulatáról személyes meggyőződést kivánt
.

ez utjában valóban fejedelmi bőkezűséget is
lt. Majdnem minden templomban egy-egy ér-

tékes emléket hagyott; ga
iskoláknak, s egyéb közint
val enyhítette városonkin
Anconának elengedett 400
szabad kikötőért a kincstár
zott; Sinigagliában elrende
Pesaróban kórházra adomá
Bolognában az egyetem s
fanti könyvtárát. Bőkezűsé
rosban valamely emlék örö

A forradalmárokat e
n é p, melyre minduntalan
ő, hanem a törvényes fejede
hogy a nehány hirlapiró,
és orvos, az ezek által elcs
temi ifjuság még nem ké
hogy a valódi nép, a polgá
is beszámítva, nem arra tö
ravágyók érdekében vérét
dozza, hanem rendes korm
közt nyugodtan kereshess
vagyonát, s őseitől öröklött
Istennek. A valódi nép —
ság több mint kilencz-tized

[1]) E körut részleteire l.
1857., ossia memorie intorno a
Papa Pio IX. per l' Italia central
Civiltà Catt. III. ser. vol. VII.
reto a Bologna 317. Il Santo Pa
a Roma 641. — Azonkivül sz
Ezek jegyzékét l. M o r o n i D
ecclesiastica 97-ik vol. I viaggi

n, midőn közte megjelent főpapja és világi
e, s e kegyeletes tüntetésével pillanatra ámu-
tette az ugynevezett »népvezéreket«, mint
a farizeusok és sadduceusok, midőn rágal-
czára a városba bevonuló Üdvözitőt Jákob
nkiáltásokkal fogadá.

szent atya a szeptember 25-ikén tartott tit-
storiumban a »Cum primum«-allocutióban [1])
tját. Meleg elismeréssel szólt a népnek min-
yilatkozott szeretetéről és ragaszkodásáról,
gy ezen utunk legszentebb vallásunk folyto-
nepélyes diadalát képezte.« Ha beszédének
ete megengedné, egyenkint fölsorolná a vá-
helységeket, népeket és egyeseket, s egyen-
zna nekik a megérdemelt dicsérettel és elis-
Megemlékezett a fejedelmi küldöttekről, kik
ére megjelentek; a kitüntetésekről, melyekkel
nszéd államok vallásos fejedelmei fogadták.
yanazon allocutióban fölemlíté, hogy azon
mint a szeplőtelen istenanya születésnapján
l téren fölállított Immaculata-szobrot föl-
Végül jubileum alakjában teljes bucsut en-
ett.

---

[1]) Szövege Civ. Catt. III. ser. vol. 8. 233—236.

II

Az 1859-ki hábo

Cavour és a mazzinisták. — A f
lettel fenyegetik. — III. Napol
reformjaira nézve. — Orsini-m
— Levele III. Napoleonhoz. —
Cavourral Plombièresben. — A
— Izgatás Olaszországban Aus
tara-ügy. — Francziaországban
indítja meg. — III. Napoleonna
szavai. — A franczia császár Ol
séget köt. — III. Napoleon olas
nellinek február 22-iki jegyzéke
leon minden áron háborút aka

IX. Pius 1857-ki kör
nek utolsó fénypontja vala.
lyeket a mazzinisták kezde
»Società nazionale« (nemz
tüzött czélja vala forrada
szabadítása, s majdnem
fiók-egylettel bírt, eszkö
egyetértőleg működött Ma
zini 1859-ben mondott: »N
chia, finchè la monarchia s

ünk, mig a monarchia velünk tart), azt hívei-
: 1857-ben volt jelmondata.

zon egyben különböztek, hogy mig Cavour las-
biztosan akart haladni, addig a mazzinisták
akadályt erőszakosan lerontva kivántak czél-
utni.

oha a krími háború óta III. Napoleon mind
bb jeleit adá annak, hogy Piemontnak szánta
natiát Olaszországban, és Cavour — talán
iden biztosítás nélkül — föltétlenül bizott a
császár szövetségében, addig a mazzinisták
s Napoleonban czéljaik elérésének akadályát
A Pianori-merénylet mutatta: hogy Napoleon-
egykori carbonarónak vagy tennie kellett
zágért, vagy akadályként mindenkorra eltávo-
.

57-ben a merényletnek ismétlődnie kellett
zon év június 13-ikán Párisban három olaszt
t Piemontból, Grillit és Bartolottit az egy-
iból) fogtak el. A vizsgálatból kitűnt, hogy a
ban székelő »európai forradalmi comité« [1])
Mazzini által a franczia császár meggyilko-
üldettek. A pénzt Stansfeld, »Mazzini tőkéi-
elője« adta.

apoleon azonnal igyekezett a forradalom
jabb engedékenységének jelét adni. Ugyan-
júniusban Bécsben tervezetet adott be, mily

E comitéban Olaszországot Mazzini, Francziaországot
ollin, Németországot Ruge, Lengyelországot Darasz
e. Czélja vala egyetemes respublica, a nemzetek test-

reformokat kellene Ausztr
egyházállamban beho
A kormányzat saeculariza
összeállítandó államtanács
föladata a törvényeket meg
érdekeit egy a tartományi
consulta képviselje. A helyi
tanácsnokok ellenőrzik, ki
cipális tanácsoktól nyerik.
velenczei codex mintájára
tik be.[1])

Ez azonban a forrad
nagyon csekély engedmény
Orsini követte el a császá
valának Pieri, Rudio és Go

Orsini Felix, ki el
zelmű volt, [2]) a titkos t
Napoleont Olaszország leg
totta. 1848-ban, irá, [3]) a
igát rázni, midőn föltűnt N
kezvén a dolgok régi rende
kal, kizsákmányolta a n
hibákat, s pillanatra föltart
ladását... Ő az, ki Euró
potismusra alapított mai re
séges rendszer; mert egy e
ki vaskézzel sulyosodik egé

---

[1]) L. Ravvitti: Delle r
211—212.

[2]) L. »IX. Pius pápasága«

[3]) Memorie politiche, P. I

'izsgálatkor pedig igy nyilatkozott: »Az összes kormányok politikai viszonyait tekintetbe ızon meggyőződésre jutottam, hogy csak egy ran, ki hazámat az idegenektől meg tudná szai; ezen ember III. Napoleon volt, ki Európándenható. De egész multja azon föltevésre itt, hogy nem fogja tenni, a mit megtenni ő volna képes. Ekként, őszintén megvallom, őt nak tekintettem, s ugy véltem, hogy el kell ni.«

avre Gyula, mint Orsini védője a czélt, melyet ınak kitüzött, ekként formulázta: »Az eszme, Orsini magát szentelte, I. Napoleoné volt, ki szág egységét ohajtotta és ennek létesítésére ɔn. I. Napoleon tudta, hogy az első teendő a világi hatalmának megsemmisí- Egyuttal Favre a császár fölhatalmazá- fölolvasta a levelet, melyet Orsini elitéltetése I. Napoleonhoz intézett. [1])

E levél szövege: »III. Napoleonhoz, a francziák csá-. A vallomások, melyeket a január 14-iki merénylet ól megindíttatott politikai pörben tettem, elegendők y halálra itéltessem; alávetem magamat a nélkül, hogy t kérjek; mert soha meg nem fogom magamat alázni ki szerencsétlen hazám hajnalodó szabadságát meg-, s mert helyzetemben a halál reám nézve jótétemény. Mindamellett életpályám végén végkisérletet akarok aszország javára, melynek függetlensége érdekében nbeszállottam minden veszélylyel, alávetettem magalen áldozatnak. E függetlenség volt szeretetem állandó függetlenség utolsó gondolatom, melynek kifejezést ı Ő felségéhez intézett levélben.

Az Orsini-merényletet, mely »erősen emlékez-tette a császárt a nagy esküre, melyekkel magát

---

»Európa jelen egyensulyának föntartására Olaszországot függetlenné kell tenni vagy még szorosabbá tenni a láncokat, melyek közt azt Ausztria szolgaságban tartja. Talán azt kérem, hogy hazám fölszabadítására a francziák az olaszokért vérőket ontsák? Nem, addig nem megyek. Olaszország azt kéri, hogy ellene Francziaország ne interveniáljon; azt kéri, miszerint Francziaország ne engedje meg, hogy egy talán nemsokára kitörendő háborúban Németország Ausztriát támogassa. Ezt Fölséged, ha akarja, megteheti. Ezen akarattól függ hazám szerencséje vagy szerencsétlensége, élete vagy halála egy nemzetnek, melynek Európa nagy részben köszöni műveltségét.

»Ez a kérés, melyet fogságomból bátorkodom felségedhez intézni, nem minden remény nélkül, hogy gyönge szavamat méltatni fogja. Mindenre kérem felségedet, hazámnak adja vissza függetlenségét, melyet az olaszok 1849-ben épen a francziák hibája által elvesztettek.

»Felséged emlékezzék, hogy az olaszok, kik közt atyám is volt, a nagy Napoleonért, bár merre vezette őket, örömmel ontották véröket; emlékezzék, hogy bukásaig hívek maradtak hozzá; vegye figyelembe, hogy Európa és Felséged nyugalma agyrém marad mindaddig, mig Olaszország független nem lesz. Felséged nem fogja visszautasítani egy a vérpad előtt álló hazafi végszavát; szabadítsa föl hazámat és huszonöt millió polgár áldása fogja kisérni. A mazasi börtönben 1858. február 11. Orsini Felix.«

Márczius 11-ikén Orsini a császárhoz egy második levelet is intézett. »Azon körülmény, olvassuk ebben, hogy Felséged fölhatalmazásából február 11-iki levelem nyilvánosságra juthatott, egy részt nemeslelküsége mellett bizonyít, másrészt megnyugtat, hogy a hazám javára kifejezett ohajtásaim szivében viszhangra találtak. Nekem, noha a halál küszöbén állok, nem csekély vigasztalásomra szolgál, hogy felséged valódi olasz érzelmek által lelkesíttetik.«

n az olasz titkos társulatoknak lekötelezte,«[1])
1858. július 20-ikán III. Napoleon titoktel-
lkozása Cavourral Plombières-ben. Az
iniszter álnévvel, kerülő utakon kereste fel a
császárt. A találkozást titokban tartották
n ugy, mint Párisban.

tt állapíttatott meg az 1859-ki had-
Ausztriát alkalmas módon oda kell terelni,
859. tavaszán Piemontnak háborút üzenjen;
lás Európa előtt menteni fogja Francziaorszá-
a gyengébb Piemontnak segítséget nyújt.
czia-olasz szövetség megszilárdítására Bona-
Napoleon Jeromos Victor Emanuel legidősebb
nőül veszi. Ha a háború szerencsés véget ér,
a-ház javára tizenkét millió lakossal éjszak-
királyság alakíttatik a Havasoktól (beleértve
asz részét) az Adriáig, tehát Lombard-Velen-
délen hozzákapcsoltatnak Parma és Modena
ségek. Francziaország kapja Nizzát és Savoyát.
laszországban hetruriai királyság fog fölállít-
Napoleon herczeg számára Toscanából és a
legatiókból, melyekhez utóbb Umbria
rkák csatoltatnak; a nápolyi királyság Murat
nak volt szánva. Az olasz államok a pápa
letbeli elnöksége alatt szövetséget
képezni. Róma szervezésére a Ney Edgárhoz
levél szolgál alapul.[2])

Rüstow: Der italienische Krieg 1859. Zürich I. r. I. f.
Ravvitti: Delle recenti avventure d' Italia. I.
Massari-Rüffer: Gr. Cavour's Leben u. Wir-

Az értekezlet után sürgönyzé Cavour Villamarinának Párisba: »Mintegy nyolcz órát töltöttem a császárral. A legnagyobb mértékben szeretetreméltó volt; a legélénkebb érdeklődést nyilvánítá, s biztosított, hogy soha sem fog bennünket elhagyni.«[1])

Olaszországban ugy, mint Francziaországban megindúlt az izgatás Ausztria és a pápa ellen. Olaszországban Cavournak kedvező alkalmat nyujtott a Mortara-ügy. Mortara bolognai zsidó fiút súlyos betegségében mint halálra váltat a család keresztény cselédje megkeresztelte. Az egyházi hatóságok a cseléd vallomása folytán erről értesülvén, a fiút Rómában a katekumenek házában neveltették. Mint nagykorúnak aztán hatalmában állott kereszténynek maradni vagy a zsidósághoz visszatérni. Az egyházállamban törvény állott fönn, mely szerint a szülők hasonló esetben gyermeköket a keresztény vallásban tartoztak neveltetni, s e czélra a gyermek ker. gyámság alá helyeztetett. Egyszersmind emlékezetbe hozatott, hogy szintén fönnálló törvény szerint zsidóknak keresztény cselédet tartani nem szabad. Ez ügyben a pápai kormánynak csak annyi része volt, hogy a keresztség érvényességét védelmezte, s ez alapon a gyermeket keresztény vallásban neveltette.[2])

A forradalmi sajtó a zsidó érdekek előmozdítására alakult s nagy pénzerővel rendelkező »Alliance

---

[1]) N. Bianchi: Il Conte di Cavour, p. 57.

[2]) A Mortara-ügy részleteit l. Civiltà Catt. III. s. XII. v. 385—416. és 529. — V. ö. Religio 1859. I. 37. 47. 61. ll.

que« által anyagilag Európaszerte támogat- Mortara ügyet tőkéül tekintette a pápai kor- egtámadására. Maga a diplomatia jegyzékeket Legtevékenyebb volt az Turinban, hol Cavour emmel vélt előállhatni a pápa kormánya ellen. rancziaországban szintén tevékenyen működ- ápai kormány meggyűlöltetésére. A hivatalos eur«-ben About Emil a császár bizalmasa lie contemporaine« czimmel a legotrombább kat terjesztette a római kormányról, bíbor- l és magáról a pápáról.[1]) Rágalmait ismétlé question romaine« röpiratában. A pápa és ya ellen Francziaországban ez időben minden lt engedve; még a szinházban is pellengérre k a pápát és egyházat.[2])

yen vala a helyzet 1858. végén.[3])

359. január 1-jén, midőn a diplomatiai kar a üdvözlésére megjelent, III. Napoleon a pápai nemcsak szóra, de tekintetre sem méltatta,

A párisi nuntius interpellálván a külügyminisztert, ut czikkeiért mennyire vállal a franczia kormány fe- , azok további közlése betiltatott; de Rómában a nely azon czikkeket átvette, lefoglaltatván, a kormány nczia parancsnok fölszólalása folytán kénytelen volt lappéldányokat kiadni.

Moquard, a császár magán titkára és benső barátja se des cartes« drámája a katholicismus elleni pamph- melynek előadása alatt a császár személyes megjele- ntetett.

Ez időből feljegyzésre méltó, hogy Esztergomban y János szeptember 19-től október 3-ig tartományi artott. A végzések ily czim alatt jelentek meg: De- cta conc. Prov. Strig. A. D. 1858. Pestini, 1859.

Hübner osztrák követ előtt pedig megállván, hozzá e szavakat intézte: »Sajnálom, hogy ön kormányához való viszonyaink nem oly kedvezők, mint a multban; de kérem, tudassa a császárral, hogy iránta személyes érzelmeim nem változtak.«

A szoros barátság, mely akkor Páris és Turin közt fönnállott; a piemonti kormánynak ellenséges állása Ausztria és a pápa irányában elég világos magyarázatát adák III. Napoleon idézett szavainak. Victor Emanuel január 10-ikén harczias beszéddel[1]) nyitá meg a parlamentet. Január 19-ikén Niel tábornok, a franczia császár rendkivüli küldöttje Cavourral megköté a véd- és daczszövetséget. 30-ikán ment végbe Napoleon herczeg esküvője Clotild herczegnővel.[2]) Február 4-ikén jelent meg »L' Empereur Napoléon III. et l' Italie« (III. Napoleon császár és Olaszország) La Gueronnière-től, kit általán a császár eszméi tolmácsolójának tekintettek. Nyert a röpirat fontosságában az által, hogy annak megjelenését a hivatalos »Moniteur« előre jelezte, mi azt ugy tüntette föl, mint a császár olaszországi programmját.

---

[1]) Szövegét l. Alessandrini: I fatti politici delle March[e] Ancona, 1866. I. 61.

[2]) Nem jelentőségnélküli, hogy az Olaszországból visszatért párt Sterbini, a római forradalom egyik fő eszközlője üdvözölte. Beszedét a franczia lapok jónak látták nem közölni. Napoleon herczeg válasza vala: »Az olaszok életrevalósága őt örömmel tölti el, s bármint alakuljanak is az események, bizton számíthatnak az ő és a császár rokonszenvére.«

programm a pápaságot kiskorúnak tekinti, ancziaország gyámsága alatt áll.

: olasz kérdés, e programm szerint, két kü- elemet foglal magában: a forradalmit és a . A forradalmi elem nem fér meg az európai nem a vallás érdekével, nem a pápa po- iggetlenségével. A nemzeti elemet, melyet a képvisel, támogatja Francziaország és Ang- ztria az olasz nemzetiség legnagyobb ellen- 'rancziaország Olaszország függetlenségét ez hagyományos politikája.

: olasz kérdés eredetét azon nyugtalanságból ielyet az Európában előidézett, valamint ama elyzetből is, melybe az olasz kormányok ki- yobb mértékben jutottak. E kormányok közt gyelmet érdemel a pápai kormány. Ennek komoly aggodalmakra szolgáltat okot. Az ézség magában a kormányrendszerben rejlik, m egyéb, mint világi ügyekre alkalmazott alom; e rendszer, mely a cánoni jogon alap- hatatlan mint a dogma. A második nehéz- lgáltatja a nemzeti kérdés. Az izgatottságnak, egyházállamban uralkodik, oka nem annyira lis hatalom, mint inkább az egyház feje és a isz fejedelem által követett irány eltérése. dik nehézség végre erős hadsereg hiánya, dóan az idegen fegyveres megszállást teszi ssé.

badván aztán a Rómában behozandó refor- ielyek leginkább a hivataloknak világiakkal

való betöltéséből s a Napoleon-codex elfogadásából állanak, ajánlja az olasz államok szövetkezését.

Olaszország jelen helyzetében, kérdi, lehetséges-e oly szövetség, mint Németországban létezik s alapítani akként olasz hatalmat, melyből nemzeti élet fejlődjék? A legnagyobb nehézséget vegyes hatalmánál fogva Róma képezi. Egy olasz szövetségnek minő következménye lenne a pápára nézve? Nézetünk szerint ez: az olasz szövetség emelni fogja a nemzeti erőt, a pápa tekintélyét, és meglazítja a túlságosan szoros kapcsot, mely a fejedelmet egyesíti a főpappal. Most szintugy, mint az előtt tizenegy évvel, nem képzelhető más szövetség, mint melynek középpontja Róma, feje a pápa. Rómának a félsziget többi városai fölötti fensőbbsége szentesítését az időtől, a dicsőségtől, az összes népek csodálkozása- és kegyeletétől nyerte. A pápa, midőn ekként erkölcsi befolyása növekedik, és reá az egész Olaszország fölötti protektoratus ruháztatik, tekintélyének kára nélkül engedhet világi hatalmából és megkönnyítheti politikai felelősségét. Amit kiváltságokban veszt, azt állásának kiválósága által nyeri: a helyett, hogy politikai élet nélküli népet kormányozzon, egész Olaszország fölé emeli kezeit, hogy azt megáldja és igazgassa. Felelősségnélküli tisztelt feje egy huszonkét millió keresztényből álló szövetségnek, s e huszonhat millió keresztény, bár különböző államokhoz tartoznak, mind azon központ felé tartanak, melyben Olaszország tevékenysége és nagysága birja székét.

Azzal végzi a röpirat, hogy Francziaország idő-

a háborútól, de ennek lehetőségét sejtetni
)
zent atya nem türheté, hogy Napoleon az egy-
fölött oltalom czime alatt gyámságot gyako-
tonelli bíbornok-államtitkár feb. 22-én együt-
sztria és Francziaország római képviselőihez
intézett. »A szent atya, irá, nem állitja
gy biztonságáról saját erejéből gondoskodni
e minthogy a franczia és osztrák csapatok
az egyházállamban a kath. hatalmak közt
enségekre szolgáltathatna alkalmat, nem
tt szolgálatokért hálátlanságot mutatni az-
további maradásukat kérje, ha ezt nehézség
m tehetnék. Ez okból ohajtása, hogy
iból vonuljanak ki. A Gondviselésre
gát, mely őt bizonyára nem fogja elhagyni.«
Ausztria saját érdekében szállotta meg a
amok egy részét, a francziák nem kevesbbé
kökben szállották meg Rómát. A megszál-
emmivel sem volt több jogczime egyikre,
ásikra. A pápa nyilatkozatával megdöntötte
i programmnak reá vonatkozó alapját. Na-
onban, mintha Antonelli jegyzéke meg sem
na, hadseregét továbbra is Rómában hagyta.
követte az olaszországi érdekeiben fenyege-
tria.
. Pius a fönnebb közölt jegyzékkel saját biz-
öláldozásával meg akarta a Francziaország
ia közti háború kitörését akadályozni. Köz-

A röpirat czáfolatát l. Civiltà Catt. IV. ser. I. vol.
La Questione italiana nel 1859.

benjártak a hatalmak, nevezetesen Anglia és Oroszország. De Piemont el volt határozva régi vágyainak érvényesítését a fegyver szerencséjére bizni. Cavour az »olasz nemzeti társulat« feje a forradalmárokat igéretei által uralma alá hajtotta. Napoleon Lajos a franczia közvélemény ellenére, szintén háborút akart. Elérkezettnek látta az időt, hogy az 1849-ben Rómában elvetett magnak gyümölcsét élvezze. Az egykori carbonaró I. Napoleonnak olaszországi szerepe után vágyódott. A pápaság megaláztatásához csak az olaszországi Ausztria megveretése által juthatott. A politikai kérdés köpenyül szolgált a vallásinak. Guizot a protestáns még 1847-ben mondá: »Háború Olaszországban Ausztria, e katholikus és olasz nagyhatalom ellen.. meggyengítése a katholicismusnak.« [1]) Ha az eseményeknek III. Napoleon irányt adhatott volna, valószínű, hogy nagybátyja példájára schisma árán franczia pápaságot igyekezett volna alkotni.

A zaklatott és fenyegetett Ausztria ápril 1[...] Piemonttól lefegyverzést kivánt, s 23-án Kellersberg báró Cavournak kézbesíté az ultimatumot. 25-én az osztrák sereg piemonti területre lépett.

---

[1]) Mertens: Guide diplomatique. Corespondence sur les affaires d' Italie 1846—47. 420. l.

IV.

59-ki háború és annak következményei.

on manifestuma. — Magenta és Solferino. — A
semlegessége. — III. Napoleon milanói procla-
A franczia császár ismét a pápai állam ügyeibe
— Forradalmat szítanak a pápai államban. — A
i tartományok szárd biztos alá helyeztetnek. — A
kozata. — Antonelli jegyzéke. — Június 18-ki
június 20-iki allocutio. — A franczia császár béke-
a. — III. Napoleon és Ferencz-József császár s ki-
ozása. — A béke-előzet pontjai. — Ferencz-József
irály észrevételei. — Piemontban a békét árulásnak
III. Napoleon kétszínűsége. — Antonellinek július
12-iki jegyzéke.

Plombièresben kötött titkos egyezkedés gya-
tékre emelkedett. A piemonti határnak az
seregek általi átlépését III. Napoleon casus
tekintette. »Ausztria, mondá a franczia
z május 3-ikán intézett manifestumában,
zárd király területét megtámadá, megsér-
zerződéseket, s Francziaország határait fe-
A dolgokat annyira élére állította, hogy
ztria fog uralkodni a Havasokig, vagy Olasz-
zabad lesz az Ádriáig. Mi nem akarunk

hóditani, hanem gyöngeség nélkül nemzeti politikánkat követjük. Tiszteletben tartjuk a semleges hatalmak területét és jogait, de nyiltan kifejezzük rokonszenvünket oly nép iránt, melynek története Francziaországéval összeolvad, és idegen uralom nyomása alatt szenved. Francziaország eléggé bebizonyította, hogy az anarchiának nem barátja; de a polgárosodás előbbrevitele iránti missiójáról nem mondott le. Természetes szövetségesei mindig azok voltak, kik az emberiség javítását ohajtották, és amidőn Francziaország kivonja kardját, ezt nem azért teszi, hogy uralmát terjeszsze, hanem szabadságot nyujtson.«

A háború czélja, mondja továbbá, Olaszországot visszaadni önmagának, nem pedig, hogy az uralkodókat változtassuk. »Nem azért jöttünk Olaszországba, hogy zavarokat szítsunk, sem pedig, hogy a szent atya hatalmát, kit mi vezettünk vissza trónjára, megrendítsük, hanem, hogy megszabadítsuk őt azon idegen nyomástól, mely lidérczként nehezedik az egész félszigetre. Azért jöttünk, hogy segítséget nyujtsunk oly rend megalapítására, mely a nép kielégített, törvényes érdekein alapszik.« [1])

---

[1]) Moniteur 1859. maj. 4. — A szent atyára vonatkozó szavakkal a Francziaországban fölzaklatott kath. közvéleményt akarta megnyugtatni. Rouland akkor cultusminiszter is a püspökökhöz intézett levélben császári urát »a kath. egyház legszilárdabb támaszának« tüntette fel, »ki az egyház fejének mint világi fejedelemnek is jogait tiszteletben tartja, és soha sem fogja megengedni, hogy a gonosz demagog szellem, mely

háború két fő csatában foglalható össze: tánál (június 4-ikén), mely a franczia- 'egeknek megnyitotta Milanót, és Solfe- l (június 24-ikén), mely bezárta a had-)

g Napoleon ünnepélyesen igérte, hogy tisz- tartja a semleges fejedelmek területét, [2]) szándékában megrendíteni a pápa hatalmát, titkos társulatok fejei által Középolaszor- szervezte a forradalmat. [3])

forradalomnak maga Napoleon is kezére

aiból Francziaországot megszabadította: Olaszor- talomra emelkedjék.«

háborúra nézve l. Der Krieg in Italien, 1859. Be- urch das k. k. Generalstabs-Bureau. Wien, 1876. — de l' Empereur Napoléon III., 1858. rédigée au a guerre. Paris 1862.

ntonelli bibornoknak egy május 5. kelt jegyzékére, kijelenti, miszerint ő szentsége reméli, hogy a há- tiszteletben fog tartatni semlegessége, és az egyház távol marad minden a szentszék kormányára és a káros összeütközés,« — a franczia kormány vá- ogy »ismétli a szentszéknek korábban adott bizto- bárminők legyenek is a háború következményei, . . . császár és kormánya nem fogják megengedni, hogy megkisértessék valami, mi a szent atya személyének ztelettel ellenkeznék, vagy világi hatalmának meg- irányulna.« (Antonelli jegyzékét l. Civ. Cat. IV. ser. 2. — A franczia kormány válaszát Ravvitti i. m.

Ön, szóla La Farinához, ki jobb keze volt, nem a cselekvésben tehát szabad. De tudja meg, ha a ben interpellálni fognak, megtagadom önt.« i: Documenti sul Conte di Cavour. Turin, 1863.

játszott. Június 8-ikán Milánóban kiadott proclamatiójában fölszólította az olaszokat, hogy gyülekezzenek Victor-Emanuelnek, kit már nyiltan szövetségesének nevezett, zászlaja köré. »A Gondviselés, mondá, időnkint kedvez népeknek, ugy, mint egyeseknek alkalmat nyujtván nekik, hogy gyorsan nagyggyá legyenek; de csak azon föltétel alatt, ha az alkalmat föl tudják használni. Ragadjátok meg tehát az ajánlkozó szerencsét. Függetlenség utáni vágyatok, melyet hosszu időn nyilvánítottatok, s mely oly gyakran meghiusult, teljesülni fog, ha ahhoz méltóknak tudjátok magatokat mutatni. Egyesüljetek egy akaratban: hazátok fölszabadításában. Szervezkedjetek katonailag. Siessetek Victor-Emanuel király zászlaja alá, ki oly nemesen tűzte elétek a becsület utját... Lelkesíttetve a haza szent tüze által, legyetek ma katonák, hogy holnap egy **n a g y á l l a m** szabad polgárai legyetek.[1])

E gyujtó beszédet a forradalmároknak lehetetlen volt buzdításnak nem tekinteniök.[2])

Már június elején a franczia császár ohajtás alakjában a szent atyához a kérelmek sorozatát intézte: hogy Antonelli az államtitkárságtól mentessék föl; Rómában a rendőrség a franczia parancsnok alá rendeltessék; az ausztriaiak vonuljanak ki Anconából s a franczia csapatok szükség szerint bevonulhassanak a legatiókba. És miután Napoleon herczeg bevonult a herczegségekbe, a franczia kormány kijelenteté R...

[1]) Ravitti i. m. II. 131.

[2]) L. A l e s s a n d r i n i I Fatti politici della Marche sat. I. 118.

ogy a pápai államban levő osztrák csapatok
sé válhatnak a franczia seregre. A czél vala
területen a francziák és osztrákok közti
zést előidézni, s esetleg ez utóbbiakat a
l elvágni. A fenyegetett osztrák megszálló
Urbán tábornok vezénylete alatt idején
—11) odahagyták a pápai területet.

egyház-állam e részei teljesen védtelenül
. A pápai kormány még május első felében
tiusa által kérdést tett az esetleges vissza-
ránt, hogy idején azon részek megszállására
patokat küldhessen. A válasz az vala, hogy az
lamban levő osztrák helyőrségek nem fognak
atni. Milesi bolognai legatusnak ez ügyben a
őhadiszálláson tett kérdésére szintén tagadó
kezett. [1])

védtelen tartományok föllázítása Cavour és
Nationale által elő volt készítve. [2])

özvetlenül az ausztriaiak elvonulása után

Franczia részről e visszavonulás folytán Ausztriát
lőssé azért, hogy az egyházállam éjszaki része a pá-
kadt. Ezt állította Thouvenel külügyminiszter 1860.
2-ikén Gramont herczeghez, Francziaország római
intézett jegyzékében. Ugyanazt állította Persigny.
poleon herczeg hivatalos jelentésében (1859. július
ntette, hogy czélját, az osztrákok távozását a
l kardcsapás nélkül elérte. Ezek részleteit l. Rav-
. 183. s kk.

A forradalmi üzelmekre vonatkozó levelezéseket l.
ininél I. kötet. Documenti. — V. ö. Dr. Nuijens:
nis der Regering van Pius IX. Amsterdam 1865. II.
utie in de Hertogdommen en in de Legatiën 193. s kk.

kitörtek a zavarok Bolognában, Ferrarában és egész Romagnában. A forradalmi müködés központja Bologna volt, hol Pepoli a franczia császár rokona (Murat Joakim unokája) tartá kezeiben az összeesküvés szálait.

Június 12-ikén a legatus palotájáról leverék a pápai czimert, helyébe kitüzék az olasz lobogót. Pepoli elnöksége alatt ideiglenes kormány alakult, mely Victor-Emanuelt dictatornak proclamálta. A példát követték a legatiók és Márkák majdnem összes városai, melyeket azonban a jókor érkezett pápai csapatok csakhamar engedelmességre birták. [1])

Pepoli egy küldöttség élén a szárd király uj dictátorságáról személyesen tett jelentést mind Victor-Emanuelnek, mind III. Napoleonnak. E dictatorság nem egyezett meg a plombiéresi programmal, mely szerint Középolaszország fejedelmévé Napoleon herczeg volt kiszemelve. A császár befolyásával Victor-Emanuel a dictaturát nem is fogadta el; de a király Cavour és Pepoli sürgetésére beleegyezett a császár, hogy azon pápai tartományok, melyekben a fölkelés kitört, szárd királyi biztos alá helyeztessenek, egyedül azon czélra, hogy e tartományok a háborúban részt vehessenek. Háború után a franczia császár föntartja magának e tartományok jövője fölött határozni. Királyi biztosul D'Azeglio Massimo neveztetett ki. [2])

---

[1]) Schmid pápai ezredes hivatalos jelentését nevezetesen Perugia elfoglalásáról l. Civ. Catt. IV. s. III. v. 228—230.

[2]) Emlékezetes, hogy D'Azeglio a had szerveze-

Midőn az egyházállam éjszaki részében a pie-
onti ügynökök a lázadást szították, a szentatya
ónra emeltetésének évfordulóján a bibornokok által
ƒrnyeztetve, ezekhez igy szólt: »A sz. collegium
kivánatai minden körülmények közt kedvesek
őttem, kétszeresen azok e napokban, midőn lelkünk
əserüséggel és fájdalommal van eltelve. Akármerre
ıkintünk, csak szomoruság, a fájdalom tárgyaival
ılálkozunk. De vae homini illi, per quem
candalum venit (jaj annak az embernek, aki
ltal a botrány jő.) De azért ne csüggedjünk el. Imád-
ozzunk alázatossággal, bizalommal, kitartással. Imád-
ozzunk mindenelőtt, hogy az Ur velünk legyen és meg-
zenteljen. Alázódjunk meg Isten keze alatt, ki fenyit
ennünket. Ha a jókat elfogadtuk tőle, miért ne fo-
adnók el a szenvedéseket és megpróbáltatásokat?
Ami bennünket illet, elhatározásunkban semmi sem
épes megrendíteni. Istenbe helyezzük bizalmunkat,
s nyugodtak vagyunk. Ma reggel sz. mise alatt a
Joel prófétából vett leczkét olvasván, mintha hal-
ottuk volna a választ összes félelmeinkre és ohajtá-
ainkra: Et scietis, quia in medio Israel ego sum...
et ego Dominus ... et non confundetur populus meus
n aeternum. És megtudjátok, hogy én vagyok Izrael
között... én vagyok a ti Uratok... és nem szégyenül
meg az én népem mindörökké.)

Antonelli bibornok a hatalmak képviselőihez
intézett jegyzékben a pápa világi jogainak megsértése

---

sére kiküldött kir. biztos állását a béke megkötése után foglalta el.

ellen tiltakozott. IX. Pius pápa június 18-ikán az összes keresztény világ püspökeihez encyclicát bocsátott ki, kárhoztatván a lázadási merényleteket és buzgó imára híván föl a püspököket [1]); a június 20-iki consistoriumban pedig előadta a lázadás részleteit, azokat ünnepélyesen kárhoztatta, s azok részvevőit a nagyobb kiigtatással sujtotta. [2])

A solferinói (június 14.) csata után III Napoleon a világ ámulatára hajlandó volt békét kötni. [3])

Napoleon már Magenta után a béke gondolatával foglalkozott. Programmja szerint Szardinia nagyobbodott volna Lombardiával és a pármai herczegséggel; Velencze független államot képezendett Miksa főherczeg alatt; az összes olasz államok szövetséget képeztek volna; a legatiók a pápa fönhatósága alatt mint alkirályság szerepeltek világi kormányzattal; s

[1]) Atti Collettivi sat. Mondovi, 1867. I. 297, s kk.

[2]) Szövege u. o. 299. s kk.

[3]) »Ime e talány megfejtése. 1856-ban Poroszország másodrendü hatalom volt, s a párisi congressusban nem szerepelhetett. Bismarck és Vilmos király hálát, hűséget igértek, ha a császár Poroszországot befogadja a nagyhatalmak sorába. Napoleon emancipálta Poroszországot, és saját jövőjét Olaszország hálájára, Németország hűségére alapította. Poroszországnak még a háború előtt tett igéretet. Ezért Berlinben Németország fékentartására vállalkoztak. De erre Poroszország nem volt elég erős. Németország már azon ponton állott, hogy az Olaszországban harczoló Ausztriának fegyveres segítséget nyujtson. A porosz király erről táviratilag tudósította a császárt, és sürgette, hogy minden áron békét kössön.« (Le dernier des Napoléon. 5. éd. Paris, 1875. 183.)

ıpolyi királyság a körülmények szerint Murat Joamnak, vagy Napoleon herczegnek, vagy szükség ıetében valamely savoyai kir. herczegnek volt fönırtva.

E programmot a diplomatia meghiusitotta. [1])

Július 2-ikán, midőn az ausztriaiak a Solferiónál elesett Windischgrätz Károly herczeg ezredes olttestét kikérték, a császár az osztrák küldött előtt ıellesleg azon ohajtását fejezte ki, hogy az ellenséeskedésnek véget akar vetni. Július 6-ikán Fleury ıbornokot levéllel Ferencz-József császár- és királyoz a veronai főhadiszállásra küldé. E levélben, ıelyről Victor-Emanuel tudomással bírt, fegyverzünetet kért. Ez elfogadtatott, s módozatainak megıllapítása július 8-ikán Villafrancában, mely emleges területnek nyilvánittatott, vala eszközlendő.

7-ikén Napoleon Ferencz-József császár- és királyhoz második levelet intézett, melyben vele béıejavaslalot közlött, s egy bizalmi férfiúnak hozzáküldését kérte. 8-ikán Sándor hesszeni herczeg mint osztrák megbizott értekezett Valeggioban a franczia császárral. Ezen értekezlet nem vezetett eredményre. 9-ikén Napoleon új javaslatot tett, mely szerint Ausztria csak Lombardiáról mond le, ellenben Velenczét megtartja. 11-én Villafrancában a két fejedelem találkozott. Ferencz-József császár és király lemondott Lombardiáról, föntartván Mantuát, Peschierát és a velenczei területet.

---

[1]) Az e kérdésre vonatkozó tárgyalásokat l. Ravittinál II. 214–225.

Napoleon szóba hozta az olasz államok szövetségét a **pápa** elnöksége alatt. Ferencz-József az kivánta, hogy e szövetségben Olaszország irányában mint a velenczei tartományok fejedelme oly állást foglaljon, mint a hollandi király Luxemburgra nézve a német szövetség irányában. E pontra Napoleon az elhatározást utóbbra tartotta fönn.

A franczia császár a béke-előzetekhez szükségesnek tartotta azon föltételt kötni, hogy a két katholikus nagyhatalom (Ausztria és Francziaország) együttesen követelje a **szentszéktől, hogy az egyházállam az elengedhetlen reformokat léptesse életbe.** Ferencz-József e kényes pontra nézve nem tett nehézséget, azon föltevésben, hogy ha a két fejedelem Rómában a kormányzati reformokra nézve sulyba veti befolyását, hallgatagon arra kötelezik magukat, hogy az egyházállamnak a szerződések által biztosított területét sértetlenül föntartják.

Nem vala egyéb hátra, mint a megállapodásokat szövegezni, midőn ugyanazon nap (11-ikén) délután Napoleon herczeg a Veronába visszatért Ferencz-József ő felségét a franczia császár levelével kereste föl, mely a Napoleon császár által szövegezett békeelőzet pontjait tartalmazta. E pontok következők valának: 1) a két fejedelem előmozdítja egy olasz szövetség megalakulását; 1) e szövetség tiszteletbeli elnöke a pápa; 3) Ausztria császára Lombardiára való jogait átengedi a franczia császárnak, ki a nép ohajtása szerint azt a szárd királynak adja; 4) Velencze ezután is az ausztriai korona alatt maradván,

olasz szövetség részét fogja képezni; 5) A két edelem, kivéve a fegyverek használatát, mindent fognak követni, hogy Toscana és Modena herczegei szatérhessenek államaikba, általános amnestiát és :otmányt engedélyezvén; 6) a két fejedelem fölkéri szent atyát, hogy államaiban a szükséges refor›kat hozza be, s a legatiókban a kormányzatot az yházállam többi részétől válaszsza el; 7) a hadviłők területén teljes amnestia adatik.

A pontokat Ferencz-József ő felsége Napoleon ›rczeggel egyenkint megbeszélte. A pápa elnökséꞌre nézve a »tiszteletbeli« szót mellőztetni ıajtotta. — A franczia császár, viszonzá a herczeg, ᵋm akarja a pápát a szövetség valódi elnökévé tetni; ez a pápa világi hatalmára vonatkozó számos ›hézségeket még nevelné. A »tiszteletbeli« szó tehát egmaradt. — A 3-ik pontnál kérdé Ferencz-József herczegtől: mit ért »a nép ohajtása szerint« szavak att? — Azt, felelé a herczeg, hogy egész Lombara szabadulni ohajtott az osztrák járom alól. — Mi ıgemet illet, jegyzé meg élénken Ferencz-József, ı szerződésekről csak irott jogot ismerek. Ily joggal rom Lombardiát. Szerencsétlen háború folytán e ırtományt átengedhetem a franczia császárnak, de ᵋm ismerhetem el e pontot: »a nép ohajtása szerint,« zt én forradalmi jognak nevezem. Használják önök kifejezést a szárd királylyal kötendő szerződésökꞌen, s a proclamatiókban, melyeket a népekhez ıtéznek: ebbe nem avatkozom; de önökhöz nem ›atlakozhatom, Mantuáról és Peschieráról le nem ıondhatok; a lemondást a becsület tiltja. — »A nép

ohajtása szerint« kifejezés kimaradt, Mantua és Peschiera pedig Ausztria birtokában maradt. Az 5-ik pontból »kivéve a fegyverek használatát« kimaradt. A 6-ik pontnál Ferencz-József ellenezte, hogy a pápai legatiók kormányzatilag az egyházállam többi részétől elválasztassanak, s az erre vonatkozó szöveg is elmaradt. Végre elhatároztatott, hogy a végleges béke Zürichben fog megköttetni.

Ferencz-József a békeelőzetet Napoleon herczeg azon biztosítására írta alá, hogy másnap ugyanazon okmányt vissza fogja kapni, akár aláírja az Napoleon császár, akár nem. A franczia császár az okmányt aláirásával hitelesíté, ugy szintén Victor-Emanuel, a mennyiben őt illeti« (accepté en ce qui me regarde.) [1])

Piemonthan a villafrancai egyezményt Olaszország elleni árulásnak tekintették. Napoleon képeit Orsiniéi váltották föl. Pedig a villafrancai pontokat maga a franczia császár sem tekinthette komoly megállapodásnak. Az olasz szövetségnek az ő szemeiben csak ugy volt értéke és értelme, ha Középolaszországban és Nápolyban egy-egy Napoleonida uralkodik. Miután Velencze megmaradt Ausztriának, Modenában és Toscanában ausztriai főherczegek uralkodtak: a confoederatiónak Napoleonra nézve nem volt becse, sőt Piemont miatt lehetetlenné lett.

Más szövetséget ohajtott és inditványozott egy-

---

[1]) Debrauz: La paix de Villafranca et les conférences de Zürich, — és Bazancourt-Seybt: Der italienische Feldzug von 1859. Leipzig, 1860—1861.

r IX. Pius. Ő is azt ohajtotta, hogy Olaszország
ıbad, független állam legyen, de a fejedelmek
;ainak tisztelete mellett. Ha ahelyett, hogy Lom-
rd Piemonthoz csatoltatott, Velencze pedig osztrák
·tomány maradt, Lombard-Velencze valamely
ztrák főherczeg, például a népszerü Miksa-Ferdi-
nd alatt független állammá szerveztetett volna,
nő Toscana; ha a törvényes fejedelmek megha-
atva jogaik békés élvezetében, Olaszország összes
városai továbbra is meghagyattak volna a mult
ázadoktól öröklött függetlenségökben s a jelen szá-
dból átvett alkotmányos szabadságukban, szövet-
zés által egyesülve anélkül, hogy az erősebbek a
röngéket elnyomják; ha Róma szolgál valamennyi-
k központul, hol a pápa mint békés közvetitő gya-
rolja fönséges összetartó békés missióját: Olaszor-
ág forradalmi rázkodtatás, jogtiprás nélkül nagy
endett, és mérhetlen szolgálatokat tehet vala a
llás és valódi szabadság ügyének. Az ily alapokra
ktetett szövetség számára kétségtelenül egész Eu-
pa biztosította volna a semlegességet, biztosította
lna a mai civilisatio anyjának, a tudomány és mű-
szetek hazájának nagyobb készséggel, mint Bel-
umnak vagy Svájcznak.

Többiben Napoleon eljárása nem volt őszinte a
ipa iránt sem. Július 15-ikén Turinban találkozván
epolival, ez megjegyzé, hogy a villafrancai egyezmény
m fog békére vezetni, ha a p á p a i l e g a t i ó k
ánt nem történik intézkedés. »Kedves rokonom,
ilaszolá Napoleon, a tragi-comoediát két fölvonásban
tszszuk le; az elsőn az interventióval már átestünk;

a másodikat a non-interventio nagy elvével fogja lejátszani. [1])

Pepoli kérdést tett, vajjon tekintetbe lehet-venni a nép ohajtását, ha Szardiniához való adnexiót sürget. »Ha, mondá a császár, a mostani rend meg nem zavartatik, igérem, hogy interventio nem történik.« [2]) — S mit mondhatok Bolognában? kérdé tovább Pepoli. — »Sürgönyözd, szóla a császár, hogy ezt válaszoltam: Irtam a pápának, hogy a római államokat ujra szervezze. A legatiókban, ha a közrend meg nem zavartatik, sem Francziaország, sem Austria nem fog közbenjárni. Ha a pápa kérésemet visszautasítja, a kérdés congressus elé fog terjesztetni.« Ratazzinak pedig ugyanazon napon mondá: »Je ferai l'affaire en deux actes, soyez tranquilles.« (Az ügyet elvégzem két fölvonásban, legyenek nyugodtan.) [3])

Antonelli bibornok, államtitkár július 12-ikén a hatalmak képviselőihez intézett jegyzékében a legatiókban és Romagnában történtekre vonatkozólag írá, miszerint a háború alatt a szentszék a neki tett biztosítások folytán remélte, hogy az egyházállam békéje nem fog megzavartatni, annál inkább, mivel a franczia császár tanácsára a piemonti király a föllázadt tartományokban neki fölajánlott dictatorságot nem fogadta el. Azonban a szent atya szemei előtt végbement

---

[1]) A császár e szavait utób maga tette közzé. Pungileoni 1860. január hó.

[2]) Napoleon e szavait Pepoli nyiltan a parlamentben idézte 1862. nov. 22. (Atti uff. del Parlamento n. 906.)

[3]) L. Ravvitti i. m. II. 246.

nyek mindinkább qualificálhatlanná tetszik a szárd ›rmánynak a szentszék iránti magatartását; e maıtartás kétségen kivül helyezi, hogy Piemont a entszéket birtokainak egy részétől meg akarja foszni. Daczára a dictatura visszautasításának, a pie.onti kormány tevékeny közreműködése által a entszék elleni lázadás ama tartományokban állanóvá tétetik. Ezekbe piemonti csapatok vonultak, ogy a pápai hadseregnek a rend helyreállítását lehetlenné tegyék. Mindezek a szent atyát annál nagyobb eserűséggel töltik el, mivel azok egy katholikus ejedelem kormányának művei. Midőn a szent atya ltakozik az egyházállam biztosított semlegességének ıegsértése ellen, bizik, hogy a hatalmak segítségére esznek, és nem engedik meg a népjog és a pápa ouverainitásának lábbal tapodását. [1])

---

[1]) Civ. Catt. IV. s. III. v. 483.

V.

Az adnexio előzetei és annak végrehajtása.

A piemonti kormány szövetkezik Mazzinival és Garibaldi- — III. Napoleon levele IX. Piushoz és ennek válasza. — A forradalmi »nemzetgyűlés« megszavazza a legatiónak Piemont-hoz való csatoltatását. — Victor-Emanuel nyilatkozata. — Szeptember 26-iki allocutio. — A zürichi békeszerződés. — A nápolyi király IX. Piusnak fölajánlja segítségét. — III. Napoleon bordeauxi beszéde. — Congressus összehivása. — E- meghiusitja »a pápa és congressus« czimű röpirat, mely a pápa megrablásának programmja. — III. Napoleon ujabb le-vele IX. Piushoz. — Ennek válasza. — Január 19-iki encycli- — Az encyclica hatása Francziaországban és Thouvenel jegy-zékei. — E jegyzékekben foglalt vádakat Antonelli visszau-sítja. — Levélváltás a pápa és Victor-Emanuel közt. — Miké- megy az adnexio végbe. — Kiigtató breve.

Piemont csakugyan tevékenyen közreműködö- mint Antonelli bibornok megjegyzé, hogy a lázadás a szent szék tartományaiban állandóvá tegye, s ezé-től a pápát megfoszsza.

A piemonti kormány, önmegtagadást neg-lyezvén, a legatiókból még kir. biztosát is vissza-hivta, hogy a diplomatia előtt szinét is kerül-, mintha az »elnyomott népeket« Szardinia mellett nyilatkozatra izgatná. Cavour is visszavonult, s

attazinak a szintén forradalmi államférfiúnak
gedett helyet.

De Mazzini és Garibaldi már kéznél voltak, és
attazival, sőt magával Victor-Emanuellel megbe-
élték a pápai állam és Nápoly megtámadását.

Sigítségökre jött Napoleon császár. Még 1859.
lius 14-ikén Desenzanóból ujra sürgette a szent
yát, hogy a legatiókban külön világi kormányzatot
kalmazzon. »Szentséged ekként biztosítani fogja
lamainak nyugalmát, és nem lesz szüksége idegen
apatokra. Kérem Szentségedet, hallgassa meg az
gyház hű fiát, de ki egyszersmind fölfogja a kor
zükségét, és aki jól tudja, hogy nyers erővel sem
érdéseket megoldani, sem nehézségeket legyőzni
em lehet. Szentséged elhatározásától függ, béke és
yugalom fog-e beállani, vagy az izgalmas és sajná-
atos állapot tovább tartson-e.«

Méltán válaszolá IX. Pius, hogy a legatióknak
yetén különválasztása annyi volna, mint a pápai
llam ama részéről teljesen lemondani. A zavarok
em hogy megszünnének, hanem ellenkezőleg sulyo-
abbá válnának. Az egyházállam egy részének lemon-
ásába a pápa bele nem egyezhetik. Az egyházállam
em a pápáé, hanem az egyházé. Le nem mondhat,
nert ünnepélyes esküvel igérte Isten előtt, hogy szent
Péter örökségét sértetlenül hagyja utódaira; le nem
nondhat, mert ugyanazon okokat, melyekkel a Ro-
nagnáról való lemondását sürgetik, fölhozhatnák
ttóbb arra, hogy államainak többi részéről is le-
nondjon; le nem mondhat, mert mint huszonegy
artomány fejedelmének vagy valamennyinek kellene

engedélyeznie a jót, melyet a Romagna négy tartományára szükségesnek tartanak, vagy ezektől is távol tartania a kárt, melylyel valamennyit sujtani nem kivánja. [1])

A reformok kérdése ujabb ürügyet szolgáltatott a pápai kormány elleni izgatásokra. Középolaszország egyéb államaiban a piemont-pártiakat bátorította, hogy Napoleon nem engedi az elűzött fejedelmeket fegyveres erővel visszaállíttatni. A forradalmi kormányok helyökön maradtak. A legatiókban augusztus 28-ikán összehivattak a választók. Mezzacapo tábornok proclamatiójában kijelenté, hogy minden, a pápai hatalom helyreállítására irányzott kisérlet szigorúan fog büntettetni. A teljhatalom bizonyos Falicon ezredes kezébe adatott. Augusztus 5-ikén megjelent Cypriani ezredes, Napoleon császár törzstisztje, kinek multjára a patrioták »fátyolt borítottak.« 6-ikán már főkormányzónak neveztetett ki. Ennek elnöklete alatt az összehivott »nemzetgyülés« szeptember 1-jén a pápát trónvesztettnek nyilvánította, s a legatióknak Piemonthoz való csatoltatását megszavazta. [2])

A föllázadott pápai tartományok küldöttségét Victor-Emanuel szeptember 24-ikén Monzában fogadta.

»Köszönetemet fejezem ki, mondá Victor-Emanuel, a legatiókat neki fölajánlott bizottságnak.

---

[1]) Napoleon levelét és a pápa válaszát l. Ravvitti... II. 294—295.

[2]) A romagnai gyülés föliratát Victor-Emanuelhez l. Alessandrini II. Documento 76. 51, l.

omagna népeinek jó kivánataiért, melyeket önök ›ttem tolmácsolnak. Mint katholikus fejedelem indig tántoríthatlan tisztelettel fogok az egyház je iránt viseltetni. Azonban mint olasz fejedelemnek eg kell emlékeznem, hogy Európa — figyelemmel sérvén a Romagna állapotát s annak óhajtásait — tartományok iránt, melyeket önök képviselnek, bi- ›nyos kötelezettségeket vállalt magára. Ohajtá- ıikat kedvesen fogadom, és ügyöket a nagyhatalmak ıött védelmezni fogom.« Ajánlotta, hogy a franczia császár iránt bizalommal viseltesse- ek; magasztalta mérsékletöket és egyetértésöket, végül azon várakozását fejezte ki, hogy Európa z olasz nép méltányos kivánatait kétségtelenül tekin- ›tbe fogja venni.[1])

A szent atya szeptember 20-ikán tartott titkos onsistoriumban »Maximo animi« allocutiójában fáj- almasan említi, miszerint csalatkozott azon remé- ›yében, hogy a fölkelők, kikről június 29-ki allocu- iójában emlékezett, vissza fognak térni kötelessé- 'eikhez; panaszkodik a piemonti tábornokok ellen, ık Emiliában törvényes jogokat követelnek maguk- ıak, és a népet a pápától hamis vádak által igyekeznek ›lidegeníteni; dicsérettel emlékezik meg a népről, nelynek legnagyobb része a csábítások daczára negőrizte az apostoli szentszék iránti hűségét; ma- ;asztalja a clerust, mely a legnehezebb körülmények között is híven teljesítette a nép és törvényes fejedelme ránti kötelességeit. A lázadók összes intézkedéseit

[1]) L. Dr. Nuijens. II. 217—218.

kárhoztatja, azokat semmiseknek nyilvánítja, és sze-zőiket kiigtatás alá helyezi. [1])

A zürichi béke-értekezlet, melyben Ausztr. Francziaország és Szardinia teljhatalmú követei ve részt, augusztus 8-ikán kezdődött. A békeszerző november 10-ikén iratott alá. A 18-ik czikkely Ausztria és Francziaország fejedelme kötelezik m gukat egy a pápa tiszteletbeli elnöksé alatti olasz confoederatio [2]) előmozdítá-sára, melynek czélja megóvni a szövetséges állam függetlenségét és sérthetlenségét, biztosítani az erkölcsi és anyagi érdekeinek fejlődését, szövetsé hadsereg segítségével Olaszország bel- és külbizto-ságát föntartani. — A 19-ik czikkely szerint az o háborúban részt nem vett független olasz államo terület-igazítása fölött egy összehivandó európ congressus fog határozni. — A 20-ik czikke értelmében Ausztria és Francziaország fejedelmei egyházállam békéjét és a szent atya világi hatalm biztosítottnak óhajtanák látni, ezt pedig leginkább oly rendszer behozatala által vélik elérhető mely a nép szükségeinek, és a szent atya által m nyilvánított nézeteinek megfelel. A két fejedelm igyekszik a szent atyánál kieszközölni, hogy korm-nya az elengedhetlenül behozandó reformok szük-ségét komoly megfontolás alá vegye. [3])

A békepontok megtartása sem Victor-Emanu-

---

[1]) Atti collettivi. I. 304—307.

[2]) A franczia császárnak e tárgyban Victor-Ema-hez írt levelét l. Ravittinál. II. 280—282.

[3]) V. ö. Debrauz id. művét.

k, sem III. Napoleonnak nem volt szándékában. piemonti király még szeptemberben Mazzinit adta, kinek megigérte, hogy ha köztársasági veivel fölhagy, Garibaldinak egy Dél-Olaszország eni expeditióját támogatni fogja. November 19-ikén adta Garibaldit, ki a királytól vett igéretek után szólt katonáihoz: »A fegyverszünet nem soká t. ... Olaszok! ne tegyétek le a fegyvert. Fejei-hez szorosabban ragaszkodjatok mint valaha; gorú fegyelmet tartsatok. Ne legyen egy is köz-ek, ki fegyvert ne tartson készen, hogy talán r holnap erővel kierőszakolja azt, mit ma vona-lnak megadni.«

A nápolyi király, ki értesült a turini szövet-ről Victor-Emanuel és Mazzini-Garibaldi közt, g szeptemberben fölajánlotta seregeit IX. Piusnak Romagna fölszabadítására. Az ajánlatot a pápa tóber elején elfogadá. [1]) Azonban a nápolyi expe-io főparancsnoka Pianelli, ki már eladta volt gát a piemonti kormánynak, alig vevé kormá-ától a titkos utasításokat, azokat a turiniakkal zölte. Napoleon föllépése az expeditiót meghiusí-ta, s Gramont herczeg, akkor római követ által tosítá a pápai kormányt, hogy a legatiók sszafoglalásáról Francziaország fog ondoskodni. [2])

Francziaországban, hol a pápai állam sorsa nti aggodalom élénkebben nyilatkozott, mint bár l, a Biaritzból Párisba visszatérő császárt Bor-

[1]) Az erre vonatkozó jegyzékek Ravvittinál. II. 296.
[2]) U. o.

deauxban 1859. október 12. Donnet bibornok-é fogadá. Érintvén a császár hires beszédét, m... szintén Bordeauxban nyolcz év előtt (1852. okt... 9.) tartott, s melyben hangsulyozá, hogy »a csász... a béke,« folytatá: »Törhetlen bizalommal, és s... nálatos események s szentségtörő erőszakoskod... által le nem vert reménynyel imádkozunk. E rem... melynek valósítása ma oly nehéz, bennünk Isten u... felséged tartja fönn, ki az egyház legidősebb fia v... és ha akar, ma is lehet; felséged, ki ezen emléke... szavakat mondotta: »Az egyház tiszteletremélt... jének világi fejedelemsége Olaszország függetl... gével szoros kapcsolatban áll.« Szép eszme, te... megfelelő annak, melyet dynastiájának felsége... vallott, midőn a pápák világi hatalmáról igy ny... kozék: »Ezt a századok alkották, és helyesen tört... Fölséged a Bold. Szüznek kedves dolgot teend... Fiának helytartója személyében diadalt kész... diadal méltó lesz felségedhez; véget vetend a k... likus világ aggodalmainak, mely felségedet öröm... üdvözlendi.«

»Fogadja eminentiád, volt a császár kitérő ... lasza, a kifejezett érzelmekért köszönetemet. Ig... ságot szolgáltat szándékaimnak, anélkül, hogy ... ismerné az azok utjába álló nehézségeket. Magas... missiójának felel meg, midőn indokolatlan aggodal... terjesztése helyett szándékaim iránt inkább biza... igyekszik kelteni. Köszönetet mondok, hogy szavai... emlékeztetett, mert szilárd reményem, hogy az egy... számára a dicsőség uj korszaka fog nyilni. m... velem mindenki meg lesz győződve, hogy a pápa v...

alma nem ellenkezik Olaszország szabadságával függetlenségével. Az eminentiád által érintett tos kérdést itt nem tárgyalhatom érdeme szerint, pán azt hangsulyozom, hogy azon kormány, mely zent atya számára visszafoglalta a pápai trónt, k az érdekeinek őszinte és tiszteletteljes föntartása al sugalt tanácsokat adhat. De e kormány méltán odalommal telik el, hogy nincsen messze az idő, lőn Rómát csapataink nem fogják többé védelzni. Mert Európa meg nem engedheti, hogy a megllás, mely már tiz évig tart, a végtelenig huzódjék. ha hadseregünk eltávozik, mit fog maga után gyni? fejetlenséget, terrorismust vagy békét? Kérek, melyek fontosságát senki sem ismerheti félre. higye, hogy e korban, melyben élünk, e kérdések gfejtésére nem vezet czélhoz a szenvedélyekhez fomodni, hanem nyugodtan kell keresni az igazságot kérni a Gondviselést: világosítsa föl a népeket és álzokat jogaik bölcs gyakorlata és hatalmok határa nt...« [1])

III. Napoleon bordeauxi nyilatkozatát általán y fogták föl, mint a mely a császári Francziaország a pápai Róma közti harczot jelez. E fölfogás csakmar igazolást nyert.

A zürichi szerződés, és november 29-ikén hivalos meghivások által kilátásba helyezett congress tárgyait Reichberg gróf, ausztriai ministerlök egy deczember 10-ikén kelt és Ausztria külföldi pviselőihez intézett jegyzékben részletezte. E jegy-

[1]) L. Civiltà Catt. IV. Ser. IV. v. 395—396.

zék szerint a congressus föladata volt az elűzött olasz fejedelmek restauratióját eszközölni, és a pápai államot teljességében visszaállítani. Deczember 2-án a pápa a congressust forma szerint elfogadta, azon feltétel alatt, ha az egyházállam területe biztosittatik.

A fönforgott nehézségek a congressusra nézve már-már legyőzötteknek látszottak, midőn Párisban deczember 22-ikén »A pápa és a congressus« [1]) röpirat megjelent, melynek szerzője (La Guéronniere) meg nem nevezte magát, de általán a császár sugalmazásának tartatott. [2])

E röpirat vezéreszméi: A pápa világi hatalmát fönn kell tartani; ezt mind a kath. tan, mind a politika követeli (7. l.). Azonban a pápai államot szükebb határok közé kell szorítani. »Minél kisebb a terület, annál nagyobb lesz a pápa mint fejedelem.« (11. l.) A szükebb határok közé szorított pápai állam népeit a politikai élet hiányaért kárpótolni fogja az eszme, hogy egy nagy haza tagjai, polgárai egy dicső fővárosnak, melynek befolyása kiterjed mindenhová, hol a katholicismusnak hivei vannak (14 l.), hogy természeténél fogva atyai kormány alatt élnek (16. l.). A pápa és egyházkormányzat költségeiről a kath. hatalmak fognak gondoskodni (17. l.). A Romagna a pá-

---

[1]) La Pape et le Congrès, Paris, 1859. Dentu és Firmin Didot-nál. 46. l.

[2]) La Farina irja: »E röpiratot maga a császár irta. Noha van benne olyan is, mi nekem nem tetszik, nem tagadhatni, hogy az a pápa világi hatalmára halálos csapást mért.« Epist. Lett. 541. vol. II. 259—260. La Farina a »Società Nazionale« titkára volt, s társainak véleményét fejezte ki.

törvényes birtoka, de azt csak az osztrák
llás tudta a pápa számára megtartani. Fran-
zág mint szabadelvű nemzet nem kényszerít-
lépeket oly kormány elfogadására, melyet ők
visszautasították; azt pedig meg nem enged-
gy Ausztria Romagna megszállása által ujra
vja befolyását Olaszországban (21—32.). Ha
na visszahódítását Nápoly kisértené meg, mint
olutismus képviselője utjában találkoznék a
ti királylyal, ki a népek szabadságának táma-
. l.). Csak egy rendes, hatályos, törvényes köz-
van: ez egy Európai c o n g r e s s u s é. (36. l.)
ressus föladata kimondani, hogy a pápa világi
inak fentartása az európai rend szükséges kel-
ómát és szent Péter örökségét a pápa számára
hatalmak biztosítják; a kath. államok gon-
nak a budgetről. A szövetséges hadseregből
ott olasz militia biztosítja a szentszék békéjét
etlenségét. Lehetőleg széles alapra fektetett
ósági szabadság fölmenti a pápai kormányt a
yzat részleteitől (42—43. l.). [1])
röpirat a pápa mint világi fejedelem megrab-
programmja.
I. Napoleon egyetértve Victor-Emanuellel, a
azt igyekezett bebizonyítani, hogy államai-
gkisebbítését a szükség parancsolja. [2])

E röpirat számos czáfolatot vont maga után. Neveze-
: Dupanloupé, Villemainé és Poujoulaté. — V. ö.
IV. ser. vol. V. 177. és 273.

A franczia császár ekkor még mindig nem mondott
eményről, hogy Közép-Olaszországban franczia trónt

A franczia császár válaszul IX. Pius deczember 2-ki levelére deczember 31-ikén »egész nyiltsággal adá elő a helyzetet. »A háború alatt és utána, ... egyik legkiválóbb gondom tárgyát képezte az egyházi állam helyzete. Azon sulyos okok közt, melyek ... birtak, hogy oly gyorsan békét kössek, azon aggodalmam foglalt helyet, hogy a forradalom napról-napra nagyobb kiterjedést nyert. A tényeknek kérlelhetetlen logicájok van. A szentszék iránti hűségem daczára lehetetlen volt észre nem vennem, hogy Olaszországban az Ausztria elleni küzdelemből fejlődött nemzeti mozgalom következményeivel bizonyos solidaritás létezik. Megköttetvén a béke, siettem Szentségednek írni, és fölfogásom szerint a Romagna pacificatiójára legalkalmasabb módokat előadtam. Most is azon hitben vagyok, hogy ha Szentséged beleegyezik vala azon tartományok kormányzati elkülönítésébe és számukra világi kormányzót nevez ki, engedelmességre visszatértek volna. Szerencsétlenségre ez nem történt, s én az uj kormány megalakulását megakadályozni nem voltam képes. Csupán annyit érhettem el, hogy a fölkelés tovább nem terjedett, s Garibaldi lemondása az anconai márkákat a bizonyos invasiótól megkimélte.

---

alkot. 1859. deczember 26-ikán egy bizalmas emberét küldé ... szárd királyhoz, kit meggyőzni igyekezett, hogy az olasz kérdés legczélszerübb megoldása volna Közép-Olaszországban külön államot állítani, melynek központját Toscana képezné, s mely állam fejedelmévé Napoleon herczeg választatnék. Ha a herczeg gyermektelenül hal el, az uj állam a savoyai házra szállana. E tervet meghiusitá Cavour.

»Most a congressus fog összeülni. A hatalmak m fogják tagadhatni, hogy a szentszéknek a lega- khoz kétségbevonhatlan joga van; mindamellett lószinű, miszerint azon véleményben lesznek, hogy ok visszahódítására fegyveres erőt nem alkalmaz- tni. Aztán, ha e meghódolás idegen erő segítségével zközöltetnék, a legatiókat hosszu időre katonailag llene megszállva tartani. E megszállás egyrészt az ısz nép többségének gyülöletével s ellenkezésével, ısrészt a nagyhatalmak féltékenységével találkoz- k. Tehát az izgatottság, elégedetlenség, félelem ál- ndó állapota állana be. Mit kellend tehát tenni? ert végre is e bizonytalanság örökké nem tarthat. különböző combinatiók szerint fölmerülő nehézsé- k és veszélyek komoly megfontolása után, őszinte jnálattal mondom, bár mily sulyos leszen is a meg- dás, szerintem a szentszék érdekeinek legmegfele- bb lenne, ha a föllázadott tartományok- ól lemondana. Ha a szent atya, Európa ugalmáért lemondana e tartományokról, melyek rmányának félszázad óta annyi bajt okoznak, s ért a hatalmaktól azt kivánná, hogy birtokának többi szét biztosítsák, nem kételkedem, a rend közvetle- il helyre fogna állani. Ekkor a szent atya a hálás laszország számára hosszu időre biztosítaná a bé- ét, és a szentszéknek az egyházállam békés birtokát.

»Hinni akarom, hogy Szentséged méltányolni gja az érzelmeket, melyek lelkesítenek; föl fogja gni helyzetem nehézségét; jóakarólag fogja szavaim zinteségét értelmezni, megemlékezvén mindarról, it a kath. egyházért, s annak felséges fejéért tettem.

Leplezetlenül kimondottam egész gondolatomat: ezt a congressus küszöbén szükségesnek tartottam. Bár miként határozza el magát Szentséged, legyen meggyőződve, hogy elhatározása semmi tekintetben nem változtatja meg iránta való eddigi magatartásomat. Fogadja Szentséged köszönetemet az áldásért, melyet a császárnénak, a császári herczegnek és nekem küldött. Megujítom mély tiszteletem kifejezését. A Tuileriák palotájában 1859. deczember 31. Szentségednek hű fia Napoleon.« [1])

A szent atya nézeteinek kifejezést adott 1860. január 1-jén, midőn Goyon, a franczia megszálló csa-

---

[1]) Teljes szövegét l. Nuíjens: Geschiedenis der Regering van Pius IX. II. Toegevoegde Stukken 425—427.

E levélről Cavour 1860. május 26-ikán a turini képviselőházban igy nyilatkozott: »III. Napoleonnak a pápához 1859. decz. 31. intézett levele, melynek foglalata, hogy a pápának a Romagna fölötti uralma megszünt, emlékezetes adat Olaszország történetében. A császár ezen levél által, az én fölfogásom szerint, hálánkra oly jogczimet nyert, mely semmivel sem kisebb annál, melyet Solferino magaslatán az osztrákok megveretése által szerzett. Ugy van; mert e levél által véget vetett a papi uralomnak, mely reánk nézve károsabb volt magánál az osztrák uralomnál.

»Azt vetették szememre, hogy a levélnek, melyet a császár a pápának irt, tulságos fontosságot tulajdonitok. De az nem egyszerü levél, hanem egy nagy elv hirdetése. E levélben egy nagy katholikus nemzet fejedelme kijelenti, hogy a pápa világi hatalma nem szent; ez pedig az olasz kérdésre épen oly fontos, mint a solferinói csata.

»A pápa világi hatalmának kérdése nem csak olasz, hanem európai, sőt az egész világot érdeklő kérdés, és nem tudom, hogy a császár kijelentése nélkül, Romagna adnexiójáért melyik miniszter vállalt volna felelősséget.«

parancsnoka a főtisztekkel a pápa üdvözlésére
ent a Vatikánban. »Isten áldja meg önt, mondá
a jelenlevőket, s velök az egész franczia had-
; áldja meg a nemes nemzet összes osztályait.
alázatosságában imádkozunk Istenhez, hogy
en áraszsza el kegyelmeivel és világosságával
reg és nemzet fölséges fejét, hogy e világosság
gével bizton haladhasson nehéz utján, és föl-
bizonyos elvek hamisságát, melyek e napok-
zzé tétettek egy röpiratban.[1]) E röpiratot a
sis kiváló emlékének és az ellenmondások ve-
ének nevezhetni. Reméljük, azaz, helyesebben:
gyunk győződve, hogy ezen világosság segít-
kárhoztatni fogja ama röpiratban foglalt el-
erről annál inkább meg vagyunk győződve,
ezeink közt iratok vannak, melyeket kevéssel
ő Felsége volt szives hozzánk juttatni, a mely
említett elveknek valódi kárhoztatását foglal-
gukban...«

A pápa és congressus« sugalmazója vagy szer-
i közben (január 4.) Walewszky helyébe az
örekvéseknek inkább kedvező Thouvenelt állí-
külügyek élére,[2]) a pápa szavai által találva
magát. A párisi hivatalos lap (jan. 9.) kije-
hogy ő szentsége talán nem tette volna azon
ozatot, ha a császár deczember 31-iki levelé-
rtalmát már akkor ismeri vala. „Pedig a levél

) »A pápa és a congressus«.

) Thouvenel kineveztetésének következménye volt,
iemontban Cavour ismét a miniszteriumba lépett (ja-
) és pedig mint miniszterelnök és külügyér.

a röpiratot egy szóval sem kárhoztatta. A kettő kö- a különbség csak az, hogy a császári levél a Roma- náról való lemondást ohajtotta, mig a röpirat az o- confoederátió tiszteletbeli elnökségeért a pápát ma- nem minden birtokaitól meg akarta fosztatni.

A deczember 31-iki levél csak január 7-ikén ér- kezett Rómába. IX. Pius már másnap megküldé v- laszát Párisba. »Vettem a levelet, irá, melyet Felsége- szives volt hozzám intézni. Válaszolok arra kitérés nélkül, mint mondani szokás, nyilt szivvel. Minden- előtt nem ismerem félre Fölséged nehéz helyzet- melyet előttem Ön sem titkol, s melyet egész komoly- ságában fölfogok. Fölséged kiemelkedhetnék ez- helyzetből valamely határozott rendszabály ál- melyhez talán folyamodni nem hajlandó. Épen e- helyzet miatt Európa békéjeért azt javalja nekün- hogy a föllázadott tartományokról lemondjunk, me- nyugtatván bennünket, hogy a fönmaradó birtok- a hatalmak a pápának biztositani fogják.

»Ilyen természetü javaslat leküzdhetlen nehé- ségekkel találkozik; hogy erről meggyőződjék, el- tekintetbe vennie az én helyzetemet, szent méltó- gomat, kötelességeimet, a szent szék jogait, mel- nem egy dynastia, hanem az összes katholikusok j- gai. A nehézségek leküzdhetlenek, mert arról le nem mondhatunk, a mi nem a mienk, és mert igen jól lá- juk, hogy a győzelem, melyben a lázadókat a Roma- nában részesiteni ohajták, más tartományokbeli be- és külforradalmároknak, ha amazok sikerét szemlé- ugyanazon ut követésére ürügyül és bátorításul s-

zolgálni. Midőn forradalmárokról szólunk, a nép legisebb s legmerészebb részét értjük.

»Fölséged azt mondja, hogy a hatalmak biztoítani fogják a többit; de szem előtt tartandó komoly s rendkivüli esetekben, midőn a népet kivülről lázítik, vajjon a hatalmak elég hatályos módon fognak-e özbenjárni? Ha ez nem történik, Felséged szintugy neg lesz győződve, mint mi, hogy a más javainak biorlói és velök a forradalmárok legyőzhetlenek.

»Többiben kötelességünk Felségednek nyiltan ijelenteni, hogy, bár mi történjék, a legátiókról le iem mondhatunk a nélkül, hogy a bennünket kötelező ınnepélyes esküket meg ne sértsük, hogy szerencsétenséget és rázkódtatásokat elő ne idézzünk a többi artományokban; meg ne bántsuk és botránkoztassuk ız összes katholikusokat; meg ne gyöngítsük nemcsak ı birtokaiktól igazságtalanul megfosztott olasz fejelelmek, hanem egyszersmind az egész keresztény viág fejedelmeinek jogait, kik bizonyos elvek megsemnisítését nem tekinthetnék közömbösen.

»Fölséged Európa békéjét a legatióknak a pápa iltali átengedésétől teszi függővé, a mely legatiók állítólag félszázadon át a pápai kormánynak annyi bajt okoztak. De miután levelünk bevezetésében igértük, ıogy nyiltan szólunk, engedje visszatérnünk ezen érvhez. Ki számlálhatná meg a forradalmakat, melyeknek hetven év óta Francziaország volt szinhelye? Mindamellett ki merészelné a nagy franczia nemzetnek azt mondani,hogy határait Európa nyugalma érdekében szükebbre kell vonni? Ez érv tulsokat bizonyít, engedje meg tehát azt nem alkalmaznunk. Továbbá

Fölséged előtt nem ismeretlen, hogy Bolognában, Ravennában és más városokban kik által, minő pénzzel, kiknek támogatása által jöttek létre a legujabb merényletek. A népesség megdöbbent a mozgalomra melyet nem várt, s melyet követni nem mutatott hajlamot.

»Fölséged azt mondja, hogy ha a Menneval közvetitése által hozzánk juttatott levélben kifejezett javaslatot elfogadtuk volna, a fölkelt tartományok jelenleg hatalmunk alatt állanának. Hogy valót mondjunk, e levél ellenmondásban van azzal, melyet az olaszországi hadjárat kezdete előtt hozzánk intézni szives volt, s melyben vigasztaló biztosítékai által aggodalmakra alkalmat nem nyujtott.

»A levél, melyre vonatkozást tesz, első részében épen oly elfogadhatlan javaslatot tartalmaz, mint a jelenlegi; a mi a második részt illeti, ugy vélem, hogy azt elfogadtuk, mint a római franczia követség kezeiben levő okmányok bizonyíthatják.

»Áttérünk Felséged azon szavaira, hogy ha elfogadjuk vala e javaslatot, hatalmunkat ama tartományokban megtarthattuk volna; mi azt látszik mondani, hogy azon helyzetbe, melybe magunktartása folytán jutottunk, azok reánk mindenkorra elvesztek.

»Felség! az egyház nevében, és saját érdeke szempontjából kérjük, akként intézze tetteit, hogy aggodalmaink ne teljesüljenek. Bizonyos emlékiratok, melyeket titkosoknak mondanak, azt bizonyítják, hogy I. Napoleon császár hasznos intéseket hagyott maga után, méltókat keresztény bölcsészhez, ki a szeren-

ėtlenség közt csupán a vallásban talált vigaszt és
ɜnedéket. Az bizonyos, hogy nem sokára mindnyá-
ɩknak meg kell jelennünk a legfőbb itélőszék előtt,
l szigorú számot fogunk adni minden tetteinkről,
ıvainkról és gondolatainkról. Igyekezzünk tehát
ten nagy itélőszéke előtt akként megjelenni, hogy
ı igazságosságát, hanem irgalmát éreztesse velünk.

»Mindezt mint atya mondjuk, mely minőségünk
got ad az igazságot egész leplezetlenségében meg-
ondani fiainknak, bármily magas állással birjanak
a világban... A Vatikánban, 1860. január 8-ikán
X. Pius pápa.«

Noha Napoleon deczember 31-iki levele a pá-
si hivatalos lapban is közzététetett, a pápa válaszá-
ɔl a Vatikán hivatalos lapja a keresztény világ meg-
ɣugtatására csak annyit jelentett, hogy »a szent
tya lelkiismerete szerint a neki tett javaslatot el
em fogadhatta.«

De ideje volt a császári levélre nyilvános enun-
átiót is tenni. Ezt teljesítette IX. Pius január 19-én
ibocsátott »Nullis certe verbis« encyclikájában.

Nagy vigasztalására szolgáltak, mondá ebben,
szeretet, a hüség, az összetartás, melyeket minde-
ütt a katholikusok egyetértve pásztoraikkal a szent-
zék jogainak, az igazság ügyének védelmezésében
ifejtettek.

Már más alkalmakkor jelezte a bajokat, melyek
)laszországban a vallási és polgári társadalomra su-
yosodnak. Mihelyt a főpásztorok ezekről és a láza-
lási mozgalmakról, a törvényes fejedelmek és szent-
szék világi hatalma elleni merényletekről értesülének,

egyházmegyéikben azonnal közimákat rendeltek. Főpásztori leveleik által a hivek fölvilágosíttatva, keresztény világ minden részéből százak és ezrek által aláirt levelekben a legmeghatóbb módon nyilvánították a pápa és szentszék iránti ragaszkodásukat és tiltakoztak a pápa világi hatalmát csorbító merényletek ellen. Mindez kimondhatlan vigaszszal tölté el.

De mig a főpásztorok s hívek buzgalma és szeretete őt vigasztalták fájdalmában, a keserűségnek ujabb oka merült föl.

»Legujabban, mint közöletek már többen tudják, a »Moniteur« czimű párisi lap közölte a franczia császár válaszát a mi levelünkre, melyben kértük császári fölségét, hogy a párisi congressusban hathatós pártfogásába fogadja a mi és a szentszék világi állama teljességét és sérthetlenségét, és azt a gonosz lázadás merényletei ellen megvédelmezze. A fölséges császár levelében emlékezetünkbe hozván bizonyos tanácsot, melyet korábban a föllázadott tartományokra nézve nekünk tett, fölhív bennünket, hogy ugyanazon tartományok birtokáról mondjunk le, mert ugy véli, hogy e lemondás a jelen zavarok ellen az egyedüli orvoslat. Mindnyájan fölfogjátok, hogy hasonló levél vétele után legszentebb kötelességünk nem engedte meg a hallgatást.«

Fővonásaiban ismétlé azután a császárhoz intézett levél tartalmát. »Szükségesnek tartottuk, folytatá, veletek ezt közölni, hogy elsők tudjátok, és veletek tudja az egész kath. világ, miszerint semmit sem mulasztottunk el a vallás és igazság ügyének erélyes védelmére, semmit arra, hogy teljességében és föl-

sérthetlenségében föntartsuk a római egyház vi-
i fejedelemségét, annak birtokait és világi jogait,
lyek az egész kath. világ örökе; végül arra, hogy
gőrizzük azon elveket, melyeken a többi fejedel-
k törvényes jogai alapulnak...« [1])

[1]) Teljes szövegét l. Civ. Catt. IV. ser. V. vol. 401—415
– Kevéssel, mielőtt az encyclica Párisba érkezett, III. Na-
eon igy nyilatkozott Sacconi párisi nuntius előtt: »A
nt atya jogait senki sem vonja kétségbe; de nem e körül
og a kérdés. Nekünk föladatunk tényleges kérdést megolda-
nk, mely legyőzhetetlen akadályokkal találkozik. Franczia-
szág helyzete tövises, fölötte tövises. A pápai hatalmat a
magnában visszaállítani s ott föntartani csak idegen beavat-
zás által lehet. Mi mindig védelmezzük a pápa jogait, de a
ietségesnek határai között. Rómában hagyjuk a franczia
apatokat, mig az ügyek elintéztetnek, és a pápa ellen me-
nyletet semmi részről sem fogunk megengedni.« — Sacconi
gjegyzé, hogy Cavour visszatérése a miniszteriumba egy-
entőségű az adnexióval. — »A franczia interventio, kiáltá
l hevesen a császár, nem enged meg adnexiót. Merényletek
egakadályozására 60,000 katonánk van Olaszországban. Fran-
iaországnak szintúgy, mint Róma és Nápoly érdekében áll
özép-Olaszországban a rend alapján erős államot alkotni, és
en elemekkel olasz confoederatiót létesíteni. Ime, miért szük-
ges a congressus. Ha ez létre nem jő, csak Piemont és a for-
dalom javára válik.« — Pedig már előbb január 1-én a csá-
ár ezt mondá a külkövetek jelenlétében: »Congressus
em lesz, a mi végre nem szerencsétlenség; sértené az
laszország jogait. Talán jobb a dolgokat hagyni, amint van-
ak, és bevárni az eseményeket.« — Rómában január 27-ikén
ramont franczia követ ily formán nyilatkozott Antonelli
őtt: »Az absolut ellenállás egyenesen arra visz, hogy Közép-
laszországot Piemont adnectálni fogja, és zavarba hozza
ranczianországot. Francziaország ezt nem ohajtja. De az ellen-
étes elvek küzdelme, melyet e tény éleszt, Francziaországot

A pápa encylikája Francziaországban és az egész katholikus világban roppant hatást tett. Párisban az »Univers«-t, mely azt első közlé, elnyomták. A franczia kormány annak horderejét csökkenteni törekvék. Thouvenel külügyér ez ügyben egy jegyzéket intézett Francziaországnak a külhatalmak mellett levő képviselőihez (február 8.) s egy másodikat a római franczia követhez (február 12.). Mindkettőben és részletesben a másodikban azt igyekvék bebizonyítani, hogy a romagnai lázadás, mely a népek elégedetlensége folytán jött létre, a császár közbenjárása által el nem nyomható; más orvoslás nem lehetséges, mint vagy uj idegen megszállás vagy földarabolás. Meg kell állapítani, melyek a bajnak okai, s kit illet a felelősség. Ha a szentszék elveszti Romagnát, ennek egyedül oka Ausztria; az osztrákok távozása után a bekövetkezett dolgok elkerülhetlenek valának, a fölkelés miatt Francziaország nem vádolható. Róma a

---

azon szükségbe hozza, hogy visszavonja csapatait, és Olaszországot engedje cselekedni. Épen ezt kéri Cavour. Európa mai helyzetében elnézi a bevégzett tényeket; Cavour Párisba megy, s fölajánlja Savoyát. Szemben az uj országgal, mely Francziaország határán keletkezik, ennek is a maga határaival, az Alpesekkel kell birnia. A kiegyezkedés által a dolgok változnak. Egy állam Közép-Olaszországban Ferdinánd főherczeg alatt vicariatussal a Romagnában mindent kiegyenlít. Egy európai congressus azt szentesíti, s a pápaság biztosíttatik.« — »Soha !« válaszolá Antonelli. — »De Róma, folytatá Gramont, elismeré Belgiumot és a franczia köztársaságot !« — »A vallás megmentésére, mondá a bíbornok. A jelen esetben a szentszék joga közvetlenül van megtámadva; ezt nem lehet föladni.« — »Mi tehát a teendő ?« kérdé Gramont. — A bíbornok nem válaszolt. (Delle recenti avventure d' Italia, vol. II. 321.)

gatiók visszanyerésének minden alkalmát elszalasztta; a császárnak a vicariatus fölállítására vonatızó tanácsát visszautasította. A szenvedélyes hangon rtott jegyzékek merőben helytelennek mondották a ıpa politikáját, mely az egész pápai állam elvesztét fogja maga után vonni.

E vádakat Antonelli bibornok államtitkár a irisi nuntiushoz február 29-ikén intézett jegyzékéen visszautasította.[1])

Mig Párisból[2]) követelésekkel ostromolták a :ent atyát, Turinból ujabb bitorlásokra készíték elő z utat. Midőn bizonyosnak látszék, hogy Olaszország gyeinek rendezésére congressus fog összeülni, IX. 'ius 1859. deczember 3-án Victor Emanuelt fölkérte, ogy a congressusban a szent szék jogait védelme alá)gadja. A piemonti király erre két hó mulva (1860. ebruár 6-ikán) válaszolt. Bevezetőben a szentszék)gainak védelmére késznek nyilatkozott. »Midőn zentséged, folytatja, a legatiók visszaszerzésére közemüködésemet hivja föl, ugy látszik, felelőssé akar enni mindazért, a mi Olaszország ezen részében történt... Mint az egyház hü fia, mélyen vallásos család arja, az egyház és annak feje iránt mindig őszinte agaszkodással és hódolatos tisztelettel viseltettem.

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. IV. Ser. V. v. 753—761.

[2]) III. Napoleon a pápaság elleni harczában Anglia ámogatását kereste. Január közepén Londonban irásbeli szerződést igyekvék kieszközölni, melynél fogva az éjszaki hatalmak coalitiója esetében Anglia Franczíaországnak és Szardiniának fegyveres segítséget nyujtson. A brit kormány, noha kedvezett az olasz mozgalomnak, sőt az adnexiót is előmozdította, a Francziaországgal való solidaritást visszautasította.

Soha szándékomban nem volt, és nincs egy kath. fejedelem kötelességeit szem elől téveszteni, s amennyi tőlem függ, megerősíteni kivánom azon jogokat és hatalmat, melyeket a szentszék e földön isteni küldetésénél fogva gyakorol. De nekem is vannak Isten és az emberek, a haza és az isteni gondviselés által népei iránt gyakorlandó szent kötelességeim.« Elmondja aztán, hogy az ausztriaiak elvonulása után fölkelt legatiók a háborura fölajánlották segitségöket és a dictaturát, és ő (a király), ki a fölkelést semmiben sem mozdította elő, a szentszék iránti tekintetből visszautasította a dictaturát, és csupán a háborúban való közreműködést fogadta el. Ennek megszüntével kormánya a legatiók ügyébe többé nem avatkozott. És midőn egy merész tábornok (Garibaldi) megjelenése a pápai csapatok által megszállt tartomány sorsát veszélyeztetheté, a király a tábornok eltávolítására fölhasználta befolyását. »E népek, midőn teljes szabadságukat visszanyerték, és külső befolyás reájok nem gyakoroltatott.... bámulatos önkénytességgel és egyetértéssel királyságomhoz való csatoltatásukat kérték. Ezen ohajtásuk nem hallgattatott meg... Mindamellett több hónapon át dicséretes módon föntarták a rendet... Általános a meggyőződés, hogy a szentszék kormánya e tartományokat csak erőhatalommal, és pedig idegen fegyverek segítségével foglalhatná vissza. Ezt Szentséged nem akarhatja. Kötelességemnek tekintem Szentséged elé egy eszmét terjeszteni, mely teljes meggyőződésemmel találkozik: Ha Szentséged tekintetbe veszi a kor parancsoló szükségét, a nemzetiségi elv növekedő erejét, az ellen-

llhatlan ösztönt, mely Olaszország népeit arra buzítja, hogy egyesüljenek, minden polgárosult nemzet ltal elfogadott szabályok szerint szervezkedjenek; — a mindezek tekintetbevételével igénybe kivánja venni szinte közremüködésemet, volna mód nem csupán a lomagnákban, hanem a Márkákban és Umbriában ; a dolgok oly rendét megállapítani, melynél fogva z egyház megtarthatná legfőbb hatalmát, a pápának z olasz nemzet élén dicső állás biztosíttatnék, — és gyszersmind e tartományok népei részesíttetnének zon jótéteményekben, melyeket egy erős és valóban emzeti királyság biztosít Közép-Olaszország legnagyobb részének...« [1])

E levél ujabb kiadása a jezraheli Nábot törtéietének. [2])

IX. Pius kürülbelül ugy is válaszolt február 14-ikén, mint Nábot. »Az eszme, melyet Felséged kigondolt és elém terjesztett, bizonyára nem okos (non savia), kath. királyhoz, a savoyai házhoz nem méltó eszme. Válaszom már sajtó alá adatott a kath. episcopatushoz intézett encyclikában, melyben azt megolvashatja. Többiben a legnagyobb fájdalommal vagyok eltelve, nem miattam, hanem Felséged miatt, mivel egyházi büntetés alá esett, mely még sulyosabbá fog válni, ha be lesz fejezve a szentségtelen tett, melyet övéivel véghezvinni szándékozik. Egész szivemből kérem az Urat, világosítsa föl Felségedet; adja kegyelmét, hogy megismerje és megbánja az okozott

[1]) Teljes szövegét l. Saint-Albin többször i. m. II. Pièces justificatives 370—373.

[2]) Kir. III. k. 21. fej.

botrányokat és a fölötte sulyos bajokat, melyek Fölséged közreműködése által ezen szegény Olaszországot érték.«

Victor Emanuel ujabb, márczius 20-ikán kelt levélben magát igazolni igyekvék. [1])

Erre IX. Pius ápril 2-ikán válaszolt. Miután czáfolta a szárd király állításait, folytatá: »Még inkább kötelességem Fölséged eszméihez nem csatlakozni, midőn látom, mint terjed ama tartományokban az erkölcstelenség, a vallás és szolgáinak bántalmaztatása. Ha ünnepélyes esküük nem is köteleznének, hogy az egyház örökségét sértetlenül föntartsam, s mely esküük tiltják hozzájárulnom minden oly kisérlethez, melynek czélja ez örökség megkisebbítése, még kénytelen volnék minden, ily értelemben tett javaslatot visszautasítani, nehogy lelkiismeretemet beszennyezzem oly hozzájárulás által, mely közvetve e rendellenességeknek általam való szentesítésére vezetne, és semmivel kevesebbet nem mozdítana elő, mint az igazságtalan és erőszakos fosztogatás igazolását. Nemcsak hogy kedvezően nem fogadhatom Felséged javaslatait, hanem ellenkezőleg tiltakozom a bitorlás ellen, mely az egyházállam kárára végbemegy.... Meg vagyok győződve, hogy ha Felséged hozzám intézett levelét kevesebb elfogultsággal, s a tények helyesebb megismerésével ujra elolvassa, a megbánás több indokaira fog akadni...« [2])

Midőn a pápa a fönnebbi levelet irá, az adnexio a pápai állam éjszaki részében már végbement. Már

[1]) A levél szövegét l. St. Albinnél II. 374—375.

[2]) Teljesen u. o. II. 376—377.

anuár 30-ikán irá Farina: »Itt (Turinban) az adnexio el van határozva, és ha valami váratlan baleseny be nem következik, Közép-Olaszország képviselői eljönnek Turinba.« [1]) És február 6-án hozzáteve: »Közép-Olaszország adnexióját bevégzett ténynek kell tekinteni.« [2])

Márczius 1-jén III. Napoleon megnyitván a parlamentet, egyebek közt mondá: »Szardinia királyának azt ajánlottam, hogy kedvezően fogadja a fölkelt tartományok iránta nyilatkozó ohajtásait; de tartsa fönn Toscana autonomiáját, és elvben (!) tisztelje a szentszék jogait.« Ugyanazon napon a Toscanában és Emiliában levő ideiglenes szárd kormányok márczius 11. és 12-ikére összehivták a szavazattal birókat, hogy e két pont fölött szavazzanak: Victor Emanuel alkotmányos monarchiájával való egyesülést ohajtanak-e, vagy különválasztott államot. A ki törvényes fejedelme mellett szavaz, annak szavazata semmisnek tekintetik. Tehát az adnexio elleneire nézve a siker esélye teljesen ki volt zárva.

És miután a népesség nagy része nem volt az adnexio hive, a választók közé beirták az összes hivatalnokokat és nemzetőröket, kiktől szavazás előtt esküt vettek, hogy Victor Emanuel hivei lesznek; szavazásra meghívták a katonákat, a nélkül, hogy fölmentették volna őket a szárd királynak tett hűségeskü alól. Kevés nappal a szavazás előtt a rendőrség fenyegetésekkel lépett föl a törvényes fejedelmek hívei ellen. Röpiveket terjesztettek, melyekben a haza

[1]) Epistol. Vol. II. p. 288. lett. 507.

[2]) U. o. II. 294. lett. 573.

ellenségeinek nyilvánították, és halállal fenyegeti mindazokat, kik nem az adnexio mellett szavaznak. Házankint az adnexio melletti szavazójegyzéket osztogattak; azokat, kik e jegyzékkel nem jelennek meg szavazni, pénzbirsággal fenyegették. Birtokosoknak, kereskedőknek kötelességökké tették, hogy a hozzájok tartozókat az adnexio melletti szavazásra kényszerítsék.

A szárd kormány bérenczei a betegek, távollevők neve alatt többször is szavaztak, s egyenkint több szavazatot is beadtak.[1]) Több helyen több volt a szavazat-jegy, mint a szavazó.

Mind ez Szardinia hiveit nem feszélyezte. Márczius 18-ikán Farini jelenté Turinban, hogy Emilia és 22-ikén Ricasoli, hogy Toscana az adnexio mellett nyilatkozott. Victor Emanuel márczius 18. és 23-iki rendeleteiben Emiliát és Toscanát Szardinia kiegészitő részeinek nyilvánította.[2]) Márczius 24-ikén Cavour és Farini Turinban aláirták a szerződést, mely szerint III. Napoleon által tett hasznos szolgálatokért Savoya és Nizza Francziaországnak engedtetett át.[3])

---

[1]) Az adnexio e végrehajtásról érdekes adatokat találhatni ily műben: La verità sugli uomini e sulle cose del Regno d' Italia. 12. s. kk.

[2]) Az Emilia adnexiojára vonatkozó decretumot l. Alessandrini: Fatti Politici delle Marche. II. 291.

[3]) Ezen átengedésről Cavour a turini parlament 186. april 12-iki ülésében egész cynismussal igy nyilatkozott: Savoya és Nizza kérdése absolut föltétele volt Flórencz és Bologna adnexiójának. Ha megtagadtuk volna Nizza és Savoya átengedését, nem csak minden ujabb hóditmányunkat elvesztjük, l.

Tizenegy nappal az adnexio elfogadása után ıárczius 29-ikén Victor Emanuel decretuma Rómáan kifüggesztetett IX. Piusnak márczius 26-ikán ıegjelent »Cum catholica« kiigtató brevéje ıellett. Az egyháznak, mondá a brevében, mint Krisztus Jézus által alapított tökéletes társulatnak oly zabadságra van szüksége, hogy tisztének gyakorlában semmi polgári hatalomnak ne legyen alávetve; Gondviseléstől nyerte fejedelemségét. »Valóban Isen legbölcsebb intézkedése szerint történt, hogy a ilági fejedelmek oly nagy száma és különfélesége nellett a pápa azon politikai szabadságot élvezze, nelyre annyira szüksége van, hogy lelki hatalmát és oghatóságát az egész világon minden akadály nélkül ;yakorolhassa.« Épen mivel a világi fejedelemség az gyháznak javára van, ennek ellenségei megdöntéén fáradoznak; e törekvéseik azonban többször megiiusultak.

A breve további folyamatában a pápa a kath. rilágnak tudtára adja, hogy az egyház világi fejedeemsége elleni merényletekben főrésze van a szárd kormánynak, mely köztudomás szerint roppant károkat okozott az egyháznak, jogainak és szolgáinak. E kormány vakmerősége annyira ment, hogy nem irtózott az egyetemes egyházat sérteni, megtámadván a szentszék világi fejedelemségét már 1856-ban a párisi congressus alkalmával, 1859-ben pedig pénzbeli vesztegetéssel, fegyverek küldésével, lázitó iratok terjesztésével fölkelésre buzdította a pápai állam né-

---

nem Olaszország ügyét bizonyos veszélyeknek és szerencsétlenségnek kitettük volna . . .«

peit. »Még azok is, kik Rómában a szárd király… követeiül működének, nem tekintvén sem a nemzet-közi jogot, sem a becsületet, galádul visszaéltek állá-sukkal, hogy pápai kormányunk ellen pokoli terveket főzzenek.«

A szárd kormány, nem vevén figyelembe a pápa kéréseit, intéseit és egyházi büntetéseit, elfoglalta a legatiókat. Nincs szó e bűn kellő megbélyegzésére: megsértése a más jogainak az isteni és emberi törvé-nyek megvetésével, felforgatása minden igazságnak, megsemmisítése azon alapoknak, melyeken minden vi-lági fejedelemség és az egész emberi társadalom nyugszik. Végül a merénylet eszközlőit, részeseit, elő-mozdítóit a nagyobb kiigtatással sujtja. [1])

A megrablott szent atyát a püspökök, clerus és hivek, sőt protestánsok is az egész kath. világból ér-kezett hódolati föliratokkal vigasztalták. Kárpótlásul az adnectált tartományok után elesett jövedelmekért Péterfillérül 1860. elejétől 1863-ik áprilig közel 31 millió frank gyült össze Rómában.

---

[1]) Szövege Civ. Catt. ser. IV. vol. VI. 120—135. Noha a kiigtatási brevében névszerint senki sincs megnevezve, még senki sem kételkedett, hogy az excommunicatio III. Napoleont is sujtja. Kezdetben Francziaországban a bréve közzétételét el-tiltották, de a tilalom sikertelennek bizonyulván, azt utóbb visszavonták. A hivatalos sajtó azonban a kiigtatás hatását minden módon gyöngiteni igyekezett. — Olaszországban a ki-hirdetést nem tiltották el, hanem a papokat, kik a kiigtatást híveiknek fölolvasták, üldözték.

VI.

A fenyegetett pápai állam katonailag szervezkedik.

pápa hadseregének gyarapítására fordítja gondjait. — La-oricière. — Szavai a szent atyához. — Kiáltványa a pápai atonasághoz. — Ehhez az aristocratia virága csatlakozik. — hadsereg ujjászervezése. — De Merode pápai hadügymi-iszter. — Pápai kölcsön. — Piemont föllázítja a nápolyi ki-álységot. — Farini és Cialdini Chambéryben III. Napoleonnal aegbeszélik a pápai állam megtámadását. — Vesztegetések a ápolyi királyságban, másrészt a Márkákban és Umbriában. — Piemont jelentékeny haderőt pontosít össze a pápai hatá-okon. — Lamoricière véd-intézkedései. — A pápai hadsereg állapota. — A strategiai helyzet. — Piemont ultimatumot küld Rómába.

Amint Európa megengedte, hogy Piemont adnectálhassa a pápai állam egy részét, hallgatólag elismerte azon jogát, hogy kedvező alkalommal Olaszország többi részeit is magához ragadhassa. Lehetetlen is volt tudomásul nem birnia, hogy Piemont e czélja elérésére ügynökei által fáradhatlanul munkálkodott.

La Farina, ki Cavour jobb keze volt, ezt irá: »Emilia és Toscana Piemonttal egyesíttettek, ugyanez történt volna Umbriával, a Márkákkal,

Nápolylyal és Sziciliával, ha a nápolyi és pápai katonák ellen nem állanak vala. . . .«

Hűtlenségre csábították a pápa és nápolyi király katonáit. [1]) A forradalmi bizottságok, egyetértésben Cavourral, Turinban részletes jelentéseket küldöttek a pápai államban uralkodó hangulatról, [2]) a katonaság szelleméről, számáról, elhelyezéséről; a további fölkelések esélyeiről; pénzt és utasításokat kértek pedig »magas helyről.« [3])

Szemben ily fondorlatokkal az Európa által elhagyatott IX. Piusnak, mint világi fejedelemnek szükségképen hadserege reorganisatiójára, létszámának emelésére kelle figyelmét fordítania. Hiszen maga Cavour már 1856-ban panaszul hozta föl, hogy a pápának nincsen saját hadserege; hasonló panaszt emelt a »III. Napoleon és Olaszország« röpirat író[ja]. A pápa tehát ellenei ohajának is megfelelt, midőn a hadsereg erősbítéséről gondoskodott. A pápai hadsereg akkor egészben 16,000 emberből állott; ezek

---

[1]) A lázító fölhivásokat l. Alessandrininél. I fatti p[oli]tici delle Marche. II. 316—318.

[2]) A legtöbb helyről nem oly jelentések érkeztek, m[int] Turinban várták. Serényen működünk, ez lényege a jelentéseknek, de ügyünket a nép nem karolja föl elég lelkesen. Az erre vonatkozó leveleket l. Alessandrininél. II. Docum[ent]. 175. és kk.

[3]) »Hogy minő magatartást kelljen követni, arra nézve mindig nem adhattunk és nem adhatunk határozott választ, mivel nincsen positiv értesülésünk magas helyről (alto luogo), hol ismét megujítottuk sürgetésünket, hogy világos és szabatos utasításokat nyerjünk.« Simonetti Rinaldo a rimini bizottsághoz 1850. márcz. 14. L. Alessandrininél. II. Docum. 18[?].

zt volt 4000 idegen, ugynevezett svájczi, és 4000 endőr. Ezen haderő az akkori körülmények közt a ipai állam védelmére nem levén elégséges, a kormány elhatározta, hogy létszámát külföldön való borzás által emeli.

A pápai hadsereg főparancsnokaul De Meroe Xavér Belgium főnemesi sarja, ki a kardot togával serélte föl, s most IX. Pius hadügyminiszterévé lett, amoricière Alfonz tábornokot ajánlotta.

Lamoricière Francziaország egyik legkiválóbb atonája Algirban nyerte babérjait. Tizenöt év alatt katonai rangfokozat minden lépcsőzetén át haladt. 848-ban Cavaignac igy nyilatkozott róla: »Azt emítették, hogy Lamoricière tábornok fölemelkedését véletlennek és szerencsének tulajdoníthatja; én izenöt év óta ismerem őt, s ha meglepetést kell kifeeznem, ez az, hogy őt második rangban látom, midőn n az elsőt foglalom el.« Algirban katonái bálványozták, míg az ellenség rettegett tőle. Pelissier, Canrobert, Niel, Mac-Mahon, kik az utóbbi hadeseményekben nagy névre tettek szert, részint alatta, részint vele szolgáltak.

Midőn IX. Pius Gaetából közbenjárásra hivta föl a kath. hatalmasságokat, Lamoricière egyike volt azoknak, kik leginkább ohajtották véröket és tehetségöket a szent atyának fölajánlani. Mint oroszországi követ a köztársaságra előnyösen képviselte Francziaországot. Midőn látta, hogy Napoleon-Lajos dictatorságra törekszik, elfordult tőle. Az 1851. deczember 2-iki államcsinykor Lamoricière is fogságba került. Utóbb az önkénytes számüzetést választotta és legin-

kább Brüsselben tartózkodott 1857-ig. A számüzetés vallásos érzelmeit még inkább megtisztította.

Prouzel kastélyában Amiens mellett kereste fel őt De Merode. A tábornok kissé habozott. Meggondolási időt kért. A siker valószinűtlensége lebegett előtte.[1]) De tudtára adatván, hogy a pápa mint hű katholikushoz fordul hozzá, s nem utasíthatja vissza az egyház fejének és a hiveknek bizalmát, a meghívást elfogadta. »A pápa ügye, mondá, Isten ügye.» Gyónt, áldozott és késedelem nélkül indult uj rendeltetése helyére.

Márczius 19-ikén indult meg Prouzel kastélyából s 27-ikén Trieszten át Anconába érkezett. Vizsgálat alá vette az erőditményeket, s ápril 2-ikán már Rómában volt. Ugyanaz nap bemutatá magát a szent atyának. »Szentséged, mondá, parancsolt velem: ohaját habozás nélkül parancsnak vettem. Szentséged rendelkezhetik véremmel és életemmel; de ki kell jelentenem, hogy az én jelenlétem segítség is, veszély is. Segítség, ha csak arra kell szorítkoznom, hogy államában a csendet föntartsam, s abba a forradalmi csapatokat be ne bocsássam; veszély, ha nevem a piemonti invasio siettetésére fogják okul tekinteni. Márig is csoda nélkül lehetetlen győzedelmeskedni

[1]) Távozása előtt Bedeau tábornoknak ezt irá: »Válban csak Istenben helyezem reményemet, mert, a mennyire a viszonyokat ismerem, azon munkára, melyre vállalkozom, emberi erő nem elegendő. Nem a vakmerőség sarkal, mely szükség esetében, mint remélem, szintén segitségemre lesz, hanem a vallásos kegyelet, mely után inkább az égben várok jutalmat, mint a földön.« . . .

ırczedzett hadsereg ellen most szervezés alatt levő, ›szul fegyverzett katonákkal, kik az ellenséghez ké- əst oly arányban vannak, mint egy a tizhez.« [1])

IX. Pius a franczia kormány beleegyezésével pril 7-ikén kinevezte őt a pápai hadsereg főpa- ancsnokának.

Másnap Lamoricière a katonasághoz első napi- arancsát intézte: »Katonák! IX. Pius pápa ő szent- ége azon megtisztelő megbizatást kegyeskedvén eám ruházni, hogy félreismert és fenyegetett jogai édelmére vezényeljek benneteket, pillanatig sem ha- ›oztam ismét kardomhoz nyulni. A magasztos szó- atra, mely a Vatikán magasáról tudatta a világgal ı szent Péter örökségét fenyegető veszélyt, a katho- ikusok mélyen megindultak, s meghatottságuk csak- ıamar elterjedett a föld minden részében. A keresz- ;énység t. i. nemcsak a polgárosult világ vallása, ıanem egyszersmind a polgárosodás alapja és élete; ı pápaság az alap, melyre támaszkodik a keresztény- ség. Az összes keresztény nemzetek ma tudatával látszanak bírni e nagy igazságoknak, melyek a mi hitünket képezik. Ma a forradalom, mint egykor az izlam, fenyegeti Európát; és ma, mint egykor, a pápa ügye a világ polgárosodása- és szabadságának ügye. Katonák! bizzatok, és legyetek bizonyosok, hogy Isten bátorságtokat azon ügy magasán fogja tartani, melynek védelmét fegyvereinkre bizza. [2])

---

[1]) Quatrebarbes: Souvenirs d' Ancone, Paris 1866. 14.

[2]) Lamoricière szavai által nem csak az olasz forrada- lom, de Piemont is találva érezte magát. Mamiani, ez időben piemonti miniszter ápril 12-ikén a turini parlamentben

Ausztria-Magyarországból, Francziaország-Belgium-, Hollandiából, Angliából, Irlandból, Olaszország többi részéből számosan nemcsak ifjak, de családos férfiak is — a társadalom szinéből — ajánlották föl szolgálatukat a szent széknek. Ferencz-József király ő felsége megengedte, hogy a hadsereg tisztjei átléphessenek a pápai hadseregbe, föntartatván számukra, hogy ugyanazon ranggal visszatérhessenek a cs. és kir. hadsereghez. A magyar főnemesi osztályból a pápai hadseregbe beléptek: Odescalchi Arthur herczeg, Zichy Sándor, István és Vilmos, Pálffy Lipót és György grófok. Ausztriából két Metternich herczeg, Francziaországból Pimodan György (ki az osztrák hadseregben szolgált) Rohan-Chabot, Gaston du Plessis, Quatrebarbes, De Maistre, De Tournon, Gontaut-Biron, La Rochefoucauld, ki saját költségén 500 katonát tartott, Charrette, Marmont, Catelineau, Montagnac stb. Belgiumból De Ligne herczeg, Liminghe, Résimone, Robiano, D'Any grófok sat.

A Lamoricière rendelkezése alatt álló pápai hadsereg állott tizenhat egész és két fél zászlóaljból; néhány század mozgosított csendőrből, négy század lovasságból, öt ütegből 30 ágyúval; tehát 12,650

így nyilatkozott: »Lamoricière a polgárosodás védőjének mondja magát a barbarság ellen, s e barbárok mi vagyunk; azt mondja, hogy a világot uj izlam fenyegeti, s a muzulmánok mi vagyunk.« — A piemonti és forradalmi lapok kapuczinusnak, papok szolgájának nevezték, kinek szégyenoszlopot kell emelni, sőt még élete ellen is összeesküdtek, miről Francziaország római követe maga tett Párisban jelentést.

logból, 480 lovasból, 5000 tüzérből, összesen 13,630
əerből. Több zászlóalj nyolcz századból állván,
noricière azok számát leszállította hatra; ekként
álasztott 3850 embert, kiket helyőrségi szolgálatra
almazott. Mozgósításra fönmaradt 8800 gyalog,
) lovas, 500 tüzér, egészben véve nem több, mint
30 ember. Nemzetiségök szerint voltak zuávok:
ncziák és belgák; lovas önkénytesek Lamoricière
llett: francziák; bersaglierik (vadászok) osztrákok
bajorok; idegen ezredek: svájcziak és németek;
ınt Patrick zászlóalja: írek; vadászok, sorezredek,
rabélyosok vagy csendőrök, dragonyosok, könnyü
vasság, tüzérek: olaszok.

A szellem a hadseregben, kivált az idegeneket
etőleg, kitünő volt. Átlag az olaszokat is jó szel-
m lelkesítette. Mindamellett a titkos társulatoknak
került közőlök többeket eszközökül megnyerniök.
öbbeket a maguk hiveiből becsempészték a pápai
ıdseregbe, kik a seregmozgalmakról a piemontiakat
ven értesítették.[1])

Lamoricière nagy erélyt fejtett ki a pápai had-
reg szervezésében. Ez nem csekély föladat volt. A
ıpai kormány eddig nem fordított gondot arra, hogy
int katonai hatalom fölléphessen; figyelme inkább
lairányult, hogy katonasága által az államban a
ındet föntarthassa. Uj fegyverek, lovak beszerzé-
re a pápai kormánynak nem voltak elegendő anyagi

[1]) La verité sur les hommes et les choses du royaume
Italie. Révélations par I. A. ancien agent secret du comte
Cavour. Bruxelles, 1851. 15. l.

eszközei, míg a piemonti hadsereget a franczia arzenálokból gazdagon ellátták.

Lamoricière mellett a pápai hadsereg szervezésében nagy érdeme volt De Merode pápai hadügyminiszternek, ki Algirban, e nagy katonai iskolában szolgált volt. Katonai szakismeretei, nagy erélye, törhetlen szilárdsága őt Antonelli mellett a pápai kormány legkiválóbb, legbefolyásosabb miniszterévé tették.

A hadsereg szervezése mellett figyelmét elfordítá, hogy a megnagyobbodott költségek födözésére pénzről gondoskodjék. Az adnexiók a pápa leggazdagabb tartományai jövedelmétől fosztották meg. Francziaország ujra javaslatba hozta ugyan a pápai államnak a kath. hatalmak általi segélyeztetését; de ezt Antonelli bibornok-államtitkár a pápa nevében határozottan visszautasította. A pápa a világi hatalmasságoktól nem tehette magát függővé. Elhatároztatott tizenöt milliónyi frank kölcsön fölvétele.[1]) A kölcsön összehozatala nem volt könnyü föladat. A franczia kormány azt inkább akadályozta, mint előmozdította. Olaszországban a katholikusokra a háborúk terhei, Piemont ellenséges uralma és a mazzinisták fenyegetései sulyosodtak. Egyebütt is ellenséges viszonyokkal kellett megküzdeni. Mindamellett a kölcsön július 15-ikén létrejött, és pedig teljesértékü (al pari) árfolyammal, míg Piemont kölcsöneit rendesen 70—72 árfolyammal kötötte.

---

[1]) IX. Piusnak erre vonatkozó, 1860. ápril 18-iki kibocsátványát l. Civ. Catt. Ser. IV. vol. VI. 477—479.

egkiválóbb részt vettek benne a francziák, belgák, metalföldiek és angolok.

E közben a turini kormány magatartása Róma iányában mindig fenyegetőbbé vált. Cavour és Mazni napról napra mindinkább közeledtek egymáshoz. titkos társulatok feje fölajánlotta Piemontnak mogatását, és Cavour elfogadta azt.

Cavour a titkos társulatokkal megállapította icilia föllázítását s megszállását, onnan Nápoly elglalását s Róma megtámadását, s utóbb az osztrák eltávolítását Velenczéből.

Midőn a pápa fönmaradt tartományainak elvélére és a nápolyi királyság elfoglalására a forraalmi secták már előkészítették az utat, Ferdinánd irály halála (1859. május 22.) után Cavour a 23 éves I. Ferencz királytól követelte: ismerje el Közép-Olaszrszágnak Piemonthoz való csatoltatását; birja reá a ápát, hogy Anconába szárd őrséget fogadjon be, maga pedig szállja meg a Márkákat. Ez ajánlatot megujította 1850. januárban. II. Ferencz azt határozottan visszautasította.

Pedig már akkor, midőn a francziák az Ausztria ellen viselt háború után oda kezdték hagyni Lombardiát, Turinból utasítást adtak Sicilia föllázítására. 1860. ápril 4-ikén Palermo föllázadott.[1]) Példáját ápril 5-ikén követte Messina.[2])

[1]) Már 1859-ben a két Sicilia-királyságban a lázadásra minden elő volt készítve. 1860. kezdetén a párisi kormánynak tudomása volt, hogy a nápolyi király hadseregéből több mint 200 tiszt összeköttetésben áll a forradalmárokkal. Cavour több nápolyi tábornokkal közvetlenül levelezett.

[2]) Részben az olaszországi, részben a siciliai állapotokat

Piemontot és Lombardiát, hogy az egész szárd se-reget táborba lehessen vinni, III. Napoleon válasza miszerint szilárd elhatározása, hogy az uj politika melyet a szárd király követni indult, ugy tünjék fel mint a melyre saját felelősségére vállalkozott; ha a franczia hadsereg ujra megjelenne Olaszországban, ez még inkább felköltené Európa bizalmatlanságát; e megjelenésre csak akkor lehetne gondolni, ha Fran-cziaország életérdekei s az 1859-ki hadjárat ered-ményei forognának veszélyben. Lombardiát illetőleg Francziaország Szardinia számára biztosítaná annak birtoklását, ha a győzelmes Ausztria azt visszahódí-tott tartományként kivánná tekinteni; Rómát és a Középtenger-melléki pápai tartomá-nyokat nem kell bántani; ezek marad-janak meg a pápának. Ohajtom, hogy a szárd seregek aközben foglalják el a nápolyi királyságot, de mi a végleges megszállást illeti, ahhoz föntartás köt; Nápolynak Murat-énak kell lenni. »Jobban sze-retem, mondá még, ha a forradalmat önök vezetik és Garibaldi. Kivánom, hogy sikert arassanak. De egyet szivökre kötök: Rómát ne bántsák; a többivel nem tö-rődöm.« Bucsuzáskor pedig igy nyilatkozott: »Isten önökkel. Legyünk ovatosak. Ne bántsák Rómát; min-denek fölött pedig gyorsan cselekedjenek.«[1]

---

[1]) Ravvitti i. m. II. 408—409 l. Villefranche Baux Gy…s közlése után irja, hogy mialatt a császár az olasz küldöttekkel értekezék, Közép-Olaszország földabrosza volt előtte, melyen rajzonnal vonalakat rajzolt. — Szorosan e vonalak szerint ro-madták még utóbb Cialdini és Fanti a pápai államot. Pie IX. Paris, 1876. 188.

Napoleon császár helybenhagyása tehát biztosítva volt mind a nápolyi királyság, mind a Márkák és Umbria elfoglalására.

Garibaldinak mint Siciliában, ugy Nápolyban is az árulás készité el utját.

II. Ferencz király akkor vevé át az uralkodást, midőn a forradalmi bizottságok országát minden részegében megmételyezék. A tapasztalatlan ifju király az általános forrongásban állította vissza (július 1-jén) az 1848-ki alkotmányt. A korlátlanul szabad sajtó most már nyiltan a forradalom mellett izgatott. Az izgatók mind merészebben léptek föl. Anglia és Szardinia nyiltan ellenséges állást foglalt; Francziaország kétszinű szerepet játszott. De a leghatalmasabb támaszt nyujtá a forradalomnak az árulás. Villamarini a nápolyi udvarnál szárd követ állásával visszaélt a nápolyi kormányférfiak és tábornokok megvesztegetésére. 1861-ben több nápolyi tiszt röpiratot adott ki, mely szerint számos főtiszt a forradalmi comitékban tevékeny részt vett. Ezek élén állott Nunziante tábornok. A czél vala a hadsereget hűtlenségre csábítani, hogy a király kénytelen legyen még Garibaldi megérkezése előtt székvárosát odahagyni. Cialdini gazdag jutalmakat osztogatott a piemontiakhoz átment nápolyi főtiszteknek. A Calabriában levő spanyol ezredeket Briganti tábornok átszolgáltatta Garibaldinak. Ugyanazon árulás a tengerészetnél és a kormányban. [1])

---

[1]) V. ö. Botalla: Histoire de la Révolution de 1860. en Sicile, de ses coses et de ses effets: T. I. 307. s kk.

Nápoly után következtek a Márkák és Umbria A kisérletet még május második felében megtett Z a m b i a n c h i ,ugyanaz, ki a római clerus üldöztetésében tette magát hirhedtté.[1]) Zambianchi Garibaldinak Siciliába mentében egy csapattal partra szállt Talamoneban, honnan berontott a pápai állam határaiba. Ha merénylete sikerül, a sikert a piemonti kormány ugy elfogadta volna, mint Siciliában; de mivel a pápai csapatok visszaverték, a Toscanába visszanyomatott Zambiaachit elfogták és csapatát föloszlatták. Augusztus hóban Nicotera báró Ricasoli barátja és Mazzini híve Toscanából fenyegette a pápai határokat.

Noha Lamoricière-nek a chambéry-i végzésekről nem volt tudomása, elég alaposan értesülhetett arról, hogy Piemont a pápai állam ellen intézett forradalmi kisérleteknek bűnrészese, s okadatolt volt azon aggodalma, hogy ha a pápai hadsereg a forradalmi bandákat leveri, helyökbe a piemonti sereg fog lépni.

Szardinia nagyban fegyverkezett. Erős hadoszlopokat küldött Toscanába és a Romagnába. Fanti hadügyminiszter azon szín alatt, hogy hadiszemlét tart, bejárta az adnectált tartományokat és megállapodott Arezzóban, hol a szárd hadsereg zöme volt. Cialdini tábornok a »via Aemilia« hosszában (Rimini, Bologna és Piacenza közt) öszpontosítá csapatait s mindközelebb vonult a pápai határokhoz.

Lamoricière Antonelli bibornokot fölkérte, hogy a franczia követségnél, mely akkor a pápai kormány

---

[1]) L. II. v. 190.

Piemont közt közvetített, kérne fölvilágosítást a ındig szaporodó fegyveres bandák és Piemont kanai mozgalmaira nézve. A válasz az volt, hogy .emont, mint eddig tevé, a pápai területnek az önınytes bandák általi megtámadását akadályozni gja, a piemonti csapatok maguk pedig pápai államot nem támadják meg.[1])

A fővezér azon föltevésben, hogy csupán a banik ellen kellend magát védelmeznie, hadseregét árom dandárra s egy tartalék-seregre osztotta. Az .sőnek Schmidt tábornok alatt, főhadiszállása Fuligóban volt; a másodiké Pimodan tábornok alatt 'erniben; a harmadiké Courten tábornok alatt Maeratában; a tartalék Kropt ezredessel közvetlenül a őv ezér alatt állott, ki Spoletót választá főhadizállásul.

Csapatainak nagyobb része még mindig nem olt teljesen szervezve, kivált sok kivánni való maradt . fölfegyverzésben. Noha a pápai kormány több haalmassághoz fordult, a gyalogság számára elegendő :sapfegyvert sem tudott beszerezni. A tüzérek nem alának kellőleg begyakorolva; az ágyukhoz hiány:ott a kellő ló-állomány.

A védelem strategiai föltételei sem voltak kedvezők. A pápai hadseregnek katonai szempontból nehéz állásokban nagy területet kellett védenie. Éjszakon és délen terjedelmes határok; jelentékeny hegylánczolat kettő osztá a hadmüveleteket; sehol folyó

---

[1]) Rapport de la Moricière sur les opérations del' Armée pontif. contre invasion piemontaise dans les Marches et l' Ombrie, Paris, 1860. I. P.

vagy erődítés nem nyujtott támpontot. Az egyet-
Ancona szolgált védelmül; ez is távol Rómától s a
tenger mellett, hol a védművek oltalmára hiány-
a hajóhad. A Márkák és Umbria minden olda-
fenyegetve levén az önkéntes bandák által, Lamo-
cièrenek e berontások ellen a határ fontosabb pontj-
s a jelentékenyebb városokat kelle elfoglalva tarta-
ugy szintén néhány központban nagyobb hader-
öszpontosítania, hogy lehető gyorsasággal a feny-
getett helyekre segélyt küldhessen. Ezen czélhoz k-
pest seregének zömét az Appeninek két oldal-
Ancona és Spoleto vidékein pontosította össze.

Szeptember 8-ikán az önkéntesek már táma-
tak. Toscana felől berontott M a s i Lajos, Can-
herczeg egykori titkára, 1849-ben Rómában Mazz-
tábornoka, kit Victor-Emanuel épen szeptember 8-ik-
szárd ezredesnek nevezett ki; a másik csapat a R-
magna felől berontott Urbinonál. [1]) Nevelé Lam-
ricière aggodalmát, hogy a piemonti seregek mind-
nagyobb számmal jelentek meg a határokon. Főri-
gosítást kért Rómából. Antonelli válasza vala: »A
piemonti seregek mozgalmai czéljáról semmi uj-

[1]) La Farina már szeptember 1-jén irá Palermóba: »A Sociéta Nationalenak a Márkákban és Umbriában levő bizott-ságai s z e p t e m b e r 8-i k á n nagy fölkelési mozgalm-t fognak megindítani. A k i r á l y i s e r e g e k közbe fog-nak járni; 50,000 ember már öszpontosítva van Cattolicá-n, más 30,000 a toscanai határokon.« — És szeptember 5-iken: »Középolaszország mozgalma a mi művünk, és sikerült; a siciliai expeditiót mi eszközöltük és sikerült, ugyanaz fog történni a Márkákban és Umbriában.« Epistol. vol. II. Le-t. 675. és 678. 414. s kk.

em tudunk. E tárgyban fölvilágositást kértünk, de ilaszt még nem nyertünk. Mihelyt ez megérkezik, ınel azonnal közöltetni fog. Addig tervei szerint abadon működhetik.« [1])

A piemonti seregek mozgalmának czélja iránt a izonytalanság csakhamar megszünt. A turini kormány ıbb jegyzék váltása után Della Minerva grófot, ki iután Rómában diplomatiai minőségével a pápai lattvalók lázítására visszaélt, a pápai kormány által ltávolíttatott, ultimatummal küldé Rómába.

Ezen ultimatum szövege: »A szárd király ő elségének kormánya nem nézheti nagy fájdalom ıélkül, hogy a pápai kormány szolgálatára idegen ;sapatok alakultak és léteznek. Hasonló csapatok, nelyek nem, mint más polgárosult kormányoknál, az illam polgáraiból, hanem különféle nyelvű, nemzeti-;égű és vallásu emberekből alakultak, mélyen sérti Olaszország és Európa közlelkiismeretét. [2]) Az ily csapatokkal együtt járó fegyelmetlenség, vezéreik helytelen magatartása, a kihívó fenyegetések, melyekkel proclamatiókban előállanak, a leveszélyesebb izgalmat élesztik és tartják fönn. A Perugiában előfordult gyilkolások és pusztitások fájdalmas emléke maig élénken fönmaradt a Márkák és Umbria lakóinál. A magában sajnálatos izgalmat tetemesen növelték a siciliai és nápolyi események. Az idegenek jelenléte, mely sérti a nemzeti érzelmet, s akadályozza a

[1]) Rapport de la Moricière. I. P.

[2]) Pedig az ugynevezett olasz »önkénytes« csapatok a világ minden részéből menekültekből, zászlóikat hütelenül elhagyott idegen katonákból voltak összetoborzva.

nép ohajainak nyilvánulását, okvetlen fölkeléseket fog előidézni, melyek a szomszéd tartományokba is átterjednek.

»A benső összeköttetés, mely a Márkák és Umbria népeit a király államaihoz adnectált tartományok lakóihoz fűzi, s a király saját államai rende- és biztonsága iránti tekintet ő felsége kormányának kötelességévé teszi minden tőle kitelhetőt elkövetni, hogy mind e bajok közvetlenül orvosoltassanak. Victor Emanuel király lelkiismerete nem engedi meg, hogy tétlen tanuja legyen a véres megtorlásoknak, melyekkel az idegen bérenczek a nemzeti érzelem minden nyilatkozatát olasz vérbe fojthassák. Semmiféle kormánynak nem áll jogában egy polgárosult állam polgárainak javait, becsületét és életét kalandorokból álló banda önkényének átengedni.

»Ez okokból a király ő felsége, uralkodóm parancsa szerint van szerencsém eminentiáddal tudatni, miszerint a király csapatai parancsot kaptak, hogy az emberiség jogainak nevében akadályozzák meg, hogy a pápai bérenczek erőszakkal elfojthassák a Márkák és Umbria népei érzelmeinek nyilvánítását.

»A fönnebbi indokokból van egyuttal szerencsém eminentiádat fölhivni, hogy közvetlenül parancsot adjon ki e csapatok lefegyverzésére és föloszlatására, melyek fönnállása Olaszország nyugalmát folyvást fenyegeti.

»Azon reményben, hogy eminentiád mielőbb közlendi velem az intézkedéseket, melyeket Ő Szentsége kormánya e tekintetben tesz, van szerencsém stb. Cavour.«

VII.

pápai haderő megsemmisittetése Castelfidardo- és Anconánál.

nti izenete Lamoricièrehez. — Ennek válasza. — III. Napo-
ın galád szereplése. — Antonelli válasza Piemont ultimatu-
ıra. — A piemonti hadsereg bevonul a pápai államba. —
ınek folytán Lamoricière megváltoztatja intézkedéseit. — A
lyzet Castelfidardonál. — Pimodan. — A pápai hadsereg
lságos helyzete. — Lerakja a fegyvert. — Lamoricière levele
ırencz-József császár és királyhoz. — Ancona. — Ennek ostro-
moltatása és eleste. — Szeptember 28-iki allocutio.

A piemonti kormány ez ultimatumára, mely ıeptember 10. és 11-ike közti éjjel érkezett Rómába, ım is várta be a választ. [1]) Szeptember 10-ikén Fanti iemonti hadügyminiszter és főparancsnok Farini adsegédét levéllel elküldé Spoletóba Lamoricièrehez.

[1]) Lamoricière még szeptember 9-ikén a piemontiak ıtiója iránt teljes bizonytalanságban volt. Az nap sürgönyözé ıntonellinek: »Ha lehetséges, adja eminentiád tudtomra, kell-e piemonti csapatoktól tartanom; határunkról minden pilla-atban értesíttetem, hogy a rendes csapatok oszlopai mögött.. ılkelő bandák vannak,.. melyek a határon át fognak rontani, s hozzáteszik, miszerint a piemonti csapatok nyiltan hirdetik, ıogy a fölkelőket közvetlenül követni fogják«...

E levélben Fanti kijelenté, hogy csapatai meggszáll-ják a Márkákat és Umbriát, 1) ha a pápai csapatok az említett tartományok valamely városában a nyilatkozó nemzeti mozgalmat erőhatalommal elnyomni. 2) ha Lamoricière ily nyilvánulás esetében, annak elnyomására csapatokat küldene; 3) azon esetben ha ily mozgalom elnyomatván a pápai sereg által Lamoricière a sereget azonnal vissza nem vonja, hogy a nemzeti akarat akadálytalanul nyilatkozhassék.

Farini hadsegéd azon kijelentésére, hogy a levél tartalmáról tudomása van, Lamoricière válaszolá hogy a mit tőle kivánnak, annyi, mint hogy e tartományokat harcz nélkül hagyja el, holott föladata azokat védelmezni; amit tőle követelnek, reá nézve gyalázat és becstelenség; hogy Piemont királya és tábornoka megkimélhették volna őt ilyetén fölhivástól, e helyett nyiltabb eljárás leendett háborút izenni; végre, hogy daczára Piemont szám-felsőbbségének nem fogja feledni, miszerint bizonyos körülmények közt a tiszteknek és katonáknak nem szabad az ellenség számát tekinteniök, sem életöket kimélniök, hogy megmentsék megtámadott becsületét azon kormánynak, melynek szolgálnak. [1]) Fantit pedig távíratilag értesíté, hogy a kérdéses ügyben nincsen fölhatalmazva választ adni, hanem kérdést tesz Rómában.

Vajjon hadizenet volt Fanti levele? Annak alig volt tekinthető; miután föltételeket tűzött ki, nem az igazság, melyről jelen esetben szó sem lehetett, de

[1]) Rapport de la Lamoricière. I. P.

;alább a loyalitás azt kivánta volna, hogy a pápai rmány válaszát bevárja. Fanti azonban visszasürnyzött, hogy Farini hadsegéd be nem várva Róiból a választ, azonnal térjen vissza.

Ugyanazon szeptember 10-ikén este De Merode pai hadügyminiszter sürgönyzé Lamoricièrenek: \ franczia követség értesíttetett, miszerint III. Na-ileon császár irt a piemonti királynak, kinek jelenté, . a pápa államait megtámadná, erőhatalommal álna ellen (il s'y opposerait par la force).«

Gramont franczia követ tiltakozott ugyan (ok-ıber 25.) a sürgöny szavai ellen; saját nyilatkozata :erint a császár »kénytelen lenne ellenállani« (il ›rait forcé de s'y opposer). [1]) De Lamoricièret azon itében, hogy Francziaország nem engedi meg a pápai llamnak a piemontiak általi megtámadását, megrősítheté még Gramontnak Courcy anconai consulhoz ıtézett sürgönye: »A császár Marseilleből irt Szardi-.ia királyának, hogy ha a piemonti csapatok bevo-.ulnak a pápai területre, kénytelen lesz ellenállani; ıarancs adatott már, hogy Toulonban csapatok szálíttassanak hajóra, s késedelem nélkül erősítés is fog ndulni. A császár kormánya a szárd kornány igazságtalan támadását nem fogja :ürni. Mint Francziaország alconsula ehhez alkalnazza magatartását.« [2])

---

[1]) Gramont levelét l. Veuillot Eugène: Le Piemont dans les États de l' Eglise, Paris, 1860. Affaire Gramont 526.

[2]) Minő kétszinű magatartást követett III. Napoleon, kitünik abból, hogy azon időban De Noue, ki a Francziaországban levő Goyont helyettesíté, utasítást kapott, hogy

E közben (szeptember 11-ikén) Antonelli bibornok-államtitkár megküldé válaszát Cavour ultimatumára. »....Élénken fájnak, irá, a szentszék kormánya ellen intézett vádak. Nem tartóztathatom magamat mindenekelőtt visszautasítani a pápai kormány által szervezett csapatok ellen épen oly gyülöletes, mint alaptalan és igazságtalanul emelt vádat; s hozzáteszem, hogy minősíthetlennek találom a követelést, mely el nem ismeri a pápai ugy, mint más kormánynak azon jogát, hogy szolgálatában idegen csapatokat tarthasson. E tekintetben helyén lesz megjegyezni, hogy szem előtt tartva a pápának, mint az összes hívek közös atyjának jellemét, őt kevesbbé gáncsolhatni, mint bárki mást, hogy katonái közé befogadja mindazokat, kik a szentszék és pápai állam védelmére segítségöket a kath. világ minden részéből fölajánlják.

»Hamis és fölötte igazságtalan állítás, hogy a szentszék államaiban sajnálatunkra előfordult rendetlenségeket a pápai csapatoknak kell tulajdonítani. Nem szükséges kérdezni, a történelem már följegyezte: minők voltak és honnan jöttek azon csapatok.

---

minden körülmények között a szent atya számára tartsa fönn Rómát, a Comarcát, Civitavecchia és Viterbo tartományokat. A pápa 3,124,688 alattvalójából 1,009,636-ot elvesztett már 1859-ben. Róma és Comarca 321,114 lakossal bírt, Civitavecchia 20,701-gyel, Viterbo 128,328-czal, összesen 470,189 lakossal 8496. 36 □ kilométernyi területen, holott 1859 előtt a pápai állam területe volt 41,294 □ kilometer. E szerint Napoleonnál is el volt határozva, hogy a pápának 1,644,893 alattvalót a megfelelő területtel el kell vesztenie.

elyek erőszakot gyakoroltak a népek akaratán, minő gásokat alkalmaztak, hogy megzavarják Olaszország ıgyobb részét, s megrontsák mindazt, a mi jog és azság szerint a legsérthetlenebb, legszentebb.

»A következményeket illetőleg, melyeket a peıgiai lázadás elnyomására a szentszék csapatai rvényes föllépésének tulajdonítanak, következetebb volna a felelősséget azokra hárítani, kik kivülről őmozdították a lázadást; s ön gróf ur, igen jól ıdja, hogy e lázadást honnan intézték, honnan szolıltatták a pénzt, fegyvert és mindennemű eszközt, a fölkelésre honnan indultak az utasítások és reneletek.

»Minden arra enged következtetni, hogy a rágalom jellemével bír mindaz, mit a szentszék korıánya iránt ellenséges párt a pápai csapatok rovására irdet, és hogy nem kevesbbé rágalmazók a pápai sapatok vezérei ellen fölhozott vádak, midőn azt karnák elhitetni, hogy a veszélyes izgalom élesztését czélzó kihívó fenyegetések és proclamatiók ölök erednek.

»Excellentiád kellemetlen (disgustosa) közlését zzal végzi, hogy királya nevében fölhív, hogy a ıondott csapatokat azonnal fegyvereztessem le és ocsássam el. E fölhívást, nem-teljesítés esetében, Piemont részéről egy neme a fenyegetésnek követi, ıogy a királyi seregek akadályozni fogják a pápai csaıatok működését. Ez oly követelés, melyet örömest ıem minősítek. A szentszék azt csak indignatióval ıtasíthatná vissza, erősnek érezvén magát törvényes ogában, s hivatkozván a nemzetközi jogra, melynek

paizsa alatt eddig Európa élt, bárminő legyen is egyébiránt az erőszak, melynek a szentszék ki lehet téve, anélkül, hogy azt kihívta volna, s mely ellen e pillanattól fogva kötelességem Ő Szentsége nevében nyiltan tiltakozni.«... [1])

A piemonti kormány valamint Fanti hadügyminiszternek Lamoricière tábornokhoz intézett levelére nem várta be Róma válaszát, ugy nem tartotta szükségesnek bevárni, mít válaszol Antonelli Cavour levelére. Cialdini átlépte a pápai határt szeptember 10-ikén, [2]) Fanti 11-ikén. [3]) A támadó szárd hadsereg 40—50,000 emberből állott. Az önkénytes bandák a fővezér utasítása szerint támogatták a királyi csapatokat.

---

[1]) Teljesen Civ. Cat. Ser. IV. vol. VIII. 205. Antonelli egyszersmind a pápai állam megtámadása ellen tiltakozik. Szövegét l. Veuillot E. i. m. 536.

[2]) Courcy anconai franczia consul Gramont sürgönyét közlé Cialdinival, ki annak olvasása után homéri kaczajra fakadt: »Francziaország római követe, mondá, és az anconai consul nincsenek beavatva a politika titkaiba. Önöknek nem volt szerencséjök Chambéryben III. Napoleon által fogadtatni. Ő felsége teljesen jóváhagyta a tervet, melyet most végrehajtunk; csak azt ajánlotta, hogy gyorsan cselekedjünk; ha a dolog huzódnék, bekövetkezhetnék, hogy Francziaország kénytelen volna beavatkozni.« — Az Anconában működő forradalmi bizottság tudomást nyervén Gramont sürgönyéről, tartott Francziaország beavatkozásától, és Cialdinitól fölvilágosítást kért; a tábornok ugyanazon választ adta. Cialdini nyilatkozata akkor bejárta az egész európai sajtót, anélkül, hogy a párisi kormány hívatalos lapja azokat meghazudtolta volna. (Ravvitti i. m. II. 419.)

[3]) Victor-Emanuelnek ugyanazon napról kelt proclamatióját l. St. Albinnál: IX. Pie. II. 116.

moricière, ki utolsó pillanatig bizott a fran-
ítségében, most, hogy nemcsak a várt segítség
ezett, hanem a bandákon kivül a rendes
hadsereg által is megtámadtatva látta magát,
ı volt addig tett intézkedéseit teljesen meg-
ni. Világosan látta, hogy a döntő csata
á n á l fog vívatni. Szeptember 10-ikén meg-
imodannak, hogy haderejét vonja össze,
őszereket, élelmet osztatott ki, intézkedett a
továbbszállítása iránt, s rendeleteket adott
ontok védelmére, melyeken az ellenséget föl
tóztatni; Courtennek Ancona felé kellett
Schmidt tábornok föladata volt Viterbót
rugiát elérni; ő maga Spoletónál állapo-
.

ldini föladata vala Lamoricièrenek az utat
felé elvágni. Egyes városoknak, mint
rbino, Toscana felé Orvieto, Perugia, bár
állást fejtettek ki, a mintegy ötvenszeres
tt meg kelle hódolniok.

noricière a lehetőség szerint minden haderőt
ítván, erőltetett menettel áthaladt az Appe-
16. és 17-ike közti éjjel elfoglalá Loretót;
C a s t e l f i d a r d ó n á l állott szemben Cial-
z hadseregével. A pápai hadsereg itt 5800
állott 14 ágyúval, [1]) szemben 45,000 pie-
és 15 üteggel.

összeütközés kikerülhetlen volt. A pápaiak

---

imodan dandárával együtt 5200 gyalog, 440 lovas,
összesen 5865 ember.

utolsó szavai, mint hősök harczoltak, az egyház becsülete meg van mentve.« [1])

»Szerencsére reánk nézve, irja Lamoricière hivatalos jelentésében, az ellenségnek, ki az ágyútüz füstje és a fák miatt jól nem láthatta vonalainkat, a nálunk beállott roppant rendetlenségről nem volt kellő tudomása, s tétlenül hagyta a nagy seregtömegeket,melyek előttünk a hadállásokat elfoglalva tartották. De e tájékozatlansága nem tarthatott soká, s a mi helyzetünk nagyon válságos volt. Nekem mindig az volt elhatározásom, hogy az összes összegyüjthető haderővel Anconába vonuljak. Ez elhatározásomban minden körülmény megerősített. Világos volt, hogy ha visszavonulok Loretóba, más nap meg kell magunkat adnunk; mert egyrészről hiányzott az eleség másrészt kétségtelen volt,hogy azok,kik visszarettentek a harcztól, az előtte való nap történtek után nem lesznek használhatók másnap támadást elfogadni. Végre tudtam, hogy Ancona ágyuztatása legott kezdetét veszi; s alapos okaim valának hinni, hogy ha csapataimmal a városba jókor nem érkezem, Ancona föladása rövid időn követni fogja Loretóét. « [2])

De Lamoricièrenek nem maradt serege. Akik el nem estek, kénytelenek voltak a fegyvert lerakni, kevesen menekültek Róma felé. A főparancsnok tisztjein kivül mindössze 45 lovassal és 350 gyaloggal nem minden nyugtalaníttatás nélkül érte el Anconát

---

[1]) A castelfidardói harczosok számára hős magatartásuk örök emlékeül IX. Pius 1860. november 52. kelt »Arbiter et moderator« brevejével érmet alapított.

[2]) Rapport, III. P.

ncona, ezen a pápai államnak az Ádria mel-
vő fő kikötő-városa Lamoricièrenek, amint a
dsereg fővezérévé neveztetett, kiválóbb gondja
képezte. Védelmét Quatrebarbes grófra bizta,
frikában szolgált volt. Irt (augusztus 11.)
-József császár- és királynak, a hely védelmére
kérvén. »Reméljük, irá e levélben, hogy
d a villa-francai békeszerződésre támaszkodva,
ja a pápai állam invasióját megengedni. Ha
lenne; ha a pápa kénytelen lesz Rómát oda-
a loretói szentélyből kiveszszük a zászlót,
V. szent Pius ausztriai Don Juannak, a le-
nősnek ajándékozott; Anconába viszszük a
akkor látni fogjuk, vajjon a keresztény Eu-
lenül nézi-e, hogy IX. Piust a tizenkilenczedik
barbárjai ostromolják.«

amoricière, még mielőtt Quatrebarbes Anco-
kezett, tehát júliusban, e városban jelenté-
dműveket építtetett. Egyrészt czélja vala az
neglepetés, — másrészt a kikötőt kalózok me-
i ellen védelmezni. Betölteté a réseket, kija-
az előre tolt erődítményeket, a várossal or-
t falazat által összeköttetésbe hozta a délnek
ardetto magaslatait, viztartókat, roncsolhatlan
et (casematte), sátrakat készittetett az őrség
. A kikötő megerősitésére nem levén elég
és ideje, a bejáratot óriási lánczczal zárta el,
védelmére hat ágyúnaszádot rendelt.

astelfidardo meggyőzé Lamoricièret, hogy a
talmasságok a pápát magára hagyták. Ausz-

tria nem tehetett, Napoleon Piemontnak szabad kezet engedett. [1])

Fanti hadserege egyesülve Cialdiniéval körülvevé Anconát, mely ellen tehát a szárazföldről hatalmas tüzérség által támogatott 50,000 ember nyomult; a tenger felől 11 hajóból álló flotta Persano admirál alatt több mint 400 ágyúval; a csatárhajók vont ágyúkkal voltak fölszerelve, melyek 65 kilogrammnyi golyókat 3000 méternyi távolságra vetették. Ellenben az anconai helyőrség nem állott egészen 6000 emberből, ezeknek is egy része a kiállott sok sanyaruság folytán a kórházakat lakta. Lamoricière alig rendelkezett 5000 emberrel: 4200 gyaloggal. 450 tüzérrel, kevésszámu lovassal és hadmérnökkel.

Az erődítések elég jó karban valának, de főként a szárazföld felé még mindig nem voltak befejezve: nagy kiterjedésök miatt a kitoltabb hadállásokat egészen védtelenül kellett hagyni. Az állások kellő megszállásához legalább 20,000 ember kivántatott volna. Az ágyúk, azonkivül, hogy azokban Európa

[1]) III. Napoleon a bűnrészesség vádját azzal akarta magától elhárítani, hogy Talleyrand turini franczia követ által Cavournak szeptember 10-ikén kijelenteté: ha a királyi seregek a pápai csapatokat megtámadják, megszakítja Szardiniával a diplomatiai összeköttetést. S miután a támadás mégis megtörtént, a párisi kormány hivatalos lapja szeptember 15-ikén irá: »Tekintettel az Olaszországban végbement eseményekre, a császár elrendelé, hogy követe legott hagyja oda Turint. A franczia követség ügyeit egy titkár fogja vezetni.« A diplomatiai összeköttetés tehát megmaradt, s a pápa annyi elégtételt nyert, hogy Francziaország Turinban diplomatiai teendőit követ helyett titkár által végeztette!

minden régibb ágyúrendszere vala képviselve, nem voltak elegendők még azon pontokra sem, melyeket okvetlen védeni kellett. A biztonsági fölszereléshez, a tartalékon kivül, mely teljesen hiányzott, legalább 144 ágyú kivántatott volna, pedig a védelemre csak 124-et lehetett kiállítani.

Mindamellett az ellenállás a szárazföldön lehető volt. Nagyobb nehézségek mutatkoztak a tenger felé. Itt az erődítések fölötte gyarlók és bevégzetlenek valának. »Néhány hónap alatt, irja jelentésében Lamoricière, lehetetlen volt a parti erődítéseket javítanunk és megnagyobbítanunk.... S valljuk meg nyiltan, nem gondoltuk, hogy a tenger felől ily jelentékeny erőt fognak ellenünk használni.« Végre a parti ütegekben csak huszonöt ágyú volt; többet nem is lehetett alkalmazni. Ezen ágyúk is gyarlók voltak.

Lamoricière megjelenése Anconában uj lelkesedést öntött a csüggedőkbe. Quatrebarbesnek, kihez első szava vala: »nincs többé hadseregem!« röviden elbeszélé a Castelfidardónál történteket. Dicsérettel kiemelé a sereg nagyobb részének hős magatartását, érdemlegesen megbélyegezte a katasztrófát előidézett futóknak gyávaságát. Hozzáadá, hogy életében most először viselt szerencsétlen háborút; de Isten nem igért neki csodatevő erőt, hogy a gyorsított menetekben kimerült néhány ezer önkénytessel megverjen egy kinyugodott, harczedzett, jól fölfegyverzett 40,000-nyi sereget. Hasonló körülmények közt talán a legjobb csapatok is elvesztették volna bátorságukat; látta ezt Afrikában Constantine első ostro-

moltatásakor; de fölösleges a multról szólani, szemben a nagy kötelességekkel, melyek teljesítése reánk vár.

A magában is nehéz helyzetet még sulyosbbá tette a forradalmi bizottság tevékenysége. A forradalmárok mindenről jobban voltak értesülve, mint maguk a pápaiak. Napról napra a piemontiak ujabb sikereit hirdették. Hireszteltték, hogy Ancona rövid időn kénytelen lesz magát megadni. Ez lehangolta a katonaságot, magukat a tiszteket is.

Lamoricière magához hivatá a csapatok tisztjeit, kik nem titkolták a tábornok előtt a katonaságnál uralkodó kedvezőtlen hangulatot.

»Előadtam nekik, irja Lamoricière, hogy jól elzárt erődben vagyunk, ellátva a védelemre minden szükségessel; a katonai becsület nem engedi megadnunk magunkat addig, míg védműveink érintetlenek; hogy az ellenség vont ágyúi ellen oltalmat nyujtanak mellvédeink; hogy az ellenségnek, ha falainkba rést akar lőni, nagyon közel kell jönnie, s akkor a mi ágyúink is hatályosan müködhetnek; végre, ha sánczainkban rések lesznek, még mindig marad idő arról tanácskozni, hogy meg kell-e magunkat adnunk, és hogy bombázással vagy rések megmászásával való fenyegetésre semmiért a világon föl nem adom zászlómat.« [1])

Szeptember 18-ikán megkezdődött Ancona ostromoltatása a tenger felől, s 22-ikén a piemontiak azt teljesen körülzárolták a szárazföldön. Tengerről és

---

[1]) Rapport, III. P.

szárazföldről egyszerre 600 ágyúból lőttek a városra. A »Carlo Alberto« hadihajó maga egy nap 16,000 golyót vetett az ostromlottak közé. A pápai hadsereg tökéletlen ágyúi miatt kevés vagy semmi kárt nem tehetett az ellenségben, míg ez lőtávlatba nem jött. Nehezebb ágyúikat gyakran egyik helyről a másikra kellett vonszolniok, hogy elnémítsák az ütegeket, melyek a védműveket leginkább veszélyeztették.

A bombáztatás mindig hevesebbé lett. Szeptember 23. és 24-ikén az ellenséges golyók a városban nagy kárt tettek.

A semleges hatalmak még a védtelenek segítségére sem tettek semmit. Lamoricière jelentése szerint »az ostromlott Ancona még azon kiváltsággal sem birt, hogy megjelentek volna a semleges nagyhatalmak hajói, melyeket hasonló körülmények közt a consulok honfiaik védelmére vagy azon lakosok javára szoktak küldeni, kik a harcz szinhelyéről távozni ohajtanak. Anconát nyolcz nap óta ágyúzzák. Az ágyúzást hallották Velenczében, Dalmátia partjain, sőt Trieszthen is. A távirda sem volt tétlen. Európa tudta, mi történik falaink közt, és nem láttunk csak egy semleges vagy baráti hajót, mely velünk összeköttetésbe kivánt volna lépni.« [1])

És daczára a piemontiak roppant tulnyomó erejének, nyolcz napi ostromlás után csak néhány jelentéktelen állást tudtak elfoglalni, melyek elvesztése a város védelmét még nem veszélyeztette. A válság szeptember 28-ikán állott be. A piemonti flotta

[1]) Rapport, III. P.

A bibornok államtitkár a pápai tartományok ujabb bitorlása ellen november 4-iki jegyzékében tiltakozott. [1])

A piemonti erőszakoskodások közepette érkezett Rómába a syriai keresztények gyilkolásának híre. A porta 1856-ban kiadá a híres Hatti-Humayunt, melynél fogva »a török birodalom területén minden vallás szabad; a birodalom egyik alattvalója sem háborittatik vallásának gyakorlatában.« De a portának e rendeletet végrehajtani nem volt elég tekintélye, vagy talán akarata sem. Az 1860-ki nyár elején a Libanonban lakó félig muzulman, félig bálványozó vad druzok hallatlan kegyetlenséggel irtották az ott és Damascusban lakó keresztényeket, névszerint a maronitákat. E mészárlásoknak 25,000 keresztény esett áldozatul; a keresztény községeket a drúzok tövig elpusztították. III. Napoleon Beaufort d' Hautpoul tábornokot jelentékeny csapattal küldé a »szultán csapatainak segítségére, hogy megboszulják a méltatlanul bántalmazott emberiséget.« A maronita püspökök IX. Piusnak kimerítő jelentést küldöttek a libanoni keresztényeket ért szerencsétlenségekről.

A pápa nem késett az üldözött nyáját vigasztalni. »A mi különösen fájdalmas és sajnálatos, irá július 29-ikén a maroniták antiochiai patriarkájához és püspökeihez, az, hogy századunkban több rokonszenv nyilvánul, sőt segély is nyujtatik a zavarok és forradalmak szítóinak, mint a keresztény népeknek, kik a törökök és más barbár nemzetek

---

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. ser. IV. vol. VIII. 745.

gája alatt nyögnek, s kiknek fölszabadítására régibb időkben Európa nagy háborúkra vállalkozott..... Egyébként legyetek meggyőződve, hogy részt veszünk fájdalmatokban, melyet nektek a reátok sulyosodott csapások okoztak, s hogy némi enyhülést nyujtsunk annyi szerencsétlenségben, szük körülményeink szerint csekély pénzsegélyt küldünk, kérvén az irgalmasság Atyját, hogy trónja magasáról kegyelmesen tekintsen le az Ur nyájának e részére, s az annyi nyomor által sujtottat vigasztalja és segítse föl... [1])

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. IV. ser. VII. vol. 487—491. — V. ö. u. o. Gli eccidi nella Siria o l' intervento francese, 513—534.

VIII.

Olaszország „egységessé“ lesz.

Castelfidardo visszahatása Francziaországban. — A franczia püspökök bátor föllépése. — A franczia kormány megtorló intézkedései. — A bolgárok megtérése. — Turinban Cavour nyiltan kimondja, hogy Rómának kell Olaszország fővárosának lennie. — Az »egyesült Olaszország parlamentje.« — Viktor Emánuel Olaszország királyának proclamáltatik. — Cavour a »római kérdésről.« — A pápa tiltakozása. — Cavour halála. — Ricasoli római politikája. — Levelei a pápához és Antonellihez. — Egyezkedési tervezete. — A franczia császár az egyezkedés közvetitésére nem vállalkozik.

Castelfidardót követte árulás folytán Nápoly és Gaeta eleste. [1]) Ezen események mély benyomást tettek egész Európára. Maga a napoleoni kormány és sajtó kénytelen volt Piemont erőszakoskodásait roszalni.

Francziaországban a fölháborodást fokozta, hogy egy franczia tábornok, s pedig Francziaország elsőrendű katonai tekintélye, és nagyobb részben francziák voltak, kiket a piemontiak Castelfidardónál megaláztak. Egy olasz (Cialdini) nyiltan kimondhatta,

[1]) 1860. szeptember 7. vonult Garibaldi Nápolyba, s 1861. február 13. meghódolt Gaeta.

gy franczia tábornok futott előle. Nem csoda, rancziaországban az elkeseredés Piemont ellen sebbben nyilatkozott. Maga Eugénia császárné és legmagasabb állásu államférfiuk jelenlé- nondá, hogy »Olaszországban két becsületes ismer, ezek IX. Pius és II. Ferencz király.« Iindenfölött az egész kath. világ és különösen iaország episcopatusa bátran fölemelte szavát. glelkü Dupanloup »Castelfidardo vérta- ölött mondott s egész Európában elterjedett szédében nagy bátorsággal megbélyegezte éter örökségének megrablását. Még fölülmulta poitiersi püspök, ki III. Napoleonra való vo- ssal Pilatust említé, kinek neve tizennyolcz óta utálat tárgya, nem mivel maga követett ágtalanságot, hanem mivel engedte azt mások gbevitetni, s azután azt mondá: »Én ártatlan ezen igaznak vérétől.«

apoleon kormánya nem tűrte a szabad szót. ette a főpásztori levelek terjesztését; a könyv- dőket, kik akkor teljesen a kormánytól függ- letök bezárásával fenyegette, ha a kormány tiltott könyveket mernének tartani. Sőt tovább ehezítette a Péter-fillér gyűjtését; az önkény- kik a pápai hadseregben szolgáltak, meg- a polgári jogaiktól. Röpiratokat iratott a püspökök és a pápa ellen. A »Róma és a zia püspökök« röpirat vádolta az episco- hogy tullép saját határain, önmagának ellen- a lelki dolgokat összevegyíti a világiakkal. ment még a La Guéronnièretől eredt »Fran-

cziaország, Róma és Olaszország« röpirat, mely szerint a piemonti invasio nem volt egyéb, mint megtámadása a Rómában uralkodó reactiónak. Ez utóbbi röpirat vezéreszméje: Olaszország az activ politikában és a nemzetek diplomatiájában tekintélyes helyet vívott ki magának; visszavívta nemzetiségét, az országot átalakította. Olaszország teljes szervezésében a nagy akadályt Róma képezi. A kettőnek egyesülni kell, ez egyesülésökből fog közös nagyságuk származni. A császár sem Olaszországot nem fogja föláldozni Rómának, sem a pápaságot kiszolgáltatni a forradalomnak. [1])

E röpirat, melynek jelentőségét mindenki fölismerte, a katholikusok közti aggodalmakat még inkább fokozta. Tehát III. Napoleon azt kivánta, hogy IX. Pius béküljön ki államai megrablójával? Napoleon a szent atyát megvédi a forradalom, de nem az ezzel egyesült Piemont ellen!

Hire járt, hogy a francziák odahagyják Rómát s helyöket a piemontiak foglalják el; hogy a spanyol kormány a római kérdést a katholikus hatalmak által képviselt congressuson inditványozta rendeztetni, de a franczia kormány az inditványt visszautasította. A szent atya kijelenté, hogy a mint az első piemonti katona belép Rómába, odahagyja az örök várost, s ujra számkivetésbe megy, de soha sem fog beleegyezni olyasmibe, mi kötelességeivel ellenkezik.

---

[1]) E röpirat beható méltatását l. Civ. Catt. ser. IV. vol. IX. 641. l. Esame di un nuovo Opuscolo intitolato: La France, Roma et l' Italie. — Ugyan e röpiratra vonatkozólag Antonelli jegyzékét l. Civ. Catt. ser. IV. vol. X. 108—117.

E keserűségek között érkezett Rómába a b o l-k megtérésének híre. A konstantinápolyi görög rka által zaklatott bolgárok külön patriárkaság ását kivánták. S mivel e kérelmök nem teljesít- 1860. deczember 30-ikán a bolgár nemzet két-ildöttje Konstantinápolyban az egyesült örmé-emplomában Brunoni apostoli küldöttől a kath. ba való fölvételöket kérelmezték, átnyujtván aláirással ellátott unio-okmányt, s egy IX. z intézett levelet.

A szent atya január 24-ki brevejében kifejezte árok megtérése fölötti örömét. A bolgár ritus megtartására könnyű volt a válasz; csak az január 6-ikán a keletiekhez intézett encycliká-llett hivatkoznia. A bolgárok Sokolski József chimandritában főpásztort is nyertek, ki azon-m elég szilárd lévén, 1861. július 18-ikán el-z orosz kormány a kiewi kolostorba szállította glia és Oroszország izgatásaira a megtért bol-pok többsége ismét elszakadt az uniótól. [1])

Turinban nyiltabbak voltak, mint Párisban. már 1860. októberben a parlamentben ezt : »Az utóbbi tizenkét év alatt Victor Ema-rkcsillaga a nemzeti függetlenség utáni törek-a. Minő magatartást fog e csillag Róma irá-követni? Nyiltan kimondom: C s i l l a g u n k k a r j a, h o g y a z ö r ö k v á r o s, melyet hu-század a dicsőség minden nemével elárasztott,

---

[1]) V. ö. A bolgár kérdés. Jelenkor, kath. egyháztörté-öny 1874. 949—957. és 975—883.

az olasz királyság fényes fővárosa legyen.[1])

Miután Victor-Emanuel a forradalom segélyével adnectálta Két-Sicilia királyságát, a közép-olaszországi herczegek összes államait, és az egyházállam három negyedét, föloszlatta a turini kamarákat, s február 18-ikára uj parlamentet (»parlamento italiano«) hivatott össze, melyben az összes adnectált országrészek képviselve legyenek. A választások az uralkodó párt terrorismusa alatt mentek végbe. Az uj királyságot 453 választott (50,000 lakosra egy) vala képviselendő. A választók száma 419,938 volt, választá pedig a parlamenti képviselőket összesen nem több mint 170,567 ; e számban benfoglaltatik 70,000 hivatalnok szavazata, a többi 100,000 részint piemonti, részint mazzinista vala. A volt pápai tartományokban, kik tekintetbe vették az egyházi büntetéseket, tartózkodtak a választásoktól. A Márkák és Umbria 1.393,526 lakójából összesen 6,745 választott. Ugyanaz történt a trónfosztott nagyherczegek államaiban és Nápolyban. A parlament tehát Olaszország népeinek elenyésző kisebbségét képviselte. A senatorok, a király által kineveztetvén, szintén legnagyobb részben a legultrább piemontpártiak, részben forradalmárok voltak.

A trónbeszéd, Minghetti müve, melylyel a király február 18-ikán a parlamentet megnyitotta, hangsúlyozá, hogy majdnem (quasi tutta) egész Olaszország egyesülve van. A kormány javaslatot ter-

---

[1]) Massari-Rüffer : Gr. Cavour's Leben u. Wirken. 494.

t elé, mely szerint »II. Victor Emanuel Isten lméből és a nemzet akaratából Olaszország kiak« proclamáltassék. A javaslatot mindkét ház öbbséggel elfogadta.

Cavournak, ki sikereit a forradalommal való kezésének köszönheté, a mely forradalom élén nival és Garibaldival haladék nélkül Róma elsát követelte, — Cavournak az örök városról ett nyilatkoznia. Márczius 25-ikén interpellálta dinot Rudolf romagnai képviselő, adná elő a ny nézeteit a római kérdésről.

E fölhivásra Cavour tárgyalá, mint mondá, a ezebb és legfontosabb kérdést, mely valaha nép parlamentje elé terjesztetett. Szerinte ak kell Olaszország fővárosává lennie. Mig a ros kérdése el nem döntetik, Olaszország küreszei közt mindig lesz ok viszályra. »Rómába ennünk; de két föltétel alatt: először Franczia-gal egyetértve kell eljárnunk; másodszor Róegyesítését a többi Olaszországgal a katholiak Olaszországban és azon kivül nem szabad kinteniök, mint jeladást az egyház lenyügözte-Azaz, Rómába kell mennünk, a nélkül, hogy a pápa valódi függetlensége csorbíttassék. a kell mennünk, a nélkül, hogy a polgári haa lelkiek terére kiterjeszkedjék.

Mi Francziaországot illeti, elismeri, hogy ennek ezése nélkül Piemont Rómát el nem foglalde e beleegyezést reméli kinyerhetni, »ha a kusok egyetemesen meggyőződnek, hogy Róegyesítése Olaszországgal az egyház függet-

lenségének nincsen kárára.« Cavour szerint a pápa világi hatalma az állam jóllétével összeegyezhetlen, sőt a pápa lelki hatalmának nem is képezi biztosítékát. »A pápa sokkal függetlenebb lenne, és szent tisztét sokkal hatályosabban gyakorolhatná, ha föladva világi uralmát, a szabadság alapján Olaszországgal tartós békét kötne...«

Azon ellenvetésre, hogy ez alapon lehetetlen a pápával egyezkedni, válaszolá: »Azért elveinket mindig nyiltan fogjuk hirdetni, és nem szününk meg azt mondani, hogy bár miként jusson is Olaszország az örök városhoz: akár békés egyezkedés által, akár anélkül, mihelyt Rómát fővárosul bírni fogjuk, a »szabad egyház a szabad államban« elvet a legszélesebb alapon elismerjük és végrehajtjuk.

Hasonló értelemben nyilatkozott ápril 9-ikén a senatusban. [1])

A vita (márczius 27.) Boncompagni következő határozat-javaslatának elfogadásával végződött. »A kamara, miután meghallgatta a kormány nyilatkozatait, bizva, hogy a pápa tekintélye és függetlensége és az egyház teljes szabadsága megóvatnak, hogy Francziaországgal egyetértve a non-interventio elve föntartatik, és hogy Róma, melyet a nemzet akarata fővárosul ohajt, Olaszországnak visszaadatik, napirendre tér át.« A senatusban Matteucci hasonló nyilatkozata fogadtatott el. [2])

---

[1]) Cavour e két beszédét remekül czáfolta Montalembert gróf egy Cavourhoz intézett második levélben. Ennek teljes szövegét l. Civ. Catt. IV. ser. X. vol. 385—434.

[2]) Róma forma szerint Olaszország fővárosává declará-

A pápa Victor-Emanuelnek Olaszország kirá-
yává proclamáltatása ellen ünnepélyesen tiltakozott. Egy kath. király, irá Antonelli 1861. ápril 15-ikén hatalmak képviselőihez intézett jegyzékében, nem evén tekintetbe a vallási elvet, megvetvén minden ogot és törvényt, miután a kath. egyház fölséges feét egymásután megfosztotta törvényes birtokai legıagyobb és legvirágzóbb részétől, ma Olaszország királyának czimét veszi föl. Ezzel szentesíteni ıkarja a már végbement szentségtörő bitorlásokat, nelyeket kormánya, mint kijelenté, sz. Péter örökségének rovására teljessé akar tenni. Noha a pápa ő szentsége ünnepélyesen tiltakozott minden ujabb merénylet ellen, melylyel fejedelmisége megsértetett, mindamellett ma ujabban tiltakozik azon tény ellen, melylyel annyi korábbi merénylet igazolására czimet vesz föl. Fölösleges volna itt emlékezetbe hozni az egyház öröksége birtokának szentségét, és a pápának ezen örökséghez való tagadhatlan jogát, melyet minden időben minden kormány elismert; amiből következik, hogy a szent atya soha el nem ismerheti Olaszország királya czimét, melyet Szardinia királya magának követel, mert e czim sérti az igazságot és az egyház szent tulajdonát. Nem csak el nem ismerheti azt, hanem e bitorlás ellen a legföltétlenebbül és forma szerint tiltakozik is.«[1])

Anglia és az amerikai Egyesült-államok mint

---

tatott 1861. deczember 12-ikén, csakhogy mig márczius 27. a napirend majdnem egyhangulag megszavaztatott, deczember 12-ikén 73 képviselő ellene szavazott.

[1]) Civ. Catt. s. IV. v. X. 497. Részben ugyanerre vonat-

protestáns hatalmak az »olasz királyságot« azonnal (amaz márczius 30-ikán, utóbbi ápril 13-ikán) elismerték. Példájokat legközelebb követte Marokko (április 15-ikén). Junius 15-én következett Francziaország elismerése.[1]) Thouvenel, ki ez elismerést Turinban tudtul adá, hozzátevé: »Előre visszautasítunk minden solidaritást bizonyos tervekkel, melyek veszélyei és következményei egyedül az olasz kormányra háramulnak.« Francziaországot követték a többi hatalmak.[2])

Cavour, hogy művét megkoronázza, most már azon volt, hogy III. Napoleon a megszálló seregét Rómából visszahivja, s igy az uj királyság számára az örök várost elfoglalhassa. Alkudozásokat indított meg Rómával, hol azokat természetesen visszautasították, és Napoleonnal, de azokat végig már nem volt képes

kozik IX. Piusnak 1861. szeptember 30-ki »Meminit unusquisque nostrum« allocutiója. L. L'Episcopato a la Revoluzione in Italia I. 337.

[1]) Hire járt, hogy III. Napoleon az elismerés díjául Szardinia sziget átengedését tűzte ki; ezért Francziaország Rómát is átengedné Piemontnak. Azon hir is el volt terjedve, hogy Victor-Emanuel átengedné Liguriát és Génuát, és ezért Napoleon őt Velencze elfoglalásában segitené. Állítólag Szardinia sziget átengedése és Rómának a piemontiak általi elfoglalása Napoleon és Cavour közt már elhatározott dolog volt; a végrehajtást azonban Ricasoli, Cavour utódja meghiusította. L. Dr. Nuijens II. 336.

[2]) Belgium 1861. nov. 3., Oroszország 1862. június 16., Poroszország 1862. június 22., Spanyolország 1865. július 14., Bajorország 1865. november 10. — Ausztria csak az 1866-ki háboru után október 3-án a bécsi békében.

. Május 27-ikén háza erkélyén összerogyott s 6-ikán elhunyt.[1])

Cavour halála által a piemonti politika pótol- veszteséget szenvedett. A kiterjeszkedett olasz- i összeesküvés szálait senki sem tartá annyira n, mint ő; senki oly befolyással nem bírt a kü- ő politikai pártokra és a külföldre. A történe- Mirabeau és Pombal mellé állítja.

Utódjára nézve Piemontban ingadoztak Ra- és Ricasoli közt. Amaz, ki III. Napoleon ro-

) Vajjon Cavour végórájában visszavonta-e mind azt, az egyházi censurákat magára vonta, erre kezdetben ndó hirek terjesztettek. Cavour Turinban a Madonna ngioli-plebania területén halt meg, melynek rendes lel- nontegrossoi Ignácz hithűségeért számkivetésben élt. sse poirioni Jakab sz. ferenczrendi atya volt, kiről Ig- ya egy hirlapilag közzétett levelében ezt irta: »A etes, ki Cavour halálos ágyánál vala, e a Cavour által pártfogolt forra- szerzeteseknek.« Jakab atyáról csak annyi elesen tudva, hogy a haldokló Cavournak az Ur testét ta, s az utolsó kenetet adta reá. Ugyanazon Jakab fele- Rómába hivatván, a szent atya által is fogadtatott. k, mondá IX. Pius, hogy a kik Cavour halála körülmé- nálad tudakozódnak, azt szoktad válaszolni: itt a gyó- ntségének titkáról van szó; erről nem mondhatok Hogy mi is tőled hasonló választ ne kapjunk, kije- miszerint a gyónás titka annyira sérthetetlen, hogy nben akármily hatalommal, velünk is, tisztelni tarto- Cavour halálánál külső, látható tények is fordultak aldoklónak az Ur testét szolgáltattad, és föladtad neki ó kenetet. A szentségek kiszolgáltatásának ezen kül- l szükségképen összefügg egy másik kültény: a visz- nás, mely nélkül neki az egyház szentségeit ki nem

konszenvét birta, a Francziaországhoz való szoros csatlakozást ohajtotta, s mint egyik történetiró mondja, Olaszországot »piemontizálni« kivánta; Ricasoli inkább Angliához szított, amannál democraticusabb elvekkel birt, s Piemontnak Olaszországba való fölolvasztását tűzte ki czéljául.

A választás Ricasolira esett, ki azon hirben állott, hogy titkon protestánssá lett.[1]) Az uj miniszterelnök, ha a forradalom kegyében fönn akarmagát tartani, Olaszország teljes egységesítésének müvét nem lehetett figyelmén kivül hagynia.

Róma elfoglalására nézve a nápolyi királyságban a piemonti uralom ellen nyilatkozott elégedetlenség szolgáltatott ürügyet ujabb föllépésre. II. Ferencz nápolyi király Rómában tartózkodik, honnan a »reactionariusokkal« éleszti Nápolyban a zavarokat. Nápolyban tehát nem lesz béke, mig Rómát a »reactio fészkét« el nem foglaljuk. Ez vala az okoskodás.

Ricasoli Róma iránti politikáját a parlamentben július 1-jén részletesen fejtegette. »A kormány el van határozva föladatát (Velencze és Róma elfoglalását teljesíteni, és e föladatnak meg fog felelni.... Igen. Rómába akarunk menni. Róma politikailag a többi Olaszországtól elkülönítve folytatni fogja összeskü-

szolgáltathattad. Mi, mint az egyház fegyelmének őre ezen kültények módjáról közvetlenül magadtól kivánunk értesítést.« E fölhivásra Jakab atya kijelenté, hogy a visszavonás nem történt meg, Cavour forma szerint nem gyónt, csak általánosan jelenté ki, ha valamiben kötelességei ellen vétett, bocsánatot kér. L. Civ. Catt. IV. ser. XI. vol. 613.

[1]) Dr. Nuijens i. m. II. 334.

seit, melyek a közbékét veszélyeztetik. Ez állapo-t megszüntetni nemcsak kötelesség, de elengedhet-n szükség is. Nem lázítási mozgalmak segítségével carunk Rómába menni,... hanem egyetértve Fran-:iaországgal; nem, hogy romboljunk, hanem hogy ɔítsünk, hogy az egyházban a reformok utját nyissuk ıeg, annak szabadságot és függetlenséget bizto-ıtsunk.«

E nyilatkozattal meg nem elégedve, augusztus 4-ikén Olaszországnak a külföldi udvaroknál levő épiselőihez jegyzéket intézett, mely két főpontra szthatό. Az elsőben bebizonyítani igyekszik, hogy a .ápolyiak fölkelése a piemontiak ellen nem oly jelen-ékeny s nem is oly kiterjedésű, mint állítják; a má-.odikban azt állítja, hogy a római curia a Péter-fillé-'ekkel előmozdítja a fölkelést.[1])

Sőt tovább ment. Szeptember 10-ikén a pápá-ıoz levelet intézett, melynek czélja, mint Ricasoli nondja »az olasz nemzet és apostoli szék közt kibékü-lést eszközölni«, mely kibékülés akként eszközölhető, ha IX. Pius Olaszországnak átengedi Rómát. Ugyan-akkor irt Antonelli bibornok-államtitkárnak is, ki a fönnebbi terv előmozdítása által »nagy érdemeket szerzend magának a szentszék, Olaszország s az egész kath. világ körül:« Ricasoli nem tudván, miként jut-tassa e leveleket IX. Pius és Antonelli bíbornok ke-

---

[1]) A jegyzék erélyes czáfolását l. Lettre a M. le Baron Ricasoli en reponse a sa note circulaire du 24. aout 1861. par Ch. Garnier, Paris, 1861. És: Sopra la Nota del Barone Rica-soli del 24. Agosto, 1861. Civ. Catt. 1861. IV. s. XI. v. 681—698.

zeihez, közvetítőül III. Napoleon császárt kérte fel. Ugyanekkor Nigra, Piemontnak párisi követe által Thouvenelnek javaslatot nyujtatott át a Róma elfoglalása után Victor-Emanuel és IX. Pius közt eszközlendő kiegyezkedésre nézve.

Ezen egyezkedés pontjai: 1) A pápa teljes méltósága és sérthetlensége föntartatik. A bíbornokoknak megmarad herczegi rangjok, s az ezzel összekötött tiszteletben részesittetnek. 2) Olaszország királya a pápának mint az egyház fejének, Nyugat patriarkájának és Olaszország primásának teljes szabadságot biztosít. 3) A király elismeri a pápa azon jogát, hogy külföldre nuntiusokat küldhessen. 4) A pápa a püspökökkel és hivekkel a kormány közvetitése nélkül érintkezhetik, és viszont. Zsinatokat is hivhat össze oly formán és oly helyeken, amint és ahol neki tetszik. 5) A püspökök egyházmegyéikben, a lelkészek plebániáikban a kormány minden beavatkozásától mentek. 6) A világi hatalomnak csak a törvények áthágása eseteiben alávetvék. 7) Olaszország királya lemond a patronatusi jogokról. 8) Az olasz kormány a püspökök magatartásának megitélésétől tartózkodik. 9) Ugyanazon kormány kötelezi magát a szentszék állandó és megtámadhatlan dotatiójáról gondoskodni. Az összeg közösen fog megállapíttatni. 10) Az olasz kormány alkudozásba bocsátkozik a hatalmasságokkal avégre, hogy ezek a szentszék javadalmazásához hozzájáruljanak. 11) Közben fog járni a fönnebbiekben foglaltak biztosítására. 12) A pápa és Olaszország királya általok kinevezendő biztosok által eszközöltetik a kiegyezést.

III. Napoleon azonban, ki különben is a Ricasoli-kormány bukását ohajtotta, valamint a IX. Piushoz és Antonellihez irt levelek Rómába küldését nem találta »időszerűnek«, ugy az egyezkedési javaslat közvetitésére sem vállalkozott.[1])

[1]) E kudarcz folytán Ricasoli mind a IX. Piushoz és Antonellihez intézett leveleket, mind az egyezkedési javaslatot 1861. november 20-ikán bemutatta a parlamentnek. Teljes szövegőket l. Atti ufficiali della Camera, 1861. No. 325. pag. 1255.

IX.

A kath. világ episcopatusának nyilatkozata.

A japáni vértanúk. — A kath. világ episcopatusa megjelen Rómában. — Május 22-iki consistorium. — A szentté avattatási ünnepélye. — Az episcopatus hűségi fölirata. — A pápa válasza. — Teljes bucsu. — Ellentüntetés Turinban. — Génuában forradalmi kormány létesül, mely a turininak beleegyezésével Garibaldit bizza meg Róma elfoglalásával. — III. Napoleon erélyesebb föllépése. — A turini kormány szakít Garibaldival. — Aspromonte.

1862-ben a kath. világ egységének ismét nagyszerű példáját nyujtá. Alkalmat reá a japáni vértanuk szentté avattatása szolgáltatott.

1594-ben Nangasakiban huszonhat vértanu Krisztus hiteért föláldozta magát. Ezeket VIII. Orbán pápa 1627. szeptember 13-ikán a boldogok közé igtatta. A szentté avattatás iránti ügyfolyamat több mint két század mulva indult meg. A szent Ferencz-rend generálisának kérelmére a szent szertartások congregatiója 1861. szeptember 3-ikán Patrizi bíbornok előadására egyhangúlag elhatározta, hogy nevezett vértanuk szentté avattatásának ügye megindítható. Az erre vonatkozó decretumot IX. Pius pápa ugyanazon év szeptember 17-ikén mint Assisi szent Ferencz sebhelyeinek emléknapján a bíbornokok jelen-

az Aracoeli templomban fölolvastatá, s 1862.
s 25-ki decretumával a szentté avattatást ki-
é a 23 sz. Ferenczrendin kivül vértanusá-
vedett három Jézus-rendire is.[1])
z 1861. deczember 23-ikán tartott titkos con-
nban a pápa fölhivására, vajjon a bibornokok
hagyják-e a szent Ferencz-rendi japáni vérta-
De Sanctis Mihály szentté avattatását, mind-
»placet«-tel válaszoltak. Hasonló történt a
rsasági vértanukra nézve az 1862. ápril 7-én
consistoriumban.
X. Pius meghivására a kath. világ minden ré-
43 bibornok, 5 patriárka és primás, 52 érsek,
pök, összesen 287 főpap jelent meg; hazánk-
itovszky János bíbornok-primás, eszter-
sek, Ranolder János veszprémi, Haynald
rdélyi, Simor János győri, Bonnaz Sán-
nádi püspök, Víber József halyi püspök, po-
agyprépost.[2])

A 23 sz. Ferencz-rendi vértanu: Petrus Baptista mis-
Martinus de Ascensione, Franciscus Blanco, Philip-
u de las Casas, Franciscus a S. Michaele, Gundisalvus
Paulus Susuqui, Gabriel a Duisco, Joannes Quizuya,
Danchi Izèből, Franciscus Meacoból, Thomas Cosaqui,
Saquijor, Bonaventura Japánból, Leo Carazuma,
Japánból, Antonius Nangasakiból, Paulus Yuaniqui
Japánból, Ludovicus Ibarchi Japánból, Michael Co-
ból, Petrus Sequexein, Cosmos Raquisa, Franciscus
e. A Jézus-társaságiak: Paulus Miki, Joannes Soan és
Kisai. — Ezekhez járult Michael de Sanctis trinita-
V. ö. Religio, 1862. II. 179. s. kk.
Az összes jelenvolt püspökök névsorát l. Civ. Catt. V.
30—735. A piemonti kormány az adnectált tartomá-

Május 22-ikén IX. Pius a bíbornokokat és a Rómában jelen volt összes püspököket consistoriumba hivá össze, mely alkalommal tartott allocutiojában megemlékezvén a Japánban vértanuságot szenvedett sz. ferencziekről és Jézus-társaságiakról, a jelenlevőket fölkérte, hogy a szentté-avattatás ügyében véleményeiket szabadon terjeszszék elő. A jelenvoltak szavazatukat irásban nyujták be. Hasonló történt május 24-ikén De Sanctis szentté avatására nézve. Ugyanezen consistoriumban a szent atya a japáni vértanuk és De Sanctis Mihály szentté avattatása ünnepélyes tényét pünkösd vasárnapjára, június 8-ikra tűzte ki.

Június 6-ikán a pápa a sixtini kápolnában üdvözlé a világ legtávolabb részeiből is összegyülekezett püspököket és papokat.[1]) Szólt az egyház egységéről, melynek a jelenlevő gyülekezet is fönséges képét nyujtja; inté őket, hogy az egység ezen szellemét ápolják híveik közt, s fölhatalmazást adott, hogy visszatértök után hiveiknek apostoli áldást adhassanak.

Június 8-ikán a pápa ünnepélyes menetben a bíbornokokkal, patriárkákkal, érsekekkel és püspökökkel az ezen alkalomra kiválóan földíszitett sz. Péter templomába vonult, hol szentmise előtt a szentté avattatás tényét végzé.[2])

nyokban levő püspököket nem engedé Rómába menni. Ezek levélben jelenték ki csatlakozásukat. E leveleket l. Civ. Catt. V. S. 2. v. 747. s. kk. l.

[1]) Szövegét l. Religio, 1862. II. 20.

[2]) E szavakkal: Ad honorem Sanctae et Individuae Trinitatis, ad exaltationem Fidei catholicae, et christianae Religionis augmentum, auctoritate Domini Nostri Jesu Christi.

Pünkösd hétfőn — június 9-ikén — a szentatya
volt főpásztorokat ujra consistoriumba gyüjté
s ez alkalommal »Maxima quidem laetitia« em-
es allocutióját tartá, melyben korunk főtévelyeit,
esen a szentszék világi uralma elleni támadá-
kárhoztatta.[1])

A Rómában jelenvolt püspökök a pápa allo-
ra június 8. kelt hűségi főirattal válaszoltak,
n egyszersmind a pápa világi uralmának szük-
ansulyozták. »Te vagy nekünk, irák, az üdvös
stere; Te az egység központja; Te a népeknek
i bölcseség által előkészített megapadhatlan
ága. Te vagy az Egyház sziklája és alapja,
a pokol kapui nem vesznek erőt. Midőn Te
Pétert halljuk; midőn Te határozasz, Krisztus-
edelmeskedünk... A szentszék világi fejede-
t szükségesnek, világosan Isten gondoskodá-
lapitottnak ismerjük el; nem is habozunk

a Apostolorum Petri et Pauli, ac Nostra; matura de-
ne praehabita, et Divina ope saepius implorata, ac de
lium Fratrum Nostrorum Sanctae Romanae Ecclesiae
um, Patriarcharum, Archiepiscoporum et Episcopo-
Urbe existentium consilio, Beatos (következnek a
vatandók nevei) Sanctos esse decernimus, et definimus,
orum catalogo adscribimus: statuentes ab Ecclesia
i eorum memoriam quolibet anno, nempe Petri Bap-
ociorum die quinta Februarii, qua pro Christo passi
r Sanctos Martyres, et Michaelis die quinta Julii in-
s Confessores non Pontifices, pia devotione recoli
nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen. —
tó szertartás leirását l. Civ. Catt. 1862. vol. II.
. l.

Szövegét l. Religio, 1862. I. 401. s. kk. l.

kijelenteni, hogy az emberi dolgok jelen állapotában ezen világi fejedelemség az Egyház és lelkek kellő és szabad kormányzására teljesen szükséges (omnino requiri). Mert megkivántatik, hogy az egyetemes Egyház Feje, a római pápa semmiféle fejedelemnek ne legyen alattvalója vagy vendége, hanem saját birtokán és államában maga ura legyen (sui juris esse), és nemes, nyugodt, magasztos szabadságban oltalmazza a kath. hitet, s védelmezze s kormányozza a keresztény köztársaságot. Ki tagadhatná, miszerint az emberi dolgok, vélemények és intézmények jelen összeütközésében szükséges, hogy Európa határain az ó-világ három szárazföldje közt tartassék fönn mint egy szent hely és fölséges szék, honnan népek és fejedelmek nagy és hatalmas szózatot hallhassanak, az igazságosság és igazság szózatát, mely egyiknek sem kedvez a többi fölött, egyik önkényének sem hódol; melyet sem fenyegetéssel elnémítani, sem fondorkodással körülhálózni nem lehet.[1])

[1]) Más szempontból, de majdnem hasonló értelemben nyilatkozott Disraeli az angol képviselőházban (1862 május 8.): »A római kérdésben, igy szólt, van a világot érintő általános, s valamely protestáns hatalmasságot, mint Angliа, érintő különös érdek, s ez nem a pápa világi hatalma, hanem függetlensége. E kettő egészen különböző dolog, noha mindig összezavartatnak. Tegyük föl, hogy a pápának oda kell Rómát hagynia, s állandóan telepedik le Sardiniában, vagy Avignonban vagy valamely Dunamelléki nagy városban. Bizonyosak lehetnek önök, hogy a kath. fejedelmek kinek államában a pápa állandó lakhelyet választana, nem törődnék azzal, hogy minden áron föntartsa a pápa függetlenségét. Söt ellenkezőleg, ez a kath. fejedelem két kézzel elfogadná befolyása és hatalma növekedését, melyet nyerne, ha a pápa

»S valóban ez alkalommal is miként történhe-
ıtt volna, hogy az Egyház főpásztorai az egész vi-
.gből itt összegyülekezzenek, Szentségeddel fölötte
ıntos dolgokról értekezendők, ha annyi különböző or-
:ágból és nemzet közől ideseregelvén, itt oly ural-
odó fejedelmet találtak volna, ki az ő fejedelmeik
ánt gyanakodók vagy megfordítva? A keresztény-
ek és polgárnak egyiránt vannak kötelességei, melyek
incsenek ugyan egymással ellentétben, de mégis kü-
önbözők; miként teljesíthetnék azokat a püspökök,
a Rómában nem állana fönn világi fejedelemség,
ıinő a pápáké, mely minden idegen jogtól független,
mintegy központja az egyetemes egyetértésnek, me-
yet emberi hatalomvágy nem izgat, mely földi ura-
om vágyából semmit nem kezdeményez? Tehát a
zabad pápa-királyhoz szabadok jöttünk, az egyház
ıgyéről mint pásztorok, a hazáról mint polgárok
ıyiltan és igazságosan gondoskodván, kik sem a pász-
orok, sem a polgárok kötelességeit háttérbe nem
zorítják...[1])

ıllandóan az ő államában lakik. Ez nem volna kedvező protestáns
ıllamra, nevezetesen olyanra, melynek több millió rom. kath.
ıattvalója van, mert tudjuk, hogy mint világi fejedelem nem
ıatalmasabb, mint akármely kis olasz herczeg, de mint lelki
fejedelem nagy befolyást gyakorol minden országra, és hogy
minden országban szervezett értelmes testület által van képvi-
selve. Minden angol államférfiú méltó figyelmének tárgya ez:
a hatalom, melyet a pápa gyakorol, neki oly helyzetet jelöl ki,
hogy semmiféle európai fejedelemnek nem szabad őt befolyá-
solnia. Ezen indok birta rá Európa nagy államférfiait, hogy
1815-ben a pápa restauratióját szentesítsék...«

[1]) E fölirat tervezésére bizottság küldetett ki, melybe a

»Az érzelmek, válaszolá a fölíratra a szent atya, melyeket t. testvéreink és szeretett fiaink előttünk kifejeztetek, nagy örömmel töltöttek el bennünket, mert azok e szentszék iránti szeretetek zálogául szolgálnak s még inkább a ragaszkodás kapcsának kitűnő bizonyítékát nyujtják, mely kapocs a kath. Egyház pásztorait nem csak maguk közt, hanem az igazság tanító székével is összefűzi: amiből világosan kitűnik, hogy Isten, a béke és szeretet szerzője velünk van. Már pedig, ha Isten velünk, ki ellenünk? Azért Istennek dicséret, tisztelet és dicsőség, nektek pedig béke, üdv és öröm: béke sziveteknek; üdv Krisztus, gondjaitokra bizott nyájának, öröm nektek és a nyájnak, hogy a szentekkel együtt örvendjetek uj éneket enekelvén az Ur házában mind örökön örökké.«

Június 10-én a szent atya brevét bocsátott ki, melyben a főpásztoroknak, kik a szentté avattatás ünnepélyén Rómában jelen voltak, fölhatalmazást

magyar püspökök közől Haynald Lajos erdélyi püspök választatott be. Két fölirat készült, egyik Wiseman, a másik Dupanloup műve volt. A bizottság, mely egyiket sem fogadta el, abban állapodott meg, hogy Wiseman szövege fogadtassék el alapul olyképen, hogy Dupanloup művéből nevezetes részek vétessenek be, és az egész fölirat uj alakba öntessék. Az e czélra kinevezett kisebb bizottság Haynald püspököt bizta meg az uj alakba öntendő fölirat elkészítésével. A végleg elfogadott és a pápa előtt fölolvasott fölirat tehát Haynald püspök műve. Azon példányt, melyet Wiseman készített és Dupanloup sajátkezűleg tetemesen módosított, Haynald magával hozta Erdélybe és a Batthyányi-féle könyvtárban őriztetik. V. ö. Lönhárt Ferencz: Uti jegyzetek a Gyulafejérvári füzetekben II. Kolozsvár, 1862. 202—213. — A fölirat szövegét l. Rel. 1862. II. 4. s. kk. l.

hogy főegyházaikban, és ha főpásztori látoga-
sznek, egyházmegyéik főhelyein teljes bucsúval
tött apostoli áldást oszthassanak.

Az ünnepély megörökítésére érmek is verettek,[1]
i municipium pedig a jelenvolt főpásztorokat
polgárokká és nemesekké nevezte ki.

A kath. világ egységének ezen ünnepélyes ma-
iója ellentüntetést idézett elő Turinban. A par-
Brofferio által 1862. június 18-ikán a király-
iratot intézett. »Azon hihetetlen tan ellenében,
k ebben, mely Rómát a kath. világ rabjává
tenni, és a mely kijelenti, hogy a vallás a fél-
függetlenségével összeegyezhetlen, mi, Fölséged
szegyülekezve az olaszok és rómaiak hallatára
aszoljuk, hogy el vagyunk határozva sértetlenül
ani a nemzet és fővárosa jogát, mely fővárost
ülölt kormány erőszakkal elfoglalva tart....
vén győződve, hogy ugy, mint mi, gondolkoznak
ok, kik jog- vagy rokonszenvnél fogva az olasz
oz tartoznak, ugy hiszszük, hogy nincs távol a
, midőn eltünnek az akadályok, melyek kés-
azon szavazat végrehajtását, mely Rómát
szág fővárosának proclamálta.«[2])

parlamentet támogatta a mazzinista cselekvési
mint a kormányban a bukott Ricasolit a fran-

---

[1]) E fölirattal: Episcopis ex orbe universo, qui apost.
b. propugnatis re romana ubique defensa Pii IX. Pont.
derio obsequuti eidem VI. id. jun. an. 1862. coelestes
Sanctis novensilib. adfuere, cives romani patribus et
bus catholici nominis.

[2]) L. Civ. Catt. 1862. vol. III. 169.

cziabarát Ratazzi követte, a mazzinisták, köztök Crispi és Brofferio, Genuában, 1862. márczius 9-ikén valóságos parlamentet nyitottak meg, melyben Olaszország fölszabaditásának befejezését Garibaldira bizták. A Turinban székelő hivatalos kormány nem indíthatta meg a háborut; helyette a nem-hivatalos kormány, mely Genuában ütötte föl főhadiszállását, tűzte ki teendőjeül Róma megtámadását.

Garibaldi beutazta Felső-Olaszországot; mindenütt a háborura izgatva és gyülöletet terjesztve a pápa, Francziaország és Ausztria ellen. Önkéntesei májusban Tirolt készültek megtámadni; a támadást azonban a turini kormány Napoleon parancsára meghiusította. Garibaldi Caprerába vonult; de már július 1-jén Siciliába ment, hogy ott Róma elleni expeditióját szervezze. Az önkéntesek és piemonti katonák seregesen követték őt, ugy hogy augusztus első napjaiban már több mint 8000 emberrel rendelkezett. »Olaszországot, mondá Palermóban a néphez intézett beszédében, meg kell szabadítani Francziaország befolyásától; meg a deczember 2-ikának emberétől, azon férfiutól, ki magát a párisi nép vérével szennyezte be. Neki oda kell Rómát hagynia, melyet jogtalanul birtokában tart. Nem igaz, miszerint azért van ott, hogy a szent atyát s a kath. egyházat megoltalmazza. Ez hazugság; ismétlem: hazugság. Azért van Rómában, mert zsarnok; uralomvágyát akarja kielégíteni; mert a rablóbandákat akarja megvédeni, amelyeknek ő feje.... Ki kell neki jelentenünk, hogy Rómát oda kell hagynia; ki fogjuk ezt neki jelenteni nem szavakkal, nem irott tiltakozásokkal, hanem oly

ódon, mint Palermo a siciliai vecsernyében,[1]) mint a 1860-ki Palermo a Bourbonok bakói ellen lépett föl.«

Ugyanakkor a pápai kormány hivatalos lapja, »Giornale di Roma« következő, Siciliából érkezett levelet tett közzé:

»Szentséges Atyám! A szentszéknek egyik híve bátorkodik Szentségednek tudtára adni, hogy Siciliában Garibaldi alatt egy Róma ellen indítandó expeditiót készítenek elő. Az olasz flotta e szigeten 5000 olaszt szállított partra, kik a garibaldistákkal egyesülnek. A terv következő: az önkéntesek Szentséged államába nyomulnak s a forradalmat Róma kapujáig viszik. Ezzel kapcsolatban Róma titkos comitéja magában Rómában forradalmat támaszt; dictarurát akarnak alakítani; aztán jő a népszavazás és az adnexio. Mit fog a franczia hadsereg tenni?...[2])

[1]) Tudvalevőleg 1282-ben a palermói nép a husvéti vecsernye után minden francziát meggyilkolt; e vérengzést siciliai vecsernyének nevezték el.

[2]) A valóságot még inkább földerítette a turini »Il Piemonte«: »Biztos helyről értesülünk, hogy e napokban Antonelli bíbornok értekezett a franczia követtel. A bíbornok értesíté őt, hogy a turini kormány Rómában felkelést akar előidéztetni; hogy a turini kormány szándékairól biztos adatok vannak kezeiben; hogy a turini cabinet és Garibaldi közt megegyezés jött létre, miszerint ez utóbbi rontson be a pápai államba, s a piemonti kormány azon szín alatt, hogy őt üldözi, vele együtt nyomul Rómába. A bíbornok állitólag még hozzá tette: Világos, hogy a forradalmároknak terveik vannak nemcsak a pápai kormány, hanem a nép

Napoleon császár nem mehetett annyira a forradalom iránti engedékenységében, hogy Garibaldi követelésére csapatait Rómából visszavonja. Augustus hóban Lavalette római követe által biztosította a szent atyát, hogy a pápának fönmaradt területei megtámadását nem fogja tűrni. Rómában és Civitavecchiában a franczia megszálló csapatok megerősíttettek; a pápai állam partjain és Nápoly előtt franczia hadihajók czirkáltak; a franczia kormány Turinban kijelenté, hogy minden, a pápai terület ellen intézett támadást vissza fog verni; Montebello tábornok, a megszálló csapatok parancsnoka utasíttatott, hogy Rómában minden lázadási mozgalmat erőhatalommal nyomjon el.

A turini kormánynak azt is tudtára adá, ha Garibaldit nem képes kötelességére téríteni, Francziaország közbeveti magát és m e g s z á l l j a N á p o l y t. Ez leginkább hatott; Turinban tudták, hogy ha Napoleon Nápolyban megveti lábát, Dél-Olaszország Piemontra el van veszve. Pepoli megkisérlé ugyan a császárt engedékenységre birni. De Napoleon kérlelhetlenül megmaradt követelése mellett.

A vas szükség kényszeríté a piemonti kormányt

---

ellen is, mely daczára az izgatásoknak, a pápához hű akar maradni. Ily körülmények közt ugy vélem, miszerint Napoleon császár nem fog megfeledkezhetni azon igéretéről, hogy a pápa függetlenségét oltalmazni kivánja ... A franczia követ az eléje terjesztett bizonyitékokból meggyőződést szerezvén a mondottak valóságáról, igérte, hogy jelentést tesz Párisba, s azon hitét fejezte ki, hogy a franczia csapatok a pápai terület sérthetetlenségét minden áron tiszteletben fogják tartani.« (Nuijens idézése szerint, Geschiedenis der Regering van Pius IX. II. 401.)

aribaldival szakítani. 20,000 emberrel Siciliába ldé Cugia tábornokot, ki a szigeten ostromállapot hirdetett ki. Ugyanakkor Nápolyba is piemonti apatok küldettek azon parancscsal, hogy Garibaldi nyomulását erőhatalommal is gátolják meg.

Garibaldi daczolt. Augusztus 26-ikán odahagyá taniát, s Calabriában kikötött Meletánál, hol a rályi csapatokkal szemközt állott Aspromonteél Reggio közelében rövid ütközet után a lábán egsebesült Garibaldit Pallavicini ezredes fogságba té s őt Speziába záratá, honnan egészségi tekintetől Pisába viteté át. Önkéntesei letették a fegyvert.

Igy végződött a »caprerai hős« római expediója. Azon ember, kinek jelmondata vala »Roma o orte« (Róma vagy halál), bünrészesének, a »re gantuomo« golyója által találtatva tehetetlenül várgságban elmélkedhetett szövetségesei hüségéről.[1])

[1]) A turini kormánynak nem levén bátorsága Garibaldi len a törvény szigorát alkalmazni, őt csakhamar amnestiálta.

X.

A szeptember 15-iki conventio és a Syllabus.

IX. Pius fölszólal az eltiprott Lengyelország mellett. — A franczia megszállás kérdése.— A pápa nyilatkozata e megszállásról. — A szeptember 15-iki conventio. — A conventio eltérő értelmezése Franczia- és Olaszországban. — IX. Pius a conventióról. — Az 1864. deczember 8-iki encyclica és a Syllabus. — Miksa mexikói császár Rómában. — A mexikói egyház helyzete. — Alkudozások a mexikói kormánynyal. — IX. Pius levele Miksa császárhoz. — Miksa császár a Rómából érkezett leveleket »exequatur« alá helyzi. — A mexikói püspöki kar emlékirata. — A császár panaszos válasza. — Antonelli jegyzéke. — A Rómával ujra meginditott alkudozások nem vezetnek czélra.

1863-ban IX. Pius, mint a népek valódi barátja ujonnan fölszólalt a szerencsétlen Lengyelország érdekében, hol a moskovitismus rendszeresen megsemmisítette a katholicismust s a lengyel nemzetiséget. Nem tisztelve a szentszékkel kötött concordatumot, az orosz kormány pusztitotta a kath. egyházakat, haditanács elé hurczolta vagy épen számkivetésre és halálra itéltette az egyház jogai mellett fölszólaló püspököket. Részletes ujonczozást rendelt el (1863 elején), mely által a »gyanus« lengyelek tömegesen ragadtattak ki családjaik köréből. Nem

;olgált mentségül sem kor, sem betegség; akiket a ɜndőrség a »gyanusak« közé igtatott, azokat kérlel- etlenül elhurczolák. E barbár erőszakoskodást kö- ette az 1863-ki lengyel fölkelés, mely részvétteljes ámulattal tölté el a világot.

E harcz közepette, miután IX. Pius a lengyelek aellett márczius 13-ikán tartott »Omnibus notum« .llocutiójában is felszólalt,[1]) ápril 22-ikén az orosz :zár nagylelküségéhez fordult.

»Ne csodálkozzék Felséged, irá, hogy a legna- ɡyobb szerencsétlenségek között, melyek jelenleg a lengyel királyságra sulyosodnak, valamint az élénk ér- dek nyilvánulásai közt, melyeket népek és kormányok ama nemzet jövő sorsa iránt napfényre hoznak, Mi, annyi és oly gyakran ismétlődő bajok által megindít- tatva, egyenesen Fölségedhez fordulunk, hogy jóakaró figyelmét fölhívjuk a jelen zavarok főokaira s az orvos-szerekre, melyeket leghatályosabbaknak és leg- gyorsabban működőknek vélünk arra, hogy a heves küzdelem által fölzaklatott lelkek ismét megnyugvást találjanak.

»Fájdalmasan esik Felségedet emlékeztetni: alig iratott alá a Lengyelország földarabolása iránti szerződés, az adnectált tartományokban a kath. vallás ellen erős ellenzék idéztetett elő, mely látszó- lagos béke rövid időközei mellett a következő években is tartott. Anélkül, hogy belebocsátkozzunk az el- nyomatások részleteibe, melyeknek a mindkét szer- tartásu clerus és hivők ki voltak téve, elég Fölséged

---

[1]) Szövegét l. Religio, 1863. I. 212—113.

figyelmét fölhivnunk az elődjei által időnkint közzétett hiteles okmányokra, melyek tanuságot tesznek a clerus javainak majdnem teljes lefoglalásáról, számos férfi- és nőszerzetes kolostor beszüntetéséről, a püspökök és egyház joghatóságával ellenkező törvények kihirdetéséről, a kath. vallás terjesztői ellen hozott súlyos büntetésekről, azon kötelezettségről, hogy a vegyes házasságokból született gyermekek az uralkodó vallásban neveltessenek; a szentszékkel való közvetlen érintkezés eltiltásáról, és annyi sok más intézkedésről, melyek a kath. egyház egységének kárára és a hivők lelkiismeretének szorongattatására szolgálnak.

»Mindezen, a kath. vallás hátrányára tett intézkedések annál súlyosabbaknak és elviselhetlenebbeknek tüntek föl Európa szemeiben, mely azok életbeléptetését fájlalta, valamint maga Lengyelország előtt is, mely azok nyomását érezte, — miután még egészen ujak valának és világosan szóltak az egyezmények és szerződések, melyeket Lengyelország különböző felosztásai idejében Felséged elődjei ünnepélyesen kötöttek volt. Ilyen különösen az 1773. szeptember 17-ikén kötött varsói, és 1793. július 13-ikán elfogadott grodnói szerződés.

»Mindkét szerződésben Oroszország fejedelmei a részökre átengedett lengyel tartományok kormányának elfogadásakor ünnepélyesen igérték: hogy mindkét szertartásu római katholikusok részére föntartatik azon állapot, amelyben akkor voltak, t. i. biztosíttatik számukra vallásuk és fegyelmök szabad gyakorlata minden egyes egyházakkal és egyházjavakkal, melyeket az orosz uralom alá jutásuk pilla

atában bírtak. Továbbá az uj uralkodó magára és tódjaira visszavonhatlanul igérte, hogy említett nindkét szertartású római katholikusok részére a ;iváltságok és egyházjavak békés birtokát, vallásuk s egyházfegyelmök szabad gyakorlatát minden, ezek:el összekötött jogokkal együtt fönn akarja tartani. Végre igérte a fejedelem, hogy sem ő, sem utódjai 'ejedelmi jogaikat az orosz uralom alá jutott tartonányokban soha a két szertartásu róm. kath. vallás nátrányára nem fogják gyakorolni....

»Kérjük Felségedet, legyen meggyőződve, hogy a mit az egyház békéjére és szent vallásunk tiszteletben tartására el fog rendelni, birodalmának javára szolgáland, és hogy ha az egyházat nyilt védelmébe fogadja, az egész lengyel nemzet tiszteletére és hűségére számíthat, mely nemzet soha sem volt virágzóbb és boldogabb, mint midőn atyái hitét nyiltan vallhatta. Ah, vajha e nemzet panaszai, melyek egész Európában viszhangra találtak, és még a vallási dolgok iránt közömböseket is meghatották, Felséged trónjáig jussanak és nemes szivébe hatoljanak. Felségedtől egy szó a nemes nemzetnek visszaadhatja elvesztett nyugalmát, és annyi zavar és egyenetlenség okait eltávolíthatja.... [1])

---

[1]) E fontos okmány teljes szövegét l. Expositio documentis munita earum curarum, quas summus Pontifex Pius IX. assidue gessit in eorum malorum levamen, quibus in ditione russica et polona ecclesia catholica afflictatur. Romae, 1870. 155—161. — E mű a lengyel kath. egyház ujabbkori üldöztetésének okmányokkal támogatott teljes történetét nyujtja.

E szózatra a czár Murawieff ismeretes kegyetlenségeivel, a lengyel kath. egyház még teljesebb elnyomásával válaszolt.

Olaszországban Aspromonte után a pápaságra békésebb napok látszottak beállani. Durando tábornok és külügyminiszter október 8-iki jegyzékében kijelenté, hogy a franczia kormánynyal alkudozásba akar bocsátkozni a Rómát megszálló sereg eltávolítása iránt, »mert az örök városnak idegen csapatok általi megszállása a non-interventio elvének állandó megsértése.« [1]) Erre III. Napoleon Thouvenel helyébe külügyminiszternek kinevezte a Piemont iránt kevesbbé elnéző Drouin de Lhuyst. Turinból visszahivá Benedettit, s helyébe küldé a pápabarát Sartigest, Rómába pedig Lavalette helyébe rendelé Tour d' Auvergne grófot, ki szintén Róma további megszállását védelmezte.

Az uj franczia külügyminiszter Durando jegyzékére október 26-ikán a megszállás kérdésének részletes előterjesztésével válaszolt. III. Napoleon, elismervén az olasz királyságot, 1861. július 12-ikén Victor-Emanuelnek ezt irá: »Felség, nyiltan ki kell jelentenem, hogy midőn az uj olasz királyságot elismerem, csapataimat Rómában fogom hagyni mindaddig, mig Felséged a pápával ki nem békül, vagy a szent atyát államai megmaradott részében akár rendes, akár nem-rendes katonai erő fenyegeti.« Durando jegyzékének hangja és tartalma minden kétségen kivül helyezi, hogy a turini kormánynak a pápával

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. 1862, IV. vol. 623.

kibékülni nincsen szándékában; Garibaldi legujabb vállalata Róma ellen azt mutatja, hogy Olaszországban még mindig anarchicus szenvedélyek uralkodnak. Oly alkudozásba, minőt Durando ajánl, Francziaország nem bocsátkozhatik. Mindamellett, hogy a franczia kormány e tárgyban ki ne mondja a végszót, idézett jegyzék még hozzátevé: »A turini kormány tudja, hogy készek vagyunk gondosan, rokonszenvvel vizsgálat alá venni minden combinatiót, melyet a czél elérésére elénk terjeszt, s remélni akarjuk, eszélye segítségünkre lesz, hogy a czélt elérjük.[1])

Piemont ajánlataira vonatkoztak IX. Pius szavai, melyeket 1863-ban ujévi üdvözlet alkalmával a franczia hadsereg tisztelgő küldöttségéhez intézett: »... Szivesen fölhasználom az alkalmat, mondá, hogy elismerésemet nyilvánítsam e hadseregnek, mely fölséges fejedelme által ideküldetett, hogy Krisztus helytartója joghatóságának szabad gyakorlatát biztosítsa. Ha a franczia hadsereg dicső a csatában hősiessége, a béke napjaiban fegyelmezettsége által, nem habozom kimondani, hogy még dicsőbb küldetése által, melyet most Isten nevében teljesít, kezében mintegy nemes eszközül szolgálván a kath. vallás feje leglegitimebb, legszentebb jogainak oltalmazásában.

»E város, melyet mindenki örök városnak nevez, a kereszténység első napjaitól Istentől arra rendeltetett, hogy földi helytartójának székhelye legyen.... E várost tűzték ki czélul az egész világ forradalmárai

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. 1862. IV. vol. 630—634.

és Isten ellenei, hogy azt, nem tudom, minő ország fővárosává tegyék. De ez nem való.. Ugyanazok, kik ajkaikkal Rómát fővárosnak kiáltják ki, ezt nem akarják, nem akarhatják; mert gonosz czéljaik nagyon eltérők. Meg akarják semmisíteni a világi uralom e maradványát, hogy annál inkább ostromolhassák Krisztus Jézus vallását. E gonosz czéljokat már gyakorolják a bitorolt tartományokban: fogságra vetvén a püspököket és papokat, bitorolván az egyház javait; gunynak, nyomornak, éhségnek tevén ki Krisztus Jézus jegyeseit, terjesztvén a rendetlenségeket és erkölcstelenséget. A borzasztó merénylet befejezének megakadályozására helyezte önöket, kedves fiaim, Isten ide, dicső missiót ruházván reájok. Midőn Isten a tengereket teremté, és ezek viharok idejében fenyegető hullámokat vetvén, már-már elborították a földet, Isten azoknak határt vetett. »Eddig jöjj, és tovább ne menj, és itt törd meg földagadt hullámaidat« (Jób 38. 11.). Ekként a forradalom és istentelenség minden részről fenyegetvén a kath. világ e fővárosát, Isten önök által nem engedi a szenvedélyeknek az általa kijelölt határokat átlépni.« [1])

Miként igazolta a franczia császár IX. Pius e nemes bizalmát? 1864. szeptember 15-ikén a pápa nélkül Victor-Emanuellel conventiót kötött, mely következő négy pontból áll: 1) Olaszország kötelezi magát, hogy a szent atya jelenlegi területét nem támadja meg, s megakadályoz, ha szükséges, erőhatalommal, minden, ezen terület ellen intézett támadást.

---

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. 1863. vol. V. 223—225.

) Francziaország a pápai államokból visszavonja csapatait [1]) azon fokozat szerint, a melyben a szent atya hadserege szerveztetik. A megszállás megszüntetésének mindamellett két év alatt végbe kell mennie.

) Az olasz kormány nem akadályozza a pápai hadsereg szervezését, ha az mindjárt idegen katholikus önkénytesekből álland is; olyatén hadsereg szervezését, mely elégséges a szent atya hatalmának föntartására, a béke megőrzésére elégséges benn s államai határain, föltéve, hogy ezen haderő nem fajulhat az olasz kormány elleni támadás eszközévé.

4) Olaszország késznek nyilatkozik a régi egyházállam adósságainak megfelelő részét magára vállalni.

5) A jelen conventio két hét alatt, vagy ha lehet, előbb, szentesíttetik, s a szentesítést a szerződő hatalmak egymásnak megküldik. Aláirva Francziaország részéről Drouin de Lhuys, Olaszország részéről Nigra és Pepoli.

A conventiót kisérő jegyzőkönyvben kijelentetett, hogy a conventio végrehajtó erővel csak azon időtől fog birni, midőn az olasz király elhatározza a királyság fővárosának áthelyezését. [2])

[1]) 1861. június 22-ikán Billault franczia míniszter a parlamentben ezen ünnepélyes enuntiatiót tette: »Elhagyni Rómát! feledni a Francziaország által századok óta követett politikát! Feledni, hogy a császár adta vissza Rómát a szent atyának; hogy a császár a pápaságra nézve talán annyit tett mint dicsőemlékű nagybátyja, midőn a concordatumot megkötötte! Nem, ez nem lehetséges!«

[2]) 1864. deczember 15-ikén hirdettetett ki hivatalosan Olaszország fővárosának Flórenczbe áthelyezése.

E conventio a szerződő felek mindegyikétől különböző értelmezést nyert.

Drouin de Lhuys Sartiges grófhoz, ki 1863. deczemberben lett római követté, intézett jegyzékében [1]) a conventiót azzal indokolta, miszerint a turini kormány lemondott azon gondolatról, hogy Rómát fővárosul birja. Szerinte az egyetlen ok, amiért a franczia hadsereg Rómában van, azon veszély volt, melynek a katholicismus székhelye ki volt téve Piemont részéről, mely Rómát az uj királyság fővárosának jelölte ki, ennek átengedésébe pedig Francziaország bele nem egyezhetett. Fölemlítvén aztán a turini kormány azon elhatározását, hogy Olaszország fővárosát az uj állam megfelelőbb helyre (Flórenczbe teszi át, ezt Róma biztonságának uj zálogaul tekinti, a szent atyának a belnyugalom föntartására szervezendő hadserege most már nélkülözhetővé fogja tenni a franczia megszállást.

Másként értelmezték a conventiót Turinban. A miniszterek a parlamentben kijelentették, hogy a Francziaországgal kötött szeptember 15-iki conventio az uj királyságnak Rómára való igényeit épen nem változtatta meg. Szerintök a kormány és kamara mindig akként nyilatkozott, hogy »erkölcsi eszközökkel« akar Róma birtokába jutni. A conventio tiltja e czélra az erőhatalom használatát, de nem zárja ki az erkölcsi eszközöket. A fővárosnak Flórenczbe való áthelyezése épen nem foglalja magába a lemondást Rómáról, sőt inkább ennek elfoglalására

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. 1864. vol. XII. 373—376.

az utat egyengeti. Annak, hogy a kormány székhelye Flórenczbe helyeztetik át, másik eredménye az lesz, hogy »az erkölcsi eszközök« hatását Rómában annál gyorsabban fogják érezni, minél közelebb esik hozzá a kormány székhelye, minél gyakoriabbak vele az összeköttetések, minél bensőbb az érdekek és szokások érintkezése. [1])

IX. Pius alkalmilag e conventióról igy nyilatkozott: »Meg vagyok győződve, hogy Francziaország a fenyegetést nem veszi komolyan, mert tudja, hogy ily esetben mi neki nagyobb zavart okozhatnánk, mint az nekünk. Még mindig szerencsésebbek vagyunk, mint az ember fia, mert akárhová forduljunk, találunk helyecskét, hová fejünket lehajtsuk, és nyugodt lelkiismerettel meghalhassunk. Nagy elődünk e szent széken, VII. Gergely mondotta: »Szerettem az igazságot, azért számkivetésben halok meg.« Egy számüzött pápa e világ uraira és fiaira mindig veszélyesebb, mint egy teljes dicsőséggel és tisztelettel környezett pápa. Ne kisértsék az Istent!« [2]) [3])

[1]) L. Civ. Catt. 1864. vol. XII. 264. V. ö. Dupanloup: A szeptember 15-iki conventio és a deczember 8-iki encyclica, ford. Füssy Tamás, Pest, 1865. És Solaro della Margarita: Squardo politico sulla conventione italico-franca del 15. Settembre. Torino, 1864.

[2]) Dr. Rüttjes: Leben, Wirken u. Leiden Sr. Heil. des Papst-Königes Pius IX. Neu-Ulm. 1878. 607.

[3]) III. Napoleon 1865. febr. 15-ikén megnyitván a parlamentet, a szeptember 15-iki conventióról igy nyilatkozott: »Egy nehéz problema megoldását akartam lehetővé tenni. A szeptember 15-iki conventió, mellőzve annak szenvedélyes értelmezéseit, két nagy elvet szentesít: az uj olasz királyság

Az ál-fölvilágosodás nemcsak a sajtóban, hanem a kormánykörökben is a legtévesebb nézeteket terjesztette a vallás és bölcsészet alapjairól, a hitről s tudásról, és ezeknek egymáshoz való viszonyáról, az egyházról és államról, ennek viszonyáról az egyházhoz és megfordítva, az egyházról és iskoláról, s ezeknek egymástól való elválasztásáról, a pápa világi uralmáról, a házasságról és házassági jogról, nevezetesen a polgári házasságról, a bevégzett tényekről, a noninterventióról stb., miszerint félő volt, hogy e hamis elvek és nézetek ragálya lassankint a hivő katholikusok közt is elterjed, s bennök lankasztja a vallásos buzgalmat, az egyházhoz és annak fejéhez való ragaszkodást.

IX. Pius idejét látta a hamis elvek özöne ellen ünnepélyesen fölszólalni. Ezt teljesítette 1864. deczember 8-ikán kiadott »Quanta cura« encyclicájával;

---

megszilárdítását és a szent szék függetlenségét. Az ideiglenes és bizonytalan állapot, mely annyi aggodalmat keltett, ezután kevesbbé lesz az. Nem szórvák többé szét az olasz haza tagjai, melyek uj kapcsokkal egy az Alpesek tövében levő kis államhoz kivánnak csatlakozni; e tagok most egy nagy hazát képeznek, mely fölülemelkedvén a helyi előitéleteken, s megvetvén a meggondolatlan izgatásokat, a félsziget szivébe helyezi át fővárosát.... E hazafias ténynyel Olaszország véglegesen megalakul és egyszersmind kibékül a katholicismussal; kötelezi magát, hogy tiszteletben fogja tartani a szentszék függetlenségét, védelmezni a római államok határait, s ekként nekünk lehetségessé teszi csapataink visszavonását. A hatályosan biztositott római állam egy mindkét kormányt kötelező szerződés garantiája alatt áll. A conventio ezután nem a háború fegyvere, hanem a kibékülés müve.« ...

t a hypocritákról lerántotta az álarczot, más-
oszlatta a kétkedők illusióit.

.z encyclicához az ugynevezett »Syllabus« [1])
itolva, mely tiz czikkelyben és 80 tételben
.n foglalja korunk azon főbb tévelyeit, melyek
is pápa allocutióiban, körleveleiben s egyéb
i irataiban följegyezvék.

i tételek közől a 80-ik és utolsó igy szól: »A
ápának lehet, sőt kell a haladással, a libera-
il és az uj civilisatióval kiegyezkednie és ahhoz
.zkodnia.« S ez mintegy öszfoglalata az összes
ek, amennyiben a pápa kárhoztatja azon el-
i rendszereket, amelyeket a modern haladás,
rn liberalismus és a modern civilisatio zászló-
. Nem a valódi szabadságot, valódi haladást,
müveltséget ostromolja a pápa, hanem azt,
ı vallás ellenei ellentétbe állítottak az egyház
ivel és tanaival.

indamellett több kormány, melyek érintetve
magokat, nevezetesen az olasz és franczia, az
ı és syllabus kihirdetését az egyháziaknak
tta. Ekként ez okmányok nagyobbrészt egy-
es lapok fordítása és értelmezése szerint jut-
özönség tudomására, megzavarták a lelkiis-
et. E zavarnak a főpásztorok értelmező levelei
tai [2]) vetettek véget.

eg kell e helyütt emlékeznünk a szerencsétlen

---

[1]) L. »Okmányok« I. sz.

[2]) Dupanloup püspöknek minden európai nyelvre lefor-
iratát fönnebb idéztük.

Miksa, volt mexikói császárról is. Miután e[illegible] teljes anarchiában levő államba fejedelmül meg[illegible]vatott, 1864 ápril 18-ikán nejével Saroltával és [illegible] mexikói küldöttséggel Rómában meglátogatta IX. Piust, hogy a rá váró nehéz föladathoz az ő és neje sz[illegible]mára kikérje az egyház fejének áldását. A pápa vatik[illegible] kápolnájában maga áldoztotta meg a császári párt.

»Ime az Isten báránya, mondá, ki elveszi a v[illegible] büneit. Általa uralkodnak a fejedelmek, és végez[illegible] igazságot a hatalmasok. Per me Reges regnant, [illegible] me Principes imperant. Általa végeznek igaza[illegible] törvényszerzők. Per me legum conditores justa d[illegible]cernunt. És ha megengedi, hogy a fejedelmekre [illegible] megpróbáltatások sulyosodjanak, minden hatalm[illegible] általa gyakorolnak. Omnis potestas data est mihi [illegible] coelo et in terra. Az ő nevében ajánlom felségedn[illegible] hogy a reá bizott kath. népek boldogságát mozd[illegible] elő. A népek jogai nagyok, azokat ki kell elégíte[illegible] de nagyobbak, szentebbek az egyház, Krisztus Jé[illegible] jegyesének jogai... Felséged tehát tisztelni fogja m[illegible] a nép, mind az egyház jogait, vagyis, népeinek mind [illegible]lági, mind lelki javát elő fogja mozdítani. S vajha Kr[illegible]tus Jézus, kit helytartója kezéből veend, irgalma[illegible]gának bőségében kegyelmeit áraszsza felségedre.«

Miksa császár e szavakkal hagyá el Róm[illegible] Isten oltalma alatt és helytartójának áldásával tá[illegible]zom; azért bizom, hogy nagy föladatomat Mexik[illegible] teljesíthetni fogom. [1])

---

[1]) V. ö. Visita dell' Imperatore e dell' Imperatrice [illegible] Messico al S. Padre. Roma, 1864.

Az ifjú császár kétségtelenül az egyház iránt is a legjobb szándékkal távozott uj hazájába. De a franczia befolyás erősebb volt nálánál. Már Bazaine, a franczia expeditio vezére Juareznek több egyházellenes intézkedését helybenhagyván, sérté a mexikói katholikusokat, amiért Labastida mexikói érsek kénytelen volt tiltakozni. Tiltakozását követte (1863. decz. 26.) a mexikói episcopatus együttes fölszólalása, melyben egyszersmind kiigtatás alá vetik az igazságtalan intézkedések szerzőit. Elszámlálván a sérelmeket, folytatják: »Mindebből világosan következik, hogy az egyház ma Mexikóban a fővárosban levő (ideiglenes) kormány által legszentebb jogai és canoni szabadságai ellen intézett erőszakot szenved; ezen erőszak egészen hasonló ahhoz, melynek az alkotmányos (Juarez-féle) kormány részéről volt kitéve. Az ideiglenes kormány állandóvá akarta tenni a művet, melyet az alkotmányosok befejezni megkisérlettek.«[1])

Midőn 1864-iki júniusban a császár Mexikóba bevonult, a vallási béke is teljesen meg volt lazítva. Szerencsétlenségre Miksa Bazaine nyomain haladt. Helyzete körülbelül az volt, mint Victor-Emanuelé Olaszországban; ő uralkodott, de tanácsosai kormányoztak.

A szentszék Meglia személyében nuntiust küldött. »Valódi vigasztalás ránk nézve, mondá a császár deczember 10-ikén a nuntius elfogadásakor, hogy ily kitünő és fölvilágosodott egyházi férfiú ide-küldése által teljesítve látjuk az igéretet, melyet

[1]) L. Civ. Catt. 1864. vol. X. 116. s. kk. l.

Rómában nekünk tettek, amely igéret teljesítését kormányunk ugy mint nemzetünk aggodalommal várta. A szent atya példabeszéddé vált változhatlan jóságában ezzel általunk hálával fogadott világos bizonyitékát adta, hogy az egyház a kormányunk és szentszék közt függő nehéz ügyek végleges elintézését óhajtja. A mexikói kormány, mely katholikus, loyális és valódi szabadságra van alapítva, meg fog felelni kötelességének. Krisztus helytartójának méltó képviselője legyen az iránt bizalommal, hogy ideérkezése első lépés kölcsönös és tartós egyezkedésre, melyre Isten áldását fogja adni.«

E remény nem teljesülhetett. Miksa császár kormánya egy a szentszékkel kötendő concordatum alapjául Meglia nuntius elé a következő pontokat terjesztette: 1) Türése az összes vallásoknak, melyek a polgári törvénynyel ellentétben nincsenek; a kath. vallás az állam vallásának ismertetik el. 2) Az egyházjavak saecularisatiójának végleges és formaszerinti szentesítése. 3) A clerust az állam javadalmazza. 4) A kormány föntartja magának a polgári hatalmat (status civilis) akkor és oly mérvben szervezni, mint legjobbnak látja. — Ezen alappontokon kivül a mexikói kormány kijelenté, hogy a spanyol koronának a clerus fölötti regalia-jogait szándékozik gyakorlatba hozni, vagyis a praelatusok investituráját, az egyház világi ügyei fölötti suprematiát, az egyházi taxák szabályozását, a szerzetesrendek és testvérületek számának megállapitását. [1])

[1]) L. Memorial diplomatique du 5 février 1865. 88—89. l.

Ezen előterjesztésre a nuntius kijelenté, hogy ily alapon alkudozásba bocsátkozni nincsen fölhatalmazva.

1864. október 18-ikán IX. Pius közvetlenül magához Miksa császárhoz fordult.

»Midőn multévi áprilban — irá — mielőtt felséged az uj mexikói császárság kormányzatát átvevé, e fővárosban megfordult, hogy az apostolok sírját meglátogassa és apostoli áldásunkat fogadja, kijelentettük mély fájdalmunkat, melylyel lelkünk át van hatva a fölötte szomorú helyzet folytán, melyben ama nemzetnél az utolsó évek alatt bekövetkezett társadalmi felforgatások után a vallási ügyek forognak...

»Felséged ennél fogva megítélhette, mily nagy volt örömünk, látván, hogy egy uj birodalom alakulásával a mexikói egyház számára a fölvirágzás és béke hajnala dereng; amely örömünk még nevekedett, midőn bizonyosakká lettünk, hogy ezen trónra a fejedelem oly kath. uralkodó családból hivatott meg, mely vallásosságának annyi bizonyítékát adta....

»Ily szerencsés előjelek után napról napra vártuk az uj császárság első intézkedéseit azon meggyőződésben, hogy a forradalom által istentelenül bántalmazott egyház elleni sérelmek gyorsan fognak orvosoltatni, visszavonatván a törvények, melyek amaz egyházat az elnyomatás és rabszolgaság állapotára juttaták, és kihirdettetvén más törvények, melyek egy gonosz kormány szerencsétlen hatásait megszüntetni alkalmasak.

»Megcsalatkozván eddig reményünkben, talán a nehézségek miatt, melyek egy hoszú idő óta megráz-

kódtatott társadalom ujjárendezésének utjában állanak, meg nem tartóztathatjuk magunkat, hogy ujra ne forduljunk Felségedhez, s ne hívatkozzunk jó szándékaira, kath. érzületére, melyeknek más alkalmakkor oly fényes bizonyítékait adta; kijelentett biztosításaira, hogy az egyházat oltalmába akarja venni. Teszszük ezt azon hitben, hogy e szavunk utat találván nemes szivéhez, azon eredményeket eszközlendi, melyeket Felségedtől kinyerni ohajtunk. Felséged jól látja, hogy ha az egyház szent jogainak gyakorlatában még mindig akadályozva van; ha nem vonatnak vissza a törvények, melyek az egyháznak a birtoklást és birtokszerzést tiltják; ha a templomokat és kolostorokat folyton pusztítják; ha az egyházjavak vevői a fizetéseket nem szolgáltatják ki, s a szent épületek idegen czélokra fordíttatnak; ha a szerzeteseknek nem engedtetik meg szerzetes ruhában járniok és közösségben élniök; ha az apáczák éltöket megkoldulni és nyomorult viskókban tengődni kénytelenek; ha a hirlapok büntelenül bántalmazhatják a vallás szolgáit és támadhatják meg a kath. egyház tanait: a hivek megbotránkozása és a vallásra háramló károk ugyanazok maradnak, sőt talán nagyobbak lesznek.

»Ah Felség! Azon hit és vallásosság nevében, mely fölséges családjának ékességét képezi; az egyház nevében, melynek Krisztus Jézus, méltatlanságunk daczára, bennünket fejévé és pásztorává tett, azon mindenható Isten nevében, ki Önt kiválasztotta ama kath. nemzet kormányzására, azon egyedüli czélból, hogy meggyógyítsa sebeit, és tiszteletbe h-

lyezze vissza legszentebb vallását: kérjük, indítsa meg a művet, és félretevén minden emberi tekintetet, fölvilágosodott eszély s keresztény érzelem által vezéreltetve, szárítsa föl a kath. család oly érdekes részének könyeit, s ekként cselekedvén, tegye magát Krisztus Jézus, a pásztorok fejedelme áldására méltóvá. . . .

»Fölséged jól tudja, miszerint a forradalom által okozott bajok hatályos orvoslására, és az egyház örvendetes és boldog napjainak siettetésére szükséges mindenelőtt, hogy a kath. vallás minden dissidens cultus kizárásával legyen ezután is a mexikói nemzet dicsősége és támasza; hogy a püspökök főpásztori tisztök gyakorlatában teljesen szabadok legyenek; hogy a szerzetes rendek fölhatalmazásunk és utasításaink értelmében visszaállíttassanak és szerveztessenek; hogy az egyház öröke és a vele összekötött jogok föntartassanak és megoltalmaztassanak; hogy hamis vagy felforgató elveket senki se taníthasson vagy hirdethessen; hogy a köz- és magánoktatást az egyházi hatóság vezesse és arra felügyeljen, s hogy végre eltávolíttassanak a békók, melyek az egyházat a világi kormány függése és önkénye alatt tartották. Ha a vallás épülete ily alapokon ujra fölállíttatik, mint eziránt kételkedni nem akarunk, felséged a vallásos mexikói nép egyik legnagyobb szükségét és ohajtását fogja kielégíteni; megszünteti a mi és ama jeles püspöki kar aggodalmait; tudós és buzgó clerus nevelésére és alattvalói erkölcsi ujjászületésére nyítja meg az utat; fényes példát nyujtand más amerikai köztársasági kormányoknak,

melyek alatt az egyház többé-kevesbbé hasonló szomorú sorsnak van kitéve; végre kétségtelenül előmozdítandja trónjának megszilárdulását, császári családjának dicsőségét és virulását....« [1])

A szent atya ezen szeretetteljes levelére Miksa császár 1865. január 7-ikén rendeletet tett közzé, melynél fogva a Rómából érkező bullák, brevék és egyéb iratok csak ugy tétethetnek közzé, ha azoknak a kormány megadja a »exequatur«-t.

Ezen eljárás nem vezethetett a pápa által ohajtott vallási békéhez. Mexikó püspökei a császárhoz emlékiratot intéztek, melyben erélyesen tiltakoztak az egyház jogait sértő rendszabályok ellen. »...Fölség, irák, a mexikói egyházat véghetetlen keserüséggel és fájdalommal tölti el a konok harcz, mely a szabadság, haladás és e század nevében megindított a régi és uj forradalom. E forradalom, miután pusztitásokat hozott Európára, most az uj világ ezen részében támadja meg ellenét, a katholicismust.« Elsorolják az egyház elleni sérelmeket, és hozzáteszik: »A világi fejedelem iránti kötelességek teljesítésében hüségre nézve senkinek sem fogunk utána állani; de midőn, hogy neki engedelmeskedjünk, hütelenné kellene lenni az Isten vagy egyház törvényéhez, következőleg valóságos törvényszegést kellene elkövetni, kötelességünkké lesz a passiv ellenállás, amely még nem foglal magában engedetlenséget, mert az engedelmesség alapját Isten törvényében birja, s megszünik kötelezni,

---

[1]) Teljes szövegét l. Civ. Catt. 1865. vol. I. 757—759.

ha az, ami parancsoltatik, Isten törvényével összeegyezhetlen...« [1])

Miksa császár erre egy Chapultepecből január 9-ikén keltezett levéllel válaszolt: »Barátságosan intem önöket, irá, hogy jövőre ne itéljenek szigorúan és vakmerően, mielőtt valamely kérdést minden részletében tanulmányoztak.... Önök nem tudják, mi történt Rómában fejedelem és fejedelem közt; Önök nem vettek részt a nuntiussal való tanácskozásokban; következőleg nem tudják megítélni, hogy melyik oldalon történt hiba, s melyik részről követtettek el bitorlások, ha ilyenek történtek. Mint jó katholikusnak, mint kötelességhű fejedelemnek fátyolt kell borítanom bizonyos dolgokra, Istennek és a történelemnek engedvén át igazolásomat....«

Panaszkodik aztán Róma lassusága ellen, mely a császárság érdekeinek kárára szolgál; vádolja a nuntiust, miszerint először azt állította, hogy az alkudozásra van fölhatalmazása, aztán pedig tagadta, végre leczkézi a mexikói püspököket. »Igen, igy végzi, a mexikói nép vallásos és jó, de nagyrészben még nem katholikus az evangéliom valódi értelményében, pedig nem saját hibája által. Szüksége van, hogy oktattassék, hogy neki a szentségek kiszolgáltassanak az evangéliom szerint fizetés nélkül. De biztosítom önöket, hogy Mexikó katholikus lesz. Kételkedjenek, ha tetszik, az én katholicismusomról; Európa régóta ismeri érzelmeimet; a szent atya tudja, miként gondolkozom; Németország és Jeruzsálem templomai

[1]) U. o. vol. II. 117—121.

reám nézve jó bizonyítékok; de ha jó katholikus vagyok, igazságos és méltányos fejedelem is leszek.« [1])

E levél mutatja, hogy Miksa császár elháríthatlan befolyás alatt állott. A vallásos császár meggyőződése szerint nem vádolhatta a pápát és nuntiusát illoyalitásról és bitorlásról. [2]) A nuntius fölhatalmazása a méltányosság határáig terjedt, a mexikói kormány pedig ezen túllépő követelésekkel állott elő. A püspököket kötelességmulasztásról, sőt simoniáról vádolja, holott épen azok kérelmezték a fönnálló bajok és sérelmek orvoslását.

Antonelli bibornok-államtitkár nem mulasztotta el 1865. márczius 9-iki kelettel a mexikói császár levelére behatóan válaszolni. [3])

A császár Rómába küldöttséget menesztett azon megbizással, hogy a nuntius által már elvetett alapokon kisértse meg közvetlenül magával a szentszékkel az alkudozást. A küldöttség ápril közepén érkezett Rómába. Az ez által ohajtott alapokon azonban a szentszék nem alkudozhatott. A nuntius június 1-jén odahagyá Mexikót. Miksa császár III. Napoleon politikájának lett áldozatává. [4])

[1]) Teljes szövegét l. Civ. Catt. 1865. vol. II. 121—123.

[2]) Azon időben, midőn Miksa Rómában tartózkodott, az »Osservatore Romano« e félhivatalos közleményt hozta: »Azon rövid idő alatt, míg a mexikói császár ő felsége Rómában időzött, Mexikó vallási és egyházi ügyeinek rendezésére semmiféle tanácskozások nem tartattak. Ha bizonyos híreknek hitelt adhatunk, a császár mindig kerülte az ily tanácskozások megindítását, fentartván magának, hogy a nuntiussal fog alkudozni.«

[3]) Szövegét l. u. o. II. vol. 230—235.

[4]) V. ö. Le dernier des Napoleon. 5. ed. Paris, 1875, 184. skk.

XI.

A conventio fejleményei.

A franczia kormány megindítja csapatainak visszavonását a pápai államból. — Antonellinek erre vonatkozó jegyzéke. — IX. Pius visszautasít minden egyezkedést az olasz kormánynyal. — A katholikusok aggodalmai. — A franczia főparancsnok elbucsuzik a pápától; ennek ez alkalommal mondott szavai. — III. Napoleon Róma és a pápai adósság iránt intézkedik az olasz kormánynyal. — A pápai hadsereg létszáma szaporittatik. — IX. Pius sz. Péter és Pál 18 százados centenariumára meghivja a püspököket. — Garibaldi ujabb készülődése Róma ellen. — Az olasz kormány szétszóratja Garibaldi csapatait. — A centenarium megülése. — A püspökök felirata a szent atyához. — Ennek válasza. — Száz olasz város hódolata.

A szeptember 15-iki conventio végrehajtása megindult. Noha a megszálló franczia hadsereg főparancsnoka Párisban jelentést tett, hogy a conventio megkötése óta fegyveres bandák legalább is nyolczszor támadták meg a pápai állam területét, III. Napoleon kormánya 1865. november közepén az egyházállam déli tartományaiból kezdé csapatait visszavonni. A megszálló hadsereg három dandárából az egyik, mely Polhès tábornok parancsnoksága alatt állott, összesen mintegy 3700 ember Civitavecchián át visz-

szatért Francziaországba. Rómában, Viterbóban és Civitavecchiában visszamaradt még két dandár 9—10 ezer emberrel.

Antonelli bíbornok-államtitkár a szentszék külföldi képviselőihez november 18-ikán irt jegyzékében nyiltan föltárta a francziák távozásával összekötött veszélyeket.

»... Annyi bizonyos, irá, hogy a szentszék magára fog hagyatni, miután a segédeszközökről majdnem teljesen megfosztatott, és külveszélyek által folytonosan fenyegettetik, amely folytonos fenyegettetés a fönmaradt terület megvédelmezését nagyon nehezíti és kétségessé teszi. Mi a belviszonyokat illeti, mindenki láthatja, hogy a szentszék jelen birtokaiban hiányzik az arány. A nagy főváros, Róma, megfosztatva legjelentékenyebb és leggazdagabb tartományaitól, olyannak tünik fel, mint fő test nélkül, vagy mint egy törpe test, melyben az életszervek a táplálásban, a lélekzésben csak elégtelen szolgálatot tehetnek. E végzetes földarabolás szükségképen megzavarja a kormány rendes müködését...

»Először is a közkincstárban a legnagyobb zavar áll be... Daczára, hogy az állam a Piemont által bitorolt tartományok utáni jövedelmektől teljesen elesett, nemcsak a hüségben megmaradt hivatalnokokat fizeti, hanem az egész államadósság is reá nehezül, melynek födözésére azelőtt az összes állam járult. Igaz, hogy a Péterfillér és kath. kölcsön eddig bámulatos eszköz vala, melynek segitségével a szentszék gondviselésszerüen azon helyzetben volt, hogy kötelességeinek megfelelhetett; de az is igaz, hogy ilyetén

szköz, amellett, hogy nem felel meg mindig a szükégnek, bizonytalan is, és rendesnek nem tekinthető; ölcsönöket sem köthetni mindig, melyek a pénzügyi elyzetet csak sulyosbitják, miután a kamatokat szükégképen fizetni kell.

»A másik sulyos baj, mely a tartományok elesztéséből a szentszékre háramlik, a majdnem a leetetlenséggel határos nehézség, hogy a fönmaradt is terület lakóiból megfelelő hadsereget szervezzünk. gaz, a belföldieket pótolhatnák az idegen csapatok; ly csapatok tartása minden kormánynak, főképen edig a szent atyának jogában állván, kinek minden ép fiai Krisztusban. De bár mily kétségtelen legyen e jog, a pápai kincstár szorult helyzete világosan mutatja, hogy mily határok közt mozoghatunk.

»Az ily annyira szorongatott, védelmi eszközöken annyira szegény állam miként szálljon szembe a ivülről fenyegető veszélyekkel? Mintegy vas övbe van zorítva, minden oldalról fenyegetőleg körülvétetve gyanazon kormány bitorolt birtokai által, mely nem sak előmozdította és támogatta a lázadásokat; hadregekkel és erőszakos megszállásokkal előidézte a len szomorú helyzetet, hanem azonfölül ünnepélyeen, az egész világ hallatára kijelentette, hogy bitorsait teljessé akarja tenni elfoglalásával azon szent elynek, hol századok óta szent Péter utódja székel uralkodik. E szentségtelen határozat az említett onventióval nemcsak nincsen megsemmisítve, hanem utóbbinak kihirdetése után is a piemonti kormány épviselői kijelentették szóval és irásban, hogy ama atározat most is érvényben áll...

»Tegyük föl, hogy ama kormány (Róma elfoglalására) sem fegyvert, sem forradalmi izgatásokat nem fog használni, és beavatkozásokra ürügyet nem keres. Mit fognak tenni? Máris mondják: Nem mi megyünk Rómába, hanem Rómának kell hozzánk jönnie, az által, hogy a pápai kormányt lehetetlenné teszszük. E czélt nem az anyagi béke megzavarásával igyekeznek elérni, hanem az állam decompositióját mozdítják elő; nevelik a pénzügyi, kormányzati zavarokat; a katonákat igéretekkel és pénzzel hűtlenségre csábítják. E rút mesterségre már megvettek több egyént, kik a szentségtelen üzelmek szerzői és előmozdítói által havi fizetésben részesíttetnek. Ezen üzelmek elleni küzdelemben az ugyszólván fegyvertelen pápai kormány teljesen magára van hagyatva.«[1]

A franczia kormány a szentszék aggodalmait nem vette figyelembe. 1866. deczember 15-ike lévén a határidő, ameddig a conventio értelmében a francziáknak Rómát oda kellett hagyniok, a csapatok hazaszállítása folytattatott.

Október 4-ikén Montebello tábornok, a római franczia csapatok főparancsnoka hivatalosan kihirdeté a csapatok távozását, melyeknek deczember közepéig a pápai területet teljesen oda kelle hagyniok.

IX. Pius október 29-ikén tartott »Non semel« allocutiojában minden, az uj olasz királysággal való politikai egyezkedés ellen nyilatkozott« ...Ilyen emberek (a pápa világi hatalmának ellenei) nem átallanak azt hirdetni, hogy nekünk Olaszországgal, azaz

[1]) Teljes szövegét l. Civ. Catt. 1866. vol. v. 606–6..

állásunk ellenségeivel, kik azzal dicsekesznek, hogy k képezik Olaszországot, ki kell békülnünk. De Mi, ik a szent vallás, az üdvös tan, az erény és igazság édői és oltalmazói vagyunk, s valamennyinek üdvét lőmozdítani tartozunk, hogyan egyezkedhessünk zokkal, kik a józan tanítást nem tűrvén, s az igazigtól hallásukat elfordítván, kerülnek bennünket, s lég azon ohajtásunkat és kivánatainkat sem akarták eljesíteni, melyeknek az vala czélja, hogy Olaszországban a pásztori vigasztól és segélytől megfosztott gyházmegyék saját püspökeikkel láttassanak el?...

»Noha minden emberi segélytől megfosztatva, égis szem előtt tartván tisztünket, s a mindenható sten támaszában bizván, készek vagyunk életünk veszélyeztetésével is az egyháznak Krisztus Urunktól tenileg reánk bizott ügyét védelmezni, és ha szükges, olyan országba távozunk, hol lehető jól gyakolhassuk apostoli tisztünket...«[1])

A szent atya tehát készebb volt Rómát odagyni, mint Piemont »oltalmát« elfogadni. Válasz lt ez egyszersmind a franczia kormány újabb kisérteire, melyek által Piemont és Róma közt egyezkest igyekezett létrehozni.

A katholikusok közt a megdöbbenés és aggolom még inkább fokozódott. Sokan közőlök félrezettetve a Róma-ellenes lapok által, kételkedtek a mai nép hűségében, és kételkedtek abban, vajjon

---

[1]) Teljes szövegét l. Civ. Catt. 1866. vol. VIII. 385—397. yanazon napon »Luctuosum et nunquam satis deplorandum« ocutiojában a lengyel egyház szerencsétlen állapotát adta . L. u. o. 398—406.

ha a franczia csapatok távozása után Rómában
kelés támad, a csekély pápai hadsereg képes
vele sikeresen szembeszállani. A pápa személyes
tonsága miatt is a legnagyobb aggodalomban
nak. El is követtek mindent, hogy a franczia kormány
reábirják, miszerint csapatainak teljes visszahívását
legalább későbbre hagyja.

Mindez nem használt. Montebello gróf és
rancsnok a franczia hadsereg nevében deczember
6-ikán a szent atyától elbucsuzott. »..Ha a császár,
mondá, adott szavához képest, Rómából visszahívja
csapatait, ez által a szent széktől nem vonja el
szát. Tizennyolcz évi megszállásunkat nem kevésbé
fontos, és nem kevésbbé hatályos erkölcsi oltalom
veti, mely egyik résznek fékül, a másiknak bátor-
sul fog szolgálni. Vajha az idő, mely Isten hatalm
s irgalmas keze által lecsendesíti a szenvedélyeket
enyhíti a fájdalmakat, s többet alkot, mint ront, —
vajha az idő mindenkit fogékonynyá tegyen az enge-
telékenységre, melytől egyedül várhatni a jelen ne-
hézségek megoldását, s ő szentsége számára bizto-
tandja a függetlenséget és biztonságot, melyekre
szüksége van, hogy lelki hatalmát a világ szélső ha-
táráig szabadon gyakorolhassa....«[1])

»Üdvözlöm önöket, fiaim, válaszolt a szent atya
távozásuk előestéjén. Önök zászlaját, mely tizen-
nyolcz éve a szentszék védelmének missiójával érke-
zett Francziaországból, az összes kath. hatalmak
országok üdvözlésökkel és a siker ohajtásával

[1]) Mémorial diplomatique du 16. décembre 1866.

:. E zászló ma visszatér Francziaországba. Kivám, hogy ugyanazon üdvözléssel fogadtassék; de ben nagyon kételkedem.

»Tudtomra adatott, hogy a kath. szivek megiemültek azon sulyos helyzet gondolatára, melyben egyház és vallás feje van. Mint társaiknak más allommal is mondottam: ne éljünk illusióban, a for.dalom eljő idáig, ezt kimondotta és kihirdette; iök hallották, 'megértették, látták.

»Egy előkelő férfiú mondotta: Olaszország létjött, de még nem teljes. Én részemről azt mondom, ogy ha Olaszország teljesen még szét nem mállott; a még létezik ugy, mint azt ma látjuk, ennek oka, iert földjén még van egy darab, ahol én vagyok, s hol az igazság, rend és béke uralkodik. Ha ez nem iszen többé, akkor látni fogom a Capitoliumon a foradalmi zászlót lengeni, de látom egyszersmind azt is, ogy a tarpeji szikla nincsen távol.

»Öt-hat év előtt Francziaország egyik képviseőjével beszéltem. Mielőtt Rómából távozott, kérdezte őlem, mit izenek a császárnak. Azt válaszoltam: mondja meg, hogy szent Ágoston hippói püspök, milőn a város a barbárok hadserege által ostromoltaék, előre látván a sulyos csapásokat, melyek a sereg ievonulásakor a városra várnak, igy fohászkodott Isenhez: »Add, hogy meghaljak előbb, mielőtt e ronoknak tanuja legyek«; ugyanezt mondja részemről ı császárnak. A képviselő azt jegyzé meg: Szent ıtyám, legyen megnyugodva, a barbárok nem fognak ievonulni. A képviselő nem volt próféta, de becsületes ember vala.

»Egy másik magasállásu francziaországi kép-
viselő azt mondotta nekem: Róma nem lehet valamely
királyság fővárosa; arra nem való, ellenben mindennel bír arra, hogy a catholicismus fővárosa maradjon.
E szavak nagyon megvigasztaltak. De ismétlem, azon körülmény bekövetkezhetik; én gyönge vagyok. e földön támaszom nincsen. Mindamellett nyugodt vagyok, mert oly hatalomban bizom, mely a szükséges erőt meg fogja adni. E hatalom az Isten....«[1])

Deczember 12-ikén az utolsó franczia ezred elhagyta Rómát. Már előbb, t. i. november 16-án III. Napoleon Flórenczbe elküldé Fleury tábornokot, ki által az olasz kormányt igyekezett meggyőzni, hogy a katonai megszállás megszünésével a szentszéknek eddig nyujtott oltalom csak módosíttatott, s nem vonja maga után magának az oltalomnak megszünését.

Egyuttal a flórenczi kormánynyal rendezte a pápai adósság kérdését is. Ezen 1866. deczember 7-én Párisban aláírt egyezmény szerint Victor-Emánuel kormánya az adnectált Romagna, Márkák, Umbria és Benevent után a pápai adósságból elvállalt 15.230,145 frankot, az 1866. deczember 31-ike óta járó kamatokkal együtt.

A francziák távozása után a Szent-Angyal erődön a pápai lobogó egyedül lengett. A pápai kormány, mely Castelfidardónál majdnem egész hadseregét elvesztette, a tartományainak elvesztése után bekövetkezett pénzügyi szorultság folytán nagy kö

[1]) L. Civ. Catt. 1867. vol. XI. 102.

get nem fordíthatott uj hadsereg szervezésére. :indamellett a franczia védelem megszűnése után ;ető szükség volt a haderő szaporításáról gondos- ›dni. A szentszék védelmére különösen Hollandia ı Belgium nagy számmal ajánlották föl fiaikat. A 'anczia kormány kiszolgált katonáiból a pápa szol- álatára D' Argy Károly ezredes parancsnoksága latt az ugynevezett antibes-i legiót állította. A pápai adsereg ujjászervezésében a beteges Merode helyett ápai hadügyminiszterré nevezett Kanzler nagy evékenységet fejtett ki.

A forradalom tudta, hogy a kis pápai hadsereg z ellene még intézendő csapásoknak nem lesz képes llenállani. Azért a franczia csapatok távozásakor a orradalmi táborban örömujjongás hangzott, s Che- ;hetelli a Flórenczben működő »nemzeti comité« ;gyik legkiválóbb tagja deczember 14-én az olaszok- ıoz intézett kiáltványában nyiltan mondotta: »Most ız a kötelesség vár reánk, hogy a művet befe- ezzük.«

IX. Pius, ki Istenben helyezte reményét, a for- :adalom fenyegetései daczára 1866. deczember 8-án ;zentté avattatásra[1]) és szent Péter és Pál tizennyolcz- ;százados centenariumára a kath. világ püspökeit 1867. júnins 29-ikére Rómába meghivta.

A forradalom nem késett a mű befejezését meg- indítani. Garibaldi, ki a flórenczi kormánynyal nyil-

[1]) Szentté avatandók valának: Kuncevich Josaphat, Arbues Péter, 19 gorcumi vértanu, Paulus a Cruce, Leonardus a Portu Mauritio, Maria-Francisca, Cousin Germana. A meghivás szövegét l. Civ. Catt. 1867. vol. IX. 98.

tan szakított, a neki nem eléggé gyorsan cselekvő »nemzeti comité« ellenében, melynek sugalmazója Rattazzi vala, »fölkelési központot« szervezett.[1]) Márczius 22-ikén a római emigransokhoz levelet intézett, melyben irja: »Tekintve, miszerint elkerülhetlenül szükséges, hogy a római emigratio ereje központosíttassék, és segitségére lehessen azon testvéreinknek, kik a pápai kormány igája alatt szenvednek, fölhivom önöket, hogy központot alakítsanak, és közvetlen vezetésem alatt az általam adandó utasítások szerint működjenek.« A központ bankjegyeket nyomatott, s hogy iránta a bizalom növekedjék, Garibaldi kijelentette, hogy a »központ« Flórenczben, tehát a kormány szeme előtt működik. Garibaldi közlönyei hirdették, hogy Garibaldi Menotti a »szabadító« csapatok élén május 15-ikén átlépi a pápai határt.

A szeptemberi conventio ily arczulcsapását a párisi kormány még sem hagyhatá szótlanul. Malaret a flórenczi udvar melletti franczia követ ápril 14-ikén az ismét kormányra került Rattazzit figyelmeztette Olaszország elvállalt kötelességeire. De Moustier párisi külügyminiszter ápril 16-án táviratilag fölszólítá a flórenczi kormányt, hogy a határokon a garibaldisták mozdulatait szigorúan ellenőrizze.

Garibaldi akkor azon vakmerőségre határozta

---

[1]) Valószinűleg ez is csak komédia volt. Midőn Garibaldi a Róma elleni fölkelés érdekében bejárta Felső-Olaszországot, Flórenczből Turinba, hová Garibaldi ment, ily távirat érkezett: »Garibaldi megérkezik. Adjanak az ő és kisérete rendelkezésére vonatokat. Teljesítsék rendeleteit. A költségeket a kormány viseli.« L. Unitá Catt. 1867. márcz. 19.

magát, hogy Anglia, Orosz- és Poroszország flónczi képviselőihez jegyzéket intézett, melyben tiltaızott a pápa világi fejedelemsége ellen, s maga szére »Róma kormányzója« czimét követelte, melyet egykori római Constituente ruházott reá, s melyet ak egy ujabb nemzetgyülés vehet el tőle. Tehát óma törvényes hatalmának tekintette magát, s er-l hivatalosan értesítette a hatalmakat.[1])

E jegyzék valódi hadüzenet volt. Június elején garibaldisták Terninél (a perugiai tartományban) ıszegyülekeztek, hogy onnan berohanást intézzenek pápai államba. A franczia kormány erélyes fölszólására (június 11-ikén) Rattazzi a forradalmi csapaıkat szétszóratta; 200 benyomult a viterbói tartoányokba, kiket azonban a pápai zuávok rendetlen ıtásnak indítottak.

Az egyházállam ily helyzetében, midőn a szent :ya személye sem volt biztonságban, a fenyegető ve:ély daczára a kath. világnak mintegy négyszáz főásztora, hazánkból Simor János primás és esztergomi érsek,[2]) Haynald Lajos kalocsai érsek,[3]) ,anolder János veszprémi, Strossmayer yörgy diakovári, Bonnaz Sándor csanádi, Papp-

---

[1]) L'invasion des États pontificaux en 1867. Révue Cath. : Louvain. 15. Mars, 1871.

[2]) Az 1867. február 22-én tartott titkos consistoriumban :veztetett esztergomi érsekké. Ugyanakkor székesfehérvári ispökké neveztetett Jekelfalussy Vincze, munkácsi püspökké ankovics István és kihirdettetett a breve utján kalocsai érsekgre emelt Lonovics József kineveztetése.

[3]) Az 1876. május 17. tartott titkos consistoriumban neeztett a kalocsai székre Lonovics utódjává.

Szilágyi József nagyváradi görög-egyesült, Zalk. János győri püspökök [1]) és Kruesz Krizosztom pannonhalmi főapát nem haboztak IX. Pius meghívására az apostolfejedelmek tizennyolczszázados emlékünnepére megjelenni. A püspökökön kivül megjelent áldozárok számát 16,000-re, mások 20,000-re teszik.

A szentatya a canonisatio ügyében június 12. 14. és 16. tartott consistoriumokban kikérte a főpapok véleményét, kiknek helyeslő nyilatkozata után június 25-ikén az ünnepélyre összegyülekezett olasz s idegen papokhoz beszédet (Jucundissima quidem) intézett, [2]) melyben őket fölhatalmazta, hogy a püspökeik által kitüzendő napon teljes bucsúval összekötött apostoli áldást oszthassanak.

Június 26-ikán »Singulari quidem« allocutiójában a jelenvoltakkal azon fontos hirt közlé, hogy a kath. világ főpásztorait egyetemes zsinatra szándékozik összehivni. »Régóta, mondja, lelkünkben foglalkozunk egy ügygyel, melyről alkalmilag többen tisztelendő testvéreink közől tudomást is vettek, s melyet, mihelyt az ohajtott alkalom kinálkozik, végrehajthatni is remélünk, t. i. hogy a kath. világ összes püspökeivel egyetemes zsinatot tartsunk, melyben egyesített tanácscsal és gonddal az egyház elnyomására létrejött annyi baj ellen a szükséges és üdvös orvoslatokról gondoskodjunk.« [3])

A nagy ünnepélyt megelőző napon, 28-ikán

---

[1]) 1867. márcz. 27. praeconisáltatott győri püspökké.

[2]) Szövegét l. Religio 1867. II. 3. sz.

[3]) Teljes szövegét l. Religio 1867. II. 4. sz.

Szent-Angyal-vár ágyui és a harangok zugásai jelezték Róma védőinek, az apostolfejedelmek ünnepének előestéjét, melyen szent Péter széke a hivők tiszteletére átvitetett a bazilika jobb hajójában levő Gergely-kápolnába.

29-ikén tartatott meg a centenarium megülésével összekötött szentté avattatás ünnepélyes ténye. A nagy körmenet után a canonisatio bíbornok-procuratorának szokásos kérvényezésére a szent atya, mint az egyetemes egyház feje és tanítója ünnepélyesen kihirdeté Krisztus említett hű szolgáinak a szentek sorába fölvételét.[1]) Te Deum után a szent atya a jelen-

---

[1]) »Ad honorem Sanctae et Individuae Trinitatis, et exaltationem fidei Catholicae, et Christianae Religionis augmentum, auctoritate Domini Nostri Jesu Christi, Beatorum apostolorum Petri et Pauli ac Nostra; matura deliberatione praehabita, et Divina ope saepius implorata, ac de Venerabilium Fratrum Nostrorum Sanctae R. Ecclesiae Cardinalium, Patriarcharum, Archiepiscoporum et Episcoporum in Urbe existentium consilio, Beatos Josaphat Kuncevich Pontificem; Petrum de Arbues; Nicolaum Pichi cum sociis, videlicet: Hieronymum, Theodoricum, Nicasium Joannem, Willehadum, Godefridum Mervellanum, Antonium Werdanum, Antonium Hornariensem, Franciscum, Joannem, Adrianum, Jacobum, Joannem Osterwicanum, Leonardum, Nicolaum, Godefridum Duneum et Andream, sacerdotes, Petrum et Cornelium laicos, omnes martyres; Paulum a Cruce et Leonardum a Portu Mauritio confessores; Franciscam et Germanam Virgines, sanctos esse decernimus et definimus, ac Sanctorum Catalogo adscribimus: statuentes ab Ecclesia Universali eorum memoriam quolibet anno, nempe Josaphat 12. nov.; Petri 17. sept.; Nicolai et sociorum ejus die 9. Julii inter sanctos martyres; Pauli die 28. apr.; Leonardi die 26. nov. inter sanctos confessores non pontifices; Mariae

voltakhoz latin homiliát intézett.[1]) 30-ikán szent Pál emlékezete a városon kivül sz. Pál bazilikában tartatott meg.

Július 1-jén a jelenvolt főpapok a szent Péter egyház előcsarnoka fölötti nagy aulában a szent atyának 486 aláirással ellátott föliratot nyujtottak át. Ebben kijelenték, hogy megemlékezvén a kegyességről, melylyel ő szentsége őket azelőtt öt évvel fogadta, most csupán kifejezett ohajára harmadszor megjelentek. Ebben egy részt czéljok vala őt sulyos szorongattatásaiban szeretetök és csudálkozásuk ismétl kijelentésével vigasztalni, másrészt lelkesíti őket a remény, hogy atyai szine előtt lelki erejökben megszilárdulnak, az egyetértés köztök mind szorosbra fűződik, s a szent atyára és önmagukra nézve közös vigasz és öröm közös tárgyát találják. Ily tárgy a szentek uj neveinek tündöklése az egyház évkönyveiben; de a százados emlékünnep magában is alkalmas sziveiket lángra gyulasztani, midőn rendíthetlen szilárdságát tekintik azon sziklának, melyre Krisztus Jézus egyházát és annak folytonos fönnállását alapította; mert isteni erő által látják eszközölve, hogy Péter széke, az igazság hirdetője, az egység központja, az egyház szabadságának alapja és erőssége annyi ellenséges törekvés ellenében sérthetlenül fönnáll, mig országok és birodalmak egymás után támadnak és eltünnek. A mit erre vonatkozólag öt év előtt kijelentettek, azt az egész világ előtt megerősítik, megtoldva

Franciscae die 6. oct.; Germanae die 15. Julii inter sanctas virgines pia devotione recoli debere.

[1]) Szövegét l. Rel. 1867. II. 6. sz.

azt dicsérettel mindazért, mit a szent atya azóta a hivők üdvére keleten ugy, mint nyugaton, az egyház dicsőségére szóval és tettel erélyesen és buzgón mint jó pásztor végzett. Soha sem hallgatott, midőn az örök igazságok hirdetése, a kor tévelyeinek az apostoli szó kardjával való sujtása forgott kérdésben. A mit hit dolgaiban mondott, megerősített, hirdetett, azt mondják, megerősítik, hirdetik ők is, azon meggyőződésben, hogy Pius által Péter szól. Nagy örömmel töltötte el őket, midőn ajkairól hallották, hogy egyetemes zsinatot szándékozik összehivni. »Bátorság! szent atyánk, igy fejezik be; mint eddig, vezesd az egyház hajóját a viharok közepette szilárd kézzel kikötőbe. A bálkányban, melyet elfoglalsz, egykor Péter ült; ő közben fog járni Istennél, hogy a hajó, mely az ő esedezése által már tizennyolcz századon át az emberi élet magas tengerén járt, vezérleted alatt a halhatatlan lelkek gazdag zsákmányával megtelten dagadt vitorlákkal evezzen a mennyei kikötőbe.[1])

Válaszában a szent atya örömét fejezé ki a fölött, hogy az egyetemes zsinatra nézve a főpásztorok vele egyet értenek. »Ugyanazon kevélység, folytatá, mely egy régi merényletet meg akar ujítani, már régóta hamis haladás által várost és tornyot akar épiteni, melynek csucsa az égig érjen, honnan magát az Istent leránthassa. De ugy látszik, az Isten leszállott, hogy megtekintse a művet, és összezavarja az építők nyelveit, hogy egyik se értse meg többé szomszédját: ezt bizonyitják az egyház elleni zaklatások, a világi tár-

[1]) Teljes szövegét l. Rel. 1867. II. 5. sz.

sadalom szánandó helyzete,s mindenek összezavarása.« Határozottan kijelenté végre, hogy a szeplőtelenül fogantatott Szűz oltalma alá helyezendő zsina: deczember 8-ikán fog megnyittatni.[1])

Ugyanazon napon Boschetti Kolos gró: Modenából több mint 1500 előkelő olasz világiva. kik száz várost képviseltek, szeretet-adomány kiséretében a szent atyának hódolati albumot (albo delle cento città = a száz város albuma) nyujtott át.

Boschetti bátor szavaira, melyekkel az albumot átadá, IX. Pius válaszában mondá: »... Azt mondták. hogy gyülölöm Olaszországot; nem, én nem gyülölöm; mindig szerettem, megáldottam, boldogságá: ohajtottam; Isten tanúm, mennyit imádkoztam érette. Nem egység az, mely önzésen alapszik; nem áldott azon egység, mely megsemmisíti a szeretetet és igazságot, mely letapodja mindenki, az Isten szolgái és a jó hivek jogait. Ellenök mindenki, szemben áll velök mindenki, mert ellenök maga az Isten. Az óra ütött. a diadal el nem maradhat, s ha mégis késik, viseljük békével az isteni igazság csapásait...«[2])

Az ünnepélyek sorát befejezte július 7-ikén ama breve ünnepélyes kihirdetése, melylyel a szent atya még május 7-ikén 205 japáni vértanut, kik 1617 és

---

[1]) Szövegét l. u. o. 6. sz. V. ö. Barbier de Montault: Les ceremonies du Centenaire et de la Canonisation à S. Pierre. Rome, 1867., — és: Bartolini — Mansi: Le Centenaire de S. Pierre. Rome, 1867.

[2]) Eredeti szövegét l. Civ. Catt. 1867. XI. vol. 244. V. ö. Margotti: S. Pietro e l'Italia, ovvero le Relazioni di S. Pietr e suoi successori colle cento città italiane. Torino, 1867.

531. közt Krisztus hitéért véröket ontották, a szen-
k sorába igtattattak.[1])

Az apostolfejedelmek százados emlékünnepe és
canonisatio alkalmából a szent atya a Rómában je-
nvolt főpapokat pápai trónállóknak (adstantes solio
ontificio) nevezte ki, s megengedte, hogy a püspökök
nindnyájan 1868. június 29-től fogva lilaszinű papi-
ipkát (cappucium) viselhessenek.[2])

---

[1]) V. ö. Catalogo e brevi memorie dei ducento e cinque
beati Martiri nel Giappone. Roma, 1867.

[2]) Mindkét breve szövegét l. Rel. 1867. II. 18. sz.

XII.

Mentana.

Ujabb forradalmi jelenségek. — A franczia kormány fölsz… lása. — Páris és Flórencz közt a viszony feszültté lesz. — III. Napoleon uj invasióval fenyegetőzik, mire az olasz korm… Garibaldit elfogatja. — Garibaldi, daczolása mellett is, sza… don bocsáttatik. — A garibaldisták megtámadják a pápai ál… mot. — Monte-Libretti. — Merénylet Rómában. — Mon… Rotondo. — Az olasz kormány Párisban jelenti, hogy Róm… föllázadása esetében, bevonulni lesz kénytelen. — III. Na… leon habozása. — Végre csapatokat küld a pápa segitség… — A mentanai csata. — A szent atya fogadja a franczia … tiszteket. — Deczember 20-iki allocutio. — Az olasz korm… bünrészessége.

A Rómában lefolyt nagyszerü kath. manifest… tiót, és különösen a száz olasz város bátor föllépés… a cselekvési párt kihívásnak tekintette. Minden arra mutatott, hogy komolyabb összeütközés van készü… lőben. A »nemzeti comité« és »fölkelési közpon… közös »nemzeti juntába« olvadtak össze.[1]) A flórenc… kormány titkon támogatta a fölkelési készületek… a Rómában müködő forradalmi ügynökök állan…

[1]) Ezzel a flórenczi kormány még gyanúsabbá le… mert ismeretes volt, hogy a »nemzeti comité« Rattazzi be… lyása alatt áll.

;zeköttetésben voltak a flórenczi miniszterekkel, : szemet hunytak arra, hogy rendes katonáik vörös- ;es garibaldistákká lettek.

Garibaldi neve sok emberre gyujtó hatással lt, de tagadhatlan, hogy csapatainak nagy részét társadalom salakja képezte.[1]) A brigantik gazdag ákmányra számítottak az elfoglalandó városokban, ként pedig Rómában.

A franczia kormány ismételten intő jegyzékeket ıldött Flórenczbe, honnan csak kitérő válaszokat ıpott. »Az a biztonság, sürgönyzé július 21-ikén De :oustier Malaretnek, melyben Rattazzi tetszeleg agának (paraît se complaire) amennyire meglep, ɔen úgy nyugtalanit. Bár mily optimismusban is jenek ügynökei, teljesen tájékozva vagyunk, s biz- ısíthatom önt, hogy a veszély nagy. Ha valami ırténik, bármit mondjon is az olasz kormány, a lelősség teljes sulyával reá nehezül. Az olasz kor-

---

[1]) Fambri képviselő a flórenczi kamarában 1867. de- ·mber 15-ikén nyiltan ki merte mondani, hogy az önkény- sek, kiket Garibaldi Roma ellen vezetett, ³/₄-ed részben ılvajokból és rablókból állott. »Garibaldi expeditiója alatt, y szólt, azt vettük észre, hogy tartományainkban a rablás ünetelt, jele, hogy az expeditióban a rablók is föltalálták 'deköket.... 1866-ban a kormány önkénytesek gyüjtött; kinevezett bizottság ezek 45 százalékát visszautasította. 1866-ban az önkénytesek közt a »mauvais sujets«-k közel) százalékkal voltak képviselve, hogy ne lettek volna még kább az idén? Azt hiszem, hogy azok számát tulzás nélkül) százalékra tehetni....« Bixio azzal czáfolta Fambrit, hogy ily gyalázkodások politikátlanok és időszerüt- nek! V. ö. Atti ufficiali della Camera, 1867. 504.

mánynak lehetetlen nem tudnia, hogy hol vannak fegyver-tárak s az actio központjai. Legyen erélye fegyvereket lefoglalni, a központokat szétszór... legyen elég ereje, ha szükséges, Garibaldit ... volítani.«

S miután a franczia kormánynak arról is ... tudomása, hogy a forradalmi ügynökök a pápai c... patokat hűtlenségre csábítják, s különösen a fra... katonákból álló antibesi legióban fordulnak elő ... mos hűtlenségi esetek, mely legiót pedig a pá... kormány a franczia hadsereg részé... tekintette, ennek további meggátlására Dumont ... bornokot küldötte Rómába. [1])

A viszony Flórencz és Páris közt mindig fesz... tebbé lett, midőn Napoleon herczeg Victor-Em... ellel és Rattazzival találkozott Turinban. Noha ... értekezlet tárgya nem tétetett nyilvánossá, azt sejt... engedi a körülmény, hogy Rattazzi egy fenyege... egyzéket, melyben Francziaországot az antibesi leg... miatt a conventio megsértéséről vádolja, s kijele... hogy Garibaldi után közvetlenül a királyi csapatok Rómába vonulnak, — Párisba el nem küldötte. Garibaldi terveire is megnyugtató nyilatkozat... adott, ki szerinte késznek látszik ismét Caprera s... getére visszavonulni.

Garibaldi pedig nem Caprerába, hanem Ge... az internationalistákból és socialistákból álló hir...

---

[1]) A csapásokhoz még a cholera-járvány is járult. ... Siciliából és Nápolyból a pápai államban is nagy mérvben terjedett. Altieri herczeg, bibornok s albanói püspök ... nyájáért való buzgalmának lett áldozata.

béke-congressus«-ra ment, hol kijelenté, miszerint zándékában van mielőbb Rómába vonulni, hogy »a ápaság pestises intézményét megdöntse, a szörnynek negadja a végdöfést, s mindenkorra megsemmisítse bálványzás és hazugság menhelyét.«

Ily fenyegetésre a jegyzékváltás ideje jóformán ejárt. Francziaország uj interventióra készült. Touonban fölszerelve állott egy flotta, mely az invasio lső hirére az olasz partok felé volt indulandó.

Ez Flórenczben hatott. Rattazzi Garibaldit gész törzskarával Arezzo mellett Asinalungában lfogatta azon pillanatban, midőn a pápai államba etörni készült (szeptember 23-ikán), s bezáratta az lexandriai erődbe. Itt azonnal a kormány igérte zabadsága visszaadását, ha becsületszavával fogadja, ogy visszatér Caprerába s ott marad. Ezt Garibaldi negtagadta, hanem börtönéből ezt irta: »A rómaiak rabszolgák jogával bírnak, hogy föllázadhassanak sarnokaik, a papok ellen. Az olaszok kötelessége ket segíteni, s remélem, hogy ezt meg is fogják enni, ha 50 Garibaldi kerül is fogságra. Előre tehát zép elhatározástokban, rómaiak és olaszok! Az egész ilág reátok tekint; ti bevégzitek a művet, előre hadtok fölemelt fővel, s a nemzeteknek azt mondjátok: Mi az emberi testvériség utjából eltávolítottuk annak eggyülöletesebb ellenségét, a pápaságot.«

És Garibaldi 58 órai fogság után föltétlenül szabadon bocsáttatott,[1]) épen akkor, midőn a

[1]) »Senza condizioni« irá ő maga Barrili barátjához inzett levélben, mely szeptember 27-ikén a genuai »Movimen»«-ban megjelent.

franczia külügyminiszter a flórenczi kormányt Gari-
baldi elfogatásaért üdvözölte!

Ezzel Victor-Emanuel kormánya a pápai terüle
megtámadásának szabad folyást engedett.

A garibaldista csapatok szeptember 28-ikán
Toscanából Umbriába a viterbói tartományba nyo-
mtottak. A pápai hadsereg ekkor Kanzler főpa-
rancsnoksága alatt 13,000 emberből állott. Ez k
dandárra oszlott, melyek egyikével Courten tá-
bornok a tartományokban, a másikkal Zappi tá-
bornok Rómában működött.

A viterbói tartományba berontott garibaldisták
pusztítva és rombolva haladtak San-Stefanon át köz
Viterbóig; de a pápai csapatokkal való találkozáskor
azonnal futásnak eredtek. Egy másik csapat szep-
tember 29-ikén Acquapendentére vetette magát a
bolsenai tó közelében. A hely magában fontos vol:
védelmezte a bolsenai tó, és uralta a Toscanába
vezető utat. Acquapendentében azonban mindössze
27 pápai csendőr volt, kik 300 garibaldista ellenében
három órái védelem után, kénytelenek valának ma-
gukat megadni. A győztesek első teendője volt megra-
bolni a közpénztárakat, a püspöki palotát és zárdákat.
Október 2-ikán a pápai csapatok ismét uraivá lettek
Acquapendenténak.

Caninónál, Ischiánál, Monte-Landrónál előfor-
dult kisebb összeütközések után a garibaldisták ok-
tóber 1-jén bevonultak Bagnoreába, mely a
Viterbo és Orvieto közti utba esik. Itt is lefoglalták a
pénztárakat, bántalmazták az egyháziakat, megszent-
ségtelenítették a templomokat. E helyen több hadert

ɔntak magukhoz, s a kis várost további hadműve-
:teik központjául látszottak kiszemelni. Erős had-
llás volt, melyet a város falain és erős épületein
ivül a közvetlen környék halmai is födöztek. Október
-ikén zuávok és rendes sorkatonaság, mindössze alig
00, megtámadá a védműveik közt őket váró gari-
aldistákat. A csata 11 órakor kezdődött és 2 órakor
l volt döntve. A forradalmi csapatok halottakban
s sebesültekben 90 embert vesztve Orvieto felé me-
.ekültek, 178 pedig fogolylyá lett.

Mig Bagnorea megvívása által Viterbo-tarto-
nány a garibaldistáktól megtisztíttatott, Menotti Ga-
:ibaldi vezetése alatt egy más, 600 főből álló csapat
ι közellevő királyi sereg akadályozása nélkül meg-
elent Sabina-tartományban Neronánál és Mon-
;e-Librettinél. A pápaiak Celli kapitány alatt
tt is győztek. Menotti Garibaldi csak gyors lovának
töszönheté menekülését. Hasonló szerencsével har-
:zoltak Monte-Maggiorenél, mely uralta a
'asuti közlekedést Róma felé; Cervaránál és
Subiacónál.

Október 14-ikén Monte-Librettinél ujabb ösz-
szeütközés volt. 1200 garibaldista ellen 80 zuáv
harczolt hatodfélórán át, és csak az éj beálltával
vonultak vissza a közel Monte-Maggioreba, anélkül,
hogy a garibaldisták merték volna őket üldözni. A
pápaiak e vakmerő harczokban elvesztették két jeles
tisztöket, Guillemint és Queelent.

Ugyanakkor a déli határokon a Nicotera
tábornok és képviselő vezetése alatt garibaldisták
elfoglalták Falvaterrát és rettegésbe hozták az egész

Frosinone-tartományt. Mint mindenütt, itt is megrabolták a közpénztárakat, megszentségtelenítették a templomokat, bántalmazták az egyháziakat. Mire a pápai csapatok megérkeztek, már tovább állottak.

E gyors mozgalmak által a garibaldisták czélja vala kimeríteni a pápai csapatokat, melyeket a fenyegetett pápai terület majd egyik, majd másik pontjára kellett rendelni, s ha sikerül azokat az erőltetett menetek és folytonos zaklatás által elkedvetleníteni, meglepetés által Róma uraivá teszik magukat. De az addigi tapasztalás meghiusította várakozásaikat. Elhatározták tehát czéljok elérésére az árulásboz és gyilkoláshoz folyamodni.

A Róma elleni merénylet végrehajtása október 22-ikére volt kitűzve. Napok óta gyanús, többnyire ismeretlen emberek fordultak meg az örök városban. Mondott napon a Colonna-téren egy Orsini-bomba vetésével jelt adtak a vérengzésre. E jeladásra a rejtekeikből előtörő garibaldisták egyidejüleg számos pontot támadtak meg, nevezetesen a Capitoliumot, szent Angyal várát, melyet Róma kulcsának neveztek, S. Michelet, sz. Pál kapuját s a San-Callisto katonai laktanyát. Terv szerint két garibaldista banda, egyik szent Pál kapuján a Cairoli testvérek vezetése alatt, a másik a Tiber felől vala Rómába benyomulandó. Azonban rövid idő alatt a rend mindenütt helyre volt állítva. Garibaldi hősei, mint mindenütt, hol merényleteikkel sikert nem arattak, térdre estek s a Madonna, »jó atyjok,« »a pápa-király« nevében kegyelmet esdettek. A világ akármely más államában a katonaság nem igen tanusított volna kegyelmet

ɣanok iránt, kik azért lopóztak a városba, hogy ilkoljanak és raboljanak. IX. Pius katonái még a ilkosok iránt is mérsékletet tanusítottak.

A merénylet azonban még nem ért véget. A ·rristori-laktanyát, melyben zuávok voltal elszállálva, lőpor által légbe akarták röpíteni. Szerencsére gonosz szándék csak részben sikerült. A zuávok ıgy része máshol volt elfoglalva; az épület megronıltatott, de nem robbant szét; a részint meghalt, szint megsebesült áldozatok száma harmincznégy ılt. [1])

Jelentősebb ütközet fordult elő október 21-ikén :onte-Rotondónál husz kilometernyire Rótól. Garibaldi itt személyesen 6000 hívét vezéɣelte. A kis város őrségét 350 ember képezte az ıntibesi legió«-ból. A csekélyszámu, de elszánt ·ség négyszer verte vissza a támadókat. Kétnapi hős ·delem után lőszerekből kifogyva végre visszavoılni volt kénytelen.

A monte-rotondói bátor védelem, noha a ropınt tulnyomó erő ellenében visszavonulással végɔdött, mégis nagy befolyással volt a garibaldisták

---

[1]) A Rómában működött fölkelési bizottság ezen eseıényről Flóreneczbe a következő jelentést küldötte: »A pápai ıávok Serristori-kaszárnyája alá volt aknázva; merész és ılötte veszélyes vállalat; technicai oknál fogva, melyet főɔsleges itt előadni, a három lőporos hordó közől csak egy ·gott tüzet, azért az épület is csak részben vettetett föl. Mindmellett a romok között számos zuáv veszett el. Ez az eseıény a városban nagy benyomást idézett elő; a pápai hadseɐgben nagy a rémülés.«

előbaladásának föltartóztatásában. A vörös-ingesek, kik az addigi csatározásokban érzékeny veszteségeket szenvedtek, nem tekintették oly megvetendő erőnek azokat, kiket Garibalditól csak »bérenczek«-nek hallottak czimeztetni.

Az események folyamata bizonyította, hogy a flórenczi kormány a szeptemberi conventiót nem tartja tiszteletben. Azon elvállalt kötelességének, hogy a pápai területet megtámadtatni nem engedi, épen nem tett eleget, sőt a garibaldisták vállalatát előmozdította. [1])

[1]) Villefranche többször idézett művében Vill... után ezt irja: »Egy első csapatnak, mely 400 erőteljes ...kóból áll, találkozója van a pápai csendőrökkel. — Hagyják menni. — Jő egy második csapat, ezek aratók. De vállukon puska van! Ezzel a zsizsiket fogják lövöldözni. — Helyes. Hát azok, kik utánok jönnek? — Azok kertészek, kik a pápa kertjében rózsákat fognak ültetni. — Pompás: menjenek! — Utánok lakodalmasak jönnek. Legalább 7—800. A tábornok megöleli a menyasszonyt, kiben fölismeri egykori inasát, s ... szóla: »Bamba! takard el puskádat, kilátszik a szoknya al...« 271. l. — A milanói »Perseveranza« pedig ezt írja: »A nápolyi questura, támogattatva a kormány legbensőbb barátjai által, erélyesen előmozdította az önkénytesek toborzását. Flórenczből az önkényteseket nyiltan nagy tömegekben engedték távozni. Ghirelli őrnagyot engedték odahagyni a hadsereget, hogy nyiltan, többnyire rendes katonákból legiót alakíthasson. Garibaldinak szabadon küldhettek lőszereket, fegyvereket, pénzt, a municipiumok aláírását eszközölhették. A kormány mindenre szemet hunyt. Ha a kormány ily magatartást követ, a mérsékelt párt mondhatja Rattazzinak: »Vonuljatok be a rendes hadsereggel, hogy a helyzet urai maradhassatok.« Rattazzi arra számított, hogy Róma és helyzet urává lesz az önkénytesek által, kiknek m...

A conventiónak ilyetén megsértése a másik :erződő félnek kötelességévé tette azt tiszteletben ırtatni.

III. Napoleon nem könnyen határozta el magát lépésre. A carbonarismus emlékei, az Orsini-bomáktól való félelme, az elodázhatlan szükség, hogy a agy katholikus franczia nemzet ohajtásait figyelembe egye, azon aggodalom, hogy egy Poroszországgal aló épen nem lehetetlen szakitás esetében Olaszorzágot ellenségévé teszi: mind e körülmények nem ngedék a császárt szemben az olaszországi dolgokkal ıatározottan cselekedni.

Az olasz kormány Nigra által azt tudatá vele, ıogy Róma forrong, s ha lázadás tör ki, a királyi :sapatok bevonulni lesznek kénytelenek. Ha ez be:övetkezik, ha a garibaldisták »gyorsan cselekedtek« rolna, a császár a »bevégzett tényt« valószinüleg :pen ugy elismerte volna, mint Castelfidardo után. De ı rómaiak nem lázadtak föl, a garibaldisták nem tudtak ıléggé »gyorsan cselekedni,« s az egész világ katholiusai a császárt passiv bünrészességről vádolták. És ez utóbbi körülmény a kérdést még égetőbbé tette. Ha Napoleon teljesen elfordul a katholikusoktól, bizonyos dynastiájának bukása, pedig annak föntartása képezte

---

előzését tanácsoltuk neki. E pontra nézve részünkről tévedésben voltunk; de kinek nem válnék becsületére, ha azt hitte, hogy Olaszországot kormánya nem fogja ily gyalázatteljes, alattomos politikába bonyolítani? Ily áron kell nekünk Rómába mennünk, és rómaiakká lennünk.« Idézve a Civ. Catt. által. 1867. Vol. XII. 504.

egyik legkiválóbb föladatát. Másrészről azonban, ha Olaszországgal szakit, ez Poroszország karjaiba veti magát. [1])

A császár kormánya jegyzékek által igyekvék a flórenczieket kötelességök teljesítésére bírni. A fölszólalásoknak azonban nem volt semmi eredménye. Tervben volt franczia-olasz interventio, mely szerint az olasz királyi csapatok a pápai tartományok határait, a császáriak pedig Civitavecchiát és esetleg Rómát szállanák meg. [2]) E tervet támogatta Napoleon herczeg. Ellenben Rouher, De Moustier és Niel azt kivánták, hogy Francziaország külön, közvetlen

[1]) A császár előtt nem volt ismeretlen Rattazzi az... terve, hogy Victor-Emanuel háborút izenjen Francziaországnak, hívja segítségül a poroszokat, és habozás nélkül vonuljon Rómába. Október 17. és 19. közt sürün váltattak sürgönyök, melyekben Rattazzi Poroszországnak fölajánlotta véd- és dacszövetségét, s kérte, hogy közvetlenül hadaival működjék a Rajna felé, mig ő Róma ellen indul és azt elfoglalja. Azonban Poroszország az ajánlatot visszautasította.

[2]) De Moustier ezt igy adta elő: Olaszország párisi követe hozzám jött, és két szóbeli ajánlatot tett: először, hogy a római kérdés megoldására európai congressus hivassék össze; másodszor, hogy Rómát Franczia- és Olaszország együttesen szállják meg. Az elsőt tudomásul vettük, a másodikat visszautasítottuk. Hogy az utóbbi ajánlatot jellemezhessem, nyiltan kellene szólhatnom. Nem csak meg akartak bennünket csalni, hanem azt is kivánták, hogy árulás részeseivé legyünk. Az olasz kormány nem csak azt mondotta: mi megsértjük a conventiót, hanem még hozzá tette: jer és sértsd meg velünk együtt. Becsületünk, igazságérzetünk egyiránt fölháborodott. Azért indignatióval visszautasitottuk a bünrészességet. E pillanattól fogva az expeditio el volt határozva.« Patterson: Pius the Ninth. London. 1878. 195.

és erélyes interventio által tiszteletben tartassa az általa aláirt conventiót. Ezt követeli Francziaország becsülete és érdeke, ezt kötelességei a katholicismus iránt, melynek jogai oltalmazását ünnepélyesen igérte.

A császár hosszú habozás után végre ez utóbbiak részére állott. Saint-Cloudból négyórai tanácskozás után október 17-ikén Rómába sürgönyözteté: »A pápai kormány erélyesen folytassa védelmét; Francziaország segélye nem fog hiányozni.« A Toulonban De Failly tábornok alatt levő hadtest parancsot kapott, hogy azonnal Civitavecchiába induljon. Október 18-ikán a császár közvetlenül Rómába küldé Prudon mérnökkari tábornokot azon utasítással, hogy a franczia közbenjáró sereg megérkezését hivatalosan jelentse és Kanzlernek Róma védelme iránti intézkedéseiben segítségére legyen.

Az intézkedés még jókor jött. Rattazzi már parancsot adott Róma megtámadására. Ricotti tábornoknak három dandárral Róma ellen kellett volna indulnia, mig Piola-Caselli tábornok két dandárral Civitavecchiát vala megtámadandó, Parocchia tábornok pedig parancsot kapott két zászloaljjal Terracina felől benyomulni. Ezen expeditiót meghiusította Victor-Emanuel ellenparancsa, ki egy Francziaországgal való háborútól annál inkább tartott, mivel Berlinből szövetség-ajánlatára nem kapott biztató reményt. [1])

[1]) E kudarcz folytán Rattazzi a kormányból kilépett, helyét Cialdini foglalta el, kit azonban már a franczia interventio hivatalos bejelentése után Menabrea váltott föl.

A franczia kormány erélyes jegyzékben tudat közbenjárását a flórenczi cabinettel: »E pillanatban, irá De Moustier október 25-ikén, nem akarjuk föl- rolni az egymást követett eseteket, melyek egy a szent- szék biztonságát épen annyira fenyegető, mint Olasz- ország valódi érdekeire nézve veszélyes válságot a vég- letes következményekig hajtottak. Ma elég e válságot jogunk és becsületünk szempontjából tekin- tenünk, és az innen folyó kötelességeinket constatálnunk.

»Az 1864. szeptember 15-iki conventiót az olasz kormány tette szükségessé, s azt szabadon alá- irta. E conventio értelmében köteles a pápai állam határait minden kültámadás ellen megvédeni. Ma senki sem kételkedhetik többé afölött, hogy e kötele- zettségét nem teljesítette, és nekünk jogunkban áll visszaállítani azon állapotot, mely Rómából távozá- sunk előtt létezett. A becsület kötelességünkké teszi, miszerint ne hagyjuk figyelmen kivül, mily remény- ket kötött a kath. világ oly okmány értékéhez, me- lyet Francziaország aláirásával megerősített.« A jegyzék azzal végzi, hogy a franczia csapatok Ró- mát azonnal odahagyják, mihelyt a rend helyre lesz állítva, és a római kérdés megoldására congres- sus hivatik össze.

De Failly franczia tábornok október 29-ikén intézte proclamatióját a római néphez. »Napoleon császár, mondá ebben, ujra expeditiót küldött Ró- mába, hogy a szent atyát és a pápai trónt a forra- dalmi bandák fegyveres támadásai ellen védelmezzük.« Ugyanakkor Victor-Emanuel távsürgönyzé: »A fran-

:ia csapatok kiszálltak Civitavecchiában. Az olasz :reg azonnal átlépi a határt.« Az olasz csapatok csakgyan megszállották Acquapendentet, Civita Castelınát, Frosinonét és környékét. Csapatait azonban franczia kormány ujabb fölszólalására [1]) ismét isszavonta.

Garibaldi, kétségtelenül a királyi csapatok ımogatásában bizva, Rómát készült megrohanni. Ionte-Rotondo és Mentana közt 12—15,000-nyi aderőt pontosított össze.

Kanzler elhatározta Garibaldit elfoglalt hadllásában megtámadni. November 3-ikán hajnali árom órakor indult ki a Rómából 3000 főnyi pápai sapatokkal, melyek fele zuávokból állott, és 2000 rancziával, kik Polhès parancsnoksága alatt a tartaékot képezték.

A Porta Pia előtt, hol a hadsereg öszpontosítatott, számos római jelent meg, áldásaikkal kisérvén ı hősöket, kikhez a három héten át nyugtalanított ıép reményét fűzte.

A vezényletet Kanzler közvetlenül magának artotta fönn. Az ellenség Rómától öt-hat órányi táolságban táborzott. Monte-Rotondót, melyet október 26-ikán elfoglalt, jelentékenyen megerősítette. M e n:a n a, melytől e csata nevét nyerte, egy falakkal körülvett városka rendes ostromot nem állott ugyan ki, de elég sikeresen ellenállhatott az expeditio könnyű ágyútüzének. E helyet nemcsak Monte-Rotondo védte, de megvívását azonfölül nehezítette a

---

[1]) De Moustier jegyzékét l. Civ. Catt. 1867. vol. XII. 512.

hegyes, erdős, számos rommal és gazdasági épülettel biró vidék. Mentana előtt a halmakat, melyek a Rómából odavezető utat uralták, legalább kétórányi kiterjedésben az olasz királyi hadsereg tisztjei által vezénylett garibaldisták tartották elfoglalva. Az erős hadállást szakértő vezérrel, és jobb ügyért harczoló csapatokkal sokkal erősebb hadsereg ellen meg lehetett volna védelmezni, mint azon maroknyi sereg volt, mely november 6-án a Porta Pia-n kivonult. Azonban Garibaldi bátor, de rosz tábornok volt; katonáit pedig nem annyira Olaszország szabadságának ügye, mint inkább a fosztogatás vágya, és az egyház elleni gyülölet lelkesítette.

Délben egy órakor a négy század zuávból álló pápai előhad összeütközésbe jött az ellenséggel, ki az ut mindkét oldalán levő erdős magaslatokat szállotta meg. A zuávok szuronyszegezve hatoltak föl a magaslatokra. A zuávok, irá a franczia tábornok hivatalos jelentésében, gyorsan és fényes sikerrel foglalták el az erdős sürüségeket, s megszállották a magaslatokat, melyek Mentana fölött uralkodnak.«

Nehezebb föladat várt a pápaiakra Mentana közvetlen szomszédságában, hol az ellenség legerősebb hadállásait birta. A zuávok által üzött garibaldisták nagy tömegekben öszpontosultak a Vigna di Santuccinak nevezett major épületei és falai közt. A falakról és ablakokból gyilkos golyózápor pusztított a zuávok soraiban.

A zuávok már-már ingadozni kezdettek, midőn a rettenthetlen Charette fölkiált: »Előre zuávok, vagy megöletem magamat nélkületek!« A lankadók

ujra föllelkesülnek, s a halállal daczolva megvívják a majorságot. Előnyomul szorosan Mentana alá, s ott kedvező állást elfoglalván, a római és franczia lövegek élénk ágyútüzet indítanak meg. Szőllőről szőllőre, halomról halomra üzték maguk előtt az ellenséget. Mindkét rész a legnagyobb elkeseredéssel harczolt.

»... Gyalogságunk, irja Kanzler hivatalos jelentésében, mindig növekedő hévvel nyomult elő Montana felé, az erődnek mind jobb, mind bal oldala felé tért nyervén. Azért az ellenség most két erős uj csapatot küldött mindkét szárnyunk megtámadására, és e támadás különösen sikerült jobbszárnyunkon, oly módon, hogy a karabélyos zászlóalj, mely már a közel lakházaknál levő olajfákig jutott, két tüz közé került; mindamellett, bár nagy veszteséget szenvedett, az az elfoglalt állást oda nem hagyta.

»Körülbelül fél négy volt délután, midőn nem levén már tartalékseregünk, D'Argy ezredes a római legióból, kinek gondjaira a seregderék vezetése volt bizva, meghivta Polhés tábornokot, hogy mindkét szárnyunkat támogassa. A francziák, kik türelmetlenül nézték előhaladásunkat, szokott vitézséggel pillanat alatt rátörtek az ellenségre, ki már-már bekerített volt bennünket.

»Frémont ezredes támogattatván három század vadász által, zászlóaljaival nemcsak megállította az ellenséget, hanem a garibaldisták legszélsőbb baloldalára jutván, oly gyilkos lövetést kezdett, hogy őket visszavonulásra kényszerítette.

»Saussier ezredes balszárnyunkon hasonló mű-

veletet vitt véghez. Ugyanis szembeszállott 1500 főny. csapattal, mely a monte-rotondói magaslatokat födé s bár sokkal csekélyebb haderővel rendelkezett, előnyös állást vívott ki magának.«

A rövid novemberi napon már-már az esti szürkület állott be; mindamellett Kanzler a győzelmet az nap még teljessé ohajtotta tenni. Polhés-val egyetértve elhatározta az éj teljes beállta előtt Mentana ellen döntő rohamot intézni. Berger ezredes csapataival járatlan uton előrehaladván, Mentana falairól az ellenséget vissza kezdé szorítani, de minden erőfeszítés daczára sem juthatott az elsánczolt helységbe, melynek minden egyes háza erősen meg volt szállva.

Eközben beállott az éj. A csata főczélja el vala érve. Az ellenség minden állásából kiveretvén, roppant veszteségek után Mentanába vonult vissza. Kanzler jobbnak látta az ujabb támadást más napra halasztani, annál inkább, mert az ellenségnek nem maradván szabad utja a menekülésre, valószinű volt, hogy meg fogja magát adni.

Ez előrelátásában nem csalatkozott. Garibaldi és fiai az éj védelme alatt megszöktek, csapataikat magukra hagyván. Monte-Rotondóból a garibaldisták mind elvonultak, Mentana pedig megadta magát. Az itt elfogott garibaldistákat, 1398-at fegyver nélkül szabadon bocsátották. »Csapatainknak irja Kanzler, szomorú látvány nyilt Monte-Rotondóban: a templomok ki voltak fosztva, megszentségtelenítve, a lakosok kizsarolva, kegyetlenkedések által elnyomva. Az egyesült franczia-pápai

:atonákat tehát, mint szabadítókat lelkes éljenekkel ogadták.« [1])

A nyugalom helyreállítása után a szent atya ogadta a franczia expeditio főtisztjeit: »Örvendek, nondá, hogy a franczia hadsereget ujra láthatom llamaimban. Orvendek különösen, hogy oly neveetes körülményben idején érkezett meg. Kicsiny, de ű és hős hadseregem, önök tudják, a bátorság csodáit ejté ki. De az egyenlőtlen harczban kimerült. Mindmellett kitartásával és hős magatartásával kitünő zolgálatot tett a pápaságnak, bizonyos tekintetben 'rancziaországnak is, főként pedig Olaszországnak, ıely hadseregemnek elismeréssel tartozik azért, hogy z országot megszabadította a gonosz fajzattól, mely sak békéjét zavarja. Üdvözlöm önöket, a legkereszényebb nemzet fiait. Mennyei Atyám, áldd meg

[1]) V. ö. La Campagna Romana del 1867. descritta dal enerale Kanzler e documentata, Bologna, 1868. — És e Failly tábornok hivatalos jelentését Niel franczia hadgyminiszterhez. Civ. Catt. 1867. vol. XII. 747—750.

Nehány napra a mentanai csata után IX. Pius az Anyalvárban meglátogatta a foglyokat. »Ime fiaim, szólt, Olaszszág vampirja, kiről tábornoktok szólt nektek. Mindnyájan gyvert ragadtatok ellenem, s egy szegény öreg ember áll öttetek.« A foglyok mind térdre borultak. A szent atya megdá őket. »Fiaim, mondá, nektek ruhára, czipőre, fehérneüre van szükségtek. Jó, a pápa, ki ellen annyiszor harczoltok, fog benneteket ruházni; aztán visszaküld családaihoz, melyeknek vigyétek meg áldásomat. Azonban, mielőtt mentek, mint katholikusok az én kedvemért tartsatok egy s lelkigyakorlatot. Erre a pápa kér benneteket.« — A menylettevők közől csupán Monti és Tognetti a Serristori-kaárnya fölvetésének főszerzői bünhődtek halállal.

Francziaországot, kormányának fejét, áldd i
Olaszországot, igen, Olaszországot . . . áldd me
reám bizott kis államot, áldd meg mindnyáját
segítségemre jöttek és jönni fognak.«

Deczember 20-ikán tartott »Dives in mis
cordia« allocutiójában kegyelettel megemlékezett
római népéről, Napoleon császárról, kinek hős
tonái Mentanánál és Monte-Rotondónál a szentsz
nek jelentékeny szolgálatot tettek. [1])

A pápai kormány mindazon pápai és fran
katonákat, kik Garibaldi invasiója ellen harczol
emlékéremmel tüntette ki. [2]) Egyszersmind a sz
atya elhatározta egy emlék fölállítását Monte-Roton
főegyházában, s annak elkészítésével Vespign
Virginio épitészt bízta meg.

Az 1867-ki invasiónak, melynek Garibaldi c
eszköze volt, tanulságos részletét képezik a flóren
parlamentben történtek.

Massari a képviselőház 1867. deczember 11
ülésben ezeket mondá: »Sinalunga után megváltoz
a jelenet. Garibaldi elfogatott, de a garibaldism
folytatta dolgait. Bizottságok alakultak; az önké
tesek továbbszállítását előmozdították minden ál

---

[1]) Szövegét l. Rel. 1868. I. 4. sz.

[2]) Az érem nyolcz-szögü kereszt alakjával birt, a sa
ken e körirattal: PIUS PP. IX. AN. MDCCCLXVII; köz
a pápai jelvények és FIDEI ET VIRTUTI; a hátlapon
kereszt e felirattal: HINC VICTORIA. — Az erre vonatk
1867. november 14-ikén kelt »Ex quo infensissimi« brev
Civ. Catt. 1868. I. vol. 234.

máson, kivéve épen ezen »ideiglenes« fővárosban. A questurában toborzottak. Örvendenék, ha ellenmondásra találnék; de én azt állítom, hogy a nápolyi questurában toborzottak. Imént hallottam, hogy bizonyos Crispi Terniből sürgönyzött Rattazzinak: »Ne küldjön több önkénytest. Ez világos, tagadhatlan összejátszás....«

Nicotera, ki a garibaldista expeditióban közvetlen részt vett, ugyanott deczember 18-ikán ezt mondá: »A nemzeti bizottságból, és nem a cselekvési pártból három tag bemutatá magát Garibaldinak: »Minden készen van, mondák, csak a szikrát kell elvetni.« Ezen bizottság (t. i. a nemzeti), melynek a pénzt a belügyminiszter szolgáltatta, kijelenté, hogy egyesülni kíván a cselekvési párttal. Garibaldi nem várta, hogy ezt neki még egyszer mondják. Rómában azonnal a cselekvési és mérsékelt pártból bizottság alakíttatott. Garibaldi Flórenczbe jött, hol megvitattatott, miként indíttassék meg a mozgalom. Mi részünkről azt óhajtottuk, hogy a mozgalom induljon ki Rómából; de az urak Rómában azon véleményben voltak, hogy a műveletet a határon kell megkezdeni, aztán következzék a fölkelés Rómában. A római párt győzött.... Ki készíté elő a háborút? A pápa? Nem. A mazzinisták? Nem. Mi? Nem; hanem előkészíté egy bizottság a Ricasoli-kormány pártfogása mellett. A mozgalmat a kormány által szolgáltatott eszközökkel a mérsékelt párt készíté elő. Tudják önök, mi határozott ben-

nünket arra, hogy a mozgalomban részt vegyünk? (a miniszterek felé fordulva) Önök lapjai. Azt hirdették, hogy az önkénytesek toborzása a questurában történt. Tudok egy expeditióról, mely Nápolyból indult ki egy tisztviselő beleegyezésével, kit azóta a mostani kormány előreléptetett (nevetés). Egyik tisztviselő nyiltan kijelenté, hogy a rendőrség tudtával, és Durando tábornoknak, ki a határon vezényelt, beleegyezésével indultunk meg; talán ama tisztviselő a »ne láss«-parancsot tekintette beleegyezésnek....«

Menabrea tábornok és miniszterelnök a deczember 18-iki ülésben igy nyilatkozott:

»Garibaldi számos lelkes ifjat hivott maga köré; de férfiak is, kik a cselekvés barátjai, és szokásból nem igen tisztelik a törvényt, szintén hozzá csatlakoztak. Azt gondolják önök, hogy a kik őt követték, mindnyájan lelkesültek? Azok, kik a pápai állam felé nyomultak, épen nem tartoztak azok közé. Garibaldi proclamatiójában panaszkodott az elkövetett kihágások ellen, és maga bevallotta, hogy azok elnyomására nem volt elég erős. Uraim, oly tettek követtettek el, melyeket hazánk becsülete érdekében jobb hallgatással mellőzni. Szabadság helyett önök terrorismust vittek a pápai államba, melynek lakói a zuávokat szabadítóikként üdvözölték. Mi volt e mozgalom eredménye? Pénzügyünk megrontása; önök elkedvetlenítették a népeket; önök visszataszították a római kérdés megoldását; önöknek köszönhetni a második franczia interventiót....«

Tehát a pápa határozott ellenségeinek nyilatkozata szerint is az egyházállam megtámadásában a flórenczi kormány bünrészes volt. Saját hivatalos bevallásuk szerint Garibaldi csapatai nem szabadságot, de terrorismust hoztak, s a pápai alattvalók örültek, hogy a zuávok ismét megszabadították őket a bitorlóktól.

XIII.

A közzsinat összehivása.

Az osztrák parlamentben megujul a concordatum elleni har... — A felség nyilatkozata. — IX. Pius allocutiója az egyh... ellenes törvényekről. — Ennek hatása. — Meghivások az egy... temes zsinatra. — A zsinat és a kormányok. — A meghivás... fogadtatása. — A pápa félszázados áldozárságának jubileu...

Figyelmünk Ausztria felé fordul. A concord... tum elleni harczok a parlamentben már 1863-ba... megindultak. Megujultak azok 1867- és 1868-ba... Az osztrák episcopatus 1867. szeptember 28-ikán a felséghez intézett tiszteletteljes feliratban fölszóla... a parlamentnek az egyház jogaiba való beavatkozás ellen.[1]) A püspöki kar ismételt fölszólalása, a katho... likusok kérvényei nem használtak. A hirhedt már... cziusi tárgyalásokban elfogadtatott a házassági tör... vény (házassági ügyekben a cánon-jog mellőzése), a iskolatörvény, az iskola emancipálása a clerus fel... ügyelete alól, az interconfessionalis törvények.[2])

[1]) Szövegét l. Rel. 1867. II. 32—34. sz.

[2]) Ezek lényege: A törvényes gyermekek követik sz... leik vallását, föltéve, hogy mindketten ugyanazon vallás hiv... Vegyes házasságokban a fiuk atyjok, a leányok anyjok vallá... követik. Egyébiránt a jegyesek a házassági szerződésben m... egyezés utján kiköthetik az ellenkező rendet, vagy hogy va...

A május 24-ikén tartott minisztertanácsban e örvényekről a Felség igy nyilatkozott: »Szükséges-ıek tartom még egyszer hangsulyozni, hogy e törvé-ıyek akaratom ellen hozattak, s legbensőbb ıeggyőződésemmel ellenkeznek. Azért kivánom, hogy zok a vallási ügyeket érintő törvényeket illetőleg a ormány actiójának utolsó határát képezzék. Biza-ommal remélem, hogy a kormány e törvények alkal-ıazásában kerülni fog mindent, mi zaklatásra szol-áltathatna alkalmat, vagy az egyházzal és clerussal aló komoly összeütközést idézhetne elő. Többiben karom, hogy e törvények kihirdetésekor minden tün-etés kerültessék és megakadályoztassék.«

ıennyi gyermek az apa vagy anya vallását kövesse. A törvény-len gyermekek anyjok vallását követik. Ha a gyermek 14-ik vét betöltötte, meggyőződése szerint szabadon választhat val-ist; a hatóság ily esetben őt oltalmába tartozik venni.

A polgári és büntető törvény azon intézkedései, melyek ker. vallástól elszakadókat az örökségből kizárják, érvényen ivül helyeztetnek; ugy szintén azok is, melyek vétségnek bé-egzik a keresztényság elhagyására való csábítást, vagy a ke-eszténységgel ellenkező tanok terjesztését; továbbá azok, ıelyek vétségnek mondják a közhatóság által el nem ismert lekezet terjesztését. A temetők helyeinek kijelölése a közsé-ekhez tartozik. A temetés kérdését állami törvények által kell abályozni. A temetésnél a vallási szertartásokat minden egy-áz vagy testület rendezi.

Senki munkaszünetelésre nem szorítható oly ünnepna-okon, melyek saját vallása szerint nem azok; azonban bár-ıely vallás ünnepein a templom közelében távol kell tartani ıinden olyant, mi az ünnep megülését zavarhatná vagy aka-ályozhatná. Vasárnapon, mig az isteni szolgálat tart, minden em-sürgős munkának szünetelnie kell.

A törvények május 25-én nyertek szentesítést.[1] IX. Piusnak 1868. június 22-én tartott »Nunquam certe« allocutiója kizárólagosan e törvényekkel foglalkozik. »Soha sem gondoltuk volna, mondja, hogy a majdnem tizenhárom év előtt minden jók öröme közt Ausztria császárával és apostoli királyával kötött egyezmény után ma a legkomolyabb károk és bajok miatt kelljen panaszkodnunk, melyekkel az ausztriai birodalomban a kath. egyház ellenséges emberek műve által fölötte sanyargattatik és bántalmaztatik.« Fölemlíti az 1867. deczember 21-ikén hozott törvényt, melylyel teljes vélemény és sajtószabadság engedtetik, s melynél fogva tisztán kath. tartományokban is akármely vallásu polgárok nevelő- és tanintézeteket állíthatnak, s minden vallásfelekezet egyenlővé tétetik s az állam által elismertetik. Kiterjeszkedik a már ismertetett májusi törvényekre. Mind ezen törvényeket apostoli hatalmánál fogva kárhoztatja, s azokat semmiseknek nyilvánítja. Egyuttal a törvények szerzőit emlékezteti a lelki büntetésekre, melyeket az apostoli constitutiók és egyetemes zsinatok határozatai az egyházi jogok bitorlóira szabnak. Végre az osztrák episcopatusnak erélyes magatartásáért érdemlett dicséretet mond.[2])

Az allocutio egyházellenes körökben, mint előre látható volt, nagy vihart keltett. A bécsi községtanács a maga köréhez tartozónak tekintette a szent atya szavai ellen (1868. júl. 2.) tiltakozni. Beust bécsi kanczellár szintén július 3-ikán Meysenburg

---

[1]) Szövegöket l. Rel. 1868. I. 47—49. sz.

[2]) Szövegét l. Rel. 1868. II. 12. l.

báróhoz, Ausztria római követéhez az allocutio által benne keltett »kinos benyomásnak« adott kifezést. [1])

Említettük, hogy IX. Pius 1867-ben az apostolfejedelmek centenariuma alkalmával a püspökök föliratára adott válaszában kijelenté, hogy egyetemes zsinatot szándékozik egybehivni, annak idejét a Bold. Szüz szeplőtlen fogantatása napjára tüzé ki, de az összehivás évét hallgatással mellőzte.

Az összehivást sok tekintet sürgette. A modern társadalmakban beállott lényeges módosulások uj fegyelmi intézkedéseket, az egyház és állam közti viszonyokat illetőleg szabatosan körvonalozott határozatokat tettek szükségessé. A tudományos mozgalom, mely különösen a szabadság kérdésére nézve magukat a katholikusokat is egymástól különvált iskolákra osztályozta; a vallási, vallás-politikai, fegyelmi kérdések mind követelni látszottak, hogy az egyház ró-lok a legünnepélyesebb és legtekintélyesebb módon, t. i. egyetemes zsinaton nyilatkozzék.

A kath. világ főpásztorait 1869. deczember 8-ikára egybehivó »Aeterni Patris« apostoli levél 1868. június 29-ikén jelent meg. »Az egyetemes zsinatban, mondá, a leggondosabban vizsgálat alá veendő és meghatározandó leszen mind az, mi e fölötte nehéz időkben mindenelőtt Isten nagyobb dicsőségére, a vallás sérthetlenségére, az isteni tisztelet díszére, a lelkek örök üdvére, a világi és szerzetes clerus fegyelmére, ugyanazon clerus üdvös és alapos oktatá-

[1]) Szövegét l. Rel. 1868. II. 94. l.

sára, az egyháztörvények megtartására, az erkölcsök javitására, a keresztény ifjuság nevelésére, s mind nyája békéje- és egyetértésére vonatkozik. Továbbá a legnagyobb buzgalommal gondoskodni kellend, hogy Isten segítségével az egyháztól és polgári társadalomtól eltávolíttassék minden baj, hogy a sajnálandó tévedők az igazság, igazságosság és üdv utjára visszatérjenek, a vétségek és tévelyek kiküszöböltessenek, szent religiónk és annak üdvös tana az egész világon ujra föléledjen, napról-napra terjedjen és uralkodjék, s ekként a vallásosság, becsületesség, tisztenesség, igazság, szeretet és mindennemű keresztény erények az emberi társadalom legnagyobb hasznára szilárduljanak és virágozzanak.« [1])

A második meghivást 1868. szeptember 8-ikán »Arcano divinae Providentiae« apostoli iratával a görög-nem-egyesült püspökökhöz intézte. »Lelkünk nagy veszélye nélkül, irá ebben, nem hanyagolhatjuk el egyik részét sem a keresztény népnek, mely megváltatva a mi Üdvözítőnk drága vérével, és a keresztség szent vize által az Ur nyájához tartozván, teljes őrködésünkre jogot tarthat.« Figyelmét azért azon egyházakra is fordítja, melyek egykor az egység kapcsa által az apostoli szentszékkel össze levén forrva, a szentség és isteni tan által dicsően virágoztak, s az isteni dicsőség s a lelkek üdve oly gazdag gyümölcseit mutatták föl. Fölkéri ezen egyházak főpásztorait, hogy valamint őseik megjelentek a X. Gergely pápa által tartott lyoni, és a IV. Jenő pápa által

[1]) Szövegét l. Rel. 1868. II. 5. sz.

behivott flórenczi zsinatokon, most az ő meghivá-
a is megjelenjenek.[1])

Egy harmadik megható levelet: »Jam vos om-
noveritis« ugyanazon év szeptember 13-ikán inté-
; a protestánsokhoz és egyéb nem-katholiku-
hoz.[2])

A pápa a kormányokat nem hívta föl, hogy a
ıatra követeket küldjenek, hanem azon remény ki-
ɜzésére szoritkozott, hogy a püspököket a zsinatra
ó megjelenésben nem csak nem akadályozzák, ha-
n ellenkezőleg a főpásztorokat czéljokban támo-
tni fogják. Ezzel a szent atya sem ki nem zárta a
edelmek által netán küldendő követeket, sem hall-
tagon el nem ismerte — mint némelyek a pápai
llát értelmezték — az egyház elválasztását az ál-
ntól. IX. Pius egyszerüen számba vette a tényleges
ɜzonyokat, midőn a kath. egyház világi kormányok
széről nem csak oltalomban nem részesült, hanem
lenkezőleg iránta a legtöbb kormány ellenséges in-
ılattal viseltetett.

A világi kormányok nem is vettek a zsinatban
szt; a püspököket azonban nem akadályozták a
egjelenésben. Egyetlen kivételt Oroszország képe-
ɜtt, melynek kath. püspökei a zsinatra való távozásra
ɜm voltak képesek engedélyt kieszközölni, míg Tö-
ɔkország a főpásztoroknak teljes szabadságot en-
ɜdett.

A kath. világban, akár tisztán kath. országok-
an, akár olyanokban, hol a katholicismusnak a

[1]) Szövege Rel. 1868. II. 228. l.

[2]) Szövege u. o. 242. l.

szakadárság és eretnekség ellen küzdeni kell. va
mint a missio-országokban is a valódi katholik
szent reménynyel tekintettek a közsinat megny
elé. A kath. világnak közel ezer püspöke közöl a
ötven kérte magát a megjelenéstől fölmentetni. e
is legnagyobb részt aggok és betegek valának, kik
nagy és hosszu utra nem vállalkozhattak.

A szakadárok a meghivást kedvezőtlenül fog
ták. A konstantinápolyi patriárka a pápa levelét
sem akarta fogadni; suffraganeusainak legnagy
része követte példáját, oly ellenvetésekkel hozak
elő, melyek már a flórenczi zsinaton diadalmas
megczáfoltattak; mások meggondolási időt kért
voltak, kik a szent atya meghivását a legnagy
tisztelettel fogadták, de azért Rómába menni n
mertek. A szakadár püspökök magatartására kéts
telenül legtöbb befolyással volt Oroszország.

Nagy mozgalmat keltett a meghivás a Holl
diában élő jansenisták között. Sokan azon remény
éltek, hogy sikerül Rómával egyetértést eszközö
és a sajnálatos schisma megszünik. Sajnos, hogy a
kedvező hangulatot nem osztották püspökeik.

A protestánsok közt a benyomás nem vo
egyenlő. Az orthodoxok, kik bár távol az igazság
egységet ohajtanak, és Krisztus Jézus istenségéb
hivén, nagyon érzik, hogy az egység hiánya köztök a
kereszténység romlását idézi elő, a pápa szózat
tisztelettel fogadták. »Vádoljanak babonáról vag
ábrándozásról, irá Menzel Wolgang, Németorszá
egyik legkiválóbb protestáns publicistája és történe

rója, én bizom, hogy az egyház szózata, mely a keresztény világ sebeit és nyomorait tárgyalja, nyilt szivekre fog találni. E magasztos gyülekezetből oly erő és hatalmas actió induland ki, mely megragadja a szellemet, a lelkiismeretet, az ember egész valóját.« Angliában dr. Lee egy nyilvános gyülés alkalmával így szólt: »Bár mily jelentékenyek legyenek is a létező viszályok, mindnyájan egyesülhetünk a végre, hogy a keresztény család egységét előmozdítsuk. Urunk azt ohajtotta, hogy tanítványai és hozzá tartozóik lélekben egyek legyenek. Három százada, hogy Anglia egyháza a keresztény család egy jelentékeny ágától elszakadt. Nem nyilatkozom, hogy azért a felelősség kit terhel; de tény, hogy e szakadás részben egyházi, részben politikai okok miatt ment végbe, és ez oly szerencsétlenség volt, mely fölött nem lehet eléggé sajnálkozni.«

Az ugynevezett liberális protestánsokat, kik majdnem minden dogmát elvetnek, és Krisztus Jézusban csak kiváló embert látnak, IX. Pius levele fölháborította. A berlini »Oberkirchenrath« a pápát tűrhetetlen bitorlásról vádolta; hasonló hangon nyilatkozott a jelzett irányú protestáns sajtó mindenfelé.

Figyelmet érdemel, hogy míg IX. Pius a közzsinatra meghivta a kath. és szakadár püspököket, ily meghivást az anglikán püspökökhöz nem intézett. Ennek magyarázata, hogy a görög-keleti egyházakban a püspöki successio fönmaradt, melyet az anglikán püspökökre nézve a római szentszék soha el nem ismert.

A közzsinat megnyitása előtt Róma és a kath. világ kegyelete ünnepét képezte IX. Pius áldozárságának félszázados évfordulója. Márczius 16-ikán kiadott »Quod in maximis« brevéjében teljes bucsút engedett mindazoknak, kik ápril 11-én a bucsúhoz kötött egyéb föltételek teljesítése mellett akármely templomban szentmisét hallgatnak.

Az egész kath. világ versenyezve készült az ünnep minél méltóbb megülésére. Szeretetadományokat gyüjtettek világszerte. Hazánk érdemes nagyjai (Károlyi István, Cziráky János, Apponyi György grófok és Wenkheim László báró) egy mellkeresztre gyüjtöttek adományokat.[1]) A fejedelmek, főpapok, társulatok üdvözlő levelekben fejezték ki szerencsekivánataikat.[2]) A világ minden részéből Rómába érkezett emlékekből egész »kiállítást« rendeztek. »Nekem is van világkiállításom, mondá a szent atya annak megszemlélésekor; nem az én iparom, hanem fiaim szeretetének eredménye.« A hódolati feliratokat lapozgatván, ily megjegyzést tett: »Ez aztán valódi kifejezése a kath. általános szavazásnak.«

A fogadtatások — az ez alkalomra Rómába érkezettek számát harminczezerre teszik — három hónapot vettek igénybe. A magyarok által fölajánlott püspöki mellkeresztet Sennyey Pál báró adta át.[3])

---

[1]) Szövege Rel. 1869. I. 106. l.

[2]) Magyarország herczeg-primásának a magyar katholikusok nevében küldött hódolati feliratát l. Rel. 1869. I. 233. l.

[3]) A magyar küldöttség többi tagjait: Waldstein János, Sztáray Antal, ifj. Apponyi Lajos grófokat, Kovács József praelatust, Csáktornyay Antal, Kurimszky Antal áldozárokat. Do-

Az ünnepélyes isteni szolgálat után a szent atya ril 11-ikén fogadá a nagy küldöttséget, melyben jó-mán a polgárosult világ minden nemzete volt kép-elve, s a mely kihallgattatáson a magyarok által ajánlott keresztet viselte. »Bár az egyház, mondá, ndenfelől üldöztetik, millió és millió katholikus mint hogy ez órában is valamennyi nemzet képvi-lőit itt látom) támad föl, kész megvédeni a szent-éket és annak jogait. Az ily jelenségek mellett zonyára nem kell méltatlan egyezkedésbe bocsát-oznunk. Mondjátok meg mindazoknak, kik ily dolgot övetelnek, ugy mint azt én nektek mondom, hogy az azság nem egyezhetik ki a tévelylyel s hazugsággal, hogy ezen igazság az, melyet a szentszék sokszor és gujabban is kihirdetett... Oh bár egy hit lelkesít-en mindnyájatokat és egy buzgó törekvés egyesítsen: z, mely benneteket Rómára, mint központra irányít, s a szentszék körül csoportosít. Oh Róma, a régi po-ányvilág uralkodónéja, s a mostani Róma is, mely nnak örököse, mely előtt szintén meghajoltak a világ atalmasságai, s melytől annyi fényt, tekintélyt s erőt ettek, amennyi tiszteletet, elismerést, hódolatot irá-yában mutattak: e Rómát hiában keresik szemeim, em látják többé. Az én Rómámat én a ti szemei-ekben és sziveitekben és mindazokéban látom, kik eletek együtt sohajtoznak az egység, igazság és erő özpontja után, s annak becsületéért és védelméért indennemű áldozatra készek...« [1])

inszky Antal ügyvédet és Szoldatics Ferencz festőművészt a zent atya más napon közös audientián fogadta.

[1]) Teljes szövegét l. Rel. 1869. I. 294. l.

Külön kihallgatáson fogadta az olaszokat, és a hölgyeket, kiket a nagyhirű De Maistre leánya, De Laval-Montmorency herczegnő vezetett. [1])

[1]) A mondott beszédeket l. Civ. Catt. 1869. vol. V. 361—366. l.

Ez évben július 13-ikán veszté el a pápa testvérbátyját, Mastai-Ferretti Gábor grófot, ki kilenczven éve daczára is erőteljes férfiu volt; de a lépcsőn elesvén, nagy vérvesztés folytán öt napi betegség után elhunyt.

XIV.

A közzsinati elökészületek.

z első közzsinat. — Közzsinati bizottágok. — Anyagi előké-
:ületek. — Megindult mozgalmak a zsinat ellen és mellett. —
pápai tévmentesség kérdése. — Erre vonatkozó irodalom. —
sinati szabályzat. — Prosynodalis ülés. — Apostoli consti-
tutio. — Erzsébet királyné Rómában.

Az első közzsinat 325-ben Nicaeában tarta-
ɔtt, miután Nagy Konstantin az egyháznak békét
s szabad fejlődést engedett. Alig hagyhatá el az
gyház a katakombák rejtekeit, a három századig
ırtott vértanúi korszak után, a szabadság és béke
lső korányát arra használta, hogy Arius eretnek-
égét ünnepélyesen kárhoztassa, a keresztény tanokat
ifejtse, az egyházfegyelmet megszilárdítsa. A nicaeai
Credo« e nevezetes zsinatnak örök emléke marad.
'alamint a nicaeai, ugy az utóbbi zsinatokban, me-
yek sorában a vatikáni egyetemes zsinat a tizen-
:ilenczedik vala, nem hozott uj dogmákat,
anem mint a hivők tanítója, legfőbb hatalommal a
:inyilatkoztatás és hagyomány alapján meghatározta
katholikus hitet.

A vatikáni közzsinatra való előkészületek kezdetöket vették magával annak előadtuk összehivásával. Az előmunkálatok, melyek a kath. világ minden részében folytak, öszpontosultak Rómában, hol a szent atya hat bizottságot nevezett ki, melyek egy bibornoki congregatio vezetése alatt állottak.

A hat bizottság föladata volt a zsinati atyák elé terjesztendő tárgyak anyagát összegyüjteni és behatóan tanulmányozni. Mindegyik élén egy bibornok állott. Gyakran üléseket tartottak, melyekben az egyes consultorok vagyis bizottsági tagok által kidolgozott zsinati munkálatokat tárgyalták. A föltétlen titoktartás mindenkinek kötelességévé volt téve. Az összes theologiai, cánoni és fegyelmi tanulmányok a vezér-congregatióban valának öszpontositva, mely a pápának rendes jelentéseket tett.

A bibornoki vezér-congregatio tagjai valának Patrizi Konstantin elnök, Reisach, Barnabo, Panebianco, Bizzarri, Bilio, Caterini, Capalti. — Titkár Gianelli érsek. Consultorok: Tizzani, Angelini, Talbot, Galeotti, Sanguineti, Feije, Hefele.

A bizottságok ekként voltak felosztva: 1) szertartások,[1]) 2) politiko-egyházi ügyek,[2]) 3) kelet...

---

[1]) Elnök: Patrizi. Consultorok: Bartolini, Ferr. Lajos, Corazza, Martinucci, Balestra, Ricci Remig.

[2]) Elnök: Reisach. Consultorok: Marini, Papa... Bartolini, Jacobini Lajos, Ferrari Lajos, Nussi, Gizzi, Guar... Kovács József kalocsai kanonok, Molitor, Chesnel, Tr...chieri, Moufang, Gilbert, utólag Biondi.

yházak és missiók,[1]) 4) szerzetes rendek,[2]) 5) dogıtica,[3]) 6) egyházfegyelem[4]) bizottságai.

Az anyagi előkészületek közt első helyet foglal zsinati helyiség kijelölése. Kezdetben az vala a rv, hogy a congregatiók a vatikáni bazilika előarnoka fölötti nagy teremben, maguk a nyilvános ések[5]) pedig magában a bazilikában a sz. Processus Martinián hajójában, a confessiótól jobbra tartasınak. Az előcsarnok fölötti nagy terem azonban em találtatván elég tágasnak, mind a congregatiók, ind a nyilvános ülések tartására a bazilika említett sze tüzetett ki, mely fal által a főegyház többi részétől elzáratott. A háttér fülkéjében emelkedett a ápai trón, két oldalt a bibornokok, továbbá a atriárkák székei. Az oldalfalak mellett lépcsőzetesen

[1]) Elnök: Barnabo. Consultorok: Simeoni, Jacobini ajos, Bollig, Vercellone († 1869. jan. 19.), Theiner Ágoston, 'alerga, David, Roncetti, Piazza, Rosi, Cretoni, Haneberg Boıifácz, Martinof, Howard.

[2]) Elnök: Bizzarri. Consultorok: Svegliati, Marini, Trombetta, Lucidi, Capelli, Bianchi, Cipressa, Cretoni, Costa, Guisasola, Stoppani.

[3]) Elnök: Bilio. Consultorok: Cardoni, Spada, Ferrari láczint, Perrone, Schwetz, Mura, Adragna, Iacquenet, Gay, Martinelli, Pecci József, Franzelin, Schrader, Santori, Petacci, Hettinger, Alzog, Corcoran, Labrador, utólag Weathers.

[4]) Elnök: Caterini. Consultorok: Gianelli, Angelini, Svegliati, Simeoni, Nina Lőrincz, Jacobini Lajos, Mobili, Lucidi, De Angelis, Tarquini, Jacobini Ang., Hergenröther, Feije, Sauvé, Giese, Heuser, Padilla.

[5]) Congregatiók titkos ülések, melyekben a tárgyalandó ügyeket megvitatják, de végleges határozatot nem hoznak; a nyilvános ülésekben a zsinati atyák vita nélkül, csak szavazás utján hoznak határozatokat.

helyet foglaltak a primások, érsekek, püspökök, ap…tok és rendgenerálisok. Közel a bejárathoz állott az oltár, mellette a szószék. Jobbra és balra a fejedelmek, diplomaták és theologusok számára erkélyek valának fölállítva.

Gondoskodva volt gyorsirókról is, kik n… nyáján egyháziak voltak és mindenféle nemzetbeliekből választattak ki. [1])

A zsinati atyák nagy része nem levén az helyzetben, hogy a Rómában időzéssel összekö… költségeket viselhesse, a szent atya a szegényebbe… elszállásoltatta s tartásukról gondoskodott.

A zsinat anyagi előkészületei közől fölemlít… még, hogy a szent atya ohajára a Tiber par… föltalált római »emporium« helyén napvilágra ker… becses márványok közől egy afrikai márványból … monolith a közzsinat emlékeül a San Pietro in M…torio egyház előtt volt felállítandó.

Minél inkább közeledett a közzsinat megnyitásának ideje, annál élénkebbé vált a szellemi mozga…lom a zsinat ellen és mellette. Mig a kormány… azon aggodalmukat fejezték ki, hogy a zsinat … állam körébe tartozó kérdéseket fog illetősége k…rébe vonni, és a szakadárság, eretnekség és hit…lenség minden ostromszereiket igénybe vették a egybegyülendő zsinat ellen, addig a kath. főpásztor… a clerushoz és hivekhez intézett levelekben igyekez…

[1]) A tárgyalások latin nyelven folytak; de a mi… nemzetbeliek saját latin kiejtése tette a fönnebbi intézk… szükségessé. A gyorsirók neveit l. Civ. Catt. 1869. VI… vol. 749.

támadásokat és gyanusításokat kellő értékükre .llítani és az ellenkező hirek által fölzaklatott keket megnyugtatni.

A zsinatra vonatkozólag már előre számos ebb-nagyobb irat jelent meg, melyek legnagyobb szt a pápai tévmentesség kérdésével foglalkoztak. Kezdetben a katholikusok részéről azok, kik a mai szentszék előjogai iránt nem kedvező nézeteket oltak, mérsékelten, szinte félénken léptek föl. Egy-erre azonban a tévmentesség ellenei a josephinismus gallicanismus minden ostromlövegeit csatába von-olták. Németországban »Der Papst und das Concil n Janus« czim alatt egy Döllingernek tu-jdonított könyv jelent meg,[1]) melyben a történeti nyek szándékosan elferdítvék, az idézett szövegek eghamisítvák, és a szentszék előjogai: a primatus, yetemes joghatóság és tévmentesség ellen ezerszer lhozott és megczáfolt ellenvetések összehalmozvák.[2]) ranczíaországban Maret szirai püspök »Du Con-.e général et de la paix religieuse« (a közzsinatról a vallási békéről) kétkötetü munka szintén a ka-olikusok fölzaklatására tétetett közzé.[3]) Dupan-

---

[1]) Magyar nyelven is megjelent ily czim alatt: »A pápa az egyetemes zsinat Janustól. Pest, 1870.«

[2]) Ezen nagy zajt ülött munka jelentékenyebb czáfolatai: nti-Janus. Eine historisch-theologische Kritik der Schrift:)er Papst u. das Concil« von Janus, von Dr. J. Hergenröther, reiburg, 1870. — Der Papst u. das Concil von Janus. Charak-stik u. Würdigung von Dr. W. Jos. Scheeben. Mainz, 1869. · A few specimens of »scientific history« from Janus. By dward Stephen Keogh. London, 1870.

[3]) Maret a zsinat után meghódolt.

loup orleansi püspök egy különféle nyelveken m… jelent »emlékirat«-ban adá elő aggodalmait. A pá… előjogok mellett is egész irodalom támadt, melyek… főképviselői Manning, Déchamps valának.

A katholikus tábor két nagy pártra oszlo… opportunistákra és nem-opportunistákr…

1869. november első napjaiban a zsinati aty… nak nagyobb része már együtt volt Rómában. [1])

---

[1]) A közzétett hivatalos jegyzék szerint a vatikáni k… zsinaton jelen volt összesen negyvenkilencz bíbor… és pedig öt a püspökök rendéből, harminczhat pre… ter- és nyolcz diaconus bibornok; — tiz patriarka, négy primás; — százhuszonkilencz érsek; — … százhét püspök; — hat nullius apát; — huszonk… süveges szerzetes generális-apát; huszonkilencz ren… generális és általános helynök, és pedig hat szabályzott pap… (clericorum regularium), öt szerzetesrend (monachorum), … zenhat kolduló rendek (mendicantium) főnöke. Össz… sen hétszázhatvanhárom. (V. ö. Dr. Friedber… Emil: Sammlung der Aktenstücke zum ersten vatikanisch… Concil. Tübingen 1872. 276—396. És Civiltà Cattolica 18… vol. VIII. 697, — vol. IX. 225.) — Hazánkból jelen volt… Simor János Magyarország primása, esztergomi érsek… Haynald Lajos kalocsai érsek, Vancsa János görög-kat… fogarasi érsek, Ranolder János veszprémi püspök, Stross… mayer József György diakovári, Smiczikla s Györ… kőrösi, Papp-Szilágyi József nagyváradi, Pankovi… István munkács görög-kath. Fogarasy Mihály erdélyi, Je… kelfalusy Vincze székesfehérvári, Biró László szatmár… Zalka János győri, Perger János kassai, Kovács Zsig… mond pécsi, Peitler Antal váczi, Bonnaz Sándor cs… nádi, Lipovniczky István nagyváradi, Szabó Im… szombathelyi, Máriássy Gábor paleopolosi in p. i. (Eg… ből) püspökök; Kruesz Krizosztom pannonhalmi főapát.

November 27-ikén jelent meg a »Multiplices ter« zsinati szabályzat. A szent atya ebben emlékezetbe hozza a zsinat czélját, mely a tévtanok kiirtása, az egyház bajainak orvoslása, az erkölcsök javítása és az egyházfegyelem helyreállítása.

Az első pont (de modo vivendi in Concilio) elrendeli, hogy a zsinat tartama alatt Róma összes egyházaiban vasárnaponkint litaniák és egyéb imák a zsinat szándékára mondassanak; maguk a zsinati atyákat buzdítja imára, elmélkedésre, a szentmisének minél buzgóbb szolgáltatására, szerénységre, mérsékletre, szeretetteljes összetartásra.

A második (de jure et modo proponendi) jogot ad az atyáknak a zsinatban előterjesztéseket tenni, melyeket azonban előbb az illető congregatiónak benyujtani tartoznak. Az előterjesztést, melynek az egyházköztanításával ellenmondásban lennie nem szabad, szerző indokolni tartozik. A congregatio véleményadására a pápa dönti el, vajjon az előterjesztés a zsinat elé adandó-e.

A harmadik (de secreto servando in Con-

Országok szerint zsinati atya volt Olaszországból 245, Francziaországból és a hozzá tartozó gyarmatokból 92, az európai és ázsiai török birodalomból 64, Ausztria-Magyarországból 48, Éjszakamerikából 48, Spanyolországból és a hozzá tartozó gyarmatokból 37, Angliából, Irlandból és Skócziából 34, a délamerikai államokból 25, Németországból 15, Közép-Amerikából 14, Belgiumból és Hollandiából 8, Svájczból 4, Ausztraliából 4, és több mint 100 püspök in part. infid.—Feszlernek (Das Vatik. Concil. Wien, 1871.) erre vonatkozó kimutatása hiányos, s valószinüleg a zsinat megnyitásán jelen volt atyák névsora után készült.

cilio) a tárgyalások titokban tartását követeli az atyáktól, zsinati tisztviselőktől, theologusoktól, canonistáktól stb.

A negyedik (de ordine sedendi et de non inferendo alicui praeiudicio) elrendeli, hogy az atyák kineveztetésök ideje szerint következő rendben foglaljanak helyet: bibornokok, patriárkák, primások, érsekek, püspökök, apátok, nullius, főapátok és rendgeneralisok.

Az ötödik (de judicibus excusationum et querelarum) ajánlja a zsinatnak, hogy titkos szavazás utján öt birót válaszszon, [1]) kik a távollevő főpapok mentségeit, a szabadságra távozni óhajtók kérvényeit elfogadják, — és más öt birót, [2]) kik a zsinat alatt netán előforduló panaszokat intézzék el.

A hatodik (de officialibus concilii) kinevezi a zsinati tisztviselőket. Főőrökül (generales custodes) Colonna János és Orsini Domokos herczegeket. Titkárul Fessler József pölteni püspököt; altitkárul Jacobini Lajos apostoli pronotariust; coadjutorokul Santori Kamillt és Jacobini Angelust. Jegyzőkül Pacifici Lukácsot, Colombo Lajost, Simeoni Jánost, Pericoli Lajost és Bartolini Domokost; segédjegyzőkül: Pallotini Salvatort és Santi Ferenczet. Továbbá kine-

---

[1]) Ezek valának: Melchers, kölni érsek; Monzon y Martins, granadai érsek; Limberti, flórenczi érsek; Landriot, reimsi érsek; Pedicini, bari-i érsek.

[2]) Neveik: Angelini, corinthi érsek; Mermillod, hebroni püspök; Sannibale, gubbioi püspök; Rosati, todi-i püspök; Canzi, cyrenei püspök.

veztettek a szavazatszedők, zsinati promotorok, szertartásmesterek és a helyet kijelelők.

A hetedik (de Congregationibus generalibus Patrum) a congregatiókhoz öt bibornok-elnököt nevez ki: Reisachot, De Lucát, Andreát, Bizzarit és Biliót. Elrendeltetett, hogy a tizennyolcz hó óta működő előkészitő bizottságokban készített javaslatok néhány nappal a congregatiók előtt a zsinati atyák között kiosztassanak. Továbbá a zsinati atyákból négy külön congregatio vagy bizottság (distinctae Patrum congregationes seu Deputationes) alakíttassék. E négy congregatio elseje a hitre vonatkozókat (de rebus ad fidem pertinentibus), a második az egyházi fegyelmet (de rebus disciplinae ecclesiasticae), a harmadik a szerzetes rendek ügyeit (de rebus Ordinum Regularium), a negyedik a keleti ügyeket (de rebus ritus Orientalis) tárgyalja.[1]) Mindenik bizottság a zsinat által titkos szavazás utján választandó 24 atyából áll; az elnököket a pápa nevezi ki. Az elnök több theologust és közőlök egy titkárt nevezhet ki. Tárgyalás után a szavazatok összeszámíttatnak, mire az előterjesztett tárgyban határozat hozható.

---

[1]) E congregatióknak titkos szavazás utján megválasztott tagjai: a) de fide: Garcia Gil saragozzai érsek, Pie poitiersi püspök, Leahy casheli érsek, Regnier cambrai-i érsek, Simor esztergomi primás-érsek, Schaepman utrechti érsek, Hassun örmény patriárka, D' Aranzo Calvi és Teano püspöke, Ledochowski poseni érsek, Cugini modenai érsek, Larangeira Rio-grandei érsek, Senestrey regensburgi püspök, Dechamps mechelni érsek, Spalding baltimorei érsek, Monescillo jaeni püspök, De Preux sioni püspök, Gasser brixeni püspök, Valdivieso chili-i érsek, Manning westminsteri érsek. Zinelli tre-

A nyolczadik (de sessionibus publicis) elrendeli, hogy a közcongregatiókban hozandó határozatok nyilvános ülésben fölolvastatnak. A jelenlevő atyák szavaznak; a szavazatok (placet vagy non placet) a pápai trón előtt összeszámíttatnak, mire a pápa a határozatokat apostoli hatalmával szentesíti e szavakkal: »Decreta modo lecta placuerunt omnibus Patribus nemine dissentiente,« vagy ha ellenszavazatok is vannak: »tot numero exceptis.« »Nosque, sacro approbante concilio, illa ita decernimus, statuimus atque sancimus, ut lecta sunt.“ Végül a következő ülés napja kihirdettetik.

---

visói püspök, Cardoni edessai érsek, Steins bostrai érsek, Martin paderborni püspök, Sadoc Alemany s. franciscói érsek. — Elnök Bilio bibornok. — 2) De rebus disciplinae: Mac-Closkey uj-yorki érsek, Ullathorne birminghami pk., Mac-Hale tuami érsek, Labastida y Davalos mexikói érsek, Monserrat y Navarro barcellonai pk., Yusto burgosi érsek. Arrigoni luccai érsek, Baillargeon quebecki érsek, Ballerini alexandriai patriárka, Plantier nimesi pk.. Montpellier lütticki pk., Marilley genfi pk., Wierzchleyski lembergi érsek. Stahl würzburgi pk., Huerta pugnoi pk., Fillion mansi pk., Zwerger seckaui pk., Sergent quimperi pk., Heiss great-bayi pk., Ricciardi reggiói érsek, Meurin ascaloni pk., Guttadoro di Reburdone caltanisettai pk., Marini orvietoi érsek-pk., Aggabardi sinigagliai pk. — Elnök: Caterini. — 1870-ki júliusban a szent atya beleegyezésével több zsinati tag távozván, az augusztus 13-ki congregatióban a fegyelmi bizottságba a távozottak helyébe a következő 10 tag választatott: Jekelfalusy fehérvári pk., Paya y Rico cuencai pk.; Monzon y Martins granadai pk., Targioni volterrai pk., Blanchet oregon-cityi érsek, Trucchi forlii pk., Quinn brisbanei pk., Franchi thessalonikai érsek, Baillés luçoni pk., Moretti imolai pk. — 3) De rebus Ordinum Regularium: Fleix y Solans tarragonai é

A kilenczedik (de non discedendo a Concilio) szerint a zsinati atyák a pápa engedélye nélkül nem távozhatnak.

A tizedik (indultum apostolicum de non residentia pro iis, qui Concilio intersunt) szerint az atyáknak s mindazoknak, kik a zsinaton hivatalból jelen vannak, megengedtetik, hogy javadalmaikat élvezhessék, azon osztalékokat kivéve, melyek a »jelenlevők« (inter praesentes) közt osztatnak szét. [1])

Deczember 2-ikán a szent atya a sixtini kápolnában prosynodalis ülést tartott. »Sacri Oecumenici«

sek, Raess straszburgi pk., Brossais-Saint-Marc rennesi érsek, Blanco avilai pk., Derry clonferti pk., Dusmet catanai érsek, Cantimorri pármai pk., Checa quitói érsek, Fürstenberg olmützi érsek, Pooten Antivari és Scutari érseke, Micaleff Città di Castello püspöke, Ryan buffelói pk., Spilotros tricaricoi pk., Angeloni urbinói érsek, Moraes Cardoso farói pk., Leonrod eichstätti pk., Clifford cliftoni pk., Salzano tanei pk., Faict brüggei püspök, Garrelon nemesii pk., Calabiana milanói érsek, Ebediesu Chajat amadiai cháldaei érsek, Willi antipatrosi pk., Ghilardi mondovii pk. — Elnök : Bizzarri. — 4) De rebus Ritus Orientalis: Bostani tyrusi és sidoni maronita érsek, Spaccapietra smyrnai érsek, Lavigerie algiri érsek, Behnam-Benni mossuli syriai pk., Abdon farzuli és zahlei melchita pk., Papp-Szilágyi nagyváradi görög-kath. pk., Ciurcia irenopolisi érsek, De la Place drinápolyi pk., Charbonneaux jassoti pk., Grant southwarki pk., Alcazar paphosi pk., Mac-Gettingan raphoei ph., Pluym nikápolyi pk., Nazarian mardyni örmény érsek, Melkisedekian erzerumi örmény pk., Bar-Scinu salmasi chaldaeai pk., Lynch torontói pk., Marangiú tinai és miconei pk., Laouenan flaviopolisi pk., Cousseau angoulêmei pk., Goesbriand burlingtoni pk., Valerga jeruzsálemi patriárka, Quinn brisbanei pk., Poirier roseaui pk. — Elnök : Barnabo.

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. 1869. VIII. vol. 676—696.

allocutiójában az atyákat egyetértésre, a kortévelyek ellen a lelki fegyverek bátor használatára intette. »Noha Krisztus nevében egyesülve vagyunk, nem fognak hiányzani ellenünkben az ellenmondások és csatározások; az ellenséges ember nem fog tétlen maradni, semmit sem viselvén inkább szivén, mint hogy konkolyt hintsen; de mi megemlékezvén az apostolok szilárdságáról és kitartásáról, kiket Urunk e dicséretre méltatott: »Ti vagytok, kik velem megmaradtatok kisérteteimben,« és megemlékezvén Üdvözitőnk szavairól: »Aki nincs velem, ellenem van,« nekünk is kötelességünk szem előtt tartani tisztünket, s minden módon azon lennünk, hogy tántoríthatlan hittel és szilárdsággal Krisztust kövessük, s minden időben egyetértő szivvel vele maradjunk.« [1])

Deczember 4-ikén adatott ki a »Cum Romanis Pontificibus« constitutio, mely elrendeli, hogy ha a zsinat tartama alatt a pápa elhaláloznék, a választás joga egyedül a bibornokokat illeti meg a zsinat többi tagjainak kizárásával. Továbbá a pápa halála esetében a közzsinat legott felfüggesztettnek és elnapoltnak tekintendő, mig a törvényesen megválasztandó uj pápa jónak látja a zsinat folytatását elrendelni. [2])

Mielőtt a vatikáni zsinat megnyitására áttérnénk, följegyzésre méltónak tartjuk, hogy Erzsébet királynénk Hohenems grófné név alatt deczember 6. és 7. közti éjjel, tehát közvetlenül a zsinat megnyitása előtt Anconából Rómába érkezett,

---

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. 1869. VIII. v. 669—675.

[2]) Szövegét l. Acta et Decreta SS. et Oec. Concilii Vat.-cani. Friburgi, 1871. 98. l.

s a szent atya nevében Pacca háznagy és Ricci kamaramester által üdvözöltetett. Deczember 9-ikén Trautmannsdorff osztrák-magyar követtel és udvari kiséretével meglátogatta a szent atyát s utána Antonelli bibornok-államtitkárt. A szent atya a Farnese-palotában lakó királynét deczember 13-ikán látogatta meg, s a lépcsőzetnél a királyné s a volt nápolyi király, herczegek és herczegnők által fogadtatott. Rómában időzése alatt, melyet a nevezetességek megtekintésére fordított, jelen volt a szent atya miséjén és kezeiből vette az angyalok kenyerét. Február 15-ikén bucsuzott el a Vatikánban, s ugyan azon napon ismét Ancona felé távozott.

XV.

A közzsinat megnyitása.

A megnyitás szertartásai. — Puecher Passavelli megnyitó szent beszéde. — A szent atya allocutiója. — A zsinati atyák »placet«-je. — Az első nyilvános ülés. — Congregatiók. — Bizottságok megválasztatása. — Második nyilvános ülés.

Deczember 8-ikán, a Bold. Szüz szeplőtelen fogantatása napján Róma összes templomainak harangjai s az Angyalvár ágyúi hirdeték a város lakosainak a nap jelentőségét. Minden oldalról özönlöttek sz. Péter bazilikája felé. A jelenvoltak számát 60—70 ezerre teszik. A zsinati atyák egyszerű fehér mitrákkal gyülekeztek össze a főegyház előcsarnoka fölötti teremben, hol a szent atyát bevárták.

IX. Pius intonálta a »Veni Creator«-t, mire az imposáns menet a királyi lépcsőn (scala regia) megindult a bazilika felé. A kamarások, kisebb zsinati hivatalnokok, segédkezők után a főapátok s apátok nullius, püspökök, érsekek, primások, patriárkák, bibornokok, Róma senatora a conservatorokkal, a pápai nemes őr- és svájczi gárda tábornokai és parancsnokai, az al-camerlingo, trónálló, zsinati custos, zsinati protonotariusok és jegyzők, a szolgálattevő bíbornokok, végre sede gestatorián fején hármas ko-

ronával maga a pápa. Tovább egy óránál tartott, mig a menet a zsinati aulába ért, melynek lemeneténél máltai lovagok s pápai nemes testőrök álltak őrt.

Miután a szent atya a trónt elfoglalta, Patrizi bibornok, a szent collegium aldékánja a pápai trónnal szemközt levő oltárnál szentmisét szolgáltatott. Szentmise után Fessler József sz. pölteni püspök és zsinati jegyző az evangéliomos könyvet az oltárra helyezte.

Puecher-Passavalli Lajos iconiumi érsek a kapuczinus rendből, latin nyelven megnyitó szent beszédet tartott. »Távol legyen tőlem, mondá, hogy bölcs tanácskozástaiknak eléje akarjak vágni, midőn szem előtt tartva szent atyánknak szabadon velünk közlött előterjesztéseit, azt merem állítani, miszerint minden lehető alkalom megadatott, hogy a zsinatból a mennyei magot bő mértékben gyűjthessétek. T. i. tárgyalás alá fog vétetni, hogy a keresztény népek a rothadt, s a tévelyek minden fertőzetével telitett kutaktól eltávolíttatva, az Üdvözítő tiszta és kimeríthetlen forrásvizeihez visszavezettesenek; hogy az egyház üdvhozó működése akár uj alakok öltésével, akár uj segédeszközök szerzésével hatályosabbá tétessék, s azon czélra, melyre az egyház alapíttatott, uj, eddig nem járt utakon haladjon, uj csatornákat nyisson, melyeken a Szentlélek ereje és kegyelme Krisztus mysticus teste minden tagjaiba könnyebben és biztosabban szétáradjon; végre, hogy a hivők élő ereje miként egyesíttethetnék oly szorosra, miszerint képesek legyenek az atheismus, tettetés és istentelenség üdvtelen merényleteivel szembeszállani, azokat meg-

hiúsitani, megtörni, sőt megsemmisíteni, szóval, hogy a keresztények szelleme és élete megujíttassék, ugy hogy az ujra ama mennyei fényben sugározzék, mint az kezdetben a földön mutatkozott, midőn vallásunk Istennek legszebb és szeretett leánya megtisztulva az Üdvözítő oldalából fakadt viz és vér szentsége által, leszállott a Kalváriáról, elfoglalta az egész világot, melyet örökségképen kapott...« [1]) Aztán következett a teljes bucsúval összekötött pápai áldás, és a zsinati atyák hódolása (obedientia), mely alatt egymásután járultak a pápai trónhoz, és pedig a bíbornokok megcsókolták a szent atya kezét; a patriarkák, primások, érsekek és püspökök térdét; az apátok és rend-generálisok lábát.

Most az első bíbornok-diaconus e szóval »Orate« a jelenvoltakat imára szólította föl. [2]) A minden szentek letenyéjének elmondása közben a pápa fölállott, és pásztorbot helyett, az egész egyház fölötti egyetemes joghatósága jelvényeül keresztet tartván kezében, áldását adta a zsinatra e szavakkal: »Ut hanc sanctam synodum et omnes gradus ecclesiasticos benedicere digneris« (másodszor: benedicere et regere: harmadszor: benedicere regere et conservare).

Ima után a bibornok-dékán fölolvasta az ünnepnek megfelelő evangéliomot (Lukács 10-ik fejezetéből), mely a Krisztus által tanítványainak adott küldetést tárgyalja. Erre a szent atya a következő »Quod votis omnibus« kezdetű allocutiót modotta:

[1]) Teljes szövegét l. Civ. Catt 1869. VIII. v. 718—7[illegible].

[2]) Az imákat, valamint az egész szertartásrendet l. Civ. Catt. 1869. VIII. vol. 614—618.

»Tisztelendő Testvérek! Fölöttébb örvendünk, nogy azon kegyelem, melyet összes ohajainkkal és máinkkal Istentől kértünk, miszerint az általunk kinirdetett egyetemes zsinatot megtarthassuk, valóban elnyertük. Azért örvend a mi szivünk az Urban, és nihetetlen vigasztalással telik el, hogy ezen fölötte örvendetes, a Bold. Szüz szeplőtelen fogantatásának szentelt napon, benneteket, kik gondjaink részeseiül vagytok hivatva, ismét nagyobb számmal, mint más alkalommal, a kath. vallás ezen erődében ujra láthaunk, és jelenlétetoknek örvendhetünk.

»Ti, t. Testvérek, Krisztus nevében összegyüleeztetek,[1]) hogy velünk bizonyságot tegyetek Isten igéje mellett, és bizonyságot Jézus Krisztusért,[2]) s velünk minden embert az Isten utjára igazságban anítsatok,[3]) és a hamisan ugynevezett tudomány elenvetéseiről[4]) a Szentlélek vezetése mellett velünk együtt itéljetek.[5])

»Mert ha valaha, ugy különösen a jelen időben, midőn sír a föld kereksége, és megfertőztetett lakóiól,[6]) az Isten dicsősége és az Ur nyájának üdve követeli tőlünk, hogy kerüljük meg Siont és szemléljük azt körül, számláljuk meg tornyait, és függeszszük szíveinket erősségére.[7])

---

[1]) Máté 18., 20.
[2]) Titk. jel. 1., 2.
[3]) Máté 22., 16.
[4]) I. Tim. 6, 20.
[5]) Ap. cs. 15., 19.
[6]) Iz. 24., 45.
[7]) Zzolt. 47., 13., 14.

gyülekezetekben valamennyiök iránt ünnepélyesen és nyilvánosan ki ne fejezzük hálánkat, Istent buzgón kérvén, hogy hitök erőssége az aranynál sokkal becsesebbnek, dicséretre és tisztességre méltónak találtassék a Jézus Krisztus megjelenésekor. [1]) Továbbá annyi ember szánalomra méltó helyzetére gondolunk, kik az igazság és igazságosság, tehát a valódi boldogság utjáról mint megcsalatottak letérve tévelyegnek; ezek üdvének is segítségére lenni ohajtunk, megemlékezvén isteni Megváltónk és Mesterünk Jézus Krisztusról, ki jött keresni és üdvözíteni, mi elveszett vala. Szemeinket továbbá az apostol-fejedelem ezen diadaljelére, mely mellett vagyunk, ezen dicső városra irányozzuk, mely Isten jóvoltából nem engedtetett át zsákmányul a pogányoknak; ezen szeretett római népre, melynek állhatatos szeretete, hüsége és engedelmessége környez bennünket; s buzdíttatva érezzük magunkat magasztalni Isten jóságát, ki bennünket az isteni segélye iránti reményt mindinkább erősíti és szilárdítja. Különösen pedig, t. testvérek, gondolatunk ti reátok irányul, elismervén, hogy a ti gondoskodástok, buzgalmatok és egyetértéstek nagy tényezők az Isten dicsősége előmozdításában; elismerjük azon lángoló buzgalmat, melyet kötelességtek teljesítésére magatokkal hoztatok, és nevezetesen valamennyitek dicső és legbensőbb ragaszkodását hozzánk és ezen apostoli székhez, mely ragaszkodástok valamint mindenkor legnagyobb keserüségeink között, ugy különösen most a legkedvesebb s az egy-

[1]) I Pét. 1., 7.

házra nézve a legbasznosabb, s fölöttébb örvendünk az Urban, miszerint ugy hangolvák lelkeitek, hogy ezen zsinati összegyülekezéstekből a legbővebb és fölötte ohajtott gyümölcsök biztos és alapos reményét meríthetjük. Valamint még nem létezett talán ádázabb és álnokabb harcz Krisztus országa ellen, ugy nem volt még idő, midőn az Ur papjai nyájának a legfőbb pásztorával való legbensőbb egyesülés, melyből az egyházra csodálatos erő árad szét, szükségesebb lett volna. Ezen egyetértés az isteni Gondviselés különös jóvoltából és a ti kipróbált erényetek által oly állandóan nyilvánul, hogy csodája lett a világnak, az angyaloknak és embereknek, és reméljük napról-napra mindinkább azzá lesz.

»Fel, tehát, t. testvérek, erősödjetek meg az Urban, és a legfönségesebb Szentháromság nevében megszentülvén az igazságban, a világosság fegyvereibe öltözvén, tanítsátok velünk az utat, igazságot és életet, mely után az annyi nyomor által sanyargatott emberi nemnek lehetetlen nem sóvárognia; törekedjetek velünk arra, hogy az államoknak a béke, a barbároknak a törvény, a kolostoroknak a nyugalom, az egyháznak a rend, a papságnak a fegyelem, az Istennek pedig neki tetsző nép visszaadassék. [1]) Áll Isten az ő szent helyén, jelen van tanácsaink- és tetteinknél. irgalma ily kiváló művében maga választott bennünket szolgáivá és segédeivé, s e tisztünkben ugy kötelességünk eljárni, hogy ezen időben egyedül neki szenteljük értelmünket, sziveinket és erőnket.

---

[1]) S. Bern. de Con. l. 1. c. 4.

»Azonban tudatával birván gyöngeségünknek, nem bizván erőnkben, bizalommal hozzád emeljük föl szemeinket, oh Szentlélek, a valódi világosság és bölcseség forrásához; hordozd elménk előtt isteni kegyelmed világosságát, hogy fölismerjük azokat, mik helyesek, üdvösek, legjobbak; sziveinket igazgasd, melengesd, vezéreld, hogy a zsinat működésének kezdete jól induljon, kedvezően folytattassék és üdvösen befejeztessék.

»És te, a szép szeretet, az ismeret és szent reménység anyja, az egyház királynéja és védője! tanácskozásainkat és munkáinkat fogadd anyai hüségedbe és oltalmadba, és járj közbe Istennél, hogy szivben, lélekben mindig egyek maradjunk.

»Ti is legyetek velünk szent angyalok és főangyalok, és te, apostolok fejedelme, szent Péter, és apostoltársad, Pál, a nemzetek tanítója és az igazság hirdetője az egész világon, és ti mindnyájan, mennybeli szentek, különösen, kiknek hamvait itt tiszteljük, hatalmas közbenjárástokkal eszközöljétek, hogy mindnyájan tisztünket híven teljesítvén, Isten irgalmasságát nyerjük templomának közepette, kinek tisztelet és dicsőség mindörökön örökké.« [1])

Allocutio után az egész gyülekezet leborulva imádkozá a hymnust: Veni Creator Spiritus. Mire Fessler zsinati jegyző és Valenziani püspök megjelentek a pápai trón előtt. Amaz átnyujtá a szent atyának a zsinat-megnyitási rendeletet, melyet a pápa az utóbbinak adott át, ki azt az oltár mellett alkalma-

---

[1]) Eredeti szövegét l. Rel. 1869. II. 50. sz.

zott szószékről fölolvasá. Tartalma: tetszik-e az atyáknak, hogy a szent egyetemes vatikáni zsinat a háromegy Isten dicsőségére és tiszteletére, a hit és kath. vallás előmozdítására és emelésére, az uralkodó tévelyek eltávolítására, a clerus és nép erkölcsjavítására kezdetét vegye és a kezdet megtörténtnek nyilvéníttassék? Az atyák helybenhagyásukat »Placet« szóval jelenték, a pápa pedig a rendeletet szentesíté, s a zsinatot megnyitottnak nyilvánítá. Továbbá fölolvastatott egy második rendelet, mely a legközelebbi nyilvános ülést 1870. január 6-ikára tűzte ki. Ez is az atyák által Placet-tal elfogadtatván és a pápa által szentesíttetvén, a megnyitás és egyszersmind első nyilvános ülés Te Deummal és a szent atya áldásával végződött.

A megnyitási ünnepély alatt a karzatokon jejen voltak Erzsébet királyné, II. Ferencz, két Sicilia királya, a würtembergi királyné, Lipót toscanai herczeg nejével, Robert pármai herczeg nejével, s a nápolyi királyi herczegek és herczegnők. Továbbá a szent szék mellett hitelesített diplomatiai kar, a pápai hadügyminiszter, a pápai és franczia hadseregek főtisztjei. A felsőbb karzaton helyet foglaltak a zsinati theologusok és canonisták. Az ünnepély délután négy óra felé ért véget. Este a város fényesen kivilágittatott.

A zsinat megnyitásától a második nyilvános ülésig összesen hét congregatio tartatott. Az első négyben megválasztották a bizottságokat. Az elsőben, melyben, Reisach beteg levén, de Luca elnökölt, fölolvastattak azon 24 tagu bizottság tagjainak nevei,

kiket a pápa a benyujtandó javaslatok megvizsgálására nevezett ki.[1]) Aztán megválasztattak a »Judices excusationum«, és »Judices querelarum et controversiarum.« [2]) Kiosztatott egy dogmaticai javaslat (schema), mely többnemű, a rationalismusból eredő tévelyek ellen a kath. tan kifejtését tartalmazza (Schema constitutionis dogmaticae de doctrina catholica contra multiplices errores ex Rationalismo derivatos), és fölolvastatott a pápa halálának esélyére vonatkozó rendelet. [3])

A második, deczember 14-ikén tartott congregatióban megválasztatott a de fide bizottság, [4]) és fölolvastatott az 1869. október 20-ikán kelt »Apostolicae sedis moderationi« kezdetű bulla, [5]) melylyel a korábban fönnállott egyházi büntetések megkevesbíttetnek. Némelyek fönnakadtak, hogy a pápa e kevesbítést a zsinat mellőzésével eszközölte. Azonban az egyházban elvül szolgál: aki megköt, felold. A pápa korábbi időkben több egyházi büntetést magának tartott fönn, e föntartást most némely esetekre ismét megszüntette. A harmadik congregatióban (deczember 20-án) az atyák megválasztották az egyház-

---

[1]) Patrizi (egyszersmind elnök), Di Pietro, De Angelis. Corsi, Riario-Sforza, Rauscher, Bonnechose, Cullen, Barili, Moreno, Monaco La Valetta, Antonelli, Jussef, Valerga, Guibert. Riccardi di Netro, Spalding, Franchi, Gianelli, Manning. Dechamps, Valdivieso, Apuzzo, Barrio y Fernandez, Martin. Celesia. Összesen 12 bibornok, 2 patriarka, 10 érsek és 2 püspök.

[2]) L. 232. l.

[3]) L. 236. l.

[4]) L. 233. l.

[5]) Szövegét l. Civ. Catt. 1870. vol. IX. 196—202.

egyelmi bizottság,[1]) a negyedikben deczember 8-ikán a szerzetes rendek bizottságának tagjait.[2]) Ugyanakkor tárgyalás alá vétetett a kath. tanról deczember 10-ikén beadott dogmatikai javaslat, mely tárgyalás folytattatott a deczember 30-ikán január 3. s 4-ikén tartott congregatiókban.

A zsinat megnyitásától a második nyilvános ülésig, mely február 6-ikán tartatott, az atyák két congregatio-ülésben tanácskoztak. A dogmaticai schema tárgyalása azonban még nem volt befejezve. A második nyilvános ülés tehát a dogmaticai javaslat fölött nem szavazhatott, hanem az atyák csupán a tridenti, másként IV. Pius-féle hitvallás[3]) letételére szorítkoztak. Először a szent atya állott föl trónjáról, és csengő, messze elható hangon mondá el a hitvallást, kihagyva azon pontot, mely a pápa iránti engedelmesség esküjét tartalmazza (Romano Pontifici.. veram obedientiam spondeo ac iuro.). Azután Valenziani fabrianoni püspök a szószékről olvasta föl a hitvallást, az atyák pedig rangjok szerint egyenkint a pápai trónhoz járultak, és kezöket az evangéliomra téve hitvallásukat megerősíték e szavakkal: »Ego N. N. spondeo, voveo et iuro iuxta formulam praelectam. Sic me Deus adiuvet et haec Sancta Dei Evangelia« ; mire az evangéliomos könyvet megcsókolták. A keleti főpapok e szavakat saját anyanyelvükön mondák. A zsinati titkár és altitkár följegyzék az esküt tevők neveit.

[1]) L. 234. l.

[2]) L. 234. l. A keleti ügyek bizottsága jan. 14. választatott meg.

[3]) Szövegét l. Civ. Catt. 1870, IX. v. 351.

XVI.

A zsinati tárgyalások a III-ik nyilvános ülésig.

A tanácskozmányok tárgyai a második és harmadik nyilv... ülés ideje közt: a kath. tanról; a püspökökről, az ür... ben levő püspöki székről; a papok életéről és hivatá... járó kötelességekről; a kis kátéról; Krisztus egyházár... — Módosított ügyrend. — Vélemény az ügyrendről. — ... zsinati atya észrevételei. — Módositott schema a »kath. ... ról.« — Ennek elfogadtatása. — A harmadik nyilvános ...

A zsinati atyák a második nyilvános ü... napjától a harmadikig, mely ápril 24-ikén ta... tatott, összesen 36 congregatióban tanácskoztak. A tanácskozmányok tárgyait képezték a »de doctr... catholica« folytatólagos tárgyalása; továbbá ... episcopis« (a püspökökről), »de sede episcopali v... cante,« (az üresedésben levő püspöki székről), mel... schemái a január 8-iki congregatióban lőnek bem... tatva; »de vita et honestate clericorum,« (a pap... életéről s hivatásukkal járó kötelességökről). ... parvo catechismo« (a kis kátéról) és »de Eccle... Christi« (Krisztus egyházáról.)

Az első dogmaticai schema »a kath. tan... 1869-ki deczember 28-ikáról 1870. január 10-ig ... congregatióban tárgyaltatott. Harminczöt szón...

nyilatkozott.[1]) Az atyák nézetei annyira eltértek, hogy e dogmaticai schema teljes áldolgozás végett a szónokok beszédeivel együtt a dogmaticai bizottsághoz áttétetett.

Január 14-ikétől 25-ig hét congregatióban tárgyrokonságuknál együtt tárgyalás alá vétettek a »de episcopis« és »de sede episcopali vacante« javaslatok.

Amaz hét fejezetre oszlik: 1) a püspökök tisztéről. Az időviszonyokra vonatkozólag ki van emelve a kath. tan épentartása, a clerus alapos képzése, s az egyház jogai- és szabadságainak föntartása. 2) A székhelyen tartózkodás kötelességéről. A püspök, kivéve, ha ad limina apostolorum távozik, vagy tartományi zsinaton vesz részt, ha a szentszék, a keleti püspökök a patriárka engedélye nélkül két, legtöbb három hónapon át püspöki székhelyétől távol van, azonfölül, hogy halálos bünt követ el, a távollét idejére nem tarthatja meg a püspöki asztal jövedelmeit, s azokat a templomvagyonnak (fabrica ecclesiae) átengedni vagy a szegények közt kiosztani tartozik. A püspökök tartózkodására a nuntiusok és delegatusok fölügyelni tartoznak. 3) Az egyházmegyei látogatásról. A püspökök tartoznak az egész egyházmegyét látogatni, vagy akadályozás esetében a látogatást az általános helynök vagy más egyházi férfiak által végeztetni, és pedig minden három, — ha a megye nagykiterjedésü, minden öt évben. 4) Ad limina apostolorum megjele-

---

[1]) Köztök Vancsa, Strossmayer.

nésről s az egyházmegye állapotáról való jelentésről. A püspökök az V. Sixtus és XIV. Benedek pápák constitutiói által meghatározott időben tartoznak Rómába menni, és a szent atyáknak személyesen, akadályoztatásuk esetében, küldött által megyéjök állapotáról jelentést tenni. Aki ezt elmulasztja, a püspöki ténykedéstől eltiltatik. 5) A tartományi zsinatokról. A metropolita suffraganeusaival, vagy az érsek akadályoztatása esetében a legidősebb püspök a zsinat befejezésétől számítva két évre, azontul minden öt évben tartományi zsinatot tartson. 6) Az egyházmegyei zsinatokról. Ezek legalább is minden három évben tartassanak; azokban kell kihirdetni a tartományi zsinatok határozatait, megválasztani a zsinati vizsgálókat és birákat, ujabb határozatokat hozni. 7) Az általános helynökről. Ennek legalább is harminczévesnek és áldozárnak kell lennie; hogy senki el ne vonassék tisztjétől, a helynök ne választassék a poenitentiarius kanonokok, sem a plebánosok vagy lelkipásztorságban működő papok, — és hogy minden, gyanusitásnak ürügye elvétessék, — a püspök testvérei s unokaöcscsei közől sem. [1])

Az utóbbi schema (de sede episcopali vacante) három fejezetből áll. 1) A tridenti zsinat határozata értelmében (sess. 24. cap. 16. de ref.) a püspök elhalálozása után nyolcz nap alatt a káptalan választson káptalan-helynököt. Ez nem lehet a megválasztott, kinevezett vagy kijelölt uj püspök. A káptalan-helynök

[1]) Szövegét l. Martin: Omnium Conc. Vat. documentorum Collectio. II. ed. Paderbornae, 1873. 127—135.

álasztásakor a káptalan a joghatóság semmi részét nem arthatja fönn magának. Ha a püspök fogságra hurzoltatik vagy számkivettetik, az egyházmegye kormányzata nem illeti meg a káptalant, hanem a püspöki ıelynököt vagy a püspök által kijelölt egyházi férfiút, nig az apostoli szentszék másként nem intézkedik.—) A káptalan-helynök lelki hatalmának szorosan a z. cánonok korlátai közt kell maradnia; különösen zabad adományozás utján szerezhető javadalmakat ıem oszthat. Az elmult gyászév után is csak a káppalannak titkos szavazás utján adott beleegyezésével llithat ki elbocsátó leveleket (litteras dimissorias) a ölszenteléshez. Azoknak, kiket az elhunyt püspök isszautasított, széküresedés alatt elbocsátó levelet dni nem szabad. Idegen papot a megyébe fölvenni, agy megyebelit elbocsátani csak az apostoli szék ngedélyével szabad. — Az Európán kivüli egyházıegyék és apostoli helynökségek megüresedése eseére azon megyékben, melyekben káptalan van, vagy káptalanbeliek egyedül, (ahol ez addig szokásos olt) vagy más papokkal egyesülve, — ahol pedig áptalan nincsen, vagy a plebánosok maguk (ha addig z volt a szokás) vagy más papokkal egyesülve vászstanak megye-kormányzót. Ahol állandó plébáıosok nincsenek, hanem csak elszórtan működő papok s hittérítők működnek, kik a püspök elhalálozásakor ıegye-kormányzó választására össze nem gyülekezetnek, a püspök általános helynöke a káptalanelynök teljes joghatóságával tovább működik, mig z apostoli szék másként nem intézkedik. Az apostoli elynököket illetőleg, mindegyik a világi papság

köréből szintén általános helynököt válaszszon, ki a
apostoli helynök halála esetében az apostoli szék
további intézkedéseig annak teljes joghatóságát gya-
korolja. — A keleti szert. egyházakban, melyek káp-
lan-helynök választására illetékes székes káptalann
nem bírnak, a metropolita vagy patriárka továb
intézkedéseig a megyét az elhunyt püspök általáno
helynöke kormányozza. [1])

E két schema tárgyalásaiban 37 zsinati atya
vett részt. A vita befejeztetvén, a javaslatok átdolg-
zás végett az elmondott beszédekkel együtt a fegyelm
bizottsághoz tétettek át.

A közelebbi schemát »*a papok életéről
és a hivatásukkal járó kötelességek-
ről*« január 25-ikétől február 8-ig hét congregatiób
tárgyalták. A schema három fejezetből áll. 1) A pa-
poknak mindenelőtt a tridenti zsinat határozatainak
pontos megtartása tétetik kötelességökké. Világ.
mulatságoktól távol tartsák magukat. Állásukna
megfelelő öltönyt viseljenek, mint azt a püspök el-
rendelte, a tonsura se hiányozzék. Világi látvány-
ságokban (spectacula) részt venni, tiltva van; óva-
kodjanak az egyház javait saját vagyonukkal össze-
keverni, nehogy azok rokonaikra és örököseikre
szálljanak. 2) A javadalmasok és általán, kik egyház
rendeket fölvettek, ha nem is javadalmasok, súlyos
bün terhe alatt akár az egyházban, akár otthon az
egész officiumot elmondani tartoznak. Iskolákban.
melyek nem állanak közvetlenül az apostoli szék alatt

[1]) Szövegét l. Martin i. m. 139—142.

ı püspök határozott engedélye nélkül papoknak nem zabad theologiai tanszakokat előadni vagy kátét ·rtelmezni. A püspökök gondoskodjanak, hogy a)apok legalább minden három vagy négy évben há'om napig tartó lelkigyakorlatokat tartsanak. Elag;ott és beteg papok számára az egyes megyékben, agy legalább egyes egyháztartományokban ápoldák hospitia) állíttassanak, hol rangjokhoz megfelelő artásban részesüljenek, vagy rólok a püspökök más nódon gondoskodjanak. 3) Megujíttatnak a tridenti sinat határozatai a tisztátalanság bünében élő papok llen. Ezek ellen a püspök, mihelyt az igazságról neggyőződött, föltünés és cánoni eljárás nélkül intéz:edjék. A püspök ilyetén itéletei, melyek nem rendes)iráskodás utján hozattak, irásba foglaltassanak, hogy ıetán fölebbezés esetében a birói itélet igazságossága ıyilvánossá legyen. Az intésekről is, akár tanuk lőtt szóval, vagy irásban történtek, szintén okmány artassék fönn. [1])

E schemára nézve is eltérvén a vélemények, ız átdolgozás végett a tartott beszédekkel együtt a fe;yelmi törvények kidolgozására kiküldött bizottságıoz adatott.

A »kiskátéról« szóló schema tárgyalása ebruár 10-ikén kezdődött és hat congregatióban ebruár 22-ig tartott. A vitában 41 szónok vett részt.

A schema szól a hátrányokról, melyek a kátéok- és különféleségéből a keresztény népre nézve ámadnak, mert a legkevesebb hivő elég művelt arra,

---

[1]) L. Martin i. m. 136 – 139. l.

hogy, ha a vallás igazságait későbbi kátékban másként találják kifejezve, mint azokban, melyeket gyermekéveikben maguk tanultak, az eltérő kifejezésekkel egyszersmind más értéményt ne kössenek össze.... Ujabb időben a baj még nagyobbodott, mivel az egyházmegyék ujabb határrendezése folytán egy s ugyanazon megyében is többféle kátė van használatban. A mai könnyű közlekedésnél fogva a káték különféleségének hátrányos következményei még inkább fokozódnak. A tridenti szinat intézkedése folytán a szentszék eszközöltette (a plebánosok számára) a római káté szerkesztését és kiadását, valamint ugyanazon apostoli szék Bellarmin bibornok által a keresztény ifjuság számára kis kátét szerkesztetett, melynek használatát a püspököknek és lelkészeknek ajánlotta. A javaslat kivánja, hogy Bellarmin említett kátéjának és egyéb elterjedtebb és kiválóbb káték tekintetbevételével latin nyelven uj káté dolgoztassék ki, mely a püspökök gondoskodásából minden hazai nyelvre híven lefordíttassék, s az ifjuság oktatásában alapul vétessék. Azonban tekintettel egyes egyházmegyék szükségeire, a püspökök szabadságában áll külön cathechetikai oktatást mellékelni, melynek azonban a káté szövegétől el kell különíttetnie. Végre a javaslat a római kátét az értelmezéshez fősegédkönyvül ajánlja. [1])

Ezen javaslat, épen ugy, mint az előbbiek, átdolgozás végett a zsinati atyák beszédeivel a fegyelmi bizottsághoz áttétetett.

---

[1]) Szövegét l. Martin i. m. 135—136.

A február 22-iki congregatióban számos zsinati atya sürgetése folytán bemutattatott egy az 1869. 27-ikit módositó ügyrend, melynek czélja volt eszközölni, hogy a zsinat munkálkodása lehető csekély idővesztegetéssel haladjon.

A zsinat megnyitásától február 20-ig körülbelül 150 szónok szólt. A beszédek nagy részben terjedelmesek is voltak. Fessler zsinati titkár már január 14-ikén »monitum«-ot tett közzé, melyben inti az atyákat, hogy előadásaikban ne terjeszkedjenek ki a tárgyhoz szorosan nem tartozó dolgokra. [1]) A gyakran előforduló ismétlések nemcsak a congregatiók tárgyalásainak menetét lassították, de nehezítették a bizottságok föladatát is, melyekhez az összes beszédek figyelembevétel végett át szoktak tétetni.

Az addig követett eljárás helyett czélhoz vezetőbbnek látszott, ha a schemák fölött a zsinati atyák előre irásba foglalják észrevételeiket, melyeket az illető bizottságok figyelembe vehettek, s igy már átdolgozott schemát (schema reformatum) adhattak a congregatiók elé.

Ennek elrendelése képezi a február 20-ikáról keltezett decretum első pontját.

A második szerint ezen észrevételek terjeszkedjenek ki először arra, mi a schemára általánosan, aztán arra, mi annak egyes részeire vonatkozik.

Aki az egész schemát vagy annak egyes kifejezéseit kifogásolja, belátása szerint helyesebb szövegezést javaljon (3.).

---

[1]) A »Monitum« szövege Civ. Catt. 1869. vol. IX. 613.

Az észrevételeket az illető sajátkezüleg aláírja és a zsinati titkárnak átadja (4.).

A bizottság az észrevételeket földolgozza, és a módosított javaslatot az észrevételekből készített sommás jelentéssel ismét a zsinati atyákhoz juttatja (5.).

Az elnökök meghatározzák a szóbeli tárgyalás napját (6.).

A szóbeli tárgyalás általánosra és részletesre oszlik. Amabban az egész schema és annak főrészei; emebben egyes részei beszéltetnek meg; a kifogásolt részek vagy kifejezések helyébe más szövegezést kell ajánlani, és ezt, annak szóbeli indokolása után, irásban beadni (7.).

Aki szólni kiván, jelenteni tartozik, vajjon a schemáról általánosan vagy annak egyes részeiről, utóbbi esetben, mely részeiről kivánszólani (8.).

Az elnök engedélyével az illető bizottságok agjainak mindig szabadságában áll a fölhozott észrevételekre vagy nehézségekre válaszolni (9.).

Az elnökök ügyeljenek, hogy a szónokok a tárgy mellett maradjanak, s szükség esetében arra figyelmeztessék is (10.).

Ha a tárgyalás, az illető tárgy kellő megvitatása után, nagyon elnyujtatnék, legalább tiz zsinati atya irásbeli inditványára az elnököknek jogukban áll az egész gyülekezetet megkérdezni, vajjon a vita még folytattassék-e. Az atyák fölállással vagy ülve maradással jelentik ki szavazatukat, és ha a többség a bezárás mellett nyilatkozik, a vita bezárandó (11.).

Ha a schema egy része fölött a vita be van fejezve, az elnökök szavaztatnak, és pedig ugy, hogy

először a víta alatt beadott összes jobbítmányok (emendationes), aztán a schema e részének teljes szövege fölött (super integro partis examinatae textu) történjék szavazás (12.).

Mind a jobbítmányok, mind a schema egyes részei fölött a szavazás ugy történik, hogy az elnökök fölállásra szólítják föl azokat, kik a jobbítmányok vagy egyes részek mellett vannak; azután összeszámíttatnak az ülve maradók szavazatai. Amit a többség elfogad, határozat erejére emelkedik (13.).

Ha az egyes részek fölött a szavazás megtörtént, az elnökök szavaztatnak az egész schema fölött. Az atyák élőszóval adják szavazatukat: vagy igen-nel (placet), vagy nem-mel (non placet), vagy szavazatukhoz föltételt kötnek (placet juxta modum), mely utóbbi esetben a föltételt irásba foglalva nyujtják be (14.).[1])

Ezen »ügyrendet« ugy tüntették föl, mint amely a zsinat atyáit az elnökök tehetetlen eszközeivé tette.[2])

A fönnebbi, kivonatosan közlött pontok ez állítást határozottan megczáfolják. A zsinati atyák szabadon benyujthatták észrevételeiket a themák minden egyes pontja fölött; jobbítmányaikat indokolhatták; az előzetes szavazatok után még kétszer szavaztak

---

[*]) Teljes szövegét l. Acta et Decreta Conc.Vat. Friburgi, 1871. 163.

[1]) L. Döllinger: Die neue Geschäftsordnung des Concils, und ihre theologische Bedeutung. Augsb. Allg. Zeitung 1870. márczius II, — Friedrich: Römische Briefe vom Concil XXV. U. o. márcz, 6.

az egész schema fölött: a congregatióban és a nyilvános ülésben.

A püspökök egy része a módosított ügyrendre nézve nyujtott ugyan be előterjesztést. De abban nem fejeznek ki többet, mint hogy az ügyrend némely pontjai folytán az atyák szabadsága csorbításának lehetősége forog fönn (ut in pluribus Patrum libertas inde minui, imo etiam tolli posse videatur). Kilencz pontban előadják aztán, hogy nézetök szerint a zsinat szabadsága föntartásának érdekében némely pontokat miként kellene értelmezni és alkalmazni (nem pedig mellőzni).[1] Ezen észrevételeket az elnökök, amennyire gyakorlatba átvihetők voltak, mindig tekintetbe vették, s egész eljárásuk mutatta, hogy az ujabb ügyrend czélja a jórend helyreállítása, nem pedig a szabadság korlátozása.

A congregatiók február 22-től márczius 18-ig szüneteltek. A bizottság a zsinati atyák sokoldalu észrevételei folytán az első dogmaticai schemát »de doctrina catholica« teljesen áldolgozta. Az eredeti schema[2]) 17 fejezetből állott. Az átdolgozott javaslat, mely az eredetinek csak egy részét foglalta magában, »a katholikus hitről« (de fide catholica) czimet viselt. Magában foglal egy prooemiumot (bevezetést), mely visszatekint a tridenti zsinatra és annak üdvös hatásaira; jelzi a ker. tan hanyatlását, melyet az egyház tekintélyének megvetése vont maga után, a

---

[1]) Ezen észrevételek (animadversiones) szövegét l. Friedrich: Documenta ad illustrandum Conc. Vat. An. 1870. Nördlingen, 1871. I. Abth. 258—263.

[2]) Szövegét l. Friedrich i. m. II. Abth. 3—23.

hitetlenségnek ujabb időkben keletkezett rendszereit. A prooemiumot követi négy fejezet: Istenről, a mindenek Teremtőjéről, a kinyilatkoztatásról, a hitről, végre a hit- és észről. Az egyes fejezetekhez cánonok csatolvák, melyek az uralkodó tévelyeket határozottan kárhoztatják. [1])

Ezen átdolgozott javaslatról Magyarország herczegprimása a márczius 18-ki congregatióban kimeritő jelentést tett, mire megkezdődött az általános vita. A részletes vita az atyák igen élénk részvéte mellett (a bevezetéshez tizenegyen, az I. fejezethez tizenhatan, a II-ikhoz huszan, a III-hoz huszonketten, a IV-ikhez tizenketten szóltak) ápril 1-jén fejeztetett be.

A bizottság a tett észrevételekhez képest a javaslatot másodszor átdolgozta, [2]) sőt egyes fejezeteket harmadszor is módosított, mire a bevezetés márczius 29-ikén egyhangulag, az I. fejezet ápril 1-jén majdnem egyhangulag, a II-ik ápril 8-ikán egyhangulag, a III. és IV-ik ápril 12-ikén (amaz egyhangulag, emez majdnem egyhangulag) elfogadtatott. [3])

Az egész javaslat fölötti szavazáskor 598 zsinati atya közől 515 placet-tal, 83 placet juxta modum-mal szavazott. Ez utóbbiak föltételei a dogmaticai bizottsághoz tétettek át, melynek részletes jelentése az ápril 19-iki congregatióban lőn bemu-

---

[1]) Az első revisio szövegét l. Friedrich i. m. Abth. 64—70.

[2]) A másodszor revideált szöveget l. Friedrich i. m. II. Abth. 73—76.

[3]) V. ö. Fessler: Das Vatikanische Concilium. Wien, 1871. 73. skk.

tatva, s a kölcsönös fölvilágosítások teljes egyetértésre vezettek.

A harmadik nyilvános ülés ápril 24-ikén (husvét utáni első vasárnapon) a pápa személyes elnöklete alatt tartatott meg. Az elfogadott »Constitutio dogmaticát de Fide Catholica,« mely nyomtatásban kiosztatott a zsinati atyák közt, [1]) Feszler titkár átadta a szentatyának, ki azt Valenziani püspöknek a szószékről való fölolvasás végett kézbesítette. Fölolvasás után a püspök e kérdést intézte az atyákhoz: »Reverendissimi Patres, placentne Vobis Decreta et Canones, qui in hac Constitutione continentur?« Az atyák mindnyájan, kivétel nélkül föltétlen »Placet«-tal válaszoltak. Mire a szent atya a constitutiót következő szavakkal szentesítette: »Decreta et Canones, qui in Constitutione modo lecta continentur, placuerunt omnibus Patribus, nemine dissentiente: Nosque sacro approbante Concilio illa et illos ita definimus et Apostolica Auctoritate confirmamus.« Végül a jelenvoltakhoz rövid latin beszédet intézett. [2]) [3])

---

[1]) Szövegét l. az »Okmányok« közt.

[2]) »Videte Reverendissimi Fratres, quam bonum et iucundum sit ambulare in domo Dei cum consensu! Sic ambulate semper et quoniam D. N. J. C. hac die pacem Apostolis suis dedit, et ego Vicarius Eius indignus nomine suo do vobis pacem. Pax, prout scitis, excludit timorem; pax, prout scitis, claudit aures sermonibus imperitis. Ah! ista pax vos comitetur omnibus diebus vitae vestrae; sit ista pax consolatio; sit ista pax vis in morte, et ista pax sit vobis gaudium sempiternum in coelo.«

[3]) Az ülés szertartási leirását l. Civ. Catt. 1870. X. vol. 359—361.

XVII.

További tárgyalások a zsinat elnapolásáig.

A kis káté ügye. — Az első dogmaticai constitutio az egyházról. — Kérvény a pápai tévmentesség meghatározása iránt. — A nem opportunisták ellenjavaslatai. — Az osztrák-magyar javaslat. — A kérvény-bizottság s a pápa a többség javaslatát hagyják helyben. -- A »synopsis analytica«. — A constitutio prima de Ecclesia Christi. — Ennek tárgyalása. — A többség az általános vita berekesztése mellett szavaz. — A részletes vita. — Jobbítmányok a pápai tévmentességről szóló fejezethez. — A czim megváltoztatása. — Az egész constitutio megszavazása. — A zsinati atyák november 11-ig szabadsággal elbocsáttatnak. — A negyedik és utolsó nyilvános ülés. — A zsinat az egyetemesség minden kellékével bírt. — A meghódolás kötelessége. — A zsinati congregatiók további működése. — A zsinat elnapoltatása. — Szent József, Liguori szent Alfonz és Szalézi szent Ferencz.

A harmadik nyilvános üléstől a július 18-ig tartott negyedikig harminczhat congregatióban folytatólagosan a kis káté ügye, legnagyobb részben pedig az első dogmaticai constitutio az egyházról (constitutio dogmatica prima de Ecclesia Christi) tárgyaltatott.

Amaz négy congregatióban ujabb tárgyalásra került, a nélkül, hogy véglegesen elintéztetett volna.

Az utóbbi eredeti szövegezésében 15 fejezetet és 21 canont tartalmazott, és három fő részre oszlott: az egyházról (I—X. fejezet), a primatusról (XI. XII. f.), az egyház viszonyáról az államhoz (XIII—XV. f.).[1]) A pápa tévmentes tanítói hivataláról ezen szövegben nincsen szó.[2])

Ezen schema, melynek eredeti czime vala: »Schema constitutionis dogmaticae de Ecclesia Christi« február 22-ikén osztatott ki az atyák közt, kik fölhivattak, hogy az uj ügyrend értelmében az első részről (I—X. fejezet) észrevételeiket tiz nap alatt irásban nyujtsák be. Márczius 24-ig mint határidőig összesen 120, részben számos püspök által aláirt jegyzék nyujtatott be. Az összes aláirók száma jóval tulhaladta a kétszázat.

A schema második része, mely a primatusról szólt, nem a bizottság eredeti szövegezése szerint osztatott szét, mert már január 28-ikán Hasszun örmény patriárka és Ledochowski poseni érsek 369 zsinati atya nevében a kérvény-bizottságnak kérvényt (postulatum) nyujtott be, melyben, a pápai tévmentesség meghatározása iránti ohajtásukat fejezik ki. »A zsinat, mondák, világos, minden kételyt kizáró szavakkal szentesítse a római pápa legfőbb, tehát tévmentes tanítói hatalmát, midőn hit és erkölcs dolgaiban megállapítja és elrendeli, a mit az összes kereszt-

---

[1]) Szövegét l. Friedrich i. m. II. Abth. 85—104.

[2]) Ez maga czáfolja azon állítást, mintha a vatikáni egyetemes zsinat a tévmentesség kihirdetése czéljából hivatott volna össze.

:ény hivők hinni és megtartani, vagy a mit elvetni és kárhoztatni tartoznak.«

A javaslat indokolása két főpontba vonható össze: 1) A tan a pápa tévmentes tanítói hivataláról mint kinyilatkoztatott tan meghatározható. Benfoglaltatik a szentirásban és hagyományban; mellette tanuskodnak a szentatyák, több egyetemes zsinat, nevezetesen a második lyoni és a flórenczi. E tan a római pápa primatusának szükséges következménye, mert aki az egyház fejével ellenmondásban van, az a kath. egyházzal hitközösségben nem lehet. 2) E tan meghatározása nem csak lehetséges, hanem időszerű, és nemcsak időszerű, hanem szükséges is. Mert az utóbbi századokban ama régi, áthagyományozott kath. tant azzal igyekeztek mellőzni, hogy nyiltan kijelentették, miszerint a római pápa hatalma iránti meghódolásunk kötelességének eleget teszünk, ha hit és erkölcs dolgaiban kiadott határozatait hallgatag engedelmességgel, belső hozzájárulás nélkül vagy csak ideiglenesen elfogadjuk, mig az egyház hozzá- vagy nem-járulása bebizonyodik (a gallicanismus nézete). Ezen vakmerő nézetek ellen, melyek a szentszék hatalmát és hit egységét kérdésessé teszik, a tévelyek terjedésének kedveznek, s az igaz tan mellett tanuskodott ugyan számos püspök minden országban, nevezetesen az ujabban tartott tartományi zsinatokban: Köln-, Utrecht-, Prága-, Baltimore-, Westminsterben, Kalocsán,[1]) valamint 1867-ben Rómában

[1]) Az 1860-ban Kalocsán tartott tartományi zsinatból: »Quemadmodum Petrus erat... doctrinae fidei magister irrefragabilis, pro quo ipse Dominus rogavit, ut non deficeret fides

a tizennyolcz százados emlékünnep alkalmával tartott számos gyülekezetben: mindamellett épen a legujabb időben a vatikáni zsinat egybehivása alkalmából e tant a napi sajtó leghevesebben megtámadta, sőt e támadások éle épen a primátus és a szentszék egész tanítói hatalma ellen irányul. Ha a vatikáni zsinat ezen oly szenvedélyesen megtámadott tant hallgatással mellőzné, azzal a tévelyt még merészebbé tenné és a szentszék tekintélyét aláásná. Végül az indokolás a tévmentesség meghatározásának időszerűsége elleni érveket czáfolja, ugy szintén azon ellenvetést, mintha e tan meghatározása által a kath. egyház és a szakadárok s eretnekek közti mélység még tátongóbbá tétetnék s ez utóbbiaknak a kath. egyházzal való egyesítése méginkább megnehezíttetnék.

Ezen javaslathoz még számos más (egy Papp-Szilágyi nagyváradi gör. kath. püspöktől) járult, melyek lényegökben ugyan azt tartalmazták, s csupán az indokolásra, valamint a tévmentesség meghatározásának ajánlott szövegezésére nézve különböznek.[1]

---

ejus...; pari modo legitimi ejus in cathedrae Romanae culmine successores... depositum fidei summo et irrefragabili oraculo custodiunt... Unde propositiones cleri gallicani anno 1682. editas, quas jam piae memoriae Georgius Archiepiscopus una cum ceteris Hungariae Praesulibus eodem adhuc anno publice proscripsit, itidem rejicimus, proscribimus, atque cunctis Provinciae hujus fidelibus interdicimus, ne eas legere vel tenere, multo minus docere auderent.«

[1]) Ezen összes javaslatok szövegét l. Martin: Omnium Conc. Vat. documentorum Collectio, II. ed. 68 s. kk. — V. ö. Ugyanattól: Die Arbeiten des Vat. Concils 70 s. kk.

E javaslatok számos ellenjavaslatot vontak ma-
ık után, nem mintha a zsinati atyák egy része (az
ẓynevezett »ellenzék«) a pápa tanitói tévmentessé-
ɜt tagadta volna, hanem mivel ezen rész a tévmen-
ısség meghatározását nem tartotta időszerűnek.
̇ac Hale tuami érsek a kisebbség egyik leghatá-
ɪzottabb és legtekintélyesb tagja igy nyilatkozott:
A kérdés egyedül az volt, vajjon a tévmentesség
ınának meghatározása nem szolgáland-e akadályul
ámosaknak, hogy az igaz egyház kebelébe térjenek,
ıgy nem idegenit-e el másokat, kik már az igaz
yájhoz tartoznak.« [1])[2])

[1]) L. Patterson: Pius the Ninth. London, 1878. 293.

[2]) Minthogy még a zsinat megnyitása előtt a tévmen-
sség kérdése körül — mellette és ellene — jóformán világ-
erte heves, szinte elkeseredett vita folyt, a körülmények az
lőszerűség mellett látszottak szólani. Egyetemes
inatok néha századokon át nem szoktak tartatni. A tridenti-
l a vatikáni zsinatig három század folyt le. Az összes egyete-
es zsinatokat tekintve átlag minden századra csak egy esik.
em látszott tehát tanácsosnak, hogy az elmék forrongása
ellett egy ily fölvetett fontos kérdést egy századon vagy talán
ázadokon át az egyház elintézetlenül hagyjon és a lelkiisme-
teket állandó nyugtalanságban tartsa. Ha zsinat a tévmen-
sség kérdésében nem határoz vala, annak ellenei méltán
ondhatták volna: »Volt alkalmatok e kérdést elintézni, és
ɜm tettétek. Ha nem tettétek, midőn arra alkalom ajánlko-
ɪtt, nem is tartozunk azt hinni.« A legveszélyesebb hitbeli
tákban a pápa szava, mely a vatikáni zsinat előtt oly számos
etben döntő tekintélylyel kárhoztatta a tévelyt, véget vetett
kételyeknek, lecsendesítette az aggodalmakat, békét s vigaszt
ɣujtott a kath. világnak, — a pápa szava, mely addig mindig
ıgedelmességgel fogadtatott, ily üdvös hatások eredményezé-
ıre elégtelen leendett. A hamis tanok hirdetése által az egy-

Az ellenjavaslatokat Schwarzenberg her-czeg, prágai bíbornok-érsek január 29-ikén nyujtott be. E javaslatok száma öt: az osztrák-magyar püspököké 46 aláirással, a franczia püspököké 40 aláirással, az amerikaiaké 27, a keletieké 17, és az olaszoké 7, összesen 137 aláirással.[1])

Az osztrák-magyar javaslat, mely legjelentékenyebb, s melylyel némi kihagyásokkal azonos a franczia, kéri a szent atyát, hogy a tévmentesség kérdését meghatározás végett ne terjesztesse a zsinat elé. Az aláirók indokolásul fölhozták, hogy az apostoli szék jogait a katholikusok általán elismerik, annak hatalmát a tridenti és különösen a fiórenczi zsinatok a latin és görög egyház egyetértésével eléggé meghatározták, mig e kérdés ujabb fölélesztésével könnyen veszélyeztetik az egyház békéje, heves harcz támadhat, és az ugyis sulyosan szorongatott keresztény népre nagy veszélyek támadhatnak.

Az indokolás továbbá utal arra, hogy, mint Bellarmin mondja, s ezen fölfogás az egész egyházban érvénynyel bir: »A hitről való meghatározások fökép-

ház békéjét fölzavarók igy menthették volna magukat: »A pápa, mint az egyetemes egyház tanítója, nem tévmentes. Ha az volna, akkor a vatikáni zsinat a tévmentességet minden katholikust kötelező módon meghatározta volna, s minthogy nem tette, jogomban áll nézeteimet nyiltan hirdetni. Vajjon nézeteim ütköznek-e az egyház tanításába, azt döntse el a jövendő közzsinat; addig nem törődve a pápa szózatával, nyugodtan várhatok.« (V. ö. Patterson fönnebb idézett művét: Opportuneness 293. s. kk.)

[1]) Ezek szövegeit az aláirók neveivel l. Friedrich i. m. I. Abth. 250—257.

z apostoli hagyománytól s az egyház beleegyezésétől iggnek« (difinitiones de fide pendent praecipue ex 'aditione apostolica et consensu Ecclesiarum); hogy z apostolok jeruzsálemi zsinatától a nicaeaiig a rész-:erű (particulares) egyházak meghatározásai által :ámtalan tévely megszüntettetett, mely meghatáro-isok utóbb az apostoli szék és az egész egyház bele-gyezése által jóvá hagyattak. Nincsen kétség, hogy z összes hivők az apostoli szék határozatainak va-ódi engedelmességgel tartoznak. Továbbá tudós és :kintélyes theologusok tanitása szerint: szent Pé-:r utódának határozatai hit és erkölcs dolgaiban az gyháznak bár miként nyilvánított jóváhagyása nél-ül is olyanok, melyeknek ellenmondani nem szabad ırrefragabilia). Mindamellett hallgatással nem mel-őzhetni, hogy az egyházatyák szavai- és tetteiből, hi-eles történeti okmányokból oly komoly nehézségek ıerülnek föl, hogy előbb ezeket el kell távolítani, ıielőtt a tévmentesség kérdése végérvényesen eldönt-ető. Végül a kérvényezők azon aggodalmukat feje-ék ki, hogy a pápai tévmentesség meghatározása a allás ellenei kezébe annak ostromlására uj fegyvere-et fog szolgáltatni és legalább az európai kormá-yoknak alkalmat és ürügyöt nyujtani arra, hogy az gyháznak még tiszteletben tartott jogait megtá-ıadják.

Közel ugyanezt fejezé ki a többi ellenjavaslat is.

A kérvény-bizottság, melyhez véleményadás égett mindkét rendbeli javaslatok áttétettek, a ö b b s é g javaslata mellett nyilatkozott, s vélemé-yét a pápa is helybenhagyta.

A dogmaticai bizottság ennek folytán a számos oldalról benyujtott minta-javaslatok alapján uj fejezetet szerkesztett, mely a schemának a primatusról szóló részébe beigtattatott.

Az akként megbővitett második rész márczius 6-ikán az atyák között azon fölhívással osztatott ki, hogy irásbeli észrevételeiket tiz nap alatt megtegyék. A határidő több zsinati atya kérelmére nyolcz nappal megtoldatott.

A határidőig, márczius 25-ig részint egyesektől, részint többek aláirásával, 149 beadvány érkezett, melyeket több mint 200 atya irt alá.

Mind e véleményeket és javaslatokat a bizottság gondosan kivonatolta s »Synopsis analytica« czím alatt közzétette. A primatusról szóló fejezethez tett észrevételek kivonatilag 88, — a tévmentességhez tett megjegyzések a »Synopsis«-ban 138 pontot foglalnak magukban.[1])

A bizottság tekintetbe vette a zsinati atyák azon ohajtását, hogy a primatusról szóló fejezet négy részre osztatván, »de Ecclesia Christi« élére tétessék.[2]) Ennek folytán az átdolgozott schemát, mely »Constitutio Dogmatica prima de Ecclesia Christi« czimet nyert, és csupán a primatusra szoritkozott, négy fejezetre osztotta: 1) az apostoli főnökség (primatus) szervezéséről szent Péter szem

[1]) Ezek szövegét l. Friedrich idézett művében: 179—2[illegible] és 212—289.

[2]) L. Relatio de observationibus Rmorum Concilii P[illegible] rum in schema de Romani Pontificis Primatu Friedrichnél [illegible] Abth. 294—313.

lyében, 2) szent Péter főnökségéről a római pápák személyében, 3) a római pápa főnökségének jogköre- és természetéről, 4) a római pápa tévmentességéről. Ezeket három canon követi.[1])

Az ápril 29-ki ülésben az elnökök kijelentették, hogy számos zsinati atyák ismételten kijelentett ohajása folytán a pápai tévmentességről szóló tan a többi előtt fog tárgyaltatni. [2])

Ez több zsinati atya részéről, élökön Schwarzenberg bíbornok-érsekkel ellenfölszólalást vont ugyan maga után ;[3]) azonban a nagy többség tekintetbevételével a primatusról és tévmentességről az általános tárgyalás kitűzetett május 14-ikére. Az általános vita tizennégy congregatióban június 3-ikáig tartott. Nem kevesebb, mint 64 atya beszélt. A gyakori ismétlések, melyeket az általános vitának ily hoszszúra nyujtott folyama mellett szinte lehetetlen volt kikerülni, több mint száz zsinati atyát arra birtak, hogy az általános vita berekesztését kérjék.[4]) Nem hiányzott ez

---

[1]) Ezen első átdolgozott schema szövegét l. Friedrichnél. II. Abth. 290—294.

[2]) Plurimi Concilii Patres iterum atque iterum enixe postularunt, ut ante reliqua schemata, fidem aut disciplinam spicientia, de infallibilitate Romani Pontificis tractaretur, ea praesertim de causa, quod recenti tempore circa hoc gravissimum doctrinae caput non leves anxietates in fidelium animis pique excitatae sint, ut eorum conscientiae anguntur et religiosae societatis pax ac tranquillitas perturbatur. Quapropter necessarium visum est, patrum examini quamprimum subjicere schema de Romano Pontifice, continens doctrinam de ejus Primatu et Infallibilitate.« Fesslernél i. m. 82.

[3]) Szövegét l. Friedrichnél II. 392—397.

[4]) »Concilii Patres infrascripti persuasum habentes, dis-

alkalommal sem az ellen-kérvény.[1]) Azonban az atyák roppant többsége az általános vita berekesztése mellett szavazott.[2])

A részletes vita június 6-ikán vette kezdetét. A bevezetés, valamint az I. és II. fejezet, melyek-

cussionem super schemate Constitutionis de Primatu R. Pontificis generatim spectato, de quo Rmi Patres ex omnibus regionibus iam locuti sunt, esse ex omni parte exhaustam, ac protrahi iam non posse, quin in utilibus aeque ac fastidiosis repetitionibus tempus teratur, ab Emis et Illmis Praesidibus humiliter et enixe postulant, iuxta decreti 20. Febr. tenorem, ut de fine praefatae discussioni imponendo Congregationem generalem quam primum consulere dignentur.«

[1]) Szövege Friedrichnél II. 397—399.

[2]) Akik a zsinati atyák szabadságát kétségbe vonták, az ügyrend mellett leginkább e berekesztést hozták föl érvül. »Ha, jegyzi meg erre Fessler, két hétig tartott általános vita után, melyben 64 szónok különféle országokból igen különféle nézetekkel nyilatkozott, a vitát még sem találják eléggé szabadnak és alaposnak, akkor nincs a világon gyülekezet, mely szabadon és alaposan tanácskoznék, mert nem találkozik gyülekezet, melyben megengednék, hogy általános vita 14 ülésen át oly számos szónok részvéte mellett tartson. — Talán ellenvetik: megengedve, hogy más gyülekezetben ily hosszú általános vitának nincsen helye; de egyetemes zsinatnak nagy szabadságot kell élveznie, és nem fordul elő eset, hogy valamely korábbi zsinatnál a vitát berekesztették, mielőtt minden szónokot meghallgattak. De erre azt válaszoljuk, hogy korábbi zsinatoknál általános vita nem is volt, tehát azt be sem lehetett rekeszteni. És minthogy ezen általános vita a III. és még inkább a IV. fejezetről (a pápa tévmentessége) egészen részletes vitává fejlődött, természetes volt a még meg nem hallgatott szónokokat arra utasitani, hogy a részletes vitánál szóljanak, valamint ez meg is történt, s mig volt atya, ki szólásra jelenkezett, a részletes vita nem is fejeztetett be.« Das Vat. Concil. 84.

ıez mindössze 18 szónok jelenkezett, két congregatió-)an elintéztetett. Élénkebb, sőt feszült vita támadt a II. fejezet fölött (a római pápa főnökségének jog-;öre- és természetéről). E fejezetet az atyák június ı-ikétől 14-ig öt congregatióban tárgyalták. 32 szó-ıok beszélt, s 72 jobbitmány nyujtatott be. A vita ;sak akkor fejeztetett be, midőn szólásra többé senki em jelenkezett. A június 6-ikától 14-ig tartott összes ıeszédek és jobbítmányok tekintetbevétel végett a logmaticai bizottsághoz tétettek át.

A IV. fejezet (a római pápa tévmentességéről) únius 15-ikén vétetett részletes tárgyalás alá, mely 4 congregatióban július 4-ig tartott. A vitában 57 zónok (köztök hat bíbornok) vett részt. A benyujtott ›bbítmányok száma 96-ra ment. E fejezet fölött is a ita csak akkor záratott be, miután már nem találko-ott senki, ki szólani kivánt. A beszédek és jobbítmá-yok addigi szokás szerint a dogmaticai bizottsághoz dattak.

A bizottság teljes önfeláldozással teljesíté föl-datát. A május 14-től július 4-ig tartott szóbeli tár-yalás alatt elmondott beszédeket és benyujtott job-ítmányokat, a mennyire a tárgy fontossága engedte, ·hető gyorsasággal földolgozta. Már június 13-ikán yujtá be első jelentését, mely alkalommal a beveze-;s ujabb jobbítmányokkal került vissza a bizottság-›z. Az I. és II. fejezetről jelentését beadá június 5-ikén. Ezeket is ujabban át kellett dolgozni. A job-ítmányok alapján módosított bevezetés, I. és II. fe-zet július 2-ikán került szavazás alá, s majdnem gyhangulag elfogadtatott. — A III. fejezetről

a bizottság július 5-ikén tett jelentést. Minthogy zsinati atyák ismét jobbítmányokat ajánlottak, e fe-zetet is ujabb átdolgozás alá kellett venni. — A IV fejezetről a bizottság július 11-ikén tett jelentést. fejezet egészen uj czimet nyert (de Romani Pontific infallibilitate helyett: de Romani Pontificis infallibi Magisterio), s három egészen uj szakaszszal gyarap-dott, melyek legfontosbika, a második előadja, hogy történelem tanubizonysága szerint a pápák tanít hivatalukat az egyházban mindenha miként gyakorol-ták, s miként fogadta azt az egyház, s megnyugtatá sul előadja, miként fogják a pápák e tanitói hivata jövendőben gyakorolni. A bizottság által eszköz javitások után a III. és IV. fejezet július 13-iki nagy többséggel elfogadtatott.

Miután a constitutio Krisztus egyházáról rés leteiben megszavaztatott, ugyanazon július 13-iki con gregatioban a zsinati atyák fölszólíttattak, hogy egész constitutio felett szavazzanak. A jelenvo 601 atya közől 451 föltétlen placet-tal, 88 non-pla cet-tal, 62 placet juxta modum-mal szavazott. [1]) [2])

---

[1]) A non-placet-tal és juxtam modum-mal szavazók jegyzékét l. Beilage der Augsb. Allg. Zeitung 1870. II. 2... Friedrich Documentáiban csak a non-placet-tal szavaz... távollevők jegyzékét közli II. 426.

[2]) Fessler megjegyzi: »A zsinat tekintélyének ... kentésére nem mulasztották el fölhozni a távolmarad... (80-nál több) nagy számát, kiket mint ugyanannyi infallib... tát tüntettek föl, mig épen megfordítva számosan épen ... közöl, kik a congregatióban hiányoztak, utóbb a nyilv... ülésben föltétlen placet-tal szavaztak. Számos távolvolt... állott a dolog. A szavazati jegyzékeknél nagy ovatosság

Hogy minél teljesebb egyetértés eszközöltessék, július 13-ikán kifejezett föltételek és ohajtások, ámra 163, kinyomattak és a zsinati atyák közt kiztattak, a bizottság pedig azokat tekintetbe véve, ılius 16-ikán ujabb jelentést tett.[1]) Több nehézséget került eloszlatni, mire a végleg megállapított szög kinyomatva az atyák közt kiosztatott. Fölolvastatt az elnökök tiltakozása két, a zsinat ellen intézett ıgalomteljes franczia irat [2]) ellen. A negyedik nyil-

ükséges, nehogy valaki megsértessék, vagy látszólag a szaızásból kizárassék. Voltak Rómában betegek; voltak, kik ;észségi tekintetből engedélylyel Rómán kivül, de nem távol ktak; voltak, kik szabadságot nyertek hazatérhetni, de még nem utaztak. Tanácsosabb volt tehát a szavazati jegyzékbe ıvenni mindazokat, kiknek jelenléte a szavazásnál lehetséges, ı mindjárt nagyon kétes vagy épen valószinűtlen volt, mint szavazásnál kitenni magát olyanok fölszólalása veszélyének, ık talán jelen voltak és szavazásra föl nem hivattak, mi könyyen félreértésre nyujtott volna alkalmat. Több atya, kik a ıngregatióban hiányoztak, dolgaik által voltak akadályozva; minthogy jól tudták, hogy a végleges főszavazás csak a nyilınos ülésben fog végbemenni, a congregatióból való elmaraısuk miatt nem aggódtak, azon tudatban, hogy jelen lehetnek nyilvános ülésben, ahonnan valóban nem is hiányoztak.« Das at. Conc. 89.

[1]) Ezen congregatio előtti este hat főpap magánkihallıtáson kérte a szent atyát, hogy a III. fejezetből távolíttassék azon rész, mely az összes hatalomtelj kizárólagos birtokát a ıpának tulajdonítja, a IV-ikbe pedig toldassék, hogy a pápáık csupán azon határozatai tévmentesek, melyeket »innixus stimonio ecclesiarum« hoz. A pápa válaszában megjegyzé, ıiszerint az ügy már annyira előhaladott, hogy a további haısztás lehetetlen. L. Rolfus: Kirchengeschichtliches I. 129.

[2]) »Ce qui se passe au Concile« és »La dernière heure du oncile«, az előbbit állítólag Gaillard, a másikat egy franczia

vános ülés július 18-ikára tűzetett ki. Végre a zsin... títkár tudtul adta, hogy miután az egyházmegy... ügyek, a pappászentelés stb. a zsinati atyáknak e... időre való távozását sürgetik, más részt az előh... dott nyár miatt a nagy hőség az idegenek egészsé... káros befolyással van, az atyák pápai engedélyly... nyilvános ülés után távozhatnak azon föltétellel, h... sz. Márton napjáig (november 11.) ismét visszatér... A Rómában maradó atyák társaik visszatérései... tanácskozmányokat folytatni fogják.

A nyilvános ülés előtti napon, július 17-én a k... sebbségből 55 zsinati atya a szent atyához leve... intézett, melyben kijelentették, hogy miután a leg... zelebbi ülésben non-placet-tel nem akarnak szava... azon meg sem fognak jelenni.[1])

A negyedik és utolsó nyilvános ülés, melyen... szent atya személyesen elnökölt, a szokásos szertar... sok közt folyt le. A constitutio a szószékről fölolv... tatott,[2]) mire az atyák szavazásra egyenkint fö... vattak. Összesen 535-en voltak jelen; föltét... placettal 533, kettő Riccio Lajos cajazzói püsp... Nápolyból és Fitz-Gerald Litte-Rockból Éjsz... Amerikában non-placettal szavazott.[3])

zsinati atya irta. Mindkettőről utóbb leszen szó. A tiltak... szövegét l. Acta et Decreta Conc. Vat. Friburgi, 1871. 18...

[1]) Szövegét l. Friedrichnél I. 263.

[2]) Szövegét l. az »Okmányok« közt.

[3]) Az összes jelenvoltak névjegyzékét l. Friedrichn... II 431—437. Bibornok volt Rómában 48. Ezek közől p... tal szavazott 42, Mattei és Orfei betegek voltak. Nem jelen... meg: Schwarzenberg, Rauscher, Matthieu és Hohenlohe. ... Patriárka a zsinat alatt jelen volt 8; placettal szava...

A szavazatok összeolvasása után a szent atya elenté: »Decreta et canones, qui in Constitutione »do lecta continentur, placuerunt omnibus Patribus, obus exceptis; Nosque, sacro approbante Concilio, a et illos, ita ut lecta sunt, definimus, et apostolica ıctoritate confirmamus.«

Perczekig tartó üdvkiáltások követék e szavat, mire a pápa a gyülekezethez rövid beszédet inzett. [1])

kettő távol maradt. — A prímások közől kettő távol malt. a többi placet-tal szavazott. — Érsek volt 103. Placettal ıvazott 80. A távollevők közől négy már hónapok előtt szadsággal távozott, 7 beteg volt, az önkényt távolmaradottak ıma 7. — Püspök volt 440, placettal szavazott 359, 28 pai engedélylyel már korábban távozott; többen betegek ltak; az önkényt elmaradtak száma volt 45. — Apát és ndgenerális] volt 44; placettal szavazott 40; kettő teg volt, egy pápai engedélylyel korábban távozott; egy önnyt elmaradt. — Ha fölveszszük, hogy a távolmaradottak zől egy sem akart placettal szavazni, ezek fő száma azokkal yütt. kik non-placettal szavaztak, 74; mig a föltétlen placetl szavazók főszáma 533. V. ö. Civ. Catt. 1870. vol. XI. 7. s. kk.

[1]) »Summa ista Romani Pontifices autoritas, Ven. Fraes. non opprimit, sed adjuvat, non destruit, sed aedificat, et epissime confirmat in dignitate, unit in charitate, et Fratrum, ilicet Episcoporum, iura firmat atque tuetur. Ideoque illi, ıi nunc iudicant in commotione, sciant, non esse in commo-»ne Dominum. Meminerint, quod paucis ab hinc annis, opposim tenentes sententiam abundaverunt in sensu Nostro, et in nsu maioris partis huius amplissimi Consessus; sed tunc iucarunt in spiritu aurae lenis. Numquid in eodem iudicio iudindo duae oppositae possunt existere conscientiae? Absit. luminet ergo Deus sensus et corda; et quoniam Ipse facit

Az egyház ellenei a vatikáni zsinat irányában azzal igyekeztek bizalmatlanságot terjeszteni, hogy a határozatok megszavazása körül teljes egyetértés nem uralkodott.[1]) Nem kell figyelmen kivül hagyni, hogy a vatikáni zsinat az egyetemesség minden kellékével birt. Törvényesen hivatott össze; törvényes módon mentek végbe a tanácskozások; az összes püspöki kar kellően képviselve volt, s a zsinati határozatokat a pápa legfőbb hatalmával szentesítette. Az első hithatározatot a kath. hitről az atyák egyhangulag; a másodikat Krisztus egyházáról majdnem egyhangulag elfogadták. Ez utóbbi hithatározat megszavazásakor mintegy 120 zsinati atyát részint betegség, részint sürgős egyházkormányzati teendők tartottak távol. Sőt azon atyák is, kik július 18-ikán Rómában voltak, de a nyilvános ülésen meg nem jelentek, sem a zsinat egyetemességi jellemét nem tagadták, sem a pápa primatusi jogait, mint azok a Krisztus egyházáról szóló hithatározatban kifejezve voltak, kétségb-

---

mirabilia magna solus, illuminet sensus et corda, ut omnes accedere possint ad sinum Patris, Christi Jesu in terris indigni Vicarii, qui eos amat, eos diligit, et exoptat unum esse cum illis. Et ita simul in vinculo charitatis coniuncti praeliare possimus praelia Domini, ut non solum non irrideant nos inimici nostri, sed timeant potius, et aliquando arma malitiae cedant in conspectu veritatis, sicque omnes cum D. Augustino dicere valeant: »Tu vocasti me in admirabile lumen tuum et ecce video.«

Az ülés szertartási leirását l. Civ. Catt. 1870. vol. XI. 364. s. kk.

[1]) V. ö. Steccanella: Adversus novam doctrinam de necessitate consensus Episcoporum universalis. Romae. 18..

nem vonták. Aggodalmaik voltak a határozat következményei miatt, — az inopportunitás kérdése csakis azokra, s nem a tanra vonatkozott — s ez aggodalmaikat nyiltan elő is adták; de miután azt a pápa szentesítette, meghódolásukat habozás nélkül kijelentették,[1]) s haza térve egyes országokban az államhatalom részéről őket fenyegető veszélyek daczára a zsinat határozatairól hiveiket is értesíttették.

A meghódolás kötelessége nemcsak a püspökökre, hanem az összes clerusra és minden egyes katholikusra is kiterjeszkedett. Hogy ez iránt minden kétely kizárassék, Antonelli bíbornok-államtitkár 1870. augusztus 11-ikén a nuntiusokhoz a következő levelet intézte:

»Az apostoli széknek tudomására jött, miszerint némelyek a hivők, és talán a püspökök közől is azt tartják, hogy a vatikáni zsinat július 18-iki ülésében kihirdetett apostoli constitutio nem kötelező, mig a szentszék azt valamely utólagos okmány által ünnepélyesen ki nem hirdeti. Mily sajátszerű e föltevés, mindenki könnyen fölfoghatja. A kérdésben levő constitutio a lehető legünnepélyesben kihirdettetett ugyanazon napon, melyen azt az egyház feje több mint 500 püspök jelenlétében a vatikáni főegyházban szentesítette és kihirdette. Azonkivül az apostoli constitutio a rendes formaiságok közt kifüggesztett Róma szokásos helyein, noha a fönforgó esetben ezen intézkedés szükséges nem volt. Ennek következ-

[1]) Már szeptember hóban a meghódolások Rómában mind be voltak jelentve; a meghódolók névjegyzékét a romai lapok közölték is.

tében az ismeretes szabály szerint az említett constitutio az egész kath. világra nézve kötelezővé lett anélkül, hogy akármi más kihirdetés szükségessé válnék. Kötelességemnek ismertem e rövid megjegyzést közölni, hogy bármely oldalról támasztható kételyek esetében zsinórmértékül szolgálhasson.« [1])

A negyedik nyilvános ülés után a zsinati atyák nagy része pápai engedélylyel odahagyta Rómát. Még két congregatio tartatott, melyek elsején (aug. 13-án) összesen 152, — a másodikban (szeptember 1-jén) csak 128 atya volt jelen, ezek közől is ötvenegynek Rómában volt széke. Kiosztatott a schema az apostoli missiókról; az átdolgozott schemák a püspöki széküresedésről, melyről a bizottság a tett jobbítmányok alapján szeptember 1-én tett ujabb jelentést, — és a papok életéről és hivatásukkal járó kötelességekről.

Ekkor már a franczia-porosz háború dúlt, és Victor-Emánuel seregei Rómát elfoglalták. A szent atya szükségesnek találta a zsinat elnapolását. Az erre vonatkozó »Postquam Dei munere« bulla 1870. október 20-ikán jelent meg. Fölemlítvén az örök város szentségtörő elfoglalását, folytatja: »Minthogy e szomorú helyzetben Istentől reánk ruházott legfőbb hatalmunk szabad és zavartalan gyakorlatában akadályozva vagyunk; minthogy világosan fölismerjük, hogy a vatikáni zsinat atyái, míg az említett állapot e városban tart, nem birnának a szükséges szabadsággal, biztonsággal és békével, hogy az egyház ügyeit

---

[1]) L. Civ. Catt. 1870. vol. IX. 610.

elünk kellően tárgyalhassák; minthogy azonkivül Európa jelen fölötte nagy és általánosan ismert szerencsétlen megrázkódtatásaiban a hivők szükségei lig engedik, hogy annyi pásztor egyházától távol maradjon... érett megfontolással, szabad elhatározásból ugyanezen vatikáni zsinat további tartását zen szentszék által kitűzendő alkalmasabb és megelőbb időig apostoli hatalmunkkal jelen levelünk által elnapoljuk, és elnapoltnak kijelentjük...« [1])

A zsinat föladatának csak egy részét teljesítetté; a nagyobb részt elintézetlenül maradt schemák s kérvények (postulata) tárgyalása az ujra egybehíandó zsinatnak van föntartva. [2])

A vatikáni zsinat folyományát képezi 1) szent ózsefnek, az Üdvözítő nevelőatyjának az egyház édszentjévé választatása; 2) Liguori szent Alonz és Szalezi szent Ferencznek az gyház tudoraivá (ecclesiae doctores) való avatatása.

Az elsőre nézve a vatikáni zsinatnak három érvény (postulatum) nyujtatott be. Az első, melyet 53 zsinati atya irt alá, kérvényezi, hogy sz. Józsefnek, mint Isten fia nevelő atyjának a liturgiában a Bold. Szüz után minden szentek fölött s az

---

[1]) Szövegét l. Rel. 1870. II. 36. sz. — A zsinat alatt Rómában rendezett, és 1870. február 17-ikén megnyitott keresztény műkiállitásról l. a Civ. Catt. »L' Esposizione Romana« zimű czikkét. 1870. vol. IX. 512—524.

[2]) A schemákat és postulatumokat teljes szövegök szeint l. Martin idézett »Collectio«-jában. Kivonatosan közli zokat Rolfus. Kirchengeschichtliches I. 138. s. kk.

egyház fő védszentjeül tiszteltessék.[1]) Ugyanazt kérte külön postulatumban 43 rendgenerális,[2]) és egy harmadikban 118 zsinati atya.[3]) A szent atya tekintetbe vevén a kérelmeket 1870. decz. 8. az egyház védszentjének ünnepélyesen kijelentette.[4])

A bíbornokok nagyobb része, a kath. világnak majdnem összes püspökei, a rendfőnökök, a legkiválóbb theologusok a vatikáni zsinat előtt és alatt ismételten kérék IX. Piust, hogy Liguori sz. Alfonzot, ki egyebek közt a Bold. Szűz szeplőtelen fogantatását és a pápa tanitói tévmentességét nagy tudományossággal tanította és védelmezte, az egyetemes egyház tudorává nevezze ki.[5]) A pápa meghallgatván a szertartások congregatiójának véleményét.

[1]) L. Martin C.: Omnium Conc. Vaticani documentorum collectio 214.

[2]) L. U. o. 215.

[3]) »Declaretur universae Eclesiae, quae corpus Christi est, Patronus atque Protector, et festum patrocinii ejus cum ritu primae classis et octava ubique et ab omnibus peragatur.« u. o. 217.

[4]) A decretum szövegét l. Rel. 1870. II. 52. sz. A liturgiára vonatkozó brevét 1871. július 7-ikről l. u. o. 1871. II. 17. sz. — Sz. Józsefnek az egyház védszentjévé választatását Isola Izidor dömés szerzetes már 1522-ben megjövendölte: »Krisztus Jézus nevének dicsőségére sz. Józsefet az egész küzdő egyház különös és fő védszentjének rendelte.. Krisztus helytartója a földön, követvén a Szentlélek sugalmát, el fogja rendelni, hogy Jézus nevelőatyjának, a világ királynéja férjének napja a hivő egyház minden részében megünnepeltessék.« Summa de donis S. Josephi.

[5]) V. ö. Il Concilio Vaticano e il titolo di Dottore della Chiesa decretato a S. Alfonso M. de' Liguori. Civ. Catt. 1871. ser. VIII. vol. III. 285. s. kk.

ennek javallatára a közohajnak 1871. márczius 11-én kelt decretumával felelt meg. [1])

Ugy szintén a zsinati atyák terjedelmes postulatumban kérvényezték Szalézi sz. Ferencznek egyház tudorrá neveztetését. [2]) E kérvényt utóbb számosan mások is támogatták. Ezek tekintetbe vételével és a szertartások congregatiójának ajánlatára IX. Pius nevezett szentet 1877. július 7. kelt decretumával az egyháztudorok sorába igtatta. [3])

[1]) A decretum szövegét l. Rel. 1871. I. 32. sz.

[2]) A postulatum szövege Martin Collectiójában 217. s. kk.

[3]) Szövegét l. Civ. Catt. 1877. ser. X. vol. III. 621.

XVIII.

A vatikáni közzsinat kihatása a kormányokra.

A közzsinat kihatásai. — Francziaországban. — Bajorországban. — Ausztria-Magyarországban. — Olaszországban. — A kormányoknak római követeikhez intézett utasításai. — A bajor kormány külön utasításokat ad a püspököknek. — Francziaország tartózkodó állása. — Németország váró helyzetet foglal el. — Mühler porosz cultusminiszter levele a kölni érsekhez. — A zsinat alatti kormányjegyzékek. — Antonelli válaszol Beustnak.

A vatikáni közzsinat, kihirdetése óta nagy hullámakat vert legközelebb a diplomatiában és parlamentekben.

Nem egészen két hétre a kihirdetés után 1868. július 10-ikén a franczia parlamentben Ollivier Emil mint »törvénytudós és politikus« hivta föl a figyelmet az egybehivott egyetemes zsinatra, melyben nemcsak az egyházat, hanem »az államot érintő dolgok« fognak tárgyaltatni. »Mit kell tenni e pillanatban, kérdé, midőn a zsinat összeülni készül? A püspököknek engedélyt adhatunk a részvevésre, vagy azt megtagadhatjuk. Tartsunk-e értekezleteket? Nevezzünk-e ki követeket, kik Rómában az egész világ clerusa közől összegyült nemzeti episcopatusban né-

zetegységet igyekezzenek létrehozni?« Felhozá, hogy Francziaországban, hol 30,000 elmozdítható áldozár mellett csak 3000 el nem mozdítható van, a clerus teljesen függ az episcopatustól; a püspökök hatalmukra, joghatóságukra a római congregatióknak vannak alávetve; a pápa pedig egyedül tévmentesnek tekintetik. Jelzi a veszélyt, mely a gallikán egyházat fenyegeti. Nem ajánlja ugyan, hogy a püspökök a zsinattól visszatartassanak; de az állam követeket ne küldjön, mert azokért, amik a zsinatban történni fognak, nem vállalhat felelősséget. A pápa a fejedelmeket meg sem hivta. Szerinte ezzel a pápa proclamálta az egyház elválasztását az államtól, és megsemmisítette a concordatumot, mely az államot az egyházzal összefűzte.

Rómában, mondá, azt akarják, hogy az egyház független legyen az államtól, de viszont, az állam ne legyen független az egyháztól. Az állam föladata saját függetlenségét kivivnia. [1])

Baroche cultusminiszter Olliviernek válaszolá, hogy a franczia kormány a zsinat megtartása elé akadályokat nem szándékozik gördíteni. A követek küldésére nézve még nem határozott. A franczia clerus hű az alkotmányhoz, ugy szintén az episcopatus is. Az állam azon helyzetben van, hogy a vallásszabadságot biztosíthassa. Az állam elválasztása az egyháztól sok nehézséggel jár. »Szét fog bomolni azon

[1]) Ollivier beszédének szövegét l. Friedberg: Sammlung der Aktenstücke zum ersten vatik. Concil, Tübingen, 1872. 331—339. Méltatását: L'infallibilità Pontificia e il Gallicanismo. Civ. Catt. 1868. Ser. VII. vol. III. 513—531.

szövetség, mely annyi dicsőséget és hatalmat hozot Francziaországra? Ezen, eredményekben annyira gazdag szövetség, mely hazánk százados nagyságának egyik tényezőjét képezé? Ne akarjunk könnyeden ily kérdéseket megoldani, melyek az egyháznak ugy, mint az államnak csak nehézségeket okozna, és nem tudom, hogy az elválasztás melyikre hozna nagyobb veszélyeket.« [1])

A diplomatiai actio sajátképen a bajor kormánytól indult ki. Hohenlohe herczeg, bajor külügyminiszter 1869. ápril 9-ikén a külhatalmak figyelmét fölhivta az egyetemes zsinatra. Nem véli, hogy a zsinat tisztán theologiai tárgyakkal foglalkozzék. »Az egyedüli dogmaticai tan, ugy-mond, melyet, mint biztos forrásból értesülök, Rómában eldöntetni ohajtanának, és mely mellett jelenleg a jezsuiták Olasz-, Németországban és egyebütt izgatnak, a pápa tévmentességének kérdése. Ez azonban messze tulmegy a tisztán vallási téren, és lényegesen politikai természetű, mivel azzal a pápák hatalma az összes fejedelmek és népek fölött (az elszakadtak fölött is) világi dolgokban eldöntetnék, és hitczikkely erejére emeltetnék.« Ha már ez magában vélé Hohenlohe, a zsinatra irányozza mindazon kormányok figyelmét, melyeknek katholikus alattvalói vannak, ugy az aggodalomnak még inkább fokozódnia kell, ha a zsinati bizottságoknak már folyamatba vett előmunkálatait tekintjük. A bizottságok egyike tisztán egyház-állami ügyekkel foglalkozik. Kétségen

---

[1]) Szövege Friedbergnél i. m. 339. s kk.

kivüli tehát, hogy a zsinat egyház-politikai kérdéseket is szándékozik tárgyalásai körébe vonni. Ehez járul, hogy a »Civiltà Cattolica« szerint, mely a pápai curia félhivatalos közlönyének tartatik, a Syllabus némely czikkelyei, melyek az államélet fontos pontjait érintik, zsinati határozatok erejére emeltetnének. Ezek folytán azon komoly kérdés merül föl: a kormányok vajjon és mily alakban figyelmeztessék az alattok álló püspököket, és utóbb magát a zsinatot az aggasztó következményekre, melyeket az állam és egyház közt eddig fönnállott viszonyoknak ily kiszámított és alapi megrendítése maga után vonna. Fölmerül továbbá a kérdés: vajjon nem lenne-e czélszerű, hogy a kormányok közösen, talán Rómában levő képviselőik által tiltakoznának oly határozatok ellen, melyeket a zsinat egyházállami kérdésekben vagy vegyestermészetű tárgyakban hozna anélkül, hogy az államhatalom képviselői befolyjanak, vagy ama kérdések és tárgyak velök előre közöltetnének. Végül felveti a kérdést, nem lenne-e czélszerű, ha a hatalmak értekezletben többé-kevesbbé azonos alakban együttesen intézkednének.[1])

Egyike az elsőknek, kik e fölhivásra válaszoltak, Beust gróf, bécsi külügyminiszter volt. 1869. május 15-ikén a müncheni osztrák-magyar követhez, Ingelheim grófhoz irt jegyzékében a birodalom mindkét miniszteriuma véleményének kikérése után válaszolá, hogy a zsinat ellen megelőzőleg korlátozó rendszabályok rendszerét nem óhajtja alkalmazni.

---

[1]) Szövege Friedbergnél i. m. 296.

Tisztán dogmatikai kérdésekben a zsinat teljes illetékességét senki kétségbe nem vonhatja. Egyház-politikai ügyeket illetőleg, ma még nehéz itéletet mondani, vajjon a zsinat által hozandó határozatok az államok békéjét veszélyeztetni fogják-e, vagy sem. Általában alig tehetni föl, hogy a kath. világ püspökei koruk politikai szükségeinek teljes ismeretét ne vinnék magukkal Rómába. E föltevésben talán nem áll a kormányok érdekében a zsinati tagokat befolyásolni. Továbbá, most még nem ismerhetni föl, a római curia a kormányok irányában mily magatartást fog követni azon kérdésekre nézve, melyekben a zsinat határozatai állami elismerés nélkül nem érvényesíthetők.

Ha a zsinat az államhatalom jogkörébe lépne, akkor Beust sem zárja ki az eshetőséget, hogy az egyes kormányok által teendő korlátoló lépések mellett, a kormányok együttes értekezletet is tartsanak. Azonban lehető tulkapások puszta föltevése alapján nem látszik ildomosnak a javaslatba hozott értekezletnek azon színt adni, mintha a kormányok a kath. egyház szabadságát korlátozni akarnák. [1])

Az olasz kormány ápril 30-ki jegyzékében a a zsinat netaláni tulkapásai ellen a kormányok egyetértő eljárását szükségesnek találta, maga azonban intézkedéseket nem tett. [2]) A katholikus, sőt protestáns hatalmak egy részénél is a bajor kormány föl-

1) Szövege Friedbergnél i. m. 325. s kk.

2) V. ö. Friedberg i. m. 22. és Civ. Catt. VII. ser. IX. vol. 87. s kk.

hivása viszhangra nem találván, [1]) a zsinat számára a szabadság biztosítva volt.

A diplomatiai működés második stadiumát a hatalmak római képviselőinek adott utasítások képezték.

Beust gróf 1869. november 23-ikán Trauttmansdorff grófhoz irt jegyzékében hivatkozva május 15-iki jegyzékére kiemeli, hogy a zsinat szabad működését akadályozni nem szándékozik. Reményét fejezi ki, hogy a zsinati atyák sokkal inkább fölfogják a kor szükségeit, mintsem arra kényszerítsék a kormányokat, hogy szigoru rendszabályokhoz folyamodjanak. Ha ez mégis bekövetkeznék, a birodalom közszellemének támogatása mellett minden túlkapást könnyü lesz visszautasítani. Föltehető, hogy a zsinat programmjába oly tárgyakat is fölvesz, melyek az állam lényeges érdekeit érintik. Egyelőre a követ tartózkodjék a zsinat ügyeibe avatkozni; gondosan figyelje meg, mi történik, s hiven értesítse kormányát. A kormánynak külön zsinati képviselője nem lesz. Erre nézve külön meghivás nem érkezvén, a kormány a zsinat irányában föntartja teljes szabadságát. Részletes utasítást nem ad. Szigorun ragaszkodik a határvonalhoz, melyet a kormány az állam és egyház közt állított. A részletes utasításokat a zsinat lefolyása szerint igéri. [2])

Hohenlohe herczeg bajor külügyminiszter utasításait 1869. deczember 10-iki jegyzékében közölte

---

[1]) A részletekre l. Friedberg i. m. 22. s kk. a hozzá tartozó jegyzetekkel és okmányokkal. 65. s kk. 212. s kk.

[2]) Szövege Friedbergnél i. m. 328.

Tauffkirchen gróffal, Bajorország római követévé. Egyetértő eljárást ajánlott Németország többi képviselőivel; »keresetlenül összeköttetésben maradjon a német püspökökkel; ezeknek a szélsőségek távoltartására irányzott törekvéseit támogassa. E törekvéseket illetőleg ajánljon mérsékletet. Ha tudomására esnék, hogy oly határozatok készülnek, melyek az államnak az egyházhoz való viszonyára károsan hathatnának, vagy az állam jogaiba való beavatkozást vonhatják maguk után, ne hagyjon fönt semmi kétséget az iránt, hogy a kir. kormány a zsinati határozatok érvényességét, mihelyt azok a Bajorországban fönnálló közjogot módosítanák, el nem ismeri, azok kihirdetését meg nem engedi, és hogy, ha a pápai curia önhatalmulag s a bajor alkotmány által követelt formaiságok mellőzésével ilynemű zsinati határozatokat ha csak mint hitczikkelyeket is közzétenne s mint lelkiismeretben kötelezőket általánosan kihirdetne, a kir. kormány abban szükségképen oly szerződés megsértését tekintené, melyen Bajorországban jelenleg az állam és egyház közti viszony concordatumszerűleg alapszik. [1])

A bajor kormány azonfölül november 7-ikén a püspököknek külön »utasításokat« adott. Megelégedéssel veszi »a király parancsára« kiadott utasítás a püspököknek Fuldában kimondott meggyőződését, hogy »egyetemes zsinat soha oly tanokat nem hirdethet, melyek az igazságosság alapelveivel, az állam és hatóságai jogával, a civilisatióval, a tudomány

[1]) V. ö. Friedberg i. m. 24.

.lódi érdekeivel vagy a népek törvényes szabadságával javával ellenkezésbe jöhetne.« Ha ez valósul, akkor zsinati határozatok végrehajtásának Bajorország-ın semmi sem fog utjában állani. A kormány élénk ıajtása, hogy az egyházzal békében élhessen; de ;yszersmind kivánnia kell, hogy az államnak a kath. ;yházon kivül levő alattvalói ne nyugtalaníttassanak, ; különösen, hogy a bajor püspökök ne nyujtsanak ;gédkezet oly határozatokhoz, melyek a bajor alkot-.ány alapelveivel, az állami közjóléttel, a különböző ıllásfelekezetek egyetértésével és a biztosított lelkimeret-szabadsággal ellenkeznek.'[1])

Francziaország tartózkodó állást fog-ılt [2]). Banneville római követ tudakozódott a zsinat rogrammja után. Mint november 10-ikén a párisi ülgyminiszterhez írt levelében [3]) mondja, magával a ápával értekezett. »A pápa, irja, nem mondotta ki sa-ıt véleményét, sem a jövő találgatásába nem bocsátko-ɔtt; bizzunk, mondá, a zsinati atyák bölcseségében, ik Isten segítségével gondoskodni fognak mindenről, mit napjainkban a vallás java és az egyház érdekei övetelnek; csak sajnálni lehet, hogy némely szenve-élyes és türelmetlen lelkek vakmerő találgatásokba reszkednek, s idő előtt vitatkozás alá vesznek bizonyos érdéseket, melyeket jobb volna magának a zsinatnak ɔntartani, ha azok tárgyalását czélszerűnek tartja.«

Baroche miniszter a parlamentben kijelenté: Sokkal inkább tiszteljük az episcopatus tagjait,

[1]) U. o. 353.
[2]) U. o. 25.
[3]) U. o. 330.

mintsem elhatározásaikra nyomást akarjunk gyako-rolni. A zsinatra magukkal viendik hazafiságuk, személyes méltóságukat és függetlenségöket.« [1])

Ugyanazt találjuk kifejezve az előterjesztésben, melyet a kormány deczemberben a senatus elé adott. [2]) »Sokkal inkább bizunk, olvassuk, a főpapok bölcsességében, kiknek kezeibe a katholicismus érdekei vannak téve, mintsem kételkedjünk, hogy tekintetbe fogják venni napjaink szükségeit és a mai népek jogos ohajtásait.«

Az éjszak-német szövetség részéről Bismarck 1870. január 5-ikén értesíté Arnim gróf római követet, hogy Éjszak-Németország váró helyzetet foglalhat el, mivel valódi veszélyektől nincs oka tartani. Kivánatos, hogy a zsinat a dolgokat ne hajtsa élére. A király katholikus alattvalóinak és a nemzeti élet békés továbbfejlődésének érdekében ohajtandó, hogy a kath. egyház szervezete a szélső pártok érvényében változást ne szenvedjen. A zsinatban az actiónak a német elemből kell kiindulnia; a német episcopatust biztosítjuk a kormány rokonszenvéről és szükség esetében támogatásáról, ha azt a püspökök elfogadják. Több beavatkozás nem látszik kivánatosnak, mert könnyen azt következtethetnék, hogy a római curia által igényelt hatalmat elismerjük. Szemben a zsinattal teljes szabadságunkat kell föntartanunk, hogy határozatait a törvények és államok foruma elé hozhassuk. A követ a püspökökkel va-

[1]) U. o. 93.
[2]) Exposé de la Situation de l' Empire. U. o. 346.

intkezését használja föl ily bizalmas befolyásolásra.
z egyház szükségei- és ohajainak tekintetbevétele
kormány által az egyház fönnálló szervezetén és
ban a püspökök elismert állásán alapszik. Ha ez
ódosíttatnék, akkor jogi és erkölcsi tekintetben a
rmány kötelességei is megváltoznak; és a püspö-
k megváltozott állása, kik az egyháznak legkö-
lebbi képviselői és közegei, törvényhozói és kor-
ányzati szempontból megváltozott elbánást vonhatna
aga után. [1])

Azonfölül Mühler berlini cultusminiszter
369. október 8-ikán Melchers kölni érsekhez, és
)-ikén az összes porosz püspökökhöz levelet intézett.
..Ha a porosz püspökök, mondja ebben, a vett
eghiváshoz képest Rómában a zsinatban részt vesz-
ɜk, hogy a kath. egyház ügyeiről tanácskozzanak,
y joggal élnek, melyet az ország alkotmánya nekik
egad. A vallási és egyházi szabadság fönnálló al-
otmányos elvei a fönforgó esetben is teljes alkalma-
isukat nyerik. A határok is, melyek közt az egyház
:abadságát kifejtheti, valamint a tárgyak és kérdések,
elyekre nézve az állami törvényhozás, és annak az
llami közegek általi kezelése föntartatik, a porosz
llamjog belső fejlődése, törvényhozás és kormányzat
ltal oly világos és kimerítő határozottságot nyert,
ogy e határok terjedelmére nézve minden egyes vo-
atkozásban alig maradhat fönn kétség. E határokat
ıegtartani, a biztosított jogrendet megóvni nem

---

[1]) L. Friedberg Aktenstücke die altkatholische Bewe-
ung betreffend. Tübingen, 1875. 522. s kk.

csupán államérdek, de nem csekélyebb mérvben az egyház érdeke és föladata is. A kir. államkormány reméli, hogy a porosz püspökök hazájokon kivül is szem előtt tartják a jogokat és kötelességeket, melyek őket, mint a birodalom polgárait és a király alattvalóit megilletik. A kormánynak őszinte akarata a fönnálló jog- és békeállapotot az országban föntartani. De őrködni fog, hogy ez állapot meg ne háborittassék s a háborítást, ha szükséges, meg is fogja akadályozni....« [1])

Élesebben körvonalozzák a kormányok magatartását a zsinat alatt megjelent jegyzékek.

Beust gróf 1870. február 10-ikén a római követhez intézett jegyzékében megelégedéssel jelzi, hogy a követ jelentése szerint a zsinatban a mérsékletes eszméi mindig több tért nyernek. »Vannak azonban előjelek, melyek fontosságát lehetetlen félreismerni, s komoly aggodalmakra szolgáltatnak alkalmat. Ezen előjelek kizárnak minden kétséget az iránt, hogy az egyház legmagasabb köreiben határozott irány nyilvánul, mely nemcsak el nem fogadja, de tűrni sem akarja azon szabadságot, melyet mi az állam részére követelünk mindazon dolgokban, melyek a polgári törvényhozás köréhez tartoznak.« Panaszkodik, hogy a Syllabus tételeit hitczikkelyekké akarják tenni. Ez maga kényszeríti a kormányt, hogy eddigi tartózkodó helyzetéből kilépjen. »Bár mennyire hajlandók legyünk is az egyháznak ezt megillető legnagyobb szabadság-actiót megadni, el vagyunk határozva

[1]) U. o. 354.

ıeg nem engedni, hogy az egyház és állam közti ,atár tullépessék, és sértetlenül föntarjuk a jogokat, ıelyeket az állam számára visszavívtunk. . . . Nem ogunk visszarettenni azon parancsoló kötelesség tel-esítésétől, hogy az állam törvényei számára biztosítsuk , tiszteletet, melylyel azokat minden polgár kivétel ıélkül és minden körülmény között artozik. A kormány kénytelen magának föntartani a zabadságot szükség esetében megtiltani minden oly ıatározat közzétételét, mely a törvény fönségébe üt-özik, és mindenki, ki e tilalmat megszegné, felelős enne az ország törvényei előtt.« Fölhivja a követet, ıogy tapintatosan közölje a pápai államtitkárral a ormány nézeteit, s kérje őt, hogy a szent atyának is erjeszsze elő a jegyzékben foglalt észrevételeket. [1])

Trauttmansdorff római osztrák-magyar követ a reá ruházott megbizatás eredményéről Beust külügyminisztert február 19-ikén értesíté. »... A bibornok, irá, azon érvvel vértezé magát, hogy itt zsinati határozatokról van szó, melyek alapos tárgyalás után egyedül meggyőződésök és lelkiismeretök által vezérelt főpapok fognak hozni. Az egyház joga és kötelessége a maga elveit meghatározni; ha valamely határozat egy vagy más államban ki nem hirdettetik, az egyházi szempontból annak érvényét nem erőtleníti.« Igérte, hogy az osztrák-magyar kormány nézeteit a pápával tudatni fogja. A követ hangsu-

---

[1]) Szövege Friedbergnél i. m. 543. s kk. E jegyzék másolatát Beust elküldé Berlinbe és Münchenbe. Febr. 17. és 19. kelt jegyzékeit l. u. o. 546—550.

lyozta a veszélyt, melyet az európai államok nagy részében maga után vonna oly zsinati határozatok kihirdetése, melyek teljesen félreismerik a mai polgárosult kormányok alapjait képező elvek követelményeit. Jó forrásból véli tudni, hogy Róma illetékes helyein a kormányok fölszólalásait figyelembe fogják venni. [1])

Antonelli pápai államtitkár Beust gróf február 10-iki jegyzékét nem hagyá irott hivatalos válasz nélkül. A bécsi nuntiushoz ápril 20-ikán intézett levele főpontjaiban érintvén a Beust-féle jegyzéket, bámulatát fejezi ki, hogy az osztrák-magyar kormánynak aggodalmai vannak azon javaslat miatt, mely a kath. egyházról némely cánonok kiséretében a zsinat elé kerül. Ezen határozatok nem foglalnak magukban egyebet, mint az Isten által kinyilatkoztatott tannak teljesen megfelelő elveket, melyek nem most először hirdettettek ki, mert kifejtették azokat korábbi zsinatok, pápai consitutiók és számtalan egyházi iró. Az egyház tisztában van aziránt, mely határig terjed saját, és meddig az állam hatalma; és valamint féltékenyen őrzi saját jogait, ugy tiszteletben tartja másokét: Az egyház hatalmának határait világosan kijelelve találja a küldetésben, melyet isteni alapítójától nyert. És miután e küldetés abban áll, hogy az embereket az örök üdvösségre vezérelje, van hatalma és kötelessége tanítani a népeket, fölvilágosítani az elméket, kalauzolni

[1]) Szövege Friedbergnél i. m. 550. Ugyanott Beustnak febr. 27-ikén kelt válasza, melyben Antonelli szóbeli válaszával foglalkozik. 552.

z akaratot mindabban, mi a vallási és erkölcsi köte-
ısségekkel összeköttetésben áll. E jogáról az egyház
or-áramlatok, államok vagy személyek kedveért le nem
ıondhat. Az egyház minden időben meghatározta a
it és erkölcs szabályait, anélkül, hogy az államok rend-
ıt megzavarta vagy a fejedelmeknek aggodalmakra
:olgáltatott volna alkalmat, kik inkább számos
ıetben méltányolván az üdvös befolyást, melyet az
ɟyház a polgári társadalomra gyakorol, a megha-
ırozott tanokat maguk is védelmök alá vették. Az
ɟyház legfőbb tanitóhivatalának gyakorlatában távol
ttól, hogy a kormányok szabad aktióját bénítsa,
ınak inkább kezére járt, intvén mindig a hiveket,
ogy isteni parancs szerint adják meg a császárnak,
mi a császáré, emlékeztetvén egyszersmind a császá-
ɔkat is, hogy a népeket engedjék szabadon megadni
ıtennek, ami Istené. A történelem számtalan bizo-
yítékkal szolgál, hogy az egyház mindig intett a
ırvényes hatalom iránti engedelmességre, és minden
lkalommal kárhoztatta a közrend és béke zavarására
ányuló tanokat. A mult teljes biztosítékot nyujt,
ogy a vatikáni zsinat semmi oly határozatot nem fog
ozni, mely az osztrák-magyar kormány által kifejezett
ggodalmakat indokolná. De nem szolgáltat aggo-
almakra okot a népeknek sem, mert a kath. tannak
zsinati atyák általi ujból megerősítésének csak az
ısz czélja, hogy a mai társadalmat az igazság és
sztesség elveire (le massime del giusto e dell' onesto)
mlékeztesse, s ily módon a világnak visszaadja a
ékét és nyugalmat, melyet csak az isteni törvény
ıegtartásában találhat föl. Megjegyzi még, hogy

az említett hithatározati javaslat a concordatumokat semmiben sem módosítja a vegyes illetőségű pontokra nézve, ha a kormányok a magukra vállalt kötelezettségeket híven teljesítik. [1])

[1]) Szövegét Friedbergnél i. m. 584. s kk. Ezen jegyzéket érinté Beust a római követhez május 6-ikán intézett levelében, mely szerint Antonelli jegyzékével azért nem foglalkozik bővebben, mivel »az semmi ujat nem tartalmaz s régi körülményekre vonatkozik.« L. u. o. 563.

XIX.

A concordatum eltörlése Ausztriában és a placetum hazánkban.

Fordulat a franczia kormányban. — Antonelli mellékes nyilatkozata. — Daru »emlékirata.« — Ezt magáévá teszi a legfőbb kormány. — Daru visszalépése után a francziа kormány visszatér a tartózkodás politikájához. — Arnim »promemoriája.« — A concordatum eltörlése Ausztriában. — Beust jegyzéke. — Kilátás »az egyház ügyeinek szabályozására« Ausztriában. — A placetum behozatala hazánkban. — Andrássy gróf és Eötvös báró jegyzékei.

Francziaországban, melynek kormánya a zsinat irányában nagy mérsékletet tanusított, Daru-nak külügyminiszterré neveztetésekor fordulat állott be.

A franczia külügyminiszter a senatus január 11-iki ülésében[1]) bemutatott egy jegyzéket, melyet januárban Francziaország képviselőjéhez intézett, melyben már aggodalmának ad kifejezést.[2]) Február 20-ikán pedig szintén a római követhez irt levelében már tovább megy. Elemezvén az augsburgi »Allg.

[1])A tárgyalást l. Friedbergnél i. m. 521—532.

[2]) U. o. 528.

Zeitung« által először közlött canonokat, azokból következteti, hogy a zsinat a tévmentességet ki szándékozik terjeszteni mindarra, mit a kinyilatkoztatott igazságok védelmére szükségesnek tart, tehát a kinyilatkoztatáson kivül álló történelmi, bölcsészeti, tudományos dolgokra is! Következteti a zsinat azon követelését, hogy a legfőbb egyházi hatalomnak alárendeltessenek a polgári társadalom alapelvei: a kormányok és polgárok jogai és kötelességei, a kormányzat, a törvényhozás stb. Ily föltevés után kérdi a miniszter: lehetséges-e, hogy a püspökök minden hatalmukat központosítsák a pápa kezében? Képzelhető-e, hogy a fejedelmek souverainitásukat alárendeljék a római udvar felsőbbségének? Végül azon ohajtását fejezi ki, hogy a franczia kormány előzőleg értesíttessék a zsinat azon határozat-javaslatairól, melyek a politikát érintik, és mielőtt a zsinat ily vegyes kérdésekben határozna, várja be a kormány észrevételeit. [1])

A franczia jegyzék tüzetes czáfolására alig volna érdemes szót pazarolni. Azért Antonelli bibornok márczius 19-ikén a párisi nuntiushoz írt jegyzékében egyszerűen válaszolá, miszerint nehéz meggyőződni, hogy a határozat-javaslatban foglalt tanok azt a benyomást idéznék elő, melyről a franczia miniszter szól. A jelzett cánonok, folytatja, sem az egyháznak, sem a pápának nem tulajdonítanak közvetlen és absolut hatalmat a politikai jogok egyeteme fölött; sem nem tanítják, hogy a politikai hatalom

[1]) U. o. 42. és 533.

az egyháziaknak alá van rendelve azon érteményben, mint azt a miniszteri jegyzék mondja. Az egyház isteni küldetésénél fogva itél az összes kül- és belsőttek erkölcsiségéről és igazságosságáról azok viszonyában a természeti és isteni törvényekhez. Ezzel azonban közvetlenül nem avatkozik a politikai ügyekbe, melyek Isten rendelése és az egyház tanítása szerint a világi hatalom köréhez tartoznak. A politikai hatalom csak annyiban áll az egyházi alatt, amennyiben a sacerdotium megelőzi az imperiumot, az isteni dolgok az emberieket, a lelkiek a világiakat. És ha a földi boldogság, melyet a polgári hatalom czéloz, alá van rendelve az örök boldogságnak, következik, hogy az Isten által kitűzött czél elérésére egyik hatalom alá van rendelve a másiknak, mint egymásnak alárendelvék a czélok, melyeket e hatalmak maguknak kitűznek.

Az egyház tévmentessége tehát, folytatja Antonelli, sértetlenül föntartja a hit- letéteményét, és semmi hátrányára nem szolgál sem a tudománynak, sem a történelemnek, sem a politikának. A tévmentesség előjoga a kath. világban nem ismeretlen; az egyház legfőbb tanítóhivatala minden időben meghatározta a hit szabályait, anélkül, hogy károsan befolyt volna az államok belrendére, vagy a fejedelmeknek aggodalmakra szolgáltatott volna okot.

Az egyház az államtól független, és törvényhozói, birói és fenyítő hatalommal felruházott tökéletes társaság; e hármas előjogból a világi hatalom jogainak gyakorlatára semmi hátrány nem háramlik. Az egyházi és világi hatalom illetőségei világosan

meg levén határozva, azon czél szerint, mely mindegyike elé ki van tűzve, az egyház föltétlenül nem avatkozik a kormányok alkotmányelveibe, a polgári kormányzat alakjaiba, a polgárok politikai jogaiba, az állam kötelességeibe, és egyéb, a miniszter által jelzett tárgyakba. De minthogy semmiféle polgári társadalom nem állhat fönn legfőbb elv nélkül, mely tettei- és törvényeinek erkölcsi voltát szabályozza, épen az egyház nyerte Istentől a népek boldogításának fönséges küldetését, anélkül, hogy ez által a kormányok szabad cselekvését akadályozná. Az egyház a fejedelmek iránti engedelmességet tanítja; de ezeknek viszont el kell ismerniök, hogy ha államaikban oly törvények alkottatnak, melyek az örök igazság elveivel ellenkeznek, az engedelmesség annyi volna, mint megtagadni Istentől, ami Istené.

A pápai tévmentesség folytán a püspökök eddigi hatalmokat épen nem vesztik el. A tévmentesség előjogát a pápák mindig gyakorolták, anélkül, hogy a püspököknek Istentől nyert jogai ez által csorbulást szenvedtek volna.

Mi a franczia miniszter azon ohajtását illeti, hogy a politikát érintő határozat-javaslatok a kormánynyal előlegesen közöltessenek, Antonelli megjegyzi, hogy a zsinat politikával nem foglalkozik, reméli tehát, miszerint a franczia kormány el fog állani azon követeléstől, hogy a javaslatok vele előre közöltessenek. [1])

---

[1]) Antonelli jegyzékének szövege Friedbergnél i. m. 532—538.

Daru »emlékirat« alakjában Rómába ápril 0-ikén ujabb jegyzéket küldött, melyben aggodalmát ejezi ki, hogy a »kath. egyházról« szóló schema azon észei, melyek nyilvánosságra jutottak, Európa öszzes államainak társadalmi viszonyaira a legkomoyabb következményekkel fognak bírni, mert azon chema czélja »a polgári társadalmat a vallásinak eljesen alárendelni.« Az Antonelli bibornok fönnebbi egyzékében felhozott érveket gyöngíteni igyekszik. Reményét fejezi ki, miszerint a zsinati atyák a schenát ugy fogják módosítani, hogy a hozandó hatá'ozatok az egyház és állam közti jó viszonyt meg ne :avarják.[1])

Egyszersmind távsürgönyzött Rómába, hogy a pápai tévmentesség zsinati tárgyalásával várni kell, mig Francziaországnak a zsinat melletti képviselője Rómába érkezik, s fölkérte a többi kormányokat, hogy őt hasonló intézkedésekkel Rómában támogassák.[2])

A franczia előterjesztéseket magukévá tették az osztrák-magyar,[3]) éjszak-német,[4]) bajor,[5]) ugy szintén a spanyol, portugál és angol kormányok.

Azonban a Daru-kormány visszavonulta után Ollivier ismét visszatért a váró politikához. »A pápa, irá május 12-ikén Bannevillenek, nem hallgatott tanácsainkra, nem fogadta el észrevételeinket;

---

1) L. u. o. 538–543.
2) U. o. 42.
3) U. o. 560. és 562.
4) T. o. 567.
5) U. o. 139.

visszatérünk tehát a tartózkodó, a váró magatartáshoz. A követ ezután ne keressen és ne fogadjon el eszmecserét a zsinati dolgokról sem a pápával, sem Antonelli bibornokkal.« [1])

Négy héttel a pápai tévmentesség zsinati meghatározása előtt, június 28-ikán Arnim, Poroszország római követe »egy püspökhöz« promemoriát intéz, melyben a helyzetről nyilatkozik, és a jövő iránti aggodalmait fejezi ki. Azon napon, mondja, melyben a pápai tévmentesség elfogadtatik, az államok az egyház irányában szenvedélyes viszonyba lépnek. pedig azért, mivel a vatikáni zsinat története azt bizonyitékot fogja szolgáltatni, hogy Rómában létezik hatalom, mely az emberiség vívmányaival határozott és öntudatos ellentétben a mai világ ellen, ennek politikai szervezetére vonatkozólag el van határozva harczot vívni, és mivel az episcopatus a római hatalmi központtól annyira függ, hogy meggyőzédése ellen kinyilatkoztatott igazságként elfogad oly rendszert, melylyel a világi hatalmak soha ki nem békülhetnek.

Az állapot, mely be fog következni, folytatott harcz az egyház és állam közt. A hierarchiai organismus a tévmentesség elfogadása után nem lesz többé azonos azon kath. egyházzal, melylyel az államok szerződéseket kötöttek, s melynek számára az alkotmányba oltalmazó czikkelyeket igtattak. . . A törvényhozók a római zsinatot hadi eseménynek fogják tekinteni, mely minden rendezett és törvényes állapotot megszüntet. A harczot, melyre Rómában kihívnak

[1]) U. o. 138.

, kormánytól el fogják fogadni, el különösen Német-
ırszág leghatalmasabb kormánya, mely e harczban a
.emzet sürgető jóváhagyásáról biztosabb, mint talán
ıaga ohajtja. A tért, melyen e harcz ví-
atni fog, nem nehéz kijelölni: végte-
en czivódások a püspökök választá-
ainál, s az innét eredő hosszú széküre-
edések, a jezsuiták kiirtása, a szer-
; etes rendekre vonatkozólag az egyéni
zabadság megszorítása, a papok Ró-
nában való tanulásának megtiltása,
nindenelőtt pedig mindennemű egyházi
ıefolyás megvonása az iskolákra.

A fordulópont, igy végzi, melyhez a zsinat eljutott,
ı legnagyobb jelentőségűnek látszik, s a püspökök
ılőtt azon föladat áll, hogy a két rosz közől a kisebbet
rálaszszák. Ott van az egyik részen az egyháznak
nathematicus bizonyossággal előre-
átható szenvedés-állapota, — a másikon
ıedig legroszabb esetben, pillanatnyi összekoczczanás
ıem a pápával, hanem IX. Pius személyével. [1])

---

[1]) Szövegét l. Friedberg: Aktenstücke die altkath.
Bewegung betreffend 529. Magyarul: Jelenkor, kath.
egyháztört. közlöny 1874. 563. E promemoria, mely a német-
országi katholikusok utóbbi üldözése programmjának
.ekinthető, az Arnim és Bismarck között bekövetkezett meg-
hasonlás (l. La Contesa tra il Principe Bismarck e il Conte
Arnim. Civ. Cat. 1875. ser. IX. vol. V. 129. s kk.) után csak
1874. ápril 2-ikán először a bécsi »Presse« által tétetett közzé,
ı a benső viszonynál fogva, mely nevezett két államférfiú közt
korábban létezett, arra látszik mutatni, hogy Poroszor-
ıszágban a hadterv a kath. egyház ellen már

A pápai tévmentesség zsinati meghatározása után a kormányok többé-kevésbbé féltékeny magatartásának közvetlen következménye vala a concordatum egyoldalú eltörlése Ausztriában, és a királyi placetum behozatala hazánkban.

S t r e m a y r osztrák cultusminiszter 187. július 25-iki előterjesztésében a pápai tévmentesség zsinati meghatározása után lehetetlennek mondotta concordatumnak további fönnállását. »Az uj tétel (a pápai tévmentességről), irja, a kath. egyház előtt eddig idegen (?) térre lépett. Ez által ezen egyházban oly mélyreható fölforgatás jött létre, hogy ennek visszahatása különösen az egyháznak az állammal eddig fönnállott viszonyaira nézve nem maradhat ki.« A placetumot nem ajánlja, mert nem egyezik meg korunk jogállamával; de a kitűzött czélt sem lehet vele elérni; mert a dogmának a hivő lelkiismeretet lekötő ereje a kihírdetés semmi nemétől nincs függővé téve. E helyett ajánlja a concordatum eltörlését. »Azon jogi meggyőződésemet kell kijelentenem, igy szól, hogy az 1855. augusztus 18-iki egyezmény, amennyiben még érvényben van, nemcsak indokból, hanem minden szerződési jog szerint is, az állam által megszüntethető, és érvénytelennek jelenthető ki; — hogy az már tényleg és pedig maga a szentszék által az uj dogma kihirdetésével föl van függesztve, hogy az államhatalomra nézve más nem marad hátra

1 8 7 0-b e n e l é g r é s z l e t e s e n k é s z e n á l l o t t ... ugyan a cultusminiszteriumban, hanem a külügyiben. V. Rivelazioni diplomatiche intorno al Concilio Vaticano. Ci Catt. 1874. ser. IV. vol. II. 272. s kk.

int hogy ezen már beállott esetet kijelentse, illeleg az 1866. augusztus 18-iki egyezményt semmisk nyilvánítsa.« [1])

Kapcsolatban ezen előterjesztéssel Beust külyminiszter július 30-iki kelettel Palomba lovaghoz, 5mában osztrák-magyar követségi titkárhoz jegyket intézett, mely nagyobb részben Stremayr iniszter érvelésének ismétlése. »A magyar kormány, ondja folytatólag, támaszkodva az apostoli kiráok egy régi jogára, a »placetum regium«-ot kéül alkalmazni. Miután a concordatum Magyarszágon törvényes érvénynyel nem bír, formaszeati megszüntetése sem szükséges oly országban, ol az, mint állami törvény, soha sem állott fönn. Ez eset azonban nem áll az osztrák tartományokban, ol az 1855. november 5-iki pátenst, mely a concorstumnak jogi érvényt adott, vissza kell vonni.« egbizza aztán a követségi titkárt, hogy erről a apai kormányt értesítse azon hozzáadással, hogy usztriától semmi sem áll távolabb, mint hogy az yházi és polgári hatalom közt uj összeütközésekre ljon alkalmat. [2])

A felség pedig Stremayr miniszterhez intézett gfelsőbb kéziratában megbizta őt, hogy »miután a entszék legujabb kijelentése (Erklärung) által a kath.

---

[1]) Eredeti szövegét l. Friedberg Sammlung der Aktenücke 630. s kk. Magyarul Rel. 1870. II. 17. 18. sz.

[2]) Szövege Friedbergnél i. m. 626. Magyarul Rel. 1870 . 16. sz. A jegyzék critikai méltatását l. »Il domma dell' inllibilità pontificia e la base dei concordati.« Civ. Catt. 1870. r. VII. vol. XI. 513—528.

egyház fejének teljhatalmáról az 1855. augusz- 18-ikán Bécsben kötött egyezmény érvénytelenné lé- (hinfällig geworden),« gondoskodjék megfelelő intéz- kedésekről, s különösen pedig a birodalmi gy- számára készítse elő azon törvényjavaslatokat, mel- szükségeseknek látszanak arra, hogy az 1855. no- vember 5-iki pátensnek még érvényes részei a biro- dalomban a kath. egyház ügyeinek szabályozására a- állam-alaptörvény léptéke szerint és a historiai v- szonyok tekintetbevételével átalakíttassanak. [1])

Hazánkban pedig a **placetum** hozatott i- Közöljük erre vonatkozólag a tudtunkkal nyilváno- még meg nem jelent jegyzékeket:

T. cz.

A mult évi deczember hó 8-ára összehív- római zsinat néhány határozatai következtében, m- lyek által Ő Felségének, mint Magyarország apos- királyának jogai korlátoztatnának, Ő császári apostoli királyi Felsége folyó hó 9-én kelt legfels- elhatározásával legkegyelmesebben elrendelni m- tóztatott, miszerint a királyi tetsztvényjog — j- placeti regi — foganatba vétessék, és az e cz- szükséges további intézkedéseket a kormány m- tegye.

Ennek folytán van szerencsém (t. cz.) értesít- hogy a római zsinat és a Pápa Ő Szentsége sem- nemű határozatai vagy rendeletei sem ki nem hir- hetők, sem szét nem küldhetők, ha csak ezek elő-

[1]) L. Friedbergnél i. m. 155.

:mány elé nem terjesztetnek, s annak utján Ő lsége által azoknak kihirdethetése vagy szétküld-:ése okmányszerűen meg nem engedtetik.

Meg vagyok győződve, hogy (t. cz.) hazafiui telességének tartandja, Ő Felsége ezen legmaga-›b rendeletének a kormányzására bizott egyház-:gyében minden előforduló alkalommal érvényt ›rezni, névszerint gondoskodni arról, hogy a római nat és Pápa Ő Szentsége olyas határozatai vagy ıdeletei, melyekre nézve a most mondott módon a ·ályi tetszvény — placetum — meg nem adatott, zzététetni nem fognak.

Fogadja (t. cz.) kiváló tiszteletem őszinte nyilnítását.

Kelt Bécsben, 1870. évi augusztus hó 10-én.

Andrássy.

T. cz.

Ő Felsége, mint kathol. fejedelem e kettős miségben fel van jogosítva valamint az egyház fenlását biztosítani, ugy egyszersmind az állam jogait s rvényeit az egyház netalántáni tulkapásai és tulrjeszkedései ellenében is védeni s sértetlenül fenrtani.

Ezen jognak alapján, midőn Ő Felsége az üléző római zsinat magatartásával szemben folyó évi ıgusztus hó 9-én kelt legmagasabb elhatározása tal a királyi tetszvényjognak érvényesítését elrenılni s annak foganatosításával a kormányt megbizni éltóztatott, miként erről (t. cz.) a kormány részéről ;yanazon hó 10-én értesíttetett is, — ez által csak

azt szándékozott elérni, nehogy oly zsinati határozatok vagy pápai leiratok kerüljenek a polgári kezeibe, melyek tartalmuknál fogva a fejedelmi jogokkal s az állam törvényeivel s nyugalmával meg nem férnek.

Nehogy tehát e legfelsőbb határozványnak hibásan oly értelem kölcsönöztessék, melyet az épen nem tartalmaz; minden habozás és félreértések elkerülése tekintetéből szükségesnek találom kijelenteni, miszerint e legfelsőbb rendszabály alá nem tartoznak a római poenitentiária-nál szorgalmazandó bűnfeloldozások s felmentések, melyek csak lelkiismeretben — in foro interno — alkalmaztatnak, továbbá azon esetek, melyek halasztást nem tűrnek, vagy valakinek jó hirnevét veszélyeztetik.

Fogadja (t. cz.) kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budán, 1870. évi szeptember hó 29-én.

B. Eötvös József.

XX.

Az olasz kormány diplomatiai harcza.

franczia-porosz háború kitörése. — A pápa levele Vilmos ki-
ilyhoz és ennek válasza. — A római kérdés ujabb fölmerü-
se. — III. Napoleon magatartása Róma iránt. — Poroszország
éretei. — A franczia császár csapatait a pápai államból visz-
zahivja. — A visszahivás indokolása. — Antonelli a helyzet-
ől. — A franczia őrséget pápai pótolja. — Az olasz kormány
nyegetőzése. — Visconti-Venosta vádoló jegyzéke és »emlék-
ata«. — A hatalmak magatartása. — Az olasz kormány el-
atározza a pápai állam és Róma elfoglaltatását. — A pápa Ró-
ában való maradásra határozza el magát. — Ponza di San
Iartino alkudozása Rómában. — Antonelli válasza. — Victor-
Imanuel levele a pápához. — Ponza szóváltása a pápával. —
A szent atya válasza a királyhoz.

Franczia- és Poroszország közt a háború, da-
zára IX. Pius intései- és kéréseinek,[1]) kitört.

---

[1]) »Felség! irá Vilmos királyhoz; sulyos helyzetünkben
alán szokatlannak fog föltünni, hogy tőlem levelet vesz; de
nint a béke Istenének földi helytartója nem tehetek keveseb-
bet, mint hogy Felségednek közvetítésemet fölajánljam. Ohaj-
ásom, hogy a háborúra való készületeket megszünni lássam, s
negelőzzem a bajokat, melyek azt elkerülhetlenül követik.
Közvetítésem oly fejedelemé, ki mint király területének csekély-
sége miatt féltékenységet nem kelthet, ki mindamellett bizalmat
fog ébreszteni az erkölcsi és vallási befolyás által, melyet sze-

A háború kitörése maga után vonta a »római kérdés« megujítását, sajátképen befejezetté tételét. Hiszen az uj Olaszország kormánya annyiszor kimondotta s a parlament által ismételtette, hogy Rómának kell Olaszország fővárosának lennie, hogy senkinek sem lehetett kétsége az iránt, miszerint ohajtásának valósítására az első kedvező alkalmat meg fogja ragadni.

Miután Francziaország a háborút július 19-én Poroszországnak megizente, Flórenczben mérlegelni kezdték, a franczia vagy porosz barátság kinál-e több hasznot.

Victor-Emanuel személyesen Francziaország felé látszott hajlani. A III. Napoleon által neki tett

mélyesít. Vajha Isten meghallgassa kérésemet s kivánatimat, melyeket Felségedért ápolok, kivel ugyanazon szeretet kötelékei által egyesülve ohajtok lenni. A Vatikánban, 1870. július 22. IX. Pius pápa. — Utóirat: »Hasonlóképen a francziák császára ő felségének is irtam.«

A király válasza: »Berlin, 1870. július 30-ikán. Szentséges Atyám! Midőn a megható szavakat olvasám, melyeket írt, hogy a béke Istenének szózatát hallassa, nem voltam meglepve, hanem mélyen meghatva. Miként ne hallgatna szivem ily hatalmas fölhivásra? Isten tanum, hogy a háborut nem kivántuk, azt elő nem idéztük sem én, sem népem. Teljesítve a szent kötelességeket, melyeket Isten uralkodókra és nemzetekre ruházott, a haza függetlensége és becsületének védelmezésére ragadjuk meg a kardot, készek azt ismét letenni, mihelyt e javaik biztosítva lesznek. Ha Szentséged annak részéről, ki oly váratlanul hadat izent, őszintén békés érzület biztositékát és Európa békéje és nyugalma ilyetén megtámadásának visszatérése ellen garantiákat nyujthat, bizonyára nem én leszek az, ki Szentséged tiszteletre méltó kezeit visszautasitaná, kivel a keresztény szeretet és őszinte barátság kötelékei által vagyok összefüzve. Vilmos.

ntos szolgálatok, a rokonsági kötelékek és a franzia fegyverek győzelmének lehetősége Páris felé onzották. Kormányának többsége azonban franczialenes volt, s legalább is szoros semlegességet ohajott. Az olasz radicalismus, mely Francziaországot Róma elfoglalásának akadályaul tekintette, Poroszrszág mellett nyilatkozott.

S amint Flórenczben hullámzott a vélemény, gy a párisi kormány Olaszország iránti igéreteivel igadozott. III. Napoleon az olasz szövetség árául Rómát igérte oda; de minthogy a flórenczi kormány szövetség megajánlásában habozott, mindenféle gyezkedési kisérletek jöttek szóba. Igy július 24-én zinte bevégzett ténynek tekintették, hogy a pápai llamot az olasz és franczia csapatok együttesen fogák megszállva tartani. A franczia hadosztály ekkor Civitavecchiában, Viterbóban és Cornetóban volt elelyezve. Dupont tábornok, a hadosztály parancsoka, ki kéthavi szabadságra kapott engedélyt, július 2-ikén ellenparancsot vett. A tett intézkedések azt átszottak sejtetni, hogy a megszálló hadtest nemcsak narad, hanem meg is fog erősbíttetni. Hire járt, hogy II. Napoleon a pápától fölhatalmazást kért Róma s az Angyalvár megszállására.

E közben Poroszország sem maradt tétlen. Victor-Emanueltól nem kivánt ugyan fegyveres szövetséget; de őt Francziaországtól el akarta vonni. Porosz pénz érvelt az olasz radicálisok közt. Arnim, ki akkor Rómában a porosz kormányt képviselte, személyes összeköttetésbe lépett a forradalmi párt fejeivel. A czél vala a flórenczi kormánynak belbajokat

okozni, s azt ily uton a Francziaországhoz való csatlakozástól elriasztani.

S miután a megfizetett radicális párt segítségével a flórenczi kormánynál megtörte a franczia befolyást, Victor-Emanuelnek határozott igéreteket is tett. Jóakaró semlegességért oda igérte Rómát, melynek birtoklását semmiféle hatalom által nem fogja engedni kétségbe vonatni.

Hitte-e Napoleon, hogy Róma fölálldozása által Olaszországot magának mégis leköthelezi, vagy attól tartott, hogy az 1866-ki porosz-olasz szövetség megujul? Arra határozta magát, hogy csapatait a pápai államból visszavonja. Annyi kétségtelen, mint ez: Gramont herczeg az alább közlött jegyzékben maga kijelenté, [1]) hogy a visszahivásra »strategiai szükség« nem forgott fönn. Ha Francziaországnak a pápai államban volt gyakorlott hadtestre szüksége, küldhetett volna helyébe akár néhány század gyakorlatlan ujonczot. A lényeg nem az volt, hogy Francziaországnak Rómában tekintélyes hadserege legyen, hanem hogy a franczia zászló képviselje Francziaországot. [2]) Ennek daczára III. Napoleon katonáit a pápai államból visszahivta, s Rómát Victor-Emanuelnek martalékul átengedte. Banneville, Francziaország római követ

[1]) Jegyzékét l. Beaufort: Histoire de l' invasion des États pontificaux et du Siège de Rome par l' armée italienne en septembre 1870. Paris, 1874. 410.

[2]) »Francziaországnak elég leendett zászlajával egy század katonát ott hagyni«, mondá Visconti-Venosta olasz külügyminiszter az 1870. augusztus 19-ki parlamenti ülésben. L. u. o. 424.

július 26-ikán értesíttetett ezíránt hivatalosan. A visszahivás azzal indokoltatott, hogy Francziaország minden, rendelkezésére álló haderejét akarja öszpontosítani; az olasz király kormánya a szeptemberi conventio értelmében föl fog hivatni, hogy »az olasz határokon a pápai területet tiszteletben tartassa.«

Dumont tábornok parancsot kapott, hogy a megszálló hadtestet öszpontosítsa Civitavecchiában s készen legyen az elindulásra.

Július 31-ikén vevé Banneville követ Gramont párisi külügyminisztertől a visszahívás indokainak részletes kifejtését. A visszahivás nem »strategiai, hanem politikai szükség«. Mig csak egy franczia katona marad Rómában, a szeptemberi conventio végrehajtva nincsen. A megszálló hadtest jelenlétének Rómában csak ugy van értelme, ha az az egész franczia hadseregnek mintegy előőrsét képezi, mely kész a pápai kormánynak szükség esetében tényleges segítséget nyujtani. Erre pedig, ha a franczia kormány magának Olaszország szövetségét vagy legalább semlegességét nem biztosíthatja, nem öt-, hanem százezer ember kellene. Ezt Francziaország, midőn nagy háborúba bocsátkozott, nem teheti. »Iszonyu háborúba bocsátkoztunk, így végzi, és hogy a római határokon a nyugalom föntartására számíthassunk, az olasz kormány jóindulatát kell megnyernünk. Részünkről szemben állunk a szeptember 15-iki conventióval, melyet mi végre nem hajtottunk, mig az olasz kabinet késznek nyilatkozik annak minden pontjait megtartani. Az anyagi garantia, melyet a szentszéknek Francziaország azzal nyujt, hogy egyik hadteste ál-

tal a pápai területet megszállva tartja, a czél elérésére nem elegendő, ha Victor-Emanuel királylyal egyenetlenségben vagyunk. A háború tartama alatt tehát az anyagi garantia helyébe politikait kell állítanunk; ennek eszközlésére pedig az egyedüli mód ha visszatérünk a szerződéshez, mely által Olaszország magát irányunkban lekötötte. Szóval, a megszállás hatálytalan, káros, annak megszüntetése időszerű s a pápai állam biztonságának valóban hasznos. Minden más politika a szentszék számára a legveszélyesebb nehézségeket támasztana és vesztére vezetne.« [1])

Banneville gróf a párisi jegyzékről augusztus 5-ikén Antonelli bibornoknak jelentést tett. »A bibornok, jelenté a követ Gramontnak, szerinte aggo-

---

[1]) A franczia csapatok visszahivatása a pápai államból Francziaországban a katholikusok részéről erélyes fölszólalásokat vont maga után. Segur d' Aguesseau gróf és senator Gramont herczeghez augusztus 1-jén intézett levelében azt irja hogy ha a szeptemberi conventio »roppant hiba, nagy erkölcstelenség és szomorító gyöngeség volt«, a csapatok visszahivása »az elsőnél is szégyenitőbb gyöngeség.« Keller képviselő pedig augusztus 4-én Ollivier Emil miniszterelnökhöz intézett levelében az Olaszországnak tett ujabb concessio ellen határozottan tiltakozik. »Mi, mondja, Rómát katholikus területnek tekintjük, mely épen ugy franczia, mint olasz; adnexiójába tehát soha sem fogunk beleegyezni. Ebben van a nehézség, melyet Francziaország 1860-ban önkényt előidézett, s melyért azt az egész felelősség terheli. Itt van a fenyegető veszély, mely miatt jelenleg aggódunk... Rövid idő alatt a garibaldista csapatok, a piemonti politika e hű előőrsei ismertes szerepöket ujra meg fogják kezdeni, s Olaszország rendes hadserege a bandák üldözésének ürügye alatt benyomulnak a pápai területre.«

dalmas figyelemmel hallgatta a jegyzék fölolvasását, melyet közben a helyeslés jeleivel kisért. Nem vonta kétségbe egyikét sem az okoknak, melyek a császár kormányát azon elhatározásra bírták, hogy a franczia csapatokat visszahivja. Ez okokat előre sejtette, s részben maga adta elő Bonaparte bíbornoknak, miszerint bebizonyítsa neki, mily kevés sikert igér azon elhatározása, hogy a császár és pápa iránti hüségénél fogva közbe kivánt járni legalább Civitavecchiának franczia csapatok általi megszállása mellett. Antonelli bibornok minden nehézség nélkül elismerte, hogy Francziaország veresége európai válságot vonna maga után, melynek következményei kiszámíthatlanok, s melyben a szentszék mindent elveszthetne és bizonyára el is vesztene. S ha igy van, folytatá, nagyon vakok, kik azt be nem látják, s számunkra Francziaországon kivül emberi segélyről ábrándoznak. A forradalmárok eziránt tisztában vannak. Poroszország nem mulasztja el ezen érzelmet kiaknázni, és jelenleg ez vonja hozzá az olasz forradalmárokat...« [1])

Dumont tábornok még július 30-ikán búcsuzott el a pápától és Antonellitől. A pápa tartózkodott minden panasztól, szeretettel emlékezett Francziaországról. Antonelli bibornokot Dumont meggyőzni igyekezett, hogy a flórenczi kormány iránt bizalommal viseltethetik. Állitólag a bibornok ezt válaszolta: »Tábornok ur, ez valóban nagyszerü; de ki kell jelentenem, hogy van három ember, kik a helyzetet teljesen meg tudják itélni, s kik ön bizalmát az olaszok

[1]) Teljes szövegét l. Beauffortnál 412.

iránt nem osztják. Ezek közől egy ön, a másod Victor-Emanuel, a harmadik én vagyok.« [1])

A franczia csapatok elszállítása július 31-iké vette kezdetét.

A pápa és kormánya nem voltak kétségben a iránt, a mi a franczia seregek elvonulását követ fogja. IX. Pius július 31-ikén bibornokaival tanác kozván, kijelenté, hogy ha Olaszország a pápai jog kat sértő modus vivendi-t ajánlana, azt határozott visszautasítja. A bibornokok el voltak határozva pápával a veszélyeket hiven megosztani. [2])

Az uj helyzet azonban elővigyázatra és védelm intézkedésekre intett, annál inkább, mivel a fölbátc rított forradalmi elemek magában Rómában siker számító merészséggel léptek föl. A pápai hadsere szabadságosai behivattak; a hadügyminiszter intézk déseket tőn, hogy ujabb toborzások által a sereg lét száma emeltessék. E közben az eltávozott francz katonákat pápaiak pótolták Civitavecchia, Viterb Velletri, Frosinone tartományokban. A sereg egy ré sze Rómában maradt.

Victor-Emanuel kormánya folytatá régi ké

---

[1]) Beauffort ezen adomát »sous toutes réserves« köz. I. m. 17.

[2]) Bonaparte bibornok III. Napoleonnak ajánlotta, hogy a háború tartama alatt mint a császári főhadiszállás alamizsnása fog működni, és ajánlata el is fogadtatott. Azonban a franczia csapatok visszahivása megváltoztatta szándékát. III. Napoleonnal levélben tudatá, hogy a visszahivás által módos a helyzet, és szem előtt tartva a veszélyeket, melyek Rómára nézve bekövetkezhetnek, kötelességének tartja el nem válni a szent atyától és bibornoki collegiumtól.

zinű eljárását. A pápai határok védelmének ürügye latt nagy haderőt pontosított össze, mig pénzével Rómában fölkelésre izgatott, mely beavatkozásra zolgáltasson alkalmat.

A helyzet Rómára nézve napról-napra válságoabbá lett. Francziaország vérben uszott, meg vala lázva. Ez oldalról Olaszországnak nem volt oka artania.

S mit tőnek a pápa védelmére a hatalmak? Anglia augusztus 20-ikán IX. Piusnak hajót ajánlott öl, mely őt udvarával, ha a menekülés szüksége álana be, Maltába viszi. E hajó (the Defence) augusz-us 26-ikán a civitavecchiai kikötőben meg is jelent. Hasonló czélból küldé Francziaország az Orenoque adigőzöst. Ez volt minden.

Visconti-Venosta elérkezettnek látta az időt, a ómai kérdéssel eleve diplomatiailag foglalkozni. Augusztus 29-ikén, tehát azután csak, hogy Franczia-rszágban Trochu kijelentette, hogy »a nemzet sorának vezetését s a j á t kezeibe veszi«, az olasz kormánynak külföldön levő képviselőihez jegyzéket ntézett, melyben a római kérdést tárgyalja. E kérlés nem tartozik azok közé, melyet mesterkélt tiszelettel övezve el lehetne nyomni. Egyrészről megküönbözteti »Olaszország nemzeti ohajtásait, a római lép azon jogát, hogy kormányügyeit maga szabályozassa«, másrészről »azon szükséget, hogy a pápa függetlensége, szabadsága, lelki hatalma biztosíttassék.« Nincs hatalom, mely ezek összeegyeztetésére Olaszrszágnál alkalmasabb volna. Panaszkodik, hogy külhatalom interventiója avatkozott a ró-

mai kérdésbe. A szeptemberi conventio czélja az i terventio akadályát eltávolítani.

»A pápai kormány, folytatja, bátoríttatva jövő bizonytalansága, az idegen interventio megu lása által, és hajolván oly törekvésekre, melyek egye iránt rendszerének kikerülhetlen következményei, to vább is alattvalói irányában ugyanazon kormányza elveket alkalmazta, melyek egyszerű hangoztatása az összes kath. államok tiltakozását vonta maga után. A római udvar Olaszországhoz való viszonyaiban legideiglenesebb s egyszerű igazgatási eszközöket visszautasította. A félsziget központjában ellenséges kormányként viselte magát, mely az európai bony dalmakban kereste uj katonai interventiók előidézésének lehetőségét, idegen haderőt toborzott, és ez ellenmondásban a conventio szellemével, nem az egyszerű missióval ruházta föl, hogy a belrendet fen tartsa, hanem olyannak tüntette föl, mely a reactio hadseregének, egy állítólagos keresztes had magvának jellemével bir. Ekként a római tartományok re nézve oly párt cselekvési központjává lettek, mely inter ventiókra számít azon czélból, hogy a félszigeten a régi állapot visszahelyeztessék, s legyen egyszersmind tere, mely Olaszország ellen anarchicus propaganda számára készíttessék elő... Hasonló helyzet követ kezményei: a nemzeti érzület megsértése, békítő po litikánk gyanúsítása, actiónknak kifelé bénítása, a fél szigeten a rend megingatása.« Végül a »római kérdés gyakorlati megoldásának« szükségét hangsulyozza

[1]) Szövegét l. Beauffortnál 434—437.

A »gyakorlati megoldás« módozatát formulázta
;y ugyanazon napon az európai kormányokhoz inté-
tt emlékiratban. Elsorolván a római szent-
ékkel megkisérlett egyezkedési terveket, a megoldás
apjait igy adja elő:

»A pápa megtartja fejedelmiségének méltósá-
it, sérthetlenségét s minden egyéb kiváltságait,
;yebek közt a király és egyéb fejedelmek iránt a
okás által szentesített előjogait. A római egyház
bornokai számára herczegi czim és tisztelet bizto-
ttatik. A leonini városrész [1]) a pápa teljes jogható-
ga és fejedelmisége alatt marad. Az olasz kormány
maga területén biztosítja a) a pápa szabad össze-
ttetését az államokkal, clerussal és idegen népek-
l; b) a külhatalmaknál levő pápai nuntiusok vagy
gatusok, ugy szintén a szentszék mellett levő kül-
ldi képviselők diplomatiai mentességgel birnak. Az
asz kormány kötelezi magát a Rómában levő összes
tézmények, hivatalok, s egyházi testületek és azok
azgatásának föntartására; azonban polgári vagy
intető ügyekben azok joghatóságát nem ismeri el.
kormány kötelezi magát az összes egyházi vagyon
rthetlen föntartására, anélkül, hogy azokra külön
lókat róna; az egyházi vagyon jövedelmei megille-
x az állásokat, hivatalokat, testületeket, intézménye-
t és egyházi tisztségeket, melyek széke Rómában
gy a leonini városrészben vagyon. A kormánynak
ómában az egyházi testületek belfegyelmébe avat-
zni nincsen joga. A királyság püspökei és lelkészei

[1]) A Tiber jobb partján.

egyházmegyéikben, illetőleg plebániáikban lelki t[illegible] jök gyakorlatában a kormány minden beavatkoz[illegible] tól mentek. A felség az egyház javára Róma vá[illegible] nagyobb és kisebb egyházi javadalmait illetőleg[illegible] mond a királyi kegyuraság minden jogáról. Az [illegible] kormány a szent szék és bibornoki collegium szá[illegible] meghatározott és sérthetetlen adományozást á[illegible] meg, nem kisebbet annál, mely számukra jelen[illegible] állami költségvetésben van előirányozva; továb[illegible] pápai állam olasz-születésü polgári és katonai t[illegible] jeinek meghagyja rangjokat, illetékeiket és [illegible] rangjokat.« [1])

A hatalmak magatartása Olaszországot [illegible] bátorítá terve végrehajtására.

A bécsi kormány hangulatáról Minghetti [illegible] csi olasz követ szeptember 10-ikén ekként érte[illegible] flórenczi külügyminisztert: »Élénken ohajtják, h[illegible] Róma területét, és magát a várost, amennyire le[illegible] séges, összeütközés és vérontás nélkül elfoglaljuk, pápa iránt minden lehető kimélettel legyünk. [illegible] hogy lehetségessé tétessék neki Rómában mara[illegible] Az osztrák-magyar kormánynak nincsen szándok[illegible] a pápai területre és Rómára irányozott acti[illegible] akadályozni.« [2])

Ugyancsak Minghetti szeptember 18-án tu[illegible] kormányával, miszerint Bécsben a katholikus [illegible] mindent megkisértett, hogy az olasz kormány ac[illegible] ellen legalább ünnepélyes roszaló nyilatkozat [illegible] tessék közzé. Kisérletet tett ez iránt a bécsi apo[illegible]

---

[1]) Szövege Beauffortnál 438—451.

[2]) Szövege u. o. 476.

nuntius is. »A császári kormány határozottan azt válaszolta, hogy a jelen körülmények közt nem akar közbenjárni; nem nyilváníthat semmiféle itéletet, midőn el van határozva, azt semmiféle szentesítéssel sem kisérni; ha a szent atya beleegyezett volna abba, hogy az olasz királylyal alkudozásba bocsátkozzék, a császári kormány fölajánlhatta volna jó szolgálatait; de miután a pápa minden alkudozást visszautasított, közbenjárásunknak nincsen helye. A császári kormány actiója most csupán arra szorítkozik, miszerint kérje az olasz kormányt, hogy szem előtt tartson minden, a pápa személyének és méltóságának tartozó tekintetet, amire nézve nemcsak, hogy érzelmeink találkoztak, de az olasz kormány önkényt a legszélesebb mérvű ajánlatokat tette…« [1])

Beust külügyminiszter szeptember 13-án irá Kübeck bárónak: »..Az olasz kormány nem kételkedhetik,hogy iránta barátságos indulattal viseltetünk. Szivesen hozzájárultunk volna, hogy a helyzet bonyodalmait kevesbíteni segítsük; ma sem akarjuk az olasz kormány elhatározási szabadságát korlátozni e kérdésben, mely pedig bennünket is kiválóan érdekel. Valóban a császár, felséges urunk személyes érzelmeinek, valamint az alattvalók többsége vallási meggyőződésének tartozik azzal, hogy a legélénkebb gondossággal kisérje mindazt, mi a szent szék helyzetét érinti. Ő felsége nem nézheti megindulás nélkül azt, a mi jelenleg Rómában történik, és sürgősen kell az olasz kormányt kérnem, hogy megnyugtató biztosí-

---

[1]) U. o. 477.

tást nyujtson. Kétségtelenül számíthatunk a mérséklet szellemére, mely a flórenczi kormányt lelkesíti, és azon sokszor kijelentett szándokára, hogy a római kérdést nem kivánja egyedül megoldani. Bizunk ez igéreteiben, s lelkiismeretünknek, valamint a szent atya iránti rokonszenvünknek tartozunk azzal, miszerint a legkomolyabban felhivjuk a flórenczi kabinet figyelmét annak szükségére, hogy az összes katholikusok aggodalmai ne neveltessenek...« [1])

A szerencsétlen Francziaországban, melynek külügyét azon Favre Gyula vezette, ki teljes erejéből küzdött mindig III. Napoleonnak a pápa melletti közbenjárása ellen, szintén nem lehetett semmit az egyházállam javára reményleni. Mindamellett annyit kijelentett Favre Nigrának, hogy a szeptemberi conventiót föl nem adja. »Önnel együtt, ugy szólt, én is hiszem, hogy ha önök nem mennek Rómába, a város veszélyes izgatók kezébe esik. Szivesebben látom ott önöket. De értse meg jól: Francziaország arra nem adja beleegyezését és ha önök vállalatukat végrehajtják, azt egyedül saját felelősségökre teszik.« [2])

Spanyolország, mely a köztársasági vajudások közt akkor készült Amadeót királyul elfogadni, Prim által Olaszországnak szerencsekivánatait fejezte ki, s a szent atyát arra kérte, hogy ne hagyja el a Vatikánt. [3])

---

[1]) U. o. 479.

[2]) U. o. 485.

[3]) A szeptember 23. és 29. kelt két jegyzéket l. u. o. 462. és 463.

Belgiumban Anethan akkor külügyminiszter ugy nyilatkozott, hogy általánosan szólva, a szent széknek a világi hatalomra nincs nélkülözhetlen szüksége, hogy e világon küldetését teljesítse; mindamellett minden áron kellene módot találni, hogy a pápa lelki hatalmát teljes szabadsággal gyakorolhassa, anélkül, hogy csak képzelhetnők is, miszerint a legkisebb külnyomás vagy befolyás alatt áll. Hozzátevé még, hogy ezen »módnak«, »valaminek« a nagy kath. hatalmak együttes garantiájával kellene birnia.[1])

A bajor kormány a föltételeket, melyeket Olaszország a szent szék elé terjesztett, olyanoknak találta, melyeket Rómában mind a vallás, mind a pápaság érdekében el kellene fogadniok; a pápának a »non possumus«-szal föl kellene hagynia. A bajor kormány a pápa és Olaszország érdekében ohajtja, hogy köztök kibékülés jöjjön létre; ha ez azonban be nem következnék, Bajorország az ügy további lefolyásába nem avatkozik.[2])

A portugál kabinet szerint a római kérdés végleges megoldását továbbra elodázni nem lehet. Csupán azon aggodalmát fejezi ki, hogy ha a pápának s az olasz királynak ugyanazon egy városban lenne székhelyök, ebből nehézségek keletkezhetnének.[3])

Igy a katholikus hatalmak!

A protestáns és szakadár hatalmak közől An-

---

[1]) U. o. 467.

[2]) A jegyzékek szept. 8. és 10-ről u. o. 457—459.

[3]) U. o. 456.

glia kivánatosnak mondotta, hogy a pápa és Olaszország közt kibékülés jöjjön létre.[1]) — Poroszország vonakodott véleményt mondani; de a berlini kormány flórenczi képviselője Brassier de Saint Simon Visconti-Venostával egy sürgönyt közlött, mely szerint »Poroszország rokonszenve a pápa személye iránt, és azon ohajtása, hogy a szent atya helyzete továbbra is független és tisztelt legyen, természetes határát leli a Porosz- és Olaszország közti jó viszonyokban, melyeknél fogva Poroszország nem támaszthat Olaszországnak nehézségeket, sem olasz-ellenes conbinatiókba nem bocsátkozhatik.[2]) — Oroszországnak a flórenczi terv ellen nem volt semmi ellenvetése.[3]) — A holland kormányt a római kérdés gyorsított megoldása épen nem látszott meglepni.[4]) — Svájcznak Róma elfoglalása ellen nem volt kifogása; de figyelmeztetett a veszélyekre, melyek támadnának, ha a pápa kénytelen lenne Rómát elhagyni. »Egy számkivetett pápa, jelenté Melegari Bernből, kinek miattunk koldulni kellene, Olaszországra nézve sokkal komolyabb veszélyek forrásává válnék, mint azok, melyek valaha reánézve keletkezhetnének, ha a pápának az örök városban a legabsolutabb szabadságot biztosítaná oly jövedelmekkel, melyek a pápaság decorumjához és az egyház kormányzatához szükségesek.«[5])

---

[1]) A szept. 8. és 13-ki jegyzékek u. o. 471—475.
[2]) A szept. 6. 10. 20-ki jegyzékek u. o. 481—484.
[3]) U. o. 470.
[4]) U. o. 465.
[5]) U. o. 468

Visconti-Venosta elérte, amit kivánt. Európa összes katholikus és nem-katholikus kormányai Olaszországnak teljes actio-szabadságot biztosítottak. Szeptember 7-én, tehát ismét kevés napra azután, hogy III. Napoleon Sedannál megadta magát, Flórenczben a miniszteri tanács egyhangulag elhatározta a pápai állam és Róma elfoglalását. De hogy a támadást a világ előtt igazolja, Ponza di San Martino grófot uj egyezkedési ajánlatokkal küldé Rómába.

A pápa szeptember 6-ikán tanácskozott bibornokaival az ellenséges megszállás ellenében követendő eljárásról. Kérdésbe jött: a pápai kormány ellenálljon-e; engedjen-e az erőszaknak; a pápa meneküljön-e?

A bibornokok közől többen azon véleményben voltak, hogy a szent atya minden körülmények között Rómában maradjon; külföldről segítség nem várható; hosszabb távollét az egyház kormányzatában sokféle nehézségeket vonhatna maga után. Mások ellenkező véleményen voltak. Az uj Olaszország, mondák, a legujabb rendelet, melynél fogva a vatikáni zsinat határozatait Olaszországban kihirdetni nem szabad, mutatja, hogy mit várhatni az olasz kormánytól. Tartózkodási helyül a pápának Maltát, Trientet vagy Innsbruckot ajánlották.

A szent atya maradásra határozta el magát. Nagyon előhaladott korában egy ujabb menekülés okkal sulyosabb leendett, mint 1849-ben. Jelenléte Rómában soknemű üldözést távoltarthatott, mely kü-

n okvetlenül bekövetkezett volna. Különben i-tudott lemondani egészen a reményről, hogy a szent ügy lábbal tiprását még sem fogja tö-elnézni. Döntő volt azon rendíthetlen hite, hogy ibb Róma városa nem fog az ellenség kez-. E meggyőződését ismételten kimondotta. »Te-tesen, mondá, e fölött nincsen kinyilatkoztat-de nem hihetem, hogy Isten a gonoszság diadalmodását megengedje.« A jezsuiták generálisának mondá: »A remény még egy gyönge szálán ; talán mégis békével hagynak meghalni; ...« [1])

Ponza di San Martino gróf szeptember 8-ik... r-Emanuelnek IX. Piushoz intézett levelét t Rómába. [2]) Először Antonelli bibornokot k-föl, hogy megtudja, vajjon elfogadja-e őt a pápa autasitás esetében rögtön Flórenczbe szándék-visszatérni, hogy kormányának a pápa ellen eg szával több legyen. De föltételezésében megcsa-zott; a pápa is elfogadta.

A bibornok-államtitkárral megismertette a k-levelének tartalmát. »Az olasz kormány, mondá tő szükségnek engedvén, elhatározta a pápa és Róma városa megszállását.« Ohajtását ...

---

[1]) V. ö. Der italienische Raubzug wider Rom in Septe... 70. Münster, 1871. 16. s. kk. Tudatlanságból vagy ink-zságból némelyek a pápa e nyilatkozatait a tévment... -iozták föl!

[2]) A Ponzának adott utasításokat l. Beaufort... 4.

eczte ki, hogy a római kormány a megszállásnak ne álljon ellen; végre Ricasolinak 1866-ki javaslata alapján egyezkedést ajánlott.

»A szent szék, válaszolá Antonelli, bele nem egyezhetik abba, hogy megfosztassék fejedelmiségétől.., a pápai állam tehát harcz nélkül nem fog engedni. Oly egyezkedést, mely a pápának meghagyja a Tiber jobb partján a leonini városrészt, visszautasít, és kijelenti, hogy az olasz kormány ne várjon semmi oly intézkedést, melyet ugy lehetne értelmezni, mintha a szentszék a flórenczi kormány határozataiba hallgatagon beleegyeznék.« [1])

A szent atyának a flórenczi küldött átadá a király szeptember 8-ikán kelt levelét: Victor-Emanuel utalva a cosmopolitikus forradalom által támasztott veszélyekre, igy folytatja: »Olaszország és a szentszék biztonságára kikerülhetlen szükségesség, hogy a határokon védőrül felállitott csapataim elfoglalják azon állásokat, melyek Szentséged oltalmára és a rend föntartására elégségesek. Ezen kizárólag elővigyázatból tett intézkedésekben Szentséged ne tekintsen ellenséges tettet. Kormányom és haderőm szorosan csak arra fognak szorítkozni, hogy oltalmazzák a római nép jogait; ezen oltalom semmiben sem fogja érinteni a pápa sérthetlenségét, lelki hatalmát, a szentszék függetlenségét. Ismervén Szentséged buzgalmát és jóságát, nem kételkedem, hogy az összeütközés kikerülésére nézve osztja ohajtásomat. Azért

---

[1]) Favre: Rome et la république française. Paris, 1871. 47.

kérem, hogy Ponza di San Martino gróffal, kit kormányom a megfelelő utasításokkal ellátott, állapítsa meg azon intézkedéseket, melyek az ohajtott czél elérésére legalkalmasabbak. Engedje meg Szentséged, a jelen, Olaszországra, az egyházra és pápaságra oly ünnepélyes pillanatban remélnem, hogy jóságának azon szelleme, mely ezen ország mellett, — s ez Szentséged hazája is — mindig oly hatályosan nyilatkozott, valamint a legbékülékenyebb érzület, melyet mindig rendületlen kitartással tettekben igyekeztem nyilvánítani, a kettő egyesülten ki fogja elégíteni a nemzeti törekvéseket, és a kereszténység fejének, kit az olasz népek kegyelete fog környezni, lehetségessé teszik a Tiber partjain továbbra is föntartani a minden világi kapocstól ment dicső széket... [1])

A levél átolvasása után IX. Pius fölkiáltott: »Mire való e haszontalan tettetés? Nem lett-e volna jobb egyszerűen megmondaniok, hogy államomtól meg akarnak fosztani?«

Ponza elveté az álarczot. »Ha én szerkesztettem volna e levelet, mondá, egyszerűen ezt irom vala: »Olaszország az olasz egység betetőzésére elengedhetlenül szükségesnek tartván Róma elfoglalását, azt a természetjog nevében követeli a pápától.«

— Ön mindig a rómaiak ohajairól beszél, mondá a pápa; saját szemeivel láthatja, hogy Rómában nyugalom uralkodik.«

[1]) Teljes szövegét l. Saint-Albin: La Captivité de Pie IX. Paris, 1878. 560.

Ponza ugy vélé, hogy ez is az olasz kormány
leme! Egyébiránt, tevé hozzá, ha Róma nyugodt,
nem akadály arra nézve, hogy Olaszország fővá-
sa legyen. Az olasz kormány Szentségednek a füg-
tlenség minden biztosítékát fogja nyujtani.

IX. Pius válaszolá, hogy az olasz kormánynak
m jogában, sem kötelességében nem áll Róma bel-
;yeibe avatkozni. Az izgalom Olaszországban mes-
rkélten van előidézve. Mindig azt hitte, hogy mi-
őtt a pápai állam végső foszlányait is elragadják,
·kében végezheti be napjait. A neki fölajánlott
ztosítékokat illetőleg tapasztalásból ismeri azok
tékét. Egyébiránt tegyenek, amit akarnak, azt ne
ırják tőle, hogy beleegyezését kinyerik. »Engedhe-
k az erőszaknak; de az igazságtalanságba soha bele
em egyezem.« [1])

Mielőtt Ponza elhagyá Rómát, vevé IX. Pius-
ık a király számára írt következő levelét:

»Fölség! Ponza di San Martino által vettem
'elségednek hozzám intézett levelét; de az nem
ıéltó hű fiúhoz, ki a kath. hit vallásával s királyi
ȝazságossággal dicsekszik. A levél egyes részleteibe
em bocsátkozom, nehogy megujítsam a fájdalmat,
ıelyet annak első olvasásakor éreztem. Áldom Is-
ent, ki megengedte, hogy Felséged életem utolsó
ıapjait keserűséggel töltse el. Többiben bizonyos
követelésekbe bele nem egyezhetem, sem a levélben ki-
'ejezett elvekhez nem alkalmazkodhatom. Ujolag Is-
tenhez folyamodom, s kezeibe teszem az ügyet, mely

---

[1]) V. ö. Roma degli Italiani. Milano, 1871. 24. s. kk.

egészen az övé. Kérem a Mindenhatót, nyujtson Fe- ségednek sok kegyelmet, Önt megóvja a veszélyek- től, és részesítse irgalmasságában, melyre szük- sége van. A Vatikánban, 1870. szeptember 11. IX Pius pápa.«

Ugyanazon napon a flórenczi kormány hivata- los lapja jelenté: »A király ő felsége kormánya el- terjesztésére elrendelte, hogy a királyi csapatok vo- nuljanak be a római tartományokba.«

XXI.

Róma ellenséges elfoglalása.

: olasz haderő Róma ellen. — A hadi terv. — A pápai had-
). — Kanzler intézkedései Rómában és Civitavecchiában. —
vitavecchia meghódol Bixiónak. — Cadorna előnyomulása.
Arnim közbenjár a szent atyánál. — Alkudozások a két
dfél között. — A szent atya utasítása Kanzlerhez. — A pápa
ája a Scala Sancta szentélyében. — Róma ostromoltatása
Eleste. — A had-alku. — Kanzler napi parancsa. — A
pápa áldása.

Az olasz kormány Róma ellen Cadorna fő-
rancsnoksága alatt öt hadosztályt s egy tartalékot
lított. A főparancsnok közvetlen vezénylete alatt
lott a negyedik hadtest, mely három hadosztályból
lott, egy külön hadosztályt vezényelt Bixio, és
yet Angioletti. A negyedik hadtest a tartalékkal
lott 49,899, Bixio hadosztálya 16,164, Angiolettié
,426, összesen 81,478 emberből 114 ágyúval. E
kintélyes haderőt támogatta egy tizenkét hadiha-
jól álló flotta, melynek rendeltetése vala Civita-
cchia megvívásánál segédkezet nyujtani.

Cadorna a negyedik hadtesttel Éjszak-Keleten
legatiók és Sabina felé fenyegette a határt; ettől
bbra Bixio második hadosztályával elfoglalta a

toscanai határt; balra Angioletti hadosztályát D
Keleten a nápolyi királyság határain állította föl.

Megállapított terv szerint: Bixiónak a viterb
tartományon keresztül haladva el kelle foglalnia
civitavecchiai tartományt; Angiolettinek Frosin-
és Velletri-tartományokat; Cadornának Viter
tartományt és Comarcát. Ezen, lehetőleg egyide
végbeviendő hadmozgalmak után a három hadtest
Róma falai alatt kelle találkozniok, s a várost szük
esetében erőszakkal elfoglalniok, mig a hajókba
bizatott Civitavecchiát a tenger felől ostomolni.

A pápai hadsereg, Kanzler hadügymi-
niszter főparancsnoksága alatt, papiron össze
13,624 emberből állott, a tényleges állomány p
sajátképen alig 11,000 embert tett 40 ágyúval. E
hadseregben az idegenek száma — ilyeneket a pá
kormány a szeptemberi conventió értelmében is
vehetett,— alig ment 5500-ra, a többi mind olasz v

A csapatok legnagyobb részben a tartomá-
nyokban voltak elhelyezve. A veszély közeledté
Kanzler főparancsnok elrendelte, hogy a hader
lassankint Róma felé vonuljon, akként, hogy csak a
ellenség közvetlen közelsége esetében hagyja el elfog-
lalt állását, és ha az összeütközés kikerülhetlen, »tisz
ellenállásra« szorítkozzék. Kivételt képezett Civita-
vecchia, melyet a pápai kormány föntartatni ha-
tározott, részint azért, mivel mint kikötő fontos pont,
részint azon reményben, hogy ha Francziország é
Poroszország közt béke jő létre, mielőtt az olaszok
Rómát elfoglalják, talán egyik vagy másik hatalom
a pápa javára közbenjár.

Az ellenségeskedést az éjszaki határon Bixio indította meg. Czélja vala Civitavecchiát hatalmába ejteni. E kikötővárosban ekkor nem volt több 900 főnyi pápai csapatnál. A Civitavechia- és Viterbo-tartományban levő csapatoknak a legnagyobb sietséggel a fenyegetett város segélyére kellett sietniök. Bár ezer veszély közt, ez sikerült. De midőn Civitavecchiát egy részt Bixio, másrészt a flotta fenyegeté, sikeres ellenállásra nem lehetett remény.

Szeptember 15-ikén Bixio egy alkudozót küldött, fölszólitván a várost, hogy tizenkét óra alatt adja meg magát. A föltételek szerint a pápai hadseregben szolgáló idegenek azonnal el valának bocsátandók, kiket az olasz kormány saját költségén igért elszállítani, az olaszok pedig rangjok megtartásával a királyi hadseregbe valának beosztandók. Ellenkező esetben kijelenté, hogy a várost bombáztatni fogja.

Sella ezredes, civitavecchiai parancsnok négy napi meggondolási időt kért, melyet az alkudozó ellenvetésére huszonnégy órára szállított le. Bixio azonban megmaradt kijelentett ultimatuma mellett, és a közbenjárni kivánó franczia és spanyol consulokat el sem fogadta.

A pápai főtisztek haditanácsot tartottak: Albiousse a zuávok parancsnoka azt követelte, hogy ha Civitavecchia hosszabb időre nem is védhető, legalább annyi ellenállást fejtsenek ki, hogy az fegyveres tiltakozás értékével fölérjen. Ellenében győzött Serra, ki harcz nélküli megadást ajánlott.

A hadalku szeptember 16-ikán iratott alá. Az összes helyőrségi csapatok, bármely nemzetiséghez

tartoztak, mint rendes csapatok tekintettek, és megtarthatták podgyászukat; a tiszteknek meghagyattak kardjaik. A belföldi tisztek és katonák megtartották rangjokat, zsoldjokat stb.; az idegenek hazaszállítására az olasz kormány vállalkozott. Az erőd összes fölszerelésével átszolgáltatott a kir. csapatoknak; ugyanaz nap a kikötőbe bevonul az olasz hadi flotta. Az »Immaculata« pápai csatárhajó a pápa tulajdona marad.[1] — Civitavecchiában azonnal ideiglenes kormány-junta alakíttatott.

Dél felé Angioletti hadosztálya Ponto-Corvo és Cassino vidékein volt öszpontosítva. Szemben vele nem egészen kétezernyi pápai hadsereg állott, ennek is a Cadorna által fenyegetett főváros segítségére kellett volna sietnie. A királyi csapatok Dél felé szeptember 12-ikén kezdették meg előnyomulásukat. Az elfoglalt városokban azonnal kormány-junták szerveztettek. 16-ikán a két déli pápai tartomány, Velletri és Frosinone már a királyiak hatalmában volt.

Cadorna Rafael, a királyi seregek fővezére három hadosztályával a legatiók határairól nyomult be, jobbról Bixióval, balról Angiolettivel keresvén az érintkezést. Terve vala a Tiber balpartján támadni. Bixiónak engedvén át a viterbói tartományban működni. Azonban Flórenczből érkezett ujabb utasítás szerint a Tiber jobb partján kelle támadnia. Ellenállásra csak Civita-Castellánál találkozott, mely rövid ellenállás után meghódolt. Szeptember 13-ikán ismét

[1] A hadalku szövegét l. Beauffortnál i. m. 496.

parancsot vőn Flórenczből erőszakolt menettel Róma ellen indulni. 14-ikén főhadiszállása már Stortában volt, Éjszak-Kelet felé 13 kilometernyi távolságban Rómától.

Kanzler pápai hadügyminiszter Róma védelmére Courten tábornok elnöklete alatt katonai bizottságot nevezett. A nagykiterjedésü város védelmére, legalább 60,000-nyi ellenséges sereg ellenében, az összes véderő a tartalékkal együtt nem egészen 10,000 emberből, és 160, legnagyobb részt régi ágyúból állott.

Lehetetlen levén az összes kapukat védelmezni, a bizottság hatot (San-Lorenzo, Maggiore, San-Sebastiano, San-Paolo, San-Pancrazio és Cavallegieri) befalaztatott.

Rómában a legnagyobb válság pillanataiban hire járt, hogy Poroszország a szent várost védelme alá veszi. E hirre az szolgáltathatott alkalmat, hogy miután Antonelli bibornok a diplomatiai testülettel értekezett, a porosz követség egy tagja Flórenczbe utazott, maga Arnim pedig 16-ikán fölkereste Cadornát főhadiszállásán.[1]) A gyönge remény csak-

[1]) Beauffort szerint Arnim Cadornának előadá, hogy Rómában a katonai elem ura a helyzetnek, azért a fegyveres ellenállás elkerülhetlen. Cadornától kérdé, hogy ellenállás esetében, mennyire fog menni az ostromlásban. A tábornok válaszolá, hogy a király szándékai ismeretesek; ő, kormányának ohajtása szerint minden lehető tekintetet szem előtt tartott; de végre az idegen csapatok zsarnoki uralmának véget kell vetnie. Arnim minderre egyet értett vele, de kéré, hogy az ostromot még legalább 24 óráig halaszsza, talán ezen idő alatt sikerülend hatni a pápára és környezetére. Cadorna bele-

hamar szétfoszlott. Arnim fölkérte a szent atyá:, hogy egyezzék bele a főváros átadásába. Ha, ugymond, Piemont nem jut Róma birtokába, Olaszországban elkerülhetlen a köztársaság, és akkor a pápa sorsa még roszabbá válik. S miután a szent atya az ajánlato: visszautasította, a porosz követ a hatalmak többi képviselőit magához tanácskozásra kéré, hogy a szent atyánál közösen járjanak közbe. A követek egy része megtagadta az Arnim által ohajtott közös eljárást.

Kisebbmérvü összeütközések után először szeptember 15-ikén Cadorna Caccialupi gróf által fölszólította Kanzlert, engedné az olasz csapatokat ellenállás nélkül Rómát elfoglalniok. A védelem, mondá, csak haszontalan vérontásra vezetne. Hozzátevé, hogy a királyi sereg bevonulásának czélja Rómában biztosítani a rendet. »Ő szentsége, válaszolá Kanzler, ohajtja, hogy Rómát saját, és nem más fejedelem csapatai tartsák megszállva. Mint a becsület parancsolja, el vagyok határozva, minden rendelkezésemre álló eszközzel ellenállani.«

Szeptember 16-ikán a pápai táborban mint alkudozó megjelent Corchidio di Malavolta gróf, a király hadsegéde. Általa Cadorna megujítá Róma átadása iránti sürgetését s tudtul adá Civitavecchia meghódolását. »Civitavecchia elfoglalása, felelé Kanzler, lényegesen nem változtat helyzetünkön, következőleg nem is módosítja a választ, melyet tegnap volt szerencsém Excellentiádnak adni. Ön az emberiség

egyezett. »Őszintén megvallom, jelenté saját hadügyminiszterének, e halasztásra nekem is szükségem volt csapataim öszpontositására.« (I. m. 241.)

érzelmeire hivatkozik. Bizonyára ezek által nem lelkesíttetik senki inkább, mint a kiknek szerencséjök van a szent széknek szolgálhatni; de a szentségtelen támadást, melynek áldozatai vagyunk, nem mi idéztük elő. Önökön tehát a sor bebizonyítani emberiségi érzelmeiket, lemondva az igazságtalan támadásról.« [1])

Ezen alkudozási kisérletet követte az Arnim által ajánlott 24 órai halasztás elfogadása.

Kevéssel utóbb Arnim értesíté Cadornát, hogy közbenjárási kisérlete sikeretlen maradt.

Cadorna a támadást szeptember 20-ikára tűzte ki. 19-ikén a királyi hadsereg a támadásra teljesen el vala helyezve.

Ugyanaz nap a szent atya Kanzlerhez a következő levelet intézte: »Tábornok Ur! Most, midőn egy nagy szentségtörés és a legborzasztóbb igazságtalanság elkövetése van készülőben; midőn egy katholikus király seregei a kath. világ fővárosát veszik ostrom alá, először is késztetve érzem magamat Önnek, tábornok ur, és az egész hadseregnek köszönetet mondani az eddig tanusított magatartásért, a szentszékhez való ragaszkodásukért és azon elhatározásukért, hogy e fővárost védeni készek. Szolgáljanak e szavak ünnepélyes bizonyitványul a szentszék szolgálatában levő csapatok fegyelme, hűsége, hősiessége mellett.

»Mi a védelem tartamát illeti, kötelességem elrendelni, hogy az tisztán tiltakozásul szolgáljon az erőszak ellen, és azon túl ne menjen, következőleg,

---

[1]) A levelezések szövegét l. Beauffortnál i. m. 234—337.

mihelyt rés t ö r e t i k, a megadás iránt azonnal alkudozás indíttassék meg.

»Oly pillanatban, midőn egész Európa panaszkodik, hogy két nagy nemzet közötti harczban oly számos áldozat esik, ne mondja senki, hogy Krisztus Jézus helytartója, bár igazságtalanul megtámadtatva nagy vérontásba egyezik. A mi ügyünk Istené, védelmét az ő kezeibe teszszük le. Önre, tábornok ur, és egész hadseregünkre teljes szivünkből adjuk áldásunkat. A Vatikánban, 1870. szeptember 19-ikén. IX. P i u s pápa.«

Miután IX. Pius ekként, mint fejedelem teljesíté kötelességét, a laterani főegyházba vonult, hogy az irgalmasság Atyjához folyamodjék, és a szomszédos Scala-Sancta-kápolnában [1]) az aggastyán pápa térdein haladott föl a 28 lépcsőfokon, és a szentély (Sancta Sanctorum) elé érve, fönhangon imádkozék: »Oh nagy Istenem és Megváltóm, kinek szolgák szolgája, alázatos és méltatlan képviselője vagyok: azon szent vérre, melyet isteni Fiad e helyen ontott, szenvedéseire és áldozatára szent Fiadnak, ki önkényt haladott a gyalázat e lépcsőjén, hogy áldozatul ajánlja föl magát azon nép előtt, mely őt szidalmazta, s melyért a gyalázat keresztjén készült meghalni: ah kérlek, irgalmazz népeden, egyházadon, szeretett

[1]) Scala Santa (szent lépcső) Pilatusnak jeruzsálemi palotájából való lépcső, melyen Krisztus Urunk kinszenvedése napján négyszer ment föl és le. Hagyomány szerint Ilona császárné hozatta Rómába. Jelen fölállítását V. Sixtus pápa eszközöltette. IX. Pius két szobrot állíttatott hozzá: az Ecce homót, és amint Urunkat Júdás elárulta.

leányodon; függeszd föl boszudat, igazságos haragodat! Ne engedd meg, hogy undok kezek bemocskítsák lakodat! Bocsáss meg népednek, mely a tied; és ha áldozatra van szükség, ah én Istenem, fogadd méltatlan szolgádat, méltatlan képviselődet. Irgalmazz, én Istenem! irgalmazz, kérlek; és bármi történjék is, legyen meg szent akaratod!«

Cadorna a támadást szeptember 20. reggel öt órára tűzte ki. A főtámadást ő maga Éjszak-Keleten a Porta Pia és Salara ellen vala intézendő. Evégre ütegeit fölállítá az Albani- villánál és Macciolini-villa mögött. Keleten a Porta-Maggiore ellen működni Ferrero föladata vala;[1]) Délen a Porta San Giovanni ellen Angioletti és Nyugaton Trasteverevel szemben Bixio hadteste vala fölállítva.

Pont öt órakor az ostromtűz megnyíttatott a Tre Archi ellen. Három ellenséges üteg működött. Miután a kapun rés vala lőve, Castella vezénylőhöz parancs érkezett fehér zászló kitűzésére. A kaput védelmező pápai osztály délben a Porta Maggioréhoz rendeltetett.

Egyidejüleg megindult az ágyúzás a Porta San-Giovanni ellen, melyet a hős Charette védelmezett. Az ellenséges ütegek a Matteis-szőllőben az albanói ut mellett valának fölállítva. A tüzet Charette élénken viszonozta. Angioletti kénytelen volt a frascati-i és albanói utak találkozásánál tartalék-üteget fölállítani. A kapuszárnyakat megemész-

---

[1]) Ez intézkedés utolsó pillanatban oda módosíttatott, hogy Ferrero a Porta Tre Archi ellen működjék, melyen a vasut megy a városba.

tette a tűz, de a falak még kevés kárt szenvedtek midőn Charette is parancsot kapott fehér zászló kitűzésére és visszavonulásra.

Angioletti a Caecilia Metella sirja vidékéről egyszersmind az appiai utra nyiló San-Sebastiano-kaput is löveté. A fehér zászlót pápai parancsból itt 10 órakor tűzték ki.

A Tiber jobb partján müködő Bixio a Panfili-villa közeléből a San-Pancrazio-kaput ostromolta. Hat óra, harminczöt perczkor indult meg itt az ágyútűz. Egyuttal számos roncsát a városba lövetett és tetemes kárt okozott. Dühében több kárt tett a városnak, mint a falaknak. Tiz órakor a fehér zászló kitüzése véget vetett a rombolásnak.

A főtámadás a Pia- és Salara-kapuk ellen vala irányozva. Pedig ez vala a védműnek leggyöngébb része. A Salara-kapu be levén falazva, a Tiber és Tre Archi közt egyedül a Porta del Popolo és a Porta Pia maradt nyitva, melyeket réselt csölöpművek födtek. Jobbról a Piatól, az ugynevezett Maccao-tér (a régi campus praetorianus) ajánlkozott alkalmas védpontul. A Piától a Tiberig a véderőket Allet ezredes vezényelte.

Néhány perczczel öt óra után az első ellenséges ágyúgolyó a Piatól jobbra a falba hatolt. Ugyanakkor Cadorna csapatai megtámadták a Pinciót. Kezdetben a védelem elég szerencsés volt. Kilencz óra felé a pápai csapatoknak több ágyúja elrepedvén, a tűz viszonzása mindig lassubb lett, mig az ellenséges ágyúk a Pia- és Salara-kapuk közt jelentékeny rést lőttek.

Cadorna a nyitott résen betörni készült. Ekkor (10 órakor) a pápaiak Zappi tábornok parancsára kitűzték a fehér zászlót és beszüntették az ágyúzást.

Ennek daczára a királyi csapatok berontottak és a pápaiakat ölték, bántalmazták, és behatoltak a Quirinálig. A pápai sereg a leonini városrészbe vonult, hol azt nem üldözték.

Róma sorsa el volt döntve. Pápai részről a holtak és sebesültek száma összesen 74, a királyiak közől hivatalos jelentés szerint 138 volt.

A pápa parancsára Szent Péterre, az Angyalvárra, az Aventinre és a Maria-Maggiorera fehér zászlók tűzettek ki. Kanzler alkudozás végett Carpegna és Rivalta törzstiszteket küldé Cadornához. Ez kezdetben vonakodott őket elfogadni. »Miután, mondá, katonáim benyomultak a résen, a város urai vagyunk, alkudozásnak tehát nincsen helye.« Végre mégis engedett, miután támogatásukra a diplomatiai képviselők is megjelentek. A franczia követ kérelmére Cadorna azonnal kijelenté, hogy az antibesi legió és a zuávok szabadok. Elismeréssel szólt a pápai hadseregről, melynek kitűnő katonai tulajdonait becsülni tanulta. A megadás föltételeit Kanzler tábornok Cadornával az Albani-villában személyesen állapította meg.

Az alku pontjai:

1) Róma városa (azon részt kivéve, melyet Dél felé a San Spirito erődítményei határolnak, mely a vatikáni hegyet és Szent-Angyal-erődöt magában foglalja és a leonini várost képezi), az összes hadszerelés, zászlók, fegyverek, lőpor-raktárak, minden, mi a

kormányzathoz tartozik, az olasz király ő felsé
csapatainak átszolgáltatik.

2) Az egész helyőrség katonai tiszteletl zászlókkal, fegyverrel, podgyászszal vonul el. Katoı tiszteletadás után a zászlókat és fegyvereket kisz gáltatja; csak a tisztek tartják meg kardjokat, lovuk és minden egyéb sajátjokat. Először elvonulnak idegen csapatok; ezeket követik a többiek csatare: jök szerint, baljokat a főhöz emelve. Az elvonul holnap reggel hét órakor történik.

3) Az idegen csapatok elkülöníttetnek és legı házájokba bocsáttatnak az olasz kormány költség: mely őket holnaptól fogva vasuton házájok határa szállíttatja. A kormánynak tartatik fönn, vajjon nyugdijra való igényt, melyet a pápai kormány ált kibocsátott rendeletek szerint képezhetnének, tek: tetbe veszi-e vagy nem.

4) A benszülött csapatok fegyver nélkül, de most őket megillető zsolddal rendelkezésre állana A király kormányának tartatik fönn, jövő alkalma tatásuk iránt intézkedni.

5) Egyelőre holnap Civitavechiába fognak szá líttatni.

6) Az első pont alatt foglaltak szabályozásá mindkét részről bizottság neveztetik, mely egy tüzé egy mérnökkari és egy élelmezési tisztből áll.

A pápai hadsereg foloszlatását Kanzler tábo nok napiparancsban tudatá. »Elérkezett a végzete pillanat, mondá ebben, midőn el kell válnunk, s a erőszaknak engedve lemondanunk az általunk a földö mindennél szerettebb szentszéknek fölajánlott szolgá

latunkról. — Róma elesett; bátorságtoknál, hűségteknél, bámulatos összetartástoknál fogva becsülettel esett el. — Némelyek közőletek kétségtelenül panaszkodni fognak, hogy a védelmet továbbra nem nyujtottuk; de ő Szentsége egy levele mindent fel fog világosítani. [1]) Ő Szentsége e sorai mindenkinek vigasztalásul s a legszebb jutalmul szolgálandnak, melyben a jelen körülmények köt részesülhetünk. — Egyuttal kötelességem veletek tudatni, hogy Ő Szentsége, hadseregétől ez erőszak által elszakíttatva, fölment mindnyájatokat katonai eskütök alól.« . . .

A pápai hadsereg példátlan megaláztatások után, melyeket a királyiak részéről türniök kellett, Rómából távozásuk előtt Kanzler közvetítése által kérték a pápa áldását. A Vatikán egyik ablakja megnyilt, melyben IX. Pius fönséges alakja megjelent. A pápa áldásra emelé kezeit: »Benedictio Dei Omnipotentis... Az áldás végszavait a rajta erőt vett zokogás fojtá el. A félig elájultnak lehanyatlott karjait fölfogá a környezet.

Szeptember 21-től 23-ikig a pápai katonák mind elszállittattak Civitavecchiába.

---

[1]) Ez IX. Piusnak szeptember 19-ikén Kanzlerhez intézett, fönnebb közlött levele, melyről a katonaságnak még nem volt tudomása.

XXII.

Róma „bekebeleztetése“.

A diplomatiai kar a pápa előtt. — A szent atya szavai. — A[illegible] tonelli tiltakozása az elfoglalás ellen. — Cadorna bevon[illegible] — Kormány-junta. — A pápa levele a bibornokokhoz. — [illegible] szavazás. — A király nyilatkozata. — Róma »bekebelezte[illegible] — Visconti a pápaság jövendő állásáról. — Antonellinek [illegible] adott válasza. — A pápa kiigtató levele.

IX. Pius szeptember 19-ikén este megha[illegible] hogy az ostrom megkezdésekor költsék föl. Erre [illegible] volt szükség; amint az ágyúk megszólaltak, a p[illegible] fel volt öltözve. Azonnal megjelent több bibor[illegible] Antonelli, Berardi, Patrizi és Bonaparte, a szerze[illegible] rendek főnökei, kamarások, főpapok és római ne[illegible] sek. A szent atya ohajtására Antonelli bibor[illegible] meghivása folytán azonnal megjelent a diploma[illegible] kar is, Arnim grófot kivéve. Mindezek jelen volta[illegible] pápa miséjén.

Kilencz órakor fogadá a diplomatiai testüle[illegible] ekkor Arnim is jelen volt. Fájdalom ült arczán. [illegible] nyugalma nem hagyá el. Az 1848-ki eseménye[illegible] való visszatekintés után társalgás közben igy sz[illegible]

»A diplomatiai testület hasonló körülmény[illegible]

:özt, mint akkor a Quirinálban, ismét körém gyüle-
:ezett...

»Irtam a királynak; nem tudom, kezéhez ju-
ott-e levelem, pedig külügyminiszterének czime alatt
:üldöttem hozzá. Hiszem, hogy kézhez vette, de tudo-
nással nem bírok róla...

»Bixio, a hirhedt Bixio itt van az olasz hadse-
eggel. Most tábornok. Azon időben, midőn republi-
:ánus volt, azon szándékkal foglalkozott, hogy Ró-
nába vonulásakor a pápát és a bibornokokat a
Tiberbe öleti... Itt van San-Pancrazio kapuja előtt;
z a rész leginkább ki van téve. Némely házak meg
ognak rongáltatni, többi közt a Torlonia-ház. Tasso
mlékeit[1]) Olaszország fölszabadítói veszélyeztetik;
le ezzel ezen emberek nem törődnek...«

Megemlékezvén chili-i utjáról (1823.), mely
latt őt a spanyol hatóságok letartóztatták, midőn
negérté »a pápa függetlenségének szükségét«, ekként
olytatá:

»Tegnap voltam a házban, melyben Krisztus
ézus elitéltetett; térdeimen mentem föl a Scala San-
án; nehezemre esett ez, de támogattak; végre föl-
itottam. S mig ez utat tevém, mondám magamban:
Iolnap Olaszország katholikusai talán engemet is
litélnek, filii matris meae pugnaverunt contra me.
ınyám fiai harczoltak ellenem). Sok erőre van szük-
égem; de Isten megadja azt. Deo gratias...

»Az amerikai papnevelde növendékei engedélyt
értek tőlem, hogy fegyvert ragadhassanak. Köszö-

---

[1]) A San-Onufrio-kolostorban a San-Panorazio kapu
özelében.

netet mondtam nekik, és meghagyám, hogy csu-
kozzanak azokhoz, kik a betegeket ápolják...

»Tegnap visszatérvén a Scala Santáról, lát-
mind a zászlókat, melyeket Róma oltalmára ö-
gyüjtöttek: angolokat, amerikaiakat, németeket, s
törököket is...

»Midőn Gaetából visszaérkeztem, tevé a p-
szomorúan hozzá, utamban szintén sok zászlót lát-
melyeket tiszteletemre kitűztek. Ma másként v-
nem énérettem tüzik ki azokat...

»Nem a társadalom virága kiséri az olasz-
midőn a katholikusok atyját megtámadják; kic-
ben ugyanaz ez, mit a rómaiak tettek Caesár tábor-
menvén, midőn az átlépte a Rubicont. A Rubico-
van lépve. Fiat voluntas tua in coelo et in terra -
gyen a te akaratod mennyben és a földön)... Az
a bevégzett tények codexe fog következni..«

A város erőszakos elfoglalása után Anto-
bibornok a szent atya parancsából az idegen h-
mak követei előtt ünnepélyesen tiltakozott.[2])

E tiltakozást az olasz társadalom minden -
tályából számos más követte.[3])

Szeptember 21-ikén Cadorna főtisztjei é-
Pia-kapun ünnepélyesen vonult be Rómába. Vi-
Emanuel Cadornának és összes csapatainak meg-
gedését fejezte ki.[4]) A római zsidók sem mulasz-

---

[1]) V. ö. Roussel: Actes et paroles die Pie IX. P-
1874. 2. s. kk.

[2]) Szövegét l. Der italienische Raubzug 91. s. kk.

[3]) L. u. o. 153. s. kk.

[4]) Levelét l. Beauffortnál i. m. 507.

el a királyi sereg fővezérének köszönetet kifejezni rt, hogy a pápa világi hatalmát megsemmisítette.[1])

A Rómában volt forradalmi elemek a Capito-non gyülést tartottak, azon czélból, hogy kormány-i juntát válaszszanak. Cadorna azonban a 44 tagból ь juntát nem fogadta el, hanem a rend föntartá-a a Capitoliumot katonailag megszállván, a 44-ből ennyolczat választott, s ezen uj juntát szeptember ·ikén ünnepélyesen be is igtatta.[2]) A juntának, ly »Victor-Emanuel, Olaszország királya ő Fel-;e« nevében működött, egyik első teendője vala a renczi kormánynyal a népszavazást (plebiscitum) gállapíttatni, mely október 2-ikára tűzetett ki.[3])

Ugyanazon napon, melyen a junta a rómaiakat pszavazásra fölhivta, t. i. szeptember 29-ikén, a pápa :ómai szent egyház összes bíbornokaihoz a követ-ző levelet intézte:

»A mi Urunk Jézus Krisztus, ki megaláz és magasztal, öl és megelevenít, ki megostoroz és

[1]) Ugyanazon zsidó küldöttség három évvel előbb Sarti-ı franczia követnek köszönetet mondott, hogy Francziaor-ıg a Mentanához küldött segély által a pápa világi hatalmát ıgmentette.

[2]) A főnemességből tagjai valának: Gaëtani Mihály ser-ınetai herczeg, Pallavicini Ferencz herczeg, Sforza Cesarini herczeg, Ruspoli Emanuel herczeg, Odescalchi Boldizsár rczeg, Buoncompagni Ignácz piombinói herczeg.

[3]) A szavazás alá bocsátandó minta vala: »Az olasz ki-lyhoz való csatlakozásunkat akarjuk II. Victor-Emanuel és ódainak alkotmányos monarchicus kormánya alatt.« A junta ɜptember 29-ikén a rómaiakhoz intézett proclamátióját l. :auffortnál i. m. 512.

meggyógyít, nem rég megengedte, hogy ezen R
városa, a pápaság székhelye ellenséges kézbe j
az egyház birtokának többi részével együtt, a
várost ugyanazon ellenség egy ideig jónak látta
bitorolni. Az atyai szeretet érzete által vonzatva s
retett fiaink, a római szent egyház bibornokai
kikben legfőbb apostolságunk segédeit tekintjük,
elhatároztuk gyászban és fájdalomban nekik,
kötelességünk hozza magával, és lelkiismeretünk
sürgeti, kijelenteni szivünk legbensőbb érzelmeit,
lyek szerint a dolgok jelen állapotát nyiltan meg
jük és roszaljuk.

»Mi, kik noha méltatlanul és érdemetlen
földön a mi Urunk, Krisztus Jézus helytartójaként
ő hatalmát gyakoroljuk, és az egyetemes egyház pás
tora vagyunk, most tényleg hiányában vagyunk a
szabadságnak, melyre az egyház kormányzatához
gainak védelmezéséhez föltétetlenül szükségünk
és érezzük, hogy kötelességünk e tiltakozást közre
csátani, melyet nyilvánossá tenni szándékozunk, h
amint illik, azt az egész katholikus világ ismerje.

»S midőn azt állitjuk, hogy e szabadságtól
jesen meg vagyunk fosztatva, elleneink nem m
hatják, hogy panaszunknak és nyilatkozatunk
alapja nincsen. Mert minden, józan észszel biró em
fölfogja és meg fogja vallani, hogy nem birván t
azon fő és szabad hatalommal, melyet világi fej
mégünk jogánál fogva a nyilvános közlekedés, tel
levelek szállítása fölött is gyakoroltunk, és nem h
hatván oly kormányban, mely e hatalmat magá
ragadta, valóban meg vagyunk fosztatva a szüks

zavartalan alkalomtól, a teljes szabadságtól azon
·yek vezetésére, melyeket tárgyalnia és elintéznie
ll Krisztus Jézus helytartójának, a hívek közös
yjának, kihez fiai az egész világból fordulnak.

»Ezen észrevételünket egy ujabb eset még in-
.bb megerősíti: a vatikáni palotánkból kimenőket
uj kormány katonái megmotozzák, tudni akarván,
ncs-e ruhájok alatt valami elrejtve. Ezen eljárás el-
n tiltakozás történt, mire azzal mentegették magu-
ιt, hogy tévedés történt. De ki nem tudja, hogy ha-
nló tévedések mily könnyen ismétlődhetnek és
ınhatnak másokat maguk után?

»Azonfelül e városban nagy veszély fenyegeti a
ɔzoktatást. Rövid idő mulva a római egyetemben
egkezdődik az iskolai év. Ezen intézet, melyet kö-
ɪl ezerkétszáz ifjú látogat, mely eddig a rend és
yugalom példányképe és egyetlen menedéke volt
ınyi becsületes és keresztény szülőknek, kik oda
aikat a megromlás veszélye nélkül küldték tanulni,
ɛen intézet az alkalmazandó tanárok hamis és téves
ınitása és szelleme folytán előreláthatólag oly álla-
otba fog esni, mely a régitől nagyon különbözik.

»Továbbá kijelentették, hogy a fönnálló törvé-
yek Róma megszállása után is teljességökben és
ɪrthetlenségökben fönn fognak állani, de ellentétben
ɛen kijelentéssel átkutatják a város plebániáinak
nyakönyveit, és nincsen kétség, miszerint ez azért
ɔrténik, hogy fölvilágosítást nyerjenek a katonai
sszeirások jegyzékének kiállításához, és egyéb czé-
ɔkra, melyeket nem nehéz eltalálni.

»Ezekhez járul, hogy üldözések és bántalmazá-

sok, melyek boszuvágyból és pártgyűlöletből fordultak elő, büntetlenül maradnak, s ugyanazon büntetlenség biztosíttatik mindazon rút és méltatlan meggyaláztatásoknak, melyekkel a társadalom és vallás körül kiváló érdemekkel biró katonáink hű seregét minden tisztes ember fájdalmára illették.

»Végre az egyházi javakra vonatkozó nem rég megjelent szabályzatok és rendeletek eléggé jellemzik a bitorlók szándékait. Azért mindezen már befejezett és még gonoszabb bekövetkezendő dolgok ellen legfőbb hatalmunknál fogva tiltakozni kivánunk, valamint tiltakozunk jelenleg ezen levelünk által, melyben veled, szeretett fiunk, és a római szent egyház minden egyes bibornokával a röviden jelzett részleteket közöltük, többiben föntartván magunknak, hogy mind erről más alkalommal bővebben szóljunk...«[1])

Róma uj urai gondoskodtak, hogy az október 2-iki szavazás javokra dőljön el. Szavazási joggal csak született rómaiak bírtak. Az Olaszországban elszórt rómaiakat a kormány saját költségén szállítá az örök városba. De rómainak igazolás nélkül elfogadtatott mindenki, ki annak jelentkezett. Ekként több volt az »alkalmi római« (romani per occasione) mint a valódi. Oly sok gyanús egyén jelent meg, hogy Cadorna kénytelen volt a rend föntartására őrjáratokat rendelni. A szavazási szabályzat szerint a szavazásból ki valának zárva, kik durva gonosztettek miatt voltak büntetve. Gyakorlatban azonban erre sem ügyeltek.[2]) A nép félrevezetésére a porosz királynak

[1]) Az eredeti breve teljes szövegét l. Rel. 1870. II. 31. sz.

[2]) V. ö. Der italienische Raubzug 209.

:. Piushoz intézett koholt levelet terjesztettek, mely
:rint Vilmos király a legjobb egyetértésben van
s t v é r é v e l az olasz királylyal, és a pápa mellett
nmit sem tehet.[1]) A népet kenyér és hús osztoga-
:a által nógatták a szavazásra. Többeket megfizet-
:, hogy »nem«-mel szavazzanak, mert jól tudták,
gy a pápa hívei az uralkodó terrorismus között a
ıvazástól tartózkodni fognak.

A szavazásból, mely erkölcstelenségre az 1859-
1860-kit fölülmulta, kitünt, hogy R ó m á b a n
:zesen szavazott 40831; igennel 40785, nem-mel
. Hasonlóan ment végbe a szavazás az 1870-ben
'oglalt római t a r t o m á n y o k b a n. A szavazás-
.k október 7-ikén kihirdetett eredménye szerint az
szeírt szavazók száma volt 167,548; szavazott
:5,291, és pedig igen-nel 133,681, nem-mel 1,507,
es szavazatjegy volt 103.

A szavazás eredményét október 9-ikén küldött-
g jelenté Victor-Emanuelnek Flórenczben. Gaëtani
ihály herczeg beszédére a király válaszolá: »A ne-
z vállalat végre befejeztetett, a haza megalakult.
5ma neve, a legnagyobb, mely emberi ajkon hang-
:, ma Olaszország nevével egyesül, mely szivemnek
legdrágább név. A népszavazás, melyet a római
p oly bámulatos egyetértéssel teljesített, s mely
yetértő örömmel fogadtatott a királyság minden
ızében, ujra szentesíti régi nemzeti szövetségünk
ıpjait, s ujra bizonyítja, hogy ha sokat köszönünk
a szerencsének, még többet köszönünk ügyünk vi-

[1]) E levél szövegét és valódiságának hivatalos tagadását
Beauffortnál i. m. 513.

lágos igazságosságának. Az akarat szabad beleegye-
zése, a hű igéretek őszinte beváltása alkotta meg
Olaszországot, és előrelátásom szerint, eredményezte
az épület betetőzését. Most az olasz nép valóban ura
sorsának. Annyi századon át tartott szétszóratás után
most egyesülve a városban, mely a világ fővárosa
volt, kétségtelenül a régi nagyság nyomaiból uj nagy-
ság igéreteit fogja meríteni, s tisztelettel övezendi
azon lelki birodalom székét, mely a béke zászlóját
oly távol helyekig kitüzi, hol azt a pogány sasok nem
nem érték. Én mint király és katholikus, midőn ki-
hirdettetem Olaszország egységét, továbbra is azon
akarat által lelkesíttetem, hogy biztosítsam az egyház
szabadságát s a pápa függetlenségét, és ezen ünne-
pélyes nyilatkozattal önök kezeiből elfogadom Róma
szavazását, s azt bemutatom az olaszoknak, ohajtván
vajha méltóknak mutatkozzanak őseik dicsőségéhez
és jelen szerencséjökhöz.«

Róma és a pápai állam az olasz királysághoz
»törvényesen« bekebeleztetett. »1. §. Róma és a ró-
mai tartományok az olasz királyság kiegészítő részét
képezik. 2. §. A pápa megtartja méltóságait, sérthet-
lenségét és összes fejedelmi jogait. 3. §. Egy később
törvény szentesítendi még területi szabadságok enge-
dése által is a föltételeket, melyek a pápa függetlens-
ségét és a szentszék lelki hatalmának szabad gyakor-
latát biztosítják.«

Visconti-Venosta október 18-án Olaszországnak
külföldön levő képviselőihez intézett jegyzékben tu-
datá az egyházállam bekebelezését és jelzé a pápaság
jövendő állását.

»Olaszország, mondá ebben, utjában Róma felé
ujkor egyik legnagyobb kérdésével találkozik. Az
:og kérdésben, hogy a nemzeti és vallási érzelem,
szentszék függetlensége és lelki hatalma a modern
:sadalom szabadságai közepette öszhangzásban
:tassanak meg.

»Mint ön a király válaszából kivehette, melyet
:ómai küldöttséghez intézett, Olaszország érzi egész
gyságát a felelősségnek, melyet magára vállal, mi-
n kijelenti, hogy a szent atya világi hatalma meg-
int létezni. Bátran magunkra vállaljuk ezen fele-
sséget, mert bizonyosak vagyunk, hogy a föladat
:goldásához pártatlan lélekkel fogunk, és a leg-
zintébb tisztelettel viseltetünk a kath. népek vallási
zelmei iránt.

»Olaszország föladata: a jog eszméjét, annak
;szélesebb és legmagasztosabb értelményében, az
yház és állam közti viszonyra alkalmazni.

»A szent szék világi hatalma középkori intéz-
:nyeknek végső maradványa volt. Oly időben, mi-
n a fejedelmiség és birtok eszméi világosan még
m valának elkülönítve; midőn az erkölcsi hata-
n a közvéleményben hatályos szentesítéssel nem
:t, meglehet, hogy a két hatalom összevegyítése nem
lt minden haszon nélkül. De a mi napjainkban
ra, hogy valakinek nagy erkölcsi hatalma legyen,
m szükséges nagy államterülettel és alattvalókkal
rnia.... A minden modern állam által elvetett
nyszer vallási dolgokban a pápa világi hatalmában
lálta végső menhelyét...

»Midőn Rómát Olaszország fővárosává teszszük,

első kötelességünk kijelenteni, hogy egységünk l. végzésének ténye által a kath. világ vallásos hité.. nem fenyegettetik. Minden előtt a magas állás, m.. a szent atyát személyesen megilleti, semmiben .. fog korlátoltatni. Fejedelmi jelleme, minden eg.. kath. fejedelem fölötti előjoga, mentességei és civil.. tája, melyek őt megilletik, teljes mértékben bizt.. tatnak; palotái és széklakai a területkivüliség .. váltságával fognak bírni. Magas lelki küldetés.. gyakorlata kétféle módon biztosíttatik: szabad .. állandó összeköttetés által a hivőkkel a nuntiat.. utján, melyeket a hatalmaknál továbbra is fönn .. tartani, — továbbá a követségek által, melyeke.. hatalmak a szentszék mellett ezután is hitelesíte.. és végre s minden előtt az egyháznak az álla.. való elválasztása által.... Hogy a hívőket szá.. kainkra nézve megnyugtassuk, és meggyőzzük, h .. épen lehetetlen volna a szent szék elhatározás.. nyomást gyakorolnunk, és megkisértenünk a vallás.. politika eszközévé tenni, semmit sem vélünk ha.. lyosbnak, mint ha az egyháznak államterületün.. teljes szabadságot engedünk...[1])

».... Vizsgálat alá fogom venni, válaszolá e.. Antonelli bibornok november 8-án a nuntius.. hoz intézett jegyzékében, vajjon »a nagy tény« köv.. kezményei, mint azt Visconti-Venosta ur nevezi, .. helyett, hogy a katholicismusra kedvezők legyenek.. nem vonhatják-e és nem vonják-e szükségképen a .. gény Olaszországban maguk után a katholicism..

[1]) Teljes szövegét l. Saint-Albin: Captivité de P.. IX. 564. s. kk.

mlását?.... Kérdem: vajjon a királyságban már
ızzétett egyházellenes törvények; vajjon a közer-
ılcs minden elvének saját törvények által szentesí-
tt eltorzítása, minden szerzetesrendek eltörlése, az
;yházjavak lefoglalása, a püspöki karra vetett békók,
papnövendékeknek a katonaság közé való besoroz-
tása, a szentély ama szolgáinak való bebörtönözte-
se, kik a lelkiismerettel ellenkező törvények előtt
eg nem hajolnak; az akadály, melylyel a vallás
rakorlata mindenütt találkozik; az istentelen tanok,
elyek az egyetemek tanszékeiről hirdettetnek ugy,
ɔgy még azt is tanítják, miszerint az ember majom-
ıl származik, s lelke villanyból van, kérdem: vajjon
kalmas eszközök lehetnek-e arra, hogy a vallásos
ıtudat föntartassék és a kath. társadalom haladása
éressék? Kérdem továbbá: vajjon az, a mi az olasz
ıapatok bevonulása után e városban történik; az er-
ılcstelenség, melyet itt a nép között terjeszteni
;yekeznek;... a papok, egyházi méltóságok, sőt ma-
ának a szent atyának rágalmazása; a már közzétett
ındeletek, melyek által vallásos társulatok, ajtatos
ıtézetek és káptalanok javai és jövedelmei megrövi-
íttetnek; a többi Olaszországban már fönnálló egy-
ázellenes törvényeknek Rómára való kiterjesztése
zon tények, melyeknek a miniszter ur szerint a
atholikusokat arról kell meggyőzniök, hogy vallásos
:zületök teljesen tiszteltetik?...

És a nyujtott garantiákra nézve:

»Hogy az olasz kormány valamely igérete...
ıinő hitelt érdemel, eléggé bizonyítják a züriсhi és
illafrancai szerződések, az összes olasz fejedelmek

rovására eszközölt bitorlások, az 1864. szeptemb[illegible] conventio...

»... És vajjon a nyujtott garantiák kép[illegible] lesznek-e a pápa függetlenségét hatályosan meg[illegible] a világi hatalomnak az önkény minden utját elz[illegible] eltávolítani az összeütközéseket?.. Oly hatalom, [illegible] csak engedményekből él és működik,.. ily ha[illegible] nem él saját életet...«[1])

A szent atya november elsején az összes pü[illegible] kökhöz intézett »Respicientes ea omnia« encycl[illegible] ban összefoglalva az olasz kormány összes erősza[illegible] kodásait, hitszegéseit és tettetéseit, s a római in[illegible] szerzőit és részeseit kiigtatta. [2]) [3])

---

[1]) Teljes szövegét l. Rel. 1870. II. 51. 52. sz.

[2]) Szövegét l. Rel. 1870. II. 44. 45. sz.

[3]) Az encyclica ovatosságból Genfben nyom[illegible] A lapokat, melyek azt közölték, az olasz kormány le[illegible] tatta, s a lefoglalást igy indokolta: »A szent atya tudta [illegible] lelki hatalma gyakorlatában a legkisebb akadályt sem te[illegible] utjába, s azért okmányának szükségképen székhelyén [illegible] megjelennie. Minthogy a kormány látta, hogy a pápai ok[illegible] mely megjelenhetett volna Rómában, külföldről hozatott [illegible] alaposan nem-valódinak tartotta, és mint ilyent lefogla[illegible] mind a törvény, mind a szent atya személye iránti tiszte[illegible] (!), ki egy külföldi nyomdász üzérkedése által compromi[illegible] nak látszott!!«.

XXIII.

A garantia-törvény és IX. Pius pápai jubileuma.

A pápa maradásának kérdése. — A »garantia«-törvény. — Ennek méltatása. — E törvényt visszautasító encyclica. — A Quirinál elfoglalása. — Antonelli tiltakozása. — A szent atya pápaságának negyedszázados jubileuma. — Mozgalom a kath. világban. — A magyar küldöttség. — Kegyeletes ajándékok; arany trón. — A Victor-Emanuel üdvkivánatait tolmácsolni ohajtó tábornokokat a pápa nem fogadja el. — A szent atyának erre vonatkozó szavai. — Az olasz kormány jubileum-ülő tüntetése elmarad. — Az olasz katholikusok küldöttsége a szent atyánál. — Ennek a küldöttséghez intézett beszéde.

Az 1870. szeptember 20-ika utáni római állapot után ujra előtérbe állott a kérdés: Rómában maradjon-e IX. Pius, vagy valamely katholikus hatalmasság vendégszeretetét vegye-e igénybe.

Ha a pápa ez utóbbira hajlandó lett volna is, a kath. államok belviszonyai alig jogosíthatták azon reményre, hogy legfőbb lelki hatalmát kebelökben teljes szabadsággal és függetlenséggel gyakorolhatja. Spanyolország forradalomban volt; a levert Francziaországra [1]) a győzelmes Poroszország gyakorolt

[1]) Hogy Thiers, franczia köztársasági elnök mennyire tartott attól, hogy IX. Pius Francziaországot választja men-

nyomást; Ausztria-Magyarországban Beust gróf az ugynevezett »liberális,« lényegében anti-katholikus irány emelkedett uralomra. [1])

Biztos menhelye IX. Piusnak a Vatikánban bizonyára nem volt. Fordult elő eset, hogy a Vatikán ablakain mutatkozókra a künn őrt álló királyi katonák fegyveröket emelék; sőt élete ellen törtek! [2]) De mindezeknél lényegesebb volt, hogy függetlenség biztositékával nem birt. Fejedelemséggel nem birván szabadsága a hódító önkényétől függött.

Egy küldöttségnek adott válaszában maga is fogolynak mondotta magát. Vonatkozással a napi evangéliomra (Sz. Jánosról) mondá: »Én nem vagyok Keresztelő János, nem tartózkodom a pusztában, nem vagyok bebörtönözve a szó közönséges értelményében, mert ajtómban nem állanak börtönőrök; de be vagyok börtönözve erkölcsileg, mert lehetetlen kimennem anélkül, hogy személyem és méltóságom megsértésével ne találkozzam. Ha bántalmazzák a

---

helyül, kitűnik 1871. június 16-ikán a szent atyához intézett leveléből. Rómából Harcourt gróf által értesülvén, hogy a szent atya Francziaországba szándékozik vonulni, szabadkozik e megtiszteltetés ellen, melyet minden előtt Olaszország fogja rosz néven venni, s bonyodalmakat vonna maga után, melyek a szerencsétlen ország bajait még növelnék. (A levél szövegét l. Saint-Albin: Captivité de Pie IX. 307—308.)

[1]) Ismeretes, hogy Andrássy Gyula gróf, Beust utóda a külügyminiszterségben 1872. januárban, egy előtte megjelent kath. küldöttségnek azt válaszolá: »Nem ismerek kath. államot, Ausztriát sem véve ki, mely a pápának a Vatikánnál biztosabb menhelyet adhatna.«

[2]) L. Dr. Rüttjes: Pius IX. Neu-Ulm, 1875. 777.

ꞡyszerü áldozárt, annál inkább bántalmaznának ıgemet.« [1])

A pápa uj helyzete folytán tagadhatlanul szóba ıtt IX. Pius esetleges távozása Rómából. Különösen [arcourtnak volt e tárgyban jegyzékváltása a franczia öztársaság elnökével. [2]) Róma invasiójának első lejében, bár a pápa egyelőre a Rómában maradás ıellett nyilatkozott, a kérdés nem látszott végleg ldöntöttnek.

Az olasz kormány, melynek az 1871. február -ikán szentesített törvény szerint székét legkésőbben 871. júniusban kelle Rómába áthelyeznie, [3]) hogy a ath. világ előtt a pápa lelki hatalmának tisztelő-ɜként tüntesse föl magát, az október 2-ikán eszközölt épszavazáskor tett igéretéhez képest »a pápa függetlensége, és a szentszék lelki hatalma szabad gyaorlatának biztosítására« kiadá az ugynevezett »g a-a n t i a-törvényt,« noha azt a pápa még szentesítése lött elitélte és kárhoztatta. [4])

A garantia-törvény, melyet a kormány 1870.

---

[1]) L. Civ. Catt. 1872. ser. VIII. vol. V. 235.

[2]) L. u. o. 111, s kk. l.

[3]) A törvény szövegét l. Civ. Catt. 1871. s. VIII. v. I. ı21—623.

[4]) »Az engedmények, melyeket g a r a n t i á k n a k ne-ʼcznek, melyekben valóban nem tudni, a képtelenség na-ꞡyobb-e, vagy alattomosság és gúny, oly találmány, melylyel ı subalpini kormány fejei hosszu idő óta hasztalanul fáradoz-ıak.« IX. Piusnak Patrizihez 1871. márczius 2-ikán intézett ›revéjében. L. Civ. Catt. 1871. s. VIII. v. II. 90—91.

deczember 9-ikén adott a parlament elé, [1]) a kir… pedig 1871. május 13-ikán szentesített, két czim… és 19 czikkelyből áll.

Az I. czim (a pápa és a szentszék előjogai) … czikkelyből áll. 1) A pápa személye szent és sért… tetlen. 2) A pápa személye iránti merénylet, az … való fölhivás azon módon büntettetnek, mint a kir… személye elleni merényletek és az ezekre való fö… vások. 3) Az olasz kormány a királyság terüle… megadja a fejedelmeket megillető tiszteletet, és fö… tartja a kath. fejedelmek által elismert tisztelet… kiváltságait. A pápa föntarthatja az eddigi szám… test- és palotaőreit. 4) A szentszék számára … 3.225,000 lira jövedelem biztosíttatik. Ezen össz… épen ugy, mint mely a római költségvetésbe ily cz… alatt van bejegyezve: apostoli paloták, biborno… collegium, egyházi congregatiók, államtitkárság … külképviselet, — a pápa föntartására, a szentsz… különféle egyházi szükségeinek födözésére, rendes … rendkivüli szükségekre, az apostoli paloták s a h… zájok tartozók őrizetére, az őrök fizetésére, jutalm… zására, nyugdijazására, ugy szintén a muzeumok … könyvtárak rendes föntartására és őrizetére, az e… körül alkalmazottak fizetésére, jutalmazására, nyu… dijazására szolgáland. — Ezen adományozás (do… tione) mint örök és elidegeníthetlen járadék a k… adósság nagy könyvébe iratik, az egyház szükségein… födözésére, széküresedés alatt is fizettetik. E járad… minden adótól és egyéb tehertől ment, s nem kev…

[1]) Az eredeti, de a parlament által tetemesen módosít… javaslat szövegét l. Rel. 1871. I. 22. és 31. sz.

bíttethetik meg akkor sem, ha utóbb a kormány a muzeumok és könyvtárak költségeinek terheit magára vállalná. 5) A fönnebbi adományozáson kivül a pápa birja a vatikáni és laterani apostoli palotákat a hozzájok tartozó épületekkel, kertekkel és területekkel, ugyszintén a Castel-Gandolfo villát a hozzátartozókkal. Nevezett paloták, villa és hozzátartozók, valamint a muzeumok, könyvtár és az azokban levő művészeti és régészeti gyüjtemények elidegeníthetlenek, adómentesek, és kisajátítás alá nem eshetnek. 6) Pápai székürésedés alatt bármely birói vagy politikai hatóság nem korlátozhatja vagy akadályozhatja a bibornokok személyes szabadságát. A kormány gondoskodik, hogy a conclavék és közzsinatok semmi külerőszak által ne zavartassanak. 7) Semmiféle közhivatalnok vagy a katonai hatalom képviselője hivatalos eljárásban be nem mehet oly palotákba vagy helyekre, melyek a pápa rendes vagy ideiglenes lakhelyeül szolgálnak, vagy melyekben conclave, közzsinat van összegyülekezve, ha csak erre a pápától, conclavétől vagy zsinattól fölhatalmazást nem nyernek. 8) Tisztán lelki illetékességgel biró pápai congregatiók hivatalaiban papirokat, okmányokat, könyveket, lajstromokat vizsgálat alá venni vagy lefoglalni nem szabad. 9) A pápa lelki tisztje összes működéseiben teljesen szabad; ugyanazon tisztje összes okmányait kifüggesztetheti a római bazilikák és templomok ajtaira. 10) Azon egyháziak, kik Rómában a szentszéknek a lelki ügyek köréhez tartozó működésében cselekvő részt vesznek, a közhatalom részéről semmiféle zaklatásnak, üldözésnek kitéve nincsenek. Az idegen származásu, de

hasonló minőségben a szentszék mellett működő személyek a királyság törvényeinél fogva az olasz polgárokat megillető személyes oltalomban részesülnek. 11) A külkormányoknak ő szentsége melletti követei az egész országban mindazon előjogokat és szabadságokat élvezik, melyek nemzetközi jog szerint a diplomatiai képviselőket megilletik. Ő szentségének a külkormányoknál levő követei, midőn küldetésük helyére mennek vagy onnan visszatérnek, az ország területén ugyanazon kiváltságokat és szabadalmakat élvezik. 12) A pápa az olasz kormány minden beavatkozása nélkül az egész kath. világ episcopátusával szabadon közlekedik. E végre megengedtetik, hogy a Vatikánban vagy más székhelyén maga által választott hivatalnokokkal postai és távirdai hivatalt állíthasson. A pápai postahivatal zárt csomagokban közlekedhetik a külföldi hatóságok postai csere-hivatalaival, vagy leveleit átszolgáltathatja az olasz postának. Mindkét esetben a hivatalos pápai bélyeggel ellátott jegyzékek és levelek az olasz területen bérmentesek. A pápa nevében küldendő futárok külkormányok futáraiként tekintetnek. A pápai távirda az állam költségére összeköttetik az ország távirdai hálózatával. Az ezen hivatalból származó, s mint pápaiak hitelesített távsürgönyök ugy tekintetnek, mint az államiak, s bérmentesek. Ugyanazon előnyben részesülnek a pápa távsürgönyei vagy a rendeletéből küldöttek, melyek a szentszék bélyegével ellátva az ország bármely távirdai hivatalánál bemutattatnak. 13) Róma városában és a suburbicarius püspöki székeken az egyháziak nevelésére és oktatására alapított

papneveldék, akadémiák, collegiumok és egyéb kath. intézetek továbbra is az ország iskolai hatóságainak minden beavatkozása nélkül egyedül a szentszéktől függnek.

A II. czim (az állam és egyház közti viszonyok) czikkelyei: 14) A kath. clerus tagjainak javára a gyülekezési jog gyakorlatának minden megszorítása eltöröltetik. 15) A kormány lemond az apostoli legatiók jogáról Siciliában, és az egész országban a nagyobb egyházjavadalmakra való kinevezés vagy előterjesztés jogáról. A püspökök a királynak esküt tenni nem tartoznak. Nagyobb és kisebb egyházjavadalmak, Róma városát és a suburbicarius püspöki székeket kivéve, csak az ország polgáraira ruházhatók. A királyi kegy-urasághoz tartozó javadalmak kinevezésére semmi ujítás nem történik. 16) Az egyházi hatóságok rendeleteinek kihirdetésére és végrehajtására a királyi exequatur, placet és a kormányi helybenhagyás minden egyéb alakja eltöröltetik. Azonban, mig külön törvény, melyről a 18. §-ban van szó, másként nem intézkedik, a királyi exequaturnak és placetnek alávetvék ugyanazon hatóságok azon rendeletei, melyek az egyházi javak rendeltetésére s a nagyobb és kisebb javadalmak adományozására vonatkoznak, kivéve a Róma városában és a suburbicarius székekben létezőket. Az egyházi intézetek önnállására, fönnállási módjára, ugyszintén javaik elidegenítésére vonatkozó polgári törvények érvényben maradnak. 17) Lelki és fegyelmi ügyekben az egyházi hatóságok intézkedései ellen fölszólalásnak vagy föllebbezésnek hely nem engedtetik, sem részökre

kényszer-végrehajtás el nem ismertetik s meg nem engedtetik. Az ily rendeletek és intézkedések hatálytalanok, ha ellenmondásban állnak az állam törvényeivel vagy közrendelettel, vagy magánosok jogait sértik, s ha a vétségek rovatába tartoznak, a büntető törvények alá esnek. 18) Az egyházvagyon ujjászervezéséről, föntartásáról s kezeléséről az országban a törvény fog gondoskodni. 19) Mindazon ügyekben, melyek jelen törvény tárgyát képezik, minden eddig érvényben levő intézkedés, amennyiben e törvénynyel ellenkezik, hatályon kivül helyeztetik. [1])

Az olasz kormány tehát a pápának cserében a világi hatalomért függetlenséget, a lelki hatalom szabad gyakorlatát ajánlotta. Azonban első tekintetre világos, hogy ha IX. Pius a garantia-törvényt elfogadja, ezzel nemét az alávetésnek irja vala alá. Általán függetlenséget, kiváltságokat csak a felsőbbállás alárendelt helyzetűnek adhat. Az sem vonható kétségbe, hogy azon állam, mely kiváltságokat ad, azokat vissza is vonhatja; a pápa függetlensége tehát mindenkor az időszerinti olasz kormány és parlament jóakaratától függött volna.

Előre látható volt tehát, hogy IX. Pius a neki fölajánlott garantiát határozottan visszautasitja. Tette ezt az 1871. [2]) május 15-iki »Ubi nos« encyclikájában.

[1]) Teljes szövegét l. Civ. Catt. 1871. s. VIII. v. I. 601—604.

[2]) Ezen év márczius 11-ikén Liguori sz. Alfonz az egyház tudorává avattatott. L. 182-ik l.

»...A subalpini kormány, hogy félrevezesse a tholikusokat és eloszlassa aggodalmaikat, bizonyos abadságokat és kiváltságokat, melyeket közönségesen rantiáknak neveznek, férczelt össze, hogy azok künk a világi fejedelemséget pótolják, melytől a ndorkodások hosszú sora és apagyilkos háború által nnünket megfosztott....

»Ugy véltük, hogy az apostoli tisztünkből folyó ötelességünk általatok az egész világnak kijelenteni, ogy nemcsak az állítólagos garantiák, a sublpini kormány hiú műve, hanem egyszersmind a zimek, tiszteletek, szabadságok és bárminő kiváltgok, és bármit ajánlhatnak is biztosítékul, semmiként em biztosíthatják függetlenségünket és szabadsáunkat az istenileg reánk ruházott hatalom gyakoratában, sem az egyháznak szükséges szabadságot neg nem óvhatják....

»Azért tett eskünk megsértése nélkül semmiént sem járulhatunk oly kibéküléshez, mely jogainkat: gyszersmind Isten és az apostoli szék jogait megemmisítse vagy kisebbítse, s ez okból most tisztünkből olyó kötelességünk szerint kijelentjük, hogy meg em engedhetjük, el nem fogadhatjuk soha, mert nerőben lehetetlen elfogadnunk a subalpin kormány ltal kigondolt kiváltságokat vagy garantiákat, bárminő legyen azok tartalma, sem egyéb ilynemüeket, bárminő szentesítéssel legyenek is ellátva, melyek azon ürügy alatt, hogy szent hatalmunkat és szabadságunkat oltalomba veszik, azokat cserében és pótlásul ajánlják azon világi fejedelemségünkért, melylyel az isteni gondviselés az apostoli széket ellátni és

megerősíteni kivánta, s melyet számunkra jogos és megtámadhatlan czimek, és több mint tizenegy százados birtoklás biztosítanak. Lehetetlen, miszerint mindenki előtt világos ne legyen, hogy ha a római pápa más fejedelem uralma alá hajtatnék, és a politikai rendben valódi fejedelmi hatalommal többé nem bírna: akár személyét, akár tetteit és apostoli tisztét tekintve, nem vonhatná ki magát azon uralkodó önkénye alól, kinek alávettetnék, s ki eretnekké vagy az egyház üldözőjévé is lehetne, vagy más fejedelmek ellen háborút viselhetne.

»És valóban a jelzett garantiák engedménye maga nem világos bizonyíték-e, hogy törvényeket akarnak reánk erőszakolni, kinek Isten hatalmat adott erkölcsi és vallási törvények hozására; reánk, kik az egész világon a természeti és isteni jog értelmezőjeül vagyunk rendelve; törvényeket, melyek az egyetemes egyház kormányzatára vonatkoznak, s melyek csak a világi hatalom által s annak akarata szerint tartathatnak fönn és hajthatók végre?

»Mi az egyház és világi társadalom közti viszonyokat illeti, jól tudjátok, Tisztelendő Testvérek, hogy az egyetemes egyház kormányzatára szükséges összes kiváltságokat és hatalmi jogokat szent Péter személyében egyenesen Istentől nyertük, sőt e kiváltságok és jogok, mint maga az egyház szabadsága, Krisztus Jézus vérének gyümölcsei és vivmányai. . . .

»Tehát, amitől Isten óvjon, Krisztus vére ellen vétenénk, ha beleegyeznénk abba, hogy a föld fejedelmeitől fogadjuk azon jogokat, melyek a mieink...

»A keresztény fejedelmek az egyháznak fiai, és nem urai. Szent Anzelm, cantorbery-i érsek, a szentség és tudomány e nagy világossága méltán igy szólott hozzájok: »Ovakodjatok azt hinni, miszerint az egyház ugy adatott nektek, mint a cseléd, hogy urának szolgáljon; az egyház ugy bizatott reátok, mint védőre és oltalmazóra. E világon Isten semmit sem szeret annyira, mint egyházának szabadságát.«[1])

Az olasz kormány ekkor már elfoglalta volt a quirináli palotát. S mintha ezt is a nép »ohajtására« kivánta volna tenni, 1870. november 5-ikén összegyüjtött csőcselék a spanyol térről a Quirinál felé vonult, folyton kiáltva: »Vogliamo il Quirinale!« (akarjuk a Quirinált). Utána két napon, november 7-ikén La Marmora tábornok, Róma parancsnoka Antonelli bibornok-államtitkárhoz levelet intézett, melyben jelenté, miszerint a minisztertanács »érett megfontolás« után egyhangulag elhatározta, hogy a quirináli palota államtulajdonnak tekintendő. Fölkéri azért a bibornokot a kulcsok átadására és valakinek kiküldésére, ki a leltározásnál jelen legyen.

November 9-ikén a már korábban önkényüleg lepecsételt ajtókat, mint Radet tábornok 1809-ben tevé, erőszakosan föltörték. Antonelli ugyanaz nap tiltakozott. »Valóban meglepő, irja, hogy a minisztertanács birónak tolja föl magát, különösen oly palotára nézve, mely a római pápák tulajdonát képezi, általuk lakhelyül használtatik s azért apostolinak neveztetik, több mint száz év óta nyári lakásul szolgál

[1]) Teljes szövegét l. Rel. 1871. I. 44. sz.

nekik, hosszú idő óta pedig a conclave és apost secretariák által is használtatik.... Mindazonáltal — Lamarmora tábornok nem riadt vissza a leggyalázatosabb erőszakoskodástól; alig mult el ugyanis a kijelölt óra, küldöttei föltörvén a zárakat, behatoltak s elfoglalták a Quirinál-palotát, a római pápák birtokát.« ... [1])

A palota átalakítására egy millió lira utalványoztatott. Humbert herczeg elfoglalta a szobát, melyben VII. Pius, utóbb IX. Pius lakott; a conclave-termet tánczteremmé alakították, sőt szinpadot is rendeztek be.

A szent atya az olasz kormánynak 1870. szeptember 20-iktól fogva elkövetett erőszakoskodásai és a kath. világ minden részéből az erőszak elleni tiltakozások, [2]) másrészt személye és az apostoli szentszék iránti hűség nyilatkozataival találkozott. Kiváló alkalmat szolgáltatott erre 1871. június 16-ika, midőn a kath. világ IX. Pius pápaságának negyedszázados jubileumát megülé.

Szent Péter apostol Rómában 25 évig, két hónapig és hét napig kormányzott. Általános vélekménynyé vált, hogy szent Péter kormányzati éveit egy pápa sem éri el. Innen az uj pápa beigtatásakor a szokászos fölkiáltás: »Beatissime Pater, annos S. Petri non videbis.« S valóban IX. Piusig a pápák hosszú sorozatában csak huszonhárom találkozott, ki

[1]) Szövegét l. Rel. 1870. II. 44. sz.

[2]) Simor János herczegprimásnak Róma elfoglalásáról szóló levelét l. Rel. 1870. II. 35—37. sz. — A Quirinál elfoglalásáról u. o. 1871. I. 2. sz.

tizenöt éven túl, és csak kilencz, kik husz éven túl uralkodtak. [1]) IX. Pius volt az első pápa, ki sz. Péter apostolfejedelem kormányzati éveit elérte. [2])

Ezen kath. egyház évkönyveiben példátlanúl álló esemény, mely iránt az érdeklődést a kath. világban IX. Pius és általán a pápaság helyzete még inkább fokozta, uj fénybe helyezte a világ minden részeiben levő episcopatus, clerus és hivek egységét, hűségét a pápához és szentszékhez, valamint áldozatkészségét pótlásában az olasz kormány adnexiói folytán elvesztett pápai jövedelmeknek, szeretetfilléreivel igyekezvén a pápának lehetővé tenni az egyházkormányzati kiadások födözését, miután IX. Pius a garantia-törvény által fölajánlott civillistát a bevégzett tények elismerése nélkül el nem fogadhatá.

A főpásztorok világszerte fölhivták hiveiket a pápai jubileum mennél méltóbb megülésére. A hivek világszerte készültek szeretetök minél fényesebb nyilvánítására. IX. Pius az örömében osztozóknak az anyaszentegyház részéről a szokásos föltételek mellett teljes bucsut ajánlott.

1871. június 4-ikén kelt »Beneficia Dei« kezdetü apostoli iratában, melyben a bucsút engedélyezte, igy szól: »Annyi viszontagság között, az irgalmas Isten oltalma alatt közeledni látjuk fölmagasztaltatásunk évnapját, melyen valamint szent

[1]) Ez utóbbiak: I. sz. Szilveszter, nagy sz. Leo, I. Adorján, III. sz. Leo, III. Sándor. VIII. Orbán, XI. Kelemen, I. és VII. Pius.

[2]) Sajátképen 1871. augusztus 23-ikán. L. erre nézve Simor J. herczegprimás levelét Rel. 1871. II. 23. sz.

Péternek utódja lettünk római székén, ugy, ne érdemeinknél fogva tőle fölötte távol állunk, az apostoli szolgálat tartamára nézve az ő éveit elértük. E bizonyára az isteni jóság uj, különös és igen na kegyelme, mely tizenkilencz századon át szent e jeink hosszú sorozatában Isten intézkedéséből egy nekünk engedtetett. Ebben az irántunki isteni ságnak annál bámulatosabb uj bizonyitékát ismer föl, midőn látjuk, hogy az idő folyamában mél nak találtattunk üldözést szenvedni az igazságért. midőn tekintjük a bámulatos kegyeletet és szeret mely az egész földön a keresztény népet lelkesít ezen apostoli szék felé vonzza.« [1])

A küldöttségek tisztelgése közel szeptemb tartott. Hazánkat, sajátképen a Szent-László-Tár latot Apponyi Albert gróf, Mislin Jakab n váradi kanonok és Szoldatics Ferencz Rómáb élő festőművész hazánkfia képviselte, kiket a sz atya a tiroli küldöttséggel egyetemben június 18-i fogadott. [2])

A küldöttségekhez sorakoztak a fejedelm kormányok üdvözlő levelei és táviratai. Az uralk sorából maga a török szultán sem maradt ki. Az ü vözlő táviratok száma közel 1400-ra ment. [3])

---

[1]) Szövegét l. Rel. 1871. I. 47. sz.

[2]) Apponyi A. gróf jelentését l. Kath. Néplap. 18 113. s kk.

[3]) V. ö. Il Giubbileo Pontificale di Pio IX. Civ. C 1871. s. VIII. v. III. 129—172. — A küldöttségeknek ad vá laszokat: Actes et paroles de Pie IX. 58. s kk. ll. — A tokat l. »L' Orbe Cattolico a Pio IX. nel suo Giubbileo P ficale, Roma. 1871.«

Nem volt az egész kereszténységben város, sőt falu, mely a pápa jubileumát lehető fénynyel meg nem ülte volna. S a kereszténység tekintettel a pápaság anyagi állapotára, bővebben, mint valaha igyekezett filléreivel az egyház közkormányzata szükségeinek födözéséhez járulni. Nem volt küldöttség, mely Péter-filléreket ne vitt volna magával Rómába, s akik az örökvárosba nem zarándokolhattak, illetékes kezek által juttatták adományaikat a szent atyához. A pénzadományokhoz különösen templomok számára szánt értékes ajándékok is járultak. Az olaszok aranytrónt készültek a jubiláns pápának fölajánlani, melyet azonban IX. Pius el nem fogadott. [1])

Maga Victor-Emanuel talán kegyeleténél fogva, talán, hogy a világ előtt a kath. fejedelem szerepét játszsza, IX. Piusnak szintén üdvkivánatait kivánta tolmácsolni. Június 16-ikán a király küldöttje Bertole Viale tábornok kérte Antonelli bibornokot, hogy számára kihallgattatást eszközöljön a szent atyánál, hogy a király jókivánatait tolmácsolhassa. A pápa a tábornokot nem fogadta el. Eljárását igazolták az üdvözlő bibornokokhoz június 17-ikén intézett szavai: »Midőn önöket látom, mondá, s az időre gondolok,

---

[1]) A pápa ohajtása volt, hogy a tervezett aranytrón értéke a katonaköteles papok kiváltására fordittassék. »A clerus képezi, irá, az egyház aranyszékét.« Szintugy gyengédeden visszautasítá az olaszok által neki fölajánlott »nagy« czimet. »Három pápa, irá, nyerte el a »nagy« czimet, de ez csak haláluk utan történt, midőn az emberek itélete már biztosabb és nyugodtabb volt. E három pápa maradjon n a g y mindnyájok ajkain és szivében.« Cavaletti marquishoz intézett levelét l. Actes et paroles de Pie IX. 84.

melyben élünk, eszembe jut Dávid, kinek egy láz
fia elvette trónját és saját palotáját. Hogy a láz
kezeibe ne essék, számkivetésbe kellett mennie, sz
vedvén az aláváló Szemei bántalmait és károml
ki őt szerencsétlenségében gúnyolta. Hű katonái
menekültek, őt védelmezvén, megosztván vele és
hítvén szerencsétlenségét. E katonákban önöket lát
valamint a bántalmazásokban és káromlásokb
látom azon lapokat, melyek Rómánkat undokítják
Önök ismerik a lázadó fiú sorsát, hogyan veszett
három döfés alatt nyomorultan. Kivánom annak
oly igazságtalanul kifosztott és üldöz, e három dö
de nem physikai, hanem az isteni kegyelem há
döfését. E három döfés legyen a mult emléke,
elkövetett igazságtalanságok és erőszakoskodások
jelen megszivlelése, mely megértesse vele a sze
csétlen helyzetet, melybe az egyházat és annak
székét juttatá; a jövő gondolata, mely figyelm
tesse, hogy meg kellend jelennie Isten trónja előtt
szigoru számot adnia minden tetteiről. Mi nem k
vánunk semmiféle ellenségünknek roszat, nem ohajt
halálát, hanem hogy megtérjen és éljen.« [2])

Az olasz kormány is meg akarta a jubileum
ülni. A programm már készen volt: június 16-ik
121 ágyúlövés vala Rómában a kath. világ na
örömnapját hirdetendő; az összes palotákon és k
épületeken a pápai és nemzeti zászlót testvéri fri

---

[1]) A rosz sajtóról IX. Pius 1871. jún. 30-ikán Pat
bibornokhoz külön levelet intézett. Szövegét l. Actes et
roles de Pie IX. 74—76.

[2]) Teljes szövegét l. Actes et paroles de Pie IX. 67. s

ben akarák egymás mellé állítani; este az egész város kivilágítása vala az ünnepélyt befejezendő. E tüntetéssel a kormány a »szabad egyház a szabad államban«-féle elvnek akart tüntető kifejezést adni; azonban a cselekvési párt fenyegetőzése folytán programmja kiviteléről le kellett mondania.[1])

De ha IX. Pius nem is fogadta el Victor-Emanuelt, ki őt szent Péter örökségétől megfosztotta, és ha az olasz kormány vissza is vonta ünneplési programmját: Olaszország népe most is lelkesült IX. Piusért, valamint a pápa nem szünt meg Olaszországot szeretni.

Június 19-ikén mintegy 400 előkelő olasz üdvözlé a szent atyát: »Ha, válaszolt ezeknek a pápa a katholikus világ minden részéből a szeretet bizonyitékait veszem, . . még sokkal kedvesebbek előttem azok, melyeket az olaszok nyilvánítanak, mert é n i s o l a s z v a g y o k. E szót egykor galádul értelmezték. Midőn a quirináli palotából, melyről most azt mondják, hogy többé nem az enyim, megáldám Olaszországot, szavaimnak oly értelmet tulajdonítottak, mintha megáldottam volna a forradalmat; ezen értelmezést bizonyos tettek követték, melyeket nem akarok fölemlíteni, de melyek azt bizonyíták, mily istentelenek valának a gonoszok czéljai. Én azonban megáldottam és ujra megáldom Olaszországot azon jó cselekedetekért, melyek e földön mindenütt végbevitetnek; megáldom a lángoló szeretetért, mely talán sehol oly nagy, mint e földünkön, s mely szeretet

---

[1]) St. Albin: La Captivité de Pie IX. 265.

miatt Olaszország jó katholikusai szenvedtek s még szenvednek. Megáldom ezen, annyi martyr vérével áztatott, minden időben annyi szent példája által megdicsőített földet.« … [1])

Miután a kath. világ hódolata hónapokon által nyilvánult, IX. Pius augusztus 5-ikén kelt »Saepe in hoc diuturno« encyclicájában a papságnak és híveinek a szeretet-nyilatkozatokért köszönetét nyilvánitá, amely encyclica egyszersmind hű tükre IX. Pius érzelmeinek s a nyilvánult kath. mozgalomnak.

»Mióta Isten ellenségei, irá, elfoglalák világi birtokát, hogy, ha lehetséges volna, magán Krisztuson és az egyházon uralkodjanak, ti, t. testvéreim és a keresztény nép soha sem szüntetek esedezni Istenhez, kinek a szelek és tengerek engedelmeskednek, hogy csendesítse le a vihart; szintugy nem szüntetek sokasítani szeretetek nyilvánításait, s szenvedéseink enyhitésére minden eszközt fölhasználtatok. De mióta megfosztattunk e várostól, mely az egész kath. világ fővárosa, s elnyomóink önkénye alá estünk, ti, egyesülve egyházmegyéitek letöbb hivével, megkettőztettétek imáitokat, és gyakori tüntetésekkel szálltatok sikra a vallás és igazságnak hallatlan vakmerőséggel letiprott jogai mellett.

»Most, midőn szent Péter óta uj, és a római pápák sorában példátlan esemény által Róma székén apostoli tisztünk 26-ik évébe léptünk, örömötek oly fényes bizonyítékait adtátok a jótéteményért, melyben csekélységünk részesült, és oly kiválóan bizonyitot-

[1]) Civ. Catt. 1871. ser. VIII. vol. III. 239.

.tok a mindenütt virágzó keresztény család-életet, ›gy mélyen meg voltunk hatva, s kivánatainkat a eitekkel egyesítve, uj erőt merítettünk az egyház ljes diadalának minél nagyobb bizalommal való ›várására. Fölötte jól esett szivünknek, hogy min›nütt az ájtatoskodók számosabb seregei özönlöttek kiválóbb szentélyekbe, s hogy az egész világon a vők nagy számmal csatlakoztak pásztoraikhoz, Isten›k hálát adandók a jótéteményért, melyben bennün›t részesített, és hogy közimák és a szentségekhez ıló járulás által buzgón kérték az egyház győzelmét.

»Fájdalmunkat és gondjainkat nemcsak enyhí›tték, hanem örömre változtatták üdvözlő leveleitek, számos hódolat és jókivánat, a hiveknek a világ ıinden részéből ismételt idezarándoklása, kik közt ;ámos születésöknél fogva előkelők, egyházi és világi ıéltóságokkal fölruházva, de még kiválóbbak hitökre, ;eretetben és cselekvésben egyesülve ezen város és z elfoglalt tartományok polgárainak legtöbbjeivel, ivol országokból is idesiettek, készséggel kitévén ıagukat a veszélynek és bántalmaknak, melyekkel ıagunk is illettetünk, hogy nyilvános vallomást teyenek az ő és polgártársaiknak irántunki kegyeletes rzelmeiről. Egyuttal albumokat hoztak magukkal, ıelyekbe minden nemzetből százankint és ezrenkint ıjátkezüleg beirták neveiket, hogy erélyesen károztassák fejedelemségünk elfoglalását, s annak viszzaállítását követelték, mit a vallás, igazság s maga civilisatio is kiván.

»És ezen alkalommal számunkra az alamizsna ; bővebben érkezett, mely által gazdagok és szegények

vetélkedve sietnek szegénységünkön segíteni. Az alamizsnához járultak sokféle, nagyszépségü ajándékok: a keresztény müvészetek fényes adója, melyek Istentől nyert kettős hatalmunknak: a lelkinek és királyinak megfelelnek; azonfölül az isteni szolgálathoz való ruhák és szent edények gazdag gyüjteménye, melyekkel annyi szegény egyház szükségein segíthetünk«. Végül a főpásztorok utján köszönetet mond szeretetökért és áldozatkészségökért az összes katholikusoknak. [1])

[1]) Teljes szövegét l. Rel. 1872. II. 16. sz.

XXIV.

Az ó-katholicismus és egyházüldözés Németországban.

Az »ó-katholicismus« megindulása. — Döllinger. — »Ó-katholikus« programm. — Kölni congressus. — A pápa encyclicája. — Reinkens püspökké választatik. — A pápa ujabb encyclicája. — A poroszországi katholikusok helyzete a vatikáni közzsinat előtt. — A franczia-porosz háború utáni fordulat. — Centrum-párt. — Kath. feliratí javaslat. — A centrum-párt ügye Rómában. — A katholikus üldözés megindítása Németországban. — Az iskola-felügyeleti törvény. — Szószék-paragraphus. — Hohenlohe bibornok mint Németország római követe. — Ezt a pápa el nem ismeri. — Bismarcknak a pápaválasztásra vonatkozó levele. — A jezsuiták elleni törvény. — A pápának a németországi egyházüldözést tárgyaló encyclicája. — Poroszország teljesen szakit Rómával. — A »májusi« törvények. — A porosz episcopatus emlékirata. — A hívek tiltakozása. — A porosz püspökök kijelentik, hogy a májusi törvényeknek nem engedelmeskedhetnek. — A fuldai körlevél. — »Államkatholikus« fölirat. — A porosz kormány közzéteszi a pápa levelét a porosz királyhoz és ennek válaszát. — A katholikusok levele a királyhoz. — Az egyházüldözés mind élesebb jelleget ölt.

Az egyetemes zsinatoknak mindig az vala egyik közvetlen hatása, hogy az egyházban a konkoly kivált a buzából. A kevélység és az erkölcsök romlása nem türé az egyház souverain tekintélyét, valamint nem türé a szó valódi értelmében eszközlött reformatiót.

A mozgalom, mely már a zsinat előtt főként Néme-országban megindult, sejtetni engedé, — és a zsin… atyák kisebbségének aggodalmai leginkább ezen al-pultak — hogy a zsinat hullámokat is fog fölver… melyek a társadalmat fájdalmasan érintendik. A kor-mányok előre a zsinat irányában ellenséges állá… foglaltak; e körülmény azokat, kik Róma iránti hű-ségökben ingadoztak, ellenzéki álláspontjok kon… védelmezésére csak buzdíthatta.

Az ugynevezett ó-katholicismus tagadhatat-nul Döllinger müncheni theol. tanártól indult ki, noha őmaga az ó-katholikus nevet nem pártolta. Ke-detét képezte a pápai tévmentesség elleni moz-galom, melynek részesei a valódi katholikusokat uj-katholikusoknak nevezték s őket az egyháztól va… elszakadásról vádolták, mig ők, mint állították, az egy-ház régi tanaihoz ragaszkodnak, s azért magukat az »uj-katholikusok«-kal szemben »ó-katholikusok«-nak nevezték.

Döllinger 1870. január 21-ikén »Einige Worte über die Unfehlbarkeitsadresse« (néhány sz… a tévmentességi feliratról) czikket tett közzé, melyben e föliratot czáfolni igyekszik.[1]) Számosan azok közül, kik utóbb az »ó-katholikus« felekezet coriphaeusa gyanánt szerepeltek, Döllinger nézeteihez való csat-

[1]) Szövegét l. az Augsb. Allg. Zeitungban I. 21. sz. F… számos ellenfelszólalást vont maga után; ezek közt legjelente-kenyebb: Die Irrthümer von mehr als 400 Bischöfen und ih… theologischer Censor, Hergenröthertől. V. ö. Das öffent-liche Aergerniss von H. v. Döllinger. Hist. Pol. Blätter 187… I. 691. s. kk.

ıkozásukat jelenték. A mozgalom élesebb jelleget ltött, midőn az egyetemes zsinat fölfüggesztése után , müncheni érsek 1870. október 10-ikén az egyetem ıittani karát fölszólította: »nyilatkozzék egyértelmű-eg és világosan arra nézve, miként akar a vatikáni ;sinat határozatainak eleget tenni?«[1]) Döllinger ıosszu habozás után a meghódolást megtagadta.[2]) Ezt követette az uj felekezet megalakulása. Az 1871-ki ;zeptemberben tartott müncheni congressuson már negalapítá programmját, melyet Döllinger, Reinkens, Schulte, Huber, Maasen, Langen és Friedrich szerkesztettek. A hét pontból álló programm lényege: elvetik a pápai tévmentességet, el azon tant, hogy a pápa az Istentől egyedül kirendelt birálója minden egyházi felsőségnek és hivatali hatalomnak; a kath. népnek a kath. egyház ügyeibe befolyást engednek; kijelenték, hogy a jansenismus és köztök dogmaticus ellentét nem létezik; egyetértést czéloznak a görög szakadárokkal és protestánsokkal; a papság képzésére a világi felsőbbségnek befolyást engednek; a világi kormányokkal egyesülve az »ultramontanismus« ellen harczolnak; a jezsuitákat el kell törülni; végül magukat tartván valódi katholikusoknak, az egyháznak minden reális javakra való igényeit és jogait föntartják.[3])

Még határozottabban szervezkedtek az 1872.

---

[1]) V. ö. Aktenstücke des erzbischöflichen Ordinariates, Regensburg Pustetnél.

[2]) Szövegét l. Augsb. Aug. Zeit. márcz. 31. számában. Czáfolását Rel. 1871. II. 31. sz. és kk.

[3]) L. Rel. 1871. II. 220. l.

szeptemberben tartott kölni congressuson. Elhatározák, hogy az ó-katholikusok maguk alakithatnák plebániát, lelkészöknek pedig »a régi hittől elszakadt püspök« megerősítésére nincsen szüksége; isteni szolgálatra protestáns templomokat is használhatnak; a házasság érvényére maga a polgári szerződés elégséges; mig Németországban nem lesz ó-kath. püspök, bérmálásra, a papok fölszentelésére meghivatnak az utrechti jansenista és az örmény püspökök. Püspökválasztásra comité neveztetik ki; a püspököt választják a papok, s a községek népessége szerint egy vagy két világi megbizott.[1])

IX. Pius már 1871. október 27-én kelt »Ordinem vestrum« encyclicájában panaszkodott »némely ember vakmerősége és istentelensége ellen, kik (Olaszországon kivül) Európa egy másik államában szánandóan eltérvén a kath. egyház tanától és a vele való közösségtől, és részint mindennemü tévelyekkel és rágalmakkal telt gonosz könyvek kiadása által, részint maguk közt tartott gyülésekben nyiltan megtámadják a vatikáni zsinat tekintélyét, az általa ünnepélyesen kijelentett és meghatározott hitigazságokat, főként pedig a legfőbb és teljes joghatóságot, melylyel a római pápa, szent Péter utódja isteni rendelésnél fogva az egyetemes egyház fölött bír, valamint a tévmentes tanitóhivatal előjogát, melyet gyakorol, midőn mint a hívek legfőbb pásztora és tanítója hit és erkölcs dolgaiban tanokat meghatároz. Hogy pedig a kárhozat e fiai a világi hatalmakat a kath. egyház elleni

---

[1]) L. Friedberg Aktenstücke die alt. kath. Bewegung betreffend. Tübingen, 1876. 94—108.

dözésre izgassák, csalárdul arról igyekeznek őket eggyőzni, hogy a vatikáni zsinat határozatai által egváltozott az egyház régi tana, s ebből nagy ve-:ély keletkezett a világi kormányokra és polgári tár-ıdalomra. Lehet-e e rágalmaknak igaztalanabbat ; egyszersmind képtelenebbet képzelni? Mindamel-:tt fájlalnunk kell, hogy némely helyeken a kormány-:rfiúk hallgattak e gonosz gyanusításokra, és sem-ıibe sem véve a hű nép megbotránkozását, nyiltan édelmökbe vették ezen uj szakadárokat, és kedvez-ıényeik által engedetlenségökben megerősítették.«[1])

Miután az ó-katholikusok a kormányok támo-atásával Németország államaiban, Svájczban, Ausz-riában egyházilag szervezkedtek, Kölnben 1873. jú-ius 4-ikén dr. Reinkens József Hubertet, ›oroszlói egyetemi hittanárt »püspökké« választot-ák, ki magát Rotterdamban augusztus 11-ikén a leventeri jansenista püspök által fölszenteltette. Po-oszország és Bajorország, Baden és Hesszen késede-em nélkül elösmerték »katholikus püspöknek«. [2])

Részben e püspökválasztásra vonatkozik a pápa 1873. november 21-iki »Etsi multa« encyclicája. Pa-ıaszkodik, hogy a német birodalom kormánya nyiltan ›ártfogásába vette az ó-katholikusok felekezetét, kik maguknak ál-püspököt (pseudo-episcopum) válasz-tottak. E felekezet, mondja, mely a kath. vallás alap-jait aláássa, nem pirul magát katholikusnak, ó-katho-

---

[1]) Szövegét l. Rel. 1871. II. 41. sz.

[2]) Az okmányokat, valamint Reinkens esküjét l. Fried-berg i. m. 375. és kk.

likusnak mondani, mely ellen az Egyház még sokkal nagyobb joggal küzdhet, mint sz. Ágoston valaha a donatisták ellen küzdött. Ezen emberek a kárhozat utján mindig merészebben előhaladva, hierarchiát akarván maguknak alkotni, Reinkens József Hubert ismeretes apostatát ál-püspöknek választák, és hogy a szemérmetlenség teljes legyen, azon utrechti jansenistákhoz fordultak, kiket ugy, mint a többi katholikusok, mielőtt az egyháztól elszakadtak, ők magok is eretnekeknek és szakadároknak tekintettek. Mindamellett ezen József-Hubert püspöknek merészli magát mondani, és a mi szinte hihetetlennek tetszik, ugyanőt Németország császára körrendelettel kath. püspöknek ismerte el és nevezte ki, s alattvalóinak ugy mutatja be, kit mint kath. püspököt elismerni és elfogadni tartoznak. Pedig a kath. tan első elemeiből is tudhatná, hogy senki sem tarthatja magát törvényes püspöknek, ki a hit és szeretet közösségében nem áll azon sziklával, melyre Krisztus egyháza építtetett; ki nem ragaszkodik a legfőbb pásztorhoz. Kijelenti, hogy Reinkens megválasztatása törvénytelen és semmis, fölszenteltetése szentségtörő. Mind őt, mind választóit, a fölszenteltéséhez járultakat, követőit kiigtatja. [1])

Az ó-katholicismussal szoros összefüggésben vala a katholikusok üldöztetése Németországban és Svájczban.

Poroszországban a franczia-porosz háborúig a

---

[1]) Szövegét l. Rel. 1873. II. 47—49. sz. — Reinkens válaszoló merő válaszát l. Friedberg i. m. 393. s. kk.

katholikusok helyzete elég kedvező volt, másrészt a kormánynak sem volt oka a katholikusok magatartása ellen panaszkodni. 1866-ban a porosz királyi »Staatsanzeiger« ezt irta: »Hogy Poroszország az ő culturtörténelmi missióját Európa szivében sikerrel követte, annak egyik legfényesebb bizonyítékát most különösen az egyházi téren pillantjuk meg. Az állam régi elve, a hitvallás szabadságát, nemcsak, hanem a nagy egyházközségek kormányzatát is, az ő jogaikat és sajátságaikat illetőleg, a legnagyobb tekintetben részesíteni, és eléjök semmi jogosulatlan korlátot nem vonni, — valamint Poroszországnak Németország nemzeti czéljaiért vivott nagy kifejlődési harczában, ugy az állam belső állapotaira vonatkozólag is híven igazolta magát. A különféle hitvallások hivei ritka egyetértésben állanak egymás mellett, vetélkedve a hazaszeretetben; valamint az evang. papság, ugy különösen a kath. egyház magasabb méltóság-viselői is a legáldásdusabb módon munkáltak Poroszországban közre, s a vallási és politikai békére nézve a jelen nagy és végzetteljes időben a legszembeötlőbb eredményeket idézték elő. Sehol sem léptek közbe a netán fönforgó vallási ellentétek a hazafiúi lelkesedéssel szemben háboritólag; a porosz nép közt mindig, nevezetesen a két nagy egyházközség hivei közt a legengesztelékenyebb érzület, a hitvallások kölcsönös becsülése érvényesítette magát... Igy aratja Poroszország a vallási türelem és szabadság terén is a gyümölcsöket,

melyeknek magvait uralkodói évszázadokon át elhintették.« [1])

És IX. Pius 1872. június 24-én az előtte megjelent római német kath. körök küldöttségének így nyilatkozott: »Tudattam vele (Bismarckkal), miszerint püspököktől, papoktól és világi katholikusoktól gyakran értesültem, hogy a jó bánásmóddal, melyben a kormány őket részesítette, az egyháznak engedett szabadsággal meg voltak elégedve, ugy látszott, viszont a kormány a katholikusokkal szintén meg volt elégedve. Ily nyilatkozatok és a német kormánynak ily vallomásai után miként van tehát, hogy a katholikusok olyanokká lettek, kik nem engedelmeskednek és összeesküsznek? Ezen kérdést tettem, melyre válasz nem érkezett, de nem is fog érkezni, mert az igazságra nem lehet válaszuk.« [2])

Azonban Francziaország letipratása után egy nagy protestáns állam alkotása lebegett a Porosz- és Németország sorsát intéző férfiak szemei előtt. Egy nagy protestáns államhoz független nemzeti egyház kivántatott. A jelszó tehát az vala, hogy a németországi katholikusokat erőszakkal kell Rómától elszakitani.

A fordulat kezdetét a franczia-porosz háború alatt a berlini kormánynak Olaszország iránt megváltozott magatartása jelezte. 1860-ban Berlinben

---

[1]) Idézve Reichensperger által 1873. decz. 10. tartott beszédében. L. »Jelenkor« kath. egyh. tört. folyóirat 1874. 14. l.

[2]) Actes et paroles de Pie IX. 228.

az olasz invasio-politikáját határozottan kárhoztatták.[1]) 1870-ben Acton lord irá, miszerint Bismark Olaszországnak a franczia háború alatti semlegességét Victor-Emanuel akarata ellenére a flórenczi kormánytól azon elvállalt kötelezettséggel eszközölte ki, hogy Francziaországgal addig békét nem köt, mig Olaszország... Rómát nem birja.[2])

Közvetlenül a Francziaországgal kötött béke után a berlini sajtó-osztályból megindult az irtóháború hirdetése a katholikusok és orthodox protestánsok ellen.[3])

Nem csoda, hogy a birodalmi gyülés (Reichstag) összehivásakor a katholikusok külön pártot alakítottak, mely kezdetben 56—62 tagból állott, és a kath. értelmiségnek legkitünőbbjeit foglalá magában. S

---

[1]) L. Schleinitz okt. 13-ki jegyzékét. Civ. Catt. 1860. Ser. IV. vol. VIII. 489.

[2]) L. Hist. Pol. Blätter 1871. II. 232. — »Az olasz kormány a fővárosnak Rómába áttételére nézve kikérte a német birod. kanczellár tanácsát, és Bismarck herczeg a tervet nemcsak jóváhagyta, hanem támogatását is igérte azon esetre, ha a főváros áttétele által az olasz egység érdeke veszélyeztetnék. Az összes olasz sajtó e hirt hitelesnek tekintette. »Neie Freie Presse« 1871. jún. 19. — Ugyanazon lap jún. 24-én irá: »Bismarck azelőtt itt-ott kaczérkodott a katholikusokkal, s ennek folytán Poroszország viszonyai Rómához rendkivül kedvezők valának. E tekintetben az 1870-ik év hatalmas fordulatot idézett elő. A Francziaország elleni háború politikai eredményei a német kath. párt iránti gyöngéd figyelmet fölöslegessé tette.«

[3]) Mutatványokat e nyilatkozatokból olvashatni dr. Rüttjesnek többször idézett munkájában 756.

miután az 1870. márczius 21-ikén megnyitott birodalmi gyülés a trónbeszédre készitett válaszföliratban egyenesen Bismarck kivánatára tekintettel Olaszországra elismerte, hogy »minden nemzet jogában áll saját belátása szerint egységesítését eszközölni, a kath. párt külön felirati javaslattal lépett föl, melyben olvassuk: »Egy idegen hatalom a német háborút arra használta föl, hogy minden jog ellenére a katholikusok ellen türhetlen erőszakoskodást és sérelmet kövessen el. A pápa számára nem létezik függetlenség, ha nem egyszersmind világi fejedelem. Poroszország királya 1867. november 15-ikén a porosz katholikusoknak ünnepélyesen megigérte, hogy tekintetbe veszi egyházuk fejének méltósága és függetlensége iránt kifejezett ohajaikat.«

A kath. fölirat-javaslat alkalmat nyujtott Bismarcknak tájékozhatni magát, vajjon egy megindítandó »culturharczban« mennyire számithat a parlament támogatására. E kath. fölirat 243 szavazattal 63 ellenében elvettetett. E szavazat valamint a katholikusoknak kijelölé ellenzéki állásukat, ugy Bismarcknak azon ohajtott bizonyitékul szolgált, hogy a katholikusok elleni harczában az ugynevezett centrumpártou kivül az összes parlament támogatására számíthat.

Első kisérlete vala a centrumpártot és az ez által képviselt németországi katholikusokat Rómával ellenmondásba hozni. Egy 1871. június 19-én Frankenberg grófhoz, liberális-katholikus képviselőhöz intézett levelében kijelenté, miszerint a birodalom római követét fölhivta tudomást szerezni, vajjon a centrumpárt magatartása megfelel-e a pápa nézetei-

nek. Mire Antonelli államtitkár állitólag tagadó választ adott.[1])

Ketteler mainzi püspök Antonelli bibornokot értesíté a kedvezőtlen benyomásról, melyet Bismarck nyilatkozata a németországi katholikusokban keltett. Antonelli a mainzi püspöknek küldött válaszában kiemelé, miszerint azon hir, mintha a centrumpárt magatartását gáncsolta volna, őt fájdalommal töltötte el. Midőn Tauffkirchen gróf, ki akkor a német birodalmat Rómában ideiglenesen képviselte, előtte a centrumpárt javaslatáról szólt, Antonelli csak annyit válaszolt, hogy korainak tartja a birodalmi gyülés által kifejeztetni, miként itél a szentszék világi hatalma melletti interventióról. Ebből világosan következik, folytatja a bibornok, hogy épen nem akartam roszalni a kath. képviselők jó szándékát, kik a szent jogok védelmezése által az egyház javát előmozdítani igyekeznek, miután nem lehet kétség az iránt, hogy midőn meg akarták őket félemlíteni, lelkiismeretök kötelességének teljesítésére megragadták az első alkalmat, amely kötelességek közé tartozik az is, hogy védelmezzék az egyházat és fejének jogait.«[2])

[1]) Bismarck levelét l. Civ. Catt. 1871. ser. VIII. vol. III. 631—632.

[2]) U. o. 633. — Ezen ügy fölmelegíttetett Bismarck által 1875-ben az ápril 14-iki parlamenti ülésben. A kanczellár nyilatkozatának lényege, hogy fölhivta Antonelli figyelmét a veszélyekre, melyeket a tisztán felekezeti centrumpárt előidézhet. A bibornok csatlakozott Bismarck nézetéhez, és a centrumról épen nem megtisztelő módon nyilatkozott, nem is annyira egyházi, mint inkább orvosi szempontból, bonczkés alá vevén a centrumpárt észtehetségeit. Erre a centrum Anto-

Nem sikerülvén Bismarcknak a Róma és a németországi katholikusok közt tervezett meghasonlás, a harcz előidézésére a vatikáni zsinat határozatainak, névszerint, a pápai tévmentességnek kellett ürügyül szolgálnia. A berlini sajtóosztályból sugalmazott lapok egyetértve kilátásba helyezték az állam és egyház közötti összeütközést, miután »Róma tulkapásai ellen az állam kénytelen magát védelmezni.« Ezen »védelem« folyománya vala bizonyos független német, vagyis ó-katholicismus állami pártolása, s a veszélyes római katholicismus irtása.

Mindenelőtt az 1871. július 18-iki rendelettel eltöröltetett a cultusminiszteriumban a kath. osztály, mely addig közegül szolgált az episcopatus és kor-

nellit bevádolta a pápánál. Végre Bismarck reményét fejezé ki, hogy IX. Piust követheti békés, Antonelli politikai érzelmeivel biró pápa.

Ezen az igazsággal merőben ellenkező nyilatkozatra a római hivatalos »Osservatore Romano« igy válaszolt: »Tauffkirchen fölhivta a bibornokot, hogy a centrum megalakulását és működését roszalja. A bibornok azt válaszolá, hogy jóllehet ily fontos ügyben határozottan nem nyilatkozhatik, mig a pápa parancsát ki nem kéri, mindamellett hasonló előző esetek alapján kijelentheti, hogy a pápa a kifejezett ohajtásnak nem fogna eleget tehetni, mivel a szent szék egyes nemzetek belügyeibe nem szokott avatkozni, mig ezen ügyek az egyház érdekeit közvetlenül nem érintik. A bibornok hozzátevé, hogy Németország jó katholikusainak kérelme idõelőtti lehet (Tauffkirchen arról igyekezett a bibornokot meggyőzni, hogy a centrum a pápa világi hatalmának fegyveres visszaállítását követeli), mindamellett méltányolván jó szándékaikat, buzgalmukat nem roszalhatja.« — Bismarck tehát nem átallott nyilt parlamentben valótlant állitani. V. ö. Civ. Catt. 1875. ser. IX. vol. VI. 474—486.

mány között.[1]) Mühler helyébe a cultusminiszteriumban Bismarck vak eszköze, Falk lépett. Krementz ermelandi püspök elfogatásával, Martin Konrád pörbe fogatásával [2]) tettleg megindult az üldözés. 1872-ki februárban kizárólagosan az államnak tartatott fönn az iskolákra való felügyelet.[3]) »A katholikusok, mondá e törvény tárgyalásakor Bismarck, felekezeti pártot képeznek, mely föladatául tüzé ki a vallási béke megzavarását. És ha csak felekezeti párt maradt volna! de a birodalom legellenségesebb elemeivel egyesült. Először egyesült Windthorsttal, ekként szövetkezvén Hannover particularistáival, kik az utolsó háboruban Németország ellenében Francziaországba helyezék reményöket; és továbbá, különösen a clerus egyesült a lengyel nemesekkel, kikkel Lengyelország visszaállitására összeesküdött.« A kath. clerust nyiltan nemzet-ellenesnek nevezé, mely különösen a centrum, »a haza ezen ellensége által« a nemzet romlására törekszik.«

E vádakat a centrum erélyesen visszautasítá. »Barátaim és én, mondá Windthorst, a porosz alkotmány alapján állunk; ezen alkotmányt teljesen és egész kiterjedésében fönn fogjuk tartani. Ezt kétségbe vonni senkinek sem áll jogában; bizonyitsák be, hogy az alkotmányt megsértjük. Ha az alkotmány

---

[1]) A törvény szövegét l. Die preussich-deutsche Kirchen-Gesetzgebung seit 1871. Münster, 1877. III. kiad. 1. l.

[2]) Az erre vonatkozó okmányokat l. Friedberg i. m. 115. s. kk.

[3]) Teljes szövegét l. Die preussich-deutsche Kirchen-Gesetzgebung 2. l.

alapján állunk, többiben lelkiismeretünkkel és egyházunkkal kellend végeznünk, és senki másnak számot adni nem tartozunk. Ha valaki, kit eddig republicanusnak tartottam, belép e házba, kérdem-e tőle, hogy vajjon a királyságra vonatkozólag meg akarja-e az alkotmányt is tartani? Erre nincs jogom, épen oly kevéssé áll önök jogában tőlünk kérdezni, megtartjuk-e az alkotmányt. Minden ez iránti kételkedést a leghatározottabban visszautasítunk.« [1])

A clerus védelmére Reichensperger emelt szót. »Nem tudom, oly rövid-e az urak emlékező tehetsége, hogy nem emlékeznek, miszerint a nehéz napokban, melyeket Poroszországnak, ugy mint Németországnak át kelle élnie — én átéltem azokat — papságunk nagyban és egészben a kormány és conservativ érdekek mellett lépett föl; hogy mint tagok ott ültek a jobboldalon, midőn ott ülni veszélyes vala: hogy a kormánynak készséggel fölajánlották segitségöket és támogatásukat, hogy az országban a rendet és jogot föntartsák. De ha önök többé erre nem emlékeznek, legalább visszaemlékezhetnének, hogy a papság az utolsó háború alatt mily odaadással, mily áldozatkészséggel segített mindenütt, ahol segíthetett. Én azon nézetben vagyok, hogy a papság a gáncsot, melyet itt róla mondottak, (hogy t. i. nincs benne nemzeties érzület) mélyen fogja fájlalni, de azon nézetben is vagyok, hogy hüségében, kötelességei teljesítésében legkevésbbé sem fog megrendülni.« [2])

[1]) L. Schumacher: Parlamentarische Denkwürdigkeiten. Essen 1877. 178.

[2]) U. o. 112. Az iskolafelügyeleti törvényre vonatkozó

Bismarck azon tételt állítván föl, hogy a németországi katholikusok nem ragaszkodnak hazájokhoz, a protestáns parlament támogatása mellett mind merészebben folytatta a kath. egyház üldözését. Létrejött az ugynevezett szószék-paragrafus, melynél fogva a pap, ki a templomban, vagy más, közajtatosságra szánt helyen oly okmányokat olvas föl, vagy beszédében oly dolgokat érint, melyek az államra vonatkoznak, s a közbéke megzavarására alkalmat nyujthatnak, börtönbüntetéssel sujtható. — S hogy a szószék-paragrafus nem az egyháziak, hanem egyenesen az egyház ellen vala intézve, bizonyítják az indokok, melyekkel Lutz bajor cultusminiszter azt támogatni igyekezett. A törvény szükségességét a következő okokra alapította: 1) az egyház hatalma a modern állam hatalmával összeegyezhetlen; 2) az egyház jogot tulajdonít magának a hit- és erkölcsökre nézve határozatokat hozni; 3) az egyház jogot tulajdonít magának kárhoztatni azon törvényeket, melyek szerinte a bűnös cselekedeteknek kedveznek, és az egyház lényeges érdekeit sértik; 4) az egyháznak elve, hogy inkább Istennek kell engedelmeskedni, mint az embereknek; 5) végre a vatikáni zsinat által meghatározott és kihirdetett pápai tévmentesség. Lutz tehát az államnak az egyháztól való föltétlen függetlenségét, az egyház tagjainak az államtól való föltétlen függését, vagyis az állam mindenhatóságát, föltétlen függetlenségét követelte. Ez pedig nem egyéb, mint az uj pogányság uj caesaro-papismusa.

beszédeket lásd u. o. »Debatte über das Schulaufsichtsgesetz« czim alatt.

Közben történt, hogy Bismarck Rómában kérte, miszerint a franczia köztársaság mellé követül kinevezett Arnim gróf helyébe az 1870. óta a Bajorországban tartózkodott Hohenlohe Gusztáv Adolf bibornok Németországnak a szentszék mellett képviselőjévé ismertessék el. A német kanczellár a parlamentben e lépését azzal indokolta, miszerint a vallásbéke föntartására szükséges, hogy Rómában legyen valaki, ki a szentszéket a német kormány valódi szándékai iránt fölvilágosítsa. Valóban pedig Bismarck előtt más czél lebegett. Az olasz kormány Bismarckot kérte, hogy Rómába követül egyházi személyt nevezzen ki, ki a Vatikánban tisztán lelki ügyekben szolgáland közvetitőül, mi által Németország nyiltan a pápa világi hatalmát többé nem ismerné el. És másodszor czélja vala a német kanczellárnak bibornok-követ kinevezése által conclave esetére a pápaválasztásba befolyni. Ha pedig a pápa Hohenlohét nem fogadja el, Bismarcknak ürügye van a szentszékkel teljesen szakítani.

Hohenlohe, miután Vilmos császárral és a kanczellárral értekezett, késznek nyilatkozott a neki fölajánlott tisztet elfogadni, szükségesnek találta azonban a pápától megtudni, vajjon e kineveztetés kedvesen fogadtatik-e.

A berlini kormány Hohenlohe kineveztetését a római ügynök által először 1872. april. 25. magán uton Antonelli bibornokkal tudatta. »Hohenlohe bibornok, tevé hozzá a bizalmas közlés, mielőbb személyesen fog Rómába menni, hogy meggyőződjék, vajjon kineveztetése a pápa tetszésével találkozik-e

és kedvező esetben meghitelesítő iratait át fogja adni.«

A bibornok-államtitkártól válasz nem érkezvén, a porosz ügynök május 1-én jelentését hivatalosan ismételte, és értesítést kért, vajjon a pápa a kinevezést elfogadja-e. A válasz tagadó volt.[1])

Bismarck erre a parlamentben kijelentette, miszerint a Hohenlohe-ügy bizonyítja, hogy Rómával fölötte nehéz egyezkedni. A pápa által kihirdetett »uj« dogmák bármely kormánynak is lehetetlenné teszi a szentszékkel ily alapon egyezkedni. A vallási béke helyreállítására szükségesnek tartja a kérdést oly törvény által megoldani, mely a lelkiismeret teljes szabadságát biztosítsa. Ekkor mondotta a nagy hirre kapott szavakat: »Canossába nem megyünk!«

A Hohenlohe-ügygyel szoros kapcsolatban áll Bismarcknak a pápaválasztásra vonatkozó 1872. május 14-iki körlevele,[2]) melyben minden, kath. alatt-

---

[1]) Antonelli válasza igy hangzik: »Önnek april 25-iki tudósítására, hogy a császár és király ő felsége Hohenlohe bibornokot a szentszók melletti német követté nevezte ki, nem válaszoltam, mivel az iránt is tudósított, hogy nevezett bibornok rövid idő alatt személyesen érkezik Rómába, meggyőződni, vajjon kineveztetése a szent atya tetszésével találkozik-e. Hogy tegnap vett levelére válaszolhassak, kötelességemnek ismertem a szent atya parancsát kikérni, és van szerencsém jelenteni, hogy ő Szentsége méltányolja a császár és király ő felsége szándokát; sajnálja azonban, miszerint különösen a szentszék jelen körülményei között bibornokot föl nem hatalmazhat arra, hogy ily kényes és fontos állást elfogadhasson. Fogadja stb. Róma, 1872. május 2. Antonelli, bibornok.«

[2]) E körlevél csak az Arnim-pör alkalmából 1874. decz.

valókkal biró államnak jogot tulajdonít vizsgálat al venni a pápaválasztás formai érvényességét és a megválasztott személyét; ugyanazon államok jogában á ezen vizsgálattól függővé tenni a pápa elismerését ugy, hogy — mivel a kormányok teljesen soha sem egyeznének meg, — mindenik pápa az egyháznak csak egy részében ismertetnék el, mig másik része pápa nélkül maradna vagy épen ellenpápákat kapna.

Ha Bismarcknak sikerült volna e tervét keresztülvinnie, az az egyház egységére nézve a legnagyobb veszély leendett. A kanczellár azonban a kormányoknál, melyekhez fordult, kudarczot szenvedett.[1])

A katholikusok ellen kibocsátott törvények sorozatában a szószék-paragrafust követte a jezsuiták elleni törvény, melylyel Bismarck és parlamentje az »ó-katholikusok« kivánatának tett eleget.[2])

29-ikén tétetett közzé a »Staats-Anzeiger« által. V. ö. »Germania« 1876. 20. sz.

[1]) A német episcopatusnak erélyes czáfolatát l. Civ. Catt. 1875. ser. IX. vol. V. 515. és kk.

[2]) E törvény 2 §-ból áll. 1) Jézus társaságának, vagy e renddel rokon congregatiók tagjai, ha honosítottak is az országban, az országos rendőrhatóság által a szövetségterület bármely helyéből kitilthatók. 2) E törvény végrehajtására szükséges rendeleteket a szövetségi tanács fogja kibocsátani. (Elfogadtatott 1872. június 4.).

A szövetség-tanács július 5-ki rendelete szerint a jezsuitáknak, kiknek sem templomban, sem iskolában, sem missiókban nem volt szabad működniök, a törvény kihirdetésétől hat hó alatt alatt összes rendházaikat el kelle hagyniok. A szövetséges államok fölhivattak kinyomozni, mely szerzetesrendek vagy congregatiók állanak a jezsuitákkal »rokonságban«. V. ö. Civ. Catt. 1872. ser. VIII. vol. VII. 510.

E törvénynyel 758 német illetőségű jezsuita, iknek a császár a franczia-porosz háború alatti haıfias magatartásukért alig egy évvel azelőtt (1871. ıájus 21.) nyilvános köszönetet mondott, hazátınná lőn.[1])

A szent atya 1872. deczember 23-ikán tartott Justus et misericors« kezdetű allocutiójában megınlékezett a németországi egyházüldözésről. Miután lőadta az az egyház helyzetét Olaszországban, igy olytatá: »De a mély fájdalom, melylyel bennünket ltöltenek ezen és egyéb csapások, melyek az egyıázra Olaszországban méretnek, még sulyosabbá váik azon kegyetlen üldözések folytán, melyeknek az egyház ki van téve más országokban, nevezetesen az uj német birodalomban, hol nem csupán titkos fondorkodásokkal, de nyilt erőszakkal is egyházunk gyökeres fölforgatásán fáradoznak. Valóban emberek, kik nemcsak szent vallásunkhoz nem tartoznak, de azt nem is ösmerik, hatalmat tulajdonítanak maguknak a kath. egyház dogmái és jogainak meghatározására. S midőn azt kegyetlenül üldözik, nem átallanak szemérmetlenül azt hirdetni, hogy az egyházat nem bántják. Végre az igazságtalanságot rágalommal és gunynyal tetőzvén, nem pirulnak az üldözés okát a katholikusoknak tulajdonitani, mivel a püspökök, clerus és egész hű nép nem akarják Isten és egyház szent törvényeinek eléje tenni a polgári kormány törvényeit és önkényét, s vallási kötelességeikhez hűt-

---

[1]) Az e törvény fölötti parlamenti tárgyalásokat l. »Debatte über das Jesuiten-Gesetz«czim alatt, Parlamentarische Denkwürdigkeiten.

lenné nem lesznek. Adja Isten, hogy a közhatalmak hosszú tapasztaláson okulva megértsék végre, hogy alattvalóik közt senki a katholikusoknál készségesebben nem adja meg a császárnak, a mi a császáré, épen azért, mivel buzgón megadni igyekeznek Istennek a mi Istené.« [1])

Az allocutio idézett része Németország kormánykoreiben nagy vihart keltett. A pápát felségsértésről, cynismusról vádolták, [2]) s hogy a népnek alkalma ne legyen a pápai nyilatkozatról közvetlen tudomást szerezni, annak közzétételét eltiltották. Fölhasználta a berlini kormány ez alkalmat arra is, hogy a szent székkel teljesen szakitson, S t u m m huszárhadnagyot, ki Arnim óta Poroszországot a szentszék mellett képviselte, Rómából visszahiván. És Stumm távozott, a nélkül, hogy a pápánál vagy Antonellinél bucsulátogatást tett volna.

W a g e n e r, a jezsuita-törvény szerzője ennek tárgyalásakor azt mondá: »Még más dolgok is fognak következni!«

E fenyegetés a Falk miniszter által 1873. be-

---

[1]) Szövegét l. Rel. 1873. I. 14. sz.

[2]) W i n d h o r s t a parlamentben kijelentette: »ha nem is volna katholikus, örülne, hogy van oly hely, honnan nagyoknak és kicsinyeknek időnkint szépítés nélkül megmondják az igazságot.« És M a l l i n c k r o d t a többség ellenében nem habozott kimondani, hogy »az allocutio szóról-szóra csupa igazságokat tartalmaz.« Ez utóbbi a belügyminisztert interpellálván: az allocutio közzététele elleni praeventiv tilalmat miként tudja összeegyeztetni az alkotmánynyal és a sajtótörvénynyel, a miniszter megvallá, hogy a t i l a l o m B i s m a r c k t ó l i n d u l t k i. V. ö. Hist. Pol. Blätter 1873. I. 251.

yujtott, és azon év május havában elfogadott ugyevezett »májusi« törvényekre vonatkozott. A máusi törvények szólnak: 1) a clerus neveltetéséről és z egyházi hivatalokra való kineveztetésekről; szenesíttetett 1873. május 11.; 2) az egyházfejedelmi orumról s az egyházügyekkel foglalkozó királyi tör'ényszék alkotásáról; szent. május 12.; 3) a jogok ıatárairól az egyházi büntetések szabásában; szent. nájus 13.; 4) az egyházból való kilépésről; szent. május 14.

E törvények fontossága szükségessé teszi azok rövid elemzését.

Az első szerint, mely 5 fejezetből és 30 czikkelyből áll, egyházi hivatalokat még ideiglenesen és kisegítésképen is csak németek viselhetnek, kik ellen az államnak kifogása nincsen, kik valamely államgymnasiumban végeztek érettségi vizsgát, három évet egyetemen töltöttek, és a cultusminiszter rendelete szerint a kormány-bizottság előtt jó sikerrel vizsgát tettek. Kivételes esetekben a miniszter az egyetem látogatásától fölmenthet. Azon papneveldékben, melyek a törvény kihirdetésekor fönnállanak, a papnövendékek befejezhetik theologiai tanulmányaikat, ha a miniszter elismeri, hogy e neveldék az egyetemi tanfolyamot pótolhatják. De ezen engedmény csak oly egyházmegyékre alkalmazható, melyekben egyetem nincsen. A papnöveldék csak az egyházmegyéhez tartozó növendékeket fogadhatnak be; a tantervnek a miniszter szentesítésével kell birnia.

A növendéknek, mig az egyetemi tanfolyamot be nem végezte, semmiféle papnöveldéhez nem szabad

tartoznia. Az egyetemi tanfolyam befejezte után a növendék vizsgát tesz. A papok nevelésére létező összes intézetek a kormány felügyelete alá tartoznak. Ezen intézetek statutumait, belrendét, szabályzatát, tantervét stb. az elüljáró a tartományi főelnöknek beterjeszteni tartozik, kinek jogában áll azon intézeteket biztosok által megvizsgáltatni. Tanárul csak olyan egyén alkalmaztathatik, ki német, a törvény követelményének eleget tett, tanítási képességét valamely egyetemen bebizonyította, s ki ellen a kormánynak kifogása nincsen. Ha mindezeket az egyházi hatóság meg nem tartja, a cultusminiszter visszatarthatja az ezen intézeteknek fizettetni szokott segélyt, a kis-seminariumok növendékeit eltilthatja a gymnasium látogatásától és az érettségi vizsgától. Ujabb kis seminariumokat állítani, a már létezőkbe ujabb növendékeket befogadni nem szabad.

Az első törvény második része, mely a harmadik fejezet 15-ik czikkelyével kezdődik, intézkedik az egyházi hivatalokra való kinevezés iránt. Az egyházi hatóságok, legyenek püspökök vagy helynökök, valamely egyházhivatal megüresedéséről s az annak betöltésére kijelölt áldozárról a tartományi főelnökének jelentést tenni tartozik. Ugyanezen formaiságok megtartandók változások esetében. Az elnök a jelöltséget harmincz napi időtartam alatt kifogásolhatja. Valamely egyházi hivatalnak e formaiságok nélküli betöltése érvénytelen. Minden plebániát, megüresedése után egy év alatt, be kell tölteni. E határidőt a főelnök meghosszabbíthatja. Ha a határidő letelte után a plebánia elfoglalva nincsen, a főelnöknek jo-

gában áll annak betöltésére az egyházi hatóságokat 1000 tallérig terjedhető pénzbirsággal kényszeríteni, a pénzbirságolást ismételheti, mig a törvény követelményének elég nincsen téve. A püspök vagy helynök, ki valamely egyházi hivatalt a törvénynyel meg nem egyező módon tölt be, 200-tól 1000 tallérig terjedhető birsággal sujtatik; a ki pedig törvényellenesen egyházhivatalt elfogad s abban működik, 100 tallérig büntettetik. Az idegenek, kik a törvény kihirdetése előtt valamely egyházhivatalt már viseltek, hat hó alatt magukat honfiusíttatni tartoznak.[1])

A második törvény szerint, mely 5 fejezetből és 30 czikkelyből áll, az egyházfegyelmi hatalmat csak német egyházi hatóságok gyakorolhatják. A szabadság- és fizetés-vesztést maga után vonó egyházfegyelmi büntetéseket csak a vádlott kihallgatása után szabad alkalmazni. A letételt, áthelyezést, felfüggesztést mindig vizsgálati eljárásnak kell megelőznie. Testi büntetést javító eszközül használni nem szabad. Elzárásra csakis papjavító intézetek használhatók. E házak a kormány felügyelete alatt állanak. Szabályzataikat jóváhagyás végett a főelnök elé kell terjeszteni, kinek jogában áll azokat hivatalosan meglátogatni. A papjavító intézet elüljárója, valahányszor büntetés végett papot fogad be, jelentést tesz a főelnöknek, s tudtul adja, hogy az illetőre melyik egyházi hatóság szabta a büntetést. A jegyzékeket, melyekbe a javítás alatt levők neve, érkezésök és elbocsáttatásuk napja be van vezetve, évenkint az el-

[1]) Szövegét l. Die preussisch-deutsche Kirchengesetzgebung. 5. l.

nöknek be kell mutatni. Ha a büntetés 20 tallér vagy 14 napi elzáráson tul terjed, az itélet is bejesztendő. A rendelet általhágói 1000 tallérig terjedhető birsággal büntettetnek. E büntetést megujíthatni, mig a törvény követelményének elég nincs téve, sőt az elnök a papjavító intézetet be is zárathat.

Az egyházfegyelmi büntetéssel sujtottnak hatalmában áll az egyházi forum ellenében a polgári hatóságokhoz fölebbezni; sőt az elitélt nevében még akarata ellenére is a főelnök szintén fölebbezhet. A fölebbezést az egyházi ügyekkel foglalkozó királyi törvényszékhez kell intézni. Legtöbb esetben a fölebbezés négy hét alatt történhetik; az első elnöknek erre három hó engedtetik. A fölebbezés nem hátráltatja az egyházi itélet végrehajtását, de szükség esetében annak felfüggesztését 1000 tallérig terjedhető pénzbirság kivetésével erőszakolhatja ki. Fölebbezés esetében azt 14 nap alatt indokolni kell. Az indokolás megküldetik az egyházi hatóságnak, mely nyilatkozatot ad s azt az okmányokkal négy hét alatt beküldeni tartozik. Az okmányok visszaküldését 1000 tallérig terjedhető pénzbirsággal lehet kierőszakolni. Az egyházi ügyekkel foglalkozó kir. törvényszék nyilvánosan vagy zárt ajtóknál tárgyalhat s megidézi mind az illető egyházi hatóságot, mind a fölebbezőt, kik ügyvéd által képviseltethetik magukat. Meg nem jelenésök esetében, a törvényszék nélkülök is határozhat. Határozatában nem szükséges adott bizonyítékokra támaszkodnia; elég, ha meggyőződését követi. A határozat kézbesíttetik a fölebbezőnek, egyházi hatóságnak és a miniszteriumnak. Ha a törvényszék

az egyházi hatóság itéletét megsemmisítette, ez utóbbi artozik a végrehajtástól elállani, ellenkező esetben .000 tallérig terjedhető birsággal büntettetik.

Ha egyházi férfiú hivatalos működésében sulyoan megsérti az állam törvényeit vagy a hatósági reneleteket, a közbéke érdekében hivatalától meg lehet osztani. Ennek eredménye, hogy elveszti jövedelmeit egyházi hivatal betöltésére képtelen. Ezen elirást megelőzi a kormány értesítése az egyházi hiatalhoz, hogy a vádlott ellen a letétel miatt a vizsálat megindíttassék. Ha a vádlott nem tartozik a émet birodalom hatóságai alá, őmaga hivatik föl, ogy hivatalát tegye le. Ha az egyházi hatóság a izsgálatot nem inditja meg, vagy a közvetlenül fölólított hivatalát nem teszi le, maga a főelnök emel anaszt. Ily esetben azon kerületben, melyben vádtt lakik, a legfőbb törvényszék maga indítja meg a zsgálatot. A ki letétele daczára hivatalában tovább működik, 100-tól 1000 tallérig terjedhető birsággal sujtatik.

Az egyházi ügyekkel foglalkozó törvényszék, ely ezen ügyek fölött itélni hivatva van, s melynek erlinben kell székelnie, 11 tagból áll, kiket a miszter előterjesztésére a király nevez ki. E törvényéktől fölebbezésnek nincs helye.[1])

A harmadik törvény, mely egy fejezetből és czikkelyből áll, elrendeli, hogy az egyház vagy vali társulat csak oly fenyitő eszközöket használhat, elyek tisztán vallási térhez tartoznak, vagy az egy-

[1]) U. o. 14. l.

házon s vallástársulaton belül érvényes jog r-vonására vagy az egyházból és vallás-társ-ból való kirekesztésre vonatkoznak. De az büntetéseket sem alkalmazhatni azért, ha vala-állami törvényeknek vagy hatósági rendeleteknek gedelmeskedik, vagy ha valaki nyilvános válasz-jogát gyakorolta vagy nem gyakorolta. — Épen kevéssé fenyegetőzhetni e büntetésekkel azért, h valaki az államtörvényekkel vagy hatósági rend-tekkel ellenkező tettekre birassék. A valakire sza-egyházi büntetést nyilvánossá tenni nem szabad. törvény megszegői 500 tallérig terjedhető pénz-sággal, illetve két évig terjedhető fogsággal bün-tetnek.[1])

A negyedik törvény szerint, mely egy f-zetből s 11 czikkelyből áll, ki az egyházból kil-szándékozik, hogy ennek polgári hatálya legyen, sz-dékát a helybeli birónak személyesen bejelenti. A ki-lépést a biró jelenti azon egyházi hatósághoz, me-hez a kilépő tartozik. A kilépő nem kötelezte-többé azon terhek viselésére, melyek az egyházh-tartozósággal együtt járnak.[2])

E törvények egyenesen a porosz alkotmány-ütköztek, de az »absolut állam« elméletének védői a-alkotmány korlátain könnyen tultevék magukat. Mó-dosíták az alkotmány azon czikkelyeit, melyek min-den felekezet vallásszabadságát biztosíták.[3])

---

[1]) U. o. 24. l.

[2]) U. o. 26. l.

[3]) A módosított czikkelyek: 15 §. Az evangelicus és r-

A poroszországi püspökök a még törvényjavas-
ɔk ellen 1873. január 30-ikán a porosz állammi-
zteriumhoz emlékirat alakjában erélyes tiltakozást
ēztek. »Az állam és egyház, valamint az egész tár-
lalom virágzása, mondák ennek végén, közös egyet-
ésen alapszik. A püspökök, clerus és katholikus
p nem ellenségei sem az államnak, sem a biroda-
nnak; nem türelmetlenek, más vallásuak iránt gyü-
ettel nem viseltetnek. Leghőbb ohajtásuk az egész
iággal békében élni, és csak azt kérik: hogy nyu-
ɔdtan és bizton hitök szerint élhessenek, melynek
azságáról és isteni eredetéről meggyőződvék; hogy
llásuk és egyházuk integritását, lelkiismeretök sza-
adságát senki meg ne támadja, — és szilárdan el

ıai katholikus, valamint minden más felekezet önállóan ren-
ezi és kormányozza ügyeit; de alárendeltetik az
llamtörvényeknek és az állam törvénye-
en rendezett felügyeletének. Ugyanazon mér-
ék szerint minden vallásfelekezet cultus-, oktatás- s jótékony-
ági czélokra szánt intézetei, alapítványai s alapjai birtokában
ıs élvezetében marad. — 18. §. Egyházi állások betöltésében a
cinevezési, előterjesztési és megerősítési jog, amennyiben az
államot illeti, és nem patronatusokon vagy külön jogczimeken
alapszik, meg van szüntetve. Többiben a papok és val-
lásszolgák előképezésére, alkalmazására és
elbocsátására az állam jogát a törvény ren-
dezi; ugyanez állapítja meg az egyházfe-
gyelmi hatalom korlátait.« (Szentesítést nyertek
1873. ápril 5.) Az ellenmondás e czikkelyekben világos. A 15.
§. első része megad, második része megtagad mindent. A 18. §.
első része biztosítja az egyház szabadságát, második része el-
nyomja. »A czél velök nem más, jegyzé meg Windthorst, mint
mind a két egyházat állami ntézetekké tenni.«

vannak határozva ezen törvényes szabadságukat egyházi jogaik legkisebbikét is rettenthetlenül és szilárdan minden törvényes eszközzel megvédelmezni.«

Poroszország minden részéből a javaslatok ellen kérvények intéztettek a minisztériumhoz és a porosz országgyüléshez. Az országgyülés centrumtagjai, katholikusok és protestánsok, bámulatos erőfeszítéssel küzdöttek, hogy ha már a javaslatok megszavazását nem tudják megakadályozni, legalább a birodalom katholikusait fölvilágosítsák. »A törvényhozás termének szószéke, mondá Windthorst, az egyetlen hely, ahol nyelvünk még nincsen lekötve.«

És hogy a főrendiház se álljon a törvények elfogadásának utjában, a király, mielőtt a javaslatok a főrendiházba kerültek, annyi uj tagot nevezett ki a felső házba, amennyire szükség volt, hogy az egyház-üldöző törvények elfogadása ott is biztosítva legyen. Sőt mi több, a szokásos eljárás ellenére a felsőházban mellőzték a bizottság jelentését, s a főrendi tagok, mielőtt a törvényekről indokolt jelentést lett volna alkalmuk hallani, azokat május 1-én már meg is szavazták. Ekként Falk javaslatai csakis a törvényes kellékek mellőzésével emelkedtek törvények erejére.

A porosz püspökök nem késtek kijelenteni, hogy e törvényeknek engedelmeskedni tiltja lelkiismeretök. »Alulirott érsekek és püspökök, irák az államminiszteriumhoz május 26-án intézett felterjesztésökben, legmélyebb sajnálatukra azon kényszerhelyzetben látják magukat, miszerint a magas miniszte-

[1]) Teljes szövegét l. Augsb. Allg. Ztg. 1873. febr. 7-ki sz.

um előtt kijelentsék, hogy a f. h. 25-én közzétett rvények életbeléptetésére segédkezet nem nyujthatık. — E törvények megsértik azon jogokat és szaıdságokat, melyek Isten egyházát isteni rendelés ılytán megilletik. Teljesen megtagadják azon alap.vet, mely szerint Nagy Konstantin óta a keresztény épek különböző államokban az állam és egyház közti iszonyt rendezve látták; — azon elvet, mely az álımot s egyházat két különböző, Isten által rendelt ıatalomnak tekinti, amely hatalmak a viszonyok különféle érintkezése és egymásba szövődése folytán ıatáskörük szabályozása tekintetében arra utalvák, ıogy e határvonal megállapításában minden egyoldaluságtól és önkénykedéstől tartózkodjanak; hanem ellenkezőleg az e tekintetben foganatosítandó szabályokra és rendeletekre nézve előleges békés eszmecsere utján egyetértésre jussanak. — Az egyház nem ismerheti el a pogány államnak azon elvét, mely szerint az állam törvényei képezik minden jog vég- és legfőbb okát, s az egyház csupán azon jogokat élvezheti, melyeket az állam alkotmánya s törvényhozása ruház reá; nem ismerheti el anélkül, hogy egyuttal Krisztus istenségét, tanítmánya s intézménye isteni voltát ne tagadná; anélkül hogy egyszersmind magát a kereszténységet az emberek önkényétől függővé ne tegye. — E törvények elismerése tehát egy volna a kereszténység isteni eredetének megtagadásával, mert azt jelentené, hogy az államnak föltétlen joga van a keresztény hitéletet egész terjedelmében törvényei által körülvonalozhatni. — De az ily elismerés egyuttal lemondás lenne mindazon történeti és tételes

jogokról, melyek az egyházat Poroszországban megilletik, mert a törvényhozás mint a jog egyedüli forrása azokat jövőben minden kivétel nélkül önkénye szerint egyoldalulag eltörölhetné. Ugyanazon okból említett törvények azon egyes pontjait sem fogadhatjuk el, melyeket az egyház más államokban ezek és a szentszék közt kötött egyezmények folytán elismer, mert az államot illetékesnek ismernők el arra, hogy egyházi ügyekben egyoldalulag rendelkezhessék.«

Már előbb — 1873. május 2-ikán — Fuldában kibocsátott körlevelökben mondák: »Bármi történjék is (a javaslatok akkor még nem váltak törvényekké) Isten kegyelmével egyetértőleg és kitartással védelmezni fogjuk az emlékiratainkban kifejezett elveket, melyek nem a mi, hanem magának a kereszténységnek és örök igazságnak elvei. Ekként teljesítendjük pásztori kötelességünket, hogy halálunk óráján az isteni pásztor törvényszéke előtt, ki minket küldött, és életét adta juhaiért, bérenczekként vissza ne vettessünk.« [1])

E két nyilatkozat alkalmából egész Európa, sőt Amerika episcopatusa a porosz püspökökhöz intézett föliratokban magasztalta maguktartását és elitélte az egyházüldöző törvényeket.

Ezen egyetemes nyilatkozatok ellensulyozására létrejött az ugynevezett »államkatholikus felirat«, mely 1873. június 14-ikén tétetett közzé.[2])

---

[1]) Teljes szövege Rel. 1873. máj. 17. sz.

[2]) Ennek létesítésére Hohenlohe bibornok testvére, a ratibori herczeg vállalkozott. A magasállású hivatalnokok mindent elkövettek, hogy a föliratot minél számosabban aláirják.

föliratban az államkatholikusok kiindulva a püs-
ki körlevél azon szavaiból, melyekben a főpászto-
k kijelentik, hogy híven teljesítendik polgári köte-
sségeiket, szemére vetik a püspököknek és a hozzájok
atlakozott katholikusoknak, hogy oly eszközöket
lasztottak, melyek czélhoz nem vezetnek. Különb-
g nélkül az állam minden törvényei iránt engedel-
ességet követelnek, s kijelentik, hogy az egyház
rvénytelen követelésekkel lép föl. Meggyőződésök,
ogy a kormány nem akarja a katholikusok lelkiis-
ereti szabadságát megszorítani. Elismerik az állam-
indenhatóságot; szerintök az államhoz tartozik az
gyház és állam közti viszonyok határait kijelölni, s
eghatározni, mi tartozik az egyházhoz és mi nem.
emélik, hogy idővel a püspökök maguk is elisme-
endik e törvények méltányosságát.[1])

S hogy a porosz kormány üldözési műve támo-
atására szítsa a protestánsok és hitetlenek szenvedé-
yeit a katholikusok ellen, a fejedelmek közti szokás
llenére közzétette a pápa levelét a porosz királyhoz
s ennek válaszát.

»Fölség, irá a pápa, ön kormányának eljárása

A katholikus hivatalnokok, kik megtagadták aláírásukat »bi-
odalom-elleneseknek« (reichsfeindlich) nyilváníttattak, sőt
öbben meg is fosztattak hivataluktól. A hallatlan nyomás da-
zára még sem sikerült többet 172 aláirónál összetoborzaniok.
Ezek közt volt nehány jóhiszemű katholikus is; de amint a
cselről értesültek, a följrathoz való hozzájárulásukat nyilváno-
san visszavonták.

[1]) L. Janiszewski: Histoire de la Persécution de
l' Eglise Catholique en Prusse (1870—1876.) Paris, 1879.

egy idő óta s pedig fokozódó tevékenységgel a katholicismus megrontására törekszik. Midőn gondolkodom, hogy minő indokok idézhették elő e fölötte sujtó intézkedéseket, megvallom, hogy azokat találni nem vagyok képes. Másrészről értesíttetem, hogy Felséged kormánya eljárását nem helyesli és a kath. vallás elleni intézkedéseket jóvá nem hagyja. De ha igaz, hogy azokat Felséged nem helyesli — és a levelek, melyeket Felséged korábban hozzám intézett, elégendőkép bizonyitják, hogy a jelenleg történőket nem helyeselheti — ha, mondom, Felséged nem helyeselheti, hogy kormánya tovább is azon ösvényen haladjon, melyen megindult, s a vallás nagy hátrányára sokasítsa a Jézus Krisztus religiója ellen sujtó intézkedéseket, nem fog-e akkor Felséged azon meggyőződésre jutni, miszerint ezen intézkedések azt fogják eredményezni, hogy Felséged trónját megrendítsék. Bátran szólok, mert paizsom az igazság, s azért szólok föl, hogy teljesítsem egyik kötelességemet, mely abban áll, hogy mindenkinek hirdessem az igazságot, még azoknak is, kik nem vallják a katholikus hitet; mert mindenki, ki a keresztség szentségében részesült, bizonyos tekintetben s valamely módon — ezt magyarázni nem ide tartozik — a pápához tartozik. Meg vagyok győződve, hogy ez észrevételeket Felséged szokott jóságával fogadandja, s a fönforgó esetben a szükséges intézkedéseket megteendi... A Vatikánból, 1873. augusztus 7. IX. Pius pápa.«

A király szeptember 3-ikán kelt válasza merő czáfolat akar lenni. Tagadja, hogy kormánya oly in-

tézkedéseket tesz, melyeket ő nem helyesel.[1]) A pápa ellenében, ki azt irá, hogy a vallást sujtó intézkedéseknek indokait nem találja, azt állítja, hogy a porosz kath. alattvalók oly politikai pártot szerveztek, mely államellenes üzelmei által a vallási békét fenyegeti.[2]) A pápa állítá, hogy a kormány intézkedései a katholicismus megrontását czélozzák; a király válaszolá, hogy a tett intézkedések a vallást nem érintik.[3]) A pápa szerint az egyházüldöző törvények megrendítik a trónt; ellenben Vilmos ugy vélekedik, hogy ő a rend megszilárdításán fáradozik.[4]) A pápa reméli, hogy a

---

[1]) Pedig a pápához intézett korábbi leveleiben, melyekre Pius hivatkozik, a kath. egyháznak szélesmérvű oltalmat igért.

[2]) Erre a katholikusok egy a királyhoz intézett nyilt levélben igy válaszoltak: »Felséged Európa szine előtt államellenes üzelmekről vádol bennünket. Egy a kettő közől: ezen állítólagos üzelmek vagy a törvény korlátain belül maradtak, s akkor Felségednek nem áll jogában azokat kárhoztatni; vagy tulmentek a törvény határain, s akkor a hazaárulás bűntényét képezik. Ez esetben fölhivjuk Felségedet, parancsolja meg kormányának, hogy biztos tények alapján, melyeknek létezniök kell, miután Felséged oly nyiltan kárhoztatást fejez ki, pártfejeinket mint hazaárulókat állíttassa törvényszék elé. Miután oly sujtó itéletet mondott azok becsülete, jellemtisztasága, loyalitása ellen, nyujtson legalább nekik alkalmat bebizonyíthatni, hogy Felséged roszul volt értesítve. (L. Civ. Catt. 1873. Ser. VIII. vol. XII. 404. l.)

[3]) A socialisticus mozgalmak, a fejedelem élete elleni merényletek nagyon is igazat adtak a pápa szavainak.

[4]) Pedig a király Russel lordnak megköszönvén kifejezett rokonszenvét, egyebek közt ezt irá: »Kötelességem népem vezérének lenni azon küzdelemben, melyet a német császárok századok előtt megindítottak oly hatalom ellen, melynek uralma

fejedelem az üldözés megszüntetése iránt intézkedni fog; a király pedig válaszolja, hogy az uton, melyen megindult, továbbra is marad, mert kötelessége a törvényeket végrehajtani. Pius azt mondja, hogy mindazok, kik meg vannak keresztelve, bizonyos tekintetben a pápához tartoznak; Vilmos Istenhez való viszonyában Krisztus Jézuson kivül más közvetítőt nem ismer el.[1])

E levelek közzététele által valóban olajat öntöttek a tűzre. A protestánsok többsége, mely a katholikusok ellen ugyis előitéletekkel volt eltelve, a fejedelem szavára elhitte, hogy a katholikusok, nevezetesen a püspökök és a centrum tagjai veszélyeztetik a vallás békét, sőt magát az államot. S erre a kormánynak a választások küszöbén szüksége volt. Másrészt a még ingadozó katholikusok most már teljesen meggyőződtek, hogy a király személyes közbenjárásától semmit sem várhatnak.

Az üldözés, mely főleg a szerzetesrendek ellen már a májusi törvények előtt megindult, most az egész poroszországi kath. egyház ellen folyamatba

---

sehol a népek szabadságával és jólétével össze nem egyeztethető« (St. Albin: Captivité de Pie IX. 382. l.).

[1]) Mindkét levél eredeti szövegét l. Janiszewszki i. m. 255—258. A porosz király levelének utolsó pontjára nézve l. »A pápa lelki joghatósága a protestánsok fölött« Rel. 1873. II. 43. 44. sz. V. ö. Civ. Catt. 1873. Ser. VIII. vol. XII. 410. s. kk. A pápa a porosz király levelét nem hagyá válasz nélkül. Berlinben jónak látták azt közzé nem tenni, jól tudván, hogy a Vatikán a pápa magánlevelét nem fogja hirlapok utján közzétenni.

lépett. Mint a pogányság idejében minden keresztény a római birodalom ellenségének (hostis imperii romani) tekintetett, ugy tekintették azoknak Poroszországban a hű katholikusokat. Elűzték a legtöbb szerzetest;[1]) Posen herczegségben elrendelték, hogy a középtanodákban a hittant is német nyelven kell előadni, s a papokat, kik az érsek parancsa folytán a hittant a templomban a lengyel ifjaknak lengyel nyelven adták elő, börtönnel és pénzbirsággal büntették. A káptalanokhoz rendelet intéztetett, hogy a segélyt, melyet a kormány addig a káptalani pénztárba befizetett, 1873. július 1-től fogva minden kanonoknak egyenkint külön nyugta iránt fog kiszolgáltatni, ami fenyegetés volt azon káptalanbeliek iránt, kik a kormány egyházüldöző törvényei előtt meg nem hajoltak. A papneveldéket, melyeket a püspökök nem bocsátottak a kormány felügyelete alá, bezárták. A papneveldék sorsát csakhamar osztták a katholikusok áldozatkészségéből keletkezett egyéb kath. intézetek, ideértve még a leányok nevelésére alapított kath. intézeteket is. A nem honosított kath. papokat a legnagyobb kiméletlenséggel eltávolították. Az egyházüldöző törvények előtt nem hódolhatván meg sem a

---

[1]) A számüzetés kiterjesztetett mindazon szerzetesrendekre és congregatiókra, melyek a jezsuitákkal rokonok. Egy bizottság véleményadása alapján egy május 28-ikán közzétett miniszteri rendelet kijelentette, hogy a jezsuitákkal »rokonok« a) a redemptoristák, b) a lazaristák, c) a Szentlélekről nevezett áldozárok congregatioja, d) a Jézus szent szivéről nevezett társulat. Legkésőbbi tartózkodhatási időül hat hó tüzetett ki, tehát november 23-ig a nevezett rendek és congregatiók tagjainak el kellett a porosz államot hagyniok.

püspökök, sem a clerus, a tartomány-elnök és törvényszékek vetélkedve súlyos pénzbirságokkal akarták az egyháziak szilárdságát megtörni. Az egymást rohamos gyorsasággal követő s fokozatosan sulyosbított pénzbirságolások annyira mentek, hogy sem a püspököktől, sem a clerustól a reájok vetett sarczot beszedni nem lehetett; ha pedig a birságnak megfelelő börtönbüntetést kellett volna kiállaniok, még azon esetben is, ha a törvény élethossziglani elzárást megengedi, nem volt kilátás arra, hogy a börtönbüntetést teljesen kiállhassák. A szertelen büntetési buzgalom — az itéletek teljesen végre nem hajtathatván — már nevetségessé kezdett válni, midőn a törvényhozás e bajon (1874-ben) ujabb intézkedések által igyekvék segiteni, melyekről utóbb fogunk szólani.

XXV.

Egyházüldözés Svájczban és Németországban.

oroszország tanácsára Svájcz megindítja az élesebb »cultur«-arczot. — A svájczi püspökök emlékirata. — Az »ó-katholi-.smus« befogadása. — A püspökök ujabb emlékirata. — Az ldözésben Genf és Bázel jár elül. — Lachat püspök »letéte-k.« — A Jurabeli papok tiltakozása. — Ezek felfüggesztetnek llásaiktól. — Helyökbe a kormány »ó-katholikus« lelkészeket lkalmaz. — A katholikusok szomorú helyzete. — Pápai en-yclica a svájczi egyházüldözésről. — Agnozzi nuntius kiuta-íttatik Svájczból. — Az episcopatus tiltakozása és a nuntius álasza. — A svájczi alkotmány revisiója. — Németországban örvények »az üresedésben levő püspökségek kormányzatáról« s »az egyházszolgák száműzetéséről.« — Száműzetések. — További egyház-ellenes törvények. — A szent atya levele az ujabb törvényekről.

A poroszországinál még sulyosabb üldözés indíttatott meg a katholikusok ellen Svájczban, melynek lakóiról szent Kolumbán, Svájcz egyis apostola tizenhárom század előtt jelenté IV. Bonifácz pápának: »Mi mindnyájan sz. Péter és sz. Pál tanítványai vagyunk, és noha távol Rómától, soha az evangéliomi és apostoli tannal ellenkezőt el nem fogadtunk. Soha senki közőlünk sem eretnek, sem zsidó, sem szakadár nem volt; maig törhetlen hűséggel

megtartottuk azon hitet, mely Szentségedtől vagy az apostolok utódaitól reánk szállott.«

A katholikusok elleni üldözés Svájczban már régen folyt; de az, mely a poroszországival egyidejüleg dühöngött, egyenesen Poroszország tanácsára és biztatására indult meg. Bevallá ezt az argaui nagytanács bizottsága, midőn az élesebb svájczi culturharczot ekként ajánlá: »Németországban azt várják, hogy Svájcz első tegye meg a határozott intézkedéseket; és kivánatos, hogy Argau, mely az egyház bitorlásai ellen első lépett küzdhomokra, senki által ne engedje magát megelőztetni.« A czél mindkét államban vala az egyházat az állam autocratiájának alávetni. Az üldözés még formailag is hasonlított egymáshoz, azon különbséggel, hogy Poroszországban inkább a caesarismus, Svájczban pedig a democratismus szinét ölté.

A svájczi püspökök 1871-ben a szövetségtanácshoz emlékiratot [1]) intéztek, mely rövid áttekintésben Svájcz kath. egyháza történetének képét nyujtja. A tessini cantonban, mely pedig katholikus vala, a katholikusok egy negyedszázad óta a legnagyobb önkénynek voltak alávetve. A kolostorokat eltörölték, az egyház javait elfoglalták; a katholikusok kénytelenek voltak gyermekeiket vallástalan iskolákba küldeni; a világi hatalom magához ragadta az egyház kormányzatát, s a püspökök mel-

---

[1]) Le condizioni della Chiesa cattolica e il diritto pubblico nella Svizzera: Memoriale diretto dai Vescovi della Svizzera a' Signori Membri dell' Assemblea federale. Lugano, 1871.

ésével önkényüleg osztogatta az egyházi javadal-
.kat, s gyakran egyházi büntetés alatt levő papokat
;yveres erőhatalommal igtatott be hivatalaikba,
;iltotta a kegyhelyek látogatását, missiók tartását.
mindezt tette egy 1855-ben hozott s 1857-ben még
jesebbé tett törvény értelmében, mely a püspöki
ghatóságot a világi hatalomra ruházta.

A katholikusok helyzete semmivel sem volt
dvezőbb a nagykiterjedésü bázeli egyházmegyé-
n [1]). Argauban annyira mentek, hogy 1859-ben
türelmi« szempontból megtiltották a püspökök által
lybenhagyott káté tanítását; »placet« alá vetették
kátékat, sőt mint az oroszok Lengyelországban
ttek, előleges censura alá akarták vonni a templom-
an elmondandó szent beszédeket. Az argaui tanács
eghatározta az ünnepeket, temetést rendelt a meg
em keresztelt gyermekek számára; 1870. szeptember
1-ikén a szövetségtanács megparancsolá a lelké-
zeknek, hogy a szövetségtanács nyilatkozatát a
ápai tévmentesség ellen az egyházi szószékről olvas-
ák föl. A bázeli kormány bezáratta a bázeli pap-
öveldét, s világiak felügyelete alatt álló theologiai
anfolyamot akart nyitni. »Példátlan az egész világon,
ják a püspökök emlékiratukban, hogy világi gyüle-
ezet (Dioecesan-Conferenz) hihetetlen vakmerőséggel
írálgatja a vatikáni zsinat dogmaticus határozatait.«

[1]) A következő cantonokat foglalja magában: Solo-
hurn (túlnyomólag katholikus), Luzern, Zug (mindkettő egé-
sen katholikus), Bázel város és tartomány, Bern, Argau és
Thurgau (e négy utóbbi határozottan egyházellenes vagy
protestáns).

— Az egyháztól elvett javakat egyházellenes czélokra forditották; az egyházjogba ütköző törvényeket hoztak a vegyes házasságról és elválásról; a választhatásból kizárták a kath. clerus tagjait, mig zsidókat és istentagadókat meg lehetett választani.

A püspökök feliratának semmi eredménye nem volt. Az argaui kormány az iskolában »minden felekezeti szinezettől« ment vallásoktatást rendelt el. Egész Svájczban befogadták és terjesztették az ó-katholicismust. A Freiburgban összegyülekezett püspökök 1873. május 14-ikén a szövetségtanácshoz intézett ujabb emlékiratukban [1]) méltán kérdik: »Meddig fog tartani azon méltatlan tréfa, hogy a katholicismust ultramontanismusnak nevezik, s ezen elnevezés alatt halálra üldözik?... Alig indult meg igazságtalan törvényekkel és intézkedésekkel a porosz kormány által kezdeményezett üldöztetés az egyház ellen, Svájczban azonnal, benn és külföldön a törvényhozó testületekre támaszkodva, rém-párt alakult, azon vakmerő tervvel, hogy hazánkban elnyomja a kath. vallást és egyházat, s ennek helyébe ó-katholikus egyházat alapít nemzeti egyház elnevezéssel, amely helyesebben antikatholikus és szakadár nevet visel, mert elszakadva az egyház fejétől, a pápától az állam főhatósága alá rendeltetik, amely egyház a tagadáson és eretnekségen kivül élettel nem

---

[1]) La soppressione della Chiesa Cattolica in Argovia per atto delle autorità cantonali di quello Stato. Memoriale diretto dai Vescovi della Svizzera ai Signori membri dell' alto Consiglio federale. Lugano, 1873.

ír, alkotmánya a szakadárság, s eredetét atyáink ite legbotrányosabb elárulásának köszöni.«

Az üldözésben főként Genf és Bázel jártak lül. Ez utóbbi már 1864-ben fölfüggesztette, majd ebörtönözte és utóbb számüzte Mermillod hebroni püspököt. 1873-ban január 29. Bázel, Solothurn, Bern, Argau és Thurgau protestáns és ó-katholikus birák által letettnek nyilvánította Lachat Jenő bázeli püspököt, mivel a tévmentességi hitczikkelyt kihirdette, és néhány, ó-katholikussá lett lelkészt kiigtatott. A berni kormány február 1-jén a püspök »letételét« tudatva a Jurabeli lelkészekkel, a legsulyosabb fenyegetések mellett meghagyta, hogy Lachat Jenő püspökkel legott minden összeköttetést beszüntessenek, s tőle semmi rendeletet el ne fogadjanak.

A bázeli káptalan, mely hivatalosan fölhivatott, hogy 14 nap alatt az illető cantonok előtt »kedves« püspöki helyettnököt válaszszon, a választást megtagadta, a berni Jura összes papjai pedig tiltakoztak a püspök »letétele« ellen, s kijelenték, hogy törvényes püspöküknek iránt halálukig engedelmességgel fognak viseltetni. A clerushoz csatlakoztak a világi katholikusok.

E nyilatkozatok után a tanács márczius 18-ikán kijelenté, hogy mindazokat, kik az állam felsőbbségét az egyház fölött el nem ismerik, lázadóknak tekinti; a lelkészeket, kik a tiltakozást aláirták, felfüggesztette, fizetésöket visszatartotta, őket minden egyházi hivataloskodástól eltiltotta, Lachat püspököt pedig ápril 16-ikán palotájából erőhatalommal eltávolította.

A püspök, kit a pápa a kivételes helyzet tekintetbevételével rendkivüli fölhatalmazásokkal látott el,[1]) Altishofenba, majd Luczernba vonult; a lelkészek pedig bujdokolva a hívek alamizsnáiból tartották fönn magukat.

A kormány a letett lelkészek helyébe leginkább Franczia- és Olaszországból »ó-katholikus« papokat toborzott,[2]) mindannyi megbélyegzett, egyházi büntetés alá esett egyéneket, kiket a katonaság oltalma alatt kellett a plebániákba bevezetni, nehogy az elkeseredett kath. nép által bántalmaztassanak.

Lachat püspök, kihez a szorongatott Jurabeliek tanácsért folyamodtak, ezt válaszolta: »A kath. templomok és plebániaházak az egész Jurában a katholikusoké. A protestáns részekben a kath. plebánosok emelték Isten házait azon pénzből, melyet a kath. hivek adtak.... Bekövetkezhetik az eset, hogy a katholikusoknak, anélkül, hogy őket templomaikból egyenesen kiűzzék, azok használatát lehetetlenné teszik; ily eset beállana, ha a templomban betolakodó szakadár mondana misét. Akkor a katholikusoknak az isteni szolgálattal a templomi ének és orgonajáték elnémulása mellett magánházakba vagy rejtett helyekre, mint egykor a katakombákba, kellene vonulniok, mint atyáink a franczia rémuralom alatt tettek.«

---

[1]) A breve szövegét l. Rel. 1873. I. 374. l.

[2]) Az alkalmazandó lelkészekből lényeges föltételként megkivántatott, hogy »az ó-katholicismust őszintén elfogadják.« L. Teuscher levelét Civ. Catt. 1874. ser. IX. vol. I. 126. s kk. l.

E szomorú helyzet be is következett. Az egész Jurában megszünt a nyilvános kath. istenitisztelet, mert az összes papok tiltakoztak a kormány ellen. De az elűzött lelkészek hiveik közt maradtak, s teljesíték kötelességeiket, mint a nagy üldözések korában. [1])

A szent atya, ki már 1872. deczember 23-ikán mondott »Justus et misericors Deus« kezdetü allocutiójában [2]) panaszkodott a Svájczban történtek fölött, 1873. november 1-jén kelt »Etsi multa luctuosa« encyclicájában [3]) részletesen felsorolván a kath. egyház ellen Svájczban és Németországban elkövetett sérelmeket, magasztalja a püspökök, clerus és hivek állhatatosságát a szenvedések közt.

»Áldjuk Istent, igy szóla, ki ugyanazon kegyelemmel, melylyel egykor a vértanukat fölmagasztalá és megerősíté, jelenleg föntartja és megerősíti az Ur nyájának azon részét, mely bátran követi püspökét; ki védfalul lett Izrael házáért, hogy a harczot megállja az Ur napján (Ezek. 13. 5.), és félelmet nem ismerve, a vértanúk fejének, Krisztus Jézus nyomdokaiban jár, midőn a farkasok bőszültségének ellene állítván a bárány szelidségét, serényen és állhatatosan védi saját hitét. — A svájczi hívek ezen nemes kitartását nem kisebb dicséretre méltóan követi a németországi hű clerus és nép, követvén főpapjai kitünő példáit. E püspökök ugyanis csodái lettek a világnak,

---

[1]) V. ö. Egy év története a berni Jurában. Jelenkor, 1873. 1606. l. és kk.

[2]) Szövegét l. Rel. 1873. I. 14. sz.

[3]) U. o. II. 47—49. sz.

az angyaloknak és embereknek, kik midőn látják, hogy amazok felöltik a hit és szeretet pánczélját és sisakul az üdvösség reményét, és serényen harczolják az Ur harczait, a püspökök lelki szilárdságát és állhatatosságát annál inkább csodálják, minél inkább sulyosbodik napról napra ellenök a legádázabb üldözés a német birodalomban, és főképen Poroszországban.«

Ezen encyclica közzétételét követte Agnozzi nuntius kiutasítása Svájczból. A szövetségtanács azon indokolással, hogy »a november 21-iki encyclica Svájcz különféle, törvényszerüleg constituált hatóságaira, s e hatóságoknak bizonyos, szabályszerüen hozott határozataira vonatkozólag egyenes és legsulyosabb vádakat tartalmaz és sorol elő,« 1873. deczember 12-ikén keltezett jegyzékében tudatta Agnozzi apostoli nuntiussal, hogy a szövetség a pápa ügyvivőjét, mint meghatalmazott diplomatiai képviselőt többé el nem ismerheti; egyszersmind fölkéri a nuntiust, hogy elutazása idejét a szövetségtanácscsal tudassa. [1])

A jegyzék ellen tiltakozott a svájczi episcopatus, és válaszolt arra a nuntius. »A szent atyának november 21-iki encyclicája — irák a püspökök — nem a világi diplomatia jegyzéke vagy okmánya, melynek egyedüli érdeme igen gyakran abban áll, hogy az igazságot kétértelmű szólamok alá rejtse, és a gondolatot szavak által művészileg eltitkolja. Amit a

[1]) A jegyzék szövegét l. Jelenkor kath. egyháziro-dalmi közlöny 1874. 82. l.

pápa encyclikájában mond, az az egyház fejének a kath. világ összes püspökeihez intézett ünnepélyes nyilatkozata az üldözésekről, melyeknek a kath. egyház jelenleg majdnem minden országban ki van téve. Ha önök a Genf és Jura ügyeiről kimondott itéletet tulszigorúnak tartják, mondják meg: vajjon az egész kath. világban mondatott-e ki ennél szelidebb és engedékenyebb itélet?« [1])

Agnozzi nuntius Luzernből 1874. január 17-ikén kelt levelében tudatta a szövetségtanácscsal, hogy a szent atya a kérdéses encyclicában »fölmutatta és kárhoztatta a sajnálatraméltó tényeket, melyek megsértették az államhatóságok által fölvállalt, ünnepélyes esküvel erősített s a bécsi és turini szerződésekben berejtve (implicite) biztositott kötelezettségeket, melyeket a magas szövetségi hatóságok korábbi nyilatkozványaik által önmaguk is mint teljes érvényben fönnállókat ismertek el.... A diplomatiai viszony megszakasztása a szentszék és szövetségi hatóságok közt, mely utóbbi részről kimondatott, semmi bizonyitó vagy jogerejű alapon nem nyugszik, annál kevésbbé, minthogy a nemzeti tanács 1873. november 27-ikén tartott ülésében 69 szóval 41 ellen elhatározta, hogy az apostoli nuntiatura a szövetségi területen föntartandó leszen.« ... [2])

---

[1]) Teljes szövege u. o. 141. s kk.

[2]) Teljes szövege u. o. 242—244. l.

»Agnozzi urnak, válaszolá erre a szövetségtanács, azon válasz küldetik, hogy a szövetségtanácsnak deczember 12-iki határozatához nincs mit hozzáadni; egyszersmind szövetségi utlevél kézbesíttetik neki.«

A kath. egyház elleni harczhoz nem volt egyéb hátra, mint a szövetségi alkotmány módosítása, ugy mint Németországban történt. E módosítás vagy revisio, mint hivatalosan nevezték, 1874. april 19-ikén elfogadtatott. A módositott alkotmány tiszteletben tartja a lelkiismereti és cultusszabadságot, de külön czikkelyeivel kizárja abból a kath. egyházat. Szerinte az egyházfegyelmi hatalom teljesen kivétetik a püspökök kezeiből. Tiltja uj kolostorokat alapítani, a régieket visszaállítani; a létező kolostoroktól megvonja a jogot, hogy ujonczokat vehessenek föl, s ezáltal a halálitéletet mondja ki fölöttük; a jezsuitákat kitiltó rendeletet minden szerzetesrendre kiterjeszti, ha »államveszélyeseknek« mutatkoznak, s ezt nemcsak a szövetség, hanem minden kanton-kormány megteheti. A pápa és püspökök ellen nem tartalmaz ugyan egyenes támadást; de a kath. egyház jogairól mitsem akar tudni, s a canton-kormányoknak megengedi, hogy a pápa és püspökök irányában tetszésök szerint járhassanak el. Az államot fölszereli minden kigondolható támadási fegyverrel, az egyházat pedig megfosztja minden védelmi eszköztől. A kölcsönös beavatkozások visszautasítására hozott törvény módosíttatott, a mi az államot illeti; bármit követ is el az állam, az jog; bármit szenved is az egyház, az igazság.

Ily alkotmánynyal ajándékozák meg Sváj-

czot, melyben az 1870-ki hivatalos összeirás szerint 2.669,174 lakóból 1.084,369, tehát majdnem fele katholikus, kik ekként egészen törvényen kivül helyeztettek.

Németországban Reichensperger centrumpárti képviselő interpellatiójára Falk cultusminiszter megjegyzé: »A mi gyakorlati válaszunk leend a májusi törvények szigorú alkalmazása. Önök panaszkodtak, hogy e törvények homályosak. Jó, majd meg fogjuk azokat önöknek magyarázni. A kormány komolyan foglalkozik uj előterjesztésekkel, s ezt önöknek mielőbb tényekkel fogjuk bebizonyítani.«

Az 1874-ben előterjesztett törvényjavaslatok közől legsulyosabbak »az üresedésben levő kath. püspökségek kormányzatáról« és »az egyház-szolgák számüzetéséről« szólók.

Az előbbi törvény (1874. május 20.) szerint, ha valamely püspökség az állam intézkedése folytán jő üresedésbe, a tartományfőnök azonnal fölszólítja a káptalanhelynököt, hogy közvetlenül püspök-helyettes választassék. Ha 10 nap alatt a fölszólítás után a választásról a főnöknek nem tétetik jelentés, vagy más hat nap alatt a választott nem teszi le a hűségi esküt (mely arra is kiterjed, hogy elismeri a májusi törvényeket s megtartja az állam összes rendeleteit) a miniszter biztost küld, ki lefoglalja az összes püspöki jövedelmeket, ingó és ingatlan vagyont, a püspökség javára tett adományozásokat. [1])

[1]) Szövegét l. Die preussisch-deutsche Kirchengesetzgebung. 48.

A czél vala a »letett« püspök és clerus k… összeköttetés megakadályozása s a kormány ohaj… szerinti helynök, esetleg püspök alkalmazása: … ködni, hogy az interregnum alatt is az egyházmeg… ben a májusi törvények megtartassanak; s a püsp… jövedelmek lefoglalása a betolt bitorló javára.

A poroszországi káptalanok azonnal tiltakoz… e törvény ellen, kijelentvén, hogy tett esküjök és … egyházfegyelem megsértése nélkül soha, sem… föltétel alatt ily törvény iránti engedelmességet n… igérhetnek.

Nem kevésbbé súlyos törvény vala »az egyh… szolgák számüzetéséről« (1874. május 4.). E szer… minden egyházi férfiú, ki, miután a törvény ér… mében hivatalától megfosztatott, hivatalát m… tovább viselné, bizonyos helyre internálható, esetl… polgári jogaitól megfosztható és az államból szám… űzhető. Akik a jelen törvény értelmében elvesz… polgári jogaikat a szövetség valamely államáb… egyszersmind elvesztik azt a szövetség összes á… maiban.[1])

Az 1874-iki törvények kiegészitései voltak a… 1873-ban hozottaknak. Amazok annyira nevelték a… állam hatalmát, hogy a kötelességhű papok elle… nem volt nehéz egyszerre három-négyféle vádat emel… s ugyanannyi vétségben elmarasztalni.

---

[1]) U. o. 117. l. — E törvény értelmében voltak i… ternáltak, kiknek bizonyos helyen kellett tartózkodniok, externáltak, kiknek bizonyos helyeken vagy tartom… nyokban nem voltak szabad tartózkodniok, és számű… zöttek.

Externálták Ledochowski Miecziszláv, ıesen és Posen érsekét, börtönre vetették helyettesét a n i s e w s k i t; internálták M a r t i n Konrád parborni püspököt; elzáratott E b e r h a r d Mátyás ieri püspök, M e l c h e r s Pál kölni érsek; közvetve ámüzetésbe hajtatott F ö r s t e r Henrik boroszlói ispök. S részint ex- és internáltattak, részint számzettek vagybebörtönöztettek és pénzbirságra itéltetk százak és ezerek a kötelességhű clerusból. Menyyire sarczolták a clerust, például álljon azon adat, hogy supán a poseni egyházmegyében 1874. június 9-től 875. október 1-ig a clerusra 50,000 tallérnyi birságot óttak csupán azért, mivel az egyháziak vonakodtak , kormánybiztossal levelezésbe bocsátkozni. [1])

Az 1873. és 1874-ki törvények önmagukban legendők lettek volna arra, hogy Poroszországban a kath. egyház szervezetét megsemmisítsék. [2])

Azonban az egyházüldöző rendszer még mindig nem merítette ki eszközeit.

1875-ben ismét egész sora terjesztetett elő a kath. egyház leigázását czélzó törvényeknek. A z e g y h á z v a g y o n k e z e l é s é r ő l megjelent tör-

---

[1]) L. Janisewsky i. m. 411. l. A Kullmannféle merénylet (1874. július 12.), noha a legszigorubb vizsgálat sem volt képes a katholikusokat compromittálni, szintén hozzájárult az üldözés szigorítására Poroszországban.

[2]) A protestáns Gerlach 1875. márcz. 16-ikán e néhány találó szóval jellemezte az egyházellenes törvények szellemét: »Igyekeztem tanulmányozni e törvények szellemét és szerzőjök szándékait s vallási meggyőződését, s azon következtetésre jutottam, hogy szerinte Isten az állam és a cultusminiszter az ő prófétája.«

vény a plebánia-templomok vagyonának kezelését lelkészek kizárásával a községre bizta. Egy második törvény megvonta a püspököktől, clerustól, szerzetesrendektől és congregatióktól — ha az összes állami törvényeknek meg nem hódolnak — az államsegélyt, melynek kiszolgáltatására a kormány magát kötelezte volt. — Egy harmadik törvény az ó-katholikusoknak, mihelyt valamely községben bizonyos számmal vannak, használni engedi a katholikus templomokat, templomruhákat, szent edényeket, temetőket, s reájok ruházza az egyházvagyon megfelelő részét. — Ismét egy más törvény szerint az összes szerzetesrendek — kivéve a betegápolókat — és congregatiók az egész porosz monarchiából kitiltatnak. — S végre nem volt elég az alkotmány 15. és 18-ik czikkelyeit a vallásszabadság rovására módosítani,[1]) a 15. 16. és 18-ik czikkelyeket az alkotmányból kitörölték.[2])

S mindezzel a kormány nem érte el, amit ohajtott: t. i. a katholicismus megsemmisítését Poroszországban; de elérte, amit nem ohajtott: megrenditését mindannak, amin az állam társadalmi biztonsága és ereje nyugodni szokott.

A szent atya 1875. február 5-ikén a porosz püspökökhöz intézett levelében ujra panaszt emelt a

---

[1]) 1873-ban Gneist azt mondotta, hogy e módositott czikkelyek fogják ezután a poroszok tizparancsát képezni!

[2]) Mindezen törvények szövegét l. Die preuschisch-deusche Kirchen-Gesetzgebung 59 és kk. l.

:osz törvények, a püspökök bebörtönöztetése és leté-
e ellen, és érdemlett dicsérettel halmozta el azon
s pásztorokat, kik az igazságért készek voltak ma-
kat mindennemű szenvedéseknek alávetni. Ismétel-
ı tiltakozott az egyházellenes törvények ellen,
nelyeket, ugy látszik, nem azért hoztak, hogy a szabad
lgároktól észszerű engedelmességet követeljenek,
nem mintegy rabszolgákra erőszakoltattak, hogy
egrémítés által erőszakolt engedelmességet csikar-
nak ki.« Kiigtatottaknak nyilváníta mindazokat, kik
kormánytól plebániákat elfogadnak, vagy kik a
ınonok megsértésével az egyházkormányzatban részt
ısznek. Inté a hiveket, hogy a betoltak által tartott
teni szolgálatban részt ne vegyenek, az ezek által
íszolgáltatott szentségekhez ne járuljanak, s velök
ıinden összeköttetést kerüljenek. Végre a hithű
üspököket, clerust és hiveket további kitartásra
ıuzdítá.[1])

[1]) Teljes szövegét l. Rel. 1875. I. 153. l.

megszüntetése akkor áll be, ha a testület tagjai köznyugalmat vagy a családok békéjét földúlják vagy fenyegetik.

A harmadik »a kath. cultus szükségeinek födözésére a vallás-alap-járulékokat« szabályozza. E járulékok tiz évi tartamra állapíttatnak meg. Az egyházi javadalmasak és szerzetestestületek 10,000 forintnyi vagyonig fizetnek ½ százalékot, s igy fokozatosan 90,000 forinton túl még 10 százalékot. Ezen progressiv adó által pótoltatnak azon összegek, melyek eddig cultusczélokra az állami pénztárból »előlegeztettek.«

A negyedik »a vallástársulatok törvényes elismeréséről,« mely szerint elismertetik minden oly vallástársulat, melynek vallástana, isteni szolgálata, alkotmánya, elnevezése törvényellenest vagy erkölcsbe ütközőt nem foglal magában. [1])

E törvényjavaslatok megjelenése után a pápa az osztrák episcopatushoz 1874. márczius 7-ikén intézett levelében igy nyilatkozott: »....A birodalmi tanács elé tárgyalás és jóváhagyás végett uj törvények terjesztetnek, melyek nyiltan oda czéloznak, hogy a kath. egyházat a mi Urunk Jézus Krisztus rendelete ellenére az államhatalom önkénye alatt a legkártékonyabb szolgaságra kényszerítsék. ... Mert amaz törvények szerint Krisztus Jézus egyháza majd minden

---

[1]) A törvényjavaslatokat l. bécsi »Vaterland« 1874. 24. 25. p. V. ö. Die confessionellen Gesetz-Vorlagen. Hist. Pol. Blätter 1874. I. 536., 603.; 702., 771. A szentesített szöveget l. »Jelenkor« 1874. 25. 26. sz.

ıtkozatban és cselekményben, melyek a hivők nányzatát illetik, teljesen a világi hatóság leg› hatalma alatt állónak és neki alárendeltnek doltatik és tekintetik, s az indokolási jelen›en ... nyiltan s mintegy elv gyanánt ki is monık. ... A mi pedig a törvényeket illeti..., jóllehet ıérséklet némi külszinével látszanak birni, ha a ıjabb porosz törvényekkel hasonlíttatnak :e, valósággal épen oly természetűek és horderek, s ugyanazon romlást készítik a kath. egyháznak ɔsztrák birodalomban.« [1]) Ünnepélyesen tiltakozik ɔ̈rvényjavaslatok azon kijelentése ellen, hogy az ›5-ben kötött concordatum semmis. Fölszólítja a ıpököket, hogy közös tanácskozmányban ıpítsák meg a megfelelő utakat és módokat a fe›gető veszély elhárítására. »Különben, folytatja, g nem adtunk föl minden reményt aziránt, hogy en a mutatkozó roszakat el fogja más módon forani. Mert bátorit minket a jó reményre Krisztusban kedvesebb fiúnk, Ferencz-József császár és király zgósáǵa és vallásos hite, kit mai napon hozzá inett ujabb levelünkben kérve kértünk: ne engedje ıg azt soha, hogy terjedt birodalmában az egyház ›gyenteljes szolgaság jármába hajtassék.« .. [2])

[1]) E folfogást a pártatlan világi journalistika is osztotta. z osztrák-magyar monarchiának lajtántuli felére Bisırck urnak most már nem sok panasza let. ... Ausztria bátran odaállott a kath. egyház hatalmas ɛnsége mellé, vele vívni a nagy harczot, hogy ... legalább iberalismus hivei előtt szerezhessen érdemeket.« (Budapesti ıthenaeum« 1874. 5. sz. 263. l.)

[2]) Teljes szövegét l. »Jelenkor.« 1874. 394. l.

Az osztrák episcopatus a szentatya oh..
szerint még ugyanazon év márcziusában tanác
mányra gyűlt össze, mely elé Rauscher O..
bécsi bibornok-érsek tárgyalás végett emlék..
terjesztett,[1]) mely czáfolása a törvényjavaslatok..
Egyuttal ugyanazon év márczius 27-ikén a pápá..
levelet intéztek. »Reánk nézve, mondják ebben. s..
kötelesség volt egy, a cultus- és oktatásügy-min..
rével és az urak házával közlött utóbb közzéte..
claratióban az isteni jog és erkölcsi rend ama f..
gatása ellen a legerélyesebben tiltakozni.... Ki..
tettük, ha bekövetkeznék, hogy az egyház k..
jogviszonyairól szóló törvény szentesíttetnék, a..
követelményeihez annyiban alkalmazkodnánk, an..
nyiben a dolog érdemére a concordatum ha..
rozataival megegyeznek; de az soha sem..
történni, hogy oly rendeleteknek engedelmesked..
melyek az egyház javával össze nem egyeztethetők.«

»Különös megelégedéssel láttuk, válasz..
szent atya, az osztrák püspöki karhoz ápril 29-..
intézett ujabb levelében, hogy hivataltokból folyó kö..
lességteknek tekintitek küzdeni ama legelvetend..
elvek ellen, melyek a kormánytörvényben fogla..
nak, a megszüntetett concordatum szerződési hatá..
férfiasan oltalmazni, s szilárdan védelmezni az egy..
jogait és szabadságait, melyeknél ama szent zá..
forog kérdésben, mely, mint Ambrus mondja, ..
kezekbe át nem adható anélkül, hogy egyidej..

---

[1]) L. a bécsi Vaterland 1874. 85. és 86. l.

[2]) Teljes szövegét l. Jelenkor 1874. 24. sz.

sztus öröksége el ne árultassék. Azért a legnyo-
ékosabban üdvözlünk benneteket a vallás és kath.
ıáz iránt tanusított buzgalmatokért, és ezt annál
nteljesebb érzéssel teszszük, minthogy nemcsak
sal, hanem a legnyomósabb beszédek sulyával is
;ában az urak házában az egyház ügyét derekasan
elmezni el nem mulasztottátok.«..[1])

A püspöki kar a felső házban erélyesen küzdött
ırvényjavaslatok ellen;[2]) de a többség mellettök
;, s a fejedelem azokat szentesítette.[3])

A felség mindjárt a pápának az osztrák püspö-
:höz intézett encyclicája után a szent atyához ma-
ılevelet intézett, mely nyilvánosságra nem került.
yanakkor a bécsi külügyminiszterium Rómába
yzéket intézett. Ebben azon nézet fejeztetett ki,
;y azokat, kik az encyclikát sugalmazták, talán
ésbbé azon törekvés vezette, hogy az állam és
yház közti összeütközésnek eleje vétessék, mintsem
az ohajtás, hogy ily összeütközés előidéztessék. A
;yzék egyáltalán nem vonta kétségbe a pápa azon
;át, hogy a püspökökkel egyházi dolgokban tudassa
leményét, de határozottan sajnálta, hogy az ency-
ca e határon tulmenve (!), kárhoztató itéletet mon-
tt oly kérdésekben, melyek egyáltalán nem dogma-
ai természetűek, hanem tisztán az állam souverain
rvényhozási körébe tartoznak. Kijelenti továbbá,
ıgy a kormány ezen nehezített helyzetében is azon

---

[1]) Teljes szövegét u. o. 739. l.

[2]) U. o. 520. s kk. l.

[3]) E törvények szintúgy, mint a poroszországiak, m á-
ısban szentesíttettek.

lesz ugyan, hogy semmi se történjék, mi az állam
egyház közti összeütközésre vezetne; de ez csak
lesz elkerülhető, ha épen ellenkezőleg az
határozottan és föltétlenül kárhoztató ítéletével
püspökök azt a tanácsot kapják, hogy
az állam törvényeinek engedelmesked-
jenek. Végül azt mondja, ha minden várak
ellenére a belbéke veszélyeztetnék az által, hogy
clerus a szentesitett törvényeknek nem engedel-
kedik, a kormány jogának is, kötelességének is
ismerni az állam jogának föntartását, s meg is
győződve, hogy sikerülni fog a törvényeknek
érvényt szerezni. [1])

---

[1]) Ezen jegyzék szintén nem tétetett közzé. Andrássy
Gyula gróf külügyminiszter a közlött tartalmat a hozzá
zett interpellátióra május 9-ikén az osztrák delegatiók
bizottsága előtt mondotta el. »A jegyzék rendeltetése
mondá a külügyminiszter ugyanakkor, hogy azon szemé-
lyes indokok elsorolását, melyek ő felségét elhatározására
vezérelték, kiegészítse.« Ugyanazon május 9-iki ülésen
dr. Gross azon inditványára, hogy a pápa melletti nagyk
állás megszüntettessék, Andrássy külügyminiszter válasz
»Igaz, hogy a pápai állam mint állam megszünt létezni
egész Európa biztosította a kath. egyház fejének az exte
rialitást és souverainitást, valamint azon jogot, hogy d
matiai képviselőket tarthasson és fogadhasson. Ha már
talmak közől egy sem mondott le azon jogról, akkor Auszt
Magyarországnak bizonyára nem kevsébbé áll érdekében.
e jogot gyakorolja. Ausztria-Magyarország nem csupán
millió katholikus alattvalójának érdekeit, hanem a császár
és királynak föl nem áldozható jogait is tartozik képvi
A jelenlegi képviseletnek az olasz királyi udvarnál levő
vetséggel való egyesítése nem eszközölhető azon viszony

A felség katholikus érzületének vala köszönhető .
y e törvények, melyek szigorú alkalmazásuk mel-
a poroszországihoz hasonló cultur-harczot idéztek
ia elő, bár ilyennek egyes tüneményei nem hiá-
ztak, mégis az egyházzal való teljes szakításra
ı vezettek. Alkalmilag ugyanazon évben Schwar-
berg bibornok-érsek Prágában a felséghez ezen
vakat intézte: »A kath. egyház fönnállása óta sok
özést szenvedett, véreseket és nem véreseket; de
ıd ez üldözéseket tulélte. A jelen időben is üldöz-
ıseknek van kitéve; ha ez nem is véres, de azért
n kevésbbé veszélyes. E veszély ezrekre borzasztó,
ık romlást hozhat. Hogy e szerencsétlenek száma
gy ne legyen, megjelentünk, hogy a kath. egyházat
magunkat apostoli felséged oltalmába ajánljuk.«
ıre a felség válaszolá: »Bizonyára mint katholikus,
/e vagyok a szent egyháznak; és ha nem dicseked-
tem is az egyház iránt nagy érdemekkel, mindig
ndom volt arra, hogy a dolgok roszabbá ne válja-
k, mint a minők jelenleg; jövőben is erőm szerint
ndom lesz reá, hogy a kath. egyház ellen igazság-
lanság ne követtessék el.«

A cultus-miniszter pedig, nehogy a »felekezeti
rvények« alkalmazásában az alantas közegek önké-
/ének tér nyittassék az államot az egyház ellen

---

gva, melyek a curia és az olasz kormány közt fönnállanak.
em maradna tehát egyéb hátra, mint a nagykövetségnek
ıvetségi rangra való leszállítása; ez csupán pénzügyi intéz-
:dés volna, melynek anyagi eredménye épen nem sulyozná
len azon veszteséget, melyet ez által képviseltetésünk előjogai
:envednének.« (L. Jelenkor, 1874. 644. s kk. l.)

harczba bonyolítani, körlevélben meghagyá a ha-goknak, hogy mielőtt a törvény szigorát alkalmaz minden egyes esetben várják be a legfelsőbb utas-

Mindamellett szomorú valóság, hogy e törv- által Ausztriában az egyház teljesen az állam hata- alá hajtatott. S minthogy a hatalomtelj nincs t a katholikus monarcha, hanem a felekezetn- állam kormánya kezében, a katholikusok elveszt- garantiájokat arra nézve, hogy az egyháznak sé- lenül fönmaradjon szabadsága és önállósága, mely- szüksége van, hogy magas czéljait elérhesse. A egyház tehát Ausztriában »ecclesia pressa.« És R a u s c h e r bibornok ama törvények tárgyalá- a felső házban azon reményét fejezte ki, hogy a k- mány a felekezeti törvényekben uralkodó alap- nem fogja minden lehozható következményeiben a- kalmazni, nem szabad felednünk, hogy a rend- mindig erősebb az embereknél, s valahányszor e- házellenes pártok emelkednek uralomra, kész fe- vert találnak, melylyel az egyházra csapásait mérhetik.

XXVIII.

Az egységes Olaszország egyházpolitikája.

kormány áthelyezése Rómába. — A szerzetesházak kisajátítása. — A jezsuiták elleni dühöngés. — IX. Pius védelmébe zi őket. — A kisajátítás előhaladása. — A kormány az egytól elveszi az iskolát. — A pápa levele Antonellihez az uj yzetről. — Törvény a szerzetesrendek eltörléséről. — Egyéb elmes törvények. — A törvények alkalmazása. — A rendneralatusok. — A szent atya tiltakozása. — Az olasz kormány hiresztelései a deczember 22-iki allocutióról. — Olasz jegyzék a conclave ügyében. — IX. Pius közvetett szavai az olasz királyhoz. — A katonaállítás törvénye. — Az »exequatur« kérdése. — A püspökök üldöztetése. — Törvény »az egyházi hivatallal való visszaélés« ellen. — A »Luctuosis« kezdetű allocutiót Mancini miniszter czáfolni igyekszik. — Simeoni válasza. — Az egységes Olaszország egész egyházpolitikája a katholicismus ellen irányul. — Döllinger nyilatkozata.

Az olasz kormánynak 1871-ki júniusban már Rómában kellett működnie. E czélra a kormány 1870. deczember 9-ikén a parlament elé törvényjavaslatot adott, mely Rómát Olaszország fővárosának nyilvánítja. Az átköltözés költségeit 17 millió lirában állapította meg. Kimondatott, hogy a kormány elhelyezésére, a mennyiben szükséges, a szerzetesházak kisajátittatnak. A kisajátitást minden formaiság mellőzésével királyi rendelettel eszközölhetni. A ki-

sajátított házakért a tiszta árnak megfelelő ötös ka-matú járadék biztosíttatik. [1])

A kisajátítással tettleg megindult Rómában a szerzetesrendek eltörlése. A kisajátításra kine-zett bizottság sorban vizsgálat alá vette a szerze-házakat, s már márczius 4-ikén megjelent ujabb ki-rályi rendelet nyolcz ház kisajátítását adja tudtul azon hozzáadással, hogy a rendelet megjelenése után 15 nap alatt a kormány azokat elfoglalja. [2])

A szerzetes-irtók dühe különösen a jezsuiták ellen fordult. Az ellenök hivatalos és nem-hivatalos uton szórt rágalmak után 1871. márczius 10-ikén a Gésu-egyházban a fölbérelt csőcselék hallatlan bo-rányokat követett el, s a részvevő hatósági közegek a misézö papot miseruhában fogták el. [3])

A szent atya 1871. márczius 2-ikán, tehát még ama botrány elkövetése előtt, Patrizi helynök-bibo-nokhoz intézett levelében az üldözött jezsuiták és egyéb szerzetesrendek védelmére kelt. »Az egyház összes ellenségei, mondá, mindig üldözik a szerzetes-rendeket, és gyülöletöket első sorban Jézus társaság-

[1]) A törvény szövegét, mely 1871. február 3-ikán nyert szentesítést, l. Civ. Catt. 1871. ser. VIII. v. I. 621—623.

[2]) A kisajátított házak: S. Maria in Vallicella, a 12 apo-tolról nevezett ház, S. Sylvestri et Stephani in Capite, S. Syl-vestri in Monte Cavallo, S. Maria Virginum, S. Andreae del Valle, S. Mariae sopra Minerva, S. Augustini. Szövegét l. Civ. Catt. 1871. ser. VIII. v. II. 85—86.

[3]) Részleteit l. Balan: Continuazione alla Storia Uni-versale della Chiesa Cattolica dell' ab. Rohrbacher. Torino 1879. II. vol. 1045. l.

len irányozzák; ezt mint legtevékenyebbet olyannak kintik, mely czéljaiknak leginkább utjában áll. E yülölséget most megujulni látjuk, midőn államaink egszállói zsákmány után áhitozván, mely a ragadoknak mindig vesztére volt, azt sejtetik, hogy a szerstesrendek eltörlését épen Jézus társaságán akarják egkezdeni. S hogy erre előkészítsék utjokat, a nép yülöletének szítására arról vádolják, hogy a mostani ormány ellensége, és hogy saját érdekében nekünk, ik az uj kormánynak még nagyobb ellenei vagyunk, anácsokat osztogat és hatalmat gyakorol fölöttünk, mintha jezsuiták nélkül semmit sem tennénk. E botor ágalom egyszersmind sértés ellenünk, mintha együgyű mindenre képtelen volnánk; e rágalom annál képelenebb, miután mindenki előtt tudva van, hogy a ómai pápa azt teszi és rendeli, mit az egyházra heyesnek és hasznosnak itél az isteni világossághoz és egélyhez folyamodván; és tudva van, hogy fontosabb ügyekben mindig azoknak kéri közreműködését, kik a kérdéses ügyekben legjáratosabbak levén, rólok föleszi, hogy bölcs és okos véleményt mondanak, s ebben nem tekinti, mely állásban vannak vagy szerzetesrendhez tartoznak.« És »a nagyon igazolt becsülés, melyben ezen Krisztus egyháza, a szent szék és a keresztény nép körül nagy érdemekkel biró társaság bir, nem is hasonlít semmiben azon szolgai engedelmességhez, melyről a rágalmazók álmodoznak.«[1])

»Harcz a papnak! legyen ma minden olasz jelszava a csecsemőtől az aggastyánig« vala Garibaldi

---

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. 1871. s. VIII. v. II. 90—91.

riadója (1871. aug. 12.); a kormány nagy készséggel támogatta e nézetet. A »kisajátítás mindig nagyobb mérvben folyt. A hadügyminiszterium egymaga saját szükségeire ujabban öt kolostort és egyházi birtokot foglalt le. [1]) E lefoglalást nyomban követé ujabb kisajátítás. [2]) Természetesen a pápa birtokait sem kimélték. A Quirinálon kivül elfoglalták a Consulta-, Dataria-, S. Felice-palotákat.

A kormány az egyház kezeiből kiragadta az iskolákat. A római egyetemből a kath. tanárokat, kik a kivánt esküt le nem tették, elűzte, a theologiai tanfolyamot pedig egészen beszüntette, nem csupán Rómában, hanem egyszersmind minden olaszországi egyetemen.

---

[1]) A karmelita apáczák sz. Terézről és incarnatióról nevezett kolostorait; Jézus társaságának novitiatusát, kertjeit és szőllejét; a collegium romanum kertjeit és szőllejét; a sz. angyalokról nevezett karthausiak kertjeit és szőllejét. (1871. augusztus 5.)

[2]) A dömés apáczák kolostora (S. Dominici et Xisti) a Quirinálon; a karmelita apáczák sz. Antalról nevezett kolostora a Maria Maggiore mellett; a trinitariusok (S. Chrisogoni) kolostora a Trasteverében; a cisterciták jeruzsálemi sz. keresztről nevezett kolostora; sz. Ferencziek (S. Francisci a Ripa) kolostora, melyben Assisi sz. Ferencz lakott a Trasteverében (1871. aug. 24.) — Az olasz cultusminiszter még 1870. szeptember 12-ikén az olasz püspöki karhoz intézett körlevelében ezt mondá: »A kormány a pápának teljes függetlenséget és lelki hatalma gyakorlatában teljes szabadságot biztosít; ugyszintén az összes eszközöket, melyekre a szentszéknek a kormányzathoz szüksége van, az összes Rómában létező hivatalokkal, intézményekkel, templomokkal és egyházi erkölcsi lényekkel (Enti morali ecclesiastici)«.— Ezen egyházi erkölcsi lényekben

A collegium romanum-ot, mely nemzetközi intézmény, lefoglalta s Róma városának tulajdonának elentette ki.[1])

S ily kezdetek után mondá Victor-Emanuel szeptember 27-ikén a római parlamentet megnyitó beszédében: »Miután a szabadság nevében támadtunk föl, a szabadságban és rendben kell az erő s kibékülés titkát keresnünk. Proclamáltuk az államnak az egyháztól való elválasztását; és elismervén a lelki hatalom teljes függetlenségét, biznunk kell, hogy Róma, mint Olaszország fővárosa a pápaság békés és tisztelt széke maradhasson.« [2]) A senatus pedig válaszfeliratában kiemelé, hogy föladatának tekintendi a kath. lelkiismeretet megnyugtatni.

És a kath. lelkiismeret megnyugtatására Lanza miniszter 1872. márczius 21-ikén a parlamentben kijelenté, hogy törvényjavaslatot nyujtand be »a szerzetesrendek eltörlésére Rómában és a tartományokban«, ugyszintén az egyházjavak mirefordításáról.

---

tagadhatatlanul benfoglaltatnak a szerzetesrendek is. L. Civ. Catt. 1871. s. VIII. v. IV. 129.

[1]) A külföldi (német-magyar, angol, skót, franczia, belga, latin-amerikai, lengyel) collegiumok rectorai 1873. január 17-ikén ünnepélyesen tiltakoztak a collegium lefoglalása ellen, melyet külföldi fejedelmek hozzájárultával a pápák magánvagyonukból alapítottak és tartottak fönn épen azon czélból, »ut omnibus Ecclesiae membris prodesse possit.« Kiemelék a rectorok, hogy ha elvétetik a collegium romanum, az ő külön collegiumaik létoka megszünik. (A tiltakozás szövegét l. Civ. Catt. 1873. s. VIII. v. IX. 495—497.)

[2]) Szövegét l. Civ. Catt. 1871. s. VIII. v. IV. 738—740.

A szent atya ugyanazon év június 27-ikén Antonelli bibornok-államtitkárhoz levelet intézett, mely a pápa világi hatalmának megszüntetése folytán beállott uj helyzetet egész rendszerében tárgyalja. E fontos okirat négy pontra osztható: 1) mit eredményez a szerzetesrendek eltörlése Rómában; 2) mi czélja van vele az olasz kormánynak; 3) a pápa világi hatalmának megszüntetése által miként nyittatott meg e czélra az ut; 4) lehetséges-e a kibékülés. A pápa formaszerűen kijelenti, hogy Rómában a szerzetesrendek elnyomása vagy fönnállásuknak önkényes megszorítása is nem csupán a római pápa szabadsága és függetlensége elleni támadás, hanem egyszersmind oly tett is, melylyel az összes egyház kormányzatához egyik legfontosabb és leghathatósabb eszközt ragadják ki kezéből.

»Valamint Róma — irja — a kereszténység központja, ugy itt a századok óta fennálló szerzetesházak mintegy központjai valamennyi rendnek és ajtatos társulatnak, melyek az egész föld kerekségén elterjedvék. Ugyanannyi növényiskolák ezek, melyeket a pápák fáradhatlan gondossága alapított, ajtatos jótevők, nem ritkán külföldieknek is nagylelkűsége javadalmakkal látott el, s melyek a pápa legfőbb tekintélye által szabályoztattak, honnan életet, irányt és tanácsot nyernek. Ezen házak azért alapíttattak és javadalmaztattak, hogy a világ minden része számára munkásokat és hittérítőket képezzenek. Ha nem is fordulunk a történelemhez, melyből megtanulhatjuk, hogy az evangéliomi tanácsok e követői mennyit használtak már a ker. államnak és emberiségnek, elég Európa kü-

önböző országaira tekintenünk, továbbá Ázsia, Afrika, Amerika és Oczeánia legtávolabb s legvadabb partjait figyelembe vennünk, hol Istennek e buzgó szolgái példás önmegtagadással erejöket, egészségöket, sőt életöket a népek javának és megmentésének még ma is föláldozzák.«

A szerzetesrendek megszüntetése tehát maga után vonja a pápa lelki hatalmának megtámadását, ki azoknak feje; megtámadja a bel- és külföldi ajtatos alapitók és javadalmazók jogait; sérti a világon szétszórt szerzetesrendek jogait, melyek elvesztik anyaházaikat, és hátrányára van az egész kath. világnak, elvesztvén a lelki javakat, melyek czéljából a szerzetesrendek alapíttatnak.

A czél tehát első rendben aláásni a pápa lelki hatalmát. »Ki engedhette volna magát át aziránt csalódásnak, hogy hatalmunk, mint az egyház fejének hatalma meggyöngíttessék, hogy ugyanannak méltósága lealacsonyíttassék, magas tisztünk gyakorlata megnehezíttessék s az apostoli szentszék fönnállása is bonyodalmakba kevertessék?«

Áttér azután a bitorlások és visszaélések egyéb nemeire. »Hová törekednének, ha nem épen ide, midőn egymásután megfosztanak bennünket a jótékonysági intézetek, nevelőházak és nyilvános lyceumok fölötti joghatóságunktól, holott épen ezek elődeink előszeretetének és gondosságának állandó tárgyát képezték? Hová czélozna, ha nem épen ide, azon üdvtelen törvény,[1]) mely a magukat Istennek szen-

---

[1]) 1869. május 30.

telő ifjakat katonai szolgálatra itéli és kényszeríti s ezáltal kérlelhetlen sarlóként az egyház legszebb reményeit letarolja, a szentélyt és a kolostorczellát pedig uj és törekvő munkások válogatott seregétől megfosztja? Hová czélozna, ha nem ide, azon féktelen szabadság, mely büntelenül enged mindennemű tévelyeket terjeszteni akár sajtó utján, akár azon botrányos, élőszóval való előadások által, melyeket egy-egy hitehagyott s az egyház ellen föllázadt egyének annyi arczátlansággal tartanak? Hová czélozna ama léhaság az erkölcsökben, a nyilvános szinjátékok ama féktelen vakmerősége, a szent képek s az Ur tiszteletreméltó szolgáinak folytonos gúnyolása, a szent cultus mindig gyakoribb megzavarása és megszentségtelenítése, minden szent és tiszteletreméltónak amaz undort keltő piszkolása, rendszeres üldözése s elnyomása mindazoknak, kik becsületes uton járnak és a szentszék iránt hűséggel viseltetnek?..«

Mind e szomorú dolgok ujabb bizonyítékot szolgáltatnak arra, miszerint a pápának, hogy független és szabad legyen, világi hatalomra van szüksége. Megfosztatván e hatalomtól, kénytelen látni, hogy egymásután megfosztják őt azon eszközöktől, melyekre szüksége van, hogy magas tisztét, mint az egyház feje teljesíthesse. »A dolgok bekövetkezett uj rende után miként nevezhetni még a pápát szabadnak és függetlennek? Az nem elég, hogy e pillanatra személyét tekintve anyagilag szabadnak mondhassa magát, hanem legmagasztosabb tekintélyét is mindenki szemei előtt szabadon és függetlenül teljesíthesse. Már pedig a pápa mint ilyen nem szabad és

üggetlen, és soha sem lesz az, mig legfelsőbb hatalma ellenséges hatóságok erőszakának és szeszélyének lesz alávetve; amig magasztos tisztére befolyást akarnak gyakorolni; mig a politikai szenvedélyek akarnak uralkodni; mig törvényei és rendeletei nem mentek a részrehajlás, az illető nemzetek iránti rokon- vagy ellenszenv gyanujától.«

»Miután a világ, igy folytatja, számos független államra oszlik, melyek egy része erős és hatalmas, a másik kicsiny és gyönge, a lelkiismeretek nyugalma és békéje a hivők közt csak azon mértékben állhatott fönn, amennyiben a hivők közös atyjának teljes pártatlanságáról és minden tetteiben való függetlenségéről erősen meg voltak győződve. Miként lehetne ez ma, midőn a római pápa működése folyvást a pártüzelemnek, az uralkodók önkényének s azon veszélynek van kitéve, hogy minden lépésnél saját s tanácsosai és szolgáinak nyugalmát megháborítva kell látnia?«

Azoknak, kik a pápa lelki hatalmának szabadsága mellett a garantia-törvényeket fölhozták, IX. Pius igy válaszol:

»Mit mondjunk azon állitólagos garantiákról, melyeket a bitorló kormány az egyház fejének szinleg ajánlani látszott azon nyilt szándékkal, hogy a nem-óvatosakat egyszerüségökben megcsalja, és azon politikai pártoknak, melyek a római pápa szabadságával és függetlenségével nem sokat törődnek, fegyvert szolgáltasson kezébe? Eltekintve minden egyébtől, a mi Rómában történik, azon pillanatban,

melyeket mint lelkiismeretesen megőrzendőket t...-teletreméltó elődeitől átvett; annyit jelentene, ...-önkényt annak tenni ki magát, hogy legmagas... tisztének gyakorlatában lépten-nyomon akadályok... ütközzék; annyit, mint a hivők lelkiismeretét foly...-nos nyugtalanságban és izgatottságban hagyni; an-nyit jelentene, mint örökre elzárni maga előtt a le-tőséget, hogy az örök igazságot szabadon hirdethe...; szóval annyit, mint önkényt a kormány szeszélyé... átengedni azon fönséges küldetést, melyet a pápa... közvetlenül Istentől azon szigorú kötelezettség... vett át, hogy annak szabad gyakorlatát minden em-beri hatalom befolyásától megőrzi.« [1])

Az olasz kormány nem engedé magát utjá... föltartóztatni. A jezsuiták Gésu-conventjének egy részét már korábban kaszárnyává alakították; augusz-tus 19-ikén elfoglalák az egész házat, a rendgenera-lisnak lakhelyül néhány szobát hagyván fönn. [2])

1872. november végén a parlament elé törvény-javaslat adatott a szerzetesrendek eltörlé-séről.

E törvény, mely 1873. június 19-én nyert szen-tesítést, 29 czikkelyből, s egy néhány nappal utóbb közzétett függelékből áll. A római tartományra ki-terjesztetik az 1866. július 7-iki törvény az összes szerzetesrendek eltörléséről s az egyházjavak mire fordításáról, az 1867. augusztus 15-iki törvény az

[1]) Eredeti szövegét l. Civ. Catt. 1872. s. VIII. vol. VII 93—99. Magyarul Rel. 1872. II. 9. 10. sz.

[2]) 1872. szept. 19. hunyt el Rómában a pápa testvére Mastai Kajetán gróf. Született 1783. július 25-én.

egyházvagyon liquidatiojáról (vagyis az összes egyházvagyon az állam tulajdonává lesz); az 1868. július 29. törvény az eltörölt szerzetesrendek tagjainak fizetendő nyugdijakról;[1]) az 1870. augusztus 11-iki törvény a templomvagyon (fabrica ecclesiae) mire fordításáról.

E törvények alkalmazásában némi módosítások álltak be. A betegápolással foglalkozó szerzetesek vagyona legnagyobbrészt kórodákra fordíttatik; a tanítással foglalkozóké iskolákra; azoké, melyek házaival plebánia-templomok voltak összekötve, a plebániák javadalmazására fordítandók, ugy hogy egyes plebános jövedelme, már létező jövedelmét beszámítva, 3000 liránál több ne legyen. A fönmaradt vagyonból, levonván a nyugdijakra fordítandó tőkét, bizonyos összeg 400,000 lira erejéig a külföldön levő szerzetesrendek képviselőségeinek (generalatus) föntartására[2]) a szentszék rendelkezésére bocsáttatik. Mig a szentszék ezen összeggel nem rendelkezik, a kormány annak kezelését Rómában jogi léttel biró egyházakra bizhatja.

Az eltörölt szerzetesrendek kolostorait a kormány legott elfoglalja; megengedheti azonban, hogy

---

[1]) Áldozároknak, diaconusoknak, subdiaconusoknak és choristáknak évenkint 250 lira, egyszerű professusoknak 144 lira állandóan, ha az ötvenes évkort tulhaladták; ötven éven aluliaknak csak 5 évre. — Az 1873-ki törvény amazt akként módosította, hogy a birtokos rendek áldozárai és choristái 600, a professusok 300; a koldulók áldozárai és choristái 300, a professusok 150 lirát kapnak évenkint. Ötven éven aluliaknak csak három évre.

[2]) E föntartásból ugyanazon törvény 4. czikkelyénél fogva a jezsuita rend képviselője ki volt zárva.

azok, kik koruknál, egészségi vagy családi tekinte[illegible] bajosan hagyhatnák el a kolostort, két-három [illegible] házban együtt lakhassanak. Bizottság (junta) [illegible] tetik ki, mely eszközlendi a liquidatiót, a javak [illegible] fordítását, fölügyel a javak ideiglenes kezelésére [illegible] a törvény értelmében kiszolgáltatandó járadék[illegible] kifizeti. Az eltörölt szerzetesházak kezelői azok [illegible] és passiv vagyonáról a juntának három hó alatt k[illegible] tatást szolgáltatnak. Az ingatlan szerzetes- és egy[illegible] vagyon közárverés utján adatik el. Az eltörölt szer[illegible] tesházakban található könyvek, kéziratok, tudomá[illegible] értékkel biró okmányok, levéltárok, művészi vagy [illegible] gészeti becscsel biró tárgyak a város világi könyv[illegible] raiba, muzeumaiba, s egyéb intézeteibe osztatnak [illegible] Azon egyházjavakat, melyek alapíttatásuk értelm[illegible] Rómában levő idegenek javára szolgálnak, a j[illegible] kezelők kezeiben maradnak, vagy kezelésök a ju[illegible] által más idegenekre ruházható. A többi czikke[illegible] egyházi jövedelmek megadóztatását módozza. [1])

A rendgeneralatusokra egy jún. 15-[illegible] közzétetett kir. rendelvény megengedi, hogy a rendképv[illegible] seleteknek működésök tartamáig személyes lakul és h[illegible] vatalos helyiségül lakosztályok kijelöltessenek. [2])

E törvény ellen a szent atya legott 1873. júli[illegible] 25-ikén tartott »Quod praenunciavimus« allocutió[illegible] ban [3]) tiltakozott.

A rendgeneralisok pedig még a törvényjavasla[illegible]

---

[1]) Teljes szöv. l. Civ. Catt. 1873. s. VIII. v. XI. 220—2[illegible]

[2]) U. o. 227—228.

[3]) Szövegét l. u. o. 464—468. — Korábban tiltakoz[illegible] már Antonellihez intézett levelében és 1872. deczember [illegible] tartott allocutiójában.

gyalásakor, június 2-ikán a miniszterelnökhöz s a
rlament mindkét házának elnökeihez ezt irta:

»Tiltakozunk mindazon iszonyú káromlások el-
, melyek ezen alkalommal (a tárgyaláskor) bünte-
lül ejtettek ki Isten és szent vallása ellen; tiltako-
nk Krisztus Jézus helytartójának szent személye s
cintélye megsértésére mondott nyilatkozatok ellen.
ltakozunk a bizottsági előadók által használt isten-
en érvelések ellen, kik szembeszállván Krisztus
zus evangéliomával, nem átalottak azt állítani, hogy
evangéliomi tanácsok, azaz a szegenység, szüzes-
g és engedelmesség fogadalmai ellenkeznek az em-
r minden anyagi, erkölcsi és értelmi haladásával.
iltakozunk azok illetéktelensége és ellenmondása
len, kik, miután esküvel igérték a statutum meg-
rtását, miután a kath. világnak ünnepélyesen meg-
érték, hogy az egyház hatalmát érintetlenül hagyják,
őterjesztenek és helyhenhagynak oly törvényeket,
elyek ellenkeznek a statutum első czikkelyével, s a
ápa lelki hatalmára, az egyház legszentebb törvé-
yeire fölötte sértők. Tiltakozunk a rágalmak, hamis
llítások, hazugságok ellen, melyek alaptalanul, min-
en bizonyíték nélkül fölhozattak és terjesztettek a
olostorok és szerzetesek rovására, holott ezek jogá-
an áll saját jó hirnevöket megóvni. Tiltakozunk a
zerzetesházak erőszakos kisajátítása, javaink lefog-
lálása és más czélra fordítása ellen, minden igazság-
alan bitorló ellen föntartván jogainkat, melyektől
örvényesen semmiféle világi hatalom meg nem
oszthat bennünket.« Fölebbeznek a pápához, az
sszes katholikus hivekhez, a joghoz, minden mű-

velt és pártatlan ember ítéletéhez s a mindenh-Istenhez.[1])

A törvény azonban törvény maradt. A liqui-junta irgalom nélkül kiüzte a szerzeteseket lakaik-elárverezte birtokaikat, melyek áraiból a közczél-alig jutott valami; adó alá vetette a szerzetesek-még az éhenhalástól is alig biztosító nyugdijait, mise-stipendiumokat, és hogy a sarczolás teljes -gyen, magát a feszületet is.[2])

S Victor-Emanuel, kormányának ilyetén e-rása után mondá 1873. november 15-iki trónbeszé-ben: »Olaszország bebizonyította, hogy Róma s

[1]) Teljes szövegét l. Civ. Catt. 1873. s. VIII. v. X 718—720. — A szerzetesrendek eltörléséről szóló törvény -gyalásakor a kormány kijelentette, hogy e törvénynyel nem -lozza a szerzetes rendeknek mint ilyeneknek eltörlését, csu- megvonja tőlök az állam törvényes elismerését. Miután az -lam elválasztatott az egyháztól, mondák a kormány képvis- az állam nem ismerhet el jogi személyeknek oly társulato-melyektől a polgári és politikai jogokat megvonta. S minth- a szerzetesrendek megszüntek polgári léttel birni, a korm-természetesnek találta, hogy azon testületek birtokai is az -lamra szálljanak. E fölfogás alapján a fönnálló társulási jog-fogva utóbb némely szerzetesrendek tagjai uj kolostorokb- egyesültek. A kormány azonban létezésök jogát is tagadta governo creda sia dovere dello stato il negare loro vit- s 1876. aug. 22-ikén kelt rendelettel megtiltotta, hogy a k-lostorokba fölvett egyének professiót tehessenek; egy más- ugyanazon év szeptember 10-iki rendelettel pedig föloszlat-sal fenyegeti azokat, kik a társulás jogát igénybe véve conven-ben egyesülni merészelnének. (Mindkét rendelet szövege l. Civ. Catt. 1876. s. IX. v. XII. 110—113.)

[2]) A di Cavarzere-feszületre, mely előtt számosan szok-ták ajtatosságukat végezni, 500 lirányi adót vetettek.

ország fővárosává lehetett a nélkül, hogy a pápa függetlensége lelki tisztének gyakorlatában és a katholikus világhoz való vonatkozásaiban megcsorbíttatott volna!«

Ugyanazon év deczember 22-ikén a szent atya titkos consistoriumot tartott, melyben Simor János Magyarország primása, esztergomi érsek áldozár-bibornoknak neveztetett. Az allocutio, melyet a szentatya ez alkalommal tartott, nem tétetett közzé; de Visconti-Venosta Olaszország külügyére értesülés után azt állította, hogy a pápa allocutiójában érintette a jelen viszonyokat, s a tizenkét bibornok [1]) kinevezésével meg akarja akadályozni, hogy conclave esetében az egyház ellenségei, vagy azok, kiket ő azoknak tart, jogtalan befolyást gyakoroljanak szent Péter utódjának megválasztásában.

Ezen »értesítés« alapján Olaszország külföldi képviselőihez 1874. január 1-én a conclave ügyében jegyzéket intézett, melyben mondja: »Miután a pápa maga szólott a conclave eshetőségéről, ugy hiszem, nem vétek az ő Szentségének tartozó tisztelet ellen, ha ezen alkalommal tudatom a magatartást, melyet a király kormánya ilyen, mint reméljük, nagyon távol eshetőségben követni fog. E magatartás

---

[1]) A 12 bibornok: Moraes Cardoso Ignácz lissaboni patriárka, Regnier Renát cambrai-i érsek, Tarnóczy Miksa salczburgi érsek, Chigi Flávius érsek párisi nuntius, Falcinelli Antoniacci Marián bécsi nuntius, Bario y Fernandez Marián valenzai érsek, Oreglia Lajos érsek portugalli nuntius, Simor János, Guibert József párisi érsek, Tarquini Kamill jézustársasági, Martinelli Tamás ágostoni.

nem függ az olasz kormány tagjaitól, ki van az jelölv az 1871. május 17-iki törvény 6-ik czikkelyében. (I- idézi a garantia-törvény 6., 7. és 10-ik czikkelyét. Ezek határozott intézkedések, melyek hiven és pontosan meg fognak tartatni... Az idézett czikkelyek szerint a conclave Rómában törvényesen kivételes helyzettel fog birni. Souverainitását Rómában törvény biztosítja s a pártok minden hullámzása fölé állítja; a conclave tehát magasztos missiójának megfelelőleg a biztonság és függetlenség paizsával fog birni.« [2])

[1]) 6. §. A pápai szék üresedése alatt semmiféle bírói vagy politikai hatóság, semmiféle okból, nem akadályozhatja vagy meg nem szoríthatja a bibornokok személyes szabadságát. A kormány gondoskodik arról, hogy a conclave és egyetemes zsinatok semmiféle külerőszak által meg ne zavartassanak.

7. §. A közhatalom semmiféle képviselője hivatalos eljárás szine alatt be nem nyomulhat azon palotákba vagy helyekbe, melyek a pápának rendes vagy ideiglenes lakhelyül szolgálnak, vagy a melyekben conclave vagy egyetemes zsinat van együtt, ha csak a benyomulásra a pápa, conclave vagy zsinat által föl nem hatalmaztatik.

10. §. Azon egyháziak, kik hivatalos minőségben Rómában a szentszék lelkihatalmából folyó ügyekben ténykednek, a közhatalom részéről semmiféle vizsgálatnak, nyomozásnak nincsenek kitéve. Minden, Rómában egyházi működésben ténykedő idegen azon személyes garantiákat élvezi, melyekkel az ország törvényei értelmében az olasz polgárok birnak.

[2]) Teljes szövegét l. Civ. Catt. 1874. s. IX. v. I. 475-477. Ugyanakkor a pápaválasztásra vonatkozó hamis bulla tétetett közzé először a Kölner Zeitungban (1874. jan. 9-iki sz.). Antonelli bibornok 1874. január 17-iki jegyzékében e bullát határozottan hamisnak nyilvánította. L. Civ. Catt. m. fönnebb 726. l.

IX. Pius egy Windischgrätz herczeg által veze-
, nemzetközi küldöttséghez 1875. ápril 12-én inté-
t beszédében az egyházüldözés miatt közvetve
gához az olasz királyhoz fordult. »Szavammal,
ndá, a királyhoz fordulok, kinek fönséges család-
an szentek is voltak; és atyai szeretettel és szent
:tem által sugalt buzgalommal mondom neki: Fel-
; ! Kérem, fölhivom a fölséges elődök, a
ld. Szüz, magának Isten nevében, és hozzáteszem,
át érdekében: ne terjeszsze ki kezét, hogy még egy
is törvényt is aláirjon és szentesítsen az egyház ká-
ra: mind az, mely a büntető codexra, mind amely a
tonaállításra vonatkozik, a clerus, s ha lehetséges,
agának a kath. egyház megsemmisítésére irányul.
ölség, isteni félelemből, saját alattvalói és a társa-
ilom javáért ne öregbitse büneinek számát, ne su-
osbítsa lelkiismeretét az egyház uj vértanuságai
tal...«[1])

Azonban a király a katonaállításról szóló tör-
ényt, melyet a parlament a clerus rovására még su-
rosbitott, 1875. június 7-én szentesíttette. E törvény
zerint a papok kivétel nélkül béke idején egy évig
iint önkénytesek tartoznak szolgálni; háború esetó-
en pedig mindnyájan, a püspököket sem véve ki, kik
5 éven aluliak, fegyveres szolgálatra kényszerít-
etnek.[2])

1874. július 10. és 11. közti éjjel hunyt el De Me-
ode Fer. Xav. a pápa alamizsnása 54 éves korában.

[1]) Civ. Catt. 1875. s. IX. v. VI. 352—355.

[2]) V. ö. La legge per la leva dei chierici. Civ. Catt.
1875. s. IX. v. 6. 528. s. kk. — A törvény tárgyalásakor Alli-

A clerus üldöztetését követte a püspököké. Ü-gyet erre a »exequatur« kérdése szolgáltatott. A olasz kormány a garantia-törvény 15-ik czikke szerint lemondott 1870-ig birt jogáról, hogy az ü-sedésbe jött püspöki székekre megerősítés végett általa kinevezetteket a pápának fölterjeszsze; ugyanazon törvény 16-ik czikkelyében azt követe hogy az uj püspökökhöz intézett bullák kir. »exequa-tur«-nak vettessenek alá, vagyis, ha ugy tetszik, a p által kinevezett püspököket vissza is vethesse. E tör-vényt megerősítette, sőt szigorította egy 1871. jún. 25-én (s egy utóbbi 1876. október 22-ikén) kelt kir. rendelvény. Olaszországban 1871-ben vagy harmin püspöki szék üresedésben volt. IX. Pius 1871. októ-ber 27-én azokat betöltötte.[1]) A kinevezett püspökö bulláikat nem terjesztették kir. exequatur alá, a kor-mány meg megtagadta tőlök a hivatalos elismerést

Maccarani képviselő nem kivánta, hogy a papok a kat... szolgálattól fölmentessenek, hanem hogy az áldozárok m... katonalelkészek alkalmaztassanak, ugy mint az orvosok... katonaságnál is orvosokul használják. Mire Nicotera (r... garibaldista) azt válaszolá, hogy sok katonát látott megha... (a garibaldisták közől), de egyik sem kivánt gyónni. »Vig... (allegramente) haltak meg nemcsak a csatatéren, hanem a kór-házban is; lelkészről senki sem akart tudni. Talán máské... lenne a rendes hadseregben; de nem hiszem.«

[1]) »Mint az isteni Üdvözitő, mondá ez alkalommal, kül... az apostolokat, ugy küldlek titeket Olaszország szerencsét... egyházmegyéibe, melyek annyi ideig pásztorok nélkül voltak. Nem tudom, elfoglalhatjátok-e székeiteket; nem tudom, les... miből élnetek. Ne féljetek, bármily nélkülözéseket hoztak ... reám, a hivek szeretete megadja, amire szükségem van; ug... lesz veletek is...«

nem ismerte el püspököknek, megtagadta tőlük a püspöki jövedelmeket,[1]) bezárta előttük a püspöki palotát. A püspökök nem követelték jövedelmeiket; ahol a püspöki palotába nem bocsáttattak, a papnöveldéből kormányozták megyéiket. E helyzet elmaradhatlanul a kormánynyal való összeütközéseket vont maga után. A püspökök elleni szigort a hetvenes évek elején a német barátság csak nevelte. 1875-ben már 33 érseket és püspököt űztek el, részben fegyveres hatalommal, püspöki lakhelyeikből.[2])

A kormány politikáját találóan jellemzé az 1877. július 20-iki parlamenti ülésben Petrucelli della Gattina: »A mi politikánk mindenben, minden eszközzel a világban létező túlsuly ellen harczolni... Azt látjuk, hogy ez a katholicismus az egyenetlenség, szerencsétlenség eszköze; ezt meg kell semmisítenünk.« Ide czéloz a porosz mintára készült

[1]) De azért a segélyadományokat, melyeket a pápa és hívek részéről kaptak, adó alá vetette.

[2]) 1876-ban több olaszországi püspök a szentszéknél kérdést tett, vajjon oly körülmények közt, midőn az »exequatur« hiánya miatt a püspökök nem teljesíthetik tisztöket, mi által a hívekre is nagy lelki kár háramlik, az »exequatur« megadása végett bulláikat beterjeszthetik-e a kormánynak. Erre a vizsgálati (Inquisitionis) congregatio 1876. november 29-ikén azon választ adá: »Tolerari posse«. Erre vonatkoznak az 1877. márcz. 12-ki allocutio szavai: »Novissima declarare coacti fuimus, tolerari posse, ut acta canonicae institutionis eorundem Episcoporum laicae potestati exhibeantur.« (L. Acta L. Sedis. 1878. vol. X. 90—91.). A kormány azonban azóta egyiknek megadja az exequaturt, a másiktól pedig megtagadja; minden okadatolás nélkül, legfölebb magánuton azt tudatja vele, miszerint tudja róla, hogy nem barátja a kormánynak.

törvény »az egyházi hivatallal való visszaélés ellen«, mely az egyházakat egészen a polgári hatalom önkénye alá hajtja, és tömeges bebörtönzéseket és pénzbirságolásokat helyez kilátásba;[1]) amely törvény által tényleg a garantia-törvény is eltöröltetett.

Az egyház feje ezen igazságtalanságot a szokottnál keményebb kifejezésekkel megbélyegzé.

»Hetedik éve már, mondá 1877. márczius 12-én tartott »Luctuosis« kezdetű allocutiójában, hogy világi fejedelemségünk megszállói minden isteni és emberi jogot lábbal tapodván, ünnepélyes szerződések alkalmával adott hitöket megszegvén, egy jeles kath. nemzet szerencsétlenségeit fölhasználván, fegyveres kézzel elfoglalták tartományaink fönmaradt részét, hatalmokba ejték e szent várost, s ily fölötte igazságtalan tettel az egész egyházat gyászszal tölték el. Daczára a tettetett s hit nélküli igéreteknek, melyeket ugyanakkor a mi ügyeinkről a külkormányoknak tettek, hogy tiszteletben akarják tartani az egyház szabadságát és a római pápa függetlenségét, nem áltattuk magunkat a szomorú és nehéz jövő iránt, mely uralmok alatt reánk vár; sőt jól ismervén az istentelen szándékokat, melyek sajátjai mindazoknak, kiket a forradalom ugyanazon szelleme és bűnös frigy fűz össze, nyiltan kimondottuk, hogy ama szentségtelen megszállásnak czélja nem csupán államunk elfoglalása, hanem világi hatalmunk megszüntetése által egyszersmind megsemmisítése az egyház összes intézményeinek, a szentszék tekintélyének s Krisztus hely-

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. 1877. s. X. v. t. 493—494.

tartói hatalmának, mely reánk, bár érdemetlenül, ruháztatott.

»S valóban azt mondhatni, hogy az egyház épületét és rendét illetőleg a pusztitás és fölforgatás műve már-már be van fejezve, ha nem is az üldözők szándéka és gyűlölete szerint, legalább a fölötte sulyos károkat tekintve, melyeket maig okoztak; elég az uj uralom kezdetétől megjelent törvényekre és rendeletekre fordítanunk tekintetünket, hogy világosan lássuk, miszerint egymásután ragadtattak ki kezeinkből az eszközök, melyekre a kath. egyház kellő kormányzatához szükségünk van. Ugyanis a szerzetesrendek eltörlése nemcsak serény és hasznos munkatársaktól fosztott meg, kikre az egyházi congregatiók ügyei elintézésében, szent tisztünk sokoldalú gyakorlatában nagy szükségünk volt, hanem egyszersmind e városunkban annyi központot szüntetett meg, melyek külföldi nemzetek szerzeteseit magukba fogadák, kik időnkint e fővárosban össze szoktak gyülekezni vallásos érzelmök megszilárdítására, s azért, hogy működésökről számot adjanak; ekként gyökereiktől szakították el azon hasznos és jótékony növényeket, melyek az áldás és béke gyümölcseit a föld minden részében elterjesztették. Ugyanazon igazságtalan eltörlés, mely Rómában a szent missiókra alkalmas férfiuk képezésére létezett collegiumokat sujtotta, melyből az érdemes munkások az evangéliom világosságát a föld távol és lakatlan részeiben terjesztették, egyszersmind annyi népet megfosztott a vallás és szeretet segélyétől, nagy kárára a hitterjesztésnek, sőt magának a keresztény polgárosodásnak,

mely vallásunk szentségéből, tanaiból, erkölcseib. sarjadzik. És ezen már magukban fölötte sulyos s a vallásra szintugy, mint az emberi társadalomra kár- törvények még sujtóbbakká lettek az uj miniszt- rendeletek által, melyek szigoruan tiltják a mindké- nemű szerzeteseknek közös házban való együtt lak- sát és uj szerzetestagok fölvételét. Föloszlattatván a szerzetesrendek, a világi clerus megsemmisítésé- fordították gondjaikat, s Olaszország püspökeivel .. dalmunkra látnunk kellett, hogy egy uj törvény álta az egyház legszebb reményei a szentélytől eltávol.. tattak, fegyverviselésre és hivatásuk szellemével egé- szen ellenkező életre kényszerítvén a fiatal levitákat azon korban, midőn már Istennek szentelendők vala- nak. Következtek aztán más igazságtalan törvények, melyekkel az egész örökség, melyet az egyház szent és sérthetetlen czimeken bírt, legnagyobb részben el- foglaltatott, s helyébe esélyektől és a kormányon ülő szeszélyétől függő csekély járadékok tétettek. Lát- nunk kellett, hogy bitoroltattak és világi czélokra fordíttattak számtalan épületek, melyeket a hívei vallásossága nagy költséggel állitott, melyek a ke- resztény Róma legszebb ékeit képezték, melyek az Ur jegyeseinek vagy más szerzetes testületek befoga- dására voltak szánva. Azonfelül tőlünk és az oltár szent szolgáitól elvétettek az irgalmasság és jóté- konyság annyi műve és intézménye, melyek közől né- melyeket az inség és egyéb nyomorok enyhitésére maguk elődeink, a római pápák és külnemzetek val- lásos buzgalma alapított, és ha a jótékonyság e közintézeteiből még egynémely az egyház felügyelete

tt maradt, nem fog elmaradni oly törvény, mely ünk azokat is elvegye, vagy egészen megsemmisítse, nt ezt a kormány szavai és tettei világosan sejte. Láttuk azonfölül, s ezt szivünk legnagyobb fájlmával említjük, hogy az egyház hatalma és vezee alól lassankint elvonatott a köz- és magánoktas, és a tanítás gyanús-hitüekre vagy épen az egyház ilt ellenségeire bizatott, kik nem átalottak nyiltan entagadást hirdetni.

»Megsemmisíttetvén ekként minden vallási inzmény, nem volt egyéb hátra, mint az oltár szolgáit ki tisztök szabad gyakorlatában is akadályozni; ez megtörtént a képviselők házában legujabban megavazott törvény által, melynek czime: »a clerus sszaélései«. E törvénynél fogva püspökökre és paokra nézve bünténynek, következésképp sulyos büntés alá esőknek nyilvánittatnak azon tettek, melyeket idézett törvény szerzői a közlelkiismeret és családi ke megzavarásának gyülöletes neve alatt foglalnak sze. Ugyanazon törvény szerint mindennemű szóli előadás vagy irat, melyekkel a vallás szolgái ndeleteket, törvényeket vagy a közhatóság bármely ttét mint Isten és az egyház törvényeibe ütközőket jelentenek, büntetés alá esik, valamint azok is ik a mondott iratokat terjesztik, bár mely egyházi atóságtól vagy helyből származzanak is azok. Mielyt e törvény szentesíttetik és kihirdettetik, világi örvényszék fog itélni afölött, hogy midőn a pap a zentséget kiszolgáltatja vagy Isten igéjét hirdeti, ajjon és mennyiben zavarja ez a közlelkiismeretet s családi békét; a püspöki és papi szó meg lesz bé-

nítva, sőt elnyomatva; az lesz Krisztus Jézus hely-tartójának szava is, ki noha személyére nézve, … mondják, politikai tekintetben nem felelős, de b… tetni akarják őt azok személyében, kik az ő vétség…ben részesek, mint egyik miniszter nyilt parlament… személyünkre czélozván kijelenté, miszerint a tö… nyekben sem uj, sem szokatlan, sem pedig jogi … malia, hogy ha a főszerző nem büntethető, bünt… alá essenek a vétség részvevői. A miből megérthe… hogy a kormányon ülők szándéka szerint e tör… bennünket is sujt, ugy hogy midőn szavaink vagy t… teink a törvénynyel meg nem egyeznek, a püspö… és papok, kik beszédeinket és intelmeinket kihird… vagy végrehajtják, bünhődnek azon állítólagos vét… miatt, melyért mint főszerzőnek itéletök szerint … künk kellene bünhődnünk.« [1])

E szózatra az olasz kormánysajtó azt mon… hogy fölségsértő. A miniszterek tanácsot tartottak … fölött, megengedjék-e az allocutió terjesztését, … már-már annak megtagadását határozták el. D… minthogy Európa színe előtt annyiszor hirdett… hogy a pápa Rómában teljesen szabad, megengedt… közzétételét a lapokban kedvező értelmezés nélk… (e l l e n e szabad volt akármit irni). A pápa megc… folását Mancini miniszter vállalta magára, ki e… márczius 17-ikén kelt jegyzékben s z e n v e d é l y e… s é g r ő l vádolja a pápát, ki h á l á t l a n az olas… kormány által neki tett nemeslelkü engedmény…

[1]) Teljes szövegét l. Rel. 1877. I. 24. sz. V. ö. Sim… János bibornok-hg.-primás körlevelét: »In postremam sum… Pontificis allocutionem observationes.« U. o. 37—40. sz.

.nt; fenyegeti, miszerint megérdemelné, hogy mint a szország békéjének zavarója megbüntettessék. »Bi- nyára, mond, nincs Európában rendezett kormány, ›ly tűrhetne ily sértést és a népnek nyilt fölhivását ra, hogy a fönnálló politikai intézményektől és or- ágos törvényektől engedelmességét megtagadja.« [1])

Antonelli bibornok ekkor már nem élt. 1876. vember 6-ikán hunyt el.[2]) A helyébe kinevezett i m e o n i János bibornok, volt madridi nuntius nem sett (1877. márcz. 21.) Mancini jegyzékét kellő érté- re szállítani. »A miniszter körjegyzékében, mondja, t rendeli, hogy a pápai okmányt közlő hirlapok nem dözendők, föltéve, hogy nem kisérik azt oly fejtege- sekkel, melyek helyeslést s hozzájárulást fejeznek i. E határozat ugy tüntettetik föl, mint annál vilá- osabb bizonyítéka azon s z a b a d s á g n a k, melyet pápa legfőbb hivatalának gyakorlatában élvez, mi- tán az allocutio, a miniszter kijelentése szerint, tul- iegy minden elképzelhető határon, és csakis a pápa á l á t l a n s á g á t tünteti föl szemben oly kormány- yal, mely az egyház irányában annyira bőkezűnek s nagylelkűnek mutatta magát. Ezzel szemben az gazság az, hogy ha szükség volt még uj bizonyítékra dolgok azon sajnálatraméltó állapotának megvilá- gítására, mely a szent atya beszédében igazsághűn cseteltetik, ugy a szóban forgó körrendelet legvilá- gosabb bizonyítékot szolgáltat hozzá. Mert azon pil- anattól fogva, midőn egy pápai nyilatkozatnak közzé-

---

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. 1877. s. X. v. II. 113—116.

[2]) L. a következő fejezetet.

tételo valamely pecsétőr tetszésétől tétetik függ
a pápai szó szabadsága illusoriussá lesz.«

Azon ellenvetésre, hogy a pápa allocutióját
elhagyva az egyházi tért, politikaira ment át, az
lamtitkár igy válaszol: »Aki az allocutiót olva
azelőtt világos, hogy abban a tények elősorolás
tán és egyedül vallási érdekeket érint, me
közé mindenelőtt számitandó azon követelés, hogy
apostoli hivatal gyakorlása teljesen és valósággal
getlen legyen. Amennyiben pedig az egyházon e
sebek oly politikának szomorú eredményei, mely
ságtalanul oly térre lépett, mely nem az övé, n
mondhatni, hogy tulmegy hatáskörén az, kinek j
s kötelessége is mindaddig tiltakozni, mig iga
vissza nem nyeri.«

»Különben, folytatja, ezen egyetlen tény, hogy
miniszter a föld legmagasztosabb tekintélye által ün
pélyesen mondott beszéddel szemben mellőzve az
utóbbiban igazságtalanságoknak jelzett tényeket m
lyeknek a tekintély áldozatul esett, ezt mintegy ité
ke elé idézi, s oly nyelvezettel, mely teljesen különb
attól, melyre válaszolni akar, ezen tekintélyt erősz
kossággal s lázadásra való izgatással vádolja, s
annyira megy, hogy szemére hányja, miszerint »p
naszkodott«, mikor nézete szerint »hálálkodnia« ke
lett volna: ezen egyetlen tény elégséges annak kim
tatására, mily bizalmat lehessen helyezni az egyh
legfőbb lelki hivatala irányában ismételten kifejez
tisztelete és hódolata biztositásaiba.« [1])

---

[1]) Teljes szövegét l. Rel. 1877. I. 238.

A kormány s a vele szövetkezett parlament el-·ása mutatta, miszerint neki Rómára azért is volt ıksége, hogy a pápa világi hatalmának megszünte-ɜe mellett ha meg nem szüntetheti, legalább nehe-;se lelki hatalmának gyakorlatát, s ekként folytassa, végre győzelemre segítse régi harczát az egyház len. Ide czélozott az egész egyház-politikai törvény-ızás. A már fölsorolt egyházpolitikai törvények so-t még tetemesen megtoldhatnók, mert csak a bbekre terjeszkedtünk ki, mint midőn törvénynyel 877. júliusban) kényszeríték a szülőket, hogy gyer-ekeiket az egyház felügyelete alól teljesen kivont ɔzségi iskolákba küldjék, melyekben a hittan csak :on gyermekeknek adatott elé, kiknek szülei azt ha-ırozottan kivánták; midőn a kath. vallás és szolgái-ak üldözése mellett akatholikus felekezetek terjesz-ɜsét minden lehető kedvezményekkel előmozdították ;b. Ily rendszerrel a pápa épen oly kevéssé békül-etett ki, mint nem békül ki Krisztus Béliallal. A ápa »non possumus«-a tizenkilencz százados. Be-örtönözhetik, száműzhetik, mint már nem egyszer ɔrtént; de az igazságtalanságot soha sem mondotta ;azságnak, a jogtalanságot nem jognak.

A zaklatásokat, melyekkel az olasz kormány a atholikusokat fölháborította, tetézte Isten házainak ıegszentségtelenítésével. Itt a templomot lovardává lakíttatta át, ott hadgyakorlati iskolává vagy fegy-ertárrá; részben azokat bezáratták vagy egészen erontották, ugyanakkor, »midőn, mint az állam-itkár panaszolja, minden kedvezményben része-ítik a protestáns templomokat, melyek Róma

leglátogatottabb helyein nagy számmal emelkednek.« [1])

Néhány szóba összevonva az uj Olaszország egyházpolitikai törvényhozását, az alapjában erkölcstelen és vallástalan, végczélja pedig a pápaság s magának a vallásnak is megsemmisítése.

Már csak ennélfogva sem mondható a »római kérdés« megoldottnak.

Egy ma a kath. egyház ellen föllázadott tudós, dr. Döllinger mondá 1861. szeptember 11-ikén Münchenben: 1) Midőn a pápa védi világi hatalmát a külgonoszság támadásai és az annexio ellen, a legtörvényesebb ügyért küzd. 2) A pápa ügye minden törvényes fejedelemség ügye, ügye Európa köztörvényének, békéjének s rendének. 3) Az egyháznak föltétlenül független főre van szüksége. A pápa semmiféle fejedelemnek vagy kormánynak nem lehet alattvalója; az egyház java és egysége követeli, hogy ő maga is fejedelem legyen, e fejedelemség nem lehet merő czim; valódinak kell annak lennie, mely a tény szilárd alapjára legyen fektetve. Azért saját területtel és afölött fejedelmi jogokkal kell birnia; és ha attól megfosztatik, világi hatalmának visszaállítása az összes kereszténység közös érdekévé és föladatává lesz.«

E szavak igazságát Olaszország egyházpolitikája mindenki előtt fölfoghatóvá teszi.

---

[1]) L. Simeoni bibornok 1877. augusztus 23-iki jegyzékét Civ. Catt. 1877. s. X. v. IV. 494—496.

XXVIII.

Három halott.

III. Napoleon. — Politikai pályáját a pápa elleni összeesküvéssel kezdé. — Francziaország hagyományos politikája. — Ezzel szakitott az 1789-ki forradalom. — III. Napoleon nagybátyja és a forradalom nyomaiban haladt. — Politikája Olaszország és a pápaság irányában. — Bukása. — Mily meggyőződéssel végezte életét. — Jellemzése. — Antonelli. — Előélete. — Bibornokká lesz. — Gaetában. — Jellemzése. — Halála. — Victor-Emanuel. — Ifju kora. — Tehetségei és hajlamai. — Rómától félt. — Betegsége. — Halála.

Rövid időközökben három nevezetes férfiú szállott sirba, kik különböző irányban jelentékeny befolyást gyakoroltak a pápaság sorsára: III. Napoleon, Antonelli és Victor-Emanuel.

III. Napoleont kora Sphynxének szokás nevezni. Pedig határozott programmja volt: föladatául tűzé ki dynastiája alatt az első császárság hatalmát az 1789-ki elvek, tehát a nagy franczia forradalom elveinek alapján visszaállítani és megszilárdítani, Francziaországot egy ujonnan rendezett Európa élére állítani segítségével a plebiscitumoknak, suffrage universelnek, területi pótlásoknak, non-interventiónak, bevégzett tényeknek s a nemzetiségek összetömörítésé-

nek. E programmot családjától öröklé, a kivitel-neveltetése szolgáltatott neki irányt.

Atyja Napoleon Lajos hollandi király, I. Napoleon testvére, ki azonban őt saját fiának soha sem ismeré el; anyja Beauharnais Hortenzia, I. Napoleon első nejének Josephine-nek leánya volt. I. Napoleon mig fia nem volt, őt szemelé ki utódjául. Miután a császár egyetlen fia, a reichstadti herczeg (II. Napoleon) 1832-ben Schönnbrunnban elhunyt, Napoleon Lajos ismét magát tekinté a franczia trón törvényes örökösének.

I. Napoleon bukása után anyja Hortensia Arenenbergben, Svájcz thurgaui cantonjában a bódeni tó mellett települt le. Itt Hortensia termei az európai összeesküvők gyülhelyeivé lőnek. Napoleon Lajos, ki nevelőül Lebas-t, hasonnevű véres forradalmár, Robespierre barátjának fiát nyeré, gyermeksége éveiben forradalmi elvekkel telíttetett, forradalmi összeesküvéseknek volt szemtanuja. Nyolcz évet az augsburgi gymnasiumban töltött. Amint Romagnában a pápa ellen fölkelés szerveztetett, Napoleon Lajos anyja kivánatára Olaszországba sietett a pápa, a számüzött Napoleonidák egyetlen jótevője ellen fegyvert ragadni s a carbonarikkal szövetkezett. Első politikai pályáját tehát a pápa elleni lázadással kezdé. Az olasz forradalmárok azóta magukénak tekintették. A francziaországi, strassburgi és boulognei merényletek előtt és után majd Svájczban; majd Amerikában, de leginkább Angliában élt, hol főművét és programmját: »Les ideés Napoléoniennes« (a napoleoni eszmék) 1839-ben adá ki.

Mint ham-i fogoly irá: »Nem kivánom e helyet elhagyni; a névvel, melyet viselek, nincs más választásom, mint a börtön homálya, vagy a trón fénye.«

Az 1848-iki események a trónra nyitottak neki utat. Vajha ekkor fölfogta volna föladatát! A történet bizonyítja, hogy Francziaország sorsa Nagy Károly óta szorosan összefüggött a pápaságéval. Azon időtől fogva, midőn Francziaország a kereszténység politikájának élére állott, egyszersmind biztosította tulsúlyát a világban. A hol a kath. egyháznak egy-egy hítküldére működék, mindenütt tiszteletet szerzett a franczia névnek, mindenütt hirdette: gesta Dei per Francos!

S e szövetség a pápaság és Francziaország között ennek a világban nem csupán a politikai tulsúlyt biztosítá, hanem jóléte gyarapodásának is csatornákat nyitott a világ minden részében. E szövetséget megbontá az 1789-iki franczia forradalom. A jacobinusok hátat fordítottak a franczia politika százados hagyományainak. S azon pillanattól, melyben a forradalom fia I. Napoleon, ahelyett, hogy Francziaországot viszszavezette volna régi politikájához, inkább a forradalom nyomaiban haladt, ez ország hanyatlásnak indult.

III. Napoleon mégis a forradalom és nagybátyja nyomaiban indult. »Napoleon eszméi«-ben mint carbonaro és a nemzetiségek apostola hatalomra jutása esetében a tartományokra szaggatott Olaszország egyesítését helyezte kilátásba. [1]) Mily helyzetet szánt a pápaságnak, 1831-ben bebizonyítá, midőn

[1]) Ideés Napoléoniennes 143. l,

a pápa világi hatalmának megdöntésére maga fegyvert ragadott.

Midőn képviselővé és utóbb (1848. decz. 10.) ... millió szavazattal Cavaignac ellenében a franczia köztársaság elnökévé választaték, bár nem őszinte a régi franczia politikához látszott visszatérni.[1]

Hogy IX. Pius pápa világi hatalmának visszaállításában sem tudta teljesen a carbonarót, a forradalmárt levetkezni, e mű első kötetében előadtuk. Merészebben fogott tervei valósításához, miután a souverain nép hétmillió szavazata (1853.) császárnak választotta.[2])

Midőn a pápaságot kétesbecsű oltalomban részesíté, Olaszországból figyelmezteték, hogy egykor

---

[1]) Kath. történetirók ezt leginkább Montalembert és Falloux befolyásának tulajdonítják. Ezek élénken feltüntették előtte a kath. clerus nagy befolyását Francziaországban. Napoleon ugy vélte, hogy a clerus segítségével sikerülend a császári trónt helyreállítania. De hogy a clerust megnyerje, előbb a franczia sereg által a forradalom által számüzött IX Piusnak utat kellett nyitnia Rómába.

[2]) Proudhon addig barátja, ekkor igy nyilatkozott előtte: »Ön sem dynastiát, sem egyéb állandót nem fog alapítani, mert önnek helyzete s születése ellenmondók és egymást kizárják. Ön császárnak proclamálja magát, kénytelen lesz hatalmát tulságosan kiterjeszteni, ki a hatalom ellen fegyveres kézzel küzdött; ön, ki annyira hirdette a szabadságot, elnyomóvá lesz, önkényt fog gyakorolni. . . . A szabadságnak nincs mit öntől tartania; anélkül, hogy annak tudtával birna, a hatalom és tekintély elvének többet fog ártani, mint az összeesküvők összesen. Ön Európa legnagyobb forradalmára!« (Le dernier des Napoléon, V. éd. Paris 1875· 61. l.)

mint carbonaro Olaszország függetlenségének és egységének valósítását igérte. A Pianori-, Tibaldi-, Orsini-merényletek mindannyi hatályosabb emlékeztetések valának. Cavour a császárral el tudta hitetni, hogy egy független és egységes Olaszország Francziaországra nézve nem képezend veszélyt. Igy vett részt Piemont a krimi háboruban és párisi congressusban. Ezt követte Olaszországban Ausztria megtámadása, amely mint katholikus hatalom, az éjszaki protestáns államokat, Francziaországnak ugyanannyi ellenségeit egyensúlyban tartotta. S minél közelebb lépett valósulásához Olaszország fölszabadítása, annál inkább előtérbe állott a római kérdés. 1859-ben III. Napoleon a pápának Róma mellett öt tartományt szánt. A »pápa és congressus« általa sugalmazott röpirat már elégnek találta a pápa részére Rómát föntartani, mely hanzaváros nemét képezendé. Alfieri Károly biztosnak állítá, miszerint a császár beleegyezett (1863. szeptemberben), hogy Rómából visszavonatván a franczia csapatok, a pápa bírja csupán Rómát, a campagnát és Civitavecchiát. [1]) S midőn 1867-ben a franczia csapatok a garibaldistákat nem engedék Rómába vonulni, egy olasz államférfiú előtt a császár megjegyzé: »Mig IX. Pius él, nem fogom megengedni, hogy Róma elfoglaltassék. IX. Pius halála után az egyház dolgait én fogom rendezni.«

A császár IX. Pius halálát nem érte meg. Hatalomra segíté Olaszországot, mely utóbb hátat fordított

---

[1]) Alfieri Carlo: L' Italia liberale, ricordi, considerationi, avvedimenti di politica e di morale. Firenze, 1872. 83. l.

neki, nagygyá tette Németországot, megalázta Ausztriát, egyedüli természetes szövetségesét, mint hitelét elvesztette a katholikusok előtt, kiket általa utóbb megcsalt, s elhagyatva a katholikusok szintúgy mint a forradalom által, melyet nem volt képes kielégíteni, 1870. szeptember 2-ikán Sedannál [illegible] politikai halálát.

Számüzetésében Chislehurstban a pápa világi hatalmáról Arese gróf előtt, kivel Arenenbergben együtt nevelkedett, igy nyilatkozott: »A pápa iránt személyes lekötelezettségeim voltak, melyek alól mint császár ki nem vonhattam magamat; mióta megszüntem Francziaország császára lenni, az olasz politikára az én actióm nem bírt többé befolyással.« És hozzátevé: »Ami bekövetkezett, azt előre lehetett látni; a régi állapot semmi esetre [illegible] fog visszatérni.« [1])

Ily meggyőződéssel végezte be étetét 187[illegible] január 9-ikén. Godard lelkész a haldoklóra ráadta utolsó kenetet; hogy a császár töredelmes gyónás által Istennel kibékült volna, az nincs bebizonyítva.

»III. Napoleon most már a történelemé, ir De Guitaut gróf. És mit fog az egyháztörténelem a császárnak az egyház ellen intézett támadásairól mondani? Azt, hogy az olasz háborút forradalmi czélból kezdette. Ismételni fogja szavait: »gyorsan cselekedjetek,« melyeket Cialdinihez intézett, midőn ez a gyönge pápai hadsereg elnyomására készült... Azt fogja mondani, hogy Európában uj nemzeti [illegible]

---

[1]) Opinione, 1873. jan. 18. sz.

mzetközi jogot alapított: a nemzetiség, non-inter-ntio és bevégzett tények jogát.... Azt fogja mon-.ni, hogy a szeptemberi conventiót kötötte, s hogy . a franczia hadsereg Mentanánál még jókor meg-lent, ez az ő habozásának d a c z á r a és Niel marsal élyes sürgetésére történt, noha a császár remélte, ›gy hadserege el fog késni.... Azt fogja mondani, ›gy Ausztria ellen csak azért viselt háborút, mivel : katholikus hatalom, mely egykor a pápaságnak ›gítségére siethetett volna.«..[1])

S miként itélt róla a forradalom? »A történe-›mre nézve kalandor, a morál előtt szörny vala.«[2])

III. Napoleon azon szerencsétlen fejedelmek özé tartozott, kik saját hibájok folytán még életök-›en szét láttak foszladozni mindent, mit nagy elősze-etettel alkottak. Francziaország, melyet Európa ›lére akart állítani, katonailag, erkölcsileg, politi-:ailag sülyedett; Saint-Cloud és a Tuileriák, melyeket ›riási költséggel szépített, a communardok által rom-›oltattak szét; megszégyenült a plebiscitum, mely ıltal a trónra nyitott magának utat; széttépetett a párisi szerződés, krimi győzelmeinek drága gyümölcse; rövid lét után megszűnt az általa alkotott mexikói birodalom; szétfoszlott a prágai szerződés, melylyel Németországnak Poroszország általi egyesülését vélte megakadályozhatni. Csak egy maradt, — Olaszország, ez is árulóvá lett, s Francziaország legnagyobb meg-

[1]) L' Univers, 1873. jan. 17. sz.
[2]) Siécle. 1873. jan. 11. sz.

próbáltatásakor ellenségéhez Poroszországhoz csatlakozott....[1])

Antonelli Jakab bibornok-államtitkár, kinél hosszabb ideig római bibornok alig viselte az államtitkári hivatalt, 1806. april 2-ikán Sonninóban, a nápolyi határon született. Atyja Domokos Rómába, hová átköltözött, előkelő, vagyonos polgár, anyja Mancini Loreta vala. XVI. Gergely pápa a családot nemességre emelte. Jakab a római egyetemen végzett tanulmányai után, 21 éves korában jogtudor lett, 1830-ban, tehát 24 éves korában fölvétetett a »Signatura justitiae«-be,[2]) melyben csakhamar előadó (referendarius) lett, és mint delegatus alkalmaztatott Orvietóban, Viterbóban és Maceratában, épen azon időben, midőn Napoleon Lajos a carbonarikkal szövetkezve a pápa ellen fegyvert ragadott. Miután a fölkelés elnyomatása után az osztrákok a legatiókat megszállották, Rómában a belügyminiszteriumban mint főtitkár működött, majd az apostoli kamara főkincstárnokává, azaz, pénzügyminiszterré neveztetett. IX. Pius őt 1847. június 11-ikén »Agatha della

---

[1]) V. ö. L' idea Napoleonica. Civ. Catt. s. VIII. v. IX 385. s kk.

[2]) Igazságügyi hatóság, mely a pápának kegyelmi vagy igazsági ügyben benyujtott folyamodványokat megvizsgálja s határozatait aláirás végett (signare) a pápának előterjeszti. Hogy valaki e hatóságba fölvétethessék, kellékül tisztes családból való származás, feddhetetlen életről való kimutatás s 7—8 ezer franknyi évi jövedelem kivántatik. Tehát Antonelli fölvétele maga megczáfolja azon hireket, mintha rablócsalád ivadéka volna.

›urra« czimmel bibornok-diaconussá nevezte s az amtanács élére állította. Ekkor a népszerűség :őpontján állott. Azonban a forradalom előhaladása ıkhamar háttérbe szorította; de minél inkább nőtt veszély, annál szilárdabb eltökéléssel osztotta a pápa sorsát. Ő volt az első, ki IX. Piusnak a aetába való menekülést tanácsolta. Gaetában a pápa ellett mint államtitkár működött. Ez időtől fogva rténete szorosan összefoly IX. Pius pápaságának ›rténetével. Gaetában mint a diplomatiai értekezlet :zetőjének, elvszilárdsága mellett engedékeny levén formában, sikerült egyrészről a hatalmak közti féltéenységnek fullánkját eltompítani, másrészt a szerelen franczia követeléseket mérsékelni.

IX. Piusnak Gaetából Rómába visszatérése ıtán óriási föladat várt reá. A Mazzini-uralom a ›ápai államot pénzügyi, kereskedelmi tekintetben — ız erkölcsit nem is említve — tönkre tette. S 1858-›an a pápai pénzügy már teljesen rendezett vala. Hcgy e gyors fölvirágzásnak főérdeme Antonellié 'olt, mutatta a forradalom dühe, mely 1855-ben Defelice bérencz karja által a bibornok élete ellen tört. Az olasz-franczia csábító ajánlatokat, IX. Piussal visszautasitotta s azok elfogadhatlanságát világos, határozott jegyzékeiben minden érdemleges választ lehetetlenítő módon bizonyitotta. Folytonos fenyegetések s támadások mellett tiz éven át sikerült a napoleoni politika végleges végrehajtását megakadályoznia.

Vannak, kik Antonellit arról vádolják, hogy a pápai államban politikailag föltétlenül maga

uralkodott.[1]) E vád igazságtalan. Neki zsinórmértékül szolgált a pápa iránti engedelmesség törvénye. Ollivier irja nem rég megjelent művében [2]), hogy a bibornok egy alkalommal igy nyilatkozott előtte: »Tudom, hogy mindenért, amit a pápa tesz, legyen az jó vagy rosz, engemet tesznek felelőssé. Ne adjon hireknek hitelt; a pápa sokat fogad, sokat kérdez, fontol és maga határoz; én csak szolgája vagyok.« És hozzáteszi: »A bibornok soha sem ment a pápához, mint mikor ez őt várta vagy hivatta, soha véleményt nem mondott, mint midőn kérdeztetett.« Engedelmességét bizonyítja az, hogy hosszú hivatalkodása alatt még ellenei sem voltak képesek soha a legkisebb ellenkezést közte és a pápa közt kimutatni.

1870. után az uj kormány szemei előtt a bibornok »életirata« terjesztetett, mely a legdurvább módon törekedett az államtitkár vallási és erkölcsi jellemét beszennyezni, amely életirat főforrásul szolgált a halála után terjesztett piszkolódásokhoz. Antonellihez ezen »életirat« megjelenése után számos tiltakozás érkezett. »Önök tiltakozásai, válaszolá erre nemes büszkeséggel a bibornok, bizonyitékul szolgálnak nekem, hogy a katholikusok saját ügyöknek tekintik a szentszék gyalázott tekintélyét megboszulni. Önök fölfogták, hogy ha nem volnék szerencsés a szentszék miniszterének lehetni, nem is részesültem volna azon megtiszteltetésben, hogy fejedelmem ellenségei megtámadjanak.

---

[1]) D' Ideville: Pie IX., sa vie, sa mort. Paris, 187?. 194. l.

[2]) L' Eglise et l'État au concile du Vatican II. ed. Paris. 1879. I. 504. l.

megtiszteltetés manapon a fönség jellemével bir. ındamellett nagyrabecsülöm a kitüntetést, melyet kath. világ irántam azáltal mutat, hogy tiltakozik on rágalmazók ellen, kik midőn engemet rágalaznak, a szentszék szennytelen hirnevét el kivánták mályosítani. Én hálát adok Istennek a kegyemért, melylyel elhalmoz, midőn megtámadtatom ok által, kik fejedelmemet bántalmazzák. Hogy zok védelmeznek, kik az én uramnak épen oly nagy, int kitartó buzgalommal szolgálnak, ez fölülmul indent, mit becsvágyam valaha kivánhatott.«

A legalacsonyabb rágalmazásokat, melyekben agy mértékben részesült, ha csupán személyére voatkoztak, megvetette. »Gyakran volt alkalmam, irja euillot Lajos, őt a legnagyobb viharok közepette átnom és megfigyelnem. Mindig nyugodtnak, majdiem érzéketlennek találtam... Egy alkalommal részeteket kérdeztem bizonyos nyomorult gúnyiratról, nelyet egy őt bántalmazó franczia (De la Guéroniére) a császári kéz segítségével tett ellene közzé. E piszkos könyvet, mely Rómában némi föltünést okozott, s neki is megküldetett, épen olvasta volt. »Ah, mondá, ön ennek a journalistának könyvét érti!« Erre elfordítá fejét, s tekintete egy távolabb levő szék lábánál akadt meg. A könyv ott hevert. A bibornok vállat vont, mosolygott, s ez ügyet egy szóval sem érintette többé. Az ily bántalmazások őt márványhidegen hagyák. Mi köze hozzájok? Napról napra IX. Pius szemei előtt él; IX. Pius tanúja volt ilyenek ellen. Ez elegendő volt.«

Nem ritkán fenyegető levelek érkeztek hozzá.

»Li riconosco al puzzo« (ismerem ezeket bűzök: szokta mondani, s hidegen dobá azokat papir sarába.

Antonelli bibornok ellenei által megtámad feddhetetlensége mellett fényes bizonyítványt állít ki Patterson a nagyhirű angol convertita. Rómában öt évet töltött vele egy födél alatt. »Ezennel kijelentem saját tapasztalatomból, irja, hogy Antonelli bibornok magán életében a kath. hit és erkölcs zászlaját mindig magasan lobogtatá... Ellenségei gyülölséggel és irigységgel telített kritikája alapján soha az erkölcsiség és becsületesség elleni vétséget nem tudott ellene fölhozni.... Azt tudom és bizonyítom, hogy feddhetetlen, őszinte, buzgó katholikus volt, ki gazdagon alamizsnálkodott és beszédeiben óvatos volt.«...

Szemére vetették, hogy a szentszék vagyonából hirtelen meggazdagodott, s családját gazdagította. Pedig atyja halála után minden testvér egyenkint másfél millió lirát örökölt, s a bibornok halála után activ vagyona összesen 429,103 lirát tett. [1]) Ékszergyüjteménye nagyobb részt fejedelmek ajándékaiból állott. »Ellenségei, mondja Ollivier, üldözőnek tüntették föl, pedig igazságos volt; fösvénynek mondották, pedig bőkezű volt; ravasznak állították, pedig egyeneslelkű vala; boszuállónak, pedig nemesszivű volt; senki nálánál gyakrabban nem élvezte a kibékités nemes örömét.« [2])

---

[1]) L. Ollivier idézett művét. I. 503.
[2]) U. o.

Nagy tehetségeit legnagyobb ellenei is, mint rour, elismerték és méltányolták. Olaszországot és a ›ai államokat senki nálánál jobban nem ismerte. A ›aság története s különösen annak a politikai hatal. khoz való viszonya képezték életének, bámulatos lleméneк tanulmányait. Magasztos tudattal bírt a paság méltóságáról, és rendíthetlen bizalommal teıtett annak jövője elé. Innen a széles látkör, a rendítıtlen nyugalom, működésének nagyszerűsége. Innen ›gvetése minden compromissum iránt. Innen oly éles, ›gtámadhatlan, beható, formailag tapintatos jegykei, melyekben a legigazságosabb fölháborodás, a gmélyebb fájdalom sem zavarja meg az eszme nyu›dtságát, tükörtiszta világosságát. [1])

Mióta az olaszok Rómába bevonultak, valamint K. Pius, ugy ő sem hagyá el a Vatikánt. Egészsége ıınyatlásnak indult. 1875-ben irá egy szemtanú, ›gy arczán látni a kimerülés, a több mint félszáıdos munkába való belefáradás nyomait. Hajának áromnegyed része kihullott; arcza megnyult; de ›tét, átható szeme ugyanaz maradt; lelkének benyoıása szerint bágyadtabban vagy élénkebben föllánolt; ugyanazon ragyogó szem, melyről egykor azt ıondák, hogy megbirja a napba való tekintést. A vériányban szenvedő roskadó test mindinkább közeledett nyészetéhez. Miután a halálra elkészült, Marinellit, .z apostoli paloták plebánosát a pápához küldé áldáaért, s bocsánatot kért tőle mindazon hibákért, nelyeket hosszú hivataloskodása alatt elkövetett.

[1]) V. ö. Die Persönlichkeit Antonelli's. Period. Blätter .877. I. H. 62. l.

IX. Pius áldását küldé a haldoklónak azon b… tosítással, hogy nincs mit megbocsátania, ha… köszönetet mond neki az államügyekben tanúsít… buzgalmáért, és a kiváló hüségért, melyet a pá… személye iránt mindenkor tanusított. 1876. novem… 6-ikán megszünt élni.

Politikájában követhetett el hibákat; de a… nem tagadhatni meg tőle, hogy ritka tehetségei… föláldozón szolgált az egyház és pápaság érdekein… és soha pillanatig sem veszté el bizalmát e magaszt… érdekek végleges győzelme iránt.—

Viktor-Emanuel, ki 1820. márczius 14-ik… Turinban született, a szerencsétlen Károly-Albert … lotharingiai Teréz-Mária, Ferdinand, toscanai nagy-herczeg leányának fia volt. Alig huszonkét éves ko-rában Mária-Etelka osztrák főherczegnőt vevé nő… tehát kettős czimen az osztrák uralkodó házzal ro-konságban állott. 1849. márczius 23-ikán lépett trónr… Szigoruan vallásos atyjának felügyelete alatt gondos vallásos nevelésben részesült. Későbbi életviszonyain… fogva a vallás és pápa személye iránt inkább fék-lemmel, mint őszinte hódolattal viseltetett. Szellem… tehetségei nagyon középszerüek voltak; inkább hajl… a katonai kalandokra, vadászatra és könnyelmű életr… mint komoly tanulmányokra. Mirafiorevel űzött bo… rányai, kit utóbb grófnévá tett s balkézre nőül vett… nejét Mária-Etelkát ifjú korában sirba vitték.

Kerülvén a munkát, annyira, hogy miniszter-tanácsban való részvéttől is irtózott, a fejedelem hely-zetével alig összeegyeztethető szertelen fesztelens… szereteténél, és korlátolt tehetségeinél fogva eg…

letében mások befolyása alatt állott. Ha mindjárt ıralkodása kezdetén és azóta folyton forradalmárok ıem veszik körül trónját, Victor-Emanuel alkalmasint Turinban maradt volna. Mazzini és Cavour akaraának végrehajtója volt.

Miután hadserege 1870. szeptember 20-ikán Rómát elfoglalá, hónapokig késett az uj fővárosban negjelenni. Még 1859-ben jelenté ki Turinban egy liplomata előtt, hogy ha Róma Olaszországé lenne is, soha abba be nem tenné lábát. Azt jósolták neki, ıogy az első éj, melyet Rómában töltend, végzetessé esz reá nézve. A Tiber 1870-ki nagymérvű áradásai olytán miniszterei figyelmeztették, hogy megjelenése Rómában elkerülhetlenül szükséges. Megtekinté az radás által károsított városrészeket, segélyt osztoatva, s érkezése napján távozott anélkül, hogy egy jt Rómában töltött volna.

A jóslatról megfeledkezett. Uralkodói teendői öbb izben Rómába szólíták, bár ott-tartózkodását nindig lehető legrövidebb időre szabta. 1877. deczember végén Mandriában Turin mellett betegen agyván Mirafiori grófnét, Rómába sietett (deczember 9.) az ujévi fogadtatásokra és január 3-ikán a parıment megnyítására. Maradásának határideje január -ikára volt kitűzve. »Megfuladok ebben a Rómában, mondá minisztereinek, Piemont jó levegőre van szükségem.« A kormány már ekkor várta X. Pius halálát. A királylyal aláirattak egy rendeletet, mely a pápa halála utáni gyászt szabályozza. gész Olaszországban hatheti gyász volt elrendelve. z volt utolsó aláirása. Január 5-ikén este az

Appolló-szinházban volt, s 6-ikán meghülés fo...
halálos beteggé lett.

A pápa értesülvén a király állapotáról, elk...
hozzá Marinelli Ferenczet porphyrai érseket, az ap...
toli paloták plebánosát, hogy őt a halálra elkész...
De ez a beteghez nem bocsáttatott. Január 9-...
Anzino udvari lelkész ráadta a haldoklók szentség...
s Victor-Emanuel, miután a pápától bocsánatot k...
ugyanazon napon, melyen öt évvel előbb III. Napol...
Chislehurstban megszünt élni, az örök Biró elé m...

Környezete ezen utolsó szavakat adá ajka...
»Mint katholikus halok meg. Mindig szeretettel...
tisztelettel viseltettem ő szentsége személye iránt. E...
valamely tettemmel megsértettem a szent atya sz...
mélyét, kijelentem, hogy azt bánom; de lelkiis...
meretem mondja, hogy mindenben, amit tettem, p...
gári és fejedelmi kötelességeimet teljesítettem, és so...
semmi olyat nem követtem el, mi őseim vallásá...
ellenkezik.« Ellenben a Vatikán hivatalos lapja í...
nyilatkozott: »A király a szentségekben részesül...
kijelentvén, hogy bocsánatot kér a pápától a bánta...
makért, melyekért őt felelősség terheli.«

XXIX.

IX. Pius félszázados püspöki jubileuma.

szabadkőművesség Braziliában. — Az olindai püspök föllé-e. — IX. Pius encyclicája a braziliai püspökökhöz. — VII. rgely halálának nyolczszázados évfordulója. — Aquinói sz. más centenariuma. — A pápa püspöki jubileuma. — Buzdi- a magyarokhoz. — Magyar fölhívás. — A zarándokok nagy ıma Rómában. — Kegyelet-adományok. — Az olasz kor-ıny megüli az alkotmány harminczéves fönnállását. — A pa allocutiója a jubileumról. — Az oroszországi egyházül-dözésre vonatkozó okmányok. — Consistoriumok.

Nyolcz évre IX. Pius áldozárságának jubileuma án Isten megengedte érnie püspökségének félszá-dos jubileumát is. Mielőtt azonban erre áttérnénk, ég néhány történeti mozzanatot kell följegyeznünk, elyek a tárgyak csoportosításánál fogva előbbi feje-teink keretéből kimaradtak.

Braziliában, Dél-Amerika ezen legfonto-abb országában az egyházélet sajnálatos tespedést üntetett föl. Erre nagy befolyással volt a szabadkő-nüvesség, melynek befolyása alá számos egyházi estvérület (irmandades) jutott s kebelébe nem egy gyházi férfiú vétette föl magát. E szomorú állapot llen Oliveira Olinda és Pernambuco püspöke

erélyesen lépett föl. A szabadkőművesekkel so... testvérületek templomait interdictum alá vete... elrendelte, hogy a clerusnak e testvérületek és ta... érdekében semmiféle egyházi ténykedést végez... nem szabad. A kormány az interdictumot önk... mulag megsemmisítette, s Oliveira püspököt 18... január 2-ikán négy évi várfogságra itélte. Őt c... hamar követte De Macedo Costa parai püs... A szent atya, hogy a pásztoraitól megfosztott Bra... teljes elerkölcstelenedésének elejét vegye, 1876. ár... 29-ikén Brazilia összes püspökeihez encyclicát int... melyben hivatkozva egy, Oliveira püspökhöz 18... május 29-ikén írt levelére, mely szerint »szelídség... jóságot használva a szabadkőművesek azon tag... irányában, kik talán megcsalattattak és helyte... nézeteket ápolnak,« bizonyos időre az egyházi bün... tésektől, melyekbe estek volt, fölmentette, hogy »e... jóakaró intézkedésünket hasznukra fordítván, té... lyeikről lemondjanak, és kiváljanak a kárhoz... egyletekből, melyekbe bekebeleztettek.« Kijele... továbbá, hogy miután a megtérésre engedett i... lefolyt, ama testvérületeknek el kell nyomatniok, ho... alapíttatásuk czéljaihoz képest ujra szerveztessen... emlékezetbe hozta egyszersmind az 1875. novem... 1-jén kiadott encyclicát azon megjegyzéssel, hogy titkos társulatok ellen kiadott rendeletek Európá... ugy, mint Amerikában s a világ minden részei... teljes érvényökben maradnak.—

1873. ápril 23-ikán volt nyolczszázada, hogy rettenthetlen Hildebrand mint VII. Gergely a pápai székre emeltetett. Huszonkétévi kormány...

tán számüzetésben Salernóban halt meg. »Szerettem
z igazságot, gyülöltem az igazságtalanságot, azért
alok meg számkivetésben;« e szavak ékítik sírem-
két a salernói főegyházban, melyet IX. Pius, kinek
orsa oly sok tekintetben hasonlított VII. szent Ger-
elyéhez, saját költségén megujíttatott. E centena-
iumot Olaszországszerte nagy ünnepélylyel megülték.
»Hogy igazat szóljak, írá IX. Pius ez alkalomból
iadott brevéjében, ma még ádázabb, még veszélye-
ebb harcz foly az egyház ellen, mert nem csak ezen
agy azon jogát, hanem egész hatalmát támadják
neg, melyet az Krisztus urunktól nyert; megtámadják
alkotmányát, a kath. egyházat, egyszersmind lábbal
tiporják az emberi társadalom minden jogait, szét-
bontják kapcsait; veszélyesebb e harcz, mert nem
egy fejedelem, hanem a század majdnem minden ha-
talmasai ellen foly; veszélyesebb, mert vannak Hen-
rikek anélkül, hogy találkoznának nekik ellenálló
Matildek.« S 300 napi teljes bucsut engedett mind-
azoknak, kik szent Gergely tiszteletére egy általa
jóváhagyott imát elmondanak.[1])

Egy második centenarium is megületett, Aqui-
nói szent Tamás, az angyali tudor halálának
hatszázados évfordulata 1874. márczius 7-ikén. Fő-
ként Nápoly igyekezett egyes olasz városok fölött a
nagy szent iránti kegyeletét leróni. »Szükséges, mondá
ez alkalommal a nála tisztelgőknek IX. Pius, hogy
visszatérjünk az alapos, dönthetetlen tudományhoz,
egyesüljünk Aquinói szent Tamással, mint az őszinte

---

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. 1873. S. VIII. v. IX. 740.

tudomány központjával. Volt idő, midőn előtte valaki azt mondá, hogy ha szent Tamás most élne, módositaná tanát. Szegényke, nem fogta föl, hogy az elvek változatlanok; ami annyi század előtt igaz volt, annak most is igaznak kell lennie; csak ezen elvek alkalmazásának módja lehet különböző.«...

Az ünnepélyek koronáját IX. Piusnak félszázados püspöki jubileuma képezé. 1827. május 21-ikén neveztetett ki spoletói érsekké s június 3-ikán szenteltetett Castiglione bibornok, az utóbbi VIII. Pius által püspökké. Az isteni Gondviselés a megpróbáltatások minden nemét bocsátá reá. Része volt hálátlanságban, számkivetésben, gúnyban; fejedelmek fordultak ellene, félrevezetett fiai hatalmának megdöntésére fegyvert ragadtak, s azok, kik barátjainak adák ki magukat, elhagyák. Hét év óta ellenséges hatalom alatt állott, mely hatványozott adagokban nyujtá neki a keserűségeket.

A keresztény világ méltán Isten rendkivüli kegyelmének tulajdonítá, hogy feje a szenvedések ily súlya alatt össze nem rogyott. A félszázados jubileum megünneplésére a fölhivás a római aristocratiától indult ki. [1]) A viszhang nem hiányzott hazánkban sem. »Rómában, irá 1876. október 15-ikén Bogyai Bartalus Gyula, négy templomuk, temetőjök, káptalanuk, zarándokházok, szent Péterben magyar gyónszékök, két pálos kolostoruk, egy önálló és egyetemi gradusokra fölhatalmazott tiszta magyar collegiumuk volt, mely később a német collegiummal egyesíttetett

---

[1]) L. Osservatore Romano, 1876. 141. sz.

és maig fönnáll, ideszámítható az illyr-magyar collegium is, mely Zágrábba lőn áttéve; vegyük hozzá időnkint a magyar követek s egyes magyar főpapok lakát, mint például Széchy Dénes bibornok palotáját, melynek ma Doria herczeg birtokosa; egészitsük ki mindezt zarándokaik egyes képleteivel, kikről p. o. Villani egykorú krónikájában az 1350-ki jubileum alkalmával ekkép ír: »A németek és magyarok temérdek csoportokban egész éjjel állottak egymáshoz szorulva a szabad ég alatt, nagy tüzek által segítvén magukon a nagy hideg miatt.« .. Fel tehát nemzetem a hit, erkölcs és jog hőséhez.« [1])

»A katholikus világnak, hangzik és jobbára főrangú magyar hölgyek által közzétett fölhivás (1877. február 25.), örvendetes közös ünnepén Magyarország katholikusai sem hiányozhatnak. A visszaemlékezés azon felséges kapcsolatra, melyet az isteni végzet hosszú századokon át a pápaság s a magyar nemzet között létesített ... azon gondolatra vezetett bennünket, hogy a jubileum emlékeül és hű ragaszkodásunk s hódolatunk symbolumául szentséges atyánkat, házi kápolnája számára, egyházi öltönyeinek egyikéhez, a pápai pluviáléhoz, művészi kiállítású kapcsolatjelvénynyel, vagyis drága kövekkel ékített s a fölajánló magyarországi hű fiak és leányok hódolatát kifejező csattal örvendeztessük meg, azon gyermeki kérelemmel, hogy valahányszor pluvialéját ama magyar csattal magára kapcsolja, mindanyiszor a magyar nemzetet is szivébe zárni méltóztassék.« [2])

---

[1]) Rel. 1876. II. 37. sz.

[2]) Rel. 1877. I. 131. l. Mások egy nagy »Patrona Regni

A jubileum megülésére főpásztoraink buzdi körleveleket tettek közzé, [1]) a szent atya pedig alkalomra teljes búcsut engedett. [2])

A kath. világban rendkivüli mozgalom ind meg. Hat hónapon át a világ minden részeiből zará dokoltak Rómába. Hazánk is főpapok, a clerus világiak által volt képviselve. Császka Györg szepesi püspök üdvözletére a szent atya válaszáb kiemelte, miszerint Magyarország védasszonyát, a Szüzet kéri, hogy e királyságot, mely a »Regn Marianum« dicső nevét viseli, különös oltalmába ve gye, minden bajtól megóvja s a legbővebb menny áldást szerezze meg számára. [3]) A jubileum alka mából érkezett gazdag adományok a földabrosz galeriájában tétettek ki közszemlére. Csak a kelyhe száma több mint ötszázra ment. A szent atyának na albumot nyujtottak át, mely az adományozók össz neveit foglalta magában. A kelyhek közt külön vigaszt nyujtott a szent atyának Amadé hercze Victor-Emanuel fiának adománya. A piemonti ki rályok évenkint aranykelyhet szoktak volt a pápán küldeni; Victor-Emanuel volt az első, ki a savoya ház e hagyományával 1850-ben szakított. Talán

Hungariae« képet indítványoztak. A képet tudtunkkal Sz… datics Ferencz Rómában lakó müvész hazánkfia el is készítette.

[1]) A bibornok-herczeg-primás körlevelét l. Rel. 1877. I. 23. sz.

[2]) U. o. 21. sz.

[3]) Voce della Veritá 1877. 136. sz.

mulasztást akará Amadeo pótolni, midőn IX. Piusnak püspöki jubileumára kelyhet ajánlott föl. [1])

Az olasz kormány, hogy ellensúlyozza Rómában a kath. világ hódolatát, június 3-ikára tűzte ki az olasz alkotmány harminczéves fönnállásának megünneplését. Midőn a bibornokok és a kath. zarándokok ezrei a Vatikánba vonultak, a parlament senatorai és képviselői, municipium és egyéb hivatalos közegek Victor-Emanuelhez lehető pompakifejtéssel vonulának. A csőcselék által itt-ott zavarokat is idéztettek elő; de Róma, a valódi Róma Piussal volt. [2])

A szent atya püspöki jubileumáról 1877. június

---

[1]) A pápaság ellenei ezen adomány jelentőségét azzal akarák csökkenteni, hogy azzal állításuk szerint Amadeo csak haldokló neje óhajtásának hódolt. De a kehelyhez levél is volt csatolva, melynek olvasásakor a pápa könyekre fakadt. »E fájdalmas időkben, mondá, ez a legnagyobb vigasztalást nyujtja. Ez ajándék, a fölajánló tekintetéből, legbecsesebb előttem.«

[2]) Gallenga 1848-ki forradalmár a »Times« levelezője, és a »The Pope and the King, — Pius the Ninth and Victor-Emanuel, and the war between Church and State in Italy« szerzője a pápa püspöki jubileuma után ezt irta: »Rómában száz bolt előtt mégysz el, s nem találsz egyet, melyben számtalan változatban nincs meg a pápa képe, ülve, állva, jobb keze három ujjára támaszkodva, áldva stb. Ellenben Victor-Emanuelnek, fiainak, menyének parányi képét sem látjuk. Mindenütt a pápa és csakis a pápa.... A meggyőződés, hogy Róma mindenkorra Olaszországé, nem akar az olaszok szivében és fejében gyökeret verni. Miként is lehetne addig máskép, mig látják, hogy a világ zarándokai leteszik aranyukat a pápa lábaihoz, mig királyuk nevét nem látják egyebütt, mint a hiteleveszett hivatalos lapban.« (Idézve Pattersonnál: Pius the Ninth. London, 1878. 316.)

22-ikén tartott »Gratissimum« allocutiójában szólott. »Nagy örömömre szolgál, mondá, hogy e napon szivemen fekvő nagyon méltányos kötelességet teljesíthetek a kath. világ összes főpapjai és hivei iránt, kitárván legbensőbb érzelmeinket, melyeket szivünkben többé visszatartani nem tudunk. Isten végbetetlen kegyelmében, atyai jóságának annyi egyéb nyilvánulásai mellett megérnünk engedte püspökké szenteltetésünk félszázados évfordulatát, s e kegyelmét más adományaival is tetézte, t. i. ez alkalommal az összes rendek, nemcsak városunkban, hanem a legtávolabb népek és nemzetek közől is az engedelmesség, kegyelet és bőkezűség oly bámulatos hódolatával adóztak, mely valóban csodája lett a világnak, az angyaloknak és embereknek. Tudtuk ugyan, ... hogy az összes kath. nép a legbensőbben ragaszkodik hozzánk és ezen apostoli tanitó-székhez; de ezt a hivek oly fényes bizonyítékokkal, s minden módon nyilvánosan kivánták kifejezni és megerősíteni, hogy ezen dicséretes buzgalmuk nagy csodálkozással, és Istennek hálát adván, a legédesebb vigasztalással töltött el bennünket. A világnak majdnem minden vidékén e napot, melyet Isten jósága és irgalmassága megérnünk engedett, Isten népe a lelki vigasság és vallásosság nyilványos jeleivel ünnepelte meg; minden részről levelek érkeztek hozzánk telvék gyermekded szeretettel és az ellenünk harcz miatti fájdalommal, mintha hosszú idő után fiaink szava utat tört volna magának; a kath. nemzetek vezérei is, és más főrangu férfiak és nők nemcsak a főnemességből, hanem királyi vérből is bemutatták ragaszkodásuk hódolatát, ezzel

világosan bebizonyítván, hogy vallásosságukban nem engedik magukat mások által fölülmulatni. Azonfölül a mindennyelvű és nemzetbeli hivek sokasága minden rendből és nemből, kik pásztoraikkal élükön a legtávolabb vidékekről hittel és szeretettel, melyek az ut viszontagságai között föntartották őket, ide zarándokoltak hozzánk, mint ez ismeretes előttetek.« ..

Aztán az összes kath. világ főpásztoraihoz intézvén szavát, folytatja: »Ohajtanók, hogy valamint tettük azok iránt, kik ide hozzánk fáradtak, egyenesen mindnyájatoknak, kiktől a szeretet bizonyítékait vettük, nagy hálánk érzelmeit kifejezni: de minthogy ez sokkal nagyobb föladat, mint a melynek levelek utján eleget tenni lehetne, ne vegyétek rosz néven, hogy, valamint egyek voltatok szivben, egyek az irántunk való hódolat nyilvánításában, ugy egy legyen a szó, melyet midőn nyilvánosan intézünk mindnyájatokhoz, mindenkinek egyenkint kivánjuk kifejezni hálánkat.« ...

Áttérve a lefolyt ünnepély jelentőségére, igy nyilatkozik: »Vajjon, a hivek oly nagy buzgalma, serénysége és kitartása, egyetértésök a közös atya keserüségeinek enyhítésében, áldozataik a szentszék segélyzésében, ügyének védelmében, fájdalmuk az azt sujtó bántalmak miatt, áhitatuk az isteni irgalom leesdésében, gyakori zarándoklataik: mind e folytonos gondoskodások, mit bizonyítanak, mire czéloznak, mit kivánnak elérni?

»Mindezek nyiltan és világosan bizonyítják és megerősitik a megdöbbenést és aggodalmat, melyben a hivek az idegen hatalom alatt lévő közös atyjok

miatt vannak; egyuttal említett mozzanatok egyszersmind egyetemes, valódi és ünnepélyes szavazat erejével bírnak, melylyel e század állítólagos szavazatai vagyis inkább hazudságai ellen az egész kath. világ állítja és ismételi, miszerint akarja, hogy az Ur nyájának főpásztora méltósággal, szabadsággal, senkinek sem alávetett hatalommal álljon az egyház élén.

»Bizonyítják a szeretet erejét, melylyel az egyház tagjai fejökhöz ragaszkodnak; az egység erős kapcsát, mely e tagokat egymás közt összetartja; s legvilágosabban bizonyítják, hogy a kath. egyház, mely oly igazságtalan és erőszakos módon ostromoltatik, minden külsegélytől megfosztatva, de soha meg nem semmisíttetve, sem le nem győzetve, sőt ellenkezőleg harczosainak küzdelmeit állandóan támogatva s napról-napra mindinkább kifejtve erejét, mint szent Chrysostom mondja, az égben gyökerezik, és isteni s halhatatlan élettel bír; és teljesen megczáfolják az istentelenek szavait, kik nem átalják azt mondani, hogy Krisztus szent jegyese bevégezte napjait, erejéből kimerült, kimult.«[1]) —

IX. Piusnak az egyetemes egyház kormányzatában utolsó kiválóbb intézkedése az oroszországi kath. egyházra terjeszkedett ki. Ezen egyház szomorú viszonyai már hosszabb idő óta ösztönzék, hogy ismét

[1]) Teljes szövegét l. Rel. 1877. II. 1. sz. — V. ö. Il Giubbileo episcopale del Papa Pio IX. — és L' affluenza de' pellegrini pel Giubbileo episcopale del S. P. Pio IX. Civ. Catt. 1877. S. X. v. II. 257. és 513.

ilvánosan szólaljon föl. Tudomása volt erről az
osz kormánynak, és Urussoff herczeg ügynök által,
i akkor még Rómában az államtitkárság utján ké-
ıtte a szent atyát, ne emeljen nyilvánosan az orosz
ormány ellen panaszt, hanem sérelmeit inkább
iplomatiai uton terjesztesse be. A pápa ekkor az
roszországi kath. egyház bajaira és szenvedéseire
onatkozó főpontokat terjedelmes emlékiratban [1])
llíttatta össze, melynek Gortsakoff kanczellárhoz
aló küldésére Simeoni bibornok-államtitkár a Ró-
nában levő orosz követet kérte föl. [2]) Két hét mult el
ız emlékirat átadása után anélkül, hogy a követ
ızok átvételét hivatalosan jelentette volna. E helyett
a követ az okmányokat a bibornok-államtitkárnak
személyesen visszaadta azon megjegyzéssel, hogy
kormánya nem szokott bárkitől is korholást elfogadni.
A visszautasításért a felelősséget magára vállalja.
»Egyébiránt, jegyzé meg, ha a szentszék háborút
akar, azt megkaphatja.«

Ily eljárás folytán a szentszék Oroszországgal
minden hivatalos összeköttetést megszakított, [3]) s ez
ügyre vonatkozó okmányokat nyilvánosan közzé-
tette. »Ön meg fog győződni, irá a bibornok-állam-
titkár október 20-ikán a szentszék külföldi képvi-
selőihez, hogy az egyház feje föloldatván a diplomatiai
tartózkodás és formák kötelékeitől, melyeket mindig

---

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. 1878. S. X. v. V. 480—487.

[2]) Simeoni levele u. o. 487—490.

[3]) A bibornok-államtitkárnak Urussoffhoz intézett jegy-
zékét l. u. o. 490.

szem előtt tartott, nem követhet többé passiv magatartást. Midőn a szentszékkel való szabad közlekedéstől egy egész egyház el van tiltva, számüzetéssel sujtatván, ki vele közlekedik; midőn a clerus neveltetése, a vallás-tanítás, az evangéliom hirdetése, a szentségek kiszolgáltatása, az egyház szent szertartásai s a pásztorok joghatósága azok önkényének van alávetve, kikhez az nem tartozik; midőn egész egyházmegyék a schismára a csábítás és erőszak minden eszközeivel erőszakoltattak még vérontással is azon népnek, mely a halált eléje teszi a hittagadásnak; midőn az illem mellőzésével a szentszék még azon lehetőségtől is megfosztatik, hogy sérelmeit diplomatiai uton előterjeszthesse: a szentszék tétlensége botrányul szolgálna az egész kath. világnak. E botrány annál nagyobb lenne, mivel még a katholikus nemzetek is fölháborodtak azon sajnálatos tettek miatt, melyek okmányainkban föl vannak sorolva, és mivel a hitökhöz ragaszkodó népeknek, melyek emiatt kegyetlenségeknek vannak kitéve, joguk van arra, hogy az egyház feje őket támogassa és fölvilágosítsa.« ... [1])

A szent atya még három consistoriumot tartott: szeptember 21-ikén, melyben a pápai széküresedés alkalmával kiváló fontosságu camerlengói tisztre Pecci Joakim bibornokot nevezé ki; [2]) továbbá

---

[1]) U. o. 476—480.

[2]) Az ellenséges hirlapok ez alkalommal aprocryph allocutiót terjesztettek, melynek szövege ellen a Vatikanból tiltakoztak. (L. Osservatore Romano, 1877. szept. 25-iki sz.)

ɛczember 28-ikán és nyomban utána deczember
-ikén. Az allocutióban, melyet deczember 28-ikán
rtott, s melyben két bibornokot (Morettit és Pel-
grinit) és több püspököt nevezett ki, betegsé-
ɛ t is hangsulyozta.[1]) Az utóbbiban Regnier-, Man-
ng- és Brossais saint-Marcnak a bibornoki kalapot
ujtotta át.

[1]) Szövegét l. Civ. Catt. 1878. S. X. v V. 233.

XXX.

IX. Pius halála. Jellemzése.

A pápa betegsége. — Utolsó beszéde. — Végórái. — Hal... — Temetése. — A gyász tolmácsolása. — Jellemzése.

IX. Pius életének utolsó másfél évében jelentékeny ágyék- és tompor-fájdalmakban szenvedett, melyek különösen tél idején fokozódtak. Valahányszor e fájdalmak folytán állapota roszabbra fordult, ellenségei azonnal halálát hirdették, ami fölött maga a pápa csak tréfálkozni szokott. E szenvedések közt is nemcsak szellemi tehetségei maradtak még teljes épségökben, de kedélye sem hagyá el. Életének e végszakában segítség nélkül ritkán volt képes járni, s többnyire kis kocsiban huzták őt szobáról szobára. Ilyenkor is voltak mindig kedélyes megjegyzései sajátságos fogata fölött.

Hogy e fájdalmas állapotában is mennyi volt benne az életerő, bizonyítja az, hogy püspöki jubileuma alkalmából féléven át naponkint fogadott küldöttségeket, melyek mindegyikéhez szellemes hosszabb beszédeket intézett. Rendes foglalkozásait pillanatig sem szakitá félbe. Nem szüntek a kihallgatások; a bibornokokkal, congregatiókkal elintézé a folyó ügyeket.

1877. őszén szokatlanul zord idő állván be, a pápa fájdalmai oly éles jelleget öltöttek, hogy a fogadtatásokat be kellett szüntetni, s az orvos sürgetésére a szent atya november 20-iktól fogva három hétig az ágyat őrzé. Deczemberben és 1878-iki januárban egészsége ismét tetemesen javult. Ha még gyakran az ágyat őrzé, az inkább óvatossagból, mint szükségből történt. Tiz órakor rendesen fölkelt. Nem volt többé szükség a hordozható ágyra, melyet utóbbi időben szokott volt használni; rendes karszéken vitték őt Rafael loggiáiba, vagy a consistoriumi terembe, hol fogadott. Egyik napon két főpap karjaira támaszkodva néhány lépést tudott tenni. Ceccarelli orvos kilátást nyujtott, hogy a szent atya talán ismét járni fog tudni. IX. Piusnak oly nagy öröme volt afölött, hogy néhány lépést önerejéből tehetett, hogy megindulásában vagy öt perczig szólni nem tudott. Mosoly derült el arczán, mig szemeiből az öröm könyei hullottak. »Csak egyet kérek még Istentől, mondá végre, adjon annyi erőt, hogy térdeimen adhassak neki hálát.«

Február 2-ikán Gyertyaszentelő B. Asszony ünnepén, első áldozásának 75-ik évfordulóján kéthavi szünet után misézett. Ugyanazon napon a trónteremben fogadá Róma káptalanainak képviselőit, a szerzetesrendek fejeit s egyéb egyházi méltóságokat, kik szokás szerint viaszgyertyákat ajánlottak föl neki. Ekkor mondá a szent atya utolsó beszédét, mely Róma clerusának hagyott végrendeleteként tekinthető.

»Nagy vigasztalásomra szolgál, mondá, hogy szeretett fiaink koronáját körülünk összegyülekezve

láthatjuk. Fogadjátok köszönetemet a buzgalomért, melyet a reátok bizott lelkek üdveért és gondozásában kifejteni nem szüntök. Köszönetet mondunk a lelkek pásztorainak, kik abban buzgólkodnak, hogy az imához és szentségek fölvételéhez minél számosabban járuljanak.

»Egyszersmind köszönetet mondunk a lelkek pásztorainak, az összes világi és szerzetes clerusnak az imákért, melyeket a hivek az ő vezetésök alatt nem szünnek értünk Istennek fölajánlani. Fölhivlak benneteket, hogy nevünkben köszönetet mondjatok mindazoknak, kik gondjaitokra bizvák. Mondjatok nekik köszönetet és tudassátok, miszerint kérem Istent, adjon nekik kegyelmet, hogy kitartók legyenek az imában, a szentségekhez való járulásban, az egyház fejéhez való hűségben. Mondjátok meg nekik, hogy megemlékezem rólok, s naponkint imádkozom Istenhez érettök, hogy oltalmazó jobbjának paizsa alatt tartsa meg őket. Mielőtt elbocsátunk benneteket, még egyet kell mondanunk.

»Tudjuk, hogy a plebániákban mindig vannak tudatlanok, kik a vallás szükséges ismereteivel sem bírnak. Ugy szintén tudjuk, hogy vannak bűnös szülők, kik elnézik, hogy gyermekeik vallás tekintetében e tudatlanságban felnőnek; de azt is tudjuk, hogy kötelességünk eléjök menni a bűnösöknek, hogy megtérítsük, a tudatlanoknak, hogy fölvilágositsuk őket.

»Keressétek föl tehát a tudatlanokat, világositsátok föl őket buzgalommal, nehogy azt mondhassák, hogy a kath. világ központjában vannak lelkek, kik szent vallásunk főtitkaiban is járatlanok. Teljes

erőtökből legyetek azon, hogy Rómától e szégyent eltávolítsátok; legyetek azon, hogy buzgalmatok és imátok által megtérjenek a lelkek, s az igazság tündököljék mindenütt a szent városban.

»Ezt kivántuk ezen alkalommal megmondani; gyengeségünk nem engedi, hogy többet szóljunk.

»És most fogadjátok áldásunkat. Megáldjuk személyteket, szent házaitokat, az összes reátok bizott lelkeket. Ez áldásunk kisérjen benneteket éltetek minden napjaiban; ezen áldás legyen tárgya imáitok és dicséreteiteknek, midőn Istennek tetszeni fog benneteket a paradicsomba meghivni. Benedictio stb.«

E beszéd után kimerülten vivék szobájába. »Ugy látom, jegyzé meg, az olaj már fogyatékán van s a lámpa kialudni készül.« A tüdőhurut, mely ezen, Olaszországban szokatlanul hideg télben, megtámadta, hevesebb bántalmakat okozott, melyekhez láz járult. 6-ikán a láz bevett chinin folytán vesztett hevességéből s 6-ikáról 7-ikre a magas betegnek aránylag nyugodt éjszakája volt. A végzetes veszély 7-ikén hajnalban négy óra felé állott be. A betegen nagy izgatottság vőn erőt, tagjai reszkettek, a lélegzés nehézzé vált, az ér ütése rendkivül gyors lett. 6 órakor a láz hevessége emelkedett, az erő rohamosan hanyatlott. A teljes eszméletnél levő pápa $8^1/_2$ órakor kijelenté, hogy a szent utieledelt kivánja magához venni, melyet Marinelli praelatus hozott. A pápa sajátkezüleg áldozott. 9 óra felé fölvevé az utolsó kenetet. Közben az ér ütése mindig lassubbá, a lélegzés nehezebbé lett. 9 és 10 óra közt a láz óriási rohammal növekedett. 10 órakor az ér ütése alig volt

már érezhető. Hörgés kiséré a lélegzést. Kevés-utóbb időnkinti önkivülettel a tüdő-szélhüdés előj... mutatkoztak. A rövid önkivületi pillanatokat kivé... a pápa tekintete nyugodt volt; a körülállókat meg-ismeré. 11½ órakor volt még annyi ereje, h... vánkosa alól elővőn egy feszületet és azzal megá... a jelenlevőket.

Dél tájban Bilio bibornok nagy-poenitentiár... elkezdé a boldog kimulásért szóló imákat mond... A haldokló, noha nagy megeröltetéssel, az előimád-kozóval ismétlé: »a te szent segítségeddel.« Bili... megállapodván, mielőtt a »Proficiscere«-t imádkoz... a haldokló mondá: »Igen, proficiscere.« 3½ órakor állott be a haláltusa; szemei elborultak, érzékei meg-szüntek működni. Kevéssel 5 óra előtt Bilio bibornok még egyszer imádkozá a Proficiscere-t s 5 óra 40 perczkor a nagy lélek visszaszállott Teremtőjéhez.

Haláláról orvosai e bizonyitványt állították ki. »Mi alulirottak bizonyítjuk, hogy IX. Pius pápa ő szentsége már régibb idő óta lassu tüdőhurutban (bronchitis) szenvedvén, tüdőszélhüdés folytán meg-szünt élni február 7-ikén délutáni 5 óra 40 perczkor. Antonini orvos, Ceccarelli sebész, Petacci és Topai segédek.«

Ugyanazon nap este Pecci bibornok-camer-lengo a szokott szertartások között jegyzőkönyvet vett föl a test azonosságáról. 8-ikán este bebalzsa-moztatott. A pápai ruhákba öltöztetett tetemet fe-születtel kezében szent Péter templomának az oltári szentségről nevezett kápolnájába helyezték, hol három napig volt kiállítva lábaival a rácsozaton kivül, hogy

azokat a hivek megcsókolhassák. A halott arcza halvány, de vonásai változatlanok maradtak, ajkai körül azon kedves mosoly, melylyel életében annyi szívet meghódított.

Február 13-ikán ment végbe a temetés. Hármas: cyprus-, ólom- és gesztenyefa koporsóba helyeztetett. Ricci majordomus bársony zsacskóban az elhunyt pápa uralkodási éveinek megfelelőleg 32 arany-, ugyanannyi ezüst és bronz-érmet, s egy ércz-tokban pergamenen Mercurelli tollából a pápa életiratát a hulla lábaihoz tevé. A cyprus- és ólomkoporsó lepecsételtettek. Az ólomkoporsó e feliratot viseli:

CORPUS
PII. IX. P. M.
VIXIT. AN. LXXXV. M. VIII. D. XXVI.
ECCLES. VNIVER. PRAEFVIT
ANN. XXXI. M. VII. D. XXIII.
OBIIT. DIE. VII. FEBR. AN. M.DCCCLXXVIII.[1]

Örök nyugalomra tétetett ideiglenesen a következő pápa halálaig sz. Péter bazilikájában VIII. Incze pápa sirjával szemközt a chorus-kápolna mellett. A kőlapon e fölirat: PIUS IX. P. M.

Végrendelete február 15-ikén bontatott föl. Elrendelte, hogy sz. Lőrincz templomában a város falain kivül a templom védszentjének rostélya alatt temettessék el, és siremlékére, melynek költségei 400 scudit ne haladjanak tul, e felirat tétessék:

---

[1]) IX. Pius pápa holtteteme. Élt 75 éig, 8 hónapig, 26 napig. Az egyetemes egyház feje volt 31 évig, 7 hónapig, 23 napig. Meghalt február 7-ikén 1878.

OSSA ET CINERES PII. P. IX.
SUM. PONT. VIXIT. ANN. . . .
IN PONTIFICATV AN. . . . .
ORATE PRO EO.[1])

A sirt az egész kath. világ részvéte környezé. . . római nép mély gyásza bizonyítá, hogy IX. Pius . . atyját és fejedelmét tisztelé. Az egész világ fejedel. . a pápai állam-titkársághoz intézett leveleiben a tö. . szultánt sem véve ki, az episcopatus körlevelei ki. . jezést adtak a nagy veszteségnek. Parlamentekbe. . tolmácsolák az elhunytnak nagyságát. »Legyen sz. . bad, mondá Majláth György a magyar főren. . ház elnöke a február 12-iki ülésben, a méltóság. . főrendek figyelmét egy eseményre irányoznom, me. . a keresztény világ nagy részét mély gyászba ejte. . Az örök városban egy, az isteni Gondviselés ál. . hosszúra nyujtott, de viszontagságteljes élet fon. . szakadt meg; egy fejedelmi aggastyán hunyta . . szemeit, kinek szellemi hatalma a világ minden r. . szére, kétszáz milliót tulhaladó hiveire, s ezek kö. . az osztrák-magyar monarchia polgárainak nagyob. . részére terjedt ki, s kit e hivek nem egyedül egyh. . látható fejöknek vallottak és tiszteltek, hanem kivá. . erkölcsi tulajdonai s személyiségének varázsa ál. . meghódítva, hű ragaszkodásuk- és gyermeki szere. . tökkel környeztek életében, mint ezt a legközele. .

---

[1]) »IX. Pius pápa csontjai és hamvai. Élt . . évig, a p. . pasàgban töltött . . évet. Imádkozzatok érette.« — A végr. . delet teljes szövegét l. az okmányok közt. III. sz.

lefolyt évben az üdvözlők- és tisztelgőknek a földgömb minden részéből Rómába özönlött serege fényesen igazolta; kisérték élete utolsó pillanatáig, miről az általános részvét, mely az elhunyt ravatala körül ritka egyetemességgel nyilvánult, hangosan tanuskodik.« [1])

IX. Pius pápa a történelemé lett. S minél távolabb esik az idő, midőn leginkább a politikai szenvedélyek, melyek egyedül szereztek a pápának ellenségeket, éreztetik lüktetésöket azon tudományban, melynek föladata, hogy az »igazság világossága« legyen; minél inkább napfényre jönnek a ma még csak fejedelmi levéltárakban elzárt okmányok, melyek épen, mivel dynastiákat compromittálnak, talán csak századok mulva fognak a történetiróknak kutforrásul szolgálni: annál inkább ki fog magaslani IX. Pius nemes alakja, s nagy tulajdonait méltányolni fogják azok is, kik, ha nem katholikusok is, az igazság iránt érzékkel bírnak.

---

[1]) Az alsóházban Ghyczy Kálmán elnök (febr. 16.) igy nyilatkozott: »A római kath. egyháznak feje, ki hosszú, eredménydús és viszontagságteljes uralkodás után legközelebb sirba szállt, egyike volt azon nagy férfiaknak, kiknek élete maradandó széles nyomokat hagy maga után az emberiség történetében. Elhunyta nagyhorderejű esemény, melynek minden tekintetben nagyjelentőségű következményeire a világ csaknem összes nemzeteinek feszült figyelme van függesztve. Én nem kétlem, hogy a t. ház méltányolva a veszteség nagyságát, melyet a kath. egyház összes hiveivel együtt ezen haza kath. polgárainak milliói és egyházuk tisztelettel, hódolattal és szeretettel környezett fejének elhunyta által szenvedtek, lehetővé fogja tenni, hogy a képv. ház kath. tagjai . . . résztvehessenek a gyász-isteni tiszteletben.«

Művünkben, ugy hiszszük, eléggé kimutat..
mennyire volt IX. Pius Olaszországnak olasz. S..
rette hazáját, mint nálánál senki jobban, de ne..
nagyravágyók, adnexionisták, forradalmi secták Ola..
országát. Békés, törvényes uton igyekezett egys..
előmozdítani, oly egységet, mely a sokelemű nem..
geniusának, szükségeinek, hagyományainak legink..
megfelelne. S mínél inkább óhajtott ily Olaszorszá..
annál kevésbbé engedé magát oda eszközül arra, h..
a forradalom óhajtása szerint a törvényes olasz trón..
ledöntésével magára a pápaságra is csapás méress..

Találkoztak, kik a pápát arról vádolták, h..
szembeszállott a mai társadalommal, s általán a h..
ladással, kihirdetvén a syllabust, hitczikkely erej..
emelvén két, az egyházban mindenkor elfogadott tan..
a Bold. Szűz szeplőtelen fogantatását és a vatikán
közzsinat által kérvényezett és elfogadott pápai té..
mentességet.

A syllabust, mely a pápa leveleiből és besz..
deiből összeállított tételekből áll, és összeségébe..
dogmaticai hatálylyal soha nem bírt, leginkább azo..
kárhoztatták, kik e tételeket összefüggésben azo..
beszédekkel és levelekkel, melyekből kiválasztattak
soha nem olvasták. Csak egy példát hozunk föl, me..
a pápa ócsárlói közt leginkább botránykövül szolgál.
A syllabus kárhoztatja azon tételt, hogy »a pápának
ki kell béküelnie és alkuba lépnie a haladással, a libe-
ralismussal, a modern civilisatióval.« Erre vonatko-
zólag IX. Pius »Jam dudum cernimus« encyclicájában
(1861. márczius 18.) mondja: »Azoktól, kik bennün-
ket fölhivnak, hogy a vallás javáért kezet nyujtsunk

ıodern civilisatiónak, kérdezzük: vajjon szemben ıttekkel, melyeknek tanúi vagyunk, az, kit Krisztus ga isteníleg e földön helytartójának rendelt, hogy nnyei tanítását föntartsa tisztaságában, táplálja és gerősítse a bárányokat és juhokat, anélkül, hogy ɼosan vétsen lelkiismerete ellen, anélkül, hogy ;rány tárgyává legyen, szövetkezhetik-e azon civiıtióval, melyből annyi sajnálatos tény, annyi kárhoıos vélemény, annyi, a kath. vallással és tanával rőben ellenkező tévely és hamis tan eredett.... Az civilisatiónak nyujthat-e a pápa valaha baráti zet? Szövetséget, őszinte barátságot köthet-e vele? ːvezzék meg a dolgokat valódi nevökön, és látni ʓják, hogy a szentszék mindig következetes önmahoz. **Mert a szentszék a valódi civili-.tiónak mindig oltalmazója és táma-ːa volt.** A történelem emlékei bizonyítják a legesszólóbban, hogy a szentszék minden időben a gtávolabb barbár országokig terjesztette a humanitás, rend, a bölcseség igaz elveit. De midőn a civilisatio att oly rendszert értenek, mely azért gondoltatott ki, ›gy Krisztus egyházát meggyöngítsék, ha lehet, megıntsék: kétségtelen, hogy **ezen civilisatióval** soha ım a szentszék, sem a római pápa egyet nem érthet.«

Hasonló értelmezését adhatnók a Syllabus valaennyi tételeinek magának a szent atyának szavaival.[1])

---

[1]) Egyébiránt, mint **Manning** bibornok mondja: »A ɼllabus nem képez szükséypképen minden pontjában hitczikke·eket, mert legnagyobb részében nem vonatkozik kinyilatɔztatott igazságokra.« (A vatikáni zsinat valódi története. 2. 6-ik jegyz.)

»Nem igaz, jelenté ki a pápa egy ünnep[illegible] alkalommal, hogy az egyház uj dogmákat ir elő. [illegible] nagyobb kiterjedést ad az egyetemesen elfogad[illegible] igazságoknak, s alkalmazkodik a társadalom kö[illegible]ményeihez és szükségeihez, szent tanának kincs[illegible] merítvén régieket és ujakat, nova et vetera; [illegible] hatályba lépteti, a mit a szokás elhagyott, majd sz[illegible]tesiti, amit az föntartott, nem mulasztván el [illegible] megfelelő, sőt a körülményekhez képest szüks[illegible] orvoslást alkalmazni.«

S egyéb vala-e a szeplőtelen fogantatás és pá[illegible] tévmentesség hitczikkely erejére való emelése. [illegible] egyetemesen elfogadott igazságok ünnepélyes sz[illegible]tesítése? Mellőzzük amazt, mely kevesebb ellenm[illegible]dással találkozott, csupán a másodikra kérdez[illegible] megengedve, mint ezt olvasóink részéről fölteszs[illegible] hogy a pápai tévmentesség isteni kinyilatkoztatá[illegible] alapszik, s hogy e tévmentesség hallgatagon az eg[illegible]házban mindig el vala ismerve,— midőn a társada[illegible] szinte föloszlásnak indul, nem szükséges-e, hogy leg[illegible] egy legfőbb lelki hatóság, melynek a tanitószék[illegible] mondott határozatai tévmentesek legyenek? Közs[illegible]natokat nem lehet mindig összehivni. Ily időben m[illegible] lenne Krisztus nyája, ha nincs, ki fölötte őrködi[illegible] A mindig jelen, mindig őrködő pápa tévmentes[illegible] tehát az egység föltétele. Hogy a tévmentesség [illegible] államok békéjét zavarja, ma, midőn az államok [illegible] egyházzal nem törődnek, sem arra nem ügyelnek [illegible] hogy az alattvalók az egyház törvényeit és rend[illegible]teit megtartsák, tárgy nélküli aggodalom. Ma[illegible] Döllinger, midőn a tévmentesség miatti tám[illegible]

ι miatt München városa tiszteletbeli polgárrá aka-
kinevezni, az ajánlott megtiszteltetést e szavakkal
ítá vissza: »Itt tisztán az egyház belügyéről
szó, és semmiként sem tudnám megengedni,
y e merőben vallási kérdés eltávolíttassék helyé-
az egyház bensejében, s átvitessék oly térre, mely
nézve idegen.« [1])

Még határozottabban nyilatkozott maga a szent
a. »Kárhozatos tévedés, mondá a kath. akadémia
döttségéhez 1870. július 20-ikán intézett beszé-
en, a tévmentességet ugy tüntetni föl, mintha
őle kifolyó jog volna a fejedelmek letétele és a
eknek a hűségi eskütől való fölmentése. E jogot
szükségben gyakorolták ugyan a pápák, de a pá-
tévmentességhez épen nem tartozik. Ama jog
koron folyománya vala az érvényben volt közjog-
s a keresztény nemzetek megegyezésének, melyek
ápában elismerték a kereszténység legfőbb biráját,
azzá tettek fejedelmek és népek fölött még világi
ekben is. Ma a helyzet egészen más. Csak a
szakarat zavarhatja össze az annyira
lönböző tárgyakat és az egymáshoz
y kevéssé hasonlító korszakokat,
intha valamely kinyilatkoztatott
azságról mondott tévmentes itélet
sonlósággal birna oly joggal, melyet
népek ohajtása által sürgetett pá-
iknak gyakorolniok kellett, valahány-
or azt a közjó követelte. Az ily állítások

[1]) 1870. jan. 25-iki levele.

csak ürügyül szolgálnak arra, hogy a fejedelm[illegible] egyház ellen fölizgattassanak.«

Daczára, hogy hosszú uralkodása idejének [illegible] részében a politikai zavarok akadályozták őt [illegible] pásztori tiszte teljesítésében, Isten országa terj[illegible] sében pápa alig fejtett ki oly nagymérvű tevéke[illegible] get, mint IX. Pius. A missiók ujkori tör[illegible] bizonyságot teszen, hogy ki ifjú korában ma[illegible] Dél-Amerikában hitküldérként működék, mily [illegible] hatlan buzgalommal terjeszté a missiókat Am[illegible] ban, Oczeániában, Afrikában, Ázsiában, Európa [illegible] szaki részeiben. A régi érseki székeket huszonk[illegible] ujjal növelé, 132 uj püspöki széket alapított, hár[illegible] nullius dioeceseos, három apostoli delegatiót, [illegible] minczhárom apostoli vicariatust és tizenöt apo[illegible] praefecturát állított. A skót hierarchia helyreá[illegible] sára minden előmunkálatot megtétetett; de kih[illegible] tésében a halál akadályozta.[1])

IX. Pius az életszentség és jóságos atya [illegible] példája vala. Hosszú pápasága alatt, annyi áld[illegible]

---

[1]) Sanctae memoriae Pio PP. IX. id cordi apprim[illegible] ut illustrem Scotiae Ecclesiam ad pristinum decus et [illegible] iterum excitare datum esset... Praelaudatus Pontifex [illegible] tium hoc, prout eius gravitas postulabat, VV. FF. NN. S[illegible] Romanae Ecclesiae Cardinalibus, Fidei Propagandae pr[illegible] tis, undequaque discutiendum commiserat; atque eoru[illegible] tentia in suscepto consilio Eum magis magisque con[illegible] rat. Dum vero Ipse ad opus diu multumque optatum abs[illegible] dum se provenisse laetabatur, ad coronam justitiae recip[illegible] a Iusto Judice advocatus fuit.« (Leonis XIII. litterae ap[illegible] licae, quibus Hierarchia Episcopalis in Scotia restituitur. [illegible] IV. Nonas Mart.)

lenség által környeztetve, soha még a rágalom sem merte fölemelni szavát szent hirének elhomályosítására. Azon egyet fogták rá, hogy ifjabb korában szabadkőmüves volt. E rágalmat azonban maguk a szabadkőmüvesek kénytelenek voltak visszavonni.

Életének egyik főjellemvonása vala határtalan bizalma Istenben és kiváló tisztelete az Istenanya iránt. Majdnem összes beszédeit és leveleit kellene idéznünk, melyek telvék a bizalom és tisztelet kifejezéseivel. Elválhatlan barátja vala a feszület. Ezt mindig szemei előtt tartotta. Nagyok voltak szenvedései. Kezdettől fogva tiszta öntudatával birt annak, hogy midőn Isten őt földi helytartójául választotta, áldozatul szemelte ki. Fájdalmait csendes éjeken zokogva panaszlá el Istennek, mint erről környezete hiteles tanuságot tett. Ilyenkor a feszületre szegzé szemeit. »Ah, ha nem birnék ezzel!« szokta volt mondani. Valósággal elmondhatta, hogy pápaságának legnagyobb része az Isten fia keresztjében való részesülés vala, s általa, mint szent Pál, megfeszíttetett a világnak. A megfeszíttetett mellett tiszteletének legkiválóbb tárgya vala a Bold. Szüz. Névszerint és tettleg János vala: előszerettje Jézusnak és Máriának, elválaszthatlan társuk a Kalvária fájdalmaiban és dicsőségében.

Isten iránti határtalan bizalmában soha pillanatig sem kételkedett az egyház véggyőzelme iránt. »Én meghalhatok, mondá 1861-ben, de a pápaság nem hal meg soha. Szenvedhetek vértanuságot, de eljő a nap, midőn utódaim visszavivandják összes jo-

gaikat. Szent Péter fölfeszíttetett; de a pápa mi..
él. Bizonyítja az, hogy itt vagyok.«

E bizalomból meríté nyugalmát. »Szenved..
igazságért, mondá más alkalommal (1863.), sze..
dek az egyházért, de lelkiismeretem nem tesz sz..
hányást. Ez titka erőmnek és nyugodtságomnak.«

Nem kevesbbé nagy vala alázatossága. Alá..
tos volt minden tüntetés nélkül, de kérlelhetlen, ..
dőn a szentszék jogai forogtak kérdésben. Ilyenko..
bárány oroszlánná változott. Ez egy esetben a sz..
Pius, ki szeretetreméltóságának varázsával mind..
kit megbüvölt, rettenetes volt. »Olyan vagyok, mon..
mint a szikla, lezuhanok, de állva.« Oly időb..
midőn a comprommissumok Európaszerte mind..
históriai jogot megrendítettek, rendületlenül rag..
kodott a jogokhoz, melyeket legbensőbb meggy..
dése szerint egy emberinél magasabb kéz ruhá..
reá. 1864-ben több püspököt fogadván, beszéde k..
ben egyszerre a szent harag villámai löveltek szen..
ből. »A világ, mondja, eltagadja tőlem a homok..
met, melyen ülök, de törekvései hasztalanok. A f..
az enyim. Krisztus Jézus adta azt nekem. Egyed..
neki fogom azt visszaadni; a világ soha sem fo..
kezeimből kiragadhatni.« »Te, mondá az egyik sp..
nyol püspöknek, vidd meg a forradalomban levő Sp..
nyolországnak a béke és igazság szavait. Meghagyo..
menj: »a világ az enyém.« »Te, szóla a mexikói é..
sekhez fordulva, menj Mexikóba, békitsd ki ezen á..
lamot, védelmezd a félreismert jogot. Meghagyo..
ezt Krisztus Jézus nevében.« És az edinburgi pü..

:höz: »Te Krisztus Jézus számára végezd be Ang-
meghódítását«.

Érzetében a magas méltóságnak, melyet kép-
el, megkövetelé a hivatalos állásának megfelelő
:teletet. Egy alkalommal III. Napoleon császár
főtisztje diplomatiai küldetésben jelent meg a
pa előtt, s megfeledkezett a tiszteletről és szerény-
:ről, melyekkel tartozott. A pápa oly megszégye-
ő módon parancsolá őt el, miszerint egyik jelenvolt
ornok megjegyzé, hogy e jelenetkor a föld alá sze-
ett volna bujni.

Az igazságot rettenthetlen leplezetlenséggel
nondá nagyokról és kicsinyekről. »Nem akarom,
ndá, hogy azon szemrehányás érjen: Vae mihi,
ia tacui.« A legsujtóbb nyilatkozatokat tette Vic-
-Emanuelről s az orosz czárról. Azon megjegyzésre,
gy elidegeniti magától a föld hatalmasait, vála
lá: »Nem a világi hatalom elvesztése okozza szi-
nknek a legnagyobb fájdalmat. A mi ennél sokkal
:ább fáj és megdöbbent, az az elmék elfogulása.«

De a bántalmakért, a hálátlanságért soha sem
ott boszut. Uralkodásának kezdetét is nagyszerű
nestia jelzé. És egy hóval halála előtt értesülvén
ctor-Emanuel válságos állapotáról, fölkiáltott
Iindent elkövetek, hogy a király bocsánatommal
njen Krisztus Jézus itélőszéke elé.«

Kemény szavai csak a hypocrisis számára voltak
lönben maga a szeretetreméltóság, kedélyesség
la. A Vatikánra levén szoríttatva, [1]) saját paran-

[1]) Azt állíták, hogy a szent atya fogsága önkényes. Er-
l mint annak helyén előadtuk, ő maga nyilatkozott. Miként

csára az udvari diszillemi szabályok is tetemesen m-hittettek. Rendes körülmények közt főpapoknak s ... pai kihallgattatás végett a kamaramesterhez (maes... di camera) kellett fordulniok. Az utóbbi hét érben bizonyos ranggal birók bejelentés nélkül akár n... kint megjelenhettek a megfelelő előtermekben ... midőn a szent atya bevégzé a magán-kihallgatá... kat, a szent atya kijött, legutóbbi időben kar... kihozatott a termekbe, hol a látogatók, küldöttsé... és zarándokok voltak összegyülekezve, s mindenk... intézett néhány buzdító, vigasztaló szót. Délutá... kint valamely galleriában vagy nyáron a kertben ... bibornokai, udvara és gyakran hozzábocsátott id... nek körében, majd fontos dolgokról értekezve, m... gazdag kedélyét teljes zománczában ragyogtatva.

Szellemes ötleteiből, tréfáiból egész gyűjte... nyek léteznek. Általán barátja vala az ártatlan t... fának. Egy kevesbbé ismeretes példát hozunk föl. E... alkalommal Róma falain kivül leszállott hintaj... és gyalog sétált. Két collegiumbeli tanulóval ta... kozott, kik a város felé tartottak. Karon fogta ő... és tovább sétált velök Rómával ellenkező irány...

is hagyhatta volna el a Vatikánt, midőn Merode, a pápa ... mizsnása egy alkalommal az ablakban magát mutatván, a k... álló fegyveres őrök fenyegetőzve követelték, hogy v... vissza; vagy midőn 1874-ben a szent atya egy nyitott abl... látható levén, mire az örvendő nép kiáltá: »Éljen a szent ... a mi pápa-királyunk«: a kormány fegyverhatalommal szór... szét a tömeget, s számosokat azon indokolással, hogy m... varták a közbékét, hónapokra záratott el? Az ily jelenet...k maradhatlanul ismétlődtek volna, valahányszor a szent a... nyilvánosan mutatja magát.

ásnap a szent atya az illető collegium elüljárójával lálkozván, szemrehányást tett neki, hogy intézetén rosz rend uralkodik, mert tegnap is két növenéke elkésve érkezett haza. A megdöbbent elüljáró zsgálatot tart, s kitünt, hogy a tanulók a szent atya ırsaságában késtek el.

Nagy barátja vala a gyermekek- és ifjaknak a 'ata-Giovanniban töltött éveitől mindvégig. Órákat gyütt töltött a collegium romanum növendékeivel, zabad óráikban játékra buzdította őket, melyet maga yönyörködve nézett. Ilyenkor nem volt szabad ideeneket bebocsátani, mert a gyermekekkel maga is yermek akart lenni.

Bizonyos alkalommal egy fiú térdelt le előtte, s kérte, vegye őt föl az árvaházba. »Kedves fiam, nondá a szent atya, itt ft. N. urat kell megkérned; udod, hogy az árvaházban én nem rendelkezem.« A élig tréfa, félig guny egy akkor a szent atya társaságában levő egyházi férfiúra volt irányozva, ki némány nappal azelőtt az árvaházba való fölvétel iránt nagyon hangsulyozta a maga jogait. A szegény fiú mégis azon nyert igérettel távozott, hogy a szentatya »igyekezni fog a ft. urnál mellette közbenjárni.«

Önzetlensége határtalan volt. Magától majdnem a szükségeseket is megtagadta. Családját jövedelmeiből soha sem részesítette. Annál bőkezübb volt a szegények iránt. Még utóbbi éveiben is, midőn a hivők fillléreire volt utalva, adományai eljutottak mindenhová, hol nagyobb inség mutatkozott nemcsak Rómában és Olaszországban, hanem legtávolabb or-

ságokban. A pápa bőkezűségéről hazánk is tu
Még nagyobb bőkezűséggel emelte Isten házai
fényét, a művészeteket és tudományokat. »Buz
őrködött, mondja Mercurelli a pápa azon életiratában
mely az elhunytnak koporsójába tétetett, az isteni
tisztelet fénye és diszes volta fölött; épített, hely-
állított és földiszített számos templomot királyi
nyel, vagy ugyan e czélra pénzt és szent ékszereket
adományozott saját országaiban és másutt is. Uj
nulmányi rendszert alapított meg a tudományok
mozdítására, kath. egyetemeken papneveldéket, gym-
nasiumokat és iskolákat; mindenütt bőkezűségé
emelé emlékeit, s jósága akkora volt, hogy minden
a mi volt, csak mások számára létezőnek látszott.
Ebbeli bőkezűségeinek emlékeit kivált Rómában lé-
ten-nyomon márvány- és ércztáblák hirdetik.

IX. Piusnak volt egy adománya, mely őt elle-
állhatlanná tette; ez ékesszólása vala. A leg-
nagyobb könnyüdséggel rögtönzött latin, olasz, fran-
czia, spanyol nyelven. Midőn szólt, szinte átalaku
Az ékesszólás minden forrásait ismerte. Tudott sir
tudott szent haragra lobbanni. Majd gyöngéd, ma
rettenetes volt. A legkomolyabb beszéd közben eg
egy tréfás megjegyzést tett: nyugpontok valána
ezek maga és hallgatósága számára. Tekintetében
fölváltva ihlet, szeretet, a boszuló Isten haragja lob-
gott. Beszédein általán sok szellem ömlött el. Bá-
mulatos emlékező tehetséggel birt; a szentirásb
a szent atyákból nagy könnyűséggel a legalka-
masabb helyeket szőtte rögtönzéseibe. Egy olasz
egyházi férfiúnak, Marconenak azon szerencsés ötle

volt, hogy IX. Pius összes beszédeit összegyüjtse. [1]) Ezekben föltaláljuk szellemi physognomiájának egész eredetiségét.

Külalakja szép, méltóságteljes, első tekintetre megnyerő volt. Magas, széles homloka, szemeinek nagy élénksége, melyekből kimondhatatlan jóság sugárzott, ajkainak finom metszete, örökös mosolya, az arczán elömlő szent derültség mindenkire varázserőt gyakorolt. E varázst még fokozá zengzetes hangja. Még hajlott korában is hangjában megmaradt a kellemes ércz, szemében az élénkség, melyet mérsékelt arczának némi halványsága. Az aggastyán majestásában összevegyült a nemesség és alázatosság.

Mint fogoly halt meg az egyház szabadsága védelmezésében. Vértanuja volt századának, mint valának előtte VI. és VII. Pius. Mint ezek és annyi más vértanu, ugy ő is szenvedései által előmozdította az egyház győzelmét s a forradalmi pogányság leveretését. Ne kételkedjünk, amiért IX. Pius oly keserű szenvedések árán küzdött, az győzelemre emelkedik; a mit az egyház átkával sujtott, az veszni fog!

---

[1]) Az elöttünk ismeretes franczia kiadás czime: »La Parole de Pie IX., recueil des paroles, discours, homélies, allocutions, exhortations de Notre Saint Pére Pie IX. par l' abbé Marcone, traduit par l' abbé Ricard.«

OKMÁNYOK.

I.

(165. laphoz.)

SYLLABUS

COMPLECTENS PRAECIPUOS NOSTRAE AETATIS ERRORES QUI NOTANTUR IN ALLOCUTIONIBUS CONSISTORIALIBUS IN ENCYCLICIS ALLIISQUE APOSTOLICIS LITTERIS SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI PII PAPAE IX.

§. I.

Pantheismus, Naturalismus et Rationalismus absolutus.

I. Nullum supremum, sapientissimum, providentissimumque Numen divinum exsistit ab hac rerum universitate distinctum, et Deus idem est ac rerum natura et iccirco immutationibus obnoxius, Deusque reapse fit in homine et mundo atque omnia Deus sunt et ipsissimam Dei habent substantiam ac una eademque res est Deus cum mundo, et proinde spiritus cum materia, necessitas cum libertate, verum cum falso, bonum cum malo, et iustum cum iniusto.

Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

II. Neganda est omnis Dei actio in homines et mundum.

Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

III. Humana ratio, nullo prorsus Dei respectu habito unicus est veri et falsi, boni et mali arbiter, sibi ipsi est lex et

OKMÁNYOK.

I.

(165. laphoz.)

JEGYZÉK (Syllabus),[1])

MELY MAGÁBAN FOGLALJA KORUNK AZON FŐBB TÉVEDEIT, MELYEK SZENTSÉGES ATYÁNK, IX. PIUS, CONSISTORIALIS ALLOCUTIÓIBAN, KÖRLEVELEIBEN, S MÁS APOSTOLI IRATAIBAN VANNAK FÖLJEGYEZVE.

I. §.

Pantheismus, naturalismus és absolut rationalismus.[2])

I. Nem létezik egy legfelsőbb, legbölcsebb, legelőrelátóbb s a mindenségtől különböző isteni lény; az Isten egy a természettel, s azért változásoknak van alávetve; az Isten valóban csak az emberben és világban lesz azzá; minden Isten, és az Isten tulajdonképeni lényegével bir; az Isten a világgal egy s ugyanaz, tehát a szellem az anyaggal, a szükségezség a szabadsággal, az igaz a hamissal, a jó a roszszal, az igazság az igazságtalansággal.

»*Maxima quidem*« *allocutio, 1862. junius 9.*

II. Az Istennek minden befolyását az emberekre és világra tagadni kell.

»*Maxima quidem*« *allocutio, 1862. junius 9.*

III. Az emberi ész minden legcsekélyebb tekintet nélkül az Istenre, az igaz- és hamisnak, a jó- és gonosznak egyedüli birája, magamagának törvény, s természeti erejénél fogva

---

[1]) Hrabovszky István forditása szerint.

[2]) Az absolut rationalismus azon tévely, mely a kinyilatkoztatást lehetetlennek tartja.

naturalibus suis viribus ad hominum ac populorum bo
randum sufficit.

Alloc. Maxima quidem 9. iunii 1862.

IV. Omnes religionis veritates ex nativa huma
tionis vi derivant; hinc ratio est princeps norma qua
cognitionem omnium cuiuscumque generis veritatum a
possit ac debeat.

Epist. Encycl. Qui pluribus 9 novembris 1846.
Epist. Encycl. Singulari quidem 17 martii 1856.
Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

V. Divina revelatio est imperfecta et iccirco su
continuo et indefinito progressui, qui humanae rationis pro-
sioni respondeat.

Epist. Encycl. Qui pluribus 9 novembris 1846.
Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

VI. Christi fides humanae refragatur rationi; divina
revelatio non solum nihil prodest, verum etiam nocet h
perfectioni.

Epist. Encycl. Qui pluribus 9 novembris 1846.
Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

VII. Prophetiae et miracula in sacris Litteris expo
et narrata sunt poetarum commenta, et christianae fidei my-
ria philosophicarum investigationum summa; et utriusque T-
tamenti libris mythica continentur inventa; ipseque Je-
Christus est mythica fictio.

Epist. Encycl. Qui pluribus 9 novembris 1846.
Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

§. II.

Rationalismus moderatus.

VIII. Quum ratio humana ipsi religioni aequiparetur
iccirco theologicae disciplinae perinde ac philosophicae tra-
tandae sunt.

Alloc. Singulari quadam perfusi 9 decembris 1854.

:séges arra, hogy az emberek és népek jólétéről gondos-
j ék.

»Maxima quidem« allocutio 1862. junius 9.

IV. A vallás minden igazsága az emberi ész természeti
jéből származik; azért az ész a legfőbb szabály, melylyel az
ber minden bármily nemű igazság ismeretét megszerezheti,
ell megszereznie.

»Qui pluribus« körlevél, 1846. november 9.

»Singulari quidem« körlev. 1856. márczius 17.

»Maxima quidem« allocutio, 1862. junius 9.

V. Az isteni kinyilatkoztatás tökéletlen: s azért folyto-
s és végnélküli haladásnak van alávetve, mely az emberi
haladásának megfeleljen.

»Qui pluribus« körlevél, 1846. november 9.

»Maxima quidem« allocutio, 1862. junius 9.

VI. A keresztény hit ellenkezik az emberi észszel, s az
eni kinyilatkoztatás nemcsak hogy semmit sem használ, ha-
m még árt is az ember tökéletesedésének.

»Qui pluribus« körlevél, 1846. november 9.

»Maxima quidem« allocutio, 1862. junius 9.

VII. A szent irásban fölhozott és elmondott jövendölé-
k és csodák költők koholmányai, s a keresztény hit titkai
m egyebek, mint bölcsészeti kutatások összege; mindakét
stamentom könyveiben hitregetani (mythica) találmányok
glaltatnak; sőt maga Jézus Krisztus is hitregetani költemény.

»Qui pluribus« körlevél, 1846. november 9.

»Maxima quidem« allocutio, 1862. junius 9.

II. §.

Mérsékelt rationalismus.[1]

VIII. Minthogy az emberi ész a vallással azonosíttatik,
zért a theologiai tudományokkal épen ugy kell bánni, mint a
ölcsészetekkel.

»Singulari quadam perfusi« allocutio, 1854. deczember 9.

---

[1]) A mérsékelt rationalismus azok tévelye, kik a kinyilatkoztatást
em tartják ugyan lehetetlennek, de alá akarják azt vetni az észnek.

IX. Omnia indiscriminatim dogmata religionis chr- anae sunt obiectum naturalis scientiae seu philosophiae humana ratio historice tantum exculta potest ex suis natu- bus viribus et principiis ad veram de omnibus etiam rec- tioribus dogmatibus scientiam pervenire, modo haec dog- ipsi rationi tamquam obiectum proposita fuerint.

Epist. ad Archiep. Frising. Gravissimas 11 decembris 1
Epist. ad eumdem Tuas libenter 21 decembris 1863.

X. Quum aliud sit philosophus, aliud philosophia ius et officium habet se submittendi auctoritati, quam v- ipse probaverit; at philosophia neque potest neque debet sese submittere auctoritati.

Epist. ad Archiep. Frising. Gravissimas 11 decembris 1
Epist. ad eumdem Tuas libenter 21 decembris 1863.

XI. Ecclesia non solum non debet in philosophiam quam animadvertere, verum etiam debet ipsius philosoph- tolerare errores, eique relinquere ut ipsa se corrigat.

Epist. ad Archiep. Frising. Gravissimas 11 decembris 1

XII. Apostolicae Sedis, romanarumque Congregati- decreta liberum scientiae progressum impediunt.

Epist. ad Archiep. Frising. Tuas libenter 21 decembris 1

XIII. Methodus et principia, quibus antiqui Doct- scholastici Theologiam excoluerunt, temporum nostrorum cessitatibus scientiarumque progressui minime congruunt.

Epist. ad Archiep. Frising. Tuas libenter 21 decembris 1

XIV. Philosophia tractanda est, nulla supernatur- revelationis habita ratione.

Epist. ad Archiep. Frising. Tuas libenter 21 decembris 1

N. B. Cum rationalismi systemate cohaerent maxi- partem errores Antonii Günther, qui damnantur in Epist- Card. Archiep. Coloniensem Eximiam tuam 15 iunii 18- et in Epist. ad. Episc. Wratislaviensem Dolore haud me- diocri 30 aprilis 1860.

IX. A keresztény religio minden hitágazata különbség nélkül tárgyát képezi a természetes tudománynak, vagyis bölcsészetnek; s a csupán történelmileg kimüvelt emberi ész, természeti ereje és alapelvei nyomán, minden még a legrejtettebb hitágazatok igaz ismeretére is eljuthat, ha ezen hitágazatok, mint tárgyak terjesztettek az ész elé.

»Gravissimas« levél a frisingi érsekhez, 1862. decz. 11.
»Tuas libenter« levél ugyanahhoz, 1863. deczember 21.

X. Mivel más a bölcsész, s más a bölcsészet, azért a bölcsésznek jogában áll, sőt kötelessége azon tekintélynek hódolni, melyet igaznak ismer; de a bölcsészet semmi tekintélynek sem hódolhat, s nem is kell hódolnia.

»Gravissimas« levél a frisingi érsekhez, 1862. decz. 11.
»Tuas libenter« levél ugyanahhoz, 1863. deczember 21.

XI. Az egyháznak nemcsak nem kell megfeddenie a bölcsészetet, sőt el is kell néznie a bölcsészet tévelyeit, s ráhagyni, hogy maga-magát utba igazítsa.

»Gravissimas« levél a frisingi érsekhez, 1862. decz. 11.

XII. Az apostoli szék és római congregátiók rendeletei a tudomány szabad előhaladását akadályozzák.

»Tuas libenter« levél a frisingi érsekhez, 1863. decz. 21.

XIII. Azon módszer és alapelvek, melyek szerint a régi scholasticus tudorok (Doctores) a theologiát kimüvelték, legkevésbbé sem felelnek meg napjaink szükségleteinek és a tudományok előhaladásának.

»Tuas libenter« levél a frisingi érsekhez, 1863. decz. 21.

XIV. A bölcsészetet a természetfölötti kinyilatkoztatásra való tekintet nélkül kell tárgyalni.

»Tuas libenter« levél a frisingi érsekhez, 1863. decz. 21.

N. B. A rationalismus rendszerével nagyobb részt öszszefüggésben vannak Günther Antal tévelyei, melyek a kölni bibornok érsekhez irott »Eximiam tuam« levélben kárhoztattak, 1847. junius 15-én; ugy szintén a breslaui püspökhöz küldött »Dolore haud mediocri« levélben, 1860. április 30-án.

§. III.

Indifferentismus, Latitudinarism…

XV. Liberum cuique homini est eam amplecti … teri religionem, quam rationis lumine quis ductus ver… taverit.

Litt. Apost. Multiplices inter 10 iunii 1851.
Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

XVI. Homines in cuiusvis religionis cultu viam … salutis reperire aeternamque salutem assequi possunt.

Epist. encycl. Qui pluribus 9. novembris 1846.
Alloc. Ubi primum 17 decembris 1847.
Epist. encycl. Singulari quidem 17 martii 185…

XVII. Saltem bene sperandum est de aeterna illorum … nium salute, qui in vera Christi Ecclesia nequaquam vers…

Alloc. Singulari quadam 9 decembris 1854.
Epist. encycl. Quanto conficiamur 17 augusti 18…

XVIII. Protestantismus non aluid est quam divers… rae eiusdem christianae religionis forma, in qua aeque … Ecclesia catholica Deo placere datum est.

Epist. encycl. Noscitis et Nobiscum 8 decembris 184…

§. IV.

Socialismus, Communismus, Societates … destinae, Societates biblicae, Societates … rico-liberales.

Eiusmodi pestes saepe gravissimisque verborum for… reprobantur in Epist. Encycl. Qui pluribus 9 nove… 1846; in Alloc. Quibus quantisque 20 aprilis 18… in Epist. encycl. Noscitis et Nobiscum 8 dece… 1849; in Allocut. Singulari quadam 9 decem…

III. §.

ndifferentismus, latitudinarismus. [1])

XV. Minden embernek szabadságában áll azon hitet kö-
i s vallani, melyet eszének világa által vezettetve igaz-
tart.

»*Multiplices inter*« *apostoli irat, 1851. junius 10.*

»*Maxima quidem*« *allocutio, 1862. junius 9.*

XVI. Az emberek bármely religio gyakorlása által föl-
hatják az örök üdvösségre vezető utat, s elnyerhetik az
boldogságot.

»*Qui pluribus*« *körlevél, 1846. november 9.*

»*Ubi primum*« *allocutio, 1847. deczember 17.*

»*Singulari quidem*« *körlevél, 1856. márczius 17.*

XVII. Legalább helyesen lehet reméllni mindazok örök
logságát, kik nincsenek Krisztus igaz egyházában.

»*Singulari quadam*« *allocutio, 1854. deczember 9.*

»*Quanto conficiamur*« *körlevél, 1863. augusztus 17.*

XVIII. A protestantismus nem egyéb, mint különböző
kja ugyanazon igaz keresztény vallásnak, melyben ép ugy
et tetszeni az Istennek, mint a kath. egyházban.

»*Noscitis et nobiscum*« *körlevél, 1849. deczember 8.*

IV. §.

**ocialismus, communismus, titkos társula-
k**[2]), **bibliai egyesületek, a szabadelvü-
papok egyletei.**[3])

Az eféle ragályok gyakran, s a legkeményebb kifejezé-
kkel vettetnek el »Qui pluribus« körlevélben, 1846. november
»Quibus quantisque« allocutióban, 1849. április 20; »Nosci-
s et Nobiscum« körlevélben, 1849. deczember 8; »Singulari

[1]) A latitudinarismus azon tévely, mely nem mond ugyan minden
állást egyaránt jónak, de a kath. egyházat nem tartja egyedül üdvözitőnek.

[2]) A szabad-kömüvesek.

[3]) A szabadelvü-papok egyletei azon olasz papok társulatai, kik
zabad államban szabad egyház"-ért rajongnak.

1854; in Epist. encycl. Quanto conficiamur m rore 10 augusti 1863.

§. V.

Errores de Ecclesia eiusque iuribus.

XIX. Ecclesia non est vera perfectaque societas plene libera, nec pollet suis propriis et constantibus iuribus sibi a divino suo fundatore collatis, sed civilis potestatis est definire quae sint Ecclesiae iura ac limites, intra quos eadem iura exercere queat.

Alloc. Singulari quadam 9 decembris 1854.

Alloc. Multis gravibusque 17 decembris 1860.

Alloc. Maxima quidem 9. iunii 1862.

XX. Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis gubernii venia et assensu.

Alloc. Meminit unusquisque 30 septembris 1861.

XXI. Ecclesia non habet potestatem dogmatice definiendi religionem catholicae Ecclesiae esse unice veram religionem.

Litt. Apost. Multiplices inter 10. iunii 1851.

XXII. Obligatio, qua catholici magistri et scriptores omnino adstringuntur, coarctatur in iis tantum, quae ab infallibili Ecslesiae iudicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur.

Epist. ad Archiep. Frising. Tuas libenter 21 decembris

XXIII. Romani Pontifices et Concilia oecumenica a limitibus suae potestatis recesserunt, iura Principum usurparunt, atque etiam in rebus fidei et morum definiendis errarunt.

Litt. Apost. Multiplices inter 10 iunii 1851.

XXIV. Ecclesia vis inferendae potestatem non habet, neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam.

Lit. Apost. Ad apostolicae 22 augusti 1851.

XXV. Praeter potestatem episcopatui inhaerentem, alia est attributa temporalis potestas a civili imperio vel expresse vel tacite concessa, revocanda propterea, cum libuerit, a civili imperio.

Litt. Apost. Ad Apostolicae 22 augusti 1851.

adam« allocutióban, 1854. deczember 9; »Quanto conficia-
r moerore« körlevélben, 1863. augusztus 10.

V. §.

Tévelyek az egyház- és jogairól.

XIX. Az egyház nem igaz, tökéletes és teljesen szabad sulat, s nincsenek tulajdon és állandó, isteni alapitójától ert jogai, hanem az államhatalomhoz tartozik meghatározni, elyek az egyház jogai s határai, melyek között azon jogokat akorolhatja.

»Singulari quadam« allocutio, 1854. deczember 9.

»Multis gravibusque« allocutio, 1860. deczember 17.

»Maxima quidem« allocutio, 1862. június 9.

XX. Az egyházi hatalom nem gyakorolhatja tekintélyét polgári kormány engedélye s beleegyezése nélkül.

»Meminit unusquisque« allocutio, 1861. szeptember 30.

XXI. Az egyháznak nincs hatalmában hitágazatilag elönteni, hogy egyedül a kath. egyház vallása az igaz vallás.

»Multiplices inter« apostoli irat, 1851. junius 10.

XXII. Azon kötelezettség, mely a kath. tanítókat és ókat erősen kötelezi, csak azokra szorítkozik, melyek az gyház csalhatatlan itélete által mint hitágazatok, hogy azoat mindenki higye, adatnak elő, melyeket mindenki köteles inni.

»Tuas libenter« levél a frisingi érsekhez, 1863. decz. 21.

XXIII. A római pápák és egyetemes zsinatok hatalmuk határain tulléptek, a fejedelmek jogait bitorolták, és tévedtek hit- és erkölcstanok meghatározásában.

»Multiplices inter« apostoli levél, 1851. június 10.

XXIV. Az egyháznak nincs hatalma kényszert használni, és nincs semmi közvetlen vagy közvetett ideiglenes hatalma.

»Ad Apostolicae« apostoli levél, 1851. augusztus 22.

XXV. A püspökséggel járó hatalmon kivül van más ideiglenes hatalom is, melyet annak az államhatalom vagy nyiltan vagy hallgatva adott, s melyet ezért az államhatalom akkor vehet vissza, a mikor neki tetszik.

»Ad Apostolicae« apostoli levél, 1851. augusztus 22.

XXVI. Ecclesia non habet nativum ac legitim acquirendi ac possidendi.

Alloc. Nunquam fore 15 decembris 1856.

Epist. encycl. Incredibili 17 septembris 1863.

XXVII. Sacri Ecclesiae ministri Romanusque P ab omni rerum temporalium cura ac dominio sunt om... cludendi.

Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

XXVIII. Episcopis, sine Gubernii venia, fas non e... ipsas apostolicas litteras promulgare.

Alloc. Nunquam fore 15 decembris 1856.

XXIX. Gratiae a Romano Pontifice concessae et... mari debent tamquam irritae, nisi per Gubernium f... imploratae.

Alloc. Numque fore 15 decembris 1856.

XXX. Ecclesiae et personarum ecclesiasticarum im... nitas a iure civili ortum habuit.

Litt. Apost. Multiplices inter 10 iunii 1851.

XXXI. Ecclesiasticum forum pro temporalibus c... corum causis sive civilibus sive criminalibus omnino de m... dio tollendum est, etiam inconsulta et reclamante Apos... Sede.

Alloc. Acerbissimum 27 septembris 1852.

Alloc. Numquam fore 15 decembris 1856.

XXXII. Absque ulla naturalis juris et aequitatis v... tione potest abrogari personalis immunitas, qua clerici a onere subeundae exercendaeque militiae eximuntur; hanc re abrogationem postulat civilis progressus, maxime in socie... ad formam liberioris regiminis constituta.

Epist. ad Episc. Montisregal. Singularis Nobisque ... septembris 1864.

XXXIII. Non pertinet unice ad ecclesiasticam iur... dictionis potestatem proprio ac nativo iure dirigere theolo... carum rerum doctrinam.

Epist. ad Archiep. Frising. Tuas libenter 21 decembris 1...

XXVI. Az egyháznak nincs veleszületett és törvényes ›rzési vagy birtoklási joga.

»Nunquam fore« allocutio, 1856. deczember 15.

»Incredibili« körlevél, 1863. szeptember 17.

XXVII. Az egyház fölszentelt szolgáit és a római pápát kell zárni a világi dolgokról való minden intézkedés- és alomból.

»Maxima quidem« allocutio, 1862. június 9.

XXVIII. A püspököknek a kormány engedelme nélkül ég az apostoli iratokat sem szabad kihirdetni.

»Nunquam fore« allocutio, 1856. deczember 15.

XXIX. A római pápa által adott kegyelmek semmiknek tekintendők, hacsak a kormány által nincsenek kieszözölve.

»Nunquam fore« allocutio, 1856. deczember 15.

XXX. Az egyház és egyházi személyek kiváltsága az lamjogból származott.

»Multiplices inter« apostoli levél, 1851. június 10.

XXXI. Az egyháziak akár polgári akár fenyitő ügyeiek elintézésére rendelt egyházi törvény-hatóságot mindeneetre meg kell szüntetni még az apostoli szék megkérdeztetése élkül és tiltakozásának ellenére is.

»Acerbissimum« allocutio, 1852. szeptember 27.

»Nunquam fore« allocutio, 1856. deczember 15.

XXXII. A természeti jog és méltányosság legcsekélyebb negsértése nélkül el lehet törülni azon személyi kiváltságot, melynél fogva az egyháziak a katonai kötelezettség fölvállalása s gyakorlásának terhe alól kivétetnek; s ennek eltörlését kiánja a polgári előhaladás, kiváltképen az olyan társadalomban, mely szabadabb államnak mintájára rendeztetett el.

»Singularis Nobisque« levél a mondovi püspökhöz, 1864. szeptember 29.

XXXIII. Nem tartozik egyedül az egyházi hatalom ogköréhez, tulajdon s veleszületett joggal igazgatni a theoogiai tárgyak tanát.

»Tuas libenter« levél a frisingi érekhez, 1863. decz. 21.

XXXIV. Doctrina comparantium Romanum Ponti-
Principi libero et agenti in universa Ecclesia, doctrina est
medio aevo praevaluit.

Litt. Apost. Ad apostolicae 22 augusti 1851.

XXXV. Nihil vetat, alicuius Concilii generalis se-
tentia aut universorum populorum facto, summum Ponti-
tum ab romano Episcopo atque urbe ad alium Episcop-
aliamque civitatem transferri.

Litt. Apost. Ad apostolicae 22 augusti 1851.

XXXVI. Nationalis concilii definitio nullam aliam s-
mittit disputationem, civilisque administratio rem ad h-
terminos exigere potest.

Litt. Apost. Ad apostolicae 22 augusti 1851.

XXXVII. Institui possunt nationales Ecclesiae ab auct-
ritate Romani Pontificis subductae planeque divisae.

Alloc. Multis gravibusque 17 decembris 1860.

Alloc. Iamdudum cernimus 18 martii 1861.

XXXVIII. Divisioni Ecclesiae in orientalem atque occi-
dentalem nimia Romanorum Pontificum arbitria contulerunt.

Litt. Apost. Ad apostolicae 22 augusti 1851.

§. VI.

Errores de societate civili tum in se, tum in suis ad Ecclesiam relationibus spectata.

XXXIX. Reipublicae status, utpote omnium iurium ori-
go et fons, iure quodam pollet nullis circumscripto limitibus.

Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

XL. Catholicae Ecclesiae doctrina humanae societati
bono et commodis adversatur.

Epist. Encycl. Qui pluribus 9 novembris 1846.

Alloc. Quibus quantisque 20 aprilis 1849.

XLI. Civili potestati vel ab infideli imperante exer-
citae competit potestas indirecta negativa in sacra; eidem
proinde competit nedum ius quod vocant exequatur

XXXIV. Azok tana, kik a római pápát egy szabad s az ız egyházban működő fejedelemhez hasonlítják, oly tan, y a középkorban birt előnynyel.

»Ad apostolicae« apostoli irat, 1851. augusztus 22.

XXXV. Semmi sem tiltja, valamely egyetemes zsinat ározata vagy az összes népek tette folytán, a pápaságot ·ómai püspöktől és várostól más püspök- és más városra inni.

»Ad apostolicae« apostoli levél, 1851. augusztus 22.

XXXVI. A nemzeti zsinat határozata kizár minden ·ábbi vitatkozást, s az államhatalom ezen határozathoz ıbhat valamely dolgot.

»Ad apostolicae« apostoli levél, 1851. augusztus 22.

XXXVII. Fölállíttathatnak a római pápa tekintélye alól ·ett és tőle tökéletesen elválasztott nemzeti egyházak.

»Multis gravibusque« allocutio, 1860. deczember 17.

»Jamdudum cernimus« allocutio, 1861. márczius 18.

XXXVIII. Az egyház feloszlását keletire és nyugatira, római pápák tulzó önkénykedései okozták.

»Ad apostolicae« apostoli leirat, 1851. augusztus 22.

VI. §.

évelyek a polgári társadalomról, a menyyiben mind önmagában, mind pedig az egyházhoz való viszonyaiban tekintetik.

XXXIX. Az államnak, mint minden jog eredete- és ›r rásának, minden korláttól ment joga van.

»Maxima quidem« allocutio, 1862. június 9.

XL. A kath. egyház tana ellenkezik az emberi társadaɔm javával és érdekeivel.

»Qui pluribus« körlevél, 1846. november 9.

»Quibus quantisque« allocutio, 1849. április 20.

XLI. Az államhatalom, ha hitetlen fejedelem gyakoolja is azt, közvetlen tagadó joggal bir a vallási ügyekben; ehát nemcsak ugynevezett »exequatur« (végrehajtási) joga

sed etiam ius appellationis, quam nuncup... abusu.

Lit. Apost. Ad apostolicae 22. augusti 1851.

XLII. In conflictu legum utriusque potestatis. ius ... praevalet.

Litt. Apost. Ab apostolicae 22 augusti 1851.

XLIII. Laica potestas auctoritatem habet rescin... declarandi ac faciendi irritas solemnes conventiones (... Concordata) super usu iurium ad ecclesiasticam im... tatem pertinentium cum Sede Apostolica initas sine ... consensu, immo et ea reclamante.

Alloc. In Consistoriali 1 novembris 1850.
Alloc. Multis gravibusque 17 decembris 1860.

XLIV. Civilis auctoritas potest se immiscere ... quae ad religionem, mores et regimen spirituale perti... Hinc potest de instructionibus iudicare, quas Eccl... pastores ad conscientiarum normam pro suo munere ed... quin etiam potest de divinorum sacramentorum admini... tione et dispositionibus ad ea suscipienda necessariis ... cernere.

Alloc. In Consistoriali 1 novembris 1850.
Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

XLV. Totum scholarum publicarum regim... quibus iuventus christianae alicuius Reipublicae insti... episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua ratione ex... potest ac debet attribui auctoritati civili, et ita qu... attribui, ut nullum alii cuicumque auctoritati recogn... ius immiscendi se in disciplina scholarum, in regimine st... diorum, in graduum collatione, in delectu aut approbati... magistrorum.

Alloc. In Consistoriali 1 novembris 1850.
Alloc. Quibus luctuosissimis 5 septembris 1851.

XLVI. Immo in ipsis clericorum seminariis meth... studiorum adhibenda civili auctoritati subiicitur.

Alloc. Numquam fore 15 decembris 1856.

.. hanem fölebbezési (appellatio) joga is, mely igy nevez-
k: »ab abusu.«

»Ad apostolice« apostoli irat, 1851. augusztus 22.

XLII. Midőn mindkét hatalom törvényei összeütköznek, olgári jog bir fölénynyel.

»Ad apostolicae« apostoli irat, 1851. augusztus 22.

XLIII. A világi hatalomnak jogában áll azon ünnepés szerződéseket, melyek az apostoli székkel az egyház ki-.tságához tartozó jogok gyakorlását illetőleg köttettek, még apostoli szék beleegyezése nélkül, sőt tiltakozása ellenére megsemmisíteni, érvénytelenekké tenni és ilyeneknek ilatkoztatni.

»In Consistoriali« allocutio, 1850. november 1.

»Multis gravibusque« allocutio, 1860. deczember 17.

XLIV. Az államhatalom beavatkozhatik azon dolgokba, ılyek a valláshoz, erkölcsökhöz és a lelki kormányzathoz rtoznak. Azért itélhet azon utasításokról, melyeket az egy-ız főpásztorai tisztöknél fogva a lelkiismeret vezetésére nézve lnak ki, sőt még az isteni szentségek kiszolgáltatásáról és oknak fölvételéhez szükséges előkészületekről is rendel-ızhetik.

»In Consistoriali« allocutio, 1850. november 1.

»Maxima quidem« allocutio, 1862. június 9.

XLV. A nyilvános iskolák kormányzását, melyekben ılamely keresztény állam ifjusága taníttatik, csupán a püs-öki papnöveldéket véve ki némi tekintetben, az államha-ılomnak lehet és kell átadni, és pedig ugy, hogy bármely ıás tekintélynek semmi joga se ismertessék el beavatkoz-atni az iskolák fegyelmébe, a tantárgyak elrendezésébe, a ›kozati előléptetések kiosztásába, a tanárok megválasztásába agy megerősítésébe.

»In Consistoriali« allocutio, 1850. november 1.

»Quibus luctuosissimis« allocutio, 1851. szeptember 5.

XLVI. Sőt még a papnövendékek intézetében is a tantár-gyak használandó módszere a polgári hatalomnak van alávetve.

»Nunquam fore« allocutio, 1856. deczember 15.

XLVII. Postulat optima civilis societatis ra… populares scholae, quae patent omnibus cuiusque e p… classis pueris, ac publica universim Instituta, quae … severioribusque disciplinis tradendis et educationi iuv… curandae sunt destinata, eximantur ab omni Ecclesiae a… tate, moderatrice vi et ingerentia, plenoque civilis ac p… auctoritatis arbitrio subiiciantur ad imperantium pl… ad communium aetatis opinionum amussim.

Epist. ad Archiep. Friburg. Quum non sine 14 i…

XLVIII. Catholicis viris probari potest ea iuve… instituendae ratio, quae sit a catholica fide et ab Ecc… potestate seiuncta, quaeque rerum dumtaxat natural… entiam ac terrenae socialis vitae fines tantummodo vel … primario spectet.

Epist. ad Archiep. Friburg. Quum non sine 14 iu…

XLIX. Civilis auctoritas potest impedire quo… sacrorum Antistites et fideles populi cum Romano Po… libere ac mutuo communicent.

Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

L. Laica auctoritas habet per se ius praesentan… scopos et potest ab illis exigere, ut ineant dioecesium pr… rationem, antequam ipsi canonicam a S. Sede institution… apostolicas litteras accipiant.

Alloc. Numquam fore 15 decembris 1856.

LI. Immo laicum Gubernium habet ius deponen… exercitio pastoralis ministerii episcopos, neque tenetur ob… Romano Pontifici in iis, quae episcopatuum et episcop… respiciunt institutionem.

Litt. Apost. Multiplices inter 10 iunii 1851.
Alloc. Acerbissimum 27 septembris 1852.

LII. Gubernium potest suo iure immutare aeta… ab Ecclesia praescriptam pro religiosa tam mulierum … virorum professione, omnibusque religiosis familiis ind…

XLVII. A polgári társadalom legjobb elrendezése azt vánja, hogy a népiskolák, melyek a nép minden osztályú szes gyermekei előtt nyitva állanak, s a nyilvános intézetek :alában, melyek a tudományok és komolyabb tanulmányok 5adására és az ifjuság nevelésére vannak rendelve, vétessenek az egyház minden tekintélye, igazgatói hatalma és beavat- ɔzása alól, s vettessenek alá a polgári és politikai tekintély ıkényének tökéletesen, a fejedelmek tetszése és a kor közös ézeteinek kivánata szerint.

»Quum non sine« levél a friburgi érsekhez, 1864. júl. 14.

XLVIII. A katholikus férfiak helybenhagyhatják az ifju- ıgnevelés azon módját, mely a kath. hittől és az egyház ha- almától el van választva, s mely csak a természeti dolgok ıudományát és a földi társadalmi élet czéljait tartja kizárólag 'agy legalább mint főczélt szeme előtt.

»Quum non sine« levél a friburgi érsekhez, 1864. jul. 14.

XLIX. A világi hatalom megtilthatja, hogy a főpapok és hivek ne közlekedhessenek szabadon és kölcsönösen a római pápával.

»Maxima quidem« allocutio, 1862. június 9.

L. A világi fölsőségnek önmagától van joga püspökö- ket kinevezni és követelheti tölök, hogy vegyék át megyéjök kormányzását, mielőtt canoni beigtatást és apostoli iratot kapnának a szent atyától.

»Nunquam fore« allocutio, 1856. deczember 15.

LI. Sőt a világi kormánynak van joga a püspököket elmozdítani főpásztori tisztjök gyakorlatától, s nem is tartozik a római pápának engedelmeskedni azokban, mik a püspökséget és a püspökök kinevezését illetik.

»Multiplices inter« apostoli levél, 1851. június 10.
»Acerbissimum« allocutio, 1852. szeptember 27.

LII. A kormány saját jogánál fogva megváltoztathatja az egyház által ugy a nők, mint a férfiak szerzetesi fogadal- mának letételére meghatározott kort, s megparancsolhatja

ut neminem sine suo permissu ad solemnia vota nunc -
admittant.

Alloc. Nunquam fore 15 decembris 1856.

LIII. Abrogandae sunt leges, quae ad religiosarum
familiarum statum tutandum, earumque iura et officia per-
tinent; immo potest civile gubernium iis omnibus auxilium
praestare, qui a suscepto religiosae vitae instituto deficere ac
solemnia vota frangere velint; pariterque potest, religiosas
easdem familias perinde ac collegiatas Ecclesias et beneficia
simplicia etiam iuris patronatus penitus extinguere, illorum-
que bona et reditus civilis potestatis administrationi et arbitrio
subiicere et vindicare.

Alloc. Acerbissimum 27 septembris 1852.

Alloc. Probe memineritis 22 ianuarii 1855.

Alloc. Cum saepe 26 iulii 1855.

LIV. Reges et Principes non solum ab Ecclesiae iuris-
dictione eximuntur, verum etiam in quaestionibus iurisdictio-
nis dirimendis superiores sunt Ecclesia.

Litt. Apost. Multiplices inter 10 iunii 1851.

LV. Ecclesia a Statu, Statusque ab Ecclesia seiun-
gendus est.

Alloc. Acerbissimum 27 septembris 1852.

§. VII.

Errores de Ethica naturali et christiana.

LVI. Morum leges divina haud egent sanctione, mini-
meque opus est, ut humanae leges ad naturae ius conformentur
aut obligandi vim a Deo accipiant.

Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

LVII. Philosophicarum rerum morumque scientia,
itemque civiles leges possunt et debent a divina et ecclesias-
tica auctoritate declinare.

Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

LVIII. Aliae vires non sunt agnoscendae nisi illae

:len szerzetes rendnek, hogy senkit se bocsássanak az ő en-
:lme nélkül az ünepélyes fogadalom letevésére.

»Nunquam fore« allocutio, 1856. deczember 15.

LIII. El kell törülni azon törvényeket, melyek a szer-
:s rendek állapotának védelmezésére s jogaira és kötelmeire
:atkoznak; söt a világi hatóság segélyt nyujthat mind-
knak, kik a megkezdett szerzetes életet elhagyni és ünne-
:es fogadalmaikat megszegni akarják; hasonlóképen meg-
:ntetheti egészen a szerzetes rendeket ugy, mint a collegialis
házakat és egyszerü javadalmakat, még ha kegyuri jogha-
:ghoz tartoznak is, s azok javait és jövedelmeit az állam-
:alom kezelése és önkénye alá vetheti.

»Acerbissimum« allocutio, 1852. szeptember 27.

»Probe memineritis« allocutio, 1855. január 22.

»Cum saepe« allocutio, 1855. július 26.

LIV. A királyok és fejedelmek nemcsak hogy kivétetnek
egyház joghatósága alól, hanem még a joghatóság kérdései-
k megvitatásában is az egyház fölött állanak.

»Multiplices inter« apostoli levél, 1851. június 10.

LV. El kell választani az egyházat az államtól, az álla-
:ot az egyháztól.

»Acerbissimum« allocutio. 1852. szeptember 27.

VII. §.

Tévelyek a természeti és keresztény er-
kölcstanról.

LVI. Az erkölcsi törvények nem szorulnak isteni szen-
:sítésre, s legkevésbbé sem szükséges, hogy az emberi törvé-
:yek a természet jogához idomíttassanak, vagy kötelező
:ejöket Istentől kapják.

»Maxima quidem« allocutio, 1862. június 9.

LVII. A bölcsészeti és erkölcsi dolgok tudománya, to-
ábbá a polgári törvények eltérhetnek és el kell térniök az
:steni és egyházi tekintélytől.

»Maxima quidem« allocutio, 1862. június 9.

LVIII. Nem kell elismerni más erőt, mint azt, mely az

quae in materia positae sunt, et omnis morum discipl... nestasque collocari debet in cumulandis et augendis ... modo divitiis ac in voluptatibus explendis.

Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

Epist. encycl. Quanto conficiamur 10 augusti 18..

LIX. Ius in materiali facto consistit, et omnia ... num officia sunt nomen inane, et omnia humana fact... vim habent.

Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

LX. Auctoritas nihil aliud est nisi numeri et m... lium virium summa.

Alloc. Maxima quidem 9 iunii 1862.

LXI. Fortunata facti iniustitia nullum iuris sa... detrimentum affert.

Alloc. Iamdudum cernimus 18 martii 1861.

LXII. Proclamandum est et observandum princ... quod vocant de — interventu.

Alloc. Novos et ante 28 septembris 1860.

LXIII. Legitimis principibus obedientiam detre... immo et rebellare licet.

Epist. encycl. Qui pluribus 9 novembris 1846.

Alloc. Quisque vestrum 4 octobris 1847.

Epist. encycl. Noscitis et Nobiscum 8 decembris 18..

Litt. Apost. Cum catholica 26 martii 1860.

LXIV. Tum cuiusque sanctissimi iuramenti vi... tum quaelibet scelesta flagitiosaque actio sempiterna... repugnans, non solum haud est improbanda, verum et... omnino licita, summisque laudibus efferenda, quando i... patriae amore agatur.

Alloc. Quibus quantisque, 20 aprilis 1849.

§. VIII.

Errores de matrimonio christiano.

LXV. Nulla ratione ferri potest, Christum evex... trimonium ad dignitatem sacramenti.

Litt. Apost. Ad apostolicae 22 augusti 1851.

ıyagban van, s minden erkölcsiséget és becsületességet a kin-
ek bármely módon való összehalmozása- és szaporitásába, s
gyönyörök kielégitésébe kell helyezni.

»Maxima quidem« allocutio, 1862. június 9.

»Quanto conficiamur« körlevél, 1863. augusztus 10.

LIX. A jog anyagi tettben áll, s az emberek minden kö-
lme üres név, és minden emberi tett jogérvénynyel bír.

»Maxima quidem« allocutio, 1862. június 9.

LX. A tekintély semmi egyéb, mint szám és anyagi
rök összesége.

»Maxima quidem« allocutio, 1862. június 9.

LXI. A tettnek szerencsével kisért igazságtalansága
emmit sem árt a jog szentségének.

»Jamdudum cernimus« allocutio, 1861. márczius 18.

LXII. Ki kell kiáltani és megtartani azon alapelvet,
nely »be nem avatkozási« elvnek neveztetik.

»Novos et ante« allocutio, 1860. szeptember 28.

LXIII. A törvényes fejedelemtől az engedelmességet
megtagadni, sőt ellene föl is lázadni szabad.

»Qui pluribus« körlevél, 1846. november 9.

»Quisque vestrum« allocutio, 1847. október 4.

»Noscitis et Nobiscum« körlevél, 1849. deczember 8.

»Cum catholica« apostoli levél, 1860. márczius 26.

LXIV. A legszentebb eskü megszegése, és bármely vét-
kes és gyalázatos, az örök törvénynyel ellenkező tett, nem-
csak nem kárhoztatandó, sőt inkább minden esetre szabad.
és legnagyobb dicséretre méltó, midőn a haza iránti szere-
tetből követtetik el.

»Quibus quantisque« allocutio, 1849. április 20.

VIII. §.

Tévelyek a keresztény házasságról.

LXV. Semmiképen nem engedhetni meg, hogy Krisztus
a házasságot szentségi méltóságra emelte.

»Ad apostolicae« apostoli irat, 1851. augusztus 22.

LXVI. Matrimonii sacramentum non est, nisi quid con-tractui accessorium ab eoque separabile, ipsumque sacramen-tum in una tantum nuptiali benedictione situm est.

Litt. Apost. ad apostolicae 22 augusti 1851.

LXVII. Iure naturae matrimonii vinculum non est in-dissolubile, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest.

Litt. Apost. ad apostolicae 22 augusti 1851.

Alloc. Acerbissimum 27 septembris 1852.

LXVIII. Ecclesia non habet potestatem impedimenta matrimonium dirimentia inducendi, sed ea potestas civili auctoritati competit, a qua impedimenta existentia tollenda sunt.

Litt. Apost. Multiplicer inter 10 iunii 1851.

LXIX. Ecclesia sequioribus saeculis dirimentia impe-dimenta inducere coepit, non iure proprio, sed illo iure usa, quod a civili potestate mutuata erat.

Litt. Apost. Ad apostolicae 22 augusti 1851.

LXX. Tridentini canones, qui anathematis censuram illis inferunt, qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi Ecclesiae negare audeant, vel non sunt dogmatici vel de hac mutuata potestate intelligendi sunt.

Litt. Apost. Ad apostolicae 22 augusti 1851.

LXXI. Tridentini forma sub infirmitatis poena non ob-ligat, ubi lex civilis aliam formam praestituat, et velit hac nova forma interveniente matrimonium valere.

Litt. Apost. Ad apostolicae 22 augusti 1851.

LXXII. Bonifacius VIII. votum castitatis in ordinatione emissum nuptias nullas reddere primus asseruit.

Litt. Apost. Ad apostolicae 22 augusti 1851.

LXXIII. Vi contractus mere civilis potest inter chri-stianos constare veri nominis matrimonium; falsumque est, aut contractum matrimonii inter christianos semper esse

LXVI. A házasság szentsége nem egyéb, mint a szerződés mellékes járuléka, és attól elválasztható, s maga a szentség csupán a házassági áldásban áll.

»Ad apostolicae« apostoli levél, 1851. augusztus 22.

LXVII. A természet törvénye szerint a házassági kötelék nem feloldhatlan, s különféle esetekben a polgári hatóság szentesítheti a tulajdonképeni elválást.

»Ad apostolicae« apostoli levél, 1851. augusztus 22.

»Acerbissimum« allocutio, 1852. szeptember 27.

LXVIII. Az egyháznak nincs hatalma bontó házassági akadályokat fölállítani, hanem ezen hatalom a polgári hatóságot illeti, melynek kötelessége a létező akadályokat megszüntetni.

»Multiplices inter« apostoli levél, 1851. június 10.

LXIX. Az egyház későbbi századokban kezdett bontó házassági akadályokat fölállítani, nem saját jogával, hanem azon joggal élve, melyet a polgári hatóságtól kölcsönzött.

»Ad apostolicae« apostoli irat, 1851. augusztus 22.

LXX. A tridenti canonok, melyek átokkal (anathema) sujtják azokat, kik tagadni merészelik az egyház azon hatalmát, melynél fogva bontó házassági akadályokat fölállithat, vagy nem hitágazatiak, vagy ezen kölcsönzött hatalomról kell azokat érteni.

»Ad apostolicae« apostoli irat, 1851. augusztus 22.

LXXI. A tridenti forma az érvénytelenség büntetése alatt nem kötelez, hol a polgári törvény más formát rendel, és a házasság érvényességét ezen forma közbejöttétől teszi függővé.

»Ad apostolicae« apostoli irat, 1851. augusztus 22.

LXXII. VIII. Bonifácz volt az első, ki azt állította, hogy a fölszentelésnél tett szüzességi fogadalom a házasságot megsemmisíti.

»Ad apostolicae« apostoli levél, 1851. augusztus 22.

LXXIII. Csupán polgári szerződés erejénél fogva a keresztények között igazi házasság állhat fönn; s hamis azon állítás, hogy a keresztények házassági szerződése vagy mindig

sacramentum, aut nullum esse contractum si sacramentum excludatur.

Litt. Apost. Ad apostolicae 22 augusti 1851.

Lettera di S. S. PIO IX. al Re di Sardegna 9 settembre 1852.

Alloc. Acerbissimum 27 septembris 1852.

Alloc. Multis gravibusque 17 decembris 1860.

LXXIV. Causae matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civilem pertinent.

Litt. Apost. Ad apostolicae 22 augusti 1851.

Alloc. Acerbissimum 27 septembris 1852.

N. B. Huc facere possunt duo alii errores de clericorum coelibatu abolendo et de statu matrimonii statui virginitatis anteferendo. Confodiuntur, prior in epist. encycl. Qui pluribus 9 novembris 1846, posterior in litteris apost. Multiplices inter 10 iunii 1851.

§. IX.

Errores de civili Romani Pontificis principatu.

LXXV. De temporalis regni cum spirituali compatibilitate disputant inter se christianae et catholicae Ecclesiae filii.

Litt. Apost. Ad apostolicae 22 augusti 1851.

LXXVI. Abrogatio civilis imperii, quo Apostolica Sedes potitur, ad Ecclesiae libertatem felicitatemque vel maxime conduceret.

Alloc. Quibus quantisque 20 aprilis 1849.

N. B. Praeter hos errores explicite notatos, alii complures implicite reprobantur, proposita et asserta doctrina quam catholici omnes firmissime retinere debent, de civili Romani Pontificis principatu. Eiusmodi doctrina luculenter traditur in Alloc. Quibus quantisque 20 aprilis 1849; in Alloc. Si semper antea 20 maii 1850; in Litt. apost. Cum catholica Ecclesia 26 martii

szentség, vagy hogy a szerződés semmis, ha a szentség kirekesztetik.

»Ad apostolicae« apostoli irat, 1851. augusztus 22.

»IX. Pius ő szentsége irata a sardiniai királyhoz, 1852. szeptember 9.

»Acerbissimum« allocutio, 1852. szeptember 27.

»Multis gravibusque« allocutio, 1860. deczember 17.

LXXIV. A házassági és eljegyzési (sponsalia) ügyek természetöknél fogva a polgári jogyhatósághoz tartoznak.

»Ad apostolicae« apostoli levél, 1851. augusztus 22.

»Acerbissimum« allocutio, 1852. szeptember 27.

N.B. Ide számitható más két tévely is, a papok nőtlenségének eltörléséről, és a házassági állapotnak a szüzességi állapotnak eléjetételéről. Az első »Qui pluribus« 1846. november 9-iki körlevélben, a második pedig »Multiplices inter« 1851. jún. 10-iki apostoli iratban vettetik el.

IX. §.

Tévelyek a római pápa világi fejedelemségéről.

LXXV. A világi és lelkihatalom összeegyeztethetéséről vitatkoznak egymás közt a keresztény és kath. egyház fiai.

»Ad apostolicae« apostoli irat, 1851. augusztus 22.

LXXVI. Megszüntetése a világi uradalomnak, melylyel az apostoli szék bir, igen használna az egyház szabadságának és boldogságának.

»Quibus quantisque« allocutio, 1849. április 20.

N.B. Ezen világosan kijelölt tévelyeken kivül benfoglaltan (implicite) még több vettetik el, előadatván és megvitattatván a tan, melyhez magát minden katholikusnak erősen kell tartania, a római pápa világi fejedelemségéről. Világosan előadatik az eféle tan: »Quibus quantisque« 1849. április 20-iki allocutióban; »Si semper antea« 1850. május 20-iki allocutióban; »Cum catholica Ecclesia« 1860. márczius 26-iki apostoli

1860; in Alloc. Novos 28 septembris 1860; in Alloc. I..dudum 18 martii 1861; in Alloc. Maxima qui.. iunii 1862.

§. X.

Errores qui ab liberalismum hodiern.. referuntur.

LXXVII. Aetate hac nostra non amplius expedit.. gionem catholicam haberi tamquam unicam status religi.. ceteris quibuscumque cultibus exclusis.

Alloc. Nemo vestrum 26 iulii 1855.

LXXVIII. Hinc laudabiliter in quibusdam cat.. nominis regionibus lege cautum est, ut hominibus illu.. migrantibus liceat publicum proprii cuiusque cultus ex.. tium habere.

Alloc. Acerbissimum 27 septembris 1852.

LXXIX. Enimvero falsum est, civilem cuiusque cul.. libertatem, itemque plenam potestatem omnibus attribut.. quaslibet opiniones cogitationesque palam publiceque mani.. tandi, conducere ad populorum mores animosque facilius c.. rumpendos ac indifferentismi pestem propagandam.

Alloc. Nunquam fore 15 decembris 1856.

LXXX. Romanus Pontifex potest ac debet cum p.. gressu, cum liberalismo et cum recenti civilitate sese r.. ciliare et componere.

Alloc. Iamdudum cernimus 18 martii 1861.

---

vélben; »Novos« 1860. szeptember 28-iki allocutióban; »Jamıdum« 1861. márczius 18-iki allocutióban; »Maxima quidem« 362. június 9-iki allocutióban.

X. §.

z o n t é v e l y e k, m e l y e k a m a i l i b e r a l i s m u s r a v o n a t k o z n a k.

LXXVII. Korunkban már nem czélszerü többé a kath. llást tartani egyedüli államvallásnak, minden más vallás rekesztésével.

»Nemo vestrum« allocutio, 1855. július 26.

LXXVIII. Azért dicséretesen hozatott törvény némely ıtholikus országokban, hogy az oda bevándorlott emberek:k szabad legyen bármely vallási tiszteletet nyilvánosan gya›rolni.

»Acerbissimum« allocutio, 1852. szeptember 27.

LXXIX. Mert téves, hogy bármely vallási tiszteletnek ›lgári szabadsága és a mindenkinek adott teljes hatalom, hogy ırmely vélemény- és nézeteket nyiltan és nyilvánosan hirdet:t, a népek erkölcseinek és lelkeinek könnyebb megrontására a hitközönyösség ragályának terjesztésére szolgál.

»Nunquam fore« allocutio, 1856. deczember 15.

LXXX. A római pápának lehet, sőt kell az előhaladásl, a liberalismussal és az uj civilisatióval kiegyezkednie és ıhoz alkalmazkodnia.

»Jamdudum cernimus« allocutio, 1861. márczius 18.

II.

(331. lap hoz.)

CONSTITUTIO DOGMATICA

DE

FIDE CATHOLICA

EDITA IN SESSIONE TERTIA

SACROSANCTI OECUMENICI CONCILII VATICANI.

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI

SACRO APPROBANTE CONCILIO

AD PERPETVAM REI MEMORIAM.

Dei Filius et generis humani Redemptor D... Noster Iesus Christus, ad Patrem caelestem rediturus, ... Ecclesia sua in terris militante, omnibus diebus usque ad ... summationem saeculi futurum se esse promisit. Quare d... sponsae praesto esse, adsistere docenti, operanti benedicere, ... riclitanti opem ferre nullo unquam tempore destitit. Haec ... salutaris eius providentia, cum ex aliis beneficiis innu... continenter apparuit, tum iis manifestissime comperta est ... ctibus, qui orbi christiano e Conciliis oecumenicis ac no... tim e Tridentino, iniquis licet temporibus celebrato, a... simi provenerunt. Hinc enim sanctissima religionis do... pressius definita uberiusque exposita, errores damnati ... cohibiti; hinc ecclesiastica disciplina restituta firmiusque ... cita, promotum in Clero scientiae et pietatis studium, ... adolescentibus ad sacram militiam educandis collegia, ... stiani denique populi mores et accuratiore fidelium erudi... et frequentiore sacramentorum usu instaurati. Hinc prae... arctior membrorum cum visibili Capite communio, univ...

II.

(*331. laphoz.*)

A VATIKÁNI EGYETEMES SZ. ZSINAT

HARMADIK ÜLÉSÉN HIRDETETT HITHATÁROZAT

A KATH. HITRŐL.[1]

?IUS PÜSPÖK, ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA.

A SZ. ZSINAT HELYBENHAGYÁSÁVAL

ÖRÖK EMLÉKÜL.

Isten fia és az emberi-nem Megváltója, a mi Urunk isztus Jézus, visszatérendő a mennyei Atyához megigéré, ;y e földön harczoló egyházával marad mindennap a világ ;ezetéig. Ennek folytán soha sem szünt meg szeretett jegye-el lenni, azt a tanitásban támogatni, működésére áldást ıi, a veszélyek közt oltalmazni. S ezen üdvös gondviselése ;an más számtalan jóból is folytonosan kitünt, mégis leg-ıgosabban látható azon gyümölcsökből, melyeket az egye-ıes zsinatok, és név szerint a bár kedvezőtlen viszonyok közt tott trienti, oly bő mértékben termettek a ker. világ szá-ra. Ez óta határoztattak meg ugyanis szabatosabban és ér-ıeztettek bővebben a vallás legszentebb hitágazatai, s elitél-tek és elfojtattak a tévelyek; azóta állíttatott helyre és tettetett szilárdabb alapra az egyházi fegyelem, továbbá ›ság körében előmozdíttatott a tudomány és áhitat buz-ma, az egyház ifju leventéinek számára nevelő intézetek pittattak, s végre úgy a hivek szorgalmasb oktatása, mint a ntségek gyakoribb használata által a keresztény nép erköl-i tökélyesebbek lőnek. Ugyancsak ezóta füzetett szorosabbá agok és a látható Fő közötti kapocs, uj erőt nyervén Krisz-

[1]) **Fábián János forditása szerint.**

que corpori Christi mystico additus vigor; hinc n... multiplicatae familiae, aliaque christianae pietatis in... hinc ille etiam assiduus et usque ad sanguinis effusion... stans ardor in Christi regno late per orbem propagand...

Verumtamen haec aliaque insignia emolument... per ultimam maxime oecumenicam Synodum divina ... tia Ecclesiae largita est, dum grato, quo par est, animo ... limus; acerbum compescere haud possumus dolorem ... gravissima, inde potissimum orta, quod eusdem sacros... Synodi apud permultos vel auctoritas contempta, vel sa... sima neglecta fuere decreta.

Nemo enim ignorat, haereses, quas Tridentin... proscripserunt, dum reiecto divino Ecclesiae magisteri... religionem spectantes privati cuiusvis iudicio permitt... in sectas paullatim dissolutas esse multiplices, quibus i... dissentientibus et concertantibus, omnis tandem in Ch... fides apud non paucos labefactata est. Itaque ipsa sacra ... quae antea christianae doctrinae unicus fons et iudex ... bantur, iam non pro divinis haberi, imo mythicis co... accenseri coeperunt.

Tum nata est et late nimis per orbem vagata il... nalismi seu naturalismi doctrina, quae religioni christi... pote supernaturali instituto per omnia adversans, summ... dio molitur, ut Christo, qui solus Dominus et Salvator ... est, a mentibus humanis, a vita et moribus populorum ex... merae quod vocant rationis vel naturae regnum stabil... Relicta autem proiectaque christiana religione, negato ver... et Christo eius, prolapsa tandem est multorum mens in... theismi, materialismi, atheismi barathrum, ut iam ipsam ... nalem naturam, omnemque iusti rectique normam neg... ima humanae societatis fundamenta diruere connitantur.

Hac porro impietate circumquaque grassante, inf... contigit, ut plures etiam e catholicae Ecclesiae filiis a vi... pietatis aberrarent, in iisque, diminutis paullatim verita... sensus catholicus attenuaretur. Variis enim ac peregrinis

gész titokszerű teste ; ezóta szaporittattak a szerzetes ren-s a keresztény jámborság egyéb intézetei; ezóta támadt lankadatlan és egész az önfeláldozásig kitartó elszántság ztus országának világszerte való terjesztésében.

Mindamellett, midőn illő hálával emlékezünk ezen és b áldásokról, melyekben a jóságos Isten főleg a legutóbbi temes zsinat által részesité az egyházat; nem fojt-uk el keserü fájdalmunkat azon felette sulyos bajok lát-, melyek leginkább onnét származtak, hogy ugyanezen sz. at tekintélyét sokan megvetették, vagy a legnagyobb böl-égről tanuskodó rendeleteit elhanyagolták.

Tudva van ugyanis mindenki előtt, hogy midőn az egy-tanitói hivatalának isteni tekintélye elvettetvén, a vallási lések bármely magán embernek belátására bizattak, a nti atyák által kárhoztatott eretnekségek lassankint sok-felekezetre oszlottak, melyeknek egymásközti egyenetlen-ése és czivódása sokakból végre is egészen kiirtotta a Krisz-ian való hitet. Még maga a sz. irás is, mely azelőtt a esztény tan egyedüli kútfejének és döntő szabályának tar-k, többé nem tekintetik isteni műnek, sőt inkább regeszerű olmányok közé soroltatik.

Épen igy keletkezett és terjedt el mindenfelé a világon isz- vagy természetelviség tana, mely, homlokegyenest el-tezvén a ker. vallással, mint természetfeletti intézménynyel, iden áron azon van, hogy Krisztus, a mi egyedüli Urunk és rözitőnk az emberek elméjéből, a népek élete- és erkölcsei-kizáratván, az úgynevezett puszta ész vagy természet lma állapittassék meg. Mellőzvén és elvetvén pedig a ker. ást, megtagadván az igaz Istent és az ő Felkentjét; végre okan a mindenistenités, anyagelviség és istentagadás örvé-be merültek annyira, hogy már magát az ész létét és a jó osz közti különbséget tagadva, az emberi társadalom leg-lyebb alapját is felforgatni akarják.

Midőn továbbá ezen istentelenség mindenfelé dühön-t, bekövetkezett a szerencsétlenség, hogy a kath. egyház közől is többen letértek az igazi jámborság ösvényéről, s igazságok lassankint megfogyván bennök, meggyengült

ctrinis abducti, naturam et gratiam, scientiam human… fidem divinam perperam commiscentes, genuinum se… dogmatum, quem tenet ac docet Sancta Mater Ecclesia, de… vare, integritatemque et sinceritatem fidei in periculu… ducere comperiuntur.

Quibus omnibus perspectis, fieri qui potest, ut non c… moveantur intima Ecclesiae viscera? Quemadmodum e… Deus vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem v… tatis venire; quemadmodum Christus venit, ut salvum fa… quod perierat, et filios Dei, qui erant dispersi, congrega… unum: ita Ecclesia, a Deo populorum mater et magistra … stituta, omnibus debitricem se novit, ac lapsos erigere, la… tes sustinere, revertentes amplecti, confirmare bonos e… meliora provehere parata semper et intenta est. Quapro… nullo tempore a Dei veritate, quae sanat omnia, testan… praedicanda quiescere potest, sibi dictum esse non ignora… Spiritus meus, qui est in te, et verba mea, quae posui in … tuo, non recedent de ore tuo amodo et usque in sempiternu…

Nos itaque, inhaerentes Praedecessorum Nostrorum v… stigiis, pro supremo Nostro Apostolico munere veritatem cat… licam docere ac tueri, perversasque doctrinas reprobare n… quam intermisimus. Nunc autem sedentibus Nobiscum … iudicantibus universi orbis Episcopis, in hanc oecumenic… Synodum auctoritate Nostra in Spiritu Sancto congreg… innixi Dei verbo scripto et tradito, prout ab Ecclesia catho… sancte custoditum et genuine expositum accepimus, ex … Petri Cathedra in conspectu omnium salutarem Christi doc… nam profiteri et declarare constituimus, adversis erroribus … testate nobis a Deo tradita proscriptis atque damnatis.

CAPUT I.

DE DEO RERUM OMNIUM CREATORE.

Sancta Catholica Apostolica Romana Ecclesia credit … confitetur, unum esse Deum verum et vivum, Creatorem … Dominum caeli et terrae, omnipotentem, aeternum, immens…

[1]) Is. LIX. 21.

vökben a katholikus érzület. Tapasztaljuk ugyanis, hogy lönböző idegen tanok által tévutra vezettetve, s a természe-a kegyelemmel, az emberi tudományt az isteni hittel foná-l összezavarva, a hitágazatok értelmét, melyet az anyaszent-yház vall és tanit, megrontják s a hit egységét és tisztaságát szélyeztetik.

Mindezek láttára, hogy ne indulna meg szive mélyéből egyház? Mert t. i. a mint Isten akarja, hogy minden ember lvözüljön és az igazság ismeretére jusson; a mint eljött Krisz-s, hogy üdvözitse, a mi elveszett vala, és egybegyüjtse Isten-ek szétszórt fiait: úgy az egyház is, mint a népeknek Istentől ndelt anyja és tanitója mindenki iránt lekötelezettnek érzi agát, és mindenkor készséggel igyekszik az elesteket fel-nelni, az ingadozókat támogatni, a megtérőket átkarolni, a kat erősiteni s tökélyre segiteni. S ép ezért soha sem is te-eti, hogy a mindeneket gyógyitó igazság mellett ne tanus-odjék, és azt ne hirdesse, tudván, hogy neki mondatott: »Az n lelkem, mely benned van, és igéim, melyeket szádba adtam, e távozzanak szádtól mostantól és mindörökké«. [1])

Mi ennélfogva elődeink nyomdokait követve, soha sem züntünk legfőbb apostoli kötelmünkhöz hiven a kath. igazsá-got hirdetni és védeni, s a hamis tanokat kárhoztatni. Most edig velünk együtt ülvén és itélvén az egész világnak ezen ekintélyünknél fogva a Szentlélekben egyetemes zsinatra gybegyüjtött püspökei, támaszkodva Isten irott és hagyomá-nyozott igéjére, a mint a kath. egyháztól szentül megőrzötten és tisztán értelmezve átvettük, elhatároztuk Krisztus üdvhozó tanait sz. Péter eme tanszékéről mindenkinek szine előtt meg-vallani és meghatározni, az ellenkező tévelyeket pedig Istentől vett hatalmunkhoz képest elvetni és kárhoztatni.

I. FEJEZET.

ISTENRŐL A MINDENEK TEREMTŐJÉRŐL.

A római, szent, közönséges, apostoli egyház hiszi és vallja, hogy egy igaz, élő Isten van, ki mennynek és földnek teremtője és ura, mindenható, örökkévaló, mérhetlen, felfog-

[1]) Izai. 59. 21.

incomprehensibilem, intellectu ac voluntate omnique per-ctione infinitum; qui cum sit una singularis, simplex omn- et incommutabilis substantia spiritualis, praedicandus est r- essentia a mundo distinctus, in se et ex se beatissimus, et s- omnia, quae praeter ipsum sunt et concipi possunt, ineffab... excelsus.

Hic solus verus Deus bonitate sua et omnipotenti v-tute non ad augendam suam beatitudinem, nec ad acquire-dam, sed ad manifestandam perfectionem suam per bona, q- creaturis impertitur, liberrimo consilio simul ab initio tem-poris utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem - corporalem, angelicam videlicet et mundanam, ac deinde h-manam quasi communem ex spiritu et corpore constitutam.

Universa vero, quae condidit, Deus providentia t-tuetur atque gubernat, attingens a fine usque ad finem fort-ter, et disponens omnia suaviter.[2]) Omnia enim nuda et aperta sunt oculis eius, [3]) ea etiam, quae libera creaturarum actio- futura sunt.

CANONES.

1. *Si quis unum verum Deum visibilium et invisibili- Creatorem et Dominum negaverit; anathema sit.*

2. *Si quis praeter materiam nihil esse affirmare non er-buerit; anathema sit.*

3. *Si quis dixerit, unam eandemque esse Dei et rer- omnium substantiam vel essentiam; anathema sit.*

4. *Si quis dixerit, res finitas, tum corporeas tum spiritua-les, aut saltem spirituales, e divina substantia emanasse;*

aut divinam essentiam sui manifestatione vel evolutio- fieri omnia;

aut denique Deum esse ens universale seu indefinitum,

---

[1]) Conc. Later. IV. c. I. Firmiter.

[2]) Sap. VIII. I.

[3]) Cf. Hebr. IV. 13.

hatlan, ész-, akarat- és minden tökélyre nézve végetlen; ki egyesegyedül való, egészen egyszerü és változhatlan szellemi állag levén, a világtól tárgyilag és lényegileg különbözőnek, önmagában és önmaga által legboldogabbnak, s mindennél, a mi ő kivüle létezik és gondolható, kimondhatlanul nagyobbnak mondandó.

Ezen egyedüli igaz Isten jósága és mindenható ereje által nem saját boldogságának nevelése, sem önnön tökélyének létrehozása, hanem a teremtményekkel közlött jók által ennek nyilvánitása végett teljesen szabad elhatározása folytán az idő kezdetével együtt semmiből alkotá mind a szellemi, mind az anyagi kétféle teremtményt, vagyis az angyalokat és e világot, s azután az embert, ki épen úgy áll szellem-, mint testből. [1])

A mit pedig az Isten teremtett, mindazt gondviselése által oltalmazza és kormányozza, végtől végig erősen elérvén és mindent kellemesen elrendezvén. [2]) Mert mindenek födetlenek és kitárvák szemei előtt, [3]) azok is, amik a teremtmények szabad akaratából történendők.

CÁNONOK.

1. Ha valaki az egy igaz Istent, a láthatók és láthatlanok teremtőjét és Urát tagadja; átok alatt legyen.

2. A ki nem szégyenli állitani, hogy az anyagon kivül semmi sem létezik, á. a. l.

3. A ki az Isten és minden más lények állagát vagy lényegét azonosnak mondja; á. a. l.

4. A ki azt mondja, hogy a véges, ugy anyagi mint szellemi, vagy legalább a szellemi lények az Isten állagából váltak ki;

vagy hogy az Isten lényege önnön nyilvánulása vagy kifejlödése által lesz mindenné;

vagy végre, hogy az Isten nem egyéb némi egyetemes vagyis határozatlan lénynél, mely önmagának meghatározása

---

[1]) A lat. 4. zs. I. fej. Firmiter.
[2]) Bölcses. 8. 1.
[3]) Zsid. 4. 13.

quod sese determinando constituat rerum universitatem in genera, species et individua distinctam; anathema sit.

5. Si quis non confiteatur, mundum, resque omnes, quae in eo continentur, et spirituales et materiales secundum totam suam substantiam a Deo ex nihilo esse productas;

aut Deum dixerit non voluntate ab omni necessitate libera, sed tam necessario creasse, quam necessario amat seipsum;

aut mundum ad Dei gloriam conditum esse negaverit: anathema sit.

CAPUT II.

DE REVELATIONE.

Eadem Sancta Mater Ecclesia tenet et docet, Deum, rerum omnium principium et finem naturali humanae rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse: invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur; [1]) attamen placuisse eius sapientiae et bonitati, alia, eaque supernaturali via se ipsum ac aeterna voluntatis suae decreta humano generi revelare, dicente Apostolo: Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: novissime, diebus istis locutus est nobis in Filio. [2])

Huic divinae revelationi tribuendum quidem est, ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani conditione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint. Non hac tamen de causa revelatio absolute necessaria dicenda est, sed quia Deus ex infinita bonitate sua ordinavit hominem ad finem supernaturalem, ad participanda scilicet bona divina, quae humanae mentis intelligentiam omnino superant; siquidem oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum. [3])

---

[1]) Rom. I. 20.

[2]) Hebr. I. 1. 2.

[3]) I. Cor. II. 9.

által hozza létre a nemek-, fajok- és egyedekre oszló világegyetemet; á. a. l.

5. A ki nem vallja, hogy a világot és minden abban létező szellemi és anyagi lényeket teljes állagukra nézve az Isten semmiből hozta létre;

vagy aki azt mondja, hogy Isten nem minden kényszertől menten, hanem oly szükségképen teremtett mindent, mint szükségképen szereti önmagát;

vagy aki tagadja, hogy a világ Isten dicsőségére lön teremtve; á. a. l.

II. FEJEZET.

A KINYILATKOZTATÁSRÓL.

Ugyanezen anyaszentegyház hiszi és tanitja, hogy Isten, a mindenek kezdete és vége, a teremtményekből az emberi ész természetes világával kétségtelenül felismerhető: mert a mi benne láthatatlan, a világ teremtésétől fogva munkáiból megérthető és látható; [1]) hogy mindazonáltal bölcsesége és jóságának más és pedig természetfeletti módon tetszett önmagát és akarata örök végzéseit az emberi nemnek kinyilatkoztatni, mint az apostol mondja: »Sok rendben és sokféleképen szólván hajdan Isten az atyákhoz a próféták által, legutóbb e napokban Fia által szólott hozzánk«. [2])

Ez isteni kinyilatkoztatásnak tulajdonitandó ugyan, hogy a mik az isteniekre vonatkozólag az emberi észre nézve önmagukban nem fölfoghatlanok, azokat az emberi-nem jelen helyzetében is mindenki könnyen, erős bizonyossággal és minden tévelytől menten megismerheti. Azonban mégis nem ezen okból mondandó a kinyilatkoztatás föltétlenül szükségesnek, hanem azért, mivel Isten a maga végtelen jóságából az ember számára természetfeletti czélt tüzött ki, azt t. i. hogy részesüljön oly isteni javakban, melyek az emberi elme értelmét teljesen fölülmulják; a minthogy valóban »szem nem látta, fül nem hallotta, sem az ember szivébe föl nem hatott, mit Isten azoknak készitett, kik őt szeretik.« [3])

---

[1]) Róm. I. 20.

[2]) Zsid. I. 1. 2.

[3]) Kor. I. 2. 9.

Haec porro supernaturalis revelatio, secundum universalis Ecclesiae fidem, a sancta Tridentina Synodo declaratur, continetur in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quae ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut ab ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante quasi per manus traditae ad nos usque pervenerunt.[1]) Qui quidem veteris et novi Testamenti libri integri cum omnibus suis partibus, prout in eiusdem Concilii decreto recensentur, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis suscipiendi sunt. Eos vero Ecclesia pro sacris et canonicis habet non ideo quod sola humana industria concinnati, sua deinde auctoritate sint approbati; nec ideo dumtaxat, quod revelationem sine errore contineant: sed propterea quod Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem, atque ut tales ipsi Ecclesiae traditi sunt.

Quoniam vero, quae sancta Tridentina Synodus de interpretatione divinae Scripturae ad coercenda petulantia ingenia salubriter decrevit, a quibusdam hominibus prave exponuntur, Nos, idem decretum renovantes, hanc illius mentem esse declaramus, ut in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae Christianae pertinentium, is pro vero sensu sacrae Scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum; atque ideo nemini licere contra hunc sensum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari.

CANONES.

1. Si quis dixerit, Deum unum et verum, Creatorem et Dominum nostrum, per ea, quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse; anathema sit.

2. Si quis dixerit, fieri non posse, aut non expedire, ut per revelationem divinam homo de Deo, cultuque ei exhibendo edoceatur; anathema sit.

3. Si quis dixerit, hominem ad cognitionem et perfectio-

[1]) Conc. Trid. sess. IV. Decr. de Can. Script.

Eme természetfeletti kinyilatkoztatás pedig, az egyetemes egyháznak a trienti sz. zsinaton kijelentett hite szerint az irott könyvben és azon meg nem irt hagyományokban foglaltatik, melyeket vagy magának Krisztusnak ajkairól vettek át az apostolok, vagy a Szentlélek sugalma folytán ugyanezek által mintegy kézből kézbe adva jutottak hozzánk.[1] Mely ó- és uj szövetségi könyvek egészen, minden részökkel együtt, amint ugyane zsinat határozatában felsorolvák, és ama régi latin, u. n. vulgata kiadásban vannak, szent és cánoniaknak elfogadandók. Az egyház pedig épen nem azért tartja azokat szent és cánoniaknak, mintha pusztán emberi ipar által szerkesztetvén utólag öntekintélye által helyben hagyattak volna; sem csupán azért, mert a kinyilatkoztatást minden hibától menten tartalmazzák: hanem mivel a Szentlélek sugalmából iratván, Isten a szerzőjök, és mint ilyenek adattak át magának az egyháznak is.

Minthogy azonban a trienti sz. zsinat által a sz. irás értelmezésére nézve a pajzán elmék megfékezése végett kiadott rendelet némelyektől félremagyaráztatik, mi, megujitván ugyanezen rendeletet, ama zsinattal öszhangzólag kijelentjük, hogy a ker. tudomány épüléséhez tartozó hit és erkölcsi kérdésekben azt kell a sz. irás igaz értеményeül venni, a mit hitt és hisz az anyaszentegyház, melyhez a sz. irás helyes értelmének meghatározása és a sz. könyvek magyarázása tartozik; s azért senkinek sem szabad a sz. irást ezen értelmezés vagy a sz. atyák öszhangzó felfogásával ellenkezően magyarázni.

CÁNONOK.

1. Aki azt állitja, hogy az egy igaz Istent, a mi teremtőnket és Urunkat az emberi ész természetes világával az ő munkáiból bizonyossággal felismerni nem lehet; á. a. l.

2. Aki lehetetlennek, vagy feleslegesnek mondja, hogy az ember az Istenről és az őt illető tiszteletről isteni kinyilatkoztatás által tanittassék; á. a. l.

3. Aki azt mondja, hogy az ember természetfeletti isme-

[1]) IV. ül. Decr. de Can. Script.

nem, quae naturalem superet, divinitus evehi non posse, ...
seipso ad omnis tandem veri et boni possessionem iugi pr...
pertingere posse et debere; anathema sit.

4. Si quis sacras Scripturae libros integros cum om...
suis partibus, prout illos sancta Tridentina Synodus recen...
pro sacris et canonicis non susceperit, aut eos divinitus ins...
tos esse negaverit; anathema sit.

CAPUT III.

DE FIDE.

Quum homo a Deo tamquam Creatore et Domino ... totus dependeat, et ratio creata increatae Veritati pen... subjecta sit, plenum revelanti Deo intellectus et volunt... obsequium fidei praestare tenemur. Hanc vero fidem, q... humanae salutis initium est, Ecclesia catholica profite... virtutem esse supernaturalem, qua, Dei aspirante et ad... vante gratia, ab eo revelata vera esse credimus, non prop... intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine pers... ctam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, q... nec falli nec fallere potest. Est enim fides, testante Ap... stolo, sperandarum substantia rerum, argumentum non ap... parentium [1]).

Ut nihilominus fidei nostrae obsequium rationi con... taneum esset, voluit Deus cum internis Spiritus Sancti a... xiliis externa iungi revelationis suae argumenta, facta scili... divina, atque imprimis miracula et prophetias, quae cum D... omnipotentiam et infinitam scientiam luculenter commonstr... divinae revelationis signa sunt certissima et omnium intel... gentiae accomodata. Quare tum Moyses et Prophetae, t... ipse maxime Christus Dominus multa et manifestissima mir... cula et prophetias ediderunt; et de Apostolis legimus: Il... autem profecti praedicaverunt ubique Domino cooperante, e... sermonem confirmante, sequentibus signis [2]). Et rursum sc... ptum est: Habemus firmiorem propheticum sermonem, ...

---

[1]) Hebr. XI. 1.
[2]) Marc. XVI. 20.

vet- és tökélyre Isten által fel nem emeltethetik, hanem folytonos haladás utján csakis önmagától kell és lehet is eljutnia minden igaz és jó birtokába ; á. a. l.

4. A ki a sz. irás minden könyvét minden részökkel együtt, ugy mint a trienti sz. zsinat felsorolá, szent és cánoniaknak el nem fogadja, vagy azok isteni ihlettségét tagadja ; á. a. l.

III. FEJEZET.

A HITRŐL.

Egészen Istentől, mint teremtője- és Urától függvén az ember, s a teremtett ész a nem teremtett Igazságnak levén teljesen alárendelve, a kinyilatkoztató Istennek elménk és akaratunk föltétlen hithodólatával tartozunk. A kath. egyház pedig e hitet, mely az ember üdvének kezdete, természetfeletti erénynek vallja, melynélfogva mi Isten felkeltő és segítő malasztjával igaznak tartjuk mindazt, a mit ő kijelentett, nem azért, mivel a dolgok benső igazvoltát természetes eszünk világánál felismerjük, hanem maga a kinyilatkoztató Isten tekintélyeért, ki sem nem csalhat, sem nem csalatkozhatik. A hit ugyanis, az apostol szerint, a reménylendő dolgok alapja, a láthatlanok bizonyítéka. [1])

Hogy mindemellett hithódolatunk észszerü legyen, Isten a Szentlélek benső segélyéhez kijelentésének külső bizonyitékait is akarta csatolni : isteni tényeket t. i. és pedig főleg a csodákat és jóslatokat, melyek világosan tanuskodván Isten mindenhatósága és végtelen tudománya mellett, az isteni kinyilatkoztatásnak minden kétséget kizáró és mindenkinek felfogásához mért jelei. Miért is mind Mózes, meg a látnokok, mind pedig Krisztus Urunk sok és egészen nyilvánvaló csodával és jövendöléssel léptek fel ; és az apostolokról olvassuk : Azok pedig elmenvén tanítának mindenütt, az Ur velök együtt munkálkodván és beszédöket megerősítvén a rákövetkező jelekkel [2]). És ismét irva vagyon : Még erősebb prófétai beszéd

[1]) Zsid. 11. l.

[2]) Sz. Márk. 16. 20.

bene facitis attendentes quasi lucernae lucenti in ca-
noso loco [1]).

Licet autem fidei assensus nequaquam sit motus
caecus: nemo tamen evangelicae praedicationi consenti-
test, sicut oportet ad salutem consequendam, absque illu-
natione et inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus su-
tatem in consentiendo et credendo veritati [2]). Quare
ipsa in se, etiamsi per charitatem non operetur, donum
est, et actus eius est opus ad salutem pertinens, quo h
liberam praestat ipsi Deo obedientiam, gratiae eius, cui re-
tere posset, consentiendo et cooperando.

Porro fide divina et catholica ea omnia cred-
sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito contin-
et ab Ecclesia sive solemni iudicio sive ordinario et u-
versali magisterio tamquam divinitus revelata credenda p-
ponuntur.

Quoniam vero sine fide impossibile est placere D-
et ad filiorum eius consortium pervenire; ideo nemini u-
quam sine illa contigit iustificatio, nec ullus, nisi in ea p-
severaverit usque in finem, vitam aeternam assequetur. U
autem officio veram fidem amplectendi, in eaque constant-
perseverandi satisfacere possemus, Deus per Filium suum
unigenitum Ecclesiam instituit, suaeque institutionis ma-
festis notis instruxit, ut ea tamquam custos et magistra ver-
revelati ob omnibus posset agnosci. Ad solam enim cath-
licam Ecclesiam ea pertinent omnia, quae ad evidentem fid-
christianae credibilitatem tam multa et tam mira divinitus sunt
disposita. Quin etiam Ecclesia per se ipsa, ob suam nempe
admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inex-
haustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam
unitatem, invictamque stabilitatem, magnum quoddam et
perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis
testimonium irrefragabile.

Quo fit, ut ipsa veluti signum levatum in natio-

---

[1]) Petr. II. 1. 19.

[2]) Syn. Araus. II. can. 7.

van nálunk, és jól cselekesztek figyelmezvén erre, mint homályos helyen világitó szövétnekre [1]).

Noha pedig a hithódolat épen nem vak működése a léleknek, mindazáltal senki sem fogadhatja el az evangéliom tanát úgy, mint az üdv elnyerésére szükséges, hacsak a Szentlélek meg nem világítja és nem inditja arra, ki mindenkinek édessé teszi az igazság elfogadását[2]). Ennélfogva a hit önmagában is, ha mindjárt a szeretet által meg nem elevenittetik, Isten adománya, és gyakorlása üdvös tény, melylyel az ember szabadon engedelmeskedik Istennek, elfogadván kegyelmét, melynek ellenállhatna, és közremunkálván azzal.

Továbbá az isteni és kath. hit követelménye, hogy higyük mindazt, ami Isten irott vagy hagyományozott igéjében foglaltatik, és az egyház által akár ünnepélyes határozat, akár az ő rendes és egyetemes tanitóhivatala utján Istentől kijelentett hitigazság gyanánt elfogadás végett elénk adatik.

Mivel pedig hit nélkül lehetetlen kedvesnek lenni Istennél, sem pedig az ő fiainak társaságába eljutni nem lehet; ez oknál fogva hit nélkül soha senki sem igazult meg, sem senki, ha csak abban mindvégig állhatatos nem marad, az örök életet el nem nyeri. Hogy tehát kötelmünknek ugy az igaz hit elfogadása, mint az abban való állhatatos megmaradás által eleget tehessünk, Isten az ő egyszülött Fia által anyaszentegyházat alapított s azt mint önnön intézményét világos jegyekkel megjelölé, hogy mint a kinyilatkoztatott ige őre és tanítója mindenki által felismerhető legyen. Csakis a kath. egyházra vonatkozik mindaz, a mi a ker. vallás szembeszökő hihetőségének előmozdítására Isten által oly nagy mértékben és oly csodásan létrehozatott. Sőt az egyház a maga csodálatos elterjedése, kitűnő szentsége és minden jóban való kifogyhatlan termékenysége, katholikus egysége és rendületlen maradandósága által magában is egy nagy és örökös indok a hivésre és megdönthetlen bizonyítéka isteni küldetésének.

Ekként történik, hogy az egyház, mintegy a nemzetek

[1]) Sz. Pét. II. 1. 19.
[2]) Syn. Araus. II. c. 7.

nes [1]), et ad se invitet, qui nondum crediderunt, et fili... certiores faciat, firmissimo niti fundamento fidem, ... profitentur. Cui quidem testimonio efficax subsidium ... ex superna virtute. Etenim benignissimus Dominus ... rantes gratia sua excitat atque adiuvat, ut ad agn... veritatis venire possint; et eos, quos de tenebris tra... in admirabile lumen suum, in hoc eodem lumine ut p... verent, gratia sua confirmat, non deserens, nisi de... Quocirca minime par est conditio eorum, qui per c... fidei donum catholicae veritati adhaeserunt, atque ... qui ducti opinionibus humanis, falsam religionem secta... illi enim, qui fidem sub Ecclesiae magisterio susceperun... lam unquam habere possunt iustam causam mutandi, ... dubium fidem eandem revocandi. Quae cum ita sint, ... agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem ... sanctorum in lumine, tantam ne negligamus salutem, ... aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Iesum, ... mus spei nostrae confessionem indeclinabilem.

CANONES.

1. Si quis dixerit, rationem humanam ita indepen... esse, ut fides ei a Deo imperari non possit; anathema sit.

2. Si quis dixerit, fidem divinam a naturali de Deo et re... moralibus scientia non distingui, ac propterea ad fidem div... non requiri, ut revelata veritas propter auctoritatem Dei ... lantis credatur; anathema sit.

3. Si quis dixerit, revelationem divinam externis ... credibilem fieri non posse, ideoque sola interna cuiusque ex... rientia aut inspiratione privata homines ad fidem mov... bere; anathema sit.

4. Si quis dixerit, miracula nulla fieri posse, proinde ... omnes de iis narrationes, etiam in sacra Scriptura cont... inter fabulas vel mythos ablegandas esse; aut miracula c... cognosci nunquam posse, nec iis divinam religionis christia... originem rite probari; anathema sit.

[1]) Is. XI. 12.

zt felemelt zászló [1]) azokat ugyan, kik még nem hisznek, gához híja, fiait pedig mindinkább biztosítja a felől, hogy ıit, melyet vallanak, szilárd alapon nyugszik. Ezen önmaga lletti tanuskodást, azonfölül a magasságbelinek hozzájáruló :hatós ereje is támogatja. Legkegyelmesebb Urunk ugyanis ;rész a tévelygőket malasztjával felserkenti és segíti, hogy igazság ismeretére eljuthassanak; másrészt azokat, kiket a étségből csodálatos világosságába áthozott, kegyelmével gerősíti, hogy abban állhatatosan megmaradjanak, senkit el :n hagyván, hacsak ő maga előbb el nem hagyatik. És azért rántsem egyenlő azok helyzete, kik a hit mennyei ajándéka al a kath. igazságot birják, azokéval, kik emberi vélemények al vezettetve hamis vallást követnek; azoknak ugyanis, kik :öket a tanító egyháznak köszönik, soha igazi okuk nem lehet t megváltoztatni vagy kétségbe vonni. S ezek igy levén, hálát va az Atya Istennek, ki minket a szentek osztályrészére mél- :ott a világosságban, el ne mulaszszuk az ily üdvözitő tanít- ınyt, hanem Jézusra, mint hitünk kezdőjére és bevégzőjére zvén tartsuk meg reményünknek rendíthetlen vallását.

CÁNONOK.

1. A ki az emberi észt annyira függetlennek mondja, hogy :ól Isten hitet nem követelhet; á. a. l.

2. A ki azt állítja, hogy az isteni hit nem különbözik az :en- és erkölcsökre vonatkozó természetes tudománytól, s azért isteni hithez nem kivántatik, hogy a kinyilatkoztatott igazsá- t a kijelentő Isten tekintélyeért higyük; á. a. l.

3. A ki azt mondja, hogy az isteni kijelentés küljelek :al hihetővé nem válhatik, s ennélfogva az embernek csak ;át belérzete vagy magán ihlettség által kell hitre indittat- ıı; á. a. l.

4. A ki azt mondja, hogy csodák nem történhetnek, s azért inden ilyes elbeszélés, ha a sz. irásban található is, a mesék ıgy regék közé sorozandó, vagy hogy a csodákat soha bizonyos- ggal felismerni nem lehet, s hogy azok a ker. vallás isteni ere- :tét sem bizonyítják kellően; á. a. l.

[1]) Izai. 11, 12.

5. Si quis dixerit, assensum fidei christianae non berum, sed argumentis humanae rationis neccessario p aut ad solam fidem vivam, quae per charitatem operatur tiam Dei necessariam esse; anathema sit.

6. Si quis dixerit, parem esse conditionem fideliu eorum, qui ad fidem unice veram nondum pervenerunt. catholici iustam causam habere possint, fidem, quam sub siae magisterio iam susceperunt, assensu suspenso in vocandi, donec demonstrationem scientificam credibilita ritatis fidei suae absolverint; anathema sit.

CAPUT IV.

DE FIDE ET RATIONE.

Hoc quoque perpetuus Ecclesiae catholicae con tenuit et tenet, duplicem esse ordinem cognitionis, non s principio, sed objecto etiam distinctum: principio qu quia in altero naturali ratione, in altero fide divina cog mus; obiecto autem, quia praeter ea, ad quae naturalis pertingere potest, credenda nobis proponuntur myster Deo abscondita, quae, nisi revelata divinitus, innotescere possunt. Quocirca Apostolus, qui a gentibus Deum per ea facta sunt, cognitum esse testatur, disserens tamen de gr et veritate, quae per Iesum Christum facta est, [1]) pronunt Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nos quam nemo principum huius saeculi cognovit: — nobis au revelavit Deus per Spiritum suum: Spiritus enim omnia s tatur, etiam profunda Dei. [2]) Et ipse Unigenitus con Patri, quia abscondit haec a sapientibus et prudentibus, e velavit ea parvulis. [3])

Ac ratio quidem, fide illustrata, cum sedulo, p sobrie quaerit, aliquam, Deo dante, mysteriorum intellig

[1]) Ioan. I, 17.
[2]) I. Cor. II. 7—9.
[3]) Math. XI. 25.

5. A ki azt mondja, hogy a ker. hit elfogadása nem sza-ᵣselekvény, hanem az emberi ész érveinek szükségképen kifo-ca ; vagy hogy az Isten malasztja csak a szeretettel párosult ithez szükséges ; á. a. l.

6. A ki azt mondja, hogy a hivök helyzete és azoké, kik ᵧyedüli igaz hitet még nem birják, egyenlö úgy, hogy a ka-kusoknak igazi okuk lehet a tanitó egyház által már fölvett ret beegyezésök felfüggesztése által kétségbe vonni mind-ig, miglen vallásuk hihetöségét és igazságát tudományos ér-s utján be nem vitatják; á. a. l.

IV. FEJEZET.

A HIT- ÉS ÉSZRÖL.

Azt is hiszi és mindenkor egyaránt hitte a kath. egy-, hogy az ismeretnek nemcsak kútfőre, hanem tárgyra ve is két különböző osztálya van: kútfőre nézve ugyan, :t az egyik ismeret természetes észen, a másik pedig isteni :n alapszik; tárgyra nézve pedig, mert azokon kivül, miket ·rmészetes ész felfoghat, Istenben elrejtett olyatén titkokat ell hinnünk, melyek egyedül isteni kinyilatkoztatás utján etnek tudomásunkra. Miért is az apostol, kinek tanusága rint a pogányok Istent az ő munkáiból megismerték, ama laszt- és igazságról szólván, mely Krisztus Jézus által lett,[1]) nyilatkozik: »Hirdetjük az Isten titokteljes, elrejtett böl-ségét, melyet Isten világ kezdetétől fogva elrendelt a mi sőségünkre, melyet senki e világ fejedelmei közől nem is-rt meg; nekünk pedig kijelentette Isten az ő Lelke által, rt a Lélek átvizsgál mindent, még az Isten mélységes tit-t is.« [2]) És maga az Egyszülött hálákat ad Atyjának, mivel ejté ezeket a bölcsektől és okosaktól, és kijelenté a kis-leknek. [3])

S a hit által megvilágositott ész ugyan, ha gondosan, atosan és józanul kutat, Isten segélyével úgy a természetes

---

[1]) Sz. Ján. 1, 17.

[2]) Kor. I. 2, 7—9.

[3]) Sz. Máté 11, 25.

eamque fructuosissimam assequitur, tum ex eorum, qua raliter cognoscit, analogia, tum e mysteriorum ipsorum inter se et cum fine hominis ultimo; nunquam tamen redditur ad ea perspicienda instar veritatum, quae pro ipsius obiectum constituunt. Divina enim mysteria suapte tura intellectum creatum sic excedunt, ut etiam revel tradita et fide suscepta, ipsius tamen fidei velamine co et quadam quasi caligine obvoluta maneant, quamdiu in mortali vita peregrinamur a Domino: per fidem enim am mus, et non per speciem.[1])

Verum etsi fides sit supra rationem, nulla tamen quam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest: idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, anim mano rationis lumen indiderit; Deus autem negare se non possit, nec verum vero unquam contradicere. Inanis huius contradictionis species inde potissimum oritur, quod fidei dogmata ad mentem Ecclesiae intellecta et exposita fuerint, vel opinionum commenta pro rationis effatis hab tur. Omnem igitur assertionem veritati illuminatae fidei c trariam omnino falsam esse definimus.[2]) Porro Ecclesia una cum apostolico munere docendi, mandatum acce fidei depositum custodiendi, ius etiam et officium divinitus bet falsi nominis scientiam proscribendi, ne quis decip per philosophiam, et inanem fallaciam.[3]) Quapropter o christiani fideles huiusmodi opiniones, quae fidei doct contrariae esse cognoscuntur, maxime si ab Ecclesia repr fuerint, non solum prohibentur tanquam legitimas scie conclusiones defendere, sed pro erroribus potius, qui fal veritatis speciem prae se ferant, habere tenentur omnino.

Neque solum fides et ratio inter se dissidere nun possunt, sed opem quoque sibi mutuam ferunt, cum recta fidei fundamenta demonstret, eiusque lumine illustrata

---

[1]) 2. Cor. V. 7.

[2]) Conc. Lat. V. Bulla Apostolici regiminis.

[3]) Coloss. II. 8.

ıeretek haszonszerűsége, valamint maguk a titkoknak egy-
.s közti és az ember végczéljával való összefüggésök alapján
ıittitkok némi és pedig nem kis mértékben előnyös értel-
ıre jut; mindamellett azonban soha sem lesz képes azokba
nyira behatni, mint behat azon igazságokba, melyek az ő
át tárgyát képezik. Az isteni titkok ugyanis már természe-
knél fogva annyira felülmulják a teremtett értelmet, hogy
ıg a kinyilatkoztatás és hit mellett is magának ezen hitnek
;yolába leplezve s mintegy némi homályba burkolva marad-
.k mindaddig, mig e halandó testben távol járunk az Úrtól;
ert hit által járunk, és nem a szem látásával. [1])

Ámde habár a hit fölötte is van az észnek, a hit és ész
ɔzt valódi ellentét mégsem létezhetik soha: mivel ugyanazon
ten adta az ész világát az embernek, ki a titkokat kinyilat-
ɔztatja és a hitet szivünkbe önti; Isten pedig önmagát meg
ɜm tagadhatja, sem az igazság az igazsággal nem ellenkezhe-
k. Az ellenkezésnek üres látszata azonban főkép abból szár-
ıazik, hogy vagy a hitágazatok nem az egyház tanitása sze-
int vétettek és értelmeztettek, vagy a vélemények koholmányai
z ész nyilatkozatai gyanánt tekintettek. Ennélfogva minden
ly állitást, mely az isteni hitigazsággal ellenkezik, teljesen ha-
ıisnak nyilvánitunk. [2]) Az egyháznak továbbá, mely a tanitás
postoli tisztével együtt parancsul kapta, hogy a hitletéte-
ıényt őrizze, joga- és kötelességében áll az áltudományt kár-
ıoztatni, nehogy bárki is megcsalattassék a világi bölcseség
ıs hiú ámitás által. [3]) Mely oknál fogva minden keresztény hi-
ıőnek ilyetén a hit tanaival ellenkező véleményeket, főleg ha
ızok az egyház által már elvettettek, tilos a tudomány valódi
ıivmányai gyanánt védelmezni, sőt inkább szoros kötelességök
ızokat az igazság hamis szinezetével biró tévelynek tartani.

De nemcsak, hogy az ész és hit soha egymással nem
ellenkezhetnek, még inkább kölcsönösen segitik is egymást
olyképen, hogy a józan ész bebizonyitja a hit alapjait, s ez ál-

[1]) Kor. II. 5. 7.
[2]) Lat. V. zsin. Bulla Apostolici Regiminis.
[3]) Kolossz. 2, 8.

divinarum scientiam excolat; fides vero rationem ab erro-
liberet ac tueatur, eamque multiplici cognitione instruat. Q-
propter tantum abest, ut Ecclesia humanarum artium et d-
ciplinarum culturae obsistat, ut hanc multis modis iuvet a-
promoveat. Non enim commoda ab iis ad hominum vitam d-
manantia aut ignorat aut despicit; fatetur imo eas, quem-
modum a Deo, scientiarum Domino, profectae sunt, ita si r-
pertractentur, ad Deum, iuvante eius gratia, perducere. N-
sane ipsa vetat, ne huiusmodi disciplinae in suo quaeque a-
bitu propriis utantur principiis et propria methodo; sed iust-
hanc libertatem agnoscens, id sedulo cavet, ne divinae d-
trinae repugnando errores in se suscipiant, aut fines prop-
transgressae, ea, quae sunt fidei, occupent et perturbent.

Neque enim fidei doctrina, quam Deus revelavit, ve-
philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis p-
ficienda, sed tanquam divinum depositum Christi Sponsae t-
dita, fideliter custodienda et infallibiliter declaranda. Hi-
sacrorum quoque dogmatum is sensus perpetuo est retinend-
quem semel declaravit Sancta mater Ecclesia, nec unquam
eo sensu, altioris intelligentiae specie et nomine, recedendu-
Crescat igitur et multum vehementerque proficiat, tam sing-
lorum, quam omnium, tam unius hominis, quam totius Ecc-
siae, aetatum ac saeculorum gradibus, intelligentia, scien-
sapientia: sed in suo dumtaxat genere, in eodem scilicet d-
mate, eodem sensu, eademque sententia. [1])

CANONES.

*1. Si quis dixerit, in revelatione divina nulla vera et p-
prie dicta mysteria contineri, sed universa fidei dogmata p-
per rationem rite excultam e naturalibus principiis intelligi
demonstrari; anathema sit.*

*2. Si quis dixerit, disciplinas humanas ea cum libe-
tractandas esse, ut earum assertiones etsi doctrinae revela-*

[1]) Vinc. Lir. Common. n. 23.

l megvilágositva az isteni tudományok müvelését előmoz- tja ; a hit ellenben az észt megszabaditja s védi a tévelyektől sokféle ismerettel gazdagitja. S ezért az egyház, távol attól, ›gy az emberi művészetek és tudományok müvelését gátolná, t inkább többféle módon pártolja és elősegiti. Mert t. i. oknak az emberek életére kifolyó előnyeit ismeri és méltá- rolja ; sőt nyilván vallja, hogy azok, a mint Istentől, a tudo- ányok Urától erednek, úgy ha helyesen kezeltetnek, ma- sztja segélyével hozzá is vezetnek. Azt sem tiltja az egyház, ɔgy e tudományok saját körükben tulajdon alap-elveik és ódszerökkel ne éljenek ; de ezen méltányos szabadságot tisz- letben tartva arra nézve szorgosan őrködik, nehogy a kinyi- tkoztatással ellenkezésbe jövén, tévelyekkel vegyüljenek, agy átlépvén határaikat, a hit birodalmát elfoglalják és avarják.

Az Istentől kijelentett hitigazságok ugyanis nincsenek alami bölcsészeti szülemény gyanánt előadva a végből, hogy z emberi elme azokat tökélyesitse, hanem át vannak adva risztus jegyesének a czélból, hogy ez isteni letéteményként iven őrizze és csalhatatlanul értelmezze. S ekként e hitága- atok érteménye is mindenkor csak az lehet, melyet az anya- zentegyház egyszer meghatározott, s ettől bármily tökélye- ebbnek nevezett értelmezés szine alatt eltérni nem szabad. Iadd növekedjék tehát és gyors léptekkel haladjon előre a kor s századok fokozata szerint az egyeseknek úgy, mint minden mbernek, egynek-egynek úgy, mint az egész egyháznak rtelme, tudománya és bölcsesége : de csak saját nemében, t. . ugyanaz maradván a hitágazat, az értemény és tantétel. [1])

CÁNONOK.

1. A ki azt mondja, hogy az isteni kinyilatkoztatásban valódi és tulajdonképeni hittitkok nincsenek, hanem hogy a kel- ően müvelt ész a hit minden ágazatát pusztán természeti alap- elvek fonalán megértheti és bebizonyithatja ; á. a. l.

2. A ki azt mondja, hogy az emberi tudományok oly sza- badon tárgyalandók, hogy azok állitásai, ha mindjárt a kijelen-

[1]) Vinc. Lir. Common. n. 28.

CONSTITUTIO DOGMATICA

PRIMA DE

ECCLESIA CHRISTI

EDITA IN SESSIONE QUARTA

SACROSANCTI OECUMENICI CONCILII VATICANI.

PIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI

SACRO APPROBANTE CONCILIO

AD PERPETVAM REI MEMORIAM.

Pastor aeternus et episcopus animarum nostrarum, ut salutiferum redemptionis opus perenne redderet, sanctam aedificare Ecclesiam decrevit, in qua veluti in domo Dei viventis fideles omnes unius fidei et charitatis vinculo continerentur. Quapropter, priusquam clarificaretur, rogavit Patrem non pro Apostolis tantum, sed et pro eis, qui credituri erant per verbum eorum in ipsum, ut omnes unum essent, sicut ipse Filius et Pater unum sunt. Quemadmodum igitur Apostolos, quos sibi de mundo elegerat, misit, sicut ipse missus erat a Patre: ita in Ecclesia sua Pastores et Doctores usque ad consummationem saeculi esse voluit.

Ut vero Episcopatus ipse unus et indivisus esset, et per cohaerentes sibi invicem sacerdotes credentium multitudo universa in fidei et communionis unitate conservaretur, beatum Petrum caeteris Apostolis praeponens in ipso instituit perpetuum utriusque unitatis principium ac visibile fundamentum, super cuius fortitudinem aeternum extrueretur templum et Ecclesiae caelo inferenda sublimitas in huius fidei firmitate consurgeret[1].

---

1) S. Leo M. serm. IV. (al. III) cap. 2. in diem Natalis sui.

A VATIKÁNI EGYETEMES SZ. ZSINAT

NEGYEDIK ÜLÉSÉN KIHIRDETETT ELSŐ HITHATÁROZAT

KRISZTUS EGYHÁZÁRÓL.

PIUS PÜSPÖK, ISTEN SZOLGÁINAK SZOLGÁJA

A SZ. ZSINAT HELYBENHAGYÁSÁVAL

ÖRÖK EMLÉKÜL.

Lelkeink örök pásztora és püspöke a megváltás üdvözitő müvét megörökitendő, anyaszentegyházat alapitott, melyben mintegy az élő Isten házában a hivek összes serege ugyanazon egy hit és szeretet köteléke által egybefüzve legyen. Ez oknál fogva megdicsőittetése előtt nem csak az apostolokért könyörgött az Atyához, hanem azokért is, kik az ő igéjök által hinni fognak benne, hogy mindnyájan egygyé legyenek, a mint maga a Fiu és Atya egy. Valamint tehát a világból magának kiválasztott apostolokat küldé, a mint ő is küldve volt az Atyától: akként akará, hogy egyházában a világ végezetéig legyenek pásztorok és tanitók.

Hogy azonban maga a püspöki kar is egy és osztatlan legyen, és az egymással egybefűzött papok által a hivők sokasága a hit és szeretet egységében megtartassék, sz. Pétert a többi apostolnak fölébe helyezvén, benne e kettős egység örökös kútfejét és látható alapkövét létesité, hogy ugyane szilárd alapon épittessék fel amaz örökkévaló templom, és a mennyországra hivatott egyház az ő erős hitén emelkedjék fel. [1]

---

[1]) N. sz. Leo, serm. (IV. al. III.) 2. fej. in diem Natalis sui.

Et quoniam portae inferi ad evertendam, si fieri posset, Ecclesiam contra eius fundamentum divinitus positum maiori in dies odio undique insurgunt; Nos ad catholici gregis custodiam, incolumitatem, augmentum, necessarium esse iudicamus, sacro approbante concilio, doctrinam, de institutione, perpetuitate ac natura sacri Apostolici primatus, in quo totius Ecclesiae vis ac soliditas consistit, cunctis fidelibus credendam et tenendam secundum antiquam atque constantem universalis Ecclesiae fidem proponere, atque contrarios, dominico gregi adeo perniciosos errores proscribere et condemnare.

CAPUT I.

DE APOSTOLICI PRIMATUS IN BEATO PETRO INSTITUTIONE.

Docemus itaque et declaramus, iuxta Evangelii testimonia primatum iurisdictionis in universam Dei Ecclesiam immediate et directe beato Petro Apostolo promissum atque collatum a Christo Domino fuisse. Ad unum enim Simonem, cui iam pridem dixerat: Tu vocaberis Cephas [1] postquam ille suam confessionem edidit: Tu es Christus, Filius Dei vivi, locutus est Dominus: Beatus es Simon BarIona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in caelis est: et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam: et tibi dabo claves regni caelorum: et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in caelis: et quodcumque solveris super terram, erit ligatum et in caelis: et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in caelis. [2] Atque uni Simoni Petro contulit Iesus post suam resurrectionem summi pastoris et rectoris iurisdictionem in totum suum ovile, dicens: Pasce agnos meos ... Pasce oves meas. [3] Huic tam manifestae sacrarum Scripturarum do-

---

[1] Ioan. I. 42.
[2] Matth. XVI. 16—19
[3] Ioan. XXI. 15—17.

.vel pedig a pokol kapui az egyháznak soha véghez nem vitő lerontása czéljából annak Isten által letett alapköve eln napról-napra dühösebben támadnak fel: Mi a kath. nyáj egőrzése, épségének fentartása és növekedésének előmozdi-.sa végett szükségesnek tartjuk az apostoli sz. főnökség szerezéséről, folytonosságáról és természetéről szóló tant, mely z egész egyház erejét és szilárdságát képezi, a sz. zsinat jóváagyásával minden hivőnek elfogadás és megtartás végett az gyetemes egyház régi és változatlan hite alapján előadni, és z Ur nyájára nézve annyira veszélyes ellenkező tévelyeket eletni és kárhoztatni.

I. FEJEZET.

AZ APOSTOLI FŐNÖKSÉG SZERVEZÉSE SZ. PÉTER SZEMÉLYÉBEN.

Tanitjuk tehát és kijelentjük, hogy az evangéliom bizonysága szerint Krisztus Urunk Isten egész egyházára nézve a legfőbb joghatóságot közvetlenül és egyenesen sz. Péter apostolnak igérte és adta. Az Ur ugyanis egyesegyedül Simonhoz, — kinek már sokkal előbb mondá: Te Kéfásnak fogsz hivatni, [1]) — intézé — akkor, midőn ez őt megvallá mondván: Te vagy Krisztus az élő Isten fia, — ezen ünnepélyes szavakat: Boldog vagy Simon, Jónás fia; mert a test és vér nem jelentette ki ezt neked, hanem Atyám, ki mennyekben vagyon. Én is mondom neked, hogy te Péter vagy, és e kőszálon fogom épiteni anyaszentegyházamat, és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta. És neked adom a mennyek országa kulcsait. És a mit megkötendesz a földön, meg lesz kötve mennyekben is, és a mit feloldasz a földön, fel leszen oldozva mennyekben is. [2]) És feltámadása után egyesegyedül Simon Péterre ruházá Jézus a legfőbb pásztori és kormányzói joghatóságot az ő egész aklát illetőleg, mondván: Legeltesd az én bárányaimat... Legeltesd az én juhaimat. [3]) A szent irás ezen világos és az egyház által

---

[1]) Sz. Ján. I. 42.
[2]) Sz. Máté XVI. 16—19.
[3]) Sz. Ján. XXI. 15. 17.

trinae, ut ab Ecclesia catholica semper intellecta est, aperte opponuntur pravae eorum sententiae, qui constitutam a Christo Domino in sua Ecclesia regiminis formam pervertentes negant, solum Petrum prae caeteris Apostolis, sive seorsum singulis sive omnibus simul, vero proprioque iurisdictionis primatu fuisse a Christo instructum; aut qui affirmant, eundem primatum non immeditate, directeque ipsi beato Petro sed Ecclesiae, et per hanc illi ut ipsius Ecclesiae ministro delatum fuisse.

Si quis igitur dixerit, beatum Petrum Apostolum non esse a Christo Domino constitutum Apostolorum omnium principem et totius Ecclesiae militantis visibile caput; vel eundem honoris tantum, non autem verae propriaeque iurisdictionis primatum ab eodem Domino nostro Iesu Christo directe et immediate accepisse; anathema sit.

CAPUT II.

DE PERPETUITATE PRIMATUS BEATI PETRI IN ROMANIS PONTIFICIBUS.

Quod autem in beato Apostolo Petro princeps pastorum et pastor magnus ovium Dominus Christus Iesus in perpétuam salutem ac perenne bonum Ecclesiae instituit, id eodem auctore in Ecclesia, quae fundata super petram ad finem saeculorum usque firma stabit, iugiter durare necesse est. Nulli enim dubium, imo saeculis omnibus notúm est, quod sanctus beatissimusque Petrus, Apostolorum princeps et caput, fideique columna et Ecclesiae catholicae fundamentum, qui a Domino nostro Iesu Christo et Salvatore humani generis ac Redemptore, claves regni accepit, ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus, episcopis sanctae Romanae Sedis, ab ipso fundatae, eiusque consecratae sanguine, vivit et praesidet et iudicium exercet [1]). Unde quicumque in hac Cathedra Petro succedit, is secundum Christi ipsius institutionem primatum Petri in universam Ecclesiam obtinet. Manet ergo dispositio

---

[1]) Cf. Ephesini Concilii Act. III.

ndenkor igy értelmezett tanával homlokegyenest ellenkeznek
ɔk hamis állításai, kik a Krisztus Urunk által megállapitott
yházi kormányformát felforgatván, tagadják, hogy Krisztus
yesegyedül Péterre, nem pedig a többi, akár egyenkint, akár
yüttesen vett apostolokra ruházta a valódi és sajátlagos
nőki joghatóságot; vagy a kik azt állítják, hogy ugyanezen
nökség nem közvetlenül és egyenest sz. Péternek, hanem
: egyháznak és csak ez által adatott neki, mint az egyház
olgájának.

A ki tehát azt mondja, hogy sz. Péter apostol Krisztus
'runk által nem rendeltetett valamennyi apostol fejedelmévé
s az egész harczoló egyház látható fejévé; vagy hogy ugyanő
sak tiszteletbeli, nem pedig valódi és sajátlagos főnöki jog-
atóságot nyert egyenesen és közvetlenül ugyanezen mi Urunk
Crisztus Jézustól; á. a. l.

II. FEJEZET.

·ZENT PÉTER FŐNÖKSÉGÉNEK FOLYTONOSSÁGA A RÓMAI PÁPÁK SZEMÉLYÉBEN.

A mit pedig a pásztorok fejedelme és a juhok nagy pásztora az Ur Jézus Krisztus sz. Péter személyében az egyház örök üdvére és folytonos javára megállapitott, annak, ugyan az ő akaratánál fogva az egyházban, mely kősziklára levén építve, a világ végeiglen rendületlenül álland, szakadatlanul fenn kell maradnia. Bizonynyal senki sem is vonja kétségbe, sőt mindenkor tudva volt, hogy sz. Péter, az apostolok főnöke és feje, a hit oszlopa s a kath. egyház alapköve, a mi Urunk, Jézus Krisztustól,—a világ Üdvözitője- és Megváltójától nyerte a mennyország kulcsait: ki egyszersmind a maga utódaiban, az általa alapitott és saját vérével megszentelt római sz. szék püspökeiben, mai napiglan és folytonosan él, elnököl és biráskodik [1]). S ekként aki e széken sz. Pétert követi, az maga Krisztus rendeletének alapján az egész egyház felett főnökséget nyer. Fenmarad tehát az igazság intézkedése, és szent Péter

[1]) Cf. Concilii Ephes. Act. III.

veritatis, et beatus Petrus in accepta fortitudine petrae perseverans suscepta Ecclesiae gubernacula non reliquit [1]). Hac de causa ad Romanam Ecclesiam propter potentiorem principalitatem necesse semper fuit omnem convenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt undique fideles, ut in ea Sede, e qua venerandae communionis iura in omnes dimanant, tanquam membra in capite consociata in unam corporis compagem coalescerent [2]).

Si quis ergo dixerit, non esse ex ipsius Christi Domini institutione seu iure divino, ut beatus Petrus in primatu super universam Ecclesiam habeat perpetuos successores: aut Romanum Pontificem non esse beati Petri in eodem primatu successorem; anathema sit.

CAPUT III.

DE VI ET RATIONE PRIMATUS ROMANI PONTIFICIS.

Quapropter apertis innixi sacrarum litterarum testimoniis, et inhaerentes tum Praedecessorum Nostrorum, Romanorum Pontificum, tum Conciliorum generalium disertis, perspicuisque decretis, innovamus oecumenici Concilii Florentini definitionem, qua credendum ab omnibus Christi fidelibus est, sanctam Apostolicam Sedem, et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati Petri principis Apostolorum, et verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiae caput, et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere; et ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum Conciliorum et in sacris canonibus continetur.

Docemus proinde et declaramus, Ecclesiam Romanam disponente Domino, super omnes alias ordinariae potestatis obtinere principatum, et hanc Romani Pontifices iurisdictionis

---

[1]) S. Leo M. Serm. III. (al. II.) cap. 3.

[2]) S. Iren. Adv. haer. l. III. c. 3. et Conc. Aquilei. a. 381. inter epp. S. Ambros. ep. XI.

mindig állhatatos levén a nyert sziklaszilárdságban, az egyház elvállalt kormányáról le nem lépett [1]). Ez okból minden egyháznak vagyis az egész világon levő hiveknek a római egyházzal, mint legfőbb hatósággal szükségképen mindig öszhangzásban kellett lenni, hogy azon székben, melyből a tiszteletre méltó közönség jogai kiáradnak, mint tagok a közös fővel egy testté alakuljanak. [2])

Ha tehát azt mondja valaki, hogy sz. Péternek az egész egyház feletti főnökségben nem maga a mi Urunk Krisztus Jézus rendeletéből, az az: isteni jog alapján vannak folytonosan utódai; vagy hogy a római pápa ugyanezen főnökségben nem sz. Péter utódja; á. a. l.

III. FEJEZET.

A RÓMAI PÁPA FŐNÖKSÉGÉNEK JOGKÖRE- ÉS TERMÉSZETÉRŐL.

Miért is a sz. irás világos bizonyítékaira támaszkodva, és úgy elődeink, a római pápák, mint az egyetemes zsinatok határozott és épen nem homályos rendeleteihez ragaszkodva megujitjuk a flórenczi egyet. zsinat végzését, melynek értelmében minden ker. hivő hinni köteles, hogy az apostoli sz. szék és a római pápa az egész világ felett főnököskődik, és hogy ugyanezen római pápa sz. Péter, az apostolok fejedelmének utódja, Krisztus valódi helytartója, az egész egyház feje és az egész kereszténység atyja s tanítója; és hogy a mi Urunk Krisztus Jézus sz. Péter személyében teljhatalmat adott neki az egész egyház legeltetésére, igazgatása- és kormányzására; a mint ez az egyetemes zsinatok végzéseiben és az egyházi törvényekben is foglaltatik.

Tanítjuk tehát és kijelentjük, hogy a római egyház az Ur rendeletéből minden más egyház felett rendes hatalmu főhatósággal bir, és hogy a római pápának ezen valódi püs-

---

[1]) S. Leo M. Serm. III. (al. II.) cap. 3.

[2]) S. Iren. Adv. haer. I. III. c. 3. et Conc. Aquilei. a. 381. inter epp. S. Ambros. ep. XI.

potestatem, quae vere episcopalis est, immediatam esse: erga quam cuiuscumque ritus et dignitatis pastores atque fideles, tam seorsum singuli quam simul omnes, officio hierarchicae subordinationis, veraeque obedientiae obstringuntur, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; ita ut custodita cum Romano Pontifice tam communionis, quam eiusdem fidei professionis unitate, Ecclesia Christi sit unus grex sub uno summo pastore. Haec est catholicae veritatis doctrina, a qua deviare, salva fide atque salute, nemo potest.

Tantum autem abest, ut haec Summi Pontificis potestas officiat ordinariae ac immediatae illi episcopalis iurisdictionis potestati, qua Episcopi, qui positi a Spiritu Sancto in Apostolorum locum successerunt, tamquam veri pastores assignatos sibi greges, singuli singulos, pascunt et regunt, ut eadem a supremo et universali Pastore asseratur, roboretur ac vindicetur, secundum illud sancti Gregorii Magni: »Meus honor est honor universalis Ecclesiae. Meus honor est fratrum meorum solidus vigor. Tum ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur« [1]).

Porro ex suprema illa Romani Pontificis potestate gubernandi universam Ecclesiam ius eidem esse consequitur, in huius sui muneris exercitio libere communicandi cum pastoribus et gregibus totius Ecclesiae, ut iidem ab ipso in via salutis doceri ac regi possint. Quare damnamus ác reprobamus illorum sententias, qui hanc supremi capitis cum pastoribus et gregibus communicationem licite impediri posse dicunt, aut eandem reddunt saeculari potestati obnoxiam, ita ut contendant, quae ab Apostolica Sede vel eius auctoritate ad regimen Ecclesiae constituuntur, vim ac valorem non habere, nisi potestatis saecularis placito confirmentur.

Et quoniam divino Apostolici primatus iure Romanus Pontifex universae Ecclesiae praeest, docemus etiam et decla-

---

[1]) Ep. ad Eulog. Alexandrin, 1. VIII. ep. XXX.

püspöki joghatósági hatalma közvetlen; mely iránt bármilyen szertartású és rangú pásztorok és hivek akár külön-külön egyenkint, akár együttvéve nemcsak a hit- és erkölcsi kérdésekben, hanem azokban is, amik az egész földön elterjedt egyház fegyelmére és kormányzatára vonatkoznak, egyházkormányzati alárendeltség- és szoros engedelmességgel tartoznak; hogy ekként Krisztus egyháza a római pápával fentartott hit- és szeretet-egység által egy főpásztor alatt egy nyáj lehessen. Ez a kath. igaz tan, melytől hite és üdve veszélyeztetése nélkül senki el nem térhet.

A pápának e hatalma azonban nemcsak hogy nem csorbítja ama rendes és közvetlen püspöki joghatóságot, melylyel a Szentlélek által rendelt és az apostolok helyébe lépett püspökök a nekik kijelölt nyájakat külön-külön valódi pásztorok gyanánt legeltetik és kormányozzák, hanem a fő és egyetemes pásztor még inkább mellette bizonyit, és azt támogatja és védi Nagy sz. Gergely eme szavai szerint: Az én irántam való tisztelet, az egész egyházat illeti. A személyemnek tanusított tisztelet az én testvéreim erős támasza. Akkor tisztelnek engem igazán, midőn az egyesektől sem vonatik meg a kellő tisztelet. [1])

Továbbá a római pápának az egyetemes egyház feletti legfőbb kormányzói hatóságából következik, hogy neki joga van ezen hivatalának gyakorlatában az egész egyház pásztorai- és nyájaival szabadon közlekedni, hogy ekként őket az üdv utjára taníthassa és azon vezethesse. S azért roszalljuk és kárhoztatjuk azok tanítását, kik a közös főnek ezen a pásztorok- és nyájakkal való közlekedését szabadon megakadályozhatónak mondják, vagy azt a világi hatalomnak alárendelik úgy, hogy szerintök az apostoli szék által vagy ennek tekintélyével az egyház kormányzatára tett intézkedések mindaddig jogérvénynyel nem birnak, mig azokat a világi hatalom tetszvénye meg nem erősiti.

És minthogy a római pápa az apostoli főnökség isteni jogának alapján az egész egyház feje, tanítjuk egyszersmind

---

[1]) Ep. ad Eulog. Alexandrin. l. VIII. ep. 30.

ramus, eum esse iudicem supremum fidelium [1], et in omn… causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius p… iudicium recurri [2]; Sedis vero Apostolicae, cuius auctori… maior non est, iudicium a nemine fore retractandum, n… cuiquam de eius licere iudicare iudicio [3]. Quare a recto v… tatis tramite aberrant, qui affirmant, licere ab iudiciis Ro… norum Pontificum ad oecumenicum Concilium tanquam … auctoritatem Romano Pontifice superiorem appellare.

Si quis itaque dixerit, Romanum Pontificem h… tantummodo officium inspectionis vel directionis, non au… plenam et supremam potestatem iurisdictionis in univers… Ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, … etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per … tum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum poti… partes, non vero totam plenitudinem huius supremae pote… tis; aut hanc eius potestatem non esse ordinariam et imme… tam sive in omnes ac singulas ecclesias, sive in omnes et si… gulos pastores et fideles; anathema sit.

CAPUT IV.

DE ROMANI PONTIFICIS INFALLIBILI MAGISTERIO.

Ipso autem Apostolico primatu, quem Romanus Po… tifex tanquam Petri principis Apostolorum successor in u… versam Ecclesiam obtinet, supremam quoque magisterii p… testatem comprehendi, haec Sancta Sedes semper tenui… perpetuus Ecclesiae usus comprobat, ipsaque oecumen… Concilia, ea imprimis, in quibus Oriens cum Occidente … fidei charitatisque unionem conveniebat, declaraverunt. Patr… enim Concilii Constantinopolitani quarti, maiorum vestigi… inhaerentes, hanc solemnem ediderunt professionem: Prim… salus est, rectae fidei regulam custodire. Et quia non pot… Domini nostri Iesu Christi praetermitti sententia dicentis: T… es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam mea…

---

1) Pii PP. VI. Breve, Semper soliditate d. 28. Nov. 1786.
2) Concil. Oecum. Lugdun. II.
3) Ep. Nicolai I. ad Michaelem Imperatorem.

és kijelentjük, hogy ő a hivek legfőbb birája [1]), és hogy minden az egyházi biráskodás körébe tartozó ügyben hozzá folyamodni szabad [2]); ellenben a legfőbb tekintélyű apostoli szék itéletét senki vissza nem vetheti, sem bárkinek is az ő itéletét ujabb vizsgálat tárgyává tenni nem szabad [3]). S ennélfogva nem járnak az igazság egyenes utján azok, kik szerint szabad volna a római pápák itéletétől az egyetemes zsinathoz, mint a római pápa felett levő tekintélyhez felebbezni.

A ki tehát azt mondja, hogy a római pápa csak felügyelői vagy igazgatói hivatallal bir, de teljes és az egész egyházra kiterjedő joghatósága úgy a hit- és erkölcsi kérdésekben, valamint az egész földön elterjedt egyház fegyelmi és kormányzati ügyeiben nincs; vagy hogy ő csak főbb részét birja a főhatalomnak, de a teljhatalom nem övé; vagy hogy ezen hatalma nem rendes és közvetlen akár külön, akár együttvéve az egyházakat, akár külön, akár együttvéve a pásztorokat és hiveket; á. a. l.

IV. FEJEZET.

A RÓMAI PÁPA TÉVMENTES TANITÓI HIVATALÁRÓL.

Hogy pedig az apostoli főnökség, melyet a római pápa mint Péter-, az apostolok fejedelmének utódja az egész egyház felett bir, a legfőbb tanitói hatalmat is magában foglalja, ezen sz. szék mindenkor vallotta, az egyház folytonos gyakorlata bizonyítja, sőt magok az egyetemes zsinatok is, különősen azok, melyeket a keleti és nyugati egyház hitben és szeretetben egyesülve tartott, nyiltan kijelentették. A konstantinápolyi 4. zsinat atyái ugyanis az ősök nyomdokait követve ezen ünnepélyes nyilatkozatot tették: Az üdv kútfeje az igaz hit szabályának megőrzése. És mivel nem szabad feledniink a mi Urunk Krisztus Jézus ezen szavait: Te Péter vagy, és e kőszálon fogom építeni egyházamat, a mi itt mondatott, az

---

[2]) Pii PP. VI. Breve, Super soliditate, de 28. Nov. 1786.
[3]) Conc. Oecum. Lugdun. II.
[4]) Ep. Nicolai I, ad Michaelem Imperatorem.

haec, quae dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in sede Apostolica immaculata est semper catholica reservata religio, et sancta celebrata doctrina. Ab huius ergo fide et doctrina separari minime cupientes, speramus, ut in una communione, quam Sedes Apostolica praedicat, esse mereamur in qua est integra et vera Christianae religionis soliditas [1]. Approbante vero Lugdunensi Concilio secundo, Graeci professi sunt: Sanctam Romanam Ecclesiam summum et plenum primatum et principatum super universam Ecclesiam catholicam obtinere, quem se ab ipso Domino in beato Petro Apostolorum principe sive vertice, cuius Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit: et sicut prae caeteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et, si quae de fide subortae fuerint quaestiones, suo debent iudicio definiri. Florentinum denique Concilium definivit: Pontificem Romanum, verum Christi Vicarium, totiusquae Ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere; et ipsi in beato Petro pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse.

Huic pastorali muneri ut satisfacerent, Praedecessores Nostri indefessam semper operam dederunt, ut salutaris Christi doctrina apud omnes terrae populos propagaretur, parique cura vigilarunt, ut, ubi recepta esset sincera et pura conservaretur. Quocirca totius orbis Antistites nunc singuli, nunc in Synodis congregati, longam ecclesiarum consuetudinem et antiquae regulae formam sequentes, ea praesertim pericula, quae in negotiis fidei emergebant, ad hanc Sedem Apostolicam retulerunt, ut ibi potissimum resarcirentur damna fidei, ubi fides non potest sentire defectum [2]. Romani autem Pontifices, prout temporum et rerum conditio suadebat, nunc convocatis oecumenicis Conciliis aut explorata Ecclesiae per orbem dispersae sententia, nunc per Synodos particulares, nunc aliis, quae

---

[1]) Ex formula S. Hormisdae Papae, prout ab Hadriano II. Patribus Concilii Oecumenici VIII. Constantinopolitani IV., proposita et ab iisdem subscripta est.

[2]) Cf. S. Bern. Epist. CXC.

eredmények által igazoltatik, mert az apostoli szék mindig szenny nélkül megőrzé a kath. vallást, és szentül hirdette annak tanait. Ennek hitétől és tanától tehát semmikép sem akarván elszakadni, reméljük, hogy méltók leszünk az apostoli székkel egységben maradni, mely a ker. vallásnak teljes és valódi erejét képezi [1]. A görögök pedig a lyoni II. zsinat helyeslésével azt vallák, hogy a római egyház az egész kath. egyház felett fő és teljes elsőséget és főnökséget bir, melyről ez őszintén és alázattal elismeri, hogy azt sz. Péter- az apostolok fejedelmének vagyis főnökének személyében mint ennek utódja a teljhatalommal együtt magától az Urtól kapta; és amint első sorban köteles a hit igazságát védelmezni, úgy a hitre nézve is netán támadandó kérdéseket az ő itélete által döntendők el. Végre a flórenczi zsinat is kimondá, hogy a római pápa Krisztus igazi helytartója, az egész egyház feje és az összes kereszténység atyja és tanítója, és hogy neki a mi Urunk Krisztus Jézus által sz. Péter személyében teljes hatalom adatott az egész egyház legeltetésére és kormányzására.

Elődeink ezen pásztori hivataluknak eleget teendők, szünet nélkül azon voltak, hogy Krisztus üdvözitő tana a föld minden népei közt terjesztessék, és szintúgy hasonló gonddal őrködtek, hogy ahol az elfogadva lőn, eredeti tisztaságában fentartassék. Ennek következtében az egész föld kerekségének főpapjai majd egyenkint, majd zsinatokon összegyülve az egyháznak hosszas szokásához és régi szabályához hiven, különösen a hit dolgában felmerült veszélyeket ezen apostoli széknek feljelenték, hogy kiválóan ott orvosoltassanak a hit sérelmei, a hol a hit nem szenvedhet fogyatkozást [1]) A római pápák pedig az időviszonyok- és egyéb körülményekhez képest majd az összehitt egyet. zsinatok vagy a földön szétszórt egyház nézetének kitudakolása, majd részletes zsinatok által,

---

[1]) Ex formula S. Hormisdae P. a mint az II. Adorján pápa által a VIII. egyet., a konstantinápolyi IV. zsinat atyáinak előadatott és általok aztán aláiratott.

[1]) Cf. S. Bernardi Eplae CXC.

divina suppeditabat providentia, adhibitis auxiliis, ea te- definiverunt, quae sacris Scripturis et apostolicis Tradit- bus consentanea Deo adiutore cognoverant. Neque enim P- successoribus Spiritus Sanctus promissus est, ut eo revela- novam doctrinam patefacerent, sed ut eo assistente tradi- per Apostolos revelationem seu fidei depositum sancte cu- dirent et fideliter exponerent. Quorum quidem apo- licam doctrinam omnes venerabiles Patres amplexi - sancti Doctores orthodoxi venerati atque secuti sunt; pl- sime scientes, hanc sancti Petri Sedem ab omni semper er- illibatum permanere, secundum domini Salvatoris nostri di- nam pollicitationem discipulorum suorum principi fact- Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; et tu aliq- conversus confirma fratres tuos.

Hoc igitur veritatis et fidei nunquam deficientis ch- risma Petro eiusque in hac Cathedra successoribus divi- collatum est, ut excelso suo munere in omnium salutem f- gerentur, ut universus Christi grex per eos ab erroris v- nenosa esca aversus, caelestis doctrinae pabulo nutrire- ut sublata schismatis occasione Ecclesia tota una conser- retur, atque suo fundamento innixa firma adversus inferi port- consisteret.

Atvero cum hac ipsa aetate, qua salutifera Apostol- muneris efficatia vel maxime requiritur, non pauci inve- antur, qui illius auctoritati obtrectant; necessarium omn- esse censemus, praerogativam, quam unigenitus Dei Fil- cum summo pastorali officio coniungere dignatus est, solem- niter asserere.

Itaque nos traditioni a fidei Christianae exordio p- ceptae fideliter inhaerendo, ad Dei Salvatoris nostri gloriam religionis Catholicae exaltationem et Christianorum popul- rum salutem, sacro approbante Concilio, docemus et divi- nitus revelatum dogma esse definimus: Romanum Pontifice- cum ex Cathedra loquitur, id est, cum omnium Christianoru- Pastoris et Doctoris munere fungens, pro suprema sua Aposto- lica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab univer-

majd meg más, az isteni gondviselés által javallott módokon oly hithatározatot hoztak, a milyent Isten segélye mellett a sz. irás- és apostoli hagyományokkal egyezőnek találtak. Mert hisz Péter utódainak nem is a végre igértetett a Szentlélek, hogy az ő kijelentése alapján uj tant nyilatkoztassanak ki, hanem hogy az ő támogatása mellett az apostolok által átadott kijelentést vagyis hitletéteményt szentül megőrizzék és hiven értelmezzék. S az ő apostoli tanukat a tisztelendő atyák kivétel nélkül el is fogadák, s az igazhitü tanitók tiszteletben tarták és követék; tökélyesen tudván, hogy sz. Péter széke mindenkor minden tévelytől ment marad, Urunk és Üdvözitőnk isteni igérete szerint, melyet tanitványai fejedelmének tőn, mondván: Én könyörögtem éretted, hogy el ne fogyatkozzék a te hited, és te egykoron megtérvén erősítsd meg atyádfiait.

Az igazság és soha el nem fogyatkozó hit ezen ajándéka tehát azért adatott Istentől Péternek és e tanszéken az ő utódainak, hogy fenséges tisztöket minden ember üdvére viseljék, hogy általuk Krisztus egész nyája a tévely mérges étkétől távoltartva a mennyei tanok eledelével tápláltassék, hogy a szakadás alkalma eltávolittatván, az egész egyház egységben megtartassék és alapkövére támaszkodva a pokol ellen szilárdul álljon meg.

Mivel azonban épen e korban, midőn az apostoli hivatal áldásos működése leginkább szükséges, nem kevesen találkoznak, kik annak tekintélyét megvetik; minden tekintetben szükségesnek tartjuk ünnepélyesen megállapítani azon előjogot, melyet az Isten egyszülött Fia a legfőbb pásztori hivatallal egybekapcsolni méltóztatott.

Mi ennélfogva hiven ragaszkodva a ker. vallás kezdetével hozzánk jutott hagyományhoz, a mi üdvözitő Istenünk dicsőségére, a kath. vallás felmagasztalására és a ker. népek üdvére, a sz. zsinat jóváhagyásával tanítjuk és Istentől kinyilatkoztatott hitágazatnak lenni határozzuk: hogy a római pápa, midőn tanszékéből tanít, azaz, midőn az összes kereszténység pásztora és tanítója gyanánt lépvén fel, legfőbb apostoli tekintélyénél fogva valamely hit- vagy erkölcsre vonatkozó s

Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam, ipsi in beato Petro promissam, ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque eiusmodi Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae irreformabiles esse.

Si quis autem huic Nostrae definitioni contradicere, quod Deus avertat, praesumpserit; anathema sit.

Datum Romae in publica Sessione in Vaticana Basilica solemniter celebrata, anno Incarnationis Dominicae millesimo octingentesimo septuagesimo, die decima octava Julii, Pontificatus nostri anno vigesimo quinto.

Ita est. — Josephus, Episcopus S. Hippolyti, Secretarius Concilii Vaticani.

---

egész egyház által elfogadandó tant határoz meg, a sz.
ter személyében neki megigért isteni segély folytán ép oly
alatkozhatlansággal bir, a milyennel az isteni Megváltó a
t és erkölcs tanainak meghatározására nézve a maga egy-
ázát felruházá; ugyanazért a római pápa ilyetén határo-
tai nem az egyház beleegyezése miatt, hanem önmagukban
egmásithatlanok.

A ki pedig, a mitől Isten ments, ezen határozatunknak
lenmondani merészkedik; á. a. l.

Kelt Rómában, a vat. főtemplomban ünnepélyesen tar-
ott nyilvános ülésen, Urunk megtestesülésének 1870-ik évében,
ılius hó 18. Pápaságunk 25. évében.

Úgy van. — József, sz. pölteni püspök, a vat. zsinat
itkára.

III.

(504. laphoz.)

IX. Pius pápa végrendelete.

A Vatikánból, 1875. márczius 15.

Végakaratom. A Szentháromság nevében. Lelkem ajánlom a Szentháromságnak, — az Atyának, Fiúnak és Szent-léleknek, három személyben egy Istennek.

Esedezem a mindig bün nélküli Bold. Szüz Máriának, jegyesének sz. Józsefnek, sz. Péter és Pál apostoloknak, sz. Mihály főangyalnak, Gonzagai sz. Alajosnak, sz. őrangyalaimnak és összes védszentjeimnek, hogy velem legyenek e világból az örökkévalóságba való nagy utamban, valamint segitségemre voltak és védelmeztek az élet folyamában.

Testem, ha kiköltözik belőle a lélek, temettessék el a városon kivüli sz. Lőrincz-egyházban, szorosan azon kis í alatt, mely átellenében van az ugynevezett rostélynak, vagyis azon kőnek, mely maig a jeles levita vértanuságának lenyomatait viseli.

Az emlék költségei négyszáz scudit ne haladjanak túl.

A szerény emlék külsejére vésessék hármas korona s kulcsokkal és a következő fölirat:

OSSA ET CINERES PII P. IX. SUM. PONT.
VIXIT AN... IN PONTIFICATU AN...
ORATE PRO EO.

A nemzetségi czimer halálfő legyen.

Miután a Sinigagliában költségemen szerzett javak használatáról és mireforditásáról az 1873. júniusban kelt bullában is rendelkeztem, intézkedem a halálom után fönmaradó javak-

ról. Kérem Istent, hogy oltalmazza és tartsa meg ezen javakat, melyek ajtatos czélokra szánvák. Amennyiben tőlem függ, ismétlem, hogy Sinigagliában levő birtokaimra nézve, melyekről az 1853. szeptember 1-jén, 1857. ápril 20-án kelt bullákban, valamint ugyanazon év május 24-én kelt kéziratomban említett város menhelye és gymnasiuma javára intézkedtem, ohajtásom és szándékom, hogy mint egy másik, 1873. június 1-én kelt bullában kinyilatkoztattam az eldöntés föltételeire vonatkozólag, az elévülés (caducità) és a visszatérítés — (riversione) azon esetekre nézve, melyekre az említett bullában tekintettel voltam, — megtartassanak (si osservi), amely nyilatkozatot jelen végrendeletben is megerősítem, mint végakaratunk nyilvánítását, elrendelvén és meghagyván ezt örökösömnek és említett bullámban egyéb megnevezetteknek, és ha ezek meg nem tennék, megkérvén mindazokat, kikhez ez tartozik és érdekökben áll, hogy pontos és szigorú megtartásáról gondoskodjanak.

Könyvtáramat a római Pius-seminariumnak hagyom. A nagyobb részt asceticus könyvekből álló kisebb könyvtárt az általam, Scala Santa mellett alapított passionisták conventjének.

Az alább megnevezetteknek, kik tulélnek, a következő arányban hagyományozok:

Mgr. Cenninek 8000 lirát.

A cselédeknek szolgálatuk aránya szerint kiosztandó 15 ezer lirát. Minoccari Ferencz és József testvéreknek, Zangolini Józsefnek, ki kettős részletet kapjon, Castellani Fülöpnek, Senapa Frigyesnek, Farina Antalnak és Jurgis Péternek. Némi jutalomban részesüljön Kajetán kocsis és Péter.

Mgr. Samminiatelli alamizsnásnak a felső kis kápolnában levő Bold. Szűz képét a gyermekkel térdén és kristálylyal.

Mgr. Ricci kamaramesternek oszlopon álló szent Péter szobrát, mely mintája a S. Pietro Montorión fölállítandónak.

Mgr. Pacca háznagynak a spanyoltéri oszlop mintázatát.

Mgr. Negrotto Casali, — Di Bisogno- és Della Volpé... a végrendeleti végrehajtó választása szerinti emléket.

Filippani és Spagna commendatoroknak valamely ér...kes emléket a fönnebbi választás szerint.

A szent ereklyéket a vicariatus és szekrestyés mű...nokainak, a következő módosítások föntartása mellett:

Az ezüst ereklyetartót, mely kis oltárt képez, s ...egyéb ereklyék mellett a szent kereszt fáját foglalja magába: a vatikáni főegyháznak szánom. A lateraninak egy Magyarországból érkezett nagy ereklyetartót, mely fekete bőr-tokkal van ellátva.

Egy ereklyetartó, mely három gyermek által föntar... templomocska alakjával bir s a töviskoronának becses ereklyéjét foglalja magában, a Santa Maria in Via Lata társas egyháznak van szánva. Egy templomocska hegyi kristályból készült kis oszlopokkal, mely sz. Péter és sz. Pál ereklyéit tartalmazza, a sinigagliai főegyháznak.

A spoletói és imolai főegyházaknak két ereklyetartót: amannak a szent kereszt fáját, mely ezüst talapzatra állított arany kereszthez van erősítve, s az egész gyémántokkal díszítve; a másodiknak egy kis urnát sz. Damáz ereklyéjével.

A gaetai főegyháznak elefántcsont-feszületet fekete kereszten s nagy állványon, mely a felső kis kápolna padozatán van fölállítva.

Ugyanott áll egy nagy érczfeszület márvány talapzattal, melyet a sz. Jakabról nevezett chili-i főegyháznak szánok.

Ötezer lirát hagyok a Seminarium Pium-ban fölállítandó káplánságra, másfél lirányi misepénzzel.

A tulajdonomat képező képek, kivéve azokat, melyek a felső kis szobákban a Vatikán különféle falain függnek, az apostoli palotáé maradnak. A Péter-fillérekből fönmaradt bármily jelentékeny összegek egészen a szentszéké legyenek, és ha a kormány vagy kormányzók, kik jelenleg hatalomban vannak, s magukat parancsolóknak és uralkodóknak nevezik, ez ügyekbe beavatkozni és a szentszéktől elvenni akarnák, szándékom örökösöknek unokáimat kinevezni, alább megneve-

zendő végrendeleti végrehajtómat teljes szabadsággal ruházván föl, hogy fölmerülő esetben a szentszék jogait oltalmazza.

Minden egyéb, mi halálom után pénzben, tárgyakban, vagy földekben fönmarad, három részre osztassék; egyik Mastai Lajos, a második Mastai Hercules vagy helyette fia, a harmadik Arsilli Anna, Mastai Virginia leánya számára.

Kérem Antonelli bibornokot, ki jóakaratának annyi bizonyítékát adta, vállalja el a végrendeleti végrehajtó tisztét; reáruházok minden fölhatalmazást, mely e végakaratom végrehajtására megkivántatik; arra is kérem, hogy szeretetem és hálám jeléül fogadjon el egy tojásdad alaku, zománczos, drágaköves dobozt.

IX. Pius pápa.

Róma, 1876. november 10.

E napokban Antonelli bibornok elhunyván, helyébe kinevezem Simeoni, Mertel és Monaco bibornokokat.

IX. Pius pápa.

Isten nevében.

Kijelentem és intézkedem, ha a jóságos Isten határt vet földi életemnek, hogy a Péterfillérből származó és az Antonelli bibornok által kezelt összegek és bárminemű értékek a szentszék javát és tulajdonát képezzék.

A Vatikánból, 1875. november 5.

IX. Pius pápa.

Róma, 1876. november 22.

Az elhunyt Antonelli bibornok helyébe nevezett két bibornoknak, s pedig Mertel bibornoknak drágaköves dobozt, Simeoni bibornoknak feszületet hagyok. A feszület s a Bold. Szűz és sz. János szobrocskái elefántcsontból valók. A magánkönyvtár termében van elhelyezve.

IX. Pius pápa.

Monaco bibornokuak a felső kis szobákban elhelyezett képet, a széken ülő madonnát zománczban.

Kijelentem és intézkedem, hogy ha a jóságos Isten határt vet földi életemnek, a jelentékeny összegeket és értékeket és nevezetesen és főképen a Péter-fillér és a minden nemzetbeli hivek adományai utáni követelések, a mind Rómában, mind a világ bármely más részében levő összegek, értékek és követelések, melyeket a szent palota bibornok-praefectusa kezel, a szentszék javát vagyis teljes tulajdonát képezzék, és szabad rendelkezésére legyenek a pro tempore pápának.

A Vatikánból, 1876. deczember 26.

IX. Pius pápa.

Isten nevében.

Általános örököseimnek nevezem és rendelem Monaco R., Simeoni J., Mertel T. bibornokokat, kiknek hagyom összes ingatlan és ingó vagyonomat és igényeimet kivéve azokat, melyekről külön okmányokban és más czimen intézkedtem vagy intézkedni fogok.

A Vatikánból, 1877. február 8.

IX. Pius pápa.

Kijelentettem már és intézkedtem, valamint most intézkedem, hogy ha a jóságos Isten határt vet földi pályámnak, a jelentékeny összegek pénzben és értékben s követelésben stb., melyek a szent palota bibornok-praefectusa kezelésére bizvák, a szentszék tulajdonát képezzék, és a pro tempore pápa rendelkezésére álljanak. Hozzáteszem most, hogy e kijelentést és intézkedést kiterjesztem a szent edényekre és ruházatokra, és művészetre vagy anyagukra nézve értékes egyéb tárgyakra és dolgokra, melyekről részletesen nem intézkedtem.

A Vatikánból, 1877. augusztus 23-ikán.

IX. Pius pápa.

Ha bár ki által vagy bármily czimen nem tekintetnének érvényeseknek, vagy emlitett vagy bár mely egyéb indok-

ól teljesen nem hajtatnának végre az általam tett intézkedések, hogy t. i. a sz. szék tulajdonában maradjanak a szent papota bíbornok-praefectusa által kezelt összegek vagy pénz, rték, követelések sat., valamint a szent edények és öltözetek, művészetökre vagy anyagukra nézve értékes tárgyak és olgok, melyekről külön és részletesen nem intézkedtem, ezen esetben vagy esetekben a mondott összeget s minden egyéb megnevezettet hagyom Monaco Rafael vicariusnak, Simeoni János államtitkárnak és Mertel Teodulf bibornokoknak.

IX. Pius pápa.

A Vatikánból, 1877. szeptember 4.

A családi vagyonban, azaz, azon vagyonban, mely atyámtól örökösödés utján maradt, van egy rész, mely engem illet meg; akaratom, hogy e rész háromra osztassék: kettő legyen Mastai Jeromosé, s egy Mastai Krisztináé.

IX. Pius pápa.

A Vatikánból, 1877. október 2.

Chambord gróf ő fenségének: a kiválasztottnak mondott madonna (del Destino).

A modenai özvegy herczegnő ő fenségének: madonna (mozaik).

IX. Pius pápa.

Izabella spanyol királynőnek: a luccai feszületet.

IX. Pius pápa.

A Vatikánból, 1877. október 2.

Atyai jó akaratom jeléül a nápolyi király ő felségének hagyok egy a szent családot ábrázoló ezüst csoportozatot.

A toscanai nagyherczeg ő fenségének egy Madonnát, Rafael másolatát ezüst kerettel.

A pármai nagyherczeg ő fenségének egy nagy mir..re-t »Sinite parvulos«.

Bourbon Alfonz ő fenségének, volt pápai zuávnak .. gyöngyházból készült R e s u r r e c t i o-szobrot.

IX. Pius pápa.

A Vatikánból, 1877. október ..

Turn és Taxis herczegnő ő fenségének gyémánt..kal ékitett ezüst kereszt-törzset két kis angyallal kezökben a sz.. vedés két jelvényével s a szent fa ereklyéjével.

IX. Pius pápa.

